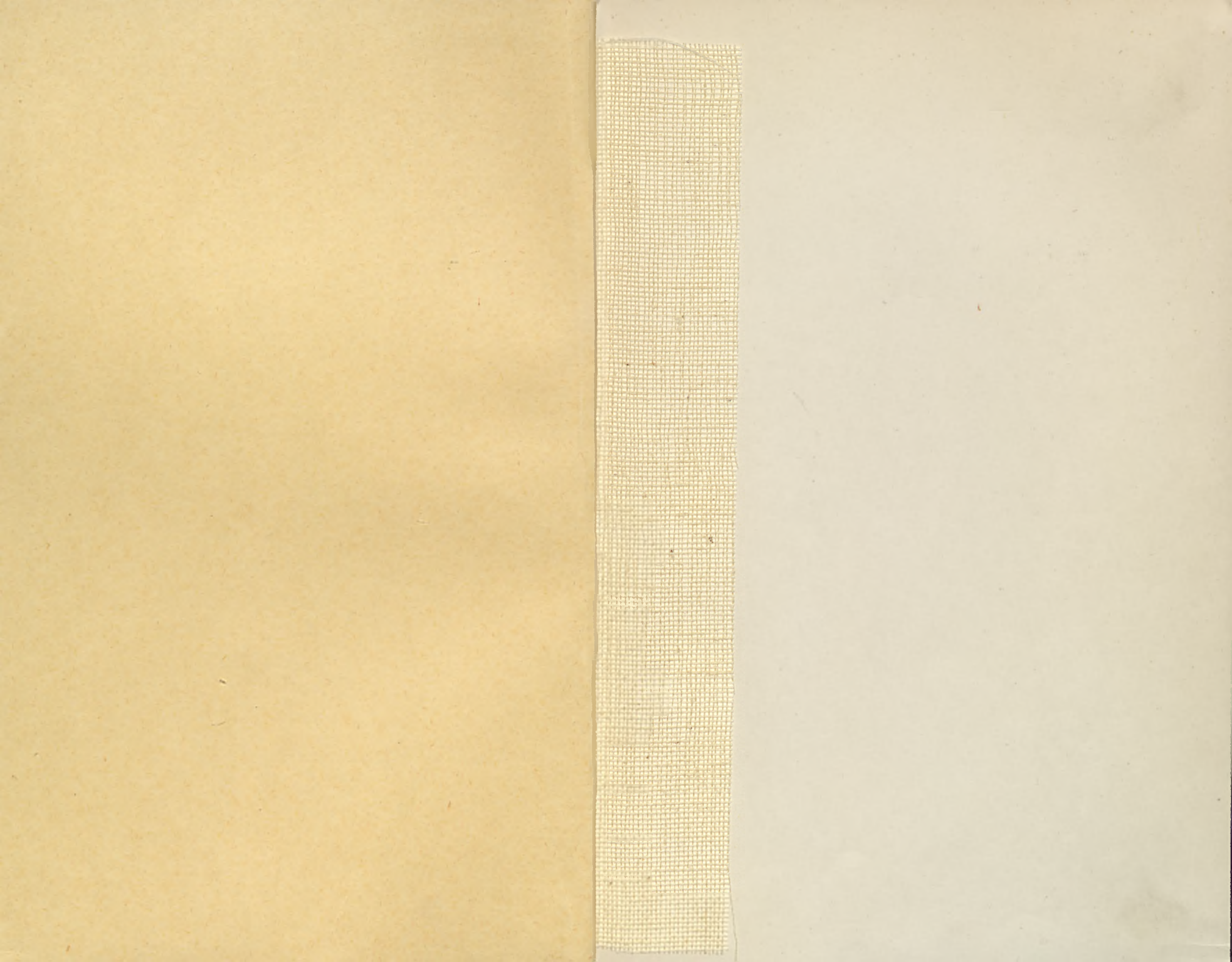
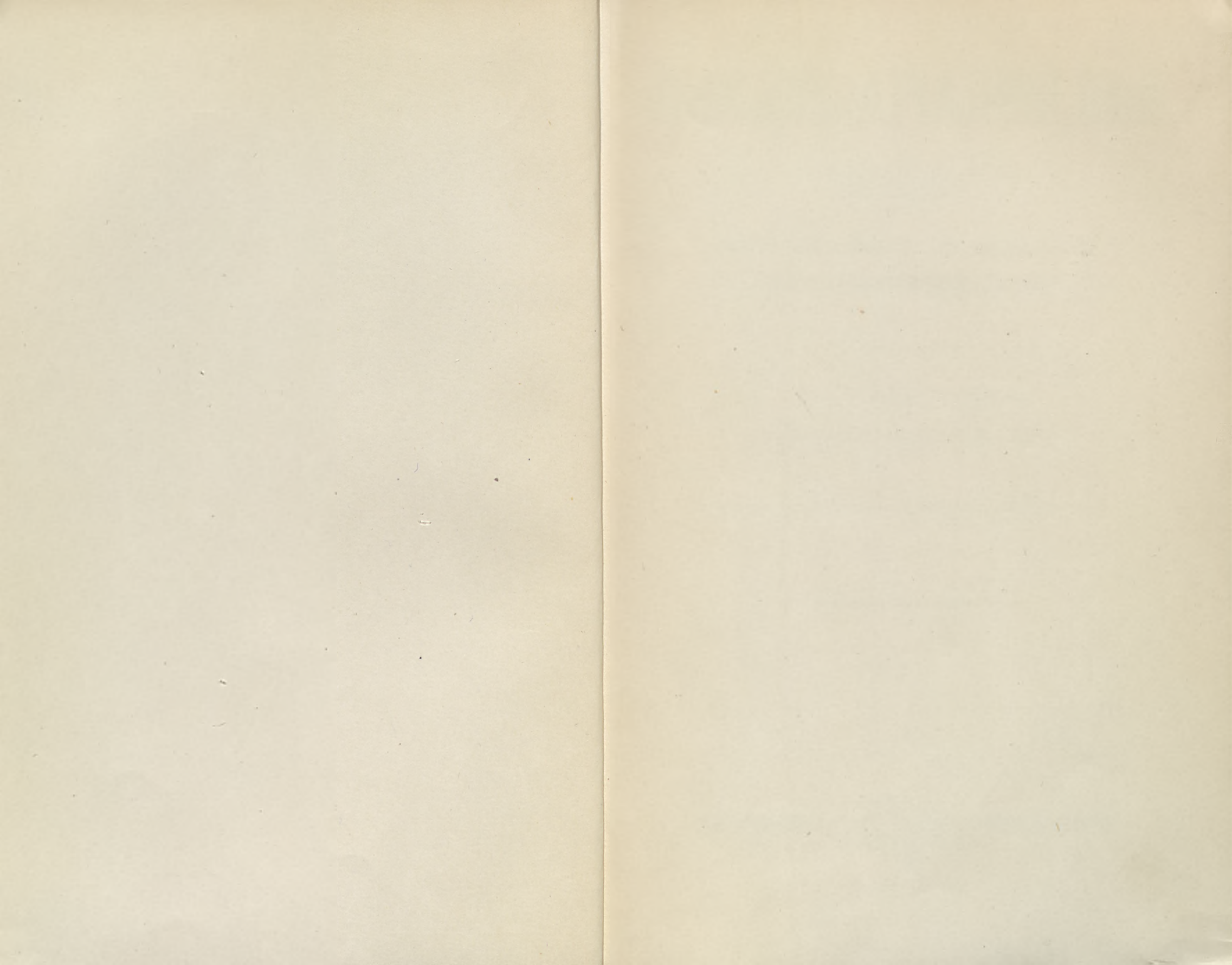

Karol Estreicher
BIBLIOGRAFIA
POLSKA

TOM 33

BIBLIOGRAFIA POLSKA

KAROLA ESTRICHERA
CZĘŚĆ III

(Opisanych drukiem dzieł XV—XVII
w zbiorach bibliotecznych)

KENIGSBERG WILHELM

CZĘŚĆ III TOM XXII: LITERA WI—Y

Wydawnictwo Biblioteczne Państwowe

KRAKÓW
BIBLIOTEKA PAŃSTWA
1939

BIBLIOGRAFIA POLSKA

CZEŚĆ III

(Obejmująca druki stuleci XV—XVIII
w układzie abecadłowym)

CZEŚCI III TOM XXII: LITERA WII—Y

KRAKÓW
CZCIONKAMI DRUKARNI UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
pod zarządkiem Józefa Filipowakiego
1939

BIBLIOGRAFIA POLSKA

KAROLA ESTREICHERA

OGÓLNEGO ZBIORU TOM XXXIII

Wydał STANISŁAW ESTREICHER

Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności

KRAKÓW
CZCIONKAMI DRUKARNI UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
pod zarządkiem Józefa Filipowakiego
1939

BIBLIOTEKA POLSKA

KAROLA ESTREICHERA

III 2543

OGÓLNEGO ZBIORU TOM XXXIII
1890-91

WYDAWCA: STANISŁAW ESTREICHER

Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności

WARSZAWA
CZESKIMI DOKUMENTAMI I KARTAMI
1930

Zbliżająca się do kresu bibliografia druków polskich i dotyczących Polski z okresu XV—XVIII stulecia obejmie razem tomów dwadzieścia trzy (liczących przeszło 12.000 stron druku w wielkiej ósemce), z których pierwszych dwanaście tomów opracował mój Ojciec, ja zaś końcowych jedenaście. Jeśli nie stanie na przeszkodzie mimo zbierających się groźnych chmur, to druk ostatniego tomu rozpocznie się z końcem roku bieżącego lub początkiem przyszłego, a w ten sposób rozległe rozmiarami swymi dzieło dobiegnie wreszcie do końca. Pozostanie tylko wydać jego uzupełnienia i sprostowania, do czego spory materiał przez trzydzieści lat zgromadziłem.

To nagromadzenie się licznego materiału uzupełnień i sprostowań tłumaczy się trzema przyczynami. Jedną z nich jest to, że podniosła się skala wymagań naukowych przez te pół wieku, które dzielić będą tom ostatni (litera Z) od tomów ogarniających druki na litery początkowe. Opisy czy to zewnętrznej strony druków czy to rzeczowe, w treść dzieła wchodzące, jakie wystarczały przed pół wiekiem, dziś się wydają niedostatecznymi. Powinno to być po ukończeniu całości do pewnego przynajmniej stopnia wyrównane.

Drugą przyczyną jest istniejąca obecnie możliwość zapoznania się z licznymi księgozbiórami, które poprzednio były niedostępne lub nieuporządkowane, a z których w drugiej połowie dzieła mogłem choćby częściowo korzystać. Czytelnik, wyzyskujący ostatnie tomy, zauważy z pewnością, jak znacznie wzrosła liczba bibliotek pod koniec dzieła cytowanych. Trzecią wreszcie przyczyną są znaczne postępy nauki polskiej w zakresie dziejów naszej kultury. Sprostowała ona dużo błędów i opuszczeń »Bibliografii«, a dzięki temu każdy tom następny wykazuje ich mniej w stosunku do poprzedniego. Wydaje się jednak rzeczą konieczną zrewidować i uzupełnić pod tym względem także tomy początkowe.

Informacje i opisy bibliograficzne dostarczone w tomie niniejszym starałem się podać w sposób możliwie dokładny. Prawie nie ma dzieła ważniejszego, do którego bym nie dotarł i do pracowni nie sprowadził, a następnie nie przestudiował i opisu na autopsji nie oparł. Wielką pomocą dla mnie było, że dyrektor biblioteki Polskiej Akademii Umiejętności dr Karol Piotrowicz z wielką gorliwością potrzebne mi dzieła odszukuje i do Akademii sprowadza.

Z ważniejszych autorów polskich opracowałem w tomie niniejszym bibliografię pism niedocenionego dotąd dla dziejów odrodzenia narodowego pijara Antoniego Wiśniewskiego, jezuitę Karola Wyrwicza, neohumanisty Ignacego Włodka, poety-biskupa Jana Pawła Woronicza, Jakuba Wujka,

Andrzeja Wolana, Józefa Wybickiego. Wszystkich ich można nazwać pisarzami na swój czas pierwszorzędnymi. O każdym z nich przynosi niniejszy tom obfite informacje, po części nowe, opisując nie tylko znane dotąd ale i nie znane ich dzieła. Ale i dzieła wielu drugorzędnych pisarzy uprzęstępnia lub wskrzesza. Między nimi są indywidualności tak dla swej epoki charakterystyczne jak Janusz Wiśniowiecki, grafoman magnat, Stanisław Witkowski, grafoman szlachcic oraz Adam Władysławiusz, grafoman mieszczanin — Ignacy Witoszyński, demagog wobec Stan. Augusta a nikiemny pochlebca względem Katarzyny — Tom. Stanisław Wolski, awanturniczy poszukiwacz kosmopolitycznych przygód i europejskiego rozgłosu — wreszcie ks. Walenty Wróbel, jeden z przedhozjuszowych bojowników o odrodzenie naszego kościoła w w. XVI.

Historyk kultury religijnej znajdzie w tym tomie ciekawy materiał (poza dziełami tak znakomitych pisarzy, jak Wróbel, Wujek lub Wolan) także i w pracach mniejszą na siebie zwracających dotąd uwagę: jak np. w opisie nieznanego dotąd dzieła Vergeriusa, wydanego w r. 1560 po polsku (str. 442), a także w opisie dzieł Kaspra Wilkowskiego, Andrzeja i Benedykta Wiszowatych, Aleksandra Vitrelina, Stan. Wiśniowskiego itp.

Z prac profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego zawarł tom niniejszy opis dzieł Michała z Wislicy, Jakuba Vitelliusa i Michała Wrocławczyka. Działalność naukowa tego ostatniego (znana dotąd tylko z piac popularyzujących ówczesną wiedzę w zakresie teologii, astronomii i logiki) pomnaża się obecnie przez opis tak ciekawych, a dostatecznie nie uwzględnionych dzieł, jak »Expositio hymnorum« i »Prosarum dilucidatio«.

Z pomiędzy polskich mówców i teoretyków wymowy wyróżniają się w niniejszym tomie Jan Kazimierz Wojsznarowicz (autor »Oratora politycznego« 1648), a zwłaszcza Samuel Wysocki (»Orator Polonus« 1740, »Tractatus de formandis epistolis« 1743), którego dzieła są kopalnią wiadomości także dla dziejów politycznych i kulturalnych w. XVIII. Opis tutaj podany powinienby ułatwić wyzyskiwanie tej zasypanej piaskiem i gruzami kopalni.

Dla dziejów politycznych w. XVI przytaczam przykładowo traktat (J. D. Solikowskiego?) z r. 1596 (Votum); dla w. XVII »Historię« Wydźgi; dla czasów Stan. Augusta broszury Mikołaja Wolskiego, opisane na str. 500—2; dla dziejów insurekcji dzieło Karola Wojdy, mające być kontynuacją (ale i odpowiedzią) na pamflet Kollątaja, Dmochowskiego i Ignacego Potockiego o ustanowieniu konstytucji 3 maja. Oczywiście wymieniam tylko kilka druków jako szczególnie ważne, bo mniej doniosły materiał jest rozsypany niemal po każdej stronicy tomu. — Z dzieł prawniczych wskazuję tutaj na opracowanie »Voluminów Legum« (str. 321—5), wyjaśniające różne szczegóły odnoszące się do tego monumentalnego wydawnictwa.

Dla dziejów ekspansji kultury i języka polskiego w Prusiech, w Gdańsku i na Śląsku przynosi niniejszy tom ważne przyczynki przy opisie prac Daniela Vogla, Mich. Volekmara i wielokrotnie przedrukowywanego »Wokabularza«.

Dużo stosunkowo miejsca zajęło opracowanie przyczynków bibliograficznych do stosunków kulturalnych polsko-włoskich, a więc podróży do Włoch, znajomości języka włoskiego i literatury, pobytu Włochów w Polsce (str. 169—70 i 180—3). — Z pośród francuskich pisarzy pragnę wskazać na wyczerpującą bibliografię pism Voltaire'a, który nie tylko że sam o Polsce pisał, ale przede wszystkim niesłychanie silnie na ruch umysłowy w Polsce oddziałał. — Z głosów obcych o Polsce wskazuję na dwie charakterystyczne,

nieznane dotąd relacje angielskie (Williams, Wraxall) i na ciekawy a bezimiennie wydany opis Polski Carraciolego (Voyage 1784) — ob. str. 350.

Opisy tych wszystkich — a tak samo i wielu innych dzieł — wykraczają celowo poza opis zewnętrznej strony danego druku, bo wchodzą w treść, w kwestię autorstwa i czasu powstania dzieła — nawet w kwestię znaczenia i wpływu, jaki ono wywarło. Wyczerpać i bez reszty rozstrzygnąć wszystkich postawionych problemów nie miałem zamiaru, byłoby to niepodobiestwem; ale już samo postawienie i zestawienie nasuwających się pytań, i ogólna charakterystyka dzieła lub pisarza powinny mieć swoją wartość, posuwając naprzód znajomość rozwoju naszej kultury i jej twórców.

Tak rozległe rozmiarami dzieło, ogarniające nie jedną i nie kilka ale wszystkie strony naszej kultury i to na przestrzeni nie jednego ale kilku stuleci, nie zwraca się oczywiście do szerszej publiczności, lecz tylko do nielicznej stosunkowo garstki źródłowych badaczy. Ale i dla nich korzystanie z niego przedstawia sporą trudność. Dzieło jest obszerne, a więc kosztowne i niedostępne. Aby z niego móc korzystać, trzeba się tego nauczyć — w szczególności spoufalić z systemem odsyłaczy, hasel i zestawień chronologicznych. Trudności te nie jednego odstrasza — i zbyt często ukazują się dzieła autorów, którzy tych trudności nie potrafili opanować. W ostatnich tomach położyłem duży nacisk na opracowanie ekskursów, mogących dać autorom korzystającym z dzieła pewną ogólną orientację w danym przedmiocie. Wskazuję tu np. na orientacyjne informacje podane w niniejszym tomie pod »Włóścianie«, »Wolność polska«, »Wolność religijna«, »Wolność obywatelska«, »Wolnomularstwo« itp. Żywię ambitną nadzieję, że po ukończeniu dzieła, liczba badaczy korzystających umiejętnie z tych kilkudziesięciu tomów »Bibliografii« będzie w szybkim tempie wzrastać i że nie będzie ono służyć li tylko antykwariuszom księgarskim do poszukiwania druków »Estreicherowi nieznanym«, celem kilkakrotnego podniesienia ceny dzieła w wypadku nie znalezienia.

Kończę spełniając obowiązek podziękowania tym wszystkim, którzy czy to życzliwą krytyką czy to czynną pomocą ułatwiają mi żmudną pracę rejestrowania polskiego dorobku kulturalnego przechowanego na kartach druków polskich. Niestety, nie ma już między przyjaciółmi »Bibliografii« śp. Aleksandra Brücknera, który przez pół wieku każdy ukazujący się tom gorliwie studiował, z każdego przed światem naukowym polskim i niemieckim zdawał sprawę, dostrzeżone błędy wskazywał i dopełnienia dorzucał. Mimo wskazania tu i ówdzie myłek czy opuszczeń kończył nieraz konkluzją, że tak szeroko pojętej Bibliografii nie posiada ani literatura naukowa niemiecka ani też żadna inna. Wśród licznych hołdów, złożonych pamięci tego znakomitego uczonego, niechaj wolno będzie i na tym miejscu wyrazić podziw i wdzięczność dla tego fenomenu wiedzy i talentu badawczego.

Do wdzięczności zobowiązały mnie zarządy polskich księgozbiorów przesyłających mi bez trudności ważniejsze dzieła celem ich opisu w »Bibliografii«. Obok bibliotek krakowskich korzystałem dużo z biblioteki Kórnickiej, Zamojskich, Raczyńskich, Krasieńskich, Ossolińskich, Baworowskich, J. Tarnowskiego w Sucheju, uniwersyteckiej w Wilnie, Lwowie, Warszawie. Szczególną wdzięczność winienem wyrazić dla dyr. Bernackiego, który mi stale udziela wiadomości o rzadkich drukach, a także przesyła katalogi nieznanymi mi bibliotek; dzięki temu mogłem się zapoznać z katalogiem księgozbioru Józefa Przyborowskiego (zbiór dziś rozproszony); z katalogiem bibl. Cieńskich zdeponowanej w Ossolineum; z katalogiem bibl. Czarneckiego

i Ignacego Łosia (wcielonej do bibl. Potockich w Raju). Ze zbioru Aleks. Hussarzewskiego otrzymałem dzięki dyr. Bernackiemu oryginały 160 druków ulotnych z końca w. XVIII do opisu i wyzyskania.

Z biblioteki Raczyńskich nadesłano mi z łaski dyr. Wojtkowskiego odpisy kart katalogowych, obejmujące nie tylko druki na ostatnie litery alfabetu, ale i wcześniejsze, o ile nie były dotąd znane »Estreicherowi«. — Tak samo zarząd biblioteki uniwersyteckiej w Wileńsku (p. Mikołaj Dzikowski) nadesłał mi bardzo obfity zbiór skrótów tytułów takich druków, które albo nie były zarejestrowane w Bibliografii, albo wykazywały pewne szczegóły odmienne. Dzięki temu mogłem wymienić i w poprzednim i w tym i w następnym tomie wiele druków, których od czasu Jochera nikt nie oglądał, lub których nawet i Jocher nie zanotował. Składam za to kierownictwu biblioteki uniwersyteckiej serdeczne podziękowanie.

Również i od p. dyr. Kotuli (bibl. Baworowskich) doznałem w ostatnich latach kilkakrotnie pomocy; między innymi przez zwrócenie mej uwagi na nieznane mi druki jak np. na unikat Władysławiusza »Pielgrzym z więźniem«.

Do bibliografii Andrzeja Wolana dorzucił prof. Kot kilka cennych informacji ze swoich notat, dzięki czemu mogłem tego pisarza wyczerpująco, jak mi się wydaje, opracować. Kilka wskazówek bibliograficznych otrzymałem od prof. Pigonia i dyr. Serugi. Książkę kanonik Edmund Majkowski z Kopanicy przesłał mi spis rozporządzeń z czasu Prus połudn., jakie znalazły się w archiwum paraf. w Kopanicy, a także kilka notat o innych znanych mu drukach. Wszystkim składam na tym miejscu podziękowanie za okazaną dla Bibliografii życzliwość.

Do szczególniejszej wdzięczności zobowiązał mnie p. Michał Marczak, który z wielką skrupulatnością i dokładnością porównuje już od kilku lat podane przez Bibliografię opisy dzieł, głównie z wieku XVI, z zasobami biblioteki w Dzikowie. Rezultatem tego jest kilkadziesiąt sporządzonych przez niego opisów bibliograficznych, bądź to prostujących szczegóły zanotowane w Bibliografii, bądź to odnoszących się do odbić i wydań Bibliografii nieznanymi. Już w poprzednim i w niniejszym tomie mogłem niektóre z nich zużytkować; z reszty skorzystam, z wielkim pożytkiem dla dzieła, drukując uzupełnienia do całości Bibliografii w. XV—XVIII.

Wreszcie miła niespodzianka! Hr. Marian Broel Plater z Wilna nadesłał mi przed rokiem spis swojej biblioteki nikomu nieznanej, znajdującej się obecnie w Wilnie (a przed wojną w Wieprzach, powiat wilkomierski), wśród której odnalazło się kilka unikatów zgoła dotąd nieopisanych (porównaj uzupełnienia do niniejszego tomu); a obok nich spora liczba białych kruków, znanych ale rzadkich. Unikaty opisał sam z wzorową dokładnością i dzięki temu będą mogły wejść do rejestru polskiej literatury. Wśród rzadkości nie brak takich jak Biblia z r. 1561, Orzechowskiego Quincunx 1564, Goryńskiego Statuta Masoviae 1541, Statuta prov. Gnesnensis 1528, Kuczborskiego Katechizm 1568, Baki Comitum honorum 1736 itp.

Kraków, 25 sierpnia 1939 r.

Stanisław Estreicher.

WILAMOWSKI Julian. Najjaśniejszy królu Panie mój miłościwy Najjaśniejsze Rzeczypospolitey skonfed: stany. [Prośba o obdarowanie królewsczyzną] (około 1790). fol., k. 4 nlb. Jagiell.

WILANT Florian. [Brat Florian Wilant zakonu braci mniejszych s. Franciszka regular. obserw. etc., przyjmuje sławetn. Franciszka Morowicza, obywatela miasta Poznania, w bractwo tegoż zakonu]. Dan w Konwencie naszym Poznańskim, d. 5 paźdź. 1773. fol. Raczyń.

Wilant Hrehory ob. Lucinius Joan. (1599).

(Wilbikowic). Sprawa WW. JPP. Agaty z Horniczow Matki, Róży, Katarzyny, Salomei, Izabelli, Wiktoryi, Giertrudy, Anny i Tekli Córek, Kazimierza i Ignacego Synow, Wilbikow Podstol: Lidzkich in assistentia Opiekunow czyniących przeciwko WW. JPP. Józefowi i Julii z Mysleckich Laskowiczom Pisarstwu Grodz: Pttu Lidz: Tekli Piaseckiej i Annie Szaniawskiej z dokładem ich Mężow. (1799). fol., k. 3 nlb.

Dopis. Benedykt Pacilowski.

Uniw. Wileń.

— Odpowiedz WW. JPP. Agaty z Horniczow Matki, Róży, Katarzyny, Salomei, Izabelli, Wiktoryi, Gertrudy, Anny, Tekli, Córek, Kazimierza, Ignacego, Synow Wilbikow Podstol: Przeciwno WW. Laskowiczom, Pisarstwu Grodowym Lidzkim Piaseckiej i Szaniawskiej, z dokładem Mężow. (1799). fol., k. 11 nlb.

Uniw. Wileń.

— ob. Laskowiczowic (1799).

WILCKENS (Wilkens) H. D. Etwas aus der polnischen Gelehrten-geschichte. Ein historischer Versuch, durch zwey Fragen in Herrn Hofrathes Kästner zweyter Saml. geometr. Abhandl. veranlast. Von H. D. Wilckens A. M. Helmstedt im Verlage bey K. G. Fleck-eisen 1792. w 8ce.

— Ueber eine portugiesische Handschrift der Wolfenbuetteler Bibliothek und noch einige Worte ueber den polnischen Mathematiker Johann Broscius. Ein zweyter historischer Versuch. Von D. H. D. Wilckens. Wolfenbuettel bey H. G. Albrecht 1793. w 8ce.

Są tu dwa artykuły Wilckensa i Kästnera o dziele Broška Apologia pro Aristotele (1652, 1699).

Franke Jan Brošek 1884 str. 294.

Csartor. (?)

WILCKI Walerian. Hydra ábo Wiara Heretycka, Z kąd początku y przyczyny swoje ma, iáko szkodliwa iest w każdey Rzeczypospolitey. Przy tym Avthoritates Pisma z którego dokumentá przeciwno Herezyom wzięły się, ná swym mieyscu index pokaże: także Kápitulá ktore w toy Xiążce są. Nápisána, Przez Waleriana Wilckiego, przeciwno błędóm Heretyckim: w Roku 1626. Cum licentia Superiorum. W Warszawie. W Drukárni Janá Rossowskiego, J. K. M. Typographá, Roku Páńskiego, 1627. [Tytuł w podwójnych liniach]. fol., k. tyt. i k. 6 nlb., str. 120.

Na odwr. k. tyt. herb arcybiskupa Wętyka i 8-wiersz polski, podp. przez Wilckiego. — Dedykacja Wętykowi, dat. w Sobieniach dnia 4 stycznia 1626, po czym na osobnej karcie licencja Mik. Rusaczyckiego i aprob.

F. Birkowskiego. — Na dalszej karcie: Imiona Authorów (między którymi: Anales Polakie, Gasp. Wilkowski, Hosius, Skarga, liber juris polonici scyli Herbut), oraz indeks rozdziałów.

Na początku podaje argument na „hydrę“. Luter, Kalwin, Zwinglik (sic), Bucer chcieli rozumem wieżę babil. budować, stąd heresje. Podaje rycinę tych 4 heretyków klęczących przed bestią, w której zamyka się wiara heret., i opatrjuje to wierszem: Do Oyców Jezuitów Wam to jest dane z bestią walcsyć, obiecuje im niebieską nagrodę.

Rzecz sama składa się z 9 rozdziałów: O przyczynach heresji (pycha, łakomstwo, obśarstwo, luksnria, gniew, lenistwo). Kto jest początkiem i głową wisry heretyckiej? Chrystos oddał regiment wiary Kościołowi rzymakiemu. Heresja przynosi ateizm i zniszczenie monarchii. Broni nauk Kościoła o obrzędach, sakramentach, potach itp. Znaki synagog heretyckich i znaki Kościoła. Wykład Pisma św. nie zawisł na literach, lecz na wyrozumieniu podanym od Kościoła.

Twierdzenia swoje opiera na antorytetach dawnych pisarzy kościelnych; zaś z późniejszych cytuje bezustannie Ozoriusza, Longoliusza i Hosjusza (tego najwięcej). Wedle Hosjusza powołuje się na Lutera, Melantona (sic) i Erazma oraz Brencjusza, których swalcsa. Cytaty z Hosjusza tłumaczy na polski język. Własnych argumentów nie dodaje, piem i doktryn polskich różnowierców nie omawia, o socynianach milcsy. Czasem cytuje anegdoty obelżywe o ministrach heretyckich (str. 38). Na str. 24 powołuje się na Gasp. Wilkowskiego (przeciw nowochrzcścom). O odstępstwie Orzechowskiego i Przyłuskiego cytuje M. Bielskiego (str. 48).

Birkowski w swojej aprobacie zwie tę książkę clava Herculea, qua hydras interficit. Jocher 3211. — Maciejowski Piśmion. III 713. — Wisniewski IX 133.

Jagiell. — Ossol.

— Schizma albo bład Grecki. Warszawa, 1632. w 4ce.

Wątpliwe, czy wyszło?

Wilcy (Wilzi) ob. Acta societ. Jablon. (1773) — Slawi — Wendowie.

Wilczek Aleksander ob. Choynowski (Luctus 1640).

Wilczek Benedykt ob. Maderni Dom. (Obeliscus 1673) — Zimorowicz Bart. (Leopolis 1693).

Wilczek Bernardyn, archiep. Leopol. ob. Cervus Jan (Epitome 1532) — Samboritanus (Alexis 1566).

WILCZEK Daniel, rektor szkoły płockiej, prof. Akad. Disputatio philosophica de multitudine formarum unius viventis. Quam Dei opt. max. auxilio, sub felicitibus auspiciis adm. R. P. ac magnifici Domini M. Basili Golenii, Sacrae Theol. doct. ac professoris, canonici Cracovien. theol. facultatis decani, universitatis Crac. generalis rectoris, in alma Academia Cracovien. discutiendam publice proponit.. Artium liberalium & Philosophiae magister Permissu M. D. Rectoris. Cracoviae, in officina typographica Francisci Cesarij Anno Domini 1623. w 4ce, k. 8 nlb.

Dedyk. Stanisław Starezewski, episcopo Lacedaemonensi, suffraganeo Plocensi.

Czartor. — Jagiell.

— Evchapidosis, Serenissimi Sigismvndi III Regis Poloniae, Sveciae, Gotthorvm. Vand. &c. &c. Ipsis ferijs Divi Sigismvndi Regis Bvrgvndiae Martyris ad reliquias eiusdem Plocii A Magistro Daniele Wilczek, Art & Philosophiae Doctore, Scholae Cathedr. Plocen. Rectore conscripta. Anno salutis, M.DC.XIIX. (1618). Daud Rex Póta Dei Psal: CXV. [Tu wiersz jeden czcionkami hebrajskimi, a drugi greckimi:] Tas euchas mou to Kyrio apodoso, enantion pantos tou laou autou. Vota mea Domino reddam; coram omni populo eius. [Tu ozdobnik]. Cracoviae, In Officina Typogr: Matthiae Andreouien. (1618). w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb. (sygn. C₁).

Na odwr. k. tyt. Orzeł z herbem króla; nad nim korona trzymana przez dwa aniołki, dookoła herby ziem.

Rozpoczynają wiersze: Dedicatorium, Divus Sigismundus... ad regem Poloniae, Ad divos. Po czym poemat pt. Euchapidosis, opisujący przybycie króla Zygmunta do Płocka i przyjęcie go przez mieszczan i duchowieństwo. Pełne reminiscencji klasycznych.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Panegyricus. Ad Illvstrissimvm Et Reverendissimvm Patrem Ac Dominvm. D. Andream Prochnicki, Archiepiscopvm Leopoliensem &c. Danielis Wilczek. Artium liberalium & Philosophię in Academia Cracouiensi Baccalaurci. [Tu ozdobnik]. Cracoviae. In

Officina Lobij. Anno Domini, 1614. w 4ce, k. tyt., str. 26.

Na odwr. k. tyt. herb i wierszyk. W panegyryku głosi potrzebę pobożności, wychwala Bol. Chrobrego (na kult dla św. Wojciecha), potem przechodzi do pochwał Próchnickiego. Wspomina jego poselstwo do Neapolu; o jego dbałości o kościoły w diecezji kamienieckiej. O jego pobycie w Belgii (Justus Lipsius). O radości Lwowa z jego nominacji. Jagiell. — Ossol.

— Panegyricus Illustrissimo ac Reuerendiss: Domino, D. Stanisław Grochowski A Grochowce, Dei, & Apostolicae Sedis gratiā, Archiepiscopo Leopoliensi, Abbatiae Sieciechovien. Perpetuo Administratori. Domino, & Mecenati amplissimo, In primo Celsitud. Suae ad Sedem Archiep: ingressu, A M. Daniele Wilczek, Philosophiae, & Iuris V. in Acad: Crac: Doctore. oblatu. Cracoviae, In Officina Francisci Caesarij, Anno Domini 1635. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i wierszyk podp. D. W. Zaczyna od wychwalania rodu Grochowskich.

O podróżach Grochowskiego w latach młodych. O czasie pobytu na dworze (jako sekr. króla). O stosunku do Zygmunta i Władysława IV. Na końcu wymienia różnych Grochowskich (Achacego, Felicjana, Rafała); przemilcsa o Stanisławie poecie.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasn. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Panegyricus Nuptialis Nobilium Conjugum Ioannis Franczkowic, et Agnetis Lodwikowna; A M. Daniele Artium et Philosophiae in Academia Cracov. Profes. conscriptus. Cracoviae, In officina Typogr. Francisci Caesarij Anno Dom. 1623. w 4ce, k. 5.

Jablonowski Musaeum pol. str. 274 nazywa go Wilczewski.

— Xenivm. Maiorum natalibus clariss. & spectabili Viro, Domino Antonio Franckovicio Leopolitae. Reipubl. Cracouiensis Senatori vigilantiss. &c. &c. Domino, ac Maecenati clementiss. Amoris, & observantiae ergo. A Daniele Wilczek Crowsense, Studioso almę Academię Cracouiensem. Dicitum. Cracoviae, Anno Domini M.DC.XII. (1612). w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 22.

Na odwr. herb Frankowicza (lew) i dwa wiersze. Po czym dedykacja i poemat pt.

Epinikion. Zwraca się w nim do króla Zygmunta opiewając zwycięstwo nad Moskwą. Wśród zwrotów frazeol. nadsładowanych z Wergiliusza wspomina Żółkiewskiego, Kamienieckiego, Chodkiewicza, Wajera itp. Treści historycznej nie ma. Końcsy: Interea ducunt captivos pectore mętos Svicius hic cum fratre suo, Seniusque repinctus.

Na egz. Jagiell. przypis ręką autora: Exc. viro D. Sebastiano Igolomio coll. min. et professori... Jagiell.

Wilczek Dominik ob. Zimorowicz Barth. (Leopolis 1693).

Ob. Łosiński Patrycjat 1892 str. 470.

Wilczek Jan (I) ob. Frencelius (Livonia 1599) — Zaleski Konstanty (Wiersze żalobne 1603).

Wilczek Jan Anzelm (II) ob. Choynowski (Luctus 1640) — Gawianowski W. (Strzała 1640) — Woyniłowicz M. (1666).

Wilczek Jan (III) ob. Kasparowicz G. (1746).

WILCZEK Ignacy (I), Soc. Jesu (ur. 1728 † po r. 1788), Słowak, prof. w Krośnie, Kaliszu, Ostrogu i Poznaniu. Ignatii Wilczek Nuper E Societate Jesu Sacerdotis Provinciae Majoris Poloniae De Deo Uno Carmen. [Tu ozdobnik]. Superiorum Permissu. [Tu ozdobnik]. Posnaniae MDCCLXXVII. (1777). [Tytuł w prostokątnej ramce]. w 8ce, k. tyt. i str. 53.

Na odwr. k. tyt. cytat z Sapientia XIII. — Poemat „Deus Unus“, liczący przeszło 1000 wierszy heksam., zaczyna się: Caelorum terraeque tutor, Rex Maximo Regum... Przedruk (z drobną zmianą) w „Carmina“ (1785) ca. I str. 1—48.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— De Coloribus Et Sono Carmen. [Na karcie drugiej:] Ignatii Wilczek Nuper E Societate Jesu Sacerdotis Provinciae Majoris Poloniae, De Coloribus Et Sono Carmen. Superiorum Permissu. [Tu winietka]. Posnaniae MDCCLXXVII (1777). w 4ce, k. tyt. 2 i str. 56.

Oba wiersze przedrukował w „Carmina“ (rok 1785).

Na egz. Bibl. Wil. pieczętka: Coll: Pol: S. J. Bawor. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Jgnatii Wilczek Nuper E Societate Jesu Sacerdotis Provinciae Majoris Poloniae De Divina Providentia Et Virtute Carmen. Superiorum Per-

missu. Varsaviae Typis Colle: Praefecto: Publ: Institu: MDCCLXXXV. (1785). w 4ce, k. tyt. i str. 51 i 1 str. (Menda).

W pierwszym z zawartych tu poematów mówi o dobroci Boga i o ograniczonej mocy myśli ludzkiej. Nostra non sufficiens natura est fons malorum. Czy Bóg przeznaczył człowieka na zgubę? Deus te felicem reddere malit. Dlatego już w tym życiu karze szkodnie (choć nie wszystkie). — Wiersz ten przedrukował w „Carmina” 1785 i 1788.

W poemacie „Virtus” (str. 81—81) mówi o cnocie. Jej warunkiem jest amor Numinis. Nie wystarcza sama „probitas sophorum” (Deistae sunt meri et veri sophistae). Przedstawia obraz Naeviusa, który miłuje bliźnich sympatycznych sobie, ale nie Boga: non diligit ullum. — Poemat ten przedrukował w „Carmina” 1785 i 1788.

Na egz. Ossol. jest kilka poprawek autorem, jak gdyby ręką autora.

Ossol.

— Ignatii Wilczek Carmina. [Na drugiej k. tyt.:] Ignatii Wilczek Carmina. Nova Editio Altera Sui Parte Auctior Et Emendatior. Superiorum Permissu. [Tu ozdobnik]. Calissii, Typis Suae Celsitudinis Primitialis Archiepiscopi: Gnesnensis. M.DCC.LXXXV. (1785). — Pars Prima. w 8ce, k. 3, str. 1—48, str. XXVIII, str. 160. — Pars Secunda. I. De Coloribus. II. De Sono. III. De Prognosticis. IV. De Figura Terrae. [Tu ozdobnik]. w 8ce, k. tyt. i str. 93, k. 3 nlb.

Zbiorek składa się więc z dwóch części.

Na karcie następniej po tytule głównym idzie tytuł pierwszej części zbioru: Ignatii Wilczek Carminum Pars Prima. I. De Deo Uno. II. De Divina Providentia. III. De anima Immortali. IV. De Religione. V. De virtute.

„Deus Unus” zajmuje str. 1—48 (sygn. A—F₄).

„Divina Providentia” str. I—XXVIII (sygn. a—d₂).

„Anima immortalis”, „Religio” i „Virtus” zajmują str. 49—160 (sygn. G—U₁).

Jak z tego widać, autor dodrukował wiersz „Divina Prov.” później niż cały tom, dał mu numerację cyframi rzymskimi i kazał go wprawić do już gotowego tomiku, tak że teraz tworzy wrzęt inaczej numerowany i sygnaturowany.

Po stronie 160 idzie tytuł dla drugiej części zbioru: „Carminum Pars Secunda. I. De Coloribus. II. De Sono. III. De Prognosticis. IV. De figura terrae. — Część ta

ma paginację 1—93 (sygn. A—M₂); nadto na 3 nlb. kartkach: Errata.

Poematy objęte pierwszą częścią zbioru mają treść religijno-filozoficzną (Istota Boga i religii), a zaczynają się od swalczania Epikura i Lukrecjusza. Wiersze tego ostatniego włącza w jednym miejscu w swój poemat. Polemizuje ze stoikami. Uderza też ostro na Mahometa (ca. I str. 135) i Lutra, wrzeszcze na deistów. Umyślnie nie używa argumentów z Pisma św. i dogmatów tylko z rozumu. Jest on zwolennikiem filozofii scholast. (św. Tomasz), ale stoi pod silnym wpływem filozofii oświecenia.

Inny charakter mają poematy w części drugiej. Są wierszowaniem teorii przyrodniczych: de coloribus, de sono, de pregn., de figura terrae. Widocznie interesował się badaniami nad przyrodą. Cytuje nazwiska i streszcza teorie Passamonta, Keplera, Newtona (str. 6), Torricellego (str. 53) i stara się im przeciwstawić swoją teorię fizyczną o barwach i o dźwięku. Na str. 46 obszerny ustęp o echu. Dużo o astrologii i o jej podstawach. — Wielka ilość błędów druk. w tym kaliskim bardzo niedbałym druku wywołała jego „Elegię”, o której zaraz niżej.

Treść zawartych tu poematów omówił obszernie Sinko (j. n.) oraz w Dziejach liter. piśknej w Polsce (Encykl. Polska Akad.) I (1935) str. 139.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. (z datą 1786) — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Ignatii Wilczek Carmina De Deo Uno. De Providentia Divina. De Scientia & Gratia. De Virtute. Ab Authore locupletata, & recognita in hac postrema editione. [Tu winieta: kwiaty i owoce]. Cracoviae A. D. 1788. Typis Scholae Principis Universitatis Cracoviensis. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 79.

Na odwrocie siedmiowiersz Ad Lectorem, gdzie narzeka na klęskę błędów druku. Potem Judicium censoris (Alb. Domaszewskiego) pełne pochwał dla dziełka: stylum ligatum demirari satis non potui. — Wrzeszcze Imprimatur Olechowskiego. Dat. Crac. 20 7bris 1787.

Dedykacja: Ignatio Skarbkowi Woyczyńskiemu, canonico cath. crac., który otaczał opieką autora i teraz, i jeszcze wówczas, gdy był w zakonie.

W zbioru tym są zawarte następujące jego utwory:

1) Deus unus (str. 1—33). Obecna w popr. wydaniu „Carmina” 1785.

2) Divina providentia (str. 34—53). Jest to przedruk utworu wydanego już poprzednio w r. 1785 i zamieszczonego w „Carmina” 1785.

3) Divina scientia et gratia (str. 54—65). Tu wydane po raz pierwszy. Powołuje się tutaj na celeberrimam quaestionem inter doctores (scholastyków): quatenam decreto aeterno afferat divina scientia lucem? Czy Bóg przewidział i zarządził wszystko przedwiecznie, czy też istnieje wolna wola? Oświadcza się zgodnie z Kościołem za drugim rozstrzygnięciem. Powołuje się na św. Pawła, ale przynajmniej, że i on tego nie rozwiązał: cur Deus e tenebris mortales transferat non omnes in lucem fidei. Abdita sunt decreta Dei sed sancta. Jak inne jego poematy tak i ten jest wierszowanym traktatem teologicznym.

4) Virtus (str. 66—79). Poprzednio wydane razem z „Divina Providentia” (1785) i w „Carmina” 1785.

5) Mały wierszyk na ostatniej stronie: Epigramma. (Christus ad Hom. et Homo ad Christum).

Wydanie to nie pokrywa się przeto z edycją kaliską z r. 1785. Nie przedrukował tutaj wierszy: De anima immortalis; De religione; De coloribus; De sono; De progn.; De fig. terrae. — Ale za to ogłosił tutaj: Divina scientia et gratia, czego nie zawierała edycja kaliska. Widocznie zostały napisane i wydrukowane zaraz po ogłoszeniu kaliskiego zbioru.

Brown j. n. str. 424 podaje z mylnym tytułem i z mylną datą (dwa wydania), a z nim powtarzają to inni.

Dzików — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Carmen Illustrissimo Reverendissimo Domino Josepho Olechowski, Dei Et Apostolicae Sedis Gratia, Episcopo Uranopolitano, Suffraganeo Cracoviensi Recens Consecrato, Archidiacono Cathedrali, Judici Generali Curiae Dicitum. A Deditissima, Et Insignibus Ejus Beneficiis Ipsi Devinctissima Domo Emeritorum Sacerdotum Nuper Soc. Jesu. In Perenne Grati Animi Pro Ejusdem Paterna Benevolentia Monumentum. Anno Aerae Vulgaris MDCCLXXXVI. (1786). Mense Augusto. [Tu ozdobnik]. Cracoviae Typis Scholae Principis Regni Universitatis Cracoviensis. w 4ce, k. tyt. i k. 18 nlb. (sygn. E₂).

Druk staranny, piękną kursywą.

Na końcu: Judicium censoris (Adalberti Domaszewskiego z 2 czerwca 1786) i Imprimatur Kar. Lochmana. — Domaszewski wyraża się o Wilczku: „S. Theol. professor, vir tam severioribus quam humanioribus literis exultissimus et pluribus opusculis poeticis in lucem editis, conspicuus... tersa et nitida latinitate con-

scriptis, et ad omnes poeticae artis regulas exactis...”

Wychwała Olechowskiego. Wprowadza przemawiającą Fidem i Themidem. Wspomina Kaj. Sołtyka i Fr. Potkańskiego, Stan. Augusta, Krz. Szembeka. W końcu Plauto wysyła z piekiel Erynię przeciwko Olechowskiemu (aluzja do sporów z Sołtykiem). Kończą się życzenia dla nowego sufragana.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Gemitus libelli recens editi mendosam editionem deplorantis. 1785. w 8ce, k. 2.

Jest to elegia do Józefa Płochockiego (dat. 25 czerwca 1785), w której autor narzeka na niesliczone błędy drukarskie popełnione przez drukarnię kaliską przy druku jego „Carmina”. — Streszcza ją dokładniej Sinko Polski Antykr. 1911 str. 395—8.

Jagiell.

— Lehrsatz von der Lage der Erde, mit vielen Kupfern. 1772.

Egzemplarsza nie odnalazłem. Jeśli to się odnosi do tego samego Wilczka, który pisał poprzednio utwory, to świadczyłoby, iż po kasacie zakonu odbywał studia przyrodnicze? i to w Wiedniu lub w Niemczech?

— ob. Putanowicz J. A. (1780).

W zbiorze kazań na cześć Jana Kantego jest na 3 kartach wiersz Wilczka po polsku i po łacinie. — Jedyne to jego utwór polski.

Janocki Lexic. II 103. — Brown Biblioteka 424. — Żebrowski Bibliogr. 466. — Bednarski Upadek i odrodzenie szkół (1935) str. 513.

Obszerną analizę zapatrywał filoz. relig. Wilczka dał Sinko w rozprawie pt. Polski Antylukrecjusz 1911 (w Rozpr. filolog. Akad. tom 49), na str. 330—98). — Nie dotarł tylko do wydania „Carmina” z r. 1788. — Z niego czerpie Korbut II 97. Analogię do tych łacińskich poezji Słowaka Wilczka tworzy polski poemat Adama Kempkiego Myśli o Bogu (1756 str. 323), w którym Kempski opisuje przymioty Boga i polemizuje zarówno z epikurejczykami jak deistami.

WILCZEK Ignacy (II). S. M. reg. Pol. medicis et consil. Phil. Doct. Casus peculiaris. Historia. Vilnae, typ. S. R. M. 1783. w 8ce, k. 8, tabl. 2.

Gazety Wileń. 1783 w nrze VI podają: „Opisanie z kopersztychami ciekawe o nadzwyczajnym przypadku na pewnej osobie niedawno zeszyły przy exenteracyi przez J. P. Wilczka Doktora medycyny i Konsyliarza J. K. Mci doświadczonego. Wilno

w drukarni J. K. Mei przy Akademii Wileńskiej, 1783".

Chreptow. — Krasin. — Uniw. Wileń.
Wilczek Kazimierz ob. Zimorowicz B. (Leopolis 1693).

Wilczek (de) (Welczek, Welschek), poseł cesarski w r. 1733 ob. Welczek.

WILCZEK Michał, dominikanin. Fundament metropolii Xięstwa Ruskiego kapitałnego miasta Lwowa albo Kazanie w czasie rocznicy Koronacji obrazu Maryi P. we Lwowie miane (1752).

Obacz: Hasło słowa bożego (1752).

Celem rozszerzenia nabożeństwa różańcowego miał napisać książkę pt. Korona Maryi (osdobioną rycinami na miedzi rytymi przez J. Filipowicza).

Baraça Daleja II 278—9.

Wilczek Władysław ob. Wojniłowicz Michał (Trop sprzęgłego 1666).

(Wilczewscy). Uwagi w sprawie z Wilczewskimi. Warszawa, P. Dufour, 1777.

Jest to ulotka wydrukowana przez Tom. Kaj. Węgierskiego (ob. tom XXXII str. 298). Wydrukowanych było 80 egzemplarzy, które Węgierski miał rozdawać. Egzemplarze znalezione w drukarni zostały potargane i spalone, a Węgierskiemu nałożoną została kara tygodnia więzy marsz., zaś Dufourowi kara dwóch tygodni.

— ob. Węgierski Kajetan.

WILCZEWSKI Aleksander, student bruns. Floricomus de Helicone Hymen Illustribus Illustrium Taedis, Illustriss. Et Magnifici Domini D. Stanislai Dzialynski Palatinidae Culmen. Tolkmitten. &c. &c. Capitanei, Et Illustriss. & Lectissimae Virginis Mariannae Zalensciae Palatinidis Pomeraniensis. Illvstriss. Et Magnifici Domini. D. Samvelis Zalenski Palatinidi Pomeranien: Skarszevien. &c. &c. Capitanei Filiae, Ab Alexandro VVilczewski, In almo Brunoro Collegio S. I. Stud. Eloq. Sacratvs. Anno reparatae salutis M.DCXXI. (1621). Brvnbergae Typis Schönfelsianis. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Na początku dwa starannie rytowane herby nowotwórców i wierszyki pol. Po czym dedyk. łac. Działyńskiemu i wiersz łac. Rozpoczyna dłuższy poemat polski pt.: May Wesołokwitny (na cześć obu domów). W ten poemat wpleciony jest śpiew, w którym m. i. powiedziano: Tyś pomie-

szal lutrom szyki, Przywrociłeś katoliki... Stanisław się o to starał, że ich banitą pokarał. — Po wierszach łac. kończy wiersz polski: Orpheus a nymphami Działyńskimi nową wita Panią... i kilka epigr. łacińskich.

Juszyński II 322.

Ossol. — Uniw. Wileń.

WILCZEWSKI Franciszek (I), S. J. (ur. 1715 † 27 marca 1756). Oratio die sacra S. Stanislai Kostka in templo Colleg. Leopol. S. J. dicta a P. Franc. Wilczewski S. J. 1747. Leopoli typ. SS. Trinit. w 12ce, str. 20.

Jocher 8625. Zaś pod nrem 5467 podaje też samo pod Wilkowskim. — Janocki Lexic. II 108 swie go Wilczewski. — Brown str. 424. Bawor.

WILCZEWSKI Franciszek (II). List Fr. Wilczewskiego Podkomorzego y posła Ziemi Wiskiey do N. I. K. Mei, z Warszawy 15. Januarij 1764. względem znieważenia osoby swojej przez Magistrat Gdański. w 4ce, k. 2.

Por. niżej: Decretum Tribunalis. Ossol.

— Mowa... 3 kwietnia 1772. w 4ce. Akad.

— Mowa JW. Jmci Pana Franciszka Wilczewskiego Podkomorzego y Posła Ziemi Wiskiey, na Delegacyi, na podane Koncilium Permanens Dnia 16° Kwiet. 1774 r. miana. w 4ce, k. 2 nlb.

Konopczyński Genesa Rady Nieust. str. 420. Akad. — Ossol.

— Mowa JW. Jmci Pana Wilczewskiego podkomorzego y posła ziemi Wiskiey na Delegacyi d. 19 7^{bris} 1774 r. w 4ce, k. 2.

— Mowa JW. Jmci Pana Wilczewskiego Podkomorzego y posła ziemi Wiskiey. — Mowa o ewakuacyi wojska cudzoziemskiego y o determinacyi Seymu Pacificationis, na Delegacyi 23 7^{bris} 1774 r. w 4ce, k. 2. Raczyń.

— Mowa na delegacji 28. Nov. 1774. w 4ce. Raczyń.

— Mowa Jaśnie Wielmożnego Jmci Pana Wilczewskiego Podkomorzego y Posła ziemi Wiskiey na Delegacyi dnia drugiego Grudnia 1774 roku. w 4ce, k. 2. Jagiell. — Raczyń.

— Mowa Jaśnie Wielmożnego JMCI Pana Wilczewskiego, Podkomorzego

y Posła Ziemi Wiskiey, Na Delegacyi dnia 24. Grudnia 1774. Z przyczyny podanego Proiektu; ażeby wyznaczony Continens siedmiu millionów dla J. K. Mei mógł się zacząć do wypłacania Rathami à lma Martii Roku przyszedłego; na który Proiekt dopraszano się o Turnum. w 4ce, k. 2.

T. P. N. w Poznaniu.

— Mowa... 1 febr. 1775. w 4ce. Akad. — Czartor.

— Mowa Jasnie Wielmożnego JMCI Pana Wilczewskiego Podkomorzego y Posła Ziemi Wiskiey W materii Dyssydentow na podane na Pismie ultimatum od J. W. Jmci Pana Barona de Sztachelberk Ministra pełnomocnego Dworu Rossyjskiego, które exeypnie Dyssydentow y Grekow Nieunitow od Stanu Senatorskiego & a Ministeriis, ażeby tylko mogli być Posłami z każdej Prowincyi po jednemu, y ut gaudeant Libertatibus, do wszelakich Funkcyi y urzędow tak iak wszyscy Katoolicy Rzymscy. Y to się tylko sciągać ma, do samych Indyenow y Possessionatow w Polsce, dając do wybierania, albo przyjąć te Punkta na modyfikacyą Traktatu 6 Bri, albo żeby tenże został in suo robore, który Nayiasniejsza Imperatorowa Jeymość tą mocą, którą iey Bog użyczył, z naywiększym wigorem onegoż utrzymać, y do exekucyi przyprowadzić deklaruie. Na Delegacyi die 27. Februarii 1775. fol., k. 2 nlb.

Na końcu protestuje, że nijakim sposobem woli swojej nie daje i części żadnych w tych punktach mieć nie chce.

Akad. — Jagiell. — Czartor.

— Mowa... na seymie, przy czytaniu czynności y praw ustanowionych przez Delegacyą 3. kwietnia 1775. w 4ce. Czartor. — Dzików — Krasin.

(Wilczewski Franciszek). Inter Illustres Magnificos Wilczewski conjuges succamerarios S. R. M. et ex palatinatu Marienburgensi deputatos ad tribunal regni ex una et inter praenobilem Magistratum Gedanensem parte ab altera, Decretum. Lublini 1763. fol., k. 8 nlb.

Ob. wyżej: List.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Krasin.

— Civitatem Gedanensem decreto tribunalitio Lublini lato non teneri (1761)... ob. tom XVII 73.

Por. o tej sprawie Lengnich (Quaedam jura defensa 1764)... oraz Gdańsk (Dowód bezprawnych postępów 1764).

Omawia tę sprawę Schmitt Dzieje Polski (1864) I 209—14.

— ob. Wilczewscy (sprawa z Węgierskim).

K. Estreicher w wydaniu „Poezji“ Węgierskiego 1882 str. XXXVII.

O Uwagach Franciszka Wilczewskiego, dotyczących Rady Nieust. z r. 1774, ob. Konopczyński w Arch. Kom. hist. XII 1919 str. 5. — Tenże Genesa i ustanow. Rady Nieustającej 1917 str. 288—9 i passim.

Wilczewski Hektor ob. Jonson Jan (1643).

Wilczewski Jan i Jerzy ob. Exercitatio litter. (1772).

Wilczewski Jan, chorąży ob. Amor Dolorum (1727).

Wilczkowa Zuzanna ob. Gawianowski Wawrzyniec (Strzała 1640).

Wilczkówna ob. Soldadini.

Wilczkówna Marianna ob. Liebmann Franc. (1770).

Wilczkowski ob. Śląski Szymon (Pamiętka albo columny 1605).

Wilczkowski Marcejan ob. Grodzki Hiac. (Wyprawa 1644).

Wilczogórski Sebastian ob. Monteluppi — Smieszkwie W. (Epithalamium 1616).

Wilczogórski (Monteluppi) Walerian ob. Bielecz Marcin (Flos candidus 1638) — Cynerski Jan (Mnemos. 1633) — Grabiecki Franc. (1653) — Michoński (Acroama 1633) — Musae (1631) — Otrebusz Daniel (1634).

Finkel Bibl. III 1892.

WILCZOPOLSKI Józef Konstanty. Wiersz na dzień 3 Maja R. 1792. w 4ce. Dzików.

Wilczyńska Małgorzata ob. Pisarski (Mówca 1676 II).

Wilczyński Kazim. ob. Collet Petrus (1766).

WILCZYŃSKI Maksymilian, protoarchimandryta. List pasterski Maksymiljana Wilczyńskiego doktora S. Theol.

protoarchimandryty obrządku unickiego (1792). w 8ce, k. 7. Krasia.

— ob. Laskarys Jerzy (Głos 1784).

(Wilczyński Maro.). Accessoryum Ze strony W. JP. Marcina Wilczyńskiego Regenta Województwa Smoleńskiego. Przeciwno: PP. Maryawitkom Wileńskim czyli raczej przeciwko niewłaściwej pod Ich Imieniem cytacyi i konwikcyi w Trybunale z Regestru Taktowego, a ztąd o zły przewod Prawa i o Peny Ewokacyne. (1790). fol., k. 4 nlb. Uniw. Wileń.

WILCZYŃSKI Michał. Prodruma Philosophica seu logica in conclusiones resoluta, praeside M. Stephano Barwinkiewicz Ph. Det. Pr. in Collegio Lubransc. acad. Posnan. publicae velitationi exposita a M. Mich. Wilczyński Ph. audit. 1688 mense Dec. Posnaniae typis Alberti Laktański. w 4ce, 1¹/₂ ark.

WILCZYŃSKI Stefan, ksiądz. Herbowna chorągiew Jaśnie Wielmożnych Steckich przy deportacyi w grób s. p. JW. JMP. Kazimierza Stanisława na Stac Steckiego kasztelana Kijowskiego, Starosty Dymitrskiego, Romanowskiego, pułkownika JKM. y Rzpłtey w tryumfującym kościele postawiona. Zaś przy solennej dedykacyi Jaśnie Wielmożney JMP. Antoninie z Kossakowskich Steckiej żonie... in lucem publicam exponowana rękami Franciszka Zakonu reg. Obs. przez X. Stefana Wilczyńskiego kaznodzieję Sokal roku 1749 dnia 17. Czerwca. Z pozwoleniem Starszych. W drukarni Soc. J. Coll. Leop. fol., k. 29 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Ślepowron, a pod nim 12 w. pol. Przepis żonie zmarłego. Czartor. — Krasia. — Ossol. — Uniw. Wil.

— Sława W. JMci Pana Antoniego Ciesielskiego Czesnika Grabowieckiego w Smiertelnych popiołach Nie Wygasła. Kazaniem przy pogrzebie Jego, W Kościele Sokalskim W: W: OO. Bernardynów Oświadczona Przez X. Stefana Wilczyńskiego Tegoż Zakonu Ordynaryusza Kaznodzieję dnia 29. Stycznia 1751. Za pozwoleniem Starszych Na potomną pamiątkę Drukiem wyjawiona

w Drukarni J. K. Mei Lwowskiej Societatis Jesu. fol., k. tyt. i k. 15 nlb.

Na odwr. k. tyt. imprimatur J. Barszczewskiego. Wywodzi ród zmarłego z Brytanii i z Galii (Zadorowie, Płomieńscy) i wychwała różnych Ciesielskich. Ossol.

(Wilczyński Szymon). Wiersz przyjacielski w dzień zaślubienia W. JMci Pana Szymona Wilczyńskiego, Regenta Kommissyi Wojskowej z JM. Panną Anną Kurowską. (179...), w 8ce, k. 2 nlb. Jagiell.

WILD Jan Krzysztof. Als Der... Samuel, Frey-Herr von Schlichting, Buckowitz... Nach dem unerforschlichen Rath und Willen Gottes... Anno 1701. den 29. Januarii in Bresslau Dieses Zeitliche gesegnet; Unterstand sich Bey Seines... Beerdigung... mit Seiner Presse Das Leyd-klagende Schlichtingsheim Wehmüttig auszudrücken... In der Frey-Herrl. Stadt Schlichtingsheim, gedruckt mit Wildischen Schriften. fol., k. 4. Wrocław. miej.

WILD Karol. Nouveau Catalogue des livres françois et italiens, qui se trouvent à la librairie de... Nr. 1—3. Leop. 1797. w 8ce, str. 12.

— Catalogue de quelques livres pretieux et recherchés, qu'on vend... a la librairie de... à Leop. au Mois de Mars 1798. fol., k. 1. Czartor.

Wilda ob. Wilno.

(Wildefeuer J.). Epithalamia... nuptiarum... Johannis Christophori Wildefeuer... consecrata a nonnullis in Gym. Docentibus. Thorunii, Mich. Karnall (1663). w 4ce, str. 8. Gdańska miej.

— Syncharamata gamika... Joh. Christophori Wildefeuer... congeserunt amici. Thorunii, Mich. Karnall (1663). w 4ce, str. 8. Gdańska miej.

— Votum nuptiale dicatum nuptiis... Johannis Christophori Wildefeueri... Thorunii, Mich. Karnall (1663). w 4ce, kart 2. Gdańska miej.

WILDEGANS Zachariasz. Zeugnisse Büchlein Darinnen 100. Zeugnisse von wunderbaren Krankheiten und derselben glücklichen Curen etc. etc... Welche durch meine Panaceam Solarem nechst Gott zu vollkommener Ge-

sundheit ohne eintzig andere Artzney Mittel restituiret worden, diese Panacea bekommt man bey mir Zacharias Wildegans von der Feuerstadt etc. etc... Auff begehren begieriger liebhabenden Herten in den Druck gegeben 1674. Cölln an der Spree, Drukks Georg Schultze, Churfürstl. Brandeb. Buchdr. w 4ce, k. 10 i k. 3 (sygn. A—I₃).

Miał tytuł lekarza Jana Kazimierza i Mich. Wiśniowieckiego, o czym świadectwa przed tekstem. Wrocław. miej.

WILDEN J. Neue Reisenbeschreibung eines gefangenen Christen von 1604—7 von den Türken und Arabern, von der Stadt Jerusalem und endlich wie er durch Polen wider inn Teutschland kommen. Nürnberg 1613. w 4ce.

WILDENBERG (Aurimontanus a Ferimontanis, z Goldbergu) Hieronim, rektor szkoły chełmińskiej († 1566). Pro culmensis gimnasii instauratione... oratio (1531)... ob. tom XII 303.

— Perhorrendae pestilentiae ephemeris... (1530)... ob. tom XII 303.

— **Moralis Philosophiae epitome:** ethices, politices, et oeconomices principia luculentissime enarrans. In regia Poloniae urbe Cracovia: apud viduam Hieronymi Vietoris. Anno Christi nati MDXLIX (1549) mense Februario. w 8ce.

Przypis D. Tidemanno (Gisemu) eccl. varmiens. design. episcopo.

Janociana I 302. Przedrukowane w dziele: Totius phil. humanae (ob. niżej).

— Hieronymi Wildenbergii Aurimontani Totius Naturalis Philosophiae, in Phisicam Aristotelis epitome. Illustriss. simul atque clarissimis junioribus Silesiae Principibus et Dominis Friderico ac Georgio fratribus germanis Legnicens. Bregen. Opolien. etc. dominis et haeredibus sacrata. Anno a nato Servatore Christo MDXLVIII. (1548). Cracoviae apud viduam Hieronymi Vietoris. w 8ce.

Janociana I 301. — Żebrawski Bibl. matem. str. 173.

— Totius Philosophiae Humanae in tres partes, nempe in Rationalem, Naturalem, & Moralem, digestio: earundemq; partium luculentiss. descriptio, Libris tribus primarijs consummatam

noticiam complectens: Multis in locis & auctior quam antea, & emendatior nunc edita: Hieronymo VVildenbergio Aurimontano dissertore. Accessit quoque rerum & uerborum in his memorabilium copiosus Index. Basileae, Per Ioannem Oporinum. [Na końcu:] Basileae, Ex Officina Ioannis Oporini, Anno Salutis humanae M.D.LVIII. (1558). Mense Iunio. w 8ce, k. tyt., str. 382 i k. 19 nlb. (errata i indeks).

Rozpoczyna: Tidemani (Gise) Culmensis episcopi... judicium, dat. 16 Aug. 1546, i list Wildenberga do tegoż. Biskup wychwała to dzieło jako podręcznik filozofii Arystotelesa.

Po czym dedykacja temuż Tidemanowi in universa Prussia eruditissimo.

Cały ten podręcznik podzielony jest na 3 części: pierwsza poświęcona dialektyce; druga filozofii natury; trzecia filozofii moralnej — wszystkie trzy są oparte na Arystotelesie.

Dialektyka zajmuje str. 1—112. Poprzedza ją wstęp, w którym omawia, co to jest filozofia i dialektyka. Potem idą po kolei: Liber I. De praedicabilibus. — II. De praedicamentis. — III. De definitione. — IV. De enunciatione. — V. De argumentatione. — VI. De demonstratione. — VII. De invent. locorum (Topica). — VIII. De sophisticis. Wykład jest zwięzły, przez pytania i odpowiedzi, całkiem szkolny.

Pisząc ten element. podręcznik korzystał także — jak twierdzi — z kilku nowszych pisarzy, jak G. Valla, F. Melancton, R. Agricola, J. Caesarius, J. Willichius, Er. Sarcerinus.

Część II dzieła ma tytuł: Totius Naturalis Philosophiae in Phisicam Aristotelis Epitome (str. 113—392). Rozpoczyna ją dedykacja Silesiae principibus Frederico et Georgio, datow. Torunii 1542. — Epitome obejmuje elementarny wykład filozofii natury Arystotelesa, a więc: fizykę, de coelo et mundo, de generatione et corruptione, libri meteororum, de anima.

Część III ma tytuł: Moralis Philosophiae Epitome: Ethices, Politices et Oeconomices principia luculentissime enarrans. Tu mówi najprzód o polityce, potem o ekonomii (sąsąd własnego gospodarstwa).

Rozpoczyna dedykacja bisk. Tidemanowi. Po czym wstęp treści ogólnej. Między innymi na str. 270—300 podaje alfabetyczny spis używanych wyrazów (z zakresu życia społecznego) i ich definicje (np. co to jest civis, civitas, haereticus, jus, oeconomia, tyrannus itp.). — Od str. 301 idzie: Isocratis ad Demonicum paraenesis (s. Rod. Agricola in latinum traducta). —

Od str. 312: Lucii Senecae de morum urbanitate. — Wzroszcio od str. 321—92 idzie obszerny traktat pt.: De optimo cive atque morum civilitate ac Reip. gubernatione, Politia, huic Epitome merito adjecta.

Traktat ten jest to sdaże się traktat Wildenberga, który mówi o nim: Hunc libellum de optimo cive, qui libris Politicorum multum affinis est, condidi, quod de regimine civitatum et populi adolescenter, qui sunt rerum publicarum futuri cives, discant prudentiam et harum rerum civilium non sint ignari.

Przechodzą tu po kolei nast. kwestie: o znaczeniu religii dla życia społ.; o nimia charitate civium respública a tyrannia opprimatur; adulatores et delatores vitandi; quis civium primum locum obtineat; republ. felix, quam sapientes regunt; prudentia in consiliis; cives ad rempublicam qui eligendi (tu wspomina Andr. Guncera, sekret. toruń.); magistratus munus; o przekupstwie, skapstwie, męstwie obywateli; unius an multorum sit naturalis gubernatio; tempore seditionis quid faciendum. — Jest to więc „zwierciadło” dobrego obywatela (tak jak inni pisali „zwierciadła” króla, senatora, posa, szlachcica itp.). Opiera je głównie na Arystotelesie, ale czasami cytuje i rzymskich pisarzy (Cicerona, Verg., Horacego).

Od str. 280: De Oeconomia adnexum. Jest to skrót z ekonomiki Arystotelesia: o obowiązkach małżonków, o niewolnikach, dzieciach. — Ekonomia oznacza tu, jak w greckiej i całej średniowiecznej literaturze, sztukę prowadzenia gospodarstwa domowego.

Strawo Hist. logiki 1911 str. 166. — Wierzbowski III 2330.

Jagiell. — Krasin. (defekt) — Pawlik. — Semin. Pozn. — Uniw. Warsz.

— Totius Philosophiae Humanae In tres partes, nempe in Rationalem, Naturalem, & Moralem, digestio: eorumdemq; partium luculentissima descriptio, Libris tribus primarijs consummatam noticiam complectens: Multis in locis & auctior quam antea & emendatior nunc edita: Hieronymo Wildenbergio Aurimontano dissertore. Accessit quoq; rerum & verborum in his memorabilium copiosus Index. Basileae, Per Ioannem Oporinum. [Na końcu:] Basileae, Ex Officina Ioannis Oporini, Anno Salutis humanae M.D.LXII. (1562). w 8ce, k. tyt., str. 392 i k. 19 nlb. (indeks). Wierzbowski III 2420. Ossol.

— Toż... [Na końcu:] Basileae, Ex Officina Ioannis Oporini, Anno Salutis humanae MDLXVI. (1566). w 8ce, k. tyt., str. 429 i k. 20 nlb.

Czartor. — Ossol.

— Toż... Basileae, Ex Officina Oporiniana Anno Salutis humanae MDLXXI. (1571). w 8ce, str. 429 i k. 20 nlb.

Ossol.

— Toż... [Na końcu:] Lugduni Excudebat Symphorianus Barbier. w 8ce, str. 3, 336 i k. 8 nlb.

Na czele: Tidemani episcopi culmensis... iudicium. Ex arce nostra Lubomensi XVII augusti anno domini XLVI. (1546). Po czym dedykacja autora. Ossol.

(Wildenberg Hier.). Clarissimo viro D. H. Wildenbergio Goldbergensi... Physico Thorunen... filius et generi grati benigno patri (1566). w 4ce.

— ob. Aurimontanus Hier.

Lukasiewicz Hist. szkół III 380—2. — Działalność jego omawia Bauch w Zeit. Ver. Gesch. Schl. 1896. Posostawał on w stosunkach z Dantyskiem i Tid. Gizem.

Vildenius Gratianus Gymnicus (pseud.). ob. Rościszewski W. (1587).

VILELA (de) Joannes Baptista S. J. Praxis Jvrandi Aegros Ad Bene Moriendum, Nec non sanos ad benè viuendum, ex ijs, quae occurrunt & fieri debent in hora mortis. Composita. Per Ioan: Baptistam de Vilela Societatis Iesv. Ex lingua Italica in Latinam tracta, & in lucem edita, postmodum ob defectum exemplarium recusa. Casimiriae ad Cracov: Apud Balthasarem Smieszkwicz Typographum, 1664. [Tytuł w ramce z gwiazdek]. w 12ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 330.

Dedyk. M. Cas. Tretero, salis fodinarum Georgii Lubomirski administratori... przez drukarza Śmieszkwicza. — Potem przedmowa tegoż drukarza do czytelnika.

Omawia tu, co należy powiedzieć choremu o testamentie (m. i. ut relinqueret Christum haeredem); o spowiedzi, o pociechach w chorobie, o wiatyku. Akty i modlitwy. Kończy o pomocy dla leżących w agonii. Jocher 4382—3.

Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

Wileński, Wileńska ob. Wilno.

Vilentas Bartl. ob. Villent B.

(Wilga Joachim). Marsz patryotyczny dla chorągwi I. W. Imci Pana Ioachima

Wilgi woiewodzica czarniechowskiego, rotmistrza kawaleryi narodowej. (1789). w 4ce, str. 1.

Bibl. w Suchej.

— Oda do J. W. JMei Pana Joachima Wilgi rotmistrza kawaleryi narodowej, Kommissarza cywilno-wojskowego, z powiatu Włodzimirskiego, w dzień imienia jego. Roku 1790. w 8ce, k. 2.

Czartor.

WILGA Ludwik. Mowa IW. Imci Pana L. Wilgi przy odebraniu laski od prześwietnego Ziemstwa Lubelskiego. (1785). fol., k. 1.

Krasin.

— ob. Doświadczenie (1780) — Ordinatio (1785) — Wilżyna.

WILGIENSKI Paweł. Decretum ad iudicatae infulae pro parte Antonii Sebastiani a Dębowa Gura Dębowski episcopi Plocens. secundissimo ad cathedr. suam ingressu comparentis ex instantiis meritorum latum per copias Sanguinis, Virtutis et Honoris ex actis votivi applausus cathedrae Plocensis suo desideratissimo Antistiti extractum a Paulo Wilgieński archipresb. Ploc. et Secret. Capituli. Varsaviae, Soc. Jesu 1737. fol., ark. 22.

Krasin.

Wilgocki Konstanty ob. Lipnicki L. (Sprawa 1799).

WILGOCKI Stanisław. Epithalamion in nuptias Illustris ac Magnifici Domini D. Ioannis Daniłowiczi De Żurów in Olesko, Structoris Regni, Belzen. Korsunen. Praefecti et Lectissimae ac Pudicissimae Virginis Sophiae Illustriss: ac Fortissimi Herois, Domini D. Stanisłai Żółkiewski à Żółkiew: Exercituum Regni Ductoris Campestris Rubieszouien. Kalusien. Kamionacen. Robatinen. Praefecti filiae. Scriptum a Stanisłao Wilgocki Anno Domini DC.VI supra M. (1606). Zamosci, Martinus Lenscius Acad. Typogr. excudebat. w 4ce, k. 12.

Na końcu czworowiersz Jana Żółkiewskiego. Juszyński Dykjon. II 322 (ma miejsce druku: Cracoviae, Mart. Lenscius). Jagiell.

— Throny na pogrzeb Jezusa Pana, którymi Jego Mśc Pan Jan Żółkiewski okrutną śmierć Syna Bożego w Wielki Piątek z dworem swoim, nabożnie oplakiwał przez Stanisława Wilgockiego

pedagoga jego uczynione. We Lwowie Roku Pańskiego 1602. w 4ce, k. 18 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Herburtów i na pochwałę tegoż 14 wierszy polskich. — Prayıpał proszą polską autor Reginie Żółkiewskiej z Fulszkanów, kasztelanca lwowskiej, hetmanowej. — Mówi, iż będąc rozszewniony kasaniem mianym przez ks. Wojciecha Samborczyka, kasnodzieję klasztoru oo. franciszkanów, w dzień wielkopiątkowy, postanowił napisać owe trony, które swej dobrodziejce ofiaruje.

Maciejowski Piśmien. III 472.

Uniw. Warsz.

Wilgocki Wojciech S. J. ob. Wieruszewski Kaz. (Laurea 1726).

(Wilgoszewscy). Replika ze strony WW. Wilgoszewskich, i małoletniej Elżbiety Bykowskiej w Assystencyi Opiekunów procedującej, przeciwko WJP. Giertrudzie z Zmijowskiich Bykowskiej Woyskiej Smoleńskiej, oraz dalszym Stronom w pozwach i Aktoratach wyrażonym. (1796). fol., k. 15 nlb. Uniw. Wileń.

Wilgowski ob. Wilkowski.

Wilhelm Oxoniensis ob. Philaletes (w tomie XXIV 219) — Mikołajewski (Krzusky) D. (Vindiciae 1593).

Wilhelm III król ang. ob. Małachowski Jacek (1699).

Wilhelm ks. neoburski ob. Filip Wilh. — Neoburski ks.

Wilhelm ks. bawarski ob. Sokolowski St. (Ad Wirtembergenses 1585). Finkel III str. 1862.

Wilhelm palatyn reński ob. Possewin (Epistola 1583).

Wilhelm Fryderyk ks. nassauski ob. Siemienowicz (Grand art d'Artillerie 1651).

Wilhelm król pruski (1713—1740) ob. Fryderyk Wilhelm I (w t. XVI i w Dopeln.).

WILHELMI Aug. (pseud. Meyera Wilh.?). Der Polnische Gil Blas oder Johann Lapunzky's lustige und seltsame Begebenheiten; von August Wilhelmi. Erster Band. Mit einem Titelkupfer. Leipzig, in der Sommerschen Buchhandlung 1798. w 16ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 190, k. 1 nlb., 1 szych. — Zweyter Band. Leipzig, in der Sommer-

schen Buchhandlung 1800. w 16ce, k. tyt., str. 246, k. 1 nlb.

Bohater tego romansu (naśladowanego z jakiejką powieści franc.) pochodził miał z przodków polskich, ale ci już za Jana Kaz. wywędrowali z Ukrainy do Nantes. O Polsce nie ma też w romansie mowy. — Dlaczego położono na tytule „Der polnische G. B.“, trudno zrozumieć.

Istnieje też „Niemiecki Idzi Blas“ przes Adolfa Kniggego, który w r. 1798 wydano po polsku w Krakowie (ob. tom XIX 344). Może jest jaki związek między obu tymi romansami?

Wspomniał o tym romansie Arnold Gesch. der Polenliter. 1900. Jagiell.

WILHELMI Bartholomeus. Oratio De Vita Et Obitu Amplissimi ac Nobiliss. viri, Dn. Alexandri Gisii Inelytae Reipvb. Thorvniensis Senatoris Et Scholarum Dignissimi; Qui Cum Flagrantissimo singulorum eiusdem Reipub. Ordinum; Maritae, Sobolisq; dilectissimae; atq; adeo omnium verè Piorum, Ciuiumq; bonorum desiderio, in vera Christi agnitione, constanti eius confessione, & ardenti invocatione, Anno Salutis humanae 1606. die 1. Aprilis Warssoviae in preteritis Comitibus Regni generalibus, animam suam placidè efflauit: Thorvnii verò Die 29. eiusdem Mensis solenniter humo demandatus est. Scripta et Recitata Publicè Die 27. Junij Anno eodem a M. Bartholomaeo Wilhelmi Gymnasii ibidem Coll. & Visitatore. [Tu ozdobnik]. Thorvnij Borussorum Imprimebat Andreas Cotenivs. (1606). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 64.

Na odwr. tyt. herb zmarłego i wiersze. Dedykacja Johanni Lockae, capit. regio oras Arnoldo ab Holden et Henr. Mochingero.

Rozpoczyna mowa na pogrzebie Gijusa. W niej ustęp o jego pobyciu w Krakowie, dokąd udał się na studia dla wyczerpania się polskiego języka. Wychwalona tu Akademia oras tribunal vel curia (chodzi o sąd sejmowy). Opisuje urzędy przy boku króla. Potem dostał się Gijus na dwór J. Krz. Radziwiłła. Brał udział w wyprawie mosk. Batorego. Później odbył podróż do Pragi i Wiednia (opisuje, co tam ujrzał). Wreszcie powrócił do Torunia. Dużo o jego poglądach relig.

Następują wiersze różnych poetów toruńskich na jego cześć (A. Freitag, Nizolius, Tam-

nitius Jan itp. — między nimi Andreas Orłowski nobilis Borussus). Całe dziełko stanowi ważny przyczynek do stosunków polsko-toruńskich w końcu w. XVI, które układały się przyjaźnie. Czartor.

— Triumphus Poeticus Scholasticus, Hoc est Orationes Duae Quarum Altera Cui Grachi Actoris, Aulum Licinium Archiam Poetam In Iudicio Romano Ob jus Civitatis reum agentis; Altera vero M. Tullii Ciceronis Archiae Poetae, Rei, partes defendentis, caussam continet: ad Veteris fori Romani consuetudinem tunc temporis ab Aurelio Cotta Praetore tribus Iudicum ordinibus, coram quibus a Tullio Oratio pro Archia dicta est, constitutam: Una cum Interpellationibus, Suffragiis Oratiunculisque Praetoris, Senatorum, Equitum ac Tribunorum aerarum contrariis accommodatae: et Actu Publico Studiosae Iuventutis Exercendae gratia in Schola Cathedrali, quae est in insula Mariana a nobilibus et aliis discipulis memoriter recitatae et feliciter exhibitae: Directore et Moderatore M. Bartholomaeo Wilhelmi P. C. et ejusdem Scholae Rectore. Quibus sub finem addicta est Decas Odarum quibus laudes Poeseos decantandae veniunt. Dantisci Typis Martini Rhodi, 1610. w 4ce, sygn. M₂. Wrocław. miej.

Wilkaniec Tomasz ob. Pucielowski Tad. (1799).

Wilkau Krzysztof ob. Wilkow.

WILKE Christ. Fridericus. Leichenrede auf Johannes Glosemeyer und Johannes Meier. Danzig 1700. fol.

WILKE Christian Heinrich. Hr. Christian Heinrich Wilke aus Leipzig Abhandlung über die Fürstl. Jablonowskische Preisaufgabe aus der Erdmesskunst „einen unzugänglichen und undurchsichtigen Wald oder Morast auf die beste Weise auszumessen u. s. w.“ welcher das Accessit in der geometrischen Classe von der Naturforschenden Gesellschaft in Danzig den 19 Merz 1766 ertheilet worden. Arte & Labore. Danzig, bey Daniel Ludewig Wedel 1767. w 4ce, k. tyt., str. 32 i 1 tabl.

Po głównej karcie tyt. następuje 2^a k. tyt.: Die Vermessung der Grundstücken in der Ferne... Danzig... 1767.

Jest w zbiorze Sammlung über d. Jablonows. Aufgaben.

Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

Wilkens ob. Wilckens (1792).

Wilki ob. Sposób wygubienia (1750).

Wilkiz abo prawo dóbr y wsiów Oliwskich 28 list. 1616. fol., k. 3.

Ob. t. XXIII 327.

Archiwum w Pelpinie.

Wilkierze dla chłopów ob. Brzostowski J. W. (szawelski 1689) — Oliwa (abo prawo 1616) — Porządek (dla prow. litewskiej, wyd. w Królewcu 1754) — Powinność radzkiego (1779) — Przebendowski Ignacy (dla star. puciego 1767) — Putzig — Radziwiłł Albrycht (dla star. tucholskiego 1749).

Wilkierze miejskie ob. Elbląg — Gdańsk (1732, 61, 83) — Ordnung (gdańskie, toruńskie) — Plebiscit (wileński 1620) — Puck — Schieff (Disseratio 1686) — Toruń — Willkuhr — Wilno.

Wilkina Saga ob. Peringskiöld (1715).

WILKINOWICZ (Wilkinowicz) Ignacy S. J. († 1757). Violenta Violenta Bacchi sacra, inter convivales ludos... proposita (1731)... ob. Violenta.

— Tractatus theologicus de Deo Uno et Trino olim scholastica cura in usus discipulorum privatos elaboratus nunc vero sub auspiciis Ill. Magn. D. D. Theodori Mostowski Castellani Sierpsecensis... in lucem datus a R. P. Ignatio Wilkinowicz S. J. S. Th. Doct. protunc Collegii Pincensis Rectore. An. S. MDCCXXXIX. (1739). typis Acad. Vilnen. S. J. w 4ce, k. 9, str. 254 i rejestr.

Ded. Teodorowi Mostowskiemu.

Jocher 8708. — Brown Bibl. 424. — Janowski Pol. lit. 82. — Janowski Lexic. I 174. — Bieliński Uniw. Wil. I—III.

Uniw. Wileń.

WILKINS J. Vertheidigung Copernicus oder curioser und gründlicher Beweiss der Copernicanischen Grundsätze v. J. Wilkins. Leipzig (1713). Tom I. w 4ce, str. 112, nlb. 10 i ryc. 1 tabl. — Tom II str. 108 i k. 4.

Raczyń. — Tor. Kop.

Wilkońska Krystyna ob. Tortowski J. (Dolor 1720).

Wilkońscy ob. Cieński K. (Ode 1796).

Wilkońscy Franciszek i Otylia ob. Gniewasz A. (1751).

WILKOŃSKI Kazimierz Bened., stud. Akad. Concha Virtutum Jn Mari Mariano Praestantissima, D. Maria Magdalena De Pazzis, Anno suae Festivitatibus recurrente Die, in Basilica Celebrissimi Conventus Cracoviensis Majoris, Perantiquae Regularis Observantiae P. P. Carmelitarum, Devotà Panegyri, In Frequentissima Illustrium & Magnorum Hospitum Corona, A Casimiro Benedicto Odrowąż à Wilkonice Wilkoniski, Dapiferida Podoliensi, Eloquentiae in Alma Academia Cracoviensi Auditore, Demonstrata. Annò, quò Concha pretiosissima rore Spiritus Sanctissimi feta, Gemmam Caelestem in pretium salutis humanae edidit. M.DCC.XII. (1712). Die verò 29. Maji. Cracoviae, Typis Francisci Cezary, S. R. M. ac Illustrissimi & Reverendissimi Dñi Episcopi Cracoviensis, Ducis Severiae; necnon Scholarum Novodvorsc. Ord: Chalcographi. fol., k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i wiersze. — Dedyk. Angelo Stoiński, przeorowi na Piasku. — Po czym Oratio.

Bawor. — Daików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— ob. Fidelis (Zebanie 1729).

WILKOSTOWSKI Stefan. Gratulatio Illustri ac Magnifico Domino D. Michaeli de Magna Kończyce Mniszek, Perillustris ac Magnifici Domini D. Praefecti Culinae Regni Poloniae, Osiecensis etc. capitanei filio. Cum post triennalem Philosophiae cursum in academia Vilnensi Societatis Jesu anno 1640. XI Kalend. August. suprema magisterii laurea insigniretur. Per Stephanum de Grabia Wilkostowski, Philosophum in eadem Academia. Vilnae, typ. Acad. Soc. Jesu. (1640). w 4ce, k. 4 nlb.

Kraszewski Wilno IV (zwie go Wilkostowski). — Juszyński Dykc. II 322.

Czartor. — Uniw. Wileń.

— Rany Jaśnie Wielmożnym Rodzicom Jego Mości P. Konstantemu

Połubińskiemu Woiewodzie Parnawskiemu etc. etc. Iasnie Wielmożney Jey Mości Paniey Zophiey Sapieżance Połubińskiej Woiewodziny Parnawskiej etc. etc. przez utratę miłego potomstwa zadane, a teraz przez śmierć Wielmożney Jey Mości Paniey Katharzyny Połubińskiej, Alexandrowey Oginskiej Chorążyny W. X. L. Starościny Rochaczskiej etc. ponowione nadzieia y wieczność leczy. Co piorem i drukiem wyraziwszy, PP. swoim miłosciwym przy żalonym akcie, ofiaruje Stefan z Grabia Wilkostowski audit: philosoph; w Akad. Wilenskiej Societatis Jesu. w 4ce, k. 16 nlb.

Na czele dedykacya do Konst. Połubińskiego, do Aleks. Ogińskiego. Wiersze wcale udatne. Mieszczą Nagrobki Katars. Połubińskiej, Hier. Połubińskiego, Gabrielowi Połubińskiemu, Konstancji Połubińskiej i Pieni żalobne.

Tysk. w Czerw. Dworze.

Wilkozewicz Stefan ob. Frankowicz A. J. (Colossus 1659).

Wilkozewscy ob. Wilgozewscy.

WILKOSZOWSKI Antoni Franciszek. Navigium Classium Navodvorscianarum Ad Metas Rastro Gentilitio Celsissimi Principis Illvstrissimi & Reverendissimi Domini D. Joannis Comitiss in Lipe Lipski. Dei & Apostolicae Sedis Gratiâ Episcopi Cracoviensis, Ducis Severiae, Supremi Regni Poloniae Procancellarii, Vniversitatis Cracoviensis: Cancellarij Et Protectoris Faventissimi, Circa suum solennem Ingressum Ab Academica Juventute Operâ M. Antonij Francisci de Wilkoszowice Wilkoszowski, Ph: Doct: Dialectices in Classibus Navodvorscianis Professoris Contubernij Philosophorum Senioris Expeditum. Anno quo CrVX est eX aLtlis mVndo Data Meta SaLVtis (1736). Die 12. Ianuarij. Typis Collegij Majoris Universitatis Cracoviensis. fol., k. tyt. i k. 37 nlb. (sygn. A—N i A—F).

Na odwr. k. tyt. lchy drzeworyt przedstawiający część na rzece, w nim śeglars, po rzece płynąją też odznaki władzy duch. (klucze, infuły, łańcuchy, pastorał), na niebie świeci słońce, a anioły dmuchają z nieba na czołno. Autor tego tworu ani rytownik nie podpisany.

Pod dedykacją podpis: Professores Novodv.— Od ark. A—N idzie panegiryk prozą; po czym znów od A—F, idzie część druga, która ma tytuł: Programm. Joannes a Lipe Lipski... Są to wiersze (anagramy i epigramy) podpisane przez wychowanków szkoły jak Ant. Cieński, Stan. Kotkowski, Romiszowscy, Zyg. Lubiński, Sołkhub, F. i J. Otwinowski, St. Ankwics, Aleks. i Fr. Remer, Stan. Dąbski, Adam i J. Cserny, R. Wittan, Marcin Oraczewski, Aleks. Ostarowski, Adam Sierakowski, Piotr Konarski, J. Starowiejski, Michał i Kanty Gołuchowski, K. Petriczin, Stan. i Józ. Lubomirski, M. Tagohorski, Jan Łętowski, Wł. Waxman itp. Na końcu misterny kwadrat z liter INICECINI.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— In Nomine Domini, Amen. Quaestio Jvridica De Duellis, ex. c. 1. & 2. de Clericis pugnan. in duello. & c. 2. & 3. de Purgat. vulgar. junct. 1. Oruenta spectacula. C. de Gladiatoribus. Pro Loco In Collegio CC. DD. Jure Consultorum, Studii Generalis Almae Universitatis Cracoviensis obtinendo, Sub Prosperrimo Regimine, Magnifico, Perillustri & Admodum Reverendi Domini, D. M. Casimiri Palaszowski, S. Th. Professoris, Collegae Majoris, Ecclesiarum Collegiatarum; S. Floriani Clepardiae ad Cracov. Canonici. Cureloviensis Decani, Parochialium; S. Stephani Cracov. Praepositi, in Czerniechow Ovrati, Studii Generalis Vniversitatis Cracoviensis Vigilantissimi Rectoris, per me M. Antonium Franciscum De Wilkoszowice Wilkoszowski, Philosophiae Doctorem, U. J. Professore, Collegam Juridicum Vocatum Ecclesiarum; Collegiatae Sanctorum Omnium Canonikum, Parochialis in Circulo Crac: B. V. Mariae Poenitentiarium Radyminscianum, Contubernij Regio Jagelloniani Seniore. In Lectorio Ejusdem Collegii Juridici, Disputationi publicae Proposita, Anno DVeLLantIs eX praefIXIone pro saLVte hVMana saLVatoris. (1744). Die 23. Mensis Novembris. Cracoviae Typis Collegii Majoris Universitatis. fol., k. tyt. i k. 6 nlb.

Jest to dysputacja doktorska na temat pojedynku. Rozpoczyna się od tezy: czy pojedynek, to znaczy walka z oznaczeniem miejsca i czasu pomiędzy dwiema osobami, jest dopuszczalny i może być dozwolony

przez panującego, czy też nie? i jakim karom podlega.

Autor zwykłym scholastycznym sposobem dzieli tę tezę na kilka konkluzji, a których pierwsza omawia pojęcie pojedynku i stara się odróżnić go od zwykłej bójki oraz od walki podczas wojny prowadzonej. — W konkluzji drugiej rozbiera kwestię, czy i kiedy mogą monarchowie a względnie nawet sędziowie poswalać na pojedynek. Odpowiedź brzmi, że tylko wtedy, gdy pojedynek ma bronić boskiej czci, religii, dobra państwowego, a także, gdy pojedynek jest niunikniony w obronę własnej rzeczy albo życia.

W konkluzji trzeciej wywodzi autor, że we wszystkich innych wypadkach pojedynek jest zakazany przez prawo kanoniczne. Zaś w konkluzji czwartej zastanawia się nad karami przepisanyymi przez prawo i prawa krajowe. Uczestnicy pojedynku podlegają interdiktowi, a zabitym należy odmówić pogrzebu. Co do prawa polskiego, powołuje się na ustawy z roku 1588, zawarte w zbiorze Żalaszowskiego, które grożą karą więzienia przez pół roku i karą 60 grzywien.

Twierdzenia popiera autor — obok przepisów kościelnych — cytując literaturę kanoniczną średniowieczną i nowszą. Obficie cytuje kardynała Turrecrematę i Valentę, a oprócz konstytucji papieskich powołuje się także często na uchwały soboru trydenckiego.

Jagiell. — Ossol.

— Quaestio Juridica de Immunitate Ecclesiarum, Coemeterii, & rerum ad eas pertinentium, ex c. Cùm Ecclesia c. Inter alia. De Immunit. Eccles. & c. Decet. eod. in 6to. can. Si quis. 17. q. 4. juncta 1. Praesenti. C. De his, qui ad Eccles. confug. Deprompta, & cùm sub Protectione Celsissimi, Illmi & Rådmi D. Dni Cajetani Sołtyk. Episcopi Cracov: Ducis Severiae Equitis Aquilae Albae, Universitatis Cracoviensis Faventissimi Cancellarii à Magnifico, Perillustri & Rådmi D. M. Stanisłao Mameczynski, U. J. D. Professore, Ecclesiarum Cathedralis Cracov: Canonico, Collegiatae S. Michaélis in Arce Crac: Decano, Parochialis in Smarżowice Curato, Collegii Juridici Seniore Patre, Contubernij Jurisperitorum Provisore, Librorum per Dioecesim Crac: Censore, Canonizationis B. Joannis Cantii Procuratore, Studii Generalis Universitatis Crac: Pro-Cancellario & vigilantissimo

Rettore in frequentissima Magnorum Hospitum Corona, M. Antonius Sarius De Wilkoszowice Wilkoszowski, U. J. Professor, Ecclesiarum, Collegiatae SS. OO. Crac: Canonico, Parochialium S. Nicolai extra muros Crac: Praepositus, in Modlnica Curatus, Licentiatu in Utroque Jure Ritu Solemni renuntia-retur ab eodem quo supra Professore publico ad disputandum in Lectorio CC. DD. Ictorum Proposita. Anno Immunitatis Naturae Humanae 1739. Die 15 Julii. Cracoviae Typis Collegii Majoris. w 8ce, k. tyt. i k. 64 nlb.

Tendencją rozprawy pisanej metodą scholastyczną (quaestio, conclusiones, corollaria itp.) jest wykazać, że immunitet kościołów pokrywa się z pojęciem bibl. azylu, a rozciąga się nie tylko na kościoły, lecz i na rzeczy i osoby kościelne, obejmując także wolność ab ordinariis et extraordinariis tributis. Argumenta czerpane z Biblii i z C. Juris Can. Cytuje balle późniejsze i dużo literatury kościelnej (Borbosa, Turrecremata, Fagnanus, Reiffenstuel). Non gaudet jure asyli milites haereticorum. — Na końcu: Appendix de immunitate eccl. ac rerum eccl. ex jure nostro Regni Poloniae. Wylicza tu za Herburtem przywileje i konstytucje dotyczące „immunitetu“ (bardzo dowolnie je interpretując), udowadniając, że dobra kościelne i duchowni są wolni w Polsce od wszelkich poborów.

Takie tezy o immunitas eccles. były w w. XVII—XVIII w Akademii częste; obacz np. tom XXI str. 49 (Łańcucki) lub Najmanowicz Krs. (Quaestio de immunitate 1634). Bawor. — Jagiell. — Ossol.

— In Nomine Domini, Amen. Quaestio Juridica De Testamentis & ultimis voluntatibus ex. c. Quia Nos. et c. Relatum de Testam: & ult: volunt: 1. Quanquam omnium C. qui Test: fac. pos: juncta 1. hac consultissimâ C. de Testamen. Desumpta. Et cùm sub Faventissima Protectione Celsissimi Illustrissimi & Reverendissimi Domini D. Cajetani Sołtyk, Episcopi Crac: Ducis Severiae Aquilae Albae Equitis, Universitatis Crac: Cancellarii Faventissimi. à Magnifico Perillustri & Reverendissimo Domino M. Stanisłao Mameczynski, U. J. D. & Professore Ejusdemq; Facultatis Decano, Ecclesiarum Cathedralis Cracov: Canonico Collegiatae S. Mi-

chaelis in Arce Crac: Decano, Parochialis in Smarżowice Curato, Collegii Juridici Seniore Patre, Contubernii Jurisperitorum Provisore. Librorum per Diaecesim Crac: Censore, Canonizationis B. Joannis Cantii Procuratore, Illustrissimi Consistorii Crac: Surrogato Judice Studii Generalis Universitatis Crac: Procancellario ac vigilantissimo Rectore. In amaenissima Magnorum Hospitum Corona, M. Antonius Franciscus Sarius De Wilkoszowice Wilkoszowski, U. J. Licentiatu, Eccl: Coll: SS. OO. Canonici, Parochialium S. Nicolai Vesoloviae Praepositus, in Modlnica Curatus. Ritu Solemni Utriusq; Juris Doctor renuntiaretur. ab eodem Professore Licentio publicè ad disputandum in Lectorio CC. DD. Jure-Consultorum Proposita. Annò quò Testator ChrIstVs MVnDo Legata rellnqVens Gratis extraIt XenIa qVaeqVae bona. Die verò 28. Mensis Januarii. Cracoviae Typis Collegii Maioris (1740). w 4ce, k. tyt. i k. 78 nlb. (sygn. A—S).

Na odwr. k. tyt. herb Łetowianae domus i dedykacja podkomorsemu krak. Stan. Łetowskiemu (na 8 k.).

Rozprawa sama ułożona w swyckiej formie rozpraw scholastycznych i tylko obszernością swoją różni się od innych jej podobnych. A więc rozpoczyna ją quaestio: Utrum testamentum... possit ab omnibus condi et an aliquibus modis variari, irritari et alterari queat nec non?

Rozbiwszy tę kwestię na 4 konkluzje, a te znów na corollaria, udowadnia, że testament wymaga pewnych uroczystrych form tam de jure civili quam canonico, że testament może sporządzić każdy, qui jure aliquo non prohibetur — że testamenty mogą de jure revocari, irritari, alterari, variari. Opiera się na gęsto cytowanym prawie rzymskim i kościelnym oraz na glosatorach i kilku nowszych kanonistach. Z pisarzy polskich cytuje Załuszkowskiego i Prądzińskiego, ale przepisów prawa polsk. nie rozpatruje tylko rzymsko-kanoniczne. Cały traktat ma bowiem na oku sądy kościelne.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow

(Wilkoszowski Ant.). Philippica Lubransciana Tullii, erga Antonium, seu Liber Votivus, Perillustri, Clarissimo, & Admodum Reverendo Domino, M. Sario de Wilkoszowice Wilkoszowski,

Utriusque Juris Professori, Collegae Juridico, Ecclesiarum Colleg: Craco: S. Annae Custodi, SS. OO. Canonico, Illustrissimi Consistorii Posnaniensis Assessori, Ordinandorum Examinatori, Librorum per Dioecesim Posnaniensem Synodali Censori, Academiae Posnaniensis Rectori, Redeunte DD. Ejus Tutelaris Festivitate, in vim aeternae Gratitudinis. A Schola Rhetorica & Dialectica Academiae Posnaniensis, cum profundissimo cultu Porrectus. Anno quo in Libro Vitae Digito Patris, descriptum est Verbum Aeternum 1749 no. Die 13. Junii. [Tu ozdobna linia]. Posnaniae, Typis Academicis. fol., k. 3 nlb.

Jest to utwór pisany stylem nakamiennym jako podziękowanie w dniu imienin. Wywodzi jego pochodzenie z rodu Koźlerog, z czasów Krakusa, Ziemowita itp. O Florianie Koźlerogi (Sariuszu) za Łokietka (z powołaniem na Paprockiego). Być może, że to pisał Wojc. Foltński, bo w tekście on wymieniony jako najbliższy kolega solenizanta w szkole Lubrańskiego.

Jagiell. — Ossol.

— ob. Bętkowski Józef (1740) — Choynacki Ant. (Kaz. pogrzeb. 1756) — Foltński Wojc. (Processus... 1760) — Gruszecki Hier. (1747) — Mameczyński Stan. (1759) — Ślęczkowski Andrzej (Testimoniales 1762) — Zawadzki Stan. (Argo 1724).

WILKOSZOWSKI Józef. Propositiones Theologicae ex S. Ecclesiae historiae seculi primi desumptae. Cracoviae 1778. w 4ce, k. 4.

Oppon. M. et Hldeph. Konopka Ord. S. Bernardi, Respondente Jos. Wilkoszowski Ph. D. et hist. eccles. audit.

Jocher 8123. Ossol.

— Propositiones theologicae scholastico-dogmaticae ad mentem SS. Patrum rei praesertim S. Thomae Aquinatis Angelici Ecclesiae Doctoris in Collegio majori Almae Universitatis Cracoviensis ad opugnandum expositae. Anno Incarnati Verbi. MDCCLXXX. Mense Julio. (Na końcu:) Disputabuntur A° 1779 mense Julio, defendente M. Josepho Wilkoszowski, Ph. Dre, ejusd. lect. audite, sub assistentia M. Stanislai Patelski, S. Th. Prof. Oppugnabunt Patres Scholar. Piarum. Caroduni,

typis Collegii Majoris Universitatis Cracov. (1780). w 4ce, k. 4.

Obejmuje same tezy. Jagiell.

— ob. Masiorski Franc. (1771) — Propositiones teol. (1780, w t. XXV str. 298) — Rydułski Piotr (1772).

Wilkoszowski Tomasz ob. Brzostowski M. (1798).

Wilkow (z) Jan ob. Orationes (in Arg. Acad. 1594).

WILKOW (Wilkaw, Wilkowski) Krzysztof, poeta i notariusz królewski (1598 † 1647). Preussischer Nachwusch Als der Durchläuchtige, Hochgeborne Fürst und Herr Herr Jacobus in Liefland, Churland und Semigallen Hertzog etc. Die Durchläuchtigste, Hochgeborne Fürstin Loysam Charlottam Marggräfinn zu Brandenburg, in Preussen, Gülich, Cleve, Bergen, zu Stetin, Pommern, Cassuben und Wenden, auch in der Schlesien, Crossen und Jägerndorff Hertzoginn: Nach gehaltenem Fürstlichen Beylager zu Königsberg in Preussen den 11 Octob: Anno 1645. mit Fürstlichem Comitatz nacher Churland den 20 Octob. begleitet heimföhrete. Gedruckt bey Paschen Mense. (1645). w 4ce, k. 2.

Podpisany pod wierszem: Christophorus Wilkan, S. R. M. in Pohlen und Schweden notarius. Wroclaw. miej.

— Auf Christ. Schrödern und Elis. Korschin Hochzeit. (Wroclaw). w 4ce.

— Hochzeit-Lied... Zu Ehren dem Petro Rosenhirsch, Mit 6 Stimmen gesetzt von Joh. Stobaeo. Dantzick, Georg Rhet 26. Nov. 1635. w 4ce.

— Hochzeit-Lied... zu Ehren Martin von Enden mit 8 Stimmen componiret durch Joh. Stobaeum. Dantzick, G. Rhet... 7. Jan. 1636. w 4ce.

— Hochzeit-Lied... zu Ehren dem Eberhard von Dühren. Mit 5 Stimmen durch J. Stobaeum. Dantzick, G. Rhet 16. Jan. 1636. w 4ce.

(Wilkow Krzysztof). Auf den Hochzeitlichen Ehren-Tag Hn. Christophori Wilkawen Königl. Maytt. in Pohlen und Schweden notarii Publici... 1643.

Gedruckt zu Königsberg bey Paschen Mense. w 4ce, k. nlb. 4.

Będzie to zapewne wiersz pióra Dacha.

Bibl. Mus. w Sybiniu.

— ob. Dach Szymon.

Pozostawał w sycyliwym stosunku do Polski, podobnie jak współczesni mu poeci pracy Thilo Wal., Dach, Adersbach, Rotger sum Bergen. — Obacz o nim Goedeke Lit. Gesch. III 131.

Wilkowiec ob. Pawłowic Jan (Żał. opisanie 1589).

WILKOWIECKA (z) Mikołaj, przeor paulinów w Częstochowie. Deus in † nomine tuo. Flores Sermonum in Evangelia Dominicalia Post Festum Sanctissimae Trinitatis, Ecclesiae Catholicae vsurpata. [Tu ozdobnik]. Ex Patribus reliquisq; priscis & neotericis Orthodoxis scriptoribus, in eorum qui librorum copia destituuntur gratiam, magno studio & sumptu elaborati. [Tu ozdobniki]. Per Fratrem Nicolaum Wilkowiecko. Ord. Eremitarum D. Pauli primi Eremitae, Monasterij Czestochouien Piorum. Cracoviae, Impressum per Mat: Garinoliu. (1579). w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., k. 355 lb., k. 16 nlb. (sygn. Zz).

Tytuł w ramie z ornamentów, druk czarno i czerwono. — Na odwr. cytaty i napis: Prima Pars.

Dedyk. Petro Myskowski, episcopo crac., datow. II oct. Anno Gratiae 1579 in Monasterio Czestochouien. Podpisany: Frater Nicolaus Wilkowiecko (sic), professione Eremita, Mon. Czest. prior. — Mówi, że zebrał tę książkę ex scriptis sanctorum patrum.

Następuje przedmowa Pio lectori oraz wiersze Valentini Vartensis i Math. Zebrovii (razem 5 str.). — Wreszcie Catalogus patrum et scriptorum ex quibus opus exscriptum est. (M. i. Jacobus de Voragine, Jac. de Valentia, Nicolaus Blony, Perlbartus de Temesvar). A więc sami pisarze średnio-wieczni.

Rozpoczyna: Dominica prima post festum SS. Trin... Końca: Dominica quinta post festum SS. Trin. — Dzieło obejmuje przeto aparat pomocniczy do kazań na 5 niedziel, zapewne w dalszych częściach miał objąć niedziele z pozostałych 11 miesięcy. Z tego widać, że Pars I tu zawarta jest tylko drobnym fragmentem.

Przy każdej z tych 5 niedziel cytuje tekst przepisaną na ten dzień ewangelii, obszernie go rozbiiera i objaśnia; i tak na przykład: przy ewangelii na I niedzielę (Homo quidem erat dives qui induebatur

purpura et bysso) objaśnia, co znaczą te wyrazy, mówi o grzesznym odziewaniu się, o sbytkowych ucztach, o poszanowaniu dla ubogich, o mękach potępieńców, o miłośnierciu bożym itp. Wiąże więc z tekstem ewangelii różne kwestie, mogące być przedmiotem nauk kaznodziejskich. Dzieje się to nieraz dość mechanicznie, bo wewnętrznego związku z tekstem nie ma. Na końcu dwa indeksy (rerum memor. oraz scripturae), wreszcie Castigationes erratorum i index chartarum. — Na ost. stronie rycina św. Pawła (eremity) i dwuwiersz łaciński.

Chłędowski Spis (1818) str. 124—5. — Jocher 4440. — Bandtkie Hist. druk. I 291. — Kotula Właśc. rękopis. 1929. — Tąd. Grabowski Skarga 1913 str. 402. Bawor. (Csarn.) — Csartor. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Historia o chwalebnym zmartwychwstaniu Pańskim. [Gwiazdka]. Ze czterech S. Ewangelistów zebrana, a wierszami spisana. Przez księdza Mikołaja z Wilkowiecką, Zakonnika Ożestochowskiego. [Ozdoba]. w 8ce, k. 43 nrb.

Tytuł w drzeworycie: Św. Paweł i św. Piotr; Bóg Ojciec i Duch święty. Na dole Chrystus (któremu Żyd wręcza trącinę).

Bez miejsca druku i roku (Kraków, Szarffenberg? około 1580?). — Druk gocki.

Na odwrocie wskazane źródła z ewangelii i psalmów, oraz „wyrozumienie liter“ (skrótty cytaty) — pod tym mały drzeworyt (Chrystus zmartwychwstający).

Na pierwszej karcie: Persony rozmawiające (w liczbie 84) oraz: Do tego, któryby sprawował tę historię. (Są to wskazówki dla grających aktorów).

Pisana wierszem (razem 1892 wierszy) składa się Historia z prologu i 6 części. Przepłatanie śpiewami i cytatami z ewang. prozą. Obejmuje zmartwychwstanie Chrystusa, jego zejście do piekieł, odwołanie kamienia z grobu, ukazanie się Marii Magdalenie jako ogrodnika, objawienie się uczniom.

Jest to widowisko pasyjne, przesnaczone dla ludu, toteż tekst ten jest rzadkim okazem tego rodzaju. — Kwestia oryginalności utworu jest sporna; doszukują się obcych wpływów Nehring i Windakiewicza, przyczem temu bardzo stanowczo Brückner (obacz niżej). Nie jest też dotąd jasnym, czy Mikołaj Wilkowiecki utworzył rzecz oryginalną, czy też opracował tylko jakiś starszy tekst polski.

Uprzysięgnął Historię wedle tekstu z r. 1580 przedruk Stanisława Windakiewicza (w Bibliotece Pisarzy Polskich Akad. Um. w r. 1893). Wydawca ogłosił wydanie najstarsze, a nie uwzględnił rękopisów i przedruków późniejszych.

Te dalsze wydania opisane są niżej.

Inny tekst posiadało widowisko pt.: „Dyalog dominikański“ z r. 1533(?) streszczony przez Jussyńskiego Dykc. II 403.

Przeróbkę tej Historii sawierał nieznanany dziś tzw. rękopis Tańsaki (znany Wójcickiemu) rzekomo z w. XVI — oraz rękopis Krasin. (tzw. chełmiński).

W Bibl. Uniw. Warsz. był rękopiśmienny tekst (nr 227).

Jussyński II 408. — Maciejowski Piśm. III 297. — Wiszniewski Hist. Liter. VIII 167. — Wójcicki Teatr I 339. — Wisner i rostrzyszenia Wilno 1840 t. 54 (III) str. 114 i nast. — Chomętowski Dzieje teatru 1870 str. 84 (o tekście rękopisu w. XVII z rękopisu chełmińskiego). — Nehring Początki poezyj dram. w Roczn. Pozn. T. P. N. XV (1887) str. 214. Nehring odszukał rękopis „chełmiński“ dsis Krasin. i obszernie o wierniej od Wójcickiego opisał go na str. 223—31. — Chmielewski Nasza liter. dram. I str. 10. — Brückner Początki teatru w Bibl. Warsz. 1894 III 93—102. — Tenże Apokryfy średn. (w Rozprawach AU wyd. filolog. t. XL 1904 str. 291). — Windakiewicz

Dramat liturgiczny w Rozprawach AU filolog. t. XXXIV 1903. — Tenże Teatr ludowy w dawnej Polsce 1902 str. 7—15. — Brückner w Pamiętniku Literackim 1902 str. 542 (polemizuje z twierdzeniem Windakiewicza, że Mikołaj z Wilk. był tylko wydawcą starszego tekstu). — Tenże Daleje literat. I 161. — Hahn Literatura dram. w Polsce XVI w. 1908 str. 12 (tu bibliografia). — Tenże w Encykl. polsk. (Akad. Um.) t. XXII (Literatura piękna 1918 str. 8). — Radliński w „Bibliot. Nauk.“ II 1905 str. 94. — Dobrzycki Humor (w „Ludzie“ XI 125). — Machniewicz w Pamiętn. Liter. 1914 zeszyt 2 str. 179. — Vydra České drama w Polsce (w Časop. pro modor. filolog. XIV 1928). — Piekarski Katalog kórn. nr 1567. — Korbut 2 II 41, 387, 444. Kórnik.

— Historia o zmartwychwstaniu Pańskim. (Brak k. tyt.). Kraków? około 1630? w 8ce, sygn. O₃.

Obacz t. XVIII 222. — Druk gocki. Górą stron napis: Historia o zmartw. Pańskim. — Z k. A₂ został strzęp, na którym są wymionione: Persony Historii rozmawiające. — Od k. A₂ Prologus. — Na k. A₁ verso: Część I. — Na k. A₃: Wtora część. — Na k. D₁ Część sżosta. — Kończy się śpiewaniem: Surrexit Christus hodie.

Wydanie niniejsze jest przeróbką historii Mikołaja z Wilkowiecka, jednakże tak gruntowną, że właściwie tworzy nową pracę. Autor przeróbki trzyma się wprawdzie tekstu swojego poprzednika, ale tylko co do treści. Nie wprowadza do niej no-

wych pomysłów i nie opuszcza żadnego z ustępów, które były w oryginalnym tekście. Ale są to przerabia każde zdanie i każdy wiersz, gdyż widocznie tekst pierwodruku raził go swoją prostotą i niedołąstwem formy. Autor przeróbki zmienia rymy, poprawia język. Dla porównania podaje początek części pierwszej, który w tekście dawniejszym brzmiał: Pokłona nasza starości Najwyższemu w tym tu mieście, Piłatowi ślachetnemu, A nam panu Iaskawemu, Danemu z państwa rzymskiego Do tego miasta sławnego.

A w tekście niniejszym brami: Pokłon oddawasy starości sacnemu i w Jeruzalem wielkiemu sądziemu Tobie Piłacie od Raymianów dany Przedniemu w mieście tu między tydami.

Zdarzają się wprawdzie niektóre ustępy, które autor przeróbki zatrzymuje ze swojego pierwowzoru, ale są one stosunkowo rzadkie. Przeważnie posługuje się autor przeróbki wierszem jedenastogłoskowym, ale od czasu do czasu używa także ósmogłoskowego.

Przeróbka ta pochodzi niewątpliwie z pierwszych dziesiętków wieku XVII, bo na to wskazuje charakter druku. Autorem jej jest — jak sądzę — Jan Dachnowski, ponieważ dochowała się o nim wiadomość, że wydał dziełko pt. Historia o zmartwychwstaniu w r. 1631 w drukarni Filipowskiego w Krakowie. (Cytuje egzemplarz z jego nazwiskiem katalog Kajetana Jabłońskiego).

A zresztą charakter tej przeróbki (nie świadczący wcale o wyższym talencie autora) pozwala również przypuszczać, że autorem jej był Dachnowski. Akad.

— Historia o Panskim chwalebnym zmartwychwstaniu na sławnym Dyalogu prout vulgo dicitur Ożestochowskim uczyniona. Ab authore septies exhibita placuit semper. Siedmkroć się tam wyprawiała Zawsze wszem się spodobała. Drukowano Roku Panskiego 1757. w 4ce, k. 4 i str. 46.

Nakład bibliopoli Słowińskiego w Warszawie, więc i druk warsz.

Obacz t. XVIII 222—3 pod Historią.

Tu streszczono przedmowę (dedykacja „całemu światu“), podpisaną przez „najniższych podnóżków et scabella pedum vulgo listopoków“. Przedmowa ta ma charakter szyderscy z paulinów. Podobno na jednym z egzemplarzy Dyalogu, który był niegdyś własnością Jana Tarnowskiego, miał być dopisek Tad. Csackiego, że to „Małachowski kanclers rosgniewawszy się na Paulinów to pismo pod ich imieniem wydrukował. Paulini je wykupywali i jest bardzo rzadkie“. Podaje to na wiarę Wój-

cickiego Teatr II oraz idącego za nim Bełcikowskiego (j. n.), bo sam takiego egzemplarza nie znam. W każdym razie Małachowski mógł dodać tylko szyderszą dedykację, ale sam Dyalog nie jest pisany jako szyderstwo.

Tekst tu zawarty wykazuje znaczne różnice w stosunku do tekstu z w. XVI. Jest skrócony i wygładzony. Są też dodatki z w. XVII (np. o picu tabaki) — jak bliżej stwierdził Brückner (ob. zaraz niżej).

Na końcu Dyalogu jest dodany „Epilog“... oraz na ostatnich dwóch kartach: „Dyalog na Kwiatną Niedzielę“ (występują w nim Dworska Panna, Chłop i Szlachcic — (chłop chce się z panną żenić, szlachcic go szablą odgędza). Wreszcie kończy rzecz asena, w której studenci o dziwnych nazwiskach (Migawka, Figmąka, Nadmwiąg etc.) cieszą się ze zbliżającej się W. Nocy, drwią sobie z kobiet, wreszcie przepraszają, jeśli w czym pobiłdżili.

Tekst ten bliżej streścił (nie wiedząc, że chodzi o utwór Mikołaja z Wilkowiecka) Bełcikowski w Ateneum 1886 t. III 259—85. Ale słusznie uznał to za utwór w. XVI, a nie za parodię w. XVIII. — Nehring (j. w. str. 213) omawia stosunek do tekstu Jussyńskiego oraz do t. sw. rękopisu Tańsaki (znanego Wójcickiemu, o czym wyżej), wreszcie do tekstów czeskich i niemieckich. — Brückner w Bibl. Warsz. 1894 III 99 a zwłaszcza w „Apokryfy“ (w Rozprawach filolog. AU t. XL 1904 str. 291 i n.).

Chrept. — Csartor. — Jagiell. — Tor. Kop.

— Dyalog ożestochowski czyli Historija o zmartwychwstaniu Pańskim, Septies ab authore exhibita semper placuit. (B. m. i r.) w 4ce.

Zdaje się, że to jest wydanie warszawskie Mizlera, o którym mówi Piotrowski w jednej ze swoich satyr. Nazywa to „niestrawnym konceptem“, „głupstwem“, „spróbną ohydą“ (Satyra przeciw sdanom i szorst. wieku naszego 1773). Mówi, że ukazało się trzeci rok temu, a więc r. 1770.

Urywki z tego wydania cytują Jussyński II 408. (Sądząc z nich są w stosunku do edycji z r. 1757 różnice. Tak samo i w stosunku do pierwodruku). — Na początku jest „Nspomnienie do tego, który dyalog wyprawia“, przedrukowane u Jussyńskiego II 408.

Egzemplarza nie odszukałem.

— Panie Boże w imię twoie, O Mszey świętey opisanie. Y o tajemnicach, przednieyszych Oeremonij, ku niey należących. Też z pięknymi naukami z piśmá S. zebrane y spisane. [Tu ozdobnik]. Przez Księdzã Mikołaiã z Wilkowieckã,

Zakonnika Pawła S. Pustelnika pierwszego, a Profesa Klasztoru Częstochowskiego. Łuk. 22. Tho czyńcie na moję pamiątkę. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. W Krakowie w Drukarni Stanisława Szarffenbergá: Roku Pańskiego. 1586. w 8ce, k. tyt. i k. 46 nlb.

Tytuł w ramce. Druk gocki.

Opisuje: Co to jest Msza, jej powstanie (mamy ją od Chrystusa i apostołów).

Csemu tak często bywa. Śpiewanie i granie przy służbie bożej. Ubiór kapłański. Ofiarz. Podział mszy. — Potem przechodzi po kolei i tłumaczy cały przebieg mszy.

Osiński Skarga str. 79. — Maciejowski Piśm. III 297. Czartor.

— Panie Boże w Jmię twoje. Historia, O Świętej Annie: Panny Maryey, Mátki Pána JEZUSOWEY, Mátee: a Pána Christusowey Stárce. Przez Księdza Mikoláia z Wilkowiecká: Zakonnika Pawła S. Pustelnika pierwszego: a Profesa Klasztoru Częstochowskiego. Z własnym pozwoleniem Przelozonego swoje: Polskim ięzykiem według Historiy Łacińskich napisána. [Tu ozdobnik]. Cum Gratia et Priuilegio. S. R. M. Drukowano, w Krakowie w Stanisława Szarffenbergá. Roku, 1577. w 8ce, k. 20.

U góry tytułu krzyżyk czerwony.

Na odwrocie rycinka (św. Anna, Jezus i M. B.).

Zywot opowiada legendę o matce św. Anny (Emmerencji), o ojcu i siostrze, o wychowaniu i małżeństwie świętej, o nieplodności Joachima. Modlitwy i narzekania św. Anny. Poczieszenie jej, Narodzenie M. B. — Drugie i trzecie wdowstwo św. Anny.

Pierworsoru z którego tłumaczy, nie podaje, ale był on, sądzi się, pochodzenia niemieckiego, bo wymienia legendę o św. Maternusie, co drugi raz czył i posłany w strony niemieckie Kościołem trewerskim i kolneńskim rządził.

Korzystał z tej historii autor rękopiśm. sztuki pt. Joachim i Anna (ob. Atheneum, Wilno 1841 II).

Wierzbowski III 2634. — Jocher 8324. — Lelwel Bibliogr. ks. I 146.

Bawor. (Csarn.).

— ob. Długosz Jan (Hist. o św. Stanisławie 1585).

Siarczyński Obraz II 309. — Osiński Życie Czackiego 214. — Finkel Bibl. III str. 1892.

Wilkowisko ob. Casali (1749).

Wilkowski ob. Frydrychowicz Dom. (Tractatus 1692) — Ostrowski Danejkowicz (Swada I 110).

WILKOWSKI Franciscus. Problemata natalitia III^{mo} et Rev. D. Alberto Pelchowicz Episcopo Hipponensi Suffraganeo et Canonico Varmiensi... oblata ab humili cliente Francisko Wilkowski Polono Auditore Eloquentiae in Collegio Brunsbergensi Soc. Iesu Anno 1649. Brunsbergae typis Caspari Weingartneri. w 4ce, ark. sygn. B.

WILKOWSKI Kasper lekarz Krzysz. Radziwiła. Desiderosvs Abo Scieszka Do Milosoi Bozey Y Do Doskonalosci Zywota Chrzescianskiego. Dialog dziwne nabożny y wczesny: z Hiszpańskiego na Włoski, Francuski, Niemiecki, Niderlandzki y Łaciński ięzyk; a teraz na Polski nowo przelozony. Przez Gaspara Wilkowskiego, Mediká J. X. M. Pána Mikoláia Chrystofá Radziwiła. &c. &c. Psalm XXXIII. Smakuyćie y spátrzayćie iáko słodki iest Pan. W Krakowie, W Drukarni Andrzeia Piotrkowczyka. M.D.LXXXIX. (1589). w 8ce, k. tyt. i k. 17 nlb., k. 128 lb., k. 8 nlb. (Regestr przedniejszych rzeczy).

Na odw. k. tyt. cytata z listu do Bzymian.

Dedyk. M. Chr. Radziwiłowi. Piśm. że otrzymał tę książkę z koleg. Nieświeckiego S. J. Jak Grzegora XIII milował Radziwiła. O budowie kolegium. Jak się tam młodzieńcy uczą. O peregrynacji Rada. Wychwała księżną i jej matkę Wiśniewiecką. W końcu donosi, że pisze „Historię wieku naszego“, gdzie dużo opowie o Radziwiłach, a także o nieprzyjaciolach Kościoła „aby się gryźli i pukali z ogłoszenia“.

Potem przedmowa Wilkowskiego: Zakonnikom i zakonnicom... i Do chrześc. czytelnika ten, który te książki po łacinie wydał. — Następuje: Nauka o nabyciu miłości bożej, która w sobie ma argument albo sumę tych książek (na 5 str.), i Modlitwa św. August. — Końscy Summa rozdziałów.

Dzieło ma nast. treść: Desiderosus szukając miłości bożej trafia na puszcy do klasztoru. Tam toczy różne rozmowy z Pokorą. Pożądliwością, Pychą, Gnuśnością itp. Odchodzi z tego klasztoru do drugiego (Miłości bożej). Tam je owoc widzenia Boga, rozmowa usłyszane tacha nauki, czyta historię Apostaty mnicha Sobledobrskiego (Lutra, str. 76), aczy się wiele od nie-

jakiego Deidesideriusa. Ten ostatni każę mu śpiewać i na arfo grać. Opisanie arfy, która jest prawdziwa miłość samego siebie. Zapalenie się jego miłością ku Bogu. Dobrze już wywycieczony prosi o zbawienie duszy. Cała książka nastroja na ton żarliwej nabożności.

Autor oryginału hiszp. nie jest znany. Nosi ta książka po hiszp. tytuł: Espejo de relig. (Burgos 1548). Na łacinę tłumaczyli to Surius oraz Arnold Van der Meer, a Wilkowski przekładał z łaciny.

Z polskiego przelozono to dzieło na język rosyjski, o czym Jablonowski Akad. Kij. mohil. str. 123.

Ossoliński Wiadom. IV 512, 520. — Wierzbowski II 1712. — Maciejowski Piśm. III 333. — Jocher 8799. — Osiński Skarga 79. — J. Krazyanowski w „Dziejach liter. pięknej“ (Akad. Um.) II 521.

Akad. — Bawor. — Csapski (M. N.) — Czartor. — Dzików — Kórnik — Ossol. — Pawlik. — Zamoj.

— Desiderosus abo Scieszka do Milosoi Bozey y do Doskonalosci zywota chzescianskiego. Dialog dziwne nabożny y wczesny: z Hiszpańskiego na Włoski, Francuski, Niemiecki, Niderlandzki y Łaciński ięzyk; a teraz na Polski nowo przelozony. Przez Gaspara Wilkowskiego, Mediká I. X. M. pana Mikoláia Chrystofa Radziwiła etc. etc. Psalm. XXXII. Smakuycie y spatrzaycie iáko słodki iest pan. W Krakowie w Drukarni Andrzeia Piotrkowczyka MDXCIII. (1594). w 8ce, k. 10 nlb., lb. 128, nlb. 8.

Dedyk. Mikoł. Krzysz. Radziwiłowi wojewodzie trockiemu.

Czartor. — Krasin.

— Toż... W Krakowie, w Drukarni Andrzeia Piotrkowczyka M.D.XCIX (1599). w 8ce, k. 10 nlb., k. lb. 128, nlb. 4 i 4 (reg.).

Wierzbowski Bibl. I 679.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż... a potom y na Polski przelozony. Przez Gaspara Wilgowskiego (sic). Teraz znnowu do druku podany przez O. Kasyana Sakowicza Zakonnika Religiey Greckiey. Smakuycie y spatrzaycie iáko iest słodki Pan. Psalm 33. Cum gratia et Priuilegio S. R. M. w Krakowie w drukarni Andrzeia Piotrkowczyka Typ. I. K. M. Roku Pańskiego 1625. w 8ce, k. 246 i rej. k. 4.

Dedyk. Aleks. z Ostroga Zasławskiemu wojewodzie braclawskiemu, dat. z Krakowa 1625... Kasjan Sakowica. Ossol.

— Toż... a teraz na polski nowo przelozony. Przez Gaspra Wilkowskiego Mediká I. X. M. Pana Mikoláia Chrystofa Radziwiła etc. Teraz nakładem Kapłana iednego tak, iáko dawno znaydował się przedrukowany. w Krakowie w Drukarni Akadem. R. P. 1734. w 8ce, str. 217 i k. 18 nlb.

Jocher 5799 b. — Bandtkie Hist. druk. II 311. Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż... Teraz zaś dobroczynnym sumptem tąż samą z Dezyderozym drogą idącey z Nayiaśniejszych Krolow J. Oswieconey pierwszey w Polsce Xiężney Przedrukowany. Roku 1747 we Lwowie w drukarni Pawła Jozefa Gólczewskiego. w 8ce, str. 299 i k. 9 (rejestr).

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Na Antidotum Kalwińskie odpowiedź y z Nowokrzeńcami rozprawa z strony Przyczyn nawrócenia Gaspra Wilkowskiego (1584)... ob. Campianus.

— Przyczyny Nawrocenia do wiary Powszeczney od Sekt Nowokrzeńców Sámosáteńskich. Káspára Wilkowskiego, Medyka Lubelskiego. [Tu winietka: ornament linearny]. Hierem. 4. Jeśli się nawrócasz Jzraelu, do mniejsz się, mowi Pan, nawrac. [Tu winietka: ornament linearny]. W Wilnie. Nakładem y pracą samego K. W. Roku 1583. w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb., str. 156 (mylnie 155). — Księgi Wtore. w 4ce, str. 96 (mylnie 95), k. 2 nlb. (indeks).

Druk niedbały, niewyraźny, czcionki nader liche (gockie), błędów sporo. Na końcu przedmowy uprzedza czytelnika o tych błędach. Drukarz nigdzie nie wymienił. Dedykacja (po łacinie) Stefanowi Batoremu, w której prosi, aby go otoczył opieką, gdyż posiada potężnych przeciwników. Rozpoczyna: List do Jana Kiszki (na 2 k.) oraz Przedmowa do zbiorów nowokrzeńskich (na 8 k. nlb.). Wyrzuca im, że niewiadzą papieżników, że przyjęli to ze szkoły niemieckiej (od Lutra i Kalwina), że gwałcą Pismo św., że się kłócą na swych zjazdach itp. Nie dla bogactw od nich odstąpił ale z przekonania. Wystrzega się słów ostrych przeciw nim, choć oni używają plugawych i potwarszych słów

przeciw drugim (cytuje na dowód polemiki J. Niemojowskiego i Czechowicza).

Następuje potem tekst dzieła, podzielonego na dwie części. W I ca. zwalcza „nowokraczańców“; w II tłumaczy, dlaczego odstąpiwszy od nich nie przystąpił do lutrów ani kalwinów, ale do Kościoła katol. jako jedynie prawdziwego. Cały ton dzieła polemiczny, ostry; dużo cytat z pism przeciwników głównie z M. Czechowicza, Budnego, Niemojowskiego (str. 143), mniej z Krowickiego, Grz. Pawła i Wolana (kalwina). — Polemizuje z obu ówczesnymi odcieniami „nowokraczańców“, z których jednych, tj. unitariuszy, nazywa samosatanami (lub ebionitami). Uderza, że nie polemizuje ostrzeżem z Socynem (raz tylko wymienia go jako Turpliona). W innych wypadkach zamieścił jego nazwisko. Polemizując z nimi, rzadko powołuje się na pisarzy katolickich, np. na ks. G. Sadecciusa (str. 62), na Assertiones z r. 1682 (str. 116), na Hojuszę (cz. II 90) i na St. Sokołowskiego (tamże). Widocznie nie chce być postrzany, że pisząc ulegał apologetom Kościoła kat., lecz chce wywołać wrażenie samodzielnego.

Notuję ważniejsze rzeczy z cz. I: O swoim wychowaniu w Interstwie, a potem w wariatwie. O podróży do Włoch (za powodem Ss. Ronenberka aptek. krak.) i o początku swego nawrócenia (dokonał tego Zach. Pikarski), o wątpliwościach i ich rozwiązaniu (str. 7), o błędach w dziełach Budnego i Czechowicza (tego nazywa na str. 33 papieżem nowokraczańskim). O dowolnościach w tłumaczeniu Pisma św. (str. 51), np. co do początku ewangelii św. Jana bardzo kłopotliwego dla nich (str. 59 i 90). Dużo mówi o obyczajach pochodzenia ministrów z Czech, Francji, Włoch, Niemiec (str. 88), skąd przynieśli swe nauki. Ostro uderza zwłaszcza na Franc. Dawidowicza „którego Budny sacnym mięsem sowie i o śmierć niewinnie przyprawionym być powiada“ (str. 136). Zestawia obszernie jego „błuznierstwa“ i sibi ją (str. 137—47). O rozdźwiękach między szlachcą bogatym a ubogimi ministrami „którzy wielu szlachectwa polupili i prostymi chłopcy poczynili“ (str. 148 i nast.). O różnicach w zapatrywaniach na ponuranie (to bardzo ciekawy ustęp, str. 150). Teras przedniejsi ministrowie pomarli (Krowiccy, Kościelscy, Kalinowscy) lub do Żydostwa przystąpili (ma na myśli taw. judaizantów). Gdzie wasz Ochin? gdzie Blandrata, gdzie Stankar, gdzie Turpio (str. 154)?

W cz. II zwalcza ewangelików tj. lutrów i kalwinów. Erasmus był lichy teolog, Bosa fałszera (str. 11). Ewangelicy nie dają do tolerancji, np. Wolan (str. 192). Odrzucają oni chrzest dzieci i wynaleźli nowe obrzędy. Opisanie i wymalowanie

wodów ewangelickich (powołuje się na dzieło Sebastiania Castelliona, ucznia Kalwina, i obszernie je streszcza, str. 25). Cytuje też Hieronima Bolsaki żywot Kalwina napisany francuskim, łacińskim i polskim językiem (str. 35). Later nie był od Boga poślany (str. 38). Jak Erasmus odmalował skutki jego działalności (str. 50). Jakie są znaki prawdziwego Kościoła (str. 66) i że tylko Kościół kat. to znaki posiada (str. 85). Na str. 81 ssyda z przekładu pieśni „dworzaniina Reya oras spros-nego Jakubka (tj. Lubelscyka), który o-piwszy się przekłada“ (str. 83).

Powołują się później na to dzieło apologetki katolicy, jak gdyby stamtąd dopiero czerpali znajomość dzieł arianiskich (ob. Wujek O bóstwie 1590, Reszka, Wilki Hydra 1627). — Odpisywał na to dzieło Czechowicz, ale (jak twierdzi) sam Wilkowski postarał się, aby do druku odpowiedział nie dopuszczono. — Natomiast istnieją odpowiedzi:

1) Grzegorz z Żarnowca Antidotum albo lekarstwo (1583). (Odpowiedź ta była mylnie przypisywana Janowi Niemojowskiemu, ob. tom XXIII 123 i XVII 442).

2) Jana Niemojowskiego Ukazanie iż Kościół rzymski (1583). Ten sarszua Wilkowskiemu, iż swe „dowody“ przepisał do St. Sokołowskiego.

Grzegorzowi z Żarnowca replikował na jego Antidotum Kasper Wilkowski na końcu swego tłumaczenia dzieła Campiana (Dzieśięć mocnych dowodów 1584), o czym ob. t. XIII 34.

Nie całą tę polemikę, ale same tylko „Przyczyny“ obszerniej omawia Brückner Różnowiercy 1906 str. 220—234. Prystoczył liczne ustępy z dzieła.

Piekarski Katalog kón. 1929 nr 1568; jego zdaniem druk nie jest jednolity, lecz był składany w dwóch drukarniach (gdzie indziej k. nłb. 1—4 i tekstu str. 1—25 oras indeks; gdzie indziej reszta). Istotnie są pewne różnice w eszcionkach, ale to nie jest jeszcze dowodem, że dzieło było składane w dwóch różnych drukarniach.

Osiński Skarga str. 78. — Bandtkie Hist. druk. II 810—12. — Jocher 9833. — Abramowicz Cztery wieki 1925 str. 50. — Chłędowski Spis 116. — Wisniewski Hist. lit. IX 82, 213. — Maciejowski Piśm. III 332. — Ossoliński Wiadomości hist. IV 512—20 (zwie go Witkowski). — Krassowski Wilno IV 123. — Wiersbowski II 1608. — Załęski Jesuści w Polsce t. IV cz. 1 str. 340 (o uroczystości jesuskiej z powodu tej książki). — Grabowski Literatura arian. str. 246 i n. — Tenże Skarga str. 334—7. — Brückner w Pamiętniku Liter. III 132. — Górecki Grzegorz Paweł (1929) str. 277. — Płocka w „Reform. w Polsce“ II 92. —

Kormanowa Bracia polscy 1929 str. 79. — Kot Ideologia braci pol. 1932 str. 34 i n. (usznaje niektóre sarszuty Wilk. za przesadne).

Bawor. (Czarn.) — Bibl. w Suchej — J. Borkow. — Czartor. — Dziej. — Dzików — Kórnik — Krasin. — Ossol. — Pawlik. — Wilanow. — Zamoj.

— ob. Bolseka (Hist. żyw. Kalwina 1583; to zapewne on tłumaczył, podobnie jak Campiana) — Campianus — Grzegorz z Żarn. — Niemojowski Jan — Pisecki Tomasz (1619).

Siarczyński Obras II 300. — Grabowski Staroż. histor. I 485—92. — Encyklop. Orgelbr. XXVII 60. — Mereszyng w Prasegl. Histor. XVI 198. — Giedroyć Zródła 1911. — Korbut² I 352. — Finkel Bibl. III 1892. — Bock I 1005 (mówi o socynianie Samuelu i Janie Jakubie Wilkowskich).

WILKOWSKI Krzysztof, doktor filoz. († 1647). Disputatio tertia de ente mobili ad ubi, sub auspicio Petri de Bnin Opaliński succam. Calis. capitanei Odolanov. praeside Christoph. Wilkowski... a Christoph. Grzymułtowski... ob. Grzymułtowski Krz.

— Mundus peripateticus a Studio Philosophico in acad. Posnan. elaboratus; sub auspicio Henrici a Dąbrowica Firley episc. Posnan. defendente Christoph. Hilario (1635)... ob. Hilarius (t. XVIII 192).

— Navis Opalinsciana entium mobilium contra inscitiam instructa Christophori Sremensis et Lucae Pobiedziscensis Capitaneorum de Bnin Opalinsciorum (1636)... ob. Falbosius (t. XVI 161).

— D. O. M. A. Quaestio De Efficientia Caesarum Secundarum. A M. Christophoro Wilkowski, Philos: Doct: in Alma Acad: Crac: publice ad disputandum. In Augusto Jagelloniana Domus DD. Theologorum Lectorio proposta. Anno Dni, M.DC.XXXIX. (1639). Mensis Ianuarij Die IIII. Hora XIII. Cracoviae, In Officina Typograph: Martini Philipowski, Anno Domini, 1639. w 4cc, k. tyt. i k. 5 nłb.

Na odwz. herb i dwuwiersz. Dedykacja Nicolao de Skrayno Dunin, abbati Obrensi, avunculo et patrono.

Tessa brami: Causae efficientes secundae in Actu primo ab authore naturae constitutae

non aliter in actum secundum... exeant, quam a causa Prima praemotae. — Na końcu sub auspiciis Alb. Borovii.

Jagiell. — Ossol.

— Veritates theologicae de Sacramentis in genere, ad mentem D. Thomae Doctoris Angelici sub Praesidio Clariss. Viri D. M. Christophori Wilkowski in Jnelyta Academia Zamoscensi, publici Theol. Moralis Profess. delineatae (1640)... ob. Opatowicz Aleks.

— ob. Dąbrowski Jan (1637) — Foltynowicz (Symb. 1644) — Hopstocius Ch. (1637) — Jaklewic (Theoremata (1637) — Lauba Elias (1636) — Ressius J. (1638) — Sagittarius (1636) — Wąglikowski And. (1636) — Wierszycki Mar. (Ens 1637) — Żelechowski Ben. (Quaestio 1644).

WILKOWSKI Michał Józef z Wilkowa. Divina Vocatione abbas in Hebdow Brestensis, ordinis Praemonstratensis, Primi Capituli Generalis Congregationis Polono Benedictinae, sub titulo Sanctae Crucis feliciter erectae praesidens... (1710). fol., k. 5.

Jest to dat. in Conventu Hebdoviensi 1710. Uniw. Warsz.

(Wilkowski Michał Józef). Triumphus Virtutis, Sapientiae & Gloriam, In Illvstrissimo, Reverendissimo Ac Amplissimo Domino, D. Michaele Josepho De Wilkow Wilkowski, Sacri & Canonici Ordinis Praemonstratensis In Hebdow Patre, Abbate Brestensi, Prosperante sibi omnem Victoriam, Clypeato Tutelari, D. Michaele Archan: Celebratvs, & recurrente sacra annuae Festivitatibus ejus Die, Clientalis obsequij & gratulationis ergo devotissimè Eidem Illvstrissimo Domino, Quodam Fre ejusdem Conventus Hebdovien: Professo, Dedicatvs. Anno Triumphantis a Cruce Christi 1694. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., k. tyt. i k. 5 nłb.

Na odwrocie tytułu herb opata; sam pagniryk prozą nakamienną.

Bawor. — Ossol.

— ob. Celejowicz (Deus 1703, Quaestio 1703) — Mitulski Norbert (Candor 1723).

Wilkszycki ob. Wilxycki.
Wilkuhr ob. Willkuhr.

WILL Jerzy Andrzej, prof. w Altdorfie. Erläuterung der Lebens- und Geschlechts-Geschichte des Pohnischen oder Böhmisches Grafen Johann von Rosdraszaw, der Königin in Frankreich Elisabeth Oberhofmeisters, [tu ozdobnik] bey Gelegenheit einer sehr seltenen und noch nirgends beschriebenen Medaille, so wie bey Antritt seines neuen historischen Lehramtes verfasst von Georg Andreas Will, Kaiserlichen Hof- und Pfalzgrafen, der Weltweisheit, Dichtkunst und Geschichte ordentl. öffentl. Lehrer zu Altdorf. [Tu rycina: w ozdobnej ramie po stronie prawej w kole herb Rozdrażewskich Doliwa, z niewiastą w klejnocie, trzymającą się rogów. Po stronie lewej medal z otokowym napisem: Iohan. Graf V. Rosdraszaw Sei: Alter 29]. Altdorf, aus der Hesselischen Presse, 1766. w 4cc, k. tyt., str. 16.

Opisuje polskie pochodzenie rodu Rozdrażewskich. Pierwszy Stanisław emigrował z Polski do Czech (um. w Wiedniu 1564). Był to ojciec Jana. — Cytuje Starowolskiego i Balbina Miscell. histor. (1679). — Jan urodził się w r. 1539. Jego rola na dworze Maksymiliana; był oberhofmeisterem jego córki Elżbiety, królowej franc. Jego żoną była Jadwiga z Lobkowiców. Następuje tablica geneal. potomków Jana. Opis medalu wyobrażonego na tytule, bitego w Niemczech. — Po czym mowa autora na temat: Hist. est metropolis Philosophiae.

O pracy wydanej przez Jana i Stan. Rozdrażewskich nie autorowi nie było wiadomo (ob. tom XXVI 410).

Bawor. — Jagiell.

VILLA Dei (de) Gallus (Gallicus) Aleksander. Prima pars Doctrinalis Alexandri cum sententiis notabilibus et vocabulorum locis expositione non-nulisque annexis argumentis... Preterea omnium vocabulorum indicem, quae in prima parte continentur, theutonice et polonice exposita secundum ordinem alphabeti antea nunquam impressum. Impressum Lipsiae A. D. 1525. w 4cc, kart 120.

Bliższy opis pod Aleksander w tomie XII 110—11.

Obacz t. XVII 182, gdzie mylnie pomieszczone pod Głogowszym.

Zawarte tu wyrazy polskie omówił Brückner w Archiv für slav. Philologie XIV str. 466 oras Łoś Przegląd zabytków (1915) str. 131. — Łoś w „Języku polskim” I 218. Jocher 903. — Bandkie Hist. druk. krak. 71—2. Jagiell.

— Secunda pars Doctrinalis de artificiosa dictionum constructione ordine et regimine (Lipsk 1500)... ob. w tomie XVII str. 173 pod Głogowszym (on był wydawcą).

Wiszniewski III 302. Jagiell.

— Exercitium secundae partis Alexandri (1504, 1510, 1517, 1518)... ob. Głogowszyk Jan (t. XVII 177—8).

— ob. Regulae gram. (1515, 1522, 1525).

Do niego odnoszą się słowa Kochanowskiego: Aleksander ufrasował śaki.

Aleksander de Villa Dei w swym „Doctrinale” jest bowiem przedstawicielem średniowiecznego kierunku w nauczaniu gramatyki. Komentatorowie jego, jak m. i. Głogowszyk, skrzywili jego metodę uczenia do reszty, wciągając do nauki spekulację scholastyczną. Zwalczają go też humaniści jak Perotti i Heinrichman. — Obacz Reichling Das Doctrinale des Alexander, Berlin 1893.

O używaniu jego gramatyki w Krakowie ob. uwagi w Piłata-Kossowskiego Hist. liter. 1926 t. I cz. 2 str. 41—2, 87—8, 163—4. — Morawski Hist. uniw. I 209; II 218—20. — Barycz Hist. uniw. (1935) str. 17—18. — Wisłocki Incunabula 1900 (pod Gallus).

Willamowicz And. ob. Freznekie S. A. (nexus 1680).

WILLAMOVIVS Jan Gottlieb, prof. w Toruniu (1736 † 1777). Thornische Nachrichten von gelehrten Sachen. I. Band von den Jahren 1762 und 1763. — II Band von den Jahren 1764 und 1765. — III Band 1766. Thorn, gedruckt bey Paul Marcus Bergmann. w 8cc.

Obacz Bibl. XXIII 12 (gdzie błędnie odesłano pod Geret S., gdyż Geret nie redagował tego pisma). — Jest to bowiem inne pismo jak Thorn. Wöch. Nachrichten z lat 1760—77, redagowane przez Gereta. Pismo to redagował Willamovius. Było ono organem Towarzystwa Naukowego, związanego w Toruniu w r. 1752. Współpracowali w nim Kries, Centner, Netsker, J. D. Hoffman, Pisanaki, Hube. — Zamieszcało recenzje z prac zagranicznych i polskich. — Bliższe szczegóły podaje Mocarski Książka w Toruniu 1934, str. 113. Tor. Kop.

— Sämtliche poetische Schriften. 1779. w 8cc.

Tu pomieszczone jego dytambu: Auf das Geburtsfest der Monarchin von Rußland, welches von den Konföderirten Dissidenten in Thorn den 21. April 1767 gefeiert wurde.

Villano (II) Marchese Drama giocoso per Musica. Da rappresentarsi nel Regio Teatro di S. M. il Re di Polonia. In Varsavia M.DCC.LXVI. (1766). w 8cc, k. 3, str. 61.

Aktorowie wymienieni na k. 1: Catterina Ristorini, Lucie Clavareau, Michele dal Zana, Domenico Poggi, Domenico Oshilupi, Giambattista Kistorini. — La musica del Baldassar Galuppi detto Boranello. — Na dalszej karcie po polsku: Rzecz opery (1 karta).

Bernacki Teatr II 315. — Por. t. XXII 138. Jagiell. — Krasin.

Villanova (Willeński) Albert ob. Szymak (Żywot 1752).

Villanova (de) Arnold (pisarz w. XII) ob. Mymer Franc. (Regimen sanitatis 1532, 1543, 1575) — Schola salern. (1607, 1621) — Sędziwój (1718, 1766) — Szkoła salernitańska (1637, 1640, 1648, 1684).

On jest autorem tego zbioru wierszowanych przepisów lekarskich, a może tylko jego redaktorem.

Ob. Wisłocki Incunabula 1900 (pod Novovillanus). — Wisłocki Katalog ręk. 1877 nr 566 i passim (o jego rękop. w Polsce średn.).

(Villanova Tomasz). Krótka relacya albo opisanie Kościoła S. Piotra w Rzymie podczas Kanonizacyi S. Tomasza di Villanova Arcybiskupa Walenckiego Zakonu Pustelników Augustyna S., która się odprawowała d. 1. listopada w Roku P. 1658. W Rzymie naprzód wydana po Włosku, a potem przedrukowana we Florencyi, naostatku z Włoskiego na polskie przetłumaczona y wydrukowana. Za pozwoleniem Starszych. W Warszawie, w drukarni u wdowy y dziedziców Piotra Elerta K. J. M. ty-pogr. 1659. w 4cc, k. 5.

Jocher 8651.

Bibl. w Suchej — Ossol. — Uniw. Warsz.

— ob. Bieżanowski Stan. (1658, 1663) — Dryjacki Fulgenty (1661).

Willanowicz Bartłomiej ob. Szydłowski M. (Gemmae 1687).

VILLAR D., prof. botaniki. Flora Delphinalis Sive; Elenchus Generum Et Specierum Plantarum Indigenarum Notulis adjectis diagnosticis rariorum nuperque inventarum & locis natalibus omnium: secundum numeros systematis plantarum Europae a J. E. Gilbert, editum. Opera & studio D. Villar D. Med. nec non Botanices professoris Gratianopolitani. [Tu w liniach:] Nec verò terrae omnes omnia possunt; Fluminibus salices, crassisque paludibus alni nascuntur; steriles saxosis montibus orni. Virg. Georg. [Tu winieta: flakon kwiatów]. 1785. w 8cc, k. tyt., str. VII i 127.

Z przedmową Gilberta, w której chwali pracę i sdołności Villara. Ossol.

Villaregius sekr. Henryka IV ob. Węgierski And. (Commendacia Raf. Leszcz. 1636) — Villeroy.

WILLEBRANDT Jan Piotr. Hansische Chronick aus beglaubten Nachrichten zusammengetragen von Johann Peter Willebrandt. Lübeck gedruckt auf Kosten des Autoris 1748. fol., k. 5, str. 294 i 178, k. 12 nlb.

Przed tytułem jest portret Willebranda. — Część I i II ma osobny tytuł: Vorbereitung zu der Hansischen Chronik. Za Lübeck 1747. — Część III: Privilegia, Abscheide, Verordnungen, Brieffe.

Wiele tu materiału do Hanzji w Rosji i Polsce, np. podróże po Rosji ambasady hanzeatyckiej. W rejestrze notowane materiały pod: Danzig, Großfürst von Moskau, Moscoviter, Narva, Pöllnischer Legatus, Preussen und Liefland, Sigismundus III.

VILLEDIEU. Miłostki dawnych filozofów y dawnych bohaterów starożytnych. W Supraślu R. 1788. (2 tomy). w 8cc, str. 203 i 164.

Ob. t. XXII 392.

Gubrynowicz Romans w Polsce za Stan. Aug. 1902 str. 22.

VILLEGAS y Pinatelli Manuel. Historia di Moscovia y Vida de... Czars... 1736.

Ma tu być i o Polsce?

VILLEGAS (Vigligos) Bernard S. J. (ur. 1592 † 1653). Soliloquia animae cum Deo ad excitandum in se amorem Dei... lingua a Bernardo Vigligos Soc. J. in prima hispanica... adornata, in italicam dein et ex hac in latinam versa

a P. Casimiro Moll O. S. P. B. Premisliae 1760. w 8ce.

Brown Bibliot. pisarzy S. J. str. 493.

— Soliloquia animae cum Deo ad excitandum in se Dei amorem ad renovandam divinam ejus praesentiam primum a P. Bernardo di Vigliegos S. J. in lingua Hispanica magno devotionis spiritu adornata; in italica dein et ex hac in latinam versa a P. Casimiro Moll O. S. P. Benedicti. Reimpressa Praemisliae A. D. 1765 typis S. R. M. in Coll. S. J. w 8ce, str. 228 i Elenchus.

Jocher 5984. — O autorze ob. Jöcher Lexic. IV 1621.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

VILLEGAS (Quevedo) Franciszek († 1647). Polityka Boża. Rządy Chrystusowe. Przez Franciszka z Quevedu Willegas Káwalerá z Zakonu S. Iákubá, Páná ná Dzierżawie, názwaney de la Torre de Iuan Abad. Przypisána P. Gasparowi z Guzmanu, Hrábi, Xiążęciu, Wielkiemu Kanclerzowi, Pánu Moiemu. [Tu ozdobnik]. Z Hiszpánskiego ná Polski ięzyk przelożona, Przez Ianvsza Iberskiego z Andáluzeyey. Roku Páńskiego, 1633. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 15 nlb., str. 160, k. 1 nlb.

Rozpoczyna dedykacja autora do Wielkiego Kanclersa, po czym następuje szeregi różnych aprobat i ocen, wydanych przez duchownych hiszpańskich — wszystko nadzwyczaj pochlebne (rok 1626). W jednym z nich powiedziano, że istnieją wprawdzie książeczki ręką pisane autora „s bogatych dyskursów do zabawek i do śmiechów“, ale ta jest poważna i pełna szacności. W liście do Villegasa pisanym przez Lorenca van der Hamen y Leon nawołuje ten ostatni, aby nie czytywał ksiąg pogańskich, gdyż autorowie chrześcijańscy zastępują ich wszystkich — jak np. Possewin i Bellarmin, „opuszczyć bagniska a brać się do zdroju żywego“.

Kończy aprobatą Seb. Nuceryna dat. 3 grudnia 1632, w której nazywa to dzieło „wielce potrzebnym politykom światowym“ z heretykami idącym.

Dzieło składa się z 24 rozdziałów, w których autor opierając się na życiu Chrystusa (wedle 4 ewangelii) daje moralne rady królowi, jak żyć powinien. Ma być miłośnikiem, nie ma dopuszczać ze sobą osobnicztwa, nie ma saniedbywać swych sług, jako ma dawać audience itp. Poza moralizowanie nigdzie nie wychodzi, kwestii

politycznych nie dotyka. Innych powag jak Nowy Testam. prawie nie powołuje. Nazwisko polskiego tłumacza „Iberski“ jest oczywiście pseudonimem. Z tego, co przytoczyłem w tomie XXVIII 314, wynika, że tłumaczem jest M. Śmiglecki S. J., co zresztą dobrze odpowiada tendencji dzieła. Za poprzednie dzieła swe był autor (Quevedo) w Hiszpanii więziony jako za zbyt wolnomyślnie (ob. Jöcher III str. 1837). Bardziej podobnym pod względem ujęcia tematu jest dzieło Bellarmina De officio principis.

Siarczyński Oblas I 193. — Maciejowski Piśmienn. III 139. — Jocher 4232 (w notach dwa wyjątki z dzieła) i 5840.

Akad. — Bawor. — Bibl. w Suchoj — Chreptow. — Csartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Pows. Warsz. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

WILLENBERG Samuel Fryderyk z Brzegu, prof. Ateneum gdańsk. († 1748). De advocatis pauperum. Gedani 1705. w 4ce.

— De arbitris et mediatoribus beligerantium. Gedani 1706. w 4ce.

— Erbetener Beitrag zu... Buchdruckerkunst. Danzig (1740)... ob. Hanow. Zamieszczony w dziele Hanowa Denkmahl der Dans. Buchdruckereien (1741).

— De compulsione testium ad dicendum testimonium. Gedani 1724. w 4ce.

— De consensu parentum supplendo per magistratum in nuptiis liberorum... Gedani 1709. w 4ce.

— Consideratio inculcata Decreti Tribunalis Petricoviensis in Polonia (1715)... ob. tom XXXII 471.

Autorem tego pisemka potępiającego jego rozprawę o poligamii jest zapewne Willenberg, ale wydane zostało pod pseud. Wiernowskiego.

— De delictis maritimis... Gedani 1724. w 4ce.

— Discursus juris in selectas ejus materias ad exercenda juvenum ingenia instituti et juxta ordinem Institutionum Imperialium propositi. Gedani 1729. w 4ce, str. 368 i 8 nlb.

Uniw. Warsz.

— Dissertatio juris publ. polonici de Unionis, qua Poloniae jungitur Prussia indole (1727)... ob. Dilger (w tomie XV 208).

Willenberg w liście zamieszczonym na końcu stwierdza, że właściwym autorem jest

Dilger, a on dostał gotową rozprawę do wyrażenia opinii. — Bywa autorstwo przyznawane Lengnichowi.

Ob. Schultz (Hist. interregni).

— Dissertatio de auctoritate iuris Romani in terris Borussiae. w 4ce.

— Dissertatio de Prussorum Comitibus 1720. w 4ce.

Ob. Amelung. Tor. Kop.

— De periculosa definiendi ratione jure civili... Gedani 1710. w 4ce.

— De divina ad officia civitatis secularia vocatione... Gedani 1730. w 4ce.

— De dubiis juramentorum formula... Gedani 1702. w 4ce.

— De efficaci intercessione mulierum... Gedani 1703.

— De effecta seu pseudo-injuria... Gedani 1731. w 4ce.

— De exhereditatione bona mente facta. Gedani 1710. w 4ce.

— De exuberantia amoris erga proximum... Gedani 1702. w 4ce.

— Q. D. B. V. De finibus Polygamiae licitae, Schediasma ex Lectionibus Publicis collectum, Sub praesidio Domini Samuelis Frider. Willenberg, D. et Profess. in Auditorio Athenaei ordinario D. XXII April. MDCCXII hora X examinabunt Respondens Nicolaus Torner, Gedan. et Opponentes Fridericus Reyger, Car. Ernestus Pegelau, Gedanenses. Gedani, typis Joh. Zachar. Stolii, Senatus et Athenaei typographi. 1712. w 4ce, k. 3.

Ta mała rozprawka wywołała prawdziwą burzę zarówno w świecie protestanckim (Weickmann, dwaj Schelwigowie), jak katolickim (Verus Lucius, Decretum Tribunal. 1715). Składa się ona z 10 tez. Willenberg rozróżnia polygamiam successivam (quae nullo jure prohibita est), gdy wzdwiec powtórnie się żeni, od poligamii równoczesnej. I ta nie jest prawem natury zakazana: praktykowali ją Izraelci, Prusacy dawni, orientalne ludy. Ale choć jej Biblia nie zakazała, jednak „in christiano populo recte reiciatur ob multa incommoda“. Kara śmierci za poligamię taką (wedle Const. Cr. Car.) jest za surowa. Co innego jest poliandria, ta powinna być zakazana, quia omnem matrimonii finem evertit.

O ile wiem, to pierwsze wydanie się nie dochoowało (u nas było wyrokiem tryb. smieszczony). Znam treść tylko z przedruku w brossurze „Vindiciae“ (o której niżej).

Należy objaśnić, że spór o poligamię wybuchł już w w. XVI. Podniósł go pierwszy Ochinus; swalcząc zaś pogląd Ochina Resaka. Bronił jej w w. XVII Lyserus, a przeciw niemu wydał w r. 1677 dekret Chrystian V duński. Tak samo elektor saski. Stąd przenosił się ten spór do Gdańska i do Polski z końcem w. XVII i z początkiem w. XVIII. Po polsku wydał pierwszy „Kwestię o poligamii“ Gdajczak w r. 1684.

— De foemina criminis laesae majestatis rea. Gedani 1732. w 4ce.

— De licita innocentium caede. Gedani 1708. w 4ce.

— De exceptione doli in cambiis cessante. 1708. w 4ce.

— De insufficientia paternae educationis ad vitam civilem. Gedani 1726. w 4ce.

— De insultante fiducia magistratus. Gedani 1721. w 4ce.

— De juramento Athaei. Gedani 1708. w 4ce.

— De jure amoenitatis. Gedani 1718. w 4ce.

— De jure ultimi gentis suae. Gedani 1746. w 4ce.

— De jure personarum Ducatus Oppolienensis et Ratiboriensis. Francofurti 1700. w 4ce.

— De jure nobilium Ducatus Oppol. et Ratibor. Francofurti 1700.

— De jure principi negato circa territorium suum. Gedani 1701. w 4ce.

— De jurisdictione legati in comites suos... Gedani 1705. w 4ce.

— Jus conviviorum. Gedani 1701. w 4ce.

— Jus ultimi gentis suae. Gedani 1733. w 4ce.

— De fraudulosa liberalitate. Gedani 1714. w 4ce.

— De litium incommodis... Gedani 1703. w 4ce.

— De mandatario mandatum excedente. Gedani 1728. w 4ce.

— De matre incerta. Gedani 1720. w 4ce.

— De matrimonio per errorem contracto... Gedani 1720. w 4ce.

— De matrimonio imparium... Gedani 1717. w 4ce.

— De matrimonio conscientiae (Mariage de Conscience). Gedani 1719. w 4ce.

— De Metu Reverentia, Germ. Ehrfurcht. Gedani et Lipsiae. Impensis Jo. Mart. Burgkmanni, In Collegio Paulino MDCCXII. (1712). w 4ce, str. 82. Wrocław. miej.

— De militia auxiliaria. Gedani 1715. w 4ce.

— De muneris Thesaurarii in Prussia occid. antiquitate, juribus et prerogativa. Gedani 1721. w 4ce.

Ob. Lillenthal Erl. Preussen V str. 35. Tor. Kop.

— Nahmens Opffer, mit welchem Joachim Hoppe an seinem Nahmens Tage verehret ward. Danzig 1683. fol.

— De oblatione ad jurandum facta. Gedani 1707. w 4ce.

— De obligatione alternativa. Gedani 1731. w 4ce.

— De observanda lenitate in poenis irrogandis. Gedani 1725. w 4ce.

— Observationes juridicae selectiores. Gedani 1705. w 4ce.

— De oneribus matrimonii. Gedani 1702.

— De pactis ante-nuptialibus. Gedani 1727. w 4ce.

— De patrinorum erga susceptos munere. Gedani 1724. w 4ce.

— De perjurio veniali. Gedani 1712. w 4ce.

— Sam. Friderici Willenbergii D. & Prof. Praesidia Juris Divini Quibus Tvetvr Thesin In Schediasmate Svo De Finibus Polygamiae Licitae Contra Imbelles Conatus Quos Post litem bis depulsam, quam superiore anno contra illam moverant Dvo Theologi Gedanenses In Vindiciis Scripturae Sacrae a Pseudhermenia Patronorum Polygamias &c. De Novo Ostendit Theologvs Anonymvs. Francofurti ad Viadrvm Apvd Jeremiam Schrey M.DCC.XIII. (1713). w 4ce, k. tyt., str. 40.

Wyjaśnia tutaj, że już podczas dysputy odbytej nad jego tezą w r. 1712 (ob.: De finibus polig.) występowali przeciw tym tezom J. Weickhman i Sam. Schelguig, a nawet ex cathedra retraxerunt respondentem; po czym wnieśli na niego

skargę do burmistrza gdańskiego. Obecnie jakiś besimienny teolog napisał przeciw niemu broszurę: Vindiciae (ob. o tej broszurze, którą pisał również Weickhman, zaraz poniżej). W XXXIII artykułach zwalcza Willenberg zapatrywania owego besimiennego teologa. Powołuje się na Seckendorfa i Brücknera, iż wedle nich Luter i Melanchton nie byli poligamii przeciwni, a także jakaś facultas theol. usnała ją za nie zakazaną prawem (na zapytanie landgr. Filipa). Filip assensu religiosissimorum theologorum polygamus factus est. Wreszcie omawia deklarację respondensa Tornera, o której obacz pod Vindiciae.

Praesidia wyszły w dwóch wydaniach: gdańskim i frank. (gdańskiego nie znam). Weickhman odpowiadając niebawem obszernym dziełem na te „Praesidia“ zaznacza, że w wyd. gdańskim opuścił Willenberg niektóre ostre wyrażenia i zastąpił je łagodnymi (np. na str. 25).

Bibl. w Suchoj.

— Iterata praesidia Juris divini pro defensione thesium suarum de Polygamia simultanea... Joachimi Weickmanni... justitiae causae ut vocat, qua illas ulterius impugnatum ivit opposita. Francofurti et Lipsiae 1714. w 4ce.

Ob. niżej: Decretum.

O odpowiedzi Weickhmana na to pismo polemiczne ob. tom XXXII 318.

— De Retorsione iuris ad illustrandum statutum Gedanense de A. 1723. d. 23. Julii commentatio. Gedani, Typis et sumptibus Thomae Joh. Schreiberi, Senatus et Athenaei Typographi. 1736. w 4ce, str. 30. Jagiell. — Tor. Kop.

— Selecta Juris Matrimonialis hoc est fundamentorum Decidendi causas Matrimoniales, variorumque Matrimoniorum maxime irregularium expositio. Adjectum est rerum Index. Halae Magdeburgicae. Prostat in officina libraria Rengeriana 1720. w 4ce, k. 8, str. 465 oraz indeks k. 10. Krasin.

— De signis victoriarum belli. Gedani 1713. w 4ce.

— Sicilimenta juris. 1709. w 4ce.

Już tu w kwestii XV poruszył sprawę poligamii, którą potem rozwinął w dalszych swoich pracach.

— Tractatus de officio vocantis et vocati ad ministerium ecclesiasticum. Jenae 1732. w 4ce.

— Tractatus De Eo Quod Justum Est Circa Excursiones Maritimas. Vom Recht der Caperey, etc. Gedani, Typis Joh. Zachariae Stollii Athen. Typogr. MDCCXI. (1711). w 4ce, str. 102.

Wrocław. miej.

— De advitalitio... Gedani 1701. w 4ce.

(Willenberg Samuel Fryderyk). Decretum Tribunalis Regni Poloniarum contra Samuelem Fridericum Willenberg auctorem libri, cui titulus: De finibus polygamiae licitae Schediasma, ex lectionibus publicis collectum Sub Praesidio Domini Sam. Frid. Willenberg D. et Prof. in Auditorio Athenaeo ordinario die 22 April. 1712 hora X examinabunt: Respondens Nicolaus Torner Car. Ernestus Pegelau Gedanenses. Gedani Typis Joh. Zach. Stollii. Senatus et Athenaei typographi. Ac denuo Francofurti et Lipsiae reimpressi sub titulo: Samuelis Frid. Willenberg D. et Professoris Iterata Praesidia, juris divini pro defensione thesium suarum de Polygamia simultanea viri summe reverendi et excell. D. Joachimi Weickmanni S. Th. Dr. et Pastoris ad Aedes. B. Mariae ac Reverendi Ministerii apud Gedanenses senioris, justitiae causae ut vocat, qua illas ulterius impugnatum ivit opposita etc. Francofurti et Lipsiae. A. 1714. Per quod decretum auctor cum suo libro condemnatur, A. D. 1715. Actum Petricoviae. fol., k. 4 nlb.

Pod wyrokiem Trybunału podpisani: Modzelewski i Aleks. Mycielski, judez sirad. Dekret Trybunału (wydany na delację instygatora Jana Wolskiego) uwalnia księgarza warsz. Raroga od uczestnictwa w przestępstwie, a zaszczera autora książki Willenberga i jego uczniów biorących udział w dyspacie. Wedle dekretu Will. wyraża zdanie błędniejsze, iż poligamia nie jest prawem boskim zakazaną i że chrześcijanie mogą ją praktykować. Książka ma być przez kata na stosie przy dźwięku trąby spalona. Antor i jego pomocnicy mogą być przez każdego chwytani i do najbliższego sądu dostawieni, aby ich śmiercią ukarał. Nazywa ich dekret „perditissimus professor et nequissimi discipuli“. Magistrat gdański winien pilnować, by nadal takich książek nie drukowano.

Omawia ten wyrok Kraushar Sprawa Unruha I, str. 111; a na str. 255—65 przedrukowane w całości. — Bentkowski Hist. liter. II 273. Krasin.

— Vindiciae Scripturae Sacrae à Pseudhermenia quae passim in scriptis patronorum Polygamias, inprimis Jcti Gedanensis, viri Excellentissimi et Consultissimi Dn. Samuelis Frider. Willenberga, D. et Professoris, Schediasmate De finibus Polygamiae licitae, committitur. Adjectum est in fine ipsum Schediasma Willenbergianum. Lipsiae, sumptibus haeredum Lanckisianorum. Anno MDCCXIII. (1713). w 4ce, str. 40.

Autor — którym jest niewątpliwie Weickhman — rozбира obszernie teksty Pisma św., na których oparł swoje tezy Willenberg, i wykazuje, że je Will. błędnie rozumie. Polemika jest w tonie poważnym i spokojnym. Od str. 35 przedrukowane tezy Willenberga, aby je każdy mógł rozważyć i porównać z jego dowodami. Na końcu donosi autor polemiki, że respondens Willenberga (Tornerus) oświadczył, iż nie podziela zdań swego profesora (hypothesi est alienissimus).

Na to odpowiedział Will. rozprawą: Praesidia juris Divini (1713), utrzymaną w tonie rozdrażnionym. — To znowu wywołało dalszą odpowiedź Weickhmana pt. Justitia causae in controversia de polygamia simult. (1714). — Po czym Willenberg ogłosił dalszą odpowiedź pt. Iterata Praesidia; a Weickhman replikował dziełem Apologia (1715).

Do sporu wmięszali się nadto Gottlieb Schelguig (ob. pod Willenus Georg) orsz starszec Samuel Schelguig (De polygamia ab universa Christa ecclesia 1714). — Spór zamknął teolog jezuitki Verus Lucius (1715) i dekret Trybunału Piotrkowskiego, o którym wyżej.

Na dekret Tryb. Piotrk. reagował Willenberg pismem „Consideratio inculcata“ — ob. o nim t. XXXII 471. Bibl. w Suchoj.

— ob. Ammelung (1720) — Broen Jan (to są tezy Willenberga pod nazwiskiem ucznia) — Ferber J. (1721) — Gross Godfryd (1747) — Lengnich (Programma ad exequias 1747) — Rosenberg S. A. (1703) — Rosenberg Jan Jerzy (1701) — Schelguig Gottlob (Villenus) — Schelguig Samuel (1715) — Weickhman Joachim (1713, 1715) — Verus Lucius (Equus effrenis 1715) — Wiernowsky Konstanty (Consideratio 1715) — Villenus G. (Monogamia 1713)

Gelährtes Preussen I 235, II str. 103—31. — Praetorius Athenae 159. — Praetorius Dans. Lehrer Ged. 56. — Lilienthal Erläut. Preuss. V 55—6. — Finkel Bibl. III 1892.

Zapewne nie udało mi się wyczerpać całej działalności naukowej tego płodnego i ruchliwego pisarza. Wielka ilość wymienionych powyżej jego pisemek, znajduje się w Bibl. miej. Gdańskiej, choć tego powyżej przy każdym osobno nie zaznaczono.

Willenbrand J. G. ob. Wendius M. (De nummis 1702).

Villense Michał ob. Callixtus Mart. (De incunabulis 1691).

WILLENT (Wilentas, Willencius) Bartłomiej, kaznodzieja w Królewcu (od r. 1550—87). Euangalias, bei Epistolas Nedeliu ir Schwentuju dienosu skaitomosias Baszniczosu Chrikszonischkosu pilnai ir wiernai pergulditas ant Lietuwischka Szodzia per Baltramieju Willenta, Plebona Karalauzczui ant Scheindama. Priegtam ant gala priedeta jra, Historia apie moka ir smerti Wieschpaties musu Jesaus Christaus pagal kieturiu Euangelistu. Ischspauostas Karalauzczui per Jurgi Osterbergera, Metu M.D.LXXIX. (1579). w 4ce, str. 8 nlb. i 216.

Druk gocki.

Przedruk wydał Bechtel w r. 1882 (w Bezenbergera Lit. Drucke). — Opis zamieścił Stankiewicz w Bibl. Lit. II str. 8 i nast. Bibl. Uniw. w Królewcu.

— **Evangelias**, bei Epistolas Nedeliu ir Schwentui dienosu skaitomasias, Baszniczosu Chrikszonischkosu pilnai ir wiernai pergulditas ant Lietuwischka Szodzia per Baltramieju Willenta, Plebona Karalauzczui ant Scheindama. Priegtam, ant gala priedeta ira, Historia apie moka ir smerti Wieschpaties musu Jesaus Christaus, pagal kieturiu Euangelistu. A Nu Diewuj ant garbes, bei Chrikszonims ant naudos, per Lazaru Sengstack, Lietuwos Plebona Karaliauczios atnaugintos. Ischpaustas Karalauzczui per Jona Fabriciu, Metu MDCXII. (1612). w 4ce, str. 14 nlb. i 222.

Jest to przedruk z małymi zmianami wydania z r. 1579. Oprócz powtórzony dedykacji Willenta jest druga dedykacja do Jana Zygmunta, margrabiego brandenburskiego, podpisana przez Sengstacka d. 8 novemb. 1612; za nią następuje

odesza do duchowieństwa litewskiego w Prusach, d. 18 septemb. 1612.

Stankiewicz Bibl. lit. II 33. — Bezenberger Beitr. 1877.

Bibl. Uniw. w Król. — Bibl. Wallenroda w Król.

— ob. **Ewangelie polskie y litewskie** — **Luter Marcin** (Enchiridion 1579) — **Sengstack Ł.** (Giesmes 1612).

Stankiewicz l. c. pisze: Willent był krewnym Marcina Mosvidiusa, frater patruelis. Studya odbywał w Uniwersytecie królewieckim jako stypendysta książęcy; w r. 1550 został mianowany kaznodzieją litewskim przy kościele św. Elżbiety w Królewcu; zmarł na tej posiadzi w październiku 1587 roku.

Lilienthal Erläut. Preussen V 792—3. — Dzienn. Wileński 1824 I 830. — Evangel. Gemeindeblatt. Königsb. 1864 nr 33. — Bezenberger Litauische und lett. Drücke des XVI Jahrh. (1882). — Bezenberger w Kultur der Gegenwart I Th., IX str. 358. — Saliņas Kasata 1890. — Rozwadowski w Encykl. pol. III (Język II) str. 317.

WILLENUS Georg. Frieder. Monogamiam statum esse perfectiorem quam polygamiam, Positiones quae Principiis sanae rationis deductae, quas sub praesidio Gottlieb Schelguigii, Prof. Publ. et Bibliothecarii in ordinario Auditorio Ad D. IV. Aug. MDCCXIII. Hora IX. defendet Georg. Frieder. Willenus, Gedan. Nobilias. Dicast. Alumnus, opposituris Jacobo Vierhuff et Benj. Schweickert, Gedanensibus. Gedani, Typis Joh. Zachariae Stolii. (1713). w 4ce, str. 9.

Jest to jedno z wielu pism wywołanych tezami Willenberga o poligamii (ob.). Autorem jest zapewne G. Schelguig.

Rozbiera rodzaje poligamii (poliginii i poliandrii). Poligamia źle odpowiada celowi małżeństwa, więc nie da się zgodzić z prawem natury. Powołuje się na Puffendorfa De J. Nat. i na Henolina Otia vrtial. Bibl. w Suchoj.

Willeoniński Albert ob. Szymak Grz. (Żywot 1752) — **Villanova (de) Albertus**.

WILLER Daniel, kanonik warszawski. Exhorta na pogrzebie ks. Mikoł. Zachniewicza Proboszcza Farn. Warsz. miana d. 9. Kwiet. 1734 w Kośc. P. M. Warszawa 1735. fol., k. 4 nlb. Krasin.

— **Zegar Kaznodziejski z Świętych Pańskich Godzin złożony przy Nay-**

stárożytniejszey Bazylice Matki Boskiej y Nowo erygowaney Kaplicy Barbary Świętey, Lokowany, a z Ambony do publiczney wiadomości Przeniesiony. na wiekopomney wdzięczności glosnieszmemoryał ku Fundatorskim Dobroczynnościom Szlachetnego Jego Mości Pána, P. Kazimierza Głębockiego, Lantwoyta y Raycy Miasta J. K. M. Nowey Warszawy, y Jey Méi Páni, Katarzyny Głębockiey, od głębszey niepamięci schroniony y Uniesiony, y Onymże Ofiarowany. Przez X. Daniela Willera S. J. Ordynaryinego Kaznodziei w tymże Kościele Maryi Panny. Roku Mitycznego Zegara serc naszych 1735. Dnia Miesiaca Zá Dozwoleniem Starszych. Christus Horologium est cordium Nostrorum. S. Henricus Soso Ord. Praedicator: [Tu ozdobna linia]. Typis Collegij Varsaviensis Societatis Jesu. fol., k. tyt. i k. 18 nlb.

Dedykacja na 3 kartach, po czym idą Kazania: 1) Kazanie na fest S. Barbary P. i M. w kościele farskim N. Warszawy d. 24 Grudnia 1738 r. — 2) Kazanie na dzień S. Kazimierza patrona Kor. P. i W. X. L. w tymże kościele 1734 r. — 3) Kazanie na fest S. Bóży Limańskiej miane w kościele WWOO. Dominikanów Nowomiejskich w Warszawie d. 30 Sierpnia 1734 r. — 4) Exhorta na pogrzebie ś. p. X. Mikołaja Zachniewicza prob. farnego kościoła miana d. 9 kwietnia 1734 r.

Na końcu imprimatur Gwillh. Robertsona. Kazania bez ważniejszej treści. Bawor. — Krasin. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

(**Willer Henryk**). Schuldige Roime auf die... Heyraht welche der... Henrich Willer... vollenzog... Thorn, Joh. Coepselius 1669. w 4ce.

— **Auff Herr Henrich Willer... Hochgestlichen Ehren Tag.** Thorn, Joh. Coepselius. 1669. w 4ce, str. 4.

WILLER Tomasz. Dissertatio Exegetica Polemica De Filaeuxia Seu Pacis Studio Christianis Necessario Sub Clypeo Dn. Samuelis Schelguigii... A. C. MDCOVII. (1707). d. 1. Decembr. Gedani, Typis Joh. Zachariae Stolii. w 4ce, str. 28. Wrocław. miej.

— **Letzte Schuldigkeit, welche dem Johann Gorau offerieren wollten gute Freunde.** Danzig 1708. fol.

Villeroy ob. Matheus Piotr (1640) — **Prechac** (1734) — **Villa Regia** (de).

WILLIAMS John (ur. 1751 † 1814). The Rise, Progress and present State of the Northern Governements viz. the United Provinces, Denmark, Sweden, Russia and Poland; or Observations on the Nature, Constitution, Religion Laws, Policy, Customs and Commerce of each Government, the manners and dispositions of the People etc. The whole digested from the most authentic records and Histories, and from the reflections and remarks made during a Tour of five years through these nations. London 1777 (4 tomy). w 4ce.

— **Histoire des Gouvernemens Du Nord, Ou De l'Origine & des Progrès du Gouvernement des Provinces-Unies, du Danemark, de la Suède, de la Russie & de la Pologne, jusqu'en 1777.** Ouvrage traduit de l'Anglois de M. Williams, dans lequel on développe les ressources & l'état actuel des Gouvernemens du Nord. Tom Premier. [Tu winieta: wśród złożonych gałązek otwarta księga]. Amsterdam, M.DCC.LXXX. (1780). w 8ce, k. 2 tyt., str. XII i 647. — Tome Second. w 8ce, k. 2 tyt. i str. 502. — Tome Troisième. w 8ce, k. 2 tyt. i str. 576, k. 1 nlb. — Tome Quatrième. w 8ce, k. 2 tyt. i str. 575, k. 1 nlb.

Pierwszy tom zawiera dzieje Holandii i Danii. — Tom II dzieje Szwecji i początek dziejów Rosji. — Tom III obserne dzieje Rosji po r. 1777 oraz rozdziały o jej ustroju, obyczajach, ekonomicznym stanie, dochodach, wojsku. — Tom IV poświęcony jest Polsce.

W przedmowie do I tomu saviadania tłumacza francuski, że musiał dużo w oryginalne zmienić. Historia wojny tureckoros. oraz dzieje zamieszek i rozbioru Polski „sont absolument neufs”. — Tłumaczem, jak twierdzi Quérard (La Fr. litt.), był Nic. Deumenier.

We wstępie do I tomu czytamy informację autora o powstaniu dzieła. Pisze, że interesuje się nie tylko dziejami polit. ale i stanem ekonom. społecznym. Wyznaje się być zwolennikiem monarchii ograniczonej. — Polemizuje z poglądami Woltera na dzieje Rosji, chwali Norberga (hist. duńskiego). Wymienia swoje źródła

archiwalne i biblioteczne; był w Moskwie i Polsce dla badań na miejscu. Pracował w bibl. publ. Warsz. Czytał pisma Sarnickiego, Krasieńskiego, Karnkowskiego, Owalkowskiego (sic), Kochowskiego, Pawła Potockiego, Fredrę, dzieła Załuskich. Korzystał z informacji od rodziny Potockich i z kół protestanckich.

Nas obchodzi tom IV, zawierający dzieje Polski. Rozpoczyna go krótki opis geograf., po czym historia wedle następstwa królów. Na str. 340 rozpoczyna się panowanie Stan. Augusta. — Na str. 360 sprawa dysydentów i o ich ucisku. Rzecz tę traktuje bardzo obszernie. — Na str. 404 o konfederacji barskiej i o zwycięstwach przez walki spowodowanych. O porwaniu króla (str. 449). Układy trzech mocarstw o rozbiór. Rola carowej i Fryderyka. Jego polityka wobec Gdańska (str. 487) i znaczenie Gdańska dla Anglii (str. 491). Ratyfikacja traktatów podziałowych (rok 1775). Opowiadanie o tych właśnie wypadkach zostało przerobione przez tłumacza.

Po czym rozdział „de la forme de gouvernement en Pologne“ (str. 525—43). Tłumaczy, co to są konfederacje, starostwa, liberum veto, pacta conventa itp. Gani surowość praw wobec ludu i niedoskonałość trybunałów. Mówi o ustroju, qu'il conserve le plus des anciennes formes celtiques et gothiques (myśl tę rozwija dalej na str. 567). — Od str. 544: Des moeurs et des usages: wolność szlachecka, wpływ kleru, niski stan kupców i handlu, ciemnota chłopu, opłakany poziom manufaktur, o handlu gdańskim, zdanie Monteskiusza o Polsce (str. 555). Polska nie może mieć kultury, bo chłop jest zbyt ubożawy. — Od str. 560: Des revenus et de ses forces militaires. La popolite. Zbytek i przepych w wojsku a jego słabość i nikłość. — Na str. 569 wywodzi, że Polska jest rządzona przez „une aristocratie la plus tyrannique de toutes les administrations“. Le despotisme est un abominable gouvernement — ale rządy złej arystokracji są jeszcze gorzej. Wywołują niezadowolenie i zamieszki. Polska, w tym stanie jak jest, nie może się bronić.

Książka jest pisana raczej obiektywnie, nawet życzliwie, aniżeli niechętnie dla Polski. Wagę jej podnosi, że autor znał Polskę z czasu pobytu swego, a więc ma sąd własny. Źródeł swych w teście nie cytuję. Błędów w nazwach i nazwiskach polskich prawie że nie popełnia. Patrzy czarno na dalszy los państwa i przewiduje dalsze rozbiory — ale czyż sam jeden? O Stan. Aug. wyraża się przychylnie; postępowanie Fryd. i Kat. nazywa gwałtem (violence).

Quérard La France litteraire II (1828) str. 470. — Finkel III str. 1892. Akad. — Czetwert. — Krasin. — Ossol. — Przewdz.

— Herrn F. Williams, Esq. Ursprung Wachsthum und gegenwärtiger Zustand der Nordischen Reiche, nämlich der Vereinigten Niederlande, Dänemarks, Schwedens, Russlands und Pohlens. Aus glaubwürdigen Urkunden und Geschichtsbüchern, wie auch aus eigenen Bemerkungen gesammelt. Aus dem Englischen übersetzt. Herausgegeben und berichtigt von Johann Christoph Adelung Herzogl. Sachsen-Gothaischen-Rathe. Mit Cbursächsischer Freiheit. Leipzig, in der Weygandschen Buchhandlung 1779. Tom I. w 8ce, str. 738 i k. 1. — Toż, tom II. 1780. Jagiell. — Petersb. Publ.

WILLICH (Wilcke, Wild) Iodocus (Josse), prof. w Frankfurcie, z Reszla w Warmii (1501 † 1552). Arithmeticae libri tres. Argentorati M.D.XL (1540). Cum gratia & Privilegio. w 8ce, str. 125. Na końcu: Argentorati ex officina Cratonis Mylii mense Sept. Anno M.D.XL. Dedyk. Henrico à Pack Praesidi Cothusiano. Jagiell.

— Ars magirica, hoc est coquinaria, de cibariis, ferculis, alimentis et potibus diversis parandis, eorumque facultatibus. Tiguri 1563. w 8ce.

— Commentaria in artem poeticam Horatii Authore Iodoco Vuillichio Reselliano. M.D.XXXIX. (1539). Cum gratia & Priuilegio Imp. w 8ce, str. 187.

Na końcu: Argentorati apud Cratonem Mylium mense Mart. M.D.XXXIX. Dedyk. Philippo Buchanero Med. Dri. Jocher 258 a. Jagiell.

— Toż... Editio II.. Argentorati 1545. w 8ce.

Jocher 258 b. — Commentaria D. Iodoci Vvillichij in utramq; ad Timotheum Pauli Epistolam. Anno M.D.XLII. (1542). w 8ce, k. 8 nlb., str. 232.

Na końcu: Argentorati apud Cratonem Mylium An. M.D.LXII. Mense Septembri. Dedyk. Alberto Marchioni Brandenburgensi. Jagiell.

— Commentarius anatomicus in quo est omnium partium corporis humani diligens enumeratio. Item de Locustis

dialogus, Philosophis, Medicis, & Theologis non parum utilis. Authore D. Iodoco Vuillichio Reselliano. Cum gratia & Priuilegio Imp. M.D.XLIII. (1544). (Na końcu:) Argentorati apud Cratonem Mylium An. M.D.XLIII. Mense Martio. w 8ce, str. 357.

Dedyk. Godtfrido à Kanitz. Jagiell.

— In epistolam Pauli ad Timotheum priorem Commentarius, dictatus in Schola Vuitenbergensi, per Doctorem Casparum Crucigerum. Item brevis et familiaris in epistolam Pauli ad Titum expositio. Autore D. Iodoco Vuillichio. Argentorati M.D.XLII. (1542). w 8ce, k. 8 nlb., str. 319.

Na końcu: Argentorati apud Cratonem Mylium anno M.D.XLII. mense Januario.

Dedyk. Henrico Stromero Auerbachio Medico Lipsiae Caspar Cruciger. Jagiell.

— Iodoci Vvillichii Reselliani hominis doctissimi libri tres, Erotematum Dialectices. Multo, quam antehac emendatiores in lucem edidit. In praefatione Autoris, ostenditur disserendi rationis usus, in utroq; genere quaestionum, simplici minorum, & coniuncto themate. Cum epistola Ioannis Sturmij & Valentij Rutilij Tiliani. Argentorati Paulus Machaeropoens imprimebat M.D.LXI. (1561). w 8ce, k. 20 nlb., str. 255.

Na końcu: Argentorati in officina Pauli Machaeropoens anno M.D.LXI. Dodane 2 tablice w 4ce.

Dedykacja Adolescenti Melchiori VVinsio. Dalej Joannes Sturmij Carolo Mejo. Argentorati M.D.XL (1540). Jagiell.

— Iodoci Villichii Reseliani Erotematum Dialectices Libri III. Quibus accessit Davidis Chytraei de Studio Dialectices recte instituendo libellus. Basileae, per Thomam Guarinum 1568. w 8ce.

— Exegesis doctrinae principiorum naturalium secundum Philosophos optimos, tradita à Iodoco Vvillichio... Francofordiae Marchionum, Excudebat Andreas Eichhorn, Anno cIoIoXXCVI. (1586). Cum gratia & Priuilegio Imperiali. w 8ce, k. 8 nlb., str. 172 i Errata k. 1 oraz Epigramma str. 1.

Dedyk. Academiae Regiomontanae Borussiae Professoribus. Jagiell.

— Iodoci Willichii Philosophiae et Medicinae doctoris celeberrimi, Libellus philosophicus summam totius Philosophiae naturalis continens quo perfecte cognito facillime mentem aliorum philosophorum lector percipiet. Secunda editio. Francofordiae.. Paulus Brachfeld 1597. w 8ce.

— De methodo omnium artium et disciplinarum informanda libellus, una cum multis utilibus et necessariis exemplis. Authore D. Iodoco Vuillich Reselliano. — Paradoxorum Ciceronis per methodum tam demonstratiuam quam dialecticam explicatio. Eodem autore. Excudebat Iohannes Eichorn Francofordij ad Viadrum, Anno M.D.L. (1550). w 8ce, k. 8 nlb. i k. 106 lb.

Dedyk. Johanni a Borcken Bremensi anno 1550. Jagiell.

— Observationes in libellum Lactantii Firmiani qui de Opificio Dei inscribitur. Item Hipocratis libellus De genitura interprete Iodoco Willichio. Argentorati 1542. w 8ce.

— Orthographiae institutiones, Iodoco Willichio autore. Excusum Argentinae, in aedibus Iacobi Lucundi, Anno M.D.XXXVII. (1537). w 8ce.

Dedyk.: Adolescenti Raphaeli de Conopat. Jagiell.

— Orthographiae institutionis, item de Prosodia latina libellus cui nonnulla de modulatione oratoria accesserunt. Basileae per Ioannem Oporinum 1551. w 8ce.

— Possintne veneficae et incantatrices revera sese in catos, feles, canos vertere atque hirco inequitare, autore Iodoco Willichio Reselliano. Francofurti ad Oderam, Wolrab 1547. w 8ce.

— Problemata de ebriorum affectionibus et moribus. Francof. ad Oderam. 1543. w 8ce.

— Scholia posteriora in P. Virgilii Maronis Bucolica. Item commentarii doctissimi in ejusdem P. Virgilii opuscula, de re hortensi et epigrammata ethica nunc primum in lucem editi. In P. Virgilii Maronis epigrammata ethica explanationes doctissimae autore

Iodoco Vuillichio Reseliano. Basileae, 1548. w 8ce.

— De formando studio in quolibet artium et sacrarum et prophanarum genere consilium. Autore D. Iodoco Vuillich Reseliano. Francofurti ad Viadrum in officina Ioannis Eichorn. Anno M.D.L. (1550). w 8ce, k. 8, str. 188 i k. 1.

Na ark. A nadpis: Prior commentarius de verborum copia comparanda.

Dedyk.: Jacobo Zituitz Philippi Ducis Cancellario. Jagiell.

— In Cornelii Taciti Equitis Romani Germaniam commentaria, auctore D. Iodoco Vuillichio Reseliano. Francofurti ad Viadrum per Johannem Eichorn Anno MDLI (1551). w 8ce.

Tu wspomina o handlu Wilna prowadzonym futrami. — Ob. Wizerunki i roztrząsania nauk. 1843, t. 60 str. 71—2.

— In omnes Terentii fabulas compendiosa commentaria denuo edita. Quibus per singulas scenas ratio inuentio nis, dispositionis & eloquutionis iuxta cum quorundam locorum obscuriorum explanatione ostensa, additis, singulis scenis, thesib. ethicis, studiosis auditoribus primarum artium proponitur. Autore D. Iodoco Vuillichio Reseliano. Adiectum est exemplar Terentij ceteris multo castigatius. Franc. ad Viadrum in officina Ioan. Eichorn. Anno M.D.LV. (1555). w 8ce, str. 976.

Dedykacja: Adolescentulo Vuillichio juniori sui fratris filio... Gregorius Vuagnerus Resellianus. Jagiell.

— De Salinis Cracovianis Observatio. Avtore Iodoco Willichio Reseliano. [Tu ozdoba tarcza z godłem Bonerów tj. lilią francuską]. [Na końcu:] Cracovię per Hieronymum Vietorem. Anno salutis, M.D.XLIII. (1543). w 8ce, k. tyt. i k. 12 nlb.

Dedyk.: Praestant, Severino Bonero a Balitz praesidi Biccensi (sic), salinarum praefecto, datowana ferijs D. Georgij M.D.LXIII Cracoviae. (Data ta jest myłką druku, zamiast M.D.XLIII).

Mówi o znaczeniu soli (w wyżywieniu, w chorobach, dla bydła). Zwiedzał kopalnię w towarzystwie Georgij praesulis Lubusiani, Gotfr. Kanitsa i legatów z Marchii. Cytuje Vadiana i Decjusza, także Anz. Eforyna (tego bardzo wychwala jako domownika Bonerów). Podkreśla wrażenie trwogi i przynęgnięcia, jakie zwiedzanie kopalni

aż do samego dna wywołuje. Sól wielicką uważa za ciemniejszą od bocheńskiej.

Sam opis kopalni, pełen humanistycznych reminiscencji i malowniczych zwrotów, daje mimo swej literackiej maniery nieco informacji o sposobie wydobywania soli, o różnicy od soli bocheńskiej, o przesądach z górnictwem związanych (in Viliscanis salinis spectra oberrent et Protei in varias formas se commutant... quoddam Daemoniorum genus).

Rzeczyński przytacza „Epistola ad Bonerum“, co identyczne. — Mitzler De salinis 1761. — Janociana I 308 i II 390. — Staszyc w Dziełach t. X 222 (o solach) zwie go mylnie Janem. — Bentkowski II 390. — Roczniki Tow. Przyj. Nauk VII 184. — Wiszniewski VII 544 (tu streszczenie) i IX 552. — Arnold De monum. str. 36. — Kronika wiadom. 1859 str. 137. — Łabęcki Górnictwo II. — Piestrzak w Czasop. Techn. 1904 str. 195 i nast. Chrept. — Jagiell.

— De Salinis Cracovianis Observatio, Avtore Iodoco Willichio, Reseliano. Edita Cracoviae Anno 1543. nunc verò iterum recusa Dantisci apud Georgium Forsterum. Anno 1645. Cum Privilegio S. R. M. w 8ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Dedyk. Brosciusa Władysławowi IV. W niej mówi, że pożar kopalni z r. 1644 dnia 16 grudnia jest mu pobudką do przedruku pracy Willichiusa. Nabył ten druk od rodziny Willicha w czasie swej podróży pruskiej (in opido Resel), gdy zwiedzał najwybitniejsze biblioteki za powagą królewską. Dat. in Międzyrzecz 20 marca 1645.

Po czym na 12 stronach przedmowa lectori benevolo. Tu przypomina nazwisko Vitelliona (autora Optyki) oraz opisy salin wielickich i boch. przez Schroetera, Vadiana, Decjusza i Kmitę. Ustęp z Vadiana o Poisce (Sarmatia) przytacza. Mówi o siarce i nafcie znajdującej się blisko Bochni, która to nafta często się zapala. Mówi też, że Willich miał zostawić pracę „Dialogi salinares“. Dniś ona nieznaną. Następnie potem przedruk Willicha.

Dziełko Willicha przedrukował też Mitzler Hist. pol. scriptores I 798—806.

Franke J. Brożek 1884 str. 150.

Czartor. — Dzików — Gdańska miej. — Jagiell. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— ob. Górski Jak. (De periodis 1558).

Ruchliwy ten humanista rodem z Warmii, gramatyk, przyrodnik i medyk, dłużej bawił w Krakowie w r. 1543, a z Polakami łączyło go dużo stosunków. Stąd bywa nieraz zaliczany do Polaków, co niesłuszne. Zamieszczam tu ważniejsze jego pisma,

choć tylko niektóre z nich mają z nami styczność.

Biografię jego wydał Hostius De Vita Vill. 1607.

Braun De script. polonicis 1739 str. 213. — Encykl. Orgelbr. XXVII 65. — Lachs w Archiwum do dziejów liter. XIII 412. — Miaszkowski w Kwart. Hiator. 1930 str. 82. — Hostii Epist. II 116. — Jöcher Gel. Lex. IV 1996.

VILLIFRANCHI Jan Cosima, lekarz w Pizie. Raccolta di Opuscoli. Firenze appresso Giuseppe Manni 1737. w 8ce.

Tu zamieszony: Panegirico in ottava rima alla Maestà di Giovanni III Re di Polonia. Brahmer w Przegl. Współc. 1933 str. 339.

WILLIG Karol Gottlieb. Kort doch grundelighet Bewis at Jesus af Nasareth är then ene och sanne Messias, i betrachtande af the Kanne-Teku, och prophetien som uti thet gamla testamentet om Messia äro til finnande hwilcke alla på Jesu af Nas. intraffa sammansattat, och med Theologiska facultetens concession i Gripwald utfardat af Carl Gottlieb Willig bördig af Sendomir i mindre Pohlen och d. 24 Maji 1727, i Gripwald och St. Nicolai Kyrkio döpt af D. Jacob Henr. Balthasar Mennu på Swenske Tungomålet öfwersatt och utfardat af Leopold Eliás Lichtfang. Stockholm tryckt årh 1734. w 4ce, k. 16. Jagiell.

Villinger Jakub ob. Cuspinianus Jan (1515).

WILLISCH C. G. Schriften bei der Erbauung der S. Nicolai Kirchen... [Tu między innymi:] Von den Nicolaiten, auch von Art der Kindertaufe in den pohnischen Gränzen. Freyberg 1750—52. w 4ce.

Kat. Rosenthala 1910.

WILLIUS Jan Bern. Ehrengedächtnis für Arnold Bauer. Danzig 1653. w 4ce.

— Christliches Andenken an Barbara Eskinn, Eduard Rüdigers Wittwe. Danzig 1653. w 4ce.

— Trauer-Gedicht... Adelgunde Concordia Proenen. Danzig 1633. w 4ce.

Willkühr, Wildkühren ob. Elbląg — Gdańsk (1732, 1761, 1783 i z innych lat) — Toruń — Wilkierz (Wilkirz).

Willmanstrand (L'affaire de) ob. Höpken von A. J. (1741) — Response (1741) — Swar af en Wän (1741).

Willontz (Willatz) sztycharz ob. Andrzejkiewicz Jan (Memoryal 1666) — Giedroyć Wład. (Skarbiec 1666) — Jurawicz Jan (1667) — Obrona (1673) — Ohilewicz Pachomiusz (1671).

WILLRICUS Daniel. Ad Orgia Hymenaeia Nobilissimi Et Strenui Viri, Genere Antiquo, Propria Virtute et Pietate conspicui, Dn. Wenceslai Dirsanowsky a Dirsanow, in Schreibersdorff et Taschenbergk etc. Secundo Sponsi Et Nobilissimae, Vera Pietate Et Virtute Ornatissimae Matronae Dn. Euae, ex antiqua et bene nobili Posadowiorum familia prognatae etc. Nobilissimi Pariter Et Strenui Viri, Dn. Wolfgangi Odiersky ab-Odiersowia, in Lindenaw et Taschenbergk, Beatae memoriae etc. Relictae viduae, tertio iam Sponsae etc. Feliciter XV. Ianuarii, Anno Christiano M.D.XCVI. Taschenbergae celebrata, Honoris et observantiae ergo sic canebat M. Daniel Willricus Brigensis Anno M.D.XCVI (1596). w 4ce, k. 4.

Bibl. Mus. w Sybinie — Wrocław. miej.

— Elegia Funebris... 1596. w 4ce.

Ob. Sprawozdanie z poszuk. na Węgrzech, pod nrem 160.

WILMANN (Wildemann) Jan. Oratio ad inclytum Regni Poloniae Senatam a Dno Joh. Wilmanno Illustr. ac Cels. Principis in Livonia, Curlandiae et Semgalliae Ducis Mandatario, habita Warsaviae 15 Jul. 1632. w 4ce, ark. 2.

Z odpowiedzią Stanów.

Chłędowski Spis. — Rocks u. Napierski

IV 518. — Gadebusch Livl. Bibl. III 312. —

Hoppe De scriptor. 54. Bawor.

WILMERDING W. A. Verzeichniss der Akademien u. gelehrten Gesellschaften in Spanien, Portugal, Italien, Grossbritannien, der Schweiz Schweden, Dänemark, Preussen, Polen, Russland und den Vereinigten Niederlanden, nebst einer kurzen Uebersicht des Zustandes der Gelehrsamkeit in diesen Ländern. Leipzig, Schwickert 1795. w 8ce.

WILMOWICZ Jakub, bernardyn. Kazania przygodne na niedziele adwentu

i niektóre święta. Za pozwoleniem Zwierzchności do druku podane. W Poznaniu Roku Pańsk. 1794. w 8ce, k. 2, str. 144.

Univ. Warsz.

(Wilmson). Auf den tödtlichen Hintritt des H. George Wilmson vornehmen Rathsverwandten der Stadt Elbing. w 4ce, k. 4.

Czartor.

(Wilner). Kwestya weselna na weselu zacney pary Michała Wilnera z panną Elżbietą Duhramówną; zadana Pannie Młodej y z Torunia przesłana od obowiązane go domowi Duhramowemu G. S. Ch. (Czy klasztor? czy łożnica?). Elbląg, 1673. fol., str. 1.

Krasin.

Vilnensis Basilius Hyacinthus ob. Hyacinthus Bazyli — Viridarium (1583; tu jego wiersz na cześć Stefana).

(Wilno). Gründlicher und umständlicher Bericht, wie es den 3. Dec. mit der Uebergabe des Königl. Schlosses zu Wilda zugegangen. w 4ce, 1/3 ark.

— Głosy apellacyjne do Króla z Prześwietną Nieustającą radą Magistratu M. Wilna. fol., k. 6.

Czapski (M. N.).

— Informacya od kościołów zrujnowanych diecezji Wileńskiej Stanom Rzpłtey i W. X. L. na Sejm w r. 1695 podana. fol.

Ob. t. XVIII 573.

— Literae executoriales trium conformium sententiarum Romae latorum in causa inter Parochos et universos Regulares dioecesis Vilnensis ab A° 1729 agitata et A° 1751 terminata, occasione praetensae portionis canonicae. w 4ce, str. 68.

— Memoriał w Sprawie Opactwa Wileńskiego Ritus Greci Uniti. (1778). fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— Nowiny pewne o nieszczęsnym pożarze Wileńskim, który się stał w roku 1645... ob. tom XXII 197.

— Odpowiedź na zarzuty uczynione miastu Wilnowi przez obywatela autora listu do I. Oś. Xięcia Imci Sapiehy marszałka sejmowego i konfed. W. X. L. Jaśnie Wielmożnym posłom ziemskim województwa wileńskiego komunikowa-

wana roku 1789 maja 15 dnia. Wilno 1789. w 8ce. Bibl. w Suchoj.

— Produkt od Szlach. Magistratu Miasta I. K. Mci Stołecznego Prowincyi Litewskiej Wilna przeciw W. I. P. Goreckiemu... (Wilno 1786). fol., ark. sygn. A—O.

Chodzi o folwarki miejskie. Jagiell.

— Plebiscit abo Wilkierz miasta Wilna od Zyg. Aug. 1551 nadany a od Zyg. III. 1620 potwierdzony... ob. t. XXIV 356.

Bawor.

— Processya wileńska (1627, 1633)... ob. t. XXV 255.

— Projekt Do Konstytucyi Obwarowanie Praw I Przywilejów Miasta J. K. M. Wilna. fol., k. 2.

T. P. N. w Poznaniu.

— Prośba miasta Wilna do Króla i seymujących stanów o potwierdzenie przywilejów temuż miastu różnemi czasy nadanych. (1791). fol., k. 1. Krasin.

— Replika Całego Gminu Miasta I. K. Mci Wilna przeciwko Szlachetnemu I. P. Bazylemu Sokołowskiemu bywшему Burmistrzowi Wileńskiemu. (1788). fol., ark. sygn. A—G.

Jagiell.

— Replika od Gminu żydów wileńskich na wydaną plenipotencyą na Chaskiela Leybowicza i Abela Menasowicza procedującego z kahałem Żydów wileńskich oraz z Samuelem Wigdorowiczem i z jego Adherentami chcącemi gmin reprezentować na sądzie. (1785). fol., str. 16.

Jagiell.

— Replika od szlachetnego Magistratu miasta stołecznego I. K. Mci Wilna przeciw W. I. Panu Goreckiemu podstaroście i skarbnikowi powiatu Lidzkiego (około 1786?). fol., k. 11 nlb.

Jagiell. — Zieliń.

— Sprawa Szlachetnego Magistratu Miasta I. K. Mci Wilna i wszystkich Stanów tegoż Miasta, z WP. Franciszkiem Ryxem Starostą Piaseczyńskim (1789). fol., k. 2.

Chodzi o widowiska sceniczne. Jagiell.

— Uwaga Nad Projektem względem arędowania Biskupstwa Wileńskiego na lat szesnaście. fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— Uwiadomienie Scislego Związku Y Pokrewienstwa Między Osobami Magistratu Wileńskiego, Ktorzy Corocznie sami siebie obierają. fol., arkusz.

Dookoła tego tytułu ugrupowano 16 nazwisk różnych osobistości wileńskich, przy każdej osobie dodając jej parantele. Wynika z tego, że wszystkie te osoby są spokrewnione lub powinowate. W ich to rękę jest rząd Wilna.

Wymieniono tu: Piotra Dubińskiego burmistrza, Jana Dub. jego brata, Ant. Lachowicza, Baz. Sokołowskiego, Benedykta Jochera (impossessionatus, a mimo to został rajcą, bo ma za żonę Lachowiczównę), Ign. Minkowicza, Leonarda i Daniela Paszkiewiczów, Jana Krupskiego, Fr. Przemienieckiego itp. — Rzecz pochodzi z lat 1770—80. Akad.

— Wilna sedes Ducum metropolis Lithuaniae, arx literarum, a Gedymino M. Duce M. D. Lith. condita anno 1321, cujus felices ortus ludis metagimnasticis in scena exhibiti, ibidem anno 1683. a Perillustri ac Nobili Juventute Academica. Vilnae typis Academiae Soc. J. w 4ce, k. 2 nlb.

Ob. Narmund Waclaw.

Baliński Dawna Akad. Wileń. str. 173.

— Wilna (z) 7. Augusta. w 4ce, k. 2. Krasin.

— ob. Administracya (dycezya 1789) — Antokol — Benedykt XIV (seminarium 1753) — Białobłocki B. (1799) — Bildzinkiewicz (1610; tu sztychy Wilna) — Braun (Civitates; tu widok) — Brief (1775) — Brzostowski K. K. (diec. 1695, biskupstwo 1706) — Bułhakow (1798) — Cellarius (1659; tu widok) — Chodkiewicz (1642) — Chytreus (1599) — Copey (1576, 1586) — Directorium (dioecesis 1744, 1790; ob. tom XV 211 i 221) — Doliwski M. (ewangelicy 1641) — Dowgiałło Aleks. (1706; o spaleniu Wilna) — Dowód (szkoły 1791—9) — Dubiński P. (Zbiór praw Wilnu nadanych 1788) — Dubrawski K. (Ostra brama 1799) — Eljaszewicz (1799) — Exoche (wiersz 1639) — Eysymont J. (Trenodia o zgorzeniu 1610) — Ferreriusz (Vita Casimiri 1521; tu opis Wilna) — Feyerabend (Wanderungen 1797) — Forster Jerzy (1786) — Franck Jak. Filip

(Kirchen Process 1733) — Frisel Jan (gubernia 1797) — Gazeta Narodowa wileńska (1794; w tomie XXII 52) — Gazety wileńskie (1761—89) — Gorecki (Głos 1786) — Grzybowski Ant. (Franciszkanie wil. 1778) — Gumpenberg W. (1672; o cud. obrazach) — Habsperg Hilarion (Ostra brama 1761) — Hyacinthus Baz. (Panegiricus 1580) — Jachimowicz Bazyli (Relacya 1748; O straszliwym upadku 1748; Światło okropne w przerażl. przeniknieniu 1749; Postać rzewna 1753) — Kabal (Dodatki do t. XXIV) — Karmelici busi (Ostra brama) — Karpowicz M. (Kazanie 1794, Mowa 1796) — Kausch J. J. (opis 1793) — Kiewlicze (kamienica 1790) — Knorring (1794) — Kojalowicz Kaz. (1669) — Kojalowicz Wojc. (episcopatus 1650) — Komissya do sprawy Coll. Nobilium — Kopia listu (diecezja 1695) — Kopia odpowiedzi (ratusz) — Kostrowicki G. (magistrat i sady 1682) — Krajewski Jan (pożar 1610) — Krasowski Tytus (1799) — Krasuski Dom. (1634) — Kronn (Wegweiser 1597) — Krzewski Abr. (Sigismundo III, 1589) — Krzyżanowski Jan (1671) — Kuleczyński Mar. (Obrona... klasztoru 1702) — Kuryer litewski (1759—99) — Lafontaine (Chirurg. Koll. 1792) — Laura Giac. (1642) — Littau (dioecesis 1798) — Litterae exec. (dioec. 1751) — Ludolf (1731; o zburzeniu kościoła luter.) — Magistrat (uniwersał do mieszkańców z r. 1794) — Malina J. (Lament 1656) — Mercurius (1651) — Miasta polskie — Minkiewicz Ign. (Mowa 1767) — Mizler (Brief 1775; o teatrze) — Nakejanowicz (Kościół św. Jana 1794) — Narmund Waclaw (sedes ducum 1683) — Nova (Wilda 1602) — Objasnienie — Obrona (Monastyr 1772) — Obryński (Paneg. 1634) — Obwieszczenie (do obywateli 1794, magistratu 1797, radnych, administracji duchownej 1794) — Pac Mikołaj Stef. (1682) — Paprocki F. (Kalendarzyk 1767—71) — Paracus D. (Franci di Franco 1618) — Paszkowski Jacek (1794) — Perlius Jan (1657) — Phocylides (1536) — Pinabel de Ver-

riere (1799) — Pismo (Żydzi 1785) — Plebiscit (1620) — Pogrecki Mateusz (1733) — Ponikwicki J. (diecezja 1751) — Porządek (Coll. 1762) — Propozycje (1700) — Recueil (Extrait d'une lettre 1792) — Replika (1790) — Respons (1789) — Rosolecki Łuk. — Sapieha Kaz. (Enucleatio 1695) — Sapieha Jan (Dyaryusz, Odpowiedź 1735) — Sloxoin (1641) — Śmiglecki M. (Dysput. 1599) — Sokołowski (Sprawa 1788) — Stagg (Huldigung Cath. 1794) — Supplikacya (ewangelicki zbór) — Synody wileńskie — Szamotulski Grz. (cathedra 1532) — Tawelski (Kolenda 1615) — Tectander (Iter persicum 1609; tu opis) — Theatrum (1650, 1710; tu widok) — Tomaszewicz Bog. (Ustawa ekonomii) — Trophaeum (sexennali 1754; tu wizerunek obrazu z Ostrej Bramy) — Truchonowicz Fr. (Uwaga 1739) — Urządzenie kwatiergeltu (1790) — Valegio F. (1580) — Wegweiser (ob. Kronn 1597) — Wendland (1632; tu opis rozruchu) — Verhael (1701) — Werner L. (Gesamlete 1755; tu opis) — Wichert Jan (szkoły, dowód 1790) — Woyna B. (Const. synod. 1613; ob. Synody) — Zażalenie (1790) — Żebrowski Jan. (Decreta) — Zjazd (1700) — Zygmont August (przywileje) — Zygmunt III (1589).
Zbiór rycin wil. ob. pod Wilczyński w t. V 79 (z r. 1857).
Przepisy konst. sejm. odnoszące się do miasta Wilna zestawia Inwentars Vol. Leg. (1860) I 290 i II 86.
Słownik geogr. (pod Wilno). — Encykl. kośc. XXXI 208—332. — Finkel Bibl. III 2020 (tu zestawiona literatura do dziejów Wilna).
(Wileńska Akad.). Universitas Et Academia Vilnensis Olim A Valeriano Protasewicz Vilnensium Antistite Condita: A Gregorio XIII. P. M. A Stephano Bathoreo, Aliisque Poloniae Regibus Atque Ab Universis Regni Ordinibus Probata Et Confirmata, Nunc Ab Amplissimo Collegio Praefectorum Institutioni Publicae Instaurata, Ac Nominis Scholae Principis Insignita. Anno Domini 1781. [Tu ozdoba linia]. Vilnae Typis Sacrae Regiae Majestatis Penes Academiam. fol., k. tyt. i k. 25 nlb.

Na czele, przed „Oratio“ Poczobuta, winieta przedstawiająca gmachy Akademii (Collegium physicum, Coll. medicum, Schola) — w brodku tej winiety Pogoń i cyfra króla. Mowa Poczobuta, wypow. 8 Kal. Decemb. 1781 przy objęciu rektoratu omawia dzieje Akademii, wspomina Sarbiewskiego, oras donosi o dokonanej reformie szkoły (stabilita ratio studiorum, libri conscripti, hortus botanicus itp.). — Następnie potem oratio secr. Casimiri Naruszewicz oraz Prospectus lectionum czyli układ lekcji (po pol. i po łac.).
W układzie tym wymieniono nazwiska wszystkich profesorów, tytuły ich wykładów, godziny lekcji i obszernie streszczenie czyli program wykładu. Tak np. streszczenie wykładu fizyki Józefa Mickiewicza sąmuje 5 szpalt półstronnicowych, wskazani są nawet uczeni, na których się opiera (Newton, Muschembrück).

Wykłady były następujące:

Tad. Kundsicz Matematyka stosowana. — J. Mickiewicz Fizyka. — A. Strzecki Astronomia. — St. Bizio Teoria lekarska. — Jan Gilibert Historia naturalna. — Mik. Regnier Cyrulectwo i położn. — J. Briotet Anatomia. — Mich. Olechnowicz Prawo ojcyste. — B. Siruđ Prawo rzymskie. — K. Rogowski Język łac. i grecki.

Katedry są więc nieliczne, obsadzone ludźmi nie wybitnymi. Zapowiedziano na końcu obsadzenie lekcji teolog., historii kośc., pisma św., medycyny praktycznej, matematyki wyższej i chemii. Z tego widać, na jakie trudności natrafiało przekształcenie szkoły jez. na „schola princeps“. — Wykasy wykładów w latach 1782—99 były ogłaszane jako „Prospectus“ (ob.). Obacz Poczobut w t. XXIV 390. — Jocher nr 1841. — Bieliński (j. n.). — Łukasiewicz (j. n.).

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— A. D. MDCCLXXXIII die XXVIII mensis Novembris horis pomerid. in Alma Universitate et Academia Vlnensi nuper Scholae Principe M. D. Lit. nomine insignita celebrabitur Actus publicus Instauracionis Studiorum id quod D. O. M. eidem Almae Universitati ac Universae Reipublicae literariae bene ac feliciter evenire jubeat. (1783). fol., ark.

Obwieszczenie rektora. Uniw. Wileń.

— ob. Akademia (w t. XII 83) — Alpha mateseos (1733) — Apis (1714) — Apologia (1733) — Argumenta disput. (1769) — Argumentum Achileum (1717) — Arias Ant. — Arnaud (Oratio

in parlamento parisiensi 1594; tu ostrzeżenie senatu miej. wileń. o skutkach, jakie wywoła oddanie Akad. jezuitom) — Artemis (1760) — Assertiones theologicae (1577) — Augier (Sztuka położna 1789) — Balet (1754) — Balthasar (1695) — Barszcz Jan (Funeris laudatio 1595) — Bartoszewicz A. (1759) — Batory St. (Gratul. 1579) — Benislowski Jan (cultura ingenii 1774) — Berzański M. (1723) — Bernowicz P. (Theses 1704) — Białkowski M. (1644) — Białozór (1615) — Bielski Kaz. (1677) — Billewicz Ferd. (1680) — Bisio Stef. prof. medyc. (1773) — Blumnau Jerzy (1648) — Bobrowski Michał — Bogusławski Konst. (De utilitate studii teol. 1789) — Bojer Laur. (Carolomachia, Pompa 1604) — Bosgrave Jak. — Briotet (przemowa o chirurgii 1788) — Bromirski M. (De honoribus acad. 1754) — Brutus (1753) — Brzeski W. (1626) — Brzostowski Tad. (1770) — Burzyński Stan. (tu dużo materiałów do sporów z Pijarami 1738) — Butkiewicz — Capelli — Capua (1690) — Chodani — Chodkiewicz Jerzy (Parentalia 1595) — Cnogler (1597) — Conspectus praelectionum (1741) — Constantinus Minor (1679) — Corona (1751) — Czempirski Jan (1789) — Dąbkowski Wal. (Theses 1587, Grat. 1587) — Dambkowski G. (1615) — Dekret (1753) — Dicius M. (Conclusiones 1584) — Dilger Sz. (1659) — Dobszewicz Ben. (Prael. logicae 1761) — Dowód postępu (1764) — Dybliński W. (1639) — Eclipsis (lunae observatorium 1765) — Eucholcius (1594) — Experyment rocznego ćwiczenia (1756—61) — Exul (1713) — Fałciszewski St. (1675) — Faunteus A. (1582) — Forster J. (1786) — Gilibert Jan prof. bot. — Golański — Grabowski Adam (studium mat. 1762) — Grącki Jędrzej (Theor. philos. 1602) — Gralowski (1688) — Grodzicki Stan. — Husarzewski Tom., prof. hist. (1783) — Hylzen Józ. (1749) — Janozki (Lexicon II; tu wykaz profesorów) — Januszewicz K. (1701, 1704) — Jędrzejewski K. (1628) — Iłowski T.

(Theses 1587) — Inferiae (1722) — Jonathas (program teatr. 1753) — Juchnowicz (Conc. canon. 1682) — Juniewicz Mich. (1753) — Juraha Jan (Controversia 1739) — Jurgiewicz And. (De pio 1586; theses) — Justitia (dialog 1754) — Kaczyński Kaz. (1640) — Karpowicz M. (Mowa 1783) — Karwosiecki Wal. (Catoprocastica 1636) — Katalog ksiąg (1780) — Klage Tomasz — Kłagiewicz — Kmita L. (Throni part. sodal. 1594) — Klemens XII (1733; spór z pijarami) — Kojalowiec Kaz. — Kojalowiec Wojc. (Gratiae 1640, Miscellanea 1650) — Komparski (1593) — Konarski Stan. (Na skrypt 1738, Summarium 1738) — Korsak J. — Koryciński F. (1750) — Krueger Zyg. (Theses 1704) — Krzewski Abr. (1580) — Lafontaine (1792) — Łopaciński (1753) — Łosiewski Kaz. (1717) — Luna (gram. graeca 1753) — Mackiewicz Tadeusz (1778) — Maczuba F. (1774) — Malczewski (Mowa 1778) — Malejewski B. (1697) — Mars D. (1637) — Martini G. (1617) — Marquart And. (1647) — Massalski Ign. (1762) — Memoriał (1764) — Mickiewicz Józef — Mignoni Ubaldus (1752) — Misztol Ant. (1724) — Mitzler (Catalogus prof. w Acta liter. 1756) — Mniszech Michał (Univ. philosophia 1640) — Mohl (Theses ex arte milit. 1762) — Mowy egzerc. się młodzi (1734) — Moygis (Theses 1690) — Myślkowski St. (Calend. romanum 1637) — Nakcyanowicz J. (Praellect. mathem. 1759) — Naruszewicz Kaz. (1760) — Narwoysz Franc. — Olechowski Michał — Olizarowski Aron — Olszewski J. (Triumpf 1634) — Pilchowski Dawid — Pismo (1738) — Poczobut Marcin (rektor) — Podciński (Concl. de ethica 1644) — Porządek i ustawy (1762) — Preuschhof (1707; tu hist. Akad. i przywileje jej nadane) — Procesja wileńska (1633) — Propositiones (1762 i inne) — Prospectus lectionum (1781—99) — Protasawicz Wal. (Epicedia 1580) — Quaestiones — Regestrum — Replika (1738) — Respons (1738) — Rogowski K. (Gnomae

1792, Oratio adv. quaerelas stud. 1762) — Rosenwald (Viginti laureae 1640) — Rosolecki Ł. (Quaestiones) — Rostowski (Hist. prov. lith. 1768; tu dużo wiadomości o dziejach Akad.) — Rudomina J. (1633) — Rywocki (Monumentum 1639) — Saluzzo (observatorium 1787) — Sapiaha Leon Kaz. (fundacja 1689) — Sarbiewski Kazim., prof. poetyki — Schauer J., prof. prawa (ob. Marquart 1647) — Śiruć (Syruć) B. — Skorulski Ant. — Śmigiecki Marcin — Soxo Bened., prof. prawa (Claves juris 1648) — Strojnowski Wal. (prawo przyrodzone 1790) — Strzecki (1776) — Strzelecki And. — Summa (1631) — Summarjusz (spory z pijarami 1738) — Supplika (1767) — Świąciecki (Theatrum 1604; tu liczne nazwiska studentów) — Szenrat (Conclusions canon. 1652; tezy prawne) — Szyrwid — Szymanowski N. (Threni in obitum 1594) — Truchnowicz (1738) — Twardowski Jan (1594) — Tylkowski W. (1674) — Tyrannus (1610) — Tyszkiewicz (Skuminowicz) Teodor (De jure personarum 1663) — Tyszkiewicz Ant. (1738) — Tyzenhaus J. G. (1720) — Ugniewski Sz. (Mors Jesu 1615) — Ustawy — Wartenberg (Assertiones 1577) — Wazgird (1731) — Wdziękoński Sz. (1639) — Vega (1585—6) — Wichert (1754) — Wierzbicki (Prolusio 1734) — Władysław IV (Leon votorum 1637; opis bibliot.) — Wojciechowski Maksym. — Wojniłowicz Fl. (Propositiones 1776) — Wojsznarowicz J. K. — Wujek Jakub — Wybicki J. (Mowa wizyt 1777) — Zagórski Ant. (1761) — Zbiór (1738) — Żebrowski Tomasz — Zienkowiec J. (1762) — Życki (Dowód roczn. postępu 1790) — Zygmunt III (Gratulationis 1589).

Oprócz dzieł Łukaszczyca (Historia szkół IV 1851 str. 1—47); Balińskiego (Dawna Akad. Wileń. 1862); ks. Załęskiego (Jesuiti w Polsce, 1900—6); wreszcie Bielińskiego (Uniwersytet Wileń. 3 tomy 1900) — obacz: rozprawy w „Księdze pamiątkowej ku uczczeniu 350-letniej rocznicy założenia i wkręsz. Uniw. Wil.” (2 tomy) 1929. — Tu zwłaszcza rozprawa ks. Bednarskiego o genezie Akad.

Nieco wiadomości do jej dziejów zgromadził Jocheb Obras I str. 850 i nast. — Panegiryki i inne pisma okolicznościowe wydane pod imieniem wil. Akademii przez jezuitów wymienia Brown Bibl. script. L. Janowski Historiografia Uniw. Wileń. 1921. — Barycz w Przegł. Współczesnym 1931 list. str. 240. — Tenże w Hist. Uniw. Jag. (1935) str. 490. — Tync w „Kulturze staropolskiej” 1932. — Kot Hist. wychowania I (1934) str. 264. — Kopoczyński Stan. Konarski 1926 str. 88. — Brückner Encykl. starop. 1937 str. 17. Finkel Bibl. hist. II 928 (tu podana dość dokł. bibliografia dawniejsza) oraz Finkel-Maleczyński Bibl. I (1931) 116, 117, 120 (nr 3296 i nast.).

WILNOWIEC Jan Pawłowic (pseud.). Żalose opisanie o vpadku Krolá Hiszpańskiego, ktorzy ná morzu y ná lądzie podiał. Nie iedno nieprzyjacielom Korony Polskiej potrzebne iest wiedzieć, ale też y swoim rozruch czyniącym y niespokoynym sąsiadom, dla vhmowania złego przedsięwzięcia, barzo potrzebno iest na pamięci mieć. [Tu rycina: oblężenie twierdzy położonej nad morzem]. Z niemieckiego ná Polski język przez Janá Páwłowicá Wilnowcá iest przełożone, w Roku Páńskim, 1589. w 4ce, k. tyt. i k. 20 (sygn. A—E).

Na odwr. stronie tytułu tarcaśa s herbem Jelita i Batorego (wileśe zęby i pół orła polskiego). Jest to herb „Pskowczyk” nadany w r. 1581 Pachołowieckiemu, jak pisze Paprocki str. 211.

W unikacie Czart. brak kart A₁, A₂, A₃ oras B₁ i B₂. Na tych kartach musiała być dedykacja, zapewne Pachołowieckiemu?

Druk gocki. Drukarsz nie podany. — Na pierwszej stronie u góry: Hist. o Niderl. syemi... i ten napis powtarza się ponad stronami.

Zaczyna od potępienia ks. Alby i Johana de Ustria (sic). Wychwała wytrwałość Niderlandczyków w wileśe, co im już Pan Bóg wynagrodził... O wysłaniu armady do Anglii. Królowa angielska nakazuje poddany modły. Teksty modlitw nakazanych o odparcie nieprzyjaciół. Franciszek Drakon dowódcą floty. Walki Angielczyków i Zejlandów z flotą hiszpańską. Zwycięstwo.

Cała ta broszurka ma na celu propagandę antyhispanską (i antyhababską) i nie darmo musiała być wydana w rok po bitwie pod Boczyną.

Broszura ta zamieszczona jest także pod Pawłowic (w t. XXIV). — Ani Pawłowic ani Wilnowiec (z Wilna?) nie są zapewne

nazwiskami, lecz tylko pseudonimami użytymi dla sakrycia istotnego nazwiska tłumacza.

Wierszowski III 2867. Czartor.

Wilski Krzysztof ob. Piskorski Krz. (1702) — Sulikowski Mikołaj (Applausus Pieridum 1633; Harmonia Lyrica 1634).

Wilski Wawrzyniec Tadeusz ob. Czetwertyński Janusz (1787) — Dziennik handlowy (1787).

WILSON Henryk, kapitan okr. Opisanie Wysp Pelew. w Części Zachodniej Oceanu Spokoynego Letających. Ułożone z Dzienników i podania Kapitana Henryka Wilson i ludzi jego, ktorzy się rozbił. na Okręcie Kompanii Indyi Wschodnich nazwanym Antelope w Miesiącu Sierpniu 1783 Nayprzed z Angielskiego na Francuski, a teraz na Polski Język Tomaczone. Przez X. Remigiusza Ładowskiego S. P. Tom I. [Tu winietka: paw]. w Warszawie u P. Dufour Konsyliarza Nadzwornego J. K. Mci. Dyrektora Drukarni Korpusu Kadetow. M.DCC.XCII. (1792). [Na drugiej k. tyt.] Opisanie Wysp Pelew. w 8ce, k. 2 tyt., k. 4 nlb., str. XIX i 306. — Tom II. k. tyt. i k. 3 nlb., str. 302.

Obszerny ten opis podróży i rozbięcia okrętu oraz przygod doświadczonych przez rozbitków — wraz z opisaniem krajozwój i ich kultury — przetłumaczony jest językiem wprawnym i czystym. Na końcu: Słownik języka pelewskiego z przekładem wyrazów pelewskich na polskie.

Takie opisy ludów natury były w okresie Bonusa i Diderota modne i poczytne.

Kraśń. — Ossol.

(Wilxycki Baltazar), biskup sufr. Decus infularum fascia Illustriss. Domini D. Balthasaris Wilxycki, episcopi Eucarpiensis suffraganei, cum vitiis praesuleis connexa annectentibus, in primo infulati honoris ingressu obligatos beneficentissimo nomini cultus Posnaniensis et Petricoviensis Soc. Jesu collegiis, anno ab initiato fasciis infantibus sacerdote summo 1728. Typis Olari Coll. Posnaniensis Soc. Jesu. fol., k. 2 nlb., ark H₂.

Na k. 2 ded. proz. Rzeccz proz. poprzedzona ustępem wiersz.

Jagiell. — Uniw Kijow.

— ob. Krzanowski Ant. M. (Kawaler 1727) — Starzyński Jan (Pewna ojczyzny obrona 1727).

(Wilżyna). W dzień Imienin JW. Jeymoi Pani Maryanny z hrabiów Potockich Wilżyny starościnu Grabowieckiey. w 8ce, k. 2, wiersz.

Była żoną Ludwika Wilgi (ob.), który w roku 1784 został wojewodą Czarniechowskim.

WILŻYŃSKI Piotr. Propositiones Theologicae. 1773. w 4ce. Czartor.

VIMINA de Ceneda Albert. Historia Delle Gverre Civili Di Polonia Diuisa in cinque Libri Progressi Dell' Armii Moscovite Contro Polacchi. Relazione Della Moscovia, E Svetia, E loro Gouverni. Di Don Alberto Vimina Bellvnese. Dedicata All' Illustrissimo, & Eccellentissimo Signor Cavalier Michel Morosini, Per la Serenissima Repvblica Di Venetia Ambasciatore Ordinario Appresso la Santita di Nostro Signore Papa Olemente X. Con le Annotationi in Margine di Don Gio. Battista Casotti Dottor di Legge. [Tu winieta: ornament roślinny]. In Venetia, M.DCLXXI. (1671). Appresso Gio. Pietro Pinelli. Con Licenza de' Superiori, e Priuilegio. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 368.

Dedykację podpisał Casotti; po czym: Al lettore i censura Contariniego. — Na nast. stronie wiersz łac.: In obitu Alberti Vimina ad Moscos et Scythas Antonius Pera... pangebāt. Wreszcie Epitaphium ejusdem. Książka składa się z 4 utworów Viminy: I) Historia delle guerre civili di Polonia (do roku 1684). Obejmuje w 5 księgach czas od 1648—51 (Berestecko).

II) Breve racconto dei profitti dell' armii de Moscoviti (str. 275—84).

III) Relazione della Moscovia... descritta dal medesimo autore (str. 285—314).

IV) La Suetia o sia epitome del governo, forza, entrate... (str. 325—68).

Wszystkie te prace mają charakter kompilacyjny. W rozprawie pierwszej stara się wyjaśnić, skąd się wzięli i co to są Kosacy — pisze też sporo o Tatarach i o Wołoszy. Źródeł swoich nie cytuje. O przekładzie jego relacji na język rosyjski ob. Bibliogr. t. V 96.

Gryphus Apparatus de script. 524. — Hoppe 88. — Ciampi Bibl. 124. — Encykl. Org. XXVI. — Finkel nr 8302 i III str. 1889. Akad. — Chrept. — Czartor. — Jagiell. — Kraśń. — Ossol. — Racyn.

— Toż... Venetia 1678(?). w 4ce

WIMPFEN Franc. Ludwik, generał wirt. (ur. 1732). Memoires De François Louis Baron De Wimpffen. Chambellan actuel, ancien Général, Chef du Département Militaire & d'un Régiment d'Infanterie de son nom au service de Wurtemberg, Chevalier de l'ordre royal & militaire de Saint Louis, écrits par lui même. Livre Premier contenant sa vie privée & militaire. Un écrit clandestin n'est pas d'un honnête homme; Quand j'accuse quelqu'un, je le dois, & me nomme. [Tu ozdobnik]. A Varsovie, De l'Imprimerie de P. Dufour, Conseiller Aulique de S. M. le Roi de Pologne, & Directeur de l'Imprimerie du Corps Royal des Cadets. M.DCC.LXXXVI. (1786). w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 161, k. 3 nlb., po str. 68 tablica.

Dedyk. Stanisławowi Aug.

Opisuje tu swe życie aż po r. 1786. — Jenerałem w służbie ks. wirt. został 1770. Porzuciwszy tę służbę przybył w grudniu 1785 do Polski i tu ciężko zachorował. Od str. 126 zamieszcza list pisany 4 stycznia 1786 do swoich dzieci, zawierający jego rady i przestrogi na całe życie. Na tym się rzecz urywa; dalsze części miały zawierać jego poglądy w zakresie wojskowości i stanu Rzeczy. Z Polską — poza dedyk. Stan. Aug. — nie mają więc te pamiętniki związku. Zdaje się, że służby w Polsce nie znalazł. Uniw. Warsz.

Wina sowita ob. Rutki Józef Wela-min (1621).

Vinand Cornelius ob. Rysiński Salomon (1618).

Winarski Karol (Altum Eurippi 1728)... ob. Winiarski K.

Vincenciani ob. Tarlo M. B. (1711) — Wincenty à Paulo

Vincentius Beatus ord. praed. ob. Daniel (1527).

Vincentius Bellocensis ob. Bellocensis.

Vincentius Bruno ob. Daniecki Jan (1611).

Vincentius à Christo ob. Florianus a Scto Adriano (1723).

Vincentius Piotr ob. Winter Krzysztof.

Bauch Petrus Vincentius w Mitth. der Ges. für Erz. und Schulgesch. 1909. — Ogrodziński we wstępie do przedruku Wintera Descriptio (1937).

Wincenty Ferrerius ob. Ferrerius (tom XVI 198—200).

Wincenty Francuz ob. Lirynęński Winc.

Wincenty z Kielc, dominikanin (z wieku XIII)... ob. t. XIX 9.

Jego Vita (t. zw. major) św. Stanisława, oparta na nieco dawniejszej Vita minor, była podstawą dla żywota św. Stan. napisanego przez Długosza. Wydał ją poprawnie w Monum. Pol. Hist. IV 319 Wojciech Kętrzyński, polemizując w przedmowie z hipotezami T. Wojciechowskiego, dotyczącymi Wincentego „z Kielc” i jego prac. Wedle niego można tylko powiedzieć, że Vita jest autorem jakiegoś Wincentego.

Wedle hipotezy postawionej również przez Tadeusza Wojciechowskiego (w rozprawie: O życiu i pismach Winc. z Kielc w Pamiętniku Akad. hist. fil. V 1885) on ma być autorem kroniki anonimowa zwanego „Dzierzwą” albo „Mierzwą”. Jest to jednak tylko hipoteza.

Wreszcie bywa mu przypisywane officium rymowane na cześć św. Stanisława. Tak np. ks. Gładysz w Pam. Liter. 1933 str. 316 sądzi, że Wincenty z Kielc jest autorem zarówno żywota św. Stan. jak i rymowanego officium na jego cześć (oba z II poł. wieku XIII).

Zeisberg Dziejop. I 115. — Korbut² I 4. — Pilat Hist. literat. I 148. — Ringel-Maleczyński (1935) nr 9418.

Wincenty Lirinensis (de Lorins) ob. Lirynęński Winc. (O dawności 1563, Pro cath. fidei 1539, Adversus prophanas 1605. Za dawnością 1780).

Wincenty od opieki św. Józefa ob. Szylarski W. (Kazanie 1768).

Wincenty a Pace ob. Pius VI (1776).

(Wincenty à Paulo) (urodz. 1576 † 1660). Abregé de la vie et des vertus du Bienheureux Vincent de Paul instituteur de la Congregation de la Mission et des filles de la Charité. Suivant la Copie imprimé a Paris reimprimé à Varsavie chez les PP. Scholarum Piarum 1729. w 8ce, k. 149.

Z portretem św. Wincent. satychowanym przez J. F. Mylius w Warszawie.

Autorem jest misj. Noiret (ob. t. XXIII 169). — Przekład polski ob. niżej pod Zebranie. Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Beatyfikacja Wielkiego Sługi Bożego, Wincentego à Pavlo Instytutora Kongregacji Missionis, y Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia, Nà Gorze

Wáwell, w Prześwietney Bazylice Katedry Krakowskiej Kaznodzieiów Mową Wysławiona; A Jáśnie Oświeconemu Xiążęciw Jmci, Konstantynowi Felicjanowi, Nà Szaniawach Szaniawskiemu, Biskypowi Krakowskiemu, Xiążęciw Siewierskiemu, Fundatorowi y Dobrodzieiowi swemu Miłóśdiemu, rózem cum Relatione Actorum in Solemnis ejusdem Beatificationis, Przez Xięży teyże Kongregacyi Missionis, Seminarij Dioeciesani Cracoviensis in Arce, przy podaniu do Druku zá Trybut powinney wdzięczności, Oddana. Roku ktorego przyszedł Błogosławiony w Imie Pańskie 1731. Z Dozwoleniem Zwierzchności Duchowney. [Ozdobna linia poprzeczna]. W Krakowie, w Drukarni Jakuba Matyaszkiwicza, J. K. M. y J. O. Jmci X. Biskupa Krakowskiego, Xiążęciw Siewierskiego, Ordynaryinego Ty-pografa. 1731. fol., k. nlb. 4 i 67.

Dedykacja podpisana: Kápláni Kongregacyi Missionis Cracoviensis in Arce.

Mieści kazania: 1) ks. Marc. Waleczyńskiego kanon. katedr., 2) ks. Jana Stan. Pieszkiego alumna 1730 5 czerwca, 3) ks. Stefana od św. Wojciecha S. P. kaznod. katedr. zamk., 4) ks. Marc. Dzie-wulskiego francisk., 5) ks. Kazim. Gawlikiewicza Ord. Canon. Regul., 6) ks. Sebastiana od św. Stanisława S. P. teol. prof., 7) ks. Ant. Józ. Rosmarynowskiego, plebana gońleckiego., 8) Relatio Actorum in Solemnis beatificationis z herbem, ryt. Strahowski Vratislaviae.

Jocher 8668.

Bawor. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Muz. Nar. (Wolań.) — Ossol. — Un. Wil.

— Canonisatio B. Vincentii a Paulo fundatoris presbiterorum Secularium congregationis Missionis, et Societatis Puellarum, quae charitatis nuncupantur. Varsaviae in typographia S. R. M. et Reipublicae in Collegio Scholarum Piarum A. D. 1738. w 4ce, str. 24.

Jest tu cały akt kanonizacji wydrukowany. Na końcu przydane dwie bulle Klemensa XII papieża. Uniw. Warsz.

— Toż... Cracoviae, typ. Universitatis, 1738. w 4ce, str. 30.

Na końcu opuszczone są bulle Klemensa papieża, natomiast przydane dwie aprobaty, warszawska i krakowska na wydanie tej kanonizacji.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Lwow.

— Toż... Vilnae typis S. R. M. Academicis Soc. Jesu Anno D. 1739. w 8ce, str. 42.

Przedrukowana z polecenia ks. Michała Ziencowicza biskupa wileńskiego.

Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Decretum Parisiense beatificationis et canonisationis Venerabilis servi Dei Vincentii a Paulo, Congregationis Missionis, nec non Puellarum de charitate nuncupatarum institutoris. (1729). w 4ce, k. 13.

— Ingres do Nieba Wincentego a Paulo Fundatora S. Congreg. Mission. w Poczet SS. od Naywyższego Militantis Ecclesiae Wodza Klemensa XII na ziemi ingrosowany Swiata Kongressem Niezwyciężony. Naypierwszemu pierwszych w Zwycięstwie Sarmatów wodzowi y JO. Xiążęciw Teodorowi Iędrzejowi na Złotym Potoku Potockiemu Dei gratia Archi-Metropolicie Gnieznienskiemu S. Stolicy Apostolskiej urodzonemu Legatowi Polskiego Krolestwa y W. X. Litew. Prymasowi. Przy Panskim S. Patrona Genetliaku za benedykcyą herbowną zwyciężkich Krzyżów odprawiony. Przez WW. OO. Karmelitów bosych Collegium Warszawskiego w obowiązany upominku prezentowany, Roku ktorego author zwycięstw niezwy-ciężony przez Krzyż nieśmiertelne Tro-pheum całemu pozyskał Swiatu 1738. W Warszawie, w drukarni I. K. M. y Rzeczypospolitey in Colleg. Schol. Piar. 1738. fol., k. 2, str. 21. Ossol.

— Instrumentum publicum actorum in solemnibus beatificationis B. Vincentii a Paulo Congregationis Missionis et puellarum charitatis fundatoris in Sacrosancta S. Petri Basilica celebratis d. 21 Augusti 1729. fol., str. 11.

Druk w Warszawie u Pijarów. Krasin.

— List S. Wincentego à Paulo do przełożonych Domów Zgromadzenia pisany 16 stycznia 1650. Z franc. przetłomaczony... (B. r.) w 4ce, k. 2.

Uniw. Wileń.

— Litanie do błog. Wincentego a Paulo... ob. tom XXI 350.

— Krótkie Nabożeństwo do Błogosławionego Wincentego a Paulo funda-

tora Wielebnych XX. Missionarzów y Siostr Miłosierdzia osobliwego patrona y opiekuna w utrapieniu tak duszy iako y ciała doświadczonego z przydatkiem Uwag chrześciańskich powtórnie Roku Pańskiego 1732 w Krakowie do druku podane. w Drukarni Jak. Matyaszkiwicza J. Kr. M. y J. O. Bisk. Krak. y Siew. Ordyn. typ. (1732). w 8ce, ark. nlb. F₃.

Z port. B. Wincentego (Strachowsky sc. Vratisl.).

Jocher 6902. Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Krótkie Nabożeństwo do Ś. Wincentego a Paulo Fundatora Wielebnych Księży Misyonarzy y Siostr Miłosierdzia, osobliwego patrona y opiekuna w utrapieniu tak duszy jako y ciała doświadczonego. Pod wielkim imieniem JJ. WW. JM. Panien Teofili, Ludowiki, Wiktoryi Potockich Wojewodzianek Kijowskich wydane. Z przydaniem na początku życia a na końcu uwag, axiomatów y powinności Chrześciańskich. We Lwowie, w druk. Soc. Jesu. w 8ce, str. 201 (?).

Ob. Nabożeństwo skuteczne.

Uniw. Warsz.

— Toż:... Pod wielkim imieniem Wgo JMci P. Ant. na Gołąbkach Jezierskiego Stóln. y Podstarosty Grodz. Województwa Lubel. Pana y Dobr. Wydane. Z przydatkiem na początku życia a na końcu uwag, axiomatów y powinności chrześcijańskich R. P. 1770. W Lublinie, w dr. J. K. M. Soc. Jesu. w 8ce, k. 4, str. 230. Jagiell.

— Krótkie Nabożeństwo do S. Wincentego a Paulo Fundatora Wieleb. Xięży Misyonarzów. w Wilnie w Drukarni Akad. S. Jesu. w 12ce.

Jocher 6902 b.

— Nowenna do św. Wincentego a Paulo Congregationis Missionis i siostr miłosierdzia fundatora dla pobożnego obchodzenia uroczystości Jego i uproszenia od Boga za przyczyną tego Świętego, jakiej łaski szczególny. Z francuskiego języka na polski przetłumaczona. W Warszawie w drukarni XX. Misyonarzy R. P. 1781. w 12ce, str. 96.

— Officium S. Vincentii a Paulo (Vilnae 1741)... ob. tom XXIII 284.

— Krotkie Zebranie żywota y cnót Błogosławionego Wincentego a Paulo Fundatora Kongregacyi Missionisy Zgromadzenia siostr miłosierdzia z francuskiego na polski język przełożone. w Warszawie w Drukarni Koll. Schol. Piarum. 1729. w 8ce, str. 152.

Jest to to samo, co zamieszczone w tomie XXIII 169. — Tłumaczył ks. Hiac. Śliwicki.

Ob. wyżej: Abregé (1729).

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— ob. Abelly Ludw. (Żywot 1688, 1782) — Camai Ant. (Theatrum 1730) — Ciechanowski Adalb. (Lilium virtutum 1720) — Gobillon (Życie 1776) — Lipiński Augustyn (Kazanie na urocz. 1789) — Obadowski Krzyszt. (Kazanie 1789) — Rozmarynowski Ant. (1731) — Sienieński Stan. (Mater 1738) — Sieniewski Stefan (Kazanie 1731) — Tarło Michał (Fastigium 1711, Kazanie 1715) — Vincenciani.

Encykl. kośc. XXXI 411.

(Wincenty święty). Rosa et Lilium divinissimus Vincentius hic patientiae hic integritatis prodigium in hoc mortalis maculae spinis nunquam compunctus in altero odoriferō integritatis candore ab utero Fragens, inter solemnes Philosophici certaminis applausus in celeberrimō Andreoviensi Monasterio S. ac E. O. Cisterciensis a juventute scholastica panegyricē veneratus. Annō a partu Virginis 1772. Diebūs verō 15 et 16 Junij. w 4ce, k. 8.

Jagiell.

Vincelmann J. J. ob. Potocki Stanisław — Titius J. D. (Nachricht 1763) — Uhlich (1792).

Swoje „Gedanken über die Nachabmung der Griech. Werke“ (1756) dedykował: Herrn

Fr. Augusto, König in Pohlen — ale poza tym nie ma to nic z Polską wspólnego. WINCKELMANN J. Disputatio confirmans divinitatem filii Dei 1612.

Prseciw socynianom.

Winckler ob. Winkler.

WINCKLER Daniel, lekarz w Brzegu († 1658). Piastischer Ehren-Waldt, Desssen Erster Theil, helt in sich Die Verwandtnis dess Uralten Fürstlichen Hauses Liegnitz und Brieg Mit den Keyserlichen Heusern in Orient und Occident Zusammengetragen Durch D. Danielem Wincklerum Fürstl. Briegischen Raht und Leib-Medicum. In der Fürstlichen Residentz-Stadt Brieg druckts Christoff Tschorn (1657). fol. Są tu genealogie Piastów.

Wrocław. miej.

WINCKLER Paweł. Statua Triumphatricis Fortissimorum Viennensium Constantiae A Paulo Wincklero Sereniss: Elect. Brandenb. Consiliario posita. Lignitii, Literis Christoph. Waetzoldi 1683. fol., k. 2.

Wrocław. miej.

— Statua Triumphatricis Fortissimorum Viennensium Constantiae A Paulo Wincklero, Sereniss: Elect. Brandeb. Consiliario, posita. Vratislaviae, In Haeredum Baumannianorum Typographia, exprimebat Iohannes Güntherus Roererus, Factor. 1684. fol., k. 2.

Wrocław. miej.

(Winckler Dorota). Naeniae Exequiales Ad Tumulum Matronae Pietatis et Virtutum Dotibus Insignis Dorotheae Winckleriae Viri Nobilis, Amplissimi et Consultissimi Domini Ioannis Lauterbachii, Haereditarii in Beichaw et Schlon, Icti et Practici Celeberrimi Conjugis Desideratissimae Quarto Cal. Februarii Anni cIoIoCXLIX. Beate Denatae Cum Luctu et Lacrimis Decantatae ab Acrotero Wschovens, Non. Februar. Anni dicti. (1649). w 4ce, sygn. B₁.

Wrocław. miej.

— ob. Hayn Joh. (1649).

Winckler Stefan ob. Alvar Emanuel (Grammaticarum).

Vincula Hipocratis ob. Szamotulski Grz. (1536).

Vinculum ob. Biezanowski S. J. (Wielopolski 1678) — Burzyński (Mie-

lecki 1601) — Columna J. (Martis 1685) — Kruszewski (animorum 1687).

(Wincza Józef). Wiersz na Jmieniiny W. J. Pana Jozefa Winczy Skarbnika Wdztwa Mińskiego Jmieniem Colleg. Wileń. S. Piarum dnia 19 Marca R. 1779. w Wilnie. fol., k. 1.

Notata Jochera.

— ob. Wykowski Felic. (Oświadczenie 1778).

Vindemia sanguinis (1731) ob. Kojmajewski Jakub.

Windenbach Eberhard ob. Responsio (1583).

Vindex Gladivs Illvstrissimi Tribunalis Petricoviensis & Patriae infestatae et Innocentiae oppressae Defensor, Reverendissimis Illvstrissimis Regni Tribunalis Petricoviensis Depvtatis Jvdicibus Sub Schematibus Poeticis Per Obligatam suo Nomini Scholarum Piarum Collegii Petricoviensis Poesim Porrectvs Anno Vindicati Mundi 1682. w 4ce, str. 4 nlb.

Muz. Nar. (Wolański).

— Christianitas, seu Heraclius Romanus Jmperator Dominicae crucis apud Chosroam Persarum Regem Annis quatuordecem captivae Vindicator, Illustrissimo ac Excellentissimo Domino D. Benedicto Paulo in Cereia et Wysokie Sapieha Supremo Thesaurario et Notario Terrestri M. D. L. Rostaviensi, Retaviensi, Olkinensi etc. etc. Capitaneo, per Perillustrem et Magnificam juventutem Rhetoricam Regii Vladislai IV Scholarum Piarum Varsaviensis Collegii dedicatus Anno vindicantis orbem in Cruce Christi 1686. Varsaviae typis Scholarum Piarum. fol., k. 4.

Program dialogu. Uniw. Warsz.

— patriae adversus hostilia Aquilonis et Orientis Castra Sarmaticus Macedo Alexander rex Poloniae... triumphans... Nomini Ioan. in Bratoszewice & Goslublie Bratoszewski tribuni et Notar. terrae Gostiniensis Per Iuventutem Rhetoricam... Theatrali Actu militans. Varsaviae (1724). fol., k. 4.

Wydalo Collegium Lovicensae S. P. — Program dialogu. — Na odwr. tyt. herb.

Muz. Nar. (Czapski).

— ob. Arteński R. K. (elegus 1674) — Hacki J. F. (veritatis 1688) — Kraszowski Zen. (theolog. verit. 1679) — Krobski Fr. J. (libertatis 1698).

Vindicatio ob. Dreier Chr. (Sanctitatis 1654) — Komeniusz A. (famae 1659) — Neomarius J. (incarnationis 1613) — Zaborowski Jak. (dissertationis 1616).

Vindicatae quibus Guilhelmi Philaletae ad Ministromachiam Rescij responsio... vindicatur (1598).

Autorem tego polemicznego pisma wydanego pod pseudonimem J. Krzuckiego jest Daniel Mikołajewski (ob. Dopełnienia). Jest ono skierowane przeciwko M. Żydowskiemu a pośrednio przeciw Reszce. Treścią jest obrona ewangelików przed zarzutami ciągłych wewnętrznych niesnasek.

— **Pacis, Seu Confoederationis Inter Dissidentes De Religione In Regno Poloniae, Iura breviter asserta, Adversus Rationes aliquot, quibus Pax Non Pax audit, nec ullo modo eam veram esse pacem, quidam conatus est ostendere.** Paulus ad Rom: 12:12. v: 18. Si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus hominibus in pace viventes. Heb: 12. V: 14. Pacem sectimi cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Cic: 7. ad Att: Epist: 14. Equidem ad pacem hortari non desino, quae vel injusta utilior est, quam justissimum bellum. Et 6. ad Famil: Epist: 6. Vel iniquissimam pacem justissimo bello anteferram. Idem Philipp: 2. Mihi omnis pax cum civibus bello civili utilior videbatur. [Tu vinieta: ornament linearny]. Anno MDCXV. (1615). w 4ce, k. tyt., str. 38.

Drukarnia nie oznaczona (Toruń?).

Jest to polemika z dziełem Jeznity Bembusa Pax non pax (1615), o którym ob. t. XII 458.

Broni zasady tolerancji i zgody między wyznaniem. Nietolerancja prowadzi do zaburzeń i morderstw. Jezuita zachęcają do mordowania księży (str. 25). Non sumus nos heretici. Błędnym jest stanowisko soboru tryd. wobec t. zw. heretyków. Omawia konfed. warsz. z r. 1573 (str. 25), którą zaprzysięgli i Henryk Walezy i Batory. W Anglii i Holandii nie prześladowają katolików (romanenses). O stanowisku wobec katolików w Rydze, Gdańsku i Toruniu. W senacie polskim jakiś czas przeważali

nostrates (protestanci), a nikogo nie prześladowali. Scarga tuus de conf. scribens verum nobis concedit evangelium, erga praelatos eccl. salva religione nobis pacem confed. concedere posse.

Broszura wyszła widocznie z kół zbliżonych do J. Turnowskiego. Dużo faktów i argumentów tych samych lub podobnych jak w jego pracach polemicznych.

Na tę broszurę odpowiedział Bembus dziełem: Pacatus impacatus (1616).

Uniw. Warsz.

— **Justae Vindicatae & Summa Ar-morum Justitia Ex Parte Sacrae Regiae Maiestatis Poloniarum, juxta obligationem Pactorum Conventorum, praestitum; Reipublicae Iuramentum, contra Serenissimum Regem & Coronam Sveciae, ratione ruptae toties Pacis Perpetuae, violatorum Pactorum Olivensium, necnon novissimae exagitationis & offensionis Serenissimi Regis Daniae & Norvegiae, Perpetui Faederati Regni Poloniae; ac Copiarum Regiarum aggressionis Manifestantur.** Anno Vindicatae Salutis Aeternae MDCC. (1700). fol., k. tyt. i k. 30 nlb. (sygn. P₂).

Jest to rozprawa (memoriał) ogłoszona niewątpliwie przez kancelarię polską z powodu wypowiedzenia wojny Polsce przez Karola XII. Obejmuje ona oprócz wstępu (donoszącego, że Szwedzi złamali pokój oliwki) i oprócz wezwania skierowanego do gwarantów traktatu szczegółową polemikę przeciwko Szwecji, polegającą na wykazaniu, w jakich punktach naruszono traktat. W tym celu przedrukowane zostały wszystkie artykuły traktatu oliwskiego w dosłownym tekście, a przy każdym z nich wskazane, na czym polega naruszenie przez Szwecję. Faktów takich przytoczono kilkadziesiąt, głównie z czasów panowania Jana III, który zajęty wojnami z Turcją nie mógł się o te naruszenia z dostateczną energią upomnieć. Memoriał omawia prześladowania szlachty w Inflantach, niedopuszczenie towarzystwa angielskiego do handlu na Bałtyku, zamachy na port w Połdnie otwarty na podstawie uchwały sejmowej z roku 1690, niewypłacenie Toruniowi i Elblągowi przyrządzonego przez traktat odszkodowania, niedopuszczenie do handlu z Rygą na rzecz Dąwina, fałszowanie monety polskiej w r. 1667 i zalanie Litwy tą fałszywą monetą, napaś na króla Danii sprzymierzonego z Polską itp. Król August wstąpiwszy na tron wysłał swego posła do Sztokholmu, aby załagodzić spory, ale daremnie. Zwracał się on też do sprzy-

mierzeńców, a mianowicie elektora brandenburskiego i króla francuskiego, ale to nie odniosło skutku.

Przymierze Augusta z carem Piotrem nie jest tu nigdzie wspomniane.

Ob. Rettung — Reflexions (1700).

Bibl. w Suchej — Csartor. — Jagiell. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Toż... w 4ce, str. 24 (?).

Druk w Hadze?

— ob. Crelius J. (Bruti 1637) — Czapski Fr. (libertatis 1720) — Gengell G. (Marianae 1725, 1746, 1766) — Hunnius Stef. (loci apost. 1685) — Kozieński Sew. (quibus adversarii 1729) — Lubieniecki St. (pro relig. libert. 1650) — Lubiewski P. (contra Turcos 1668) — Malta (Melitenses 1731) — Martini J. (ecclesiae 1631) — Neufeld Conr. (manualis 1652) — Olszowski And. (polonae 1656) — Poiret (veritatis 1721) — Praeclaudes Joz. Przedawowicz (in academicos 1613, St. Zakrzewski 1623) — Sahar J. C. (succinctae 1652) — Słowikowski Mik. (pro Tacito 1638) — Szydłowski Jan (quaestionum 1643) — Toruń (1737) — Tyszkiewicz J. (doctrinae 1616) — Wieruszewski Kazim. (1737) — Wolski Cas. (S. Augustini 1695) — Zieleński Jan (pro deformitate 1644).

(Windisch Jan) rektor szkoły w Le-woczy, potem w Lesznie. Gamelia in honorem dn. M. Ioh. Windisch, rectoris gymnasii Leutschoviensis, sacrum nuptiale parantis cum Susanna... dni Petri Zabeleri, ecclesiae Leutschoviensis pastoris et liberarum civitatum superintendentis, filia dilecta. Anno 1640 d. 4. Nov. scripta ab amicis. Leutschoviae. w 4ce.

— **Acclamationes votivae in nuptias... Susannam Zablerianam... a pube Aonia. 1640. w 4ce.**

Z wierszami J. Sinapis.

Ob. o nim Wotschke w Aus Posens kirchl. Verg. 1912 str. 45.

Vindobonensis schola ob. Wiedeński Uniw.

Vinea Christi Sive Ivra & Privilegia Antiquitvs Gora Nunc verò Neoierosoilimitana (sic), Ex actis Castrensibus descripta: Et hic ordine suo connotata,

Anno Domini 1678. Die 1. Ianuarij. Vineam de Aegypto transtulisti; eiecisti gentes & plantasti eam. Psal. 79. Devs virtutum conuertere respice, de Caelo & vide, & visita vineam istam & perice eam, quam plantavit dextera tua. Psalmo 79. Varsaviae, Excudebat Carolus Schreiber, Anno Domini 1680. fol., k. tyt. i k. 126 nlb.

Tytuł w owalnej winiecie przyozdobionej górą krzyżem, dołem po prawej stronie herb Jastrzębiec z tą odmianą, że w klejnocie zamiast jastrzębia korona; nad herbem paliusz kardynalski. Dołem z lewej strony koronowany orzeł z głową zwróconą w stronę prawą.

Na odwr. k. tyt. cytaty z Biblii.

Jest to zbiór nadsłań i innych dokumentów odnoszących się do kościoła w Gorze w ziemi czerskiej (zwanej teras „Nowa Jeruzolima“). Zbiór ten wydał swym kosztem biskup posn. Stefan Wiersbowski (obacz).

Rozpoczynają: Prawa Gorskic. Są to oblaty (in arce Cernensi) dokumentów z lat 1598—1676. A więc podział włości Gory między braci Gorskich, podziały tych dóbr, rezygnacja z nich na rzecz biskupa Wierzbowskiego (r. 1666), donacja dóbr na rzecz ojców zakonu Filipa Nereusza, indulgencje nadane przez papieża Innoc. XI itp. — Od k. 31: Index praw Moczydłowa, Żubney y Żerdzi (z lat 1672—80).

Po czym od k. 48: Index erectionum, visitationum, dispositionum, privilegiorum, indulg., transactionum Congreg. S. Philippii in Gora.

Rozpoczyna akt „erekcji“ kościoła w Gorze (nadanie dziesięcin) z r. 1252 (Ego Boguphalus Dei Gr. episcopus posn. ... Ego Bascho thesaurarius Domini ep. Posn. his interfui et conscripsi). — Dokument ten nie jest znany ani wydawcy Kodeksu Wkopol. (Zakrzewski) ani Kodeksu Maz. (Kochanowski).

Potem idzie akt wizytacji z r. 1598 i dalsze akty odnoszące się do kościoła.

Od k. 51: Privilegia, confirmationes, indulgentiae Calvarienses. Są to akty odnoszące się do fundacji Kalwarii w N. Jeroz. (1673).

Od k. 64: Dispositiones super Pęclaw.

Od k. 82: idzie nowy tytuł w podobnej owalnej winiecie jak tytuł główny: Operarii In Vineam Christi Zelo et Charitati conducti Ad propagandam gloriam Sanctissimae et Individuae Trinitatis... recollectionem; Sanctissimae et Immac. Dei-parae... Laudem... Varsaviae, C. Schreiber 1680.

Na k. 83 i nast. idzie obszerny tekst fundacji Wiersbowskiego; Erectio Dominicanorum

Congregationis (1677); Erectio congr. S. Philippi Norli; Erectio Monialium in Monte Sion; Erectio Patrum Piarum Scholarum; Prawa na Chrynow; Kontrakt między biskupem a Niemirą (1682)... i inne dodatkowe nadania i układy w sprawach N. Jerosolimy (a lat 1682—6).

Jak z tego wynika, główny zrab dzieła (tj. karty 1—100) został wydrukowany w r. 1680. W kilka lat później polecił Wierszowski dodrukować dalsze karty od 100—26 (znaczone sygn. A—C, potem gwiazdkami, serami, krzyżykami). A może nawet nie kasal dodrukować ich naraz, ale zwolna, w miarę jak napływały nowe dokumenty. Cały ten dodatek jest tłoczony innymi cścionkami jak zrab główny.

Jocher 8833, 8834. — Janoski Nachricht I 80: — Przyborowski w Bibl. Warsz. 1887 I 329 (opisuje dwa egzemplarze). Krasin. — Uniw. Warsz. (?)

Vinea ob. Keler Paweł (1712).

Wingler ob. Winckler — Winkler.

WINGLER Andrzej, Wrocławczyk.

Propheta Sophonias Carmine Heroico Redditvs, In Honorem Reverendissimi In Christo Patris Ac Domini, D. Martini Białobrzęski, Dei Gratia Episcopi Laodicensis, Svfifraganei Cracoviensis, Abbatias Mogiliensis, et caet. Domini S. Observandissimi; ab Andree VVingleri Filio WRATislauiensis, Artium et Philosophię MAGistro, I. VQ. Baccalaureo, Aütte (sic) Caes. et Pontif. Notar. Publ. [Tu ornament lineary]. Cracoviae, In Officina Stanislai Scharffenbergii. Anno Domini, M.D.LXVIII. (1568). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (sygn. B.)

Na odwrocie karty tytułowej jest zamieszczona dedykacja Marcinowi Białobrzęskiemu, w której autor mówi, że przybył do Krakowa z Wiednia i dłużej tu bawi, niżli miał zamiar.

Poemat sam składa się z trzech rozdziałów, w których autor przewierszował pisma proroka Sofoniasza w sposób właściwy pisarom humanistycznym. Zamiast Jehowy występuje rector Olympi; wspomina też nimfy na Syjonie.

W egzemplarsu Biblioteki Kórnickiej brak karty drugiej i trzeciej.

Barycz Hist. U. J. (1935) str. 390 (omawia przyczyny, dla których opuścił Wiedeń i przybył do Krak.).

Wierszowski II 1449. — Piekarski Kat. kórń. nr 1572. Kórnik — Wilanów.

— ob. Matzler (1552) — Moibanus (1541).

WINGLER Apollo, brat Andrzeja. Carmen Elegiacvm Graecolatinvm In Natalem Iesv Christi Domini Ac Dei Nostri, Scriptum ad sacram & Sernissimam (sic) Dominam, Dominam Catharinam, Dei gratia Reginam Polonię, Archiducem Austriae etc. Magnam ducem Lituaniae, Russiae, Prussiae, Mazouiae, Samogithiae etc. Sacrae Caesareae Maiestatis, Romanorum inelytam Filiam, studiosorum hominum faulricem clementissimam. Avtore Magistro Apolline VVinglero Vratislaviense. (1553). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Zaczyna na odwr. k. tyt.: Elegia Dedicatoria. Wysławia tu królową i ces. Ferdynanda: accipiant Musae per te solamen egentes. — Po czym idzie wiersz grecki: Etereia Charisteria pros ton Kyriaon... (na 3 stronach).

Barycz Hist. U. J. (1935) str. 389—90. Jagiell.

— Carminum sacrorum liber primus. De Spiritu Sancto. Ad nobilitate generis, et multis praeclaris virtutibus praestantissimum virum Dominum Simonem Lugonium Praepositum Mechoiensem etc. Musarum patronum liberalissimum. Cui etiam alia Carmina sacra addita sunt. Cracoviae, ex Officina typographica Mathiae Wirzbięta Anno Domini 1568. w 4ce, k. 31.

Wierszowski III 2526.

Jagiell. (?) — Peterab. publ.

— ob. Górski Jak. (De generibus 1559).

(Winhold Korneliusz). Arae votivae in nuptiarum honorum in solennitate, Eruditi ac Spectatissimi Iuvenis, Dn. Cornolii Winholdi Sponsi, et virgineis ornamentis eximiae puellae Catharinae, amplissimi et spectabilis viri, Domini Iacobi Gibel Consulis Vlnensis filiae sponsae, Vilnae positae, a Gymnasio Coetus Orth. Vlnen. Anno 1622. w 4ce.

Wiersze łac. i polskie.

— ob. Łabęcki Baltazar (Memoria 1635, Nadzieja 1638).

Powyższe druki przeszły z bibl. Birgiela do Bawor.

WINIARSKI Jan Maciej, stud. Akademii. Dyament w pierścieniu, abo May wesoly... 1650. w 4ce.

Jest to wiersz na ślub Saymona Winiarskiego rajcy kazimier. i Anny Zalewskiej. Maluje w nim estery pory roku, a na końcu wprowadza mówiącą Wenereę.

Drobne wyjątki (4 wiersze o lecie i przemowę Wenery) przytacza Juszyński Dyko. II 324. — Tygodnik dla Dzieci III 47.

WINIARSKI Karol, podkancl. Akad. Mariańskiej. Altum Eurippi Et Honoris ab omni Murice Purpurei, infra Navim Fortunaę, Palatinatibus; Velleris aurei, Nobilitatis Principi; favente Aura Populari, sine malo Bajulam: Jllustrissimi Excellentissimi Domini D. Francisci De Bnin Radzewski, Succamerarii Ponsnaniensis &c. a Ponsnaniensi Societatis Jesu Aristotele, ad publicam Disputationem. Inter Prima Philosophiae Principia Conclusum. Anno. Quo Visitavit Nos Oriens ex Alto. 1728. fol., k. tyt. i k. 14 nlb.

Na odwr. tyt. Łódź Radzewskich, po czym obszerna dedykacja do Fr. Radzewskiego ze zwykłymi w takich razach pochwałami. Podpis: Eurippus Ponsnaniensis Soc. Jesu. — Na ostatnich 4 kartach (sygn. A i B): Conclusiones ex Universa Philosophia. Są to tezy z logiki, fizyki i metafizyki — wszystkie oparte na Arystotelesie (in sensu peripathetico). Żadnej znajomości ani cytata ze współczesnej literatury.

Na końcu: Defendentur publice in Aula Coll. pons. S. J. a Carolo Winiarski Marianae Acad. pro cancellario Anno D. 1728 mense junis.

Bederaki Druki poznańskie 1929.

Jagiell. — Krasin. — Racsyn. — Un. Kijow. — Zamoj.

Winiarski Seb. ob. Poniatowski St. Aug. (Powitanie 1787).

Winiawski ob. Wieniawski.

Viniola (Vignola) Barocy Jakub ob. Barocci Jak. (Pięć porządków 1791).

Winkler Andrzej ob. Wingler.

Winkler Apollo ob. Wingler.

Winkler Daniel ob. Winckler D.

Winkler Dominik Ignacy ob. Łacki Tomasz (Iskierki 1726) — Tylkowski Wojciech ks. (Listy i rozmowy 1691) — Zawadzki Bened. (Kazanie 1693).

Winkler Florian ob. Pilawski Ignacy (Nomen 1792).

Winkler Jan ob. Allenstein (1613) — Boczyłowicz Jakub (Polityk 1694) — Santhoff Kasper (Lachrymae 1603).

Winkler Jan Krzysztof ob. Koronacya (1765).

Winkler Kasper ob. Hanicki Jan (1692) — Staciewski Kasper (Róża 1658).

WINKLER Marcin († 8 sierpnia 1700).

In solenni actu promotionis, trium Sac. Th. Doctorum, in Vniuersitate Crac. PP. & AA. RR. Iacobi Baltazarowie Canonici Crac. & Vniuers. Gener. Rectoris, Ioannis Michalski, Praepos. S. Floriani, Francisci Przewoski, Decani S. Annae raro exemplo & incomparabili Regiae dignationis & benevolentiae argumento, summum Actui decus & coronamentum dante Augusta & coronatam praesentiā, Serenissimi, & invictissimi regis Ioannis III. D. D. Clementissimi; magnōq; totius Aulae caeterorumq; suis Titulis spectatissimorum Hospitum, concursu & frequentia; post decifas a singulis Magistraliter, & disputatas antę, Quaestiones Theologicas, tam ratione Licentiatuarae, quam ratione Doctoratūs, quas Vesperias vocant, expeditamq; publicę Professionem Fidei Catholicae: Insignium Doctoralium per Promotorem A. R. Martinum Winkler eiusdem Facultatis Doctorem & Professorem, linguā & calamo publicata collatio; in Ecclesia S. Annae, Anno Dni 1684 Die 27 Mensis Ianuarij. w 4ce, k. 4.

Jagiell. — Ossol.

— Hymen abo Prognostyk Szczeęcia przy Poważnym Weselnym Akcie nowym Małżonkom Jęgo Mosci P. Jacyn-towi Łopackiemu, Filozofey y Medycyny Doktorowi, y Jęy Mosci Pannie Elżbiacie Winklerownie, Pannie Cnotę y Urodę godney, Pełnym życzliwości afektem przez Marcina Winklera w Sławney Akademii Krakowskiej Filozofey Auditora prezentowany. W Krakowie w drukarni Waleryana Piątkowskiego, Roku 1650. w 4ce, k. 8.

Maciejowski Piśmiennictwo III 870.

Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Mare Aqvinaticvm Sev Oratio De D. Thoma Aqvinate Doctore Angelico, Debiti honoris et venerationis ergo, anniuersaria Festi eius die ad Aedes S. Dominici Ordin: Praedic:

Posn: A. M. Martino Winkler Cracouien: Philosoph: Doctore, in Collegio Lubransciano Acad. Posnañ. Eloquentiae Professore. Habita. Anno a Partu Virginis 1658. Mens. Mart. Die 7. E: Sumptibus eiusdem Collegij edita. Posnaniae, In Officina Viduae & Haereditum Alberti Regvli. (1658). w 4ce, k. tyt. i k. 10 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i wiersz. Dedykacja Alberto Tholibowski, episc. posnan. (podpisał Józ. Formankowicz); po czym Oratio. Baryes Szkice z dziejów Uniw. J. (1934) str. 157. — Joher 3502.

Jagiell. — Ossol.

— Oratio Fvnebris. In Pvblicis Exequiis Aeternae memoriae manibusq; D. Lvdoicae Mariae Gonzagae Poloniae & Sveciae Reginae Per Inelytam Vniuersitatem Studij Cracouiensis Ad aedes Diae Annae Instauratis Dicta A M. Martino Winkler Eiusdem Ecclesiae Canonico, Regio & Tyliciano Eloquentiae Professore. Craco: In Officina Haereditum Francisci Cezarij. S. R. M. Typ. (1667). fol., k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. tyt. orzel polski ze Snopkiem. Oratio podaje ogólnikowe pochwały. Na końcu berla Akad. oras: Impensis ex fund. Nowodw.

Czartor. — Dziaków — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow.

— Panegyricvs Serenissimo Principi Michaeli Dei Gratia Regi Poloniae Magno Duci Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae, Liuoniae, Smolensciae, Czernihouiaeq; &c. &c. In primo aditu Maiestatis Sacro solenni; Regalis inaugurationis die A M. Martino Winkler, Scholastico Sanctae Annae, Collega Maiore, Tyliciano Eloquentiae Professore. Publicae laetitiae & officiosi cultus gratiã Consecratvs Anno Regis Regum nati MDCLXIX. (1669). Die 30. Septem: [Tu ozdobna linia]. Cracouiae, Typis Novodvorscianis. fol., k. tyt. i k. 16 nlb.

Na odwrocie herb Wiśn. — Po czym idą pochwały paneg. dla Wiśniowieckich (Jeremi „Polonus Hercules“), Zamojskich, Marii Ludwiki („Sarmatica Semiramis“) — ale najwięcej pochwał dla nowoobranego króla. Bawor. — Bibl. pow. warsz. — Chrept. — Czartor. — Dziaków — Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Panegyricvs Illustrissimo Et Excellentissimo Domino, Domino, Ioanni Sobieski, Magno Regni Poloniae Marschalco Et Supremo Exercoitvum Duci, &c. &c. A M. Martino Winkler Crac. Scholastico S. Annae, Tyliciano in Vniuersitate Cracouensi Eloquentiae Professore, Consecratvs. Anno Domini, MDCLXXIV. (1674). [Tu ozdobna linia]. Impensis Generosi Bartholomaei Nowodworski Equitis Melitensis. fol., k. tyt. i k. 21 nlb.

Na odwrocie k. tyt. wiersz (Scason) do Sobieskiego. Po czym rozpoczyna się Panegyricus prozą. Wspomina bunt Chmielnickiego, Batów (i śmierć Marka Sob.), Podhajce i inne walki z młodych lat Sobieskiego, wreszcie Chocim. Po czym mówi o Jakubie Sob. i Stan. Żółkiewskim, M. Pacu, Dym. Wiśn. i Mich. Radsiwille. Konkretnych szczegółów podaje mało, raczej ozdobne deklamacje.

Bawor. — Bibl. pow. warsz. — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Wilanów.

— Panegyricvs Serenissimo Et Invictissimo Ioanni III. Regi Poloniae, Magno Duci Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae, Liuoniae, Smolensciae, Kijouiae, Wolhyniae, Podoliae, Podlachiae, Seueriae, Czerniechouiaeq; &c. &c. In primo ad Regni Metropolitim ingressu, Cum Coronam Fascesq; Regios, Solennia Imperij capesseret. A M. Martino Winkler Crac. Scholastico S. Annae Collega Maiore, Tyliciano in Vniuersitate Cracouensi Eloquentiae Professore. è voto publicae laetitiae Consecratvs. Anno Domini, M.DCLXXVI. (1676). Cracouiae, Typis Vniuersitatis. Impensis Nowodworscianis. fol., k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odwrocie k. tyt. herby Polski i Litwy na ozdobnej tarce. Jak inne jego panegyryki tak i ten odznacza się retoryką i stylem, ale treść ogólnikowa.

K. M. Górski Pisma I 83. Akad. — Bawor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Warsz. powsz.

— Quaestio Metaphysica, De Potentia Obedientiali, Sub Felicissimis Auspicijs, Perillustris, Magnifici, & Admodum Rūdi Domini, D. Andreae Kycharski, Sacrae Theologiae Doctoris, & Professoris, Ecclesiae Cathedralis Cracouiensis Canonici. Collegatae Ec-

clesiae SS. Omnium Praepositi. Contubernij Hierosolymitani Provisoris. Almae Academiae Cracouiensis Generalis Rectoris. A M. Martino Winkler, Philosophiae Doctore. Publice ad disputandum proposita. In Peraugusto DD. Theologorum Lectorio. Anno Salutis, 1663. Die 19. Mens. Nouembr. Cracouiae, Apud Schedelios, S. R. M. Typographos. fol., k. 2 nlb.

Teza: Quaestio obedientialis rebus creatis congenita supernaturalis... per se sola sit sufficiens ad producendos effectos praeter vel supranaturales? Odpowiada negatywnie. Jagiell. — Ossol.

— Quaestio physica de prima causa primo movente et praedeterminante causas secundas ad agendum. Sub felicissimis Auspicijs, Magnifici, Perillustris, et admodum Reverendi Domini, D. Stanislawi Jurkowski, Sacrae Theol. Doctoris et Professoris, Ecclesiarum Collegiatarum, S. Floriani Praepositi, Sancti Georgij in Arce Cracouensi et Opatouiensis Custodia, Prothonotarii Apostolici, Scholarum Vladislavianarum Provisoris. Studij Universitatis Cracouiensis Procancellarii, et Generalis Rectoris. A M. Martino Winkler, Collega Minore. In peraugusto DD. Theol. Lectorio, publice ad disputandum proposita. Cracouiae, apud haeredes et succes. Lucae Kupisz, S. R. M. Typ. 1665. fol., k. 2. Jagiell.

— In Nomine Domini, Amen. Quaestio Theologica, De Voluntate Dei, Ex Prima Parte Angelici Doctoris Q. 19 A. 2. &c. desumpta. Pro Loco inter S. Th: Doctores, in Alma Vniuersitate Studij Generalis Cracouien: obtinendo Publicae Disputationi A M. Martino Winkler S. Th: Doctore, Collega Maiore, Praeposito Sandomiriensi, ad S. Florianum Custode, Cancellario Łanciciensi, In D. Iagellonis Collegio nuncupato Maiori, Lectorio DD. Theologorum Proposita. Anno Incarnatae Sapientiae 1683. Mensis Nouemb: Die 9. [Tu ozdobna linia]. Cracouiae, Typis Vniuersitatis. fol., k. 2 nlb.

Tytuł w ozdobnej ramec. — Teza brzmi: Utrum voluntatis divinae liberae et semper efficacis objectum formale et adaequatum

sit sola ejus bonitas increata. — Na końcu berla i sub. ausp. J. Baltazarowic rect. Jagiell. — Ossol.

— Uwaga polityczna na skrypt Jegomości Pana Posła Francuskiego wydany pod tytułem responsum na List ImCi X. Biskupa Kujawskiego. w Warszawie w Collegium Scholarum Piarum Roku 1697 15 Januarii. fol.

Wydane przeciw Polignaca Copia epistolae... (1696; ob. t. XXIV 447), gdzie poseł franc. doradzał osadzenie Contiego na tronie. — Wyszły i inne odpowiedzi ze strony polskiej Polignacowi (t. XXIV 448).

Handelmann Studia histor. 1911 str. 7 („Zamach stanu Aug. II“). — Baryes Szkice z dziejów Uniw. Jag. 1934 str. 165 (tu rozbiór bractwa).

Akad. (w ręk. 1089).

— ob. Arzeński (1683) — Bellina (Adequatio 1698) — Biezanowski St. (Gratiæ 1676, Medulla 1683, Monumentum 1671, Splendor 1684) — Brocki M. (Gloria 1683) — Daszczyński S. (Manipulus 1700) — Fidetowicz Marcin (1698) — Frąckiewicz J. (Speculum 1688) — Gidziński Wal. (1687) — Haur (Oeconomia 1673) — Jurkiewicz St. (1673) — Kolczycki W. (1675) — Kruszewski Wojc. (Vinculum 1687) — Lizniewicz (Aquila acad. 1652) — Lochman J. M. (1666) — Łopuszański J. (1698) — Lutkiewicz Paul. (1689) — Osliński M. (Suada 1683) — Piskorski Seb. (1696) — Podgurski J. S. (Definitio 1698, Cognitio 1700) — Polito-wicz Waw. (Triumphale 1698) — Popolek Franc. — Profecki Gabr. (1695) — Radłowski Józ. (Pegasus 1695) — Sarnecki Jakub (Laurus 1700) — Słowakowicz Stan. (Corona 1698) — Straszynski Kazim. (Conclusiones) — Szalewic Ambroży (Trygetos 1664) — Uwaga na napis (1760) — Waleszyński M. (Medela 1702; tu jego pochwały).

Jego „Apostrophe ad princ. Europae“... ob. wśród utworów Gawlińskiego w Archiwum do dziej. liter. II 55. (Jest to wyjątek wypisany z jego jednego panegyryku).

Bandtkie H. druk. krak. 438. — Juszyński II 325. — Muczkowski Statuta 1849 str. 324. — Maciejowski Pięmienn. III 870. — Kochowski Climac. III pod r. 1667. — Załuski Epistolae fam. I 1.2. — Baryes Szkice (jak wyżej).

(Winkler Mich.). Klag Wort... über Michael Winklern... Thorn, Joh. Coep-selius. (1668). w 4ce, str. 4.

Gdańska miej.

Winklerowa Elżbieta (I) ob. Sant-hoff Kasper (Łzy smutne 1616).

Winklerowa Elżb. (II) ob. Winkler Marcin (Hymen 1650).

Winklerówna ob. Łopacki.

WINKO Antoni, prof. w Łowiczu. Lyncevs Thomidivivvs Lvstrans Divi-nam Essentiam In Ordine Ad Intel-lectvm Creatvm. Contemplationi omium expositus. Ad Sacras Aedes Praedica-torias Lvblini. Dicitas D. Stanislao Sub diem (dopis. 28) Mensis Ianuarij Anni 1635. A R. P. F. Antonio Winko S. T. L. et in Conuentu Ianoviensi pro tunc Philosophiae Professore. Supra sorte Lecturae triennialia. [Tu winieta: ornament linearny]. Lvblini, Ex Offi-cina Typographica Pavli Conradi. [Ty-tuł w prostokątnej ramce]. (1635). w 4ce, k. tyt. i str. 10.

Na odwr. k. tyt. drzeworyt z wizerunkiem św. Tomassa.

Dedykacja osłonkom czterech konwentów dominik.: krak., pozn., lubel., wileń.

Jest to dziesięć konkluzji i korolariów, objaśniających niektóre ustępy z ewang. św. Jana, z listu do Korynt., z psalmów, z Joba i Jerem.

Jocher 5842.

Ossol.

Winnica Chrystusa P. ob. Marchan-tius Jak. (1648) — Piotrkowczyk (1638, 1724) — Wojsznarowicz (Krwawa 1647).

Winnica trojaka ob. Łacki Kasper (1667).

Winnicka Katarzyna z Sołtyków ob. Popielewicz Donat (Ulga w żalach 1762).

(**Winnicki dziekan**). List dziekana Winnickiego do JWP. Stanisława Szcze-snego Potockiego... ob. Potocki Szcześny (tom XXIV 2 i XXV 170).

Winnicki Jerzy ob. Bahrynowski Urban (Kaz. pogrzeb. 1701).

WINNICKI Innocenty Jan Sas (†1700). Ustawy Rządu Duchownego. In Ritv Graeco Unito, Dioecesi Przemyskiej, Na Congregacij Soborney Vchwalone. [Tu winieta: w ozdobnej ramie ręka wylaniająca się z chmur podtrzymuje kulę ziemską; u góry jej wstęga z na-

pisem: Nil Sine Deo]. Impressum Cra-coviae, Typis Nicolai Alexandri Schedel, S. R. M. Ordinarij Typographi. Anno Dni 1694. fol., k. tyt. i str. 20.

Ustawy powyższe są wynikiem przystąpienia biskupa przemyskiego Winnickiego do unii brzeskiej, które się odbyło w r. 1692. W przemowie do czytelnika, samieśczonej na odwrócie karty tytułowej, donosi biskup, że odbyła się generalna kongregacja, na której przystąpiono do naprawy stosunków duchownych w diecezji przemyskiej. Przez rozdwojenie jej na unicką i dyzuniicką różne swyczące wypadły z łuby, a także kapituła cerkwi katedralnej przemyskiej całkiem upadła. Powołuje się na Cypriana Żochowskiego, metropolite kijowskiego, który przez list z 21 września 1693 uchwały powyższe osądził jako godne pochwały i zalecił, aby je drukiem ogłosić. Zostają przeto ogłoszone dla samej diecezji prze-myskiej, a innym dla sbudowania.

Ustawy są szczegółowe, a spisane zostały dobrym polskim językiem. Zaczynają się od zawiadomienia, że ihumenowie otrzy-mali naznaczonego spomiedzy siebie su-perintendenta w osobie Martyniana Win-nickiego, zaś namiestnicy otrzymali na-miestnika generalnego ad normam officjała; przeto dla tych obojga urzędów spisuje się powinności.

Potem idą przepisy o monasterach, o kla-szurze i o nowicjuszach. Ustawy wspomi-nają, że ihumenowie monasterów zostali poddani zwierzchnictwu biskupa na sejmie warszawskim 1681 przy pośrednictwie biskupa Stanisława Witwickiego, wojewody Stanisława Jabłonowskiego i nuncjusza Pallaviciniego.

Od strony 6. idą powinności officjała; mówią więc ustawy o wycie cerkwi, o sposobie odbywania sądów, o reformie dotyczącej uczenia dsiatek i odbywania kazań (pokazuje się, że było dużo kazno-dziejów, którzy Pisma świętego nie ro-sumiawszy brali się do przepowiadania słowa bożego); wreszcie o synach ka-płańskich, którzy powinni być aplikowani do nauk wyzwolonych.

Po czym idzie: Wyznanie prawosławnej wiary, które zostało wprawdzie przełożone z łaciny na słowiańskie, ale ponieważ sło-wiańskie terminy są bardzo niejasne „przeto ich sama Ruś intorpretować nie zawsze może i dlatego zostały tutaj podane pol-skim dialektem“. Powyższe wyznanie wiary składa się z 27 artykułów, jakie wyznaje święta rzymska cerkiew.

Kończą przepisy o bractwach (jak wiadomo najoporniejszych unii) i zapowiedź, że dalsze kongregacje będą się odbywać co trzy lata.

Podpisali te ustawy wszyscy ihumeni i liczni „namiestnicy“, między którymi są nazwiska Strzelbickich, Komarnickich, Wolańskich, Wisłockich, Komanieckich, Janowskich itp.

Ustawy powyższe nie były znane ks. Li-kowskiemu Dzieje Kości. unickiego 1906. Natomiast znał i przedrukował w an-neksach (z rękopisu) analogiczne ustawy kongregacji diecezji lwowskiej, odbytej w r. 1694 (podające przebieg kongregacji) pod przewodnictwem bisk. Józefa Szum-lańskiego.

Jocher 7513. — Wiszniewski H. lit. VIII 403. Ossol.

— ob. Bahrynowski Urban (Kaz. pogrzeb. 1701) — Kiszka Leon (1693) — Narolski Jan (1681) — Rutka Teofil (Orator 1692).

O Innoc. Winnickim ogłosił kilka studiów Pro-chaska w Przeglądzie Powsz. 1918—22. — Bartoszewicz w Święckiego Hist. pam. II 531.

Winnicki Józef ob. Popielewicz Do-nat (1762).

WINNOWICZ Jakub. Kazania przy-godne na niedziele adwentu i niektóre Święta. Przez X. Jakóba Winnowicza Bernardyna w Konwencie Poznańskim Aktualnego Kaznodzieję. Poznań, 1794. w 8ce, str. 144.

Dedyk. ks. Maciejowi Sierahulskiemu.

Racyn. — Uniw. Warsz.

Wino (i winnice) ob. Bacchus (1664) — Bacchus (kilka odsyłaczy) — Balde (Som-nium prod., Sen dziwny 1647 — liczne wydania z tłumaczeniem Libickiego) — Bebelius (Opuscula 1514; de laudibus Bacchi) — Bohomolec (Kurdesz nad kurdeszami) — Cichoński K. (1615) — Compendium medicum (1704) — Czo-snowski M. (Rhythmus in laudem vini 1677) — Dantyszek (Laus vini) — Encomium (1532; ob. Lang) — Gazius (vinum et cerev. 1546) — Jaenichius (Meletemata; tu opis winnic węgier-skich) — Jezierski Franc. (Niektóre wyrazy 1790 str. 115, 128, 229 — o składach wina w Krakowie) — Klo-nowicz (Vict. Deorum 1595; wymienia znane u nas gatunki win) — Kluk Krz. (1781) — Kochanowski Jan (Fraszki) — Kochowski Wesp. (kilka fraszek na temat wina) — Krasicki Ign. (wino i woda, spór między miodem a winem 1780) — Krzycki And. (pochwały wina

i piwa w jego „Carmina“ 1888 str. 260—2) — Lang Jan (Encomium vini et cerevisiae 1532, 1533) — Libicki J. (Bachus miraculosus 1655; Sen dziwny, wino i woda 1647 — ob. Balde J.) — Maeror in Mero (1715) — Miechowita (Conserv. sanit. 1522, 1535) — Mal-czewski Fr. (1717) — Memoryał od Konw. Karmelit. (1764) — Morsztyn Andrzej (w Wirydarzu Trembeckiego wiersz do Stan. Morsztyna o różnych rodzajach win — i inne wiersze) — Myśli moje przy butelce (1791) — Nie-bylski Nikodem (1615) — Niepróżniak (ob. Theses 1780) — Opposita (po r. 1700) — Peszkar (1791) — Poswarek wina z wodą (tom XXV 118) — Po-tocki Wacl. (liczne fraszki na temat wina) — Sierakowski Waclaw (1800) — Spór rymotwórci między miodem a win-em (ob. Krasicki 1780, 89) — Staro-wolski Sz. (Reformacja 1650; o handlu winem) — Taxa Krakowska (1633; tu jak i w innych taksach ceny win) — Theses ex vinosophia (tu humor. pro-mocja dokt. z nauki o pijaństwie 1760, 1780) — Tylkowski (De re agraria 1681; o fabrykacji win) — Tyszka Adrian (?) (1655) — Urcaeus (Hymni 1528) — Urzędowa (z Marcin (Herbarz 1595; o zaprawianiu i o rodzajach win) — Ustawa przedawania rzęczy (1623; tu rodzaje win i ceny) — Wa-nier (Folwark 1780) — Zbylitowski P. (w „Schadec ziemian.“).

Hymn z łacińskiego Bachowi poświęcony (o winie) ob. w przekładzie Gawińskiego w Archiwum do dziejów liter. II (1882) str. 241—6; (tamże inne Bachica dla dobrych towarzyszków).

Nieco materiału zebrał Tuwim Polski słow-nik pijacki i antologia bachiczna 1935. Tu na początku bibliogr. do dziejów pi-jaństwa w Polsce.

Gawarecki w Kalendarzu Gałęzowskiego nar. 1834 (owinnicach). — Skowroński Prze-myśl winiarski w Polsce, Poznań 1937. — Rybarski Handel i polit. handl. Polski w XVI stul. 1928 I 118—23 (tu o handlu i przywozie). — Finkel Bibl. histor. str. 882, 909, 1627.

Winobranczy Drama Wesołe Z Mu-zyką Reprezentowane Na Publicznym Teatrze Warszawskim W Dzień 7.

Września 1785. Anniwersarzu Elekeyi Jego Krolewskiej MCI. Podczas Dyrekeyi J. O. Xiążęcia Jmci Jerzego Marcina Lubomirskiego G. L. Woysk Koron: Kawalera Orderu S. Huberta, &c. [Tu winietka: gałązka winogradu]. W Warszawie 1785. w 8ce, k. tyt. i k. 64 nlb. (sygn. H₈).

Obok drugi tytuł po włosku: La Vendemmia dramma giocoso per musica... In Varsovia 1785. — Cały tekst drukowany synoptycznie po włosku i po polsku.

Na nast. karcie: Osoby... Muzyka sławnego Kapelmajstra Pana Gazaniga.

Czyj tekst, nigdzie nie zaznaczono (Bertuti?). Występowali w suttuce włoscy śpiewacy i śpiewaczki (w liczbie siedmiu osób): Franciszka Boccarelli, Jan Brocchi, Michał Lazzarini, dwie Scanavini, Lamperi, Antonioli.

Rzecz dzieje się na wsi. Bohaterką jest pasterka Agatyńna.

Bernański Teatr za Stan. Aug. II 313.

Jagiell. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

Winogrocka Magdalena Róża ob. Świątkowski Andrzej (Gordyjski węzeł 1691).

WINOGRODCKI Wincenty ksiądz. Informacja prawdziwa w sprawie Konwentu Lubelskiego S. Stanisława Oyców Dominikanów z Jego Mością Panem Stanisławem Witowskim Podkomorzym Łęczyckim. Z strony depositu który Jego Mość Pan Woyciech Niemiera Woiewodzie Podlaski Podkomorzy Drohicki A. D. 1637. zawzjął, na obronę niewinności Konwentu Lubelsk., y obiaśnienie tych którzy o tej sprawie wiadomości niemają przez X. Wincentego Winogrodckiego A. D. 1640. die 23. Maii uczyniona. w 4ce, k. 4.

Maciejowski Piśmienn. III 827. Ossol.

Violenta (Violenta) Bacchi sacra, Inter convivales ludos, vnaq, praelis elisa falernis Praelia pro Christo subcuncti Christiana Maxentio Juveni In odium Fidei a truce Licinio Rege Thraciae Instaurata. Ad Martyris gloriam & Bacchi odium a Celsissima, Perilustri, Illustri, ac Magnifica Studiosa Juventute, Collegii Nowogrodensis Societatis Jesu sub convivales Lydeiferias Antecinerali Dramate Proposita. Anno quo IVstIs nostra DabVnt aLIos hoDie ConVIVia LVDos. (1717). fol., k. 2 nlb.

Program teatru szkolnego. — Trością sztuki jest męczeństwo Maksencjusza z Tracji za czasów Konstantyna W.

Notata ks. Bednarskiego.

Bibl. Jezuitów w Rzymie.

— Toż:... dramate proposita. Anno 1731. fol., k. 1.

Jako autora podaje egzemplarz Bibl. Uniw. Wileń. ks. Wilkinowicza Ignacego (obacz).

Vinosophia ob. Theses (1760—80).

Winsemius Pierius, prof. w Franeckerze ob. Castiglione (1643).

Winszowanie ob. Misczyński M. (życiowe 1625) — Myszyński Zach. (Gembickiemu 1643) — Rogalski (godowe 1643) — Ryjeński Bart. (na kolędę 1647) — Skorowiec Wojc. (Chodkiewiczowej 1598).

WINTER Hieronim. Strena E Duplici Contexta Lilio Nazaraei Et Triznani Viridarii Illvstri Ac Magnifico Domino D. Petro Triznae Capitaneo Bobroiscensi. &c. Ab Hieronymo Winter In Alma Academia Viluen: Philosophię Auditore oblata Ad Calendii Ianvar. Anni A Christo Nato. LILIIa CoLLLVCent TrIZnae terrena, poLari FLori IVncta, nitet DIItior inDe nitor. (1621). [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwrocie strony tytułowej jest herb Piotra Tryzny i wierszyk łaciński; po czym idzie dedykacja na jednej karcie i wiersze łacińskie, z których pierwszy nosi tytuł: Obsequium Liliorum. Dalej szereg krótszych epigramatów i emblematów, a kończy oda złożona ze strof ceterowierszowych; to wszystko sławi Tryznę. Zarówno tytuł jak i strony są ujęte w ozdobne ramki.

W egzemplarzu Ossol. pełno współczesnych dopisków.

Bawor. — Czetwert. — Ossol. — Un. Wileń.

WINTER J. Refutatio sententiae F. Socini. Lipsiae 1614. w 4ce.

WINTER Krzysztof (z Żegania). Christ. Winteri Saganensis Ferri officinarum fodinarumque Silesiacarum Descriptio et Denotatio brevis. Francofurti 1556. w 4ce.

— Toż:... Vratislaviae, J. Scharfenberg 1582. w 4ce.

Wydał Melchior Severus i poprzedził swoim carmen commendaticium.

W r. 1704 znowu przedrukował M. J. Fieber w Silesiographia renovata Heneliusa (bez wstępu Severusa).

W r. 1937 ogłosił Winc. Ogrodniański tekst łaciński z przekładem polskim (Alfr. Kowalkowskiego), ze wstępem i komentarzem. Wedle niego Winter znał i korzystał z poematu Schroetera Salinarum Vielic. (1553). Bibl. miej. wrocł.

Winter Marcin ob. Lehmann Job. (1681) — Schön Mich. (1681).

(Winter Walenty). Leicheneceremonien, bey des Obersten Valentin von Winters Tode gebraucht (1675). w 4ce.

— Leichengepräg, welches bey Valentin von Winter Beisetzung gehalten und vollzogen worden. Danzig, 1671. w 4ce.

Winterburger Jan ob. Crosnensis Paulus (1509).

Wintzler Krzysztof (Tractatus de jurisdictione Episcoporum)... ob. Piasecki Paweł (Praxis 1665, 1687).

Vinum ob. Gazius Ant. (Aerarium 1546) — Wino.

VIO (de) Tomasz Kajetan tj. z Gaety, kardynał (1496 † 1534). Reverendissimi Domini D. Thomae de Vio Caietani, Cardinalis Sancti Xysti, adversus Lutheranos Opuscula: uidelicet, De fide & operibus. Fol. 3. De communionē: 39. De confessione. 47. De satisfactione. 51. De inuocatione sanctorum. 53. Eivsdem Responsiones ad XVII. quaesita, in vsu lectorum, etiamnum addidimus, quod sanē bonam Theologiae partem complecti viderentur. Fol. 59. Cracoviae. Apvd Vidvam Floriani Vnglerii. M.D.XXXIII. (1544). w 8ce, k. tyt., k. 1 nlb. i str. 78.

Druk kursywa prócz tytułu i dedyk. (ant.). Na odwr. tyt. 16 wierszy łac. na pochwałę dzieła.

Praypis pap. Klemensowi VIII.

W liczbow. są myłki (str. 32 i 33 opuszczone, str. 53—4 dwukrotnie dana, str. 61 opuszczona).

Jücher Lexicon IV 2637—8. — Ciampi Bibl. I 56. — Jocher 3143. — Wiersbowski I 88 oras II 1215. — Kopera Spis nr 179. — Bederski Druki w pozń. T. P. N. — Piekarski Katalog kórn. 1929 nr 1573. — Wisłocki Katalog ręk. Jag. 1877 nr 2472—4.

Bibl. Bodlej. — Czapski (Mus. Nar.) — Czartor. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Kórnik — Krasin. — Ossol. — Pawlik. — Raczyń. — Szebek — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Warsz. — Zamoj.

(Vio Jan Antoni). Nuntius purpureae Vaticanae honor, clarissimis virtutum et monitorii legationibus fulgens, atque ad Illustr. D. Joannem Antonium de Vio a Varsaviensi Collegio ablegatus. Varsaviae. 1696. fol.

Violae ob. Rusiecki Wojc. (1653) — Zagajewski Amb. (1684).

VIOLANTY Teofil. Katechizm Dla Amantow, Czyli Nauka Miłości, Z ktorey się dowiedzieć można istotnych Bóstwa tego tajemnic i prawdziwych obowiązków Amanta; z przydatkiem Modlitwy arcy-skuteczney dla Panienek, które żądają być należycie opatrzonemi Sakramentem Małżeństwa. Nauka ta całemu światu służy, za Przywilejem nikogo nie wyłączającym: Ite et multiplicamini. Przez Wielebnego JXiądza Teofila Violantego Ordinis Praedicatorum, czyli Zakonu Kaznodziejskiego Świętey Teologii, Doktora Jubilata, Słodzona. Na Jasney Gorze drukowana Roku 1760. w 8ce, k. tyt., str. 16.

Na odwrocie wierszyk.

Rzecz ułożona w formie pytań i odpowiedzi.

O znakach amantów, o rzeczach potrzebnych do osiągnięcia kochania przez amantkę, o modlitwie do Miłości, w jakim wieku można kochać, jakie są błogosławieństwa Miłości, grzechy przeciw Miłości, modlitwy i akty strzeliste. Całe pismo w duchu erotyzmu osłoniętego niby to dowcipem. Na końcu aprobacja „Kleofassa Zuzupackiewicza, biskupa grenlandzkiego, pekińskiego, stambulekiego... in partibus, bo tam jessze 88. Apostołowie nie byli“. Dan w Częstochowie 30 lutego 1694. Poświadcza on, że dzieło było rzekomo w r. 1694 wydrukowane, a z czasem zaginione.

Druk warszawski około r. 1790. Wyszło widocznie z kół „libertynow“. Robi wrażenie przekładu. Nazwisko Violanty urobione od violare.

Akad. — Uniw. Warsz.

Violenta violenta ob. Violenta. **Violetum** ob. Czeski M. (Arenense 1679) — Jurkiewicz St. (academicum 1673).

Viomenil ob. Caraccioli (La Pologne 1775).

Charakterystykę jego bardzo pochlebnią podaje Damouriez w swych pamiętnikach. O jego „Journal du siège de Cracovie“, ważnym dla dziejów konfed. barskiej ob. Bibliografia t. V 99. Tu także o przekła-

dzis Jabłonowski (z r. 1863). — Konepczyński w Kwart. Hist. 1934 str. 553. — Tenże w zbiorze pt. „Konfederacja barska“ (w Bibl. Narod. 1928 nr 102). — Finkel nr 1470, 1479.

Wiosna ob. Kramski Mal. (niebieska 1704) — Rybiński Jan (1599) — Skowroński Bartł. (wierna 1685).

Vir dolorum... ob. Abrek And. (1649).

(Wira). O jedynoj istynnoj prawosławnojoj wirie i światoj sobornoj apostołskoj cerkwi odkudu naczało pryjała i jako powsiuda rasprostresia. Napieczetano w Ostrozie 1583 goda. w 8ce. Ob. Sbornik (1588). Data 1583 jest zdaje się mylna.

Joher 3046. — Sopikow Opis nr 570. — Karatajew w Sborniku otd. rusk. jazyka Imp. Akad. N. XXXIV (1884) nr 107. Tu podana liter. rosyjska.

Wirzburgensis (Herbipolensis) Academia ob. Altstadt J. Casp. — Aschenborn (1607) — Bochwic Sam. (1622) — Chelmski Stef. — Domaradzki (1697) — Drohojowski (1619) — Koryciński K. (1596) — Krzystanowicz (Disp. juridica 1601; tu wymieniono kilku uczniów) — Mierowski Alb. (1611) — Mierowski And. (Theoria ventorum 1596) — Piscator J. (1614) — Rychlicki And. (Divus Paulus 1591) — Sislovius (1597) — Świniarski A. (1594) — Thyraeus — Waclawowicz J. (Disput. 1593) — Wedzicki Szymon (De sponsalibus 1602, Calendarium 1602) — Voitus (1661) — Zajackowicz Stan. (1619) — Zychliński Hier. (1608).

VIRCHO Daniel. Gründliche Erörterung, wer die Belaw und Kaldau zu graben, zu reinigen und deren Damm zu unterhalten schuldig ist. Danzig 1733. w 4ce.

— I. N. J. Jus Locationis. Die Miethsgerechtigkeit, wie dieselbe denen Cölmischen Gütern im Polnischen Preussen, denen schlechten Zinsgütern in Sachsen, und in andern Ländern, in Essentialibus; denen Erbzinz-Lehn- und andern dergleichen Gütern, in einigen; der gemeinen Miethen aber in wenigen Fällen gleiche; hat aus denen Handfesten der Kreuzherren, E. Hochedlen und Hochweisen Rathen, und der Löbli-

chen Functionum der Stadt Danzig, allen Liebhabern der Wahrheit zu gute erörtert und erwiesen Daniel Vircho, Falcob. Neo-March. Eines Hochedlen und Hochweisen Rathen Instigator, und Jur. Pr. [Tu linia]. Königsberg, 1755. gedruckt bey Johann Driest, Königl. Preuss. priv. Buchdrucker. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 224, k. 12 nlb.

Na odwr. aprobata fakultetu prawa w Królewcu. Dedykacja burmistrzowi gdańskiemu, radcom i ławnikom.

Omawia tu jus locationis perpetuum liberum et haered., czyli prawo przyznanne mieszkańcom kraju przez Krzyżaków, przy zastrzeżeniu rocznego czynszu (stąd nazywa się tu Miethsgerechtigkeit). Trzy rodzaje dóbr czynszowych (chlebskie czyli alodialne, emfiteutyczne, lenne). O podziale dóbr czynszowych na kości i świeckie. O dobrach zastrzeżonych Zakonowi. Natura czynszu. O osobach mogących posiadać własność na pr. cetero. O ich dziedziczeniu. Ustawa Wład. IV z r. 1467 zarządzająca „libros fundorum“ w Gdańsku (księgi gruntowe). O zasługach Krzyżaków w urzędzeniu własności w Prusach. Zalety przyjętego przez nich systemu. O sporach między czynszoborcą a czynszodawcami i o środkach prawnych. Jak uprawnienie czynszowe może zgasnąć. Kończy indeks i Additamentum.

Cały traktat, oparty na ogromnej erudycji prawniczej, usiłuje podporządkować kwestię pod kategorię des gemeinen Rechtes i związać z literaturą odnoszącą się do modernus usus Pandectarum (Coccejus, Slevogt, Stravius itp.). Zmysła hist. oczywiście autor nie ma i nie próbuje nawet komentowania historycznego. Jagiell.

— Jus locationis wie solches nach Anweisung der Culmischen Handveste die Kreuzherren venditione donatione und jure locationis perpetuo, libere et haereditarie denen Landleuten in Polen und Preussen abgestanden. Danzig, 1764. w 4ce.

— Die Teich- und Schlick-Rechte der drey biesigen Werder, des Danziger-Elbing- und Marienburgischen, wie sie die Krentzherren gestiftet, die Könige confirmirt und die Stände approbirt haben; aus Urkunden von Daniel Vircho Falcob. Neo-March., des Werderschen Amtes Instigator und Jur. Prof. Danzig bei Bartels 1764. w 4ce, str. 256.

Ossol.

VIRDUNG Jan z Hasfurtu (Johannes bacc. Cracoviensis, mag. Joh. de Hasfurt, † około 1550). Practica... von Leipzig... Meister Johansen von Hassfurt XC. (1490). w 4ce.

Hain nr 8371.

Kórnik (?)

— Practica Baccalaurij Johānis Cracouiensis de hasfurt. [Tu Jupiter z berłem trzyma tablicę konstelacji. Na końcu:] „Exactū lipczk ano dñi 1491. currēte: quinto ydus octobris etc. w 4ce, k. 8 nlb.

Są tu przepowiednie dla Polski.

Ob. opis w tomie XVIII 53 (pod Hasfurt). — Wisłocki Incunabula (1900) str. 552 (opisuje dwa egzempl., z tych jeden fragm.). — Piekarski w Ex Libris V 27 (tu reprodukcja k. tyt.).

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Practica auf das Jahr 1493. Deutsch Practica meyster Johanssen vierdung von Hassfurt. Gemacht zu eren des Durchleuchtigsten Fursten Phylipssen Pfalzgrauen beyrn Rhein. (1492). w 4ce, k. 8.

Hain nr 8374. — Grasse Trésor VII 230 (s datą 1529).

— Toż... 1493. w 4ce.

— Practica super a. 1495. [Na karcie recto:] Practica cracouiensis super anno M.CCCC.CXV. (sic) Magistri Johannis Virdung de Hasfurth. Calculata pro Magnifico Principe Philippo Comite Palatino Rheni etc. [Tu drzeworyt z napisem:] Ein planet genät Mars ist ein regirer diss iars 1495. [Na k. 1 verso:] Illustrissimo principi Comiti Palatino Rheni etc. Mgi Johānes virdūg ex hasfurt S. p. [Na k. 2 recto:] Et ut dicta hujus prognostici intelligi faciliter possint Placuit hoc ipsum in aliquod Capitula distinguere. [Na k. 8 verso:] Impressum lipczk per Cunradum Kuhelofen. (1494). w 4ce, k. 8.

Na stronie po 34 wierszy.

Ob. t. XVIII 52.

Hain nr 8373. — Wiszniewski Hist. lit. IV 175. — Piekarski (jak n.) str. 24.

— Prognosticon anni 1492. (Lipsk). w 4ce, k. 8.

Z dodanym: Judicium Lipsense Johannis W. Cracouiensis. Autorstwo Vierdunga nie jest pewne, ale możliwe. Obaca t. XVIII 53. — Hain nr 5799.

— Prognosticon anni 1493. Judicium lipczense. w 4ce.

Hain nr 8373.

— Pronosticon. Super nouis stupendis et prius non visis Planetarum coniunctionibus magnis Anno dni. M.DXXII. futuris, In honorem Domini mundi diui Caroli Cesaris et romanorum Imperatoris Jnuictiss. semper augusti &c. ac nonnullorum principum electorum: sub quorum alis protectionis: Et precipue illustrissimi principis Ludouici Comitis Palatini Rheni electoris Imperii &c. &c. Ipse auctor magister Joannes Virdingus Hasfurdensis Mathematicus clementissime fouetur. editum Anno Do. 1521. Durabitq; hoc Pronosticon ad Annos vsq; domini. 1560. aut ad 1563. annos fere. Ioannes Rullus ad Candidum Lectorem Horrenda & stupenda simul praedicatur aetas, Aetas ab nimium, lector amande grauis. Quam sexcenta boni dii concomitanda feruntur. Nulli quaeq; prius cognita nempe, mala. Id quod Virdungi, res est non ficta, libellus Ad prime hic doctus splendidulusq; probat. (1522). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (sygn. B₄).

Druk. w Krakowie u Wietora, nakładem Szaftenberga.

Półowa tytułu drukiem got., druga półowa i tekst dzielka antykwa.

Na odwrocie k. tyt. „Figura coeli“ a. 1524. (Ale na egz. Jag. ręką współczesną dopisano, że ten rysunek jest błędny). Po czym na nast. karcie dedykacja: Severino Bonar... Marcus bibliopola Crac., dat. 17 Kalend. Octob. 1522. Tu mówi, że ten prognostyk znakomitego Virdunga matematyka przywieszono z Niemiec, ale tylko w kilku egzemplarzach; dlatego go przedrukuję.

Następuje wiersz pochwalny (In flor. studio Heydebergensi 1521) i dedykacja autora Adae Wernherio.

Prognostyk zawiera ogólnikowe przepowiednie o Żydach i sektach, o Turkach, o niektórych państwach europejskich (o Polsce milezy). Nie różni się od typu prognostyków produkowanych w Krakowie. Ale widocznie Virdung cieszył się w Krakowie dużą powagą, skoro Szaftenberg saryzykował przedruk.

Na egzemplarzu Csart. naklejono na k. tyt. na dacie M.DXXII karteczkę z napisem MDXXIV (taka sama karteczka była

niegdys i na egz. Jag., gdyż dsiã jest widoczna plama z kleju).

Prognostyk powyższy stoi w związku ze sporem, jaki się toczył w Niemczech o groźne przepowiednie dwóch niemieckich astrologów (Stöfflera i Pflauma). Obac o tym sporze Hellman Beiträge zur Gesch. der Meteorologie 1914 (cytuje to dzieło Piekarski j. n. str. 54). Także kilku polskich astrologów wzięło w tym sporze udział. Żebrawski Bibl. matem. str. 102. — Bandtkie Hist. druk. krak. 181. — Wiszniewski Hist. lit. IV 175.

Czartor. — Jagiell.

— Prognosticon super novis stupendis et prius non visis Planetarum coniunctionibus magnis, Anno dni MDXXIII futuris. In honorem domini mundi diui Caroli caesaris et Romanorum imperatoris inuictiss: semper Augusti etc. ac nonnullorum principum electorum sub quorum alis protectionis: et præcipue illustrissimi principis Ludovici comitis palatini Rheni, electoris imperii etc. ipse autor magister Ioannes Virdungus Hasfurdensis mathematicus clementissime fouetur. aeditum an: do: 1521. Durabitque hoc Prognosticon ad annos usque domini 1560 aut ad 1563 annos fere. (Na końcu:) Cracouię in officina Hieronymi Vietoris. Anno Domini M.D.XXIII. Janu: 10. w 4ce, k. 8 nlb.

Czcionki te same co i w wydaniu pierwszym; a że i wydanie niniejsze jest z drukarni Wietora, dowodzą ozdoby tytułowe, których używał tylko Wietor. Jest to ramka sutą, składająca się z bocnych słupów, górnego sklepienia, czterech herbów umieszczonych w kątach ramki i tarczy herbowej, ale białej, niby progu bramy. Herby u góry Polski i Litwy, u dołu Akademii i Krakowa. — Dedykacja jak w wydaniu pierwszym do Sew. Bonara praes. Scharfemberga.

Piekarski in Ex libris V 26. — Tenże Katalog kórn. nr 1574. — Bibl. Estr. XVIII 53. Kórnik — Ossol. (?)

— Nova Medicinae Methodvs curandi morbos. ex Mathematica scientia deprompta, nunc denuo reuisa, et exactissime emendata. Iohanne Hasfurto Virdungo. Medico et Astrologo doctissimo Authore. Cum Gratia et Privilegio Imp. Haganoae Excusum. Anno M.D.XXXIII. Val. Kob. (Na końcu:) Excusum Haganoae per Valentinum

Kobian Anno Millesimo Quingentesimo Tricesimoterlio. Mense Martio. (1533). w 4ce, k. 4, 98 i 1.

Wątpliwe, czy słusznie wciągnął to Wierszowski do polskiej bibliografii?

Zamoj.

— Tabulae resolutae de supputandis siderum motibus ex quibus omnes siderum motus ad futura quantum vis longa tempora calculari posunt. Norimbergae, 1542. w 4ce.

Tu w przedmowie wspomina o swoim pobycie w Polsce. — Z drzeworytami.

Grässe Trésor VII 230.

— ob. Bartholomaeus Jan (1571) — Deliciae (1612; tu jego epitaphium). Wiszniewski H. lit. IV 175. — Haia t. II część I str. 7. — Panzer Deutsche Annal. I 285. — Grässe Allg. Liter. Gesch. II 829. — Grässe Trésor VII 230. — Encykl. Org. XV 897. — Sobieszczański w Enc. Org. XVI 204 (wywodzi go z Wierzyńskó!). — Żebrawski Bibl. matem. 60, 65. — Pauli Album studiosorum 1887 I 265. — Muczkowski Statuta 97. — Wisłocki Katal. ręk. nr 560 (o jego przybyciu do Krakowa). — Pilat-Kossowski Hist. liter. (1926) I cz. 2, str. 289. — Piekarski in Ex Libris V (1924) str. 23 wskazuje, że był uczniem W. Brudzewskiego i że bawił w Krakowie od r. 1484—8.

Virdung Paweł ob. Stupanus Nic. (1597).

Wirccka Paweł ob. Zawadzki Józ. Stan. (Argo 1724).

Virens laureatum ob. Piskorski Seb.

Viretum Jesu et Mariae quindecim floribus Narcisi confectum. Cracoviae in officina Christoph. Schedelij S. R. M. Typographi 1647. w 24ce, k. 13 (kalendarz) i str. 731.

Flos I obejmuje Officium B. Mariae V.; Flos II Officium parvum SS. Trinitatis; Flos III Officium parvum S. Spiritus; Flos IV Officium parvum SS. Nominis Jesu. I tak dalej.

Jocher 6816. — Jocher pod nr 8215 ma rok 1697, co widocznie mylnie.

— literarium ob. Grymecki Jac. (1705).

Virgilius Maro Publius ob. Vergilius.

Virgine (De) Deipara ob. Langus J (1511).

Virgo Carmelitana ob. Grodziński Nicolaus (1669).

Virgulae ob. Czarniecki M. (1644)

Viri probi et Galliae amanti... ob. Solikowski J. D. (1575).

— Leopolienses ob. Zimorowicz Bartł.

Viribus (De) herbarum ob. Macer F. Viridarla regla ob. Pauli Sz. (1650).

Viridariolum Spiritualium Deliciarum continens preces lectissimas ex approbatis catholicis authoribus... ex integro fere decerptas... Editio altera priore locupletior et castigatior. Calissii, Typis Alberti Gedelii 1632. w 16ce, k. 5, str. 275. Univ. Warsa.

— Marianum ob. Cezary Fr.

Viridarium forum septingentorum quinquaginta. Wirydarz kwiatków których jest siedemset piędziesiąt. Vilnae 1601.

Dedykowane Danielowi Korsakowi.

Z podpisem: I. L. N., co mogłoby odpowiadać pierwszemu literom Jana Namysłowskiego Licinusa (ob. t. XXI 266)?

Bibl. zboru ewang. wileń.

Viridarium Poetarum Tum Latino, tum Graeco, tum Vulgari eloquio scribentium. In laudes Serenissimi, Atque Potentissimi D. D. Stephani Regis Poloniae, Magni Ducis Lituaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Kiioniae, Liboniae; Domini, ac Principis Transilvaniae. In duos Libros diuisum. [Tu w owalu portret z napisem po bokach:] Stephanvs Rex Poloniae, &c. Venetiis, ad Signum Hyppogrifi. 1583. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 13—173 (sygn. A—L₁).

Po czym z osobnym tytułem:

Del Giardino De' Poeti, In lode del Serenissimo Re di Polonia, Gran Duca di Littuania, Russia, Prussia, Samogitia, e Chiouia, Signor di Libonia, & Principe Di Transilvania, Libro Secondo. [Tu portret w owalu z napisem po bokach:] Stefano Battore Re Di Polonia, &c. In Venetia, Appresso i Guerra, fratelli. 1583. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 15—62 (sygn. A—D₈).

Dedykacja Stephano Regi Poloniae. Podpisany pod nią Hipolit Zucconello, dat. Venetiae Idus Julii 1583. Opowiada, że on i jego bracia są klientami domu Batorych; jego brat Daniel, lekarz Krzysztofa Bat., opowiadał mu o Stefanie i przysłał mu jego odeswy (rodzina Zu-

son. pochodzi z Bellunum a pograncza Tyrolu). Wspomina też swycięstwa króla (Wielki, Uświata, W. Łuki) i mówi o jego pobożności.

Na k. 5 verso: Auctorum Catalogus (nie-dokładny), po czym rozpoczyna się zbiór poezji; na 3 pierwszych stronach zamieszczona winieta z koroną. Są też winiety na kilku dalszych kartach.

Zbiór składa się z dwóch części. Pierwsza druk. antykwą zawiera poezje łacińskie i kilka wierszyków greckich; druga (druk. kursywą) poezje włoskie. Wszystkie te wiersze mają charakter panegiryczny.

W części I zamieścili wiersze m. i. Honorius Dolonus, Bern. Parthenius, Gervasius Gervasis (De elect. in Pol. regem, dłuższy poemat), Basilius Hyacinthus Vilnensis (a więc Polak — 4 epigramy, m. i. de rogo venante), Valconius de Valconiis, Al. Curtius, Floravans a Foro (jest to stelanka pt. Florus et Zuchon Bellanenses ac Lascon Polonus pastores), Aldus Mantuius, Petrus Monedulatus Lascovius (a więc ten sam Polak, który przedtem nazwany był Lascon), Fabius Paulinus (ad J. Strasoldum), Kl. Ankauterus Lotaringus, Al. Curtius (ci piszą po grecku).

Wreszcie idzie bardzo obszerny poemat epicany Franc. Hunniadina opisujący żywot Stefana (Genethlia, Paedia, Basilia). Pisze o jego młodości, o walkach toczonych za młodu, o wyborze na króla, o wojnie z Gdańskiem i Moskwą — wszystko zabarwione manierą humanistyczną. Występują jako sprężyny Jowis i Merkury, Mars i Bellona. Są mimo to liczne szczegóły o oblężeniu Gdańska i o barbarzyństwie oraz kłękach Moskwy. — Kończą ten cały zbiór dwa epigramaty Caesaris Calderini.

W drugim tomiku (druk. kursywą), mieszczącym wiersze włoskie, pisali m. i.: Hip. Zucconello, Fed. Frangipane, Bonaw. Meresio, Giac. Zabarella, Al. Corte (zapewne ten sam co Curtius), L. Grotio, Fr. Lippo, Gelato acad. eletto, Battista Vandali, Latt. Persicino, Domen. Fortunio acad. rinovato, Moderata Fonte (kilka wierszy), un Peregrino (sonet). Wszyscy ci poeci należeli widocznie do jakiejś „akademii“.

Na k. tyt. egz. Jag. napisano współcześnie: Ad usum Hermolai Theupoli. — Egzemplarz pozn. T. P. N. pochodzi z bibl. Hozjussa, później przeszedł do ks. Albani a w r. 1857 został nabyty przez ks. Koźmiana za 2 skudy.

O zamieszczonym na k. tyt. wizerunku Batoryego pisze Komornicki w dziele zbior. „Etienne Batory“ 1935 nr 510. — Posa tą wzmianką nie uwzględniono tego zbioru w powyższym dziele.

Ciampi II 125. — Wiersbowski II 1602. — Szabó III 722.
Chroptow. — Czartor. — Czwert. — Galesa, kap. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Przeszda. — T. P. N. w Poznaniu — Wonecka Maro.

Viridarum ob. Błonie N. (Sermones 1495) — Bythner J. (Epigrammata 1643) — Erndtel (Varsaviense 1730) — Fontanus (Trinitatis 1637) — Jakielski Fr. (Cracii 1713) — Pawłowski Joz. (Virtutum 1748) — Rader M. (Sanctorum 1604, 1614) — Sienkiewicz P. (academicum 1684) — Wolicki Mat. (Heliconis 1645).

Virilius Musaeus ob. Trzeciecki And.

Viris theologis amplissimis, celeberrimis Stanisław Patelski M. Antonio Czerchawski M. Andreae Szopiarski M. Casimiro Czerwiński M. Andreae Ślęczkowski applaudit M. A. C. Sub rectoratu Ant. Żołędziowski 1780. w 4ce, kart 4.

Dedykacja na kart 3, a wiersz kartą 1. Ob. tom XXIV 131. Jagiell.

Virtilius Andreas ob. Lipsius J. (Bestendigkeit 1599).

WIRMSER Roch. Produkt w sprawie szl: Rocha Wirmser Ławnika y Kupca miasta Wilna z Szl: Xawerym Stefanim Kupcem Wileńskim y Jerzym Bauhofferem Kupcem Warszawskim rownemi spólnikami handlu (1787). fol., sygn. G₃. Jagiell.

— Replika ze strony szlachtetnego Rocha Wirmzer. Przeciwno Szlach: Bauhofferowi y Stephaniemu spólnym Kompanistom handlu. (1788). fol., sygn. E₁. Jagiell.

— Replika od Szlachetnych Bauhofferów Warszawskich, Stephanich Wileńskiego Kupców y Obywatelów. Przeciwno Szlachetnemu Rochowi Wirmser (sic) Kupcowi y obywatelowi Wilna. (1787). fol., sygn. F₂ (brak końca). Jagiell.

— Sprawa Szlachetnych JJ. PP. Bauhofferów Warszawskich, Stephanich Wileńskich obywatelów y kupców, z Szlachetnym Rochem Wirmserem, Ławnikiem i Kupcem Wileń: oraz z dalszemi stronami składającymi pro-

ceder podług aktoratów, y poniższej treści. (1788). fol., k. 7. Jagiell.

WIROBOSKI Jan Walenty. Niezwyczajny Tryumf baranka Pipanowskiego z ogromnego cnych Bellich Lwa szczególnie odniesiony, a na przeznaczonym akcie weselnym nowych oblubieńców, P. And. Bellego y Panny Magd. Pipanowny na widok przezac. znamienitych gości zgromadzeniu przez Walentego Jana Wiroboskiego wystawiony. R. 1659 dnia 16 Lutego. Kraków 1659. w 4ce. Juszyński Dykt. II 325. Dzików.

— ob. Drzewiecki W. (Inelyt. decus 1661) — Tortowski Sebast. (Comes 1702).

Viror a vigore ob. Szopiarski A. (1765).

Virorum illustrium carmina.. ob. Wapowski B. (1515).

— opuscula ob. Próchnicki J. A. (1632).

WIROWSKI Jan. Positiones universae logicae a Joanne Wirowski pro renovatione studiorum in Academia Zamoscensi ad disputandum propositae, praeside Nicolao Czarnosz. Zamosci 1639. w 4ce. Zamoj. (?)

Wirpowlcz Jan ob. Rubricellae (1639).

(Wirpsza Stan.). Wielmożnemu w Bogu Nayprzewielebnieyszem J. Mci Xiędzu Stan. Wirpszy w dzień installacyi Jego w Wileńskiej katedrze dnia 17 Kwietnia roku 1774. w 4ce. Uniw. Wileń.

Virsiński (Wierzbioński) Stanisław, opat paradyski ob. Curaeus Ach. (Paradisus 1564, De origine 1568).

Wirslng (Wierzynek) ob. Miechowita Maciej (1518).

Wirslng Krzysztof ob. Ochinus. **Wirsze** s tragedii Grigoria Bohosłowa wo swiaty Wielikij Pietok, i na den Woskresienia Christowa. Wo Lwowie 1630. w 4ce.

Po białorusku. Jocher 2551. — Karatajew w Sborniku otd. russk. jazyka t. XXXIV 418.

WIRTEMBERG Arfwed. Conditions et articuli inter R. R. M^{us} Regnique Sveciae Senatorem & campimarschal-

lum, illustrissimum dominum comitem Wirtembergium.. & gubernatorem arcis ac urbis Cracoviensis, illustrissimum dominum castellanum Kyoviensem (St. Czarniecki) circa dedicationem dictae arcis & urbis initi die 7. Octobris. anno 1655. una cum confirmatione S^{ae} R^{ae} M^{us} Sueciae. w 4ce, k. nlb. 4.

Istnieje też wydanie bez dodanej konfirmacji. Czartor. — Jagiell.

— ob. Accord (1656) — Agenda (1715) — Articulen (1656) — Copey (1656) — Cracau — Czarniecki St. — Kraków (Übergab 1655) — Puffendorf (Sieben Bücher 1697) — Relation (1655).

Wirtemberg Elisabetha ob. Schmidt Elżbieta (1784).

WIRTEMBERG Krzysztof książę. Briefwechsel Herzog Christophs zu Würtemberg mit dem König Sigmund August in Pohlen u. den Fürsten von Radzivil von den Jahren 1552 bis 1565 zur Erläuterung des Religions-Zustands in Pohlen u. der Sitten jener Zeit Aus Archival - Abschriften. [Zamieszczone w Neues patriot. Archiv für Deutschland 1794, od str. 1—74].

— ob. Brentius J. (Apologia 1556) — Vergerius P. (Confessio 1556).

(Wirtemberg Fryderyk Eugeniusz). Mowa pasterska w czasie uroczystych exekwii za duszę ś. p. udzielnego Xiążęcia Wirtemberg Studgard Fryderyka Eugeniusza w Kościele Katedralnym Zytomirskim d. 6 Februar. 1798 miana. w 4ce, k. 4 nlb.

Ob. Ciesiszowski Kasper (Mowa 1798). Krasin.

Wirtemberg ks. Maksymilian Emanuel († 1708). (Des wayland Printzen Reisen und Campagnen 1709; Memoires 1740).. ob. Bardili.

Bardili jest właściwym autorem tych „pamiętników“, spisanych po śmierci księcia. Opisał w nich kampanię Karola XII w Polsce i podał dużo ważnych szczegółów do dziejów wojny i do kultury w Polsce. Finkel Bibl. hist. nr 4556, 8869—71.

Wirtemberg Paweł ob. Białkowski Mikołaj (Zbiór rymów 1782).

Wirtemberg Sylwiusz Fryderyk ob. Bojanowski Ad. J. (1672) — Wende G. (1682).

Wirtembergska Maria z Czartoryskich (ur. 1768 † 1854), córka ks. Adama ob. Białkowski (Zbiór 1782) — Czartoryska Maria — Floryan (Oyciec do bry 1781) — Książciu (ody o „Amarylli“ 1787) — Schmidt Elzb. (1784).

Kleiner Studia z zakresu lit. 1925 (o Malwinie). — Chmielowski Autorki polskie 1885 str. 1—42. — Grabowski Kryt. liter. 1918. — Bernacki Teatr za Stan. Aug. II 441. — Finkel Bibl. III str. 1892. — Korbat³ 370. — Bibl. Estr. V 101.

WIRTEMBERGSKI książę Ludwik, generał porucznik wojsk kor. Mowa Jaśnie Oświeconego Xiążęcia Iegomości Ludwika de Wüttemberg generała porucznika wojsk polskich kommanderującego dywizją małopolską, orderów polskich kawalera przy uśmierzeniu rozruchanego pospólstwa w domie nazwanym Pocijowski, żydów atakującego, i dom tenże burzącego dnia 15 maja 1790 r. miana. fol., str. 1.

Jagiell.

— Ludwika Xiążęcia Wirtembergskiego, O Poprawie Stanu Kawalerii Polskiej. [Tu w wieńcu urna przybrana festonami] w Warszawie, 1791. w Drukarni Uprzyw. Michała Grólla, Księg. Nadw. J. K. Mci. w 4ce, k. tyt., str. 28.

Dedyk.: Naj. Panie! Naj. Stany! Wyraża w niej swą wdzięczność i hold swaj gorliwości. Na k. A₂: Wstęp. Tu mówi, że od roku otrzymał indygenat i godność generałską oraz komendę nad dywizją małop.

O potrzebie sztuki wojennej. O powiększeniu i ulepszeniu wojska. Etat i płaca jednej brygady (dokładne obliczenie). Liczba głów składających brygadę kawalerii. O porządku szykowania brygady. Wedle jego obliczeń po zaprowadzeniu oszczędności jedna brygada winna kosztować rocznie 961.115 złotych.

Bawor. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin.

(Wirtembergski Ludwik). Do I. O. X. Wirtembergskiego na oboz pod Golembiem 1792. w 4ce.

Ob. Książciu. Zieliń.

— Indygenat dla Xcia Ludwika Wirtemberga. (Actum etc. d. 9 Novembr. 1789 r.). fol., k. 1. Krasin.

— ob. Addytament — Książciu (Wirt. księstwo) — Zaleski Mich. (Przymówienie 1789).

M. Wolski w t. zw. „Obronie Stan. Aug.“ w Roczniku Tow. hist. liter. w Paryżu 1867 str. 194 (oraz w „Zdania“ 1792). — Askenazy Przym. polsko-pruskie (1919) str. 276. — Finkel Bibl. hist. III str. 1892.

(Wirtembergenses theologi). Acta et scripta theologorum Wirtembergensium et Patriarchae Constantinopolitani Hieremiae, quae utriusque ab a. 1576 usque ad a. 1581 inter se miserunt. Graece et Latine ab eisdem theologis edita. 1584. fol.

Głównym autorem był Crusius Marc. (ob.). Należy o tyle do polskiej bibliografii, że polemika ta stoi w bliskim związku z pracą Stan. Sokołowskiego Censura (1682). — Na dzieło powyższe napisał Sokołowski replikę: Ad Wirt. theologorum invecivam (1584). (Ob. t. XXIX str. 9).

Pisał także w tej sprawie Jakub Górski (Animadversio sive Crusius, 1586). — Ob. t. XVII 187.

— Wahrhaftiger Bericht auff die unverschämten Lügen... Georgii Scherers. Tübingen, Hock, 1584. w 4ce.

— Deren Württembergischen Theologen wahrhaftiger Bericht... Tübingen, 1585. w 4ce.

Obie broszury odpowiadają bezpośrednio Schererowi S. J., ale stoją też w bliskim związku z pracami Stan. Sokołowskiego o liście patr. Jeremiasza.

Streszczenie i ocenę całej tej polemiki podaje Cichowski Stan. Sokołowski a kościół wschodni 1929 str. 145 i d.

— ob. Crusius — Eucherius Johannes (1584) — Fickler — Górski Jakub — Hieremias — Lindanus — Natalis Racusanus — Scherer (1584) — Sokołowski St. (1585) — Sunobbigius — Zeitung.

WIRTH Franciscus. Apobateria Melchiori Laubano ad Bregensis Gymnasii rectoratum contendenti. Dantisci 1614. w 4ce.

— Syn Theo De Principio Venarum, Diatribe Anatomica in Gymnasio Dantiscano publice Instituenda Praeside Ioachimo Olhafio D. Respondente Francisco Wirth Preslar. Sil. Die XXI Iunii Horis Matutinis. Dantisci Typis Hünfeldianis, Anno 1614. w 4ce, k. 6. Wrocław. miej.

Virtuosa (La) bizarrra... (1792) ob. Zini.

Musyka Gaglielmiego, tekst Zinięgo.

Virtus Amore et Timore Fortior Sive Titus Tragoedia. Auspicijs Serenissimi Francisci Xaverii Regii Poloniae et Saxoniae Principis Acta In Regio Collegio Varsaviensis Societatis Jesu, Ludis Metagymnasticis Anno 1750. [Tu linia]. Varsaviae, Typis S. R. M. ac Reipublicae Collegii Societatis Jesu. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Dedykacja Franciszkowi Ksaweremu, synowi Augusta III, podpisana przez młodzież studiującą w kolegium warszawskim Jezuitów.

Po czym następuje argument sztuki. Daje się ona w Japonii, gdzie król Buęgi próbuje szlachcica chrześcijańskiego Tytusa odwrócić od religii chrześcijańskiej; ale Tytus trwa w wierze i znosi z poddaniem woli bożej najcięższe groźby, a mianowicie zapowiedź, że jego dzieci i żona sginą. Sztuka osnuta jest na dzieło Józefa Juventiusa (str. 650).

Składa się ona z trzech aktów, napisanych po łacinie i podzielonych na krótkie sceny. Autorem jest oczywiście jakiś jezuita polski lub zagraniczny, którego nazwisko nie zostało nigdzie wymienione. Na jednym egzemplarzu dopisano jako autora Stefana Łuskiego (ob.).

Na tym samym motywie osnuta jest sztuka polska J. Bielskiego (1748). Chreptow. — Ossol.

Virtus ob. Abrek (et honori 1639) — Bennet J. (In virtute 1674) — Bolski Seb. (Actus virtutum 1741) — Brocki M. (fructus 1670) — Bruno (Pronuba Lipski) — Cezary Fr. (post fata 1650) — Chocianowski Krzysz. (posthuma 1661) — Chociszewski St. (polona in ecclesiam 1691) — Cognitiono vitiorum (1763) — Crebiscius Chr. (Seriniana 1660) — Dantyszek (et fortunae 1510) — Eleonora Mar. (post fata 1698) — Fatowicz (non expectans 1634) — Grymecki J. (et gloriae 1712) — Jurkowski St. (et laboris 1634) — Kalinowski S. G. (honorata 1633) — Kroczkowski (honorata G. Królikowski 1647) — Kuczewicz Joan. (togata 1661) — Lubomirski St. (ac meritis) — Polikowski Anioł (cineri 1628) — Pruski Mich. (et Sapientia 1712) — Ryło Maks. (episcopalis) — Sobecki J. (regia 1674) — Stankiewicz A. (cineri 1615) — Tutkowski S. (et laboris 1654) — Zadzik (sacra adorea 1635) — Zieliński Conr. (coronata 1669).

Virtutes ob. Downarowicz Elias (1664) — Dunin P. (honoratae 1687) — Dziedzicki Mik. (Dissert. 1773) — Kulkliński (Oborski 1663) — Łacki F. (De fundamentalibus 1687) — Lanciensis M. (1641) — Ligeza G. (Sigismundi 1628) — Mniszech An. (magnarum splendor 1645) — Pastorius Joachim (1664, 1679) — Potocka Chr. (viva imago 1699) — Tylkowski Wojc. (De arte 1721).

Virtuti et eruditiori ob. Żołędziowski Ant. (1771).

Wirtz Paweł, gen. szwedzki (1657) ob. Würtz.

Virum (Ad) nobilem de cultu Confutii... ob. Confutius (1702).

— (Ad) magnificentum J. Czimmermanum... ob. Zoelner J. G. (1707).

Wirydarz Krolowy Nieba y Ziemi w Karmelu Zaszczepiony albo Trzeci Zakon Braci y siostr Nayświętszey Maryi Panny z Gory Karmelu z Regułą, Przywilejami Stolicy Apostolskiej, y powinnościami swymi, tudziez z przydatkiem różnego Nabożeństwa na zbawienią pobożnemu Chrześciaństwu pociechę przez WW. OO. Karmelitow ścisleyszey Obserwancyi Konwentu Gdańskiego Polskiemu Swiatu Drukiem ogłoszony Za dozwozeniem Przelozonych Roku Pańskiego 1752. [Tu ozdobna linia]. W Gdańsku, W Drukarni Godofryda Hartmanna. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 178 (brak końca).

Na odwr. k. tyt. rycinka M. B. i dedykacja Matce Bos. Potem aprobaty.

Mieści rzeźbę o trzecim zakonie (przyjmowanie, obłóczny) — reguła bractwa — modlitwy, psalmy, lekcje, pieśni (np. Pieśń o M. B. Sakaplerznej: Witaj Pani, my poddani... itd.). Uniw. Warsz.

— ob. Bonawentura (liliowy duchowny 1696) — Lubelezyk Jak. (Krześciański 1558) — Pontanus I. (albo kwiatki rymów, Fr. Grochowski 1607) — Rudkowski Lud. (duchowny 1677) — Schoenflissius And. (duszny 1648) — Szopowicz Stef. (flory sławy 1687) — Viridarium (1601) — Zacharzewski (bogaty 1705).

Wirydarzø cztery ob. Arnold Zyg. (1624).

Wirydarzyk ob. Sarnowski Archanioł (1716).

WIRZICKI Alfons Andrzej. Antistes Carmeliticvs Hoc Est Beatissimvs Andreas Corsinvs, Episcopvs Fesulanvs Ordinis Carmelitarvm; In Solennē suae festiuitatis obseruatione, Oratoriē celebratus. Per Fr. Andream Alphonsvm Wirzicki eiusdem Sacri Ordinis, Philosophiae Auditorem. Cum licentia Superiorum. Cracoviae, In Officina Valeriani Piątkowski, Anno 1651. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwrócie herb i wierszyk. — Dedykacja Albertowi Lipnickiemu, bisk. laodyc. — Potem panegiryk na cześć świętego.

Bawor. — Jagiell.

Wirzicki Jan ob. Wiśniowiecki Mich. (1668).

Wirzbowicz Angolus (Memoriale Philosophiae 1702) ob. Wierzbowicz Anioł.

Wirzburska Akad. ob. Wirzburgensis.

WISAEUS Augustinus. Auf des Arnold von Holten und Florentina Preutten hochzeitliches Freudenfest. Danzig, 1644. folio.

Gdańsk. miej.

— Auf des Ernst Kerssensteins und Adelgundae, Israel Köhnes Tochter Hochzeitfest. Danzig, 1644. w 4ce.

— Auf des David Krusen und Catharina, Hans Schumachers Tochter Hochzeitfest, Danzig 1645. w 4ce.

— Auf Hans Robeschken und Catharina, David Brawers Tochter. Danzig 1645. w 4ce.

— Auf des Israel Köhnes gen. Jaschky Töchterlein Anna Cordula angestellte Tauff-Solemnität. Danzig, 1644. w 4ce.

— Exequiae virginis Catharinae Gethkin, Andrae Gethken relictae filiae. Dantisci, 1642. w 4ce.

— Glückwunsch dem Heinrich Schmallenberg auff seinem Geburtstage. Danzig 1649. fol.

— Lessus Paramytheticus, Magnifico, Strenuo, Nobilissimoque Viro, Domino Iohanni a Nimptsch et Refersdorff, Domino in Falekenheim et Ölse, in Ducatu Schwidnicio-Iaurano Silesiorum, Iudicii superioris Assessori, Seniore dignissimo, lugenti Filium obe-

dientissimum, adeoque carissimum Ernestum a Nimptsch, modo iter in Daniam, jussu patrio, ingressurum, Sed, supremo omnium Parente jubente, supremam communemque omnibus mortis viam, Gedani 20. Octobr. Anno 1640. ingressum; pompaque solenniore, terrae omnium Parenti 14. Decembr. redditum; cum solatii tum observantiae causa insinuatus ab Augustino Visaeo Habelschverda Silesio. Gedani. E typographie Rhetiano. w 4ce, kart 4.

Wrocław. miej.

— Reimgedicht für das hochzeitliche Freudenfest des Daniel Friedrich und Cordula von der Linde. Danzig 1643. fol.

— Trauer-Gedicht... Johann Borbeck. Danzig 1643. w 4ce.

— Tröstliche Ansprache der Seele des Johann Boreckmann. Danzig 1644. w 4ce.

— Trauer-Gedicht... Sigmund Kersenstein. Danzig 1644. w 4ce.

— Trauer-Gedicht... Dorothea Schumann, Egbert von Kempens Wittwe. Danzig 1644. w 4ce.

— Trauer-Gedicht... Bernhard Schult. Danzig 1649. w 4ce.

(Wisaeus Augustinus). Testimonium debitum Augustino Wisaeo. Dantisci 1652. fol.

VISCARDO Giov. Andrea. La coronatione d'Henrico duca d'Angiò a re di Polonia... con la sua partita in Francia l'anno 1575 dell' ecc^{no} giurecons. il sig. Gio. Andrea Viscardo. Con licenza d'Superiori. In Bergamo, per Comino Ventura 1592. w 8ce, k. 2 nlb., str. 19.

Dedyk.: Sig. Pietro et Sig. Cinto Aldobrandini. Czartor.

VISCHER Jan Jerzy, szambelan króla pols. († 1662?). Summaria demonstratio Curlandiae et Sempalliae Ducatum Livoniae partem, et Ordinem Equestrem ejusdem Ducatus beneficiorum ac dignitatum in Regno Poloniae ac Magno Ducatu Lithuaniae capacem esse. (1648).

Peterab. publ.

— Oratio in comitiis electionis per... habita Varsaviae die 30 Aug. 1648 cum

duplici responso Regis et Reipublicae Poloniae. Varsaviae 1648. fol.

Rocke i Napiersky IV 449. — Finkel III 1885.

— Status causae praeliminaris pro Jo. Geo. Vischer contra Eberh. Christoph. Phil. Hahn, haereditarium bonorum Postonden, Kalitzen et aliorum. fol.

Peterab. publ.

Vischling Jozafat ob. Nakcyanowicz Jak. (Exercitationes) — Powilewicz Józ. (Exercitationes 1758) — Sieberg J. (Exercitationes 1758).

VISCANTI (Vicecomes) Antoni Eugeniusz, arcyb. efski, nuncjusz (ur. 28 grudnia 1718). Epistola, dat. Varsaviae 12 m. Decembr. 1760. fol., str. 1. Krasid.

— Mowa Antoniego Eugeniusza Wice-komosa Arcybiskupa Efezkiego świętej Apostolskiej Stolice posła do Najjaśniejszego y Najpotężniejszego polskiego króla Stanisława Augusta y przeznaczonych Stanów na seym królestwa uroczyste zgromadzonych miana w Warszawie 12 listopada 1766. fol., str. 7.

Po polsku i po łacinie.

Bibl. w Suchej — Krasid. — Ossol. — Raczyń.

— Mowa... od stolice apostolskiej do Naj. Stanisława Augusta króla pols. y do Najjaśniejszej Rzeczypospolitey Nuncjusza na Seymie ordynarynym Warszawskim r. 1766. dnia 12 Listop. z łacińsk. przetłumaczona. Warszawa 1766. fol., k. 4 nlb.

Taż mowa przeciw dyzydentom jest zamieszczona w dziele: Dowody gorliwości polskiej o wiarę S. katolicką (ob. Soltyk)... oraz w „Mowy wyborne“.

Jocher 9693. — Ciampi Bibl. crit. II 108. Krasid. — Ossol. — Raczyń. — Un. Wileń.

— Decisio Rotae Romanae, coram Audit. Vicecomite. Cracovien. Cappellaniae. Pro r. Michaeli Baranski contra r. Casimirum Palaszowski (ratione cappellaniae in paroch. ecclesia Czerniechoviensi). Facti. (Romae) typis Bernabo, 1749. fol., k. 4. Ossol.

— Antonii Eugenii Vicecomitis Archiepiscopi Ephesini Sanctae Apostolicae Sedis Legati Ad Serenissimum Et Potentissimum Poloniae Regem Stanislaum Augustum Et Inclytos Ordines In

Regni Comitii Solemniter Congregatos Oratio Habita Varsaviae Pridie Idus Novembris Anno MDCCLXVI (1766). (B. m. dr.) fol., k. tyt. i k. 3.

Uderza ostro na dyzydentów i żąda ich ograniczenia. Induicta armaturam Dei. Przeciwi równouprawnieniu ich. Przypomina, że uchwały sejmików są przeciw dyzydentom. Ob. Protestacja (1767).

Akad. — Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasid. — Ossol. — Raczyń.

— Oratio Illustrissimi, Excellentissimi, & Rmi Domini Antonii Eugenii ex Marchionibus de Vice-Comitibus Archi Episcopi Ephesini, SSmi Dni Clementis Papae XIII. & Sedis Apostolicae Nuntii habita in generalibus Electionis Comitii III. Non: Septembris A. MDCCLXIV (1764). fol., ark. 1 dr. Krasid. — Ossol.

(Visconti Antoni). Polonia Romanae Urbi super adventu Illustrissimi Excellentissimi ac Reverendissimi Domini, Domini Antonii Vicecomitis Archiepiscopi Ephesini, Sedis apostolicae nuntii et legati a latere recens ad se Missi. Animum suum... (1760). fol., k. 2.

Na drugiej karcie jest wiersz pt. Societas Jesu in Polonia super adventu III. et Rev Nuntii Uniw. Warsz.

— ob. Barański M. (Capell. 1749) — Documenta judeos (concern. 1763) — Dowody (1766) — Ghigiotti — Mowy wyborne (1784) — Rudzki Jędrzej (1768) — Soltyk Kaj. (Dowody).

Kurier polski 1760 str. 25. — Przeszkiecki Wiadomość bibl. str. 78. — Encykl. Org. XXVI 232 — Ciampi Bibl. III 108. — Fabisz Wiad o legatach 1864, str. 313. — Encyklopedia kośc. XXX 132. — Ks. Bednarski w Księdze referatów na Zjazd Krae 1936 str. 5. — Loret Zycie polskie w Rzymie (1930) str. 90, 103. (Tu o jego interwencji w sprawie żyd.). — Finkel III 1886.

Visconti Ignacy (Ratio studii philosophici 1753, Ratio studii theologiae 1753) ob. Elenchus (1755, 1775) — Juniewicz Mich.

Ks. Bednarski Upadek i odrodz. szkół 1933 str. 314 omawia wydane przezeń instrukcje dla nauczania jezuickiego, odstępujące od dotychczasowych przepisów i starające się to nauczanie unowocześnić.

VISCANTI Józef. Funerale del serenissimo Vladislao IV, re di Polonia

e Svetia. Con la coronatione del nuovo rè Gio. Casimiro re di Polonia e Svetia, gran duca di Lithuania, Russia, Prussia, Masovia, Volhynia, Samogizia, Livonia, Smolenscho, Zernichovia. Cavata da una lettera scritta di Cracovia al signor Gasparo Visconti li 19. Febraro 1649. In Roma, nella stamperia di Lodovico Grignani. w 4ce, k. 4 nlb. Czartor.

VISCANTI (Vicecomes) Kamil Honory, arcyb. larys., legat w Polsce († 1645). Oratio Ab Illustrissimo, ac Reuerendissimo Domino, D. Comite Honorato Vicecomite, Archiepiscopo Larissenno. Et in Amplissimis, Inclytis Regni Poloniae, ac Magni Ducatus Lituaniae, Ditionibus, A SSmo Domino N. Vrbano VIII. cum facultatibus Legati a latere Nuncio Apostolico. Habita Die XII. Mensis Octobris, Anni MDC.XXXII. Ad Senatum, Equitesq; Polonos, ac Lituanos in Castris, prope Varsauiam, congregatos ad nouum sibi Regem eligendum. Post fata Pientissimi, Inuictissimi, omnibusque titulis gloriosissimi, ac ter maximi Sigismvndi III. Poloniae, ac Sueciae Regis. Varsaviae, In Officina Ioannis Rossowski, S. R. M. Typographi, Anno Domini, 1632. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Jest to mowa wypowiedziana na szejdzie elekcyjnym do Senatu i Rycerstwa. Zawiera pochwały zmarłego Zygmunta III; podnosi wzniosłość wysoko jego wierność kościołowi katolickiemu. Powołuje się między innymi na Vergiliusza wiersze o Sybilli. Wychwala połączenie greckiego i rzymskiego wyznania, jakie się dokonało za Zygmunta III. Chwali jego poszanowanie dla wolności kościoła i dla jego przywilejów. Przypomina Piasta, który przyjął w gościnę apostołów Jana i Pawła. Mówi o waleczności Polaków i o ich hojności dla kościołów i klasztorów. Występuje przeciw „Polyticorum regulis“ (służba do stronnictwa polityków we Francji). Wzywa do opieki nad duchowieństwem. Kończy życzeniem dla nowo wybranego króla Piasta, bo urodzonego w Królestwie polskim, i błogosławi go imieniem Stolicy Apostolskiej.

Jocher 7377. — Lünig Litt. Procer. Europ. I 991.

Akad. — Bibl. w Suchej — Chrept — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— ob. Ostrowski (Swada 1747, fol. II str. 20—2; elogium... Nicolai Sapieha) — Siri Vittorio (1652) — Urban VIII.

Radziewicz Albr. Pamiętniki I 1839 (passim). — Rykaczowski Relacje nuncj. II (tu jego obszerna relacja). — Fabisz Wiadom. o leg. 1864 str. 240. — Theiner Monumenta III 887 i 418. — Załęski Jesuici w Polsce II (1901). — Casermak Plany wojny tureckiej w Rozpr. Akad. hist. fil. XXXI (1895). — Encykl. kośc. XXX 132. — Bartosa, w Encykl. Orgelbr. XXVI 225. — Finkel Bibl. III 1885.

Viscovich ob. Dolci Fr.

WISE (de) Paulus. Depositio cornuti Zu Lob vnd Ehren Der Edlen Hochlöblichen vnd Weitberühmbten Freyen Kunst Buchdruckerey In kurtze Reimen verfasset Durch Paulum de Wise Gedanensem Typothetam. (Berlin). 1621. w 8ce, k. 8.

Wisberg Mik. ob. Wisenberg M. Wiseman Baltazar ob. Tralles Joh. (Vota 1647).

Wisenberg Adam i Andrzej in Czajowice ob. Słowakowicz Stan. (Eclips. 1668) — Tainer Ludwik (Titan Sarmaticus 1667).

Wisenberg Jan († 1661) ob. Bieżanowski Stan. Józ. (Fama posth. 1661) — Kantelowski Jerzy (Hymen 1611) — Makowski Adam (Wizerunek panny 1635) — Malski Andrzej (Psalterzyk 1624) — Wierowski Wawrz. (Cyprys 1637, Nobilis 1636) — Wisenberg Mikołaj (Triumphus 1634). — Zasłona Joan. (Xenium 1645) — Żarski Franc. (Theoremata 1649).

WISEMBERG (Weissenberg, Wisenbergler) Mikołaj (I), stud. w Insbrucku. Magnificis, Generosis Atque Nobilissimis, Antiqua Pietate, Doctrinae Soliditate, iudicij dexteritate, prudentia, multarum usu et experientia praestantissimis viris, Dn. Johanni Wisenberg Fratri, Dn. Christophoro Falencky Affini, Dn. Conrado Fiasser Affini, Dn. Stanislawo Chodovvicz Affini, Patronis suis summè observandis, Hanc Meditativncvlam De Vitae Humanae Miseria, Carmine Heroico Descriptam, In felix novi anni auspicio, studiorum testi-

monium, observantiae monumentum, gratitudinis tesseram exhibet, dicat consecrat Nicolavs Wisenberg In Academia Norica, Anno 1611. mense Decembri. Typis Abrahami VVagenmanni. (1612). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwrocie karty tytułowej jest wotum życzące szczęśliwego Nowego Roku ujęte w 8-wierszu iacińskim. Po ozym idzie krótka elegia dedykacyjna i 7 stron rozmyślań ujętych w heksametr nad nędzą ludzkiego życia. Wykazuje, że życie ludzkie jest trudem, bajką, snem, jedną chwilą, cieniem itp. Autor wzywa Boga i Chrystusa, aby się nad nędzным człowiekiem zlitowali i przebaczyli mu jego grzechy. Kończy na jednej karcie wiersz do brata Jana z powodu imienia przypadłych na koniec roku. Ossol.

(Wisenberg Mikołaj). Epithalamium Nà Wesele Zacie urodzonego Pana Ie. M. P. Mikołaja Wisenbergiera. Y Iey M. Panny Katarzyny: Ie. M. P. Stanislawva Amandy Olbornika K. I. M. Corki. [Tu ornament linearny]. W Krakowie Roku Páńskiego, 1614. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrocie karty tytułowej sześciowiersz z pochwałą cnotliwej i bogobojnej żony. Na następnej karcie wiersz do pana Mikołaja Wisenbergiera, w którym autor zapowiada, że będzie służyć z domem swoim przez długie lata.

Od następnej karty idzie długie epithalamium wierszem polskim, w którym pochwalono piękność oraz obyczaje panny młodej. Kończy: Pieśń parnaskich bogiń na cześć nowych małżonków, która ma być śpiewana przez muzę Clio.

Maciejowski Piśm. III 86. Ossol. **WISEMBERG (Wisenberg) Mikołaj (II).** Trzy jabłka złote. Kraków, 1640. w 4ce.

Juszyński Dykc. II 325. — Paramythia Ad Almam Matrem Acad. In Obitu, Eximiae virtutis & ingenii Adolescentis, Georgii Biderman. Prudentissimi Viri, D. Georgii Biderman, Olim Consulis Crac: diligentiss. A Nicolao Wisemberk, In Signum Amoris Fraternali & Doloris Facta. Anno a Partu Virginis, 1639. (Na końcu:) Cracoviae in officina Martini Philipowski Anno D.M.DCXXXIX. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Dzielnko składa się z kilku wierszy napisanych na cześć zmarłego przez jego przy-

jaciół. Najobszerniejsze napisał Wisenberg. Inne mniejsze (epigramaty i epitafia) pisali: Franciszek Szembeg, Aleksander Piarski, Marcin Sławecki, Gabriel Szembeg, Jan Szembeg i Jakob Ludwik (zdaje się brat zmarłego).

W egzemplarzu Biblioteki Jagiellońskiej poprawiono pisownię Szembeg na Szembek. Juszyński II 325 podaje rok 1629.

Jagiell. — Ossol.

— Triumphvs Hvmani Generis, Dvm Sacrosanctas Natalitiorum horas Magnus Magni Dei Filius renouaret. Per Nicolavm Wisemberk, In Alma Acad: Crac: Studiosum Póðseos, singularis voti ergò Decantatvs. Anno Domini, M.DCXXXIX. (1639). Cracoviae. In Officinà Typographica Martini Filipowski. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwrocie herb siedmiopolowy i wiersz „In ornamentum Wisemberscianae Domus“ (podpisane M. K.).

Rozpoczyna dedykacja Joanni Wisenberg salinarum Wielic. et oborarum Ilkus. Administratori ac patroo suo. — Dalej idzie dłuższa Ode Dicolos Tetrastrophos, w której wychwalony ród Wisembeków (ogólniki). Juszyński Dykc. II 325 (podaje rok 1634). Dzików — Ossol.

— Wieniec Amaranthowy Nà Hibleyskich polách od Bogin uwity. Przy Weselnym Akcie Jego Mói P. Zygmvnta Porębskiego, Joy Mói Pannie Annie Wisemberkownie Przez Mikołaja Wisemberka, Stud: Eloq: sławney Akád: Krák. Nà Oświádeczenie Bráterskiej miłości Ośiárovvány. W Krák: W Drukárniey Andrzejá Piotrkowczyká, Typográphá I. K. M. Roku 1641. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Na odwrotnej stronie tytułu rycina wieńca ofiarowanego „siostrze kochanej stryjecznej“, przy jej weselnym akcie. Po czym dziewczosłab wierszem, na który się składają: Apollo wzywający Muz, okrzyk Muz i przemowy trzech Muz. Wreszcie Zefir niesie wotum na potomstwo szczęśliwe. Kończy wiersz do Zoila, wzywający go, aby nie psuł sobie sębów, bo chleba jeść nie będzie i musi jeść otręby.

Wiersze są gładkie, ale pełne reminiscencji klasycznych, i większego talentu poetyckiego nie wykazują. Ossol.

— ob. Biderman Jan (Francisco Zalasowski 1640) — Bieżanowski Stan. Józ. (1661).

Maciej. Piśm. III 831. — Święcki Hist. pam. II 292. — Siarczyński Obraz II 310.

Wisemberkówna Anna ob. Bidermann Joan. (1640) — Wardziński (Echoparnaskiej harmonii 1640) — Wisenberg Mikołaj (Wieniec amarantowy 1641).

Wisemberkówna Barbara ob. Chodowicz G. (1632).

Wisener Henryk ob. Hossmann Salom. (Opusculum 1637).

Wisimirus Lechici Imperii Successor Gloriosissimvs: Qvi Augustijs Soli Poloni non contentus Daniae Regnum Nauli praelio laccessit, Vbi Ad felices fauentis sibi Bellonae Successus Dvm Sivardvm Daniarvm Regem Ejusq; Filium Iarmericvm captivos ducit, Perennitatem Nominis sui cum theatri plausu meretur: Sub Secundis Magnifici ac Generosi Domini, D. De Boemie & Mvebnice Michaelis Bojemski, Pincernae Terrae Livensis Compilitonis Cataphractae Cohortis Illvstrissimi Domini Ensiferi Regni Avspicij; Per Magnificam Rethorices Louiciensis Collegij Szamoviani Scholarvm Piarvm Iyventvtem In decursu annui laboris Scenico apparatu Prodvctvs. Anno Aeterni in carne humana Triumphatoris 1686. Die 14. Julij. Varsaviae, Typis Collegij Scholarum Piarum 1686. fol., str. 8 nlb.

Program, po łac. i po polsku; na końcu długi spis aktorów.

Obacz: Wizymir. Wolański (Muz. Nar.).

— ob. Sienkiewicz Bern. (Patres 1718).

Visio ob. Gładysz M. S. (optica 1653).

Visio Tundall ob. Tundal.

Visio visionis ob. Godzimirski W. (1616).

Visio, Visiones ob. Brygida św. — Komeniusz (Lux in tenebris 1656; K. Poniatowska, Drabicz, Kotter) — Melisch Steph. (nocturnae 1659) — Poniatowska Krystyna — Revelationes — Solpha Bened. (1545) — Widzenia — Wieszczby — Wizje — Wróżby.

Visitatio Canonica Ecclesiae Parochialis pro an... fol., k. 15 nlb.

Krasiń.

— ob. Belloto J. A. (apostol. 1611) — Minocki Franc. Jos. (1763) — Schen-

king (Constitutiones 1611) — Tecnow J. (eccles. 1613).

Wisła (Vistula, Istula, Weichsel) ob Af-beeldinghe (1624) — Bericht (Kurtzer von der Brücke bei Nogat 1726) — Beweise (cło 1771, 73) — Bielski Joach. (Istula convivium 1576) — Boehm 1706; de lapillis) — Briefe über die Streit. (1784) — Celtes (1502; tu oda do Wisły) — Chądzyński Antoni (1718) — Claverius (Germ. 1663) — Contrafactur (Fisch 1624) — Copia (1734) — Danzig (Unp. Bemerk. 1783) — Declaration (1781) — Deductio juris (Borussiae rex 1718, 1734; ob. Duncker) — Delineatio (pons Nogato impositus 1718) — Demonstratio (1723) — Dohm (Schiffarth 1784) — Dorman (1591) — Dreschreiber (plan ujęcia) — Duncker (Deductio juris deducendi in Vistulam 1718, 1734) — Duńczowski St. (Kalendarz 1767) — Durich (1795) — Endersch J. F. (mapa) — Exposé — Expositio jurium insularum (1766) — Francisco Fenix (monstro 1624) — Gadebusch J. (Enc. 1621) — Gdańsk (ordynacja dla szypków i flisaków) — Geret Sam. (Behrende Nachricht 1795; tu mapa od Płocka do Grudziądza) — Hamnards (1787; kanał) — Jaski A. (1674) — Jurkowski J. (Chorągiew wandalinowa 1607) — Klonowicz (Flis) — Konarski St. (De emend. 1741; str. 250, tu napis na moście warsz.) — Mannert Konr. (1795) — Mariaeburg (Nogat 1738) — Morsztyn And. (prolog do Cyda Kornela) — Nogat — Oblaith (Schreiben 1784) — Observations sur l'exposé (1783) — Oraczowski Fel. (Zdanie 1782) — Ossoliński Mikołaj (alluvio 1621) — Pouiński Ant. (Sarm. 1741; descr. naufragii) — Preuves du Roi (1773) — Pufendorf (Hist. 1690; tu Weichselmünde i Nogat) — Remarques (1773) — Resolutio (1629) — Rozkaz noty (1778) — Rudnicki Dom. (1741) — Saracinelli (Wybawienie 1629; w prologu Jagodyńskiego) — Schrenck J. (nuptialis) — Schröter (De fluvio Memel 1553) — Schurtzfleisch (1701) — Slacheinius (De felici 1587) — Strack-

witz G. (mindische Tiefe 1655, 1674) — Titius J. P. (exundans 1674) — Titius J. D. (vestigia 1760) — Uniwersał Kom. skarbu (most 1776) — Uhl (Schreiben eines Elbingers 1784; tu dużo dokumentów z lat 1378—1780 o handlu Wisłą) — Uphagen (Parerga 1782) — Uwaga na słowa ewang. (1770) — Wernicke (Danz. Seezölle).

Borowy Wisła w poezji polskiej (w „Kamienych rękawiczkach” 1931). — Finkel Bibl. III 2021.

VISLAVIUS Johannes. Iusta exequialia in obitu Florentinae von Becken, Christophori ab Houwaldt conjugia. Dantisci 1647. w 4ce.

Wiślica ob. Przeniesienie sądów — Skarga Piotr (Na artykul zjazdu 1606).

WIŚLICZY (z) Jan (Vislicius, Visliciensis) (ur. ok. 1490). Bellum Prutenum. Noscere si quis amas pruteni fata duelli Hue ades et vultu perlege scripta pio. Que canit exiguo madefactus corda furore At tamen Aoniis Sarmatha notus suis. [Na końcu:] Cracoviae impensis famati domini Ioannis Haller ciuis cracoviensis MDXVI (1516). w 4ce, k. 30 nlb.

Tytuł i przypiski po bokach dr. gockim.

Tytuł w drzeworycie: kolumny po bokach, a na wierschu orzeł s literą S.

Na odwr. k. tyt.: Carmen exhortatorium Ioannis Vislic. ad musam M. Pauli Rotheni, laudibus eius refertum ad condendum epigramma in libellos de pruteno bello conscriptos. — Elegia M. Pauli Crosnen. ad Ioannem Vislicien. — Potem proszą: Magistro Paulo de Crosna studij cracoviensis collegiatio poetae praeceptorique dignissimo Ioannes Vislicien. — Po czym idzie: Carmen Val. Eckii Philiripolitani (sic).

Wreszcie tekst poematu Jana z Wiślicy (poprzedzają go Argumenta libellorum i Ode Tricolos tetraastrophos). Poemat dzieli się na 3 księgi.

Na końcu: Odo tric. tetr. ad Sigismundum regem super suum cum Scythia duellum (s r. 1514). — Dalej wiersz ad Petr. Tomicki. — Wreszcie: Elegia ad deiparam Virg. Mariam pro sodanda peste. — Kończy epigramma ad invidum (Zoile cur aspectas...). Przedruk wyszedł w wydanych przez B. Kruczkiewicza pismach Pawła z Krosna i Jana z Wiślicy (Carmina 1887, wyd. Akad. Um.). — Jan z Wiślicy był uczniem i naśladowcą Pawła z Krosna.

Tłumaczył ten poemat o zwycięstwie Jagiellów nad Krzyżakami Mecheryński w Rozprawach filolog. Akad. Um. VIII 1880. — Przedrukował przekład częściowo Kłosowski w r. 1910. Inny przekład (Smerek) wyszedł we Lwowie r. 1932.

Wisniewski Hist. lit. VI 225. — Encykl. Orgelbr. XXVII 210. — Wierzbowski III 2082. — Zeissberg Dziejopisarstwo I 244. — Kruczkiewicz w Rozpr. Akad. filolog. XII (1887) str. 111 i nast. — Jesienicki w Muzeum 1888 (Uwagi krytyczne nad edycją Kruczk.) oraz w Rozprawach filolog. Akad. 1890 (o wpływie klasa. poetów). — Senger Krytycz. zmiętki 1897. — Sinke w Encykl. pol. Akad. Um. 1935 (Dzieje lit. pigknej 182). — Hahn Grunwald w poezji pol. 1910. — Witkowski Jan z Wiślicy (monografia w Przewodniku Nauk i Liter. 1891, XIX str. 29). — Tenże w Muzeum 1892 (VIII). — Pilat-Maler. pol. II cz. 1 str. 71 i 74. — Finkel-Malecyski Bibl. hist. nr 9892-3. — Korbat I 124.

Czarn. (Bawor.) — Jagiell.

WIŚLICZY (z) Michał (Wiśliczka), prof. Uniw. († 1575). Diarium cum Electionibus pro anno 1539. folio tablicowe.

Druk Mac. Scharffenbergera w Krakowie. — Z drzeworytami scen biblijnych i sodiaku. Formanowicz Kat. bibl. kap. gnieźn. 1930. — Przewodnik bibliograficzny Wislockiego 1886 str. 78.

Bibl. kapit. gnieźn. — Jagiell.

— **Ephemeris cum Electionibus pro A. D. 1532 qui est bissextilis et embolismalis per magistrum Michaellem a Vislicia in celebri studio Cracoviensi diligenter confecta. Cracoviae... (1531).** folio tablicowe. Jagiell.

— **Judicium Astrologicum In celebri studio Cracoviensi: per Magistrum Michaellem a Vislicia editum: Pro anno domini 1537. Lune Eclipsis... (1536).** w 4ce(?).

Zachowała się tylko karta tytułowa, którą J. Soruga w Przewodniku bibliograf. 1913 maj opisuje, jak następuje: Na k. tyt. wyobrażenia planet w kształcie dwóch twarzy ludzkich, a poniżej napis: Mercurius Dominus Anni, Venus particeps. Nadto na pierwszej stronie czytamy: Valentini Polidami Epigramma ad Lectorem s ośmiu wierszy opiewających, co zsyłają poszczególne planety, z uwagą końcową, że nad wszystkimi przeznaczeniami gwiazd czuwa praeceps Bóg. Drugą stronę wypełnia długa dedykacja autora do Erasma Eustachego z Krakowa, ka-

nonika wileńskiego, sekretarza królewskiego etc. etc. mecenasa nauk — z sierpnia 1537 roku. Nie ulega wątpliwości, że jest to druk krakowski, lecz z czyjej drukarni, nie wiadomo.

— **Judicium de Cometa Mense Septembri. Anni 1532. Viso, per Magistrum Michaellem a Vislicia elaboratum Ad Lectorem. Syderis horrendi crinis: Si nosse laboras Quid ferat: hic doctus te docet Astrologus. Dura ne miscebit violentus prelia Mauors: Exiguos ne ferent: torrida prata cibos An quia spicifere crinis spectatus in oris Erigones: pestem sparget Apollo feram An ne aliud quicquam: neq enim frustra nihilq Portendens nocui: flamma comata micat Ast hoc quicquid erit rabidos auertat in hostes Omnia qui nutu voluit ubiq suo. Martinus Cromerus. (Tu rycina komety z ogonem).** [Na przedostatniej karcie:] Impressum Cracouiae per Mathiam Scharffenberg. Anno Dñi Millesimo quingentesimo tricesimo Secundo. (1532). w 8ce, k. 12.

Rozpocyna dedykacja: Reverendissimo in Christo Patri et Domino, D. Joanni (Karkowski) Episcopo Premislien. — Z przedmowy do czytelnika widać, iż wydał Prognostyk na rok przyszły, to jest 1533. Wykłada dalej przyczyny, dla których w teraźniejszym piśmie o komecie różni się w przepowiadaniach od tego, co napisał w Prognostyku. — W samym piśmie mówi De causis et origine Cometarum, De locis quibus Cometes portendit et de tempore euentum, De Genere et qualitate euentum. Na ostatniej karcie 12 w. Mathiae Franconi.

O teź komecie pisał Adam Tuszynius z Tarnowa. Czartor.

— **Lasztafel auff das Jar M.D.XXXVI durch Magistrum Michaellem von der Weiszlich mittsampt den erwelungen fleissig auszgesacht... [Na końcu:] Gedruckt yn der Königlichen stat Cracaw durch Hieronymum Vietorem. (1535).** w 12ce, k. 16 nlb.

Na odwr. k. tyt. rozpoczynają się objaśnienia dotyczące słotej liczby i skrótów: Wie man den Almanach sol Verstehen — na oznaczenie gut erczeney nemen, gut baden vnd schropffen (stawiać bańki), purgiren durch tranck, purgiren durch pilule, gut Kinder entwenen etc. Te wyjaśnienia ciągną się do połowy następnej strony, gdzie w dalszym ciągu następują

znaki planet pt. Die Czeichen. Od strony czwartej rozpoczynają się miesiące w ten sposób, że na jedną stronę wpada pół miesiąca, a na następną drugie pół miesiąca, górą zaś biegnie szwabachą czerwony napis miesięcy: Jenner, Hornung, Merca, April, May, Brachmon, Heromon, Angstrom, Herbstmon, Weinmon, Wintermon, Christmon hat tage 31, 29 etc. Imiona świętych po łacinie italskie, a tylko przy każdej niedzieli zaznaczony treść ewangelii szwabachą. Niedziela święta czerwonym atramentem znaczone, święto św. Stanisława nie zaznaczone. Po miesiącach następuje wyliczenie szóstki słońca i księżycy: Finsternuss der Sonnen und des Mones; na przedostatniej kartce: Ein Vnderweysung an Vberlassen mit flied, na odwrocie pouczenie: Erczney sunemen.

Tak opisuje znany mu egzemplarz J. Seruga w Przewodn. bibliogr. maj 1918 (nie podając, gdzie go znalazł). Zapewne w oparciu w Archiw. Miejsk. Krak.

— Practica Auff das Jahr 1536. Durch Magistrum Michaelen von [Wiss]slicz zu Krockaw fleyszig auszgesacht. Finsternis. Der Sonnen. Des Mondes. [Tu dwie małe rycinki słońca i księżycy w zaćmieniu]. Die Son ein herr dyss iares. Mercurius mythelffer... [Na str. 3 od końca:] Gedruckt in der Königlichen Stadt Crackaw durch Matheam Scharffenberg 1536. w 8ce, k. 32.

Na odwrocie tyt. zaczyna się praktyka: von reg. planeten, krankheit, vom stande der secten, von dem kon. tsu Polen..., von den Jouisalischen... Także przepowiednie o wojnach, o pożarach, dla Mazurów i Żydów, Turków i Tatarów. Na przedostatniej stronie popiersie Zygma. I (w kapeluszu, z myką na głowie).

Fragment tego druku odszukał ks. Rokossny w bibl. paraf. w Słopi (dziś jest w bibl. diec. Sandom.) — i opisał w Bibliotece Warsz. 1902 I 164.

— Prognosticon et Significatio Crinite stelle in mense Julio. Anni 1533. uise. Per Magistrum Michaelen a Wislicza confectum. Reuerendissimi in Christo Patris et dñi Domini Joannis Episcopi Vladislauici. Insigne. [Tu herb Junosza, a pod nim wiersze:] Agnus ad Spectatores. Sum specie insigni, Sum cunctis utilis Agnus Atq; meum numen qui tueatur erit. Filius e tenero natus qui virginis aluo, Non turpe est ratus, nomen habere meum. Jnq; meam for-

mam est mutatus Juppiter Ammon, Qua nimio tellus sole perusta viget. Additur his, Praesul quod me sibi uendicat ille Qui uere est patriae gloria magna suae. M. Benedictus faciebat. (Na końcu:) Impressum Cracouiae per Mathiam Scharffenberg. Anno domini Millesimo quingentesimo trigesimo tertio. w 4ce, k. 6 nlb.

Druk gocki.

Dedyk. do bisk. kujaw. (Karnkowskiego), dat. Cracouiae, pridie nonas Augusti, Anno 1533. — Na końcu 4-wiersz do cyselnika Georgii Albinii Cosmin. i 12 w. Mathiae Franconii Hegitmanni.

Jagiell.

— Usus almanach seu Ephemeridum interpretatio (1532)... ob. Usus (w t. XXXII str. 101).

Jedliński on był, jak przypuszczam, autorem, to byłoby to najważniejsze z jego dzieł.

— ob. Tuszyna (z) Adam z Tarnowa (w t. XXXI 424).

Starowski Monumenta 173. — Muczkowski Statuta 171, 177. — Wisłocki Kat. rękopisów Jag. nr 579 i nast. — Tenże Incunabula (1900) str. 552 (o księgach ofiarowanych Uniw.). — Tenże Liber diligent. str. 523. — Stan. Estreicher Acta rect. II 379. — Barycz Conclus. Uniw. 1934 str. 491. — Wisniewski Hist. lit. IV 497 i VII 878. — Żebrawski Bibl. matem. 108—9. — Łętowski Katalog IV 229. — Łukaszewicz Hist. sakól I 49. — Morawski Hist. Uniw. II. — Barycz Hist. Uniw. Jag. (1935) str. 272 (tu dwie notatki ręk. o nim z Bibl. Jag. i Ossol.).

Wisliensis Hilarius ob. Trzeciecki Andrzej (Epigrammatum 1565).

Wisłocki Killian ob. Chodykiewicz Klemens (1764).

Wisłocki Michał ob. Idzellewicz Mich. (Kazanie 1780).

Wisłocki Teodozy bazyliański († 1801) ob. Bulle, brevia (1799).

Encykl. kośc. XXI 486. — Peloss Gesch. der Union II (1880).

Wisłouch ob. Wysłouch.

Wisnar Christianus ob. Calovius Abr. (De satisfactione 1640).

Wisnaeus Joannes ob. Górski Jakub (1560).

WISNER Daniel, doktor filozofii, kandydat prawa, były wiceekonom starostwa malborskiego. Tractatus Brevis De Extra Magis Lamiis, Veneficis Aliis-

que Malefactoribus à Consociis suis in quaestionibus seu torturis nominatis inculpatissiq; et vtrum cognitio horum criminum spectat ad Forum Spirituale, an Seculare an Mixtum; Et quomodo Iudex secundum Iura praescripta contra eosdem eisdemve; et non de facto procedere debeat. Ex Mente Et Calevlo. PraeClarissimorum Iuris Consultorum eorumq; Conclusionibus ad salvandas innocentium animas et conservanda corpora innoxie inculpatorum decerptus depromptusq; ne injustae imperiti iudicis confestim de facto capturae, detentioniq; eius praecipitanter subijciantur et executionem Contra DEum, conscientiam et Iura patiantur. Lvcvbratione. Danielis Wisneri artium ac Philosophiae Doctoris L. Vq; Candidati, S. R. Mtis Olim Oeconomiae Mariaeburgensis Viceoekonomi. Anno Reparatae Salvitae Nostrae. WLaDIsLao Rege QVarto. qVIs MaIor? non SenatVs, non potentla: at benIgnitas et gratla eIVs. (1639). Posnaniae In Officina Alberti Regvli. Excudebat PavlvS Böttcher. 1639. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 30, k. 1 nlb.

Na odw. k. tyt. Stemma Opalinianorum.

Dedyk. Christophoro palat. posn. et Lucae a BaIn Opaliński, dominis gratiosissimis. Tu pochwały rodu (może więc z ekonomii malb. przeniół się do służby u Opalińskich?). Dat. Posnaniae 6 maja 1638.

W przedmowie Lectori powiada, że po mniejszych miastach w Polsce torturują się czarownice (opisuje te tortury i różne magiczne zabiegi). — Dzieje się to „ultra iuris formam“ w myśl zasady „ja pan, ja prawo“. Powołuje się na Bartola i na Wesenlecius komentars do pr. rzymskiego. — Na końcu: Cum licentia superiorum (ale nie wymienia, jaka to zwierzchność zgodziła się na wydanie tak śmiałej książki).

Dzielnko składa się z dwóch części: 1) traktat o sąd. nad czarownicami; 2) dwie quaestiones coronidis loco.

Przedmiotem traktatu (str. 1—23) jest wywód, że sądem właściwym dla spraw o czary jest albo sąd duchowny, albo iudicium mixtum. (Widocznie chodzi o to, aby sprawy te odebrać kompetencji sądów miejskich i wiejskich, pławiących i torturujących czarownice). Powołuje się na Spec. Sax. i głosę do Zwierciadła, na prawo kanon. i na pr. polskie (konst. 1543). Po miasteczkach i wsiach plebani powinni

te sprawy ująć w ręce. — Kiedy wolno ścigać czarownice? Gdy są należyte poszlaki (o tym wywód naukowy). — Kiedy i jakie wolno w śledztwie stosować tortury? (powołuje się na przepisy Const. Carolina i na ówczesną naukę). Na ogół chce utrudnić i ściganie czarownic i używanie tortur. Przytacza pisma licznych jurystów dawnych i współczesnych na poparcie swojego tłumaczenia ustaw.

W dwóch dodanych do traktatu kwestiach omawia: 1) czy słusznie brak placu u czarownic torturowanych uważa Bodinus (w Daemonomania) za domniemanie contra sagas? 2) czy sędzia może karać za pomocą t. sw. poena ordinaria zabójcę po dokonaniu przez niego ugody z rodziną zabitego? (Cytuje włoskich, hiszp., niem. prawników, a także orytye ławników lipskich — oświadczą się za tym, że ugoda jest ważna, a przestępca nie może być już karany karą zwykłą, tj. karą śmierci, tylko karą łagodną).

Na końcu odezwa Ad Zoilum... oraz obianienie: Finitum eodem anno aere Christianae XXV. Die Junii. Legem IIX (sic) Tabularum... (i data 1639 w chronostychu). Szajnocha Szkico III 303. — Bederski Druki posn. 1929 nr 62. — Koranyi w „Pamiętniku 80-lecia przem. Dąbkowskiego“ 1927 (omawia i zestawia z „Czarownicą powołaną“). Ossol. — Raczyń.

— Czarownica powołana, albo krótka nauka y przestroga z strony czarownic zebrana z rozmaitych doktorów tak w prawie Bozym iako w świeckim biegłych... W Poznaniu R. P. 1639... obacz tom XIV str. 531—2 (edycje dalsze z lat 1680, 1714).

Znakomite to dzieło (na które zwrócił w sposób naukowy uwagę Rosenblatt Czarownica powołana 1883) wyszło anonimowo. O autorze mówi drukarz Regulus tylko tyle, że pisał je jego przyjaciel, który zabawiał swe dojrzałe lata honesto otio przy innych skryptach. Ale autorem mógł być w ówczesnej Polsce tylko Wisner. Argumenta są następujące: 1) oba dzieła drukowały się równocześnie u Regulusa, jedno dat. w kwietniu 1639, drugie w czerwcu 1639. — 2) Oba mają tę samą tendencję: odebrać sprawę o czary sądom miejskim i wiejskim, a przysłać duchownym. — 3) Autor jednego i drugiego jest prawnikiem, znającym tych samych „doktorów“, tak kościelnych jak świeckich w oboim prawie biegłych. — 4) Pewne argumenty i fakta podane są tu i tam np. opis indagowania obwinionych o czary przez karmienie ich opłatkami i gołąbkami, sadzenie na stole pomazanym olejem, torturowanie przez płaty zanurzone w gorzałce i zapalone itp.

Różnice polegają tylko na tym, że „Caarownica” pisana jest po polsku (ale Wisner po polsku umiał) swobodnie i popularnie, z przeznaczeniem dla mieszczan — a „Tractatus” jest pisany metodą naukową, pedantycznie, językiem łacińskim. W ten sposób obie prace się dopełniają. Autorstwo Wisnera nie ulega wątpliwości.

Podobieństwa między oba dziełami zestawil Koranyi I. e. (Zwrócił też uwagę, że za wzorem Wisnera wystąpił niebawem przeciw procesom o czary w sądach chłopskich i miejskich Krz. Opaliński Satyry 1650). — Berwiński Studia o liter. ludow. I 84. — Ad. Krzyżanowski Polska I 234. — Maciejowski Polska I 234.

— ob. Wodka z elixirem (1729; tu ekskurs o czarach, napisany pod jego wpływem).

Wiśni (Wyssnia) (z) Stan. ob. Byliński St. (1631).

Wiśniewca (z) Zofia Anna ob. Surowski Wojciech (Ochotna myśl 1614).

WIŚNIEWSKI Antoni, pijar (Jakub od św. Samuela, ur. 1718 † 1774). Constitutiones Clericorum Regularium Scholarum Piarum. I. Constitutiones cum notis. II. Regulae et ritus communes. III. Compendium privilegiorum. IV. Directorium capitulorum. V. Directorium visitationis prov. et Poenae canonicae. Varsaviae MDCCLXVIII (1768). w 4ce, str. 168.

Jest to zbiór konstytucji i przywilejów pijarskich wydanych dla całego zakonu w latach 1622—1767.

Na polecenie zatwierdzenie Grzegorza XV dla tego ogólnego zbioru ustaw pijarskich z roku 1622. Zbiór ten zajmuje str. 1—83 i składa się z 3 części. Do każdego postanowienia zawartego w tym zbiorze (s r. 1622) dodane są „notae”, które przynoszą materiał z lat późniejszych, i to zarówno z XVII jak nawet XVIII wieku. Między innymi reguluje także ten zbiór (jeszcze raz zaznacząc: zbiór ogólny, a nie polski prowincjonalny) ustrój szkół pijarskich (str. 38—51: De gymnasiis seu scholis). Od str. 52 idą przepisy o należnych władzach zakonu.

W dalszym ciągu dodane są do tego zbioru:

1) Regulae et ritus communes (s r. 1659). — Tu znova ustęp de scholis oraz de libris authorum explicandis.

2) Compendium privilegiorum et bullarum religionem Sch. P. respicientium. — Zaczyna erectio Pawła V (s r. 1617), potem przywileje dalszych papieży aż do Klem. XIII.

3) Directorium capituli localis... i Directorium capituli provincialis... Wreszcie: Directorium Visitationis provincialis... i Canones de poena in capit. generali 1686.

Jest to wigo zbiór obejmujący jus commune zakonu pijarskiego — w przeciwstawieniu do nieco wcześniejszego zbioru Komorowskiego i Konarskiego (Ordinationes visit. 1755), który ogarnął prawo polskiej prowincji; a także różny od zbioru Madejskiego Privilegia seu Const. apost. (1736), daleko mniej starannie ułożonego, ale za to przynoszącego kilka cennych dokumentów do dalszych pijarów polskich (listy Wład. IV, spory z jezuitami, założenie kol. rzeszowski). — O jeszcze późniejszym zbiorze ustaw kapit. pijarskich (s r. 1780) ob. t. XV 110 (Jarmański).

Czy Wiśniewski (ówczesny prowincjał) układał sam cały zbiór, czy też tylko przedrukował jakiś zbiór sagran., nie umiem wyjaśnić. Raczej to ostatnie?

Jocher 7754 b.

Jagiell. (brak tyt.) — Uniw. Warsz.

— Epistola ad auctorem Apologiae pro arte disputandi Peripateticorum. 1755. w 4ce, k. 8.

Pismo to skierowane przeciw „Logice” Stęplowskiego (obacz t. XXIX 291) miał wydać pod pseud. Carpophori Philaetae rzekomo w Weronie, istotnie w Elblągu, kosztem biskupa warm. Adama Grabowskiego. Biskup Grabowski był zwolennikiem nowszej filozofii, jak świadczy Vigilliae Ubalda Mignoniego (1751) — choć się z Mignonim w sprawie duszy swierżonej nie zgadzał i nawet w dwóch pismkach z nim polemizował (Lettre, Replique 1752).

Epistola Philaetae Carpophori stanowi jedno z ogniw sporu, jaki się toczył z dużą zaciekłością w tych latach między zwolennikami starej (arystotelesowskiej) i nowszej (przyrodniczo-matematycznej) filozofii. Spór zaczął się od ogłoszenia liścnych „Propositiones” (obacz zaraz niżej), w których niesłownie pijarscy pod kierunkiem swych profesorów, i to głównie Wiśniewskiego, bronili nowszej filozofii. Rudzki, Kowalski, Żakiewicz, Malczewski; obacz o tym niżej), a także przedstawiciel Akad. krak. Stęplowski (Logica 1753). Temu właśnie odpowiada Carpophorus w powyższej Epistole.

Exemplars tej „Epistolae” nie dochował się. Treść jej można jednak odtworzyć z obu wyżej wspomnianych pismek Stęplowskiego (Amicus, Discipulus), a także z gwałtownej repliki Klemensa Herki pt. Responsum Carpophoro Philaetae (1755). Walka toczyła się o obronę filozofii Arystotelesa i metod scholast. oraz przeciw

nastąpieniu ich przez Kartesjusza, Wolffa i innych.

Wedle informacji, jaką otrzymałem od prof. Chmaja, przygotowującego monografię o Wiśniewskim, odszukał on tekst rękopiśmienny tej „Epistolae”.

Zanotował współcześnie tę polemikę Janoski Lexicon II 188, 191. — Friese Journal. — Mitsler Warsz. Bibl. 1754 str. 171. — Bielski Vita 1812 str. 101.

Smoleński Przewrót umysłowy (1891) str. 42—4. — Tokars Kom. Eduk. a Uniw. Jag. 1924 str. 22. — Struve Logica 1911. — Ks. Bednarski Upadek i odrodzenie szkół jez. 1933 str. 306.

— Etat general de la Republique de Pologne. (Na końcu:) Dedié à S. E. le comte d'Ocieszno Brühl Grand Maitre d'Artilerie de la Couronne, Premier Ministre du Roy, etc. le jour de sa Fête 12. Juillet 1759. par A. Wisniewski Prêtre de la Congr. des Ecoles Pieuses. folio tablicowe.

Jest to tablica, mieszcząca wykaz województw Rzeczp., posłów na sejm, deputatów do trybunału. — Zapewne miała służyć celom nauczania w szkołach pijarskich.

Akad. — Bibl. Ks. Misjon. — Jagiell.

— Grammatica Gallica Brevis et Facilis. [Tu winieta: na tle chmury podtrzymywanej przez 4 aniołki monogramy Matki Boskiej]. Varsaviae Typis S. R. M. et Reipublicae, in Collegio Scholarum Piarum. [Tu ozdoba linia]. M.DCC.XLIII. (1743). w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 111 i 1 nlb. (errata).

Na odwrocie k. tyt. sześciowiersz łaciński: Ad lectorem. — Dedykacja Ludovico Pocię prae. caenensi, palat. trocensis filio. (Pocię był niegdyś uczniem warsz. kolegium pijarskiego). Mówi Wiśn. o znaczeniu języka franc., który dał jest tym, czym dawniej greka. Przypomina też kilku innych Pocięjów, między innymi ojca i matkę Ludwika Pocięja.

Gramatyka jestawiła i łatwa, podzielona na 5 rozdziałów. — Od str. 59 idzie: Instructio ultima de modo facile discendi linguam gallicam. Tu wyjaśnia stosunek łaciny i francuskiego; podaje formułki rozmów (coś na kształt Ollendorfa); zamieszcza 221 krótkich opowiadań franc. celem nauczania się ich na pamięć (dla ćwiczenia w mowieniu).

Są 2 różne edycje z tego samego roku.

Ossol. — Uniw. Wileń.

— Toż... Varsaviae, typis Coll. Schol. Piarum. w 8ce, k. 2, str. 111 i 1. Dedyk. Jeanni Weliński, dapif. nurensi. Jagiell.

— Toż... Varsaviae, typis Coll. Sch. P. w 8ce, str. 116.

Bez wyr. roku. Ossol.

— Toż... Varsaviae, typis Scholarum Piarum, 1753. w 8ce. Jagiell.

— Toż... editio tertia correctior. Varsaviae 1758 Typis S. R. M. et Reipubl. in Coll. Schol. Piar. w 8ce, str. 116.

Na odwrocie tytułu sześciowiersz A. Wiśniewskiego. Ossol.

— Toż... Varsaviae in Coll. Schol. Piar. 1763. w 8ce, str. 115.

— Toż... Varsaviae, Typis S. R. M. et Reipubl. in Coll. Schol. Piarum, 1770. w 8ce, str. 116.

Na odwrocie tytułu sześciowiersz Wiśniewskiego. Jagiell. — Uniw. Lwow.

— Toż... 1771. w 8ce.

Drohob. — Ossol.

— Toż... Varsaviae, Sch. P., 1775. w 8ce, str. 115.

Bielski Vita str. 108 pisze, że Wiśniewski wydał Gram. lat. gallica ad usum scholast. juventutis Vars. 1763—70. w 8ce. — Zaś na str. 85 mówi, iż pijar Stanisław Dąbrowski wydał Gram. polono-gallicam. (Ob. o gram. Dąbrowskiego tom XVI 6).

— Obie te gramatyki pijarskie mają inny układ i treść; Dąbrowskiego jest obszerniejsza.

Akad. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— Kołęda Warszawska na rok 1753 [oraz na lata 1754 i następane]... ob. tom XIX str. 414—16.

Wydawcami tego kalendarza byli pijary warsz., a między nimi Ant. Wiśniewski. (Tak przynajmniej informuje Kitowicz). Kalendarze te srywały z prognostykarskim i astrologią, a podawały informacje praktyczne: o panujących europ., o prowincjach składających państwa europ., o dniach zjazdów na sejmiki, o posłach na sejm, o obsadzie dygnitarstw, o ciękościach syczeńnych, o wynalazkach i febrykach nowopowstałych, o teorii Kopernika, o elektryczności itp., nekrologi i bitwy, o ustawach z ubiegłego roku, o orderach. Od r. 1766 był wydawcą ks. Rządowski, od r. 1769 ks. Bystrzycki.

Smoleński Pisma hist. II 67. — Brückner w Encyklopedii staropol. 1937 str. 507.

— [Oratio — Academicae Exercitationes]. (1742). fol., k. 22 nlb. (sygn. A—E₂ i A—F₂).

W egzemplarsu Jagiell. brak k. tytułowej; zaczyna się od dedykacji: Principi ac praesuli bonarum artium vindici ac maeccenati Adamo Stan. in Grabowo Grabowski.

Bielski Vita str. 101 daje temu tytuł: Praeconium, inni: Lucubrations.

Na odwołanie dedykacji herb Grabowskiego, po czym „Canzone” po włosku. — Potem następuje panegiryczna i pusta „Oratio” imieniem domu kleryka regular. w Warszawie (pijarów). Wreszcie „Exercitationes academicae”. Są to wiersze na cześć biskupa Grabowskiego, pisane w kilku językach, niby to przez wychowanków pijarów: Andrzej Rasczyński, Wiktor Cieszkowski, Piotr Dönhoff, Adalb. Grabieński, Jan, Mik. i Stefan Dąbowski, Teodor Wessel, Michał Horain piszą wiersze łacińskie. Ale są także wiersze włoskie (Teod. Wessla, Stef. Dąbowski, M. Horaina, Mich. i Adama Podolskiego, Jana Hussarszewskiego, Woje. Grabieńskiego, W. Cieszkowskiego, P. Dönhoffa) oraz francuskie (W. Cieszkowskiego) i niemieckie (M. Podolskiego, Ign. Podolskiego). Wiersze są bardzo poprawne i niesposób, aby je układali młodzi konwiktory ucący się dopiero języka.

Zamieszczam to ze względu na Bielskiego (J. w.) pod Wiśniewskim, choć o najwyżej mógł on być tylko autorem Oracji. Jagiell.

— Oratio De Utilitate Ex Varsaviensi Bonarvm Artivm Et Scientiarvm Academia In Polonia Redvndatvra Ad Novos Academicos In Ipsa Academia Avpiciis A. D. VII. Decembr. A. O. CIOICOLIII (1753). Dicta A P. Antonio Wisniewski E Clericis Regularibus Scholarvm Piarvm In Varsaviensi Nobilivm Collegio Philosophiae Et Matheseos Professore. (1754). w 4ce, k. tyt. i str. XV.

Joher nr 2149 podaje to raz z miejscem druku Lipsiae (idąc za Janoskim), raz zaś Varsaviae (idąc za Bielskim). Zaś pod nr 931 pisze: De laudibus litter. Lipsiae 1755. — Sądząc, że to oznacza jedno i to samo wydanie, które ukazało się w Lipsku, w r. 1754, zapewne kosztem Żalskiego.

Mowa ta wypowiedziana była na Akademii Mariadkiej, urządzanej na wzór włoski przez referend. kor. Żalskiego (Żalski chciał ją uczynić inauguracyjnym zebraniem planowanego towarzystwa naukowego, które się jednakże nie udało). O zebraniu tym ob. Smoleński Pisma hist. II 11—14 (na podstawie wiadomości Kuriera Polak. i Janoskiego). Czytano na nim — po wysłuchaniu mowy Wiśn. — rymy w różnych językach.

Wiśniewski po wychwaleniu M. Bos. i po przywitaniu cudzoziemców podnosi zasługi akademii włoskich (wylicza je na str. XIV),

oraz sławi uczonych i artystów włoskich (Galileusza, Torricellego, Michała Anioła, Tassa, Palladiusa itp.). Wspomina też Akad. Lond., Berl., Gettyngą i Petersburgą. Cytuje Woltera (Saeculum Lud. XIV) i wykazuje dawne barbarystwo niby to we Francji. Potępia fabulastykę impresso o demonach i upiorach, a stosunki naukowe charakteryzuje tak: nulla in eloquentia puritas, nulla in poesi gratia, veritas nulla in historia, in philosophia nulla utilitas. Regnum ex opibus exhaustum, discordiis agitatum... itd. Mówi to śmiało niby to o Francji przed Ludwikiem XIV, w rzeczywistości ma widocznie na myśli Polskę. Kończy życzeniem, aby Akademia podniosła poziom umysłowości w Polsce. Na końcu jeszcze raz podkreśla, iż chce pracować sub auspiciis Deiparae. Zapewne ma to sparażać możliwe sarkazmy niereligijności.

Mowa ta zrobiła za granicą duże wrażenie. Była przedrukowana w Nouvelle Bibl. germanique XV ca. I str. 118 oraz w Neue Zeitungen von gelehrten Sachen 1754.

Joher 2149 (noty) cytuje wiadomość z „Kritische Nachr.” (Dähnera) 1754 o tej Akad. — Janoski Lexicon II 45 i 139. — Litwiński w Roczn. Tow. Nauk. Krak. 1817 str. 25. — Smoleński (jak wyżej). — Pilat Literat. III 272. — Janik w Pamiętniku Liter. IX 28. — Kurdybacha Stosunki kult. polsko-gdańskie 1937 str. 60.

Caartor. — Ossol. — Univ. Wileń.

— Propositiones philosophicae ex Physica Recentiorum, quas sub auspiciis... A. S. Żalski... in Coll. Nobilium... propugnandas suscepit... Ignatius Pac... (1746). fol., k. 4.

Bliższy opis na podstawie egz. Ossol. podałem w tomie XXIV str. 4.

— Propositiones Philosophicae ex Physica Recentiorum in Aedibus Żalscianis celeberrimo coram Regni conventu ab Antonio a S. Samuele Wisniewski Schol. Piarum propugnatae. Varsaviae 1746. fol., k. 10.

Ded. Andrejowi Stan. Żalskiemu, bisk. krak. Janoski Polonia lit. (1750) I 83 wymienia te propozycje, jednakże egzemplars z takim tytułem nie jest mi znany. Sądząc po liczbie kart nie jest to identyczne z propozycjami ogłoszonymi pod nazwiskiem Paca.

Przeciwno tym i innym propozycjom, w których Wiśniewski nalecał „philosophos recentiores”, wystąpili, jak już wyżej wspominałem:

1) Rudski (Obrębski, Rojowski): Philosophia orthodoxa 1747; oraz tegoż Aristotelica Phil. (bez roku) — ob. t. XXVI 476

2) Kowalski Jan: Philosophia peripatetica (1749, 1750) — ob. t. XX 177.

3) Żakiewicz (Schlegel Ludw.): Vindiciae accidentium peripateticorum (1752) — ob. w tomie XXVII 205.

4) Adam Malczewski 1752 — ob. t. XXII 83; (rzecz nie puszczona w obieg).

To byli jezuita i dominikanin. — Ale przeciw Wiśniewskiemu wystąpił także imieniem Akademii Krakowskiej Kaz. Stęplowski w obszerniej pracy Logica incipientium (1753) oraz potem w piśmie Amicus ad amicum (1755) i Discipulus Auctoris Apologiae (1755) — o których obacz w tomie XXIX 290—2.

Pisma Stęplowskiego (a zwłaszcza jego „Apologia pro arte disputandi peripateticorum”, zamieszczona na czelo Logiki s. r. 1753) — stały się powodem dla Wiśniewskiego do napisania i ogłoszenia pisma: Carpophori Philaletae Epistola ad autorem Apologiae (rzekomo z datą 1754). Ob. wyżej str. 72 pod Epistola.

Ob. Bednarski Upadek i odrodz. 1933 str. 306.

— Propositiones philosophicae ex illustrioribus veterum recentiorumque philosophorum placitis (1752)... ob. tom XXV 290.

Może i w poprzednich latach (1747—51) wydawał takie „Propozycje”, ale te nie są mi znane.

— Propositiones phil. ex illustrioribus veterum recentiorumque phil. placitis (1753)... ob. tom XXV 290.

— Propositiones philosophicae, quas Illmo J. Malachowski... propugnandas exponunt Joan. Poniński, Cas. Tarło... (1754)... ob. tom XXV 55 oraz 291.

Janoski Lex. I 162, 174, 183—4. — Journal litter. de Pologne 1754 str. 252.

— Propositiones, Ex Geometriae Elementis Selectas, quas sub Auspiciis Celsissimi et Reverendissimi Principis Adami Stanislai Grabowski, Episcopi Varmiensis, evolvendas demonstrandasque suscipiunt, ad Mathesin accessuri, Convictores Collegii Nobilium Varsaviensis Scholarum Piarum. Mense Septembri MDCCLIV (1754). w 4ce, k. 4 (z 5 miedziorytami).

Dedykacja Grabowskiemu z podkreśleniem jego zainteresowania dla rozwoju nauk. Janoski Lexicon II 139. — Obacz opis w tomie XXV 287. Jagiell.

— Propositiones philosophicae... Franc. Sal. Potocki (1761)... ob. tom XXV 155. Krasiń.

— Propositiones Philosophicae. Ex Veterum Ac Recentiorum Philosophorum Placitis Delectae. Quas Defendendas Studiosi Philosophiae in Collegio Regio Scholarum Piarum suscipiunt. Varsaviae Anno 1769. mediis Julii. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Jest ich razem 41. Druga z nich akceptuje dubium Arist. vel Cartesianum, a odrzuca Pyrrhonicum. — W innych odrzuca się rationem sufficientem quam Leibnitzius ac Wolfius sustinebant. — Animam non esse substantiam Dei ut Spinoza. — Mentis non sunt omnes simul creatae ut Wolfius censuit. — Non dantur ideae innatae contra Cartesii opinionem. W ten sposób odgarnia się od racjonalistów w. XVII i XVIII (recentiores). Zwalcza też Epikura.

Jest to widoczne odparcie czynionych mu zarzutów o bezbożność. Akad.

— Rozmowa Filozoficzna O Boskich procz Istności Przymiotach Przeciw niegodziwie sobie przywłaszczającym nazwisko Deistów, Przez Filozofy uczących się Kawalerów In Varsaviensi Nobilium Collegio Scholarum Piarum Miana Roku MDCCLVIII. (1758). [Tu ozdobnik]. w Warszawie w Drukarni J. K. Mói y Rzpłtze u XX. Schol. Piar. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 113, k. 1 nlb.

Dedyk. Wiśniewskiego arcyb. Komorowskiemu. Mówi, że po wielu krajach rozmówił się mędrkowie, którzy w nie nie wierzą, swawolnie żyją a przesładują duchownych.

Przeciwno tym mędrkom polemizuje. Mówi najprzód, że „ateusz” nigdy nie było — są tylko deści. Deistami byli Protagoras, Demokryt, Epikur, Spinoza, Baille, u nas Łyszczyński. I teraz tak swane „moce rozumu”, jak Hobbes, Montesquieu, Voltaire, przez zbytne szperanie i zbyt wysoką subtelność rozumu popadają w deizm i nie uznają najistotniejszych przymiotów boskich, a zwłaszcza najwyższej mądrości Boga. Walczy więc z nimi, a zwłaszcza z Lukrecjuszem, wykazując, że świat nie powstał i nie jest rządony trafunkiem. Boga oprócz mądrości cechuje dobroć i miłość. Szczerłość naszego rozumu sprawia, że nie zawsze możemy Boga zrozumieć. Pocziwym bez religii być nie można. Religia jest zaś oparta na Piśmie świętym, a Pismo święte — to objawienie prawa natury. Pismo św. okazuje, że Chrystus był Bogiem. Nawet Wirgiliusz, choć poganin, usnał to w IV ekłodze (tę eklogę kilkakrotnie cytuję).

Powołuje się wciąż na dawnych pisarzy kościelnych ale także i na starożytnych. Horacego i Werg. przytacza w swoich rymowanych przekładach, bardzo zręcznych (np. *Integer vitae* na str. 60). Z nowszych pisarzy przytaczany jest Polignac (*Antitlukrecjusz*) oraz Desbarreaux. Na końcu przedrukowana po franc. „*Satyre contre les déistes*“.

Traktat ten, jak inne „rozmowy“ pijarskie, nie ma wcale formy rozmowy. Podzielony jest na rozdziały czyli na „sдания“. Ale na końcu dodane jest wyjaśnienie (na 1 k.) że każde „sдание“ było wygłoszone (na jakimś zebraniu) przez innego uczenia autora. Brali w tym wygłoszeniu udział: Joachim Morastyn, Hier. Sangusko, Józef i Michał Mniszech, Piotr Wilkoński, Ksawery Borzysławski, Ignacy Błeszyński, Leon Kochanowski. Dodany na końcu wiersz franc. deklamował ksiądz Grzegorz Wołkoński. — Wydał ten wiersz w przekładzie polskim w r. 1766 Minsowicz (ob. t. XXII 397).

Ob. *Rozmowa* (w t. XXVI 416).

Przedruk w zbiorowym wydaniu „*Rozmów*“ (1760), o którym niżej.

Bawor. — Bibl. w Sucej — Czartor. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— *Rozmowa Filozoficzna z Etyki*

O Uszczęśliwieniu Człowieka z życia Przez Filozofy uczących się Konwiktów Collegij Nobilium Schol. Piar. Miana Roku P. MDCCLVII. 1757. w Marcu. [Tu winiątka: kosz kwiatów a nad nim pochylają się dwa ptaszki]. w Warszawie w Druk. J. K. M. y Rzpłtey, u XX. Schol. Piar. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 58.

Dedykacja (podpisana A. W. S. P.) do Księży Jeymości Sangusowsy Marsz. Wielkiej W. X. L. — Tłumaczy, że dla młodych jest wielką zachętą, jeśli mogą materie polityczne i filozoficzne publicznie przed gośćmi traktować. Dla tego powinno się to odbywać po polsku, nie po łacinie. Tylko teksty łac. autorów przytaczane są po łacinie, ale wraz z przekładem.

Rozmowa ta, podobnie jak wszystkie inne, podzielona jest na „sдания“. Na marginesie wydrukowano, że każde z tych „sdań“ wygłaszał inny konwikt (Aleks. Borzęcki, Ant. Konarski, And. Tarło, Stef. Wróblewski, Hier. Sangusko, Jan Dąbki, St. Kosowski, Joach. Morastyn, Woj. Jaruselski, St. Przerębski, On. Ożarowski, Aleks. Borzęcki). — Nie była to więc dysputa, lecz szereg mów wygłaszanych przez uczniów na pamięć a pisanych przez profesora.

Treść następująca: Uszczęśliwienie nie zależy na dobrach ciała, tylko duszy (nauka

i mądrość). Równie na prawdziwej przyjaźni. Ale najwięcej na szczęśliwości własnej ojczyzny. W zupełności człowiek nigdy nie bywa ze swego losu kontent. Cytuje Wielopolskiego (przekład Boecjusza), Kempkiego, Wacł. Potockiego, Chruscińskiego. Na str. 48 przekład własny z Horacego *Beatus ille*. — Dochodzi do konkluzji, że w doczesnym życiu nie ma szczęścia, ale może być uzyskane w przyszłym.

Mitzler Acta 1756 str. 302. — Smoleński Przewrót umysł. (1891) str. 44.

Przedruk w zbiorowym wydaniu „*Rozmów*“, o którym ob. niżej.

Porównaj pracę o podobnym tytule, ale znacznie obszerniejszą: Uwagi o uszczęśliwieniu w tym życiu doczesnym (t. XXVI 153 i XXXII 121). Ossol.

— *Rozmowa, na czym dobro i szczęście Rzeczypospolitey zaległo?..* (1757)... ob. tom XXVI 415.

Przedrukowane w zbiorowym wydaniu „*Rozmów*“ pijarskich (ob. niżej) pt. *Rozmowa II. O uszczęśliwieniu własnej ojczyzny*.

W pierwodruku pod dedykacją podpisany jest F. S., co oznacza zapewne Fab. Sakowicza, prof. retoryki. Ale w przedruku zmieniono podpis na „*Collegium nobilium*“; widocznie więc Sakowicz nie był autorem lecz dedykował tylko jako przedstawiciel Kolegium.

Jako na autora wskazałem w t. XXVI 415 na Wiśniewskiego, dodając „zapewne“. Istotnie, zewnętrzny układ, podział na sдания, przekład ody Horacego przypomina pióro Wiśniewskiego. Ale przeciwko temu świadczą, że nie położył swych cyfr, co zwykle czynił. A co więcej: Wiśniewski, opracowując łacińską edycję napisanych przez siebie „*Rozmów*“ (pt. *De vera felicitate* 1775 — o czym niżej), nie dał tej rozprawy, ale całkiem odmienną, gdy przychodzi mu mówić, na czym dobro Rzeczposp. zawiąło.

Podobieństwo do dzieł Konarskiego (O skutecznym rad 1760) pozwala przypuszczać, że on mógł być autorem; toteż umieszczam to pod Konarskim i tam na razie odsyłam.

Pragnę jeszcze zauważyć, że „*rozmowy*“ pijarskie układali i inni członkowie zakonu, i to na podobny wzór (Kaliszewski, Tupalski, Chrusciukowski); więc samo zewnętrzne podobieństwo w układzie nie jest jeszcze dowodem za autorstwem Ant. Wiśniewskiego.

— *O Niesmiertelności Duszy Ludzkiej*. [Na drugiej k. tyt.] *Rozmowa Filozoficzna O Niesmiertelności Duszy ludzkiej, Przez Uczących się Filozofii Kawalerów In Collegio Nobil: Vars: Schol: Piar. Miana*. [Tu winiątka: ga-

łązki krzewu]. Roku Pań: MDCCLXI. (1761). w Warszawie w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. 2 i k. 2 nlb., str. 102.

Dedyk. do Kaj. Sołtyka, po czym „*materia zdań*“ (opis treści) i pozwolenie duch. zwierzchności (podp. Piotr Sliwicki i Fel. Turcki).

W traktacie, podz. na 8 zdań, wylicza raczej za nieśmiertelnością; dusza jest rozumną i wolną; człowiek czuje się jednak nieśczęśliwy, o ile nie wierzy w życie pozagrobowe; po śmierci pokazują się duchy; tradycja poświadcza wieczność dusz ludzkich.

Powołuje się na pisarzy kościelnych i starożytnych (Platon, Horacego, Cycerona itp.). Z nowszych autorów cytuje, Polignaca, Locke'a, Hobbesa, Boultera, Addisona (poeta Anglus), Leibniza, Wolfa, Spinozę, Kempkiego (Myśli), Konarskiego (Epaminondas). Najwięcej polemizuje z Lukrecjuszem (na podstawie Polignaca Antitlukr.). Dwie ody Horacego cytuje władnym własnym przekładzie (*Diffugere nives, Aequum memento*).

Przedruk w zbiorowym wydaniu „*Rozmów*“ w tomie III (ob. niżej).

Rozbiór podany w *Thornische Nachrichten* 1764.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

— *Rozmowy W Ciekawych Y Potrzebnych w Filozoficznych Y Politycznych Materjach, W Kollegium Nobilium Warszawskim Scholarum Piarum Miane*. Tom I. [Tu winiątka: ornament linearny]. w Warszawie w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. MDCCLX. (1760). w 8ce, k. 2 tyt. i k. 8 nlb., str. 336.

Dedyk. (bez podpisu): Antoniemu Lubomirskiemu, woj. lubelsk. Antoni Wiśniewski Schol. Piarum. Tłumaczy w niej pożytek z dysertacji zarówno dla wymowy, jak dla przyswycysajenia szlacheckich synów do wysokich sentymentów.

Po czym na 4 k. nlb. opis treści, satytułowany: *Materje Rozmów i zdań w tomie I*. (Podane tu jest dokładne streszczenie każdej rozmowy, z podziałem na „sдания“. Każda rozmowa zaczyna się od „*przemowy*“, a kończy „*konkluzją*“).

Tom obejmuje 4 rozmowy: I. O uszczęśliwieniu człowieka w życiu (Wiśniewskiego). — II. O uszczęśliwieniu własnej ojczyzny (zdaje się Konarskiego?). — III. O boskich przymiotach przeciwko deistom (Wiśniewski.). — IV. O naj-
 pierwszym Edukacji celu (przez ks. Kaliszewskiego Sch. P.).

Rozmowę I—III omówiłem powyżej, opisując osobne ich wydania. Rozmowy IV opis — ob. pod Kaliszewski (Rozmowa o celu y najp. eduk. końcu) w tomie XIX 64. Zachodzi tu różnica, że osobne wydanie dedykowane było ks. Lubomirskiej; tutaj zaś jest dedykacja do ordynatowej Zamolskiej. Tam były podane nazwiska „*kawalerów*“ rozmawiających (L. Kochanowski, And. Tarło itd.), tu zaś nazwisk nie wymieniono.

Wysławia tu Kaliszewski zdobycze fizyki eksperymentalnej (str. 283), geometrii Kartezjusza (str. 285), filozofii Wolfa, prawa przyrodzonego (str. 306); podnosi znaczenie Wolaminów Legum i cytuje Konarskiego *De viro honesto* (str. 326). Posa tym na autorów polskich się nie powołuje. Kończy oda Horacego (*Justum ac tenacem*) w polskim przekładzie. — Imprimatur Karola Kreni.

Być może, że istnieje inne odbicie tego tomu z datą również 1760, ale liczące str. 337; bo tak podają niektóre katalogi bibliot. Toż... tom II. MDCCLXI. (1761). w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 388.

Dedykacja: Zofii z Krasinskich Lubomirski woj. lub. ... Antoni Wiśniewski Sch. P. — Tu wychwala jej zamiłowanie w czytaniu poważnych książek. Są one w bibliotekach i sklepach z książkami często szargane, ani ich dostać.

Tom ten zawiera 3 rozmowy: I. O poprawie obyczajów polskich prawa Boskiego dotyczących się. — II. O poprawie obyczajów polskich prawa ojczyzno-tyczących się. — III. O powinnościach człowieka.

W dedykacji I rozmowy do M. Wodnickiego uzasadnia Wiśniewski wielką wagę wychowania młodzie i powołuje się na „*pożyteczne dzieło, za panowania Jana Kas. przed 120 laty pierwszy raz od autora do druku podane, którego ta młodź nasza w wolniejszej nauczyla się godziny*“. Ma więc na myśli widocznie Starowolskiego Reformację (z roku około 1650). Istotnie cała ta „*rozmowa*“ jest praróbką Star., ale po nazwisku nigdzie go nie wymienia.

W XII sdanich omawia potrzebę bojaźni Bożej, mierności, zwalczania zbytków i pijaństwa, o biesiadach bezbronych, o szlachectwie, o dobrach duchownych egzaktami obciążonych. Cytuje (wraz z Starowol.) z polskich autorów: Modrzejewskiego, Jak. Górskiego, Goślickiego, Wolana, Resakę, Bzowski, St. Orzechowski — obacz t. XXIX 204.

Podobny ma charakter rozmowa II: O poprawie obyczajów polskich prawa ojczyzno-tyczących się.

Dedykowana Janowi Wielopolskiemu, wojew. sandomirskiemu, z podpisem A. W., jest praróbką dalszej części Reformacji. Nazwisko Sz. Starowolskiego i tu jest zatajone —

trudno wytłumaczyć dlaszego. Na końcu oda z Sarbiewskiego „Przeciw zepsutym obyczajom polakim“.

Rozmowa III „O powinnościach człowieka... miana Roku P. MCCCLXI w Warszawie“ jest dedykowana ks. Annie Jabłonowski (sic). Pod dedykacją podpis: ks. Chruści-kowski. Pod jego imieniem trzykrotnie tań potem wysłała, o czym ob. tom XIV 214. Mówi o powinnościach względem Boga i duszy oraz ciała; o powinnościach względem rodziców i ojczyzny; o powinnościach względem sąsiadów, magistratów, panów, sług, podda-nych; o pow. względem społeczności i przyjaciół... (Na str. 305—12 przemawia przeciw pojedynkom). Dużo cytuje z Cicerona i Seneki, i na nich głównie swe moralizatorskie wywody opiera. Stosunków polskich prawie całkiem nie uwzględnia. Na ten sam temat zamieścić też rozprawę po łacinie w swoim zbiorze De vera felicitate (o którym niżej) Antoni Wiśniewski. Podobieństwo idzie tak daleko, że bez bliższej analizy trudno rozstrzygnąć, który z dwóch pijarów: Wiśniewski czy Chruści-kowski jest właściwym autorem.

Na końcu powyższej rozprawy Chruści-kowskiego(?) przekład ody Sarbiewskiego i im-primatur podp. przez F. P. Turskiego.

Powyższy tom II był z tą samą datą dwa razy drukowany. Posornie wyglądają oba druki jednakowo. Jednak nad przemową: O poprawie obyczajów (tj. Starowolskiego Reformacja) jest ozdóbka drukarska odmienna. Zaś Rozmowa III ma tytuł: O powinnościach człowieka przez X. Samuela Chruści-kowskiego Schol. Piarum profesora filozofii. Prsedruk rościągłszy, druk większy i dochodzi do str. 395.

Oba różne odbicia są w Bibl. Jag. O dziele tym pisze Janowski Excerpta (1764) str. 10: Ingenti undique planu sunt ex-cepta. Etiam mulieres illustres, geminae praesertim heroinae Mnisechiae, frequen-ter legunt ac vix e manibus dimittunt. Smoleński Przewrót umysł. (1891) str. 45 cytuje głosy współczesnych pism dono-żących o czytaniu tych „Rozmów“ na publ. zebraniach. Na str. 46—53 omawia przewodnie myśli tych „Rozmów“.

Kot Hist. wych. I 382. — Konopczyński Stan. Konarski (1926) str. 180 i nast. Bawor. — Csartor. — Czetwert. — Dziśków — Jagiell. — Ossol. — Racyś. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Rozmowy o poprawie obyczajów polskich przez kawalerów uczących się in Collegio Nobilium Schol. Piar. miane R.P. 1760/1 w Warszawie. w 8ce, str. 388.

Jest to II tom powyżej opisany, puszczony w obieg z osobnym tytułem i bez szna-żenia, że stanowi całość z I tomem.

Jagiell. — Racyś.

— Rozmowy W Ciekawych Y Po-trzebnych w Filozoficznych Y Politycz-nych Materyach, w Kollegium Nobilium Piarum Miane. Tom III. [Tu winietka: ornament linearny, inny jak w tomie I i II]. w Warszawie w Drukarni J. M. y Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. MDCCCLXII. (1762). w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 1—102, k. 3 nlb., str. 103—294.

Dedykacja na 2 kartach nlb. Józefie z Gra-bińskich Tarłowej, kaszt. lubels. przez Antoniego Wiśniewskiego, w której wychwala znaczenie „przywiązania do księ-żek“. — Potem na 3 kartach: Materye rozmów y zdań w tomie III (jest to spis treści dwóch zawartych w tym tomie „Rozmów“, z których każda, jak zwykłe, podzielona jest na zdania i zakończona przekładem jakiejś ody).

Rozmowa I z osobnym tytułem: „O nieśmier-telności duszy ludzkiej“ jest przedrukiem rozmowy wydanej osobno w r. 1761 (ob. wyżej str. 76) z dedykacją do Kaj. Soł-tyka. Ta sama dedykacja jest i tutaj, ale tym razem podpisał ją Ant. Wiśn. Zajmuje tutaj ta Rozmowa str. 1—102.

Po czym idą 3 karty nlb., na pierwszej: Rozmowa II y III z Uwag nad Pryczynami Wielkości y Upadku Rzeczp. Rzymskiej ...przez kawalerów... Roku P. MDCCCLXII w Warszawie... (stron 103—294).

Po powyższym tytule idzie dedykacja do Ad. Csartoryskiego, gen. ziem podol., podpisana przez Ant. Wiśniewskiego; tłumaczy tu, że gdzieś idzie o całość kraju, tam zgodnie i odważnie należy wszystkie sakryfikować prywaty, ani się obawiać uszczerbku osobistych swobód.

Rozmowy powyższe są przerwanką „Uwag“ Monteskiusza, aczkolwiek jego nazwisko nie zostało wymienione. Równocześnie wysłały one w osobnym wydaniu (k. 3 i str. 260), o którym obacz t. XXII 542. Tłumaczyli (a raczej przerabiali z franc.) podobno Ant. Wiśniewski i Glic. J. Baxter. Na końcu oda Horacego (Altera jam teritur) w doskonałym przekładzie (zapewne Wiśniewskiego) oraz imprimatur J. Turskiego. Csartor. — Jagiell. — Ossol.

— Toż... w 8ce, str. 356 i k. 3. — [Toż, pt.:] Rozmowy w ciekawych y potrzebnych filozoficznych y politycz-nych materyach. Warszawa. druk Sch. Piarum 1791. w 8ce, str. 394.

Exemplary tych przedruków nie odsu-kałem.

— De Vera Felicitate Cum Privata Hominum Tum Publica Regnorum. Disceptationes Philosophicae Antonii

Wisniewski è Scholis Piis Contra In-credulos nostri temporis Tomus I. [Tu w liniach:] Quot Capita tot Sententiae. [Tu winietka: na tle dalekiego krajobrazu dwa drzewa]. Varaviae MDCCCLXXV. (1775). Typis S. R. M. Reipublicae in Collegio Scholar. Piarum. w 8ce, k. tyt. i k. 8 nlb., str. 329. — Tom II. w 8ce, k. tyt., str. 207 i str. 3 nlb.

Rozpocyna przedmowa: Ad principes Chri-stianos (na 6 kartach). Tu uderza na epi-kureizm i na deizm (toizm) i wykazuje, że są one zgubne także i dla państw. Chrześcijaństwo jest unica virtutis schola. Nikt nie dochowa księciu wiary, kto nie dochował Bogu. Quid exterminando Deismo non aequius et facilius? (Nie zdaje się, by tę przedmowę pisał jeszcze Wiśniewski).

W przedmowie ad lectorem (od wydawców) wylizeni są deisci, których tu się zwalca: Schartsburi (sic), Bolingbroke, Boulain-villiers, Bayle, Hobbes, Tindal, Middleton, Voltaire, Rousseau itp. oraz tytuły waż-niejszych dzieł deistycznych (Catechismus honesti hominis, Miles phil., Systema Nat-urae, Disc. vicarii sabaudiensis). Jako przeciwnicy deistów wymienieni są Grotius (Veritas relig. christ.), Huet, Paschal (sic), La Bruyere itp. Jak z tego widać, pisał przedmowę ktoś nie dobrze obeznany z ru-chem umysłowym za granicą.

Dzieło pośmiertne Wiśniewskiego składa się z 5 rozpraw (disceptatio, quaestio academ.) tworzących pewną zaokrągloną całość, a satytułowanych:

- 1) De beatitudine hominis in hac vita (I str. 1—64).
- 2) De vera Dei Optimi Maximi felicitatisque nostrae notione (str. 65—195).
- 3) De immortalitate animae humanae (str. 196—321).
- 4) De praecipua regnorum felicitate (tom II str. 1—120).
- 5) De officiis hominis in quovis vitae statu (str. 121—207).

Tytuły trzech pierwszych rozpraw są zgodne z wydanymi przez niego w latach 1757—61 „Rozmowami“, zebranymi potem w r. 1760 w trytomową całość (ob. str. 77). I treść także pokrywa się dosyć wiernie z treścią powyższych „Rozmów“. Ale tylko w głów-nych rysach. Dużo bowiem ustępów autor tutaj rozszerzył, wiele cytatów dodał (np. z Plauta, Platona, Isokratesa — tych nie ma w tekście polskim), za to niektóre wywody tutaj skrócił. Stało się to dla-tego, ponieważ „Rozmowy“ miały na oku względy dydaktyczne; autor zwracał się do młodzieży, tutaj zwraca się do publi-czności dojrzałej, filozoficznie wykształ-czonej (nazywa ją „amicis philosophi“ lub „scientiae amatores“) i ujmuje mówiąc

do niej inaczej kwestie. Pisząc zaś po łacinie liczy na publiczność także i za-graniczną, i dlatego stosunków polskich nie uwzględnia. Rzadko tylko cytuje pi-sarzy i poetów polskich, których w „Roz-mowach“ cytował tak ubficie (z wyjątkiem Konarskiego, którego nazywa „noster Pe-ricles Polonus“).

Dwie ostatnie rozprawy, zawarte w t. II, nie mają odpowiedników w „Rozmowach“, a mianowicie De regn. felicitate i De of-ficiis hominis. (Pierwsza z nich pokrywa się co do tytułu, ale nie co do treści, z „Rozmową“, której autorem jest naj-prawdopodobniej Konarski). Wobec tego charakteryzując poniżej treść tych dwóch rozpraw Wiśniewskiego

Rozprawa: De praecipua regnorum felicitate ma treść następującą O pożytku, jaki filo-zofia przynosi państwu (charaktery-tyczne wywody dla epoki oświecenia). Ale nie epikurejska, epikurejczyków wy-pędzano z państw starożytnych. Deisci nie cenią cnoty. Bojaźń Boga uczy szanować prawa. Do tego trzeba wychowywać oby-wateli tj. młodzież (cytuje odę Konarskiego). Gani zdanie Rousseau'a (w Emiliu) „id docere pueros, quod ipsimet scire velint“ O konieczności posiadania wojska i o nie-bezpieczeństwach stąd mogących wynik-nąć. O nierównościach społecznych i ucisku ludu. O ekonomii publicznej i pry-watnej. (Na str. 64 powołuje się na Stan. Leszczyńskiego, jak dbał o zdrowie lud-ności włościańskiej w Lotaryngii, zakła-dając dla niej szpital publiczny). O zda-niach sądownictwa. Oualis debet esse princeps, ejus ministri et consultores. O re-ligii i stanie kapłańskim. Polemika z Lu-krecjuszem o znaczeniu Boga. Zarsuty deistów przeciw kapłanom. — Jak wszę-dzie w tym tomie, tak i w tej rozprawce, stosunków polskich nie porusza.

W ostatniej rozprawie „De officiis hominis in quovis vitae statu“ omawia potrzebę religii odczuwaną u wszystkich ludów. A jednak patrzmy otiosi violari religio-nem. Zedania duchowieństwa i obowiązki. Błąd popełniony przez duchownego nie zaprzecza znaczenia stanu. O znajomości samego siebie (trzy systemy: perypatety-ków, Wolfa i Kartesjusza). O potrzebie mądrości i o mądrości prawdziwej (chrześ-cijańskiej). Lex conservandae vitae (tu dia-tryba przeciw pojedynkom z powołaniem się na długi wywód Osoriusa). O obczar-stwie i pijaństwie. O stosunku męża i żony O pięknym postępku Klementyny Sobie-skiej, co nie chciała opuścić męża (str. 204, przytacza o tym jej wiersz). Pochwała pudicitiae. — O podobieństwie z rozprawą Chruści-kowskiego obacz wyżej str. 78. Erudycję w zakresie literatury starożytnej okazuje wszędzie dużą; popiera swe wy-

wody głównie cytatai ze starożytnych i kościelnych pisarzy. Nowszych rzadko cytuje (Kornela, Owena), a z nich naj-
częściej Konarskiego, Bern. Guilhelmina
i Polignaca (sna jego Antlutr., zapewne
za pośrednictwem biak. Załuskiego, który
zł s Polign. w prajśni i jego książkę
propagował w Polsce). Zwalcanych przes
siebie filozofów-działów nader rzadko cy-
tuje i wprost nie swalcza; szpatrywań ich
nie streszcza; polemika jego ma charakter
ogólnikowy. Stąd wyniknęła potrzeba wy-
mienia (nieokładnego) ich nazwisk
i dzieł w przedmowie.

Na końcu censura Bog. Horocha, facultas
Ludw. Gorskiego i aprobata Pawła Fi-
schera S. P. censura ksiąg, dat. 29 Dec.
1775. Bawor. — Ossol.

— I. Table Chronologique Des Rois
De Pologne. — II. Table... Présenté
Au Roy l'Anné 1760. Par A. Wisniewski
Prêtre Reg: de la Congr: des Ecoles
Pieuses Theologien de S. M. fol., dwie
karty tablicowe.

Każda z tych kart podzielona na rubryki,
zawierające: imiona książąt i królów, daty
panowania, ważniejsze zdarzenia za ich
rządów oraz „Observations sur la Pologne“.
Obserwacje te, to w krótkim zarysie opis
ustroju Polski, daty statystyczne, stan
armii, kościoła itp. W opisie zdarzeń do-
chodzi do r. 1758.

Pomieszczone w rękopisie Akad. 1188, w któ-
rym równocześnie znajdują się oprawione
dwie obszerne rozprawy rękop. o stanie
i ustroju Polski (z tegoż samego czasu),
jedna po angielsku, druga po francusku.
Zański Bibl. histor. 65 pisze: „Antoni Wi-
śniewski, moj kochany przyjaciel, co teraz
rządzi polską prowincją Xłęty Pijarów,
wydał w polskim równie i francuskim
języku życia królów naszych in tabellis,
dziwnie pięknie sobrane na jednej tablicy.
W tych tabellach masz całą polską hi-
storję sebraną, niemniej także i geo-
grafją“.

Smoleński Przewrót (1891) str. 144 (podsze
mylny tytuł i datę; zdaje się, że nie miał
tego w ręk. — Tenże Pisma III 827.
Akad. — Jagiell.

— Tableau de la diète de la Re-
publique de Pologne... Dedié à S. E.
Mgr. le Comte de Ocieszno Brühl Grand
Maitre d'Artillerie de la Couronne, Pre-
mier Ministre du Roy, & le jour de
sa Fête 12. Juillet 1760. par A. Wi-
śniewski Prêtre de la Congr: des Ecoles
Pieuses. (1760). fol. tablic. Jagiell.

— Tableau De La Republique De
Pologne. [Na końcu:] Dedié a S. E.

Mgr. le Comte d'Ocieszno Brühl Grand
Maitre d'Artillerie de Couronne, Pre-
mier Ministre du Roy, &c. le jour de
sa Fête 12. Juillet 1760. par A. Wi-
śniewski Prêtre de la Congr: des Ecoles
Pieuses. fol. tablicowe.

Wylicza senatorów oraz podaje skład izby
poselskiej z oznaczeniem, gdzie który
posłowie zasiadali. Także kolejność gło-
sowania. — Jak inne tablice franc. Wi-
śniewskiego, zapewne i ta służyła celom
nauczania w szkołach pijarskich. Mieści
się w ręk. Akad. 1188. Akad.

— ob. Bakster Glicery (Montes-
kiusza Uwagi 1762) — Castera du
Perron (bronil go przed zarzutem ka-
cerstwa) — Horatius (1773; tu jego
przekłady) — Kowalski Jan (1750
i 1746; tu polemika o filozofię) — Mal-
czewski Adam (Eloq. 1751, Theophras-
tus 1758; tu ciągła polemika z phil.
recent.) — Mitzler (Warsch. Bibl.
str. 171) — Monteskiusz — Ordina-
tiones (1755) — Paę Ignacy (Propos.
1746) — Rudzki And. (Phil. ortodoxa
1747; Aristotel. 1750) — Sarbiewski
M. (Opera 1769 str. 294; Oda 1769) —
Schlegel (Szlegel) (Vindiciae peripate-
ticorum 1752) — Żakiewicz C. (Vin-
diciae 1752).

Jego wiersz do czytelnika na pochwałę Jós.
Zańskiego ref. kor. jest umieszczony
w Zbiorze rytmów III 489.

Zański Bibl. 90 pisze: „Transtulit etiam
alias tragedias Gallicas, collata cum suis
sodalibus opera tersissimo metro, moz
edendas“.

O jego dwóch rozpoczętych ale nie wyko-
nanych pracach filoz. wspomina Bielski
Vita (j. n.).

Janoski Polonia litt. str. 83 (r. 1750) mówi,
1) że pisał panegiryki dla rodzin Zamoj-
skich i Poniatowskich; 2) że pisał Com-
pendium scientiarum mathem. in usum
juventum; 3) oraz Geographiam tam ge-
neralem quam specialem methodo mathe-
matica. — Tenże Excerpt. str. 116, 171. —
Tenże Lexicon I 171—5 (tu jego áyclorys,
podróże, stosunki z uczonymi zagr., cha-
rakterystyka usposobienia i wyglądu zewn.)
oraz II 15, 188—40, 191. — Zański Bibl.
poet. 19. — Bentkowski Hist. lit. II 44,
783. — Bielski Vita 1812 str. 101—7 (tu
jego biografia) i str. 229 (o jego wyborze
na prowincjała 1765—8). — Horanyi
Scriptores piarum II 834—45. — Chody-
nicki III 822. — Działownik Wileński 1816
III 261. — Gołębiowski O dziejopis. 226. —

Rocznik Tow. Nauk. Warsz. I 96; IV 16;
X 251; XII 199. — Łukaszewicz Hist.
szkół II 418. — Ks. Krupiński w Schwe-
glera Hist. filozofii str. 414. — Struve
Hist. logiki 1911 str. 200—1. — Smo-
leński Przewrót umysł. 1891 (passim). —
Ks. Załęski Jesuici w Polsce III 1039. —
Konopczyński St. Konarski 1926 str. 111. —
Chmaj Kartezjusz w Polsce (Sprawozd.
Akad. Um. 1937 grudzień). — Korbut
II 29.

WIŚNIEWSKI Emanuel a S. Ioanne
Baptista Schol. Piar. (1688 † 2 lipca
1742). Sanctuarium increatae sapientiae
Divus Thomas Aquinas angelicus doctor
ecclesiae e Varęzensibus exedris ora-
toria facultate promulgatus ad aram
honoris Perillustris ac admodum Rudi
DD. Georgii Jabłoński, praepositi varę-
zensis ac protectoris sodalitatit oratorii
Mariani scholarum varęzensium praesentatus. Per P. Emmanuelem a Sancto
Joanne Baptista Scholarum Piarum, pe-
rorante M. D. Martino Świąciecki elo-
quentiae auditore. Anno ingressus ad
sancta sanctorum humanati Dei 1722.
Leopoli typis Confraternitatis SSS. Tri-
nitatis. fol., sygn. A—E.

Mowę poprzedza wiersz.

Horanyi Scriptores Piar. II 845. — Bielski
Vita Piar. 37. Jagiell.

WIŚNIEWSKI Jan. Mowa... do J. O.
Xiążęcia Imci Prymasa Władysława
Łubieńskiego. 1762. w 4ce.

Uniw. Wileń.

Wiśniewski Józef, starosta hnie-
weczycki ob. Ostrowski (Swada polska
f. I 6 str. 91—3).

Tu mowa na pogrzebie ojca.

WIŚNIEWIECCY (Wiszniewieccy).
Odpowiedź od Successorów Wisznio-
wieckich Na Projekt OO. Xiążąt Woro-
nieckich y Czetwertynskich. fol., k. 1.
Ob. Woronieccy (Odpowiedź).

T. P. N. w Poznaniu.

— Inscriptio ad ecclesiam Patrum
Carmelitarum in Wiśniewiec... ob.
Ostrowski Danejk. (Suada lat. Inscript.
1747 f. II 56).

— ob. Cauler Szym. (Rhetoricorum
1648) — Dubiński K. (1683) — Ja-
blonowski J. A. (Ustawy 1741; genea-
log. tablice 1748) — Kuszewicz Sam.
(1645) — Luder (Elogia 1738) — Neu-

nachbar (1669) — Pastorius Joach. —
Sierakowski Wacław (Majus Szemb.
1720) — Szemiót (genealogia 1669) —
Zaykiewicz (Lilietum 1740).

Genealogię opracował Boniecki Poczet ro-
dów 1887; a jeszcze gruntowniej J. Wolf
Kniasiowie i książęta 1895; poprawił Wolf-
fa i uzupełnił Wł. Tomkiewicz Jeremi
Wiśn. 1933.

Finkel III str. 1893.

Wiśniewiecka Anna (I) ob. Fato-
wicz M. (1637).

Wiśniewiecka Anna (II) ob. Jabło-
nowski J. A. (1722) — Ogiński Józef
(Słońce 1721).

Wiśniewiecka Elżbieta, żona Mi-
chała Zamojskiego, córka Mich. Serw.
(† 1770) ob. Zamojska Elżbieta.

Wiśniewiecka Elżbieta Konstancja
ob. Wolski Franciszek (Mons pietatis
1670).

Wiśniewiecka Eugenia Katarzyna
(z Tyszkiewiczów) ob. Bielski Marcin
(Consultacya 1639) — Czarliński S. B.
(1637) — Dubowicz Al. (Wyprawienie
osoby 1642) — Giżycki Stefan (1637).

Wiśniewiecka Franciszka ob. Maj-
kiewicz Stanisław (Olympus 1725) —
Radziwiłł Mich. (Odgłos 1725, Nidus
1725).

Wiśniewiecka Gryzelda, z domu Za-
mojska, żona Jeremiego († 1673) ob.
Balde (Sen 1647; ob. Libicki Jan) —
Bęklewski M. (1632) — Biezanowski St.
(Echo) — Charzewicz M. (Lylya 1671) —
Dilger N. (Die polnische 1669) —
Tainer (Virtus, Dolor 1663) — Tem-
berski St. (Kazanie 1669) — Wolski
Fr. (Mons 1670) — Żegocki (Pełnia
1672).

Tomkiewicz Jeremi Wiśn. (1933) str. 116
i passim. — Finkel Bibl. nr 8465.

Wiśniewiecka Helena ob. Sobieski
Jakub (Oddawanie).

Wiśniewiecka Irena ob. Ewangelie
(1619).

Wiśniewiecka Katarzyna ob. Chod-
kiewiczowa.

Wiśniewiecka Katarzyna Eugenia
ob. Giżycki Stef. (Mitra 1637).

Wiśniewiecka Katarzyna z Dolskich
żona Janusza ob. Arciechowski Daniel
(Strzała 1701) — Pontanus Ludwik

(Sposób 1728; tu jej genealogia) — Wąsowski Jan (Strzała sarmacka) — Wiśniowiecki Janusz (Odgłos).

Wiśniowiecka Michajłowa ob. Stawrowiecki Trankwill (Ewangelie).

(Wiśniowiecka Tekla z Radziwiłłów). Veritable Etat de l'affaire touchant l'Achat de Boreklo: entre Son Altesse mad. la Princesse Wisniowieska, nee princesse de Radzivil, ci-devant epouse de son excell. M^{er} le Comte de Fleming, feld-marechal de Saxe, et son excell. M^r le Comte de Flodroff Wartensleben, reduit en ordre par un des gens d'affaires de son alt. M^{er} le prince Wisniowieski, grand-chancelier et commandant general de l'armee de Lithuanie. A Warsovie 1731. fol., str. 62 (sygn. Q). Czerw. Dwór.

— ob. Bieykowski Aut. (Ostatnia usługa 1746) — Hilarion à SS^{mo} Sacramento (1739) — Rosołecki Łukasz (1744) — Turczynowicz Stefan (Jezus Maria Józef 1745).

(Wiśniowiecka Tekla) żona Michała Serwacego. Południe Honoru na przyzwoite obiektem Niebocelney zrzenice Xiążcego Orła JO, JW. Xiążney Jmci Tekli z Xiążąt Radziwiłłow Wisniowieckiej Woiewodziny Wileńskiej... przy tryumfalnym na Naywyższą w Senatorskim Wielkiego X. Litew. Zodyaku Statywę Xiążących luminarzów ascensie licznemi... splendorami iaśnieiące od obligowaney fundatorskim imionom Akademii Wileńskiej poetycką Umbrą adumbrowane. W Wilnie w druk. Akad. S. J. 1736. fol., k. 6. Uniw. Wileń. (?)

— Wdzięczność za fundatorskie łaski J. O. Xiążney Jmci Tekli z Xiążąt Radziwiłłow Wisniowiecki Woiewodzynie Wileńskiej, Hetmanowey W. W. X. L. przy solennych Aktu pogrzebowego ceremoniach J. O. Xiążęcia Jmci Michała Serwacyusza Korybuta Wiśniowieckiego przy oddaniu panegyryku łacińskim y greckim wyrażona od Prowincyi Polskiej szkół Pobożnych. R. P. 1745 w mies. Wrześniu. w Warszawie w drukarni Coll. Schol. Piarum. fol. Bawor. — ks. Polkowski (miał niegdys) — Uniw. Wileń.

Wiśniowiecka Teofila (I) żona Dymitra ob. Wiśniowiecki Dymitr (Zadm. Xiążyc 1682, Nova Constell. 1671).

(Wiśniowiecka Teofila) (II), żona Janusza, z domu Leszczyńska. Dyaryusz obłoczyn IO. Xney I. Mci Kasztelanowy Krakowskiej in Supplementum pierwszego na Pocztę do druku podany. (1753). fol., k. 2.

Teofila z Leszczyńskich Wiśniowiecka wstąpiła we Lwowie do dominikanek.

Ossol.

— ob. Bobiński Rem. (1740) — Brygida św. (1735) — Gostyńska góra (1726) — Kmicianka Marc. (1735) — Kozłowski Sz. (Tron 1752) — Polikowski Anioł (1753) — Prospekt wesoly (1726).

Wiśniowiecka Teresa, zak. bened. ob. Grymosz M. (Święta droga 1756).

(Wiśniowiecka Urszula Teresa) z Mniszechów, żona Konstantego. Zaczemienie Słońca Przy Śmierci, Iezwsowey, Smiertelnymi zagászzone éieniami, Iaśnie Oświeconey Książnie, Orszyli Korybutowey Książnie Wisniowieckiej z Wielkich Kończyc. Do osobliwego Męki Chrystusowey rozmyślania. W Kościele Krosnienskim Soc. Iesv, dzien Wielkopiątkowy żalobnie ná theatrum wydane y ofiarowane. Roku Słońca Chrystusowego 1661. Dnia 15. Kwietnia. W Krakowie, W Drukarni Wdowy y Dziezdżico Frán: Cezarego, I. K. M. Typ. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Rospoczyna: Prefacya... podpisana: Retorowie Coll. Crosn. S. J., po caym herb książnej.

Jest to program widowiska złożonego z antyprologu, 3 aktów i epilogu.

Występuje „Iaśnie Oświecony Apollo“ i muzy, Anioł hamuje krew Chrystusa, Hierozolima bije się w piersi, Dionizjusz Areopagita. — Na końcu wymienieni aktorowie (było ich 27). Grali Jan Błoński, Stan. Cebalski, Adam Wierzbęta, Kas. Oświecim, Aleks. Remer itp. Ossol.

— ob. Biezanowski St. (Divi Thoma 1663) — Rychłowski Franc. (Kazanie 1667) — Wolski Franc. (Inscriptie 1662).

(Wiśniowiecki Dymitr), syn Janusza, hetman w. kor. (ur. 1631 † 1682). Nova Constellatio Illvstrissimorum Siderum

Regni Poloniae, In Auspicatissimo Conubio Illvstrissimi Ducis Demetrii Korybut In Wisniowiec Et Zbaraz Wisniowiecki, Palatini Belzensis, Exercituum Regni Poloniae Ducis, &c. &c. Et Illvstrissimae Theophilae Ducis In Ostrog Et Zasław, Comitissae In Tarnow, Palatinidissae Cracoviensis, &c. &c. Observata, Et ad publicae Felicitatis Prognosticon in Lucem data A Collegio Varsaviensi Societatis Jesv. Anno Domini MDLXXXI. (1671). Sexto Idus Maias. [Tu linia z gwiazdek]. Varsaviae, Typis Elertianis. fol., k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. k. tyt. Epigramma... (16 wierszy). Po panegyrycznej przedmowie i prognostyku idzie wierszem: Faustum Poloniae Apollinis oraculum (na 4 k.) i Votum ex nexu siderum. — Kończy Progn. et orac. primum nexu. Ossol.

— Posiłki żalobne w okropnych śmierci cieniach gasnącemu Xiążcowi JO. Xiążęcia JW Pana Dymitra Jerzego Korybuta na Wiśniowcu y Zbarażu Wiśniowieckiego Kasztelana krak. Hetmana W. Kor., starosty Białocerkiewskiego, Drabinskiego, Lubomlskiego, Soleckiego etc. na odsiecz idącej za śmiercią niepamięci przy pogrzebie zmarłego JO. X. Mości ciała zgotowane od Collegium Krakowskiego Soc. J. przy bazylice SS. Apost. Piotra y Pawła, Roku od posiłkowanego Słowem świata 1682. w Krakowie w drukarni Schedlow JKM. ordyn. typografów. fol., k. 9 nlb.

Przypisało kolegium Teofili Korybutowej Wiśniowieckiej, żonie zmarłego. Uniw. Waras.

— Zaćmiony śmiertelnością Xiążyc w Iaśnie Oświeconym ná Wiśniowcu y Zbarażu, Xiążęciu Dimitrze Ierzym Korybutcie Wiśniowieckim J. Wielmożnym Kasztelanie Krakowskim, Wielkim Hetmanie Koronnym, etc. bez szkody, wrodzoney iaśności w éieniach śmierci zostaiący wiecznością nieśmiertelney sławy y czynow oświecony, przy akcie pogrzebowym od Collegium Krakowskiego Soc. Jesu, prezentowany. R. utáionego w śmiertelney naturze Boga 1682. W Krak.: w Drukarni Sche-

dlow I. K. M. ordyn. typ. fol., k. 2 nlb. i ark. O₂.

Ded. Teofili Wiśniowieckiej, żonie zmarłego. Ob. Mlecako (w t. XXII 448). Jagiell. — Ossol.

— ob. Biezanowski St. J. (Augustale 1682) — Brocki M. (Splendor 1676) — Cauler Sim. (Rhetoricorum 1648) — Dziezic Jan (Horizon 1665) — Gąsiewski J. (Auspicium 1648) — Górczyn J. Aleks. (Sposób arytm. 1647) — Heroicum (1676) — Kusiewicz Sam. (Narratio 1645) — Leszczynowic Marc. (Conclusiones 1648) — Manifestum (1656) — Mlecako G. (Radii sepulchr. 1682, Zaczmiony Xiążyc 1682) — Pufendorff (1695) — Sierakowski Fab. (Trybunał 1665) — Skowronkowiec A. S. (1647) — Ślachetka (1666) — Temberski Stan. (Chronologia 1669) — Twardowski Samuel (Wiśniowiecki Janusz 1646, Pobudka do enoty 1635) — Wiśniowiecki Mich. (Parentalis 1676) — Wojewódzki Paw. (Panegyricus 1682).

Święcki Hist. pam. II 301. — Encykl. Orgelbr. XXVII 245—50. — Chrapowicki Pamiętn. I 17—9. — Grabowski A. Ojczyzta spominki II 135. — Korson Daleje wojen III 486. — Prsyboś Konfed. gólska 1936 str. 104 i nast. — Finkel Bibl. hist. III 1893.

Wiśniowiecki Janusz, syn Konstantego (ur. 1599 † 1636) ob. Czerliński B. (Wizerunek 1637) — Fatowicz M. (1638) — Giżycki St. (1637) — Poradowski K. (1630) — Twardowski Sam. (Daphnis 1638, Xże Wiśn. 1646).

Korson Daleje wojen II. — Finkel Bibl. III 1893.

WIŚNIOWIECKI Janusz Antoni Korybut (pseud. Ig. Olszowski, Gabriel Bogdański, i anagr. Jurasinus Thyburok de Wiecsiwno, ur. 1678 † 1741). Świętego Filipa Nereusza niektóre Akty strzeliste bez litery R od Łukasza Ignacego z Olszowy Olszewskiego Schol. Kiiowskiego, Proboszcza Białokamienieckiego, Elegiami dziesięć krotkimi bez teyże litery R od tegoż ogłoszone. (1740). w 4ce, k. 24.

Dedykacja Karpiowi, bisk. żmudakiemu, proboszczowi trockiemu. Z odeswy do czytelnika dowiadujemy się, że właśnie gdy

do druku Akty strzeliste iść miały, umarł biskup d. 10 Xbris 1739.

W końcu Aktu strzelistego idą wiersze. Krasn. — Ossol.

— List księcia Janusza Korybuta Wiszniowieckiego kasztelana krakowskiego do J. O. Xięcia Teodora Potockiego... ob. Potocki T. (Kopie 1735).

— Lutnia wesola Orfeusza górnego na powitanie Wielmożnego Jegomości Xiędza Łukasza Ignacego Olszowskiego kanonika Kijowskiego, Gorlickiego, Białokamienieckiego etc. proboszcza przez jego osobliwego kultura na Gorlickim Parnassie nastroiona. Zaczne urodzenie, godność, cnoty świątobliwość w całym życiu jego brzmiąca Roku Pańskiego 1734. dnia... we Lwowie w drukarni Brackiej Troycy SSS. z przywilejami Jego Król. Mci. fol., 5 arkuszy.

Na odwr. str. tyt. krótka przemowa prośbą do Olszowskiego jako swego mecenasa. Podpisał się tak: Po Michale w szeregu wtory aniół pański, Początek mam od Boga koniec w siemi Dański.

Sam panegiryk wierszem ułożony. W nim pisze, że Olszowski był synem łowczego łomżyńskiego i matki z domu Skrzewskiej. Uniw. Warsz.

— Mowa J. O. Xiędzą Wiszniowieckiego Janusza Korybuta Kasztelana Krakowskiego przy oddaniu Jaśnie Wielmożnej Jeyności Panny Antoniny Potockiej Straznikowny Koronney Jaśnie Wielmożnemu Jegomości Panu Sewerynowi Rzewuskiemu Podczaszemu Koronnemu, Chelmskiemu Lubomskiemu. &c. Staroscie Na weselnym Akcie we Lwowie dnia 22. Wrzesnia Roku. Miana A od pewnego, tak Pańskiej, Xiężęcy Wymowy, iako y zacnych Domow Aestymatora, publiczney wiadomości Podana. [Tu linia]. W Lublinie w Drukarni Collegium Societatis Jesu Roku Pańskiego 1731. fol., k. tyt. i k. 7 nlb.

Rospocyna przedmowa do czytelnika, w której jakiś sługa księcia, niby to wydawca, suppresso suo nomine wychwala tę mowę. W mowie zwykle panegiryczne i makaroniczne pochwały obu rodu; nie usprawiedliwia ona niczym oddanych jej pochwał. Przedruk w Swadzie Ostrow. Danejk.

Krasn. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Mowa na reassumepeyi Rady Warszawskiej 1736... ob. Ostrowski Danejk. (Swada polska 1745, f. I 1, 6). Są tam i inne jego mowy (w t. I cs. 2 str. 6—11).

— Odgłos żalności nad śmiercią w Bogu Przewielebnego JX. Waleryana Michałowskiego, Gwardyana Lwowskiego, od Jgnacego Olszowskiego, Kanonika Kiiowskiego wydany. [Na końcu:] Labore et impensis, qui anagrammatice Jurasinus Thyburok de Wiecisiwno 1733 die 21 9bris (Kraków). w 4ce, ark. 3.

Jassyń. II 326.

Dziśków.

— Odgłos Prawdziwej Żalności Nád Śmiercią w Bogu Przewielebnego Jmci Xiędza Waleryana Michałowskiego, Gwardyana Lwowskiego. Od Ignacego Olszowskiego, Kanonika Kijowskiego, ná widok Polskiemu Świątu wydany. Do Czytelnika... (około 1734). w 4ce, k. tyt. i k. 27 nlb.

Po przedmowie do czytelnika, zaczynającej się już na stronie tytułowej, idzie „Przeostroga do czytelnika“. W niej powiada autor operis, iż był malkontent z edycji krakowskiej, gdyż w niej wiele opuszczono. Zatem poprawiwszy errata daje pracę swą na nowo prasie drukarskiej.

Sama rzecz składa się z 99 osterwierasy napisanych na cześć zmarłego Michałowskiego, a także jego prośków (był spokrewniony z Wiśniowieckimi). Wiersze są liche, ale treść o tyle ciekawa, że daje obraz obyczajów zmarłego kanonika. Nie pijał (tu pochwały trzeźwości), ale innych chętnie tokajem częstował. Stąd urobiono mu anagramat z imienia i nazwiska: *Lysinę ma, kocha liwar. Żył lat 70. Opisuje jego przyjaciel (Szkot Elbing, Towiański, Wiersbięta)*. Na końcu tego osterwierasa pochwała (prośba) Ignacego Łukasza Olszowskiego, rzekomego autora.

Od k. E idzie wiersz pt. Korona Cwały, napisany przez „pierwszą senatorkę w Polsce“ na cześć Olszowskiego (tu dużo danych o jego życiu). (Za pierwszego senatora mógł się uważać kasztelan krak., a więc on sam?).

Wreszcie dwa listy dziękujące za przesłane niby to od Olszowskiego (w rzeczywistości od Wiśniowieckiego) skrypta. Oba listy wychwalają jego rozum i talent.

Od karty E, idą estery elegie „tegoż Ignacego Łukasza Olszowskiego“. Pierwsza jest przerwanką „Krayża“ Wacława Potockiego, druga z Tobiasza pióra Stan. Lubomirskiego (Mirobulli Thasalini) z do-

datkiem własnych (rzekomo) wierszy Olszowskiego, trzecia również z Tobiasza; czwarta z „Zabawy“ J. St. Jabłonowskiego. Dlaczegoż Olszowski (czyli Wiśniowiecki) przerabiał z obcych motywów te 4 elegie? Dlatego, że w przerwance nie sachodzi litera r, której Olszowski nie wymawiał. Wszystkie przeróbki dokonane są czterowierszami, talentu poetyckiego jednak nie okazują.

Na egz. nalepiony piękny ex libris J. F. Sapishy z datą 1736. Uniw. Warsz.

— Ignacego Łukasza Olszowskiego kanonika Kijowskiego Gorlickiego proboszcza o Nayświętzey Pannie Jasielskiej statuy Informacya krótka roku 1734. w 4ce, k. 16 nlb.

Podaje historię obrazu, następnie erekcję kościoła jasielskiego, spis cudów przy tym obrazie domanych, a na końcu Elegia na pochwałę statui Najśw. M. P. w Jaście. Wreszcie przestroga, że prawdziwy autor tego pisma jest senator jakiś: Jurasinus Thyburok de Wiecisiwno. (Janussius Koributh Dux Wiśniowiecki Castell. Crac.). Jocher 8843.

— Ignacego Łukasza Olszowskiego Scholastyka Kijowskiego w ciężkiej artrytyce do Nayświętzey P. Chelmskiej westchnienie bez litery R krótkie. w 4ce, k. 2 nlb.

Całą tę pieśń przedrukował Wójcicki w Tygodniku Ilustr. w r. 1862 t. V str. 18.

— Sermones terni Ex quibus Perillustis ac Reverendus Dominus Ignatius Lucas Olszowski, Canonicus Kijoviensis, Gorlicensis et Albi-Lapidensis Praepositus, primum detentus adversa valetudine habere voluit in Exequiis Serenissimi Augusti II. quas Zytomiriae in Ecclesia sua Cathedrali Illustrissimus ac Excellentissimus Dominus Ozga Samuel Episcopus Kijoviae suo sumptu die 13 9bris. Anno 1733. Huic Magno Heroi persolvebat, et quoniam Is specificatus Canonicus difficulter literam R. pronunciat, ideo studuit ut absque hac hunc suum perageret Sermonem. (1734). w 4ce, k. 8.

Tytuł zajmuje obie strony k. tyt.

Od k. 4 idą: Sermones subsecutivi bini, quos insimul habuit praenominatus... Canonicus Kijov. quando die 12 Augusti, idque ex ratione Natalis diei... Aug. II faciebat exequias in ecclesia Bialocame-necensi... plus quam 100 conductis sacerdotibus... primum omnia verba habenda litera R. impleta et postea sine hac...

Na końcu: Labore et impensis qui anagrammatice Jurasinus Thyburok de Wiecisiwno. Jest to więc żart pióra Wiśniowieckiego. Ka. Wl. Knapiański w Encykl. kość. XVII 284 (mylnie podaje, jakoby nieznanie Estreicherowi).

— Sermo quem habere voluit detentus adversa valetudine Perillustis et Admodum Reverendus Dominus Ignatius Olszewski, Canonicus... [itd. jak wyżej]... hunc suum perageret sermonem. w 4ce, k. 4.

Na końcu: Prima evulgatio typi maximis erroribus et stylo non concinno abundabat, altera vice hunc laborem suum author Typographiae tradere voluit. Labore et impensis... [itd.].

Imprimatur M. Kalewskiego.

Ka. Knapiański l. c. Ossol.

— Sposób krótki łączny y pewny do zbawienia, nazwany: Myśl dobra z francuzkiego na Polski język przełożony. W Poznaniu, w drukarni S. Jesu 1728... ob. Pontanus Ludwik (w t. XXV 61; tu opis).

Przyp. Katarzynie Wiśniowieckiej z Dolskich.

— Żalosa Valeta Wielmożnemu J. Mści Xiędza Łukasza Ignacemu Olszowskiemu Kanonikowi Kijowskiemu, Gorlickiemu, Białokamienieckiemu proboszczowi, probostwo Gorlickie rezygnującemu, a do Białego Kamienia idącemu podczas ciemney, domowego w Oyczyźnie zamieszania, nocny, pod światłem Jaśnie Oświeconego JMci J. K. W. K. K. Xiężca przy obronie zwyciężkich krzyżów przez prawdziwego przyjaciela y sługę tegoż W. Jmci Księdza Kanonika napisana y oddana, którego imie y przezwisko w niżej położonych wierszach zamyka się: Po Michale w szeregu wtory Aniół Pański Bóg mi zaczął przezwisko, kończy w ziemi Dański. Roku Pańskiego 1736. We Lwowie w drukarni Brackiej Troycy SSS. z przywilejami Jego Król. Mości. fol., 3 arkusze.

Pseudonim wyraźny powyższym wierszykiem jest to: Gabriel Bogdański. — Jassyński Dyke. II 326. Uniw. Warsz.

— [Wiersze na karła]. w 4ce, 1 ark. rozł.

Pod nazwiskiem Ign. Olszowskiego.

— Vox Doloris publici in funere Perillustis et Magnificae Dnae Helenae

de Zborów Łętowska Vexilliferae Cracoviensis a marmore Sepulchrali resonans a Rndo Ignatio Olszowski Canonico Kioviensi, electo deputato ad Tribunal Regni Iugubri penna exposita A. D. MDCCXXVIII. (1728). Cracoviae typis Jacobi Matyaszkiwicz S. R. M. typogr. fol., k. 8. Uniw. Warsz.

(Wiśniowiecki Janusz). Aspectus fauentis orbi Polono coeli... inter festivos Hymenaei splendoris observatus. Varsaviae. 1703. fol. Uniw. Wileń.

— Comitia Siderum Nunquam Limitanda, Ex tribus Ordinibus Principum splendoris Congregata In Korybuthaei Stemmatis Firma Mento, Nempe Ex Regali Trophaeo Crucis Ex Senatorio Cynthiae Astro Ex Equestri Stellarum Fulgore Reassumpta in Mariano Regno tanquam Comitia Electionis & Coronationis in quibus Celsissimus ac Illustrissimus Princeps Janussius Korybuth Wisniowiecki Palatinus Cracoviensis, Krzemencensis, Osiecensis &c. &c. Capitaneus in Caput Marianae Reipublicae electus ac Votis coronatus a Regia Sodalitate Collegij Varsaviensis Societatis Jesu Sub titulo Immaculatae Conceptionis B. V. M. & Felicis de hac mortalitate exitus Sub Ipsam Coronidem Comitiorum Regni Anno Domini 1720. [Ozdobna linia poprzeczna]. Typis Collegii Varsaviensis Societatis Jesu. fol., k. 11 nlb. Muz. Nar. (A. Wolań).

— Elogia parentalia piae memoriae Ianusii Principis Wiśniowiecki (1741)... ob. Ostrowski Danejk. (Swada Polska II 1747 str. 59—61).

— Luna inter pronuba hymenaei (1704)... ob. Kreyda Flor.

— Luna in senatus Lechici polo primae magnitudinis siderum princeps; summis, in orbem integrum accrescens titulis, in Celsiss. Principe Illustr. DD, Janussio Korybuth, Duce in Wiśniowiec. et Zbaraż, nuper Palatino, nunc Castellano Cracoviensi, Cremencensi etc. Capitaneo, ad primum emeriti fastigii ingressum, inter publicos gratulantium plausus a minimae Societatis Jesu umbris, adorata. Anno 1727 quo Sanctio-

rem Lunam, Sol Iustitiae suo ortu reddidit clariorem, MDCCXXVII (1727). Cracoviae, Typ. Iacobi Matyaszkiwicz S. R. M. typographi. fol., 1 k. i ark. L₂. Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Główna prześwietney Wieniawy Ozdoba... [na ślub Janusza Wisniowieckiego i Konaszewskiej]. Warszawa 1703. fol.

— Relacya exportacyi ciała Janusza Wisniowieckiego kaszt. krakows. Lwów, druk Paw. Goleczewskiego 1741. w 4ce, str. nlb. Ka. Polkow.

— ob. Barszczewski J. (Koncept 1756) — Bielicki Stan. (Sprawiedliwość 1710) — Chróściński W. (Zbiór wierszów 1711) — Chwałkowski Mik. (1712) — Comitia (1702) — Daneykowicz-Ostrowski (Suada Lat. Pol. I; tu jego mowy) — Golański (Boleslaus 1735) — Jabłonowski J. A. (Tabulae 1748) — Kreyda (1704) — Malejewski B. (Palatium 1695) — Niesiolowski (Otia publ. str. 74) — Ormiński S. (1712) — Pallas (1704) — Ponte L. (Sposób 1728; to jego przekład) — Potocki Paweł (Saeculum 1702) — Potocki Teodor (1735) — Russyan H. (1738) — Torzyński Dam. (na ślub 1704) — Twardowski Sam. (1706).

Napisał „Compend. relatio o domu Xiążąt Wiśń.“ przechowaną w ręk. Bibl. Załusk. (daiś rewindykowanym a Petersburga). — W ręk. Jagiell. 3692 jest jego pióra żywot J. Kar. Dolskiego (z dodatkami ks. Ant. Mossyńskiego).

Janoski Polonia litter. str. 137. — Jussyński Dykc. II 235 (tu wylisca jego pisma) — Bentkowski I 298—9. — Pancerla Polska 1820 III 117. — Załuski Bibliot. poet. str. 90. — Otwinowski E. Pamieć. 29, 85, 102, 227, 293, 305. — Encykl. Orgelbr. XXVII 250—2. — Kraszewski w Athenaeum Wil. 1843 IV 39—64. — Feldman Polska w dobie wojny półn. 1925. — Pilat Liter. IV 59. — Finkel Bibl. III str. 1893.

(Wiśniowiecki Jeremi Michał), syn Michała (ur. 1612 † 1651). Echo Nieścześnie Smierci, z Námienieniem Dził (sic) zacnych Jásnie Oświeconego Xiążęcia Ieremia Michała Korybutha Na Wisniowcu y Żubniach Wisniowieckiego, Woiewody Ziem Ruskich, Przemyskiego;

Kániewskiego, Prasnickiego, &c. &c. Stárosty. W Roku 1651. [Tu ozdobnik]. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Na odwr. tyt. wiersz satytułowany: Author, a podpisany I. C. H. — Sam utwór zaczyna się od słów: Gdy buntownik bożecny karę za swe złości, Począł brać... Wspomina o zwycięstwach księcia, nazywa go Achillesem Ukrainy, opisuje jego pogrąb i śal rycerstwa. W końcu zwraca się do małżonki-wdowy.

O sobie mówi autor, że s dawna ochotnie „garnął się ku tobie, by go ksiądz w poczet sług policzył“ i że w wierszach nie jest ćwiczony.

Egsemplarsz bibl. w Suchej oprawny razem s „Trąba na rozprassonych“ (Dachnowskiego).

Bawar. — Bibl. w Suchej — Chrept. — Krasin. — Uniw. Warsz.

— Phaebe Hastata in auspiciatissimi Nepotis honorem conjugum Illustrissimi Principis ac Domini D. Hieremiae Michaelis Korybuth Ducis in Wisniowiec et Illustrissimae Ducissae Griseldis Constantiae Illustrissimi Senatoris Thomae Zamojski Supremi Regni Poloniae Cancellarii a nobili Iuventute Scholae Poeseos Academiae Zamosc. cum debita submissione et gratulatione exhibitae. Zamosci in Typographia Academica Anno Domini 1639. w 4ce, k. 9 nlb.

Pisali tu wiersze: Ochman Jan, Owanisowicz Augustyn, Polański Wojciech, Kenicki Ludwik, Mamrowicz Paweł, Żeleński Zbigniew, Czorny Jan, Zamojski Aleks., Janczewski Jakub, Oltarzewski Tomasz, Kanewicz Jan, Branicki Józef, studiosi academiae Zamoscensis. — Na odwrocie tytułu herby. Ossol.

— ob. Abrek And. (Mulier 1642, Fasces nupt. 1639) — Białobłocki Jan (Klar męstwa 1649, Pogoda 1650, Odmiana 1653) — Bielejewski Jer. (Obrona tytułów 1641) — Bogusławski (Żywoty 1788) — Chelchowski H. (Bóg 1645) — Chevalier (Histoire 1663) — Czarnocki Wojc. (Kazanie w dzień ślubu 1639) — Frikacz (Cursus 1638) — Grondski (Hist. 1789) — Jabłonowski J. A. (1741) — Jankowski Jak. (1639) — Kanon And. (Lucubrationes 1676, Lirica 1643, Classicum 1653) — Kochowski Wesp. (Annales) — Kojalowicz W (Res contra Zaporov. 1651, Epitome 1653) — Kuczwarczewicz Marcin (Relacja 1650) —

Laurynowicz Mik. (Stella 1639) — Lemka G. (Kalendarz 1636) — Łobżyński J. (1653) — Łoski Al. (Chorus 1639) — Mirowski (Gratulatio 1632) — Mohila P. (1632) — Obodziński Sam. (Lutnia 1640) — Pastorius J. (Bellum 1679, Diadema 1669) — Potocki Paweł (Saeculum 1702, Centuria 1702) — Rudawski (Histor. 1775) — Sobieski Jak. (Oddaw. 1639) — Święcicki St. (Śpiewaczek 1645) — Szemiot M. (O dziełach woj.; Naj. Michałowi 1669) — Szymanowski S. (Mars saurum. 1642) — Temberski (Chronologia 1669; tu geneal.) — Twardowski Sam. (Przeważna legacya, Wojna domowa 1660) — Vimina (Historia 1671).

W „Rozmowach um. Polaków“ (ogłosił Wójcicki w Bibl. St. Pis. VI) jest jego dialog s J. Sobieskim.

W ręk. Zamojskich 1175 i Ossol. 2286 przechowała się praca Kałusowskiego pt. Sprawy i dzieła wojenne J. Wiśniow (s r. 1669).

Jego mowy s r. 1648—9 „ad milites“ zamieszcza Lünig Orationes II 34 i 37

Bogusławski Żywoty (1788) str. 171 — Kwiatkowski Panowanie Wład. IV passim. — Engel Ukr. Geschichte — Święcki Hist. pam. II 295. — Józefowicz Kron Lwowa str. 97—99. — Niemcewicz Zbiór pamiętn. V 80—120. — Michałowski Księga pamiętn. (wyd. Helcel). — Grabowski Staroż. histor. I 286 (opis pogrzebu). — Enc. Orgel. XXVII 238—45. — Prędsielski Podole (1821). — Szajnocha Dwa lata 1865. — Al. Darowski w Dzieniku Warsz. 1854 (jest i odbitka). — Kubala Jarz Ossoliński (1922). — Tenże Sakice (1880, 1922). — Wolff Kniaziowie 1895. — Czermak Plany wojny tureckiej 1895 — Hruszewski Istoria Ukrainy Rusi VIII (1922). — Lazarewski Żubieneczyzna Kijów 1896. — Korzon Dzieje wojen III 436. — Lipiński Stanisław Krzyczowski (w dziele zbior „Z dziejów Ukrainy“ 1912). — Tomkiewicz Jeremi Wiśniow (1612—51). Warszawa, Tow. Nauk. 1933

Tu wymienione liczne wydawnictwa źródłowe i opracowania na str. VIII—XII. — Korduba J Wiśń im Lichte des neuen Forschung 1932. — O. Górka w „Pionie“ 1933 — St. Zakrzewski Zagadnienia hist. I str. 85 i n. — Finkel Bibl. III str. 1893

Wiśniowiecki Jerzy (I) kasztelan kijowski, syn Michała († 1618) ob. Zawadzki Teodor (Compendium praw 1614; rozdział VI).

Tu jego charakterystyka.

Wiśniewiecki Jerzy (II) ob. Pastorius J. (Heroes 1653).

Wiśniewiecki Konstanty Krzysztof wojewoda ruski, syn Konstantego (ur. 1564 † 1641) ob. Gorczyn J. A. (1644) — Kuszewicz S. (Narratio 1645) — Twardowski S. (Xiążę 1646) — Zachorowska.

Niemcewicz Panow. Zym. III (t. II i III passim). — Kwiatkowski Panow. Wład. IV 48. — Niemcewicz Zbiór pamięt. III 214. — Świątki Hist. pam. II 300. — Malinowski Źródła II 182. — Encykl. Orgelb. XXVII 230. — Niemojewski Pamiętnik (wydał Hirschberg 1899). — Tomkiewicz Jeremi Wiśniewiecki 1933 str. 67, 118.

Wiśniewiecki Konstanty, wojewoda belski (ur. 1633 † 1686) ob. Brocki M. (Splendor 1676) — Cauler Szymon (1648) — Mleczko (Radii 1682) — Rychłowski Fr. (Kazanie 1664) — Sierakowski F. (Trybunał 1665, Sygnał 1664)

Epigram jego pióra na ślub Konst. Radziwiłła z Heleną Strusiową jest w rękop. Jag. 488

(Wiśniewiecki Michał), kasztelan kijowski (1529 † 1584). Epicedion To iest. Zálobny wirsz o zacnym á wieczney pamięci godnym Xiążęciu Michale Wiśniewieckim, Kászthelanie Kijewskim, Cerkáskim, Kániewskim, Lubeckim, Stárosceie Tudziesz o pobożności żywothá iego Krześciańskiego, y około dzielnosci w pewnych pothrzebach z nieprzyjacielem w państwie J. K. M. y w Moskiewskiej ziemi z niebezpieczeństwem zdrowia swego. Ktory w oyczyźnie swoiey ná zamku Wisniewieckim, máiąc lath wieku swego 55 dlug powinny Pánu Bogu swemu, piętnastego dnia Oktobrá, s Poniedziálka ná Wtorek, w Roku od národzenia Krystusa Pána 1584 záplácił. (Na końcu:) z Drukárnie Mácieieá Wirzbięty w 4ce, k. 24 nlb

Dedyk. wdowie ks. Wiśniewieckiej, datow. w Nisnie i Bilce dnia 1 januarja r 1585.

Maciejowski Piém. III 33. — Wierzbowski III 2768. — Storożenko Stefan Batorij i dniewprowskije Kozaki 1904 (prsedrukował ten wiersz).

Krasid. — Peterab. publ. (s Bibl. Załus.).

— ob. Caprara (La felicitá 1570).

Korson Dzieje wojen II. — Finkel Bibl. III str. 1893 oraz Dodatek II (1914) nr 3152.

Wiśniewiecki Michał, syn Michała, starosta owrucki († 1616) ob. Smotrzycki M. (Trenos 1610).

Starczyński Oblas II 312. — Niemcewicz Panow. Zygmunta III, t. III 207—8. — Świątki Hist. pam. II 295. — Tyuskiwicz Listy z Szwecji (Bibl. Warza. 1856 tom 60 str. 278). — Encykl. Org. XXVII 231. — Tomkiewicz Jeremi Wiśniewiecki (1933) str. 60—4.

WIŚNIOWIECKI Michał Tomasz, król (1640 † 10 listopada 1673). Eigentlicher und wahrer Abdruck Ihrer Königl. Majestät in Pohlen etc. Universalien betreffend das allgemeine Auffbot. Anno 1670. w 4ce, k. 2.

Ob. niżej: Uniwersał.

— Instruction vor die Gesandten, die der König in Pohlen auff die Landtage abgefertiget. Anno 1670.

Z 16 artykułów.

— Significatio Michaelis R. Pol. de decreto quodam, in Iudiciis Relationum inter aliquot nobiles Piltenses et principem Iacobum Curlandiae et Semigall. ducem, intercesso. (1671). fol.

— Das Testament dess Durchlauchtigsten Königs in Pohlen (1673). w 4ce, kart 4.

— [Uniwersał względem obwodu Piltynskiego do Kurlandyi przyłączonego, anno 1669]. fol., k. 1. Ossol.

— Uniwersał Najaśnieyszego Krola Jego Mości Polskiego. Albo wici jedne za dwoie, na pospolite ruszenie wydany. Dero Königl. Maytt. in Pohlen, ausgegangenes Universal, einmahl vor Zwey, auff Pospolite ruszenie oder Gemeinen Auffboth. Im Jahr 1670. w 4ce, k. 4 nlb. Czartor.

— [Uniwersał zwolujący posp. ruszenie z dnia 16 maja 1671]. w 4ce. Ogłosił Korzon Dola i niedola III 13—5 s oryg. drukowanego (własności E. Diehla w Warszawie).

(Wiśniewiecki Michał Tomasz, król). Abbildung des Feuerwerks, das anno 1669 der Kgl. Pohnischen Krönung zu Ehren, in Dantzig ist abgebrannt worden. 1669. w 4ce.

— Kurzer Bericht welcher Gestalt der neu erwählte Kön. in Pohlen seinen Einzug allhie zu Cracau gehalten und

wie die Königl. Crönung den 29. Septemb. am Tage S. Michaelis dieses 1669 Jahres darauf erfolget. Sub dato Cracau am 30. Septem. w 4ce.

— Echo Anagrammatica Elbingae reciprocata cum Nomine Augustissimo, Michaelis Thomae Korybuti Ducis Wisniowecii In tabernaculo Electorali Varsaviensi auspiciatissima voce pronuntiata... Idem Serenissimus ac Potentissimus Princeps Rex Poloniae Eligetur. Elbingae Typis haeredum Corellii Anno 1669. w 4ce, k. 4.

Hoppe 58. Ossol.

— Extrait eines Schreibens von der Königs Wahl zu Pohlen d. 20. Junii 1669. w 4ce, pół ark.

Mówi, że książę Lotaryngii był górą nad Nemburgem 60 głosami, lecz Kaliskie ogłosiło Piasta Wiśniewieckiego.

— Formular der Intimation der Königl. Krönung, so am Festtage Michaelis von der Cantzelle der Gemcine soll publiciret werden anno 1669. w 4ce, 1 arkusz.

— Ein christliches Gebet welches nach tötlichem Abgang Michaelis I Königes in Pohlen gesprochen worden. Danzig 1673. w 4ce.

— Parentalis honor gemino gloriae et virtutis censu vectigalis funebri Serenissimi ac Potentissimi Poloniarum Regis Michaelis Korybut Maiestati impensus a tributaria Regio Nomi Polona Societate Jesu. Anno Mortalis Dei M.DC.LXX.VI. (1676). fol., k. 12 nlb.

Na odwr. str. ded.: Dometriuszowi Jerzemu Korybutowi Wiśniewieckiemu, którą podpisał Societas Jesu Polona.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Zieliá.

— Polnischer Königsstamm oder Beschr. des herzogl. Geschlechtes (1669, 1707)... ob. Königsstamm.

— Leyd und Freuden-Fahne dem Glorwürdigsten und Durchlauchtigsten Könige Michael in der Fama Ehren tempel auffgestecket zu Danzig. Gedruckt durch Simon Reinigern. w 4ce, kart 4.

Wiersz na śmierć króla Michała.

— Nuptialis Svadae Paulinae apparatus, quem ad connubia Michaelis Korybut regis Poloniae et Eleonorae

Mariae Josephae, reginae, Ungariae et Bohemiae principis etc. Mons Clarus exhibit. Cracoviae anno Dni 1760. fol., kart 21. Krasid. — Warsz. powz.

— Panegyricus Augustissimo Principi Michaeli Korybut Divinitus Electo Regi Poloniae, Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae, Liouoniae, Smolensciae, Czernichouiaeque Magno Ducis, debita subiectionis et obseruantiae causa a Regio Collegio Varsaviensi clericorum pauperum Matris Dei Scholarum Piarum consecratus Anno Domini MDCLXIX. Varsaviae, Typis Elertianis S. R. M. Typogr (1669) fol., ark. D₂.

Na odwr. str. orzeł polski z herbem Wiśniewieckich na piersiach. Pod nim wiersz Floriana Stanisława Kierdeja, ucznia. Na karcie 2 dedykacja prozą podprzez Scholae Piae Varsavienses. Panegyryk kończy się wierszem Votum ad Serenissimam Virginem Mariam Reginam Poloniae. Jagiell.

— Ludi literarii in nuptiis serenissimi ac potentissimi Principis Michaelis regis Poloniarum, M. Ducatus Litvaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniae, Czernichoviae, Severiae etc. etc. Magni Ducis nec non Serenissimae Eleonorae archiducissae Austriae Hungariaeque ac Boemiae Principissae, ab alma universitate et academia Vilmensi vario ingenio et spectaculorum genere dati atque iisdem serenissimis maiestatis ab eadem alma academia et universitate Vilmensi humili cum gratulatione dedicati anno salutis 1670. Vilnae typis academicis Societ. Jesu. fol., k. 23 nlb.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Warsz. pow.

— Sonntagischer Mercurius zur 41. Woche 1669. gehörig. w 4ce, k. 2.

Opis wjazdu koronacyjnego Michała.

— Michael Korybut Wisniewiecky wird König in Polen am XIX Junii a. MDCLXIX. (1669). w 4ce, k. 2.

— Prighera al principe della Milizia celeste S. Michele Arch. per la seren. M. di Michele Rè di Polonia &c. Bologna (1673). fol.

— Relaes van de Electie tot de Poolse kroon van den vorst Michael

Koributum Witzniowicky. Haerlem 1669. fol., k. 1.

Mieści relację o elekcji króla. Czartor.

— Kurze jedoch umständliche Relation welcher gestalt Printz Mich. Kor. Wisniowicky Fürst der Reussen einmüthig zu einem Könige in Pohlen erwählet worden im J. 1669. w 4ce, str 8.

— Eigentlichere Relation von des Durchl. Grossmäch. Fürsten und Herrn, Herrn Mich. Erwehlten Kön. zu Pohlen Gross. Fürst. in Litthauen etc. etc. in die Stadt Cracau gehaltenen solennen Einzuge und drauff erfolgten Königl. Krönungs- und Huldigungs Actus. Gedruckt im J. 1669. w 4ce, ark. 1.

— Ausführliche Relation der in Königr. Polen vorgegangenen und d. 19 Junii anno 1669. glücklich geschlossenen Königl. Wahl. w 4ce, ark. 1.

— Relation von Sr. Kon. Mayst. zu Pohlen etc. etc. etc. Krönung wie dieselbe am verwichenen 29ten Septemb. zu Krakau glücklich verrichtet und was für Solemnitäten vorbey vorgegangen. Gedruckt im J. 1669. w 4ce, ark. 1.

— Ausführliche Relation mit was vor Solemnitäten und Ceremonien Ihrer Majestät... (1670)... ob. Relation (tom XXVI).

— Relation wie der neu erwehlte König von Pohlen seinen Einzug in Krakau gehalten und wie die Königl. Krönung den 29 September am Tage S. Michaelis dieses 1669. Jahres geschehen. w 4ce, ark. 1.

Dat. Kraków 30 września 1669.

Na końcu akrostych Zofii Bernhadi (obacz).

— Ausführliche Relation des Einzugs des Königes von Pohlen in Danzig. 1677. w 4ce.

— Raguaglio e distinta Relazione di quanto é successo nella dieta di Polonia per la eletteone del nuouo re seguita nella persona del Duca Mich. Koryboth Wisniowezki il giorno 19 giugno 1669. Ven. et Bologna 1669. w 4ce, k. 2

Ob. Gislenua.

— Saerum Homagii Elbingensis: hoc est exceptio: ut et ad Gratosissimam Allocutionem Sereniss: ac Potentiss: Principis ac Dni D. Michaelis Dei Gratia Regis Poloniae, M. D. Prussiae etc. etc. etc. Domini nostri Clementissimi Legati magni Illustr. Rndissimi et Excellentiss. D. D. Andreae Olszowski Eppi Culmens. et Pomesaniae. Pro Cancellarii Regni Domini Gratosissimi Responsum quod Senatús et Ordinum Nomine praestando fidelitatis et subjectionis juramento in ipso praetorio praemisit Praenob. et Amplissimus Dn. Henricus Treschenberg, Regiae Civ. Elbing. Prae Cons. et. p. t. Praeses. die 10. Junii. 1670. w 4ce, str. 4.

Bibl. Horodec.

— Salytationes Sacrarvm Regiarvm Maiestatvm Nec non Illvstr^m ac Reverendis^m Dom. D. Episcopi Cvilmensis & Pomesaniae, Regni Poloniae Procancellarii A Viris Consvlaribvs Leopoliens. Anno Dñi 1671. Calendis Octobr. Habitae. [Tu winietka]. Leopoli. Typis per M. Iacobvm Moscicki mandatae. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Jest to kilka mów wypowiedzianych z okazji przybycia króla i królowej do Lwowa, podanych do druku przez pisarza miejskiego Jakuba Mościckiego.

Na odwrocie k. tyt. „gentilitium stemmą” (Róża Bużęńskiego), a pod tym 4-wiersze łac. podpisany: Iosephus Zimorowicz Musophilus. — Dedyk. Stan. Bużęńskiemu, canc. Regni regenti; podpisał ją J. Mościcki.

Następują potem mowy:

- 1) Salutatio in campis per M. Anczowski, praec.
- 2) Habita in palatio Regio... a Valeriano Alembek, consule. (Mówi, że orszel polski buja wysoko, a lew lwowski łasi się królowi).
- 3) Salutatio Eleonorae a M. Kuczankowicz cons.
- 4) Ad Procancellarium (And. Olszowski)... a Bart. Zimorowicz consule (o kłękach, jakie Lwów poniósł od Tatarów, Rusinów itp.).

Czartor. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Sarmatia cive patriae coronata Serenissimo Michaele Korybut Rege Poloniarum, inter publicos regiae inaugurationis plausus ac triumphos sub aspectum regnis imperiisq; data; e voto Societatis Jesu Polonae. Anno Regis Regum M.DC.LXIX. (1669). Cracoviae, In officina typographica Stanislai Piotr-

kowczyk, S. R. M. typographi. (1669). fol., a₂ i L₁.

Na odwr. str. tyt. herb Polski i Litwy, w środku herb Wiśniewieckich, pod nim cytaty z Pliniusza. Ded. prozą królowi, pod którą podpisana Societas Jesu Polona. Panegyryk przeplatany ustępami poetycznymi.

Jest przedruk. w Kwiatkiewicz: Orator Peripateticus.

Hoppe 57. Jagiell. — Krasin.

— De serenissimo Poloniae rege, incipienti exercituum suorum apud Chotimtum, pugna et victoria nobilissima, pergloriosaque X novemb. anno 1673 immortuo. w 4ce.

— Sydus novum Coelo Polono exortum Illustrissimus Princeps Michael Thomas Korybut Dux in Wiśniewie auspiciato suo ingressu Zamoscium irradians a nobili studiosa juventute Academiae Zamoscensis cum debita veneratione exceptum Anno Regis Regum Magna DeCenter habet noster Rex Lege regente die 21. Septembris. In officina typographica Academiae Zamoscensis. (1669). w 4ce, k. 4 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Wiśniewieckich. Pod nim podpisał heksastych Stanisław Koniępcowski kasztelan chełmski. Pisali tu wiersze Franciszek Chodorowski, Jan Podniessyński, Jan Serny, Tomasz Drzewiecki.

Ossol. — Zamoj.

— ob. Amours (1699; powieść o nim) — Anczowski Marcin (Salytationes 1671) — Andrychomiusz Chrystian (1671) — Apologia 1669) — Apoptrophe (1674) — Articuli pactorum conventorum (1669) — Bełzecki J. Ant. (Olympia 1670) — Bericht (1661, 1669) — Bernhadi Zofia (Relation wie d. König 1669) — Białowicz Walenty (Problemata regia 1669) — Bieżanowski S. J. (Septizonium 1669) — Blinetis (Poln. Wahlschoppen 1698) — Borkowski Michał (Plausus iuventutis 1668) — Branicki Stefan (Corona 1669) — Brocki Maciej (Splendor 1676) — Budziński Jan (Omina 1669) — Buthler Teodor (Solemnes gratiae 1669) — Cancellariae demonstratio (o konszachtach kurfirsta z Doroszenką 1672) — Chavagnac (Memoires 1700) — Chełchowski Henryk (1645) — Corell Sam. (Krönung 1669) —

Corona de lapidibus praetiosis (1669) — Czernicki A. (Porta seu asyllum 1670) — Deniszewicz Bazyli (1736, 1726) — Diarium Europ. (1669; tu opisane wypadki całego jego panowania rok za rokiem) — Dilger (1669) — Dilgner Natanael (Die polnische Krone 1669) — Diurnum pietatis (1659) — Dönhoff Fr. (Augustus nexus 1670) — Duńczowski S. (1729) — Eleutheria (1669) — Falek Mich. (1669) — Feierabend Krzysztof (1669) — Fischer Laur. (1669) — Frieden (z Aleksym 1672) — Froboisius N. (Dank predigt 1669) — Gerlach J. (Predigt 1669) — Gespräch (1669) — Gislenua (Distinto raguaglio 1669, Descriptio 1669) — Gniński Jan (Mowa 1669) — Grodziński Mikołaj (Ogród folkowy 1673, Diva virgo 1669) — Gurski Florian (1669) — Gutowski Walerian (1669) — Heidenstein R. (Rerum polon. 1672; tu jego portret) — Honor (1676) — Horst (1669) — Janicki Jan Albr. (Akt koronac. 1670) — Jaski Andrzej (1669) — Kalendarz (1782) — Kochanowski Fr. Korwin (Novus asserendae 1669) — Kochowski Wespazjan (Annales 1698, Munus civile 1669) — Kojalowiec Kaz. (Błogosławieństwo 1669) — Konstytucje sejmowe — Kopeć Jan Karol (1669) — Kozielski M. (1669) — Krasuski Michael (Regina Poloniae 1669) — Krobski Adrian (Epithalamia 1670) — Kuczawicz Martinus (Prognostica optativa 1669) — Kwiatkiewicz And. (Sarm. 1669 i inne paneg.) — Lanckoroński Samuel (Omina 1669) — Liberiusz Jacek (Gwiazda 1670) — Łodziński Stefan (Gratulatio 1669) — Lorenco-wicz Aleksander (Vaticinium regale 1669) — Lubomirski Stan. Herakliusz (1672) — Ludolf (Schaubühne 1718) — Luening (Epistolae procerum t. II) — Madejski Z. (Panegyris 1745) — Martini C. (1669) — Martinus Cyriacus (1669) — Mazurkiewicz Valent. (Cynthia 1669) — Memoire des intrigues (1677) — Mikołajski J. J. (1731) — Mościcki Jakub (1671) — Monti J. (1669) — Mowy (1763, 1745) — Neunachbar Joh. (Allermalige

Dank Predigt 1669) — Neuteichius Laurentius — Niesiolowski Kazimierz (1749) — Nieszporokowicz Ambrosius (Nuptialis 1670) — Niwicki Świętosław (Kazanie na wypraw. 1676) — Obodziński Sam. (Lutnia 1640) — Odymalski Walenty (Świat 1670) — Olaszowski And. (Praecustoditio 1670; tu list do elekt. brand.) — Ostrowski Danejkowicz (Swada 1745 f. I; tu mowy pogrzebowe) — Palafox Jan (1672) — Pastorius Joachim (Diadema 1669) — Peschwitz (1674) — Popławski Kazimierz ks. (1669) — Popławski Mikołaj (Palma, kazanie przy obecn. Michała i Eleonory 1672) — Porządek na sejmie (1669) — Potocki Teodor (1735) — Powalski Franc. (Poseł Piasta 1669) — Problemata (1669) — Prodez Petrus (Memoria 1677) — Prtrski (sic) Stanisław (Responsum ad petitorium 1674) — Przywileje i konstytucje (1670) — Relacje (1670; tu opis ślubu z Eleonorą) — Relation (1669) — Rożeński Jan (Luna solis 1669) — Rudomicz Kazim. (Corona de lapidibus 1669) — Sapięha Aleksander (Mowa 1726) — Sapięha Jan Fryderyk (List 1747) — Sarbiewski Maciej Kazim. (Sarmatia 1669) — Sarteski Carlo (Lettera 1669) — Schröder El. (Ode 1669) — Segnery Paweł (Manna 1722) — Senatorów (Do 1669) — Śmieszkowicz Anzelm (1672) — Sosnowski (Mowa 1745) — Spruszyński ks. Benedykt (Omen szczęśliwe 1669) — Steczewicz Jan Kaz. ks. (Skarb 1672) — Suffragia województw i ziem (1669) — Szemiót Jan (Vices fortunae regum 1671) — Szemiót Kazim. (Genealogia domu 1669) — Tainer Ludw. Mikołaj (Phoebe Sarmatica 1669, relacja ślubu) — Talander — Temberski Stanisł. (Chronologia 1669, Serenitas Claromontana, Palmes Corybut. 1669) — Tende (1686) — Teresa S. (Listy 1672) — Titius Johannes Petrus (Carmen elegiacum 1669) — Trewen L. C. (1669) — Tuzowicz Mateusz Jan Kanty (1669) — Ursinus Jan (Grammatic. methodic. 1640, 1651) — Winkler Marcin (Panegyricus 1669) — Wiśniowiecka Tekla (Wdzięczność

1745) — Wojciechowski Władysław (Ogród folkowy 1677) — Wojsko serdecznych (1746) — Volekman (Gloria 1659) — Załuski Andrzej Chryzostom (Epistolarum 1709) — Załuski Franciszek — Zamojski Jan (Ordynacja 1667) — Zawadzki Ben. (Lyricorum 1694) — Zawadzki Casimirus (Gloria 1670) — Zawadzki Ignacy (Gemmae 1720) — Zawadzki (Arcana), — Zawisza J. (Lacrymae 1676) — Żegocki Krzysztof (Pełnia 1672) — Zdanie — Zieliński Konstanty (Virtus 1669) — Żochowski Cyprian (Gratulatio 1670, Dobry pasterz 1669) — Żołędziowski Ant. (Słoneczna 1736).

Kluczycki Pamiętki w Wiedniu str. 154. — Wisniewski Pomniki I 123. — Niemcewicz Zbiór pamiętk. III 94; IV 310, 337. — Kraszewski Athenaeum 1841 t. I str. 7—84 (wyjątki z Chavagnaca). — Gacki w Bibl. Warsz. 1846 t. 24 str. 298—341. — Kalicki w Tygod. Ilustr. 1863 str. 296—7 — Encykl. Orgelbr. VIII 187—91 i XVIII 464—7. — Sereżyński Wł. w Roczn. T. N. Krak. 1864 t. IX str. 193—304. — Finkel Bibl. hist. III 1893 str. 1334—5 (tu zestawione odnośniki do nowszej literatury o królu Michale).

Jego charakterystyka i dzieje panowania w Korzóna Dola i niedola III 103 i nast.

WIŚNIOWIECKI Michał Serwacy, wojewoda wileński, kanclerz W. X. L. (1680 † 1744). Furste Wisniewitzky &c. &c. &c. Particulair Bref, Skrifwit, til Dhe Durchleuchtigste Högborne och Wälborne Herrar Senatorer, Dignitarier och Officialister, Land- och Borg-Domare med samtel. Ridderskap, Adel och Jnbyggare i Pohlen. Stockholm, Tryckt hos Johan Henr. Werner, Kgl. May. och Ups. Ac. Boktr. (Dat. Wilna Juli 1707). w 4ce, k. 4.

Są dwa odbicia, drugie ma w tytule: Fursten Wisniewitzkys.

Protestuje przeciw inwazji armii rosyj.

Bibl. król. w Sankt. — Jagiell.

— List (1735)... ob. t. XXV 175.

— Mowy i listy... ob. Ostrowski (Swada tom I cz. I str. 4—6, 54—6; tom I cz. IV str. 35, 63—6, 81).

— Uniwersał Xcia Wisniewieckiego Regimentarza W. X. L. do Woywska Swego, aby przystąpiło in Adora-

tionem Pana. W Warszawie d. 26. Aprilis 1735. fol.

— Manifest. [Zaczyna się:] Jaśnie Oświeconym, Jaśnie Wielmożnym, Wielmożnym, Moim Wielce Mościwym Panom y Braci... 1734. fol.

Uniw. Wileń.

(**Wiśniowiecki Michał Serwacy**). Archangelus Magni Ducatus Lituaniae etc. qua Princeps Michael Wisniewiecki... Palatinus Vilmensis etc. Custos Legum, Archidux Militiae sub sui Palatinatus ingressum Panegyrico salutatus a Minima Soc. J. et Universitate Vilm. Anno 1736. Vilnae typis Universit. Soc. J. fol., k. 22.

Uniw. Wileń.

— Domus Principum Astrorum Lunae Korybutianae et Martis Czartorysciani in Caelo Glorae Cannubialis Pompae Celsissimi Principis Michaelis Servathii Korybuth Ducis in Wiśniowiec et Zbaraz Cancellarii M. D. Lituaniae Pincensis, Glinianen. Wolkowicensis etc. etc. Capitanei ac Celsissimae Principis in Klewan Magdalenae Czartoryska Vexiliferidis M. Duc. Lith. destinata, applaudente Celsissimis fundatorum suorum Nominibus Collegio Cremenecensi Societ. Jesu. Anno Ingressu Nazarethano Dei Homini 1725. Leopoli, typ. Coll. Societ. Jesu. A. 1725. fol., k. 25.

Od ark. F wiersz polski: Konkurs wielkich imion i honorów. Ossol.

— Dux Exercituum Magni Ducatus Lituaniae Nomine, Sangvine, Purpurâ, Supremus, Celsissimus Princeps In Wiśniowiec Et Zbaraz Michael Servatius Korybuth Wisniewiecki Tucholiensis, Glinianensis, Vilkoviensis, Vilkiscensis etc. etc. Capitaneus Magno Comitatu et Plausu Ducatus, Nobilitatis ac Militiae Majori Atavorum, Colligatarum Familiarum Exercitu in Suas Legiones diviso, In ascensu per Victrices Palmas, Meritorumq; Lauxeras ad Vilmensem Palatinam Curulem Stipatus à devincta et devicta Fundatoriis beneficiis Vice-Provincia Lithvaniae et Vilmensis Scholarum Piarum Collegio Salutatus. Anno Quo ILLVstrIs Vitae DVX CepIt In

orbe trIVMphos. Vilnae Typis Academicis Societatis Jesu. fol., k. 29 nlb. Raczyń. — J. Trzemeski.

— Extremum Judicium Dolorum apparente in Caelo Cruce praecedentibus in Luna fatalibus signis, cadentibus de polo Poloniae avitis stellis... Ill. ac Excell. Principis Servatii Michaelis Korybuth Palatini Vilmensis etc. ultimo habitu funerali cultu Visniovecii FF. Carmelitarum discalceatorum a Provincia Polona S. Spiritus productum, Anno 1745. Leopoli typis Coll. S. J. fol. ark. 11. Uniw. Wileń.

— Konkurs wielkich imion y honorów walecznego Marsa J. O. Xiążąt Wiśniowieckich przez J. O. Xięcia na Wiśniowcu y Zbarazu Michała Serwaciusza Korybuta W. Kanclerza W. X. Litewskiego etc. y J. O. Magdaleny na Klewaniu Czartoryskiej, Chorążanki W. X. Litew. w jeden dom sprowadzonych, do weselney Xiążęcego hymeneusza apparencyi alludującego Apollina stylem przy publicznych akklamacyach ogłoszony od obligowanego fundatorskiemu imieniowi Kollegium Krzemienieckiego Soc. Jesu Roku P. 1725. fol., k. 9.

Obacz: Domus.

Ossol.

— Konstellacya Xiążęcych planet Xiężycy y Marsa, Saturnowe wieki pod oyczystem słońcem rokująca, przy weselnym akcie J. O. Xiążęcia Jmci Michała Serwaciusza na Zbarazu y Wiśniowcu Wiśniowieckiego Kanclerza W. X. Lit. Pińskiego, Wylkowyskiego... Starosty y J. O. Xiężny Magdaleny Czartoryskiej Chorążanki W. X. Lit. zapatrującemu się na wesoly widok polskiemu światu poetyckiem piórem ukazana od Kollegium Pińskiego Soc. Jesu. w Wilnie w drukarni academ. S. J. Roku P. 1725. fol., k. 5 nlb.

Na odwr. str. tyt. herby państwa młodych a pod nimi 4. w. pol. Akad. (?)

— Monumentum gratiae memoris animi erga regnatricem domum Korybutharum Wisniewieciarum Fundatorum in funere Celsiss. Princ. Ill. Excell. D. in Zbaraz et Wisniewiec Michaelis Servatii Korybuth Wisniewiecki... a Po-

Iona Scholarum Piarom Provincia inhibita. 1745 Diebus Septembris. Varsaviae typis Coll. S. Piarum. fol., k. 19.

— Monumentum doloris post dolenda fata Celsissimi Principis Michaelis Servatii Korybuti in Wiśniowieckim Wiśniowiecki, Comitibus in Dolsk, Dąbrowica, Komarno et Brachin, Palatini Vilmensis, Supremi Ducis exercituum M. D. Lithuaniae, Tucholiensis, Glinianensis, Merecensis, Vilkovienensis, Wilkiscensis etc. etc. Capitanei, unico filio à patria, ultimo sanguini à familia, singulari fundatori à minima Jesu Societate erectum, atq. sub tristem publici funeris actum, lugubri calamo delineatum ab obligatissimo, fundatorio Nomini et Honori Collegio Pincensi Societatis Jesu, A. D. 1745. Vilnae Typis S. R. M. Academiae Soc. Jesu. fol., ark. P₂.

Na odwr. str. tyt. herb Wiśniowieckich; pod nim dwa dystychy elegiackie. Od ark. A₂ Dolor patriae, od ark. E₁ Dolor familiae, od ark. I₁ Dolor minimae Societatis Jesu. Od ark. L₂ druga część po polsku z osobnym tytułem:

Żal z uwagą nad śmiercią świętej pamięci J. O. Xiążęcia Jmci Michała Serwacego na Wiśniowcu Wiśniowieckiego, Hrabi na Dolsku, Dąbrowicy, Komarnie, y Brahiniu, Woiewody Wileńskiego, Hetmana Wielkiego W. X. Litewskiego, Tucholskiego, Gliniańskiego, Mereckiego, Wilkowskiego, Wilkiskiego etc. Starosty; Oyczyzny nad synem, familii nad ustaiącym imieniem, najmniejszego Societatis Jesu Zakonu nad swoim fundatorem publiczną kondolencją oświadczony. oraz JO. Xiężnie Jey Mci z Xiążąt Radziwiłłów Wiśniowieckiej, Woiewodzinie Wileńskiej, Hetmanowey Wielkiej W. X. Litewskiego, Tucholskiej, Gliniańskiej, Mereckiej, Wilkowskiej, Wilkiskiej etc. Staroście, przy pogrzebowym akcie prezentowany od obligowanego fundatorskiemu imieniowi Kollegium Pińskiego Societatis Jesu, Roku 1745. w Wilnie w Drukarni J. K. M. Akademickiej Soc. Jesu.

Na odwr. str. karty L₁ herb Wiśniowieckich, a pod nim esterowiersz polski. Od ark. M₁ przedmowa prozą do wdowy; od ark. N₁ Żal oyczyzny nad synem (wiersz); od

ark. O: Żal familii nad ustaiącym imieniem; od ark. P₁: Żal najmniejszego Soc. Jesu Zakonu nad swoim fundatorem.

Jagiell.

— Princeps dolor, magni cineris haeres ultimus, in communi Patriae luctu superstes mortalibus Parentis exuviis Cels. Illustr. et Excell. DD. Michaelis Servatii Korybut Ducis in Wiśniowiec et Zbaraż Comitibus in Dolsk etc. Palatini Vilmensis, Exercituum M. D. Lith. Campiducis etc., inter perennes lacrymas Theclae de Radziviłlis Korybutowa Consortis lectissimae, nec non inter lugubres planetus Cels. et Excell. Elisabethae de Korybuth Zamoyaska Palatinae Smolenscensis superstitis filiae, altoque natorum sanguine inextinctos a polona Societate Jesu gratiis munificentissimi Fundatoris Collegii Cremencensis Soc. Jesu obligata nunquam satis deplorandus anno 1745. fol., k. 33 nlb. i 1 rycina. Czartor.

— Relacya o śmierci, wyprowadzeniu ciała z Merecza do Wiśniowca y ceremoniale żalobnym w Bogu Zeszłego JO. Xcia Jmci Michała, Serwacego Korybuta Wiśniowieckiego hrabi na Dolsku, Dąbrowicy, Brahiniu, y Komarnie, Wojewody Wileńskiego, hetmana W. W. X. Lit., Gliniańskiego, Tucholskiego, Wilkowskiego, Wilkiskiego, Simnińskiego, Metelskiego, Mereckiego etc. Starosty. fol., k. 2.

Umarł d. 18 września 1744 r. mając lat 64 i miesiąc 5 w Mereczu, skąd d. 29 września wyprowadzono ciało do Wiśniowca. Inną obszerniejszą relację o tymże pogrzebie ogłosił Paweł Giżycki (t. XVII 155).

Akad.

— Sancita siderum nunquam violanda in reassumptis siderum comitiis formata atque pro gemma Cancellaria Wisniowieccianis luminaribus consignata, quorum vigore Celsissimus ac Illustrissimus Princeps Michael Korybut Wisniowiecki Cancellarius M. D. Pincensis, Wilkoviensis &c. &c. Capitaneus in regni Mariani Caput inauguratus, atq. tanquam in Coronationis Comitiis sub ipsam instauratorum Regni Comitiorum decursum, fauentibus votis

Regio Marianae Sodalitatis Collegii Varsaviensis Societatis Jesu coronatus. Anno Domini 1720. Typis Collegii Varsaviensis Societatis Jesu. fol., k. 11 nlb.

Na odwr. str. herb Wiśniowieckich, pod nim 4 wiersze łac.

Utworzono w r. 1633 przez Władysława IV towarzystwo sodalitów Niepokalanego Pojęcia N. P. Marii; pierwsze ich zgromadzenie odprawilo się r. 1645 pod przewodnictwem Karola Ferdynanda biskupa plockiego w Kolegium warszawskim OO. Jesuitów. Teraz zaś najwyższy zarząd objął Michał Serwacy Wiśniowiecki. Między asesorami byli Janusz Wiśniowiecki, Józef Mnizek, Jan Szembek kanclerz w. kor., Jersy Przebendowski podskarbi, Kas. Czartoryski podkancl., Michał Puzyna. Jagiell. — Uniw. Lwow. — Zamoj.

— Status principalium siderum Lunae et Martis ad cursum gloriae novo ante eminentem crucem vinculo faederatus; concurrentibus in sponsalem stationem a vitis astris Celsissimi ac Illmi principis in Zbaraż et Wiśniowiec Michaelis Servatii Korybuti Wiśniowiecki Cancellarii M. D. L., Pincensis, Wilkoviensis etc. Capitanei, et Celsissimae ac Illmae principis Ducis in Klewan Magdalanae Czartoryska Vexilliferidis Magni ducatus Lith., confluentibus in vota omnibus patriae statibus panegyrico discursu celebratus ab obligatissimo principum nominibus Collegio Pincensi Societatis Jesu Anno Domini 1725. Vilnae typis academicis Societatis Jesu. fol., k. 21 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Wiśniowieckich, a pod nim 4 w. łac. — Przepisało prozą państwu młodym Kolegium Pińskie. Akad. — Kras. — Tyszkiewicz w Cz. Dw.

— Triumphus Wisniowieccianis nominis ad Capitolum Palatini honoris deductus in Celsiss. Principe Illustrissimo ac Excell. Domino D. Michaeli Servatio Korybut Wisniowiecki Palatino Vilmensi... repraesentatus... Anno 1736. fol.

Uniw. Wileń.

— Wdzięczność za fundatorskie łaski J. O. X. Jey Mci Tekli z Xiążąt Radziwiłłów Wisniowiecki Woiewodzinie Wileńskiej Hetmanowey Wielkiej W. K. L. przy solennych aktu pogrzebowego Ceremoniach J. O. Xcia Jmci

na Zbarażu y Wiśniowcu Michała Serwacyusza Korybuta Wiśniowieckiego Woiewody Wileńskiego Hetmana Wielkiego W. X. L. Gliniańskiego, ... etc. Starosty, przy oddaniu panegiryku Łacińskim językiem nadgradzając... Od obligowanego Fundatorskiemu Imieniu prowincyi Polskiej szkół pobożnych R. P. 1745. w Mcu Wrześniu w druk. I. K. M. y Rzplitey w Coll. XX. Schol. Piar. 1745. fol., k. 13 nlb.

Uniw. Warsz.

— Wiadz JO. Xięcia Jmci Michała Korybuta Wiśniowieckiego Wojewody Wileńskiego, hetmana Wielkiego W. X. Lit. na Województwo Wileńskie. Anno Dni 1736. w 4ce, k. 4.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— Zale publiczne nad nieopłakaną wiekami stratą J. O. X. J. M. Michała Serwacyusza na Zbarażu y Wiśniowcu Korybuta Wisniowieckiego Hrabi na Dolsku, Dąbrowicy, Komarnie, y Brahiniu Wdy Wileńsk., Hetm. W. W. X. L. Gliniańskiego, Tucholskiego, Wilkowskiego, Kirsnińskiego, Wilkiskiego etc. etc... starosty przy ostatniej Xiążęcego pogrzebu usłudze na żalobną kartę zebrane przez wdzięczne łask fundatorskich szkoły pobożne Prowincyi Litewskiej Roku P. MDCCXLV. (1745) we Lwowie. w Drukarni Brackiej SSS. Troycy. fol., k. sygn. F.

Horodec. — Ossol.

— ob. Arciechowski Daniel (Strzala 1701) — Bardili (1759) — Berruyer (Hist. ludu 1749) — Biejkowski (Ostatnia 1746) — Czartoryska Magdal. — Denisiewicz B. (Odgłos 1726) — Dochterowicz F. (Kazanie na pogrz. 1745) — Giżycki P. (Relacja apparency 1745) — Hilarion a S. S. (1739) — Jabłonowski J. Al. (Ustawy 1741) — Jan Kanty Karm. (Xiężyc 1747) — Ignacy a S. Stan. (Gemmae 1720) — Malczewski And. (1747) — Madejski Idzi (Niebo 1725) — Mikołajski J. (1731) — Narzewicz And. (1706) — Niesiołowski (Otia 1746) — Puzyna P. (Lunatio 1701) — Relation (Armée 1707) — Rosołecki Ł. (1744) — Rzewuski Wacł. (1745) — Segnery (Medytacje 1728) —

Twardowski Sam. (1706) — Wąż (Cententus 1726).

O mowie Żaluzkiego wypowiedzianej na jego pogrzebie pisał Janoski (obacz Pol. lit. str. 101).

Mowę Waclawa Rzew. z r. 1745 na jego pogrzebie mieszczą Mowy wyborne (1759). Playwał poezje pod imieniem anagr.: Machisii secundii civis Lovci.

Aut. Biejkowski (Ostatnia usługa 1745) przytacza kilka prac przez niego napisanych, a mianowicie: 1) Historia ludu bożego (ob. Berruyer). — 2) Medytacje (z Segnerego 1728 ob. t. XXVII str. 334; dzieło drukowane, ale egzemplarz nieznan). — 3) Józef wyzwolony. — 4) Forteca na obronę sławy. — 5) Życie św. Nepom. — 6) Rozumne zabawy duszy. — 7) Pięć psalmów.

Te ostatnie zamieszczone są w dziele Chróścińskiego Krótki zbiór wierszów (1711). — Ustęp przytacza Juszyński II 372—9. — Wspomina je Brückner Dzieje liter. I 365. Liczne jego mowy i listy zamieścił Ostrowski-Danejkowicz w Swadnie Polskiej I (mowa na pogrzebie Denhoffa, list do Augusta III z r. 1741, dsiękowanie za pieczęć, odpow. od tronu itp.).

Jego rękopisy są dzisiaj w bibl. Przędz. Korzystał z nich Aleks. Praezdsiecki w pracy niżej powołanej.

Janoski Pol. litter. 1750 str. 138. — Bandtkie H. druk. Kr. Pol. II 46. — Bentkowski Hist. lit. I. — Chłędowski Spis 165. — Otwinowski Pamiętniki 30, 58, 90, 103, 362. — Janoski Polon. lit. 138. — Łukasiewicz Hist. szkół IV 207. — Święcki Pamięt. II 537. — Praezdsiecki Podole, Wołyń... I 96—112. — Feldman Polska w dobie wojny półn. 1925. — Skibiński Polska I 843. — Tomkiewicz Jeremi Wiśn. 1933 str. 89. — Finkel Bibl. hist. III 1893.

Wiśniewska Róża ob. Wiśniewski Tobiasz (Threny 1585).

Wiśniewski Antoni ob. Wiśniewski.

WIŚNIEWSKI Aleksander. Prezent na oświadczenie braterskiej życzliwości, z wdzięcznoobrzmiącą Apollina i trzech gracy melodyą, podczas weselnego aktu Jego Mości P. Jana Kortyna y Jeymości Panny Anny Zacherlonki przez Aleksandra Wiśniewskiego Sławney Akademii Krakowskiej studenta dedikowany Anno Dni 1667 mense Januario die 22. W Krakowie w drukarni Balcera Smieszkwica JKM. typogr. (1667). w 4ce, kart 4.

W ozdobach drzeworytowych. Druk gocki. — Na odwr. str. tyt. godło Zacherlów, a pod nim 10 wier. pol. Uniw. Warsz.

Wiśniewski Gedeon ob. Wiszniewski.

Wiśniewski Jan ob. Druźbicz Jan (1645).

Wiśniewski Józef (I) ob. Margowski And. (Coronam. 1648).

WIŚNIEWSKI Józef (II), prof. Akad. In Nomine Domini Amen. Cometologia Albo Krotki dyskurs Astrologiczny, o Komecie y skutkach iego, Który się pokazał ostatnich dni Mieściacá Grudniá, Roku od słowá wóielonego, gwiazdą Monarchom Ziemiem obiaśnionego 1680. y trwał w Roku blisko Następującym 1681. Ná pospolitą światá Polskiego przestrogą Wydána Przez M. Jozefa Wisniowskiego, Fil. Doktorá, Astrologiey y Geometrie y Collegium Mnieyszym Ordynariusza. [Tu rycina komety]. W Krakowie, Druk: Franciszka Cezarego, I. K. M. Typogr. (1681). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (ostatnia czysta).

Druk gocki.

Na odwrocie wierszyk łac. o kometach. Po czym po polsku: Cometologia. Cytuje pisarzy starożytnych (Seneka, Dion. Areopag., Arystot., Plinius) i tymi cytatami wyjaśnia naturę komet. Dopiero potem powołuje się na Keplerusa in Epitome Astr. Copern. Wylicza komety, jakie pojawiły się w ostatnich stuleciach, i wylicza klęski, jakie im towarzyszyły. Kończy opisaniem terazniejszego komety. Przewiduje dla Polski nieszczęścia.

Nisko więc stała astronomia w ówczesnej Akademii.

Akad. — Bawor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Hexastylum theologium, seu Conclusiones ex Theologia morali... Cracoviae typis Universitatis 1699... ob. tom XXVII 164.

— Kalendarz swiát rocznych y biegów niebieskich z wyborem czasów y aspektami. Na rok Pański 1680, który jest Przestępny y Przybyszowy ku dobru pospolitemu przez M. Józefa Wiśniewskiego Nauk wyzwolonych y Filozofiey Doktora y Professora w Akademii krakowskiej wyrachowany. w Krakowie, w druk. Franc. Cezarego I. K. M. Typograf. 1679. w 12ce, k. 44 nlb. Jagiell. — Ossol.

— Nowy y stary Kalendarz swiát rocznych y biegów niebieskich, z wy-

borem czasow y z aspektami. Na Rok Pański 1681. który jest po przestępnym y przybyszowym pierwszy. Przez M. Jozefa Wiśniewskiego, w Przesławney Akademii Krakowskiej, Nauk wyzwolonych, y Filozofiey Doktora, w Collegium Mnieyszym Ordynarynego Geometrie y Professora, z pilnością wyrachowany y do druku podany. W Krakowie, w Drukarni Woyciecha Goreckiego, I. K. M. Typog. (1680). w 4ce, sygn. F₄.

Po ark. D₁ idzie z osobnym tytułem: Prognostyk abo przestroga z gwiazd... mający kart 4; po czym znów arkusze znaczone od E₁. W kalendarzu jest dyskurs o róży, lilii, fiołkach i bazylii, a to jako kontynuacja materii w kalendarzach Broscjusza. Ded. Mikołajowi z Wronowa Xiąskiemu cześnikowi krak. Jagiell. — Ossol.

— Nowy i stary Kalendarz na r. 1682. w Krakowie u Cezarego. w 4ce, sygn. F₄.

Dedyk.: Janowi Aleks. Waxmanowi burgr. krak. sekr. IKMci. — Mieści: O kwiatach, prognostyk. Ossol.

— Almanach Abo Nowy Y Stary Kalendarz Swiát Rocznych. Y Biegów Niebieskich, z Wyborem czasów y z Aspektami Na Rok Pański M. DC. LXXXIII. (1683). Który jest po Przestępnym Trzedi, po Przybyszowym pierwszy. Przez M. Jozefa Wisniowskiego, W Przesławney Akademii Krakowskiej Nauk wyzwolonych, y Filozofiey Doktorá, w Collegium Mnieyszym Astrologiey y Geometrie y Ordynaryusza, z pilnością wyrachowany, y ku dobru pospolitemu Wydany. [Tu rycina: Kula obrzucająca wszechświat; wychodzą z niej promienie łączące się z wyobrażeniami znaków niebieskich leżących na stołach. W rycinie napisy: Prodest. Idem Omnibus. Obest. Numero Pondere Mensura. Pod ryciną:] Cracoviae, Typis Vniuersitatis. w 4ce, k. tyt. i k. 29 nlb.

Część I tworzy kalendarz; znajduje się w nim od k. A₂: Dyskurs o drzewach owocnych. Po grudniu idzie z osobnym tytułem:

Prognosticon Abo Przestroga z Gwiazd y Obrotów Niebieskich, z strony Przybyszow wszelákich, tak Generálnych, iáko y osobliwych; ktoremi nam Niebo przegrza, także względem codziennej

odmienności powietrza, Ná Rok od Národzenia Páná y Zbáwiciela naszego JEZUSA Chrysthusá, 1683. Który jest po Przestępnym Trzedi, po Przybyszowym Pierwszy. Przez M. Jozefa Wiśniewskiego, W Przesławney Akademii Krakowskiej, Nauk wyzwolonych y Filozofiey Doktorá; w Collegium Mnieyszym Astrologiey y Geometrie y Ordynaryusza. ku dobru pospolitemu z pilnością Napisana.

Dedykacja Przesławowi Szembekowi, star. bieck.

Prognostyk mówi o początku roku, o rewolucjach, o zaćmieniach, o chorobach, o kruszczach, o ciężarnych matronach, o powodzeniu miast (Krakowa, Posnania, Lwowa, Warsz., Wilna). Wreszcie przepowiednie pogody i sebr. jarmarków.

Ossol.

— Toż... na r. 1684. w 4ce, sygn. G₄. O drzewach owocowych z wiersz. Prognost.

— Toż... na r. 1685. w 4ce, sygn. G. O drzewach owocowych z wiersz. Prognost.

— Toż... na r. 1686. w 4ce, sygn. F₄. O drzewach owocowych z Prognost.

— Toż... na r. 1687. w 4ce, sygn. F₄. O drzewach jałowcowych.

— Toż... na r. 1688. w 4ce, sygn. F. Ossol.

— In Nomine Domini, Amen. Quaestio Anaclastica, De Refractionibus Ex Astronomia Dioptrica Deprompta, Sub Felicissimis Auspiciis, Magnifici, Perillustri & Reuerendissimi Domini, D. M. Jacobi Baltazarowic, S. Th. Doctoris Et Professoris, Collegij Maioris Senioris Patris, Ecclesiae Cathedralis Crac. Canonici, Collegiatae SS. Omnium Praepositi, Contubernij Staringeliani Provisoris, Studij Almae Vniuersitatis Cracouiensis, Vigilantissimi & Generalis Rectoris, A. M. Iosepho Wisniowski, Philosophiae Doctore, Collega Minore, Ordinario Geometriae Professore, Pro Collegio Maiori In Peraugusto Archilycei Jagelloniani DD. Theologorum Lectorio, Publicae Disputationi Proposita. Epocha Solis iustitiae irrefracti exortu, 1684. Mensis Maij. Die 15. Hora II. Cracoviae, Typis Vniuersitatis. (1684). fol., k. tyt. i k. 1 nlb.

Tytuł i dalsze strony w ramce. Quaestio, conclusiones i corollaria, jak zwykło. Na końcu dwa rysunki astronomiczne.

ných refrakcji... i dedykacja: Supremo caelorum, stellarum, macro et microcosmi architecto.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— In Nomine Domini, Amen. Quae-
stio Geometrica, De Quantitate Con-
tinua in Concreto, Eutymericè Emba-
dometricè & Stereometricè mensuranda.
Svb Felicibus Avspiciis Magnificis, Per-
illustris & Ad: Reuerendi Domini, D.
M. Alberti Papenkowicz VSTIe: S. Th.
Doctoris Et Professoris, eiusdemq; Fa-
cultatis Decani, Protonot: Apostolici,
Ecclesiae Collegiatae S. Floriani ad
Crac: Praepositi, Contubernij Starin-
geliani Prouisoris, Studij Almae Vni-
uersitatis Cracoviensis, Vigilantissimi
& Generalis Rectoris. A M. Iosepho
Wisniowski, Philosophiae Doctore &
Professore, Pro Collegio Minori In Per-
augusto DD. Theol: Lectorio Publicè
ad Disputandum Proposita. Anno Sa-
lutis, cui Angulus est trinus, pede se
contangit acutus. Circulus & medius,
Lunaq; luce vetus. Angulus hanc se-
quitur normalis quindecimq; Eucli-
dis, Primi dogma tribus vicibus. Mensis
Aprilis. Die 10. Hora 13. Cracoviae,
Typis Vniuersitatis. (1680). fol., k. tyt.
i k. 1 nlb.

Tytuł i dalsze strony w ozdobnych ramkach.
Rozpoczyna quaeatio, potem idą 4 konkluzje
(i corollaria), wszystko z powołaniem się
na powagę Euklidesa i Archimedesza.

Bawor. — Jagiell.

— ob. Dzielski W. (Auspiciatum
1688) — Jaskrzewicz Mich. (Arcus
triumph. 1690) — Lukini Jan (Lucta
vitae 1703) — Podgurski Samuel Jan
(Accrementum 1703) — Sawicki Ba-
zyli (Hexastylum 1699) — Sierzycki
E. Sz. (Amphitheatrum 1674) — Tuater
(Triquertium 1693) — Wolski Kazi-
mierz (Nummus 1686).

Zebrański Bibliogr. 340—1.

Wiśniowski Józef (III) ob. Wiś-
niewski.

WIŚNIEWSKI Józef Kanty. Quae-
stio logica de substantia ex libro 7mo Metaph.
textu 25 et sequentibus, desumpta sub
felicissimo regimine Magnifici, Peril-
lustris, Clarissimi et admodum Reve-
rendi Domini D. M. Adalberti Biega-

czewicz, Sacrae Theologiae doctoris et
professoris, collegae majoris, ecclesia-
rum; collegiatae S. Annae Cracoviae
decani, parochialium, in Premekow
praepositi, in Zielonki curati, contu-
bernii Regio Jagelloniani provisoris, li-
brorum per dioecesim Cracoviensem
censoris, ordinandorum et approbando-
rum examinatoris, Studii Generalis
Almae Universitatis Cracoviensis vigi-
lantissimi Rectoris per M... Philosophiae
doctorem, Dialectices professorem, Scho-
larum Novodvors. praesidem pro loco
in Collegio Minori obtinendo, publice
ad disputandum in peraugusto CC. DD.
Theologorum lectorio proposita. Cra-
coviiae, typ. Seminarii episcopalis aca-
demico dioecesanis anno Dni 1764 die
12. mensis Martii. fol., k. 2 nlb.

Jagiell.

Wiśniowski Marcin ob. Czarnocki
(Idea 1658).

WIŚNIEWSKI Piotr Tomasz, kanonik
łucki. Fasciculus Spinarum Inter pun-
gentes & ad Cor animae penetrantes,
Tribulationes, In Roseam & Coronariam
Capitis Fasciam Efflorescens. Illustris-
simo Excellentissimo Domino D. Joanni
Friderico S. R. I. Comiti In Koden
Sapieha, Castellano Trocensi, Praefecto
cum Jurisdictione Palatinatus Brestensis,
Equiti Aquilae Albae. Per Perillustrem
& Admodum Reverendum Petrum Tho-
mam Wisniowski V. I. Doctorem, Can-
onicum Luceoricensem, Praepositum
Grodzeczensem Dedicatus. Anno Domini
MDCCLXXXII. (1732). Varsaviae Typis
Collegij Regij Societatis Jesu. w 4ce,
k. tyt. i rycina [herb Sapiechów „Lis“],
k. 18 nlb., str. 196, k. 2 nlb. (rege-
strum).

Na odwr. k. tyt. trzy wierszyki łac. Roz-
poczyna przedmowa, testimonium censoris
i aprobata. Potem na 17 k. dedykacja
dla Sapiehy, wysławiająca jego i jego
przodków.

Cale dzieło poświęcone jest zachwalaniu
modlitw i aktów uwielbienia (tribulatio).
Tribulatio ad Deum adducit, consolatur,
ad salutem est necessaria. To wszystko udo-
wadnia cytatami z Pisma św. — Od str. 184
idą modlitwy i psalmy (orationes in ho-
norem Trinitatis). Kończy spis rzeczy.

Mój ojciec notuje egzemplarz z portretem
Sapiehy (w egzempl. Jagiell. go nie ma).
Jocher 5953.

Czartor. — Czetwert. — Jagiell. — Krasin. —
Ossol. — Uniw. Wileń.

WIŚNIEWSKI Stanisław, minister
w Lusławicach (u Stan. Taszyckiego).
[Okazywane Sfałszowanie i Wyznanie
prawdziwej Nauki Pana Krista]. (Brak
tytułu). w 4ce, k. 16 nlb. (sygn. A—D₄),
listów tj. kart lb. 616 (sygn. E—Z,
a—z, Aa—Zz, Aaa—Zzz, Aaaa—Zzzz,
Aaaaa—Zzzzz, Aaaaaa—Oooooo).

Egz. Ossol. nie ma tytułu, brak w nim
także karty liczbowanej 1 (która miała
sygnaturę E₁). Zapewne także brak w nim
kilkudziesięciu kart końcowych (ślady
wydarzenia kilku kart są dotąd widoczne).
Druk gocki; niewątpliwie krakowski, data
bliżej nie oznaczona, bo przedmowa nie
datowana (zapewne w r. 1572). — Egzem-
plar Ossol. pięknie jeszcze w w. XVI
oprawny, z wycięniętym na oprawie super-
ekalibrisem (słońce, dwa księżycy i gwiazdy)
oraz skrótem tytułu: Okazywane sfałszowa-
nie nauki Pana Krista. — Właściwy tytuł
jest podany przez Wiśniowskiego w na-
stępnym jego dziele (na k. 3 verso).

Rozpoczyna się dzieło od „Listu do Pana
Chwały“ (pierwszych kart w egz. Ossol.
brakuje), podpisanego: Wierny poddany
Stanisław Wiśniowski. Cały ten list, skier-
owany do Chrystusa (pan Chwały), jest
polemiką przeciw starym i nowszym do-
ktorom, rozszerzającym fałszywe nauki
o Bogu Ojcu i o Synu.

Po czym idzie: „Summa tych rzeczy, które
się w tych książkach samykają“ (ale
suma ta nie jest dobrze dostosowana
do istotnego podmiotu i treści dzieła). Tuż
za nią idzie na liście 3—13: Wyznanie
Walentego w Bernie szwajcarskim stra-
conego... Wiśniowski motywuje przedruk
tego „Wyznania“ (Walentego Gentyliusa)
tym, iż chce w ten sposób odpowiedzieć
na książkę w r. 1567 z Genewy wydaną
„Historia o słusznym w Bernie Walentego
Gentyliusa zamordowaniu“ (ma widocznie
na myśli dziełko opisane w Bibl. XVII 97).

Na k. 14 rozpoczyna się właściwego dzieła
część pierwsza: Okazywane sfałszowanie
Pana Naszego Jezu Krysta i Apostołów
iego Nauki... Część ta idzie do k. 96.

Od k. 97—184 idzie rzecz pt.: Krotkie a po-
rzebne Okazywanie ze wszystkley Summy
Pisma Świętego jako wiara prawdziwa
y szczerza ona święta znajomość Pana
Boga naszego y jego miłego syna u nie-
wielu ludzi na świecie zawsze znaleziona
była jest y będzie. A to przeciwko har-
demu tytułowi powszechnego Kościoła.

Od k. 185—292 idzie część trzecia: Ty trze-
cie Książki dwie rzeczy w sobie przed
wyznaniem o Bogu Ojcu, Synu y Duchu
Świętym zamykają. A naprzód o wierze
prawdziwej krześc. Wtore o wysnaniu
wiary prawdziwej...

Od k. 293—616 idzie: Nauki, y Wyznanie
Wiary o Bogu Ojcu, O Panie naszym
Jezu Krystusie synu Bożym, y ducha
świętym...

Obrazymie to dzieło jest wyrazem przekonania
dyteistów małopolskich, której to grupie,
a także niniejszemu dziełu, poświęcił ob-
szerną rozprawę M. Wajsbium w „Re-
formacji w Polsce“ 1928, str. 32—97.

Dzieło Wiśniowskiego (który był obok Far-
nowskiego drugim teoretykiem tej grupy)
ma w początkowej części charakter pole-
miczny; polemika jest zaś trudno dzi-
siaj zrozumiała, bo autor sądziła u czy-
telnika znajomość dzieł, przeciwko którym
się swraca. W części I polemizuje z Bezą
(na k. 20 cytuje jego list do Radaiwilla)
i Kalwinem (responsio in questiones Bland-
ratae), z Sokratem Hist. ecclesiastica,
z Biblianderem, z Bullingerem, Wigandem
(nazywa go Wigangus), Brencjuszem itp.,
z dawnych pisarzy swrcała Justinusa
i św. Augustyna. Zarzuca teologom, że
w nauce Krystusowej nauką i filozofią
narabiają, a nie trzymają się szczerzego
słowa Chrystusa. Wykląda swoją naukę
o Trójcy świętej odmienną od kalwińskiej
a zgodną z apostołami. Na k. 66 i nast.
zestawia dwanaście różnic około funda-
mentu wiary i nauki o Bogu... między
wiarą fałszywą a prawdziwą (to jest dy-
teistyczną). Główna różnica polega na tym,
że prawdziwa nauka uczy, iż Bóg przez
Syna wszystko stworzył (przedwieczność,
preegzystencja Chrystusa).

Część druga skierowana jest przeciw Ko-
ściołowi katolickiemu, a mianowicie „prze-
ciwko hardemu tytułowi powsz. Kościoła“.
Stara się wykazać, że ani w niebie, ani
w raju, ani w kościele jerozolimskim, ani
za apostołów nie było zgodnego u wszyst-
kich pojęcia Boga; wszędzie szatan roz-
szerzał fałszywe pojęcia. Istniały one także
i za panowania chrześcijaństwa. Wzboga-
cenie księży i chęć rządzenia państwem
były złego matką (k. 168). Mało jest drogą
pańską chodzących.

W księgach trzecich omawia znamiona praw-
dziwej wiary. Fundament jej to Bóg i słowo
boże. O wierze usprawiedliwiającej i spo-
sobach jej nabycia. Człowiek z przyro-
dzonej ślepoty przy się swego Pana. (Cytuje
tu zaprzanie Kranmera wedle książki na
polskie przełożonej; widocznie ma na myśli
Bazylika). Bóg w Trójcy jest fałszywy,
Syn Boży go nie usna. Lamentuje Pan Bóg
i Syn Boży nad fałszywymi wyznawcami.
W księgach czwartych mówi o wielkości

i o potęgę Boga (z dużą siłą słowa i z połotem pełnym czasem patosu, np. k. 318 i n.). Możemy poznać Boga niewidomego z widomych rzeczy stworzonych od niego. Bóg ze Starego i z Nowego Testamentu (Bóg sądu i pomsty oraz Bóg miłości). Jak działa przeciw Bogu zazdrościwy zły Duch. Pan Bóg chce być chwalebny w duchu a nie w ustawach ludzkich. Kończąc polemiką przeciw jakiemuś polskiemu doktorowi „nędzniczkowi miłośnemu“, który in III concione Varsaviae prolata źle o istocie Boga pisał, a Pismo swoje ważył się przypisać królowi.

Księgi piąto poświęcone są rozbirowi pytania, kim jest Syn Boży i jakim jest stosunek jego do Ojca. O poddaństwie synowskim wobec ojca. Na czym polega Królestwo Chrystusowe i jaka jego różnica od królów ziemskich. Jezus Krystus był prawdziwym człowiekiem, choć był Synem Bożym. (Karty 493—500 poświęcone wyjaśnieniu tej kontradycji są może najważniejsze w całym dziele dla zrozumienia jego nauki). Krystus jest jeden, nigdy o dwóch Krystusach i o Dwójceku nie pisał „jako się to nowym piśmą wykładaczom podoba“. O znaczeniu pomazania. Znamiona Krystusa. Krystus jako oblation. Krystianie czyli wierni Krystusowi. Upad ludzkości i podwignienie przez Krystusa. Tytuły to same należą Boga Ojca i Krystusowi Synowi, bo oni są jedność (596—604). Pan Bóg chce być uczczony w swym Synu.

Sposób przedstawienia jest zawiły i rozwickły, język jednak czysty i piękny. Dużo właściwych mu wyrazów i form (pisze np. świecześnie zamiast świętysza, wiecześnie sam. więcześnie rzecz).

W drugim swoim dziele (Rozmowa) powołuje się dość często na to „świętysze swoje dzieło“ np. na k. 16, 19, 20, 22, 26, 31, 35 itp. Cytuje (na stronie 35) rozdział XIV i k. 704 b tego dzieła, chociaż w dochoowanym egzemplarzu dochodzi ono tylko do karty 616.

Ossol.

— [Rozmowa o prawdziwej znajomości Boga Ojca, Syna jego i Ducha Św.]. (1575). w 4cc, k. tyt., k. 6 nlb. i listów (kart) lb. 91.

Egz. Czart. opatrzone sześcioma gwiazdkami na znak rzadkości (i dopiski: cytalem w Moskwie 31 marca 1797), jest pozbawiony k. tyt. i dwóch pierwszych kart. Zaczyna się od k. A₁—B₁. Na tych czterech kartach jest zamieszczony koniec „przedmowy do wiernych“, datowanej: Z luczlawie dnia 26 Lutego, R. P. 1575... z podpisem: Brat wasz y towarzysz w wciaku w krolestwie y cierpliwosci Chrystusa Jezusa... Stanisław Wiśniewski.

W przedmowie tej tłumaczy, przez co P.

Bóg nieznamy światu — dlaczego przyczyną wszystkiego dobrego jest znajomość Boga — Pana należy szukać w księgach jego — wreszcie tłumaczy plan dziełka.

Dzieło całe jest ułożone w formie „rozmów“ między dwiema osobami: Natanaelem i Teofilem. Natanael (co, jak wyjaśnia autor, oznacza „dar boży“) wyobraża autora; Teofil (miłośnik Boga) pyta się i potakuje wywodom Natanaela.

I) Rozmów jest trzy, ale pierwsza z nich dzieli się znowu na trzy części (traktaty) tworzące ze sobą spójną całość, bo poświęconą wyjaśnieniu istoty Boga Ojca, Syna i Ducha św. Tak więc najprzód odbywa się rozmowa (list 4—17): O prawdziwej prawdziwego a jednego Boga znajomości.

Po czym idzie rozmowa (od l. 17 v—27): O prawdziwej własnego Syna Bożego znajomości, wiernie i całe a rzodeł zbawiennych wyczerpiona.

Wreszcie (od l. 27—38): O prawdziwej znajomości Ducha świętego.

Trzy te pierwsze traktaty tworzą więc ściślejsze sobą związaną całość. Wyjaśnia tu autor przyczyny stworzenia człowieka i trudny przystęp człowieka do znajomości Boga; komentuje słowa boże o sobie (zarwane w księgach Mojż.); podobieństwo boże w dziełach jego; omyłki o znajomości Boga; poznanie Syna Bożego oraz omyłki naszych czasów i odziesiępienia (tu atakuje na k. 21—2 tłumaczy Biblii nieświeckiej i Brentiusa); biada odziesiępiencom; odpiera zarzuty przeciw dwójbożanom (Pismo św. pokazuje wszędzie zwierzchność Boga Ojca). — Najobszerniej mówi o istocie Ducha świętego, którego przeciwnikiem jest Duch Zły; Duch święty nie jest Bogiem, nigdzie go tak nie zowie Pismo św. — We wszystkich tych wywodach powołuje się dość często na swoje poprzednie dzieło (O fałszywej nauce), podobnie jak na Farnowiusa przemowę do Polaków.

II) Od l. 39—55 (z osobnym tytułem) idzie „Rozmowa Wtóra“: Rozmowa o prawdziwym Bożym y Pana naszego Jez. Chr.: Ktemu theś y temu przeciwnym y obłudnym Kościele. O przeciwnościach między Chrystusem Panem y Antychrystem, o roznych ich naukach y sprawach z pisma świętego y Doktorow, z żywotow Biskupow rzymskich, z dawnych y nie tak dawnych Doktorow y spownego (sic) z doswiadczenia zebrana.

W rozmowie tej pragnie wykazać, że Kościół rzymski jest kościołem Antychrysta. W tym celu na k. 44—50 zestawia obszernie różnice między Chrystusem a Antychrystem „podparte świadectwami“ tj. cytatami z Pisma św. (M. i. mówi: Po chlebniey papieża zowią mistrzem wiary,

a stąd Kościół rzymski mistrzynią. Zyciło się to, gdy Matka Jan osmy była papieżem). Posługuje się kanonami konc. tryd. aby wskazać, że Rzym ma wszystkie cechy Antychrysta oraz naukę dawnych doktorów. Cytuje też Pogiusa flor., Dantesza Aligerusa, Franc. Petrarke, Bernarda ara. salzb. (z r. 1240), powołując się na dzieło Joannis Arentini Annales (Ingolstadii 1554).

III) Od str. 56—91 idzie z osobnym tytułem trzecia „Rozmowa“: Rozmowa o przedaiey szych naukach y ustawach domownikom Bożym y wiernemu Syna tego zborowi postanowionych, zgruntu pisma Świętego zebrana y wiernie a krotko ku pożytku pobożnych podana.

Rozmowa ta dotyczy się: o istocie prawdy bożej, o królestwie diabelskim, o królestwie bożym, o królestwie pomazancowym (którego statnem są prorockie i apostołskie pisma), o prawdziwej i o fałszywej chwale bożej, o bojaźni bożej, o zakonie bożym, o wierze „chrystiańskiej“, o pokucie, o nadziei chwalców Boga, o miłości bożej, o postuszości, o pokorze, o karności i ustawach, o umyciu wiernych, tak nazywa chrzest, i wieczerszy. Wszędzie zwalcza obrzędy katolickie, symbole kultu, przepisy liturgiczne. Kończy rzecz o wyznaniu wiary, o krzyżu, cierpliwości chrystiańskiej i o żywocie wiecznym.

Książka miała więc objąć całość nauki religijnej dwójbożców z ostrym nastawieniem polemicznym przeciw katolicyzmowi. Ale nie jest pisana ani jasno, ani zwierzli. Czartor.

— ob. Farnovius Stan.

Czacki O lit. i pol. prawach I str. 303 ma może jego na myśli przypisując „Wiśniewskiemu“ jakieś dzieło pt. Prawdy chrześc. i podając stamtąd kilka urywków (m. i. o godsiwości małżeństwa między bratem i siostrą). Ale nazywa go Czacki „Wiśniewskim“ i imienia nie podaje. W żadnym z dwóch znanych nam dzisiaj dzieł Wiśniewskiego nie ma urywków, które by odpowiadały cytatom Czackiego.

Sandius Bibl. antitritin. str. 52 — Bock Historia antitritinaria 1776 tom I cs. 2 str. 1009. — Wiśniewski H. liter. IX 68. — Joher 3641 i tom II str. 290, 372, 573. — Osiański Skarga str. 76. — Maciejowski III 229—30. — Mercyng Dołci 1911. — Brückner w Pam. Lit. 1910 str. 136—8. — Encykl. kościelna XXVIII. — Grabowski T. Literatura arianańska 1908. — Górski Grz. Paweł 1929 str. 275. — Wajsbium w Ref. w Pol. V 1928 str. 78—81. — Korbut² I 330.

Wiśniewski Tob. ob. Wiszniewski.

WIŚNIEWSKI (Wiśniewski) Walenty.

Pieśń radosna P. Boga chwalcą, przez szczęśliwe panowanie Króla Zyg-

munta III na stolicy Korony Polskiej z krotką przemową do Krolewny Anny. (Bez m. dr. i r.).

Wiersz z nutami. — Maciejowski Piśm. III 873 (z bibl. Zał.).

Wisocki (Wisotzki) Kazimierz Samuel ob. Wysocki.

Wisogierd ob. Wizgird.

Visovatius ob. Wiszowaty.

Wissenberg Wolfgang ob. Modrzewski Andr. (1557).

Wissenburgensis ob. Decius J. L.

Wissogirdowie ob. Białobłocki Bog. (Sprawa 1799) — Dubrawski K. (1799) — Wizgirdowie.

Vissovich ob. Dolci Franc. (1781).

Wissovienis Melchior ob. Sierakowski Łukasz (Epicedia 1593).

WISTEHUBIUS Joachim. Ehrengedicht über den Hintritt Eberhardi Ferberi. Danzig 1647. w 4cc.

Vistula, Vistule ob. Wisła.

(Wiszczycki Wincenty Kaz.). Wielmożnemu ImCi Panu Winc. Kaz. Wiszczyckiemu staroście przyrzeczewskiemu. 1771. w 4cc. Uniw. Wileń.

(Wiszczyńscy). Sprawa Kredytow Posesjonalnych a nayprzód WW. JPP. Kazimierza y Franciszki z Chlewińskich Wiszczyńskich Brygadyerow Monar: Rossy: Skarbnikow Pttu Rzeczyc: Z JOO. XX. Albrychtem General-Majorem y Półkownikiem Ussar: Oycem, Dominikiem Porucznikiem Woyak Litt: Synem Radziwiłłami (1777). fol., k. 1 nlb. Uniw. Wileń.

Wiszczyńska Barbara ob. Sadowski Ign. (Kazania 1797).

Wiszel Franciszek ob. Dunin Piotr (Kazania 1700).

Wiszeński Iwan ob. Suraski W.

Pisma jego, które pozostawił w rękopisach (Zaczapka mądrego, Kratkoślawnyj otwist i inne), ogłoszone drukiem dopiero w wieku XIX. A mianowicie: w Aktach Jużno-Zapadn. Ross. tom II; w Archiwie Jugozap. Ross. cz. I tom VII; w Golubiewa Piotr Mohiła 1883.

Najważniejsza literatura o tych pismach jest to: Franko Iwan Wiss. i jeho twory 1895. — Studański Perestoroha Lwów 1895 — Franko w Kwart. Hist. IX str. 1—22 (Z dziejów synodu). — Kwart. Hist. 1895 str. 710. — Brückner w Kwart. Hist. 1896

str. 586 i 606. — Żytecki w Kij. Starinie XXIX (1890). — Tretiak Skarga 1912. — Grabowski Skarga str. 593—5. — Perets w Sborniku Otdiel. Russk. Jazyka Akad. Nauk leningr. 1926. — Chodyniocki Kościół prawosławny 1934 str. 184 i 548. — Finkel nr 14192—4, 21491, 32571.

Wisznarski Antoni ob. Kowalski Jan (1750).

WISZNIOWSKI Andrzej. Kant w dzień imienia J.W. JP. Józefa hrabi na Łojowie Judyckiego Marsz. W^o Trbłu Gł: i Strażnika W. X. L. Sty Sądowego Rzeczyckiego, Kawal. Ord. ś. Stanisława przez Andrzeja Wiszniewskiego r. 1778. Marca 19. w Wilnie ofiarowany, a przez muzykę Katedralną ogłoszony. fol., 1 k. Uniw. Lwow.

WISZNIOWSKI. [Prawdy chrześcijańskie]. (1599?).

Czacki O lit. i pol. prawach I (1800) str. 303 wymienił to dzieło w nast. sposób: „Wiszniewski w dziele Prawdy chrześcijańskiej utrzymywał, że cnoty wylegają się w umowie i w potrzebach ludu, a znaczenie cnoty od woli ludzi zależy“. Nieco przedtem wyraził się: „Piotr z Goniądza 1567 roku, Farnovius i Wiszniewski zaczęli chrzcić dzieci“. Gdsio indziej twierdzi, że W. dopuszcza godziwości małżeństw między bratem a siostrą.

Czacki nazwiska i tytuły dzieł bardzo często przekreśla; wszystkie więc jego informacje trzeba brać sceptycznie, o ile nie są w inny sposób potwierdzone. Tak właśnie jest w tym wypadku. Ani o arianinie Wiszniewskim, ani o dziele „Prawdy chrześc.“ nie wiemy skądinąd. Znamy tylko dzieła Stan. Wiszniewskiego z Lusławic (deistyczny trytytarza), ale w obu jego dziełach nie ma takich twierdzeń. Jego zapewne miał Czacki na myśli, skoro łączy go z Farnowskim i Piotrem z Goniądza. — Informację Czackiego przytoczono później (ostatni uczynił to Korbat) do Tob. Wiszniewskiego, autora Trenów, a nawet doszukiwano się w Trenach śladów arianstwa! Mercyng Polacy Doiści w Przegl. Hist. 1911. — Siarczyński Obraz II 313 (za Czackim). — ob. Seidel (w t. XXVII 348).

Wiszniewski Dionizy ob. Szemiothowie [Powodowie 1775].

WISZNIOWSKI Gedeon. Theologia universa 1725.

Jablónowski Akad. Kij. mob. 1900.

WISZNIOWSKI Grzegorz Wojciech. Princeps Honorum Aquila Poloniae Electorali Majestati, Serenissimi Ac Potentissimi Friderici Augusti II. Electoris

S. R. I. Ducis Saxoniae, &c. &c. nunc verò Dei Gratiâ Regis Poloniarum, & Magni Ducis Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Podoliae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czernichoviae, &c. &c. Augusto Illustris Virutum & meritorum nexu Foederata, Atq; Inter publicos Regiae Inaugurationis plausus, Et gestientis Lechia tripudia, A Gregorio Adalberto Wiszniewski, AA. LL. & Philosophiae Doctore. Interprete publici auspicij Panegyri Celebrata Anno Faederatae Orbi Salutis, 1697. Vratislaviae, In Haeredum Baumannianorum Typographia exprimebat Johannes Güntherus Rörerus, Factor. fol., k. tyt. i k. 14 nlb.

Dedykacja Aug. II. Treści hist. nie ma, tylko panegiryczne pochwały i nieco genealogii. Ossol.

— Regia Infulati Solis Sub Tentorio... Josaphi Krokowski, Abbatis Pieczariensis dignissimi, etc. Ad Ornamentum Basilici Nominis, Ad decus meritorum, nec non incrementum publicae felicitatis, Secundis Auspiciis Fixa: Atque Sub tempus Faustae Nominationis, Auspicatoris in Cathedram Ingressus, Demum felicissimae suae inaugurationis, A... Gregorio Adalberto Wiszniewski, A. A. LL. et Philosophiae Doctore... Honorata. Anno quo aeternus Defixit sol In Virgine CentrVm, atqVe thoro tanto regla Virgo fVIt. (1698). Vratislaviae, in officina Baumanniana, Typis exprimebat Joannes Güntherus Rörerus factor. fol., ark. I. Wrocław miejs.

WISZNIOWSKI (Wisniowski) Tobiasz. Threny Thobiasza Wiszniewskiego. [Tu ozdobnik]. Non est crede mihi sapientis dicere, uiuam, Sera nimis uita est crastina, uiue hodie. [Tu ozdobnik]. Tendimus huc omnes, metam properamus ad vnam, Omnia sub leges mors Vocat astra suas. [Tu 2 ozdobniki]. W Krakowie, W Drukarni Măcieiă Gărwolczykă Roku Păńskiego, 1585. [Tytuł w ramce]. w 4cc, str. 38.

Tytuł antykwą, dalszy tekst gotykiem, tekst obliniowany.

Na odw. k. tyt. herb i 12-wiersz „Na herb J. M. Doroty Kadłubskiej z Jedleńska“. — Dedykacja wierszem tejże Dorocie Kadłubskiej, dobrodziejce swej. Mówi, że jego matkę ówciżyła w cnotcie i oddała godnemu mężowi pod rękę. — Od str. 5 idzie wiersz: Do ksiąg (mówi do nich, aby spieszły rozjąć się po świecie, choć spotkać się tam mogą zarówno z pochwałą jak naganą). Kończy epitafrum prozą dla matki: „Pobożney a szlachetney Paniey Rożey Wiszniewskiej paniey matce a dobrodziejce swey miłej, która prawie przez ogień i wodę przeszedzszy biegu dokonała R. P. 1585 inż spoczywa w Panu, żalony syn Thobiasz Wiszniewski lzy lejąc pisał“.

Od str. 7—36 idą Treny w liczbie 21, wszystkie w najwyższym stopniu naśladowane z Kochanowskiego. Ostatni z nich „Sen“ tworzy akrostych: Niech ostatnia ma posługa nad grobem zostanie drogiej matce ku pamiętce, aż w wielki dzień wstanie syn zaobliwy napisał. T. W.

Na str. 37: cytaty z Proverb. i Owidiussa (z polskim przekładem). Na str. 38 łaciński ósmiowiersz (z Essai: LVII), podpisany: S. P. V.

Przedruk ukazał się w r. 1858 w Bibliotece Pol. Turowskiego. Tu wyrażono na str. 70 domysł, iż „Treny“ były niszczone, jako że ich autor był arianinem (?), czego i niektóre miejsca w Trenach dowodzą. Nie odszukałem takich.

Niesiecki Herbars IX 363. — Załuski Bibl. str. 41 (dubito an extot). — Juszyński II 329. — Bandtkie Hist. druk. krak. 374. — Siarczyński Obraz II 313. — Jocher nr 3641. — Wiszniewski Hist. lit. VII 80—2 (przedrukował kilka trenów). — Maciejowski Piśm. III 293. — Wójcicki w Bibl. Warsz. 1842 III 424. — Tenże w Encykl. Orgelb. XXVIII 272.

Obszerniej omówił te Treny i podkreślił talent autora Fel. Faleński w rozprawie o Trenach Kochan. (Bibl. Warsz. 1866 t. I). Wykazał też liczne zapożyczenia z Kochanowskiego. — Tarnowski Hist. lit. I 274. — Pilat Hist. lit. pol. II część 2 str. 198. — Korbat³ I 384.

Dzików — Jagiell. — Kórnik (?) — Uniw. Warsz.

Wiszowaty Andrzej (I) syn Abrahama ob. Pistorius Sz. (Ooternio 1612). Bock Hist. antitr. I cs 2 str. 1009.

WISZOWATY Andrzej (II), syn Stanisława, wnuk Socyna (ur. 1608 † 1678). Catechesis Ecclesiarum Polonicarum unum Deum Patrem confitentium (1659).

On to jest wydawcą tej edycji Katech. rakow. i on zaopatrzył ją w przedmowę i w noty; ob. tom XIV 93.

W r. 1680 i 1684 dokonał syn jego Benedykt dalszych dwóch przedruków tego wydania.

— Colloquium Charitativum de religione cum Romano-catholicis habitum in arce Roznow praesentia Ioh. Szafrańc Wielopolski, cum consensu Episcopi Cracoviensis, ejus ipse a parte Unitariorum primarius fuit interlocutor.

Druk. w Węgierskiego Slav. reform. 1679. — Obacz o tej dyspacie Encykl. kościelna XXI 469.

— Narratio compendiosa quomodo in Polonia a Trinitariis reformatis separati sint Christiani Unitarii, una cum appendice, Historiam de Spiritu Belga exhibente... ob. Sandius (Appendix ad nucleum 1678 oraz Bibl. antitr. 1684) — Węgierski And. (Slavonia 1679).

— [Annotationes in universum Novum Testamentum].

Części z tego ogromnego dzieła napisanego z polecenia synodu cesark. (r. 1652) zamieścił w wydanych przez siebie w Bibl. Fr. Pol. dziełach Wolzogenia i Przytkowski (komentarze do ewang., do aktów apostoł., do listu św. Jakuba i Judy). — Ob. Bibl. t. XIII str. 47.

Szczotka w „Reformacji w Polsce“ 1935—6 str. 92. — Por. pod Wolzogen.

— Religio rationalis seu de rationis Judicio, in controuersiis etiam theologis ac religiosi adhibendo, Tractatus. 1685. w 12cc, str. 120.

W dziele tym stara się Wiszowaty udowodnić, że zrozumienie objawionej prawdy religijnej jest zależne od rozstrzygnięć zdrowego rozumu. Nie rozum ludzki tworzy prawdę, ale on ją wyjaśnia. Opierając się na Kartezjuszu wylicza i rozbiera akcje logiczne i metafizyczne potrzebne do zrozumienia Pisma świętego. Polemizuje z twierdzeniami tych, którzy nie pozwalają tłumaczyć Pisma św. rozumowo. Zwalcza dogmat Trójcy świętej. Ale i zwolennicy Trójcy św. odwołują się niekiedy także do argumentów czerpanych z doświadczenia i rozumu. To jego stanowisko wywołało od razu sprzeciw i próby polemiczne. Napisano tuż przed śmiercią autora (1676). Polemizował z tym dziełem Wiszowatego Bartł. Kempen w dziele: Disputatio opposita tractatui Andr. Wiss. de religione rationali (z przedmową Kortholta) 1685; oraz Bayle Nouvelles de la Republ. des lettres (1684; przedruk w jego Oeuvres I); wreszcie Lilienthal Bibl. Theol. I.

Rozbiera to dzieło Wiszowatego Chmaj w „Reformacji w Polsce“ I 1921 str. 284—308. —

Jocher nr 2876 (podaje mylnie stron 126). — Bock Bibl. antitr. I cz. 2 str. 1018 (streszcza dzieło obszerniej).

Miał w r. 1914 antykwariat Wildera i ceniał 15 rs. Chrept. — Czartor. (?)

— Toż... 1648. w 12ce.

Jocher 2875 b.

— Arsenii Sophiani Phil. et Theol. D. et P. P. Die vernünftige Religion das ist, gründlicher Beweis, dass man das Urtheil gesunder Vernunft, auch in der Theologie und in Erörterung der Religions-Fragen gebrauchen müsse, mit einer Vorrede Arnesii Philadelphi, S. Theol. Prof. priv. et Phil. baccalaurei. Amsterdam 1703. w 4ce.

Druk. w Niemczech a nie w Amsterdamie. Bock I. c. str. 1019. — Jocher nr 2876 (podaje: Synesii Philadelphi).

— Stimuli Virtutum Fraena Peccatorum. [Na drugiej k. tyt.:] Andreae Wissowatii Stimuli Virtutum, Fraena Peccatorum: Ut & alia ejusdem generis opuscula posthuma. [Tu ozdobnik]. Amstelaeami, Apud Henricum Janssonium. M.DC.LXXXII. (1682). w 8ce, k. 2 tyt. i k. 4 nlb., str. 198, k. 2 nlb.

Napis tytułowy na pierwszej karcie jest umieszczony u spodu ryciny, przedstawiającej dwie osoby, atakowane przez kilka potworów (grzechy), podczas gdy trzecia osoba uderza na te potwory z pałką w ręce. Na jednej z kolumn napis: Hac itur ad astra.

Książeczka ta, ozdobnie wydana, jest zbiorem kilku traktatów Andrzeja Wiszowatego (oraz kilku drobnych utworów Sam. Przypkowskiego). Wydawca nie jest nazwany. W przedmowie wychwala on smarłogo i powiada, że książka ta może służyć jako najlepszy sposób walki z szatanem, ze światem i ze sobą samym. Datowane na początek roku 1682 Amstelaeapoli.

Wszystkim traktatom i wierszom tu zawartym jest wspólny wysoki nastrój etyczny, oparty na Piśmie świętym i na niektórych pisańach starożytnych, jak Seneka, Cy-cero i Epiktet. Z nowszych pisarzy powołuje się Wiszowaty tylko na trzech, a mianowicie Tomasza a Kempisa, Erasmusa Rotterdamskiego Enchiridion militis christ. i na Creliusa Etykę.

1) Rozpoczyna traktat: Stimuli virtutum. Rozbiera tu obszernie kwestię, w jaki sposób można zwalczać pokusy do grzechu. Trzeba znać siebie, znać Boga i poznać próżność świata. Dalej mówi, iż cnotę jest trudno praktykować, ale można do tego dojść przez usilne staranie. Składają się na to pobożność i studiowanie dziejów

świętych, a zwłaszcza dziejów Chrystusa. Trzeba unikać rozmów z bezbożnymi i próżniaczych wypoczątków. Ciało nie trzeba dogadzać. Nawet wielu rzeczy dozwolonych trzeba unikać. Bardzo dobrze rozważać śmierć Chrystusa. Groźnymi są pochlebcy, raczej trzeba słuchać tych, co naganiają. Wszystkie te przestrogi poparte są cytatami z Biblii. Traktat ten w niczym nie odbiega od etyki katolickiej.

2) Po czym idzie dissertatiuncula: De hominis vera beatitate. Rozbiera kwestię, na czym polega prawdziwa szczęśliwość. Wysławia naukę Chrystusa, który najlepiej poucza o szczęściu w księgach Nowego Testamentu; a powagę ich uznają wszyscy chrześcijanie, chociaż w innych rzeczach się różnią. Broni nieśmiertelności duszy.

3) W trzecim traktacie De vita aeterna rozbiera kwestię szczęśliwości, której w życiu doczesnym ani osiągnąć ani dobrze poznać nawet nie możemy.

4) Po czym traktacie „alterius auctoria“ (a więc nie Wiszowatego?), w którym wskazane są powody zachowywania pobożności; jak pobożność nawet w życiu doczesnym uszczęśliwia człowieka.

5) Od str. 179: S. P. (Przypkowski?) Orationis Dominicae periphrasis. Autor prosi Boga, aby nastąpił rychło czas, w którym sam Bóg będzie w duszach ludzkich królował, a wiernym zapewniony będzie triumf. Po czym idą „ejusdem“ (a więc Przypkowskiego?) trzy wiersze łacińskie, tj. modlitwa do Boga i do Chrystusa Syna Bożego oraz hymn wieczorny.

6) Na str. 190 podanych jest dziesięć „Stoicorum Praecepta“. Po czym idą dwa krótkie wierszyki zatytułowane: Monitum cujusdam anonimi.

7) Kończy dziełko Andr. Wiss. Tractatus, w którym wykazuje, że chrześcijanom nie przystoi dbać zbyt o ozdoby ciała, a przede wszystkim o bogaty ubiór. Naganił to dawni pisarze kościelni, a nawet pisarze pogańscy jak Pitagoras i Tacyt. Tym więcej przeto nie należy dbać o to chrześcijanom.

Bock Bibl. antitr. I cz. 2 str. 1023. — Jocher 4156 (podaje w 12ce, str. 195). Akad. — Bawor. — Uniw. Warsz. — Warsz. powsz.

— Objectiones contra opinionem de Filio Dei ante mundum creato, post incarnato. 1678. w 12ce.

Pisane w r. 1672. — Wyszło bezimiennie cum appendice adversus Christ. Sandii De verbo (i wywołało dalszą polemikę rękop., o której mówią Bock I. c. str. 1025 i str. 756 oraz Chmaj w „Reform. w Polsce“ 1921 str. 205).

— De S. Trinitate objectiones quaedam (dat. octob. 1665).

Drukowane w dziele Polikarpa Lysera Amoenitates litterariae (Lipsiae 1729).

Znał to z rękopisu Leibniz i odpowiedział na to: Trinitas per nova inventa logica defensa contra epistolam Ariani ad baronem Boineburgium, auctore G. G. L. 1671. — Przedruk w dziełach Leibniza. Bock I. c. str. 1025. — Chmaj w „Reform. w Polsce“ 1921 str. 298 (streszcza na podstawie odpowiedzi Leibniza).

(Wiszowaty Andrzej). Anonymi epistola exhibens vitae ac mortis Andreae Wissowatii nec non ecclesiarum Unitariorum eius tempore brevem historiam.

Ob. Sandius Bibl. antitrin. 1684 (str. 219—63).

O autorstwie tej biografii porównaj niżej uwagę pod Benedyktem Wiszowatym.

— ob. Ames (1679) — Berichten (1755) — Bibliotheca Fratrum Polonorum (1668; on był wydawcą; on pisał też przedmowy do niekt. tomów, np. do dzieł Crelliusa) — Catechesis (1680, 84) — Crellius (1680—1) — Lauterbach (Ariano socinismus 1725; tu jego życiorys) — Moskorzewski H. (1680) — Pietatis (1682) — Przypkowski Sam. (1682) — Sandius Krz. — Węgierski And. (Slav. Reformata 1679 str. 503 i passim, a zwłaszcza na str. 538: Summa coll. Roznoviae) — Zwicker (Contra).

Sandius (j. n.) oraz Bock (j. n.) (a za nimi inni, np. Wiszniewski Hist. liter. IX str. 131—3) wyliczają liczne jego prace i listy, które miały pozostać w rękopisach. Nie wszystkie jednak znali Sandius i Bock z autopsji, przeważnie znali je z tradycji pozostałej po Wiszowatym. Z prac rękop. wymieniam poniżej kilka, mianowicie te, którym Wiszowaty miał napisać po polsku. I tak.

- 1) Tłumaczył na polskie, ale nie wydał, psalmy Dawida.
- 2) Odpowiadał Cichowskiemu (ok. r. 1653).
- 3) Speculum spirituale (po polsku).
- 4) Religii chrześc. prerogatywy (po polsku).
- 5) Przyczyny śmierci Chrystusa (po polsku).
- 6) O powszechnej zgodzie w religii chrześc. (po polsku).
- 7) Warunki zgody unitar. z katol. (po polsku).
- 8) Upomnienie o Trójcy św. (po polsku).

Los tych polskich rękopisów (podobnie jak i łacińskich) nie jest znany.

O jego nie wydanym dziełku „Vulgaris Theologiae hypoteses“ obacz u Kwaści: Maria Habsb. i walka Kom. z braćmi pol. 1928. Jest to zapewne to samo, które Sandius tytułuje: De satisfactione Christi.

Miał tłumaczyć na język holend. traktat Abrahama Rogersa Gentilismus reseratus (1651), o czym wspomina Jocher Gel. Lexicon.

Jego listy samieścił Lubieniecki Theatrum cometicum (1655). Inne zachowały się w korespondencji Sorbiera'a (ob. niżej). Kilka jego wierszy polskich samieścił Jak. Trembecki w swym Wirydarzu (wydał Brückner 1910—11), np. w t. I str. 143—6 (przeciw ka. Dęboleckiemu) i 404. — Inne jego wiersze są w rękopisie niegdys petersb. (ob. w Archiwum Kom. lit. XI nr 356, wykas Józefa Korzeniowskiego).

Zdaje się, że on, a nie Zb. Morastyn, jest tłumaczem „Apostrofy“ Przypkowskiego, o czym ob. Krzyżanowski w Buchu Liter. 1931 nr 4 str. 119.

O uchwałach synodów arian. dotychczas różnych dzieł jego ob. Stan. Szczęotka w „Reformacji w Polsce“ 1935—6 str. 92 i passim.

Witte Diarium biogr. 1678. — Sandius Bibl. antitr. str. 145—9 i 219—63. — Bock Hist. antitr. I cz. 2 str. 1010 (tu obszerny życiorys, bibliografia i wykas posostawionych prac rękopiśm., o których znalazł wiadomość w aktach synod. dnia przeważnie nieznanych). — Niesiecki Herb. IX 364 (o rodzinie Wiss.). — Olof Poln. Liederg. 198. — Csacki O prawach I 802. — Juszyński II 829. — Bentkowski H. lit. I 256. — Siarczyński Obras II 318. — Święcki Hist. pam. II 803—7. — Wisniewski Hist. lit. VIII 78, 141; VI 528. — Encykl. Orgelbr. XXVII 274—5. — Encykl. kośc. XXXI 490. — Feck Der Socinian. 1847 str. 205. — Załęski Jeszcziel w Polsce III cz. 1. — Sygański Hist. N. Sącza 1901. — Tenie Z życia salachty 1910 str. 136. — Grabowski Liter. arian. 1908 str. 323, 451. — Morawski Szc. Arianie 1906. — Sprawozd. z poszuk. w Sawecji str. 152. — Brückner w Rospr. Akad. (filolog.) XXVII 1898 str. 345, 355. — Chmaj Sam. Przypkowski 1927. — Tenie w „Reformacji w Polsce“ 1921 str. 159—207 (jego wyczerpująca biografia) i str. 284—304 (jako działacza i myśliciela religijnego). — Tenie w „Reform. w Polsce“ 1928 str. 114 (o stosunkach z Sorbierem). — Tenie w Rospr. Akad. (filolog.) XXXVII 1921. — Wotschke w Archiv. für Ref. Gesch. 1918 str. 75. — Völker Der Protestantismus 1910. — Wilbur Our. Unit. Heritage, Boston 1925. — Cohen Une biogr. inédite du Grotius par Sorbière 1933 (ob. „Reform. w Polsce“ 1935 str. 280). — Korbut I 529. — Finkel Bibl. hist. III 1893.

Wiszowaty Benedykt (I) ob. Francionius (1612) — Pistorius (1611).

Sandius I. c. str. 222. — Bock I. c. str. 1029.

Wiszwaty Benedykt (II), syn Andrzeja ob. Catechesis eccles. polonicarum (1680, 1684; tu jego przypisy) — Sandius (Bibl. ant. 1684) — Węgierski And. (Slav. reformata 1679; tu dostarczony przez niego apokryf Smery Polowca oraz Heroes E. Otwinowskiego).

On to wydał po śmierci Sandiusa Bibl. antitrit. (1684), w której pomieszczona jest biografia jego ojca Andrzeja Wiszwatego, napisana przez jakiegoś „anonima”. Webec dokładnej znajomości, jaką ów anonim wykazuje co do życia Andrzeja, uzasadnioną jest hipoteza, że anonimem mógł być Benedykt?

On mógł być też tłumaczem i wydawcą Słowa do króla (1678) i St. Kriepa Jasna droga (1678)?

Bock Hist. antit. I 1029.

WISZOWATY Krzysztof. Obrona wiary i ośiary. Raków w drukarni Sebastjana Sternackiego 1625. w 4ce, k. 6.

Znalł to Juszyński Dyke. II 329, a za nim powtarza Wiszniewski IX 129. Ma to być odpowiedź na „Wiary i obronę rakowską”, którą napisał jezuita. Broni Wiszwatych, że są dawną szlachtą, choć dla nabożeństwa osiedli w Rakowie. Prawa wiejskiego nie przyjęli. Powołuje się na to, że E. Otwinowski, St. Lubieniecki, Tob. Morasty, Ramułtowie, Dzierżanowscy też są szlachtą. „Śmiejesz się z Suchodolskiego i nazywasz go Mateuskiem, albo to urząd poborcy jest bezczesny? On zabawny posługami Rzecsp. dopiero raz zbór odwiedził”. Twierdzi, że sam nie był ministrem i że nie miał kasania w Chmielniku, tylko na pogrzebie Zaliwskiego.

— ob. Cichowski Mikołaj (Wyklęcie 1654; jest to odpowiedź na pismo „Diabeł zaklęty”) — Pistorius (1612) — Wiara Rakowska.

Jezuita ks. Cichowski wzywał Krzysztofa do powrotu na łono Kościoła Miał z tym polemizować (jak twierdzi Sandius i Bock) Andrzej Wiszwaty, ale pismo jego pozostało nie drukowane.

Bock Hist. antit. I cz. 2 str. 1009. — Juszyński Dyke. II 329 (z aktów rakowskich). — Siarceński Obras II 314. — Encykl. Orgelbr. XXVII 273—4. — Encyklopedia kośc. XXXI 490.

WISZOWATY Wiktoryn. Mowa JW. Wiszwatego Miecznika y Posła ziemi Łomżyńskiej na Sessyi Sejmowej w Izbie Senatorskiej miana d. 2 Września r. 1776. W Warszawie w drukarni Dufoura (1776). fol., k. 2.

Kraśń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Mowa JW. Wiszwatego Miecznika y Posła ziemi Łomżyńskiej na Sessyi Sejmowej w Izbie Senatorskiej dnia 19 miesiąca Września w Warszawie miana. Warszawa 1776. fol., k. 2. Akad. — Bawor. — Czartor. — Kraśń. — Uniw. Wileń.

— Obrona Z przydania przez Dekret Sejmowy od Urodzonej Maryanny Łukawskiej, o wspólność występku Obrażonego Majestatu Królewskiego obwinionej, y przypozwanej, przez Imię Pana Wiktoryna Wiszwatego Zupnika y Komornika Ziemi Łomżyńskiej, przed Sądem Sejmowym w Izbie Senatorskiej Dnia 29 Miesiąca Lipca Roku 1773-go uczyniona. fol., k. 4 nlb.

Wykazuje brak jej winy. Nie była współniczką męża. Nie mogła męża denuncjować, choćby wiedziała o jego spróym samyśle. Akad. — Bibl. w Suchej — Kraśń. — Ossol.

— Odpowiedz Na Replikę z strony Urodzonych Instygatorów Koronnych y Lit. przeciwko Urodzonej Maryannie Łukawskiej uczynioną, z strony Urodzonej Łukawskiej dnia 31. Miesiąca Lipca 1773. Roku nastąpiona. fol., k. 2 nlb.

Komentarze w duchu dla oskarżonej przychylnym prawem s. r. 1688, podobnie jak w poprzedniej mowie. Akad. — Ossol.

— Zdanie J. W. Wiktoryna Wiszwatego Miecznika y Posła Różańskiego Ziemi Łomżyńskiej (1776). w 8ce.

— Zdanie J. W. Wiktoryna Wiszwatego Miecznika y posła Ziemi Łomżyńskiej w Izbie Senatorkiej na Sessyi sejmowej, 15 Października 1776 miane. fol., k. 2. Czartor. — Kraśń.

— Zdanie Wielmożnego... Miecznika ziemi Łomżyńskiej, posła Różańskiego przymawiając się do propozycyi od Tronu wyszłych, na wolnym sejmie w Izbie poselskiej dnia 5 miesiąca listop. R. 1778 oświadczone. fol., k. 2 nlb.

Akad. — Czartor. — Kraśń. — Ossol. — Raszyn.

— ob. Bucki N. (1799) — Ośniałowski J. (1773) — Status causae.

WIT (de) Fryderyk. Regni Prussiae et Prussiae Polonicae correctissima descriptio... auctore F. de Wit około (1650). (46 × 59 cm).

Mapa kolorow. i dwa herby.

— Magni Ducatus Lithvaniae Tabula, Divisa tam in Palatinatus quam in subjacentes Castellanas per F. de Witt. Amstelodami cum privilegio Potentiss. D. D. ordinum Holl. Westfrisiaeq., ex officina P. Mortier. [Pogon]. Amstelodami. fol.

— Regni Poloniae et Ducatus Lithvaniae Voliniae Podoliae Prussiae Livoniae et Curlandiae descriptio, per F. de Wit. Amstelod. (1667). (48 × 56 cm).

Ma to być praeorbka Sansona(?)

Restawiecki Mapografia str. 87—9. — Callier Spis map Tow. posn. P. N. str. 16. — Kordt Matorj. do ruskiej kartogr. II 1910 (z reprod. mapy Litwy).

Stanowi część jego „Atlasu”, który wyszedł w kilku wydaniach, jak to podano w tomie XII 258.

— Regni Poloniae et Ducatus Lithvaniae, Voliniae, Podoliae, Veraniae, Prussiae, Livoniae et Curlandiae descriptio emendata per F. de Wit. Amstelodami (1706). (55 × 48 cm).

WIT... Jan (pseudonim). Listy Polskie Pisane w Roku 1785. Wydane Przez Jana Wit... Część Pierwsza. [Tu w liniach:] Sine Ira Et Studio. Tacitus... ob. tom XXV 143.

Autorem tej książki był podobno Ignacy Potocki, który wydał ją bezimiennie we Lwowie celem wyjaśnienia sprawy Ryza i Dogrumowej. Cay istotnie Potocki był autorem, nie jest stwierdzone, ale tak wówczas sądzono. Obacz o tym tom XXV 143 oraz XXVI 540.

Głównie na tej książce opierają się wszystkie próby wyświelenia tej tajemniczej sprawy, (Kraszewskiego, Kalinki). Część druga nigdy nie wyszła.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Praszcz.

(Wit św.). Imieniny Pańskie od Troycy Przenayśw. nierozdzielne trzech Męcenników Wita, Modesta y Krescencyi... ob. Klimacki Woj. (1742).

Wit Teodor ob. Theodor (1559).

Vita ob. Accolti H. (S. Hiacinto 1594) — Albinus Pet. (G. Sabini 1588) — Ambrosio Fr. (Christi 1502) — Andrea Bamberg. (S. Ottonis 1681) — Apel J. W. (Caesaris 1708) — Auratus P. (viae 1611) — Augustinus (Christiana 1535) — Barbiellini M. (G. Canzio 1678) — Baronius M. (Esaiiae 1606, Barnabae 1699, Quinque frat. 1610, Stanislaw 1609) —

Bartoli D. (S. Kostka 1671) — Benedictus Posn. (S. Stanislaw 1520) — Biezanowski J. (Thomae de Villa 1658, P. Skarga 1661, A. Męciński 1661) — Binet Stef. (St. Kostka 1620) — Bolaki Seb. (Exemplar 1741) — Briccus J. (Ujejski 1704) — Bużowski St. (Raph. Proszov. 1686) — Bzovius (Cunegunde 1633) — Campianus (et epistolae 1603) — Catena Gil. (Pio V 1587) — Cervini M. (S. Casimiro 1623) — Cezary Jan (archiepisc. 1633) — Chelli E. (S. Jacintho 1642) — Ohrzanowski C. (Zacharii 1678) — Oleischy Ad. (S. Stanislaw 1612) — Olichtovaus J. D. (et moribus 1608) — Cortona Hel. (Antoni Pad. 1690) — Crepellius A. (Mariae Magd. 1628) — Damalewicz St. (Bogumili 1714) — Dantiscus J. (1683) — Deutsche J. (Jul. Caesaris 1708) — Directorium (1740) — Długosz J. (S. Stanislaw 1511) — Dorothea (1702) — Druzbicki G. (Skarga 1661) — Elisaeus (S. Theresiae 1650) — Ens Gasp. (humanae 1652) — Favini G. (Cunegunda 1690) — Fayus Ant. (Th. Beza 1606) — Ferrerius Zach. (S. Caamiri 1521) — Flechier A. M. (J. Commendoni 1669) — Franc. Ksaw. (Compendio 1691) — Fredrus Herm. (Caroli IX 1590) — Frederus G. (Sacerdotum 1608) — Gallucci G. (Ragazoni 1610) — Geraldini A. (Christi 1513) — Ghisi C. (S. Giacinto 1594) — Gratianus A. (J. Commendoni 1669) — Guarneri G. (b. Salomeae 1689) — Haslobius A. (G. Sabini 1580) — Hilarion R. P. (S. Casimiro 1639) — Hiltchen Dav. (G. Farenbach 1609) — Hortus M. (J. Willichii 1607) — Hussovianus D. (Hiacinthi 1525) — Jan z Trzoiiany (Gedroyć 1545) — Janin St. (St. Zabiński 1655) — Kiszka L. (H. Pocię 1601) — Kojalowicz Wojc. (Laur. Bantili 1645) — Kostka Stan. (descritta 1727) — Kropski Stef. (A. H. Belli 1707) — Kwiatkiewicz J. (S. Sacerdotis 1680, fundatr. 1698) — Lauterbach S. (Herbergeri 1708) — Lavaerum (1601) — Leander A. (S. Hiacinthi) — Leopoliensis J. (passionis 1538) — Lipnicki

A. (Nic. Rodulphii 1650) — Lubomilius Sever. (S. Hyacinthi 1594) — Lukini J. A. (J. Wojewódzki 1683) — Marszewski Seb. (S. Stanisłai 1543) — Męciński Alb. (1661) — Mini I. (Giovanni 1603) — Nepos Corn. (1533) — Nicolaus a Jesu Mar. (Spiritual. 1626) — Niemojowski J. (Bened. Herbesto 1577) — Nissonus Did. (Abrahamae 1650) — Oernhielm A. (Dalagardiae 1690) — Opacki Mik. (spiritualis 1627) — Opatovius A. (Joan. Cantii 1712) — Orzechowski S. (Stancari 1562) — Papenbrock D. (S. Casimiri 1668) — Pastorius Jac. (Theodori 1680, Joan. Crellii 1688) — Pawłowski D. (Gas. Drużbicki 1670) — Paz (religiose instit. 1615) — Pico Rannunc. (S. Casimiro 1622, Cunegunde 1633) — Pinelli Luc. (Domini 1594) — Proszowianus R. (1686) — Przeworski K. (b. Michaelis 1605) — Przypkowski (F. Socini 1636) — Radliński Jac. (apostolica 1726) — Radwan Jan. (Radivilias 1588) — Radziejowski Hier. (1662) — Razzi Ser. (S. Jacinto 1596) — Reszka St. (St. Hosii 1690) — Rozdrażew (S. Antonii 1646) — Rywocki (S. Rudnicki 1645) — Sacchini Fr. (S. Kostka 1612, Aloj. Gonzagae 1630) — Samborczyk Grz. (D. Stanisłai 1634) — Schlieff D. (Jus. Lipsii 1653) — Schoten H. (honesti 1631, o enocie 1541) — Skotnicki F. B. (Małachowski 1636) — Skrobkiewicz F. (Lipnica 1636) — Socinus F. (1651) — Sossius G. (Henrici III 1628) — Starowski S. (Kadłubka 1642) — Sturzius Krz. (Stephani R. 1627) — Świętkowicz P. (Joan. Cantii 1608) — Swieczkowie (Novodvorscii 1626) — Święcicki G. (S. Casimiri 1615) — Święcicki A. (And. Noscovii 1637) — Sylwester H. (S. Adalberti 1629) — Szaniawski C. (Sacerdotalis 1721) — Szembek Fr. (S. Dorotheae 1638) — Tanner M. (J. Regis 1704) — Teresa S. (Alcantarae 1627) — Ticzynensis G. (D. Barbarae 1537) — Tłuczynski M. (Alb. Męciński 1661) — Trubiński A. (St. Łubieński 1642) — Trzeciak Cas. (Vitae tessera 1652) — Wagner Er. (lithuanorum 1621) —

Warszewicki Ch. (Stephani I, Paralollae 1602) — Vega (Lutheri 1586) — Wisenberg M. (miseria 1611) — Wolan A. (beata 1596) — Zamelt Frid. (regula 1646).

Vitae patrum (wydał Rosweyde 1615, 1628) ob. Piskorski Seb. (Żywoty ojców 1688).

Ob. Janow w Sprawozd. Akad. 1933 czerwiec. — ob. Bujdecki F. (Sanctorum 1743) — Damalewicz (Vladislav. episc. 1642) — Janicki K. (regum 1634, Archiep. gnesn. 1574) — Kantski Krz. (Archiep. Cracov. 1593) — Łapczyński A. C. (regum pol. 1708) — Rzepnicki Fr. (praesulum polon. 1763) — Skrobiszewski J. (archiepiscop. 1628) — Starowski Sz. (Antistit. Cracov. 1658) — Treter T. (Episcop. posnaniem. 1604) — Vartensis Mich. (pontificum 1585).

Witakowski Stanislaus ob. Brandt Ignatius (Deo 1713).

Vitaldus ob. Witold.

Vitalis Jan ob. Szarzyński Sep (Epitaphium Rzymowi) — Wargocki (O Rzymie).

VITALIS Tomasz, dominikanin (z Piemontu). Panegyrici Regales, Potentissimi Regis, Celeberrimi Ducis, Inelyti Regni, & Nobilium Polonorum laudibus contexti, P. F. Thomae Vitalis Pedemontani à Monte Regali, S. T. M. Ord. Praedicatorum Olim Prouincialis Armeniae maioris, & Missionarij Apostolici. [Tu ozdobnik]. Romae, Typis Manelphij. 1645. Superiorum permissu. w 8ce, k. tyt., str. 155, k. 7 nlb. (indeks i errata).

Na drugiej karcie są wyliszone tytuły zawartych tu trzech panegyryków: 1) Schola Jagellona, 2) Pius Aeneas et Fides Achaes, 3) Polonia inclito Regno. — Na trzeciej karcie pięć Imprimatur.

Panegyryk pierwszy omawia niebezpieczeństwo tureckie dla Europy i wychwala Wład. IV. — Panegyryk drugi poświęcony jest Aleks. Koniecpolskiemu, a datow. Cracoviae 14 Augusti 1642. Wspomina tu nieustannie Stanisł. Koniecpolskiego, Jakuba Sobieskiego, Mikołaja Ostroroga (hic Russiae triumviratus). — Panegyryk trzeci dedyk. Konst. Lubomirskiemu, synowi woj. Stanisława, napisany jest cały po włosku.

Kończy Appendix Anthonis, list papieża Urbana VIII (z r. 1624) oraz formula traditionis pilei et onis benedicti.

Na str. 109 i nast. pochwały Polski i Polaków, których wyzwa do bellum offensivum contra Turcas.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Settimana santa... Roma 1644. w 8ce.

Tu na str. 169—83 o rzeczach polskich.

— Stimvlvs Ad Bellvm Contra Tyr-carvm Tyrannvm Regnvm Candiae Invadentem, A P. F. Thoma Vitali a Monte Regali S. Theol. M. Ord. Praedicatorum In Lvcevm Editvs, Et Sanctiss. D. N. Innocentio X. Pont. Opt. Max. Dicitvs. [Tu ozdobnik]. Romae Typis Lodouici Grignani. 1646. Superiorum permissu. w 12ce, k. tyt., str. 38.

Zachęca do wojny z Turkami. Od. str. 11—21 list Adriana VI przeciw Turkom. Są tu także pochwały Batorego.

Ossol.

Witaliszowski Jan ob. Roman Tomasz (1615).

Witanie Ną Pierwszy Wiadz Z Krolewca Do Kadłubka Sáskiego Wileńskiego Ixa Her N. Lvtermachra. [Tu ozdobnik]. Ną własne kleynoty Luter-machra. Nie próżny kleynot do was Minister oddawam, Ale troiáki świetny, co y sam przyznawam. Szczeđny z gnipiem krzywym po mieczu, kopyto Po kądzieli á pole album grek pokryto. Drukowano w Witembergu Roku 1642. dnia wczoráyszego. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (sygn. A₁—A₄ i J₄).

Na odwrocie strony tytułowej znajduje się krótka przedmowa do auspurackiego czytelnika, podpisana przez Bilgiera Reinhercigusa.

Po czym idą wiersze i wierszyki wyśmiewające lutrów, a przede wszystkim jakiegoś Matysa i Szenflisa. Z wierszy tych, zawierających dużo aluzji dzisiaj niezrozumiałych, dowiadujemy się, że ów Matys wprowadził z Krolewca jakichś nowych ministrów (między nimi owego Reinherciga), którzy chępnili się tym, że mogą mówić wielu językami i w kazaniach swoich starali się je „przetraszać gryką” tj. greką, niemieckim, litewskim, ruskim, łacińskim, a nawet po części żydowskim. Robili to oczywiście na to, aby pozyskać pomoc Rusi schizmatycznej, co autor broszury przede wszystkim wyśmiewa i zohydza. Zaczyna się broszura od wierszyka będącego mieszaniną sześciu języków,

a mającego wykazać, jak śmieszna jest rzeczą używać w kazaniach kilku języków naraz. Wierszyk ten brzmi, jak następuje: Kaip ad nos il tes Hencher Lichá duszka Minister, Ar tani bols Alloon Ewona litewska gut est Od galgen przyssodl leca Entade Sydera weyzdy Su dich przynio-sleá hreckois gamma tibi Du kanst greckie Logos kádu tua burna hláholi Os nori frándie Sasow ducere flux na hláholi.

Osobny długi wiersz, pochodzący niby to od Sienki Nalewajka, pisany jest cały językiem białoruskim. — Dalej dwaj Żydzi, Lejba Żyd szkoluy i Lachman rabin, rozmawiają ze sobą o przybyciu do Wilna nowego talmudyty Luter-machra. Jest też wiersz, w którym saskie baby składają podziękowanie ministrowi za szprach i prae-die grecki z śpiewaniem. — Na k. A₄ verso u dołu dwuwiersz łaciński oraz: Germanicus finis (Schlaff grafunda pusz den chundt áus pundt) oraz ozdoba drukarska.

Nie jest to jednak w egz. warsz. koniec broszurki. Gdyż dołączono do niej dalsze 4 karty, z osobną wprawdzie sygnaturą (J), ale bez osobnego tytułu. I treść i druk tego nowego arkusza są tak podobne do poprzedniego, że widocznie jest to jego dalszy ciąg pisany przez tego samego autora. Pierwszy wiersz nosi tytuł: Nowiny ponowiona. Gniazdo, w którym się niesgody y tumulty lega. — Opisuje, jak Rixa luterska powiła dziecię, jak się ministrowie wzajemnie złodsiejami lżyli (leca od Kruszeo selzony i złodsiejem jest ochrzczony); broni też studentów, że wszczynają tumulty. Inny wiersz opisuje, jak diabeł opowiada babie o saskich ministrach, oczywiście w obelżywy dla nich sposób. (Zamiast minister używa zresztą autor słowa świniater, a zamiast kaznodzieja pisze o nich błaznodzieja). Wyśmiewa, że u lutrów szwecy, krawcy i kuśnierze rozstrzygają trudność w wiersze. Wszyscy z nich są doktorowie Przeciwno Pawłowej mowie. I temu podobnie. Z ostatniego wierszyka wynika, że pierwsza część puszczona w obieg wywołała „haniębny śmiech” u lutrów, toteż teraz autor chce im przymnożyć radości.

Broszurka ta jest jedną z licznych broszur wydanych w połowie wieku XVII w Wilnie celem wyśmiania i zozydzenia grupy luterskiej, mającej w Wilnie swoje siedlisko. Wszystkie te broszurki wyszły niewątpliwie z tej samej kuźnicy, wedle wszelkiego prawdopodobieństwa jezuitkiej. Są równie niewybredne, równie gwałtowne w formie i treści, szukają komizmu w przekręcaniu języka polskiego i łączeniu go z niemieckim; wszystkie też uderzają na niemiecki i mieszczański charakter ministrów luterskich i na ich obcość w stosunku do

społeczeństwa polskiego. Obacz pod Doliwki i pod Habsperg (*List o Kenakach* 1636). Płynął także takie wierszyki jezuita J. Chędyński (jak podaje Sommervogel) i drukował je w Wilnie — ob. np. w tomie XXX 50 (Suplikacya).

Przedrukowała (część pierwsza) dr A. Croiset w *Izwiestjach Akad. peterab. XVII* (1912) str. 78—86.

Bentkowski I 415. — Juszyński Dyke. II 463. — Brückner w *Pamiętniku Liter.* 1913 str. 101. — Tenże w *Pam. Liter.* 1911 str. 194. — Tenże w *Przewodniku Nauk. i Liter.* 1902 str. 607 (podaje rozbiór). — Badecki *Liter. mieszczańską nr* 163. — Korbut I 442.

Petersb. publ. (ca. I) — Uniw. Warsz.

— (Drugie) *Najważniejszych Państwa po... traktatach pod Zórawnem* (1676)... ob. Sobieski Jan.

Pierwsze witanie ma tytuł *Salutatio* (tom XXVIII 336).

— ob. Fox J. (Szyszkowskiego 1617) — Goslicki (Rad i Stanów 1587) — Korecki S. (powinszowanie 1645) — Lubomirski St. (od Izby 1670) — Olszowski And. (posłów 1676) — Rybiński J. (A. Krotoskiego 1600, J. Sapiehy 1600) — Zbylitowski A. (Zygmunta III 1587) — Zebrzydowski M. (obywatelów 1609).

Witanowski Krzysztof ob. Jovius J. T. (*Lachrymae* 1616).

WITAUIANUS Joannes. *Honesti, Pii Ac Integritate praestantis viri Domini Ioannis Hein, cuius Dantiscani, qui mortuus est, 5 Decemb. Anno M.D.LXIX. Funebre carmen in obitum prudentis et ornatissimi viri, Domini Laurentij Lemken, cuius et centumviri Gedanensis, qui è viuis discessit, 7. Septemb. Anno MDLXIX. Epitaphium. Ornatissimi iuuenis, Ioannis Vvilneri, spectabilis ac prudentissimi viri, Dni Augustini Wilneri, Senatoris vigilantissimi Dantiscani, et studiorum patroni filij. Elegia. Bonae indolis, et magnae spei iuuenis Danielis filij, famati et pietate praediti, Dni Georgij Struck, cuius Gedanensis, et aedilis ad Ecclesiam S. Petri, qui obiit 3. Septemb. 1569. a Joanne Witauiano* w 4ce, k. 4.

Wierzbowski Bibl. III 2542.

Akad.

Vitebscensis conventus ob. *Liber-tas* (1762).

Witebak ob. Jozefowicz (Województwo) — *Projekt — Relation* (1664) — *Wonność mistycznej róży* (1760).

VITELESCHI Mutius (1563-† 1645). *Epistola R. P. N. G. Mviii Vitelleschi Ad Patres & Fratres Societatis. (Romae 1617).* w 8ce, str. 29.

Zdaje się, że to nie jest druk polski, ale za polski uważa go Jocher 9312. — *Spraw polskich nie dotyczy.* Ossol.

— *Toż...* Cracoviae, typ. Caesarij 1640. w 8ce.

— *Munus Basilicum Vladislai IV. caput B. Stanisl. ... ob. Kostka Stan.*

— ob. Władysław IV (*Munus* 1621) — *Tyszkiewicz Jerzy (De perfectione* 1624).

Encykl. Orgelbr. XXVI 237. — *Brown Bibl.* 494.

Vitellinus Rob. ob. Rayzner Al. (1653).

Vitello Thuringopolonus ob. Vitelo.

Vitellius Erazm (*Oratio in celeberrimo conventu* 1518; *Obedientia Alexandri* 1505; *Orationes* 1519)... ob. Cioplek Erazm, biskup płocki.

VITELLIUS Jakub (ur. 1587 † 26 kwiet. 1648). *Auspex belli Moschovitici a Vladislao IV. D. M. Jacobo Vitellio* (1634)... ob. Kotyński Jan.

— *Chrysologvs Romanvs Defunctus. Sive Oratio In Exequiis Admodum Rndi Patris, Abrahami Bzovii, Annalium Ecclesiae post Baronium Scriptoris, Romae ad Mineruam vltima Ian. A. 1637. Vita functi. Habita 10. Martii Aedibus Sacris Sanctiss: Trinit. Crac. frequentissimo Auditorio. A M. Iacobo Vitellio, Eloquentiae Professore Tyliciano in Academia Crac. Canonico Ecclesiae S. Annae. Cracoviae, In Officina Francisci Caesarij. 1637. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.*

Na odwr. k. tyt. herb i dwuwiersz.

Przynosi sporo szczegółów biogr. — O jego kształceniu się w kraju i za granicą. — *Pobył we Włoszech (Mediolan, Rzym).* — *Zasługi dominikanów polskich.*

Ks. Fijałek w posm. Przgl. Kośc. 1902 II 278. — *Jocher* 9410.

Akad. — Chreptow. — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Warsz. powoz.

— *Confvntatio Convicii A F. Stanislao Zakrzewski, Ordin: Canon: Regul. Contra Academiam Crac. In Comitibus Warszawien. Iactati, à M. Jacobo Vi-*

tellio eiusdem Academiae Professore, & Facultatis Philosophicae Decano. [Tu winietka: ornament linearny]. Cracoviae, In Officina Typographica Francisci Caesarij. Anno Domini M.DC.XXIII. (1623). w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Broszura ta jest dedykowana: ad amplius equitum ordinem. Zakrzewskiego nazywa „obtrektor“ i pragnie odeprzeć jego zarzuty przeciwko Akademii. Głównie swalcza zarzuty dotyczące nieuczucia (ignorantia) profesorów, czasem Zakrzewski przeciwstawiał nieuczoność jezuitów. Vitellius wylicza akademików uczonych oraz kasnodziejów (obu Leopolditów, Jana z Kleparza, Kopernika, W. Fontana, G. Joannicego, Jak. Górskiego). Broni też sąrowno jurystów, jak astronomów akad. i ich „Judicia“, które zaczęli rzekomy Zakrzewski. Podnosi zasługi położone w swalczeniu hasytyzmu. Zakrzewski swalcza libertatem academicam cum regni libertate consociatam. Tłumaczy, czemu akademicy stronią od życia dworskiego i od udziału w polityce; ale przypomina rolę, jaką u Zyg. I odgrywał Benedykt z Koźmina, u Zyg. Aug. M. Kłodawita, u Batorego Wielogorski i Sokolowski. Kończy swrotem do rycerstwa z prośbą o opiekę.

Nazwisko Zakrzewski jest pseudonimem; kryje się pod nim jakiś jezuita, zapewne Szembek. O innych broszurach wywołanych broszurą Zakrzewskiego ob. w tomie XXXI 23 (pod: *Tarcza obrony*). *Jocher* 1982.

Bawor. — Jagiell. — Ossol.

— *Corona Civica ob Cives ab hoste Moscho servatos Vladislao IV* (1634)... ob. Ossoliński Krzysztof (t. XXIII 488).

— *Elogium Illustrissimo et Rev. Dno D. Jacobo Zadzik Eppo Cracov. Senatori de Ecclesia et patria meritissimo Acad. Cracov. Cancellario, Ducii Severiae in primo ac celebri ad Cathedralam Cracovien. ingressu a M. Jacobo Vitellio Tyliciano Eloquentiae Professore in Academia Crac., ecclesiae S. Annae Canonico dicatum. Cracoviae in off. Fran. Caesarij. 1636. w 4ce, k. 16.* *Horodec. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Warsz. powoz.*

— *Epinicion In Celebrissima inauguratione, Serenissimi Et Invictissimi Domini D. Vladislai IV. Regis Poloniae &c. Sveciae Haereditarii, &c. Electi Dveis Moschoviae. A Iacobo Vitellio Eloquentiae Professore in Academia Cracovien. Tyliciano, Canonico ad Ec-*

clesiam S. Annae. Cracoviae, Impensis ex fundatione Generosi domini Bartholomaei Novodvorski, S. Ioannis Hierosol. Equitis Melit. Comendatoris Posnanien. olim S. R. M. Aulici. (1633). w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Skląda się z 65 strof dwunastowierszowych (duodenarii). Wysławia Polskę i króla imieniem Akademii (unicum regni lycaeam). *Bawor. — Chreptow. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Un. Wil.*

— *Gratitudo institutionis* (1637)... ob. tom XV 146.

To zapewne utwór Vitelliusa.

— *Hermes Trismegistvs Virtvti Et Honori. Adm. Reuerendi & Clarissimi Dni Adami Opatovii, Sacrae Theologiae Doctoris, Deani S. Annae. Dvm Pro loco inter S. Theologiae Doctores in Academia Cracouien. obtinendo, de Praedestinatione, disputaret. A M. Jacobo Vitellio, Philosophiae Professore, Cultus debiti, & obseruantiae causa, oblatus. Cracoviae, In Officina Typographica Francisci Caesarij, Anno Domini, 1628. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.*

Na odwrocie wiersz po grecku i po łacinie, po czym dłuższa oda, wreszcie wiersz po hebrajsku; kończy 6-wiersz łaciński. *Bandtkie Hist. bibl. Uniw. Jag. str. 66.*

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— *Labarus funebris... Serenissimi Alexandri Caroli Poloniae et Sueciae Principis... Cracoviae, 1635. fol., k. 12.* *Obacz. t. XXIV 468.*

— *Lachrymae In Fvnerem Generosi & Magnifici Domini, D. Gregorii Brodowski, &c. &c. Moecenatis de omnibus optime meriti. A M. Iacobo Vitellio pia gratitudinis causa. [Tu winietka]. Cracoviae, In Typographia Matthiae Andreouiensis (sic), Anno D. 1617. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.*

Na odwr. dedykacja Nicolao Brodowski notario terr. (wiosem). — *Po czym idzie Ode monocol. z pochwałami dla smutnego. Juszyński Dyke. II 331.*

Czartor. — Czetwert. — Dzików. — *Lycerna Splendens super candelabrum sanctum. Eccl. 26. Sive Lavdatio Fvnebris, Admodum Reuerendi D. Sebastiani Nucerini Sacrae Th: D. Canonici Sandomirien: & Scarbimirien. Ordinarij Ecclesiae Cathedr: Crac. Theologi,*

vita functi. A M. Jacobo Vitellio Tyliciano Professore, Ecclesiae Sanctae Annae Canonico, In Funere proposita. Cracoviae, Ex Officina Francisci Caesarij. Anno D. 1635. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Jest to mowa prośb. Był uczniem Mar. Salsacheńskiego. Do Włoch wyprawiła go Konst. Myszkowska. Po powrocie z Rzymu został prefektem seminarium. Jego prace i przymioty.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Przedsz. — Warsz. powsz.

— Aeternis Manibus. Admodum Reverendi D. & Clarissimi Viri Iacobi Ianidlowii I. V. Doctoris Almae Academiae Cracovien. Procancellarii. Hac Ode Parentavit M. Iacobus Vitellius eiusdem Acad. Profess. [Tu winieta: ornament linearny]. Cracoviae, Apud Haerodes Iacobi Siboneycher, Anno Dni M.DCXX. (1620). w 4ce, k. 4 nlb.

Na odwr. tyt. wiersz: Lucas Doctorio praepos. Oawieclimens. Canon. Cracov. Juszyński II 331 (mylnie r. 1600).

Jagiell.

— Manubiae Triumphales... Vladislao IV. Regi Poloniae etc. Moscuae Victori felicissimo... a nobili Joanne Lesniowolsky de Obory S. R. M. Aulico, Stud. in Acad. Crac. ex Palaestra Profess. Eloq. Tyliciani Jacobi Vitellii, Canon. Eccl. S. Annae, Aeternum Consecratae. Cracoviae In Officina Francisci Caesarij 1634. w 4ce, k. 20.

Ob. Lesniowolski (w t. XXI 200).

— Perennis memoria amplissimi Beneficii Servo Dei. D. Joanni Cantio, olim in Acad. Crac. S. Th. Doct. et Professori. et Patriae ab Ill. et Rev. Dno Jacobo Zadzik Eppo Crac. etc. in Anno 1638 Liberaliter praestiti per M. Jacobum Vitellium Regium in Academia Crac. Profess. Ecclesiae S. Annae Canonicum; ad posthumam posteritatem relata. (1638). fol. k. 6.

Jocher 8430.

Horodec. — Jagiell. — Ossol.

— Immortalis Memoria In Funere Admodum Reverendi Domini, D. Ioannis Preclidae, olim in Academia Crac. S. Th. Professoris, Praepositi Ecclesiae S. Nicolai, Praeceptoris optimo & fideli A M. Iacobo Vitellio, Eloquentiae Professore Tyliciano, Canonico

Eccl. S. Annae. aeternam consecrata. Anno 1635. ad 5. Kalend. Maij. [Tu winieta: ornament linearny]. Cracoviae, In Officina Francisci Caesarij, Anno 1635. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Jest to mowa pogrzebowa (prosa). Mówi o jego uczniach Janie Ostrozgu, Teof. Pacu, Sapieże i o jego przyjaciółach (Schonsens, G. Ioannicus, Sz. Halicius). Wychwała go jako profesora i jako człowieka.

Czartor. — Czertwert. — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— Mnemosynon. Victvae Famae Illvstris Domini Nicolai De Szczekarzowice Tarlo, Lovanii inopinato fato functi. Inelyti Filii Illvstrissimi Domini D. Alexandri Petri Tarlo, Palatini Lvblinen. Illvstribus DD. D. Ioanni D. Stephano, D. Wladislao, coniunctissimis Fratribus, Heroicae in Academia Crac. stirpi. [Na odwrócie k. tyt.:] Dúm funebri sacro, in Ecclesia Collegiata S. Annae Crac. integerrimi Fratres, desideratissimo Fratri, lugubri vultu, pio affectu, intima caritate, fraterna comploratione, parentarent. A M. Iacobo Vitellio Eloquentiae Professore Tyliciano, Canonico ad Ecclesiam S. Annae, consolationis causa oblatum. Anno Domini, 1632. die S. Urbano Papae & mart. sacro. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb.

Porównywa zmarłego młodzieńca do Bol. Krayw., z taką łowiem samą ochotą rwał się do służby rycerskiej. W Lovanium posyłał u profesorów unanie. Zwiędzał obce kraje i notował, co godnego zapamiętania widział. Cytuje pod koniec dwuwiersz grecki z Sofoklesa.

Ossol. — Przedsz.

— Ode Encomiastica. Venerabili ac Religioso F. Alexandro Pinezovio, Ord. Canonicorum Regularium, Custodum SS. Sepulchri D. Hierosolymitani. Celeber: Conuentus Miechouien. Professo Secyndam Lavream in Alma Academia Crac: consequenti. A M. Jacobo Vitellio. [Tu obelisk przebijający chmury]. Cracoviae, In Officina Typogr. Matthiae Andreouien. Anno D. 1618. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrócie herb Łub. i wiersz. — Dedyk. Mathiae Zubieński. — Po czym oda (strofy 4-wierszowe). Druk kursywą.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Wil.

— Oratio De Insigni Reuerend^m ac Illustr^m Olim Petri Tylicii, Episcopi Cracovien. Dvci Severien. In Eloquentiam & Academiam Liberalitate. Habita. A M. Iacobo Vitellio, Eloquentiae Professore Tyliciano. Dvm Primum Muneris sui officium, Lectissimorum Virorum celebri frequentia, auspicaretur. In Collegio D. Iagellonia, Lectorio DD. Theologorum, Anno Domini, 1629. 27 Nouemb. [Na końcu:] Cracoviae, In Officina Francisci Caesarij, Anno Dni 1629. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb., ostatnia karta czysta.

Na odwrócie herb i wiersz zatytułowany: Insignia Amplissimi Capit. Cracov... Adamus Komorowski Stud. Eloq. — Dedykacja kapitule.

W mowie wychwała Tylickiego i tłumaczy, co go skłoniło do ufundowania katedry wymowy — Na końcu: Impensis B. Nowodv

Czartor. — Jagiell. — Krasid. — Ossol. — Raczyn. — Un. Warsz. — Un. Wil.

— Paean Hendecasyllabus In Alma Acad. Cracou. Studiosae Ivventvti Vtustum Sacrissimi Rosarii Famulitium ad Aedem SS. Trinitatis Dominica Prima Octobris. Anno Domini, 1621. Instavranti. A M. Iacobo Vitellio Collega Minore, Ordinario Eloq. Professore. Impensis G. D. Bartholomei Nowodworski. [Tu ozdobnik]. Cracoviae, In Officina Typogr. Matthiae Andreouien. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. dedyk. wierszem: Gabrieli, Christophoro et Stanislao com. in Tęczyn.

Na k. Aij rozpoczyna się Paean (bez osobnego zatytułowania, druk kursywą). Wysławia kult Marii i znaczenie bractwa różańcowego.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Panegyricvs Illvstris^{mo} & Reverendis^{mo} Domino, D. Andreae Lipski Episcopo Cracovien. Dvci Severiae. In primo ad Episcopatum Crac. ingressu, A M. Jacobo Vitellio In Academia Crac. Eloquentias Professore Tyliciano, ad S. Annae Canonico, oblatum. Cracoviae, In Officina Typographica Francisci Caesarij. Anno Domini, 1631. w 4ce, k. tyt. str 38, k. 1 nlb.

Na odwr. herb Grabie i wiersz.

Po czym idzie panegyryk (druk kursywą), w którym wylicza jego zasługi dla wiary.

Jak w innych jego panegyrykach tak i tu przeważa retoryka, faktów podaje mało. Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Warsz. powsz.

— Panegyricvs Illustrissimo & Reuerendissimo Dño, D. Petro Gembicki, Episcopo Crac: Dvci Severiae. In Primo, & Auspicato Ad Episcopatum Crac: Adventv, A M. Jacobo Vitellio, S. T. in Alma Academia Crac: Professore, Ecclesiae S. Floriani Canonico, Dedicatvs. Cracoviae, In Officina Christophori Schedelij, S. R. M. Typogr. Anno Domini, 1643. w 4ce, k. tyt. i k. 21 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i 4 wiersz.

Wychwała jego zasługi in aula. Omawia przychyłość Wład. IV. O stosunku do Urbana VIII.

Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasid. — Ossol. — Warsz. powsz.

— Panegyris Serenissimo Vladislao Sigismvndo, Dei Gratia Poloniae & Sueciae Principi: Electo Magno Duci Moschouiae, Smolenscen. Seuerien: Cernkouien. Ducatum Administratori: Feliciter è Bello Tvrcico Redevnti, & Academiam Crac. ipsis Nonis Decemb. inuisenti. à M. Iacobo Vitellio Collega Minore Ordinario Eloq. Professore. Impensis G. D. Bartholomei Nowodworski. Cracoviae, In Officina Matthiae Andreouien. A. D. 1621. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Na odwr. herb królewski z koroną podtrzymwaną przez dwa aniołki, dookoła herby ziem. Pod tym dwuwiersz.

Następuje oda złożona ze strof 4-wierszowych na 4 kartach. Pisana imieniem Akademii.

Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Paraenesis Ingenvo Ivveni Thomae Sixto Leopoliensi, Dum primam in Artibus & Philosoph: Lauream, in Acad: Crac: publice obtineret. M. Iacobi Vitellij, Philosophiae Professoris. Cracoviae, In Officina Typographica Francisci Caesarij, Anno Domini, 1629. [Tytuł w ozdobnej ramie]. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Na odwr. wierszyk grecki Ad. Draskiego, prof. literarum graecarum.

Rozpoczyna wiersz łac. do Erasma Sixta, rajcy lwow.; po czym oda do Tomasa. W niej obszerne pochwały Lwowa.

Bandtkie Hist. bibl. uniw. Jag. str. 66. Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Plaudens Apollo Illvstriss: Ac Reverendiss: Domino D. Martino Szyszkowski Episcopo Cracouien: Dvci Seuerien: In primo Episcopatus sui ingressu: A M. Iacobo Vitellio, D. D. [Tu winieta: ornament z głową Iwa]. Cracoviae, In Officina Basilij Skalaki, Anno Domini, 1617. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwrocie wiersz łac. do Szyszkowskiego (bez herbu). Po czym oda złożona z 30 strof, antystrof i opod.

Jagiell. — Ossol.

— Plausus Sarmaticus in adventu Ceciliae Renatae (1637)... ob. Rozdrażewski Krz.

— Pompa regalis... Cracoviae in officina Andreoviensis, 1637. w 4ce.

Dalków.

— [Protestatio contra Christophorum Nayman, civem crac.]. (1644). w 4ce, k. 2.

Jest to odpowiedź na pisma wydane przez Krz. Naymana, o których obaca t. XXIII str. 23—4. Rektor Akademii protestuje tu przeciw Naymanowi jako kalumniatorowi, quod nihil in acta consul. crac. contra S. Sedem induxerit neque potuit cum sit presbyter neque scivit de aliquo dioto Dionisii Poltowicz injurioso contra Sedem Sanctam. Omnia esse conficta criminosa. (Poltowicz był plenipotentem Akademii w sporze z Naymanem).

Taką protestację zeznał rektor przed notariuszem Melch. Francoskovicem, a świadkami byli J. Toński i Ben. Krupasiński. Odpowiedział na to Nayman dalszym piśmie, o którym obacz niżej str. 116.

Horodecka — Jagiell.

— Qvaestio Theologica De Ineffabili vnione verbi Diuini cum Natura Humana. Ex S. P. D. Thomae 2. 1. & 2. Proposita ad Disputandum in Academia Cracouien. Praesidente Perillustri et Adm: Rdo Dño. D. Adamo Opatovio, S. Th: D. & Professore. Canonico Cracouien. A M. Iacobo Vitellio, S. Th: Professore, Canonico Ecclesiae S. Floriani. Anno D. 1643. Mense Oct: die 23. Cracoviae, In Officina Valeriani Piątkowski. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Qvaestio Theologica, De Certitudine Infallibili Scripturae Canonicae. Proposita ad Disputandum in Acad: Crac: A M. Iacobo Vitellio Ecclesiae

S. Floriani Canonico S. Theol: Professore. Praesidente, Perillustri & Adm. Rdo. Domino D. Adamo Opatovio S. Theol. Doct. & Profess. Canon: Crac. Anno D. 1641. Mense Mart. Die... Hora... Cracoviae In Officina Christophori Schedelij, S. R. M. Typog. (1641). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Tęsa brami: Scriptura canonica veteri et novo Testamento comprehensa... certitudine suam... uncl Ecl. Cath. propriam incorruptam pravo haer. intellectu sumat tam ab internis causis quam etiam ab externis.

W pięciu konkluzjach zwalena zapatrywania heretyków na powagę Pisma świętego, powołując się głównie na prawdziwość przepowiedni zawartych w Piśmie. Autoritas ecclesiae non est penes populum, sed penes S. Pont. concilia, episcopos pastores.

Na końcu berła i permitsu rect. Jac. Ustiensis.

Gratulował mu tej dysputy w osobnym panegirku M. Salikowski (Turris 1641).

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Qvaestio De Rebus Orbe Philosophico comprahensis. In Alma Academia Cracouien. ad disputandum proposita, Mense Augu: die 22. Hora 10. A M. Iacobo Vitellio Collega minore Ordinario Eloquentiae Professore. [Tu ornament linearny]. Permissu M. D. Rectoris. Cracoviae, In Officina Typographica Francisci Cesarij. (1623). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. tyt. baranek i 4-wiersz, podp. Nicolaus Rzeszowski. — Dedyk. Achatio Grochowski cantori gnean.

Udowadnia, że omne studium causarum et principiorum contemplatione tum diversorum effectuum cognitione compleatur. Najprzód rozbiiera zewn. przyczyny zjawisk, wprowadzając je do następujących: Intelligentia, Coelestia corpora, Elementa (osobno mówi o Bogu jako o primum principium). Wreszcie omawia rodzaje rzeczy (roszrótnia mista imperfecta, lapides et metalla, plantae, brutae, homo).

Jagiell. — Ossol.

— Qvaestio An Caelvm Sympremvm Sit In Loco. Proposita ad Disputandum in Alma Academia Cracouien. A M. Iacobo Vitellio. In Mense Septembri, Die... Hora... Permissu M. D. Rectori. [Tu ornament linearny]. Cracoviae, In Officina Matthias Andreoviensis, Anno 1619. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Wbrow przyjętym zwyczajom cała ta „quaestio“ jest wierszowana i nie jest ujęta w scholast. conclusiones i corollaria.

Na odwrocie k. tyt. dedykacja rekt. Jak. Janidłowskiemu (wierszom), w której usprawiedliwia, czemu dissertatio non solitis induta cothurnos... nam graves metuit census gentemque togatam. Obrat więc formę wierszow. dla uniknięcia krytyk. — Następuje wiersz Basilio Golinio, seniori patri Domus Majoris.

Przytacza różne opinie o umiejscowieniu nieba: Gilberta, Teofrastra, Platoniorum, Stoicorum, Awicenny, Alpharabiusa, Zabarelli, i po kolei zbija te opinie. Ostatecznie oświadcza się za poglądem Arystotelesa (amovit coelum loco, coelum mutat loca).

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Qvaestio Theologica De Iustificatione Impii. Ex 1. 2. q. 113 Doctoris Angelici Proposita Ad Disputandum in Academia Crac. Pro Loco inter Doctores S. Theolog. obtinendo. A M. Iacobo Vitellio S. Th. Doct. Ecclesiae S. Floriani Canonico: interea Vniuersitatis studij Crac. Rectore. Anno Dñi 1646. Mense Nouembr. die 22. Cracoviae. In Officina Christophori Schedelij S. R. M. Typographi. Anno M.DC.XLVI. (1646). w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Broni liberi arbitrii ex parte hominis (podczas gdy ex parte Dei potrzebna jest infusio gratiae). Jeśli te dwie przyczyny zachodzą, to następuje iustificatio, która jest Dei opus miraculosum. — Na końcu berła rekt. na całej stronie.

Jagiell. — Ossol.

— In Solemni Sacrificio, Qvod Supremo Regum & Regnorum Domino, & Diuis Patriae Custodibus, Ob Exemptam Virtute & Faelicitate Potentiss: Regis Poloniae, &c. &c. Vladislai IV. Obsidione Smolenscvm, Et amplius Pro faelicio eius Regiae Maiestatis, & Regni, contra hostes foederatos successu. Academia Crac: in Templo S. Annae, ad aram Diui Ioannis Cantii, Die 10. Nouemb. Año Dñi 1633. ritu celebri Obtvlit. Oratio A M. Iacobo Vitellio, Eloquentiae Profess: Tyliciano, Canonico Ecoles: Dicta. (1633). w 4ce, k. tyt. i k. 27 nlb.

Na odwr. herb i dwuwiersz.

Dedyk. Piotrowi Gembickiemu, decano crac., seor. Regni majori (na 1 karcie). — Po czym Oratio, w której opisuje oblężenie

Smoleńska (w sposób retoryczny). Za rektoratu Krz. Naimanowica. Druk z fundacji Nowodw.

Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Warsz. powsz.

— Avgvsta Regni Faelicitatis, In primo Supremae Maiestatis aditu, & celeberrima inauguratione Sereniss. & Inuictiss: Monarchae & Dñi, D Vladislai IV Regis Poloniae, Magni Dvci Lithvaniae, Rvsasiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae. Nec non Svectiae, Gothiae, Vandaliae, Haereditarij Regis. Electi Magni Ducis Moscoviae. Ex Heroicis suae Maiestatis virtutibus, officioso cultu, & humili veneratione, A Professore Eloquentiae, Foundationis Illvstriss: Tylicij Episc: Crac. In Acad Crac. Iacobo Vitellio, Canon: S. Annae, Concinnata. Expressa, Impensis Generosi Dñi. Bartholomaei Novodworski, Equitis Melitensis, Commendatoris Posnaniensis. [Na końcu:] Cracoviae, In Officina Typographica Francisci Caesarij, Anno Domini, 1663. w 4ce, k. tyt. i str. 56.

Obsypuje króla pochwałami, wsywa go do opieki nad Akademią.

Akad. — Chrept. — Czartor. — Dalków — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Przesda. — Raczyń. — Warsz. powsz.

— Illvstriss: et Reverendiss: Dño, D. Antonio Sanctacrveio, S. R. E. Cardinali, Archiepiscopo Selevciae. Ad Sereniss: et Potentiss: Sigismundum III Regem Poloniae et Svectiae, Nuncio à Latere apostolico. In adventu Cracoviam Plausus Apollinei. A M. Iacobo Vitellio, Eloquentiae in Acad Crac: Professore Tyliciano, Coll: Maiore, Oblati. Cracoviae, Apud Franciscum Caesarium, A. D. 1630. w 4ce, k. 11 (sygn. C₂).

Na odwrocie tyt. herb legata.

Jest to utwór wierszowany, składający się z 10 strof, tylnych antystrof i opod. — Na końcu: Impensis Barth. Nowodworski.

Należy odróżnić od nast. mowy (proszę pisaną). Juszyński Dyko. II 331.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Illvstriss: Et Reverendiss: Dño, D. Antonio Sanctacrveio, S. R. E. Cardinali, Archiepiscopo Selevciae. Ad Sereniss: ac Potentiss: Poloniae & Svectiae Regem Apostolico Nuncio, Cardinali

tivm Honorem. Et Felicem Cracoviam Aduentum Gratvlatvr. M. Iacobvs Vitellivs, in Acad: Crac: Eloquentiae Tylicianus Professor. Cracoviae. In Officina Francisci Caesarij, Anno Domini, 1630. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb. (sygn. E₂).

Na odwr. k. tyt. herb (insigne) legata, a pod nim 4-wiersz łac.

Jest to mowa prozą. Wychwała jego dom i przodków, i w panegiryczny sposób wynosi jego zasługi. Szczegółów nie podaje. Caartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Soteria Sive Votum Salvta, Quod Jllvstrissimvs D. Dominvs Stanisla Comes In Wisnicz Lvbomirski, Palatinus Terrarum Russiae, Sandomierien: Scopusien: Bialocerkien. &c. Capitanevs. Ob Memorandam Ex Osmano Crude- lissimo Turcarum Tyranno, in Valachia victoriam SS. Salvatoris Basilica in Wisnicz sumptu opulento, artificio vi- sendo extracta, & Religiosissimo. PP. Carmelitarum Discalceatorum Ordini, ad propagandam tantae faelicitatis me- moriam Tradita Exsolvit. A M. Iacobo Vitellio in Acad. Crac. Eloquentiae Pro- fessore Tyliciano. D. D. [Na końcu:] Cracoviae, In Typographia Matthiae Andreouiensis, Anno D. 1630. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrócie k. tyt. herb Śreniawa i 6-wiersz łac. — Po czym Ode Tricol. Tetrastroph. — Druk kursyw.

Na końcu: Impensis ex fund. Nowodw. Juszyński II 330.

Chrept. — Caartor. — Jagiell. — Krasid. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Via prosperitatis sive fausta Pre- catio qua fortunatum iter et peregrinationis felicem publico bono eventum, heroicae stirpis juvenibus Stanis. et Sigis. Denhoff Palatinidibus Siradiae M. Iacobus Vitellius Tylicianus elo- quentiae in Acad. Cracovien. professor canon. eccl. S. Annae ex animo vovet et optat. Cracoviae, in typogr. Math. Andreouien. 1637. w 4ce, ark. C₂ Krasid.

— Votvm Nvptiale: Serenissime Principi & Dnae, D Renatae Caeciliae, Dei Gr Archiducissae Austriae, Ducissae Burgundiae, Styriae, Carynthiae, Carniolae, Vittembergae, Comitissae Tyrolia Serenissimi & Potentissimi Regis

Poloniae & Sueciae. &c. &c. D. Vla- dialai IV. Sponsae. Vienna Crac. Pompa Regali venienti Dedicatvm. Humili Of- ficio Per R. Iacobvm Vitellivm, Eccle. S. Annae Canoniovm, In Acad. Crac. Regium, interea Tylicianum Eloquent. Professorem [Na końcu:] Cracoviae, In Officina Typ. Matthiae Andreouien. Anno Dni MDC. XXXVII. (1637). w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb. (sygn. E₂).

Na odwr. herb Wazów, po czym Oratio. Wychwała w niej Wład. IV; opisuje poselstwo J. Lipskiego, Dinhoffa (sic) i Su- lowskiego; wychwała Habsburgów (pry- taczna anegdotę o Rudolffie i koniu). Na karcie C cytowany Homer (Odyseja) w oryginalne greckim.

Caartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Iacobus Vitellius S. Th. Sen- tentiaris Canonicus Ecclesiae S. Flor- iani Interea Academiae Cracoviensis Generalis Rector. Mandat omnibus etc.. fol. (plakat).

Przypomina obowiązki nauczycielom, peda- gogom, ucniom i innym, wzywa ich do pobożności, aby świecili wszystkim swym przykładem. Jagiell.

(Vitellius Jakub). Ad Protestationem contra Clarissimum Virum Christoph Naiman Philos. et Med. Doct. in Acad. Cracov. Ordin. Prof. Cons. Crac. ab Ad. Rndo Jacobo Vitellio S. Th. Bac- calaureo S. Florian. Canon. scriptam et typis Vulgatam Reprtestatio. Contra Spectab. Christophorum Naiman. Civem et Jncolam Cracovien. (1644). w 4ce, k. 8. Jocher 1301.

Obacz Nayman (w t. XXIII 24).

Horod. — Jagiell.

— In causa inter Cracoviensem Vitellianam Universitatem et D. Nai- manum Praetorij Cracov Processus quadruplicationum Supplementum. Quinta Decemb. 1644. w 4ce, k. 2.

Jocher 1305

Horod.

— ob. Birkowski Fab (1629, Ka- zania 1628) — Blossius M. (1617, 18) — Chorus musarum — Constitutiones (1631) — Cynerski J (Harmonia 1629) — Denhoff Z (Gratitudo 1637) — Ga- siewski J N (Gratitudo 1646, Pietas 1648 — tu panegiryk o nim) — Gorski Jak. (Quaestio 1629) — Gostomiowski G (Ode grat. 1644) — Kotyński Jan

(1634) — Leopolda Jan (Quaestio do poenit. 1619) — Lepecki Fl. (1644) — Leśniowski Jan (1634) — Lipnicki And. (Problema 1647) — Makowski Sz. (Triumphus 1645) — Naymann Ohrist. (1644—6) — Petrycy Jan Inn. (1628) — Piotrowski Jak. (Quaestio 1623) — Po- łubiński (Labarus 1635) — Racki Krz. (1644, Honor 1648) — Radyński M. (1647) — Rospercarius B. (1629) — Rozdrażewski Krzysz. (Plausus Sarm. 1647) — Rybkowicz J. A. (De decreti Div. Oeconomia 1620, 21) — Sienko- wicz J. (Autumnus 1644) — Skrobko- wicz F. (Vita) — Ślachetka I. (Hortus 1649) — Słonkowiec M. (Quaestio 1648) — Speronowicz J. (Debitum pie- tatis 1634) — Starowski Szym. (Heka- tontas 1625; tu epigramata jego pióra) — Sulikowski M. (Turris) — Synodus (Constitutiones Węzyka 1630) — Tem- berski St. (Quaestio 1645) — Tyszkie- wicz J. M. (Motor 1643) — Widman Krz. (1646) — Żyszkiewicz M. (Motor).

Oda łac. do niego jest zamieszczona wśród utworów Gawiańskiego (Arch. do dziejów liter. II 160).

Starowski Monumenta str. 193. — Tem- berski Annales (wydał Czermak 1897) str. 18, 80—98 i passim. — Juszyński II 330. — Bandtkie Hist. bibl. uniw. 66. — Sołtykowiec O Akad. Krak. 185. — Siar- czyński Obras II 314. — Łukasiewicz Kość. br. czas. 214. — Łętowski Katalog IV 230. — Dziennik Warsz. 1829 XVI str. 176, 183. — Żebrawski Bibliogr. matem. 251. — Encykl. Orgelbr. XXVI 237. — Encykl. kościelna XXX 135. — Załęski Jesuici tom II. — Leniek Książka pamiątkowa 1888 ca. II str. 40 (tu wiadomości o jego dialogach i deklam. np. Avari cum mendicantibus intermedium). — Wisłocki Incunabula str. 554. — Wisłocki Katalog ręk. nr 1882 (Literae e Vienna missae), 2071 (jego wykłady), 2606 (epitaf), 2594 (pean), 3978. — Finkel Bibl. III 1885.

Vitellius Stanisław Zellenius ob. Colerus Chr. (1602).

VITELO Jakub (fałszywie: Ciołek, Vitellio) (ur. ok. 1225 na Śląsku † ok. 1280). Vitellionis Mathematici Doctis- simi περί δεικτικῆς id est de natura, ra- tione, et projectione radiorum visus, luminum, colorum atque formarum, quam vulgo Perspectivam vocant, Li-

bri X. Habes in hoc opere, Candide Lector, quum magnum numerum Geo- metricorum elementorum, quae in Eu- clide nusquam extant, tum vero de projectione, infractione, et refractione radiorum visus, luminum, colorum, et formarum, in corporibus transparentibus atque speculis, planis, sphaericis, columnaribus, pyramidalibus, concavis et convexis, scilicet cur quaedam ima- gines rerum visarum aequales, quaedam maiores, quaedam minores, quaedam rectas, quaedam inuersas, quaedam in- tra, quaedam vero extra se in aëre magno miraculo pendentes: quaedam mo- tum rei verum, quaedam eundem in contrarium ostendant: quaedam soli op- posita, vehementissime adurant, ignem- que admotâ materiâ excitent: deque umbris, ac uarijs circa visum deceptio- nibus, à quibus magna pars Magiae naturalis dependet. Omnia ab hoc Au- tore (qui eruditorum omnium consensu, primas in hoc scripti genere tenet) di- ligentissime tradita, ad solidam abstru- sarum rerum cognitionem, non minus utilia quam iucunda. Nunc primum opera Mathematicorum praestantiss. dd. Georgij Tanstetter et Petri Apiani in lucem aedita. Norimbergae apud Io. Petreium. Anno MDXXXV (1535). fol., k. 4 nlb., k. 297 lb.

Na k. tyt. drzeworyt.

Na odwrócie tytułu przywilej Karola V z r. 1532. — Na karcie 2: drzeworyt herbu i dedykacja Principi Philippo Comiti Palatino Rheni przez Georg. Tanstettera. — Na k. 3 do tegoż wiersz Ur- syna Vellusa, a dalej dedykacja: Philippo Palatino Rheni przez Piotra Apianusa z r. 1535. — Dalej przypisanie Veritatis amatori Gallhermo de Morbeka... Vitelo filius Thuringorum et Polonorum. — Koń- cny wstęp: Totius operis in decem libros divisio.

Dzielo napisane zostało około r. 1270. — Oparto na pracach pisarzy starożytnych (Euclides, Arystoteles, Ptolemeus) i arab- skich (Alhasen).

Janocians II 286—90. — Lolewel Bibl. ks. I 173 (z mylną datą 1533). — Wisniewski Hist. I 486—9. — Wierzbowski II 1128. — Piekarski Katalog kón. nr 1575. — Bent- kowski Hist. liter. II 296. — Żebrawski Bibl. matem. 9—10. — Chodyński III 326. — Cascki O prawach II 94. —

Freytag Analecta 976, 1138. — Rocznik Tow. Nauk. Warsz. XII 184—93.

Ob. Broscius w przedmowie do Willicha De Salinis (1645).

Bibl. Upsalaka — Czartor. — Jagiell. — Kórnik — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. w Budapeszcie.

— Vitellionis Mathematici Doctissimi perθ δεικνεις, Id Est, De Natvra, Ratione, et projectione radiorum visus, luminum, colorum atque formarum, quam vulgo Perspectivam vocant, ... Norimbergae apud Joann Petreium, Anno MDLI. (1551). fol., k. 4 nrb. i lb. 297.

Jest to tak sama edycja, co poprzednia, tylko przedrukowany tytuł i przedmowa kart 4.

Wierszowski I 136.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Vitellionis Thyringopoloni Opticae Libri Decem. Instaurati, figuris novis illustrati atque aucti: infinitisque erroribus, quibus antea scatebant, expurgati. A Federico Risnero. (Na końcu:) Basileae, Ex Officina Episcopiana, Per Evsebivm Episcopium, et Nicolai F. haeredes. Anno M.D.LXXII. (1572). Mense Augusto. fol., str. 6 i 474.

Dedykacja: Catharinae Mediceae Reginae Franciae.

Tworzy część II dzieła: Alhazen, Opticae thesaurus, które ma stron 288.

Żebrowski Bibl. mat. str. 9. — Wiszniewski I 469. — Janociana II 288. — Wierszowski I 326. — Kopera Spis nr 320.

Chrept. — Czartor. — Jagiell. — Muz. Nar. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— ob. Alhazen (1572) — Kepler (Ad Vitellionem paralipomena 1604).

W rękopisach zostały inne prace Vitela, jak: De causa poenit., oraz: De natura daemonum. — Nadto De intelligentiis (autorstwo tego dzieła jest niepewne; od-mawia mu autorstwa Birkenmajer Studia nad Vitelonem w Sprawozd. Akad. 1918, 1920, 1922, 1925 oraz w Archiwum do badania hist. fil. w Polesce II str. 149).

Oprócz starszej, wyżej podanej literatury, mającej głównie charakter bibliograficzny, obaca:

Cuvier Hist. nauk przyrodn. 1854 II 40—1. — Encykl. Orgelbr. V 683—4. — Wituski

O życiu i dziele Vitel. 1870 str. 80. — Contze Sur la patrie 1871. — Szokalaki

Stan. nauk. Ciolka w optyce w „Atonem” 1877 IV. — Żebrowski Uwagi w Rospr. Akad. hist. filozof. 1878. — Windakiewicz

Belonia i Polska 1888. — Fijałek

w Przeglądzie Polakim 1898 (tom 131). — Zeitschrift des Ver. Gesch. Schlesiens XLVI (1910) str. 241. — Rubczyński Traktat o porządku istnień w Rospr. Akad. hist. fil. 1891 II str. 378. — Baumker Vitelo ein Philosoph und Naturforscher 1908 (tu zebrana cała starsza literatura przedmiotu; w części II omawia Perspektywę). — Rubczyński w Kwart. Histor. 1909. — Ks. Pawlicki w Sprawozdaniach Akad. Um. 1909. — Aleks. Birkenmajer Studia nad Vitelonem w Arch. Kom. do badania hist. fil. II 1926. — Tenże w Sprawozd. Akad. 1918, 1922, 1926 nr 3. — Tenże w „Omaggio dell' Acad. Polacca allo studio di Padova” 1923. — Tenże Vitelo, najdawniejszy uczoney polski 1938. — Pilat-Kossowski Hist. liter. I ca. 1 (1926) str. 83 oraz 164—70 i ca. 2 str. 276. — Korbut² I.

Vitembergensis Academia ob. Witembergensis.

Witenos ob. Załuski (Zebr. rytmów).

Witersemius Antonius ob. Holtorpius Bernard (1577).

Witeski Jan ob. Długosz Jędrzej (Florilegium 1676).

Vitet ob. Gilibert (Lettre 1777).

Withuński Aug. ob. Witunski.

Withński Stefan ob. Wityński.

Vitiorum et virtutum cognitio... ob. Cognitio.

Vitis aquilonia ob. Vastovius J. (1623).

WITKIEWICZ Jan Adalbert. Flores veris academici IX. Ingenuis & magnae Spei Iuuenibus Dum Primâ Artifi liber: & Phil: Laureâ Ab Excellentiss: et Doctiss: Domino, M. Ioanne Nicolao, Gasiewski, Artium & Phil: Doct. Profess. Collegij minoris, In magna D. Iagellonis aula ornatur opera et studio Ioannis Alberti Witkiewicz eiusdem Laureę Candidati Distributo Anno Salutis nostrae 1648. Die 7 April. Cracoviae Apud Valerianum Piątkowski. (1648). fol., k. 9.

Na odwrocie tytułu esterowiersz pod herbem.

Dedykacja: Nicol. Oborski Cathed. Eccles. Cracov. canonico. — Dalej Ode tricolor ad Alb. Łancucki. — We Flores uczeni wierszami: Stan. Kotulecki, Jak. Mosciński, Seb. Torwiński, Mart. Kasztaliński, Joan. Tomiecki, Mart. Wyskowski, Albert Czapliński, Nic. Milerki, Gregor. Ochabowicz. Pod herbem uniwersyteckim sześciok-

wiersz grecki Felic. Bodesstyna artium et phil. Baccal.

Joher 1417. Jagiell. — Ossol.

Witkowski ob. Niemojewski Jan (Okazanie).

WITKOWSKI Jan († we Francji 1732).

Obserwacje święte czasu rocznego albo dni niektóre w roku honorowi Jezusa, Matki Najświętszey y Świętym Pańskim poświęcone... to iest Nabożeństwo na niektóre dni y święta przednieysze przez rok podane od jednego Soc. Jesu Theologa. w Poznaniu w drukarni kolleg. S. J. 1730. w 4ce, k. 5, str. 600 (z ryciną).

Joher 5668, 6650, 6651.

Jagiell. — Bawor.

— Pole nad śmiercią otrzymane albo Trophoeum nieśmiertelney chwały Jaśnie Wielmożnego Jego Mci Pana Jana Radomickiego wojewody inowrocławskiego generała wielko-polskiego, mie-dzyrzeckiego, osieckiego, mosińskiego, etc. starosty, Trybunału koronnego marszałka na oyczystym polu po spędzoney śmierci potomnemu światu wystawione kazaniem pogrzebowym w kościele poznańskim Societatis Jesu pokazane od W. X. Jana Witkowskiego, rektora Collegium poznańskiego Soc. Jesu, Roku od zwyciężoney śmierci 1728. W Poznaniu, w drukarni Clari Colleg: Societ. Jesu 1728. fol., k. 21.

Dedykacja: Dorocie z Broniszów Radomickiej (1 karta). Bawor. — Ossol.

— Ścieszka do miłości Boga. w Poznaniu 1729. w 4ce.

— Marnotrawny syn po długim w obcey krainie oddaleniu do Oycy nawrócony, Żywy obraz Duszy Zakonney, do Pana Boga nawracającej się przez Ćwiczenia Duchowne W. X. Jana Witkowskiego S. J. wydane. Roku Pańskiego 1733. w 4ce, ark. Ff₂.

Druk w Sandomiersku.

Drohob. — Jagiell.

— ob. Jasiński Mik. (Rupes 1691).

Dańczewski Herbarz II 106—9. — Brown Bibliot. 424. — Encykl. Orgelbr. XXVII str. 301. — Encykl. kośc. XXXI 512.

Witkowski Marcin ob. Sierakowski Ignacy (Congressus 1755).

WITKOWSKI Michał. Kolebka Jezusa Pana 1641. W Krakowie w druk. Bertutowica. w 4ce.

Dedyk. Warszuckim.

Jaszyński Dykc. II 331.

WITKOWSKI S. Kazanie żałobne przez W. Imci X. S. Witkowskiego Kanonika Chełmińskiego, przy uroczystym obrzędzie pochowania kości w kościele parochialnym Brodzkim, nabożną szczodroliwością I. W. Imc Pani Anastazy z Skorzewskich Szczaniecki Starościny Sredzkiej sprawionym. Miane. I mimo woli autora przez tęż Panią dla pożytku Dusz y w czyscu będących, y w życiu ieszcze zostających do druku dane. w Poznaniu, Roku 1796. w 8ce malej, str. 46. Jagiell.

Witkowski Samuel ob. Jewin Konstanty (Fons Pegasi 1618).

WITKOWSKI (Witowski) Stanisław, pisarz celny łomżyński (ur. ok. 1580? † po roku 1626?). Apophtegmaty Abo Svbtełne Powiesci, Z ksiąg Plutarcha, y roznych Philozophow, Cesarzow, Krolow, ku krotofilney wiesze zebrane. Przez Stanisława Witkowskiego. Do Czytelniká. Weź mię w ręce bezpiecznie mądry Senatorze, Y ty czytáć toż możesz co mieszkasz przy Dworze. Ten w poważnym rozsądku znajdzie krotchwile, Ciebie zaś w dworskim kunście, wierz mi, nie omyle. Żołnierz krwawo-boiowy odnieśie naukę, A oracz pracowity w gospodarstwie sztukę. Niech wstydlliwe Pánienki, które się kocháją w Czytániu, á o frászkách w krámie więcę pytáją, Vszy niepokaláne tym to żartom dáją. Niechay wszyscy czytáją co się rádzi sádzá. Ná świeteká Politykę: á tu bez nágány Sumnienia, vóieszy się vbogi y z Pány. W Krakowie, W Drukarni Andrzejá Piotrkowczyká, K. J. M. Typográfá. Roku Pán: 1615. w 4ce, k. tyt., str. 48.

Druk staranny kursywá mieszaná z antykwą. Na odwr. tyt. klejnot Kriskich, a pod nim 12 wierszy na pochwałę klejnotu. — Dedykacja Wojciechowi Kriskiemu, kaszt. plockiemu. Datowane: z mieszkania mego die 6 Junii 1615. — Po czym wierszyk: Dobremu przyjacielowi (gdzie powiada: w drugiej książce czem inszym rozámie-

szły cię mogą)... oras Registr. o esym w tej książce przykłady i nauki najdłuższe. Rasem zawiera ta książka 83 wierszowanych przykładów czyli apoftegmatów o treści moralizującej. Na końcu każdego wierszyka zamieszcza po łacinie tekst, który mu posłużył za podługę. Ale wzięte słowa tekstu amplifikuje i rozważa, a na marginesach dodaje jeszcze często stosowne do treści moralne sentencje bądź z Biblii, bądź z pisarzy klasycznych (Ovidius, Horacy, Persius, Terencius, Juvenalis, Seneca, Tacyt, Sallustius). Przykłady grupuje po kilka pod nazwiskami osób, z których biografii są zaczerpnięte; a więc Aleks. Sewer, Socrates (10 apoft. z jego życia), Focjon, Archidamus, Callioratidas, Cleomenes, Arystyp, Leonides, Lakturg, Lisander, Diogenes, Chilo, Filip, Aleksander W., Nero, Oktawius. Jak z tego widać, Plutarch dostarczył mu tylko części materiału; większość musiał czerpać z jakiegoś „życia filozofów” pisanego po łacinie, a także z Reja.

Od str. 88 idzie druga część dziełka, satytułowana: Wzór pań i pańien. Są to apoftegmaty odnoszące się do kobiet (Martia, Valeria, Pythia, Veturia, Thais, Frine, Semiramis, Portia, Lucretia itp.). Wszędzie stawia białogłowom sile (Fryne) lub dobre przykłady, ale stosunków polskich nie uwzględniła. Z jednym wyjątkiem! Na str. 83 zamieszcza bowiem pochwałę piękności Warszawianek: „Perskie panny boleś dają oczom ludakim... Tu do Persów nie jeżdżąc w Warszawie znajdziesz, Iż z twarzą paniędzkiej ledwie nie sąliniecie...”

Na końcu podano: Dokończenie pierwszej Księgi. — Widocznie więc autor miał zamiar wydać dalsze.

Brückner Mikołaj Rej str. 265 (o stosunku do „Zwierzyńca”). — Tenże w Rozprawach Akademii filolog. tom XII (1919) str. 54. — Śliwiński Plutarch w Polsce (w „Eos” 1910). Jagiell.

— Lament na sektę rokoszańską, 1607.

Znane jest tylko z rękopisu (ogłosił Czubek w „Pismach rokoszowych”). — Może być jednak, że druk istniał, a tylko się nie dochował.

Brückner w Rospr. Akad. (j. w.) str. 49 i 58 przypisuje to Witkowskiemu, co jest jednak wątpliwe zarówno ze względu na treść, jak i na formę utworu.

— Pobudka Lvdzi Rycerskich Przez nawalność Pogańską w małej kupie, z żalnością Chrześcijaństwa znieśionych. Ku czułości y przestrodze dalszej Woyny Tureckiej Pánom Chrześcijańskim nowo wczyniona. Przez Stanisława

Witkowskiego. Roku Pańskiego, 1621. Jeremiasz 47. Kapit. Wiersz 6. O Mieczu Pański dokądże się nie vspokoisz? Wnidź do poszwy twey: wzdám oziębni a vcični. A iákosz się ma vspokoić? gdyż mu Bóg roskazał? [Tu ozdobnik]. W Zamosciv, W Drukarniej Akadémickiej Drukował Simon Nizolius. [Tytuł w liniach]. (1621). w 4ce, k. tyt. i k. 22 nlb. (sygn. F₁).

Przypis wierszem Janowi Daniłowiczowi z Oleska, wojew. ziem ruskich. Tu wyśławia zasługi rodu.

Rozpoczyna wiersz łac. pt. Carmen classicum, quo Christiani Reges invitantur ad occasionem pugnandi contra Turcam. Przepowiada, że „Christi res agitur, Christus dabit ipse triumphum”.

Pobudka jest to dłuższy poemat wierszem polakim z odсылkami na marginesach przeważnie do Biblii, ale i do autorów klasycznych. Z pisarzy humanist. cytuje często Erasma (Apopht.). Cały utwór ma charakter moralizatorski; żywszego wyrazu klęska cecorska w nim nie znalazła, pomimo że jest ona bezpośrednią przyczyną, która go wywołała. Powtarza w nim narzekania i upomnienia, jakie już poprzednio w dawniejszych pracach wypowiedział — niemal nie nowego nie dodaje. Zaczyna od pochwał „cnoty” Żółkiewskiego i bohaterskiego sgonu. Wspomina Koreckiego, Ferenabeka (sic), Bałabana, Makowieckiego itp. Zachęca do walki z Turczyńcem i Tatarem. Ale i pobożność potrzebna. Działalność trzeba oddawać. Chrześcijaństwu nie pierwsza wojna z Turkami, zawsze z nimi wojowano. Przykłady dawnych świętych i klęsk: Mik. Firlej, Frydr. Herbult, Sew. Herbult, Jan Tarnowski (Obertyn), J. Zamojski. Ale potrzeba zgody chrześcijaństwa. Swawola w Polsce, zbytki, wymyślne ubiory, pijaństwo, myśliwstwo sbytnie. Niech powstanie szkoła rycerska, niech potężni nie cisną ubogich, niech miasta nie ponoszą opresji, ały żołnierscy od Tatarzyna sroższy. Przeciw uciskowi duchownych. Duchowni seleno christiano do wojny dopomogą. W tym wszystkim odwołuje się ciągle na marginesach do Klonowicza Vict. Deorum i parafrazuje liczne uwagi Acerna. Z własnej inwencji dodaje atak na mieszczan, co się do szlachectwa woiskaję.

Kończy wiersz do Zoila.

Wisniewski Hist. lit. VII 140. — Brückner w Rospr. Akad. filolog. 1919 str. 56 (prywatna niektóre szczegóły obycsajowe z tego dziełka).

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasid. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— O nadzwyczajnych poborach. 1613. w 4ce.

Opisał to dziełko Juszyński Dykc. II 332, za nim powtarzają inni. — Ma to być rozprawa przeciw poborcom celnym (o czym równocześnie pisał Cikowski Odpis w sprawach celnych 1602). Igra z wyrazem egzaktor i przeczy, aby celnicy mieli poczucie ucściwości. Ustęp po łacinie i motto położone na czołe cytuje Juszyński j. w. — Do egzemplarsza nie dotarłem. Dzików.

— Wanda Ną szczęśliwe zwrocenie Ie° Krolewskiej Miłości z zwycięstwá Moskiewskiego. Pod konsultáciami Seymu wálnego Wárszawskiego, w Roku 1611. Dnia 26. Miesiácá Wrzesniá. Pisana przez Stanisława Witkowskiego. Euripides. Consilium sapienter inutum, multas manus vincit: imperitia verò cum multitudine, deterius malum est. [Tu ozdobnik]. W Krakowie. Z Drukarni Andrzejá Piotrkowczyká, K. I. M. Typographá. Roku Pańskiego, 1611. [Tytuł w prostokątnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (sygn. B₁).

Na odw. k. tyt. Orszel z herbem król. na piersiach, oras wierszyk łac.: In Aquilam albam, Insigne Regni Poloniae. Wylicza w nim zwycięstwa Zygmunta.

Dedyk. wierszem pol. Janowi Zamoyskiemu arcyb. lwowskiemu, opatowi płockiemu... swemu miłościwemu panu i dobrodziejowi. Od k. A, idzie poemat: Wanda Na Seym Warszawski. — Rozpoczyna się: Ty wieczny Boże, co niebami władasz, A co morakami nawalności składasz...

Wanda, wynurysywszy się na wiersch wiślniej wody, wspomina koronne awobody. Przypomina dom Jagiella, fundację Akademii, Wład. Warn. i Kas. Jagiell., Aleksandra i Zygmunta, Katarsynę szwedzką matkę Zygmunta III. Wychwala pobożność Zygmunta i jego życiowość dla jezuitów („co wiarę świętą aż w Japonie głoszą”, a w koronnych sprawach okazują dość zdrowy rozsądek). Mówi o zwycięstwach moskiewskich (tej okazji opuszczać nie trzeba, może przyjąć odmiana). Trzeba ssadzić sile praktyki Batoroego, który rucił się na cne hospodary; trzeba Tatarzyna ukroćić; trzeba utrzymać Infanty. Dlatego potrzebna jest zgoda w Polsce, korektura praw, zapobieżenie morderstwowi i najsądom. Trzeba znaleźć czas na sądzenie kryminalów. Trzeba sprawie pruskiej konińc połowyć. Niech zwierzchność królewska w klubie będzie a na króla niech wesysey bogowie dary. To powiedziawszy Wanda snewu wstępuje w fale Wisły. Czartor.

— Przestroga Koronna Teráznieyszym oplákánym czasom służąca. Ną obżałowánie Bráćiey nászey od Pogan świeżo zágárnionych. Stanisława Witkowskiego. Juramentum quod Ephaebi Athenis praestare solebant. Non ignominia afficiamur arma Sacra, neq; deseram meum astitem, quo cum iunctus fuero. Dimicabo pro Sacris & prophanis, siue solus, siue cum multis. Patriam non relinquam in deteriori statu, sed ampliori meliorique, quam acceperim. Semper Magistratui, Praefectoque prudenter obediam, & legibus constitutis parebo. Quod si quis leges vel irritas facere, vel eis non obtemperare velit, non concedam: sed vlciscar tam solus, quam cum pluribus. Sacra quoque patria colam. Horum Dij mihi testes & conscij sunt. [Tu ozdobnik]. W Krakowie, W Drukarni Andrzejá Piotrkowczyká, Typographá K. J. M. Roku Pańskiego, 1613. [Tytuł w liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Dedykacja Łukaszowi Pięcnowskiemu etc. panu y dobrodziejowi. Mówi, że sam nie ma złota, ale „czegom ja miód nie mógl, ciebie w tym fortuna pocaciła”.

Cały poemat o walce z Turczyńcem. Patrscie na Węgry! Czytajcie Orzechowskiego (Tarczyki), Klonowicza i Kochanowskiego satyry. Narzeka na niewojenność i sbytki, na heresy (ten saską, ten waldeńską chwali konfesję — vide indicem lib. prohibitorum: Vald. conf. et apologia fidei ad Vlad. Ung.). Starożytnych Polaków ubiór i życie. O pijaństwie rozpowszechnionym w Polsce. Bronimy ojczyzny. Monarchia moskiewska skłania się do Polski. Ale Bogu i Kościolowi czasó oddać trzeba. — Na marginesach liczne odсылce do Tacyta, Teognidasa, Eurypidasa, Seneki itp.

Czartor. — Uniw. Warsz.

— Sen duchowny w dniu Bożego Narodzenia (1609). w 4ce, k. 10 nlb. Druk gocki.

Przypisał wierszem polskim Zofii Pacosownie Rakowskiej, kasztelanowej wiskiej, starościnnie uciańskiej. — Po czym idzie wyłożony wierszem polskim Sen duchowny. Autor pisze, że usnął, ale go wdzięczne głosy budzą; Pallas nie dozwala mu snu, niech się przysłuchuje okrzykom Mus i Pallady przy stajence ze Zbawicielem („Leniwy pisorymie, czemuś tak ospály że niechcesz z nami przestós przez ten czas dość máły”). Gdy „niebo bliskliwie pląsše”, odzywa się nakoniec i sam pisorym.

z swą „lutnią brzmioną“; przywołuje swe „spiewanie krotkośline: przybądź kołyską małego & wtuliś płaczącego“. Kończy dwiema kolędami, których anagram innego mazowieckiego dygnitarza wydaje, Nikodema Kosakowskiego, starostę łomżyńskiego z żoną.

Tak pisał Brückner w Rozpr. Akad. (j. w.) str. 52. — Egzemplarsza nie znam.

Petersb. publ. — Uniw. Warsz.

— Proporzec żołnierza chrześcijańskiego z wymienieniem cnot. w Warszawie, druk. Rossowskiego, 1626. w 4ce, ark. D₄.

Zaśki Bibl. 92.

Dziśków.

— Sapho Słowianska Ną grzotną, sławę z zwycięstw Smolenskigo. Ku oddaniu winnego podziękowania Przedwiecznemu, & wieczney pamiętce y nieśmiertelney sławie Iego Krolewskiej Miłości Páná, Páná nam szczęśliwie pánującego. Stanisława Witkowskiego, wiernego poddanego I^o Krolewskiej Miłości. Ouidius Lib. 12. Methamor. Fama tenet, summaq; domum sibi legit in arce, Innumerosq; aditus, ac mille foramina tectis Addidit, & nullis inclusit limina portis. Nocte dieq; patet, tota est ex aere sonanti, Tota fremit, vocesq; refert, iteratq; quod audit. W Krakowie, Z Drukárni Andrzejá Piotrkowczyká, K. I. M. Typographá. Roku Pánskiego, 1611. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. 16 nlb. (sygn. D₄).

Rozpoczyna na 2 k. dedyk. Piotrowi Wiesiołowskiemu, litew. marsz. nadw., datow. w Łomży (sic) z mieszkania mego dnia 11 Julii 1611. — Po czym na 1 karcie oda łac. oraz od ark. B: Sapho Słowianska.

Opisuje w strofach sańskich, jak Moskwa wezwanych na gody Polaków mordowała; jak Polska i Litwa odnosiły w dawnych czasach zwycięstwa nad Moskwą (Witali, Orsza, Połock itp.); o wyjeździe króla Zygmunta do Moskwy; o wstąpieniu Smoleńska 13 czerwca; jak sobie Litwin z Polakiem pomagali itp. Aniołowie wciąż trąbią na upadek mosk. państwa; naród mosk. w tyranstwie srogi, lecz w boju nie trwał. Niech Moskwićni bieży najdalej w gęste cienie za Tanais i za skały rifejskie, gdzie nie dochodzą słoneczne promienie.

Na marginesach cytaty po łacinie różnych sentencji z Platona, Izokratesa, Pliniusza, Stobezusa, Eurypidessa, Demostenesa.

Juszyński Dykc. II 833 pisze: „Ofiarowałem to dziełko hr. Ksaweremu Wiesiołowskiemu, dziedzicowi Wojaława“.

Ossol.

— Posel (sic) Ną Siem Krakówki w Roku 1603. Do Czytelniká. BRÁcie nie czei mnie próżno, bo czasu masz málo, A tu się wiele rzeczy potrzebnych pisáło, Ktore ieśli chcesz wiedzieć, kup mié radzeć sobie, A ia wszystko dowodnie powiem w domu tobie: Y twym sąsiádom, ktorzy nowin pytać będą Seymowych, tych odemnie snádniuchno nábdęá. [Tu winietka]. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb.

Na odwr. k. tyt. dedykacja wierszem Stan. Wojsławskiemu z Wojsławic, w Pniewie y Wodyniach, podpisana: Stan. Witkowski.

Po czym rozpoczyna się wiersz: Posel na Siem... Dnia 22. Stycznia 1603 uchwalony.

Narszka w nim na prywatę, broni hetmana (Zamojskiego), żąda ukarania zdrajców infantekich, skarży się na sądaiów niemiejstnych. O upadku miast, o cłach niesłusnych. Uderza na heretyków i na compositię z r. 1570 (sic). Kończy opisując jakąś radę bogi w niebie, która radzi, jaką małżonkę owdowiałemu królowi przesnaczyć. Mianował jej poeta nie chce, ale „daje znaki“ (chodzi o córkę monarchy północnego, bohatera sąsiaduującego z Infantami i walczącego z Mahometem, czyli o Moskiewkę). Kończy wierszyk łaciński: Ad Zoilum.

Juszyński Dykc. II 334. — Starożyński Obraz II 816.

Na egz. Bawor. (Czarn.) gwiazdka ręką Załuskiego.

Bawor. — Gdań. miej. — Krasin. — Ossol. (?) — Tor. Kop.

— Upomnienie Korony Polskiej, Oyczynny miley, do synów swoich, aby się karząc innych narodów przypadkami, sami do zgody iako naprędzey przystępowali. Uczynione na Conwoacją Krákovską w Roku 1608. Przepisane Wielmożnemu Je^o M. Panu Stanisławowi Lanckoronskiemu z Brzezia Dworzaninowi Krola Jego M. Pánu swemu M. etc. (B. m. i r., 1608). w 4ce, kart 4.

Korona Polska wierszem wzywa do sgody. Przymina dzielność Polaków, którzy się umieją oprzeć wszystkim nieprzyjaciolom. Wspomina zajęcia w Moskwie i wewnętrzne zamieszki. Kończy: Prośba do Boga o zgodę synom swoim.

Przedrukował Caubek Pisma rokoss. Zebrańdowskiego I 322.

Juszyński Dykc. II 461. — Wiszniewski Hist. VII 140 (powtarza za Juszyńskim). — Brückner w Rozpr. Akad. (j. w.) str. 60. Horodoc. — Krasin. — Ossol.

— Złota Wolność Koronna Seymom y Ziązdom nápotomne czasy służaca: Z Deklarácją krotką ku zátzymaniu Stáropolskiej Wolności, po zawároiu Zgody y Miłości Bráterskiej, przez Seym Wárszawski w Roku 1609. Z pilnością wczyniona. Przez Stanisława Witkowskiego Tárgo: Pericles ad Athenienses de libertate. Pręstat Rempub: publicè esse felicitàem, tutam & diuitem, quám singulos & priuatos: nam illa felicità, & ij quod; seruantur, his solum beatis, illa vero misera tandem & ipsi euertentur. Ad Lectorem. Vir malus obtretect, quantum uolet ipse licebit, Cum mihi sufficit complacuisse bonis. W Krakowie, W Drukárni Symoná Kempiniego, Roku P. 1609. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt., k. 5 nlb. i k. 27 nlb. (sygn. G₁).

Na odwr. k. tyt. cytat z Tibulla, a pod nim rycina przedstawiająca Anioła z dwiema trąbami; w głębi piramida, obelisk i łuk rzymski; na przodzie kroczy wojsko w pochodzie triumfalnym (z dwoma słoniami). Pod tym wiersz na czasó pokoju i sgody (po stłumionym rokossu). Rycina ta — to przyczynek do stylizowania życia polskiego w duchu romanizującym.

Na nast. karcie herb Nałęcz i wiersz na cześć Gostomskich. — Ded. Hieronimowi Gostomskiemu, na 4 kartach, dat. w Łomży z mieszkania mego 8 marca 1609.

Przypomina w niej jego zasługi za króla Stefana i rokochanie się jego w wolności. Korona polska może się z niej nad inne narody wynosić; chociaż ja niem. ziemia przenosi miasty, francuska dochody, włoska urodzajnością a węgierska srebro i srebra dostatkim. Greczy nasze szarpią tę wolność. — Po czym dwa wierszyki łacińskie: Ad proceres i Encemium libertatis (wzywa, aby szanował króla).

Na karcie A₁ i A₂: Pisorem do Muz. Jest to wiersz, w którym czei postów polskich Reja, Kochanowskiego, Zbyłtowskiego (sic), Klonowica, Grochowskiego, Symonidesa (zwłaszcza wychwała Klonowica). My inni jesteśmy rymolowcy, tamto postowie — znać po ich mowie.

Od k. A₂ idzie „Wolność“. Wywodzi ona wolność polską od Lecha. Nie ma nic nad wolność; kto wolność utracił, nie zna

szczęścia. Praytacza przykłady ze starożytności, że dla wolności ludzie umierają. Pierwszy Nemroth poddaństwo wymyślił i narucił. Niewola i swawola są wrogami wolności. Zalety wolności; z kim obouje rada. Nie da się pogodzić z łakomstwem i chciwością. Dowcip wykretny rabulistów jest jej nieprasyjany; tak samo uszczupliwi ozornicy i wielomowni. Miłość braterska sprzyja swawole, np. neminem captiueum; brak kar na zabójców; niekarność wszetecznych i cudzołóżników; sbytnie stroje (tu długi ustęp o ubiorach w Polsce, narzeka na ich przepych i opisuje stroje szlachty w satyryczny sposób); przybieranie końcówki „cki“ do nazwisk (Bała pisse się Bałaskim); potrzebna lex sumptuaria; nie ssata lecz dowcip stanowi mądrego (sąderca uwagi o dsurytach i medykach leczących z herbarza); sądy w Polsce słu funkcjonują; nowe sekty nie uznają swierszności Pana. Toté sagrała nam Turczyn y Tatarsyn. Zjazdy z posawoieniem stanów są dobre, ale inne są złe. Pobudka do mężnych Polaków. Kończy przemowa Wolności do Zoila i wierszyk łaciński Ad authorem Jana Wyszyńskiego, gdzie nazywa autora Masovicæ gentis. Wiersz lichey, układ dość bezładny. Na marginesach liczne odsyłacze do rzymskich pisarzy (Horacy, Ouidiusz, Properejusz, Lucanus, Seneca, Vergilius itp.) i do Biblii (zwłaszcza Proverbia). Tendencja katolicka i monarchiczna; rokoss widocznie gani, choć aluzji wyraźnych unika. Nie dziwnego, że utwór swój dedykował Gostomskiemu, wybitnemu regaliście.

Juszyński Dykc. II 338. — Wiszniewski VII 140. — Maciejowski Piśm. III 476. — Brückner w Rozpr. Akad. (j. w.) str. 52 (wymienia kilka niezwykłych wyrazów i swrotów).

Gdań. miej. — Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Wiersz o obrazku Baranka (1626)... ob. tom XVI str. 342 (pod Frusius Andrzej).

— Zgoda tułająca się Cyryusa Theodora z greckiego na polskie przetłumaczona. Przez S. W. (1605)... ob. tom XIV 501—2 oraz XXV 258.

Wierszem sańczym. — Obec spotyka „Zgodę“ wypędaną przez „Świat“ i wysłuchuje jej skarg na waśnie wewnętrzne, na zbytek (szlachectki), sabawy, złe małżeństwa. Tymacz dodał dużo szczegółów obyczajowych z własnej inwencji. Dedykował Stan. Stadnickiemu (ale to nie Diabeł Stadnicki).

Autorem jest Teodor Prodrom, którego Witkowski błędnie nazywa Cyrnsem Teodorem.

Brückner w Rospr. Akad. (j. w.) str. 60
zostawia to z Bachowskiego Epiktetem
1622. Bawor. — Jagiell.
— ob. Janidło Jak. (Epicedium 1620);
ale to zapewne inny Witkowski) —
Witowski Stan.

Lelwel Bibl. ks. II 202, 210. — Siarczyński
Obraz II 315. — Juszyński Dykc. II
851-4. — Chodyński II 850. — Bent-
kowski Hist. liter. I 294. — Bandtkie
Hist. druk. Kr. Pol. I 120. — Macie-
jowski Piém. III 476-9. — Wisniewski
Hist. lit. VII 140 i IX 382. — Brückner
w Rosprawach Akad. (filolog.) 1919 XII
49-61 (tu obszerny rozbiór piém). —
Korbut² I 406.

Witkowski (Vitcovius) Walenty ob.
Górski Jakub (1560).

Witkowski kościół ob. Wójcikiewicz
Tomasz (Elekt 1731).

WITKY Jan Fryderyk. Bey dem
Grabe Mariae Müllerin Augusti Müllers...
Sr. Königl. Majest. in Pohlen und Chur-
fürstl. Durchl. zu Sachsen wohlbetauten
Factoris, Hertzgeliebtesten Ehe-
Frauen... Breslau, druckts Johann Jancke,
Factor. (1765). fol., k. 2.

Wrocław. miej.

(Witky Jan Fr.). Wolgemeinter
Glück-Wunsch Welchen dem Wohl-
Ehrenverten Wohlweisen und Wohl-
benambten Herrn Iohann Kapusta,
Wolverordnetem Bürgermeister in der
Hoch-Gräflichen Grantz-Stadt Zduny,
Als Derselbte Seinen erfreulichen Nah-
mens-Tag Abermals den 24. Monats
Iunii des 1692sten Jahres Glücklich
erlebete Auss verbundestem Gemüthe,
und Gebührender Schuldigkeit Über-
reichen wolte Iohann Friedrich Witky.
Bresslau, In der Baumannischen Erben
Druckerey, druckts Iohann Günther
Rörer. (1692). fol., k. 2.

Wrocław. miej.

Witold (brat Jagielly) ob. Bellaria
(1717) — Descensus facilis (1719) —
Oleśnicki Zbigniew.

Vitollus dux Venetiarum ob. Ful-
men (1726).

Witoński Kilian ob. Podgurski Sa-
muel (Gradus 1694).

WITOŃSKI Paweł, augustianin. Ora-
tio De laudibus Diui Aurelij Avgvstini
Episcopi Hiponensis, in Conuentu Wie-

lunensi Fratrum Heremitarum ipsius
institutii: Per Venerabilem Fratrem Pa-
trem Paulum Vitonski, eiusdem Ordinis
Ecclesiastem, Anno Dni, 1616. ipso die
SS. Patriarchae, Habita. Eccles: 44.
Laudemus viros gloriosos & Parentes
nostros in generatione sua. Superiorum
permissu. Cracoviae, Thypis Basilij
Skalski, Anno Domini, 1617. [Tytuł
w ramie ozdobionej ornamentem figu-
ralnym i linearnym]. w 4ce, k. tyt.
i k. 9 nłb.

Dedyk.: Joanni Raciborski, phisico et pro-
cons. vars., dat. e Casimir. Monasterio.
Dziękuję mu za usługi oddane w czasie
kapituły prow. w Warszawie.

Jocher 5259.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Wileń.

Vitorias ob. Władysław IV (1634).

Witosławska Katarzyna ob. Surius
Nic. (Applausus 1647).

Witosławska Zofia ob. Bielicki Jac.
(1615).

Witosławski Janusz ob. Bielicki
Jakub (Gratulatio 1615) — Salomon
(1583).

Witosławski Ignacy ob. Naruszewicz
Adam (Dzieła II).

WITOSŁAWSKI Józef. Discours au
Roy tenu dans le College des Pension-
naires à Varsovie le 17 Aout 1774
par M. Joseph Witosławski (à Varso-
viae 1774). w 4ce.

Po francusku i niemiecku.

Jocher 1744.

Czartor.

— Głos... na Sejmie r. 1780 miany.
fol., k. 1.

Raczyń.

— Głos... JW. Witosławskiego Oboż-
nego Pol. Kor. Orderu S. Stanisława
Kawalera w zwykłym Obrad kościele
Katedry Kamienieckiej obranego Posła
z usprawiedliwieniem tegoż Seymiku
y odpowiedzią na Głos JWW. w Ko-
ściele Dominikańskim obranych posłów
d. 3. października miany. w Warszawie
w Drukarni Piotra Dufour Konsil.
Nadwor. I. K. M. (1786). fol., k. 1.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Wars.

— Głos... 5 kwietnia 1791. fol.

Czartor.

— Głos JW. Witosławskiego posła
podolskiego na sessyi seymowej d. 22

Listop. 1791 miany. w Warszawie
w drukarni Mich. Grölla. fol., k. 2.

Czartor. — Jagiell. — Krasin.

— Głos... 17 lutego 1791. fol.

Czartor.

— Mowa I. W. I. Mei Pana Wito-
sławskiego Obożnego Polnego Koron-
nego, Posła Woiewodztwa Podolskiego
Dnia 25 Octobris 1780 Roku przy po-
daniu projektu dla Szkoły Rycerskiej
miana. fol., k. 1. Jagiell. — Raczyń.

— Mowa I. W. Imci Pana Witosław-
skiego obożnego Polnego Koronnego,
Posła Woiewodztwa Podolskiego Dnia
31 Octobris 1780 Roku przy podaniu
Projektu Woyskowego miana. fol., k. 1.

Jagiell. — Raczyń.

— Mowa IW. IP. Witosławskiego
Obożnego polnego kor. posła Wdztwa
Podola. na seymie r. 1780. d. 6 listo-
pada miana. fol., k. 1. Raczyń.

— Mowa IW. Józefa Witosławskiego
posła podolskiego na sessyi 17 Lutego
1791 miana, gdy projekt JW. Sołtyka
posła Krak. był podany, stanowiący
Deputacją do reszty szczegółów drob-
niejszych o seymikach (1791). fol., k. 1.

— Projekt IW... posła podolskiego
w deputacyi konstytucyjney rozstrzą-
sany y zgodnie z IW. podającym uło-
żony. fol., k. 1. Czartor.

— Relacya Z Examinu Kommissyi
Skarbu Koronnego Od Dnia Pierwszego
7bris 1790. do Dnia Ostatniego Fe-
bruarii 1791. przez Deputacją od Sta-
nów wyznaczoną odprawionego, a przez
trzymającego w teyże Deputacyi Pióro
JW. Józefa Witosławskiego Posła Po-
dolskiego, na Dniu 12. Kwietnia Roku
1791. w Stanach uczyniona, i z roz-
kazu Tychże wydrukowana. fol., k. 6 nłb.

Omawia zamknięcie rachunkowe skarbu ko-
ronnego, kończące się remanentem sied-
miu i pół milionów złotych. Są tu omó-
wione wydatki na wojsko i na posłów za-
granicznych, dochody z podymnego, czop-
owego, ofiary wiszczytej itp. Daje to
realny obraz stosunków skarbowych. Jest
mowa o poszukiwaniu węgla w dobrach
bisk. krak. przez prof. Jaśkiewicza (za
co nie chciał przyjąć żadnej nagrody)
i o założeniu fabryki kos. Wzywa do ob-
myślenia stałych dochodów skarbu.

Projekt budżetu z r. 1790—1 obacz tom
XXXI 6. Krasin.

— Uwiadomienie O corocznym De-
ficit, czyli Niedostatku Skarbu Koron-
nego stosownie do Tabell Kommissyi
Skarbowey Koronney. Przez Jozefa
Witosławskiego Posła Podolskiego, do
Examinu teyże Kommissyi od Stanow
Deputowanego wyięte z Głosu mianego
na Sessyi Seymowej Dnia 28. 8bris
1791. fol., k. 1.

Zostawia tu cyfry budżetowe, z których
wynika, że dochody stałe skarbu kor.
(1790) wynosiły przeszło 19 mil. złotych,
nie stałe 7,350.000. Zaś ekspensy 32 i pół
miliona. — Deficyt „niesawodny“ w Ko-
ronie oblicza przeto na przeszło 8 milio-
nów złotych. — Deficyt skarbu litewskiego
oznajmi światły poseł piński Butrymowicz.
Nie pokrytymi są w tym wydatki ekonomii
polit., jak wydobywanie kruszców, two-
rzenie fabryk, kopanie kanałów i ekstra-
ordynaryjne wydatki na wojsko. Na to
wszystko trzeba co rok 1 milion złotych.
Bibl. w Suchej — Jagiell.

— ob. Gołaszewski Ant. (Mowy
1786) — Hulewicz J. (Examen 1768) —
Kniaźnin (1787).

WITOSŁAWSKI Michał, stud. Akad.
Lvtnia Na Wesele Jaśnie Wielmożnego
Páná Jego Młczy Páná Jerzego Chod-
kiewiczá Starosty Zmoydzkiego. &c. &c.
Y Oświeconey Xiężney Panny Panny
Sophiey Rádziwiłowny, Xiężney ná
Dubingach y Bierzach Woiewodzianki
Nowogrodzkiej: &c. &c. [Tu ozdobnik].
Przez Michála Witosławskiego Studentá
Akademiei Wileńskiey S. I. złożona.
W Wilnie, Roku Pánskiego, 1594. [Ty-
tuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nłb.

Druk gocki.

Jest to śnieć wierzy weselnych, z których
pierwszy ma tytuł Lutnia, dalsze nazwane
są Głosami, a ostatni: Nowe Lato.

Zaczyna się: Nie moja to myśl była ręco
lutnią bawić, a teraz się na skale swym
boginiom stawid...

Wierze prsepełnione Orfeuszem, Nimfami,
Helikonem, Palladą, Kalliopą, Belloną
itp. — Treści konkretnej nie ma.

Maciejowski Piém. III 367. — Wierabowski
III 2956. — Piekarski Katalog kórń.
1929 nr 1576.

Kórnik — Uniw. Wileń.

— ob. Tuczynski Piotr (In obitum
1591).

Witosławski Mikołaj z Siedlec ob.
Salomon Alb. (1583).

Witosławski Władysław ob. Brudziński Jak. (Żalony 1647).

Witosławski Wojciech ob. Amplias Jan (1584) — Ölhaf (Trias 1615).

WITOSZYŃSKI Ignacy (8 stycz. 1746 † w Kamieńcu 1809). Kazanie do WW. Jmć Księży proboszczów y plebanów dekanatu Piaseczyńskiego dycezyi Warszawskiej na zwykłym wiońnianym zgromadzeniu z rozkazu y rozrządzenia Jaśnie Wielmożnego Jmci Księdza Andrzeja Stanisława Kostki Młodziejowskiego Biskupa Poznańskiego y Warszawskiego, Kanclerza W. K., Kawalera orderów Orła białego y S. Stanisława, corocznie dwa razy odprawującym się w Kościele Ujazdowskim dnia 21 Maja roku 1776 miane przez Ign. Witoszyńskiego plebana powińskiego. w Warszawie 1776. w drukarni JKMc i Rzpłtey u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, 2 arkusze.

Przypisał ks. Jędrzejowi Młodziejowskiemu biskupowi poznańskiemu.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Un. Wileń.

— Kazanie przy uroczystym ogłoszeniu policzenia w poczet Błogosławionych powagą Piusa VI Naywyższego Pasterza sługi Bożego Michała od Wszystkich Świętych Zakonu Troycy najswiętszy od wykupienia Niewolników w Kościele WW. OO. Trynitarzów Bosych na Solcu dnia 27 Września R. P. 1780 przez... Kan. Katedr. Kamienieck. proboszcza Satanowskiego y Powińskiego miane. Warszawa, w drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey u XX. Sch. P. 1780. w 8ce, kart 17.

Dedykacja Helenie Ogińskiej kasztolanowej wileńskiej.

Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Kazanie O Cnotach Chlubnych, Y Potrzebnych Dla Płci Zenskiej Na Obchodzie Żalobnego Nabożenstwa Za Duszę JW. J. Pani Konstancyi Z Czapskich Małachowski Referendarzowy W. K. Marszałkowy Seymu Przykładem życia Jey dowiedzionych; W Kościele Parafialnym S. Krzyża Warszawskim Przez Jgnacego Witoszyńskiego, Kaznodzieję J. K. Mci Kanon. Katedr. Kamienieckiego Dnia 16. Marca R. P. 1791.

Mowione. [Tu rycina: niewiasta z wieńcem w prawej dłoni]. Za dozwoleństwem Zwierzchności W Drukarni Nadworney JKMc i P. Kommissyi E. N. w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 24.

Dedyk. Stanisławowi Małachowskiemu.

Wylicza cnoty smarłej. M. i. opowiada, jak król „ocierając łzy szanowną ręką z oczów zasmuczonego męją“, rzekł mu: Cnotliwy marszałku, jeżeli chcesz przyspieszyć bezkrólewie, nie trzeba więcej, tylko porucić ci ten styk, którym tak roztropnie i pracowicie kierujesz“.

Bawor. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Kazanie O środkach, i sposobach, zachęcających do Cnoty, i zrażających występki, w celu, i widokach, Duchownych razem, i Politycznych; uważonych (sic). W dzień uroczystości S. Stanisława, B. K. i M. Korony Polskiej, i Nayiasniejszego Stanisława Augusta Króla Polskiego, i Wielkiego Xięźcienia (sic) Litewskiego Patrona. Do Nayiasniejszych Rzeczypospolitey Stanow w podwoionym JWW. posłów składzie, na Sejm ordynaryjny Warszawski pod Związkiem Konfederacyi Zgromadzonych W Kościele Parafialnym S. Krzyża Warszawskim Przez Ignacego Witoszyńskiego, Kaznodzieję Królewskiego, Kanonika Katedralnego Kamienieckiego, i Koadjutra Warszawskiego Dnia 8. Maia R. P. 1791. Mowione. [Tu winietka]. Za dozwoleństwem Zwierzchności. W Drukarni Nadworney JKMc i P. Kommissyi E. N. (1791). w 4ce, str. 36.

Ded. Stan. Augustowi.

Wychwała króla, kochającego naród i kochanego od narodu. Wzywa posłów do cnoty i do szanowania objawionej religii. Filozofia nowa (oświecenia) wkradła się do gabinetów monarchów, stała się podstawą ich polityki, a nas pozbawiła najpiękniejszych prowineji.

Jocher 4206.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Zieliń.

— Kazanie Patryotyczne Zachęcające Narod Do posłuszeństwa i ufności w Naywyższym Rządzie, Aktem Powstania ogłoszonym, i wyznaczonym, Na Nabożenstwie o Duchu Świętym. W Obecności Króla Jmci, Naywyższej

Rady, pod Naczelnictwem Tadeusza Kościuszki, Magistratur, Rycerstwa, Obywatelów Miasta, i licznego Ludu. w Warszawie w Kosciele S. Krzyża, Dnia 10. Czerwca Roku Pańskiego 1794. Przez X. Jgnacego Witoszyńskiego Miane. Z Woli Wydziału Instrukcyi Rządowej. [Tu winieta: kobieta w pozycji leżącej, na obłokach]. w Drukarni Wydziału Instrukcyi w R. N. N. w 4ce, k. tyt., str. 23.

Chwali Kościuskę. Porównuje go do Washingtona i Franklina. Co było dobrego w Polsce zwałała przemoc i tyrania; zowie zbawienną konst. 3 maja. W końcu zwraca się do „królów“: „Albo przestańcie panować, albo odmieńcie sposób panowania waszego. Już czasy ciemności minęły“.

W nważas wyjaśnia, że nie stosuje tego do Stan. Augusta, tylko do królów despotycznie panujących.

W niescale dwa lata potem gloryfikował rządy Katarzyni!

Jagiell. — Krasin. — Zieliń.

— Kazanie Na Pogrzebie Jasnie Oswieconego Xięźcienia Jmci Michała Jerzego Ciołka Poniatowskiego Arcybiskupa Gnieźnińskiego. Legati Nati, Prymasa Korony Polskiej, i Wielkiego Xięstwa Litewskiego, Pierwszego Xięźcienia, i Administratora Warszawskiego, Opata Komendataryusza Czerwińskiego i Tynieckiego, Orderow Orła Białego i Świętego Stanisława Kawalera. Dnia 18. Sierpnia Roku Pańskiego 1794. W Kollegiacie Warszawskiej S. Jana. Przez X. Jgnacego Witoszyńskiego, Kanonika Katedralnego Kamienieckiego, i Koadjutra Warszawskiego Mowione. Za Dozwoleństwem Zwierzchności. [Tu winieta: ornament linearny]. w Warszawie w Drukarni Wydziału Instrukcyi Rządowej. w 4ce, k. tyt. i str. 28.

Mówi, że postanowił dać prymasowi chlubne świadectwo imieniem religii. Opisuje smutne lata 1768 i 1773, rozwołnione obyczaje, działalność M. Pon. dla podniesienia wiary, mięje, bractwo miłosierdzia. W części II kazania mówi o jego staraniach w zakresie publicznej edukacji i polepszenia losu włościan. Boże, daruj mu przeswinienia i ulomności.

Porównaj: Woronica (Kazanie na konkluzji pogrzebu).

Akad. — Bawor. — Krasin. — Ossol. — Przędz. — Zieliń.

— Kazanie na pogrzebie JWJP. Adama Kolumny Cieciszowskiego, pisarza w. kor. u Księży Missyonarzy Konsyliarza Rady nieustającej, Kawal. ord. S. Stanisława w Kollegiacie Warsz. S. Jana 23 Maja 1783 przez Jmci X. Ign. Witoszyńskiego, Kanon. Katedr. Kamienieck. miane. 1783. w 4ce, k. 11.

Akad. — Krasin. — Ossol. — Zieliń.

— Kazanie na uroczystych exekwiach za duszę ś. p. JW. Jmć. X. Gabryela Wodzińskiego Bisk. Smoleńsk. Kanon. Katedry Wileńskiej Archidjakona Zmudz. Proboszcza Kieleckiego, Kaw. ord. Orła biał. w kośc. Warsz. S. Krzyża 11 Grudnia 1788, przez Ign. Witoszyńskiego Kaznodzieję JKMości, Kanon. Kat. Kamienieck. i Koadjutra Warsz. miane. w dr. XX. Missyonarzów. w 8ce, str. 72 i k. 4 nlb.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Kazanie na uroczystość S. Stanisława Biskupa Krakow. i Męczennika w czasie ciągu Obrad Seymowych pod związkiem konfederacyi rozpoczętych i już Rok drugi agitujących się... przez Ignacego Witoszyńskiego Kaznodzieję J. K. Mci Kanonika Katedr. Kamienieckiego i Koadjutra Warszaw. w Kościele Parafial. Warszaw. S. Krzyża d. 8. Maia R. P. 1790 mówione. w Druk. Nadwor. J. K. Mci i P. Kom. Eduk. Narod. w 4ce, str. 40.

Poprzedza spis nazwisk Senatu, arcybisk. bisk., wvdów, ministrów i kasztolanów. Jocher 5113, 5114.

Akad. — Dzików. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Kazanie o powinnościach i cnotach młodego wieku Do szlachetney Młodzi Pod Rządem i Dozorem IM. XX. Piarów w Konwikcie Warszawskim zostających. W niedzielę pierwszą po trzech Królach to jest Dnia 10 Stycznia R. P. 1790. przez... Kaznodzieję I. K. Mci Kanonika Katedralnego Kamienieckiego. w Kaplicy tegoż Konwiktu mowione. w Warszawie w Drukarni XX. Schol. Piar. w 8ce, k. nlb. 18.

Akad. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Kazanie na pogrzebie JWgo Jmość Pana Jana hr. Korwina Krasin.

skiego Starosty Opinogórskiego Kawalera O. S. S. Rotmistrza Kawalerii Narodowej, i na Sejm Ordynaryjny Warszawski pod zwiazkiem Konfederacyi 1788 r. zacząty, i dotąd agitujący się Posła z Wojewodztwa Podolskiego; w Kościele Parafialnym Warszawskim Świętego Krzyża przez Jgnacego Witoszyńskiego, Kaznodzieję J. Kro: Mości Kanonika Katedralnego, i Koadjutora Warszawskiego d. 5 Marca 1790 r. miane. Za dozw. Zwierzch. Warszawa, z druk. Nadwor. J. Kr. M. i P. Kom. Ed. Narod. 1790. w 4ce, str. XIV i od 15—32.

Obejmuje nazwiska posłów.

Akad. — Czartor. — Daików. — Jagiell. — Krasia. — Ossol. — Zieliń.

— Kazanie Przy Uroczystym Obchodzie Imienin Nayiasniejszej i Naypotężniejszej Monarchini Katarzyny Wtorey Imperatorowy Caley Rosyyi. Przez I. X. Ignacego Witoszynskiego, Kaznodzieję Nayiasniejszego Króla IMCI Polskiego Stanisława Augusta. Kanonika Katedralnego Kamienieckiego w Kamieńcu Podolskim w Kościele Katedralnym Obrządku Łacińskiego Dnia 5. Grudnia Nowego Kalendara (sic) Roku Pańskiego 1795. Mowione Wydrukowane w Poczaiowie. Roku. 1796. w 4ce, k. tyt. 2 i k. 14 nlb.

Na nast. karcie ten sam tytuł powtórzony po rosyjsku, a na jego odwrocie wierszyk rosyjski z podpisem: Typografia poczajewska. — Również i tekst kazania drukowany synoptycznie w dwóch językach. Tekst rosyjski ma tytuł: Przepowied przy narocytom obchożdenij imenowanij Imperatrycy Wseja Rossij Ekataryny wtoryja czesow otca Kyr Ignatia Witoszynskago powiestwowannaja, na sławensko ruskij dialekt przewedena Jeromonachom Walerianom Sieniesckim czyna S. Wasilija. Napeczetannaja w Poczajewje goda 1796. Całe to kazanie pełne płaskich i upodlonych pochlebstw wobec Katarzyny. O jej mądrości i mądrości. Odnosiła zwycięstwa nad grubymi i ciemnymi narodami. Mężna Katarzyna rozszerza granice carstwa zakładając u dzikich ludów wspaniałe ogrody. Wy, Polacy, jej nowoprzysposobione dzieci, bujaliście dotąd, nie mogąc trafić do mety szczęścia. Rządziła wami dotąd intryga i prywatna, teraz was zawiodła Opatrzność pod rząd najlepszy na świecie. Mówi, że teraz będą wpływały od Jej Imper. Mości

sprawiedliwość, łagodność i dobroczynność, Katarzyno, tyś błogosławiona na wieki. Do tego doszedł w ciągu półtora roku autor patriotycznych kazań z czasów rewolucji warszawskiej.

Akad. — Jagiell. — Krasia. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Mowa Kaznodziejska Na Żalobnym Nabożenstwie, Za Dusze mężne Trupem poległych w obronie Ojczyzny, mianowicie w dniach pamiętnych 17. i 18. Kwietnia. W Kollegiacie Warszawskiej dnia 29. Kwietnia Roku Pańskiego 1794. przez X. Ignacego Witoszyńskiego. Miana. [Tu winietka: pęk sztandarów i broni przysłonięty tarczą]. w Lublinie 1794. w Drukarni Rzeczypospolitey, Kollegium XX. Trynitarzów. w 4ce, k. tyt., str. 16.

Mowa powyższa została wypowiedziana po odniesionym zwycięstwie nad nieprzyjacielem i oswobodzeniu stolicy królestwa czyli, jak się autor wyraża, po oczyszczonej z tyranów niemi. Książę prymas nakazał solenne nabożenstwo w kolegiacie św. Jana, które odbyło się przy katedralnym otoczonem 200 świecami i zaopatrzonym w liczne napiwy stosowne do okoliczności (ciekawy to opis). Na nabożenstwie był także obecny król. Toteż oddawszy hold zabitym swrócił się kaznodzieja do niego, upominając go, by nieodmiennie żył z narodem, albo ginął z narodem, a nie dał się odwieść od tego przez różnych nieprzyjaciół i zdrajców ojczyzny. W tym miejscu, jak zaznaczono w uwadze, „przerwał król głos kaznodziei i głośno zawołał: Nie próżno mówisz, tak myślę, jak mówisz, i tak uczynię. Zawsze będę z narodem i z narodem chęć żyć albo umierać“.

Ten sam gromiciel króla wysłał w niecałe dwa lata później Katarzynę w Kamieńcu (ob. wyżej).

Barwny opis tego kazania i epizodu z apostrofą do króla podaje Wojda Versuch (1796) str. 178—81. — Z goryczą wyraża się o tym kazaniu Wolski (a raczej sam król) w t. zw. Obronie Stan. Augusta (ob. pod Wolski). Ironicznie też mówi o używanym przez Wit. tytule „kaznodziei królewskiego“.

Akad. — Drobob. — Krasia. — Muzeum wielkop. w Poznaniu — Ossol. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Nauka z okazji zgromadzonego w dzień Niedzielny na słuchanie Mazy Świętej do Kościoła Powszechnego Batalionu Regimentu Szefostwa JW. Działńskiego maszerującego do Obozu pod Gołąb, przez Plebana miejscowego X.

Ign: Witoszynskiego, Kanonika Katedralnego Kamienieckiego Mowiona Dnia 26. Sierpnia Roku Pańskiego 1791. [Tu dziecię z gałązką w ręku]. w Warszawie, w Drukarni Uprzywilejowanej Michała Grölla, Księgarza Nadwornego J. K. Mości. (1791). w 4ce, k. tyt., str. 11.

Wita żołnierzy wolnego narodu. Zwraca się do parafian przedstawiając im, że to żołnierzy własny, który ma ich bronić. Zaprasza oficerów i żołnierzy do siebie na kubek piwa. Zaznacza, że szef regimentu Działyński podkreślał w rozmowach miłość i zgodę swoich żołnierzy: żaden nie deserował, żadnej skargi na nich nie sanosono.

Akad. — Czartor. — Zieliń.

— Propositiones Selectae Ex Universa Philosophia, adnotationibus illustratae, Auctore P. Gregorio Arakielowicz é Soc. Jesu Quas Indiscriminatim defendendas suscipit Mense Junio ac Deiparæ Virgini Sine Labe Conceptae D. D. D. M. D. Ignatius Witoszynski Anno vulgaris aerae Christianae MDCCLXVIII. (1768). Superiorum Permissu. Premissiae Typis S. R. M. Coll. Soc. Jesu. w 4ce, k. nlb. 56.

Obacz tom XII 197 oraz XXI 246 (Lewicki).

Są to tezy z różnych dziedzin filozofii (Logica, Critica tj. teoria poznania, Phisica, Phisitheologia, Cosmologia). Stoi na stanowisku arystotelesowskim. Ciągłe polemizuje z Kartezjuszem, Boerhavem i z t. zw. Epicurii, którzy są zarazem swolennikami Lukrecjusza. — Często polemizuje z Wklefem. Dużo o systemie Kopernika, który uznaje „tamquam hypothesim“.

Zebrański Dodatek do Bibl. matem. 1886.

Kórnik. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— ob. Arakielowicz Grzegorz — Gollert C. (Napomnienia synowi 1774).

Brown Bibl. pis. 425—6. — Bandtkie Hist. druk. II 214. — Enc. Org. XXVII 315. — Bruchnański w Dziej. liter. pięk. (Enc. Pol.) II 375. — Pelczar Zarys dziej. kazn. II 808. — Encykl. kośc. XXXI 516—7. — Finkel Bibl. III 1894.

Vitovianae Musae ob. Władysław IV (Apollo 1648).

Witowska Teresa ob. Żaluski And. (1676).

Witowski konwent (opactwo, klasztor) ob. Bielicki Stan. (1710) — Conceptus (1668) — Fabricius St. (monasterium 1604) — Kraszewski Antoni (opactwo 1752) — Prawa (przeciw se-

pom i robociznom do star. piotrkowskiego 1736?).

Witowski profes ob. L. Fr. M. (Pochodni dwanaście 1741).

WITOWSKI [pleban]. Młotek Duchowny wsercach ludzkich tor Chrystusow dreluicacy. W Krakowie censurowany. We Gdańsku. Drukowano przez (sic) Davidá Friederica Rhetiusza R. P. 1656. w 8ce, k. 178 nlb. (sygn. A—Z₈) i k. 9 nlb. (sygn. Bb). Na pierwszych 2 kartach przedmowa ks. plebana Witowskiego, którego nazwisko nie jest nigdzie wymienione.

Książka ma treść dewocyjną, a składa się z czterech „drelowań“. Mówi o czytaniu Pisma św., o radości dobrego sumienia, o Krzyżu św., o pokorze, o dentaniu godności, o przyjmowaniu sakramentów itp. Przed każdym „drelowaniem“ rycina jakiegoś gdań. rytownika. Na końcu księgi bywają dodane wiersze odpowiedniej treści, nader nędźnie rymowane. Kończy: Registr co się w których ziegach samyka.

Na ostatnim arkuszu (od k. Aa—Bb) idzie z osobnym tytułem:

Testament albo dusze człowieka chrześcijańskiego woli ostateczney oświadczenie. Z Włoskiego języka przetłumaczony do zbawienia każdemu (sic) człowiekowi chrześcijańskiemu potrzebny.

Na ostatniej stronie: Licentia, podpisana przez Mik. Słowikowskiego, kanon. krak., datowana Cracoviae die Nona Aprilis 1655. Maciejowski Piśm. III 873. — Jocher 5857. Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

Witowski Andrzej ob. Ponętowski J. Witowski Stanisław (I), kaszt. brzeziński i niepołomicki (?) († 1637) ob. Chrzanowski Sz. (1635) — Goliński G. (Quaestio 1625) — Ines (1655) — Winogrodzki Wine. (Informacja 1637) — Witkowski Stan. (Poseł na sejm).

Starowolski Monum. 681. — Gazeta Codz. 1860 nr 11 str. 4.

Witkowski Stanisław (II) syn poprzedniego, kasztelan sandomierski ob. Helmlicht Wład. (1648) — Janidło J. (Epicidium 1620) — Ines (1655) — Łukowski Stan. (Oratio 1645) — Łukowski Wład. (Aglaja 1635) — Machatar J. (1659) — May Jan Aleks. (1649) — Pastorius (Heroes) — Podobieństwa domu lore. (1655) — Stryjewicz Seb. (1651) — Szadziński P. (Eudoxia 1640) — Temberski St. (Aula

1649, Nomen 1649) — Wieczorkowski St. (1643) — Winogrodzki (1637).

Założył w Jedliczku szkołę i ustanowił fundus dla biednych studentów Akad. — Temberski Annales (ed. Csermak 1897) str. 387.

VITRELINUS (Szkłarczyk?) Aleksander z Bytomia († 1587), minister kalw., potem ariński. *Iudicium Ecclesiarum Polonicarum de causa Francisci Davidis, in quaestione de vera hominis Iesu Christi, filij Dei viventis inuocatione*. Matt: 10. *Omnis igitur qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo qui est in Coelis. Quisquis autem negauerit me coram hominibus, negabo eum et ego coram Patre meo qui est in coelis*. *Clavdipoli In Officina Relictae Casparis Helti*. Anno M.D.LXXIX. (1579). w 4ce, k. 28 nlb.

Odpowiada tu Franc. Davidis za jego: *Judicium de invocando Jesu Christo, gdnie przeszył, jakoby Chrystusa można zwywał w modlitwach*. — Inną odpowiedź Socynus i Grzeg. Paweł.

Przedruk w r. 1580 w dziele Paleologa, obacz t. XXIV 33 (pt. Defensio Franc. Davidis).

Porównaj: Socinus De J. Chr. invocando... Bock I cz. 2 str. 984. — Sandius Bibl. str. 46. — Wiszniewski IX 70 (powtarza za Sandiusem). — Górski Grz. Paweł 1929 str. 276.

Bibl. Kol. Unit. w Koloszwarsze.

— *In Evangelii Secvndvm Iohanem Primvm Capvt Meditatio*. Avtore Alexandro Vitrelino Ecclesiae Węroviensis quondam Pastore. I. V. interpretate. [Tu ozdobnik]. Losci Litauorum, in typographia illustris ac magnifici D. Domini Iohannis Kisciae, generalis Praesidiis provinciae Samogitiae, & in Magno Lituaniae Ducatu S. R. M. Pincernae, & coet. & coet. eiusdem impensis, per Felicem Bolemouū Impresum. Anno à Dei Filio nato 1586. Mense Decembris, 28. die. w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 49. — [Do tego dołączone:] *Eivsdem Alexandri Scriptvm, De Peccato In Spiritvm Sanctvm...* str. 10 (sygn. A₁—H₄).

Zawarte są tutaj dwa traktaty Aleksandra Vitrelina przetłumaczone z języka polskiego na język łaciński przez tłumacza oznaczonego cyframi I. V. (czyli J. Völ-

kol). Tłumacz dedykuje dziełko Janowi Kiscie z Ciechanowca, z datą 17 grudnia 1586. W dedykacji powiada tłumacz, że przekładał z polskiego na żądanie Vitrelina, który niedawno zmarł, i dodaje, że uczynił to także dla dobra innych krajów, a mianowicie Germanii, która zrodziła jego (tj. tłumacza) i wykształciła, a chce innym krajom uprzystępnąć traktaty Vitrelina.

W traktacie pierwszym zajmuje się autor wykładem ewangelii św. Jana, a mianowicie jej zagadkowe ustępu: Na początku było słowo. W dłuższym wywodzie opartym na porównaniu różnych ustępów Biblii (znanej autorowi w tekście greckim) rozbiera Vitrelin pytanie, jak tłumaczyć wyrażenie, że Bóg był Słowem, a Słowo było na początku u Boga; po czym przechodzi do wytłumaczenia innych trudniejszych ustępów rozpoczynających ewangelię św. Jana. Kończy rozbiorem pytania, co to znaczy, że Słowo mieszkało między nami i że widzieliśmy jego chwałę. Dochodzi do przekonania, że Mojżesz (t. zn. Stary Testament) nie pozostaje w żadnej sprzeczności z Chrystusem, aczkolwiek ten ostatni o wiele go przewyższa.

Traktat drugi (liczbowany od 1 do 10, ale mimo osobnego liczbowania połączony z poprzednim sygnaturami) zajmuje się pytaniem, co oznacza wyrażenie Pisma św. o grzechu przeciw Duchowi św. i wylicza przykłady tego rodzaju grzechów, między innymi cytując Szymona Maga.

Na tytule egz. Czarn. podpis: F. A. E. P. J. Żelensky m. propria.

Bock I 985. — Wiszniewski Hist. IX 71. — Wierszowski III 2799. — St. Szesotka w „Reform. w Polsce“ 1935—6 str. 44. Bawor. (Czarn.) — Uniw. Warsz.

— *Exemplum Literarum Ecclesiae Tigurinae ad ecclesias polonicas* (1559)... ob. *Exemplum literarum* (Helt).

Tu list Bullingera pisany do Vitrelina. — Vitrelin zwracał się do Bullingera i innych teologów sawajcarskich o wyjaśnienie różnych wątpliwości, rozważanych w zborach małop. (czy Chrystus jako człowiek był również zarazem synem bożym? czy cierpiał i jako człowiek, i jako Bóg, czy też tylko jako człowiek itp.). Bullinger wyjaśnia mu te kwestie.

Wotschke Lismanino w Zeit. Gesch. Posen 1903. — Górski Grz. Paweł 1929 str. 36 i nast.

— *Veritas non persona: seu Consensus evangelicus et apostolicus in his, quae sunt Coena Domini*.

Bock I 986 jemu przypisuje, że mówi: *Rarissimus libellus, qui adhuc nullibi observatus est*. — A więc może to rękopis?

— ob. *Biblia Radziwiłłowska* (był jednym z tłumaczy) — Blandrata (Epist. ad Schumanum) — Helt K. (1556) — Sandius — Socinus (De baptismo 1613) — Stankus — Trzeciński And. (Sylva II 1568) — Turnowski Szym. (Rozprawa, rękopis) — Wykład.

W rękopisach pozostały jego prace: 1) *Do Baptismo contra Socinum*. — 2) *Epistola ad Chr. Francken contra ejus opinionem de I. C. Filio Dei*. — 3) *Scriptum de peccato*. — *Mówią o nich Sandius Bibl. I. c. i Bock I. c.*

Jest autorem listu wysłanego przez synod węgrowski w r. 1584 przeciw nauce Frankena. (Obacz Sandius Bibl. str. 47). Birn w „Reform. w Polsce“ II str. 44 (o jego dyspacie z Tracym w r. 1570).

O jego roli na synodzie sand. 1570 ob.: Halecki Zgoda sand. 1916 str. 221 i n. — Łukaszewicz Dzieje kośc. helw. w MP. str. 249.

Sandius Bibl. antitr. str. 46. — Bock I cz. 2 str. 983—6 (wylicza jego pisma). — Łukaszewicz Hist. braci czes. w K. P. 85. — Tenże Dzieje wyzn. helw. w WP. 247, 335. — Enc. Orgelbr. XXVI 238. — Brückner Różnowiercy (1905) str. 209 i 231. — Wotschke Fr. Stancaro (pass.). — Tenże Chr. Tretius (1907) str. 8. — Tenże Fr. Lismanino (w Zeit. hist. Ges. Posen 1903) str. 226 i nast. — Bidło Jednota I 113 i nast. — Chmaj Ślazaacy wśród braci polskich 1938.

Vitruvius ob. Strumieński (O sprawie 1573) — Tylkowski W. (Phis. część VII 1680) — Wasowski B. (Callicton. 1678).

Bibliogr. Estreichora V 110.

Witsius Hermann ob. Bythner Jan (1706).

WITT. Pohnisch-Preussischer Robinson, Welchen sein Wunderbares Schicksal in alle Vier Theile der Welt geführet hat. Aus dem Holländischen in das Deutsche übersetzt. Frankfurt und Leipzig. 1736. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 104.

Zryciną przedawiającą sześć postaci w strojach sześciu narodów.

Autor (nie podpisany) mówi w przedmowie, że nadał dziełu tytuł „Robinsona“ ze względu na popularność przygód Robinsona w Niemczech. W pierwszej części dzieła opisuje swoje pochodzenie z Gdańska (urodz. r. 1670) — stosunki swego ojca z Heveliussem — swój wyjazd w 15 roku życia do Rygi. Tu nieco o stosunkach w Infantach (gani niewolę chłopką).

W Rydze zapoznał się z młodym „kneziem“ moskiewskim, który go wbrew jego woli porwawszy siłą do Moskwy. Tu w mieście Moskwie i na wsi doznaje licznych przygód. Opisuje barbarzyństwo rosyjskie, obyczaje, przyrodę. Gdy został knutem przez swego pana obity, postanawia uciekać i istotnie ucieka wraz z jakimś kupcem niemieckim do Konstantynopola. Na tym urywa się część I, reszta już nas nie dotyczy.

Przygody same wydają się fikcją, ale autor był widocznie czas dłuższy w Rosji i podał wiernie, co widział.

Czartor. — Raczyń.

Witt Antoni ob. Excerpt (1776).

Witt Fryderyk (mapy) ob. Wit.

WITT (de) Jan, Raedt Pensionaris van Hollandt en Westvriesland († 1672). *Brieven Geschreven ende gewisselt tusschen den Heer Johann De Witt, Raedt-Pensionaris En Groot-Segel bewaorder Van Hollandt en West-Vriesland; Ende de Gevolmoghden van den Staedt der Vereenighe Nederlanden, So in Vranckryck, Engelandt, Sweden, Danemarcken, Poolen, enz. Beginnende met den jaere 1652. tot het jaer 1669. incluyt. Eerste Deel. Raekende de Negotiatien van de Heeren W. Boreel en C. van Beuningen, in Vranckryck*. [Tu rycina: na tle morza, a na nim okrętów handlowych, Merkuriusz plynie powietrzem w stronę kupieckiego kantoru]. In's Gravenhage, By Hendrick Scheurleer. M.DCC.XXIII. (1723). w 4ce, rycina (Johan de Witt), k. tyt., str. XXVI i 694.

Toż... Tweede Deel... Gravenhage, 1723. k. t. 1, str. 654 i k. 24.

Toż... Derde Deel... (j. w.) 1724. k. tyt., str. XL i 880.

Toż... Vierde Deel... (j. w.) 1724. k. tyt., str. 926 i k. 1.

Toż... Vyfde Deel... (j. w.)... 1725. k. tyt., str. XXVII, 568.

Toż... Sesde Deel... (j. w.)... 1725. k. tyt. i str. 614 oraz Register (r. 1727)...

k. tyt., k. 122 i str. 42 (Aenhangsel). Olbrzymie to dzieło zawiera korespondencję znakomitego męża stanu holenderskiego Jana Witta z rezydentami Stanów Holend w Anglii, Szwecji, Francji, Danii i Polsce (to znaczy w Gdańsku). Nas obchodzi bliżej ta ostatnia korespondencja, pomieszczona w t. V od str 884—555 *Briefven*

tuschen den Heer Johan de Witt en Govert van Slingelandt met Pieter Vogel-sangh... Midts gaeders Frederick van Dorp, extr. amb. aen de Koninghen van Sweden ende Polen... (1656—57).

Slingelandt bawi w r. 1656 w Gdańsku i stamtąd donosi Wittowi szczegóły o wojnie i o losach Karola Gustawa. Potem przynosi się do Malborka (7 Julii 1657) i Elbląga. — Dorp zjawia się w Gdańsku w paźd. 1656 (str. 452), w czerwcu jest w Malborku, we wrześniu wyjeżdża do Lubeki. Są też i listy pisane do nich przez Witta.

W innych tomach są wzmianki o Polsce, ale rzadkie, np. w t. III 138 o wzięciu Krakowa przez Szwedów. — Odnaleźć te wzmianki można szukając za nimi w dokładnym rejestrze (w tomie końcowym). Uzupełniają te dwa dzieła inne dużo dla nas ważniejsze zbiory dokumentów i aktów holenderskich, a mianowicie zbiór Aitsema (ob. Bibl. t. XII 80) i Resolution (ob. t. XXVI 255).

Finkel Bibl. I nr 1558, 3882 i III str. 1894. Czartor.

— Lettres et negociations entre Mr. Jean de Witt, Conseiller pensionnaire et garde de sceaux des provinces de Holland et de West-Frise et Messieurs les Plenipotentiaires des provinces unies des Pais Bas. Aux Cours de France, d'Angleterre, de Suède, de Danemarck, de Pologne etc. Depuis l'année 1652 jusqu'à l'an 1669 inclus. Traduites du Hollandais. A Amsterdam, chez les Ianssons-Waesberge, MDCC.XXV. (1725). w 8ce.

Tomów estery.

Tome premier. Contenant les negociations de M. Guillaume Boreel en France depuis l'an 1653 jusqu'à l'an 1659... str. 508.

Tome second. Contenant les negociations de M. G. Boreel et C. van Beuninge. En France depuis l'an 1660 jusqu'à l'an 1664... str. 612.

Tome troisieme. Contenant les negociations de M. C. van Benningen en France depuis 1664 jusqu'à l'an 1667... str. 707.

Tome quatrieme. Contenant les negociations de M. G. Boreel et P. de Groot en France, et en Suède depuis l'an 1664 jusqu'à l'an 1669. [Zrazem:] Table des matieres.

Mimo zapowiedzi mało tu wzmianek o Polsce. Oto ważniejsze: M. d'Avancourt envoyé en Suède de la part de France pour accommodement entre S. et Pologne I 415 — Danzig. Les Hollandais y ont moins de franchise. — Cette ville demande du secours I 414, 445. — Traité d'Elbing III 238, 513. — France offres faites aux Suédois

s'ils font la paix avec Pologne I 415—6. — Mr. de la Sale va de la part de France pour travailler a une paix entre S. et P. I 415. — Suède se rend maitre d'Elbing sans aucune resistance I 376.

Jagiell.

— ob. Relatie van de ceremonien (1670; broszura napisana z jego inspiracji).

Wittan Rafał ob. Wilkoszowski Ant. (Navigium 1736).

WITTE Bartholomaeus. Dissertatio ethica V. de actionibus humanis... praeside M. Johanne Sartorio... defendet... Thorunii (1687)... w 4ce, k. 24 nlb. Szabó III nr 3466.

WITTE Henning z Rygi (1624 † 22 stycznia 1696). Diarium biographicum in quo scriptores saeculi post natum Christum XVII. praecipui adducuntur et libri eorum recensentur concise descripti magno adducuntur numero. Gedani sumptibus Hallerveldii, Imprim. Rhetius 1688. w 4ce, sygn. A—Ccccc.

Ob. bliżej o tym dziele ważnym i dla polskich dziejów: Gadobusch Livl. Bibl. III 317—22. — Recke i Napiersky IV 539—46. — Jocher 1001. — Encykl. Orgelbr. XXVII 319.

Jagiell.

— Repertorium homileticum. Dantisci 1682. w 4ce. Uniw. Wileń.

Witte Jan, generał (ur. 1699 † w Kamieńcu 1785) ob. Florkowski J. (1785) — Koch Józ. (Głos 1786) — Sułkowski Aug. (Tabella 1778).

Gazeta Warsz. 1786 nr 48. — Wisłocki Katalog ręk. nr 2969. — Jego „Listy” wydał w r. 1868 St. Krzyżanowski (ob. Bibl. Estr. V). — Finkel Bibl. III str. 1894.

WITTE von Witenheim Jerzy Fryderyk (ur. 4 sierpnia 1749 † 21 czerwca 1830). Vorläufige Darstellung der Hauptanträge betreffend die Gerechtsame des bürg. Standes in den Herzogthümern Kurland und Semgallen. Mitau 1790. fol., k. 10.

Przedruk w Sammlung aller bish. Schriften (Mitau 1791—92). w 4ce, str. 3—21.

— Gravamina civitatum ducatum Curlandiae et Semigalliae, excelsae Deputationi per status Serenissimae Reipublicae constitutae exposita (Varsaviae 1791). fol., str. 46.

— Uciążliwości Miast Xięstw Kurlandyi i Semigallii do Przedświetney

Deputacyi przez Stany Nayiasnieysze Rzeczp. wyznaczoney podane. (Warszawa 1791). fol., str. 20.

— Refutatio objectionum a delegatis status nobilitatis Curlandiae et Semigalliae gravaminibus ordinis civici eorundem ducatum per ejusdem delegatos deputatione exhibitis, oppositarum. — Zbiecie zarzutów, które delegowani stanu rycerskiego, naprzeciw uciążliwościom i żądaniom stanu mieskiego przez swoich delegatów deputacyi złożonym, przytoczyli. (Varsaviae 1791). fol., str. 16.

— Ueber die Duldung der Juden in den Herzogthümern Kurland und Semgallen. Mitau (1786). w 8ce, str. 36.

Porównaj: Bergeson; Bemerkungen; Braun.

— Etwas fürs Kurländische Publikum über die gegenwärtige Lage der Kurländischen Staatsangelegenheiten und deren erspriessliche Behandlung nach Maassgabe der neuen für die Herzogthümer Kurland und Semgallen im Jahr 1774 auf dem Reichstage zu Warschau verfassten Constitution. Mitau 1776. w 4ce, str. 36.

Wszystkie powyższe druki posiada biblioteka publ. Petersb.

Recke i Napiersky IV 554—5. — Encykl. Orgelbr. XXVII 321.

Witte Józef ob. Ihnatowski Ignacy (1781).

WITTE (de) P. Wederlegginge der Sociniaensche dwalingen, uytgegeven, na voogrgaende visitatie en approbatie des Eccles. Amsterdam, Ravesteyn, 1658/61 (2 tomy) w 12ce, k. 24 i str. 491; k. 9 i 8, str. 687 oraz k. 8.

— Wederlegginge der Sociniaensche dwaelingen, in forme van Catechizatie. Delf 1655. w 12ce, str. 672.

Witte Walenty German ob. German Walenty — Smogulecki Jan (Sol 1626).

(Witten Franc. Gedeon). Odpowiedź z strony Ur. Franc. Gedeona de Witten Podkomorzego JKMci, swym, tudzież brata swego Jana i Filipiny Elżbiety de Koskul z domu de Witten siostry swej rodzonych imieniem czyniącego powoda, na stan sprawy z strony JW.

Piotra na Infanciech, Kurlandyi i Semigallii Xiążęcia (1787). fol., str. 27 i 2. Obacz Biron Paweł.

— Stan sprawy Ur. Franciszka Gedeona de Witten podkomorzego I. K. M. swym tudzież brata swego Jana i Filipiny Elżbiety de Koskul z domu de Witten swej rodzonych imieniem czyniącego powoda. Przeciwno I. W. Piotrowi xiążęciu kurlandzkiemu i Semigallii pozwanemu. fol., k. 7.

O dobra Grynhoff po konwencji petersburskiej z 5 sierpnia 1762 zawartej z Ernestem J. Bironem przez Katarzynę II i po dniu 13 Januar. 1788. Jagiell.

WITTENBERG, marszałek szwedzki, hrabia. Articulen tusschen den Grave van Wittenbergh Generael Velt-Marschalek vande Sweetsche Legers, ende de Palatins van Posnanien ende Calicx. Brief van S. Maj. van Sweden aen de Senateurs van sijn rijk op het subject van sijn Victorien in Polen, etc. s'Hage. 1655. w 4ce, str. 8.

Mieści traktat Wittenberga z wojewodami poznańskim i kaliskim oraz list Karola Gustawa do szwedzkich senatorów o swyciastwach w Polsce. Król. w Sztokb.

— Relation von Ihr. Kön. Maj. zu Schweden Armée unter des H. Feldt-Maresch. Graff Wittenberg Excell. Aufbruch von Stettin, Marsch nach der polnischen Grentz. Anno 1655. w 4ce. Dzików.

— Dreyerley Friedens Vergleichungen zwischen... I) Wittenberg und den Polnischen und Calissischen Woywodschafften, II) Denen Ständen aus Lithauen... und dem Graf Magnus de la Gardie, III) dem Grafen Wittenberg... und dem Czarnecky wegen Übergabe von Krakau. Im Jahr 1655. w 4ce, k. 8.

Ob. Friedens Vergleichungen. Gdańs. miejs.

— ob. Accord wegen Warschau — Accords-Puncta (1656) — Accorts-Puncta (1656) — Karol Gustaw — Kochowski W. (Climact.) — Praesentatio (circa Ustie 1655) — Puffendorf (De rebus; tu dużo o nim) — Relation (1655) — Repraesentatio (1658) — Theatrum Europ. — Twardowski Sam. (Woyna 1651).

Finkel III nr 3899, 3912. Tu zestawione współczesne opisy pochodzą Wittenberga w Polsce.

(Vittenbergensis Academia). Liber scriptorum, quae in Acad. Witebergensi publice proposita sunt. Anno MDLI (1551). w 8ce.

Jest tu nieco o rzeczach polskich, np. plakat o śmierci Jerz. Wierza (Wierza?) z r. 1550 (tu wspomniany Anianus, przesyłany przez Jana Łaskiego, i sławiony z powodu uczoności, znajomości języków i charakteru).

Wittenbergensis Academia (Vittenbergenses theologi) ob. Axt Samuel (1710) — Balduinus Fr. (Wiederlegung 1619, Refutatio catech. Socin. 1620) — Biskupski P. (1607) — Bornbach St. — Brzeziński Waw. (1561) — Bukky (1746) — Calovius (1651) — Carolinus (1571) — Codicius Marcin (Pniwski) — Crugerus Piotr — Crusius — Culvensis Abr. — Curaeus (1567) — Cyrus Jędrzej (1646) — Czarnkow J. P. (1625) — Duraeus J. (1635) — Eber (1561) — Eucharius (1584) — Faenstel Idzi (1710) — Franzius W. — Goniądza (z) Piotr (De communicatione) — Gorajski Piotr — Górka Andrzej — Górka Łukasz — Górka Stan. — Goski Jezajasz — Gosławski Adam (1620) — Hock (1618) — Jessen (1596) — Izdebski Stan. (1679) — Klesch (1674) — Knobelendorf Eust. — Konarski Adam — Krasiński Franc. — Krosniowski — Kuchler Jak. — Lagus Jac. (1648) — Lesle (1651) — Łasicki Jan — Mażyński Jan — Meerheim (1793) — Melanchton — Milodroski (1603) — Modrzewski Frycz — Moskorzewski Hier. — Murzynowski Stan. — Nabrowski Dan. — Naruszewicz Stanisław (1588) — Orzechowski Stan. — Orzelski St. — Ostroróg Jan — Ostroróg Wac. (1560) — Pilcius K. — Praetorius Zach. — Rabe Justus — Rapagelan Stanisław — Reticus Joach. — Rotundus — Rutkowski And. (1612) — Salomon Alb. (1583) — Samuel And. — Scharffius J. (1662) — Scherbius Filip — Schurtzleisch K. — Siemuszowski Jan — Smalcus Wal. (Catech. 1608, 1609) — Smotrzycki Melecy — Sokolowski Stan. (polemika z teolog. witenb.

w sprawie kości. wschodniego) — Solikowski J. D. — Staphilus — Szarzyński Mikołaj — Thilo Gotfr. (1668) — Trezy Krzysztof — Trepka Ostafi — Trzycieski And. — Turnowski Teofil — Warszewicki Stan. — Xylander (1598) — Zborowski Jan — Zborowski Marcin.

Album Acad. Vitemb. tom I 1841 (wydał Försteman) i II 1894 (wyd. O Hartwig). Tu dużo nazwisk polskich scholarów. — Wisłocki Katalog rękop. Jagiell. nr 154, 2363, 3222.

Wotschke w Jahrbücher für Kultur und Gesch. der Slaven N. F. Band II Heft II (1926) str. 169—200 (Polsische Stud. in Witt.). — Tenże w Archiv für Reform. Gesch. XV (1917). — Tenże Bilder aus dem Leben der witt. Studenten 1925 (tu o konflikcie Melanchtona i Górki). — Tenże Calviner in Wittenberg w Zeitschr. des Vereins für Kirchen Gesch. Sachsens 1924. — Tenże Gesch. der Reform. 1911 str. 315. — Brandt w „Deutschland und Polen“ 1933 str. 81—95. — Warmiński Andrzej Samuel i Sekl. (1906) passim. Bidlo Jednota II str. 65 i nast. — Fijałek w Polonia Sacra 1919 str. 143 (Rotundus, Ad. Konarski, Brzeziński, Stan. Sokolowski, J. D. Solikowski). — Masurkiewicz ks. Początki Ak. Lubr. 1921 str. 35. — Kot Frycz (1923) str. 30—2 oraz 316. — Kolbuszewski Problemy Mel. w Spraw. T. N. Warsz. 1928 t. XXI (Polacy na uniw. w Wit.).

Obszerną relację Laurenojusza o próbach zbliżenia się braci ceskich z teologami witemb. w r. 1568—9 (Melanchton, Peucer, Eber) ogłosił Jaenichius w Meletemata tor. 1762 tom IV.

(Wittekowie). Sprawa WW. JPP. Felixa Oyca Rotmistrza, Tomasza Regenta Ziemi Wileń: Syna Wittekow. z W. JP. Karolem Towiańskim Steem Juturskim. (1798). fol., k. 3 nlb.

Dopis.: Leopold Lipnicki. Uniw. Wileń.

Witthof Aleks. ob. Lgocki A. (1734).

Wittich Krystyna ob. Fresich J. (1670) — Gerlach Daw. (1670) — Grewer Christ. (1670).

WITTING Jakub. Exercitatio Philosophica de Syllogismi definitione A... MDCLXXXII... Jacobus Witting Mariaeb. Auctor et Respondens. Thoranii excudit... Bekk. (1682). w 4ce.

Król. w Sztokh.

(Witting Jerzy). Glückwünschender Ehren Dienst dem Hn. Georg Wittingen Bürger in Thorn als er mit Jungfer

Christina Steberin ehelich vertrauet ward. Thorn 1671. w 4ce, k. 3 nlb. Krasiań.

Wittkopfen Jerzy ob. Freywaldt Ch. Witton Rafael ob. Lipski Jan.

Vittoria ottenuta da Cosacchi, e Polachi della fortezza de Daurè. Venetia, Bolsius. 1684. w 4ce, k. 2.

Petersb. publ.

— della fede ob. Capesi Zyg. (1708).

Wittow Jan ob. Niewieski Jan (1668).

Wittwe (Die unglückliche) aber nun glücklich (1697)... ob. Cassander.

WITULSKI Józef. Universae Theologiae speculativae theoremata studio triennali complexa... anno 1685. w 4ce. Dzików.

WITUŃSKI (Withuński) Augustyn Rola, bernardyn († 20 lipca 1654). Dom Wielki Głos wdzięcznej niesmiertelności rozmnażający Na Pogrzebie Wielmożnego Jego Mości Pana P. Stanisława Woyny Kuchmistrza W. X. L. Ciwoną Gondinskiego, Połongowskiego, &c. Stąrosty, Kazaniem delinearowanym Przez X. Avgvstina Witvnskiego Zakonu Franciszka Świętego, Bernardynow mianowanego Prouinciey Polskiey Oyca. w Salanciech Maiętności dziedzicznej dnia 15. Iunij Roku 1649. Vilnae, Typis Academiae Soc. Iesv. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 23 nlb.

Druk gocki.

Dedyk. Elżbiecie Kirszeysteynownie Woininy (sic), Kuchmistrzowy W. X. L. — Tu wysławia kuchmistrza Woynę. — Wkazaniu dużo szczegółów o nim i o całym domu. Opisuje też jego śmierć. Akad. — Krasiań. — Przerds. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Radosny Grob Jaśnie Wielmożnego Jego Mości Pana Alexandra Mosalskiego, Woiewody Minskiego Stąrosty Kowińskiego, Ciwoną Retowskiego, Dzierżawce Iasvvońskiego, &c. Na Kazaniu Pogrzebowym w Kownie w Kościele Troycy świętej Pánien Zakonnych Franciszka świętego, Reguly pokutujących wystawiony. Przez X. Avgvstina Witvnskiego, Zakonu Franciszka świętego Bernardynów nązwanego Generálnego Lektorá y Kąznodzieię, ordynálnego (sic) Professorá S.

Theologiey w Klasztorze Wileńskiem. Die 19. Maij Anno Domini 1643. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i str. 53.

Na odwr. karty tyt. herb Jasieńskich (sic) i 6-wiersz. Dedykacja Apoloniey Jasieńskiej Mosalskiej, wdowie.

W kazaniu wysławia smarła oraz jej przodków i koligatów (m. i. Skorulskich). Na str. 26 opowiedziana anegdota, jak arcyb. moguncki spropoił na bankiet panów polskich, ale przedtem rozpytywał się, jak ma ich posadzić: jedni powiedzieli, żeśmy są principes de nullo castro; drudzy duca de parva villa a pod czas nihil in illa; insi że barones na turskich granicach... itp. Ale najlepiej wyszedł chudy pachol, który powiedział: sum elector ser. Poloniae regis — bo tego najwyższej posadzono.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasiań. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Gryf Chodkiewiczowski, kazanie na pogrzebie Krzysztofa Chodkiewicza wojewody Wileńsk. przez W. O. Augustyna Witvnskiego Bernardyna Prow. Polskiey, Kustosza y Gward. Wileńskiego... 5 Novem. 1652. Vilnae, Soc. J. w 4ce.

Dedyk. książęnej z Druka Horakiej Zofii Kraysatofowej Chodkiewiczowej wwdznie Wileńsk. Ossol. — Uniw. Lwow.

— Kamień wiecznie żyjący w Karniowy wystawiony, śmiercią JW. JMP. Krzysztofa Wiesiołowskiego Marszałka W. W. X. Lit... przez X. Augustyna Witvnskiego Zakonu S. Franciszka Bernardynów mianowanego w Karniowy d. 24 Maii A. D. 1637. Cum licentia specialii Rmi patris Pacifici Romani Commissarii et Visitatoris Generalis Apost. W Krakowie w Drukarni Macieja Andrzejowczyka. (1637). w 4ce, k. 17 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Janina i 8 w. pol. Przypisał autor prozą Jakubowi Sobieskiemu podczasom kor.

Bawor. — Dzików — Jagiell. — Krasiań. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Okowy Niesmiertelny (sic) Sławy y Chwały, Jego Mości Pana P. Ierzego Deszpoty Zienowicza Starosty Opiskiego Pułkownika Mężnego y Sławskiego w Dzień Pogrzebu ciała jego w Kościele Wileńskim Franciszka Świętego, Oycow Bernardinow praesentowane. Przez X. Avgvstina Witvnskiego

Tegoż Zakonu y Kościoła, Lectora y Káznodzieie, Oycy Prowincy Polskiej, dnia 15. Márty, 1649. w Drukarni S. Troycy, Oycow Bázilianow. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 20 nlb.

Na odwr. herb i wiersz polski. — Dedyk. Stanisławowi Deszpotowi Zionowiczowi podk. osmiańskiemu. W kazaniu mówi dużo o Deszpotach, wywodząc ich z domostwa strasnego Mahumetanom Skanderbega. Także jedna carowa moskiewska, Iwana żona, od nich szła. Jej córką była Helena żona Aleksandra. Później nazwali się Zenowiczami, gdy osiedli uchodząc z Wołoch na Litwie (Teste Paprocki). Dalej idą pochwały Jerzego i jego poświęcanie. Akad. — Bawor. — Przesz. — Uniw. Wileń.

— Dla wieczney pamięci Chorągiew pobożney miłości na zniesienie żałobney chorągwi z śmierci JW. JM. Pani Elżbiety z Gosławic Wołłowiczowey Starościny Jeneralney Zmudzkiej, Ciwonowey Gondińskiej, Szawelskiej, Kobryńskiej Starościny w Kościele Brzeskim u OO. Bernardynów na pogrzebowych egzekwacjach kazaniem wystawioną przez X. Augustyna Withuńskiego Zakonu Franciszka S., Bernardynów mianowanego, w klasztorze lubelskim Lektora Philosophy d. 3 Stycznia w r. 1636. w Lublinie u Pawła Conrada. (1636). w 4ce, k. 18 nlb.

Na odwróceniu strony tyt. herb Wołłowiczów i 8 w. polskich.

Przypisał autor prozą Hieronimowi Wołłowiczowi mężowi zmarłego.

Czartor. — Dziękó — Jagiell. — Krasiań. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Warsz. powss.

— Pierścien Niesmiertelności: Oddany w żałobnych namiotach śmierci Jaśnie Wielmożnego Pána, Ie Go Mosci P. Krysztopa Wiesiołowskiego, Wielkiego Marszałka W. X. Litewskiego, Mielnickiego, Tykoćńskiego, Surazkiego, Kleszczelskiego, &c. Stárostę, Oekonomá Grodzieńskiego. Przez X. Avgvstina Withuńskiego Zakonu s. Franciszka Bernardynów mianowanego, w Konwencie Lubelskim, Lektora Philosophy, y Káznodzieie. W Horodnicy przy namiotach 26. Maj. Roku 1637. cum speciali licetia Rndiss Pris Pacifici Romani Commissarij & Visitatoris Generalis Apostolici. W Krakowie, w Dru-

karni Mácieia Andrzejowczyka. (1637). w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i 8-wiersz polski. — Dedykacja Stan. Lubomirskiemu, datow. z Krakowa 3 Julii 1637. Jego żoną była Aleksandra z Sobieskich. Opisanie obszerne pobożną śmierć zmarłego.

Jagiell. — Krasiań. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Przywilei Niesmiertelności Jaśnie Wielmożnego y Przewielebnego Jego Mości X. Abrahama Woyny, Biskupa Wileńskiego, w Kościele Katedralnym Wileńskim w dzień pogrzebu ciała jego. Tłumaczony Przez X. Avgvstina Witvńskiego Zakonu Franciszka Świętego Bernardynów mianowanego, Oycy Prowincyey Polskiej, Lektora y Káznodzieię Wileńskiego. Dnia czter-nastego Maiá, Roku 1649. W Drukarni Świętey Troycy y Oycow Bázilianow. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 25 nlb.

Druk gocki.

Dedyk. do katedry i kapituły wileńskiej.

Opisuje katafalk i jego napisy i do nich nawiązuje pochwały zmarłego (pobożność, hojność itp.).

Akad. — Krasiań. — Przesz. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Wieczney Woniey Roza Nowem Grodem Zalv Otoczona. Przez Smiere Jaśnie Wielmożnego Pána I. Máci Pána Basylego Kopeia Kásztellána Nowogrodzkiego, Oskiego, Przelomskiego &c. &c. Stárosty. Podana Przy oddaniu Ciała do ziemi w Kościele Wierchowickim dnia 22. Kwietnia, Roku Páńskiego, 1636. Przez X. Avgvstina Withuńskiego Lectora Philosophy, w Konwencie Lubelskim Zakonu Franciszka S. Bernardynów mianowanego. w Lublinie. V Pawłowej Konradowej 1637. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Chodkiewiczów i 10-wiersz polski. — Dedyk. Barbarze Chodkiewiczównie Kopeiowej, kaszt. nowogr., datowana z Lublina 1 junii 1636.

Wspomina podróże Kopeia do Szawcji i do Moskwy w usługach króla oraz poselstwa na sejmy (tam ręką za broń się ująwszy: że to ja dla wolności przy hoku noszę, nie dla stroju). Wystawił chorągwie do walk w Moskwie, Infantach, Wołoszy. Szymatykiem bywszy odatąpił odszczepieństwa. W majątności wierchowickiej ten kościół, w którym jestechny, wystawił. Założył

3 szpitale, popierał zakon franciszkanów, szańował stan kapłański. Bawor. — Czartor. — Krasiań. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Tyará Wieczności. Jáśnie Oświeconey X. Katarzyny z Potoka Radziwillowey Xiężny na Birzach y Dubinkách, Naywyszey Podkomo: W. X. Lit: Kázimirskej, Kámienieckiej, Saywenskiej, &c. &c. Stárościny. W Skarbcu Pogrzebowym. W Kościele Katedralnym Wileńskim na Kazaniu praesentowana. Przez X. Avgvstyna Witvńskiego, Zakonu Franciszka S. Bernardynów mianowanego, Lektora y Káznodzieię Generalnego, y Ordynalnego (sic) Professorá S. Theology. w Klasztorze Wileńskim. die 10. Februarij Anno Domini 1643. Vilnae Typ: Acad: Soc: Iesv. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 35 nlb.

Na odwr. k. tyt. miedzioryt Orła z herbem Radziwillów na piersi oraz osmiowiersz polski. — Dedyk. na 5 stronach Januszowi Radziwillowi „z ponikłym peklonem“. Pismo, że drukował ten obraz na jego rozkaz (a więc niewątpliwie i koszt). Wychwała zmarłą i różnych Potockich jej przodków, także matkę zmarłej Mohilankę, gospodarównę wołoską (Piotra Mohilę, Jeremiego M.). Wreszcie sławi Radziwillów. Dziękuje obecnym, m. i. K. L. Sapieśo.

Język napuszczony, makaroniczny, barokowy, np. mówi o dworskich pannach: Przeświała Junony trzode, którą smutny Saturn zgrzebnem Jamorłukiem okrył, obawiał się podobno, abyście Dyannę o sztukę wpredni niepowabiały; widzę, iż gorącości serce wasze pełne wsdychania tylko z pod tej sieci wydaje, płacalnym stękanem was zabawiając... itd.

Maciejowski Piśmien. III 792—4. — Encykl. Orgelbr. XXVII 322. — Święcki Hist. pam. II 305. — Bandtkie Hist. druk. I 357. — Krassowski Wilno IV 189. — Encykl. kośc. XXXI 523. Chrept. — Czartor. — Jagiell. — Krasiań. — Ossol. — Raczyn.

WITUŃSKI Jan, pleban na Nowym Mieście. Krotkie zebranie Postanowienia Powinności, Zacności, y Przywileiow Bractwa Szkaplerza Naswietszey P. Mariy z Gory Karmel: W Prowadzone do Kościoła Panny Máryey na Nowym Mieście w Warszawie, dnia 8. Grudnia, Roku 1627. Wydane dla nabożney Bráćiey y Siostr, Przez X. Stárszego,

y Stárszych jego, Wárszawskich. W Wárszawie, W Drukarni Iana Rosowskiego, I. K. M. Typographá, Roku Páńskiego 1628. w 8ce, k. tyt. i k. 11 nlb. (sygn. C₂).

Ded.: Panom Burmistrzom, Senatowi i Obywatelom warsz. autor na ten Nowy Rok Z. Z. Wzywa ich do walki z heretykami. Następuje opis początków bractwa szkaplerza (założone w r. 1216 z natchnienia Matki B.). — O powinnościach członków bractwa (m. i. mięsa w środę nie jeść). O odpustach. Kończy litania o N. M. P. i modlitwy.

Na egz. kórn. podpis: Ex libris Nicolai de Rozice Bzaskowski cust. vars. Maciejowski Piśm. III 787. Kórnik.

WITUŃSKI (Withunski) Stan. [Miał wydać traktat o Monasterium Calisiense tertii ordinis].

Ob. Jocher II str. 65.

Vitus Theoderus (Veit Dietrich) ob. Theodor.

WITUSKI Hieronim Zygmunt, kanonik poznański. Auspice Deo Divisique annuentibus. Svb Praesidio Clarissimi, Consultissimique Viri, D. Ioannis Behem. I. V. D. in florentissima Herbipolensium Vniuersitate Institutionum Imp. Professoris Ordinarij, Praeceptoris sui multis nominibus colendi. Has Infra Positas Conclvsiones Pvblicij exercitij gratia discutiendas proposuit Hieronymus Sigismundus a Zicko Wituski aedis Cathed. in Vrbe Posnaniensi Canonici. Die 30. Mensis Septemb. an: à Partu Virgineo 1613. Hora locoq; consuetis. [Tytuł w ozdobnej ramce. W jej części dolnej:] Herbipoli, Excudebat Conradus Schvvindtlauff. 1613. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Dedyk. Julio episcopo Wirceburgensi, dat. Herbipoli 26 septem. 1613.

Dysertacja omawia pojęcie darowizny, różniąc dwie formy: mortis causa i non mortis causa. Kto może darowywać? Co można darować? Czy testament można uważać za donatio mortis causa? Czele oparte na prawie rzymskim i na glossatorach. Na koniec pięć twierdzeń (impertinentes). Czołość wygłada podobnie co do metody, jak wprowadzone w tym właśnie czasie dysputy doktorskie w Krakowie. Uniw. Wileń.

WITWICKI Aleksander. Adoreae sapientiae Matri Virgini Mariae emensae

Philosophiae laborum anathemate cultus ac veneratio per devotissimum sibi clientem Alexandrum Witwicki P. M. in Collegio Varsav. Societatis Iesu absolutum Philosophum Praeside R. P. Ioanne Godebski Societatis Iesu, Artium Liberalium et Philosophiae Doctore, ejusdemque in Collegio Varsavien. Societatis Iesu ordinario professore Anno D. 1683. Varsaviae excudebat Carolus Ferdinandus Schreiber. fol., k. 9 nlb.

Tytuł jest na blasze ryty, u góry rycina N. M. P. z Jesusem na ręku. Są to konklasje filozoficzne w liście 50.

Jagiell. — Zamoj.

Witwicki Jan ob. Beize Stanisław (1780) — Borowski Jul. (Propos. 1780).

WITWICKI Stanisław Jan, biskup poznański († 1697). *Abrys Doczesney Szczęśliwości Między Cieniami ludzkiego nieukontentowania na widok wystawiony dla pożytku Duchownego Diecezey Łuckiej y Brzeskiej Przez X. Stanisława Witwickiego Biskupá támeżnego w Roku 1685. w Warszawie, u Karola Ferdynanda Schreybera I. K. M. Typog. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 238.*

Dedyk. królewicowi polskiemu.

Rzecz podzielona na 20 rozdziałów. Treść ich próżność doczesnego szczęścia: Przyczyny nieukontentowania naszego; nie ma szczęścia w przełożeniu ani w żadnym dobrach świata. I nauki i kunszty nie dają szczęścia (żadna nauka ani filozofia, ani fizyka, ani polityka nie zaspokajają człowieka — cóż dopiero geomancja, kabbale itp.). Istota namiętności ludzkich. Budowa mózgu (z całego ciała tylko nad włosy cieńsze schodzą się w mózgu). Jak się uwolnić od namiętności? Należy się zgodzić z wolą bożą. Choroby imaginacji ludzkiej i lekarstwa onejże (str. 187). Prestrogi do zrzucenia ciężkiego jarzma tyranii opiniej. Życie nasze podobne jest do komedii. Kto ma na świecie co własnego? Kto ma więcej nad słowa i ceremonie? Pamiętaj, że nie świat dla ciebie, tylko ty dla świata. — Są tu myśli głębokie, ale nie opracowane naukowo. Literatry nie cytują, pisze dla szerokiej sfer.

Jocher 4187 a. Czartor. — Ossol.

— Toż... przez JW. JX. Stanisława Witwickiego Biskupa Łuckiego y Brzeskiego naprzód w Warszawie r. 1685, a teraz powtórnie w Wilnie na świat

wydany. W drukarni Akad. S. J. 1748. w 8ce, k. 8 i str. 238.

Dedykacja do Tadeusza i Izabeli z Radziwiłłów Ogińskich, kasztelanów trockich, od Drukarni Wileń.

Jocher 4187 b. Ossol. — Uniw. Wileń.

— Toż... teraz po trzecie w Wilnie 1754 wydany w drukarni XX. Franciszk. w 8ce, k. 8 i str. 238.

Kraszewski Wilno IV.

Ossol. — Uniw. Wileń.

— Stanisława Witwickiego Biskupa Łuckiego i Brzesk: *O Szczęśliwości Doczesney Pisma. w Roku 1685 pod tytułem Abrys Szczęśliwości Doczesney wydane. A teraz prócz odmiany w Tytule wiernie przedrukowane. w Warszawie, w Drukarni Nadw. J. K. Mei Roku 1779. w 8ce, str. 237 i kart 2.*

Jocher 4187 c.

Akad. — Bawor. — Chrept. — Czartor. —

Drohob. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. —

Racyn. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— *Dies sine Occasu Olszovianae Gloriam Exortus in Persona Celsissimi Principis ac Reverendissimi Domini D. Andreae Olszowski... Archiepiscopi Gnesnensis... praesentatus eidem... in auspiciatissimo ingressu ad Ecclesiam primatiale Metropolitanae Gnesnensis per Ioannem Stanislaum in Witwica Witwicki, eiusdem Ecclesiae et Varsaviensem Canonicum, Infulatum Olicensem... Anno 1675. Die 20. Octobris. fol.*

— *Grammatica aliàs Literatvra Eiusq; Constructiones ad Dogmata Christiano Politico Moralia, Revocatae in gratiam Studiosae ac Diaecesanae Inventutis Per Nos Stanislaum in Magna Witwica Witwicki, Dei & Apostolicae Sedis gratiã Episcopum Luceoriensem & Brestensem Anno Domini M.DC.LXXXVII. (1687). In Lucem edita. Varsaviae, Typis Caroli Ferdinandi Schreiber S. R. M. Typogr. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 332.*

Dedykacja na 2 kartach do królewiczów Aleksa. i Konst., synów Jana III. — Po czym na str. 1—8: Totius operis ratio ad Lectorem. (Mówi tu, że próbował naśladować reguły gram. łac., aby napisać grammatycam christianam literaturae).

Całe dzieło ma charakter moralizujący. Prawda jest tylko w Kościele, toteż nie

ma literatury poza kościelną. Na niej powinna się uczyć młodzież. Juventuti quae inspiranda sunt? Grzechy i wady. Accusatio sui coram Deo utilis itd. itd. itd. Te wszystkie nauki moralne są podane pod tytułami przypominającymi gramatykę (De conjugationibus, De nomine, De pronomine, De verbo itp.) choć tytuły takie nie mają z treścią związku. — Od str. 226 idą wywody o potrzebie słuchania praw (boskich, ale i ludzkich); na str. 307: morbi Regnorum; consonus religioni cath. animus firmat regna itp. — Przykładów najwięcej czerpie z historii rzymskiej, polskie stosunki widocznie przezornie omija.

Chwałkowski w dziele Principum occupationes (1690) często się na to dzieło powołuje. — Jocher 4188.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Raczyn.

— Kazanie X. Jana Stanisława na Witwicy Witwickiego Biskupa Kijowskiego y Czerniechowskiego, Opata Płockiego, Infulata Olyckiego... na pogrzebie J. W. Doroty Gnińskiej Wiewodziny Chelmińskiej miane dnia pierwszego pogrzebu u Oyców Reformatorów... w Warszawie dnia 30 stycznia R. 1680. fol., ark. C₁.

Kazanie nastrożone łaciną.

Akad. — Jagiell. — Ossol. — Raczyn. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— Nauka powołania do stanu duchownego y obowiązków Chrześcijańskich w dwóch Częściach... ob. niżej: Pierwsza część, w której się daie Nauka (1684).

— Zbawienne nauki osobom do stanu duchownego zabierającym się wybrane z Obowiązków Stan. Witwickiego Bisk. Kijowskiego. w Poznaniu w Drukarni Woyc. Laktkańskiego. w 8ce, ark. H₂.

Jocher 5754.

Ossol.

— Pierwsza Część W której się daie Nauk powołania do Stanu Duchownego, y Obowiązków w tym Stanie będących, tak do chwały Boskiej jako y pieczęlowania dusz od Bogá powierzonych. Przez Stanisława Witwickiego z Bożey y Stolicy Apostolskiej łaski Biskupa Łuckiego y Brzeskiego, dla Duchowieństwa teyże Diaeczey y Pisma Bożego, z ustaw Kościelnych, z Oy-

cow Świętych Zebrana. Roku 1684. Dnia 20. Września. [Tu ozdobnik]. w Warszawie w drukarni Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i 8 nlb., str. 202.

Część Wtora W której się daie Nauk powołania Chrześcijańskiego Katołickiego, nie tylko w powszechności Obowiązków Chrześcijańskich, ale y w szczególności każdemu Stanowi należących dla Owiczek Chrystusowych. Przez X. Stanisława Witwickiego z Bozey y Stolicy Apostolskiej łaski Biskupa Łuckiego y Brzeskiego, dla Duchowieństwa teyże Diaeczey y Pisma Bożego, z ustaw Kościelnych, z Oycow Świętych Zebrana. Roku 1684. Dnia 20. Września. [Tu linia]. w Warszawie w Drukarni Scholarum Piarum. w 8ce, k. 2 nlb., str. 381, str. 5 nlb. (rejestr).

Na odwr. k. tyt. przedmowa: Stanisław biskup diecezji łuckiej duchowieństwu nie znikomego dobra życzy (3 strony), po czym dedykacja: Naj. Krolowi Janowi III (na 11 stronach).

W dedyk. tej wychwala zwycięstwa Jana III („Salwował Kraków, Warszawę, Lwów w jednym Wiedniu“) i sławi jego rycerską naturę.

Dzieło całe jest pisane rytmiczną prozą, podzieloną na wiersze, ale o niejednokowej liczbie zgłosek. Oto początek: Jako zwyczajnego pasterza napierwsza jest powinność — Znać owieczki i one paść na ciele w zdrowych pastwiskach — Tak duchowne pasterstwo nasze na tym właśnie sawiło — Abyśmy sa przykładem i nauką Chrystusową owieczki nasze duchowne — Dobrze snali i one boską nauką na żywot wieczny karmili...

Jest to więc podręcznik etyki dla stanu duchownego i świeckiego, opracowany na podstawie nauki chrześcijańskiej. Rozpocyna go rzecz o obowiązkach każdego chrześcijanina, potem idą rozdziały o obowiązkach duchownych (diakonów, plebanów), potem o sakramentach, mszy, kazaniu, trybie życia (zakazane myślistwo, komedia, gry, zbytnia miłość ku rodzinie swojej) i paciierzach, o nierzędzie, o sakonach, o ojcu świętym, o biskupach wykład dziesięciorga i Pater noster. — W drugiej połowie drugiej części (od str. 188) idzie wykład o obowiązkach moralnych innych stanów: króla, senatorów, szlachty, sędziów, hetmana, o obowiązkach małżonków, o stanie wdowim, o obowiązkach gospodarzy, sług i poddanych. Kończy wykład o 4 rzeczach ostatecznych (śmierć, sąd, piekło, niebo).

W całym dziele liczne wycieczki przeciw herezykom, złemu życiu kleru (na str. 129 powołuje się na pisma bisk. Lubiąskiego), zabobonom. Zwłaszcza zbyt pochopną wiarę w czary, pławienie cesarownic i prześladowanie żydów za morderstwa rytualne (cz. II str. 217). Wytyka szlachcie prywatę i swywołę (cz. II str. 198), niedostateczne kształcenie dzieci (cz. II str. 263), chowanie żydów po wsiach dla zysku (cz. II str. 279) itp. wady — z więc dotyka niektórych grzechów społecznych. Na str. 309 (w cz. II) w rozdziale o obowiązkach nauczycieli omawia szeroko zasady filozoficzne, jakich powinni użyć: o materii, o elementach, o pierwiastkach (które chymicy solami zowią), o stosunku natury do Boga, o budowie ciała, o duszy i mózgu, i śada, aby nauczanie liczyło się z potrzebami życia: „częstokroć po 20-letniej nauce nie wie młody, jako przełożonych szanować, jako z sąsiadem żyć, jako cudzego nie pragnąć...”. Bardzo silnie podkreśla próżność dóbr świata. Język dzieła jest czysty, makaronizmy stosunkowo nieliczne. Charakter obliczony na przystępność.

W znanych mi egzemplarsach karta tytułowa brmi jak podano powyżej, czyli że nie ma tytułu właściwego, wspólnego dla obu części. Jak wynika z dedykacji, miał tytuł bramię: Zbiór obowiązków duchownego y świeckiego stanu — ale z wiadomych przyczyn puszczono w świat egzemplarze bez niego. Dopiero w dalszych wydaniach dodano tytuł: *Obraz prawdziwego...*

Zakuski Bibl. post. 92. — Jocher 4290 a. Csartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— *Obraz prawdziwego kapłana w obowiązkach Stanu Duchownego tak do chwały Boskiej, jako y pieczęlowania dusz od Boga powierzonych należących; niegdy przez JW. Jmci X. Stanisława Witwickiego Biskupa Łuckiego y Brzeskiego jasnemi Pisma Świętego, Ustaw kościelnych y Oyców Świętych kolorami wyrażony duchowienstwu przed tym Łuckiej teraz Krakowskiej dyecezyi dla Defektu Exemplarzów tak pożytecznych y zbawiennych z Prasy Drukarskiej pokazany Roku którego Naywyższy Kapłan Chrystus na wzór Swoy Kapłanów Kościoła swego postanowił 1751. W Krakowie w Drukarni Michała Józefa Antoniego Dyaszewskiego J. K. Mości Typografa. (1751). w 8ce, k. 2 nlb., str. 208.*

Jest to przedruk części I poprzedniego dzieła.

Jocher 4290 b.

Dzików — Krasia. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— *Obraz prawdziwego Chrześciana w Obowiązku nie tylko wpowszechności ale y wszczegolności kazdemu Stanowi należących; niegdy przez I. W. Jmci X. Stanisława Witwickiego Biskupa Łuckiego y Brzeskiego jasnemi Pisma Świętego, Ustaw kościelnych y Oyców Świętych kolorami wyrażony Owieczkom Chrystusowym przedtym Łuckiej a teraz Krakowskiej Dyecezyi dla Defektu Exemplarzów tak pożytecznych y zbawiennych z Prasy Drukarskiej pokazany Roku Jubileuszowego 1751. w Krakowie, w drukarni Michała Józefa Antoniego Dyaszewskiego I. K. M. Typografa (1751). w 8ce, k. tyt., str. 333, k. 1.*

Jest to przedruk części II.

Dedykacja Adalb. Joan. Ziemiński Abbat. Colbacensi. Podpisał ją F. Z. P. A.

Jocher 4187 c.

Bawor. — Csartor. — Dzików. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— *Toż... w Wilnie w drukarni XX. Franciszkanow... ob. niżej Zbiór (1757).* Jocher 4187 d.

— *Pasierz albo raczey Kontrakt między Bogiem a człowiekiem przez Pośrednika Chrystusa Pana spisany, słowem Przedwiecznym obwarowany y prawowiernym nie tak do mowienia iako wypełnienia przez Apostołów świętych podany... Teraz na dwanaście miesięcy podzielony pobożnemi medytacyami objaśniony z przydaniem na tak wiele dni medytacyi, jak wiele się w całym miesiącu znajdzie. Przez X. Stanisława z Witwicy Witwickiego Gnieźnieńskiego Prymacyalisa, Warszawskiego Kanonika, Infułata Olyckiego, Proboszcza Lubomskiego, I. K. M. Sekretarza. w Wilnie, w drukarni Akademickiej Soc. Jesu. R. P. 1676. w 4ce, k. 40 nlb.*

Ossol. — Uniw. Warsz.

— *Toż... 1700 (??). w 4ce.*

Uniw. Wileń.

— *Toż... w Wilnie, 1760. w 12ce, ark. L₄.*

Jocher 6676. Ossol. — Uniw. Wileń.

— *Prima, felix, fausta ac fortunata Joannis III, Regis Poloniae Augusti, regiminis Olympias, inter festivas tutelaris diei congratulationes Sacrae Regiae Maiestati, domino suo clementissimo, profundissimi cultus gratia, oblata. Leopoli 1678. fol.* Uniw. Kijow.

— *Synodus Luceoriensis (1684)... ob. Synodus.*

— *Synodus Posnaniensis (1689)... ob. Synodus.*

— *Serenissimi Ac Potentissimi Principis D. D. Ioannis III. Dei Gloria Electi & Coronati Regis Poloniae, Magni Ducis Lituaniae, &c. &c. Electio Ex Prvidentia, Corona Ex Ivstitia, Compendiose Delineata, Et Sacrae Regiae Maiestati praesentata, Jnter Solemnia Coronationis Cracoviae, Anno Salutis M.DCLXXVI. (1676). Die 2. Februarij. fol., k. tyt. i k. 26 nlb.*

Na odwr. k. tyt. niedołężny drzeworyt, przedstawiający uleceńską wojaka tureckiego przed Sobieskiego wojownikami. Po czym dedykacja królowi.

Panegiryk dzieli się na dwie części: *Electio ex providentia — Corona ex justitia. Szczegółów historycznych bardzo mało, przeważa retoryka.* Jagiell.

— *Tractatus de Auctoritate Romani Pontificis in Temporalibus et Episcoporum Potestate, Ex voluntate Serenissimi Poloniarū Regis Ioannis III. Compendiosē Collectus in lingua vulgari Per Stanislaum in Magna Witwica Witwicki Episcopum Posnaniensem et Varsaviensem. Latina lingua redditus. Per F. Laurentium Czepanski Augustinianum S. T. D. Suae Celsitudinis Theologum. Varsaviae in Collegio Scholarum Piarum Typis S. R. M. (1693). w 8ce, ark. nlb. G₄.*

Jocher 4067. Jagiell. — Ossol.

— *Traktat Compendiose Zebrany z Woley I. K. Mści Jana III. Principis Orthodoxi, O Doczesney Oyca Świętego, Y Biskupow władzy? Roku Pańskiego, 1693. w Warszawie, w Druk: Collegij Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i str. 106.*

Traktat składa się z 10 paragrafów. Treść następująca: Są dwie władze na świecie. W Starym Testamencie duchowna nie wchodziła w rządy świeckie (!) i na odwrót.

Chrystus jednak nadał vicario suo także i świecką władzę. Późniejsi monarchowie to uznali i stosowali się do tego. Swoje korony odbierali od papieża. Indirecte otrzymali też władzę świecką biskupi (str. 68—88). Zwalcza propozycję herezyków, jakoby auctoritas biskupów w Polsce okazywała się gravis publico. Powołuje się na pisma Lubiąskiego. Na ogół stosunki polskie rzadko uwzględniła.

Jagiell.

— *Tuba verum spargens sonum — Super sceptrā nationum. [Na końcu:] Impressum Anno Domini 1681. w 4ce, k. 8 nlb. (sygn. B₄).*

U góry napisu winieta. Osobnej karty tytułowej nie ma.

Cała broszura jest nawoływaniem do walki z Turcją. O początkach Turcji, o racji stanu państwa tureckiego. Polacy byli zawsze zwycięscami w walkach z Turcją (s wyjątkiem Cecory). O Tatarach i ich łapiestwach. Polonia antemurale christianitatis (k. B₂). Christianitas powinna Polsce pomóc.

Hoppe 104.

Jagiell.

— *Toż... sceptrā nationum. Exhortatio ad bellum Turcicum. Poloniae Agrippinae 1680. w 4ce, ark. B₄.*

Krasia.

— *Zbiór Powinności chrześcijańskiej Duchownego y Świeckiego stanu Pierwsza część w ktorej się daje Nauka powołania do stanu Duchownego, y Obowiązków w tym stanie będących, tak do chwały Boskiej, jako y pieczęlowania dusz od Boga powierzonych przez... dla Duchowienstwa teyże Dyecezyi z Pisma Bożego, z ustaw Kościelnych, z Oyców Świętych zebrana Roku Pańskiego 1684 dnia 20 Września. W Wilnie w Drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow Roku Pańskiego 1757. w 8ce, k. 12, str. 330 i k. 1.*

Dedykowane: Księżnie Barbarze z Zawisów Radziwiłłowej, wojewodzinie nowogrodak. Jocher 4189.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

(Witwicki Stanisław). *Fama Laus Gloria Orbis Slavo Polonici Nobilissimus Familiae Prussorum Flos... Veritatis Orthodoxae Generosissimus Zelator, Illustrissimus meritis Antistes. Gloriosissimus Gloria Praesul, Gratosissimus Patriae Pater, Potentissimus Patrocinio Patronus, Caeloque Soloque Saloque Pontifex. Stanislaus Imus... Episcopus...*

Sanctus... Nobilitate Generis... de Familia Sassorum, Notabilissimum Prudentia Senatorem Stanislavm IIIum In Magna Vitvica Witwicki... veneratur atque recipit Pastorem. Posnaniae... (Na końcu:) Praelo Perillustr. Adm: R. D. Alberto Laktánciano Can. Cathedr. prostante. (1688). fol.

Bełderski Druki posn. 1929. Raczyń.

— Icon virtutis in Basilica honoris D. Joannis Stanislai Witwicki Episcopi Posnaniensis a Collegio Varsav. S. J. Illustrissimo Mecenati suo consecrata. Varsaviae, 1688. fol., k. 42 nlb.

Kraśń.

— Lumen Serenum immortalibus in Patriam meritis et sacris honoribus crescens in Stanislao Witwicki Episcopo Posnaniensis primo Praesuleae Cathedralis ingressu a Collegio Posn. S. J. Posnaniae, 1688. fol., k. 10 nlb.

Kraśń.

— Luminare magnum suis in Dei Ecclesia et Republ. splendoribus illustre. Illmo et Rmo Dno Joanni Stanislao in Magna Vitvica Witwicki Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopo Posnaniensi, penes festiva applaudentium vota in solenni ad cathedram Posnaniensem ingressu acconsensum et à regio Vladislai IV Varsaviensi Collegio Schol. praesentatum. Anno, quo Lumen de Lumine in terris resplenduit. Die... Varsaviae. Typ. Coll. Schol. Piarum. fol., k. 3 nlb., ark. N.

Na odwr. str. herb Witwickiego, pod nim wiersz łaciński, dalej na 2 kartach dedykacja prozą Witwickiemu. Jagiell.

— ob. Bokum J. K. (Plenilunium 1684) — Catechesis (Compendiosa) — Ozeński Jan Wawrz. — Dallerac (Les anecdotes de la Pologne) — Dunin Piotr (Templum 1682) — Dziurkiewicz Kaz. Ant. (Panegiricus 1688) — Friese (De episcopatu Kijov.; tu ujemny sąd o nim) — Naramowski (Facies I 340, 490, 696) — Parnassus (1690) — Priami (Mercurius 1698) — Starowolski Sz. (Reformacja 1692) — Stempel M. (Conciones 1697) — Tylkowski Wojc. (Cleri 1689) — Wadowski J. (Cień 1691) — Wiczekiewicz J. (Paneg. 1673, Stani-

slao 1682) — Załuski And. Chr. (Epistolae II, passim).

Wedle Juszyńskiego II 334—6 (a ten snowu powołuje się na ustne informacje bisk. Ad. Krasiańskiego) miał zostawić w rękopisie opis podróży do Włoch, Francji, Niemiec i Danii. Miał też pisywać wiersze („przedni poeta”).

Janoski Nachr. II 119. — Duńczowski Herbarz II 382. — Niesiecki Herb. IX 370. — Bandtko Hist. druk. II 192. — Kraszewski Wilno IV 288. — Rzepnicki Vitae praes. III 159. — Święcki II 306. — Encykl. Orgelbr. XXVII 322—3. — Załęski Jezuici w Polsce t. III cz. 1 (o jego udziale w sprawie Łyszczyńskiego) i cz. 2. — Encykl. kośc. XX 584. — Łętowski III 244. — Korytkowski Prałaci i kanonicy gnieźn. IV. — Brückner Hist. liter. I 276. — Piwarski Między Francją a Austrią 1933 (passim). — Korbut I 554 i 584. — Finkel Bibl. III str. 1894. — Wojtkowski Bibl. wielkop. nr 9663.

Wityklnđ (Wypis z Kroniki tłumaczony przez Grzegorza a Słupia) ob. Jezierski Franc. (1790; w t. XVIII str. 541).

WITYŃSKI Stefan. Sertum ex floribus scientiae Metaphysicae pro renovatione studiorum aestiva a Stephano Wityński Philosophiae auditore. Praeside M. Sebastiano Grincingero Dobraszewski Philosophiae doctore ejusdemque ord. Prof. ad spectandum propositum. Anno Dni 1646. die 9 Junii. Zamosci typis academicis exprimebat Paulus Radicius. w 4ce, k. 10 nlb.

Na odwr. str. tytułu herb Zamojskich. Pod nim 6 wierszy łac., podpisał Krzysztof Komorowski, stud. Akad. Zamojskiej. — Przepis Janowi Zamojskiemu, staroście kałuskkiemu. Zamoj.

— Stephanoma laureum spectatae virtuti (1646)... ob. Abrek Andrzej (starszy).

— ob. Pużyna Stef. (Analectmata 1647).

Witzel Jerzy ob. Wicelius.

WITZKE Petrus. Herrliche, fröhliche und lustige Beschreibung so wol des Einzuges, als Praeparation zu demselben, welcher allhie in Dantzick von dem Durchleuchtigsten Hochgebobrnen Fürsten und Grossmächtigsten Herrn Sigismundo III. König in Polen, Grossfürst in Littawen, Reussen, Preussen,

Massowen, Samoiten, Kiovien, Walinien und Liefflandt wie auch der Schweden, Gothen, und Wenden Erbkönige. Geschehen den 1 Julii, Anno 1623 zu Abends umb 6 Uhr, und was sich sonst begeben und Zugetragen, den Herren Kriegen Commissarien, sowol Hauptleuten Fendrich, Leutenandt und Officirern zu Ehren. Gedruckt zu Dantzick, im Jahr 1623. w 4ce, k. 8 nlb.

Hoppo 45. Czartor. — Gdańs. miej.

— Auf den hochzeitlichen Freudentag des Eberhard Bodeckherrs und Anna, Michael Friedlands Tochter. Danzig 1607. w 4ce.

— Lieblicher Reben... Oel-Säfftlein des Ehe-Standes des Heinrich Thurau und Catharina, Andreae Boreckmanns Tochter. Danzig 1617. w 4ce.

Gdańs. miej.

WITZLEBEN Fryderyk Zygmunt. Bibliotheca Jablonoviana. Accedunt Passim Scholia Quae Ingeniorum Merita Operumque Rei Librariae Praestantiora Rarioraque Declarant. [Tu winieta: popiersie mężczyzny z tarczą i włócznią]. Lipsiae Ex Officina Breitkopfii 1755. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb. [Na karcie siódmej:] Bibliothecae Jablonovianae Volumen I... k. 1 nlb., str. 360. — Volumen II... k. tyt. i k. 1 nlb., str. 196. — Volumen III... k. 2, str. 288. — Volumen IV... k. 2, str. 194 oraz Indeks kart 40.

Dedykacja na 4 k. do J. A. Jabłonowskiego. Mówi, że korzystał z jego biblioteki.

Dzieło to jest bibliografią systematyczną dzieł zgromadzonych przez Jabłonowskiego (bibliotheca Jablonoviana, Podhorocensis, Lachovicensis). Jabłonowski doręczył Witzlebenowi katalogi i polecił opracować wedle systemu Bibl. Saleniańskiej. Najważniejszy jest vol. I i II, gdzie opracowano dzieła hist. i teolog. Widać z tego ogromne bogactwo biblioteki, niestety dziś ztraconej. W vol. I zestawia dzieła histor. źródłowe i opracowania, i to najprzód dzieła z zakresu dyplomatyki i numizmatyki, dzieła z hist. powszechnej, kościelnej, starożytnej, po czym dzieła historyczne do dzieł narodów współczesnych. Kończą prace o geografii, historii, literaturze, leksykony, florilegia, oratoria et poetae. — W tomie II zestawia dzieła poświęcone Biblii, prace homiletyków, teologów, prawników, medyków, filozofów, matematyków,

nawet dzieła ad artem pictoriam etc. I tu dużo dzieł odnoszących się do Polski. Tytuły podane ściśle, zwykle wraz z odwołaniem do literatury przedmiotu. Tylko liczbę stron nie podaje. Często zaznaczona „liber rarissimus”.

Literatura hist. do dziejów Polski obszernie uwzględniona w t. I na str. 139—208. — W tomie II są polonica str. 94—107. — W tomie IV na str. 52—9 Sociniani. Jagiell.

Vitzthum von Eckstädt, hrabia ob. Flemming (Leben 1732) — Königsmarckowa (1702) — Ranft Michał (1731). Konopczyński Polska w dobie I, II.

Vivaldi Maria Alfons ob. Samuel (Tractatus 1612).

Vivanda niebleska ob. Sanner Stanisław (1692).

Vivat Rex ob. Corell S. (1677).

Vivax ob. Wojtowicki Alb. (1639).

Vivens Poloniae ob. Potocki Teod. (1724, 30).

VIVES (Valentinus) Jan Ludwik (ur. 1492 † 1540). Colloquia sive linguae latinae Exercitatio ex optimorum codicum cum collatione innumeris mendis purgata. Accessit rerum verborumque memorabilium index. Cum gratia et privilegio. Cracoviae apud viduam Jacobii Siboneycher 1609. w 4ce, str. 160 i k. 9 (indeks).

Jocher 756 a.

Jagiell.

— Toż... sive Exercitatio linguae latinae J. Th. Freigii notis, ex praestantiss. quibusq. autorib. desumptis, illustrata. Gedani. Hünefeld. 1639. w 12ce, str. 323 i k. 17 nlb.

Jocher 756 b. — Wisniewski H. lit. VI 134. Uniw. Kijow. — Waraz. posna.

— ob. Camerarius Joach. (1613) — Modrzewski And. (De emendanda) — Su — Volkmar (Colloquia 1594, 1613).

Jego „Exercitationes linguae latinae” rzekomo miały być przełożone na język polski (?).

Jego rozprawy do disputatione ob. w Dialectica Joannis Caesarii per quaestiones (1558, 1569).

Inne jego prace (De conscribendis epistolis, Praecepta et meditationes itp.) nie mają styczności z nami.

Twardowski w Rozpr. Akad. hist. filoz. 1921 (Vives i Modrzewski). — Kot Historia wychowania (1924) II str. 663. — Tenże Andrzej Frycz Modrzewski o wychowaniu

(w Museum 1910). — Tenże w Arch. do dziej. liter. XIII 1914 str. 325. — Encykl. kośc. XXX 140.

Wiwiąłkowi Piotr ob. Wywiąłkowski (Hist. vet. et novi test. 1741).

WIWIANI Jerzy, prof. Akad. Żywot Pobożny, Cudá, y Śmierć szczęśliwa, B. Michała Giedroycia Xiążęcia Litewskiego Zakonnika Ordinis Canonici S. Mariae Demetri, de Vrbe, Fratrum de Poenitentia BB. Martyrum, sub Regula D. Augustini militantium. Którego światobliwe ciało odpoczywa w Kościele ś. Mária Ewangelisty w Krakowie. Z Oryginałów własnych y różnych Historyków, tak Polskich iako Cudzoziemskich, przez Sławnego Gerzego Wiwińskiego Nauk wyzwolonych y Filozofii Doktora, Sławnej Akademii Krakowskiej Professorá, Kleryká Dyecezyey Krak: napisany, y naukami poważnymi, do formowania dobrych obyczajów służącymi, Ozdobiony. A Przez W. O. Xiędzą Samuela Brzezewskiego, S. Th. Licencyatá, Kaznodzieię Ordynariuszú Kościoła ś. Mária Ewangelisty tegoż Zakonu, gdzie Author zá nastąpieniem śmierci pisać przestał, od Rozdziału 17. dokończony y do druku podány. Sicut pictores imaginem ex imagine pingentes, saepe, ad Exemplar respiciunt, lineamenta ad suum opus transferre fatigunt: sic oportet eum qui se perfectum efficere vult, ad Sanctorum vitam oculos intendere, atque illorum bona sua per imitationem facere. S. Basil: Epist: 1. ad S. Gregorium Nazianzenum. Z Dozwoleniem Wrzędu Duchownego y Zakonnego. W Krakowie. [Dopisano atramentem: 1655]. W Drukárni Lukaszá Kupiszá I. K. M. Typographá. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb. i str. 64.

Na odwrocie tytułu znajduje się herb Warszyckich i ósmiowersz polski, po czym idale na dalsiewicz stronach dedykacja do Stanisława Warszyckiego kasztelana krakowskiego podpisana przez tłumacza. Następnie po niej: Przemowa do czytelnika pobożnego (na siedm stronach) i Sumariusz rozdziałów oraz aprobata z 17 lutego r. 1655.

W dedykacji na początku zaznacza, że „wychodzi już trzeci raz na widok wydany

pospolity jasnij i rzetelnij drukiem żywot światobliwy Michała Giedroycia". Ale to nie znaczy, że ten żywot wychodzi po raz trzeci, tylko ma widocznie na myśli dwie edycje żywota przez Jana z Trzciany (1605, 1615) — a ten obecny jest praseróbką edycji z r. 1615.

Żywot składa się z 22 rozdziałów, wśród których dodano świadectwo Miechowity i Jana z Trzciany z r. 1544. W rozdziale 19 jest sprostowanie omyłki, popełnionej na str. 21, jakoby błogosławiony Michał nie umiał czytać (gdyż są świadectwa o jego wysokim wykształceniu). W rozdziale 19 są podane jego nagrobki, w rozdziale 21 wiersze i modlitwy.

Obszerna ta biografia nie przynosi do jego życia nowych szczegółów, gdyż oparta jest na życiorysach dawniejszych a zwłaszcza na wiadomościach Miechowity i Jana z Trzciany. Autor amplifikuje ich opowiadania i saopatrjuje w różne moralne nauki, a na początku każdego rozdziału dodaje dwuwiersz, streszczający jego treść. Jest tu jednak zanotowanych kilka szczegółów o kościele ś. Marka (nie spotykanych w dawniejszych życiorysach) np. na str. 20 o krucyfiksie, organach, o chórze, o Marcynie Pacosku itp. Na str. 53 o cudach spełnionych w w. XVII.

Edycje inne ob. pod Giedroyc... oraz Jan z Trzciany (Arundinensis).

Bawor. — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Toż... przez sławnego Grzegorza Wiwińskiego Nauk Wyzwolonych y Filozofii Doktora, przesławnej Akademii Krakowskiej profesora, Kleryka dyecezyi Krakowskiej napisany y naukami poważnymi do ówieczenia się w dobrych obyczajach ozdobiony. A przez W. Imci X. Samuela Brzezewskiego S. Th. Licencyatá Kaznodzieię Ordynariuszú Kościoła S. Marka Ewangelisty tegoż zakonu, gdzie autor za nastąpieniem śmierci pisać przestał; od Rozdziału 17 dokończony y do druku podany, a gdy zaś po setnym trzy-nastym roku, iak trzeci raz z pod prasy drukarskiej wyszedł ten żywota exemplarz; ku pomnożeniu czci y uszanowaniu tego B. Sługi Bożego, a wygody pobożności chrześciańskiej za staraniem y nakładem W. Imci X. Anastazego Sołtykiewicza asystenta generalskiego, prowincyi polskiej wizytatora, Trzciańskiego proboszcza tegoż kanonicznego instytutu, dla niedostatku exemplarzów czwarty raz przedruko-

wany z pozwoleniem zwierzchności duchowney Roku Pańskiego 1769. w Krakowie w Drukarni Seminarium Dyecezanego Akademii. w 4ce, k. 8 i str. 138.

Na początku: Przemowa A. Sołtykiewicza do B. Michała Giedroycia.

Jocher 8553.

Czartor. — Dzików — Uniw. Wileń.

— ob. Radziechowski Jan (Applausus Alembeck 1634).

Wiszniewski Hist. lit. VIII 176.

Vivifica passio ob. Leopolda (1532).

VIVORIUS Augustinus. Sublimioris geometriae opuscula Augustini Vivorii. Venetiis MDCCLXXII. (1772). Excudebat Modestus Fentius Superioribus annuentibus. w 4ce, k. nlb. 3, str. 66, tablica 1.

Dedyk.: Celsissimo adolescenti Co. Georgio Potocki, Sarmatarum Reipublicae optimi Dymiriensi Starostae &c. &c.

Jagiell.

(**Vivus Franciscus**). Rosarium Seraphicum cruentis Passionis Dominicae vermiculatu flosculis quod Sanctus Pater Franciscus Vivus SS. V. vulnerum Christi Baiulus recentissimae immemoris mundi offert memoriae et devotioni. Cum licentia Superiorum. Varaviae, typis Collegij Scholarū. Piarum. w 12ce, k. 24.

Dodane osobno na końcu: Formula Voti Sodaliū kart 2. Approbata Varaviae 12. Octob. 1705.

Jagiell.

Wizba (Wizba, Wirzba) Jerzy ob.

Wittenbergensis (1551).

Wizemberg (Jan, Mikołaj itp.) ob. Wisemberg.

Wizerunek doskonałości apostolskiej albo żywot błog. Szymona z Lipnice (1703)... ob. tom XXI 307.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Symboliczny. Jezuitów Z Innemi Wraz Zakonnikami Purpuraci Rzymscy Przez Sito Watykańskie Przesiewają. z napisem Pars subtilissima fugit. to jest: Naysubtelniejsze cząstki wylatują z sita Mimo innych. Wyleciał z niego Jezuita. [Tu rycinka: amerek przybrany kwiatami na kamiennej płycie]. Roku 1775. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Jest to wiersz drukowany synoptycznie po łacinie i po polsku. Zaczyna się: Wielkim rzeczom stać długo prawa Park nie daje... — Wyszłyżda upadek zakonu: Z tylu

wsiow, gruntow ni się jedna im została lepianka, ni uprawnej niemi skiba mała. Przyn upadku dopatruje się w kardynałach: Ci, co zwiako łacińskiej od zawiay (cardo) mają, silną ręką z pilnością przetak obracają. Język przekładu polskiego silny, skłonny do nowotworów, rymy dość gładkie, tylko rytm szwankuje. Przepomina chwilami styl St. Trembeckiego, lecz nie ma jego doskonałości.

Ob. o tym wierszu Smoleński Pisma hist. II 117.

Czartor. — Ossol. — Uniw. Kijow.

— Toż... przesiewają, a Jezuitci najpierw przez sito przepadają. Warszawa, Mizler, 1775. fol. Ossol. (?)

— Obrony Królestwa Polskiego przez Stanisława Kostkę Societatis Jesu, Patrona Korony Polskiej, z Rewelacyey iedney poważney, która jest autentikowana w Processie Kaliskim przed Komisarzami Stolicy Apostolskiej, urzędownie czynionym wyjęty. Od młodzi Szlacheckiej w Collegium Lubelskim Societatis Jesu w dzień Świętych, Apostołów Szymona y Judy R. P. 1632 na Theatrum wystawiony. w 4ce, k. 2 nlb. Wiszniewski H. lit. VII 301.

Uniw. Warsz.

— (Milosierny) litującego się Boga nad przestępnym człowiekiem, wyrażony w Teokracie Xiążęciu Tebańskim, własnego syna własną ręką po wielokrotnych dobrodzieystwach zabitym, reprezentowany dnia Wielkopiątkowego przy Kościele Nikodema Ś. W Wilnie przez Ichmościów PP. Akademików Wileńskich Med. Clas. gram. R. P. 1700, dnia 9. kwietnia. w 4ce.

— łagodnego szaleństwa w sławnym pobożnością Eryku królu duńskim na scenę od młodzi wystawiony. Poznań, S. J. 1690. w 4ce.

— łaźnie... ob. Pińczów (1613).

— ob. Barklajus (opis animuszów 1647) — Bendileta (wiktymy 1740) — Brzezek Paxillus (duchownego żołnierstwa 1619) — Chlebowski (sławy Sauro-matów 1614) — Cichowski Mik. (nieprawdy aryańskiej 1650) — Czarliński Bon. (książęcia katolic. 1637) — Granady (z) Ludw. (żywota chrześciańs. 1577—98) — Grzegorzowie P. (utrapionej rzeczypospol. 1612—16) — Hes-

perus (śmierci And. Reja 1641) — Kański Bart. (prawdź. Jastrząba 1650) — Keynensis P. (żywota zakonnego 1613) — Kochanowski And. (pasterza w Gembiickim 1658) — Kozikiewicz R. (doskon. w Szym. z Lipnicy 1703) — Krajewski J. (cnot 1608) — Krasuski Koc. (pasterza 1654) — Makowski Ad. (panny pokorniechnej 1655) — Nau Mich. (cerkwie rzyma. 1697) — Odymalski Wal. (żywota Maryi 1663, Męki Pańskiej 1700) — Orzechowski St. (ob. Solikowski J. D.) — Paszczykowski M. (nieśmiert. małżeństwa 1672) — Paszkowski M. (sławy Sauromatów 1626; ob. Chlebowski) — Pecarovius Stan. (człowieka żywot 1601) — Piątkowski Jerzy (męki Jezusa 1648) — Potkański Chr. (prawa ziemia. 1607) — Poniatowski (państwa tureckiego 1622) — Rey Mikołaj (żywota człowieka pocz. 1560, 1606) — Rytgier Kasp. (mynie cudzoż. 1600) — Symplicjan Paw. (człowieka umier. 1629) — Siruć Hier. (łaski bożej 1587) — Solarzski Jan W. (miłości boskiej 1686) — Solikowski Jan — Szymon z Lipnicy (doskonałości 1609) — Tyszkiewicz J. (wojewody 1642) — Wereszczyński (o wzgardzie śmierci 1585) — Żabczyk Jan (Forma postępku 1684) — Żorawski Aleks. (ob. Chlebowski).

Wizerunk. Falecznego y Duchá, y nauki y pismá, tychto od Luterá począwszy aż do dzisiejszych nowo Ewángielików: w którym iáko we zwierciadle iáśnie obejrzyysz, onę Bsthýą z wielą głow o iednym cieie, co iá wykonterfetował święty Jan w swym obiówieniu. [Na końcu:] W Krakowie w officynie Szárffenbergierow. 1561. w 8ce, k. tyt. i k. 55 nlb.

Po karcie szóstej powtórszony powyższy tytuł (s różnicą 8: Jan) z dodatkiem dwóch cytatów (Gallatas 5, Raymia: 8)... oras: Roku. 1561.

Rospoczyna: Ku krseć. esytelnikowi prsemowa. (Tu tłumaczy, jak szatan opętał człowieka pychą i obrał sobie przed 40 laty mnicha za swe narzędzie. Z tego mnicha nawygrażały się jasszurki. Co głowa, to rogi i wiara, jako się w Zwynglianus okazało).

Dzieli się na siedem rozdziałów, których „argumenta” podane są po drugim tytule. Mówi najprzód o powstaniu trzech sekt: luteranów, karolstadianów i zwinglianów. Broni katolickiego zdania o sakramentach (chrstu, bierzmowania, pokuty), postach i o wolnym rozmyśle, o obrazach i relikwiach. W rozdz. IV wykazuje sprzeczne zdania między luteranami. W rozdz. V zbija różne fałsze Brencjusza, Melanchtona, Kalwina, Bucera itp. Rozdział VI przedstawia prawdziwą naukę apostołów w spornych kwestiach. Rozdział VII wymienia pierwszych sześć wieków kościoła i pisarzy kościelnych aż po r. 555 działających. Pierwszy doktorowie święci są najwięcej ku wiedzeniu potrzebni.

Brossura wymienia wielu współczesnych różnowierców (Serwata, Westfala, Crucigera, Vita Teodora, Iliryka) ale przemilcza polskich.

Lelwel Bibl. ks. I 105. — Dziennik Warsz. 1827 t. IX 260. — Jocher 3161. — Maciejowski Piśm. Dodatk. 386.

Na egz. Czart. pięć gwiazdek. Bawor. — Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz.

Wizerunk Sługi Wiernego. [Druk jednokartkowy. U góry drzeworyt przedstawiający sługę z osłą głową, odbierającego z rąk pana pęk kluczy. Pan siedzi w krześle, sługa stoi przed nim. Na ścianie: Boże przykazania; w tyle sceny z życia gospodarskiego. Po prawej stronie pan wsadza słudze koronę na głowę. Pod tym w dwóch kolumnach wiersze, zaczynające się:] Przy patrz mi się napierwey jak mam ubiór gładki, Jak przystoi mieć słudze obędożne szatki... (1655) (38 × 29 cm).

Jest to t. zw. drzeworyt ludowy, przeznaczony do wiessania w izbie chłoadnej (podobnie jak Śmiadeckiego Sługa albo neseń, s r. 1608). Wykonanie drzeworytu i wiersz prymitywne.

Łosiński-Treter Życie polskie w dawnych wiekach 1920. — Saulnier i Zee Le bon serviteur w „Dawnej Sztuce” (czasop.) 1938 zeszyt 3 str. 193—208 (o analogicznych rycinach i wierszach francuskich i angielskich).

Museum Lubom. we Lwowie.

— Złotey Nadziei ob. Biesiecki Jan ks. (1685).

Wizgird Piotr ob. Poselstwo (1588) — **Wysocki Aleks.** (Ostatnia posługa 1622).

Wizgirdowie, podkomorzowie smoleńscy ob. Elsner Wincenty (1782).

VIZICHIUS Krzysztof. Ara... erecta... Viro Magnifico dum Alexandro Czapski Haereditario... occasu lugubri, viri Magnifici et Generosissimi Johannis Nicolai de Linda Mosta Novus Apollo Lucem praebet... Christophorus Vizichius... fol., k. 2.

Ossol.

— Wahrhaftiger Bericht auff was Art und Weise die Kirche zu Mariensee in Preussen, denen Evangelischen, Anno 1701. von den Römisch-Catholischen gewalthätig abgenommen worden: Nebenst einem kurtzen Anhang von andern verschiedenen, in der Nachbarschaft unlangst ergangenen und theils noch anhaltenden Verfolgungen: Abgefasset von Christophoro Vizichio, gewesenem-Lutherischen Predigern in Mariensee, nunmehr armen und dürftigen Exulanten. Gedruckt 1702. w 4ce, k. 6 nlb.

Czartor. — Krasin.

Wizimier Báltyckiego Morzá Zwycięzcá, Abo Zwycięzna Oyczysta Nawa, Iáśnie Wielmożnego Iego Mości Pána, P. Iana z Bnina Opalenskiego, Woiewody Brzeskiego, Generála Wielgo-Polskiego, po swiezo obiętey ná Dostojność Generálską władzy, Przy Pierwszym Iego Mości w Káliszu Przywitaniu, od Szláchetney Młodzi u Portu Szczęśliwych Wysep, na Theatrum Kárnk: Societatis Iesu, Wystawiona. [Tu ornament linearny]. W Kaliszu, W Drukárni Collegii Societatis Iesv, Roku Pańskiego, 1679. fol., k. 2 nlb.

Jest to program teatralny 3-aktowego widowiska, osnutego na wiadomości podanej przez Kromera, jakoby Wizimier bliisko po Lechu panujący pomknął przez Bałtyk do Danii i nakazał Sywardowi dań doroczną (podobną odwagę okazał Piotr Opaleński przeciw Szwedom).

W I akcie Wizimier naradza się, jak odeprzeć Sywarda. Rozmawia z nim Mars i geniusze. W akcie II i III występują Mars, satyrowie, religia prawowierna, nimfy itp. W akcie III nawa Opalińskich, syreny i gracje. Jagiell.

Wizka ziemia ob. Rezolucya.

Wizja Urzędowa Kamienicy XX. Kamedulów Konw. Bielańskiej przy Warszawnie dziedzioczney na ulicy zwanej Dunay sytuowanej teraz za kontraktem przez sławetnych Macioia Kwart-

nickiego Stolarza mieszczanina warsz. i Magdalenę małżonków trzymaney na mocy Dekretu Sądu Woytow. y Ławniczego Miasta Starey Warszawy dnia 24. Listopada 1783. zapadłego przez nas na podpisie wyrażonych ławników z deputacyj szl. IP. Jakuba Muraszewskiego Woyta miasta tegoż z przybranym W. Bonawenturą Solarym Architektem przysięgłym dnia 13 stycznia 1786. fol., k. 2. Uniw. Warsz.

Wizye ob. Visiones.

Wizyta generalna Diecezji Płockiey w punktach zebranych dla poprzedzającej informacyi w r. 1753 ogłoszona. Warszawa. W Drukarni Coll. S. I. fol., k. 10 nlb.

Nad tytułem rycina.

Krasin.

Wizyta pierwza ob. Ogiński Tad. (Radziwiłł 1737) — Radziwiłłówna Izab.

(Wizytki) (zakon Nawiedz. N. M. P., sprowadzony do Polski 1654 r.). Lettre circulaire aux communautés des Religieuses de la Visitation Sainte Marie, nouvellement établies par la Serenissime Reine de la Pologne en la ville de Varsovie... ob. Lettre (t. XXI str. 239).

Ogłoszone również drukiem w Portofolio M. Ludwiki I (1844). — Przetłumaczył J. L. Jastrzębski (Polskie Wizytki czyli historia fund. pierwszego klasztoru, Rzym 1849) — ob. Bibl. t. II str. 212. Bibl. Pusłow.

— Kategorie sprawy Wielebnych Panien Wizytek Wileńskich przeciwko IW. W. podskarbinie W. Lit. y Słtom Puńskim Brzostowskiemu (1790). (Na tej samej karcie:) Kategorie sprawy WW. PP. Benedyktynek Wilens. z Brzostowskiemi. fol., k. 1. Zieliń.

— ob. Alakok Małgorzata (Życie 1724) — Augustyn św. (Reguła 1695) — Bruc Klaudia (1790) — Cauchon (Żywot Fremiot 1693) — Duchenbillot (Spobób nauczzenia się po francusku 1755, 1768) — Franciszek Salezy (Żywot 1687, Kazania 1693, Listy duch. 1699) — Małachowski Jan (Echo 1692) — Prośba (w t. XXV 305) — Pruszc (Klejnoty) — Skarb serdeczny 1701) — Skrzynecki Rafał (Kazanie 1754) — Ustawy — Włocki J. F. (Kazania 1741, Doskonałość 1752) —

Wysocki Sam. (Przemowa 1761) — Zebranie wiary na wzór Kanizj. (1702).

Encykl. kościelna XXXI 539 (tu ich dzieje w Polsce). — Łukaszewicz Hist. szkół I 349. — Finkel Bibl. III str. 688.

Vladislaviae querela ob. Loacchius A. (1604).

(Vladislaviensis dioecesis). Articuli in imminente visitatione generali ecclesiarum parochialium dioecesis Vladislaviensis et Pomeraniae discutiendi secundum quaesita, quae sequuntur. (Na końcu:) Varsaviae die 20 mensis Januarii Anno 1779. fol., k. 7 nlb. (sygn. D₁). Jagiell.

Vladislaviensis ecclesia (dioecesis, episcopatus) ob. Antonelli (1764) — Breviarium (1502, 1589) — Damalewicz (Vitae 1642, 1643) — Diurnale (1543) — Paracciano 1757—1762) — Propositio — Psalterium (1504) — Rzepnicki (Vitae 1760) — Spinelli (praetensae 1755) — Synodus (1589, 1641) — Viaticum (1502) — Włocławska diec.

Ob. też pod nazwiskami biskupów.

Finkel Bibl. hist. II nr 13044—13057. — Finkel-Malecyański Bibl. I (1931) str. 87.

Vlacich ob. Illiricus (Flaccius).

Wladimirus (Władymir, Włodzimierz) ob. Acies ignea et facies leonis (1724) — Engel (1792, 96) — Gizel Innoc. (Sinopsis 1762) — Kulczyński Ignacy (1734) — Officium — Pezarski And. (1732).

WŁADYSŁAW a Conceptione B. M. V., pijar. Jllustris Christiani Orbis Planeta, D. Thomas. Per Patrem Vladislavm à Conceptione Beatae Mariae Virginis Scholarum Piarum, encomiastico calamo Demonstratvs, Jn Básilica Reuerendorum Patrum Ordinis Praedicatorum Sancti Hyacinthi Varsaviae, Anno quo Deus in Carnem humanam influxit, 1682. die 7ma Martij. [Tu ornament linearny]: Varsaviae, In Officina Typographica PP. Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb. (sygn. O).

Na odwr. prymitywnie sstychowany herb Pokrzywnickich. — Dedyk. Joanni Pokrzywnickich, canon. gnesnensi.

W kazaniu opowiada (legendarny) żywot świętego.

Czartor. (fragm.) — Uniw. Wileń.

WŁADYSŁAW od św. Dionizego, karmelita. Korona Calego Roku Tyle Drogiemi Kleynotami Ile Świętych Panskich Przykładami Ozdobiona. Jasnje Oswieconey Xiężnie Jmci Barbarze z Zawiszow Radziwillowey Wojewodzinie Nowogrodzkiej Na Znak Wieczney Wdzięcznosci za Panskie Dobrodzieystwa Jako Hoyney Fundatorce Y Dobrodzice Zakonu Swego, Od Xiędza Władysława Od S. Dionizego Karmelitow Bossyeh Prowincyi Litewskiej Prowincyała Ofiarowana Roku 1762. W Wilnie w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. 2 tyt. i k. 6 nlb., str. 584, k. 20 nlb. (rejestr).

Toż... Ofiarowana Roku 1763. Część Druga... k. tyt. i k. 1 nlb., str. 626, k. 29 nlb. (rejestr).

Na odwrocie obu kart tyt. herby (Łabędź i Orzeł z Trąbami) oraz wierszyki, po czym w ca. I dedykacja, aprobaty i cenzury; zaś w ca. II tylko aprobaty i cenzury. Dzieło ułożone wedle miesięcy i dni. Pod każdym dniem zawieszłe informacje o świętych i błogosławionych, którym jest dzień poświęcony; oraz swiętae sentencje z pism św. Teresy, Jana z Krzyża, Grzegorza Nasj. itp. pisarzy. Na str. 511 i nast. (w ca. I) Wisja Tundala.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

Władysław z Gielniowa († 1505) bernardyn ob. Gielniowa (z) Ładysław.

Władysław Polak (Ladislao Polono) drukarz ob. Lyra (1492) — Lancalao.

Z jego imieniem wychodziły niektóre druki M. Unguta.

(Władysław święty) król węgierski. Żywot S. Władysława... Pobożnym nazwanego (1630)... ob. Ugniewski (w t. XXXII 16).

Jemu przypisywano bywa autorstwo.

Bawor. — Ossol.

— Fraternali sanguinis sitiens proprio cruore, inter mensas et pocula, potus... 1699. w 4ce. Uniw. Wileń.

— ob. Crosnensis Paweł (1609; obszerny poemat o nim) — Temesvar (Vita).

Władysław Herman ob. Fax mentis (1720) — Lubomirski G. (Corona 1723) — Pakosławski J. (1720).

Władysław Laskonogi. [Na drugiej karcie tytułowej:] Władysław Laskonogi Rok 1206. Dzieiow Narodu Polskiego Ułomek Historyczny. [Tu w liniach:] Qui tam accessibile, tam favoreabilem, tam benignum & dulcem, ac svavem prudentiae — se se offerebat affabilitate praestabilem... Pochw: Laskon: Patrz Kadłub: K. 823. [Tu winiotka: paw]. w Warszawie w Drukarni P. Dufour Kons: Nadw: Drukarza J. K. Mei i Rzeplitey, Dyrektora Druk: Korp: Kad: M.DCC.XC. (1790). w 8ce, k. tyt. str. 53.

W przedmowie po pochwałę religii uderza autor na nauczycieli religii, którzy zapominają o swoim powołaniu. — Po czym przytacza z Naruszowicza (t. IV str. 157—160) obszerny ustęp o rozpamiętaniu i próżniactwie duchowieństwa z początku w. XIII za Władysława Lask. oraz jak krakowianie wypowiedzieli mu posłuszeństwo (pod przywództwem bisk. Polki).

Powiatka opowiada, jak król Władysław zaszczyca na polach błogosławionych smarłego Węgierskiego, „którym Helikon Polski uczcił się“, swą poufałością. Opiewają sobie wzajemnie sbytki duchowieństwa. Węgierski recytuje wierszyki (bardzo nie-ugrabne, których by za życia nie napisał), np. „Pay i cugi i karety, I olchestra i balety... Nowe Hulki(?), nowe sbytki, Będą tam i te kobitki“.

Namiekają też na mnichów i na biskupa Polkę (Tron wywraca, berła traska, Fanatyzm jemu przyklaska). Jak skarb księgi został rozdrapany za Władysława i jak słusnie teras (1790) intraty z dóbr bisk. krakowsk. dla skarbu przywrócono. O nałożnicach i bękartach księtych. O ambiejach i intrygach infuł. Tron powinien być siedzienny.

Racis pisana w r. 1790 przez jakiegoś bliższego znajomego Kaj. Węgierskiego, zwolennika Oświecenia, przeciwnika „fanatyzmu“, ale słabo władającego piórem. Moim zdaniem najprawdopodobniejsze mogłoby być autorstwo Wejcharda, który bawił się pisaniem wierszyków, był antykerzykalnie nastrojony i żył sblizony do Węgierskiego (on wydał jego „Organy“). Ale dowodu nie posiadam.

Akad. — Bibl. — Suhej. — Czartor. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

Władysław Lokietek ob. Lünig (Orationes I 4; tu rzekoma jego mowa z r. 1306).

(Władysław Jagiełło). D. Vladislai Jagellonis Regis Poloniae M. D. Lithva-

niae Jn Vniversitatem Craconiensem Amor. Beatissime Pater Domine Benignissime. fol., k. 2 nlb.

Jest to list Wład. Jag. z r. 1418 do Marcina V „in facto incorporationis quorundam beneficiorum pro Vniversitate cracoviensi“, wyjęty z książki: Registrum Zbignoi cardinalis. — Na końcu berła Akademii. Druk z drugiej połowy w. XVII ok. (1670?).

W Codex dipl. Univ. tom I str. 121 przedrukował Pauli list ten z kodeksu Rady mińskiego. Być może, że to Radymiński ogłosił go drukiem w w. XVII.

Jagiell.

— Bellerophon Sarmaticvs, Sev Dialogi Tragicomici, Ex Vladislai Jagellonis Regis, Academiae Craconiens. Fundatoris, Armis Gentilibus facti, & inhonorem ipsius Anno D. 1637. exhibiti, Argvmentvm. [Tu w środku karty berła na krzyż]. [Po prawej stronie:] Integra cur florent quibus Hostes mille fuerunt? [Po stronie lewej:] Quaeas hic Quarto, Quis tueatur Ea. w 4ce, k. 2 nlb.

Program widowiska złożonego z 6 aktów, a każdy akt z kilku scen. Każda scena tworzy osobną całość, akcji wspólnej nie ma. Po kolei w każdej scenie zjawiają się coraz inne postacie alegoryczne (Natura, Demon, Styks, 4 objecta, praedicamenta, satyra, Fama itp.). W akcie III Bellerophon sarmaticus sua egregia facinora canit. W akcie V śpiewają Muzy i gra Apollo. Sens: Musae patronos suos reddunt immortales. O Władysławie Jag. w całym tym widowisku nie ma mowy. Ossol.

— ob. Berichten (rozmowa zmarłych 1734) — Besprache (1732; ob. Berichten) — Gespräch (1718) — Lieferung (1753) — Ludewig (1720) — Oleśnicki Zbig. (Mowa) — Ostrowski (Suada II; tu rzekoma mowa Plavena) — Piskorski Seb. (Regia solis 1702) — Plaven (a) Henryk (w Lüniga Orationes I 7) — Preussen (Verth. 1703) — Wiślicy (z) Jan (Bellum prutenum 1516).

Władysław Warnieńczyk ob. Callimachus (De rebus gestis 1589) — Listy różne hist. (1737) — Mowy wyborne (1759; tu jego list do Skanderbega z r. 1443) — Mylius Jan (1568) — Reusner M. (Epist. 1598, Orationum 1595) — Skanderbeg — Warszawicki Krz. (Turcicae 1595) — Victor coronatus (1722; program teatr.).

Władysław Jagiellończyk syn Kazimierza Jagiell. ob. Amman (1515) — Modius Fr. (1586) — Ursinus Kasper (De trium regum 1512) — Zygmunt I (druki z powodu zjazdu w r. 1515).

WŁADYSŁAW, książę mazowiecki. Candido lectori, simulque rigido censori obvia venit ad scrutandum veritas utrum privilegium Vladislai Ducis Masoviae, super decimas ecclesiasticas A. 1446 collatum, in Volumine antiquarum Constitutionum synodaliū Provinciae Gnesnen. reperibile, et in aliis diversis spiritualium personarum libris conformiter recusum obiecto tipi errori subiaceat; en verius literae pargame-nae, speciem privilegij ducalis praeseferentes ac pro originali comportatae penitus discordantes, per quempiam favore parochorum sunt confictae, nullamq. fidem mereri debent. fol., k. 3. Ob. Lectori (w t. XXI 137).

— ob. Jus terrestre (w t. XV 111) — Synodus prov. gnez.

WŁADYSŁAW IV, król. Ihrer königl. Maj. zu Polen und Schweden Vladislai IV. auff der Evangelischen sämtlichen zu Orla geschriebene unterthänigste Supplication Antwort. 1644. w 4ce.

— Dero zu Pohlen und Schweden Königl. Mayt. Ausschreiben wegen einer theologischen Zusammenkunfft, welche am 28. Augusti zu Thoren in Preussen angesetzt nebenst andern Missiven bemelte Zusammenkunfft betreffende. 1645. w 4ce, k. 8. Jagiell.

— Beruff und Ausschreiben (1644, 1645)... ob. w tomie XXII 41.

— Copia Ihrer Königl. Maj. in Polen Schreiben an die sämtlichen Stände der Krone Polen, wegen der überaus grossen Victorien, was Ihre Majestät wider den Moscowiter erhalten. 1634. w 4ce.

— Copia des Ausschreibens, wegen Anstellung eines Colloquii Charitativi zu Thoren in Preussen auf jüngst künftigen 28/18 Augusti des 1645. Jahrs, eine Vereinigung der Religionen unter denen Catholischen, Lutherischen und Reformirten aufzurichten Anno 1645. w 4ce, ark. 3.

Po łacinie i po niemiecku.

— Des Allererlauchtigsten Grossmüchtigsten Königs Vladislai des IV. wie auch Matth. Lubieński eigentliche Copien und Abschriften an die Stände der Cron Pohlen, welche der röm. cathol. Kirchen nicht beygethan waren Anno 1644. w 4ce. Dsików.

— Edictum illustribus, magnificis, nobilibus etc. Poloniae regni propositum de belli cursibus; datum Vilnae 20. III. 1644. w 4ce, k. 4.

Kat. antykw. Rosenthala 1910.

— Gründungs Urkunde für Rawicz (1638)... ob. Przyjemski.

— Ordinatio consiliorum in conventu terr. Prussiae... ob. t. XXIII 402.

— Intercession Schreiben an den Keyser wegen Schlesien (1636)... ob. t. XVIII str. 596.

— Vladislai IV. Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Masoviae, Livoniae, Sievierien., Smolenscen., Czernichovien. Nec non Svecorum, Gothorum, Vandalorumque haereditarius rex, Universis et singulis Regni nostri et M. D. Lithuaniae et provinciarum eis adnexarum incolis ab ecclesia catholica romana dissidentibus gratiam nostram... etc. (Na końcu:) Datum Vilnae 20 Martii Anno Salutis 1644. w 4ce, k. 6 (sygn. B₂).

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— Vladislai IV Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Severien., Smolenscen., Czernichoviensis. Nec non Suecorum, Gothorum, Vandalorumque haereditarius rex, Regni nostri et M. D. Lithvaniae et Provinciarum adnexarum Incolis, Augustanae et Reformatae ut vocant, Confessionis Gratiam nostram, etc. Dat. Varsaviae 1 Decemb. Anno Sal. 1644. w 4ce, k. 4 (sygn. A₁).

Są dwa odbicia różne.

Jocher 9579.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Warsa.

— Universalium Sacrae Reg. Maj. Poloniae et Sueciae etc. ad Dissidentes ab Ecclesia Catholica Romana; Et literarum Illustrissimi ac Reverendissimi

Dn. Archiepiscopi Gnesnensis, Regni primatis etc. ad Eosdem. Tum ad Universales S. R. Majestatis Deputatorum ab ecclesiis regni et M. D. Lithuan. Evangelicis Orlae congregatorum, Supplicis Libelli ac eorundem ad literas Illustrissimi etc. Dn. Archiepiscopi responsionis ex originalibus fidelis transcriptio. Anno 1644. w 4ce, k. 6.

Jocher 9585.

Jagiell. — Ossol.

— Universalium Sacrae Regiae Majestatis Poloniae & Sueciae &c. ad Dissidentes ab Ecclesia Catholica Romana: & Literarum Illustrissimi ac Reverendissimi Dn. Archiepiscopi Gnesnensis Regni Poloniae Primatis &c. ad Eosdem: Tum Ad Universales S. R. Majestatis Deputatorum ab Ecclesiis Regni & M. D. Lithuan. Evangelicis, Orlae congregatorum, Supplicis Libelli ac Eorundem ad literas Illustrissimi &c. Dn. Archiepiscopi Responsionis Ex Originalibus Fidelis Transcriptio. Anno M.DCXLIV. (1644). w 4ce, k. tyt. i k. 18 nlb. (sygn. D₂).

Kustosa A, nie ma, za to A, wybity dwukrotnie. — Kustosa B pod No, C pod D₄. Zawiera: 1) Uniwersał Władysł. IV, datow. Wilnae 20 marca 1644. — 2) List M. Lubieńskiego dat. Varsaviae in synodo prov. 12 nov. 1643. — 3) Prośba dysydentów do Wład. IV, dat. Orlae (bez dnia i roku) a podpisana przez Janusza Radziwiłła w imieniu deputatów trzech ewang. synodów. — 4) List Janusza Radziwiłła dat. Orlae 8 sept. 1644 do arcyb. gnieźnień. (M. Lubieński).

Obaca w t. XXXI str. 239—40 odesyłać pod Toruńskie colloquium. Czartor.

— Universalium Sacrae Regiae Majestatis Poloniae et Sueciae, &c. ad dissidentes ab Ecclesia Catholica Romana: Et Literarum Illustrissimi ac Reverendissimi Dn. Archiepiscopi Gnesnensis Regni Primatis, &c. ad Eosdem: Tum Ad Universales S. R. Majestatis Deputatorum ab Ecclesiis Regni & M. D. Lithuan. Evangelicis Orlae congregatorum, Supplicis Libelli. Ac Eorundem ad Literas Illustrissimi &c. Dn. Archiepiscopi Responsionis, Ex Originalibus Fidelis Transcriptio. Feb. 15. 1644. Imprimatur. Ja. Cranford. Londini, Excudebat E. G. Impensis Johannis Roth-

well, sub signo Solis in Coemetario Paulino, Anno Dom. 1645. w 4ce, k. tyt. i str. 26.

Wyrazem ogromnego zainteresowania, jakie wywołało w krajach protestanckich zwołanie Coll. char. przez Władysł. IV, jest przedruk londyński uniwersału z 20 marca 1644. — Od str. 8 idzie przedruk pisma arcyb. Macieja Lubieńskiego, datowanego in synodo provinciali 12 novembr. 1748, w którym biskup sypowiada udział katolików w kolokwium i dodaje „si unquam fuit resumendae pacis ecclesiasticae tempus oportunitus, hoc certe est“. W rokowaniach brał udział biskup Jerzy Tysskiewicz.

Od str. 11 idzie z osobnym tytułem: Ad epistolam synodi Warsawiensis... ordinum Evangelicorum Responso. Są to dwa listy Janusza Radziwiłła: 1) Pierwszy do arcyb. gnieźn. (Lubieńskiego), dat. 8 sept. 1644; 2) drugi do Władysł. IV, pisany ex colloquio Orlensi die 24 Aug. 1644.

W listach tych są się ewangelicy na napisałi na dysydentów (zwłaszcza na rozruchy w Wilnie), podkreślając potrzebę konsolidacji libertatis, podnosząc tolerancję Zygmunta I i Zygmunta Augusta, przypominając „kaptur“ (sancta et omnibus vicinis invidenda confederatio) i zestawiając objawy prześladowania (scholae, ingenia, typographiae, fora domestica et externa). Wreszcie wymieniają swoje postulaty. — Obaca o tym pod Radziwiłł Janusa. Akad.

— Vladislai IV. Regis Poloniae et Sueciae Literae ad Ordines pro unione fidei 1644. w 4ce, k. 4. Czartor.

— Mandatum poenale Vladislai IV in causa contubernii braseatorum ad Senatum Gedanensem. Datum Varsaviae, die 22. Aprilis 1637. w 4ce.

Dotęsony miedzioryt sstychował Saal. Gdań. miej.

— Praescriptum Instructionis seu Manuctionis S. R. M. de ordine et modo tenendo in Colloquio Thorunensi, functionibusque Disputatorum, Illustri Georgio Duoi in Ossolin, S. R. J. Principi, etc. Sacrae R. Majestatis ad Congressum Thorunii celebrandum Legato. Datum Varsaviae die 15 Augusti a. 1645. w 4ce, k. 8.

Jocher 9590.

Czartor. — Ossol.

— Vladislai IV. Reg. Pol. Epistola ad congregatos Thorunii, una cum Regia instructione, Principi Ossolinscio Magno Regni Cancellario et Plenipo-

tentiario Legato ad Colloquium Charitativum commissa. Vratislaviae (1645). w 4ce.

Po łacinie i niemiecku.

Joher 9580.

Uniw. Warsz.

— Responsum Illmi Dni Georgii Wilhelmi Marchionis Brandenburgensis Legatis die 13 Martii A. 1633. fol.

Czartor.

— Tvrcarvm Imperatori Soltano Amurat Chán, per eius Legatum Sehin Agam, Responso (1639). w 4ce, k. 4 nlb.

Wyruca mu napady na Polskę mimo zawartego przymierza. Skarży się zwłaszcza na Abassa Baszę i na Tatarów. Wojsko polskie musiało wtargnąć ścigając Tatarów na Wołoszysznę. Tłumaczy napadci Kokaków, Sehin Aga bliżej to wytłumaczy.

Czartor. — Ossol.

— Sacrae Regiae Majestatis Poloniae et Sueciae Vladislai IV. ad libellum supplicem ab ordinibus Evangelicis Ortae scriptum Responsum. 1644. w 4ce, kart 4.

Dwa rózne oddicia.

Czartor. — Jagiell. — Raczyń.

— Königliches Schreiben, An das Reich Schweden, vnd dessen Jnnwohner. Gegeben in Thorn, den 30. Junij, im Jahr 1635. Aus dem Schwedischen ins Teutsche versetzt. w 4ce, k. 4 nlb.

Druk w Sztokholmie. — Oświadczca, że nie stracił praw do korony szwedzkiej. Żali się na Gustawa Adolfa. Wymienia klęski, jakie spadły na mieszkańców Szwecji. Obiecuje utrzymać wolności i przywileje Szwecji oraz saopiekować się Krystyną „des Reichs Erbfürstinne“. Przestrzega przed skutkami nieposłuszeństwa w stosunku do niego.

Czartor.

— [Odezwa powyższa po szwedzku, datow. z Torunia 30 Juni 1635, w sprawie praw do korony szwedzkiej]. fol., karta 1.

— Toż... (po fińsku). fol., k. 1.

Bibl. król. w Sztokh.

— Copee uyt den Koniglijke Brief aen het Rijk Sweden, ende d'Inwoonders aldaer. s Hage. 1635. w 4ce, kart 2.

— Königliche Majestät in Polen etc. Beruff- vnd Ausschreiben, Königlicher Mai. in Polen etc. worinnen er die Religions-betreffende Streitigkeiten in eine gleichförmige Einigkeit durch die künftige den 10. Oct. d. J. in Thoren

angestellte Zusammenkunfft in seinem Königreich zu richten verspricht, vnd theil Päbatische, theils Lutherische Theologen dahin beweglich beruffet. Itzo aus dem Lat. ins Teutsche, dem gutherzigen Leser zum besten versetzt... ob. tom XXII str. 41.

Raczyń.

— Toż... Anderes Beruff und Einladungs Schreiben (1645)... ob. t. XXII str. 41.

Bibl. Mus. w Sybinie.

— Königlicher Majestät zu Polen Vladislai dess IV. Schreiben, An die Versamlete zu Thoren, sampt deroselben Königlichen Instruction, dem Fürsten Ossolinssky, GrossCantzlern, vnd wolverordneten Gevollmächtigten Gesandten auff das angestellte Colloquium zu Thoren übergeben. Erstlich gedruckt zu Presslaw bey Georg Baumann. 1645. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Pismo król. datowane: Warsaw den 19 Augusti 1645. — Po czym idzie: Instruction und Anleytung, was für Ordnung und Mass soll auf dem Gespräche zu Thoren... gehalten werden, dem Hertsog in Ossolin... übergeben... (podpisał król i Jakub Maks. Fredro referend.). Akad. — Ossol.

— Władysław IV. Z łaski Bożey Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Inflantskie, Smoleńskie, Czernichowskie. y Szwedzki, Gotski, Wándalski Dziedziczny Krol. [Wezwanie na sejmik powiatowy w Proszowicach dnia wtorego Mieśiąca Stycznia]. Dan w Warszawie dnia XXXI Mieśiąca Października Roku Pańskiego M.DC.XLIV. (1644). w 4ce, k. 1 (z odcisniętą wielką pieczęcią koronną).

Na odwrocie adres: Salachetnema Burmistrzowi Krakowskiemu. Akad.

(Władysław IV). Aclamatio votiva Vladislao IV Poloniae et Sueciae Regi post coronationem urbem ingredienti. Dantisci 1634. fol.

Dobrowolski w Prsegl. Bibl. 1932 str. 57. — Hoppe 48.

Z podobnym tytułem wydał panegiryk J. J. Schlichtyng (tom XXVII 207).

Gdań. miej.

— Gratiarum actio Vladislao Pacifico cum pro summis ab ineunte aetate in patriam meritis, tum pro recuperatis per pacis compositionem Prussiae mo-

tibus, nomine Magistratus Regiomont. cum eandem reviseret... Regiomonti 1636. fol.

Jako autora podaje jeden z katalogów księgarskich P. Wegera.

— Actus coronationis Vladislai, Königl. Mayest. in Polen Anno 1633. den 24 Januarij, 3 Februarij. w 4ce, str. 8.

— Apollo Mvsas Vitovianas Ad Pios Manes Potentissimi Ac Serenissimi Vladislai IV. Poloniarvm & Sueciae Regis, &c. Tristi Metro In Colonia Academica Iedlinscensi Excipiendos, Excitans, Cvm Ad vltima iusta peragenda Varsaviā Cracouiam Non sine lachrymis Ciuum vniuersorum Redveerentvr. Die 29. Decembris, Anni Domini, 1648. [Na końcu:] Varsaviae, In Officina Petri Elert S. R. M. Typographi. (1649). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Dedykacja Michaeli Dmowski, Jedlinsceni praep. — Dat. o Musaeo Vitoviensi, die 1 Januarii 1649.

Piszę wiersze studentci kolonii akad. (a raczej ich nauczyciel). M i. Wład. Helmschicht stud., Stan. Isbieński, Gabr. Trojanowski, Władysł. Kożuchowski, Franc. Prażmowski, Gabr. Trynisaowski, Marek Guyski, Laur. Depult, Hiao Depult, Bern. Młodecki, And. Pelmonowski, Joan. Kucki, Zach. Bierswiecki, Franc. Pałuski, Paweł Primkowiec, Aleks. Szpot Donia (dłusana Ode funebralis), Andr. Saadurski.

Jagiell — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Applausus Pieridum (1633)... ob. Sulikowski Mik. (on jest autorem).

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Applausvs Quos desideratissimum Poloniae & Sueciae Principem, Serenissimum Vladislavm Sigismvndvm, Cvm pridie Nonas Maii, felicissimis auspiciis, ad capessendum Moschouiae Imperium ducens exercitus, Luceoriam ingrederetur; pleno debitae obseruantiae ac deuotionis animo effudit, Nobilis Ivventvs Collegii Luceoriansis Societatis Iesv: Anno M.DC.XVII. (1617). Cracoviae. [Tytuł w prostokacie z linii]. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Rozpoczyna dedyk. do Jana Kazimierza napisana w Łucku d. 8 sierpnia 1617. Po czym idą różne emblemata i inskrypcje na bramach i łukach, prozą i wierszem. Podpisali je studenci: Dymitr Hulewicz, Walenty Tomaszewicz, Adam Omleciński,

Andrzej Czerwiński, Krzysztof Łukawski, Paweł Janczyński, Mateusz Bartkowski, Piotr Szaparowski, Jan Cichnicki, Wojciech Żorawski, Samuel Jastkowski, Jędrzej Zdziarski, Mikołaj Żegota, Florian Żegota, Wacław Jabodyński, Stanisław Ganecki, Abraham Alexie, Stanisław Popławski, Mikołaj Pałucki. — Na końcu mowa po łacinie studenta Andrzeja Czerwińskiego. Były też wypowiedziane jakieś mowy lingua Slavonica, wzywające królewicza do Moskwy, ale mowy te edi non possint ob typorum inopiam. Acclamabant pueri Russi.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Petersb. publ. — Uniw. Lwow. — Wileń.

— Arcus pacis novo sine sanguine triumphatori... Cracoviae 1635. w 4ce. Uniw. Wileń.

— Aquila Polona (1646)... ob. Żabicki M.

— Summarischer Bericht von der Kön. Stadt Danzig Jubelfest welches daselbst bey der Krönung des Gross Herzog Vladislai IV celebrirret worden. Danzig, Gedruckt Georg Rheten 1633. w 4ce, k. 8. Dzików.

— Eigentlicher Bericht, was gestalt dem durchleuchtigsten und grossmechtigsten Fürsten und Herrn, Herrn Vladislao dem Vierdten, von Gottes Gnaden Könige zu Polen, Gross-Fürsten von Littawen, Reussen, Preussen, Massawn, Samayten und Liefflandt; wie auch der Schweden, Gothen und Wenden Erb-Könige, erweleten Gross-Fürsten in der Moscau, &c., in Gegenwart Ihrer Königl. Majestet hochansehnlichen Herren Commissarien, die geburende Huldigungs-Pflicht von der Stadt Dantzick geleistet, und abgeleget worden. Aus hochgemelter Herren Königlichen Commissarien Canceley publiciret im Jahr 1634. Gedruckt zu Dantzick, durch Georg Rheten, der Königlichen Stadt- und Gymnasii daselbst Truckern. fol., k. 12 nlb.

Ob. Bericht (w t. XII 488).

Bawor. — Czartor. — Krasin.

— Bericht(Gründlicher 1634, Wahrfahftiger 1644)... ob. tom XII 488.

— Beschreibung der Ehrenport, so bei Dantzick vom Einzug Vladislai Sigismundi ist auffgerichtet worden. w 4ce.

— Kurtze Beschreibung deren ding so sich bey dess Durchl. Herrn Vladislai IV. zu Pollen vnd Schweden Königs vnd der durchl. Frawen Caeciliae Renatae Ertzhertzogin zu Oesterreich Ehrentag verlossen. Augspurg 1637. w 4ce, k. 2.

— Kurtze, poetische Beschreibung des Einzugs in Dantzick Vladislai IV und Lodovicae Mariae Gonzagae. Dantzick 1646. w 4ce.

— Capitulationi stabilite nell'anno 1634 trà la Maestà dell' Inuittissimo, e Potentissimo Vladislao IIII. Rè di Polonia, Suecia, etc. e li Moscoviti. Roma, Lodouico Grignani, 1634. w 8ce, kart 4.

Ciampi I 59.

— Carmen ad Urbem Romam in adventu Sereniss. Vladislai Poloniae Principis. an. 1625. Romae, 1625.

Ciampi Bibliogr. I piase, iá wiersz ton znajduje się w bibl. Ambrojańskiej w Mediolanie między Miscellaneami nr 115.

— Clytie Academica iussu Ferdinandi II Imperatoris Vladislao Pol. et Sueciae Regis filio, Ferdin. II nepoti in sum horizontem reduci, a Nobil. Iuventut. Caesarei S. J. Collegii et Acad. Viennae d. 13 April. 1625. w 4ce, k. 6.

Program teatralny.

— Contract De Mariage, Entre Vladislai IV. Roi de Pologne, & Madame la Princesse de Mantouë, que le Roi maria comme sa Fille. Fait a Fontainebleau le 26. Septembre 1645. w 4ce, str. 8.

Kontrakt składa się z 17 artykułów. O danym posagu (700.000 écus czyli 2 miliony liwrów). W jaki sposób suma posagowa będzie pokryta. Król polski ma ustanowić oprawę (une contre dot conformément à l'usage de ses estats). Ma też zapewnić dar ślubny (maritagium) godny królowej. O orszaku, jaki ma przybyć z królową do Polski. Układ ma być zarejestrowany w parlamencie. Na końcu wzmianka, że wojewoda poznański Opaliński „opoussera la dite dame par paroles de present”.

Czartor.

— Contract De Mariage Du Roy De Pologne Avec La Princesse Marie. [Na końcu: sygnet drukarza, a pod nim:] Paris Chez Iaqves Dvgast, Im-

primeur & Libraire ordinaire du Roy, au bout du Pont S. Michel, vis à vis la ruë de la Huchette, à l'Oliuier. M.DC.XLV. (1645). Avec Permission. w 4ce, str. 12.

Góra na tytule jest winieta: tarcza herbowa z trzema liliami andegaweskimi ozdobiona ornamentem figuralnym i linearnym. Jest to wydanie o tekście odmiennym, choć różnice są tylko stylistyczne. Widocznie jest to tekst wygładzony. Brak numeracji artykułów. Całe wydanie ozdobilniejsze. Poprzednie wydanie jest widocznie pierwszą redakcją. Opaliński jest tu nazwany Opalensky.

Czartor.

— Le Contract De Mariage du roy et de le reine de Pologne. (Na końcu:) Imprimé chez Joost Broersz jouxte la copie. A Paris, du Bureau d'Adresse, le 9 Novembre 1645 Avec privilège du Roy. w 4ce, k. 4 nlb.

Bibl. król. w Sztokh.

— Dank und Freudenpredigt über den Frieden in Preussen zwischen Polen und Schweden und den Einzug Vladislai IV. in Elbing. w 4ce.

— Descriptio brevis arcus Academiae Vilmensis in felicem fortunatissimum adventum Vladislai IV & Ceciliae Renatae erecti 1639. 27 Januarii. w 4ce, k. 2.

Czapski (M. N.).

— Epicrotosis, seu tripudium per gestientes invitante Apolline Musas Hymeneo Vladislai IV. Poloniae Regis et Ceciliae Renatae Archiducissae Austriae neosponsorum. Cracoviae 1637. folio.

— Eucharisticum pro transactione heroica inter Vladislaium IV Poloniae Regem et coronam Regni Poloniae nec non inter Reg. Maj. Sueciae ad oppidum Prussiae Stuhmen. Dantisci 1635. fol.

— La fama reale overo il Principe trionfante Vladislao IV. Monarca delle Polonie, Re di Svezia ec. Varsavia per Pietro Elert Stampatore regio. 1647 w 4ce.

Autorem jest Piassa Paz (ob. t. XXIV 240). Ciampi Bibliogr.

— Immortales Gratiae Potentissimo Poloniarum et Sueciae Regi Vladislao IV. Liberatori, Vindici, Servatori dum pacato Septemtrione victorem exercitum in Amurathem Turcarum imperatorem du-

ceret, maiora ominentis patriae voce, Soc. Jesu propenso studio ac voluntate dictae dicataeque. Cracoviae, in officina Andreae Petricovii S. R. M. Typogr. A. D. 1634. fol., k. 12 nlb.

Na odwrocie tytułu herb królewski.

Autorem jest P. Kuhn. — Wyšlo też w zbiorze „Plinius” (ob. t. XXIV 362).

Czartor.

— Gratulatio inaugurationis in regem Poloniae Vladislao quarto Sueciae, Regi Haereditario et Moschoniae Magno Duci electo. A principe quodam Bonarum Artium, ac imprimis Eloquentiae Studioso contexta, et parenti suo, post reditum in Volhynia ab Electione verè libera oblata. Anno Domini 1632. w 4ce, kart 10.

Owym „princeps” jest zapewne Mikołaj Sapieha, jak można wnosić z jego mów wydanych w t. 1634 (ob. t. XXVII 116).

Jagiell. — Ossol.

— Harmonia Nieba y Ziemi na szczęśliwą Elekcyą Władysława IV. Króla Polskiego Wyprawioną. w Wilnie 1632. w 4ce.

Uniw. Wileń.

— Königliche Hochzeit und Beilager Vladislai IV. (1646). Dantzick. w 4ce.

— Leon Votorvm Serenissimis Sponsis Vladislao IV. Poloniae Et Sueciae Regi Invictissimo Et Caeciliae Renatae Avstriacae Ferdinandi II. Imperatoris Filiae Foelicissimae. In Avgvstas Fortvnatasqve Nvptias Offertur & dedicatur Ab Academia Vilmensi Societatis Jesv. Anno salutis M.DC.XXXVII. (1637). [Tu ozdobnik] Vilnae, Typis Academicis Societatis Jesv. fol., k. tyt. i k. 19 nlb.

Autorem jest Jan Rywocki, ob. t. XXVI 538. Rozpoczyna dedykacją Władysławowi IV i Cecylii Renacie. Po czym następuje panegiryk prozą przepłataną wierszami łacińskimi. Panegiryk opisuje bibliotekę Akademii Wileńskiej, w której nagromadzonych zostało sporo dzieł i napisów ku sławie króla. W jednym z wierszy cytuje Lela i Polcia, co ma oznaczać jak mówi Kastora i Poluksa. Opisuje też wyobrażenie Wandy i Rytygiera. Cały układ panegiryku odbiega od zwykłego typu tego rodzaju utworów i wykazuje pewien talent autora.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Krasid. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Ingressus in urbem Parisiensem (1646)... ob. t. XVIII 578.

— Potentissimi Polonorum et Suecorum Regis Prussorum Ducis, etc. Vladislai Quarti, Pii, Felicis, Inlyti, Victoris ac Triumphatoris semper Augusti Solennis Dantisoi Ingressus Publica Oratione a Senatu Civitatis exceptus die XIX. Decembr. Anno M.DC.XXXIV. (1634). fol., k. 4.

Krasid. — Wrocław. miej.

— Serenissimi atque Potentissimi Principis Vladislai IV. Magni Polonorum ac Suecorum Regis, Borussorum ducis etc. pii, felicis, inlyti triumphatoris semper augusti, solennis in urbem Borussiae primariam Thoruniam ingressus. Thorunii, excudebat Franco. Schnellboltz Anno 1635. fol., k. tyt. i str. 17.

Czartor.

— Laetitia Poloniae in celeberrimis nuptiis sereniss^{mi} ac invictissimi Dei D. Vladislai IV. sponsi: et serenissimae principis et dominae D. Ceciliae Renatae... Cracoviae, ex officina Francisci Caesarii, anno 1637. fol., k. 10 nlb.

W tomie XXX str. 26 podano z datą 1607, co jest omyłką druku. Autorem całego zbiorku jest zapewne Mik. Sulikowski, który napisał wiersze rzekomo jako utwory uczniów.

Czartor. — Jagiell. — Krasid. — Zamoj.

— Libertas aurea, regio-fundatoris (1723)... ob. Libertas.

— Litteraria hospitalitas Mercurii et Apollinis Leoburgici... Vladislao IV... a coll. Leopold. (1646)... ob. t. XVIII 296.

Por. Michonius (Votum).

— Aurea Messis in regalem Manipulum collecta et in luctuosa gloriosissimi regum Vladislai IV Poloniarum et Sueciae regis funere ad publici memoris solatium repraesentata ab alma Academia Vilmensi Soc. Jesu. A. D. 1648. fol., k. 8.

Ded. Serenissimo Joanni Casimiro Regi. Poloniae Sereniss. Polonor. et Suecor. Principi Carolo Ferdinando Plocensi et Vratislaviensi Praesuli.

Bibl. w Suchoj — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— In Occursum Serenissimi Potentissimi Invictissimi Principis, Ac Domini, Domini Vladislai IV. Dei Gratia, Poloniae Regis, Magni Ducis Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae,

Liuoniaeq; &c. &c. necnon Svecorum, Gothorum, Vandalorumq. Haereditarii Regis. Domini sui Clementissimi. Cum exercitu victore Contra Infesta Signa Othomanica per Zamoscium feliciter proficiscentis. Academiae Zamoscensis Votum et Obsequium per Nobilem Inventum Studiosam exhibitum. Anno Domini, 1634. 22. Septembris. In Officina Typographica Academiae. w 4ce, tyt. i k. 28 nlb.

Tytuł przez obie strony.

Poprzedza obszerna mowa wypowiedziana przez Piotra Trzebińskiego, uczenia retoryki. Wysławia on Akademię Zamojską i wypowiada pochwałę dla króla. Wątku do sławiania potęgi tureckiej, powołując się na przykłady z czasów ojca i z okresu Jagiellonów.

Następuje szereg poezji, napisanych rzekomo przez studentów: Łukasza Chmieleckiego, Stefana Niszczyńskiego i Mikołaja Zachorowskiego. Jest ich dziesięć, a wszystkie wzywają Władysława IV do walki przeciwko Turkom.

Niewątpliwie i mowa ta i poezje są utworem profesorów Akademii Zamojskiej. Akad. — Csartor. — Jagiell. — Zamoj.

— Oratio publica ad Vladislauum IV Pol. regem Dantiscum intrantem. Dantisci. 1634. fol.

— Ad Majestatum Regiarum legatum morientis Vladislai IV. Makarimos. fol.

— De Pace Auspiciis Pii, Felicis, Pacifici Herois Vladislai IV. Poloniae et Sueciae Regis Borussiae Restituta, Ad Senatum Populumque Dantiscanum Applausus Gratulatorius. Anno eXpeCtata DIV reDIIIt paX DIa borVssIs (1635). fol., k. 4.

Ob. Mochinger (Supplicatio 1635). — Wiersz łaciński.

Gdańska miej. — Ossol. — Raczyn.

— Panegyricus Honori et Gloriam Serenissimi et Potentissimi Principis Ac Domini Domini Vladislai Sigismundi Regis Poloniae, Magni Ducis Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque; Nec non Svecorum, Gothorum, Vandalorumq; Regis Haereditarii Electi Magni Moscoviae Ducis, Dicatus ab Equite Polono, Anno Christi 1633. w 4ce, ark. G.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Parallela Horoscopa ad bellicarum tormentorum directionem (1636).. ob. Krtiger P.

— Parentalia parenti patriae Vladislao IV. Poloniarum et Suecorum Regi semel mortuo semper victuro inter justa exequiarum persoluta a Cracoviensi Societatis Jesu Collegio dolentolugenteque in Regia Principis Apostolorum Petri et Pauli Basilica Anno mortalis Dei MDCXLIX. 11. Kalend. Februarij. Cracoviae in officina typographica Francisci Caesarij S. R. M. Typographi (1649). fol., str. 56.

Na odwr. str. tyt. orszel polski a w środku herb Wasów. Praypis (proza) Janowi Kazimierzowi, podpisany przez Collegium Cracovien. Societatis Jesu. W 24 pochwałach (elogium) przebiega życie Władysława IV i wysławia jego czyn wojenne. Autorem jest Kanon And., o czym obaca w t. XIX 102.

Csartor. — Jagiell. — Zamoj.

— Pieśń o Królu Polskim Władysławie IV wielkim, sławnym, zawołanym monarsze roku 1635.. ob. Schlich-tyng Jerzy (t. XXVII 207).

— Polonia pacifica (1646).. ob. Kojalowicz Kaz.

— Pomum aureum (1646).. ob. Kanon (w t. XIX 103).

Przez omyłkę druku podano tam błędna datę 1666.

— La precedenza delle dame Barriera nell' arena di Sparta, fatta dal principe Gian Carlo di Toscana e da altri cavalieri giouanetti nella venuta a Fiorenza del Ser. Ladislao Sigismondo Wasa, principe di Polonia e di Suezia. Fiorenza per Pietro Giacomelli alle stelle Medicee. 1625. w 4ce, k. 12.

Katalog Rosenthala 1910. — Ciampi Bibl.

— Relation de los felices sucessos que ha tenido la Mayestad de Vladislao Quarto, rey de Polonia, y las pazes que ha hecho con el Gran Turco, las capitulationes dellas, las plaças que le entregaron, y las embaxadas que para ello se embiaron. (Na końcu:) En Madrid. En la imprenta de Francisco Martinez. Anno de 1635. fol., k. 2 nlb.

Csartor.

— Relacion verdadera de la insigne victoria quealconco el rey de Polonia

contra el gran Ducque de Moscobia. (Madrid 1634).. ob. Seorz.

— Wahrhafte Relation oder Erzählung von der Einnehmung der beyder Stät Bialogard und Obilia.. auch wie der junge König in Polen hernach die Türken und Tartern geschlagen, dass 100.000 auffm Platze liegen blieben ect. alles aus Brieflen von Crackaw, Venedig und Constantinopel zusammengezogen. (1621). w 8ce, k. 4.

— Epistolica Relatio Equitis Poloni ad amicum de praelio auspiciis Vladislai IV. Regis Pol. ductu Stanislaia Koniecpole contra Tartaros ad Achmetoviam 30 Jan. 1644 feliciter commissio. Dantisci 1644. w 4ce.

Ob. Koniecpolski.

— Relation der fůrgegangenen Festivität, so in Dantzic solenniter celebreret, als die Wahl Vladislai Sigismundi zum Könige in Pohlen ist publiciret worden. Danzig 1632. w 4ce. Hoppe 47.

— Relation vnd Beschreibung deren ding, so sich bey Vladislai Quarti, zu Pollen vnd Schweden Königs, vnd Caeciliae Renatae, zu Pollen vnd Schweden Königin, Ertzhertzogin zu Oesterreich. als beeder hochzeitlichen Personen königl. Ehrentag verlossen. Augspurg 1637. w 4ce, k. 2.

— Relatie van t' geen voor-ghevalen is op de bruyloft van Vladislao IV, der Polen en Sweden Coningh, den 10 Mrt. 1646 in Warsaw. Gedr. tot Amsterdam. w 8ce.

Jest to opis ślubin królewskich.

Hoppe 48.

— Relation aus Krakau (o koronacji) (1633).. ob. Relation.

— Vere Relatione delle due gran vittorie riportate in diversi tempi e luoghi del Serenissimo, Potentissimo e Gloriosissimo Vladislao IV Re di Polonia, Gran Duca di Lituania, Russia, Prussia, Moscovia, Samogitia, Livonia etc. Hereditario Re di Suetia, Gothia et Vandalia, Gran Principe di Finlandia et eletto Gran Duca di Moscovia, etc. Contra Moscoviti, Turchi e Tartari,.. dove se

intende il gran valore e prodezze de Polocchi, la morte di cento mila e piu Moscoviti, Pacquisto di 300 pezzi d'artigleria,.. D. Romae li 5 Maggio 1634. w 4ce, k. 4.

Ossol.

— Relatione Della Vittoria ottenuta Dal Serenissimo VVladislao IV. Re di Polonia, E Svetia.. tutto il comando dell Eccellentis. Sig. Stanislao Koniecpolski Castellano Di Cracovia, e Generalissimo del Regno contra Tartari li 30 Gennaro 1644. w 4ce, 1 ark.

Dedyk. Al Cardinale Savelli protettore di Polonia Roma 1644.. Antoni Gorardi.

Obacs: Koniecpolski.

Ossol.

— Relatione de gli apparati e progressi felici del Ser. Vladislao Re di Polonia et Saecia nell' impresa di Moscovia. Milane, Gironini, 1633. w 4ce, k. 4.

— Succincta Series juramenti, quod serenissimo ac potentissimo principi domino dno Vladislao IV. Dei Gratia regi Poloniae, magno duci Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditario regi proxime electo ac inaugurato. Coram illustrissimo, ac reverendissimo Domino dno Iacobo Zadzik, episcopo Culmensi et Pomeraniae, Supremo regni Cancellario ac Suae serenissimae Majestatis commissario, civitas Thorunensis Borussiae primaria pro sua fide ac subjectione antiqua praestitit anno Domini 1634 die 5to mens Octobr. In gratiam et honorem illustrissimi ac reverendissimi Domini Commissarii atque spectabilis senatus. Thorunii, typis impressa a Francisco Schnellbotz. (1634). fol., k. 1, str. 20. Csartor. — Uniw. Kijow.

— Per le reali e faustissime nozze de' Serenissimi Vladislao IIII re di Polonia e Svetia e Cecilia Renata archiduchessa d'Austria. Sonetti. In Milano, per Filippo Ghisolfi. Con licenza de superiori (1637). w 4ce, k. 6 nlb.

Oprawne z Ordela Ascanio: L'applauso d'Italia. Milano 1637. Csartor.

— Theatrum gloriae potentissimo atque invictissimo Poloniae ac Sueciae Regi Vladislao quarto ab Alma Academia Vlnensi Societatis Jesu ex-

tractum et consecratum. Vilnae, typis Acad. S. J. 1636. fol., k. 12.

Jest pióra Języny Rywockiego, a nie Bełżeckiego (jak podano mylnie w t. XII 456). — Przedruk w dziele „Plinius“ (ob. t. XXIV 362).

Czartor. — Jagiell. — Krasin.

— Trophaeum regale Regi Vladislai IV Cracoviam ineunti a Cracoviensi Collegio Societatis Jesu D. D. Cracoviae 1633. fol., k. 13 nlb.

Wyszło w zbiorze „Plinius“ (t. XXIV 362). Krasin.

— Trymphi y Wyszowanie Najsławniejszemu niezwyższonemu Władysławowi III. z łaski Bożej Krolowi Polskiemv, W. X. LITew. Ruak. Prusk. Mázow. Zmudz. Inflánt. Tákże Szwedz. Gottsk. Wánd. Krolowi Dziedzicznemu. &c. Pánu nászemu wielce Miłóściwemu. W Moskwie ze wszytkiem Koronnym Rycerstwem szczęśliwie dokázniacemu, Z wielkiej nádzieie y otuchy wiernych Poddánych Je^o K. Mói świeżo ná sviát wydány. [Tu ozdobnik]. W Krákwie, Roku Páńskiego. 1633. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Na odwrocie tytułu wiersz: Do Casytelnika, opisujący okrucieństwa Moskwy.

Od k. A, wiersz: Trymphi. Jest to meo prarobiony wiersz z r. 1609, wydany wówczas pod tytułem: Pieśń nowa o wyprawowaniu do Moskwy Zygmunta III (ob. o niej niżej pod Władysławiusz Adam, gdzie jest podany bliższy opis przy jego „Krotochwilach“).

Jassyński Dyke. II 458. Oszol.

— Typus regiae felicitatis... Vladislai... ob. Racki Jan (w t. XXVI 11).

Czartor. — Jagiell. — Oszol.

— Ver Lukiskanum ad Serenissimarum Maiestatum praesentiam efflorescens, publicae felicitatis amaenitatem et minimas Societatis Jesu venerabundam hilaritatem iisdem Serenissimis Maiestatibus Vladislao IV et Ludovicae Mariae Poloniarum Maiestatibus et Suecorum (1648)... ob. Ver.

Są to wiersze w 19 języcach (licząc w to polski i łaciński) na cześć królewskiej pary.

— Victoria ad Sacr. Reg. Majestatem dum contra Turcarum exercitum Poloniae imminentem arma promovet.

auspicato Lublinum Vienna allata. (1634). w 4ce, k. 2.

Dat. Lublini die 17 Septem. a. d. 1634.

— Victoria Sac. ac Sereniss. Reg. Maiest. Vladislai IV. Poloniae ac Sveciae Regis. Id est quibus conditionibus Moschovitiici Exercitus Generalis Schein cum omnibus Praefectis adactus 24. Februarii, Anni huius 1634. certâ transactione initâ, munitiones suas deserere et castris suis excedere coactus est. [Ten sam tytuł po niemiecku z dodatkiem:] Thorn gedruckt per Franciscum Schnelbolz. w 4ce, 1 ark.

— Victoria Königl. M. zu Pohlen Vladislai IV. Das ist: Welcher gestalt der Moschkowitischen Armes General Schein... seine Schantzen aufgeben und davon ziehen müssen. Thorn (1634). w 4ce.

Są to przyjęte przez Szejna warunki po łacinie, niemiecku i po polsku; a oprócz tego: Summaryusz armaty zabranej, Przyjęcia Moskali królowi i list Stan. Lubieńskiego bisk. plock. do senatu Toruńskiego, o tym zwycięstwie donoszący.

Petersb. publ.

— Toż... Victoria Vladislai Polonae Regis, Smolenscana. Bruxellae, 1634. w 4ce.

Petersb. publ.

— Toż... Victoriae Smolenscanae continuatio. Bruxellae, 1634. w 4ce.

Petersb. publ.

— Las continuas Victorias que ha tenido el Serenissimo Vladilao (sic) Quarto Rey di Polonia, Sbecia etc. y las capitulaciones que admition pura la paz perpetua entre los Moscovitas, y su Reyno de Polonia en este año de 1634. (Na końcu:) Con licencia en Madrid Por la viuda de Alonso Martin año 1634. fol., k. 2.

Czartor.

— Toż... Malaga 1634. fol.

— Najślawniejszemu Władysławowi zwycięsży Polsk. i Szwedzk. królowi na szczęsne po odgromie Tureckim zwrócenie pisał Wierny Poddany. w 4ce, kart 6.

Wiersz.

— Vladislao IV e Polonia finibus ad aquas Badenses accedenti ioenobium Badense. Viennae 1638. fol.

— Vladislao IV. Poloniae et Sveciae Rege primùm Post felicem Coronationem die XIX Decembris Anno MDCCXXXIV. urbem ingrediente, Senatus Populique Dantiscani Votiva Acclamatio. Typis Andreae Hünefeldii. (1634). fol., k. 4.

Na k. A, poemat: Vladislao IV, z napisami: Regi Poloniae... Triumphatori Moscovitico... Prodigatori Turcico... Liberatori Prussico... Ged. feliciter ingredienti.

Ob. analogiczny panegyryk prozą pod Freder Henryk. Raczyn.

— Vladislao IV optimo principi Polonorum atque Suecorum Regi. Vilnae typis Acad. Soc. Jesu a. 1626. fol. plak.

— Vladislaus IV principis Poloniae ad Chocimum victis copijs Serenissimo et Illustrissimo Excellentissimo Domino D. Joanni in Szczekarzowice Tarlo Palatinidae Lublinensi, marschalco Tribunalis regni inter theatrales eloquentiae umbras honoris et fortunae diei augurijs resplendens anno ab ortu solis justitiae 1712, die... februarii. fol., kart 3.

Na egzempl. napisano: Patris Chrysostomi a Veneslao (S. Piar.). — Na dwóch kartach argument sztuki w 3 aktach po łac. i po polsku graney u Piarów w Piotrkowie. Do sztuki tej wchodzi Osman, Juliusz, Cezar, Bajazet, co smutno noc, Wulkan z Cyklopami, Ukraina i Władysław IV. Tysak w Czerw. Dw.

— Vladislai IV... Regiomonto 1635. aive Elbingae cum vicinis locis polonico sceptro restituta. Elbingae, 1634.

— Vladislai Sigismundi invictissimi triumphatoris Regis Polonorum Suecorumque Augusti Pacifici P. P. S. F. Domini sui clementissimi Gloriosissimum nomen publicâ Panegyri veneraturus, Maecanates, Fantores ac amicos invitat Rector et Senatus Academiae Regiomontanae, Regiomonti, typis Laurentii Segebadii, MDCCXXXVI (1636). folio.

Jagiell.

— Wyjazd z Wárszawy Najślawniejszego X. Władysława Krolewica Polskiego Do Moskwy, w Roku 1617, dnia 6. kwietnia. Przytym Szkodâ Podolska. [Dalej rycina, przedstawiająca królewicza]. W Krakowie Roku Panskiego,

M.DC.XVII. (1617). [Tytuł w ramec]. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrocie tytułu wizerunek Pogoni litewskiej z napisem dookoła: Intende, Prospere, Procede, Et Regna. U dołu: Bawili Skalski impressor.

Wiersz pisany strofą saską sacryna się od gloryfikacji wszytkich dotychczasowych Władysławów królów polskich. Po całym opisyje autor (widocznie na podstawie tego, co widział), jak królewicza w zielonym ubiorze upada przed nogi króla i żegna się z nim przed wyjazdem do Moskwy; jak potem przeprosza królowa, chcąc być bez przygany, gdy się wyprawia na wojnę; jak razem z królem płyną nawą po Wiśle i żegnają się uroesyście na drodze do Lublina i jakie nadzieje wiążą się z wyjazdem królewicza do Moskwy.

Na karcie trzeciej rozpoczyna się wiersz: Szkodâ podolska oplakana, gdzie autor taką samą strofą opisuje szkody wyrządzone przez Wołochów i Tatarów i wywa do obrony przeciwko nim. Jedna nadzieja — mówi — została w hetmanie i on to powinien Podole ratować. Narzeka na nie wojenność szlachty, ponieważ teraz ten słynie tylko, kto więcej siberze; a nawet wtedy, gdy Tatarsy wprowadzają lud z granic Polski, nie ma takich, którzy by ich gonili.

Wreszcie w trzecim wierszu (pt. Poslak tatarski) porusza szkody wyrządzone przez Tatarów, spustoszone miasta i woi, spalone ogniem budowne dwory, porwanie niewinnych dzieci, które się bisurmanią, podczas gdy u nas żołniers nie otrzymuje na czas płacy i nie chce walczyć. Wszytkie trzy wiersze napisane widocznie przez tego samego autora.

Maciejowski Piám. III 92.

Było niegdys w Bibl. Uniw. Warsz.

Jest to co innego jak „Pieśń o wyjazdzie, o której obaca pod: Warszawa.

Bawor. (Czarn.).

— Wyjazd na wojnę (1633)... ob. Makowski Ad.

— ob. Acta (coll. tor. 1648) — Africa (baletto 1638) — Agricola Krz. (Actus gratul. 1633) — Albinus Michal (Christliche 1648) — Almeyda (El hombre 1788) — Ampzing (Toneel van Europa 1631; tu poemat na jego cześć) — Andosilla (1762) — Andreini Franc. (Bohatyr) — Andrzejowie (Kazanie 1631) — Ascanio — Baldonius (Il cesarino 1625) — Baroffi Cezar (1638) — Bartkowski M. (In principem 1617) — Behm J. (Gratul. 1639) — Bellarmin R.

(Summarjusz, Compendium 1606, De officio principis 1619, Venerabilis 1753) — Belli (1627; tu o jego podróży do Włoch) — Bełzecki Aleks. (Theatrum gloriae 1634) — Bambus M. (Bellator 1617) — Bentivolius Guido (1634) — Berghen-Montanus (elegia 1621) — Berghen Rötger (Tripudiare 1636 i inne panegiryki) — Berichten (1755) — Bernhardi Mart. (Fasciulus 1676; tu o jego chorobie) — Białozor Stanisław (1749) — Biblia Gdańska (1632) — Bibliot. fratrum Polon. (Przypkowski) — Birkowski ks. Fabian (Kazania 1623, 1633) — Blinietis (Poln. Wahlschoppen 1698) — Boemelln (Borussia 1636) — Bogurski Stanisław (1633) — Bombini Paweł (1636) — Borkowski Wawrzyniec (1602) — Breitenbach Jan (Gratulatio 1638) — Broscius J. (Apologia 1641) — Brunerio Michelangiulus (Morte e Amore, dramma 1646, 1648) — Buchner Filip (canto concertati 1642) — Butbner Adam (1634) — Bythnerus Jędrzej (1646) — Bytomski Jan (Pięć lamp 1649) — Bzowski (Annales t. XVIII z r. 1627; tu poemat Epinikion Śmieszkowica) — Calixtus G. (o kolokwium tor. 1645) — Chądzyński Jan (Florae 1639) — Chavagnac (Memoires 1700) — Chelchowski H. (Wieść 1634, Poprz. pokój 1635) — Ciampoli (1657; tu jego listy — 1667; tu historia panowania) — Ciekliński (De eligendo rege 1632) — Cicognini Jakub (1625) — Cielecki Jakub (1609) — Ciświcki P. (Relacja 1640) — Cramer Joh. (1635) — Crasso Lorenzo (1633) — Curicke (1636) — Cynerski J. (Omen 1633, Mnemosynon 1633, Debitum 1634, Prussica 1634, Victoria 1634) — Czerny J. (Encomium 1606) — Dach Szymon (Odae 1637, Cleomedes 1635) — Dasypodius (1642) — Dembiński Jan (Oratio in nuptiis 1645) — Dębołęcki And. (Sławnośpiew 1636, Wróżbit 1633, Orzeł 1633) — Dilger S. (1659) — Domaniowski Stan. (Sol sarm. 1649) — Dombadorff (Preussen Land 1636) — Dondinus (Laudatio 1650) — Dubowicz A. (Coniunctia 1644) — Duglas

Jerzy (Commem. of life 1656; był on mediatorem polsko-szw.) — Dusiatki-Rudomina (Theoremata 1633) — Durry Effendi (Poselstwo do Persji 1638) — Einhorn Paweł (1633, 1643) — Eli-saeus a S. Maria (1650) — Enstedt (1740; tu list o jego elekcji z r. 1632) — Fowler (History 1656; tu obszerna historia wojen polsko-szw. i pokoju z r. 1635) — Frederus Henr. (1634, 1661) — Fredro Andr. Maks. (1648) — Freytag Ad. (Architektura 1635, 1665) — Frontin Jul. (O fortcach 1609) — Gaddi Jakub — Galasinus Gasparus (1637) — Gembicki Piotr (1633) — Gembicki Wawrz. (Exhortatio 1617) — Gerardi Antoni (Relazione della vittoria 1644) — Geret Samuel (1776, 1777) — German Marcin (1615) — Gisognini Jac. (Natale 1625) — Glaubens Be-kenntniss (1657) — Głoskowski M. (Paneg. 1649) — Gnatowski Wawrzyniec (Oratio paneg. 1633) — Gonzaga Maria (1646) — Gorczyn Jan Aleks. (Pamięć o cnotach 1648) — Górnicki Łukasz (Dzieje w Koronie 1637) — Grimza Dawid (Aplausus coron. 1633) — Grodziński Nicolaus (1634) — Grochowski St. (Wirydarz 160.) — Grudziński Mikołaj (Panegyricus 1634) — Grymza Dawid (1633) — Gualdo (1648) — Günther Samuel (1735) — Heidenstein Jan (Orationes 1633, Panegyricus 1638) — Henning Szymon — Hilarione di S. Ant. (1629) — Hilbrandt J. (Oratio 1649) — Horn Karol (In natalem 1640) — Hosman (1643) — Jagodyński St. (1628) — Janson Jan (Speculum aureum 1646) — Idyllium (akt o porwaniu 1638) — Jedność cerkwi (1632) — Ines (Lyricorum 1645) — Joannes a S. Maaria Magdalena (Schole pieae 1646) — Joannicius Gabr. (1610) — Jonson (In nuptiis Vlad. 1646) — Judycki Jerzy (1646) — Jurkowski Jan (Chorągiew Wandal. 1607) — Kaldenbach (1651; Deutsche Lieder und Gedichte 1633 — tu Sarm. Hymen na zaśl. z M. Gonz.) — Kanon Andrzej (Expediatio 1646, Lirica 1643, Lucubrat. 1678) — Karatan Jan (Vates Polonia

1633) — Karol I (Copia 1636) — Kazrzyński Stanisław (Pieśń z Lamentem 1648) — Kazanowski Zyg. — Kiciński (Kalendarz 1720) — Kieszkowski Tom. (1649) — Kiszka Mik. (1637; tu rycina aleg. na cześć króla) — Klage Tomasz (1679; o pax irenica) — Knoeffel Jędrzej — Kobierzycki Stan. (Historia 1655, 1659, 1636) — Kochowski Wespazjan (1683) — Kojalowicz Kazim. (1646) — Koniecpolski Stan. (1644) — Konstytucje sejmowe — Kopeć Aleksander — Koreywa Jan Aleksander (Korona na koronacya 1633) — Kotyński Jan (Auspex 1634) — Krasuski Dominik (Wizerunek pasterza 1634) — Kriegs und Staats Sachen (1666) — Krüger (Paralela tormentorum 1636; o artylerii) — Kuhn Paweł (Arcus 1635, Immort. gratiae 1634, Trophaeum 1633) — Kwecisz Stan. — Laureae academiae Zienoviciana (ob. Zienowicz) — Lauxmin Sigismundus (1746) — Laboureur Jan (Hist. et relation du voyage de la reine de Pol. Marie de Gonzague 1648) — Lepiecki F. (In nupt. Vlad. IV 1646) — Leśniowski Jan (Manubiae 1634) — Letter (sultana Murata 1646) — Libertas aurea (scholae pieae, dialog 1722) — Ligęza Ad. (Disp. 1616) — Ligęza Mik. (1633) — Lipezyński Hier. (1642) — Lipnicki Andrzej (Monum. vict. 1649) — Lipski Jan (Oratio 1633, Elogium 1635) — Lipski Stanisław (1676) — Lisiecki Andrzej (Trybunał 1638) — Łobżyński J. (Dies natalis, triumphus 1644) — Łubieński M. (Uniwersał 1648, Domic. 1633) — Lubomirski Stan. (1676) — Ludwika Maria Gonzaga — Ludwik XIII (1638) — Lundorp (Acta publica 1702; tu dużo aktów do stos. z zagranicą) — Makowski Ad. (Nadzieja święta 1634, Podziękowanie 1635, Itinerarium 1633) — Makowski Stan. (1646, 1647) — Malapert (Poemata 1615, Sedecius 1624) — Malatesta (Relatione 1633) — Marfigny J. (1638) — Maria Ludwika Gonzaga (ob. też t. XXI 505) — Mariscotti B. (1634) — Martini Jakub — Meibomius Fryderyk (1646, 1649) — Mias-

kowski Malcher (1612) — Michonius Martinus (Votum 1633) — Mniszek Michał (1640; tu jego portret) — Mniszek Zyg. (Oratio 1606) — Mochinger Jan (1648) — Montanus Georg. (1621) — Morawski Wincenty (Opisanie żywota 1612) — Moskorzewski Hieronim (Oratio in funere 1648) — Mruczyński Jan (Propemtion 1634) — Munarius T. (David contritus 1641) — Mylius M. (civitas Elbing. 1649) — Nagłowski Ludw. (1760) — Napolewski P. (Krwawy Mars 1621) — Naymanowicz Jakub — Nicolaus Antverp. (wiersz 1636) — Nicolaus Nicolaus (wiersz polski od drukarza wileń. 1636) — Nicorus Adam (Paneg. 1633) — Niewiarowski St. (Corona 1634) — Niszczycki Krz. (Juris 1611) — Nowakowski Wojc. (Laudatio 1611) — Nowiny o car. mosk. (1617) — Nowiny z Moskwy (1634) — Nowowiejski Alb. (Lachrymae 1648) — Oborski M. — Obryński St. (Paneg. 1634) — Odorum centuria (Ćwiekański?) (1640) — Odpis albo wiadom. (1627) — Okolski Szym. (Dyaryusz wojen. 1638) — Oleśnicki Zbig. (1759) — Olszewski Jak. (Harmonia 1632, Triumph 1634, Snopek 1632) — Opaliński Krzysztof (1637, 1676) — Opitz Marcin (1634, 1637) — Oratio (1751; tu jego przywilej dla Brunsbergi) — Ordel Ascanio (1637) — Ossędowski Stanisław (Cythara 1632) — Ossoliński Jerzy Adam (Oratio 1633, Orationes 1636) — Ossoliński Christoph. (Corona 1634) — Ossoliński Władysław (1646) — Ostropolski Aleksander (Kaz. pogr. 1648) — Ostroróg Jan (Myśliwstwo 1618, 1649) — Otrębusz Dan. (In reditum 1634, In ingressu 1633, Smolenscium 1634, Paingneg. 1633) — Owidiusz (Przemiany 1638) — Ozimiński (Szturm Smoleń. 1611) — Pac T. (Paneg. 1608) — Pacta inter regna (Stumd. 1635) — Paprocki Bartł. (Pharus 1633) — Paricius (1649) — Pastorius Joach. (Hist. polon. 1680, De regina 1651) — Paul Fr. (1647) — Piasecki Hier. (1633) — Piasecki Paweł (Chronica 1648) — Plinius polon. (tu zbiór panegiryków Kuhna i Bywoe-

kiego na odniesione przez niego zwycięstwa, z r. 1639) — Pobudka Polakom (1621?) — Pokój złoty (1660; dialog o Wład. IV) — Polacchus Jerzy (Illustr. 1625) — Polignac (1647) — Porzecki Tom. (Aeternitas 1639) — Posadowski Krz. (Słowośpiew znak zwycięstw 1640) — Posnaniensis Petr. (Institut. 1638, Comm. 1626—8) — Potocki Paweł (Exercoit. 1642) — Potocki Piotr (Gratul. 1633) — Prussen Jerzy (1634) — Prigion d'amore, baletto (Cec. Renata 1637) — Propositie, Proposition (1640) — Przyłuski Balt. (Colossus 1638) — Przypkowski Sam. (1633) — Puteanus Eryk (Epistolae 1646) — Quadrantinus Jul. (Speculum 1605) — Racki Joannes (Typus felicitatis 1646) — Radoński Aleksander (1634) — Radziwill Mik. (Peregrinacya, deutsch durch Borkau 1603) — Relation de Victorie ob. Koniecpolski (1644) — Relation (auss Krakau 1633, des Friedens 1634) — Relazione (della vittoria 1644) — Riccius Christoph. (1636) — Rosenwald Andrzej (Laureae academ. 1633) — Rosteuscher Nathanael (Spes pacis) — Roźniatowski Abr. (Apollo 1617) — Ruarus (serwitoriat dla Ruara) — Rudawski Wawrz. (Hist. polon. 1755) — Rudomina Jan (1633) — Rupnowski Mar. (Theoremata 1609) — Ryłski Jan (1608) — Rywocki (Triumphus 1637, Icon 1637) — Sacchinus Fr. (Vita Stanislai 1609) — Salvatori (Dramma) — Sautacroce (La secretaria 1654) — Sapia Nicolaus (Gratulatio 1634) — Saracinelli Ferdinando (1625) — Sarniewski Maciej (Oratio 1636) — Scacchi (Missarum 1633) — Scato Andrea (Porta 1646) — Schlichting Jerzy (Pieśń 1635) — Schlichting Jan Jerzy (Acclamatio 1633) — Schlosser (1640) — Schoenflisius Jędrzej (Korona 1633) — Schoneus Andreas (Natalis 1595) — Schultz Krz. (o chorobie jego) — Scripta facientia (ad colloquium 1647) — Sehin Aga (Turcarum imperatori) — Sieciński Stefan (Oratio 1633) — Siemek Marcin (Bona auspicia 1633) — Sirigati Lorenzo (La practica 1625) — Sirmond

Joh. (Lodov. Gonzaga 1646, Carmina 1654) — Sitanus Franciscus (Poemata 1626) — Skarga Piotr (Żywoty świętych 1610, 1615, 1644) — Śmieszko-wicz Laur. (Laeta Lechia 1633; Panegyry. 1621; Xenium 1634; Victoriae 1635) — Sobieski Jakub (Commentarii belli 1646) — Sobieski Marek (Oratio 1643) — Speronowie J. (Applausus 1633, Charites 1637) — Spytek Mik. (Votum na seymie 1633) — Stalicki Walenty (Felix auspiciu 1646, 1648) — Starczewski Joannes (Omen) — Starowski Szymon (Panegyricus 1633) — Strubicz Baltazar (Inscriptiones 1637) — Stryjewicz Sebastian (Imago 1649) — Suffragia województw i ziem (1633) — Sulikowski Nicolaus (Applausus Pieridum 1633; Laetitia 1637; Manipulus 1638; Spes publica 1646) — Sułowski Stanisław (Melos Musarum 1621) — Summaryusz historyey (1637) — SzczaWiński Stanislaus (Oratio 1645) — Szoldrski Andreas (Oratio in funere 1649) — Szubski Mik. (Aparat 1637; Rayskie kwiatki 1637; wiersz na weselu króla z Cecylią) — Szymonowski Samuel (Mars Sauromatski 1642) — Tarnoczi Stefan (Rex 1683) — Temberski Stan. (Nomen 1649) — Testi Fulvio (Raccolta delle poesie 1648) — Thilo V. (Act. monumentum 1636, Vladislaus 1649) — Thomas Vitalis (Panegyrici 1645) — Tirellus Karol (De apost. 1641) — Titius J. P. (Carmen 1646, Gratul. 1651) — Toruń (Denuntiatio 1644) — Treter Maciej (Munus 1649) — Treter Tomasz (1693) — Twardowski Sam. (Miscelanea 1681, Zbiór rymów 1770, Mosk. wyprawa 1634 i inne jego poematy) — Tytlewski Mac. (Relacion, Diaria 1623) — Uffan Diego (Archelia 1643) — Ulatowski And. (1649) — Umbrae minores (1649) — Wągrowski Wal. (Novi honoris 1639) — Valerianus (Demonstratio 1647) — Wassenberg E. (Gestorum 1641) — Vaunting A. (Daring Letter 1645) — Warszawicki Krz. (Panegyry. 1595) — Weger P. (1636) — Ver Lukiscanum (1648) — Werda Jan (Indigenat 1647,

Justifikacya 1645; tu jego pochwały i przywileje) — Verlauff (der Schifffen 1627) — Wetzhausen (1635) — Victoire (par Sigismond 1623; tu o rzekomym jego buncie) — Victor coronatus (1772) — Vicecomes (Visconti Kamil (Oratio 1632) — Willich (1645; tu przedmowa Brosciusa opisująca życzliwość Wład. dla jego badań) — Wilski (Applausus in inaug.) — Visconti (Funerale 1649) — Wiśniowiecki Michał (Sancita siderum 1720) — Vitalis Thom. (Panegyrici regales 1645) — Vitelleschus Mutius (Murus) — Vitellius Jak. (Epinicion 1632, Felicitas 1633, Votum 1637, Via 1637, Panegyris 1621 i inne jego panegyryki) — Wojsznarowicz Kazim. (Triumphale feretrum 1648) — Volkmar (Diccionarium 1605, 1613) — Wysocki Sam. (Majestas 1739) — Żabiński Mikołaj (Mortalis 1644) — Żalowski Paweł (Lessus Cygni 1649) — Żamelius Fryderyk (Hymeneus 1637) — Zawadzki Teodor (Catalogus 1609, Memor. 1619) — Zawisza Christoph. (Carolomachia 1606) — Zbylitowski And. (Na krzciny 1595) — Zeiten (Neuerer 1722) — Zenowicz Jan (Laureae) — Zetzkius (Hosianna 1646, Viginti laureae 1640) — Zimorowicz B. (Vox 1634) — Zwycięstwa (1667) — Żuchowicz Paw. (Via triumph. 1634) — Zygmunt III (Victoire 1623; tu o jego rzekomym buncie).

Jego „artykuły wojskowe“ (bez daty) ogłosił Pac. — Obacz Kutrseba Polskie ustawy i artykuły wojskowe 1937 str. 209 i nast.

Jego (raskome) wiersze ob. Wirydars Trembeckiego (wydał Brückner) II 398. — Są to raczej wiersze Naborowskiego; ob. Poezje And. Morystyna 1883 str. 456.

Jego „Listy“ wydał Ambroży Grabowski 1845. — Zaś Muchliński ogłosił w r. 1867 jego listy do Krzysztofa Radaiwilla (ob. Bibl. V 120).

Kilka jego listów zamieszcza Swada Polska Ostrowskiego Danejkowicza (w t. II str. 12 epistola ad Ludovicum XIII s r. 1638; tamże ad card. Richelium s 12 julii 1638; w t. I & str. 37 do Mikołaja Sapięhy s r. 1638) — List jakiegoś senatora pisany do niego po stracie syna podaje Pisarski Mówca polski 1676 II 331.

Poezje Jacińskiemu jemu poświęcona pisał (obok wskazanych powyżej) Gawiński (ob. Arch. do dziejów liter. II 161). — Miał między

poetami niem. kilku gorliwych chwalców (Dach, Opitz, Schosser, Zamel, Titius, Kaldenbach), którzy pisali po niemiecku i po łacinie (a Kaldenbach nawet po polsku) wiersze na jego cześć.

O jego stosunku do sztuki, literatury i nauki ob. Lechicki Meczenat Zygmunta III 1932 str. 92 i nast.

O jego stosunku do teatru ob. Windakiewicz Teatr Władysława IV (w Przegl. Polskim 1893), oraz: Teatr polski przed powstaniem sceny nar. (1921) str. 23—41.

O Władysławie IV obszerny poemat ob. pod Twardowskim Sam., będący wierszowaną kroniką jego życia. — Inne kroniki z czasu jego panowania ob. pod: Piasecki Paweł Chronica gestorum). — Wassenberg Everh. (Gesta Vlad. IV).

Opis jego choroby ob. pod Schultz Szymon (w „Miscellanea curiosa medico-physica“); o czym bliżej Giedroyc Źródła 1911 str. 805. — Także ob. w dziele Bernhardiego Fasciculus (1676).

Ryciny współczesne przedstawiające Władysława IV zestawia „Katalog wystawy D. Witko-Jeśowskiego“ 1925 (Portret król. w grafice) str. 45.

Bibliografię hist. odnoszącą się do Władysława IV ob. u Finkla w t. II str. 1321—5 oraz t. III str. 1834—5. — Pod nr. 8002 druki wspólnie do jego koronacji odnoszące się. — Pod nr. 8038 i nast. do wojny z Moskwą. — Pod nr. 8065 i 8132 do ślubu z Cecylią Renatą. — Pod nr. 8138 do colloquium charit. w Toruniu. — Pod nr. 8151 do ślubu z Marią Ludwiką. — Pod nr. 8169 o śmierci królewicza Zygmunta. — Pod nr. 8179 o śmierci króla.

WŁADYSŁAWIUSZ (Włocławczyk)

Adam, M[istrz] P[apiernik] K[rak.]. Franc. Sekretarz Dworzanin y służą najprzedniejszy Książęcią Hultayskiego Revokuie Ktory będąc świadom affektow wesoley y r... młodzi wiedząc że im to smeknie (sic) prace y... nie żalując tę książeczkę o rzeczach barzo... z pilnością napisał y między nie...ną Pán... ten Franc... (około 1610). w 4ce, kart 6 (??).

Fragment tytułu i 4 kartek tekstu (w strąg-pach) jest w Bibl. Jagiell. — Opisuje go bliżej Badecki Liter. miesiąc. nr 54.

Na odwrocie k. tyt. „Zalecanie słońc braterskich“. — Na nast. stronie: Praefacia od Frąca. Do cnotliwych przystacza Badecki etc., s której ustęp przystacza Badecki l. c. — Dalej idą urywki wierszyków „O obieraniu żony“, „Młoda żona jako Pruska małż“, „Człowieka mowa“. „Obras...“ (Ob. o tych wierszykach opisany poniżej egzemplarz „Krotofil“, gdzie przy

końcu dolepione przypadkiem niektóre z nich).

Badecki słusznie przypuszcza, że „Franc” jest identyczny z „Frantem”, zakazanym przez Index libr. prob. Szysskowskiego. Jagiell.

— Gratulatio Ną szczęśliwy przyjazd IE° M. Pana Woiewody Krakowskiego, Ną Conwokacją Krakowską Roku Pańskiego, 1608. w 4ce, k. 2 nlb.

Na końcu cyfry A. W. — Pisane w duchu utrwalenia zgody między Zebrzydowskim a królem: Przeto się Polsko już teraz odradza, Rzeczpospolitą z własnym panem sgadzaj. Już obie stronie w miłości stołeczny mass, Łączną zgodę dasz.

Csudek Pisma rokokowe I 342 (przedrukował z rękopisu, druku nie znał). — Brückner w Rozprawach Akad. filolog. 1919 str. 61. Akad. — Petersb. publ.

— Krotofile Wieczne y żarty rozmaite, Teraz powtore znowu wydane y ną wielu miejscach z pilnością poprawnione. Kto chce czytać: naydzie tu Historii nie mało prawdziwych y statecznych, które się temi czasy działy: z których każdy może się wśieszć, y nieco nauczyć ku potrzebie swojej. Adama Władisławiusza. [Tu rycina: siedząca postać niewieścia czytająca? czy grająca?]. W. Krakowie. Roku Pańskiego. 1609. w 4ce, k. tyt., str. 80 (sygn. K₂).

Jak wynika z tytułu, jest to wydanie II. Egzemplarz pierwszego nie jest wcale znany; egzemplarz sułki drugiego wyd. jest unikatem. A i to w znacznej części jest defektowny. Brak w nim karty G₁, G₄, H₂, H₃, a może i brak końca? Karta A₁ jest mocno uszkodzona.

Na odwr. tytułu herb Strzemię i wierszyk polski. Dedykacja wierszem na jednej karcie Mikołajowi, Janowi, Adamowi, Stan. i Christ. Strojnowskiem. Tu wspomina o ich pobycie w szkołach, o ich udziale w walkach „przy czym hetmanie” — a mimo to dochodziło go nieraz „spraw waszych pisanie”. Także ich ojciec „uraniał się z Turki”. (Spominy tych Strojnowskich jeden, tj. Stanisław, znany jest jako autor plagiatu „Opisanie porządku”, 1609).

W przedmowach wiersz do czytelnika i do wszystkich usprawiedliwia się z pisania frazesek, twierdząc, że również Sokrates, Homerus i Kato pisali rzeczy śmieszne. Zbiorek tych krotoczwil i żartów dzieli się na 3 części, a każda z nich składa się z drobnych wierszyków po części żartobliwych, po części poważnych.

Do poważnych należą pieśń o fałszu (k. B), o mądrości, o żywości dworskim i jego ujemnych stronach (gani salekność od pana i różne upokorzenia), dialog o sejmie (należy bronić słotej wolności), o wieku starym (narzekania na drożyznę — ale dawne czasy były gorzej niż dzisiejsze), na przyjazd króla z Warszawy w r. 1604, lament carowej Maryny (wzawa o pomoc dla niej), pieśń o rokossu (str. 66), o nędzy, która się wylęła pod rokossom (z drzeworytem przedstawiającym nagą kobietę w sieci — nędza zapowiada, że odejdzie z Polski dopiero wtedy, gdy pokój nastąpi).

Przeważają jednak wiersze krotofilne: powiastki, bajki (np. wilk i chart — motyw miekiewiczowski), ucinki satyryczne (na stroje w Polsce, o Czechach, o pospólitwie ruskim, o Moskwićcinach); duża część żartów ma charakter rubaszny. Naśladuje w wielu miejscach Kochanowskiego. Podaje dużo szczegółów obyczajowych (np. o jus primae noctis na Rusi, co Ruś rękomo teraz od książąt odkupuje kopą!); w kilku wymienia naswiaka (np. hymenusz z akrostychami dla Jadwigi Przemyskiej i Mikołaja Mierzeskiego, nagrobek Głińskiego Stan., o Sokolowskim).

Wymieniam kilka „powiastek” (anegdot wierszowanych) jak: Historia trefna (o Mazowszansach handlujących z Gdańskiem), o Piramunie i Tybbe, o kapcu, co wszystko utracił (i o sewaru Karolu), o wieśniacze, od której przy spowiedzi rzekomy pleban wziął dziesięcinę, o karaniu słych żon, o włodarzu i Maćku, o haneknechie w Wenecji. (Ta ostatnia powiastka osnuta na tym samym wędrownym motywie, na którym oparła się jedna z najstarszych polskich powiastek, ogłoszona przez mnie w r. 1932 w „Ruchu Literackim” nr 2).

Końscy zbiorok na str. 79—80 „Pieśń o piwie”, wychwalająca dobroć piwa ponad wino: Na Biskupiu opawskie — Pod ratuszem wrocławskie — I dwurazne krakowskie — Dobre piwo — Jako żywo... itp. Autor mieszkał i pisał to w Krakowie w latach 1604—6; świadczą o tym szczegóły lokalne, np. o kramach korzenników ku Grodzkiej ulicy (co swe korzenie szlachciankom na funty sprzedają), o szpitalu św. Sebastiana na wale przed nową bramą itp. — Ale dużo szczegółów świadczą, że znał życie wojskowe, że bywał na Rusi i Litwie — kto więc wie, czy nie służył wojskowo? Interesuje się sprawami państwowymi (rokoss, sejmy), nie lubi Żydów i Cyganów, przytacza dość nieprawomyślnie anegdoty o książkach. W pieśni o rokossu nie potępia go, a równocześnie wzywa imienia Zamojskiego (on by umiał ogień zgasić). W egz. bibl. Sułki dolepione są od dawna do „Krotofil” fragmenty jakichś innych współczesnych druków (ten sam format.

te same czcionki) — z których jedne prawdopodobnie, a drugie na pewno pochodzą również spod pióra Władisławiusza. A mianowicie:

- 1) Wiersz „O chłopstach dworskich” (1 karta luźna, sygn. Aij, brak końca).
  - 2) O obieraniu żony (1 k. sygn. Av, zawierająca urywki dwóch wierszy żartobliwych, z których drugi ma tytuł: Młoda żona jako pruska maść. (Pomieszczono to jest w „Francu” tegoż autora, o czym ob. wyżej str. 163).
  - 3) Karta sygn. A., zawierająca urywek jakiegoś wiersza pisanego tereynami a opisyjącego zwycięstwo nad Sauskim i przybycie króla do Orszy. Pierwsza z dochowanych strof brami: „Nie mogą się nądziwować tak wielkiego cudu, Po kilkakroć sto tysięcy już sginęło ludu Między Moskwą kromia dzieci drobnego skomndu...” Wiersz pochodzi z r. 1609, bo o Klusynie nie ma jeszcze wzmianki.
  - 4) Lament serdeczny jednej szlachetnicy Paniey której mąż w Moskwie sginął (ob. pod Lament; wiersz ten przedrukował Wierzbowski w Smutno wremia 1900).
  - 5) Pieśń nowa o szczęśliwym wyprawowaniu z Wilna do Moskwy Zygm. III (3 karty), ob. pod Zygmunt III.
- Bardzo być może, że wszystkie te pieśni wyszły spod pióra Adama Wład., który pisywał nie tylko figliki, frazki i humorystyczne powiastki — ale także dumy historyczne, opiewające ważniejsze współczesne wypadki.

Pisemko to jest wymienione jako zakazane w Indexio libr. prohibito z r. 1618.

Brückner w Rozprawach filolog. Akad. 1919 str. 61. — Badecki Literatura mieszc. 1936 nr 67 (tu reprodukcja tytułu i literatura). — K. Estreicher w „Roczniku krakowskim” XXIV (tu przedruk pieśni o piwie). Bibl. w Suchoj.

— Nowiny z Moskwy posłane Jey M. Paniey Woiewodziney Sędomirskiej od Cara J. M. Moskiewskiego Dimitra z obozu, oznajmują iey, iako mu Pan Bog raczy błogosławić y szczęścić na tym wtorym wieździe na państwo iego dziedziczne. Przytym iest y Pieśń o tymże Caru Moskiewskim złożona wierszem. A. W. w Krakowie R. P. 1608. w 4ce, k. 5 nlb.

Egzemplarsz nie odszukałem. Akad. (?)

— Piesni Nowe Pamięći godne, o przypadkach Koronnych: Przytym kroćciuchna pamiątka żywota y spraw dzielnych, Je° M. Paná Janá Zamojskiego, Kancelrzá y Hetmana Koronnego: (Tu ozdobnik). Adama Władisławiusza

Mistrzá P. K. [Tu ozdobnik]. W Krakowie, Roku Pańskiego, 1608. [Tytuł w podwójnych prostokątnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwołanie tytułu urywek z Psalmu CL. Zawiera trzy wiersze: pierwszy z nich nosi tytuł Pobudka na Tatory i na Karolusa do Iflat. Wzywa tu króla, aby wygnął Tatarów z Podola oraz aby Chodkiewica wyciągnął do Iflat (sic) i oddał oswobodzone Ifanty królowi.

Drugi wiersz nosi tytuł: O potrzebie pod Gusowem; pisany jest strofami czterowierszowymi, a sympatie autora są widocznie po stronie Zebrzydowskiego i rokossanów. Rokossanie skoczyli „jak lwi do boju dla swej ojczyzny pokoju. Wojewoda i podczaszy krzyknęli nu bracia naszy... A ty o sławne rycerstwo coś odnieśło za zwycięstwo? Przymówkę po wszystkim świecie, że bracia swoją bi-jecie... Tysiąc dwieście ich zginęło, świeżą krewią pole spłynęło, to męczennicy prawdziwi ojczyźnie swojej żyćzaliwi”.

Wreszcie trzeci wiersz nosi tytuł: Pamiątka Jana Zamojskiego kancelersa i hetmana koronnego. Opisuje jego sławę zarówno „u nas” jak u obcych narodów i wzywa wojewodę krakowskiego, aby wziął w opiekę syna pozostałego przez hetmana i strzegł go jako siebie samego. Niech będzie hetman z hetmana!

Widać z tych wierszy, że autora łączył jakiś bliższy stosunek z Mikołajem Zebrzydowskim.

Brückner l. c. str. 63. Bawor. (Csarn.).

— Przygody y Sprawy trafne Ludzi Stanu wszelakiego. Z których Przystrog potrzebnych, każdy nauczyć się, y czytając ie, drugich rozśmieszyć może. Teraz nowo Polskim Rymem spisane, y nowo wydane. Od Adama Władisławiusz M. P. K. W Lubczu v Piotrá Błastusá. Roku Pańskiego 1613. w 4ce, k. 14 nlb., (sygn. C₂). (Brak końca).

Druk gocki. Dedyk. Piotrowi i Krzysztofowi Domaradzkiem. Na odwr. str. tytułu: herb Ostoja Domaradzki.

Po dedykacji wiersz Iac. Loacchiusa do autora. Dzieńko obejmuje dwie księgi frazesek; księga druga rozpoczyna się od sygn. C₁. — Między innymi są tu frazki o Akademii Krakowskiej („Po wtracie... na k. A₂), o dwóch szlachcicach z Itly (sygn. B₂), o cudzie w Słonimie w r. 1613, o ćwiczeniu w rycerskich rzeszczach, o panach i o chłopach etc. — Rzeczą całą zawiera wiele materiału obyczajowego. Brückner w Rospr. Akad. filolog. (1919) str. 63. — Badecki w Pamiętniku Liter.

1925 str. 672. — Tenże Liter. mieszcz. nr 107 (podaje podobną tytułu i spio treści). Jagiell.

— Rada Żydowska, albo Okazowanie praw y przywilejow, Ktore mają nadane od przodkow swoich, Abráámá, Izááká, Jáková. Wydána Przez Adama Władysławiwusza, P. K. Mistrzá. [Tu winietka: ornament linearny]. Roku Pańskiego, 1608. [Tytuł w podwójnych prostokątnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwrocie tytułu wierszyk: Do czytelnika, występujący gwałtownie przeciw Żydom, mającym dość przywilejów, aby niszczyć i zdradzać chrześcijan.

Od karty drugiej rozpoczyna się: Rada żydowska fałszywa, pisana wierszem. Schodzą się Żydzi przed swoją Wielkanocą i zasiadają w ulicy żydowskiej, aby radzić społeczeństwu. Biorą udział w tej naradzie: rabinowie, bachurowie i szkolnicy, sędziowie żydowcy, a także inszy synowie izraelscy. Żydzi są saniepokojeni pogłoskami, że króćca animują Króla Jęgo Miłóć i że ukazują mu tajemne sprawy żydowskie, a mianowicie, co się w Bochni stało i w Lublinie. Obawiają się także, że się ruszą mieszczanie krakowscy, a wtedy będą Żydzi z wszystkich miast wyrzuceni.

Po kolei przemawiają różni znakomitsi Żydzi, których sylwetki kreśli nam autor być może z natury, a więc: bogaty Marek, Samul i Daniel, Jakub zwany Krowa, Israel, co gorsząkę szynkuje, tłusty Aaran, doktor żydowski, co leczy chorych, i Szkolnik ze starej szkoły. Wszyscy mieszają do swoich przemów wyrazy niemieckie o brzmieniu żargonowym (np. Hirt ihr, ich will euch sagen). Po naradzie dochodzą do przekonania, że trzeba słóżyć się na to, aby przekupić panów, dając im kuny, sobole, rysie i złoto, a wtedy dawne prawa, jakie Żydzi jeszcze za Starego Zakonu otrzymali, będą utrzymane i z Krakowa nie zostaną wygnani. Kończą te narady przemowa żydowskiego pospólstwa, które domaga się, aby mogło na rynku krakowskim nadal targować, a nie tylko na samym Kazimierszu: „Żebyśmy tu w ulicy kramy postawili, Kraków ci nas wyżywia, próśno taić tego, dla Boga brońmy mocno prawa żydowskiego, by z najwięcej nałóżyć, co każecie damy, niech przecie po staremu w Krakowie mieszkamy”.

Na końcu wiersz: Do wszystkich żydów, w którym autor nazywa ich sklepownami i wyłudźcami i mówi, że narzekają na Kraków, a nie chcą się wynieść ani do diabła, ani do Śląska. „Idźcie do wszystkich diabłów, co wam lby pouryją”.

Zarówno tej broszury, jak i kilku innych utworów A. Wład., jakie są zapisane w katalogu bibl. Akad., nie udało się tam odszukać.

Akad. (?) — Bawor. (Csarn.).

— Nowy pokoy w Polsce, zaczął się na szczęśliwey Conwokaciiey Krakowskiej: y nadzieia w Panu Bogu, że się na tym Seymie przyszyłym, za pomocą Bożą, y za zgodą wszęch Stanów Koronnych dobrze skończy, ku pociesze wszystkim obywatelom naszey sławney Korony Polskiej. Adama Władysławiwusza Mistrzá P. K. W Krakowie, Roku Pańskiego 1608. w 4ce, k. 6 nlb.

Dedykacja wierszem Andr. hr. z Tęczyńska kaszt. wiślickiemu. Wiersz pospolity; treść o korzystnych rezultatach pokoju w stosunkach krajowych. Radnje się kupiec, Ormianin, prsekupki, karczmarsze, ogrodnik, oracz. „A furman biesem trzaska jadąc szczęścią koni, idzie w drogę wesole, już go nikt nie goni.

Miałem to w rękę w r. 1913.

Tyszk. w Czerw. Dworze.

— Nakład Żydowski Prawny, to jest jako się zdraycy wóilnie chcą prawem, nakładem, podarkami, y wszelakim fałszem Krakowianom przeciwzić, y obronić: Adama Władysławiwusza Mistrzá P. K. [Tu winietka: ornament linearny]. W Krakowie, Roku Pańskiego, 1608. [Tytuł w podwójnych prostokątnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Broszura ta ma podobną treść i podobną także formę, jak Rada żydowska. Na odwrocie tytułu znajduje się również wiersz do czytelnika przeciwko chytrym żydowskim sprawom.

I w tej broszurze kreśli autor postaci kilku krakowskich Żydów, biadających nad tym, że na sejmie ma być poruszona sprawa Żydów w Krakowie i ich przywilejów, oraz żądanie usunięcia ich handlu z rynku i z ulic krakowskich. Oplakuje to Starszy Marek, Aptekarz żydowski, Jósef, co cukrem handluje, Samuelek mały, Banaś, co szaty sprzedaje, Abraamek Tataara, Samuel, co cyną handluje, Simon Bakalarsz, co na lichwę daje, Lewek z złotą brodą szalbiersz i drugi Lewek, co konie farbuję, Daniel, co błony robi, i Saul, co płacie sprzedaje. Każdy z nich charakteryzuje krótko swój handel (oczywiście ujemnie) i przytacza różne żydowskie zwyczajne dotyczące lichwy i oszukaństwa. Kończą na ostatku „Wszyscy Krajkwowie”, t. zn. Żydzi, którzy kupują krajki po groszu łóćkie,

a biorą po szelągu. „Połowicę syku tego, chcemy dać dla prawa naszego”.

Weteran Poznański 1825 str. 486.

Bawor. (Csarn.).

— Rozmowy Młodzieńca z Panną. Która będąc miłością zięta przeciw niemu, a on precz odieżdża, namawia, prosi, obiecuje, rzewliwie płacze, żeby go mogła odwieść od tej drogi, a jeśli nie zostanie, przynajmniej żeby ją wziął z sobą. Przymym, o pannie wpa-dley, jako ją iey namilszy w tym przy-padku cieszy. Na ostatku są dwa listy od młodzieńca do panny, drugi od panny do młodzieńca. Przez Adama Władysławiwusza Mistrzá P. K. napisane. W Krakowie, W Drukarni Bazylego Skál-skiego, Roku Pańskiego 1607. w 4ce.

Na odwrocie k. tyt.: Do wóiesney Młodzi... (wiersz).

Dochował się tylko sam tytuł w bibl. Kórn. — Daleze wydania zachowały nam tekst dziełka, ale nazwisko autora jest w nich przemilczane.

Opis ob. u Badockiego Liryka mieszczeskiego 1936 str. 378. — Tenże Zabytki liter. mieszcz. w Bibl. Kórnickiej (w Silva Rerum IV zesz. 8) podaje reprodukcję obu stron tytułu.

— Rozmowa Młodzieńca z Panną. Na ten czas kiedy... namilszy w tym nieszczęsnym przypadku cieszy. Na ostatku są dwa listy, ieden od Młodzieńca do Panny, drugi od Panny do Młodzieńca. [Tu winietka]. Wydane z poprawą. Do Pánien. [Tu czterowiersz: Radzę wam panny...]. w 4ce, k. 8.

Tytuł w liniach. Z tego wydania przedrukował cały zbiorek Badocki Liryka mieszcz. 1936 str. 39—58, uzupełniając przedruk dodatkiem jednego wierszyka z III wydania (Żegnając się z panną pięć pięć).

Zbiorek zawiera szereg wierszy: Rozmowa młoda z panną — Lament panny — Pięć albo pięsy o Kańce — Złoty omylny (Chytróć, Taniec pierwszy, Zguba, Taniec wtóry) — List do panny — List od panny — Dama.

Czy wszystkie te wiersze sam Władysławiusz ułożył, czyli je tylko zebrał razem, trudno powiedzieć. Na ogół są wspanialsze w formie i wdzięczniejsze w treści, jak inne jego utwory. Niektóre z nich powtarzają się w innych zbiorach w XVII. (Pięćni, tańce i padwany, Ochota piękna i wesola, Dama dla uciechy). Znajdują się i w nich pewne obcości (aluzje do korzenia) — częste we wszystkich zbiorach w XVII. —

Są także pewne (b. słabe) reminiscencje z Owidiusza „Ars amandi” i „Metamorfoza” — nie ma tu natomiast nigdzie naśladowania s „Herolda” (jak błędnie utrzymuje Maciejowski Piśmien. III 180). — W każdym razie Władysławiusz okazuje pewne ocsytanie klasyczne.

Brückner w Pamiętoiku Liter. X str. 184. —

Badocki Liter. mieszcz. 1926 nr 112. —

Tenże Liryka mieszcz. str. 380 i 39.

Bibl. państw. w Berlinie.

— Toż... Na ten czas gdy się z sobą rozstała w szczerey miłości będący... Na ostatku są listy od Młodzieńca do Panny, także od Panny do Młodzieńca. Radzę wam Panny... [czterowiersz].. w 4ce, k. 8.

Tytuł w ozdobnej ramce.

Ob. Bibl. t. XXVI 417. — Maciejowski III 180. — Badocki Liter. mieszcz. nr 111. —

Tenże Liryka mieszcz. str. 381. (Tu podaje odmianki tego wydania i przedrukowuje wierszyki niesamieszczone w poprzednich edycjach). Kórnick. (def.).

— Rozmowa pielgrzymka z więźniem... 1608. w 4ce.

Miał ks. Zalewski w Lublinie.

— Rym weselny Kasprowi Jagnińskiemu i Zofii Janowskiej. w Krakowie 1609. w 4ce.

Maciejowski Piśmien. III 589. — Daś nieznanne.

— Sekreta ucieszne... (przed r. 1610). Wspomina taki swój utwór Władysławiusz we „Francu” (o esym ob. wyśej). Daś nieznanne.

— Triumph albo Kalliopea słowiańska podczas wiaźdu na starostwo sędomirskie J. W. Panu Sebastianowi Lubomirskiemu... Kraków, 1610. w 4ce, k. 4.

Dedykację podpisał Adam Władysławiusz.

Brückner w Rospr. Akad. l. c. pisze o tym, co następuje: „na sabawę nachwilną te spieszono rymy” przesnaczył; ostatni gratuluje Tryton, co z morza Wisłą pod Sędomiarsa przyplynał i powtórzyl, co Najady o starości śpiewają.

Bibl. petersb. publ.

— Witanie na Conwokaciiey Krakowskiej J. W. P. Mikołaja Zebrzydowskiego wojewody... odprawowane R. P. 1608. w 4ce, k. 6 (sygn. B₂).

Brückner l. c. str. 62 streszcza to, jak następuje: Przedmowa swraca się ku Zebrzydowskiemu, szawiać, jak i „Gratulatio”, przedsiwne cnoty jego, których niech użyje dla nłóżenia „tego naszcza okrutnego”. Samo dziełko ułożone w formie przemów w różnorodnym wierszu. Najpierw Polska

de wojewody się zwraca: Przeszłem fraszku dostąpił, teraz wraca się mnie po trybutem smutku moja radość; umiałeś szczęść, skończ godnie wraz z tem rycarstwem, co przy tobie wiernie wytrwało. — Pan Wojewoda: Dłaczegoś swąpila? pogodsimy teraz wszystkich. — Chór: Niech tego ojca ojczysty Bóg uszczęśliwi. — Kerona do niego: Za twojem ustąpieniem pochyliłam się ku upadkowi, teraz lepiej sobie iuszę. Wojewoda utwierdza ją w tym: za ciebie życie oddamy. Chór jak poprzedni. — Stany koronne: Jak braciaśmy, podajmy sobie ręce, uznajmy pana twierdząc naszą jedyną; on ci łaskę daje, o przasłem wspominał. — Wojewoda: Wasza to rzecz, com czynił, to nie, aby cści pańskiej uwłóczyć, lecz aby złemu napobiec, o com czynił, bo wszystkich bolało, na sejmie dobro ojczysty uchwalimy. — Chór jak wyżej. — Kraków: Wita go radośnie... uskrom do końca té troski. — Wojewoda: „Miasto stołeczne y z twój osobą“, zawsześ cię cścił, „miasto koronne se wesech najpiękniejsze“, i dla siebie nadejdzie wiek złoty, gdy zgina wszelkie kłopoty. — Chór poprzedni. — Do cytelnika: Powie kto, że tu niedostaje, jak też król wojewodę przywitał? Podaj mu rękę, łaskę okazaj, do zgody wszystkich napomniń, coż mógłby innego uczynić? A. W. Peterab. publ.

— Katonowe wiersze parzyste nowo z łaciny na polskie wiernie przełożone. w Krakowie, w druk. M. Loba 1610. w 4ce, k. 16.

Obacz pod: Cato (w t. XIV 100).

Juszyński Dykc. II 336. — Badecki Liter. mieszc. str. 280. Bibl. Pawlik.

Na jakimś balamuctwie polega następująca wiadomość podana w Jabłonowskiego Museum 263:

Liber distichorum, seu selectissimarum sententiarum Michaelis Verini Ugorini filii, versu patrio ab Adamo Vladislaviensi condecoratus. lat. et pol. Editio nova auctior. Crac. apud Christoph. Domański. 1703. w 8ce, ark. D₄.

Jabłonowski przypisał widocznie autorstwo dystychów Katonowych Michałowi Veriniemu (który wydał istotnie dystychy łacińskie — ale inne); a jeśli nie pobalamuczył daty (1703), to należałoby wnosić, że znał jakiś przedruk przekładu Władysławiusza z r. 1703.

— ob. Strumiński Olbr. (Opisanie porządku stawowego (1609) — Verinus Mich. (1703).

Słarscyński Obras II 316. — Wiszniewski Hist. lit. XI 541 i VII 15. — Maciejowski Polska I 395—8. — Tenże Piśm.

III 76. — Brückner w Pamiętka Liter. 1918 str. 111. — Tenże w Rospr. Akad. 1919 (J. w.). — Badecki Liter. mieszc. (J. w.). — Korbut² I 416.

Władysławski Gabriel (Prawancjusz, Praevantius, Przemiankowiec), nauczyciel Wład. IV († 16 lipca 1631 w Ohelmie) ob. Drucki Adam (Quaestio 1639) — Falecki Jan (Archipaedia 1641) — Praevantius — Rzeszowski Feliks (Argo Jasonis 1640) — Sobieski Marek (1643) — Stokowski Stan. (1637) — Stryjewicz Seb. (1649) — Wacławowicz Jan (Assert. 1602).

Nobilitację ks. Prawancjusza za zasługi około wychowania królewicza Władysława ob. Vol. Legum II 1670 (pod r. 1609).

Encykl. Orgelbr. XXVII 416. — Mucakowski Rękop. Radymińsk. 77. — Tenże w Dwutygodniku Literackim I 196. — Tenże Wiadomości o Wład. Nowodworskiego Kollegium 1849. — Maciejowski Piśm. III 539. — Pamiętnik Relig. Mor. XXVII 364—6. — Łukasiewicz Opis kośc. posn. III 354—5. — Maciejowski Polska I 395. — Lenek Kuląka pam. 1888 str. LXXV i nr XV. — Ka. Chotkowski Bursy Tucholska i Chelm. (w Zapiskach T. N. w Toruniu 1917). — Załęski Jesuciel w Polsce II (1904). — Ks. Mańkowski Prałaci i kanonicy chelm. 1927 str. 224. — Lechicki Mecenas Zygmunta III 1932 str. 90 i nast. — Encykl. kośc. XXI 614. — Finkel Bibl. III str. 1895.

Władysławskie Collegium ob. Biegaszewicz J. — Novodvorsciana fundatio, collegium — Ordinatio — Putanowicz (Stan studii Univ. Crac.) — Speronowic — Stokowski Paweł (1633) — Stokowski Stan. (1637) — Szabel (1767) — Szczepanowski Józ. (1776) — Trański Nepomucen.

Finkel-Malecaydzki Bibl. I (1931) str. 118. — Obacz wyżej pod Władysławski Gabr.

Władza Y Obowiązki Hetmanów Wielkiego Y Polnego Koronnych. Oraz Powinności Każdego, Począwszy Od Generała Artylleryi, Az Do Chorążego Inclusive. (Warszawa (1775). w 8ce, k. tyt., str. 80 (sygn. A—E₃).

Stanowi część wydanych przez hetmana Fr. Ksaw. Branickiego „regulaminów“ (ob. t. XXVI 169).

Zaczyna się od władzy hetmana W. Kor. konstytucją 1775 ustanowionej. — Potem idzie: Powaga i obow. hetmana. — Rozłożenie wojska. — Powinności generała artyl. — Powinności gen. lieutenanta. — Powinności gen. majora; plac majora;

gen. estabs medyka; gen. auditera; pułkownika; obersta; majora; kapitana; adiutanta; perucznika; audytora; kwatermistrza; feldschera; kapelana regimentowego.

Jagiell. — Krasin. — Raczyn. — Uniw. Kijew. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— O władzy Marszałków Koronnych i Wielkiego Xięstwa Litewskiego. fol., k. 2. Ossol.

Władza duchowna ob. Biskupi — La Borde (1753) — Dukt — Narzekanie (papioska 1557) — Odpowiedź (1756) — Traktat compend. zebrany... ob. Witwicki — Uwagi polityczne do prawideł religii (1789) — Witwicki Stan. (1693) — Wyżycki Mik.

Władza monarchiczna ob. Marcellian ks. (1764).

Władza śmierci ob. Karean J. (1614).

Władysławski (Włodzisławski?) Mikołaj ob. Radziwiłł Janusz (Lacrimantes 1621).

Wład Dunin Piotr ob. Dunin.

W w. XVII i XVIII pojawiło się kilka prac poświęconych tej postaci — ale prace to Niemców śląskich. W w. XVIII stała się historia jego kilkakrotnym tematem romansu. Bliżej o tym pod Dunin (w Dopelnieniach).

WLEKLIŃSKI Konrad ks., profes lędzki. Kazanie na uroczystość Anny Ś. pod zaszczytem J. W. JM. X. Adama hr. na Przerębie Przerębskiego Kustosza Kor., Kanonika Katedr. Krak., Scholastyka Sandomirskiego, audytora Sądów Zadwornych J. O. Xięcia Biskupa Krak., opata Komendataryusza Jędrzejewskiego przez X. Konrada Wlekińskiego profesora Lędzkiego S zakonu Cystersów w Kościele parafialnym Nawarzyckim miane, a za dozwoleńiem Starszych na widok publiczny dane R. P. 1771. m. Czerwca. w Krakowie w drukarni Semin. Akadem. dycecezanego. w 4ce, k. 18 nlb.

Na odwr. herb Nowina, a pod nim 6 wierszy. Przypisał prozą ks. kustoszowi, wyławiając go jako fundatora kościoła w Noworajcach.

Joehr 5080. Jagiell. — Uniw. Warsz.

Wliewski Jan ob. Popielski Florian (1635).

Włoch albo dyalog ob. Górnicki Łuk. (1587).

Włochy (podróże, język, szkoły, dzieje itp.) ob. Amicum salve (Ankwicz 1747) — Assyż — Bononia — Borch J. J. (Sycylia, Malta, Etna 1782) — Bozdarzewski C. (Straszne nowiny z Włoch 1632) — Bzowski Abr. — Cervus Jan (Quaestiones 1533; tu Ojciec nasz po włosku) — Chmielowski B. (Nowe Ateny 1746; tu opis Włoch) — Oluverius (Italia antiqua 1619) — Dąbrowski J. H. (legiony włoskie 1797) — Delicje ziemi włoskiej (Schedel 1665, 1687) — Dictionarius (1532, 1566, 1646; tu słowniczek włoski dla Polaków — ob. Wokabularz) — Domenichi L. (1544) — Dondinus G. (1650) — Elbing (bazylika assyjska 1727) — Florencia (sobór) — Fontanus (słownik) — Guida di viaggio in Italia (w. XVIII; czy nie Stan. Potockiego?) — Gilini Girolamo (1633) — Goelnitz (Uliases gallobelg. 1631) — Górnicki Łuk. (Rozmowa Polaka z Włochem; i tu i w innych jego pismach dużo o Włoszech) — Goski Adam (Neapol 1607) — Gramatyka włoska albo krótki sposób (1782; w t. XVII str. 328) — Grochowski (Miasta włoskie co przedniejsze 1599, Rzym nowy i stary 1610) — Guczy Jan (1630?; tu opis podróży po Włoszech Zasławskiego) — Hołowka (Mały portrecik ziemi włoskiej 1752; mapy) — Hussovianus M. (wiersz o zarazie w Rzymie 1522) — Janitius Klemens (Tristium 1542; w elegii VII pochwały Włoch) — Kognowicki Kazim. (Droga rzymska 1783) — Kotkowski Stan. (1641; podróż) — Książka (Libro per la gioventu 1778) — Kunstman (Wörterbuch 1794) — Lanckoroński Hieronim (1650) — Łaski Stan. (Spraw ryccyckich 1599; tu dużo o jego pobycie we Włoszech) — Lauro (Antiquae urbis splendor 1612; tu opis budynków z ilustracjami) — Lodereker (Diction. 1685) — Loretto — Łubieński Wład. (Świat, opis 1741) — Martini Fr. (La sincera guida 1766) — Mesgien-Meniński (Gramatyka 1649, 1651) — Miesz-

kowski P. (Institutio 1625; tu list Lipsiusa o podróżowaniu po Włoszech) — Miselli (Il buratino 1699) — Neapol — Niegoszewski St. (1586; wiersze włoskie) — Nowiny (1638, 1643) — Okoń (Chwały 1609) — Ossoliński Jerzy (1634) — Palczowski Paweł (Status Venet. 1604) — Patavium (Padwa) — Paweł I (1797; tu wiersze po włosku) — Persiani (1634) — Poszakowski J. (Koleśda cesarska 1749) — Rassin (Elementa linguae 1663) — Regnaudus (język 1645) — Rhoese (De italica pronuntiatione 1569) — Reszka (Epist. 1594; tu duży list do Sz. Szymonow. z opisem Włoch) — Riesch (Comp. 1644) — Rzym, rzymska Sapientia — Sapięha Michał (Miscelanea 1753) — Schedel Jerzy (Delicje) — Senis Laur. (Comp. 1644) — Siemuszowski J. (In leg. polon. 1565) — Stanisława św. kościół w Rzymie — Starowski Sz. (Monumenta; tu o pomnikach Polaków we Włoszech) — Styl A. (Grammatica 1675) — Szydłowski Jan (1608) — Szymonowicz (Opera 1772; tu list Reszki) — Taxa (1633; tu i w innych taryfach dużo materiału do sprowadzania towarów włoskich) — Treter Tomasz (dużo o Włoszech we wszystkich jego dziełach) — Tuater (opis 1701) — Twardowski Sam. (Legacja 1633; Wiśniowiecki 1646; Władysław IV; o podróży królewicza) — Tyłkowski Wojc. (passim; często powołuje się na stos. Włoch, gdzie kilka lat spędził) — Walther Jan (Essentia linguae 1763) — Wargoński And. (O Rzymie 1610; tu i o innych miastach) — Warszawicki Krz. (De vita S. Antonii 1602; Wenecja; i inne jego pisma) — Wassenberg (Gestorum 1643; o podróży król.) — Wenecja (w t. XXII str. 338, tu liczne odsyłacze) — Wezuwiusz — Viaggiatore moderno (1771; tu słowniczek polsko-włoski) — Viaggio (Barberini, Bassani) — Wilkowski K. (1583) — Vitellius J. (Chrysologus 1637) — Włodek Ign. (1780; tu dużo wiadomości o kraju włoskim, o literaturze, nauce i kulturze) — Włosi w Polsce — Włoska

literatura — Wokabularz (1538) — Wolski T. S. (Illustris peregrinatio 1737; tu opis Włoch) — Wysocki Sam. (Tractatus 1743; tu opis wyboru papieża) — Vrancius.

Nie podano tu odsyłaczy zamieszczonych pod Neapol, Loreto, Bologna, Patavium, Rzym, Wenecja itp. i należy tam poszukać informacji.

Dawniejsze podróże Polaków po Włoszech i ich opisy z w. XVI—XVIII zostawia J. Goldmann w Archivum Neophil. II 1937 str. 83, 87 i nast., 98 i nast., 140 i nast. — Obecnie także: Smoczyński k. Wspomnienia 1889. — Tad. F. Hahn Anonima diariusz peregrynacji z r. 1596 (Lwów 1935). — Fijałek Polonia apud Italos scholastica 1900. — Barycz Polacy na studiach w Rzymie w epoce odrodzenia 1938. — Loreś Stosunki Polski z Włochami (w „Myśli Narod.” 1930). — Tenże Życie polskie w Rzymie w w. XVIII 1931. — Barycz Podróże polskie do Neapolu (w Przegł. wapółca. 1938 listopad i grudzień).

O polskiej propagandzie we Włoszech w w. XVI ob. Kot Z dziejów propag. polskiej w Neapolu 1928 (o Stempowskim, Kłodzińskich, Żelaznyńskim, M. Sekowskim, J. Krasieńskim, St. Reszko, Próchnickim). O znajomości Włoch i wpływie włoskiej kultury w Polsce ob. Brückner Dzieje kultury III 205. — Bystroń Dzieje obyczaju I 93.

WŁOCKI Jan Franciszek od św. Józefa, Sch. Piarum (1688 † 1773). Doskonałość dobroci w czworako odmiennym życiu stanie nieodmieniająca się, to jest Kazanie podczas solennego beatyfikacji aktu Wielebnej sługi Bożej B. Joanny Franciszki Frémot de Chantal Zakonnicie nawiedzenia N. Maryi P. pierwszej matki y fundatorki miane przez X. Jana Franciszka od S. Józefa Włockiego Schol. Piarum Kaznodzieję w kościele WW. PP. Wizytek Konwentu Krak. r. p. 1752. W Krakowie w drukarni Adama Kleina Typografa Krakowskiego. fol., k. 15 nlb.

Na odwrocie str. tyt. herby Grabie, Pilawa i 14 w. p. Przepisał autor prośbę Elżbiecie z Potockich Szczyrbynie, starościnie wiekszańskiej. Ossol. — Uniw. Warsz.

— Grzesznik Pokutujący, Zbawieniem Ducha Przenajświętszego Namowami Pobudzony. Albo Kazania W Archipresbyteralnym Kościele Panny Maryi

w Krakowie in circulo: Pod czas Wielkiego Jubileuszu Roku 1751. Miane. Przez X. Jana Franciszka Włockiego od Świętego Józefa Scholarum Piarum Kaznodzieję. Roku zaś Pańskiego 1753. Do Druku Podane. [Tu ozdobna linia]. w Krakowie, w Drukarni Sebaścyańa Hebanowskiego J. K. Moi Typografa y Bibliopol. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb., str. 200, k. 4 nlb.

Po k. tyt. idzie karta z herbami Sierakowskich i Otwinowskich, po czym obszerna dedykacja Gabr. Sierakowskiemu (a genealogii rodu), wreszcie cenzury i aprobaty (jedną dał Kas. Pałaszowski). Jest to siedem kazań jubileuszowych, każde zakończone „konkluzją” moralizującą. Na 4 ost. kartach „Rejestr rzeczy osobliwych”.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Honor Krzyża Chrystusowego przez solenną cząstką jego introdukoyą do Kościoła Bobińskiego rozszerzający się, Kazaniem przy luźnym zgromadzonych na ten akt gości Konkursie podczas summy przez X. Jana Franciszka Włockiego od S. Józefa Scholarum Piarum ogłoszony imieniowi W. JMCP. Stanisława Kostki na Dembińskich Dembińskiego Starosty Wolbromskiego Pułkownika woysk J. K. M. y Rzpltey przy dorocznych imieninach jego na wiazanie oddany R. P. 1752. w Krakowie, w drukarni Michała Józefa Ant. Dyaszewskiego J. K. Moi typogr. fol., k. 19 nlb.

Na odwrocie strony tytuł. herb Nieczuja i 22 w. pol.

W dedyk. genealogia Dembińskich (kart 6). Jocher 5022.

Daików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Institutiones confessionum promonialibus. Cracoviae 1753. w 4ce.

— Kazanie adwentowe z postnemi imieniowi Jaśnie Wielmożnego JMCI Pana Alexego na Reklewie Reklewskiego Pisarza Grodzkiego oraz Woyskiego Sąddeckiego, na Trybunał Skárbu Koronnego Deputata Kommissarza Pana y Dobrodzieia pod czas publiczney Funkcyi dedykowane, A przez X. Jana Włockiego Scholarum Piarum Kazno-

dzieie in Circulo w kościele P. M. w Krakowie przed kilką lat. Miane. Roku 1756, do druku podane. w Krakowie, w drukarni Michała Dyaszewskiego. I. K. M. Typografa (1756). w 4ce, k. 5 nlb. oraz str. 110 nlb. — Kazania postne... 1 kartka tyt., str. 200; Rejestr k. 4 nlb.

Całość obejmuje dwie części. Pierwsza: Kazania adwentowe, dedykowane Aleksemu Reklewskiemu (kart 8), gdzie nieco genealogii Gosławitów Reklewskich. — Cenzura jest Cracoviae 1755 i 1756. — Ostatnie kazanie na Niedzielię czwartą (od str. 90) z tematem: Videbunt filium.

Drugiej części tytuł: Kazania postne. Jest ich 7. Siódme (od str. 175) na temat: Convertimini ad me. — Odmienne od Kazań postnych wydanych w r. 1740. Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Kazania o mece Pańskiey. Tom I. Wilno 1729. — T. II. w Krak. 1736. — T. III. 1740 w Krakowie. w 4ce. Jocher 9088.

— Kazania Postne na Passyach, w Wawrzawie w Kościele Scholarum Piarum Roku 1729. á drugie w Krakowie u P. Maryey in Circulo Roku 1726 miane. Na uśilne prągnięcia y expostulacye wielu przyjaciół ku większemu Dusz wiernych pożytkowi, powtórnje do Druku przy protekeyonalnych faworach Jaśnie Wielmożney J. M. Pani, P. Heleny z Potockich Morsztynowy Wojewodziny Inflantskiej, Wiślickiej, Lipińskiej, Lipnickiej, Radoszyckiej, etc. Starosciny, Pani y Dobrodzieyki, przez X. Jana Franciszka od S. Józefa Scholarum Piarum Katedralnego Krakowskiego Kaznodzieję Roku 1740. podane, Zą dozwoleciem Stárszych. W Krakowie w Drukarni Akademickiej. 1740. w 4ce, k. 4, str. 104 i Zebranie rzeczy k. 2 nlb.

Dedykacya do Woiwodziny (kart 3). Jest tu sześć kazań na sześć niedzieli postu. Dużo tu przytoczeń łacińskich. Śladu nie ma w tekście i dedykacji, aby to była edycja druga.

Jocher 4642 b. Bielski Vita Piar. str. 39 ma tytuł po łacinie: Conciones de mysteriis, Conciones Quadragesimales 1729. — Za nim podaje Kraszewski Wilno IV 244.

Czartor. — Daików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Kazania Ną Roznych Publikach Tak w Ordynarynie, iak w inne Pártykulárnijsze Święta, Po Pierwszych w Polsce y W. X. L. Ambonách, á mianowicie w Katedralnym Krakowskim Kościele, rozmáitemi czasy Miane, A potym ku większey Chwale Boskiej y pożytkowi Dusz Do Druku Podane, Przez Xiędza Jana Franciszka od S. Jozefa Scholarum Piarum Roku Páńskiego 1741. [Tu ozdobna linia]. W Krakowie w Drukarni Akademickiej. [Tu ornament linearny]. fol., k. tyt. i k. 9 nlb., str. 582, k. 9 nlb.

Górą i dołem k. tyt. winieta z godłem I. H. S. — Na odwr. herb Grabie i wierszyki. Dedyk. Aleks. Lipskiemu, bisk. krak. (pełna pochwał), po czym druga prałatow i kanonikom, wymienionym po nazwisku. Jest też herb kapituły (trzy korony) i 4-wiersz. Kończy censura, facultas i aprobata M. Ziętkiewicza.

Zaczyna kazanie Włockiego na św. Trójcę podczas sądów kaptarowych 1733. — Po czym idę z lat 1723—40, miane podczas t. zw. publik tj. sądów, komisji skarb., sejmów, pogrzebów, festynów i uroczystości kośc., głodu i moru itp. bądź to w Krakowie, bądź w Wilnie, w Warszawie, N. Sączu itd. — Z kazań wymieniam: Na święto św. Stanisława biskupa (str. 417), Stanisława Kostki (str. 29 i 256), Jana Kantego (str. 502), Na koronację cudownego obrazu M. P. w Zyrowicach 1729 (str. 197), Na wotywie Coronationis Augusta III 1734 (str. 536). Na pogrzeb Konstancyi z Słuszków Denhoffowej r. 1723 (str. 549 i 575), Na wjazd do Katedry wileńskiej bisk. Michała Jana Zienkiewicz (str. 521), Na pogrzeb X. Karola Pancerzyńskiego biskupa (str. 539), Przy profesji zakonnej Barb. z Lubomirskich Rybiński (str. 528).

Kazania są w treści puste; język makaroniczny — jak we wszystkim, co pisał. Reprezentują chwila największego npadku kaznodziejstwa polskiego. Nawet z okazji takich „publik” jak koronacja króla (str. 536) nie miał nic poza fraszami do powiedzenia.

Na końcu: Registr rzeczy osobliwych (k. 8) oraz Rej. kazań rocznych i extraord.; wreszcie Errata (1 k.).

Po str. 536 licbowanie pomyłone; bo cyfry 528—86 są dane dwukrotnie.

Jocher 4711.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Lwow.

— Kazanie na dzień Bł. Józefa z Kopertynu zakonu S. Franciszka Se-

raficznego P. P. conventualium, podczas ogłoszenia solennej beatyfikacji, przypadającej w oktawę Narodzenia Najśw. Maryi P. miane w kościele krakowskim WW. OO. Franciszkanów, a teraz pod imieniem W. JMci X. Norberta Zieleckiego dziekana Skalskiego, proboszcza Minockiego, Golczewskiego etc. do druku podane R. 1756. W Krakowie w drukarni Michała Dyaszewskiego JKMcI typogr. fol., 5 ark.

Na odwr. tyt. herb Zieleckich i pod nim 10 w. pol. Przystał prośbą ks. dziekanowi ks. Jan Włocki, kasnodzieja Schol. Piar. Bibl. Praypkowsk. — Uniw. Warsa.

— Kazanie na niedzielę pierwszą Adwentu. In Collegio Iuridico. Per Joannem Włocki Schol. Piarum Concionatorem 1755. w 4ce, str. 56.

Uniw. Warsa.

— In Lapides D. Stephani Proto-Martyris. 50. Argutiae Poeticae. Nomi & Honori Illvtrissimi & Excellentissimi Domini; D. Stephani in Zakliczyn, Drogina &c. Comitis Jordan, Palatinidae Braclaviensis, Ipso recurrente Natali Die Per P. Ioannem Franciscum a S. Joseph Scholarum Piarum Concionatorem, & Ad praesens Illustrissimae Domus Theologum Aulicum Pro Votivo propensissimae Gratulationis ligamine Dedicatae. Anno Domini 1747. Die 26. Mensis Decembris. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. herb Trąby i wierszyk, po czym na 1 karcie dedykacja Jordanowi. Utwór składa się z 60 strof łac. (przeważnie sześciowierszowych), zawierających pochwały św. Stefana a nazwanych „argutiae”. Ossol.

— Łaskawa od tronu Najjaśniejszej nieba y ziemie Augusty acz strzałami otoczonego Deklaracya z ambony warszawskiej, przy naycelniejszej uroczystości, Archikonfraternii Mariae de Gratiis publikowana, że naydostojniejsza Monarchini Marya łaskawa Boga naszego Matka im się groźniejsza w uzbrojonych rękach pokazuje, tym łaskawszy wczesnych posiłków, zba-wiennych obron w strzałach swoich czyni Prognostyk. Naprzód JW. Jmc. Pani P. Ludowice Bielińskiej Marszał-

kowy Wielkiej Koronney Dobrodziejce y Protektorce doniesiona roku panującego łaskawie na Tronie Baranka 1723. w Warszawie, w dr. J. K. M. WW. OO. Schol. Piar., 1723. fol., k. 16 (sygn. H).

Herby Morsztynów i Bielińskich.

Skrudlik Królowa korony polskiej (1929) str. 178. — Jocher 9065.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsa.

— Motrix intelligentia Diva Catharina Alexandrina Martyr. In festa nominis sui solennitate pro rostris oratoris, Radomiensis Scholarum Piarum academi declamata et illustri ac magnifico Domino D. Stephano Tyminski Pincernae Ciechanoviensi Vicepalatino districtus Radomiensis. Die Tutelariss, per Joannem Franciscum a S. Joseph Scholarum Piarum consecrata. Anno quo sapientia increata de Coelo in terras movit. 1718. die 26. Decembris. w 4ce, k. 9.

Na odwr. tyt. sześciowiersz podpisał Steph. Prokopowicz Aud. eloq.

Tyszk. w Cserw. Dw.

— Nadzieja pewna do wszystkiego dobrego przy narodzeniu Bł. Józefa z Kopertynu zakonu S. Franciszka Seraficznego PP. Convent. z pierwszych początków życia uformowana, podczas solennej beatyfikacji w Kościele Krakowskim z ambony ogłoszona. A teraz pod imieniem W. JMci X. Marcina Stawskiego Kanonika Wiślickiego, proboszcza Mzańskiego, do druku podana przez X. Jana Franciszka Włockiego Sch. Piar. Kaznodzieję roku 1755. W Krakowie w drukarni Michała Dyaszewskiego J. K. Mci typogr. fol., k. 9 nlb. Horanyi II 847. — Jocher 5027.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsa.

— Nawka Bez Cenzury Z Cenzurą życia Pospolitego Na Katedrze Krzyża uformowana. Życiem wszystkich żyjących To jest Przykładem umierającego Zbawiciela. Siedmią ostatnich Słów rezonującego Wyprobowana Do Vniwersalnej ludzi reformy Przy Quadragesymalnym Cwiczeniu w Archipresbiteralnym Kościele Krakowsk: Panny Maryi in Circulo. Przez X. Jana Fran-

cziska od S. Jozefa Scholarum Piarum Kaznodzieję Katedralnego Krakowskiego Ogłoszona. A przy Protekcyonalnych Faworach Wielmożnego Iegomości Pana Jozefa Franciszka z Otfinowa, Otfinowskiego, Starosty Szczerczowskiego, Dla publicznego Pożytku Wydana. Roku Chrystusowego 1736. W Krakowie, w Drukarni Jakuba Matyaszkiwicza J. K. M. y J. O. IMCI X. Biskupa Krakowskiego, Xiążęcia Siwierskiego, Ordynaryjnego Typografa. w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 182, k. 4 nlb.

Na odwrocie herb (w lichym drzeworycio) i wierszyki. Potem aprobata M. Waleczyńskiego i facultas Schol. Piarum. — Wreszcie kazania w liczbie siedmiu.

Kazania są gęsto przeplatane łacina, o treści moralizującej. Notują kilka szczegółów z powodzi ogólników: kilka anegdot a hist. polskiej powtórzonych za Płaseckim; dla czego ludzie nie chcą słuchać kazań (str. 86); kasnodzieja winien rąbać (str. 55); o miłosierdziu panów wobec poddanych (str. 60). Dużo ciekawego wyłowić nie podobna.

Jocher 4842 a.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Obiawienie Tajemnic Łask y Dobrodziejstw Boga, w otwartym Jezusa Sercu, czyli Kazanie na uroczystość Serca Jezusowego miane, w Kościele WYch Panien Wizytek Konwentu Krakowskiego Przez X. Jana Franciszka od S. Jozefa Włockiego Schol. Piarum Kaznodz. R. P. 1754. w Krakowie w Drukarni Michała Jozefa Antoniego Dyaszewskiego I. K. M. Typogr. 1754. fol., k. 12.

Jocher 5025.

Bawor. — Jagiell. — Ossol.

— Odsiecz Tryumfalna Od Niepamięci Czásow Windykowanego po zeszyłej ostatniej Słuszczance Ostoi. Trzemá posiłkami: J. J. O. O. Kolligacyi Dziedzicznych Cnot, Chrześcijańskiego zgonu! Nieśmiertelności Sławy J. W. JMci. Pani Konstancyi z Słuszków Denhoffowy Woiewódziny Málborskiej J. W. JMci P. Stanisława Denhoffa Woiewody Połockiego, Hetmána Polnego W. X. L. Matki Broniąca. Albo Kazanie Pogrzebowe Na Konkluzyą zá-

łosnego Aktu dnia trzeciego po złożeniu w Częstochowie w Grobie Denhoffowskim Ciąłá s. p. J. W. JMéi Pani Woiewodziny miáne dnia 15. Grudnia. Roku 1723. á Roku 1724. do Druku ná wiele JchMéiów ušilne rekwizyceye Podane. w Warszawie w Drukárni J. K. M. Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 20 nlb.

Na odwrocie k. tyt. herby i 2 dwuwiersze. Dedyk. do hetmana (na 1 k.). W tekście nieco do genealogii Denhoffów.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— Opieka Niezawiedziona. S. Michała Archanioła Dla wszystkich uciekających się do Niego w Kázaniu ná to Święto w Mogielánách miánym, Wyprobowana Y przy Imieninách na Wiązanie Jasnie Wielmożnemu J. M. P. Panu Michałowi Stefanowi na Zakliczynie Jordanowi Wojewodzie Braclawskiemu, Dobczyckiemu, Ostrołęckiemu &c. Staroscie. Przez X. Jana Franciszka od S. Jozefa Scholarum Piarum Kázno-dzieię Katedralnego Krakowskiego. Prezentowana Roku Pańskiego 1738. W Krakowie W Drukárni Akademickiej. fol., k. tyt. i k. 10 nlb.

Na odwr. karty tyt. herb Jordanów (Trąby) i wiersze polskie. Dedykacja do wojewody braclawskiego na 2 k., po czym Kazanie (bez treści).

Jocher 4979.

Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Pamięć Sere Wdzięcznych Po zeszeley á. p. J. W. Méi Páni Konstancyi Słuszcance Denhoffowy Woiewodziny Málborskiej Zádnych lát y czasow przeciągiem Nieustaiąca. A przy Anniwersarzu Szcześliwego względem Duszy do Niebá: względem Ciáta, do grobu Denhoffowskiego, z Wárszawy do Częstochowy Przeniesiona Swieżym miáney Mowy przy wyprowadzeniu Na rekwi-zycyá wielu Jch Méiów podániem do druku Odnowiona. w Złoty Potok (z którego Prześwietná Słuszcanka wypłynęła) Jáśnie Wielmożnego Jego MCI Pana P. Ioachima Potockiego Stárosty Lubomakiego Referendárzyca Koronnego Wpływaiąca. Roku 1724. Dniá Listopada. [Tu ozdobna linia]. w War-

szawie w Drukárni I. K. M. Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwr. str. tyt. Pilawa, a pod nią 4 w. pol. Przypisał Potockiemu Staroscie prozã pol. X. Jan Franciszek od S. Józefa S. P. Ob. Kazania na publikach (1741).

Akad. — Jagiell. — Zieliá.

— Pasterz między dobrými najlepszy S. Woyciech Arcyb. Gniezn. Prymas polski, a Korony Chrystusa męczennik kazaniem w bazylice Jędrzejowskiej pod swem zostaiącej imieniem, przy doroczney festywie ogłoszony M. J. Mc. Xiędzu Wojc. Zimnic-kiemu S. Cisterc. Ord. przeorowi y proboszczowi Jędrzejowskiemu, Panu y dobrodzieiowi, na wiązanie przez... Kaznodz. Kat. Krak. ofiarowany r. 1738 d. 23 kwietnia. w Krakowie w druk. akademickiej. fol., k. 11 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb, a pod nim 4 w. pol. Czartor. — Dzików — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Prawdzie za prawdę y sprawiedliwość zeluiący S. Stanisław Męczennik y biskup krakowski w katedralney wileńskiej Bazylice, przy powitanu JO. Trybunału panegirycznym kazaniem ogłoszony Jáśnie Wielmożnemu Imci Panu Janowi Solłohubowi Łowczemu W. X. Lit., podkomorzemu ziemi Gostyńskiej, Generałowi woysk litewskich, Staroscie Lochwianickiemu, Sannickiemu etc., W. X. L. głównego Trybunału Marszałkowi w dzień doroczny imienin, za powinszowny prezent stawiony. W Wilnie, w drukarni akadem. S. Jesu. R. P. 1730. fol., ark. 8.

Dedyk. Solłohubowi.

Akad. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Propozycye od Naywyższego Krolá Ukrzyżowanego Iezusa, do Korony sere ludzkich; podczas Interregnum po Zmarłym nieśmiertelney pamięci Nayiásniuszym Auguście II Krolu Polskim Podane. W Kazániách ná Piátki Márcowe do Konfraternij Serca Jezusowego należące, miánych, z Ambony Piotrkowskiej ogłoszone Jáśnie Ośw. Xieźnie Iey Mości Helenie na Olexencu y Koreu z Czartoryskich Myszkowskiej, Margrab Pinczowskiej

Kasztel. Sandomirskiej, prezentowane. Od X. Jana Franciszka á S. Ioseph Schol. Piar. Káznodz. Katedral. Krakowsk. Roku 1740. w 4ce, str. 65 i k. 4 (rejestr).

Dwa egzempl. Jagiell. tym się różnią, że w jednym u spodu ark. 3 jest wydrukowany wyraz: Propozycye, a w drugim go nie ma.

Jocher 4708.

Daików — Jagiell. — Ossol.

— Przykłady z Cnot, y Zydía Świętych Panskich Zebrane, Ná większą Chwałę Pana Boga, dla pożytku wier-nemu Ohrześciánstwu, wprzod po różnych Ambonách Ogłoszone, A teraz dla skutecznieszego náśladowania, pod Imieniem Nayiasnieyszey Maryi Jozefy Z Wesslow Sobieski, Krolewiczowy Polskiej, y W. X. Litewskiego, Páni Dziedziczyney ná Pilecy, Smoleniu, Cedrowicach, Bętkowicach &c. &c. Do Druku Podane. Przez Xiędza Janá Franciszka od Świętego Jozefa Kázno-dzieię Zákonu Scholarum Piarum. Roku od Národzenia Chrystusa Pána, który Cnoty Świętych swoich, wieczną koronnie chwala. 1750. W Krakowie w Drukárni Michála, Jozefa, Antoniego Dyászewskiego, J. K. MCI Typografá. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 636, k. 6 nlb.

Na odwrocie k. tyt. herb i wierszyk. Dedykacja Nayi. Páni Protoktorce, podpisana przez X. Jana Franciszka od św. Józefa S. P. (z genealogią Wessłów). Po czym 1 k. z aprobatami.

Rozpoczyna kasanie na N. Rok, potem idzie szereg kazań na święta i niedziele. Na końcu każdego kazania „konkluzja“ (krótka nauka moralna — wzywanie do pobożności, modlitwy, cnoty). Na końcu Registr (ważniejszych przedmiotów poruszonych w kasaniach). Na ogół kasania bez znaczenia. Są dwa odbicia mało się różniące.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Senator polski w proach śmier-telności I. W. P. Józef Radecki, kasztelan Lubaczewski... przy funebralnym akcie.. zapisany przez... Lwów 1740. fol.

Por. w tomie XVIII str. 408, gdzie podano nieco odmiennie tytuł z datą 1749.

Ossol. — Zieliá.

— Sława sprawiedliwego Trybunału w imieniu y protekcyi S. Stani-

slawa Biskupa y Męczennika krakows. Patrona Korony Polskiej y W. X. Lit. za dyrekecyi Jana Fryderyka Sapiiehy hrabi na Kodniu, Czarnobyłu, Dorohostajach, kasztelana Trockiego, starosty Brzeskiego kawalera orderu Białego Orła, Marszałka głównego Trybunału W. X. L., przy powitanu J. O. Trybunału w bazylice katedralney S. Stanisława Biskupa Krakow. przez X. Jana Franciszka Sch. Piar. ogłoszona w Wilnie Roku słońca sprawiedliwości 1729. 8 maja. fol., k. 8.

Z herbem na blasze rytym.

Przedruk w Swadzie Ostrowskiego Danejk. f. I. — Jocher 9089 (ma datę 1730).

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Sprawa Nowa Prawiącego Się Ózłowieka W Ktorey Bog Sędzia Patronem W Kazaniu ná dzień Trojce Nayświętszey Przy Powitanu Jasnie Wielmożnych Ich Mosciow Panow Sędziow Kapturowych Pod Protekcyá Jáśnie Wielmożnego Iego Mosci Xiędza Władysława Rychłowskiego Kanonika Gnieźnieńskiego, Proboszcza Piotrkowskiego, Officyála Wolborskiego &c. Z Ambony Collegium Piotrkowskiego Scholarum Piarum. Wyprowadzona Roku Urodzoney z Ziemi Prawdy z Niebá Sprawiedliwości 1733. [Tu ozdobna linia]. w Drukárni Jásney-Gory Częstochowskiej. fol., k. tyt. i k. 12 nlb.

Na odwr. herb i 4-wiersz, po czym dedykacja ks. Rychłowskiemu.

Jocher 4965.

Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Światło na obiaśnienie narodów oczyszczenie Przenayśw. Panny Maryi przy solennym akcie professyi Przewielebney w Bogu Iey Mości Panny Franciszki Ołędzkiej, Marszałkowney Wólkowyskiej w Kościele Wielebnych Wielebnych Panien Benedyktynek produkowane: Honorowi Jáśnie Wielmożney Iey Mości Páni Teresy Szemiothowej Kasztelanowej Połockiej Pułkownikowej I. K. M. prezentowane Roku stępniającego od Oycy światel słońca sprawiedliwości 1728. w Wilnie w drukarni Akademickiej Soc. Jesu. fol., k. 2 nlb., str. 24.

Ded. Kasztelanowej Połockiej (Teresie Szmotthowej).

Akad. — Jagiell. — Krasin. — Un. Warsz.

— Traktament feralny Zbawicielowi Panu od zlosliwej Jeruzolimy, y niezbożnych grzeszników wystawiony albo Kazania postne na dyscyplinach niedzielnych w kościele Warszawskim Wielbnych Ojców Scholarū Piarū przez Xiędza Iana Franciszka od Śgo Jozefa, tegoż zakonu ordynarijnego kaznodzieje miane, pewnemu Szlachcicowi polskiemu, prawowiernemu Katolikowi Rzymskiemu dedykowane. Roku Pańskiego 1729. w Wilnie w Drukarni Akademickiej Soc. Iesu. w 4ce, k. 14 i str. 145.

Z ryciną J. Chrystusa.

Jocher 4638.

Uniw. Wileń.

— Zapłata niepoięta za święte życie y męczeńską cierpliwość świętej Małgorzacie Patronce Nowosądeckiej Kolegiaty oddana, krótkiem na jej wroczystość kázaniem wywiedziona. Wielmożnemu Iego Mości X. Janowi Kazimierzowi Orzechowskiemu Dziekanowi Nowosądeckiej Kolegiaty, Plebanowi Męcińskiemu, Ną ządźczenie nie-wypłaconych nigdy łask, z nieomylną podobney otuchą ofiarowana przez Xiędza Jana od Świętego Józefa Scholarum Piarum, Roku przychodzącego z wieczną zapłatą ną ten świat Boga 1744. w Krakowie, w drukarni Michała Dyaszewskiego, I. K. M. typografa (1744). fol., k. 12.

Na odwrocie tytułu herb Orzechowskich i wiersze.

Jocher 4996.

Akad. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— ob. Jan od św. Franciszka (zapewne z nim identyczny?).

Bielski Vita 39. — Janocki Polon. lit. 83. —

Kraszewski Wilno IV 344, 247. — Janocki Lexicon I 176. — Bandtkie Hist. druk. I. — Encykl. Orgelbr. XXVII 460. —

Horanyi Scriptor. II 847—50.

Włoczebne preminentom (1625)...

ob. Morochowski (t. XXII 563).

Brückner w Kwart. Histor. 1896 str. 643. —

Egzemplarze są w Ossol. i Zamoj.

Włoczęga ob. Wypis (1791).

Włodawa ob. Ostrowski (Suada in-

scrip. 1717 II 57) — Węgierski Wa-

claw (Descriptio oratoria 1684).

Włodawy (z) Jan ob. Trzeciński And.
(1556; w t. XXXI 365).

Włodawski Dominik ob. Margowski
Andr. (Coronamentum 1684).

Włodeca Hedwiga ob. Włodkowa.

Włodek Jan ob. Tarassowacy.

WŁODEK Ignacy S. J. (1723 † 1780).

O Naukach Wywolonych W Powszeczności, I Szczegulności Księgi Dwie Od X. Ignacego Włodka Napisane I Do Druku Podane. [Tu rycina: nad wodą siedzi dwóch mężów, jeden z księgą drugi z bronią]. W Rzymie 1780. W Drukarni Archaniola Kasalettego. Za Pozwoleniem Starszych. w 4ce, k. tyt., str. IV i 415. — [Zarazem:] Słownik Polski Dawny Czyli Zebranie słow dawnych zaniedbanych Polskich z ich tłumaczeniem (1781). w 4ce, str. 141.

Po tytule wklejona kartka z przedmową Do czytelnika. Powiedziano tu, że pisars tej księgi przybiecał i drugą księgę o naukach wyzw. (o szczególności), ale go śmierć zaskoczyła. Z tej niewykończonyj księgi niektóre „kawałki“ (o języku polskim, łac. i greckim) tu wcielono. — Na odwrocie imprimatur i dwie facultates (jedna Kar. Koryckiego, druga Dom. Łasińskiego) — obie z r. 1781 „in domo nationis Polonae“.

Dzieło miało być encyklopedią nauk wyzwolonych, ale autor napisał tylko księgę I wstępną Dwa pierwsze jej rozdziały obejmują rzecz „o naukach wyzw. w powszechności“. — W tych pierwszych rozdziałach mówi o Istocie i podziale nauk. Do nich salicza i nauki piękne (wymowę, wierszopisarstwo). O początku nauk (u Egipcjan, Greków, Rzymian, w średniowieczu). Spis nazwisk osób wybitnych w naukach. Charakterystyka epoki Aleksandra, Augusta, Leona X, Ludwika XIV (tu obszerna polemika z poglądem Kar. Perroula w obronie klasycyzmu staroż.).

Rozdział trzeci jest wypełniony, jak byśmy dziś powiedzieli, socjologią literatury naukowej. Włodek stawia sobie pytanie, czy pewne rasy i kraje są więcej niż inne powołane do uprawy nauk (w tym obszernym zakresie, jaki ma u niego termin „nauki wyzwolone“). Zbija zdania o nierówności ras, narodów, ludzi — nikomu natura nie była macochą; wszystko zależy od „wychowania“ i od warunków życia. Mówi więc najprzód o dawnych narodach barbar., aby wykazać, że z barbarzyńców powstają narody kulturalne. Podaje charakterystykę obecnych ludów, zaczynając od Włochów; między innymi przytacza

krążące zdania o Polakach, Litwinach i Moskalach (str. 79—81) i ich inżyniach. Mówi o związku między duszą a ciałem (warunki antropol.); o różnicach między ludźmi i o ich przyczynach (wiek, stan, zawód itp.). O zawodności sądów, jakie bywają wypowiedane na temat różnic narodowych. Charakterystyka mieszkańców różnych okolic w Polsce (str. 117—20) za pomocą „przypowieści“, jakie o nich ułożono; np. Krakowianie do bitwy, nie do rady; Warszawianie z sercem otwartym, rękami skurczonymi; Lwowianie mili, ale lubieżni itp. Ale przypowieści takie „są głupie“. Dlaczego przesobrzyły w Polsce się nie udają? (gani pogardę i przesławdowania Żydów). O uwielbianiu Francji i Francuzów w Polsce. Czy niebo i powietrze są przyczynami różnic narodowych? Nauka gwiazdowróźbna jest głupia i bez podstaw, wiek terażniejszy ją odrzucił. Włosi przeceniają wpływ swego powietrza (tu polemika z „niewdzięcznym“ Mignoniem, str. 154, który źle się wyrażał o inżyniach Polaków). Powietrze nie jest przyczyną umysłów ludzkich. Skąd pochodzi wyższość Włochów nad innymi narodami (o dobrych obyczajach na wsi włoskiej). Żaden naród nie ma monopolu na zdolności naukowe, choć Włosi i Francuzi odsądzają inne narody od zdolności. Piękne dowcipy wszędzie się znajdują, trzeba tylko dla nich wychowania i dobrych warunków. Trzydzieści reguł o roztropnym o ludziach i narodach sądszeniu.

Rozdział IV ma dać odpowiedź na pytanie, jakie są przyczyny nieomylnie nauk pięknych i uczonych ludzi. O pojęciu mądrości. Jakie są cechy uczonogo. Co to jest dobry smak w naukach. O takich, co są niesłusznie poczytywani przez pospólstwo za uczonych (wiele panowie, błazyony, gamraci, świegoty itp.). Na str. 289—305 przytacza jako doskonały obraz fałszywego mędrka: „Szkołę“ Lucjana. — Prawdziwą przyczyną nauk jest właściwe wychowanie w cności i nauce już w pierwszych latach. Zasady dobrego wychowywania dzieci przez rodziców (na str. 314 wskazówki Ludwika XI). O dobrych nauczycielach. Uczenie języków, a przede-wszystkiem ojczystego. O czystości języka. O słodyczy języka ojczystego. Rozbiór piękności jednego z trenów Koch. (tu glosyfikacja polskiej mowy i o przyczynach jej sepsucia). O znaczeniu języka greckiego (nie można zastąpić go przekładami). O języku łacińskim i o jego rozwoju. Należy się uczyć łaciny i odbywać w niej ćwiczenia z niektórych nauk. O przymiotach, jakie powinien posiadać ucący się, aby z nauczania skorzystał. Należy, aby rządy opatrywały kraj dobrymi mistrzami (sposuwając ich z zagranicy w razie

potrzeby), oraz aby uprzętały przeszkody do nauk. Do rządów należy sprowadzić księżnice, drukarnie, papiernie. Podoba mu się akademie angielska założona dla popierania nauk. Polaka była krajem uczonych za Leona X (w w. XVI); daj Boże, żeby zawsze takie wieki kwitnęły. Dzieło Włodka jest więc utworem z okrośn oświecenia i należy obok prac Konarskiego i Ant. Wiśniewskiego do najcelniejszych jego objawów. Rozprządza dużym wykształceniem zarówno w zakresie literatury starożytnej jak nowoczesnej. Cytuje pisarzy łacini. we własnych (dość słabych zresztą) przykładach wierszowanych. Często cytaje pisarzy angielskich (Temple, Wolton) i francuskich w. XVIII (ale czasami w przekładach włoskich, np. Chambres na str. 1 lub Bourdeaux str. 270). Najlepiej zna i ustępy całe przytacza z pisarzy włoskich (Muratori, Biondardi, Salvini, Torelli). Dla kultury włoskiej wyraża szczerą podziw. Całe dzieło przeniknięte kultem dla nauki, dla kultury umysłowej, dla wychowania. Nie jest on przy tym kosmopolitą lecz miłośnikiem swego narodu. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż sądził go całkiem nowoczesny problem wpływów rasy i klimatu na twórczość umysłową.

W dodatku osobno liczbowanym od 1—137 podaje: Słownik polski dawny czyli zebranie słow dawnych zaniedbanych polskich z ich tłumaczeniem. — Zebrał go z Wujka, Skargi, Kochanowskiego itp., aby wkręsić pamięć dawnej, czystej polszczyzny.

Dzieło drukowane w Rzymie przez włoskich secerów i bez korekty autora pełne jest błędów druku, które szczęściwo poprawiono na kilku końcowych stronach.

W r. 1814 wydano skrócony przedruk tego dzieła (kosztem Raczyńskiego), o czym obacz Bibl. t. V 120.

Jocher tom I str. LXXXII nr 1991 i noty (tu dużo przytoczeń). — Bentkowski Hist. lit. I 220, 690. — Brown Bibl. pisarzy str. 426. — Bandtkie Hist. druk. III 180. — Encykl. Orgelbr. XXVII 467. — Encykl. kośc. XXXII 81. — Załęski Jezuita III (1902) i IV cz. 2. — Struve Hist. logiki (1911) str. 205. — Tenże Wstęp krytyczny (1903) str. 20. — Sinko Polski Antykr. w Rozprawach Akad. filolog. tom XLIX (1912) str. 294. — Tenże w Przegl. Warsz. nr 14 str. 261. — Tenże Polaki apolog. human. w Eos (1911). — Lorek Życie polskie w Rzymie (1930) str. 160—71. — Ka. Bednarski Upadek i odrodz. szkół (1933) str. 96. — Dynowska Filip Golański w Rozpr. Akad. filolog. tom LV (1916) str. 285. — Leńnodorski Lucjan w Polsce 1935. — Bystron Przesłowie (1933) str. 201. (Tu podane infor-

maje o „przypowieściach”. — Turkowski Materiały do dziejów liter. (1935) I str. 32 i 127 (tu list J. Zawadzkiego o Włodeku). — Korbut² II 153.

Akad. — Bawor. — Czaror. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raeszyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Zielin.

Włodek Łukasz ob. Wereszczyński Józef (Gościniec 1585).

Włodek Stanisław ob. Rottendorf Krzysztof (1599) — Szymonowicz Szymon (w t. XXX 341) — Vota (1640).

WŁODEK Tadeusz, poseł gostyński, szambelan († 21 listopada 1832). Projekt JW... posła Gostyńskiego. (Datow. 28 Sbra 1793). fol., str. 1. Czaror.

— ob. Gazeta Krajowa (1793) — Gazeta Wolna Warszawska (1794) — Gosławski Ignacy (Zdanie (1793) — Korespondent Narodowy (1794) — Kurjer Litewski (1793—6).

Tad. Włodek, swolennik Targowicy wyjednał sobie w dniu 3 sierpnia 1793 na sejmie grodz. prawo wydawania „Gazety Krajowej”. Na redaktora ngodał J. Chreptowicza. W „Gazecie” bronił polityki targowickiej, co sprawiło, że podczas insurekcji kościuszkowskiej Rada zastępcza odebrała mu ten przywilej. Korzystając z nadanego mu w r. 1793 przywileju schował się w Wilnie, potem w Grodnie „Kurjera Litewskiego”. Przez swe przywileje zaplątał się w procesy o wydawanie gazet z ks. Mejerem i Malinowskim.

Ob. o nim i o jego wydawniczej działalności (oprócz „Gazety Warsz.” 1796, gdzie ten spór opisano):

Wójcicki w Encykl. Orgelbr. XIV 702. — Tokarz Warszawa przed wybuchem powstania (1911) str. 64—7. — Smoleński w Przeglądzie Hist. 1912 str. 328 (Publ. anonim.). Tu jednakże są pewne niedokładności.

Włodek Wojciech kanonik katedr. przemyski ob. Bielecki M. (Inferiae 1691).

Włodimiria ob. Włodzimierz.

Włodimirus monarcha Russiae ob. Wladimirus.

Włodkowna Jadwiga ob. Rottendorf — Szymonowicz Sz. (Auleum 1599).

Włodkowski Michał ob. Szydłowski Marc. Franc. (Gemmae 1687).

Włodmiriensis schola ob. Lumen (1738) — Morochowski (1625).

Włodzimierz książę ob. Vladimir.

Włodzimierz ob. Galicja (Lodomedia) — Łojko (1773) — Odpowiedź (1773) — Wiadomości o Haliczu i Włodzimierzu (1773).

Włodzislawski synod ob. Oliwiński Ignacy (1550).

Włókno ob. Malicki W. (Ariadny 1683) — Nauka (1792).

Włościanach (O). [Na końcu:] w Warszawie w Drukarni Uprzywilejowanej J. K. Mei P. Zawadzkiego. Roku 1791. w 8ce, k. tyt., str. 36.

Przemawia bardzo silnie za tym, aby właściciele dóbr wymierzili sprawiedliwość włościanom. Konstytucja 3 maja nie wakała, jak ich trzeba wydożyć z nędzy. Panowie powinni sami opisać swe prawa i obowiązki włościan. Włościanie sami nie umieją się bronić. Cytuje hr. Mirabeau, Montesq. i Machiawela (Essai sur la Decade T. L.). Włościan trzeba podźwignąć, bo ich nędza jest źródłem nieszczęść dla wszystkich. Na Litwie lud jeszcze bardziej uciskany jak w Polsce. Całe państwo polskie powinno być wolne.

Bentkowski Hist. liter. II. — Straszca tę broszurę Korzon Wewn. dzieje I (1897) str. 425 i 444. (Na str. 425 dają datę 1789, na str. 444 datę trafną 1791).

Krasin. — Uniw. Wileń. — Zamoj.

Włościanie ob. Actions de graces (o ucisku ich 1774) — Baudouin (Uwagi nad stanem rolniczym 1789) — Benedykt od św. Józefa (Cenzura 1697; ob. Zawadzki) — Buiński (Uwagi 1790) — Borowski Fr. (O wzaj. obow. 1787) — Brzostowski Paweł Ksaw. (Ustawy 1769, List 1788) — Budny Sz. (O urządzenie 1583) — Bylem u P. Podstolego (1791—2) — Connor (Beschreibung 1700) — Coxe (Travels 1784) — Domina Palatii (Pęskiego 1736; ob. Rej Wład.) — Dorau (1794) — Dusza krajów (1790) — Dyaryusz sejmików (1792) — Dziennik handlowy (1791) — Explikacya (1780) — Frise Krz. (Jus domaniale 1701, zapewne wilkierze?) — Furaż (1789) — Garran (Recherches 1795; właściwym autorem jest Piotr Maleszewski) — Głos za włościanami (1794; może to J. Sułkowskiego?) — Głos poddaństwa (1789) — Gołdonowski (Zebr. żywota 1629) — Gospodarstwo — Gostomski Anzelm (Gosp. 1588, 1644) —

Grabowski Ignacy (Dopytanie się czułości ku poddanym 1789) — Haur (Gospod. 1675) — Hessel (urbarialny podatek 1790) — Jabłonowska Anna (Ustawy 1785) — Idliński Elias (subditi 1736) — Jedlecki (Przedłożenie za ludem wiejskim 1791; bywa przypisywane Kollatajowi) — Jeleński Marcin (1776) — Jezierski Franc. (Rzepicha 1790; i inne jego pisma) — Jezierski Jacek (Mowa 1789, Wszyscy błędzą 1790) — Instruktarz (ekonom. 1786) — Kaliński W. (1780) — Kamieński Adam (Edukacya obywat. 1774) — Karp Maur. (Pytanie) — Karpowicz M. (Kazanie 1776) — Klonowicz Seb. (zwłaszcza w „Worku”, ale i w innych pismach) — Kollator do swego plebana (1794) — Kollataj (Listy anonima 1788, Prawo polit.) — Komissya porządkowa (z r. 1791 i nast., w t. XIX 462 i nast.) — Kortum (Galizien 1790) — Kościuszko Tad. (Uniwersał połaniecki 1794) — Kossakowski J. (X. Pleban 1786) — Kraszewski Ant. (Sepy i robocizny) — Kurzeniecki (Rozmowa 1754) — Lament chłopski (1648) — Łęczyca (powinności do zamku 1775) — Legowicz (Powinności gosp. wiejskich 1779; tu o stosunkach moralnych i higien.) — Leszczyński Stan. (Głos wolny 1749; w rozdziale: Plebei) — Lewkowicz St. (Kazanie 1794) — List Warszawianina (1794) — Listy (1788) — Łopaciński Ign. (Zbiór 1777; tu wiersz o ucisku chłopów) — Łzy nie wodne (1789) — Makulski F. (Bunty 1790) — Malachowski St. (Uwolnienie z poddaństwa 1790) — Mikołajewicz J. (1790) — Mlicki (Opis sprawy gromad 1780?) — Młodzieszyn (Suplika 1789) — Monitor auf das Jahr 1765 nr 65 (ob. t. XXII str. 535) — Monitor 1765 (nry 5, 26, 36, 38 i 65), 1766 (nry 8, 10, 45), 1767 (nry 24—39) — Morski T. (O chłopach 1790) — Myśl do równowagi (1795) — Myśli patriotyczne (1789) — Myśli obywatelskie (1780) — Nachricht von Urbarialregulirung (1790) — Nax F. (Uwagi nad Uwagami 1789) — Niemcewicz Julian (1789) — Obrońca ludu

(1783) — Oczaków (1788) — Olizarowski Tomasz (De pol. societate 1651) — Opaliński Krzysztof. (satyra „na opresję chłopską”) — Ossowski (Projekt 1792) — Ostrzeżenie (1790) — Pan poznany (1788) — Pawłów (Pieśń wolnych 1792) — Petrycy (w koment. do dzieł Arystotelesa 1605) — Pilchowski (Odpowiedź na pytanie 1789) — Plenipotenci gminów (skarga do sejmu 4-letn.) — Poddani (Uwagi względem podd. 1788) — Poddanych (O 1788; ob. Wybioki Józ.) — Poniatowski Michał (Głos 1791) — Poniatowski St. Aug. (Uniwersał 1791) — Poniatowski Stan. ks. (Ustawa czynszu 1777, Wiadomość o uwłaszcz. 1778) — Popławski Ant. (Zbiór 1774) — Porządek (wiejski 1743) — Potwierdzenie (1791) — Projekty — Prośba (włościan królewskich) — Przebendowski Ignacy (Wilkiery 1767) — Przechacki Krzysztof. (O troistej powinności 1582) — Przedłożenie do Stanów (1791; ob. Jedlecki) — Publikacya zaleceń (1794) — Pułowski (Prośba 1799) — Rada (Krótka 1790) — Rada Najw. (Uniwersał urządzający 1794) — Reflexy nad projektem — Remiszowski Ignacy (1766) — Rieule (O gospod. 1767, Memoire, Projet 1766) — Rolnictwo (Rolniczy stan) — Rożnowski Ant. (ukraińscy 1789) — Rzewuski Adam (List senatora 1791) — Skarga Piotr (Kaz. sejm.) — Śmiglecki M. (O lichwie 1596) — Śniadecki J. (Katech.; ob. Sterne) — Sposób łatwy (1792) — Stan cywilny (1788?) — Starowski Sz. (Reformacja 1650) — Staszyc (Uwagi, Prestrogi) — Sterne (Katechizm 1790) — Strojnowski (Nauka prawa 1791) — Sułkowski Józef (obacz: Głos 1794) — Suplika gromady Młodzieżyńskiej (1789) — Świtkowski P. (Famiętnik 1782—1791 kwiecień i passim; Książka dla gosp. 1785) — Szaniawski J. K. (1792) — Szlachcie (1649) — Suchorzewski Jan (ukraińscy 1789) — Szretter (Rozmowa Bartka z Frankiem 1792) — Szymanowski Melchior (1779; spór o ciężary chłopskie) — Szymonowicz Sz. (sielanka „Żeńcy”) — Tarło

Mik. (Kazanie 1715) — Tonde K. (1686) — Tomaszewski Dyzma (Uwagi 1793) — Trzeciński And. (Dysertacja 1791) — Trzeciński Adam (1799) — Uprzedzeń (1790) — Urbanowski P. (Wdzięczność 1766) — Urządzenie względem sprzedaży dóbr (1794) — Uwagi nad rządem galicyjskim (w t. XVII 21) — Uwagi praktyczne (1790) — Uwagi nad uwagami (ob. Naz) — Uwagi polityczne do prawideł (1789; tu obrona chłopów) — Warunek do ofiary — Węgrzynowicz Ant. (Kazania 1708; tu dużo o ich ucisku) — Wiadomość z Olszenicy (1778; ob. Wybicki Józef) — Wilkierze chłopskie — Wolan (De libertate 1592) — Wolstein J. Bog. (Księga 1785) — Worcell Stan. Grz. — Wszyscy (Nie) błędzą (1790) — Wybicki J. (Podróżny 1776, Listy patr. 1777, Rozmowa 1780; tu krytyka niedoli chłopskiej) — Wybór ekonom. wiadomości (Albertrandego 1770) — Zamojski And. (O poddanych 1788, Zbiór praw sąd. 1781) — Zasady (1790) — Zastanowienie się nad włościanami (1792) — Zawadzki Benedykt od św. Józefa (Cenzura 1697) — Zawadzki (Memoriale) — Związki (1786).

Postanowienia konstytucji sejmowych odnoszące się do włościan (chłopów, poddanych) zestawione są w Inwentarsu Vol. Legum (1860) tom I str. 349—55 i II str. 91.

Literaturę do dziejów kwestii włościańskiej w Polsce zestawia Finkel Bibl. hist. str. 837—8 i 1620 (nr 27711).

Literaturę z epoki stanisławowskiej poświęconą sprawie włośc. omawiają:

Pilat Literatura polit. sejm. 4-letn. 1872 (w rozdz. III). — Korson Wewnętrzne dzieje tom I str. 856 i nast. — Miakotin Krest. wopros 1899 (tu bibliografia przedmiotu tj. wydanie druków w. XVIII, odnoszących się do kwestii chłopskiej, ale pełne błędów i luk). — Recenzja tej pracy ogłosił Smoleński Pisma hist. III 53—75. — Gornykin Zarys historii włościan w Polsce 1898. — Rembowski Pisma III 670—80. — Karijew Polskija reformy w. XVIII (w Wiestn. Jewropy 1889) — Smoleński Salachta w świetle opinii w. XVIII (w Pismach hist. I 1900) str. 35 (o projekcie tarcz. i innych współczesnych brossurach). — Tenże Ostatni rok sejm. 4-letn. 1896, str. 95, 102, 383. — Tenże w Przegłądzie Histor. 1915 (Rosja wobec sprawy

włościan w w. XVIII). — Grabaki Zarys idei 1905 I. — Wojciechowski Zagadnienia społeczne w powieści polsk. 1906.

Przegląd całej literatury polskiej z w. XVI—XVIII, odnoszącej się do położenia chłopów polskich w zarysie (3 tomy, 1925). Tu przytoczył autor ważniejsze prace nowsze o dziejach chłopów w Polsce.

O stanowisku „braci polskich” (arian, socynianów) w sprawie chłopskiej mówi Kormanowa Bracia polscy 1929 str. 83 i Kot Ideologia polit. i społ. braci polskich 1932 str. 143.

Materiał ilustracyjny podają: Brückner Enc. starop. 1937 str. 161. — Bystroń Dajeje obyeczaju I 248.

W ciągu druku niniejszego tomu ukazał się w Archiwum Kom. praw. t. XI (1938) zbiór 46 dawnych wilkierzy wiejskich (pt. Kutrzeba i Mańkowski Polskie ustawy wiejskie), którego nie mogłem jeszcze zanotować na str. 18. — Kujot Trzy wilkierze wiejskie w Fontes Tow. Nauk. Tor. V (1901).

Włoscius Szymon ob. Ohodkiewicz Georgius (Parentalia 1595).

Włosi w Polsce (głównie w Krakowie) ob. Albertrandy — Alciatus P. — Algarotti (Maliszewska) — Anatidi Fr. (Tainer 1666) — Belli — Blandrata Jerzy — Bochius J. (1615?) — Bono Antoni (1777) — Boratini Tytus (1675) — Borghesi (1648) — Bosovich (1784) — Bottini — Brusoni (1657) — Bruto (Brutti) J. M. (1583) — Buccella — Callimachus — Camellino — Caraccioli (1775) — Castelli D. (1666) — Catti Vinz. — Ceki J. B. (1598, 1604) — Cellari P. (1610) — Cervus (1533; tu Ojczę Nasz po włosku) — Cezary — Ciamer (1665) — Cilli, sekr. król. (1627) — Claboni — Contini Franc. — Crayna Alb. (1524) — Davidis Fr. — Decius (De Sigism. temp.; tu pod r. 1517 o zabiciu Alb. Fortunusa) — Delpacowie (1610—94) — Dictionarius (1532, 1566, 1646) — Dudycz — Durini Aniol — Dziahoty — Florentinus Jan (1594) — Fontana Wal. († 1609) — Formica Ant. (1737) — Francus del Franco — Gentile W. — Gherri (lekarz Stan. Aug.) — Giszowic — Gitlich M. — Glogoviensis J. (Phisionomia 1518; tu wymienieni dworzanie Bony) — Gundelius Filip (1526—48) — Gusti-

monti (ob. Kmita) — Gwaguin Aleka. (Kronika 1611, Sarmatia 1578) — Italus Joan. (Powodowski) — Katona Diom. — Kmita Jan (Początki królów, Żywoty 1591 — o Gustimontim) — Kobyleński (1558; Masa Venetus) — Kola D. (Gaspari 1736) — Kortyni — Krupski Stan. (1705) — Lagrenci Aug. (1707) — Lagomarsini — Lismanin — Luchesini — Lukini J. — Magni — Malaspina (1596) — Mansi J. (1694) — Manuzzi (1789) — Marchesi L. — Mariani Ant. — Mignoni Ubaldus (w t. XXII 373) — Monteluppi (Wilczogórscy) — Natus Targ. — Niger Daniel (Sacellum Italorum 1595) — Nobilis Flam. (1582) — Ochino B. — Orlemus — Orsetti — Pacelli Aspr. — Paleolog — Palloni Baltazar — Paruta Mik. — Pelle Negra (1524) — Pestalozzi (pochodził z Vincenzy; ob. Wosiński) — Phorcini — Pinocci (1658—9) — Pipan J. — Portaluppi A. M. — Powodowski (1585; Italus Jan) — Priami — Prowana — Rosini Sz. (1648) — Roselli Hannibal — Sacharinus Zach. (1538) — Sanuto Aleks. (1570—72) — Scalichius (Scaliger) — Sidecki Krz. — Silvius Amatus — Simonius — Ślachetka Stan. (Trzy lutnie 1642) — Słowikowski Franc. (1682) — Smieszekowic W. (1616) — Smolukowski Jan (Soldadini 1722) — Sochański B. (1657) — Soderini — Socyn Laelius — Socyn Faustus — Soldadini — Squarcialupi — Stankar — Sleszkowski Seb. Aleks. (1645) — Szopowic Stefan (Wirydarz 1687) — Szumliński M. (1709) — Tedaldi — Tori — Toryani Jan — Ubaldini — Ursinus J. (1496; tu o kilku rodzinach włoskich w Krak.) — Valentinis Andr. (Polidamus 1540) — Węgrzynowicz M. (Coronae 1679; tu o kilku rodzinach włoskich w Krak.) — Vergerius — Vitalis Tom. (1645) — Wosiński Stan. (1670) — Vota (spow. Sobiesk.) — Zacherlowie — Zbylitowski A. (Rozmowa szlachecka; także i w innych satyrach np. u Opalińskiego są narzekania na kupców włoskich) — Zichlini Dom. (Tainer 1665).

Nie ma tu podanych odsyłaczy do naswiak nuncjuszów i legatów lub innych Włochów przebywających w Polsce przygodnie. Trzeba ich szukać pod odpowiednimi naswiakami. Relacje nuncjuszów wydał Bykaczewski w r. 1684 (2 tomy) na podstawie materiałów Albertrandego.

O Włochach przebywających stale w Polsce istnieje obfita literatura. Wymieniam z niej ważniejsze prace:

Ciampi Notizie, Luca 1880. — Wisniewski Hist. lit. III 466 (o Kallimachu; Collectedm, Brogniolim). — Sokołowski O wpływach włoskich na sztukę odrod. w Przegł. Polskim sierpień 1884. — Grabowski Starożytność wiadomości str. 228. — Tomkowicz w Roczniku Krak. II 152 oraz III (1900) 1—26. — Ptaśnik Włochi w Krak. w Roczn. Krakow. IX 1—145. — Ptaśnik Gli Italiani a Cracovia dal XVI—XVIII, 1909. — Kot w „Kulturne Starop.” (sjazd Kochan.) 1932 str. 655.

Innych prac należy szukać pod nazwiskami osobistości, którym są poświęcone.

Włoska literatura (i włoskie wzory)

ob. Algarotti Fr. (tłum. Maliszewska) — Andreini Fr. (Piekarski) — Annutini (Matylda 1783) — Aqua And. (Senola di bombardieri 1622) — Arcadum Academia (Durini, Sierakowski, Tegoborski) — Argument opery — Ariost — Barocci (Porządki budown.) — Beccaria (dwa jego pisma tłum. Waga, ob.) — Bellarmin (1621) — Bertoli (Nocy Klemensa 1788) — Bizozeri (1690) — Bocaccio Giov. — Bocherini (Jarmark we necki 1775) — Bogusławski Wojc. (Don Juan, Fraskatanka, Szkoła, Włoszka 1783) — Bohomolec Fr. (komedye 1757) — Brunerius (Marte e Amore 1646) — Bruni (Poliscene 1509) — Brusoni (1857) — Caselli (opera 1771—5) — Castiglione (Honestus homo 1643, Dwórczanin w przeróbce Górni.) — Cecylia św. (1637) — Cervus Jan (Instit. gram. 1533, Valla, Perottus) — Cilli Aleks. (Historia delle solerationsi 1627) — Corazza (O kunszoie kochania 1764) — Dante — De Colonia Dom. (1754) — Fiamma Gabr. (ob. Grabowiecki) — Ficino Marsilio — Filangieri — Filelfo Franc. — Filicaja Winc. — Goldoni Karol (liczne komedie) — Górnicki Ł. — Grabowiecki (Setnik) — Grochowski Stan. (Lawa-

crum 1601) — Guarini Giamb. (Pastor fido) — *Historia ucieszna* (Opaliński 1642) — Januszowski Jan (Nauka umiarkowania 1604, 1695) — Justinellus (Giustinielli) Piotr (Przewodnik anielski 1653) — Juglaris (on upowszechnił w literaturze polskiej włoską manierę paneg.) — Juszyński Hier. (Skotopaski II 1789; tu poemat Justyna z włosk.) — Kojalowiec Wojc. (Przykłady 1728) — Krajewski J. (Chimera 1604) — Kornary (Nauka 1697, 1765) — *L'amore* (1765) — Lampugnani (dramma 1691) — Landi (dramma 1634) — Liguori Alfons — Loredano Fr. (1651) — Lotti (1685) — Lubomirski Stan. Her. (dużo z wł. tłumaczył lub przerabiał; ob. Rozmowy Ewandra) — Macerata (1780) — Machiavelli — *Maga sdegnata* (1640) — Manni J. B. (Prawdy, Axiomata, Koło) — Manutius Aldus i Paweł — Marini Giambattista (tłum. go Morsztyn, Sarniewski, Lubomirski) — Marini Giov. Ambr. (Kolloander 1762) — Marini Fr. (La vera guida 1766) — Matheus Piotr (Obserwacye polityczne 1640) — Membra (1571) — Metastasio — *Miłości szaleństwo* (1779) — Minasowicz J. E. (Tigranes 1767, Załuszczyzny 1755; tu dużo przekładów) — Mora Domin. (1589) — *Morali Seb.* (1581) — Morsztyn And. — Morsztyn Hier. (tłum. Sannazara, Guarinięgo, Marinięgo) — Narbutt Kaz. (przekłady) — Nina o lo pазze (1792) — Nozze di Dorina (1766) — Ochino Bern. (kilka prac 1558, 1560) — Palingeniusz (Rej) — *Pamiętniki filozofa* (1789) — Panna rozumna (1774) — Pasquini (1746) — Pedemontanus (Tajemnice 1620) — Petrarka Franc. — Pinamonti (1792, 1756) — Pinelli (O doskonał. 1607) — Piramowicz (Przestrogi 1787) — Polizianus — Ponte P. (1789) — Porcario (1640) — Prigion (1637) — Puccitelli (1637) — Rho (akty i affekty 1646) — Rinio (Metamorf. 1748) — Rossignoli (Prawdy 1701) — Sadoletus — Sannazaro (Smolik, Fr. Zagórski 1796) — Saracinelli (Jagodyński) — Segnery (Manna) — Sierakowski W. — Silvius

Aeneas Piccolomini — Strada F. — Tasso Torkwato — Tassoni Aleks. — Walsekki (O gruncie religii 1777) — Vegius Mafeo — Verdizotti (Błażewski) — Vergerius (Catalogus 1560) — Vida (Szachy, Carmen 1544) — Vimina (Hist. delle guerre 1671) — Winobrańcy drama wesole (1785, z tekstem po włosku) — *Viridarium poetarum* (Del Giardino in lode del re di Polonia 1583; tu cały zbiór wierszy po włosku na cześć Stef. Batorego) — Wisniewski Ant. (Oratio de utilitate 1753; tu o akad. włoskich) — Wisniewski Ant. (Lucubrations 1742; tu kilka wierszy włoskich pisanych niby to przez studentów Polaków) — Wlodek (O naukach wyzw. 1780; tu dużo o literaturze i kulturze włoskiej) — Wysocki Sz. (Fortka niebieska 1588) — Zebranie rytmów, wydał Załuski (1752—6; zwłaszcza w t. III; tu dużo przekładów z włoskiego, z Metastasia, z Migonitidiusa, Ant. Abbati, Pasquiniego; a także są oryginalne włoskie wiersze Załuskiego).

W odsyłaczach tych nie uwzględniono przekładów z dzieł dewocyjnych i nader licznych biografii świętych (Franc., Kajetan, Antoni, Jacek itp.) przetłoczonych z włoskiego na polskie.

Bibliografię polsko-włoską, a zwłaszcza dzieła drukowane we Włoszech a Polski dotyczące zestawil stosunkowo dokladnie Ciampi Bibliographia critica 1834 (2 tomy). Dużo relacji i wierszy włoskich wydanych ku czci Sobieskiego zestawiono pod Sobieski (XXVIII 367) i pod Wiedeń (ob. t. XXXII).

O znajomości literatury włoskiej w Polsce ob. J. Goldmann w Arch. Neophilolog. II 1937 str. 198—201. — Braher Literatura włoska w Polsce w Przegl. Współczesnym 1937 nr 7 str. 20. — Tu podane inne prace tegoż autora, dotyczące tego tematu.

Pierwsze nieco dokładniejsze wiadomości o Dantem, Petrarce, Boccacciu rozpowszechnił w Polsce Vergerius (ob.), charakteryzując powyższych pisarzy jako wrogów papieżstwa. Z Vergeriusa dowiedzial się o „Dantesie” Trzeciński.

Dużo przekładów w. XVII z włoskiej literatury (Grabowieckiego, Naborowskiego, Grotkowskiego, Morsztynów i współczesnych) pozostało w rękopisach. (Obacz o tym studia Porębowicza i Nehringa). Najważniejszymi z tych tłumaczy w. XVII

byli Morsztynowie i Grabowiecki, o którego wstach włoskich ob. Porębowicz w „Atenium” kwiecień 1894.

o włoskich aktorach i o włoskich sztukach odgrywanych na dworze Wład. IV ob. Windakiewicza Teatr Wład. IV (1893) oraz Porębowicza w Kwart. Hist. 1894 str. 295—7.

o przekładach powieści z włoskiego w okresie Stan. Aug. mówi Gabrynowicz Romans w Polsce 1902.

Włostowice ob. Czarnecki (1656) — Relation (1656).

Włostowicz Piotr ob. Jewin C. (Fons 1618).

Włostowski Joannes ob. Herbst Jan (1567).

Włostowski Wacław ob. Gostkowski Mich. (Conclusiones 1622).

Włoszczowa (obraz cudowny M. B.) ob. Sierosławski Tom. (Odnowa 1750). Bibl. Ossol. posiada ten druk (stron 72) posławiony k. tytułowej.

Włozek Chrystian ob. Białozor J. K. (Honor 1615).

Włoszka w Londynie opera ob. Bogusławski Wojc. (1783).

WŁOSZKIEWICZ Franciszek Michał, kanonik pułtuski. Bellona Pacator, Pallas Iagellonica Probatos in Arena Litteraria Athletas, VV. DD. VII. Primae Laureae Candidatos, Laureis Philosophicis Coronans, Et ad majores ausus, Insignium bellicorum muneribus Excitans. Ac, Dum iidem in Alma Universitate Cracoviensi, Per Clarissimum & Admodum Reverendum Dominum, D. M. Gregorivm Knapinski, Philosophiae Doctorem, Collegam Minorem, ac in eodem Collegio Ordinariū Póseos Professorem, In Amplissima Nobilissimum Hospitum, Senatúsq; Academioci Praesentia, Artium LL. & Philosophiae Baccalaurei Ritu Solenni Renuntiarentur, Per Franciscum Michaellem Włoszkiewicz, Insignis Collegatae Pultoviensis Canonicum, Ejusdem Laureae Candidatum, Officioso calami applausu Celebrata. Anno, quò Pax alma hominibus bonae voluntatis caelitus proclamata est. 1716. Die 4. Mensis Aprilis. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. k. tyt. drzeworyt św. Jana Kantego (w osobnej ramce). Dedykacja św.

Janowi. — Po czym ody na cześć nowych bakałarzy (J. Knapieński, J. Lukasskiewicz, Jan Dzianoti, Woj. Sarnecki, F. Mituliński, And. Szynglarowicz, W. Stoski) i wiersz dla Włoszkiewicza. Na końcu sub ausp. rect. i berla.

Jocher 1507.

Jagiell. — Krasin. — Raczyn. — Zamoj.

— Opatrzność Boska przy podnagorzanych Pułtowskich dolinach górująca do Kościoła Soc. J. w Pułtowsku r. 1732. d. 2. februarii solennie wprowadzona a przez J. M. X. Franciszka Włoszkiewicza kanonika pułtowskiego proboszcza Wyszowskiego, kazaniem na konkluzji ogłoszona. W Warszawie w drukarni Coll. Soc. Jesu. fol., k. 8 nlb.

Kazanie miane w uroczystość N. Marii P d. 2 lutego.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wares.

— ob. Lureński Wal. Józ. (1717).

WŁOSZKIEWICZ Romuald Walenty, kanonik warsz. Frondes Virtutem & Sapientiam Exprimentes, Primae Laureae Philosophicae VV. DD. IX. Candidatorum Hebdomadā Palmarum, Innexae. Et Dum in Alma Vniversitate Cracoviensi Per Clarissimum, Excellentissimum & Admodum Rndum Dnum, D. M. Simonem Josephum Wroblinski, Philosophiae Doctorem, Collegam Minorem, Astronomiae & Geometriae Ordinarium Professorem, S. Adalberti in Circulo Cracoviensi Praepositum. In frequentissima Nobilissimum Hospitum Corona Artium & Philosophiae Baccalaurei Ritu Solenni Renvntiarentur. Amoris & gratulationis ergò, A Romvaldo Valentino Włoszkiewicz, Ejusdem Laureae Candidato Applausu Heliconio Dedicatae. Anno Natae de Terra benedicta Vitae Verae 1712. Die 18. Aprilis [przekreślono to i napisano atramentem: Martij]. Cracoviae, Typis Francisci Cezary, S. R. M. Illustrissimi & Rndissimi Dni Episcopi Crac. Ducis Severiae; necnon Scholarum Novodvorscianarum Ordinarij Chalceographi. fol., k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. drzeworyt M. B., Chr. i św. Józ. (w ramce).

Potem idę wiersze dla egzaminatorów i bakałarzy (W. Borowicz, M. Leszczykiewicz, J. Witowski, J. Kempki, T. Majeranow-

ski Leopold, St. Wadowaki, J. Gajowski, J. Świądrowski). Kończą wiersze dla autora i sub ausp. rect.

Jocher 1496.

Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Jedność w rozdzielności osób, nierozdzielna cnota dwu w jedności podobności łącząca S. Stanisława Kostkę y S. Alojzego Gonzagę Soc. Jesu podczas solennej oktawy introdukcyi w Kościele WW. OO. Jezuitów Warszawskich Kaznodziejskim stylem wystawiona, a pod wielkim imieniem Gracyana Koronnego JWP. Jana na Słupowie Szembeka Kanclerza W. Kor. Starosty Łomżyńskiego ogłoszona przez W. X. Romualda Włoszkiewicza Kanonika Warszawskiego, Proboszcza Jasielskiego, Roku od złączenia się per hypostasim Zbawienia naszego z naturą ludzką 1729. w Warszawie, w Drukarni w Collegium Krolew. Soc. Jesu 1729. fol., kart 12.

Jocher 9089.

Kraśń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Synowie Koronni niebieskiej Korony S. Iakob Marchian, S. Franciszek Solański S. Franciszka Wyznawcy przy solennej Kanonizowanych introdukcyi do Korony polskiej wprowadzeni Kaznodziejskim stylem w Kościele S. Anny WW. OO. Bernardynów Prowincyi Wielkopolskiej Konwentu Warszawskiego ogłoszeni przez Xięzda Romualda Włoszkiewicza Oboygą Prawa Doktora, Kanonika Warszawskiego, Proboszcza Jasielskiego, Roku którego Korona Koron dla otrzymania niebieskiej Korony przez hypostatyczne przyjęcie ludzką naturę naszą uwieńczyła 1728 dnia 25. Stycznia. w Warszawie w drukarni JKMcI Scholarum Piarum. fol., k. 15 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Piława, pod nim 2 czterowiersze polskie. — Przepis proszą polską Teodorowi Potockiemu arcybiskupowi i prymasowi podpisał klasztor oo. Bernardynów warszawski.

Jocher 8294.

Akad. — Bibl. w Suchoj — Kraśń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— ob. Kazania panegiryczne (1719).

WŁOTKOWICZ Albert. Zelus cultus divini, oratio. 1646. w 4ce.

Włyński Jerzy Hipolit ob. Treter Maciej K. (Munus 1646).

WŁYŃSKI Zygmunt Aleksander († 22 września 1831). Conclusiones ex universa Philosophia peripatetica et nova. Cracoviae, 1763. w 4ce. Ossol.

— Dissertatio De Brutorum Anima operā M. Sigismundi Alexandri Nałęcz Włyński, Philosophiae Doctoris & Professoris, Contubernii Hierusalem Senioris, in Biały-Kościół Curati in gratiam capessendi loci in Minore Universitatis Cracoviensis Collegio, selectoribus ex Sententiis Compilata. Annō Salutis 1776. intra dies Decembris. [Tu winietka: oko Opatrzności, ozdobne ornamentem]. Cracoviae Typis Seminarii Episcop: Academ: w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 65.

Dedyk. Mat. Cas. Skorupka, S. C. M. consiliario. Wynika z niej, że Skorupka umocnił autorowi wyjazd do Wiednia celem studiów.

Rozpocyna rozprawę Quaestio... utrum... animae animalium, quae bruta vocantur, ...non merae machinae... mediae quaedam inter corpus et spiritum substantiae... rectius dici debuerint?

Zacyna od przytoczenia zdań dawniejszych, a z nowszych cytuje Pereirę, Kartesjusza (Tractatus de Metodo), Khella, Vallesiusa, Monteirę (Physica vivendum). W dalszym ciągu korzysta dużo z Dalhama De anima brutorum. W wywodach mających formę senną scholastyczną (propositiones, corollaria) sibi adante, jakoby swierżęta należało uważać za maszyny. Przytacza fakta świadczące o ich osuciu i myśleniu (m. i. powołuje się na konie w kopalniach wielkich). Dusza swierżęta jest czymś pośrednim między corpus a spiritus. W końcu wyklada różnicę między duszą ludzką a swierżęcą (brak nieśmiertelności). Dlatego wolno nam sabbiać swierżęta, ale nie należy tego czynić z okrucieństwem (laudatur humanitas Newtoni).

Z literatury polskiej cytuje tylko Brońka. Prac dawniejszych polskich na ten temat nie zna (Wessel 1750, Mignoni 1752).

Na końcu: Sub regim. Andreae Lipiewicz rect. Akad. — Bibl. w Suchoj — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Exemplar Vitae & Mortis Perillustri olim & Reverendissimi Hycinthi, Augustini Łopacki S. Thae & Medic. Dris. Canonici Cathlis. & Archipresbyteri Cracoviensis, Decani Sandomiriensis, Praepositi Popradiensis, Se-

nioris Montis Pietatis. Posteritati Expositum In Ecclesia Cathedrali Cracoviensi Anniversaria Die dum Ei justa persolverentur Funeralia gratō Calamō Delineatum. Annō Quō Christus dedit nobis Exemplum. 1762. Die 17. Julii Cracoviae. w 8ce, k. tyt. i k. 26 nlb.

Pisane stylem nakamiennym. Zawiera liczne szczegóły do biografii Łopackiego, a także do dziejów restauracji kościoła M. P. Wprowadził tam uroczystość mycia nóg starcom (i kazał ją namalować Parisowi). Zostawił kościół marmurowym. Wzbogacił skarbiec. Odprawił różne uroczystości. O jego przyjaźni z Karolem i Janem Wielopolskimi. O jego fundacjach (chciał ufundować katedrę fizyki eksperymentalnej, sed acatholico concurrenti noluit committere). Ofiarował libros juridicos kancelarii miejskiej. Przesłał do Rzymu 100.000 florenów na kanonizację błog. Kunegundy, otrzymanych od P. Stadnickiego. I tym podobnie.

Akad. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Hymn na cześć S. Piotra Xięcia Apostołów. w 8ce.

— Korzysc Zabawy Szkolney z Dzieiopisow Pierwiastkowego Kościoła przez X. M. Zygmunta Alexandra Włyńskiego, w Szkołach Nowodworskich Professora, w przeciagu drugiego roku Zebrana. przez Nayszlachetnieyszą Młodź Polską w Rymopiskiej pod ten czas ćwiczącą się Nauce w obecności wielu Zacnych Gości Okazana. Dnia 26. Kwietnia Roku Pańskiego 1770. W Drukarni Akademickiej Collegium Większego. w 8ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Na odwr. k. tyt. Przedmowa, podpisana: Szymon Michałczewski stolnikiewicz owrucki, S. P. A. (Tu tłumaczy, jak pokrzepiającą jest rzeczą wspominać „osnowę życia Chrześcijan pierwiastkowego kościoła“).

Na k. drugiej verso podany jest „Porządek zbioru“ tj. program nauki w XXXI rozdziałach o najdawniejszych chrześcijanach (o przeszłowaniu ich, o wyznawcach, o pokutnikach, o dobrach kościelnych itp.). Kończy na 2 k.: Powieś do wieczna. Jest to wiersz (po polsku i po łacinie) pt. Na wychowanie dzieci; podpisany pod tekstem polskim Wincenty Wieruski subdel. grodzki krak. (wiersz ten ma za sens moralny, że nie należy skąpić na wychowanie dzieci).

Leniek Książka pamiętk. gimn. św. Anny 1838 str. 55. Jagiell.

— Oratio Pro Seraphico Doctore Ecclesiae S. Bonaventura S. R. E. Cardinali, Episcopo Albanensi, in Ecclesia Conventualium Ord: S. Francisci Annō Domini 1766. Die 14. Julii Dicta. Nominis Honoris; Illustrissimi & Reverendissimi Domini Francisci Comitiss De Schwartzenberg Czerny, Scholastici Cathedralis Cracoviensis, Sandomiriensis, Gołabiensis Praepositi &c. per M. Sigismund: Alexand: Nałęcz Włyński, In Universit: Cracov: Philosophiae Doctorem Novodvorscianum Professore. Dicta. Cracoviae, In Typographia Seminarii Episcopalis Academici Dioecesanii. (1766). w 4ce, k. tyt. i k. 10 nlb.

Dedykacja na 3 str., po czym Oratio. Na końcu Permissu rectoris. Jocher 5499.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Oratio In Laudem Sacratissimae Lauretanae Domus, Maximis mysteriis, gratiis & miraculis Orbe toto Clarissimae. Die suo honori Sacra, nempe pridie Calendas Maji in Aedibus Patrum Capucinatorum Ordinis Sancti Patris Francisci ad Cracoviam jacentibus. Per M. Sigismundum Alexandrum Włyński, In Alma Universitate Cracoviensi Philosophiae Doctorem, Scholarum Casimiriensium Seniore in Scholis Novodvorscianis Professore, Primitiarum suarum Solemnia Deo, Sub Protectione Virginis Sanctissimae devotentem. In maxima lectissimorum Hospitum frequentia. Anno Salutis 1769. Dicta. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb.

Dedykacja: Laur. Jos. Florido Chmielecki. — Opowiada historię domu lauret.

Jocher 5508.

Bibl. w Suchoj — Csartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Portret Niebieskich Pieszczot z Obrazu Samotrzcicy Anny S. w Kościele Akademickim Słyszający Rymopiską Sztuką Przemalowany, Jasnio Wielmożney JeyMcI Pani Annie z JJ. OO. Xiążąt Jabłonowskich Lanckoronski, Woiewodzinie Braclawskiej, Przez X. M. Zygmunta Alexandra Nałęcz z Włynia Włyńskiego, w Akademii Krakowskiej Professora Na Wią-

zanie Ofiarowany w Roku Panskim 1776. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Ded. wierzem, po czym poemat na cześć obrazu św. Anny w kościele akad., pisany sekstynami. Ossol. — Uniw. Lwow.

— Powinszowanie nowo zaślubin JWW. Jmé Państwu Józef. Makaremu ze Złotego Potoka, y Elżbiecie z Wielopolskich Potockim, Halickim, Czorsztyńskim etc. Starostwu, Państwu y dobrodziejstwu imieniem szkół Nowodworskich Akad. Krak. złożone w r. 1767. 4. Czerwea. w 8ce, sygn. C₄.

Z podpisem: M. Zym. Włyński. — Wierszem. Łacińską przemowę podpisał A. O. (perie). Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Powinszowanie Imienin Jasnje Wielmożney Jey Mei Pani Ewie Z Męcinskich Małachowski Wojewodzinie Sieradzkiej, Przez X. M. Zygmunta Alexandra Nałęcz z Włynia Włyńskiego, w Akademii Krakowskiej Professora Kolegę Mnieyszego Oyczystym Rymem Wyrazone w Roku Panskim 1776. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrocie tytułu rozpoczyna się dedykacja wierszem do wojewodziny Sieradzkiej. Wynika z tej dedyk., że autor był bliżej z Małachowskimi związany.

Poemat sam nosi tytuł: Opisanie rajy ziemskiego. Napisany jest sgrabnym wierszem, a treść oparta na różnych opisach rajy, anajdujących się u pisarzy chrześcijańskich. Opisuje ogród, drzewo wiadomości, wiosnę ustawiczną, odnogi rajskiej wody; to wszystko prsepełnione alusjami do imienia Ewy, jakie nosiła wojewodzina, i do herbu Poraj. Egzemplarz Biblioteki Jagiellońskiej ma na okładce nalepiony exlibris Zygmunta Aleksandra Nałęcza de Włyn Włyńskiego, księdza świeckiego. Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Lwow.

— Sanctus Thomas Aquinas Ecclesias Doctor Angelicus die suo nomini Sacra in aedibus Sacerrimi Ordinis Praedicatorum Cracov. Per M. Sigismundum Alexandrum Włyński, Novodvorac. Rhetor. Professorem Scholae Casimiriensis Seniore m laudatione publica Celebratus Nonis Martij Anno Salutis 1771. Cracoviae Typis Seminarii Acad. Dioecesiani 1771. w 4ce, k. 13 (sygn. C₂).

Dedykacja: Stanislawo Cantio Donatiano Dobrzański, Canon. Regul. latéran. per Pol. et Lith. gener. Praepos. Jocher 3511.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Wileń.

— Na Śmierć WJPana Makarego Kurdwanowskiego Podkomorzego Belzkiego, Pisarza Departamentu Wojskowego. Warszawa w druk. nadw. J. Kr. M. (1780?). w 8ce, k. 2.

Wiersz. Jagiell. — Ossol.

— Wiersz z okoliczności śmierci J. W. JMCi Pana Cieciszowskiego pisarza Wielkiego Koronnego Orderu S. Stanisława Kawalera. Warszawa, w Piotra Dufoura Drukarni J. K. Mei i Rzezypospolitey (1783). w 8ce, k. 2.

Jagiell.

— Wiersz X. Zygmunta Alexandra Nałęcz z Włynia Włyńskiego Filozofii Doktora, Rządzy Kościoła I Parafii Smarzewickiej, Epokę Bytnosci Najjaśniejszej Jego Krolewskiej Moscii w Krakowskim R. 1787. Prawdziwie zadumienia godną wdzięczney potomości Podaiący. Maiestatowi Pańskiemu w przytomności wielu Senatorów i licznego Państwa w Oycowie Złożony. (1787). w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb.

Druk krak. drukarni Akadem.

Na odwrocie tytułu elogium (po łac. i po polsku) z powodu bytności króla w zamku ojcowskim dnia 5 lipca 1787... oraz 3 czterowiersze (arie, a więc śpiewane) na cześć króla, prymasa i pani krakowskiej. Potem wiersz z 10 strof na cześć króla zwiedzającego piecarnię: Głuche ciemnice, bałwany kamienne... Miałyście szczęście, aby w tej otehlani, Odwiedziła was własna kiedy Pani? itd. Jagiell. — Ossol.

— ob. Kromer Marcin (1768) — Orzechowski Stanisław (1767) — Putanowicz J. A. (Quid aversandum 1765). Bentskowski Hist. lit. II 83. — Rocznik T. N. Krak. IV 5. — Przyjaciół Ludu 1845 str. 12—14. — Muczkowski Statuta 414, 432. — Encykl. Orgelbr. XXVII 562. — Mecherszyński Hist. wymowy II 552—60. — Wisłocki Katalog rękop. 1877. — Encyklopedia kośc. XXXII 98. — Śniadecki Korresp. (1932) I 372. — Bibliogr. Estr. V 121 (tu o jego przekładzie pism Orzechowskiego).

Wnlebowzięcie Panny (Kazanie) ob. Artomiusz Piotr (Sermon 1595).

Wo und wie Röm. Mayest. (1515)... ob. Zygmunt I.

WOBE Marcin Franc., judex militaris praesidiorum. Icones Familiae Ducalis Radivilianae Ex Originalibus In Gazophylacio Ordinationis ab Antiquo

servatis Picturis Desumptae. Inscriptio-nibus Historico-Genealogicis, Ex Documentis Authenticis Compendiose Illustratae. Ab Anno Virginei partus 1346 Ad Annum 1758 Deductae. [Tu ornament linearny]. Nesvisii In Typographia Privilegiata Ducali Radiviliana Collegii Societatis Jesu. fol., k. tyt. i k. 3 nlb., 1 tablica (Schema consanguineitatis), rycin 165 lb., k. 2 nlb.

Na odwr. k. tyt. ozdoby miedzioryt herbu Radz. z napisem: Memoriale tuum in generationem et generationem. Pod nim 2-wiersz łac.

Na dwóch dalszych kartach przypis Michałowi V, Kasim. Radziwiłłowi. Tu na podstawie Kromera, Styrjowskiego, Kojal, Bielskiego i na podstawie dokumentów z archiwum nieśw. wysławia świetność rodu i koligacji Radziwiłłów. Podpisał się jako „gasophylacii provisor“, a więc archiwista.

Na osobnej tablicy (wielkie folio) idzie potem: Schema consanguineitatis tj. tablica geneal., wywodząca Radz. od Narynunda († 1281). Wykazuje ona także pokrewieństwa ich z Piastami, Jagiellonami, Habsburgami, Wasami i innymi dynastiami.

Odtąd poczynają się portrety Radziwiłłów szychowane. Jest ich 165 (popiersia w owalnych ramach). U dołu każdego portretu krótkie daty z życia danej osoby. Rozpoczyna portret Woyssunda (primus Christianus anno 1346 baptizatus, circa 1412 obiit). — Potem idą: jego żona Ofka, Mikołaj Radziwiłł (baptizatus 1386 una cum Vlad. Jag.), Eudoxia Czetwertyńska, Anna Nicolai filia, Jan Radziwiłł Nicolai filius, Petrus Radz., Nicolaus II († 1509) itp. Jest i Barbara († 1551), i dwaj jej bracia, i Krzysztof Radz. († 1603). Największa ilość portretów przypada jednak na wiek XVII i XVIII. Kończą ten zbiór portrety Mich. Kasim. i Urszuli z Wiśniowieckich (autorki), Anny z Mycielskich, Teofili, Ludwiki i Katarzyny Radz., Mikołaja XVII Radz. († 1729), Janusza XIX, Karola III (ur. 1734).

Wszystkie te szychy roboty grubej, dość niedołężnej (awlaszcza ostatnie) są dziełem tego samego szycharsa, który podpisał się na pierwszym i ostatnim: H. Leybowicz Sculpte: Nesvisii in M.D.L. — Data ta jest oczywiście błędna samiasz M.D.C.C.L. Obacz o Leybowiczu Rastawiecki Słownik ryt. str. 171.

Na końcu na 2 k.: Repertorium familiarum (wykaz familii spokrewnionych z Radz., o których była w dziele mowa).

Janociana III. — Wiszniewski VIII 153. Bibl. w Suchej — Czartor. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Warsz.

WOBESER Paweł. Querela ad Regem Poloniae et ordines Poloniae ad Comitata generalia ablegatos nuntios terrestres, super calumnia et spoliatione, confectoque libello quodam famoso, sibi absenti per consiliarios Gubernatores Prussiae, apud Regem Daniae et alias principum aulas intentato 1566. w 4ce. Lillenthal Erlentertes Preussen V 825.

Vocabula ob. Dictionarium — Patelski S. M. (1757).

Vocabular (Ein) mancherley schönen Sentenzen... ob. Wokabularz.

Vocabularium septem linguarum. Praegae, Ottmar. 1605. w 4ce podłuż. Raczyn.

— ob. Antonius (1503) — Calagius (variarum sent. 1571) — Dressel (wie etzliche Sachen auf polnisch und lettisch 1688) — Haac (lithuanicum 1730) — Knapski G. (polono-latinum) — Stanbrigijs (metricum 1639) — Wokabularz.

Vocales sine nomine... ob. Frangepani (1661).

Voces ob. Beau Lieu K. (Lechia 1680) — Koenig Er. (Votivae 1669).

Wochenblatt (Gemeinnütziges) zur Kenntniss der Staaten. Dresden, Meinhold 1792—4 (2 tomy).

W tomie I jest rosział: Poblén u. Russland. Wochenschrift (Danziger). 1784—90. w 8ce.

Ob. Loebner w Mitth. des Westpr. Gesch. Vereins 1903.

Vockmar ob. Volkmar.

WOCZEHOVIUS (Wojciachowski?)

Jan. Consilia adversus pestem per Joannem Woczechovium Medicinæ doctorem collecta. Cracoviae apud viduam Floriani Unglerij. Anno ab orbe redempto 1547. mense Maio. w 8ce, k. 56.

Dedykacja: Indicibus et senatoribus civitatis Cibinii in Transilvania. Cibinii 1546.

Wierzbowski III 2247. — Giedroyé Źródła do medyc. 1911 str. 887.

Akad. Med. w Petersb. — Uniw. Kijow.

Woda ob. Berkley J. (żywieczna, dwa sekreta 1747) — Gottwald Olaw (1778) — Libicki (Sen dziwny 1647) — Moneta Jakub (czy jest zdrowo podczas stołu pić wodę 1786) — Smalcycusz Walenty (Odpowiedź 1619) — Strumiński Ol-

bracht (O sprawie stawów 1573) — Wody mineralne.

Wodiczka Jan ob. Paprocki B. (Zrzedło).

Wodka Z elixierem proprietatis Potwornie Na Poczesne Dana Pierwszy raz w Bonkonsulcie, Od stworzonej Wody 5671. Drugi raz w Bonindulcie Od zbawiennej zgody MDCOXXIX. (1729). Z Przydaniem Doświadczonego Alchiermesu. w 4ce, k. tyt. i k. 43 nlb.

Na odwrocie karty tytułowej imprimatur, podpisane przez Jana biskupa poznańskiego (może Tarłę?), a pod nim: Prawdy Duchu świętego, czyli wyjątki z Pisma świętego przeciw pijaństwu.

Rozpoczyna przedmowa: Do przyjasnego traktowaci przyjaciela (wierszem) oras do Crematophilla (czyli wódkolubnego). Tłumaczy się, że wierz jego nie jest poetki, ale mniejsza o wierz, byle by satyra miała swój skutek.

Od karty następnej idzie dłuższy poemat zatytułowany Poczesna. Wiersz jest istotnie bardzo liche, ale zawiera w sobie dużo ciekawych wiadomości do dziejów pijaństwa i liczne szczegóły obyczajowe o ówczesnym społeczeństwie. Autor podzielił ten wiersz na ustępy numerowane, których jest 127. Od czasu do czasu układa wiersze swoje w akrostychy (to znaczy, że pierwsze litery tworzą jak gdyby tytuły ustępu np.: Poczesna pospolita, Gorzałka bosbożna, Wódka gorzała niż diabeł, Kołton lubi gorzałkę, czarownika gorzałka itp.).

U dołu stron podaje często odsyłacze do stosownych miejsc Starego i Nowego Testamentu, co wskazuje, że autorem był duchowny.

Z wielką odwagą zwalcza picie wódki i różnych eliksirów, wykazując ale skutki, jakie picie gorzałki za sobą pociąga. Zaprzecza różnym przesądom, jak np. że wódka może być lekarstwem (wódka vinum pauperum), że dobrze działa na żołądek lub że rozwesela człowieka. Twierdzi natomiast, że wódkę fabrykują Żydzi, aby rozpijać chrześcijan, bo sami wódki nie słopają; nie piją jej także Hiszpani, Lusytni, Włoszy, Francuzowie, Brytani i inne narody. W wódce znajdują się często kołtuny, które w wódce żydzi moczają. Daleko lepsze od wódki jest piwo, o które teraz mało już w Polsce dbają. Opisuje, jak żebracy chętnie piją wódkę, a podpisujący stroją krotofilne pęsy, zamiast mówić pacierze. Za dawnych czasów pleć żeńska wódki nie pijała, a teraz pełno bab pijących gorzałkę: „Raj rozkoszny jedzeniem Ewa utraciła, a z jej córka niejedna już niebo przepiła“. Opi-

suje picie wódki po jarmarkach i skutki, jakie stąd wywołuje. Żali się, że zwłaszcza w ruskim kraju roasserzyło się pijaństwo: „Nie życzę Wielkiej Polsce tak złego zwycięstwa, przyszło by być, jak w Rusi boćwina i kwasem, kogo zbytnei appetit do gorzałki kusi lub ma diabła ruskiego lub się zna do Rusi“. Ruskie bowiem cesarstwo miodem wódkę słodzi. — Zwalcza argument, z którym się często spotykał, że skoro wódkę piją duchowni, to nie grzeszy, kto ją pije: „Boś przecie Marcin Luter i Jan Kalwin byli duchownymi, ci jednak wiary odstąpili, pójdźmy za nimi?“ Kreśli obrazek pijącego ojca i matki, wakatok całego rospijają się i dzieci, a dom cały ulega ruinie.

Niespodziewanie wpleciony w te wywody ekskurs o cesarownicach i cesarach. Zbija wiarę w czary, rozpowszechnioną w Polsce. Wiejskie i miejskie ławy sbył pochopnie skazują cesarownice, czyli — jak on pisze — ciotusie, wierząc, że one sprowadzają choroby i nieurodzaje: „Wrodzone nam choroby, wrodzone boleści, nie potrzeba do tego przysady niewieści“. Ciępią lutray, kalwini nieszczęścia choroby, jednak złego na żadne nie kładą osoby. Ciężą się wola Bożą, białogłów nie pławią, a dopiero nie palą. Tym swe imię sławią“. Cesarownicę się przez wodę próbował nie godzi. Opisuje, jak niedawno pewien kapłan (zapewne on sam), zbliżając się do wai, w której był wychowany, widział, jak gmin włócił na stos babę, która le-dwie dyszała, posiadona o to, że drzewa wysuszała; a nawet do tego ona sama się przysnawiała, mówiąc że przez siebie kupiła srebra żywego i przeciwcięższy wpuszczala do drzewa, wskutek czego ono wyschło. Z trudem tylko kładz ją uwolnił. Cały ten epizod świadczy o odwadze autora, który nie tylko wystąpił przeciw wódce, ale i przeciw sabobonom na punkcie cesarów (podobnie jak nieco wcześniej Wisner i K. Opaliński).

Pod liczbą 121 opowiada obseserną bajkę o lwie, królu zwierząt, który smozony dietą sjadł zajaczkę, a potem leczył się u matrej liszki.

Pod liczbą 125 oburza się na to, że i miasteczka i pańskie dwory łakome są na sysek z wódki, która tyle sakody przynosi. Kończy: Wiersz do cytelnika. Z wiersza tego wynika, że autor założył jakieś bractwo wymierzone przeciwko pijaństwu: „Bractwo to świętobliwe tym jest pożyteczne, że czyni awantażo doczesne i wieczne, które ludzkom najmilsze konserwuje zdrowie, konserwuje fortunę i więcej przymnaża, w domu pokój sprawuje, w małżoństwie miłość i zgodę zachowuje“.

Na końcu dziełka dodany list wierszem, jaki autor otrzymał w sprawie wódki od

jednego ze swoich przyjaciół. I ten przyjaciel występuje przeciwko wódkolubcom, ale także porusza odprawianie jakichś fałszywych modlitw (szacynających się: O stworzycielu). Autor listu życzy swojemu przyjacielowi powodzenia, a nazywa go Bonflem.

W końcu na dwóch kartach zamieścił autor rejestr tych różnych kwestii, które poruszył w swoim poemacie; ale ostrzega w wierszyku końcowym na ostatniej stronie, że tego, co się w książce samyka, lepiej dochodzić z czytania niż z rejestru. Wartości artystycznej cały ten wiersz nie posiada, ale omówiłem go obszerniej ze względu na wartość obyczajową, jako objaw reakcji przeciwko pijaństwu czasów saskich. Co snaczy Bonindult i Bonconsult (w tytule) a także Bonfil, nie umiem wyjaśnić. Zapewne to jakaś aluzja do nazwiska autora? Czy to nie będzie drukowane nakładem J. Załuskiego?

Jablonski Ostafi (na ark. P). — Załuski Bibl. 26. — Juszyński Dykc. II 462.

Ustęp przedrukował Tuwim Słownik pijacki 1936 str. 267. Jagiell.

Wodka (gorzałka) ob. Biretowski (1768) — Bando (1720, 1756) — Fali-mierz (1534) — Gorzałka — Informacya (ob. Simon) — Lekarstwa (1616) — Miechowita (Conservatio sanitat. 1522) — Mięsupust (1622; w sprawie II) — Palarnia (1782) — Pedemontanus (Tajemnice 1620, w ks. VI) — Poswarek (1636) — Potkański Jurek (albo gorzałka 1614) — Promptuarium (sposób robienia 1716) — Simon Jan (Inform. 1769).

Wody mineralne ob. Busk — Bystrzonowski W. (Informacya 1749) — Družbaki — Hoffman (Szkło) — Kozin (Analysis) — Krupiński A. (Kozzińska 1782) — Krzeszowice — Lafontaine (Chirurg. Abb. 1792; tu list V o kąpielach miner. w Polsce) — Lubień — Lubownia — Luhaczowice — Oczko (Cieplice 1578) — Niegowski Jak. (Kalendarz 1757; źródła i jeziora) — Petrycy J. (w Družbaku 1635) — Priestley (napuszczanie kwasem 1797) — Śniadecki J. Wład. (Kalendarz; domysł astrolog.) — Szkło.

Wodoracki Andrzej ob. Wornowicz Stanisław (Zaloba 1629).

Wodoracki Mikołaj ob. Rzetowski Erazm (1605).

Wodoradski Maciej ob. Laurinowicz Mikołaj (Chyromantia 1643).

WODORADZKI Aleksander Jakub, student. Thesaurus Illustrissimae Kiszkarum familiae, Illmis ac Magnificis Dnis Dno Ianussio de Ciechanowice Kiszka Palatino Polocensi M. D. L. Campiduci Parnaviensi etc. Capitaneo, ac Dno Christophoro de Ciechanowice Kiszka Palatino Vitepscensi Sasensi etc. Capitaneo in exequis Illmi Magnifici Dni D. Nicolai de Ciechanowice Kiszka M. D. L. Thesaurarii, Retovensis, Gieranonensis, Lipnicensis etc. Capitanei et Mohiloviensis Oeconomiae Administratoris ab Alexandro Iacobo Wodoradzki Notarii Osmianensis filio repraesentatus et dicatus. Vilnae typis academ. S. Jesu. 1644. fol.

Tytuł astychowany.

— Wspaniałego wjazdu Krzysztofa Chodkiewicza Wojewody Wileńskiego Pompa przez Alexandra Jakuba Wodoradzkiego opisana... ob. Załuski Stan., jezuita.

On jest właściwym autorem.

Kraszewski Wilno IV 191. — Juszyński Dykc. II 336. — Załuski Bibl. poet. — Wisniewski Hist. lit. VII 148. — Niesiecki Herbarz IV 505.

Wodyńska Marcybella Hipolita ob. Dygoń Tomasz (Controversia Tribunalu 1651) — Piotrkowczyk Aleksy (1651) — Tryznina.

WODYŃSKI Andrzej. Epiphonema Illustri ac Magnifico Domino D. Jacobo Sobieski, dum Capitaneatum Crasnostaviensem primum iniret ab Andrea Wodyński Palatinide Podlachiae honoris et observantiae ergo. Zamosci in typogr. academ. exudebat Simon Nizolius Anno D. 1624. w 4ce, k. 6 nlb.

Na odw. str. tytułu herb Sobieskich, a pod nim trzy wiersze. Na końcu: De licentia censurae librorum in episcopatu Chełmensi die 25 Octobr. 1624.

Wysławia tu Sobieskiego jako towarzysza dzieł Zamojskiego. Bandtkie H. druk. II 330. Ossol. — Zamoj.

Wodyński Jan (I), wojewoda podlaski († 1616) ob. Kolakowski St. (Wiek ludzki 1584).

Święcki Hist. pam. II 308—9. — Siarczyński Obras II 317.

Wodyński Jan (II) ob. Bytomski J. (Oriens 1646) — Sobieski Jak. (1676) — Zamojski Jan (Musopaeon 1646; tu jego mowa).

WODYŃSKI Marek. In auspiciatissimi Illustrissimi ac Reverendissimi in Christo Patris et Domini D. Henrici Firley de Dambrowia Dei gratia Episcopi Plocensis ex Urbe reditum, Epos gratulatorium a D. Marco Wodyński, Palatinide Podlachiae eidem Illustrissimo, nomine totius studiosae juventutis Collegii Pultoviensis Societatis Jesu exhibitum. Brunsbergae, apud Georgium Schonfels. Anno quo... (1620). w 4ce, k. tyt. i str. 28.

Bawor. — Czartor. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— ob. Narzymski Mik. (1617).

Wódz kawaleryi ob. Trybowicz B. (1692).

Wodzicy z Granowa ob. Bogdański Gab. (Metaphora 1726) — Fidelis św. (1729).

Wodzicka Agata ob. Margowski Andr. (1685).

Wodzicka Anna Maria ob. Hadzie-wicz Krzysztof (1702) — Wrzaszowski Flor. (Echa 1681).

Wodzicka (Wodzitschka) Joanna ob. Pfeiffer Krz. (1730).

Wodzicka Konstancja z Dębińskich ob. Chrystus (Słońce 1731) — Nogański J. M. (Uroczystość 1739).

Wodzicka Tekla z Wielopolskich ob. Gadomski Jakub (Prośba do Boga 1755).

WODZICKI Elias, starosta grodowy i generał Małopolski. Ordinatio iudiciorum officii castrensis. [Przy tym:] Mowa przy wjeździe JWgo starosty krakow. dn. 30. czerwca 1783. fol.

Ob. Ordinatio (w t. XXIII 402). — Finkel III str. 1895. Ossol.

Wodzicki Franciszek ob. Bogdański G. (1726).

Wodzicki Jan ob. Paprocki Bartłomiej (1593).

Wodzicki Jan Wawrzyniec, podcz. warsz. ob. Bohdanowicz (1699) — Frycynsz Jan (Pean tryumfalny 1698).

WODZICKI Józef, gen. major, szef regimentu królewicza Ksawerego († pod Szczekocinami 6 czerwca 1794). Mowa imieniem korpusu oficerów Regimentu pieszego pod imieniem królewicza szefostwa JW. Generała majora Wodzickiego przy przyjęciu przez tychże prawa miejskiego na ratuszu krak., miana dnia 7. maja roku 1791. w 4ce, k. 2. Ob. t. XXII 370. Czartor. — Ossol.

(Wodzicki Józef). Voeux adressés le jour de S. Joseph à Mr. Wodzicki le jeune, fils du Comte Wodzicki Cheval. de S. Stanislas Starosta de Stobnice et de Crac. General de la Petite Pol. w 8ce, k. 4. Jagiell. — Ossol.

— ob. Mierzwiński (Nauka o bro-nieniu konstyt. 1791).

Finkel III str. 1895.

Wodzicki Karol ob. Gry (1777).

Wodzicki Laur. (Wawrzyniec) ob. Balicki Franc. (Laurea 1677) — Frąckiewicz Jan Stan. (Speculum 1688) — Kuuk Paw. (Triumphale 1691).

WODZICKI Michał († 1 stycznia 1764). Decanus et sede vacante episcopat. Crac. Gener. Administrator abbas Vachoc. Crac. 1746 2 Mart. fol., k. 1. — Crac. 20 Julii 1746. fol., k. 1. Ossol.

— Katechizm Rzymski z wyroku synodu Trydenckiego ułożony kosztem X. Michała z Granowa Wodzickiego biskupa Przemyśl... (1763)... ob. t. XIX 182.

— Mowa J. W. JMci X. Michała Wodzickiego Biskupa Przemyńskiego, Podkanclerzego Koronnego, miana na Radzie Senatu przed Seymem Convocationis d. 7. 9bris R. 1763. fol., k. 2 nlb.

Zdanie na punkta podane przez Prymasa. Akad. — Czartor. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

— Ordinatio. Quoad Accidentia Ecclesiarum. fol., k. 1.

Na końcu podpis: Michael Wodzicki Canon. et officialis Generalis Cracov. Cracoviae 5 Januar. a. 1737. Krasin. — Ossol.

— Processus sive Litterae Pasto- rales respectivae ad Decanos foraneos. (1761). fol. Dzików.

— Processus... animae... Maria Annae Brühlowa. (Dat. Rogów, 29 mai 1762). plakat. Arch. Dioc. Łac. Przem.

— Przełożenie J. W. JMci X. Podkanclerzego Koronnego, dworowi rosyjskiemu racyi utrzymujących Królewicza JMci Karola przy xięstwie Kurlandyi. (Warszawa, 1762). fol.

Akad. — Petersb. publ.

— Pro memoria (Datow.:) Warszawa 20. lutego 1763 r. [Podpisany: Michał Wodzicki, Biskup Przemyński, Podkanclerzy Koronny]. fol., k. 1.

Ob. Pro memoria (1763) — Keyserling (1763). Bibl. w Sucheju.

(Wodzicki Michał). Illustrissimo Reverendissimo et Excellentissimo D. Michaeli de Granow Wodzicki Pontifici Premysliensi, Procancellario Regni, Equiti Aquilae albae, Senatori, Antistiti, Patri Patriae magnanimo, de pontificatu Premysliensi magnis meritis colato Gratulatio facta a Collegio Krosnensi minimae Soc. Jesu, nomine Provinciae Majoris Poloniae, obsequiis magni Nominis immortaliter mancipatae oblata. Cracoviae in offic. Stan. Stachowicz anno 1761. w 4ce, k. 34 nlb.

— Auspiciatissimus in suam Pontificiam Cathedram, Ingressus Illustrissimi Excellentissimi et Reverendissimi Domini D. comitis in Granow Michaelis Wodzicki, Dei et Apostolicae sedis gratia Episcopi Premislensis Procancellarii Regni Poloniae Equitis Aquilae Albae, Abbatis Comendatorii Cervinensis et Clarae Tumbae Publico applausu Celebratus et Devinctissimis sibi Collegiis Diaecesanis Societatis Iesu Premislensi, Iaroslaviensi utroq. Krosnensi et Samboriensi. Praemisliae Typis Sacrae Reg. Maj. Collegii Soc. Iesu. 1761. w 4ce, k. 37 nlb. Czartor. — Ossol.

— ob. August III (1763) — Franchi W. (Neptunus 1741) — Goszkowski P. (1716) — Hankiewicz (Amazon 1722) — Katechizm (1763) — Konarski (O skut. rad II) — Łapczyński Ant. (1720) — Leski (Dissert. 1753; tu jego opinia o tolerancji relig. w Polsce) — Loterya (1748) — Miaskowski Adr. (Tractatus 1730) — Mignoni (Vigiliae 1751) — Olgerd Mik. (1761) — Przywilej (o loterii 1748) — Węgrzynowicz Ant. (Panoplia 1728) — Wielogłowski H. (Pro-

cessus 1764) — Bogdański G. (Metafora 1726).

Załęski Jezuiti w Polsce III cz. 2 (1902). — Lorek Życie polskie w Rzymie 1930. — Konopczyński Polska w dobie (passim).

Wodzicki Piotr ob. Bohdanowicz R. (1699).

Wodzicki Stanisław ob. Gry (1777).

Wodzińska Helena ob. Serwan Paschalis (Kazanie 1798).

Wodzińska Teresa ze Słuckich ob. Owsienicki P. (Kazania 1799).

WODZIŃSKI, poseł. Mowa... posła województwa inowrocławskiego, w Izbie Poselskiej dnia 26. 8bris ru 1784 miana. fol., str. 1. Racya.

WODZIŃSKI Feliks ksiądz, kanonik warsz. Głos Jaśnie Wielmożnego Imci Xiędza Feliksa Wodzińskiego kanonika Warszawskiego, deputowanego do Łomży na seymik na funkcję deputacką z wół kolegami W. IK. Adamem Jarkiewiczem kustoszem kapituły Warszaw. y I. W. Iwonem Bystrzyckim kanonikiem teyże kapituły i kommissarzem cywilno-wojskowym ziemi Sądzyckiej (około 1792). w 4ce, str. 4. Bibl. w Sucheju.

— Głos do Jaśnie Oświeconego Xięcia Imci Michała Poniatowskiego Arcybisk. Gnieźnieńskiego, Prymasa y pierwszego księcia Korony Polskiej, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, kawalera Orderów Orła Białego y S. Stanisława. Przez delegowanego od Trybunału wielko polskiego Piotrkowskiego Jaśnie Wielmożnego IMCI Xiędza Felixa Wodzińskiego Kanonika Warszawskiego deputata województwa Mazowiec. Współ z IW. I. Panem Siemińskim Pułkownikiem Woysk Koronnych, deputatem Województwa Sieradzkiego, w Warszawie na publiczney audyencyi dnia 3 czerwca Roku 1792. miany. fol., 1 kartka. Jagiell.

— [Prośba jego, jako byłego jezuity o zwrot kwoty 15 tysięcy zł. z funduszów Kom. Eduk. którą swego czasu wniósł jezuitom]. fol., str. 2. Bibl. ks. Mia. w Krak.

— ob. Ostrowski Ant. (1779).

WODZIŃSKI (Wodzyński) Gabriel biskup smoleński (ur. 28 marca 1727 † 27 listopada 1788). Do Prześwitych Najjaśniejszej Rzpltey zgromadzonych Stanów Kazanie na wotywie solennej przed zaczynającym się Sejmem Eleccionis przez J. W. J. X. Gabryela Wodzińskiego Bisk. Smoleńskiego, orderu Aquilae Albae Kawalera miane w Warszawie w Kolleg. Krolewskiej S. Jana 27 Aug. 1764. w Warszawie w drukarni S. Jesu 1764. fol., k. sygn. C. Bibl. w Suchej — Krasin. — Ossol. — Przesza. — Racyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Mowa I. W. IMCI księdza Wodzyńskiego Biskupa Smoleńskiego na zaczęciu sejmiku roku 1773 dnia 24 Aprilis w Senacie miana. fol., k. 2. Czartor. — Ossol.

— Mowa od J. K. Mei delegowanego do komisji likwidacyjnej, czasu czynić się mającej Relacji w Senacie przed stanami Rzpltey o sądach y czynnościach teyże komisji miana 20. 8bra 1780. fol. Racyń.

— Mowa... miana w Izbie Senatorskiej d. 20 paźdz. 1784 r. na Sejmie Grodzieńskim. w 8ce, str. 28 lb. Krasin.

— Mowa na Sejmie Warszawskim do zgromadzonych Seymujących Rzpltey Stanów miana 25 8bra 1786. w Warszawie w druk. P. Dufour. w 8ce, str. IV i 26. Akad. — Dziaków.

— Przed uczynieniem szlubów stanu małżeńskiego W. I. Panny Maryanny Stępkowskiej Podwojewodzanki Łęczyckiej z W. IP. Antonim Łęckim Burgrabią Łęczyckim y iey rodzonej siostry W. IP. Apolonii Stępkowskiej z W. JP. Theodorem Skrzyńskim Burgrabią Łęczyckim, Mowa od JW. JX. Gabryela Wodzińskiego Bisk. Smol. ord. Orła Białego Kawal. czyniona w Oporowie 15 Stycznia 1782. fol., k. 2.

(Wodziński Gabriel). Ode ad Gabrielem Wodziński Coadjutorem Smolencensem, quum ad Episcopatus Smol. successione inauguraretur, nomine Coll. Nobilium Vilmens. Sch. Piarum. Vilnae 1739. fol., k. 4 nlb.

— Debitum gratulationis obsequium dignitatis Episcopatus illustrissimo excellentissimo ac reverendissimo Domino Gabrieli Wodziński Episcopo Tebestanensi, neo-consecrato coadjutori Episcopatus Smolencensis cum futura successione, Ecclesiae Cathedralis Vilmensis Canonico viro Ecclesiae gloriosissimo reipublicae utilissimo, omnibus gratiosissimo. In vim perennis, ac sinceri tenerrimiq: affectus, publicè exhibitum a Studio theologico Domus Vilmensis, Congregationis Missionis. (1759). fol., kart 10.

Tytuł zajmuje całą kartkę, po czym idą: Theses theologiae. — Na końcu: Defendentur in Monte Salvatoris Anno Domini MDCCLIX (1759) die... (25) Mensis (Junij) horis pomeridianis consuetis.

Tyszkiewicz w Cz. Dworze. — ob. Giedroyc (1765) — Hylzen (Mowa 1763, Sermo 1760) — Lipiński Aug. (Kazanie 1783) — Poniatowski M. (1785) — Towiański Fel. (1757) — Witoszyński Ignacy (Kazanie 1788) — Wodziński Michał (Żal po śmierci 1787).

Encykl. Orgelbr. XXVII 603—5. — Święcki Pam. II 538. — Kuryer Polski 1759 nr 27. — Volam. Leg. VII 187, VIII 943. Wodziński Jan ob. Abrek Andr. (Applausus 1638).

WODZIŃSKI Ignacy. Najjaśniejsze Rzeczyposp. Skonfederowane Stany! fol., k. 1. Bibl. w Suchej.

WODZIŃSKI Karol. Mowa IW. IP. Karola Wodzińskiego, podkomorzycy Liwsk. delegowanego posła z powinną rekognicyą od Ziemi liwskiej miana d. 24 Grudnia r. 1764. do Najj. Stanisława Augusta Kr. Pol. etc. fol., k. 1 nlb. Krasin.

— ob. B. J. (Wiersz 1790). Wodziński Kazimierz ob. Jedliński Seb. (Coronamentum 1681).

Wodziński Konstanty ob. Lasocki Antoni (1739).

WODZIŃSKI Mikołaj († 1756). Szkoda bez Krzywdy albo Bonifikacya mniemaney szkody, zawisley w oddaleniu się żyjąc y po śmierci ciałem, S. Stanisława Kostki podczas Kanonizacyi dnia 31. Grudnia 1726 Roku Świętych Stanisława Kostki y Aloizego Gonzagi

Soc. Jesu expedyowanej w Mieście całoświatnym Rzymie, publicznym wyrokiem od pełnomocnego w Niebie y na ziemi Namiestnika Chrystusowego rzeczywistego Benedykta XIII Królestwu Polskiemu uczyniona. Mową Kaznodziejską z ambony w Kościele Warszawskim Towarzystwa Jezusowego Prow. Litewskiej między solenną oktawą tryumfalnej tychże świętych introdukcji dowiedziona. Dla oczywistej Stanów oyczystych informacyi przez W. O. Mikołaja Wodzińskiego Augustynianina S. Th. doktora, ex prowincyała, definitora generalnego, przeora klasztoru warszawskiego do druku podana. Roku od początku nagrody Bogu za krzywdy bez szkody przez Naturę ludzką uczynione 1729. W Warszawie w drukarni Kolleg. Król. Soc. Jesu. fol., 8 ark.

Akad. — Krasin. — Uniw. Warsz.

— ob. Kazania panegiryczne.

Janoski Polon. liter. 84. — Tenże Lexicon I 176. — Wiszniewski Hist. lit. I 95. — Encykl. Orgelbr. XXVII 601. — Encykl. kośc. XXXII 119.

WODZIŃSKI (Michał?). Żal po śmierci JW. Biskupa Smoleńskiego (Gabryela Wodzińskiego) przez synowca (1787). w 8ce, k. 4.

WODZIŃSKI Stanisław. Salve theologicum divinae praedestinationis exaratum characteribus AA. RR. PP. A. R. P. Floriano Araszynski Sacrae Theologiae Magistro, per Poloniam et Silesiam priori provinciali meritissimo, nec non universis et singulis AA. RR. PP. S. Th. Magistris, Provinciae Poloniae patribus, consiliariis ac diffinitoribus pro intermedio Cracoviensi Capitulo Congregatis officioso filioliq: animo per F. Stanislaum Wodziński Diac. S. Theologiae Studentem ejusdem ordinis exhibitum, praesentatum, consecratum ac in publica disputatione sub praesidentia A. R. P. S. Th. Magistri P. F. Dominici Frydrychowicz, Studii Generalis Provinciae Poloniae Conventus Cracoviensis Regentis ac Primarii moderatoris celebratum Anno Domini 1691. die... Mensis Octobris. Cracoviae typis Francisci Cezary, S. R. M. Illustriss.

et Reverend. Dni Episc. Cracovien. Ducis Severiae nec non Schol. Novodvorse. Typogr. fol., 2 arkusze.

Na odwr. str. tytułu rycina na blasze robiona przedstawia modlącego się na klęczkach św. Jacka do Matki Boskiej; otoczona dokoła ozdobami, z podpisem: Tob. Ste[ckel] fecit. — Przypisał prozą prowincjałowi i diffinitorem. — Konkluzje teologiczne są nklada Dominika Frydrychowicza. Uniw. Warsz. — Zamoj.

VOEGEDING Otto Ditrych. Freudentag Andreae Knöffelii mit Regina Langhagelin... Danzig 1682. fol.

— Freuden Flagge dem Johann Schmid nach Danzig 1674. w 4ce.

— Leichenrede... Christian Rudenick. Danzig 1676. w 4ce.

— Hochzeitstag Michael Rupprechts. Danzig 1686. fol.

(Voegeding D.). Epicedia. Danzig 1700. fol.

VOELCKER Godofredus. D. A. Positiones theologiae ex articulo IV. August. Confessionis de Justificatione. Quas die 28 April. A. O. B. MDCCXXXIV. (1746). Praeside Alberto Menone Verpoortenn, SS. Theol. D. et Prof. Publ. Ill. Athenaei Godanensis Rectore et ad SS. Trinit. Pastore, in Auditorio Maximo publicae amicorum disquisitioni exponit Godofredus Voelcker Ged. Gedani, typis Thom. Job. Schreiber, magnif. Senatus et Athenaei typogr. w 4ce, k. 3 nlb. i od str. 121—146.

Dedykacja prezesowi i konsulom Gdańska imiennie wymienionym. Jagiell.

WOELFFING Chrystian. Bey der Glücklichen Verbindung des S. T. Herrn Michael Hammermeisters... mit der Jungfer Anna Dorothea Steiner Anno 1728. Thorn, 1728. fol., k. 2. Tor. Kop.

— Den glücklichsten Schaden Suchte Bey dem höchsterfreulichem Schadisch-Und Birtzelischen Hochzeit-Festin. Thorn Gedruckt bey Joh. Nicolai E. Rats und Gymnasii Buchdrucker (1727). fol., k. 2. Tor. Kop.

Voelkel Jan ob. Volkel.

Wörterbuch (Hebraisch-teutsches)... Dantzig 1743. w 8ce. Uniw. Wileń.

Woerter-Buch (Kurtzgefassetes polnisch deutsches) zum Gebrauch bey

der Bojanowischen Stadt- und Land-Schule in diese form gebracht. Bojanowo, mit Hunoldtischen Schriften 1769. w 8ce.

Raczyń.

— ob. Dictionarium — Eberlein Christian (Entwurf eines polnischen 1775, 1763) — Fabri And. (Deutsches) — Kunstmann (Kurzes 1794) — Lexicon — Moneta — Moszezeński Stanisław (1772) — Schwartz Jan (Neues deutsch und poln. 1769) — Słownik.

Voestius Gisbertus, prof. w Utrechie ob. Wegierski Andrzej (Systema 1652, 1679).

Woffidio Wawrzyniec ob. Rapport (1794).

WOGAN Karol. Female Fortitude, Exemplify'd, in an impartial Narrative, Of The Seizure, Escape and Marriage Of the Princess Clementina Sobiesky, As it was particularly fet down by Mr. Charles Wogan (formerly one of the Preston Prisoners) who was a chief Manager in that Whole Affair. Now Published for the Entertainment of the Curious. Quo ducunt fata sequamur. Virg. Aen. London: Printed in the Year, 1722. w 8ce, str. VI i 56.

W przedmowie broni się przed zarzutami i wymienia: Mrs Misset i chevalier Wogana. Na str. 7 list from S-y St-pe z daty 4 nov. 1718.

Czartor.

VOGEL Daniel, nauczyciel w szkole realnej wrocławskiej. Enchiridium polonicum oder polnisches Handbuch. 1774. w 8ce.

— Polnisch deutsches Lexicon mit einem deutschen Register versehen, zum Gebrauch der Schulen, verfertigt von Daniel Vogel. Breslau, bei Ioh. Friedr. Korn dem ältern. 1786. w 8ce, str. 669.

Czartor. — Ossol.

— Polska Książka do czytania; to jest Zbior nauk i zabawek filologicznych, na pożytek i snadniejsze pojęcie Polskiego Ięzyka dla Młodzi kwitnącej Szkoły Realnej Wrocławskiej przy kościele Maryi Magdaleny, z powiększeniem i przeyrzeniem wydany przez Daniela Vogla polskiego Ięzyka Nauczyciela. Wtora Edycya. Nakładem Iana Fryderyka Korna starszego, Biblio-

poli Wrocławskiego, R. P. 1785. [Na drugiej k. tyt.:] Polnisches Lesebuch; das ist, Sammlung von philologischen Lehren und Vergnügungen für die Anfänger der polnischen Sprache, zum Gebrauch des Mar. Magdaleniſchen Real-Gymnasiums in Breslau verfertigt. von Daniel Vogel, des Mar. Magdal. Real-Gymnas. Collegen. Zweyte durchaus verbesserte und vermehrte Auflage. Breslau, bey Johann Friedrich Korn dem ältern, 1785. w 8ce, k. 2 tyt. i k. 6 nlb., str. 480.

Dedykacja dygnitarzom wrocławskim: D. B. Predłowi kons. woj., J. K. Hoiolowi radcy m. i dyr. konsyst., K. H. Wylkiemu radcy m. i wtóremu dyr. konsyst., J. M. Lipiuszowi, J. G. Syamilchowi. Poleca ich opieco siebie i szkołę realną we Wrocławiu. — W przedmowie do czytelnika zapewnia, że wydał książkę z miłości do młodzi. Na książkach polskich teraz nie schodzi, ale nie wszyscy, co się kochają w polskim języku, mogą ich w każdym miejscu dostać.

Książka składa się z kilkuset ustępów, zrazu łatwych, potem coraz trudniejszych, pisanych po polsku, ale opatrzonych u dołu strony głosami niemieckimi. Są to drobne opowiadania z Pisma św., anegdota, powiastki, bajki, nauki i wskazówki praktyczne (np. jak korzystać z map, jak prowadzić bydłoco gospodarstwo, jakie są znaki śmierci). Nieco anegdot o ludziach i stosunkach polskich (Jan Tarło, woj. Humiecki). — Na str. 213—32 szereg bajek wierszowanych po polsku (pies i kot, osiel, osiel u sítu panów, wróbel dái w itp.). — Na str. 258 anegdota wierszem o Apellesie, także bajka o pastuchu i lwie. Dużo bajek opowiedzianych prozą; są też całe powiastki. — Na str. 362 i dalszych kilka sielanek prozą (Menalka pasterz i Eschyn łowiec, Myrtyl i Dafna, Filia itp.). — Od str. 403 kilka dłuższych powiastek (o motywach nie polskich). — Od str. 437: Erast komedya w jednym akcie.

Zdaje się, że wszystkie te teksty on sam układał (zapewne częściowo przekładał). Żadnego autora, z któregooby czerpał, nie cytuje. Pisz je językiem polskim poprawnym, bez prowincjonalizmów śląskich i bez większych germanizmów.

Czartor. — Jagiell. — Raczyń.

— Rozmaite Uciechy Albo Zgromadzenie Niektorych Geograficznych, Fizycznych, Politycznych i Historycznych Nauk I Przypadkow Na Pożytek I Snadniejsze Pojęcie Polskiego Ięzyka

dla Młodzi kwitnącej Szkoły Realnej Wrocławskiej przy Kościele Maryi Magdaleny Wydane przez Daniela Vogla. za nakładem Fryderyka Korna Sen. Bibliopoli Wrocławskiego w Roku 1768. [Toż po niemiecku:] Allerley Ergötzlichkeiten oder Sammlung einiger geographischen, historischen, politischen und physischen Lehren und Begebenheiten für die Anfänger der polnischen Sprache zum Gebrauch des Mar. Magdaleniſchen Real-Gymnasii in Breslau, verfertigt von Daniel Vogel. Breslau, bey Johann Friedrich Korn dem ältern, 1768. w 8ce, k. tyt. 2 i k. 6 nlb., str. 150.

Dedykacja: Burmistrzowi i radcom miasta stoł. Wrocławia. (Życzy tu łaski bożej dla miasta i dla „naszej szkoły realnej“). — W „przedmowie“ podnosi doniosłość nauki języka polskiego.

Książka ta zawiera sto ustępów przeznaczonych do tłumaczenia z polskiego na niemieckie. Zrazu bardzo łatwe, potem coraz trudniejsze. Niemal każdy wyraz jest u dołu w odsyłaczach podany w brzmieniu niemieckim. Są to przeważnie różne anegdota historyczne, ale są też i ustępy o treści przyrodniczej. Żaden ustęp nie ma tytułowania.

Ossol.

— ob. Moneta Jan (Poln. Gram. 1785, 1794; Lesebuch, Wörterb. 1785) — Stawski (Manualik 1795) — Tłomacz (1797).

Przetłóżył na polskie program pastora Hermesa (Program von Anstalten der Realschule) — ale nie znam egzemplarza druk. Nie on był autorem „Niemiecko-polskiego Tłumacza“ (1797), jak to mylnie przypuszczalam w t. XXXI str. 177.

Obacz: Goldbeck Literarische Nachr. str. 201—2.

VOGEL J. I PEUSCHEL Joachim. Photinismus... 1617. w 4ce.

Przeciwd Smalcusowi, który na to wydał odpowiedź.

— ob. Smalcus Wal. (Refutatio 1617).

Chmaj w Rozprawach Akad. Um. filolog. XXXVII (1921).

Vogel J. rytownik ob. Fredro A. M. (Staats Lehren 1684) — Hartknoch M. (1684).

Vogel Katarzyna (z Wiszowatych) ob. Sandius Krz. (1678).

VOGELHAUPT Mikołaj. Pulcherri-mus Evangelici Doctoris per omnem

vitam conatus. Das ist, Die rühmlichste und Seeligste Bemühung und Arbeit eines getrewen Predigers... Bey Ansehlicher und Christlicher Leichbestattung des weyland Ehrwürdigen, Vor-Achtbaren, und Wolgelahrten Herrn Melchior Nicolai Kolckwizii... In Druck verfertigt durch Nicolaum Vogelhaupt, Pfarrern und Superintendenten zu Crossen. Gedruckt zur Poln. Lissa bey Wigan Funcken Año 1648. w 4ce, sygu. I. Wrocław.

Vogelinus Georgius ob. Kopernik Mikołaj (1596).

VOGELIUS Samuel. Nuptiae... Nicolai Pahl et Annae von Thielen... Dantisci 1625. fol.

Vogelweder Andrzej ob. Erasmus Roterodamus (1528).

Vogelweder Piotr, senator crac. ob. Sturm J. (1575).

Vogelweder Stan. ob. Manutius (Epist. 1564).

WOGEN. Die Gottesdienstlichen Altterthümer der Obotriten aus dem Tempel zu Rhetra... Mit vielen Kupferst. nebst A. G. Maschens Erläuterung. Berlin 1771. w 4ce. Bibl. w Suchej.

VOGET Peter. Zum Angedenken Constantiae geb. Giesin, Nicolai von Bodeck Ehegenossin. Danzig 1663. w 4ce.

— Wahrhaftiger und gründlicher Bericht von Belager- und Eroberung der Haupt-Schantze in der Dantziger Nahrung zwischen der Theilung des Weissel-Strohmes von den Schweden Anno MDCLVI. auffgeführt und befestiget von den Dantzigern aber Anno MDCLIX. in den Monaten October, November und December belagert und endlich durch Göttlichen Beystand erobert. Taglichem Verlauff nach zusammen getragen von Peter Vogeten. Danzig Anno MDCLXI. (1661). in Verlegung des Autoris druckts David-Friedrich Rhete. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb., str. 244.

Przed tytułem rycina Bentsheimera (nie ma jej w egz. Jagiell.).

Dedykacja burgrabiemu, burmistrzowi, rajcom i syndykowi miasta (wszyscy po na-

zwiskach wymienieni). Datow. 14 april. 1661. — Mówi, że był cały czas przy oblężeniu obecny.

Po czym Vorrede an den Leser. Tu opisuje, jak starannie zbierał swoje wiadomości; jak wypytywał zarówno oficerów szwedzkich jak gdańszczan, jak omijał w piśniu to, o czym wiedział niedokładnie. Zebrał też dużo dokumentów i wierszy. Rozpoczynają wiersze J. Pastoriusa i J. Titiusa do autora (na 1 karcie).

Opis oblężenia ułożony jest chronologicznie, miesiąc za miesiącem, poczynając od września 1659. Rozpoczyna go opis obwarowań. Kończy się opis na wypadkach z grudnia 1659, kiedy między radą gdańską a dowódcą szwedzkim Niclasem Dancnarthem Lillienströhmem zawarto ugodę. Ugoda ta (Conditiones oder Accords Poneta) jest wydrukowana na str. 185—95. Na str. 183 opisane przybycie Jana Kuzimierza do Gdańska. Na str. 214 opisana uroczystość dziękczynna Bogu za zawarty pokój i Te Deum. — Na str. 217 i nast. dwa wiersze łac. i niem. napisane z tego powodu (J. Titiusa). — Na str. 227 medal, jaki na pamiątkę został wybity. — Na str. 233 nazwiska członków rady wojennej, formuły modlitw i początkowe słowa pieśni śpiewanych po kościołach.

Porówn.: Bericht (Kurtzer 1661).

Czart. — Jagiell. — Krasin. — Wrocław. miej.

— Carmen anagrammaticum in memoriam filii Ludov. von Bodeck. Danzig 1654. fol.

— Letzte Ehre dem Martin Rupach. 1659. w 4ce.

— Ehrengedächtnis dem Adrian Engelken aufgerichtet. Danzig 1661. fol.

— Ehrengedicht bei Heirath Johannis Heinii.. Danzig 1660. w 4ce.

— Freundschafts Pflicht erwies bey hochzeitlichem Freudenfeste des Sebastiani Guttman.. Danzig 1660. w 4ce.

— Selige Folge welche Catharine Schmieden des Christian Schweikers... Hauss Frau.. Danzig, Georg Rheten Witwe 1657. w 4ce, str. 8.

— Freuden-sonne, welche Siegmund Kratzer durch eheliche Vermählung.. Danzig 1661. fol.

— Zum Gedächtnisz der Constantiae Bodeck geb. Giesin.. Danzig 1662. w 4ce.

— Einheimisches Gewürze beym fröhlichen Hochzeitmahl des Johann Eggeberts.. Danzig 1654. w 4ce.

— Statsbegrünete Glückswaide, auf welche Ludwig von Bodeck.. Danzig 1655. w 4ce.

— Jubiläum Epigrammaticum ad Joh. Ernestum Schmieden.. Dantisci 1655. fol.

— Letzte Liebespflicht, welche dem Walthero Magiro gehalten. Danzig 1657. w 4ce.

— Lebens- und Todes nahe Nachbarschaft, so zu ersehen an dem seeligen Falle der Anna Flintinnen, des Friedrich Ehlers Hausfrauen. Danzig 1657. w 4ce.

— Lob und Lohn, welches Friedericus Schening erlangt hat. Danzig 1658. w 4ce.

— Liebliche Mayenblumen bei Hochzeit des Daniel Schlieffen.. Danzig 1661. fol.

— Bey glücklich wiederkehrendem Nahmenstage der Constantinae geb. Giesin von Bodeck. Danzig 1659. w 4ce.

— Sicherer Schirm, unter welchen sich durch vollzogenes Ehebtndniss mit Iacobo Westhoffen die Elisabeth von Bergen geb. Giesin.. Danzig 1655. w 4ce.

— Auf den Todesfall des Julii Schröbers. Danzig 1656. w 4ce.

— Todesgedanken über den Hintritt des Constantin Falck. Danzig 1659. fol.

— Trauriges Denkmal beim Todesfall Lucae v. d. Linde. Danzig 1660. fol.

— Trauer-Ged... Agatha Rosenbergs Tochter. Danzig 1660. w 4ce.

— Trauer-Ged... Philipp Barth. Danzig 1661. w 4ce.

— Trauer-Ged... Elisabeth von Bergen, Johann Sieverts Hausfrau. Danzig 1661. w 4ce.

— Trauer-Ged... Gerhard Bartsch v. d. Demuth. Danzig 1660. fol.

— Trauer-Gedanken bei dem Todesfall Johannis Bergii. Danzig 1660. w 4ce.

— Beständiger Tugend Grund, welcher dem Constantin v. Bodeck bey Wiederkunfft seines Nahmenstages ge-
leget. Danzig 1661. w 4ce.

— Seeliger Wechsel, welchen Constantinus Eichstadius durch seeligen Hintritt aus diesem Leben erworben hat. Danzig 1660. w 4ce.

— Bittere Weltbeschwerde über den Hintritt der Catharine Käslerin, Salomonis Giesen nachgelassene Wittwe. Danzig 1656. w 4ce.

— Kostbare Waaren, welche bei gegenwärtigem Domniksmarkt Regina geb. Käslerin, Georgs Desten hinterbliebene Wittwe durch ihr Sterben erworben hat. Danzig 1656. w 4ce.

— Selige Versetzung in den himmlischen Lustgarten der Florentine Schweicker. Danzig 1659. w 4ce.

— Die rechte Zeit der Hochzeit-freud Daniel Proitens und Gertrud Dilger. Danzig 1660. fol.

Wszystkie te jego panegyryki są w bibl. Gdańsk. miejs.

Vogler Jerzy S. J. ob. Tylkowski W. (Tribunal 1690).

Vogler (Foeckler) Izaak, socynianin (bawił w Polsce po r. 1642).

Jego pisma wylicza Bock I 357.

(Vogt Chrystian). Adolescenti ornatissimo, Christiano Vogtio... X. Augusti... M.DCCIII... exanimato... Gymnasii Rector et Professores Publ. Thorunii... fol., k. 2.

(Vogt Gottfryd). Das erfreute Dirschau bei gefeyerter Jubelhochzeit des Gottfried Vogts. Danzig 1739. w 4ce.

VOGT Laurentius. Hochzeitliches Ehren gedicht dem... Johannes Zachers... Thorn, Mich. Karnall 1655. w 4ce, str. 8.

VOGT Piotr. Einheimisches Gewürtze zu dem fröhlichen Hochzeit-Mahl des... Johann Eygeberts... Mit... Elisabeth... Beygefüget von Peter Vogten... Gedruckt bey Seel. Georg Rheten Wittwe. 1654. w 4ce, str. 8.

Vogt Susanna ob. Hermann Dan. (Musae 1579).

Wohlfahrt (Die) der Armen, ward in wohlgemeinten Vorschlägen zu mehrerer Beförderung des löblichen Spend-Ampts und Hauses kürztz. zu erkennen geben... Dantzig gedruckt durch Simon Reinigern 1705. folio, k. 6 nlb. (z ryciną).

Krasin.

WOHLFEIL Kazimierz, dyr. szkoły norm. we Lwowie, potem wizyt. szkół Księstwa Warsz. († 1817). Anleitung zur deutschen Sprachlehre, von Kazimir Wohlfeil, Direktor der k. k. Lemberger-Normalschule verfasst (3 części). Lemberg, Piller 1795. w 8ce, str. 136 i 159. Ossol. — Uniw. Lwow.

— Deutsche Sprachlehre. Lemberg, Piller 1797. w 8ce, str. 318.

— Anleitung zu der ersten Einsicht in die Religionswahrheiten um dadurch... die Begriffe von Religion und Moral empfänglich zu machen. Mit Genehmigung der K. K. Zensur. Lemberg, gedr. bei J. Piller 1797. w 8ce. Ossol.

— Anleitung den Kindern, das deutsche Rechtsprechen und Recht-schreiben am fasslichsten beizubringen. Krakau, bei Jos. Georg Trassler. w 8ce, str. 110. Jagiell.

— Handbuch für Lehrer, Aeltern und Erzieher. I Abtheilung. [Tu winiętka: domek z wieżą]. Mit Allergnädigster Kais. Kön. Druckfreyheit. Lemberg. Gedruckt bei Joseph Piller, Erzbischöfl. und Normalschul-Instituts-Buchdrucker. 1798. w 8ce, k. tyt., str. 420 i k. 6 nlb.

Autor w przedmowie oddaje hołd pamięci swego nauczyciela Ferd. Kindermanna, bisk. w Litomierzycach (w Czechach) oraz Rosewitza, wielkiego myśliciela. Książkę pisał dla uczniów szkoły normal. we Lwowie, której był dyrektorem (od r. 1784). Przeszaczył ją dla kandydatów stanu naucz. Książka dzieli się na 3 wielkie działy (Abtheilungen), z nich każdy na poddziały. Zaczyna od obszernego wyłożenia zasad psychologii i etyki, jako podstaw dla pedagogii. — Dział II o metodach wpajania dzieciom wiedzy i rozwijania ich charakteru. — W III dziale o uczeniu poszczególnych przedmiotów (czytania, języka, pisanie, rachowania, religii, moralności). Kończy rzecz o rozmowach sokratycznych (jak powinny wyglądać pytania), o budowaniu uwagi w dzieciach, o podnoszeniu poziomu obyczajności.

Egz. Jagiell. ma dopisane nazwisko autora i dedykację (jego ręką?): In memoriam amicitiae Friderico Firichio suo A. B. C. Ob. Bibl. Estr. t. V 129.

Jagiell. — Ossol.

Wohlgemuthin Maria ob. Corell Sam.

WOHLMANN Michał. Deklaracja Magistratu ogólnego Miasta Wolnego i Wydziałowego Krakowa. Dan na Sessyi w Ratuszu Krakowa dnia 2 Mca Maja R. 1794. (Na końcu podpis:) Michał Wohlman. [Zarazem:] Odezwa Ignacego Wieniawskiego Komendanta Miasta Krakowa do obywatelów i mieszkańców tegoż miasta. (Na końcu:) Ignacy Wieniawski. Dan Dnia 2 Maja 1794 w Krakowie. fol., k. 2. Ossol.

— Odezwa Magistratu ogólnego Miasta Wolnego i Wydziałowego Krakowa do obywatelów i mieszkańców Wjdzstwa Krakows. Dan na Sessyi w Ratuszu Krakowskim dnia 8 Maja R. P. 1794. fol., str. 1. Ossol.

— Sposób obrony miasta Krakowa. Dan dnia 26 kwietnia 1794. fol. Ossol.

— Uwiadomienie obywateli krak. o potrzebie rychłego ukończenia okopów. Kraków 17 kwietnia 1794. fol. Podp.: Mich. Wohlmann.

— Toż... z 19 kwietnia 1794. fol. Kupczyński Kraków w powst. Kościuski str. 211. Ossol.

Wohlthäter (An alle) der Armen und Kranken der Evangelischen Lutherischen Gemeinde. fol., k. 1.

Wiersz niemiecki. Poniżej krótko wyszczególnione wydatki na ubogich i chorych z datą: Warschau, den 24sten December 1788. Podpis.: Das Allmosen-Amt der Evangelisch-Lutherischen Gemeinde. Ob. Bitte. T. P. N. w Poznaniu.

Vohrmann Christian ob. Kölich Gottlieb (1766).

Wojakowski Antoni ob. Rosolecki Łukasz (Aquila 1728).

WOJAKOWSKI Jerzy, kapitan regimentu artylerii. Powazny Dyskurs Dwoch wiednym (sic) wolnym Państwie Kawalerow Tavansi y Revasti O Różnych z circumstancy Stanow Państwa okolicznościach polityczną moralnie Svbtilizujący A I. W. Iegomosci Pan · Tomaszowi Alexandrowi Ze Zmiagroda Stadnickiemu Podkomorzemu Podolskiemu Nayosobliwszemu Dobrodziejowi od prawdziwego sługi Dedykowany Do Druku Podany R. P. 1747. Dnia

21. Grudnia. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 116.

Na odwr. k. tyt. herb (zaszczyt) Stadnickich (Sreniawa) i sześciowiersz polski.

Po czym na 9 stronach napuszysta dedykacja do Tom. Aleks. Stadnickiego, napisana przez Jerzego Wojakowskiego, kapitana regimentu pieszego artyl. koron. Podnosi tu zasługi Stadnickiego, położone podczas inkursji oraz „na rossyjskich komisjach”. Siebie nazywa terrigena ziemi sanockiej.

W przedmowie do czytelnika (na 1 stronie) pisze, że przekłada dyskursy dwóch kawalerów (Tavansi i Revasti), którzy przyjechali do państwa ulokowanego w milej wolności i tu prowadzą rozmowy. Rozmowy te zaczynają się od ark. A i noszą tytuł: Deskrypcya.

Cała książka napisana stylem niesłychanie nieudolnym, co miejscami czyni ją zupełnie niezrozumiałą. Jest to niby rozmowa dwóch kawalerów na tematy polityczne. Rozmawiają o konyliarzach, jakimi posługuje się monarcha w nienazwanym nigdzie wolnym państwie, o rozdawaniu wakansów i lenności, o determinacji czasu na sejm, o kongresach partykularnych prowincji (tj. o snaczeniu sejmików), o walnym generalnym sejmie wszystkich stanów, o senatus consilium, o skarbie i jego ordynacji, o wojeju i fortyfikowaniu, o wojnie i pokoju. Jeden z kawalerów obiecuje sobie bardzo dużo po pytaniu się o zdanie konyliarza, po odbywaniu sejmików i sejmów; a drugi natomiast jest wobec tych sposobów rządzenia bardzo sceptyczny i nie wierzy w ich pożytek. Ale wywody ich trzymane są w ogólnikach, często niezrozumiałych a zawsze dziwnych. Aluzji do stosunków polskich nigdzie nie ma, poza terminami takimi jak sejm i sejmiki. Cała rzecz robi wrażenie, że została praerobiona z jakiegoś obcego traktatu i że autor nie umiał jej do stosunków polskich zastosować.

Akad. — Bibl. w Sucej — Bawor. — Chrept. — Csart. — Drohob. — Dziaków. — Horodec. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Racsyn.

— Goscinniec Sprawiedliwy Na Dobrą Drogę Człowieka Prowadzący Świat y jego nierzetelność do codziennej uwagi Reprezentujący A Jaśnie Wielmożnemu Imci Panu Janowi Klemensowi Hrabi na Ruszczy, na Tyczynie, Tykocinie, y Branicach Branickiemu Woiewodzie Krakow: Hetmanowi Wielkiemu Koron: Tudzież y Jaśnie Wielmożney Imci Pani Elzbiecie z Ponia-

towskich Branicki Woiewodzinie Krá-kowskiey Hetmánowy Wielkiey Koronney Państwu y Nayosobliwszemu Dobrodzieystwu Od ubogaconego Dobrodzieystwy Prześwietnych Imion Podnożka Z powiną rekognicyą do stop Pańskich Przychodzący Z Druku na drogę całego świata Wychodzący. Roku 1758. w 4ce, k. tyt. i k. 27 nlb. (nie sygn. 10 i sygn. A—D₆).

Dedyk. J. Kl. Branickiemu i jego żonie Elzbiecie z Poniatowskich. W niej przechodzi dalsze rodu Branickich (na podstawie Długosza, Nakielskiego i Paprockiego) — wywodząc ich od Jary księcia Serbii, brata Popiela, który im herb Orla w Gryfa zmienił. — Pod dedykacją podpis: Jerzy Wojakowski, kapitan regimentu pieszego artyl. kor.

Od ark. A idzie poemat pt.: Co jest świat y próżność jego... Zaczyna się: W pierwszych początkach mej ręki ruszeniu, Zastanawiam się w wielkim zamyśleniu, Idąc za smyśłow torem przewodniczym, Ze o tym przagnę pisać, co jest niczym...

Niczym jest świat, jego chwała i dostatki, stąd nie trzeba o niego dbać. Forma licha, treść konwencjonalna. Na k. B₂ kreśli autor obrazek dworu szlacheckiego praepelnionego służbą (w ludziach zaś zbytek i sama rozpusta) a w istocie ubożego i nędznie żyjącego.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Mowa W. IMci Pana Jerzego Wojakowskiego Obersztlieutenanta regimentu pieszego Artylleryi koronney, Komornika granicznego Poznańskiego, przy depozycyi serca s. p. J. W. IMci Pana Joachima Potockiego Generała lieutenanta woysk J. K. Mci y Rzpltey Pułkownika komenderującego regiment pieszy Artylleryi koronney, fortec pogranicznych generalnego komendanta, rotmistrza chorągwi pancerney, w Czortkowie u OO. Dominikanów miana die 12. Aprilis 1764. fol., k. 4 nlb.

Czartor.

— ob. Lubomirski Stan. Herakl. (Związek cnoty y fortuny 1747; on był tłumaczem) — Savonarola (Reflexya 1748; również on tłumaczył).

Juszyński II 337. — Chłędowski Spis 30.

Wojakowski Kasper (I) ob. Firlej Henryk (1633).

Wojakowski Kasper (II) ob. Wielogłowski Stefan (Punkta 1727).

Wojakowski Paweł ob. Weisłowski Walenty (Gemma orbis 1715).

Wojakowski Remigiusz ob. Janson (1643).

WOJAKOWSKI Tomasz. Applavsvs Gratvlatorivs Jn Felicissimo, & auspiciatissimo, ad Episcopatum Cracouiensem ingressu. Illustrissimi ac Reuerendissimi D. D. Petri Gębicki, Dei Et Apostolicae Sedis Gratia, Episcopi Cracouiensis Ducis Seneriae. A Generoso Thoma de Woiakowa Woiakowski; cum submissâ grati animi significatione. D. D. Cq; Cracoviae, Typ: Mart: Phil: Anno, M.DC.XLIII. (1643). w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb.

Na odwr. herb biskupa i 4-wiersz podpisany: Martinus Wojakowski stud. gram. Święcki Hist. pam. II 209. Czartor. — Dziaków — Jagiell. — Krasin. — Warsz. powsz. — Zamoj.

Wojanowski Feliks, kaw. maltański ob. Otrebusz Daniel (1624) — Powodowski Jan (Ad dominos 1585).

Wojaszowicz Mateusz Kazimierz ob. Cynerski Joan. (1639) — Sulikowski Mik. (Honor 1634).

Wójcicka Anna ob. Serwan Paschalis (Kazanie 1798).

Wójcicki Hiacynt ob. Sienkowicz A. (Autumnus 1644).

WOJCICKI Jan. Mowa... mieszczanina y obywatela warszawskiego na Sessyi Seymiku mieyskiego Warszawskiego dnia 6. Mca Sierpnia roku bieżącego 1791 miana. fol., k. 1.

O oddawaniu broni do arsenału; o zaopatrzeniu syna Dekierta. Pracew Żydom. Jagiell.

Wójcicki Józef Budzlez ob. Iwanicki Paweł (1746).

Wójcicki M. ob. Rzeczycki M. (1771).

Wojciech eksprowincjał (Złote żniwo)... ob. Ochabowicz.

Wojciech z Nowego Miasta ob. Nowomiejski W.

Wojciech z Płocka ob. Płocensis.

Wojciech z Kalisza ob. Kaliszczyk.

Wojciech od św. Zofii ob. Michalowski S. (Considerationes 1768).

WOJCIECH św. († 997). S. Woyciecha Apostoła y Arcybiskupa Pol-

skiego Bogarodzica y hymny... (1600). w 4ce, k. 8 (sygn. B₃).

O autorstwie św. Wojciecha pisał w r. 1668

obszernie Bolesłuszky (Rosa boemica); a w r. 1744 Oloff (Poln. Liederg. str. 5—8).

Najstarszym tekstem drukowanym jest tekst w zbiorze Łaskiego (1506). — O innych drukach obacz w t. XIII 206 oraz XXVII 381. — Mateusz Costen wydał w r. 1543 komentarz do Bogarodzicy (t. XIV 430).

Literaturę nowszą o pieśni „Bogarodzica“ zestawia Pilat (t. I cz. 1). Zamoj.

(Wojciech św.). Vita S. Adalberti Mart. ab Silvestro II Pont. Max. edita studio Bzovii auctori suo vindicata et notis illustrata... ob. t. XIII 493 i 499.

Bzowski przedrukował ten żywot dwukrotnie:

1) w dziele „Silvester II Caesius Aquitanus“ (1629), 2) oraz w Annales t. XX (1641). — Autorstwo przypisał papieżowi Sylwestrowi II, idąc zresztą w ślad hipotezy Antoniego z Neapolu. Przeciw autorstwu pap. Sylwestra wystąpili Bollandyści i oddają kwestię autorstwa jest sporna. — W Monum. Pol. I 157 przypisał je (za Pertsem) wydawca Bawowski Janowi Kanaparsowi, co również jest mocno wątpliwe. — Obacz o tej kwestii Fijałek Żywoty, pasje i cuda św. Wojciecha w Pamiętniku IV Zjazdu Hist. Pol. 1925 oraz St. Kętrzyński w Rospr. Akad. Um. filoz. hist. (1902).

Na tym żywocie opierają się często tylko pośrednio wszystkie legendy i żywoty św. Wojciecha wymienione poniżej.

Niezależna od publikacji Bzowskiego jest krótka Vita S. Adalberti ex monumentis et annalibus archivi episc. Varm., ogłoszona w r. 1685 w dziele Tretera († 1610), a wypisana z rękopisu przez Plastwiga. — Obacz t. XXXI 312.

Żywotów jego należy też szukać w Acta Sanctorum III (pod 25 kwietnia) i IV.

— ob. Adalbertus (pro commemoratione) — Andacht (o kościółku na Rynku 1759) — Balbinus — Baronius M. (1605; tu żywot) — Bielski (Kronika polska) — Bogusławski Maciej (panegiryk 1694) — Bolesłuszky (Rosa boemica 1668; jest to obszerny, ilustrowany żywot) — Bzowski Abr. (Annalium 1641; Silvester 1629 — tu przedruk Vitae majoris) — Diurnale Cracoviense (1514) — Długosz (Vita Stan. 1511) — Duering Krystian (Exercitatio historica 1693; ob. Helwich i Stadtlender) — Dunin P. (Trybunał polski 1688) — Dyskurs — Gundelius F. (Poema de gestis 1526) — Helwich

Kr. (Vita 1693; ob. Duering i Stadtlender) — Hymnus (pro officio) — Jabłonowski J. A. (Dissertatio de... corpore w „Museum“ 1752; Polonia et patronus 1761, tu polemika z Balbinem) — Jaroszewicz (Matka świętych 1767; tu życiorys) — Kieleński M. (panegiryk 1650) — Kowalski Fr. (1718) — Krueger Jerzy (Albertus apostolus 1669) — Łapczyński Ant. (Kazania 1721) — Legendae (1517; porównaj Długosz) — Ligeza Mik. (1618) — Lureński Wal. (panegiryk 1722) — Minasowicz J. E. (Gnesn. arch. 1784; jest to życiorys w epigramatach) — Morawski (Hymnus 1756) — Odpusty (1715) — Okolski Sz. (1649) — Paxyl (Monomachia 1616; tu o „Bogarodzicy“) — Pigłowski W. (Kazanie 1650; o Boga Rodzicy) — Pomum (paneg. 1721) — Post (stary 1748) — Pruszczyk (1753) — Rucieński J. C. (panegiryk 1685) — Rzepnicki (Vitae I 27—39) — Seyler J. D. (Gedancken; o monecie z wizerunkiem św. Wojc.) — Sibet (in der Schule 1740) — Sieniński St. (admonicja 1744) — Skarga (Żywoty świętych) — Sokolowski (Officia patronorum) — Stanisław św. (Officium 1752) — Stadtlender Fryd. (Exerc. hist. posterior 1693; ob. Duering, Helwich) — Szczygielski (Aquila 1663) — Tainer L. M. (Omen 1669) — Treter Tom. (Vita 1685; ob. Plastwig) — Ubermanowicz (Past. funkcja 1728) — Włoczek Jan (Pasterz 1738) — Zieleński M. (Partitura 1611) — Zychini D. (Tribut 1666).

Niemal we wszystkich zbiorach „Kazań na święta“ spotyka się kazanie na dzień św. Wojciecha. — I panegiryki i kazania

tworzą materiał do dziejów jego kultu.

Literaturę i źródła o św. Wojciechu zestawia Finkel-Maleczyński (1935) nry 9308—9345. — Finkel Bibl. hist. nry 24957—63; nry 6135—50 i Dodatki. — Również Korbut I 3 zestawia ważniejszą literaturę o jego żywotach (Wojc. Kętrzyński, Perlbach, Stan. Kętrzyński, Fijałek itp.). — Pilat Hist. liter. pol. I cz. 1 str. 139—42 i nast. — Zeissberg Dziejopisarstwo I 26.

WOJCIECHOWSKI Antoni Józef, prof. Akad. Conclusiones, ex Universa Philosophia Aristotelico Thomisticae Magi-

stro & Doctori Omnium Scientiarum, In Cathedra Crucis Divinissimo, Humani Generis Redemptori Potentissimo, Pro Salute Nostra, usq; ad mortem decertanti, Regi Dolorum Patientissimo, Christo Domino, In Sacra Archipresbyteralis Ecclesiae Ara, Sub titulo Assumptae ad Coelum Beatissimae Virginis Mariae, In Circulo Cracoviensi, Multis Miraculis Celeberrimo, Votit & desideriiis confluentis Populi gratiosissimo, Cum profundissima veneratione, A Studio Philosophico Dedicatae; Ac Praesidente M. Antonio Woyciechowski, Philosophiae Doctore, Ejusdemq; Regio Professore, Collega Majore Ecclesiae Collegiatae Sanctae Annae Scholastico, Objectis Satisfacientem M. Rocho Cybulski, Philosophiae Doctore, et Professore, protunc ejusdem Cursus Philosophici Auditore, Publicae Disputationi, In Lectorio Clarissimorum Dominorum Theologorum Expositae Anno quo Magister Divinissimus in Cathedra Crucis Salvtem humano Generi praedixit. Die 14. Mensis Octobris Cracoviae Typis Academicis Collegii Majoris. (1756). w 4ce, k. 10. Bibl. Prąpskowskich.

— Conclusiones ex univ. Philosophia (1752)... ob. Plecki Tomasz.

— Conclusiones theologicae (1766)... ob. Kuczankowicz Jakub.

Jocher 2696 (ma mylnie: Nuczankowicz).

— Quaestio Physica de materia prima ex lib. I. Physicorum... Sub felicissimo regimine Magnifici Perillustris, ... Domini, D. M. Casimiri Pałaszowski, Sacrae Theologiae Profess. majoris, Ecclesiarum collegiatarum S. Floriani Clepardiae canonici, Cureloviensis decani, parochialium; S. Stephani praepositi, in Czerniechów curati, Studii Generalis Crac. vigilantissimi rectoris, per M. Antonium Woyciechowski Philosophiae D. et Professore, contubernij Geloniani seniore, pro... Collegio Minori obtinendo publicè ad disputandum in CC. DD. Theologorum lectorio exposita. Anno dni 1745 die... Cracoviae, typis Universitatis, 1745. fol., k. 2. Jagiell.

— Scipio Romanae Libertatis de-

fensor, sub allegoria verus Christus humani generis Salvator, scenico apparatu, per Illustrissimam et Nobilissimam Scholae grammatices, Universitatis Cracoviensis juventutem. Spectante magnorum Hospitum Corona in Classibus Novodvorscianis, luci publicae demonstratus. Anno Domini 1736. Die 26. Martij. Cracoviae, Typis Collegij Majoris Universitatis. fol., k. 6.

Dedyk. Ignatio de Brzezio Russocki, Scholae grammatices Cultori dignissimo per M. Antonium Woyciechowski Phil. Doctorem, Scholae Gramm. Prof.

Argumentu dramatu po polsku i po łacinie ma kart 3. Jagiell.

— Theseus diviniore Labyrintho captivitate hominum liberator D. Johannes de Matta, sacri ordinis Redemptionis captivorum Patriarcha; in aedibus Sanctissimae Trinitatis, PP. eiusdem ordinis Casimiriae ad Cracoviam, recurrentem suae festivitatis die, amplissimae hospitum Coronae, a M. Antonio Stanislao Woyciechowski in alma Universitate Crac. Philosophiae doctore et Professore, stylo oratorio demonstratus. Anno, quo redemptor captivi orbis in terras descendit 1733. Die 8va mensis Februarii. Cracoviae typis Universitatis. fol., k. 15 nlb.

Dedyk. Casimiro de Dęba Dębski ensifero Cernensi.

Tutaj nazwany jest Antonim Stanisławem, podczas gdy gdzie indziej nazywa się Antonim Józefem. A może było dwóch różnych Antonich Wojciechowskich?

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin.

— ob. Laudum Ordinis S. Trinitatis (1754; tu jego Oratio de S. J. Matta) — Ptaszyński Stan. J. (Festus dies 1729).

(Wojciechowski Franciszek). Wykład sprawy Jehmów Xieży Kanonikow Regularnych Lateranenskich Konwentu Slonimskiego przeciwko Jmó Panu Franciszkowi Woyciechowskiemu... (po r. 1778). fol. Uniw. Wileń.

Wojciechowski Jan (I) ob. Woczehovius (Consilia 1547).

WOJCIECHOWSKI Jan (II). Obligatio Aeviternae Gratitude, Divinissimo Ioanni Cantio, Sacrae Theologiae Doctore, Regni Poloniae, Magni Ducatus Lithuaniae, Almae Universitatis Craco-

viensis, et annexarum Academiarum Sarmaticarum Tutelari. Cum dedicatione Theologicarum de Sacramentis in genere et in specie Thesium à M. Antonio Bojarski in Alma Universitate Cracoviensi Sacrae Theologiae Doctore, et Professore, Collega Majore Ecclesiarum Cathedralis Posnaniensis Canonico, Parochialium Zrębicensis, et Smieściscensis Praeposito, Notario Apostolico, Seminarii Diocesani, Posnaniensis Praefecto. Publice in Academia Posnaniensi disputationi expositarum. A Reverendo Ioanne Wojciechowski, M. O. Diacono, Alumno Seminarii Posnaniensis; Sacrae Theologiae Auditor, defensorum. In Recognitionis gratiarum Actionis Eidem Divinissimo Patriarchae, pro praestita gratia, et protectione ad suscipiendos labores in eodem Seminario expressa. Anno Verbi Incarnati 1758. Die Mensis Julii. Posnaniae, Typis Academicis, fol., k. 6 nlb.

Na odwrocie tytułu lichy medaloryt S. Jana Kantego. Po dedykacji idą: Conclusiones theol. ex tractatibus de Sacramentis menti D. Thomae Aquin. — Jest ich LV.

Jagiell. — Ossol.

— Ob. Directorium (1767).

Wojciechowski Ignacy ob. Friedländer J. (Epithalam. 1786).

Wojciechowski Karol ob. Lubecki Wojc. (Fama 1728).

WOJCIECHOWSKI Mateusz. Znako-
mitość Dostojności Pralackiej na naj-
późniejszym wieków przeciągu dla
trwającej zawsze sławy nieumniejszona
J.W. Nayprzew. J. M. X. Jana Nepomucena
Bystrama Opata Oberskiego J. K. Mci
Sekretarza do druku podana przez X.
Mateusza Wojciechowskiego proboszcza
Pczewskiego Roku 1762 dnia 27 Kwietnia.
W Poznaniu w drukarni Akademickiej.
fol., k. 25 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Tarnawa a pod nim
8 w. pol. — Autor przypisał prośbę pol.
ks. Bystramowi.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— Angelus majoris Poloniae eius-
que metropolis tutelarissimus. Icona Po-
snaniensis ecclesiae. Posnaniae 1744.
w 4ce. Uniw. Wileń.

WOJCIECHOWSKI Maksym. († 1671).
[Gramatyka grecka?].

Ks. Brown Bibl. pis. S. J. pisze o nim (za-
pewne za Alegambem): „Był to mąż nie-
spracowany, napisał wiele dziełek po
grecku i także gramatykę języka greck-
kiego, za pomocą której wielu z łatwością
i w krótkim czasie w tym języku tak
wywodził, iż wielu z nich równie łatwo
po grecku pisało i mówiło, jak po łacinie”.

Widocznie jednak były to rękopisy, bo druki
z jego nazwiskiem nie są dziś znane.

Encykl. kośc. XXXII 186. — Załęski Jezuici
w Polsce II (1901). — Bieliński Uniw.
Wileń. III.

Wojciechowski Stanisław ob. Tem-
berski Stanisław (Tiara 1642).

Wojciechowski Władysław ob. Gro-
dzicki Mik. (Ogród fijołkowy 1673) —
Lezana (Lilium 1686).

WÓJCIK Jan. Theses ex Universa
Philosophia sub magnis auspiciis inclity
Senatus gloriosissimae semper urbis
Thorunensis publice ad defendendum
expositae in Aula Collegii Thorunensis
S. J. per Joannem Wojcik Marianae
Academiae cancellarium, Anno conclu-
dentis in forma hominum Dei 1738.
fol., k. 11 nlb. (z ryciną). Czartor.

WOJCIKIEWICZ Tomasz augustianin.
Elekt z wielu na wybór wybrany prze-
łożony w ślady godnych antecessorów
wstępujący, pod zaszczytem Wielkiego
Imienia J. O. JMP. Róży Konstancyi
z Łosiów Potockiej kasztelanowej krak.,
hetmanowej W. Kor. przy Kongressie
Kapitularnym Augustyniańskim w Ko-
ściele Witkowskim, w Niedzielę 19ą
po Świątkach przez X. Tomasza Woy-
cikiewicza Augustyniana s. Teol. Lek-
tora, Przeora konwentu Olkuskiego,
stylem kaznodziejskim ogłoszony. Z po-
zwoleniem Zwierzchności duchowney
do druku podany R. 1731. d. 23. wrze-
śnia. W Krakowie w druk. Jakuba
Matyaszkiwicza J. K. M. y JOX. Bi-
skupa Krak. ordyn. typ. fol., 9 ark.

Na odwr. tytułu herby Dąbrowa i Pilawa
na blasze ryte a pod tymi 16 w. polskich.

Przypisał autor prośbę Potockiej, wdowie
po Jędrzeju.

Jocher 7723, 9119.

Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Praypk. —
Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

Wojcikowicz Paweł ob. Pluciński
Franc. (Columen 1709) — Żabicz Ant.
(Annulus 1718).

Wojcki Józef i Joanna z Kuszelew-
skich ob. Bogusławscy (Głos).

(**Wojczyński Skarbek Ignacy**). Gra-
tulatatio Perillustri Reverendissimo Do-
mino Dno Ignatio Skarbek Woyczynski
in Illustrissimum ac Reverendissimum
Collegium Canonicorum Cathedralium
Cracoviens. e domo Emeritorum recens
cooptato Nomine ejusdem domus facta
12 Februarii 1781. Illmo Dno Theo-
doro Skarbek Woyczynski Succame-
rario Ravensi nec non illustrissimae
Magdalenae De Dobieckie Woyczynska
ejusdem Consorti ab eadem Domo ob-
lata. — Powinszowanie Wielmożnemu
Nayprzewielebn. Jmci Xiędzu Igna-
cemu Skarbek Woyczyńskiemu w J.
Wżney y Nayprzewielebnieyszey Ka-
pitule Katedr. Krakowskiej z domu
ex-Jezuitorów wysłużonych świeżo umie-
szczonemu imieniem tegoż domu uczynio-
ne 12 lutego roku 1781. JWżnym
Teodorowi Skarbek Woyczyńskiemu
y JW. Magdalenie z Dobieckich Woy-
czyńskiej Podkomorzemu Rawskim od
tegoż domu ofiarowane. w 4ce, k. 13 nlb.

Przypisał prośbę łacińską Teodorowi Woy-
czyńskiemu domus emeritorum ad S. Petri
Crac. Same powinszowania łacińskim i pol-
skim wierszem.

Ossol. — Uniw. Wileń.

— ob. K. G. — Pilawski (Ign.
1792) — Skarbek Ign. — Wilczek Ign.
(Carmina 1788).

WOJCZYŃSKI Skarbek Stanisław.
Głos Stan. Woyczyńskiego chorążego
powiatu Bilskiego posła rawskiego na
sessyi dn. 30 marca 1790. fol.

Bibl. w Sochej.

— Projekt IW... posła rawskiego
do deputacyi konstytucyjney wyznaczony
względem starostw podany. Urząd-
zenie starostw y krolewszczyzn wszel-
kiego gatunku. fol., k. 1. Czartor.

— Rota przysięgi dla seymujących

w instruceyi posłom Wdztwa Rawskiego
daney, umieszczona 1790. fol., str. 1.
Bibl. w Sochej.

WOJCZYŃSKI Skarbek Teodor. List
na seymiki elekcyjne poselskie ziemi
Rawskiej I. W. Teodora Skarbka Woy-
czyńskiego teyże ziemi podkomorz.
orderu S. Stan. Kawalera 17 Novembr.
1790. w 4ce, k. 2 nlb. Krasin.

Woldanuis Andreas ob. Thobolius
Ad. (Epitaphia 1590).

WOJDA (Wojde) Karol Gotfryd (ur.
w Lesznie 1725 † 1790 w Londynie).
Lexicon Aegyptiaco-Latinum ex vete-
ribus illius linguae monumentis summo
studio collectum... Ozonii e typogra-
pho Clarendoniano 1775. w 4ce, str. 71
i 198 oraz 11 ark. (słownik).

Wojda był tylko wydawcą tego dzieła. Au-
torami byli Veysiere La Croze i Christian
Scholtz, ale Wojda dużo przerabiał i uzu-
pełnił notami. — Ob. w t. XXXII 408
pod Veysiere oraz w t. XXVII 247 (Gram-
matica Aegyptiaca 1778).

Jocher I nr 603. — Bickerich (J. n.).

— Notitia Codicis Alexandrini cum
variis ejus lectionibus omnibus... (notas
adiecit G. L. Spohr). Lipsiae, J. G. J.
Breitkopf 1788. w 8ce.

Obacz Bickerich (J. n.) str. 208. Jagiell.

— Novum Testamentum e codice
Alexandrino. 1786. fol.

Ob. Bickerich l. c. str. 208. — Jocher 2223.

— ob. Scholtz Chr. (1778) — Veys-
siere la Croze (1775).

Bickerich w Zeitschrift der hist. Ges. Posen
XX (1905) str. 193 podaje jego życiorys
i omawia niektóre jego prace (opraco-
wanie La Croze go i Scholtza, Memoire
sur le dict. copte 1774, wydanie N.
Test.). — Tenże w Zeit. hist. Ges. Posen
1906 (opis wizyty bisk. w Lesznie).

Bentkowski Hist. Lit. II 622, 778. — Encykl.
Orgelbr. XXVII 618. — Jenaische Allgem.
Zeitung (1790) Intelligenzblatt nr 110. —
Halleische Liter. Zeit. 1808 nr 89. — Prayj.
Ludu 1847 str. 287—9. — Wojtkowski
Bibl. WP. nr 9705.

**WOJDA (Woyda, Woida) Karol Fer-
dyndand,** późn. prezydent m. Warszawy
(ur. 1771 † 1846). Versuch Einer Ge-
schichte Der Letzten Polnischen Revo-
lution Vom Jahr 1794. Mit den dabey
erschienenen Regierungsschriften be-
legt. Ein Nebenstück zu der Schrift:

Ueber das Entstehen und den Untergang der Polnischen Konstitution vom 3. May 1791. MDCCLXXXVI. (1796). w 8ce, k. tyt., str. III—XIV i 15—238. — Zweyter Theil... w 8ce, k. tyt., str. V—XXII i 23—283.

Dzieło to jest pisane pod wyraźnym wpływem pracy „O ustanowieniu konstytucji 3 maja” (1793) ogłoszonej przez Kołłątaję, Dmochowskiego i dwóch Potockich, która takie wrażenie w Polsce i za granicą wywołała. Wskazuje na to nawet wyrażenie tytułu: Ein Nebenstück. Pisane jest jednak inną metodą; autor stara się opowiadać obiektywnie, unika namiętnych oskarżeń, cytuje dużo dokumentów (not, odezwy, ustawy) w pełnym tekście, a czerpie je ze zbioru: Sammlung der Regierungsschriften (ob. Bibl. t. XXVII 55). Zgodność między „Versuch” a Sammlung (1793—5) idzie tak daleko, że niewątpliwie i w wydaniu Sammlung uczestniczył Wojda (w takim razie słowa „von einem Warschauer Bürger” figurujące na tytule Sammlung oznaczają Wojdę).

Dzieło zaczyna się od przedmowy, w której autor krytykuje wiadomości o Polsce podane przez Coxe'a, Zöllnera, Kautscha; a powołuje się na życzliwą recenzję Archenholza w „Minerwie” o dziele Kołłątaja-Dmochowskiego. Mówi o „Sammlung”, że przeszła przez cenzurę i dlatego nie mogła poinformować o naleźyciu do rewolucji polskiej. (Z tego też wynika, że autorem obu jest Wojda). Wspomina Schiracha (ob. XXX 170); właściwie należałoby w jego duchu pisać. Zapowiada ukasanie się drugiej części.

Opowiadanie jego rozpoczyna się od polemiki przeciw zdaniu, że rewolucja z r. 1794 nie była „rebellią”. Twórcy konst. 3 maja mieli prawo podnieść opró. Osobistość Kościuszki obranego na wodza i jego przygotowania do rewolucji w sierpniu 1793. Akt powstania z kwietnia 1794. Proklamacja Stan. Augusta z 11 kwietnia. Wybuch w Warszawie, śmierć Teppera. Jasiński w Wilnie. List pasterski Michała Poniatowskiego. Ustanowienie tymcz. rady. Tumulty pospólstwa i szubienice. (Nazwisk przywódców nie podaje). Utworzenie Najw. Rady Narodowej 28 maja.

Część II rozpoczyna się też od przedmowy, w której pochwała polskie zamiłowanie wolności. Nie sądzi, aby Polacy pogodzili się z obcymi zaborami (choć tak twierdzą Niemcy odnośnie do krajów zabranych w I rozbiórce). Przepowiada, że kwestia polska wypłynie przy pierwszej wojnie między sprzymierzonymi i że będziemy wtedy świadkami powstania słowiańskiej republiki. Polaka wyjdzie żywa ze swego aniszczenia (chociaż vielen werden meine

Weissagungen als Träumereien einer erhitzen Phantasie vorkommen; istotnie procznie słowa, choć spełnione dopiero po 120 latach).

W części II opowiada wypadki w drugiej połowie r. 1794. Niezadowolone mieszczan z konst. 3 maja (widać, że to pisał mieszczanin). Kapostas i Kiliński. Charakterystyka Stan. Aug. (str. 42), Ignacego Potockiego, Kołłątaja (str. 53). Operacje wojenne (Saczekociny i Dubienka) i trudności finansowe. Zajęcie Krakowa przez Prusaków. Akcja Konopki w Warszawie (str. 102) i jej ofiary. Powstanie w Kurlandii (czerwiec 1794) i odesza Niemcewicza. Wypadki na Litwie. Prusacy i Moskale pod Warszawą, odwrót Prusaków. Śmierć prymasa. Obwinienia króla o przkupienie (w Gaz. Rząd.) i sprostowanie ze strony króla (str. 186). Obszerny ekskurs o położeniu Polaków pod pruskim zaborem. Berek Jasielowicz i Józef Aronowicz (str. 225). Sukcesy gen. Dąbrowskiego. Przybycie armii Suworowa. Klęska pod Maciejowicami. Odesza Wawrzeckiego (23 paźdź. 1794). Kapitulacja Warszawy.

Autor gorąco współczuje z losem Polski, ale stawia rewolucji pewne warunki: brak planu, spuszczenie się na przypadek, abytnią ufność w pomoc Francji, dążność do oparcia się na obronie Warszawy, miasta nieobronnego (zamiast przesunięcia wojny partyj. do lasów). Także i politykom sejmu 4-letn. stawia pewne warunki np. co do uchwały o 100.000 wojska, nim obmyślono fundusze (cz. II str. 166). W tym wszystkim nie godzi się z Kołłątajem, lecz w wielu rzeczach idzie za nim. Kołłątaj podczas pisania tej pracy był już więźniem austriackim.

Miejsce druku nie wymienione; zapewne chodziło o uniknięcie cenzury. Drukowano jednak za granicą, bez korekty ze strony autora, o czym świadczy spora ilość błędów w nazwiskach (Kilnski, Manret, K. Mensischewski, Kosrakowski, Mokranowski, Mokatow itd.). — Zdaje się, że drukowano w Szwajcarii (Zurych?).

Przekład polski tego dzieła wyszedł w Poznaniu 1867 (Pamiętn. w. XVIII t. VIII). Recenzja tego dzieła pojawiła się w Götting. Gelehrte Anzeigen 1796 (nr 138).

Arnold Gesch. der d. Polenliteratur 1900 str. 132. — Handelsman Instrukcje i depesze II 71. — Tokarz Warszawa przed wybuchem w r. 1794... str. 327.

Akad. — Bawor. — Bibl. w Suchej. — Czart. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Zieliń.

— Vertraute Briefe über Frankreich und Paris im Jahr 1797. Zürich 1798. (2 tomy).

Omawia tu stosunki polityczne w Paryżu i Francji przed zjawieniem się Bonapartego. Askenazy Napoleon i Polska II 146—7 oparł na w tym dziele charakterystykę stronnictw rewolucyjnych z r. 1797.

Wojda po upadku insurekcji emigrował z gronem Polaków do Szwajcarii, Francji i Włoch, stąd niebawem wrócił do Polski. W r. 1803 wydał Wojda podobne dzieło o Włoszech: Briefe über Italien, geschrieben in den J. 1798—9 (Leipzig, Wolff, 3 tomy). Ossol. (?)

— Praktische Polnische Grammatik... von Alexander Adamowicz. Berlin, 1794. w 8ce, str. 162 (?).

Tak podaje Bontkowski Hist. liter. I 218; z liczby stron wynikałoby, że nie ma tutaj słownika, który w nast. edycjach mieści się na str. 163—200.

Nazwisko Adamowicz jest pseudonimem Karola Wojdy.

Upominał się o swoje prawa autorskie Cassius, autor współcześnie wydanej (1797) innej gram. polskiej. — Ob. Dobrovsky Slovanska str. 246.

— Praktische Polnische Grammatik für Teutsche, welche diese Sprache auf eine leichte Art gründlich erlernen wollen, von Alexander Adamowicz. Mit einem Wörterbuche versehen. Berlin bei Oehmigke dem Jüngern (1796?). w 8ce, k. tyt., str. IV i 200.

Przedmowa pisana po r. 1794, bo usprawiedliwia wydanie, że znajomość języka polskiego stała się po szasłych zmianach dla wielu Niemców obowiązkiem. Autor był podczas druku daleko od miejsca druku, stąd zasły błędy. Mówi, że układ jego gram. jest inny jak u poprzedników, gdyż adjectiva dał przed deklinacjami i wprowadził inne nowości. Datowane Berlin den 17. April. (bez roku).

Od str. 1—162 idzie gramatyka, od str. 163—200 słownik niemiecko-polski.

Na str. 166 omawiając vocativus Mości Dobrodsieju podaje jako przykład: Moeci Woydo Dobrodsieju (a więc cytuje swoje nazwisko, i to w brzmieniu Woyda, a nie Woyde). Jagiell.

— Toż... Zweyte verbesserte Auflage. Berlin und Warschau 1796. w 8ce, str. IV i 200.

Toż samo wydanie co wyżej, ze zmianą karty tytułowej.

Styczyński w Dzienniku Wileń. 1821 I 115. Czart. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Zieliń.

— Toż... Wien und Prag bei Franz Haas. 1796. w 8ce, str. IV i 200.

Jagiell. — Ossol.

— Toż... Wien und Prag in der Schönfeldischen Handlung. 1796. w 8ce, str. IV i 130 (?). Ossol. (?)

— ob. Cassius (Lehrgebäude 1797). Prace Wojdy wydane w w. XIX są wymienione w Bibliogr. V 136.

Sobieszczański Rys hist. Warsz. 1848 str. 226. — Wójcicki Cmentarz powązk. III 257.

Wojdaglewicz Mateusz ob. Skorulski Rafał (Laurus 1622).

VOIDIUS (Volt) Baltazar (ur. 1592 † 28 nov. 1654 na wściekliznę). Gaudium Elbingense Irenico Eucharisticum, seu Concio sub aduentum Regis Vladislai IV. Elbingae 1634. w 4ce.

Hoppe 49.

— Gaudium Elbingense Irenico Eucharisticum eine Christl. Dank und Freuden-Predigt über den wiedergebachten... Frieden in Preussen durch Vladislav IV in Elbing abgefasst. Elbing 1636. w 4ce.

— Genethlia tou Theanthropou Christi sive Meditatio poetica sacra de inaestimabili beneficio incarnationis Filii Dei pio studio celebrata, et Strenae loco officiose oblata quibusdam suis fautoribus. w 4ce, k. 4 nlb. Czartor.

— Nuptiae confessionis Augustanae sub tempus Colloquii charitativi in Polonia Torunii ante septennium a Balthazare Ovidio Ministro Elbingensi, Lutherano ritu solenni celebratae, nunc recens ad recreandos Luthericos a Jona Sloxoini in Kobza Barono novo praelo donatae. 1654. w 4ce.

Ovidio jest to anagramat z Voidio. Jest tu satyra na lateranów przez katolika pisaną. Przypis hrabiemu de Puchaimb, którego zowie Martem et Ulysssem per Austruam celebratissimum.

— Jahrmareks Predigt. Von Christl. Kaufmannschaft. Elbing, 1654. w 4ce.

Joher 5230.

— Honoratiss... Paris Simonis Schultz Med. Doctoris... et Elisabeth Schweickartae... nuptiis... applaudit Balth. Voidius. Elbingae Corellius 1653. w 4ce, str. 4.

— Vitae humanae Summarium aus Ps. XC. bey Begräbniss des Oberst-Leutenants Wolf Henr. von Brandis gehalten. Elbing 1646.

— Sermo Basilizomejos Christi. Dank und Freuden Predigt als der König Joh. Casimir 1648. den 17. Novemb. in Pohlen erwähnt worden. Elbing 1648. w 4cc.

Hoppe 54.

— Secundae Balthazaris Voidii Nuptiae... Elbingae. Haered. Wendecini Bodenhausen. 1645. w 4cc, str. 8.

— ob. Titius I. P. (Laurea 1644).

Telemekit Elbing. Lehrer Gedächtn. 1768 str. 46. — Wydał 40 prac nas nie obchodzących.

WOIDIUS (Wojda) Piotr († 1705).

Theoremata Physica de corporibus naturalibus simplicibus, quae auspice Deo, Praeside Georgio Segero Philos. et Medico. doct. et prof. publ... A. c. 1690. OLXIX. (1669). subicit Petrus Woidius Lena Polonus. Thorunij impr. Johan. Coepsehus. w 4cc, k. 10 nlb.

Żebrawski Bibliogr. mat. 383. Csartor.

(Woidius Piotr). Luctus funebris quo exequias viri Nobilissimi, Amplissimi Doctissimi Dn. Petri Woidii, Sacrae Regiae Majestatis Secretarii, Consulatus Lesnensis primi Assessoris, ejusdemq; Collegii notarii jurati, Senatus itidem Ecclesiastici Eccles. reform. assessoris, et scholarum gravissimi, d. 1. April. An. Salut. restit. 1705. placide in Domino defuncti, d. 14. April. solennissimo ductas prosequantur Nomini viri magni devinctissimi. Lesnae, typis Benjamin Friderici Heldii. fol., k. 4.

Wierszem oplakują: L. M. J. P. — S. O. sub rector (po niem.) — Dawid Jantke Gymn. Collega (po niem.) — M. T. W(oyde) (po niem.) — Samuel Andres (po łac.). Tysek. w Czerw. Dw.

— ob. Cassius J. Al. (Relacja 1740).

WOJDOVIUS (Wojdowski?) Andrzej (ur. po r. 1550 † po r. 1619). Brevis dissertatio, de visionibus, quae capitibus XIII et XVII. Apocalipseos describuntur. Auctore Roberto Ianonio Campensi. Claudiopoli 1625. w 8cc, str. 2, 46 i k. 3.

Autor przepowiada upadek Antychrysta na rok 1630.

Wedle Sandiusa Bibl. antitr. str. 92 jest to praca Wojdowskiego wydana pod pseud. Roberta Jansona.

Bock Hist. antitrit. I cz. 2 str. 989.

— Apologia ad decretum (1600)... ob. t. XIII 494.

— ob. Franconius D. (1612) — Kallisza (z) Wojc. (Schola) — Ostorod (Compendium doctrinae, Apologia 1600) — Radecke (1598) — Schmalz — Socius F. (Ad amicos epistolae 1618, Briefven 1666) — Sonner Ernest.

On miał sprowadzić do Polski Schmalza, którego pozyskał bawiąc w r. 1592 w Strasburgu dla socynianizmu.

Jemu przypisuje Sandius (jak niżej) dzieło Triadomachia (rękop.). Inni przypisują je Piotrowi Morskowskiemu. — Bock wymienia inne jego prace rękop.

Sandius Hist. antitrit. 92. — Bock Hist. antitrit. I 986 (omawia jego życie, poddając propagandowe i dalekie, poprawiając błędy Sandiusa). — Siarceński Obras II 325. — Wisniewski Hist. liter. VIII 219; IX 129. — Fock Socinian. 1847 str. 194. — Encykl. Orgelbr. XXVII 618. — Encykl. kośc. XXXII 186. — Chmaj w Rospr. Akad. Um. filol. XXXVII (1921). — Kot w Archiwum do dziejów liter. XIII (1914) str. 325. — Szczołka St. w „Reform. w Polsce” 1935—8 str. 50 i 56.

Wojdzianka Joanna Zofia, córka Piotra ob. Cassius J. (1740).

Wojenkowski Jakub ob. Śmieszko-wicz Wawrz. (Honori 1611).

Wojenkowski Stanisław ob. Dunin Piotr (Nomen 1689) — Morawski Jan (Cor sanctum 1704).

Wojenność ob. Kayzer Mik. (Taktyka 1794) — Lipowski Błaż. (1660) — Lipsius Justus (1595).

Wojenny (Wojenna) ob. Bakalowicz Jan. (czynności 1771) — Brodowski S. (operacje 1750) — Działyński Ignacy (sztuka 1765) — Fredro A. M. (wyprowadzenie) — Fryderyk II (sztuka 1772) — Khewenhüller O. A. (operacje 1750) — Ogiński Mich. (ręcz. 1789) — Sporządzenie ekonomii — Turpin (O sztuce 1783) — Wegecuzus (O sprawie ryckerskiej 1776) — Wojna — Wojsko — Zbiór praw kościelnych (1669).

Wojński Jan ob. Margowski And. (Infula 1685) — Oslawski Łukasz (Cynthia 1684).

Wojński Maciej prof. medyc. ob. Woniejski.

Podpisywał się srazu Woniejski, potem Wojński. Syn jego biskup pisał się już stale Wojński.

WOJENSKI (Woniejski) Stanisław z Brzezia, biskup kamieniecki. Compendiosa, E Veredica Relazione Di quanto ha operato nella scorsa Campagna l'Armata del Rè di Polonia a prò della Santa Lega contro quelle de' Turchi, e Tartari nella Podolia; Scritta dall' Illustriss. e Reuerendiss. Monsignor Stanislao A Brzezio VVoienchi Vescovo Di Cameniez All' Illustrissimo Signor Gio. Carlo Matesilani Residente della Sacra Maestà del Rè di Polonia. Dedicata All' Illustriss. e Reuerendiss. Signore, Sig. e Padron Colendis. Monsig. Givseppe Archinto Protonotario Apostolico del numero de' Partecipanti, Referendario dell' vna, e l'altra Signatura, Prelato domestico di N. S. E. Dignissimo Vicelegato Di Bologna, per Giacomo Monti. 1685. Con licenza de' Superiori. w 4cc, k. tyt., str. 23.

Księgars Monti dedykuje to proton. Archintowi i wspomina tu zwycięstwa Sobieskiego odniesione w ostatnich kilkunastu latach.

Po czym idzie list Wojenkiego, pisany dal campo reale opposito a Cocim 25 sett. 1684 — z opisem walk nad Dniestrem. — Wreszcie obszerna relacja „dal campo regio trã Jaslowles e il Niester nel ritorno in Polonir. 6 Nov. 1684”, pełna bardzo dokładnych szczegółów (str. 8—28). Csartor.

— ob. Bilański Wal. (Cithaeron 1660) — Margowski And. (Infula 1685) — Wojewodzki P. (Leo 1672).

Ob. rękopis Jag. nr 1890 (Flamma z r. 1651). Święcki Hist. pam. II 811. — Rzepnicki Vitae praes. III 200. — Łętowski Katalog IV 235—6. — Jabczyński w Archiwum Teol. I 199. — Rykacewski Relacje nunc. II 437—58. — Encykl. Orgelbr. XXVII 622. — Kot w Sprawozdaniach Akad. Um. 1925 nr 10. — Finkel-Maleczyński Bibl. nry 5412 i 5892.

WOJEWODKA Bernat († po r. 1553?).

Algorithm To iest nauka liczby po polsku na liniach teraz nowo z pilnością przejrzany, na wielu miejscach poprawiony, y snadniei k nauce niz pierwey podany. [Tu ozdobnik: listek]. Przes Bernarda Woiewodkę. M.D.LIII. (1553). [Na końcu, pod drzeworytem (7.5 × 7.7 cm) przedstawiającym mężczyznę siedzącego przy stole z księgą

algebr. i przyrządami do liczenia rozłożonymi na stole:] Drvkovvano W Krakowie v dziedzicow Marka Szárffenbergera. Roku 1553. w 8cc, k. tyt. i k. 109 nlb. (sygn. Cc₆).

Kartę tytułową tworzy portal renesansowy, u góry orzeł Zygm., na filarach portalu aniołki trzymają tarcze z herbami Fogoni, Bony, Kapit. Krak. i Uniwersytetu (dwa herby). U dołu herb Krakowa.

Na odwrotnej stronie k. tyt. napis: In arma magnifici D. Domini Spitioknis Jordan de Zakliczyn, Comitit in Melstin, Castellani Sandecen. Regni Poloniae Thesaurarij etc. Tetrastichon. — Pod tym herb Trąby, oras wierz: Non generosa latet uirtus, sed aperta relucet, — Quam, ueluti Lituan, fama canora refert. — Hoc Iordanorum meruit pulcherima Virtus, — Vt trinos Lituan, nobile stemma, gerant. Vence: Samotulinus.

Druk gocki, liczne inicjały osdobne. Dedyk. na 8 kartach Spytkowi Jordanowi; wychwała w niej Wojewódka naukę arytmetyki (także muzyki, astrologii, geometrii) i powiada, że niemocą nawiedzony nie chciał czasu próno tracić, leos wziął Algoritm polski przedtem wydany, na wielu miejscach zatrudniony i fałszywy, ten przejrzał i naprawił. Chciał też przyłożyć swój Algoritm na cyfrach (Niemcy mówią na piórku), ale musiał to odłożyć, choć ma go w pogotowiu. Dan w Krak. w dzień nowego lata 1553.

Jest to więc przeróbka jakiegoś starszego Algotrytmu polskiego. Znamy dziś tylko Algotrytm Kłosa (ob.) z r. 1688, z którym książka Wojewódki wykazuje podobieństwo w niektórych swoich ustępach, ale na ogół bardzo się różni (zważsca w drugiej części).

Treść jej jest następująca: Na początku mówi o liczbach całej i jej częściach. — Od k. E verso idzie Regula de tri. — Od k. Gii verso: Algotrytm albo nauka liczy łamanej. — Od k. Nii verso: Regula towarzystwa rozmaitego o czasie. — Od k. Rii: Towarzystwo w liczbie łamanej. — Od k. S i dalej idą: Regula równości; po czym dalsze „reguły”: ligar, ustawy, położenia, pomnożenia, sbytku, fustil, pagamenti, o zagadnieniu jako wiele kto ma pyenyędsy, o sędaye, o budowaniu, o slocie i o srebrze, fałszu; wreszcie Regula de tri wywrocona. Przy każdej regule „próba” jej prawdziwości.

Wisniewski IX 520. — Żebrawski Bibl. matem. nry 604 (egs. kór.) i 8144 (egs. Adama Kras). — Baraniecki we wstępie do „Arytmetyki” 1884. — Wierabowski II 1807. — Piekarski Kat. kór. nr 1577. Bawor. — Jagiell. (z daru bisk. A. Krasin.) — Kórnik (def.) — Krasin.

— Algorithm, To iest nauka liczby po polsku na liniach teras nowo z pilnością przeyrzany, na wielu mieyscach poprąwiony, y snądniey k nāuczenu niź pierwey podāny. [Tu ozdobnik, a niżej rycina: trzech uczonych dysputujących przy stole. Na końcu litery S. S., ozdobny sygnet drukarni (dwie kozice) i podpis:] W Krákowie v Stānislāwā Szārffenb: Roku Pańskiego 1574. w 8ce, k. tyt. i k. 107 nlb.

Druk gocki, mniej staranny jak w edycji poprzedniej.

Na odwr. k. tyt. herb Ślepowron i 8 wierszy polskich And. Trzycieskiego: Ślepowron latając w nocy ma wodza swojego... ku wielkiej ozdobie drużynie.

Po czym dedyk. wierszem na 1 k. Hiacyntowi Młodziejowskiemu, pisarzowi skarbu korony pol., podpisana: Stanisław Szarfberger drukarz krakowski. Mówi tu, że arytmetyka jest najpilniej tych, co kupczą albo są skarbu wielkiego.

Przedruk zgodny z poprzednią edycją. Bandtkie Hist. dr. krak. 330 (mylny opis). — Wiazniewski IX 521. — Żebrawski Bibl. mat. (j. w.). Jagiell.

— Algorithm to iest Nauka liczby po polsku na liniach uczyniona. Teraz nowo z pilnością przeyrzany, y na wielu mieyscach poprąwiony, y snądniey niź przedtym ku nāuczenu podany. W Wilnie R. P. 1602. w 8ce, k. 99 nlb. (sygn. N₁ i k. 2 nie sygn.).

Na czele wiersz wydawcy Ant. Dessoraniego: Do czytelnika, w którym opisuje zalety arytmetyki. — Druk gocki.

Miał egzemplarz w r. 1914 antykwarjat Wildera (cena 50 rs.). Jagiell.

— Kātechismus mnyeyszy... Kātechismus Wyętssy To yest. Nāukā... (1553)... ob. Dodatki do t. XXIII str. XX (pod Kātechismus).

Przedrukował Połaski w Collectanea Bibl. Kras. 1908 (z unikatn Bibl. Kras. nabytego w r. 1907).

Za jego autorstwem przemawiają liczne argumenty, o których ob. Woyde w Pamiętniku Liter. IX (1909) str. 588 oraz w „Zwiasztunie Ewang.“ 1909. — Brückner w Pamiętniku Liter. 1910 str. 534.

— Psalmy (w jego przekładzie)... ob. Bibl. t. XV str. 63 i n. (Ps. L.CXXXVII). Warmiński And. Sam. i Seklucj. 1906 str. 462 i nast. — Autorstwo swe zaznaczył cyframi B. V., które dawniej mylnie rozwiązywano jako B. Wapowski.

— ob. Biblia (kalw. w Brześciu 1563; należał do jej tłumaczy) — Rhegius (1553).

Opracował w r. 1547 tłumaczenie Postylli Corvina, tej samej, którą przełożył Trepka, ale go adaje się nie drukował. Obacz Wotschke Eust. Trepka str. 31. — Kolbuszewski Postyllografia 1921 str. 51.

Jego udział w przekładzie Biblii omawia i przytacza jego list do ks. Albrechta Wotschke Zur Gesch. der poln. Bibelübersetzungen w Korrespond. des Vereins für Gesch. der evang. Kirche Schlesiens 1904. O jego drukarni w Brześciu obacz: Połaski we wstępie do przedruku Kātechizmu (j. w.). — Wotschke w Altpreuss. Monatschrift XLV Heft 3 str. 464 (o sprowadzeniu drukarza Polaka do Królewca). — Ulanowski w „Reformacji w Polsce“ 1922 str. 250.

Święcki Hist. pam. II 312. — Hosii Epistolae II nry 1117, 1132, 1182 i passim. — Sembrzycki w Altpreuss. Monatschrift XXVII (1890) str. 557. — Dalton Lasciana str. 415. — Wotschke Abraham Culvensis str. 168. — Tenze Fran. Lismanino 1903 str. 168. — Tenze Gesch. der Reformation 1911. — Brückner M. Rej str. 64. — Korbut² I 298.

Wojewodowie ob. Denhoff St. (poclocy) — Lipiewicz A. D. (1747) — objaśnienie prerogatywy — Tyniecki Jerzy (1670) — Województwa.

Wojewódzki Jakub ob. Twardowski Samuel (Pałac Leszczyńskich 1643, Zbiór rytmów 1770).

WOJEWÓDZKI Jeremiasz Kazimierz. Przemowa Posła Czarniechowskiego, Wrodzonego Ieremia Kazimierza z Panku Wojewodzkiego, Sekretarza Krola Iego Mości. Z Izby Poselskiej na gorę do Krola Iego Mości ś. pamięci Władysława IV. w Warszawie poslanego, Miesiącą Mārcā, Roku Pańskiego, 1645. B. m. i r. (1649). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Na odwr. k. tyt. Orzeł ze Snopkiem.

Dedyk. Janowi Kasim. Tu narzeka na przykrości i obwinienia, jakie go spotkały z racji poselstwa. Posel ziemski, persona publica, za swego województwa artykuły sejmikowe ma być prawem nakrywany! Dat. w Krakowie 17 stycznia 1649. — A więc druk dopiero 1649.

W mowie tej opisuje natarg Borysa Graźnego z klasztorem dominik. w Czarniechowie o postawiony na ich gruncie krucyfiks. Dominikanie saskarzyli Graźnego na sejmiku polskim i o to teraz ściga go Graźny. Czarn. (Bawor.).

WOJEWÓDZKI Paweł Jan. Sublimis honor theologicus sub exoptato tegumine & auspiciata protectione, ducalis Fasciae Illustrissimi ac Reverendissimi principis Domini D. Ioannis Malachowski Dei & Apostolicae Sedis gratia, Episcopi Cracoviensis, ducis Severiae, almae universitatis Cracoviensis cancellarii gratiosissimi. Dum Magnificus Perillustris et admodum Reverendus Dns M. Simon Stanislaus Makowski, Sacrae Theologiae licentiatu, collega maior, ad eccles. colleg. S. Floriani custos, curatus Nasiechovicensis, contubernii Hierosolymitani provisor, S. R. M. secretarius, studii generalis Cracoviensis Rector vigilantissimus, a Perillustri et admodum Reverendo domino M. Alberto Dąbrowski, Sacrae Theologiae doctore & professore, collega majore, S. Floriani decano, Maioris Domus patre seniore, spectante praecipuorum hospitem florentissima corona, Doctor in Sacra Theologia creator ac renunciaretur, celebratus elogio gratulatorio per M. Paulum Ioannem Wojewodzki Phil. doct. collegam majorem, regium linguae hebraicae ord. prof., ad ecclesiam colleg. S. Annae canonicum. Anno incarnatae sapientiae 1681. XV. Kal. Novembris. Cracoviae, typis Universitatis. fol. k. 5 nlb.

Czartor. — Jagiell. — Kraśń. — Ossol.

— Joannes in Vinculis venerantis affectus, et officiosae venerationis admodum Reverendo Patri P. Joanni Waxman, S. Ordinis Praedicatorum Sacrae Theologiae Doctori, Viro amplitudine virtutum, et scientiarum excellentiā Laudatissimo, solenni Divi Sui Tutelaris die inter faustas natalis apprecationes a M. Paulo Joanne Wojewodzki, Philos: Professore, in Alma Academia Cracoviensi, repraesentatus. Anno exemptae è vinculis per Diunitatem Humanitatis M.DC.LXXII (1672) XXIV. Junij. Cracoviae In Officina typographica Balthasari Smieszkwio S. R. M. ex typ. fol. ark. B₁.

Na odwr. str. tyt. herb Waxmana. Dedyk. prośną Waxmanowi.

Czartor. — Daików — Jagiell. — Ossol.

— Laurus Seraphica Divus Bona-

ventura Doctor Seraphicus Suae Anniversariae Solennitatis Die, in regali Basilica seraphici patris D. Francisci Cracoviae publico eloquio celebratus à M. Paulo Ioanne Wojewodzki Philosophiae Doctore et Professore. Anno plantatae inter mortales diuinitatis. M.DC.LXIX. Pridie Iduum Iulij: Cracoviae apud Stanislaum Piotrkowczyk, S. R. M. Typogr. 1669. fol. k. 11.

Dedyk. Joan. Bonav. Krasieński Ref. Regal. Supremo. — Nadpis: Panegyricus.

Jocher 5311.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Warsa. pow.

— Leo Woienscius gentilitiis flammis et praeclaris virtutibus splendidus, solenni die natali, Perillustri, et Reverendissimo Domini, D. Stanislaui a Brzezie Woienski, ecclesiae cathedralis Cracoviensis canonici etc. etc. S. R. M. Secretarii votis amicorum, applaudente suada, celebratus, per M. Paulum Joannem Wojewodzki, Phil. in alma univers. Cracoviensi professorem. Anno nascentis inter homines, Leonis de tribu Iuda; MDCLXXII (1672) VIII Idus Maij. Cracoviae Apud Albertum Gorcecki S. R. M. typographum. fol. k. 2 nlb. i ark. B₂.

Na odwr. str. tyt. herb Wojewodzkiego. Na karcie 2 dedykacja. — Od ark. A₁: Elogia. Jagiell. — Ossol.

— Panegyricus funebris, Illustr. ac Excell. Principi Demetrio Georgio Korybut, Duci in Wiśniowiec et Zbaraż, Castellano Cracoviensi, exercituum Regni Pol. Supremo duci, Białocerkwienski, Drohinenski, Lubomlenski, Solecenski, Camenecenski gubernatori, dum illi in Basilica SS. Trinitatis RR. PP. Praedicatorū Crac., magnifico et ingenti sepulchralium honorum apparatu, justa funebria persolverentur: consecratus, a M. Paulo Joanne Wojewodzki, Phil. in alma universitate Cracov. Doctore, Coll. Maiore, regio et Tyliciano eloquentiae prof. ecclesiae colleg. S. Annae Cracov. scholastico A. Nati inter mortales, Verbi Divini M.DC.LXXXII. (1682). XIII. Kalend. Nouembris. Crac. typ. univers. fol. k. 1 nlb. i k. 27 (sygn. N₂)

Na odwrocie strony tytułowej herb Wiśniowieckich.

Bawor. — Chrept. — Czartor. — Dziaków — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Philtrum Palladium auspiciato Hymenaeo Illustrissimi ac Magnifici Domini D. Francisci in Lachowice Sapieha, Praefecti stabuli M. D. Lithuaniae, Braclawiensis, Olkinensis etc. etc. capitanei. Nec non Illustrissimae ac Excellentissimae sponsae Annae comitissae in Wiśnicz et Jarosław Lubomirscaiae Illustrissimi et Excellentissimi Domini D. Georgii Sebastiani comitis in Wiśnicz et Jarosław Lubomirski, Sacri Imperii Romani Principis, Supremi Regni Mareschalei Ducisque exercituum, Generalis Minoris Poloniae, Cracoviensis, Chmielnicensis, Nizycensis, Olsztyńskiego, Perieslavian. Casimiriensis gubernatoris filiae. Per M. Paulum Johannem Wojewodzki, Phil. in alma Univ. Crac. doctorem et prof., cum voto affluentis fortunae, oblatum. Anno donatae hominibus divinae per Verbum Incarnatum gratiae 1672. Cracoviae, apud Albertum Gorecki, S. R. M. typ. fol., k. 10 nlb.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Quaestio Phisica de Continuo sub auspiciis M. Simonis Makowski per M. Paulum Joannem Woiewódzki Phil. Doct. et Prof. Cracoviae, 1675. fol., kart 2.

Ossol. — Uniw. Lwow.

— In nomine Domini, amen. Quaestio metaphysica de substantiis spiritualibus, Deo & Intelligentiis. Sub auspiciis felicissimis Perillustris, Magnifici & admodum Reverendi domini D. M. Simonis Stanisłai Makowski, Collegae maioris, Sacrae Theologiae Professoris, Ecclesiae Collegiatae S. Floriani canonici, S. R. M. secretarii etc. etc. etc. nec non almae Universitatis Academiae Cracoviensis generalis ac vigilantissimi Rectoris a M. ... Philosophiae Doctore & Professore, Collega minore, pro loco in majori Collegio publice in peraugusto DD. Theologorum lectorio, ad disputandum; proposita. Anno salutis humanae, per incarnatum Verbum Divinum reparatae 1676 X. Calend.

Maji, hora 12. Cracoviae, typis Universitatis (1676). fol., k. 4 nlb.

Dedic. divo Joanni Cantio. Jagiell.

— In Nomine Domini, Amen. Quaestio theologica, Ex 3-tia parte Summae Theologiae, Divi Thomae Aquinatis, Doctoris Angelici quaest. 15. De Impeccabilitate Christi Domini, Per M. Paulum Ioannem Woiewodzki, In Alma Universitate Cracoviensi, Collegam Majorem, Sacrae Theologiae Doctorem et Professorem, Ecclesiarum, Collegiatarum, Florentiae ad Cracoviam Sancti Floriani Custodem, Ecclesiae Pilecensis Canonicum, Cancellarium Lenczyensensem, in Cathedrali Ecclesia Cracoviensi, in Arce Concionatorem, pro Solennitatibus Christi Domini & Beatissimae Virginis Mariae, Curatum Miscogensem, Publicè ad Disputandum, in Augusta D. Jagellonis Aula, Almae Universitatis Cracoviensis, In Lectorio Minorum Theologorum Pro Loco Inter Clarissimos Dominos, Sacrae Theologiae Doctores, Proposita. Superiorum permissu. Anno Dni 1691. Kalend. Septembris. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., k. 2.

Obejmuje Conclusio I—IV. Na końcu Sub auspiciis Franc. Jos. Przewoski Rectoris.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— ob. Barwinkiewicz (1681) — Bialicki Jan (1698) — Biezanowski Stan. (Lampas 1693) — Brunus Piotr (Sublime 1691) — Dwidowski Jan (1681) — Dzielski Wojciech (Diadema 1691) — Fidetowicz Marcin (Gemitus 1693, Insula 1691) — Frezniekier Stan. (1680) — Józefowicz Jan (1685) — Jedliński Seb. (Coronamentum) — Kawalczewski Ben. — Koczowie Stan. (Promontorium 1691) — Kognacki Joh. Andr. (1681) — Lukiński J. A. (Vita post mortem 1693) — Ostawski (1691) — Prokopowicz Kazimierz (Colossus 1691) — Sowiński Th. (Magnitudo 1691).

Jabłonowski Musaeum pol. str. 377. — Świącki Hist. pam. II 212. — Muczowski Statuta 336—7, 349.

WOJEWÓDZKI Piotr. Signa in Mathematica... Vilnae 1708. w 4ce.

Czartor.

Województwa ob. Exempt (wołyńskie 1776) — Kanter Jan Jak. (1770) —

Komisja (ruskie 1789) — Oświadczenie (Kijowskie 1792) — Rozkład (1791) — Rozporządzenie (1793) — Wojewodowie — Zjazdu (do Wilna 1700).

(Wojewski Kryjer Paweł). Armatae preces Confraternitatis Slucensis Providentiae Divinae, avitis armis cataphracti herois Perillustris Magnifici Domini Domini Pauli Kryjer Wojewski Capitanei Sinicensis etc. etc. Neo-Moderatoris sui munificentissimi instructae, atq; sub auspiciatissimam ejusdem inauguratum, inter festivos applausus et candida publicae felicitatis vota, ad secundos evincendos successus in novo regimine, coelo admotae. Anno armatis precibus humano generi expugnantis coelum Salvatoris 1722. fol., k. 5.

Tyszkiewicz w Cz. Dworze.

VOIGT Adam a St. Germano. Beschreibung der bisher bekannter Böhmischen Münzen, nach chronologischer Ordnung, nebst einem kurzen Begriff des Lebens der Münzfürsten, und anderer, auf welche sie geprägt worden; mit eingestrenten historischen Nachrichten von dem Bergbaue in Böhmen. Praga 1771—1787. w 4ce, 4 tomy.

Zob. Antoni Ryssard Bibliografia numismatyczna polska, Kraków 1882, str. 98—9, który pisze: „Dzielo ważne, dla nas użyteczne do typów średniowiecznych, tycaż nas także monety Waclawa II, III i Jana Luksembursyka...”

VOIGT Jan. Cometa matutinus et vespertinus. Dantisci 1681. w 4ce.

VOIGT Krzysztof. Die Vorsorge Gottes... bey dem Grabe... Christian Haderschlieffs... Thorn, Nicolai 1729. fol., k. 2. Tor. Kop.

— Ein tugendsames Weib unter dem Bilde eines Schiffes... Jungfrau Christina Maria Jänichen... Thorn, Nicolai 1729. fol., k. 2. Tor. Kop.

(Voigt Ludwik). Do Wielmożnego Imci Pana Ludwika de Voigta Kapitanana Woysk I. K. M. y Rzeczypospolitey przy obchodzie dnia imienniczego od X. J. S. Z. S. D. W. Roku 1783. Mca Augu: w 4ce, k. 4.

Druk w Warszawie.

Tyszkiewicz w Cz. Dworze.

VOIGT Reinhold Dietrich. De hypocrisi gentilium circa statuas & nummos. Gedani 1711. w 4ce.

Wojkowski ob. Wujkowski (Kontrowersye 1737).

WOJNA (Woyna) Abraham, biskup wileński (ur. 1570? † 1649). Constitutiones synodorum (1633)... ob. Constitutiones — Synodus dioec. Viln. (w t. XXX 157).

Jocher 7571.

(Wojna Abraham). Charitativi Pontificiorum in Polonia Colloquii Consilia secretiora eximie dispalescentia tum ex publicatione invitationis Archiepiscopalis quae Vilnae facta est: tum ex informatione De Negotio reductionis Haereticorum ad Ecclesiam Romanam per Regnum Poloniae, Delegatis qui colloquii eius intimandi causam (sic) Romam missi sunt, tradita... (Toruń, ok. 1645). w 4ce, k. 8.

Jest tu na czele odesza Wojny. Obacz t. XIV 323. — Porównaj: Rybakowski (w t. XXVI 503).

O roli, jaką odegrał w r. 1644 na rozmowie przyj. w Toruniu, ob. Łukaszowicz Wysz. helw. I 246. — Jocher 9588 i noty.

— Immortalis Woynarum Tubarum Clangor ad Mausoleum Illustrissimi ac Reverendissimi Praesulis D. D. Abrahami Woyna Episcopi Vilenensis Primatis M. D. L. personana, ab Alma Academia Vilenensi S. J. funebri panegyri redditus. Vilnae Typis Acad. Soc. Jesu An. M.DCXLIX (1649). fol., 6 ark.

Przypis: Hier. Wład. Sangusko, biskupowi miedn., admin. bisk. wileń.

Hoppe 71. — Janozki Nachricht II 33.

— Symbola Adgratulatoria Rev. Dom. Abrahamo Woyna, Ep. Methonen. Suffr. et Can. Vil. nuper pontificis sacri inaugurato. Vilnae typ. Jos. Kartzan 1613. w 4ce.

— ob. Argentus Jan (1614) — Bobola Jan — Borzęcki And. (Mundus 1643) — Brzeski W. S. (Controv. 1626) — Costenus G. (Decreta 1637) — Kazimierz św. (Officium 1638) — Krecmier J. (1648) — Obryński Kazimierz (Jasna pochodnia 1645) — Olszewski Jakub (1631) — Pogrecki Mat. (1633) — Pontifices — Poradowski Krzysztof

(1634) — Radziminowicz Jan. (Triplex 1631) — Rościszewski Albert — Sarbiewski Maciej Kazim. (Oratio 1631) — Skuminowicz ob. Tyszkiewicz — Tyszkiewicz Teodor (1643) — Wituński Augustyn (Przywilej nieśmiertelności 1649).

Liczne wiersze do niego ob. w zbiorze pt. *Jocoseria* (wydał Nowakowski 1840).

Starowolski Monumenta str. 227. — Rzepnicki *Vilae praesentium* II 189—90. — Janowski *Nachr.* II 83. — Podgórski (Mosbach) *Pomn. do dziejów* 9, 11, 20. — Łukasiewicz *Wyzn. helw. na Lit.* I 204, 214, 246. — Kraszewski *Wilno* II 259, 293, 507. — *Dzieje dobroczyn.* 1820 str. 570. — Rykaczewski *Relacje* II 239. — Białliński *Uniw. Wileń.* II i III. — *Encykl. Orgelbr.* XXVII 643—4. — *Kwiatkowski Panow. Wład.* IV 358. — *Encykl. kośc.* XXXI. — *Finkel Bibl.* III str. 1896.

Wojna (Woyna) Adam Sylwester (Orański) ob. Benedykt XII (1760) — Prokop (Pamięć 1766).

Wojna (Woyna) Aleksander ob. Badowaki Michał (1644).

Wojna Andrzej ob. Grącki And. (Kazanie 1615) — Kolakowski Stan. (Zegar 1612) — Mieszkowski Piotr (1625) — Theodory Stef. (1615) — Zaliwski Kasp. (Lament 1616).

WOJNA (Woyna) Benedykt, biskup wileń. († w Padwie 1615). Synodus dioeciesana episc. Viln. (1602)... ob. Synodus (w t. XXX 156) — *Constitutiones synod. vilnen.* (1613).

Jocher 7573.

— *Gratulatio Illustrissimo ac Reverendissimo Domino D. Benedicto Woyna episc. Vilnensi a Sodalitate B. V. Mariae Annunciatæ Soc. J. Acad. Vilnens. Vilnae, Anno saeculari sacro M.D.C. (1600).* w 4ce, k. 26.

Na odwrocie tytułu: *Insignia gentis*, po czym herb biskupa i dwuwiersz s podpisem Andrzeas Brzesiński.

Pamiętn. Sandom. I 421.

Bawor. — *Bibl. Jerzego Borkowakiego* — Caartor.

— D. O. M. Lapis Angularis aedis S. Casimiro Ducis Lithuaniae totiusq. Sarmatiae Tutelari Divo Sacrae, in percelebri urbe Vilnensi pone domum professam Patrum Soc. Jesu erigi coeptae, a cultrice Bonarum Artium juventute

in Academia Vilnensi ejusdem Soc. Jesu lithotolesticis eulogiis adornatus et Illmo ac Rndmo D. Benedicto Woyna Eppo Vilnensi S. lapidis initiatori jussu divi nuncupatus. Vilnae in Academia Vilnensi Soc. Jesu A. D. 1604. w 4ce, 2 ark.

Wierszem pochwały dla św. Kasimierza. Krasin.

— ob. Bartoszewski Wal. (Pobudka 1614) — Białozor Gabriel (1612) — Białozor Jan (1615) — Bonawentura św. (1612) — Dąbkowski W. (Theses) — Knogler Kwiryn (Symbola 1605) — Krasnodębski L. (Disput. 1608) — Paraens (1618) — Rochovius (Sześć skrzydeł 1612) — Skarga P. (Na treny 1610) — Widziewicz M. (Kazanie 1616) — Wojna Stefan (Strena 1615).

O jego koresp. ob. Korseniowski *Zapiski z ręk. w Archiwum do dziejów liter.* XI (1910) str. 240 i passim.

O jego stosunku do Bellarmina ob. *Baryes Polacy na studiach* (1938) str. 211.

Starowolski Monum. 216. — *Siarczyński Obras* II 326. — *Janowski Nachr.* II 35. — *Baliński Statyst. Wilna* 167. — *Kraszewski Wilno* II 251, 283, 506. — *Wisniewski Hist. liter.* IX 236. — *Rzepnicki Vitae Praes.* II 184—7. — *Święcki Hist. pam.* II 312—3. — *Osiński Żywoty biak. wil.* I 22. — *Pamiętnik Sandomirski* I 421. — *Encykl. kośc.* XXI 272. — *Encykl. Orgelbr.* XXVII 642. — *Baryes* (j. w.) str. 210.

Wojna Cyprian ob. Rotkiewicz Sylwester (1692).

(Wojna Franc.) (1750 † 1813). Do JW. Franc. Woyny Podkanclerzego J. C. K. M. nadworney kancelaryi Obojga Galicyi, kawal. ordd. Orła B. y S. Stanisława starosty Stanisławowskiego. Na dniu (3) grud. 1797. w 4ce, k. 2.

Jagiell.

— ob. Curtius T. (Mowy).

Gazeta Warsz. 1813 nr 50 (biografia).

Wojna Gabriel podkanclerzy litew. († 1615). ob. Batory St. (Gratul. 1579) — Białozor J. (1615) — Dambkowski Grz. (1615) — Poselstwo (1588) — Theodory Stefan (Suprema albo ostatnia 1615) — Urzędowa (z) Marcin (Herbarz polski 1595) — Widziewicz Marcin (Kazanie 1615).

Siarczyński Obras II 327. — *Święcki Hist. pamięt.* II 313. — *Akta jugosapadnoj Rossii* III 300—1 — *Finkel* III str. 1896.

Wojna Gedeon biskup ob. Rutka (Cyrillus 1697).

Archiwum Kom. histor. (Akad. Um.) I 315.

Wojna Georgius ob. Orański — Roszyński St. (1617).

WOJNA Gelazy bazylianin. Ad laetissimas(?) sub ingressum in sedem Metropolitanam Illustriss. Rmi Dni Antonii Sielawa Archiepiscopi Polocensis, Metropolitae Kiioviensis seu Aclamationes, Echo Saphica. Vilnae in Typograph. P. Basilianorum S. Trinitatis. 1642.

Juszyński Dykojon. II 342.

— ob. Wołkowicz (Gemina sagitta 1642).

Wojna Grzegorz ob. Protasowicz Jan (1597).

Wojna Jakub ob. Sitanius Franc. (Poematum 1626).

WOJNA Jan. Ode lectissimis juvenibus Laurentio Krasnostawio et Adamo Sieradzinski dum in Alma Academia Zamoscensi ab Excellentissimo viro Iacobo Skwarski Philosophiae Doctore, Canonico et Professore publico Artium Liberalium et Philosophiae Baccalaurei ritu solenni crearentur dicata a Ioanne Woyna Stud. Poeseos. Leopoli in officina Typographica Ioannis Szeligae Archiepisc. typographi A.D. 1628. w 4ce. Zamojs.

WOJNA (Woyna) Jan Karol z Jasienicy († 1693). *Compendiosa linguae Polonicae Institutio in gratiam exterorum, qui recte ac facile linguam polonicam... videlicet cupiunt a Joan. Carolo de Jasienica Woyna, Equ. pol. elaborata Additum est... Vocabula polonica... Dantisci, impr. Dav. Frid. Rhetius (1690).* w 16ce, str. 6 i 180.

W Praefatio ad lectorem (k. 2) wspomina gramatyki dotychczasowe tj. Stojeńskiego, Volkmara, Rotera i Menizkiego. — On sam pisze dla użytku obcych.

Korzysta z Knapkiego.

Ob. o tej gramatyce: Kopko w *Rospr. filolol.* Akad. Um. t. XLVI (1910) str. 264 (stawia ją wyżej nad gram. poprosodników). — *Łoś w Języku Polskim* 1913 str. 219.

Kop. Tor. — Krasin.

— *Kleiner Lustgarten*, worin gerade Gänge zur polnischen Sprache angewiesen werden 1690. w 12ce.

Łukasiewicz Hist. szkół I 424.

— *Toż...* *Danzig 1693.* w 12ce. Bawor. — Caartor.

— *Kleiner Lust Garten* worinn gerade Gänge zur polnischen Sprache angewiesen werden. *Danzig, Joh. Zach. Stolle 1697.* w 12ce.

— *Kleiner Lust-Garten* Worinn Gerade Gänge Zur Polnischen Sprache angewiesen werden; Gepflanzt durch Joh. Carl Jasienica Woyna, Anno 1693. [Tu ozdobniki]. *Dantzig, Drucks und Verlegts Johann Zacharias Stolle und Sohn.* Anno 1712. w 16ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 312 i k. 3 nlb.

W przedmowie (Vorrede an den günstigen Leser) usprawiedliwia tytuł nadany dziełku. Część I obejmuje: Onomasticam. Jest to spis wyrazów po polsku i po niemiecku uporządkowanych wedle tego, do jakich w części partes orationis należą (nomina, verba, participia). Czyli jest to słownik, który idzie do str. 186.

Od str. 187—234 idzie święta gramatyka polskiej mowy. — Od str. 234 część III: *Die poln. Sprüchwörter* (są podane tylko po polsku, bez przekładu na niem.). — Od str. 255 część IV pt.: *Allerhand Gesprächs.* W przedmowie ostro krytykuje Volkmar (1681), wykazując jego błędy i niepraktyczność jego rozmów. Dlatego ułożył inne. Rozmów jest 16, wszystkie o rzeczach potocznych.

Na 8 ostatnich nlb. kartach podał: *Podrawiania listy* (tak przełożył niemieckie *Grossbrieflein*). Są to krótkie trzy listy po polsku i po niemiecku.

Księga referatów zjazdu Krasieckiego 1926 str. 559. — *Bystroń Prayałowia 1933* str. 45. Bawor. — Jagiell.

— *Kleiner Lustgarten*, worin gerade Gänge zur poln. Sprache angewiesen werden... durch Joseph Carl von Jasienica Woyna. *Danzig, Stolle. 1720.* w 8ce, str. 311. Jagiell. — Ossol.

— *Kleiner Lustgarten*, worin gerade Gänge zur polnischen Sprache angewiesen werden... *Dantzig, Th. J. Schreiber, 1729.* w 12ce. Raczyn.

— *Kleiner Lust-Garten*, worinn gerade Gänge zur Polnischen Sprache angewiesen werden. *Dantzig, T. L. Schreiber, 1746.* w 12ce. Caartor.

— *Kleiner Lustgarten*, worin gerade Gänge zur polnischen Sprache angewiesen werden; gepflanzt durch

Joh. Carl von Jasienica Woyna. Danzig 1756. w 12ce, str. 336. Jagiell.

— Kleiner Lustgarten worin gerade Gänge zur Polnischen Sprache angewiesen werden; gepflanzt durch Joh. Carl von Jasienica Woyna. [Tu ozdoba linia z ornamentu linearnego]. Danzig, Mit Thom. Joh. Schreibers Verlag und Schriften, 1762. w 12ce, k. tyt., str. 336.

W wydaniach późniejszych starają się wydawcy coraz bardziej ulepszać dzieło, zachowując jednak cały jego układ i rząd treści. Tak np. tutaj na str. 191 dodano nazwy pór roku, miesięcy i dni. Na str. 193 dodano obszerny ustęp o polskiej ortografii; w części III (przysłowia) dodano przykład niemiecki przysłowi i swrotów polskich. Rozmów jest tutaj 17, listów 7. Akad.

— Toż... Danzig 1769. w 8ce.

Jagiell. — Ossol.

— Toż... Danzig 1780. w 8ce.

Bentkowski Hist. lit. I 212.

— Passya albo Historia, o męce, śmierci, i pogrzebie Pana Naszego J. Chryst. także i Historia o żalonym zburzeniu miasta Jeruzalem... teraz świeżo tak w Ortografii Polskiej, jako też i w Polszczyźnie poprawione, i do druku podane przez J. K. W. (ojnę). MDCXC (1690). Przydany jest na końcu Katechizm D. Marcina Lutera... We Gdańsku. w 8ce, 4^{1/2} ark.

Dedyk. Trzeciemu porządkowi m. Gd.; pod nią jego podpis z dodatkiem S. (wielki) T. (eol.) K. (and.).

Ob. Schott And. (Analecta 1757)... oraz t. XXIV 106.

(Wojna Jan Karol). Die nach vielen unglücklichen Stunden erlangte Vergänglichkei welche bei Beerdigung des edlen... Carl de Jasienica Woyna lectoris linguae Polonicae in einer kurtzen Rede entworfen. 1693. w 8ce.

Bawor. — Gdań. miejs.

— ob. Bonigk G. (1693).

Wojna Józef ob. Wygonowski Jan.

Wojna Konstanty ob. Kojalowicz Kazim. (Panegyrici 1668).

Wojna Maciej ob. Livonia (supplicantis 1600).

Wojna Marcin ob. Chodkiewicz Georgius (Parentalia 1595) — Kmita Ła-

zarz (1594) — Threni (Parthenicae sodalitates 1594).

(Wojna Michał) (I). Epithalamion quod dom. Michaeli Woyua (1623)... ob. Fabrycy — Szwab.

— Szczęśliwe południe na które... Michał Woyna... kosą podcięty padł (1635)... ob. Płocensis Wojciech.

Wojna Michał (II) i Konst. ob. Kojalowicz Kaz. (Panegyrici 1668).

Wojna Michał (III) ob. Eutropius (Breviarium 1744).

Wojna Orański Mikołaj Hellasz ob. Kojalowicz Wojciech (O uważnym a rozsądnym obrazie wiary 1648 — w t. XIX 403).

WOJNA Orański Pachomiusz, biskup piński prawosławny. Zwierciadło albo zasłona na przeciw Perspektywie X. Kassjana Sakowicza w Wilnie, w druk. OO. Bazylianów 1645. w 4ce.

Przypis Fryderykowi Sapieżale staroście grodziańskiemu i ostriańskiemu.

Jocher 8055. — Maciejowski Piśm. III 849.

Obacz Orański (w t. XXIII 387).

Wojna Paweł ob. Giermański Stan. (1621) — Korzeniewski Adrian (1619).

Jaszyński Dyk. II.

WOJNA Piotr. Auspicatissimus Illmi ac Rmi in Christo Patris ac Domini D. Eustachii Wołowicz D. G. Episcopi Vilmensis, praesularis Enthronismus, a Praenobili Juventute academica Vilmensi Societatis Jesu, summo gratulandi studio ἀμειψως και ἐμμεψως adornatus. A. D. Intra VoCatVs a Deo tanqVam aaron. Hebr. 5. Vilnae in typographeo academiae S. J. (1616). w 4ce, k. 35 nlb. (k. 1 i sygn. A—I₂).

Na odwr. k. tyt. herb Wołowiczów, a pod nim 8 wierszy łac. podpisał Stanisław Serafin Jagodyński. Podsiękowanie imieniem Akademii ułożył prośbą łacińską Piotr Wojna. Po czym wysławiają zasługi Wołowicza biskupa prośbą i wierszem łac.: Władysław Wojna, Mikołaj Zawissa, Idsi Kasimierz Ostroch, Krzysztof Zawissa, Stanisław Wojna, Kasimierz Pac, Jan Lowejko, Stanisław Rasczycki, Piotr Podlecki, Gabriel Ostroch, Jan Horaki, Bartłomiej Krasowski, Stanisław Orłowski, Jerzy Kamiński, Jan Broński, Jan Stetkiewicz, Szymon Piotrowicz, Jan Jędrzejewski, Krzysztof Firlowicz, Zygmunt Ułczycki, Jerzy Drasławski.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

Wojna Plus S. J. (nr. 29 czerwca 1739) ob. Pomey (Pantheon 1768).

Jocher 850.

Wojna Samuel ob. Gliniński Jan (Puncta 1697).

WOJNA Stanisław (I). Honores Emeritos Illustrissimi D. D. Eustachii Wołowicz D. G. Episcopi Vilmensis Veneratvr Stanislavs Woyna cum Reliqvis Mysarvm Cvltoribvs. 1616. fol, k. 10. Na str. odwr. karty tyt. herb.

Pisali tu: L. Loweyko, Stan. Rasczycki, Petr. Podlecki, Gabr. Ostroch, Iohan. Horaki, Barth. Krasowski, Stan. Orłowski, Georg. Kaminski, Ionnes Broński, Ioan. Stetkiewicz, Sim. Piotrowicz, Ioan. Jędrzejewski, Christ. Firlowicz, Sigism. Vlasycki, Ioan. Ravanen, Ioan. Baraszcowski, Pavlus Chobrynski, Iosephvs Macklewicz, Barth. Darnikowicz, Iosch. Sroderus, Georg. Melanowicz, Casim. Maffon. — Na końcu: Epiphonemateon temporale PraesVilis oVataChlVs LitaVICVM... Martinus Sotnicki. Uniw. Wileń.

— ob. Chodkiewicz Georgius (Parentalia 1595).

Wojna Stanisław (II) ob. Paszkiewicz Jan (Fama, Sława 1649) — Witulski Aug. (Dom 1649).

Wojna Orański Stan. (III) ob. Hajewski D. (Zbiór hist. 1780).

WOJNA Stefan Kazim. Illustrissimo Principi Religiosissimo Patri Patruo Colendissimo Domino Clementissimo Benedicto Woynae D. G. Episcopo Vilmensis. &c. &c. Pauperem strenam Stephanus Casimirus Woyna Stud: Humanit: in alma Acad: Vilmensi, suppliciter offert. Anno in partu Virginis MDCXV. (1615). Vilnae, ex officina Jozephi Kartzan. w 4ce, k. 10 nlb.

Jagiell.

Wojna Szymon ob. Ewanhelije (1595).

Wojna Tomasz ob. Paszkiewicz Michał (1740).

Wojna Wincenty ob. Grącki Andr. (1615) — Ślaski Sz. (Pamiętka 1605) — Stankiewicz Adam (Virtus 1615).

WOJNA Władysław. Nobilitatem parentem Illustrissimi ac Reverendissimi Eustachii Wołowicz D. G. Episcopi Vilmensis introducit in suam sedem Ladislaus Woyna (1616). w 4ce, sygn. J.

Są tu wiersze łacińskie: Władysława, Piotra, Stanisława Wojnów, Mikołaja Zawissy,

Egidiusa Ostrocha, Kasimierz Paca i innych.

Jaszyński Dykcion. II 343.

Ossol. — Uniw. Wileń.

— ob. Janczyński Rafał — Sulikowski Mikołaj (Lastitia 1637) — Wołowicz Eustachy (Auspicatissimi 1610). Wojnów familia ob. Dambkewski Grzeg. (1615).

(Wojna). Mała wojna czyli opisanie służby lekkich pułków w czasie wojny. Z francuzkiego. W Warszawie 1774. w 8ce.

Bentkowski II 866—7 podaje: druk w Warszawie u Dąbrowskiego 1812. w 8ce, str. 275. Przez Kapitana de Grand-Maison ze polecenia W. P. Podpułkownika jazdy ochotników Flandryi a przez W. Pułkownika Dalswanowskiego na polski język przetłumaczona.

Ob. Bibl. II 78. (Zapewne w r. 1812 wyszedł przedruk?)

— główna między kotem a myszami, które bacząc się być ukrzywdzone, uczyniły Zjazd y uradziły wojnę przeciw kotowi; przytym o nędzy zaraz po tej wojnie, dla czego w sieci, a nie w innych szatach upodobała sobie chodź. R. P. 1608. w 4ce, k. 2.

Pod tym 8 wierszy do czytelnika. — Druk gocki.

Wisniewski VII 162 cytuje urywek (do czyt.) i podaje, że to ma być satyra ówczesnych przygotowań do wojny domowej(?), oraz że ma zawierać drzeworyt i hohe wiersze o nędzy. Nie podaje, skąd znał egzemplarz.

Wojna duchowna ob. Castaniza J. (Pugna spiritalis 1644) — Mościcki Mik. (1626) — Rozbrat (grzesznika z światem 1719) — Scupoli (albo nauka zwycięstwa 1683, 1767).

Wojna (zarazem literatura pacyfistyczna) ob. Andreas (siedmioletnia 1776) — Andreini (PiekarSKI) — Aurimontanus Eliseus (1649) — Beccaria (Wykład o cnotach i nagrodach 1777) — Bellum — Bromirski (Spór pokoju z wojną 1759) — Chwałkowski J. J. (1667) — Cielecki Teodor (Bellum si in alieno solo gerendum sit 1623) — Erazm Roterd. (Querela pacis profugatae 1518) — Flawiusz (żydowska 1588) — Jastrzębski M. (piosenki z czasu wojny 1608) — Jeney (Sztuka wojny

partyzanckiej 1770) — Jodłowski Wojc. (Quaestio 1712) — Linda Ł. (Oratio de sumendorum armorum iusticia 1652) — Lubomirski Stan. (Rozmowy Artaxerxes 1683; tu o nieszczę. wojny) — Lubomirski Stan. (De vanitate 1718, Próchność rady 1705) — Merlon (pasł-terz podczas wojny 1680) — Mowa o nieszczęśliwościach wojny (1772) — Nax (1789) — Ostrowski Jan (De bello dialysis 1598) — Paleolog (Defensio 1574) — Polidamus (1534) — Przymkowski Samuel (De iure christ. magistratus) — Rychlewicz B. (Panoplia część III 1706) — Rzewuski Wacław (Libellus populorum 1762; tu pochwały pokoju — Zabawki 1762; tu mowa za wojną i przeciw wojnie) — Saint Pierre — Schlichtyng J. (Quaestiones de bello, zapewne rękopis?) — Skarga P. — Skrzetuski Winc. i Kaj. (1776) — Słupecki Feliks — Socyn (Ad J. Paleol. 1571) — Sokolnicki Bened. (1748) — Staszyc (Uwagi, Przesłrogi; tu projekt pokoju wieczn.) — Święcicki (De iure naturae 1769) — Trembecki St. (List do Konarzewskiego; tu silne argumenty przeciw pacyfizmowi oświecenia) — Tylkowski Wojc. (De bono et malo 1691, Szczęście i nieszczęście na wojnie 1678) — Tyszyński P. (Pieśni polityczno-moralne 1785) — Uwagi przyjaciela ludzkości (1794) — Walenty, sługa Stan. Łaskiego (Napomnienie 1545; tu podał argumenty za pokojem w chrześcijaństwie) — Vattel (Dialogue entre Pierre 1768) — Wolzogen (Annotationes) — Zabawy przyjemne i poż. (1774, str. 211—39, tu rozprawa: O wojnie) — Zadora (Traktat de offens. bello 1612) — Zielejewicz Eleut. (z słońcem 1663) — Zle i dobrze.

Kasparok Udział Polaków w uprawie prawa międa, 1885 str. 76 i nast. — Etreicher Stan. Pacyfizm w Polsce XVI stulecia 1930. — Kot Ideologia polit. braci polskich 1932. — Smoleński Publicystyka polska (w Księdze ku czci Balsera 1825). — Encykl. kośc. XXXII 198—47.

Projekt wiecznego pokoju opracował także Leszczyński, ale ten pozostał w rękopisie.

WOJNAR Krzysztof. Mulier amicta Sole et Luna sub pedibus eius; Apo-

calypseos capite XII. magna maximi Dei Homini Mater et Virgo purpurā caeleste in visione B. Simonis resplendens, Florentissimo Ordini privilegium, Confraternitati offert Scapulara, et insurgentis cuiusq. aduersitatis impetum, dum sancto comprimit calcaneo; in annua celebratione venerabundo exornatur stylo. per me... Venerabilem Christophorum Wojnar Art. et Phil: Baccal. Craco: apud Valer. Piątkowski, anno Iubilei Magni Millesimo Sexcentesimo quinquagesimo primo (1651). fol., k. 10. Dedic. Stan. Warszycy Palatino Masoviae. Tytuł następnny: Panegyris Sanct. Virg. Beatae Mariae de Monte Carmelo.

Jagiell.

— Praecursor Domini... B. Ioannes Baptista in festiuitate sua celebratus, per Christophorum Wojnar Phil. Bacc. Cracoviae, typis Andreioviensis 1649. w 4ce, 2 ark.

Ossol.

— ob. Oczkowiec Stan. (Promontorium 1647).

WOJNAR (Wojnar) Praeorscensis Marcin. Carmen Nuptiale Nouis Coniugibus. D. Ioanni Kilarovicio Crosnensi, Viro Egregio, & de literis ac humanitate bene merito, Sponso Et D. Annae Praisneroviciae Virgini pudicissimae, D. Luceae Praisnerovic Ciuis opt: & Consulis vigilantiss: Filiae, Sponsae. A Martino Wojnar Praeorscen: Art: Lib: & Philosoph: Baccalaureo, Scholae Crosnensi Praeceptore, amoris & obseruantiae ergo Dicitvm. A. D. VI. Non: Oct. Cracoviae, Typis Ioannis Szarffenberger. Anno 1611. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 2 nlb.

Zaczyna się: Pictus vere novo floribus undique — Hortus, sorta potis florida nec tere...

Bentkowski Hist. I 251.

Ossol.

— Epithalamium in nuptiis Iohannis Farurey et Leonorae Samuelis Sienieński filiae, a Martino Wojnar Praeorscensi Ph. Bacc. scholae Crosn. praefecto. Cracoviae, typis Kobyliński 1612. w 4ce, k. 6.

Ossol. — Uniw. Lwow.

WOJNAR Sebastian z Tarnowa. Naonia Sarmatica in funere Illustrissimi et Magnifici Domini D. Janussii

Ducis in Ostrog, Comitibus in Tarnow Castellani Cracoviensis, Włodymirien. Circassien. Białocerkiewien. Bohuslavian. &c. Capitanei, Domini sui Clementissimi a Sebastiano Wojnar Almae Academiae Cracov. Studioso facta, cuius piis manibus 4. Novas Novembr. Anno MDCXX. (1620) iusta peracta. Cracoviae typis Antonii Wosiński. w 4ce, k. 3 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Ostrogskich, a pod nim 8-wiersz łaciński.

Muczkowski Statuta 289. Akad.

— ob. Passerowiec Stan. (1626).

Wojnarowicz Jan ob. Charzewski J. (Zenith 1752).

WOJNAROWIC (Wojnarowicz) Stanisław. Corona ex Lauru contexta qua redimiti nouem adolescentes, in Philosophia Primae Laureae titulum meruerunt. In quorum laudem et gratulationem V. Stanislaus Wojnarowicz ejusdem Laureae candid. haec carmina cecinit A. Domini 1650. Die 13 mense Octobris. Cracoviae, apud Martinum Filipowski. w 4ce, k. 7.

Ded. D. Nicolao Oborski, J. U. doct., proton. apost. etc. Na odwrócie karty tyt. herb i sześciowiersz łaciński.

Obejmuje wiersze na cześć: Marc. Winklera, Jak. Rorajskiego, Franc. Przewoskiego, Jana Ryszkowicza, Wal. Ziachowicza, Jana Fressela, Macieja Brewczyńskiego.

Jocher 1418. — Muczkowski Statuta 324.

Jagiell. — Ossol.

Wojnarowski Jan ob. Franconius (1612).

WOJNARSKI Jan. Apotheosis Philosophiae cum XI. VV. secundae laureae Licenciati, Antiquorum Philosophorum nominibus per Clariss. et Magnificum Dnum D. Laurentium Smieszkwicz Philosophiae ac Medicinae doctorem et prof., Almae Acad. Crac. Procancellarium et Rectorem Vigilantissimum, insigniti, Artium Magistri et Philosophiae doctores opera Excellentiss. et Doctiss. D. D. Jacobi Suski Collegae Minoris, in universali Regni Poloniae Gymnasio, renuntiarentur a Joanne Wojnarski Secunda laureae licenciato, celebrata Anno a partu Virginis MDCXLVI. (1646) d. XIV. April. Cracoviae typis Piątkovianis. w 4ce, 2 ark.

Na odwr. str. tyt. herb Łódzia. Przepis prozą Łukassowi Opalińskiemu podkomorzemu poznańskiemu. Rozpocyna się od pochwały Akad. — Po czym pochwały z osobna dla każdego nowoogłoszonych doktorów: Jan Misalski, Sylwester Urbanowicz, Stefan Goscki, Wojciech Nacerein, Jan Nyklasseski, Jakub Rejnekier, Jan Kraus, Jan Karpiński, Jan Sieprawski i Tomasz Brzeziński. — Na końcu herb Akad. i pod nim 4-wiersz. Zamoj.

— Leo pacificus triumphatrice amoris dextera, imartialibus insigniis exarmatus, et ad festivos Hymenaei applausus aurea gentilitii stemmatis corona liliis rosisque nuptialibus contexta coronatus. Clarissimis vero Neosponsis, generoso ac magnifico Dno D. Joanni Szorger et integerrimae ac pudicissimae Virgini Rosaliae Constantiae spectabilis et magnifici Dni Petri Golecki consulis Crac. lectissimae filiae. Ad felix novi conjugii auspiciu, cum officiosissima gratitudine et votivo applausu dedicatus, a M. Joanne Wojnarski, Phil. Doct. et in Alma Univ. Crac. prof. Anno salutis humanae 1654, die 15. mensis Novembri. Cracoviae, apud Lucam Kupisz S. R. M. typ. fol., k. 9 nlb.

Muczkowski Statuta 315. 318.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

Wojnarski Sebastian ob. Passerowiec Stanisław (1626).

Wojnianka Anna Jadwiga ob. Krauski Dominik (1642).

Wojnianka Anna Magdalena ob. Jagodyński Stanisł. Seraf. (1614).

Wojnianka Eleonora ob. Białozor Fr. (1692).

Wojnianka Marusza ob. Protasowicz Jan (1597).

WOJNICKI Franciszek od św. Kazimierza, pijar. [Pytania z dawnej i nowszej historii kacerskiej]. 1751.

Podobno został ten druk smieszony dla niektórych miejsc drażliwych.

Janowski Lexicon II 146. — Horanyi Scriptores Piarum II 850. — Jocher 9821.

WOJNICKI W. Komornik Woynicki przynosi sprawę: z WW Peżarskim Skarb. Łomżyń i Taylerem Porucznikiem I. K. Mei (o spadek po Krzysztof Desztoungu). (Wilno 1789). fol., k. 5 Jagiell.

Wojnicki Józef ob. Iwanicki Paweł (1746).

WOJNICZA (z) Ambroży, dominikanin. Theothelimerminia seu divinae voluntatis interpretatio publicae disputationi exposita. Jaroslaviae 1626. w 4ce, ark. 2.

Barzes Rya dziejów s. kasn. II 79. — Jocher 3458 i 5831.

Wojnicz Wojciech S. J. ob. Juglaris Al. (Dei hominis 1643).

Wojniów ob. Druszkiewicz Stan. (1677).

WOJNIŁOWICZ Adam. Mowa JW. JP. Adama Woyniłowicza Koniuszego Województwa Nowogrodzkiego y Posła na Sejm Ordynaryiny r. 1776 men. 7bris 20 dnia miana. fol., k. 2.

Bibl. w Suchoj — Czartor. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

WOJNIŁOWICZ (Woyniłowicz) Florian. Propositiones Ex Universa Philosophia. Sub Auspiciis Illustrissimi Ac Excellentissimi Domini Domini Joachimi De Litawor Chreptowicz Procancellarii M. D. Litt: Equitis Aquilae Albae Et Divi Stanislai Praefecti Orensensium &c. &c. &c. A Floriano Woyniłowicz Anno studiorum suorum ultimo exeunte In Academia & Universitate Vilnensi Defendendae. [Tu rycina: nad górzystym krajobrazem unosi się aniołek z wieńcem i książką w rękach]. Praeside A. R. D. Joannae Erdman Sacrae Theologiae Doctore, Philosophiae Professore. [Tu ozdobna linia]. Anno 1776. Mense Junio Die 16. w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Obejmuje tezy z logiki, ontologii, psychologii, teologii, fizyki ogólnej (teoretycznej) i stosowanej (optyka, hydrostatyka, hydraulika), z filozofii moralnej, prawa, natury, etyki, polityki. Na k. C: De electricitate. Żadnych nazwisk nie przytacza; ujęcie tradycyjne. Autorem był zapewne prof. Erdman. Czartor.

— Sprawa JWW. JPP. Floryana Woyniłowicza Sędziego Ziem: Nowogr: Kawalera Orderu S. Stanis: i Józefa Korbuta Czesznika Nowogrodzkiego, z JWW. Michałem Grzegorzem Generalem Inspektorem byłych Woysk Litt: Oycem, Pawłem Starostą Wołkowskim Debitorem, Weroniką z Scypionow Zoną

Sty z Konopnicy Grabowskiemi Kawalerami Orderow Polskich. (1789). fol., k. 6 nlb. Uniw. Wileń.

— Prozby JWW. Woyniłowicza Rotmistrza Kawaleryi Narodowej W. X. Litt: Kawalera Orderu S. Stanisława, i Korbuta Czesznika Pttu Nowogrodzkiego, z JWW. Grabowskiemi (1799). fol., k. 2 nlb. Uniw. Wileń.

(**Wojniłowicz Lucidus**), opat bazyliński. Carmen quo... domini Lucido Woyniłowicz... Diem Sacram divinissimi indigetis sui Lucidi martyris obseuti theologi scholastici Vilnenses... sui... gratissimi animi exhibuerunt documentum. (Vilnae) 1779. w 4ce, k. 4. Uniw. Wileń.

WOJNIŁOWICZ Michał dominikanin, przeor wileński († 1694). Drzewo. [Tu w ozdobnej ramce. — Na drugiej karcie tytułowej:] Drzewo Iego Mosci Pana Stanisława Iana Wielmożnego Iego Mosci Pana P. Andrzeia Kazimierza Skorobohatego Skarbnego W. X. L. Pierworodnego Kochanego Syna, Roku 1658. dnia 4. Octobra, na ziemi żyć poczynającego. Roku 1681. dnia 10. Augusta, W Niebie Do nieprzeżytey wieczności, y widzenia Boskiego Mądra, pobożną, światobliwą, Pasterską dyspozycyją Iasnie Wielmożń: I. M. X. Stanisława z Lubraniec Dąbskiego Biskupa Łuckiego, Nominata Plockiego zaprowadzające. Przez X. Michala Woyniłowicza S. Th. Doktora Exprowincyala, y Oycy pierwszego Prowincyey Litewskiej, Kaznodzieię Ordynaryinego Wileńskiego S. Duchá, Zakonu Kaznodziejskiego Dominiká S. słowem Bożym Przy pogrzebowey tegoż Młodzianá Lustrze, Roku 1682. dnia 16. Iunii, w Warszawie, w Kościele OO. Dominikanow Doyrzane y Obiawione. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Dedykacja pierwsza do bisk. Stan. Dąbskiego, druga do A. K. Skorobohatego. — Na końcu D. O. M. (nagrobek po łacinie). Rzeźb cała, jak wszystkie kasania k. Woyniłowicza, bez konkretnej treści.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Exvltavit. [Na drugiej k. tyt.:] Exvltavit Iasnie Wielmożnemu Iego

Mosci Xiędzv Mikołaiowi Stephanowi Pacowi Biskvpowi Wilenskiemu Przy Solennym dziek czynieniu Panu za otrzymaną w Rzymie Expedycyą W dzień nawiedzenia Elźbiety od Nayświętszey Bogarodziey Maryey Panny Roku 1682. Dnia 2. Iulij. w Kościele Oycow Dominikanow Zakonu Kaznodziejskiego W Choroszcy Máiętności dziedziecney Tegoż Iasnie Wielmożnego Fundácyey Słowem Bożym Przez X. Michala Woyniłowicza S. Th: Doktorá Exprowincyala, Oycá Pierwszego, Tegoż Zakonu Prowincyey Litewskiej, Kaznodzieię Ordynálnego Wileńskiego S. Duchá Ogłoszone. Za pozwoleniem starszych Do druku podáne. [Tu w ozdobnych liniach:] w Wilnie w Drukarni Oycow Franciszkanow R. 1682. w 4ce, k. 2 tyt. i k. 7 nlb. (sygn. C₁).

Dadyk.: Do J. W. biskupa (Paca), dat. ex conventu ord. Praed. 15 sept. 1682.

Bez treści, same ogólne mackaronizujące jęsykiem.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Nayniższy z Naywyższego J. W. Jego Mosc Pan Alexander Hilary Połubiński Marszałek Naywyższy W. X. L., Wołkowyski, Bobrojski, Paryczycki, Koleczycki, Jezierzyski, Wielatycki, Głowsownicki, Zydykański Starosta ekonomii Brzeskiej administrator, J. K.M. pułkownik podczas pogrzebowey chmury w Dereczynie R. 1679 d. 7 Grudnia Słowem Bożym przez X. Michala Woyniłowicza S. Th. Doktora Prowincyala litewskiego OO. Dominikanów z żalnością doyrzany, z płaczem ogłoszony. w 4ce, k. 30 nlb.

Przypis proszą Zofii Wołkowiecównie Połubińskiej, żonie zmarłego. Bardzo mało szcegółów do życiorysu zmarłego.

Na karcie 15 v. odsyła ciekawych „do linij JOSw. Domu tego Xiędzát z Lubna Połubińskich odemnie w r. 1675 na świat wydanej” — a na karcie 16 snewu pisze: „jako Arbor informat Illustrissimae Propaginis Połubianae”.

Bawor. — Bibl. w Suchoj. — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Pszczółka. [Na drugiej karcie tytułowej:] Pszczółka z Ziemskiego Kwieścia, do Niebieskiego leżąca Ulá,

Wielmożna I. M. Páni Konstancya Hilary Wollowiczowna Grabinska Wojewodztwa Brzeskiego Chorążyna w Berezie Roku 1678. Dnia 23. Márcá Przy Pogrzebowey Pogodzie, Przez X. M. W. S. Th. D. P. W. D. S. W. K. L. Z. K. D. S. Słowa Bożego kunsztom Osadzona. [Na końcu:] Vilnae Typis Franciscanis, 1678. w 4ce, k. 20 nlb. (sygn. E₄).

Na odwr. k. tyt. wiersz Iac. Ad lectorem. Dedyk. Jerzemu Wład. Grabinskiemu. — W kasaniu pochwały i podziękowania imieniem zmarłej. Końców: Nagrobek (wierszowany) i cytát ze św. Augustyna.

Akad. — Bawor. — Bibl. w Suchoj — Czartor. — Jagiell. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Relikwia. [Na drugiej karcie tytułowej:] Relikwia Wielmożnego IEGO mści Pána P. Emmanvela Evstachego Brzostowskiego Ręce y Serce W Berezie Roku 1678. Dnia 22. Márcá Przy Pogrzebowym Akcie Przez X. M. W. S. Th. D. P. W. D. S. W. K. L. Z. K. D. S. Słowa Bożego dźwiękiem Ogłoszona. [Na końcu:] Vilnae Typis Franciscanis 1678. w 4ce, k. 32 nlb. (sygn. H₄).

Dedyk. do Cypr. Pawła Brzostowskiego referendarza W. X. L. W kasaniu żegna jego imieniem całą rodzinę. Na końcu epitafium po łacinie i cytát ze św. Grzegorza.

Kraszewski Wilno IV 208 zwie zmarłego Brzostowski. — Bandtkie Hist. dr. Kr. P. II 314. — Chłódowski Spis dod. 19.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Błogosławiona Rosa Indyanka Zakonu kaznodziejsk. Dominika S. krotko opisana. w Wilnie w Drukarni Akadem. Soc. Jesu. 1668. w 4ce.

Przypis Izabeli Lackiej Chodkiewiczowej starość. mozyr., podpisany: Michał Woyniłowicz S. Th. D. Prowincjal Litew. Z. K. Jocher 8577. Akad. — Uniw. Wileń.

— Rosa. [Na drugiej k. tyt.:] Rosa Bogu Y Lvdziom Miła Y Przyjemna, Iasnie Wielmożna Iey Moś Páni, P. Marcibella Anna Ná Dąbrownie Zásławiu Hlebowiczowna, Oginska Woiewodzina Trocka, Mścibowska, Dorsu-niska, Rochaczewska, Staroscina, Roku 1681. dnia dwunastego Grudnia Ziemie do Niebá y przez śmierć przeniesiona, W Rosi Roku 1683. dnia dwunastego

Stycznia w Kościele Oycow Dominikanow przy S. Dveh w Wilnie, Przez X. Michała Wojniłowicza, S. Theol. Doktorá ExProwincyała, Pierwszego Oycá Prowincyey Litewskiej, Przeora Poporskiego. Tegoż Zakonu Káznodziejskiego Dominiká Świętego Słowem Bożym Obiawiona. [Na końcu:] W Warszawie, W Drukarni Oycow Scholarum Piarum, Roku Páńskiego, 1683. w 4ce, k. tyt. 2 i k. 16 nlb.

Druk gocki.

Dedyk. do Marejana z Kozieleka Ogińskiego, wojaw. trockiego, podp. X. Michał O. (Jciec) P. (Jerwszy).

Wychwała cnoty smarłej, pocienna pozostałych, m. i. siostrę Katarzynę Sapieżynę. Opisuje, jak smarła nie lubiła lepić muszek (czarnych makul) na twarzę. Na końcu nagrobek wierszowany.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Warsz. powss.

— Snieg Ogień. [Na drugiej k. tyt.:] Snieg Ogień Iasnie Oswieconi Ierzy Woiewodzie Trocki Ian Marszałek Braclawski z Kozieleka Oginsey W ognistego Ducha S. OO. Dominikanow Bazyliee Przy pogrzebowej lustrze Przez X. Michała Wojniłowicza S. Th. Doktora Prowincyala Prowincyey Litewskiej Zakonu Kaznodziejskiego Dominika świętego w Wilnie Roku 1680. dnia 5. Novembra. Niezniszczeni, Doyrzrżani, Ogłoszeni. w 4ce, k. 2 tyt. i k. 45 nlb.

Na odwr. drugiego tytułu młodzioryt herbu i 4-wiersz Iac. — Dedyk. Marejanowi Aleks. Ogińskiemu i jego żonie Marcelli z Hlebowiczów.

Jerzy Ogiński, syn Marc. Aleks. zmarł w drugim roku życia — stąd śnieg. Jan Ogiński zmarł w 47 roku życia (był żołnierzem — stąd ogień). Przeważną część kazania zajmują podziękowania, rozwickle motywowane dla wszystkich koligatów przybyłych na pogrzeb. Na końcu wiersze i nagrobki dla zmarłych.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Przędz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powss.

— Summariusz życia i cudow niektórych S. Ludwika Bertranda Zakonu Kaznodziejskiego od Klemensa X. kanonizowanego. w Wilnie 1672. w 4ce. Jocher 8540 i noty. Bawor.

— Tomasz Kazimierz Girski... Kazanie pogrzebowe... przez X. Michała

Wojniłowicza. Wilno, w drukarni Akad. S. Jesu 1672. w 4ce. Uniw. Wileń.

— Trop Sprzęgłego przez śmierć cugu sześciu rodzonych Braći Wielmożnych Ich MM. PP. Władysława, Samvela, Krysztopha, Thomasza, Kazimierza, Iana Wilczkow. Iasnie Wielmożne^o Kasztelana Smolenskigo, I. M. P. Samvela Karola Wilezka Vkochanych Synow: Przy pogrzebowej, w Kościele Pietuchowskim, Roku 1666. Marcá 16. poroszy, Przez X. Michała Wojniłowicza S. Th. Lektora, Przeora Wileńskiego S. Duchá, Wikaryego kontraty Litewskiej Zakonu Kaznodziejskiego, y Ordynaryjne^o Nauk Bakalarzá przyjęty, y z Ambony odgłosom słowá Bożego ziawiony. (1666). w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Wilczków (Podkowa) i wiersz polski. — Dedykacja Samuelowi Karolowi Wilczkowi, kaszt. smoleń., ojcu smarłych.

W kasaniu pochwały zmarłych. Zmarli na morowe powietrze w Lublinie, gdzie na naukach byli. Należeli do kongregacji jezuitkiej i odnaciłali się pobożnością. Najstarszy Władysław miał lat 20, najmłodszy lat 12.

Ossol. — Uniw. Wileń.

— ob. Acta capituli (1668, 1688). Chłędowski Spis 19, 24. — Baręcz Dzieje zak kazn. II 279. — Encykl. Orgelbr. XXVII 651.

WOJŃIŁOWICZ Romuald. Kazania święteczne na rok cały W. J. P. Stanisławowi Łopotowi Bykowskiemu Strażn. Woysk. W. X. L. staroście Bobrujskiemu, Woyskiemu y Pisarzowi grodzkiemu woiewodztwa Nowogrodzkiego iako mecenasowi swojemu od X. Romualda Wojniłowicza S. J. dedykowane. R. 1756. w Nieświżu w druk. Radziwiłł. S. J. w 4ce, k. 4 i str. 568. Brown Bibliot. 431, 501. — Encykl. Org. XXVII 651. — Jocher 4527.

Czartor. — Przędz. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

(Wojniłowiczowie). Sprawa WW. JPP. Wojniłowiczow i dalszych Sukcessorow i Sukcessorek zesłego Józefa Wojniłowicza Łowczego Nowogr. z JW Anną z Jundziłłow Morawską Generalową Woysk Rossyjskich. Do podniesienia Dekretu Ziemskiego Grodzień.

w R. 1799 Julii 15/26 dnia zapadłego w punktach appellacya objętych, a w dalszych approbaty. (Wilno 1799). fol., k. 1.

Dopisano: Wojniłowicz sam aktor pisał i odbywał. Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Sprawa JW. JPP. Franciszka Instygatora W. W. X. Litt: Józefa Sędzica Nowogrodzkiego, Mikołaja Podpulkownika Buławy Polney w stopniu swoim, oraz W. JP. Wincentego, nastatek Ignacego Kapitana Woysk Litt: Wojniłowiczow. z WW. JPP. Suchodolcami, Maszewskimi, Kaczyńskimi, Grotuzami, Iwanowską Starościna Minską, oraz Mikołaiem Chorażym Nowogrodzkim i Janem Sędzicem Bratem Jego, Wojniłowiczami (po 1791). fol., k. 7 nlb. Uniw. Wileń.

— Sprawa WW. JPP. Wojniłowiczow i dalszych Sukcessorow i Sukcessorek zesłego Józefa Wojniłowicza Łowczego Nowogr: z JW Anną z Jundziłłow Morawską Generalową Woysk Rossyjskich. (1799). fol., k. 1 nlb. Uniw. Wileń.

— Petyta WW. JPP. Wojniłowiczow przeciw JXX. Dominikanom Konwentu Dereczynskiego. (1790). fol., k. 2 nlb. Uniw. Wileń.

— ob. Jesiersey — Mikulicz Wino. (Prośby 1799) — Šobański Bern. (Replika 1799) — Suchodolcowie — Tynkhaus.

Wojniła Apolonia († 1636) ob. Załski Samuel (Mądra 1636).

Wojnów (z) ob. Brzezioka, Dorohoztajska, Sapieżyna, Wolaka.

Wojno pułkownik ob. N. J. (Wiersz).

Wojnowicze Kasper i Antoni ob. Bucewicz M. (Sprawa).

WOJNOWSKI Jeremi z Podola. Carmen gratulatorium ad Illustrem et Magnificum Dominum Dn. Jacobum Comitem ab Ostrorog Capitaneum Pannon. et Majoris Poloniae generalem. Anno 1566. w 4ce.

— Illii opugnatio per Herculem facta heroico carmine descripta, A Jeremia VVoinovio equite Polono. Ad generosum Dominum D. Ludovicum

Baronem à Putbus etc. Francofordiae cis Viadrum 1567. w 4ce, k. 6.

Zapewne toż samo, co następne? Wierabowski II 1441.

Berliń. publ. — Petersb. publ.

— Descriptio Troianae Oppugnacionis, per Herculem factae, Heroico Carmine, per Ieremiam Woinovium E. P. Ad Magnificum D. D. Nicolaum Iazłowiecki, de Buczacz: terrarum Russiae Palatinidem: ac Sniatinen: Czerewonogrodend; &c. Capitaneum &c. &c. [Tu sygnet drukarni: obelisk przebijający chmurę; pod chmurą sznur ptactwa]. Cracoviae In Officina Lazari, Anno Domini M.D.LXXXVI. (1586). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrocie k. tyt. krótki przypis Magnifico Capitaneo Sniatynensi (tj. Janłowickiemu). Tu mówi, że chciał przesłać sily przekładać Q. Curtiusa, ale go editio Modiana na czas nie doszła. Myślał przede o przekładzie polskim Daretis Phrygii ant Diotis (sic) Cretenais; ale historia pierwszego namiętnała męstwo Trojan, a drugi (Diotis) „nostra lingua donatus videbatur propter graecam brevitatem plane insipidus”. „Visum saltem est ex eo describere priorem ad Trojam Graecorum expeditionem ad Laomedontis usque manu Herculis interitum”... Datum Lublini 1565 decimo Cal. Jul.

Mimo tej zapowiedzi nie będzie to przekład z Diotisa, lecz przeróbka, bo mówi na początku o Tatarach (Scythae), poskromieniu Wołosy i o podolskich Wojnowskiego: Pros ton auton dedekastichon... i Epigramma Iacifskie (o treści: Salve dulcissima vitis). Czartor.

— Historia Susannae ex Danielis capite XIII. heroico carmine reddita. Francofurti ad Viadrum 1567. w 4ce. Berliń publ.

— In Discordiam Et Tmvlivs Electionem Regiam subsequos. Sylva Ieremiae Woinovii, Eq. Podol. [Tu sygnet drukarni Andrysowica: obelisk]. Cracoviae, Ex Officina Lazari, Anno Domini M.D.LXXXVIII. (1588). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Druk piękną kursywą. Wychwała Zygmunta, sławie m. i. jego pobożność. Wskazuje na niebezpieczeństwo tureckie. Cui fortuna domus instauranda Jagelli est data... civillem tua virtute tu multum exaequa... Jęsyk Iac. i sztuka

wierszowania na wysokim poziomie artystycznym.
Wierzbowski III 2847.
Akad. — Bawor. — Czartor. — Daikow — Jagiell. — Ossol. — Zamoj. — ob. Acciajoli Donat — Plutarch (Annibal 1593).

Obszernie opowiada o nim Laur. Müller (Sept. Hist. 1595 str. 78—80), sławiąc jego naukę, talent poetycki, zdolności językowe. Umiał po tatarsku i hebrajsku perfectissime. Z biblioteki despoty wołoskiego miał u siebie dużo rękopisów, m. i. Ciceronis de Rep. pisany złotem na pergaminie. Pokazał on Müllerowi o sześć dni od Boryatenu grób Owidiusza z napisem Iacina. (niewątpliwie afabrykowanym w w. XVI), który już nie ze wszystkim był czytelny. Na Wołyniu utrzymywano, iż kości Owidiusza zostały stąd zabrane do Kijowa. Było to gdzieś niedaleko ab Ponto.

Jaszyński II 342. — Siarczyński Obraz II 327. — Wiszniewski Hist. lit. VI 309, 542. — Maciejowski Piśmien. III 362. — Święcki Hist. pam. II 538—42. — Dzienn. Ministerstwa Oświec. Petersb. 1857, stycz. — Baudtkie Hist. druk. I 394. — Bielowski w Bibl. Warsz. 1854 LIV 375. — Tenże Wstęp krytyczny 1850 str. 272. — Kot U źródeł. — Przychocki Grób Owidiusza w Polsce 1920, str. 7—11 (sądzi, że on to ułożył apokryficzny nagrobek Owidiusza). — Encykl. Orgelbr. XXVII 651. — Finkel Bibl. III str. 1896.

Wojnowski Stanisław ob. Karśnicki J. (Patron 1718).

Wojny ob. Kamiński Fulgenty (greckie 1773) — Paprocki Franc. (znaczniejsze 1763) — Poszakowski (święte dla odzyskania ziemi 1749) — Wołodkiewicz Ch. (w Inflanciech 1610).

Wojowanie ob. Perspectiva (1622) — **Wojna** — **Wojsko**.

VOISIN J. De SS. Trinitate adversus disceptationem Antitrinitarii anonymi. Parisiis, Piget. 1647. w 12ce.

Tu polemizuje z Jon. Schlichtingiem, o czym Bock I 797 (wymienia też inne prace wydane z tego powodu).

Wojsko. (Projekt ok. 1790). fol., k. 2. T. P. N. w Poznaniu.

Wojsko (wojskowość, sztuka wojskowa) ob. Abocourt (1779; o werbowaniu za granicę) — Actum (1788—1794; liczne ustawy w kwestiach wojskowych) — Aigner (Nauka o kosach i pikach 1794) — Akt konstytucyj

(1788—1790; ob. Actum) — Albertus z wojny — Alexandrowicz Fab. (Głos 1793; o ruinie wojska) — Annotacje — Aqua And. (bombardieri 1623) — Armeen (1674) — Artykuły (Franc. II 1798) — Artyleria (odsyłacze) — August III (saskie 1735) — Awans (1790) — Baccellini (Aforismi militari 1610) — Bakalowiec J. (fortece 1771—1777) — Bałtyk (Mare 1638; tu o flocie polskiej) — Bauman (Ars equitandi 1640) — Bembus M. (Bellator christ. 1617) — Bernowicz M. (1782) — Bezout (1781) — Bielicki Leon (Propozycja 1790, 1791) — Bielski Jan (Widok IV 1763) — Bielski M. (Sprawa rycerska 1569) — Biester (rysunki Chodowieckiego 1796) — Bogatko (Scientia architecturae, pyrotechnicae, mathem. 1747) — Boot Abr. (1632) — Branicki Fr. (regulaminy 1775, uniwersały 1785) — Braun Ernest (Artilleria 1682) — Brodowski (Wyłożenie przymiotów 1775, Corpus juris 1750) — Broseius J. (Archit. milit. a Gesnero 1624) — Brühl (Artykuły 1775) — Buxhevdn (1795) — Bydgoszczy (z) M. (Żołnierskie nabożeństwo 1610) — Bystrzonowski Wojc. (1743; tu o taktyce) — Campament (1730) — Carosi (1781; tu o wojsku i o jeździe narodowej) — Centuria poetica (1666) — Chodźko (Projekt) — Chrzczonowski Mik. (1791) — Chomiński (1788) — Cieciszowski Jan (Miernictwo 1786) — Cielecki Teod. (in proprio potius solo bellum 1623) — Ciemniowski Andrzej (Projekt 1793) — Coaequacya w płacy (1697) — Coccei (Regulament 1770) — Connor (1700) — Considerations (1774) — Czacki (władza 1788) — Czamarka (1791) — Czapski Franc. (1788) — Czartoryski Adam — Deklaracja (1717) — De la Curne (o rycerstwie 1772) — Departament wojskowy — Deputacja — Dienst Reglement (1755) — Dłuski M. (Practica 1670) — Dohna Krz. (Manifest 1759) — Doniesienie (1788) — Dyspartymnt (1763) — Dyspozycja (1717) — Działyńscy (Sztuka wojenna 1765) — Engelke J. (armaty 1708) — Etat scu

tys. (1789) — Etat... ob. Raspe (tu ryciny mundurów 1781) — Exercise (1766) — Excerpt (1789, 1793) — Explicacya (1775) — Extracte (1656) — Favrat (wojna z r. 1794) — Firlej (De bello) — Flemming J. H. (hetmani, komenda 1702, 1716) — Fredro A. M. (liczne jego pisma z tej dziedziny 1675) — Frontinus (1609) — Freytag (Architectura militaris 1631) — Fundusz — Garlicki T. (Mowa w rynku krakowsk. 1768) — Gaski G. (Lux 1724) — Gąsowski J. (Mowa 1788) — Głos dowod. (1788) — Głos obywatela (1789) — Górski Stan. (Głos 1788) — Gorzeński M. (1788) — Gostkowski Paweł (1793) — Grabowski P. (Posp. ruszenie 1595) — Grajewski (1786) — Granowski Kaz. (1763) — Griesheim (Die Pflichten 1777, Refl. sur form. 1789 — o kawalerii) — Grodzicki Fr. (Scientia militaris 1747) — Gruszczyński Wal. (1777) — Grzech Achanów (1649) — Hetman — Hogrove (Miernictwo 1790) — Holmsdorf (1780) — Husarze — Jabłkowski Józ. (Relacja 1780) — Jabłonowski St. (1685) — Jabłonowski Józef (Dodecas 1754; rozprawa o hetmanach) — Jabłonowski Józ. Prus (1786) — Jezierski Jacek (1789—1791) — Jordan Walawski (Kampament 1730) — Juniewicz M. (Refleksje 1753) — Kadeci — Kalendarzyk polit. (1787; tu mundury) — Kampenhausen (Apologia kopii 1747) — Kantony (odsyłacze) — Karczewski (Objaśnienie) — Karśnicki L. (korpus kadetów 1789, kantony 1791) — Katedchizm rycerski (Czartoryskiego) — Kawaleria (1789) — Kayzer (Taktyka 1794) — Khevenhüller (Ars militaris 1760) — Kiński F. K. (Służba 1787) — Kirys hartowny (ob. Nieradzki) — Komisja wojskowa (porównaj pod: Uniwersały) — Kossowski Roch (1789) — Kozacy — Kozłowski J. (Ars 1744) — Krasiński J. (rosyj. 1789) — Kriegs Operationen (1730; kampament) — Krzucki Ignacy (Sposób powiększenia 1788) — Krzywda (1712; tu o hibernach) — Kublicki St. (1789) — Kulnicki (1793) — Kurzeniecki Ign. (Mowa

1786; o Regulaminie) — Kwarciani — Kwit — Łacki Adam (Hetmani 1777) — Łanowe wojsko — Łaski Stan. (Postęp rycerskie 1599) — Leszczyński Stan. — Libellus suplex (Flemming 1716) — Lipski (rosyj. 1776) — Lochowski (1677) — Lokacja zimowa (1717) — Lubomirski St. (De vanitate 1699 — i inne jego pisma) — Małachowski J. N. — Męciniński J. (Kazanie 1790) — Mikorski Dion. (rosyj. 1793—1794) — Modrzewski Frycz (De emend. 1551; tu księga o wojnie) — Mohl (Theses ex arte 1762) — Moszczeński Wojc. (Relacja, departament) — Mundury — Myśl obywat. (1788) — Myśl nad stanem (1789) — Myśli nad projektem milicji (1788) — Myśli ulepszenia wojska (1789) — Nagroda — Namowa żołnierska (1622; o podatkach rycerstwa) — Naruszewicz (De munitionibus 1609) — Niemcewicz J. (rosyj. 1794) — Nieradzki (Kirys) — Niesiołowski (Otia 1743) — Niezabitowski Stef. (Projekt 1793) — Objasnienie (koronne, służby 1769) — Odmiany rządu wojsk. (1788) — Ogiński M. K. (Myśli o rzeczy wojennej 1789) — Olszewski Marcin (Rozsądek 1663, Projekt etatu 1788) — Olszowski And. (Odpowiedź posłom) — Opaliński (Satyra 1654) — Opatrzanie — Ordynacja (saskiego 1715, wojska zaporosk. 1625) — Ordynans (1778, 1785, 1789) — Oszczędzenie (1791) — Paprocki B. (Hetman 1578) — Perspectiva (porządki 1622) — Plata i chleb (1771) — Plichta (Projekt) — Pobór (1789) — Polak (1791) — Poniatowski Michał (1788) — Poniatowski Stan. (general) — Poprawa — Postanowienie (1700) — Potocki Ignacy (1788) — Potocki Michał (Uwagi) — Potocki Stan. Kostka (artyleria 1791) — Powinności brygadierów — Pow. żołnierza (1789) — Problemata matemat. (1751) — Proceder pewny (1775) — Projekt (liczne projekty zwłaszcza z czasów sejmu 4-letn. i 1793, projekt etatu 1788, komisji, kompanii, sotni, komputu, kawalerii) — Protestacja (rosyj. 1793) —

Prywat — Przepis mustry (1790) — Przepis... osób zdrowia — Przepis kawalerii — Przepis ubioru (1785) — Przepisy (mustry 1790) — Przepisy (w czasie batalii 1794) — Przeszta — Przyłuski Jak. (Statut 1548) — Punkt — Pytania (1762) — Rada Najw. (1794) — Radziwiłł Karol — Radziwiłł Michał Kaz. (1746) — Raspe G. (ryciny z mundurami 1778—1781) — Ratio summaria quartae (1699—1712) — Ratione — Refleksje (rekruci 1789) — Reflections sur la formation (1789) — Reglement (1739, 1767) — Regulamen (exercerunku dla Regimentów pieszych 1775; dla brygad kawalerii narodowej i pułków przedniej strażnicy wojska obojga narodów 1786; dla regimentów koronnych Gwardyi Koron. i W. X. L. 1786; plac i służby obozowej 1786) — Rekruci — Relacja delegowanych (1788) — Relatio — Relazione — Repartycja wojska (1717) — Respons zostającego w służbie (1788) — Reveries (1789) — Rogaliński J. (Prawidła 1776; Doświadczenia, ks. IV) — Rohan (Le parfait capitaine 1729) — Romanisz (wojsko rosyjskie) — Rozbiór artykułów — Rozwadowski (Zaciąg kozaków 1622) — Rydzynski (1768) — Rzewuski Sew. (pruskie 1793) — Saint Leu (Reflexions sur écoles 1776) — Santa Cruz (Refleksje 1787) — Sarnicki St. (Statuta, Księgi prawa rycerskiego 1594; oraz Księgi hetm.) — Siemionowicz (Artyleria 1650) — Skarga (Nabożeństwo żołn., Bractwo 1604) — Skórkowski K. (Głos) — Śląski (1788) — Sosnowski (Regulamin 1777) — Sporządzenie (oekonomia wojskowa, ok. 1660) — Sposób dania rekrutów (1789) — Sposób powiększenia sił (1789) — Sposób jakoby wojska mogły być w porządku (1652) — Stacje wojskowe (tu odsyłacze w tej kwestii tak doniosłej dla w. XVII) — Stadnicki F. (Mowa 1780) — Stan wojska (1780) — Staniszewski (Korpus inżyn.) — Starowski Szym. (Instit., Zguba ojcz. i inne jego pisma) — Subsidiium z dóbr ziemskich — Suchodolski Woje. (Mowa 1788, Odpowiedź) — Suł-

kowski Fr. (Pamiętnik żołnierski) — Sułkowski Antoni — Sułkowski Aleks. (Milit. Betracht.) — Sułkowski August (Hetmani 1778) — Summariusz komputu (1786) — Summariusz ofiar (1788) — Supplement do sum. (1737) — Święciecki Konst. (1763) — Świętosławski (Głos 1790; pruskie) — Świtkowski P. (Pamiętnik 1788 grudzień i 1792 maj) — Szkoła rycerska — Sztab generalny (Tabella gen.) — Sztaeyn (Projekt 1793) — Szczyt Krz. (Problemata) — Tabella wyrażająca stan (1788) — Tabella generalna (1778, 1788) — Tabella komputu (1788; tu stan wojska wedle uchwały o wojsku 100.000) — Tarnowski Jan (Consilium 1558) — Tatarzy polscy — Thesznowicz Zach. (forteca 1683) — Tieleke (inżyn. 1792) — Tomasz z Akwinu (De ente et ess. 1507; tu ważny rysunek) — Turpin (O sztuce wojennej 1783) — Tylkowski W. (De bono et malo... de arte in bello 1691, jest to obszerny traktat taktyki i strategii) — Tyszkiewicz Ludwik (regulamin 1789) — Uchylenie rezolucji Rady N. — Uffan (Artyleria 1649?) — Uformow. pułków tatarskich (1792) — Uniwersały (1760, 1777, 1792 itp.) — Uregulowanie — Urządzenie sztabu — Ustanowienie — Uwagi (1788, 1789) — Walewski Kasper (Głos) — Warnery (Remarques) — Warunek dla wojska (1778) — Wegecusz (1776; tu liczne wypisy z dzieł obcych autorów o wojsku, np. z Lipsiusa, Mauberta, Puysegura, Polarda, Fryd. W., Maurycyego Saskiego, G. Daniela o flocie woj. itp.) — Wereszczyński Józ. (Votum, Szkoła rycerska i inne pisma) — Vernulaeus (Utarczka 1642) — Weteran (Pro memoria 1771) — Władza i obow. hetmanów (1775) — Wojna, wojny — Vorstellung der Armee (ryciny mundurów 1781; na 76 tablicach — ob. Raspe) — Współziomków (Do... o jedynym środku 1791) — Wysocki Sam. (Orator 1740; tu na str. 609—19 traktat: De duce, militia et bello) — Zakazanie uciążliwości (1711) — Zamojski And. (Mowa 1764).

Przepisy konstytucji sejmowych o wojnie i o wojsku zestawia Inwentarz Vol. Legum I (1860) str. 565 i II 153. — Także i w innych miejscach np. pod Żołnierze, Artyleria, Okasowanie, Armata, Gwardia, Hetman, Pospolite ruszenie itp. są zestawione w obu tomach Inwentarsa przepisy o sprawach wojskowych. — Ob. też Vol. Legum IX 501—3.

Literaturę polską dotyczącą sztuki wojennej omawia na różnych miejscach swego dzieła Korzon (Dzieje wojen, 3 tomy) — oraz pokrótce Kukiel Zarys historii wojskowości (1929). — Także Chrzastowski Marcin Bielski (1924) str. 211 i nast.

Liczne projekty i broszury dotyczące reformy wojskowej z okresu sejmów 4-letn. omawia Pilat Literatura polit. sejmów 4-letn. (1872).

Stan wojska w drugiej połowie w. XVIII i reformy przeprowadzone omówił szczegółowo Korzon Wewn. dzieje (6 tomów 1897).

Zo stanowiska obyczajów żołnierskich mówi o wojsku Bystróż Dzieje obyczajów II 339—82.

Specjalną bibliografię dzieł wojskowości w Polsce (także i wiek XIX) ogłosił Gąsiorowski w r. 1928.

Zebrański Bibl. matem. i Dodatek (z r. 1884) uwzględnił również dzieła o wojskowości. Finkel Bibl. hist. 820—30, 1618 oraz nry 5040, 5061, 5103, 5265, 5288, 5317. — Nadto Finkel-Maleczyński (1933) I 57—61, nry 1697—1851.

Wojskowe prawo (artykuły, ordynanse, regulaminy, proceder) ob. Articuli (Jana Kazimierza 1659) — Articuli derer confeder. (1659) — Artykuły wojenne (1609; ob. tom XII 245) — Artykuły wojskowe i wojenne (z w. XVII i XVIII: 1673 Paca, 1754, 1755, 1790 — ob. t. XII 245) — Branicki Fr. hetman (Ordynans 1775, Przepisy 1775, Regulamin 1775) — Brodowski Sam. (Kriegsrecht 1753, Corpus juris milit. 1753, Wyłożenie mor. przymiotów 1780) — Brühl (artylerii 1775, 1790) — Flemming (Ordynacja 1715) — Gwagnin (Kronika; 1611 Chodkiewicza) — Herbut (Statuta) — Hulewicz Ben. (1786; regulamin) — Jan Kazimierz (Articuli 1659, Mandat 1659) — Idliński Elias (Scrutinium 1736) — Jus militare — Kniaziewicz Karol (Artyk. wojskowe 1799) — Koniecpolski Stan. (wojsk zaporosk. 1625) — Konstytucja W. X. L. (z r. 1717 —

w t. XX 66) — Kriegsartickel (1735, 1790) — Kriegsrecht — Łaski J. (Commune 1506; stąd inne zbiory przejęły edykty wojsk. z lat 1432, 1457, 1474) — Obrechtus G. (1592) — Opatrzanie generalów (Kriegsrecht 1792) — Ordynacja wojska zaporosk. (Koniecpolski 1625) — Ordynans (1778, 1785, 1789) — Organizacja wojska — Pac Michał (1673) — Pistoriusa zbiór — Proceder prawny wojsk. (1775, 1790) — Procederu prawnego część II (1791) — Przepis, Przepisy (w t. XXV 346) — Przepis, Przepisy (w t. XXVI 168—71) — Respublica (w t. XXVI 168—71) — Respublica (tu przedruk art. Chodk. i i.) — Sarnicki St. (Statuta 1594; tu księgi prawa rycerskiego) — Sosnowski Ludwik (Ordynans i Regulamin 1776) — Tarnowski Jan (Consilium 1558; tu dużo wiadomości) — Tyszkiewicz Ludwik (1786) — Władza hetmanów (1775; na str. 36—7 i 72—3) — Volumina Legum (ust. Zyg. I i nast.) — Zamojski Jan — Zernecke J. (1695).

Finkel Bibl. hist. str. 57 i 827. — Zebrański Bibl. matem. 390 i nast. — Górski Hist. piechoty 1893 i Hist. jazdy 1895. — Kutrzeba Historia źródeł II 340. — Kamiński Hist. sądownictwa wojsk. 1928. — Kukiel Zagadka artyk. wojskow. 1609 r. (w „Ateneum Wii.” 1934). — Kutrzeba Polskie ustawy i art. wojskowe 1937 (tu przedruk ustaw polskich wojskow. i opis wydań). — Koranyi Z badań nad polskimi i szwedzkimi artyk. wojsk. XVII stulecia 1938 (omawia art. Wład. IV i Ordyn. J. Kaz.). — Podbiera Wojsk. postępki sądowy 1925.

Wojsku (O) Polskim Myśli i Uwagi Polaka w Zagranicznej Służbie będącego, Prawodawcom Seymu niniejszego Komunikowane. (1791—2?). w 8ce malej, k. tyt., str. 71 (sygn. E₄).

Pisane po uchwaleniu konstytucji 3 maja. Autor oświadcza, że od 10 lat blisko zastawał w zagranicznej służbie i był od dzieciństwa w wojskowej teorii i praktyce ćwiczony.

Książeczka składa się z 12 punktów: O do kompletowaniu wojska do 100.000. O składowaniu wojska (jest za dużo kawalerii, za mało piechoty). Podaje przykłady wyższości armii rosyjskiej nad turecką. Przykłady klęsk konfederatów barackich w wal-

kach z małymi nawet oddziałami Rosjan. Wojsko trzeba formować u siebie terazniejszego sposobu wojowania. Jak przeformować polską kawalerię (z dwóch chorągwi trzeba uczynić jeden szwadron). Znieść regimenty nazwane przednią strażą. O powiększeniu piechoty; chorągwie „buław” tj. hetmańskie wcielić w regimenta piechotne. Szefowie regimentów muszą mieć kwalifikacje wojskowe. Jak zorganizować awans. O urządzeniu kas. O podniesieniu dostojeństwa. Trzeba prajnąć strój niemiecki dla całej armii. Nie robić zbyt częstych zmian regulaminów. Regulamin polski dla piechoty jest doskonały. O inspektorach dla lustrowania armii — komisja wojskowa nie może tej powinności dopełniać.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Uniw. Warsz.

Wojślawski Stanisław podkomorzy liwski ob. Klonowicz F. S. (1598) — Witowski St. (Poseł na sejm 1603).

Wojśza Stan. subduper smoleński ob. Węgrzynowicz Jan (Arcus 1666).

Wojśza Stan. S. J. ob. Tanner M. (Societas 1694) — Wieruszowski Kaz. (Laurea 1726).

WOJSZAROWICZ Kazimierz Jan sekr. król., proboszcz ejszmontowski, kanclerz diec. wileń. († 1680). *Cursus triumphalis, quem honor publicus vehit in Andrea Leszczyński Episc. Camenec. R. Procane... a Casim. Joane Wojszarnowicz. Varsaviae 1646.* fol.

Uniw. Wileń.

— Dom Mądrości Siedmią Kolumnami Wsparty W Kościele Chrystusowym. Siedmią Wroczyściami Panny Przenajświętszej. Mariy. Ozdobiony. Na też Wroczyściami Kazaniami ogłoszony Przez W. X. Kazimierza Jana Wojszarnowicza Cancellera Diocezyi Wileńskiej Proboszcza Eyszmontowskiego. I. K. M. Sekretarza. W Antwerpiu, V. Marcella Paris, Roku. 1667. W. Drukarni. [Powyższy tytuł szychowany ujęty jest w rycinę, opisaną niżej]. fol., k. 12 nlb., str. 248.

Rycina tytułowa (miedzioryt) ma górą napis: Sapientia Aedificavit Sibi Domum, Excidit Columnas Septem. W środku kolumnady postać N. M. P. z dzieciątkiem, stoi na kuli deprecując głowę węży. Na kolumnach tablice przedstawiające sceny z życia Chrystusa; po lewej stronie: Purificatio, Annuntiatio, Natiuitas, Assumptio, Visitatio, Praesentatio. Dołem tablica z ty-

tułem, przyozdobiona z prawej strony rycerzem w pełnej zbroi z mieczem wzniesionym w górę, po stronie lewej orzeł. Pod ryciną po prawej stronie: Richard Collin sculptit 1667; po lewej stronie: Erasm. Quellinus delineavit.

Następuje druga karta tytułowa, tym razem drukowana: Dom Mądrości... (j. w.)... Na Też Wroczyściami Kazaniami Przez W. X. Sekretarza Ogłoszony. Na Drwie Czesci Rozdzielony. W Antwerpiu W Drukarni Marcella Paris. M.DC.LXVII.

Dalej idzie 1) na 1 karcie: dedykacja: Wielkiego Boga Wielkiej Matce... z podpisem: Tunm Mancipium. — 2) Dedykacja na 2 k.: Aleks. Januskowi ks. na Ostrogu i Zaslawiu, hrabi na Tarnowie, wojewodzie krak. (tu wspomina dzień, kiedy przewrotnej schizmy z domu twojego wypędzoną była saraza). — 3) Do łaskawego czytelnika na 1 k. (tu mówi, że wypowiadał te kazania z różnych ambon, a teraz się od kościelnych oderwał zabaw i do cudzych krajów wyprawił peregrynację). — 4) Wiersz pochwalny podpisany: Albericus van den Kerchove abbatiae S. Salv. ord. cist. antv. religiosus, theol. prof. (na 2 str.). — 5) Regestr kazań. — 6) Aprobacja po polsku ks. Jacka Liberiusza, dat. 9 sept. 1670 na Kazimierzu przy Krakowie. (Wynika z niej, że autor wydrukowany dzieło w cudzej ziemi nie mógł tam uzyskać aprobacji dla nieznamości języka i teraz dodatkowo zażądał konsensu — tak że ta aprobata jest później o 3 lata dodrukowana). — 7) Wiersz pochwalny Konst. Zielińskiego oras karmelity Eliseusa a S. Maria (razem 4 k., zapewne także później w Krakowie dodrukowane).

Druk antwerpski czysty i piękny, ozdobiony kilkoma winiętami (np. przed drugą dedykacją miedzioryt herbu wśród bogatej armatury). Jest w nim jednak dużo błędów drukarskich, które autor poprawia w erratach na końcu dzieła i usprawiedliwia w posłowiu do czytelnika: „które per summam incuriam tego, co przepisał, i tego, co corrigował, stało. Nie mniejsza wina tych, co drukowali niż pote języka polskiego nie rozumieć”. Posiadała jednak drukarnia cecionki *a, q, e, s, l* (znaków diakrytycznych jest nawet za wiele, np. *śię*).

Zbiór ten zawiera 35 kazań (po 5 na każde święto N. M. P.). Kazania są napisane. pełne cytaty z Pisma św., z pism ojców Kościoła, z późniejszych pisarzy, wzywające do kultu Marii jako do jedynego środka na wszelkie zło, bez żadnych aluzji do realnego życia, bez żadnych etycznych nauk. Język sztuczny, pełen łaciny. Na końcu na str. 248: Koniec Pierwszej Czesci.

Część II wyszła już w innej drukarni i ma odmienny tytuł:

Arsenal Miłosierdzia Panny Przenajświętszej Mariy Przeciw Szwrowey Sprawiedliwosci Boskiej Na Ziemi Założony Kazaniami Na Rozne Panny Przenajświętszej Wroczyściami VV Kosciela Chrystusowymy Przypadające Przez X. W. X. Kazimierza Jana Wojszarnowicza Cancellera Diocezyi Wileńskiej, Proboszcza Eyszmontowskiego, I. K. M. Sekretarza Odrysowany W Parryzu. W Drukarni Ludovici Sevastre. Roku Panskiego. 1668. fol., k. tyt. i k. 1 nlb., str. 131, k. 2 nlb. (errata i posłowie do czytelnika).

Rozpoczyna: Regestr Kazan, Ktore się w VVtorey Czesci zawieraią. — Jest ich również po 5 na dalsze cztery święta N. M. P.; razem jest ich więc w tej części 20. Mają taki sam charakter i tę samą wartość, co kazania pierwszej części. W niektórych bibliotekach każda część oprawiana była osobno, co nieślusne, gdyż obie części tworzą wspólnie całość jednego zbioru.

Maciejowski Piemienn. III 851. — Felczar Zarys II 234.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Czetw. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Potocki w Raju — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powas.

— Triumphale Feretrum super quo Sereniss. ac Invictiss. Vladislaus IV. Dei gratia Rex Poloniarum Magnus Dux Lithuaniae utriusque Russiae Prussiae Masoviae Samogitiae Livoniae Czerlichoviae Smolensciae; nec non Suecorum Gothorum Vandalorumque haereditarius R. E. X. triumphans publica oratione Romae a Casimiro Joanne Wojszarnowicz S. Th. et J. V. Doct. Sedis Apostolicae protonotario; ejusdemque Regis Poloniarum Secretario exponitur. Romae. typis Bernardini Tani 1648. w 4ce, k. 10. Jagiell.

— Toż:.. Primum Romae ex Typographia Bernardini Tani, 1648... Deinde Cracoviae, ex typographia Francisci Caesarii S. R. M. typ. w 4ce, k. 10.

Bawor. — Chrept. — Czartor. — Dzików. — Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Kazanie Abo Peregrinacya W Gore Ną Reforme Obyczaiow Dwor-

skich, Przczystey Panny Mariy, W dzień Świętą Nawiedzenia iey w Dom Elżbiety. W Krakowie na Piasku, v Wielebnych Oycow Karmelitow, Przez X. Kazimierza Jana Wojszarnowicza I. K. M. Sekretarza. Roku Panskiego, 1647. Dnia 2. Lipca. Wystawiona. [Tu winiętka]. W Krakowie, W Drukarni Franciszka Cezarego. (1647). w 4ce, k. tyt. i k. 8 nlb.

Dedykacja Marcinowi Ogińskiemu, wwdzie miński. (który fundację uczynił na bibl. przy Akad. Wileńskiej), stolnikowi trockiemu, dworzaninowi i pokojowemu I. K. Mości.

Joher 4243, 8877.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Laska żelazna w popiele skruszona abo Kazanie na exekwiach Jaśnie Wielmożnego Jego Mci Pana P. Adama z Kazanowa Kazanowskiego Marszałka Nadwornego Koronnego, Borysowskiego, Seleckiego, Kozienickiego, Nowotarskiego, Wareckiego etc. Starosty, w Warszawie w Kościele S. Jana przez W. X. Kazimierza Jana Wojszarnowicza Świętey Theologii Doktora, Scholastyka pilińskiego, J. K. M. Sekretarza miano Roku 1650, dnia 14. Stycznia w Lublinie w drukarni Jana Wieczorkowicza (1650). w 4ce, k. 10 nlb.

Przypis Elżbiecie Szuszciance Kazanowskiej żonie zmarłego. — Kazanie napisikowane łaciną.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— Luna Illustrissimi ac Reverendissimi Domini D. Valeriani Szyszewskiego olim Episcopi Vilnensis. Almae Academiae fundatoris. Stellis adornata. In solemnibus magistrorum Philosophiae inaugurationibus Per eandem Almam Academiam Vilnensem. Repraesentatur à Casimiro Wojszarnowicz Auditors Eloquentiae. Anno, MDCXL. Die 22. Julij. Vilnae. Typis Academiae Societatis Jesu. 1640. fol., k. 6.

Wierszem. Kończy dedykacja prozą. Na odwrocie tytułu: Nomina Magistrorum Philos. laurea condecoratorum. Mich. Mojsiek, Mich. Kiersnowski, Steph. Rudnicki, Alber.

Dyblński, Petr. Michael Dwid, Greg. Peczowski. — Na k. B nadpis: Cursus in arca artium.

Tysak. w Czerw. Dworze — Uniw. Wileń.

— Marmur Na Którym Budynek Iasny Wysoce Urodzoney Iey Mości Paniey Iagnieszki Czernickiey Komarowey Wyrity Od Żalonych Synow na Trunie położony Pogrzebowym Piorem przez Kazimierza Iana Wojsznarowicza S. K. I. M. Odrysowany. Roku 1645 Miesiąca Septembra Dnia 12 w dzień sam Pogrzebu w Zodziszkach Ofiarowany. Drukowano w Wilnie w Akademii Societatis Iesv. (1645). fol., k. 14.

Na odwrocie karty tyt. herby Czernickich i Komarów (miedzioryt).

Dedyk. Hieronimowi i Wład. Komarom oraz pozostałym żalonym potomkom.

Tekst prozą i wierszami.

T. P. N. w Poznaniu. — Uniw. Wileń.

— Mavsolaeum Ná Akt Pogrzebowy Jáśnie Oświeconey Katarzyny Potockiey Ianvszowey Radziwiłowey Xiężny Ná Birzách y Dubinkách, Podkomorzyney W. X. Lit: Kázimierskiey, Kámienieckiey, Seywenienskiey, &c., &c. Stárościney. Wybudowane, A Jáśnie Oświeconemu Ianvszowi Radziwiłowi Xiążęciu na Birzách, y Dubinkách, Podkomorzemu W. X. Lit: Kázimierskiemu, Kámienieckiemu, Seywienienskiemu, &c. &c. Stároście. Przez Kazimierza Jana Wojsznarowicza, Etices & Metaphysices w Akadémij Wileńskiej Societatis Iesv Auditora. Przy Pogrzebowym Akcie W Kościele Katedralnym Wileńskim Ofiarowane. Roku 1643. 10. Fehr: W Wilnie, w Drukarni Académie Societatis Iesv. fol., k. tyt. i k. 14 nlb. (sygn. F₂).

Sygn. C liczy trzy karty, zaś sygn. F₁ i F₂ powtórzona 2 razy.

Dedyk. do Janusza Radziwiłła. — Od ark. B kazanie pt.: Pogrzebowy splendor. — W kazaniu pochwały Jakuba i Stefana Potockiego (rodzica zmarłej) oraz innych Potockich.

Od ark. D—F₂ idą wiersze polskie, wychwalające dom Radziwiłłowski. Jest tych wierszy osiem, każdy zajmuje osobną kartę. Przed każdym wierszem licho miedzioryt, symbolizujący treść wiersza również lichego. A więc orzeł wpatrzony w słońce (Semper aemula solis), drzewo z orłami

na gałęziach, rycers w pełnej zbroi, kula na stole z odznakami różnych godności (Semper tibi vertitur honor), orzeł na skale patrzący na krajinę, rycers stojący na kolosie, orzeł ulatujący w niebo (nie nie trwa orzeł o szacność ziemską, gdy ma niebieską). Szychara podpisał się na jednym rysunku: Basilus Onel: Scul: (jeżeli dobrze odczytał podpis mocno zamazany). Czartor. — M. Plater w Wilnie.

— Toż... [Tenże tytuł, ale inne wydanie] fol., k. 26.

Tu dodana przedmowa, w której mówi, że pisał panegiryk od lutego do lipca. Datow. 7 Julii 1643.

Kazanie kończy się tą datą: Vilnae, typis Ac. S. J. 1643. — Po czym 1 karta biała, a dalej od ark. A: Ad Jan. Radivillum (1 k. przemowy Wojsznarowicza). — Na A₁: Cat. Pot. ingentium splendorum dives Mausolaeum, do D₁. — Na ark E: Facta Radivilliana immortalia (wiersze jak wyżej z miedziorytami na każdej stronicy). — Po E₂ idzie I₁: Mowa przy oddawaniu tego panegiryku w kościele katedralnym wileńskim (1 kartka).

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Orator polityczny, różnym aktom pogrzebowym służący, nowo na świat Roku 1644. Novembra dnia 16. przez Kazimierza Jana Wojsznarowicza wydany. w Wilnie w Drukarni Akademii Soc. Jesu. w 4ce, k. 5 nlb. i str. 366 oraz k. 4 nlb. (omyłki).

Przypisał Franciszkowi Ossolińskiemu księciu na Ossolinie, brabi na Teczynie, staroście lubaczowskiemu, synowi kanclersa w. kor.

Od str. 3 idzie Mowa na pogrzeb Cecylii Renaty; potem wzory mów na pogrzeby biskupa, prałata, hetmana, wojewody, kasztelana, znacznego męża, pułkownika, żołnierza, młodzieńca, matrony etc. — ob. niżej o przedrunku tego zbioru z r. 1648. W „posłowiu“ tłumaczy autor znaczną ilość błędów druku nieświadomością zecerów wileńskich „boć i Ruś składała“.

Katalog bibl. J. Tarnowskiego w Suchej podaje tytuł inaczej, a mianowicie:

Oratora politycznego na pogrzeby różne rozdzielonego, przez Kaz. Jana Wojsznarowicza Sw. Theol. w Akad. Wil. S. J. auditora, wydanego Część pierwszą pogrzebowa Roku 1644 Septembra dnia 8. w 4ce, str. 360 i reg.

Nie mogłem tego sprawdzić.

Bibl. w Suchej — Czartor. (defekt) — Raczyń. (z datą 1645?) — Uniw. Wileń.

— Orator Polityczny, Weselnym y Pogrzebowym Aktom Służący. [Na drugiej karcie tytułowej:] Orator Poli-

tyczny. Weselnym y Pogrzebowym Służący Aktom: Tak Stanowi Duchownemu, iako Rycerskiemu potrzebny. Przez Kazimierza Iana Wojsznarowicza I. K. M. Sekr. wydany, y Ná trzy Części Rozdzielony. Pierwsza Część Weselna co ma w sobie, po Przemowie karta pokazuje. Także Część Wtóra y Trzecia Pogrzebowa ná swoim miejscu każdy obaczy. [Tu ornament linearny]. W Krakowie, W Drukarni Franciszka Cezarego I. K. M. Typ. Roku Pańskiego 1648. [Tytuł w ramce]. fol., k. 3 tyt. i k. 5 nlb., str. 271.

Na odwrocie tego tytułu aprobata Andrzeja Lipnickiego (z polecenia rektora Vitelliusa) z r. 1648; po czym trzeci tytuł tworzący rycinę. Przedstawia ona osobny portal. U góry Bóg z mieczem, Orzeł i Pogoń. Na drugiej kondygnacji himen i dwie ręce złożone. Na trzeciej arcybiskup i król (Zygmunt III) z podpisem: Basis R. P. Wreszcie u dołu herb arcyb. pod kapeluszem kardyna. To wszystko ozdobione herbikami ziem polskich. W środku napis: Oratorá Politycznego Pierwsza Część Weselna.

Wtóra Część Pogrzebowa. fol., k. tyt. i k. 1 nlb., str. 139. — Część Trzecia Pogrzebowa... fol., str. 162.

Te dwie części tworzą całość i mają też wspólną rycinę tytułową. Jest ona podobna do ryciny tytułowej I części, z tą tylko różnicą, że zamiast godel wesela są tu godła śmierci (daiwacnie wyobrażonej) i u dołu trupy czaszki.

Na odwrocie ryciny tytułowej I części herb Sapiehów i 8-wiersz łac. podpisany F. C. stud. pces. (zapewne: Franc. Cezary). — Dedyk. Jan. Ferd. Sapiezie przes Wojsznarowicza (z pochwałami Sapiehów). — Po czym na 1 k. Regestr mów (1 cz.). — Dalej: Przemowa do casyelnika. Tu mówi, że nie rychło po pogrzebowych mowach ten wychodzi Orator (ma więc na myśli wydanie Oratora wileńskiego z r. 1644). Nie na to ten zbiór wydaje, aby kto mowy z księgi wypisawszy prawil; każdego polskiego siemianina szanym natura deuy opatrzyła dowcipem. Jedni mówcy nadabniają makaronizmem, niektórzy historiami, emblematami, erudycjami lub Pismem świętym. Chcąc tedy wszystkim dogodzić różnym postępował sposobem. Przy mowach pogrzeb. przesnaczonych jako wzór dla duchownych (a nie każdemu duchownemu o bibliotekę snadno narabiał doktorami św. i Pismem św., a sam teraz na inną polityczniejszą udaje się pracć.

Następują na 2 k. wierszyki łac. i polskie i ody pochwalne (Wład. z Łosowa Łosowskiego i anonimów). To wszystko zajmuje razem k. 8 nlb.

Po dedykacji i po wierszach zamieszczonych na czole i części idzie tekst druk. pięknym gotykiem. Część I, obejmująca mowy weselne, dzieli się na kilka rozdziałów. A więc: przemowy przy oddawaniu wienców (urękowiny); mowy gdy pan młody w dom rodziców sjeżdża; po ślubie — jest ich 50; mowy od pana młodego dziękując za pannę młodą; przy oddawaniu różnych upominków nasajutrz po weselu od pana młodego i od gości; mowy oddając pierścionki, maneta, rostruchan, miednicę z nalewką, kanak, marcepany; mowy dziękując za upominki (str. 255—71).

Wszystkie te mowy on sam układał, rzadko tylko korystał z obcych utworów, co znacząca na marginesie (na str. 159 z Naruszewicza, na str. 164 z Zyganowskiego itp.). Na każdy z wymienionych tematów wymyślił po kilkadziesiąt różnych mów, gdyż uwzględnił różne wypadki: gdy wdowiec się żeni, gdy wdowa wychodzi za mąż, gdy pan młody studiował za granicą, gdy służył wojskowo, gdy ten lub ów krewny daje podarunek... Mowy są przeważnie krótkie, rzadko przekraczają stronę druku, ale biała tym, co ich masieli wysłuchiwać: są sawile, pełne retorycznych wykrętań, przeladowane erudycją czerpaną z drugiej ręki, poszawione istotnej treści, złożone z frazesów konwencjonalnych, niemal obrzędowych. Jest to rodzaj formuł, do których można by dodać indywidualne dodatki. W zasadzie słuchającą tworzyły w połowie kobiety, ale język jest od jasności i prostoty mimo to daleki. Oto np. początek mowy przy oddawaniu panny: „Wesalka wolność, z którą gdy się naszyt nasz rozpociera rozum, nieznośną pachnie swawolą; jeśli zaś ona się kurczy, nie-małą traci niewolą. Y taki do regimentu najlepszy, im nałagodniejszy panom sposób, gdy ich złota wolność nie śłasnym, ale złotym kieruje poddanych sercu berłem...“.

Część II i III w snanych mi egzemplarsach nie jest nikomu dedykowana (ale mój ojciec znał jakiś egzemplarz z dedykacją Marcj. Ogińskiemu).

Część II i III inny ma charakter. Tu mowy są dłuższe, wypowiedziane rzekomo na rzeczywistych pogrzebach: na pogrzebie królewicza Zygm. Kasim. (str. 1), na pogrzebie arcybiskupa i biskupa, senatora, prałata, marszałka, sędziego, sędziego zwykłego osłowieka, paniej, żołnierza, młodzieńca, panny. — Część III tworzy przedruk zbioru wydanego w r. 1644; a więc rozpoczyna mowa, na pogrzeb Cecylii Ke-

naty (str. 1—22) i tak jak tam mowy na pogrzeb biskupa, księcia, hetmana, kasztelana, pułkownika, żołnierza, młods., matrony. Na każdą okazję po kilka mów do wyboru i do kombinowania ze sobą. Szczegółów historycznych darmo by tu kto szukał — to znova formularze z wyjątkiem mowy o Cecylii Renacie.

Na odwrocie karty tyt. II części (rycina) podaje registr mów; na karcie następującej po tytule II części wylicza autorów, a których czerpał cytaty oraz nowszych kasnodziejów, jakich naśladował. Z polskich autorów cytuje J. Kochanowskiego, Solikowskiego, Sarbiewskiego, Stan. Lubieńskiego, Stan. Trzebieckiego (ale cytuje także na str. 17 K. Dachnowskiego, którego w spisie nie wymienia). Z kasnodziejów, jakich naśladował (concionatores recentiores) wymienia: A. Dubowicza, K. Rajcekiego, Aug. Witunskiego, Jak. Olszowskiego, Narnaszewicza, Mik. Laurynowicza (a więc ani Skarga, ani Birkowski, ani Powodowski, ani tp. nie figurują w tym spisie — nie odpowiadali smakowi barokowemu). Z panegirystów wymienia: J. Lipskiego, J. Lorencowicza, Sz. Wdziękońskiego, J. Cynerskiego, J. Ossolińskiego — na tych się kształcił jego smak.

Bardzo obficie musiał zasilać swą erudycję przy układaniu kazań pogrzebowych z jakichś Flores axiomatum itp. zbiorów, bo kazania są przepełnione tego rodzaju przykładami.

Całość świadczy o wielkim upadku sztuki retorycznej w połowie w. XVII. — Podobny charakter (zbiór wzorów i formularzy) ma dzieło Wysockiego (Orator polonus).

Maciejowski Piém. III 852 (nazywa to dziełem: jak na wiek swój znakomitym!). — Pelczar Zarys kasnodz. II 234. — Bruchnalski w „Dziejach lit. pięknej“ (Encykl. P. Akad. I wydanie) II 326 i 330. — Barycz Szkiec a dziejów U. J. (1934) str. 148 (o cenzurze na początku dzieła). Akad. — Bibl. w Suchoj — Chreptow. — Czartor. — Dzików — Krasin. — Ossol. — Przędz. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Warsz. powz.

— Orator polityczny materiom weselnym y pogrzebowym służący. Przez W. X. Kazimierza Jana Wojsznarowicza Regenta Cancellaryey Wielkiej W. X. Lit. Sekretarza I. K. M. wydany, a świeżo przez Authora tegoż w porządek lepszy odnowiony. Iásnie Wielmożnemu Iego Mości Pánu P. Adamowi z Granowa Sieniawskiemu Hrabi na Szklowie y Myszy, Rohatyńskiemu

Staroście etc. etc. na polityczną młodości jego zabawkę. Przez Wojciecha Goreckiego I. K. M. y sławney Akademiey Krákovskiej Typographá Przedrukowany y przypisany Roku Pánskigo 1677. fol., k. 2, 208, 96 i 105 i registr k. 5.

Mowa do Rohatyńskiego czyli list przypisany zajmuje kartkę jedną.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Warsz. powz.

— Pałac W którym Troiaka Nadzieia Podczas Seymu Walnego, Roku 1645. Seym swoy odpráwie O Szczęśliwym Małżeństwie Wielmożnego I. M. P. Zygmunta Donhoffa Sokalskiego, &c. Stárosty, Z Iásnie Oswieconá Xiężná Iey Móią Pánną Anną Teresą Ossolinską, Wielkiego Kanclerza Koronnego Corką. Przez Kazimierza Jana Wojsznarowicza Reprezentowany, Y Ich Méiom podczas Wesela ofiarowany Roku 1645. Februarij 27. Cum licentia Superiorum. W Warszawie, W Drukárniey Piotra Elerta J. K. M. Typographá. [Tytuł w ozdobnej ramie]. fol., k. tyt. i k. 14 nlb.

Ded. Zygmunтови Donhoffowi, sokalskiemu staroście, synowi Kaspra Donhoffa, dat. 25 febr. 1645.

Składa się z trzech części: Votum pierwsze Rzeczypospolitej... Votum wtore Ojczyzny... Votum trzecie abo raczej trzecia nadsieja ojczyzny (tu genealogia Dönhoffów).

Wszystko pełne frazeologii, pochlebstw i makaronizmów.

Dzików. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — T. P. N. w Poznaniu.

— Żalobna przemowa na pogrzebie Jagnieszki Czernickiej Komarowej.. przez Kazim. Jana Wojsznarowicza I. K. M. Sekr. w Kościele Zodziskow w Wilnie 1645. w 4ce, k. 6 nlb.

Maciej. Piém. III 831 znał tylko egzemplarz defektowy kart 4.

Ob. Rościszewski. Czartor. — Ossol.

— Rycerz z Taboru Ognistego Hetmana Ignacego Loiole Patryarchy y Fundatorá Zakonu Societ. Jesu, Do Obozu Polskiego wysłany B. Stanisław Kostka Kazaniem Przy Obecności Nayaśniejszego Monárchy N. Kazimierza Krola Polskiego, Wielkiego Xiężciá Litewsk. Ruskiego, Pruskiego, Mazowieckiego, Zmudzkiego etc. etc. Szwedzkiego, Got-

okiego, Wándalskiego Dźiedzicznego Krolá Przez W. X. Kazimierza Jana Wojsznarowicza S. T. D. Scholástyká Piltyńskiego, I. K. M. Sekretarza wystawiony. w Grodnie w Kościele SS. Piotrá y Pawła, Collegium Societ. Jesu 1654. 8bris 25. w Wilnie, w Akademiey Societ. Jesu 1655. w 4co, ark. D.

Dedyk. Jerzemu Tyszkiewiczowi.

Jocher 4806. — Maciejowski (j. w.).

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Novus Sol in caelo Basiliano relucens B. Josaphat Kuncewicz Archiepiscopus Polocen. Episcopus Witepscenc. Mscislavian. ob fidem catholicam crudeliter necatus publica oratione Romae die Novemb. 12 natali eiusdem Anno 1648 in Ecclesia SS. Sergii et Bacchi ad Aedes RR. PP. Basilianorum inter Missae solemnia a Casimiro Joanne Wojsznarowicz S. Th. et J. U. Doct. Sedis Apostolicae Protonotario Regis Poloniarum Secretario expositus. Romae ex Typogr. Bernardini Tani MDCXXXIX. deinde Cracoviae in Typographia Francisci Caesarii 1649. w 4ce, k. 7 (ark. B).

Przypis papieżowi Innocentemu X.

Jocher 5293.

Czartor. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— Parentalis splendor, Illmo D. D. Janussio Radzivillo, duci in Birs et Dubin archid. M. D. L. Kame. Sever. Sey. &c. &c. capiteo illmae consortis suae Catharinae Potociae maesto ex obitu oblatu Per... equitem... (1647)... fol., k. tyt. (rytow. przez Konr. Götkego w Wilnie) i k. 10 nlb.

Tytuł w egzemplarsu Czartor. uszkodzony. Czartor.

— Krwawa Chrystvsowa Winnica Albo Kazanie O Błogosławionym Iozaphacie Kunczewicz, Archiepiskopie Połockim, Władcy Witepskim, Mściśławskim, &c. &c. Miáne w Zurowicach Przez X. Kazimierza Iana Wojsznarowicza Iego Krolewskiej Mći. Sekretarza. Roku Pánskigo 1646. Nouembra 12. W Krakowie, W Drukárni Fránciszká Cezárego, 1647. w 4ce, k. tyt. 1, k. 19 nlb.

Dedyk. Antoniemu Sielawie, archiep. połockiemu, władcy halickiemu. Mówi, że jego pracę drukarską poświęcił Twój Zakon (Bazylianie) affektował prasie.

Kazanie pełne makaronizmów. Opis śmierci błogosł. Jozafata podaje za Birkowskim (opowieść o psie, o włosienicy, o utopieniu ciała w rzece). Żadnej głębszej myśli kazanie nie zawiera, sama pusta retoryka.

Jocher 4786, 4790, 8483. Tu podaje według Niesieckiego: Krwawa Chrystusowa ofiara 1646, co zapewne mylnie.

Bibl. w Suchoj — Chrept. — Czartor. — Daików — Jagiell. — Krasin. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— ob. Bielski Kaz. (Imago 1677) — Łosiewski Cyp. (Plinius 1717) — Pac Mikolaj Stefan (1677).

Leleweł Bibl. ks. II 214. — Kraszowski Wilno IV 80. — Braun De scriptor. pol. 1739 str. 89. — Chłędowski Spis 47. — Bandtkie Hist. druk. III 159. — Maciejowski Piémien. III 851—3 — Encykl. Orgelbr. XXVII 690. — Dzieje dobrocz. Wilno 1820 str. 184. — Encykl. kośc. XXXII 169. — Bieliński Uniw Wileń. I i II. — Brückner Dzieje liter. II (1922) str. 224 (nieśluszenie go mieni jezuitę). — Korbut 1 552. — Finkel III str. 1890.

Wojsznarowscy ob. Tuczyński Kasper (1790).

Wojt cyrkula... ob. Warszawa.

Wojt Baltazar ob. Voidius Balt.

WOJT Jakub (ur. 30 lipca 1698).

Dignitatem scholarchalem Carolo Ernesto Ramsay 1761 Musarum Elbingensium... Jacob. Wojt Prof. grat. Acta anni 1595 in causa gymnasii communis in Prussia alicubi aperiendi recenset Elbing, Nohrman 1761. w 4ce, str. 16.

Opowiada, jak w r. 1595 stany pruskie zamierzały założyć szkołę prowincjonalną w Elblągu, ale to nie przyszło do skutku. Jocher 2164 (odmienny tytuł).

— A Et Q. De Incrementis Studiorum Per Polonos Ac Prussos, Autoritate Ordinis Philosophorum Amplissimi, Publice Disserent, M. Jacobus Wojt, Et Johannes Sigismundus Jungschultz, Alias Neodicus De Roeborn, Elbingenses. Lipsiae, D. IV Novemb. A. O. R. MDCCXXIII. (1723). Litteris Breitkopffianis, w 4co, k. tyt. i str. 86.

Rozdział I (do barbarie) mówi o czasach początkowych. Po czym przechodzi do

stanowiska królów polskich wobec nauk. Trzyna się wiadomości Kromera, Sarnickiego, Miechowity, Hartknocha itp. — W rozdz. II od str. 29 omawia działalność Kallimacha, Chojeńskiego, Krzyckiego, Dantyska, Długosza, Zamojskiego itp. (ale nie nowego o nich nie przynosi). Z Niemców wspomina dokładniej: G. Krivinska, J. Sprengela, H. Strobanda. — W rozdz. III od str. 47 mówi o akademiach, bibliotekach i drukarniach. Co do Akademii krak. korzysta z dzieła Pruszcza (Klejnoty, ale wedle tekstu łac. dla niego przełożonego); potem mówi o innych szkołach (także o gdańskiej, toruńskiej, elbląskiej, brunsb.). Na str. 67 o bibl. Akad. krak., wileń., elbl., tor. — W rozdz. IV (str. 75): De Polonorum Prussorumque literarum cultura (o poezji, wymowie, filozofii, matematyce, historii, medycynie, prawie i teologii — wylicza dużo naswisk). Niechęć do Polski nie okazuje.

Jocher 992. — Oloff Beyträge I 132.

Csartor. — Ossol.

— ob. Endersch Jan (Erläuterung 1745) — Seyler (Elbinga liter. 1742). Bentkowski Hist. lit. I 24. — Encykl. Orgelbr. XXVII 690. — Tolckemith Elbing. Gedächtn. (1753) str. 343.

WOIT (Woyt) Joannes Jakub (ur. 14 sierpnia 1671 † 29 września 1709). Vollständiges Medicinisches Lexicon. Dantzig 1701. w 8ce.

VOIT Sam. Discursus scholasticus de voluntatis libertate, quem... defendit Samuel Voitus, Lesná Pol. Ad diem 20 Julii 1661. Herborniae Nass. 1661. w 4ce, k. 11.

Notata prof. Kota. Bibl. w Wiesbad.

WOJTANOWSKI Michał. Conclusiones ex universa philosophia Adamo Ramult dedicatae 1739. w 4ce.

Wojtkiewicz Kazimierz ob. Kamieński Józef (Kontrowersja 1782).

Wojtkowski Andrzej ob. Bartoszewski Walenty (1612).

Wojtkuski ob. Kossakowski J. (Kazanie 1791).

WOJTOWICKI (Woytowicki) Wojciech. Applausus Illustrissimo ac Magnifico Domino D. Adamo Hieronymo a Granow Sieniawski Ocello Russiae, Familiae suae Phoenici Cum in palestra Oratoria Tartaros in solo proprio esse persequendos censeret Praesidente Adm. Rndo patre D. Jacobo Piotrowski S. Annae et Facultatis Philosophicae De-

cano, Collega Majore, Eloquentiae professoře Tyliciano Scholarum Novodworcianarum professoře etc. a M. Alberto Woytowicki Seniore Contubernii Philosophorum Scholae poëticae Novodvorsciano professoře factus. Oracoviae, ex officina Francisci Caesarii, Anno Domini 1640. w 4ce, k. 4.

Barycz Lata szkolne Sobieskich (1938) str. 75. Dzików — Jagiell. — Krasin. — Uniw. Lwow.

— **Aspasmos Illustrissimo ac Reveren: Domino, D. Andreae Szoldrski, Dei & Apostolicae Sedis Gratiâ Episcopo Posnaniensi: Regni Senatori Maioris Poloniae Lumini, &c. &c. Suo ac Studiorum Patrono & Protectori Clementissimo. Oüm Felicissimè ab exteris Nationibus Posnaniam sui Episcopatus Sedem augustam rediret Institvtvs. A Alberto Woytowicki, Collega, Minore, Professoře Dialect: Nouoduors: Contub: Philos: Seniore. Cracoviae, In Officina Typog: Valeriani Piątkowski, A. 1641.** w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i wierszyk podpisał: Stanislaus Bedliński.

Wiersz zatytułowany: Ad dignitatem, praestanciam et honorem veri pastoris.

Na końcu 4-wiersz: In stemma universitatis (ale herbu nie ma). Jagiell. — Ossol.

— **Lessus dicolos in obitum M. Melch. Porembii Canon. S. Flor., Theol. Baccalaurei factus à M. Alb. Woytowicki Seniore Contub. Phil. Scholae Poëticae Prof. Nouoduorse. fol., k. 1.** Ossol.

— **D. O. M. Illustrissimo ac Reverendissimo Domino, D. Andreae Szoldrski Dei et Apostolicae Sedis gratiâ Episcopo Posnaniensi, Regni Senatori, Maioris Poloniae Lumini etc. etc. suo ac Studiorum Mecaenati colendissimo; felicissimum et auspaticissimum successum Itineris in exteris nationes precatur, M. Albertus Woytowicki, Senior. contub: philos: Scholae poëticae Professor Nouoduorscianus, Cracoviae, in officina Francisci Caesarii, 1640. w 4ce, k. 6.**

Na odwrocie tytułu herb. Całe wierszem. Dzików — Jagiell. — Ossol.

— **Viva virtus Clarissimi et admodum Reverendi D. D. M. Jacobi**

Ustiensia, Ecclesiae collegiatae s. Floriani canonici, s. Theol. et J. U. doctoris. Dum in alma Acad. Orac. inter doctores S. Theologiae ac professores dignissimos publice cooptaretur. A M. Alberto Woytowicki seniore Contub. Philosoph. Scholae poëticae professoře Novodvors. decantata. A. D. 1639, die 15 Cal. Decem. Cracoviae, in officina typographica Martini Philipowski. w 4ce, k. 5 nlb.

Bawor. — Csartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— ob. Czarniecki Maks. (1643) — Jakszan J. S. (Helicon 1643) — Młodnicki Al. (1642).

Jussydski II 843.

WOJTOVIUS Łukasz ksiądz. Summariusz Starodawnych darów Bożych y Odpustow Zakonu y Bractwa zawsze Niepokalanej Dziewicy Panny Marii z gory Cárnelus: z łacińskiego języka na polski w Oyow. Cárnelitow w Conwencie Bydgoskim nowo przełożony. Do tych przywilejow przydane są Odpusty stolice Apostolskiej, Naywyższego Biskupa Clemenśa Papiężá Osmeego, wszystkim w prawdzie Zakonu tego klasztorom y kościołom, ale osobliwie Prowinciei Krolestwa Polskiego należącym. Poki Neptanus Państwo szyroko głębokie, Poki Phoebus niebiosá obchodzi wysokie: Poty rozkwitłym stanie Cárnelus zliubony, Poty moy nie wstanie Zakon zliubiony. W Poznaniu, w Drukarniei Marcina Wolraba. Roku Pańskiego, 1604. w 4ce, k. 48 (sygn. M.).

Na odwr. k. tyt. herb Wieniawa, pod tym wierszyk. Dedyk. Woja. Wierczyńskiemu śpurnikowi w Torunia i Bydgoszeny. — W tekście kilka rycin.

Maciejowski Piłmienn. III 68 i 483. — Jocher 8893. — Wojciechowska Z dziejów książki 1927 str. 242.

Kórnik — Ossol.

VOITURE Wincenty (1598 † 1648). Historia Aleydala z Zelidą, z Francuskiego tłumaczona. W Warszawie, druk M. Groela 1770. w 8ce. Uniw. Kijow.

— **Historia Aleydala Z Zelidą. Z Francuskiego Tłumaczona.** [Tu ryćina: pod drzewem dziecko kopiące;

naprzeciw na kamieniach piejący kogut. Dołem napis: Labor Ipse Volvptas]. Edycya II. Za pozwoleniem Zwierzchności. w Warszawie, 1778. Nakładem Groellowskiej Księgarni Nadwornej. w Marywilu N. 19. Pod znakiem Połtow. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 96.

Na początku drukarz się polszczyzną zawiadamia: „Tłumaczona książka przed lat kilką mi do druku podana, o której wydrukowanie, gdy żadnego ogłoszenia się nie mam, aby to dzieło tak dobre mogło być użyteczne innym, swoim teraz do druku kosztem podałem”.

Naswiako autora ani tłumacza nie jest więc podane. Autorem był głosny pisarz franc. w. XVII Voitare.

Romans w stylu sentymentalnym, modnym w w. XVII we Francji, dzieje się niby w Aragonii w wiekach średnich. Bohaterem jego jest Aleydal, królewicz aragoński. Przekład jest lichey, skrócony, pełen wyrazów i wyrażeń francuskich, miejscami trudny do zrozumienia.

Gabrynowicz Romans w Polsce (1904) str. 25, 153. Jagiell. — Krasin.

— ob. Zebranie rytmów (1754, t. III 468).

Kilka jego wierszy tłumaczył And. Morsztyn, o cym Porębowicz w swoim studium Barok w poezji polskiej.

Jeden z jego sonetów (Il fant finir...) przełożył J. E. Minszowicz w cytowanym wyżej Zebraniu rytmów.

Wojtyński Jan (psendon.) ob. Dmochowski Fr. — **Woytyński.**

Wojucki Albertus ob. Firlej Henr. (Leopardus 1624).

WOJUCKI Budzisz Józef, sekr. król. Institutio politica... Supraslii 1746. w 4ce. Ob. Iwanicki (Institutio).

— **Memoryal** Starożytnych Ozdob Przeznaczono, Boga-Rodzicy Panny Maryi Obrazu De Guadalupe Kodenckiego, W tameczney Bazylice Prepozyturalney Infulackiej, Pod Tytułem S. Anny, W Diecezji Łuckiej, w Woiwodztwie Brzeskim Litewskim, z dawnych czasow Cudami Wsławionego, Od Innocentego XIII. Papięza Złotami Koronami z Rzymu przysłanemi Regalizowanego, Z Orignalney (sic) Historji po Łacinie y po Polsku Obszernym Stylem niegdy wydanej Krotko y wiernie Wykonnotowany. Z Przydátkiem

Nabożeństwa Do Pana Boga, Najświętszej Matki, y Rożnych we wszelkich potrzebach Patronow Świętych. Przez Jozefa Budziszsa Wojuckiego Sekretarza J. K. M. Do Druku Podany. w Warszawie w Drukarni J. K. M. Colleg. Soc: Jesu 1744. w 8ce, k. tyt. i k. 264 nlb., 1 rycina.

Na odwr. karty tyt. cytaty i reimprimatur Ant. Grzegorzewskiego. Z tego można by wnosić, że istniało jakieś poprzednie wydanie.

Dedykacja Xieźnie Konst. Sapieżyney, kancelerzyney W. X. L., podp. przez Józefa Wojuckiego. — Po czym drzeworyt z wyobrażeniem Mariæ de Guadalupe Codnensis (z podp. rytownika Tenewein).

Następuje obszerna Historia obrazu, listy i wiersz ks. Walickiego (zaczyna się: Nie wojny y okropne nuco Marsa dzieje... 15 stron). — Potem Pieśń o N. M. P. Kodn., modlitwy i hymny. Dużo modlitw od bólu oczu, od czarów, od płynienia krwi, od paraliżu, od gangreny — do odpowiednich patronów. — Na k. N₂: Hymn do św. Iwona jurystów i prawujących się doświadczonych patrona (wiozsem). — Na k. P, Hymn do św. Salomei patronki Król. Pol. — Od k. Z: Różaniec imienia Jezus (modlitwy, litanie, psalmy). — Od k. Dd: Nabożeństwo poranne. — Od k. Ff₂: Krotkie zebranie wiary. — Kończy: Hymn przy żałobnych mszach (...Dzień on gniewu, dzień straszliwy, Gdy świat snieży ogień mściwy, Jako Dawid rzekł prawdziwy). Ostatnich 6 stron zajmuje: Registr nabożeństwa.

Ob. Sapieha Fryd.

Czartor. — Uniw. Wileń.

WOJZBUN (Wojźbun) Aleksander S. Jesu, prof. retoryki (ur. 1726 † 1765) Kazanie pogrzebowe przy złożeniu ciała ś. p. W. JP Tomasza Bułharyna Podczaszego Woiewodztwa Nowogr. w Kościele Wolkowskim S. J. R. P. 1759 d. 20 Pazdziernika miane, a na usilne żądanie W. JP. Anny z Jelskich Bułharynowey Podczaszyny Nowogrodz. pozostałej małżonki tudzież WJPana Pawła Koniuszego Wolkowickiego Regenta Skarbu W. X. L., Józefa Starosty Bakuńskiego, Kazimierza Porucznika Regim. Koron. Buł. Pol. W. X. L., Michała Podczaszyków Nowogr. Bułharynow imienia oycowskiego dziedziców do druku podane y onymże ofiarowane przez X. Alexandra Woyźbuna S. Jesu.

Wilno w drukarni Akad. 1760. fol., ark. 8 (sygn. H).

Kraszewski Wilno IV 292.

Ossol. — Przekłd. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Kazanie Przy Poświęcaniu Ną Biskupstwo Lorymeńskie Jaśnie Wielmożnego, W Bogu Nayprzewielebniejszego, Jmci X. Jana Z Kieźgayłow Szemiottha, Kantora Prałata Zmudzkiego, W Kościele Katedralnym Wileńskim, Roku terazniejszego 1760. W Niedzielę Dżiewiętnastą po Świątkach Miane, Y Onemuż Ną dowod powinney wdzięczności Ofiarowane, przez X. Alexandra Woyźbuna Soc: Jesu. W Wilnie W Drukarni J. K. M. Akademickiej Soc: Jesu 1760. w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwr. tyt. herb. Dedykacja Szemiotowi. W kazaniu podnosi, że jego ojciec i on zawsze się trzymali strony Augustowej. — Na końcu imprimatur Adama Tadeusza Kąłataja (sic), kan. kat. wil.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Kazanie na solenną oktawę S. Kazimierza Królewica Polskiego w Kościele Katedr. Wileńskim r. 1761. d. 13. Marca miane, a na rozkaz J. W. w Bogu Nayprzewieleb. J. Mci X. Antoniego Tyszkiewicza biskupa Zmudzkiego do druku podane y Onemuż ofiarowane przez X. Alexandra Woyźbuna Soc. Jesu. w Wilnie w drukarni J. K. M. akadem. S. J. w 4ce, k. 17 nlb.

Na odwr. tyt. herb Leliwa. Przepisał biskupowi, podpisawszy się jako kaznodzieja w Wilnie u S. Jana.

Brown Bibl. 431. — Enc. kośc. XXXII 170. Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

(Wojzbunowie). Sprawa JW. JPP. Władysława Rotmistrza Lidzk. Roberta y Stanisława Woyzbunów Strażn. Minsk. braci między sobą rodzonych oraz JPP. Marcina Szklarowskiego i Jana Zamoyckiego Z. WW. JPP. Wiktorym y Katarzyną Żyżemskimi Kon. Minsk. Michałem Wałużyniczem, Strażn. Mściel. (1775). fol., 3 ark. Jagiell.

Wojze ob. Łopacki Jak. (1641).

Wokabularz [rozmaitych y potrzebnych sentencyi polskim y niemieckim Młodzieńcom na pożytek teraz zebrany]..

[Na końcu:] Wybiano w Krakowie przez Ieronimá Wietorá. 1539. Gedruckt zu Krokaw durch Hieronymum Vietorem. 1539. w 8ce, k. sygn. Zvijj.

W unikacie Czart. brak karty tyt., również ark. A i B oraz ark. C (z tego arkusza pozostała tylko ostatnia karta a więc C₂). Zachowało się razem kart 136; było zapewne kart 148 (ale na pewno trudno powiedzieć, bo niektóre sposyły mają po 4 kartki, inne po 6, inne po 8).

Zaczyna się tekst od karty C₁: Ich wil bald widerkummnen, ich wil alleyn ein haim geben, vund sehen, was do haymen geschicht.

Układ treści taki sam, jak w wydaniu królewickim z 1558. — Na karcie G₁ recto: Pan Krystus niech będzie między nami łaską swoją Amen. 1538. 23. Marcij. — Po czym zaczyna się: — „Wtora cześć“. — K. H₂: Declinatio... Na k. M verso: Poczyna się Liczbá. — Na k. T₁ verso: o samego dołu rozpoczyna się bez żadnego osobnego zatytułowania urywek z Marcholta: Gdy Salomon siedział na stolecu oycna swego Dawida pełen mądrości... (po polsku i po niemiecku)... i idzie aż do końca karty X₁, gdzie u dołu jest dopiero zatytułowanie: Koniec wyrwany Salomoná, godny dzieweczkom ku polasczynnie. Amen. Ein Auszug von dem Salomon, dienende den jungen medlein zue der polnischen Sproch. Amen. — Na k. Xij u samej góry: Abiećadio sniadł pies sadło, matka mydło, oćiec ssydło, wlaź na polkę, sniadł go-molkę.

Tej gadki następne wydania nie powtarzają. Po czym bezpośrednio na tejsze k. Xij: Poczynią się niektóre listy, dla zwyciaiu pisania.

Jest to tych listów sześć: 1) Zaczyna się: Poklonienie i pozdrowienie... Datow. 1538. (Pisze jakiś uczeń do ojca. Jest mu w gospodzie dobrze. Za półczwarta lata będzie już uczony człowiek z niego, nie chce młodość próżnie strawić. Pieniądze potrzebne na księgi nie nadeszły). — 2) Dalsze listy są te same, co w wydaniu król. z r. 1558, z tą tylko różnicą, iż tekst listu niem. do siostry ma tu datę 1536, a inne listy 1538.

Od k. Y₁: Jako dzieci stół mają żegnać (są to modlitwy i pieśni, jak w nast. wydaniu). — Na k. Zij list do Jana (jak w nast. wydaniu). — Na k. Zijj recto dwie pieśni (jak w nast. wydaniu). — Od k. Zijj verso te same zwroty powitania i pożegnania jak w nast. wydaniu.

Język nie jest w zasadzie zmieniony w drugim wydaniu; a ponieważ to II wydanie (1558) znamy w kompletnym egzemplarzu, a I w defektowym, przeto bliższe szcze-

gół o treści dzieła notuję przy II wydaniu.

Brückner w Rozprawach filolog. Akad. Um. XLIX (1911) str. 36. — Łoś Początki piśm. 1922 str. 112 (powtarza za Brücknerem). — Tenże Przegląd zabytków (1915) str. 135. — Bernacki Marcholt 30—2 (tu wylicza wydania, opisuje urywki z Marcholta). Czartor.

— Wokabularz rozmaitych Sentencyi y potrzebnych, Polskym y Niemieckym Młodzieńcom, Na pożytek teras zebrány. Ein Vocabular mancherley schönen vnd notwendigen Sententien, der Polnischen vnd Deutschen Jungent zu nutz zusammen getragen. Drukowano w Krolewcu Pruskim v Jana Daubmana, Roku Pańskiego. 1558. w 8ce, k. 160 nlb. (sygn. A—V₁ i k. 3 nie sygn.).

Druk gocki.

Rozpoczyna na k. Aij—Avij przedmowa po polsku i po niemiecku: Wiernemu czytelnikowy Jan Daubman Drukars Krolewiecky waszego dobrego łyczy. — Tu tłumaczy przyczynę przedruku ksiązek: „W naszych stronach napotrzebniejsze są dwa Języki (okrom Żydowskiego, Grecckiego y Łacinskiego, z których wszystkie nauki y pisma są zbudowane) Niemieckiy y Polsky. Napilnoiejsze też staramy, abysmy dziatki tych dwu języku nauczyli. Bo acaby mogli kazdy narod na swei przyrodsony mowie przestać, ale bezpieczniej umieć sobie przynależę języki. Dla tego gdym tych książek dostał niemieckych y polskym, w których są Sentencie rozmaite ku wiele potrzeb wypisane, zdałami się rzecz przydatna iższych ie wydrukowawszy niemieckym y polskym dżiatkom wydał“. Z Krolewca Dwunastego dnia Księżyca Listopada, Roku 1558.

Po przedmowie polskiej a przed niemiecką idzie na osobnej karcie mała rycinka (7 × 6 1/2 cm) przedstawiająca Chrystusa bosogo, na którego jacyś dostojnie ubrani rycerze czy mędrzy mają zamiar rzucić kamienie podniesione z ziemi. Ostatnia karta arkusza A biała.

Daubman przedrukowywał wydanie z r. 1539, gdyż na k. Fijj powtórzył datę: „Pan Krystus niech będzie między nami łaską swoją Amen 1538. 23. Marcij“. Mimo to w listach samieszczonych ku końcowi dzieła jest położona data 1558, a więc data druku Daubmana.

W wydaniu tym dzieło ma nast. układ treści: 1) Na k. B—Fijj (recto): Pirwasa Część. Zaczyna się: Pannie Oyese Boże daj wam szczęście... Kończy się: Pan Krystus niech będzie między nami łaską swoją Amen 1538. 23. Marcij.

Są to różne zdania (sentencje) po polsku (i tuż zaraz po niemiecku) i zwroty najbardziej potrzebne w potocznym, codziennym życiu. Każde zdanie tworzy osobną całość, nie są powiązane w rozmowy. Reguł gramatycznych i słownicza ta część nie mieści.

2) Od k. Fijj (verso) — Q₂ (recto) idzie: Wtóra część. I ta część zawiera sentencje podobne do części pierwszej, ale między nie wmiessane są pewne przykłady gramatyczne oraz słówka. — Na k. Gij: Declinatio verborum. Na k. G₂ stopniowanie. Potem słowniczek najczęstszych rzeczowników i czasowników. Na k. H (verso): Poczyna się Licaba. — Autor unika jednak reguł, tylko stara się uczyć dawaniem przykładów.

3) Na k. Q₂ verso — Sij (recto): Koniec wyrwany s Salomona, godny dzieweczkom ku polszczyźnie... (20 stron przedrukowanych s Koszyczkowego Marcholta, głównie sawarte tam przysłowia — wszystko po po polsku i niemiecku).

4) Od k. Sij (verso) — Tijj (verso) idzie pięć listów po polsku (i po niem.) datow. 1558. Jeden pisaný do siostry; drugi do Mikołaja nauczyciela (z prośbą o polskie książki i o przyjęcie dwóch dziewcząt na naukę polskiego języka); trzeci list do Serwacjusza od Stanisława w sprawach handlowych; czwarty do matki s powodu nowego lata; piąty od Andrzeja s Wrocławia do Matysa o zakup sera i masła na jarmarku. Pomiedzy te listy wplątane są dwa ustępy ze słóvkami obejmującymi nazwy różnych potraw, owoców, drobiu, cianst itp.

Od k. Eijj (verso) — Vlij (recto) idą modlitwy i pieśni: przy stole, deo gratias, rano gdy wstajesz i wieczór, gdy się dzieci poczynają uczyć, 10 przyszań, Wiersz w Boga... — Na k. Vij wmiessany w to list do Jana datow. s Wrocławia s upomianiem się od wierzyciela, aby mu Jan zwrócił pół pięty gresywny polskich piędzdy. — Na k. Vlij dwie swrotki pieśni „Kristus smartwych wstał iest“... „Przes twe święte... wiecznie krolowanie“ oraz: „Dziecię się nam narodziło... smiluj się dsił nad nami“. — Tu wszystko po polsku i po niemiecku.

Kończą od k. Vlij (verso) — V₂ swrotki używane przy powitaniu i pożegnaniu, co rsec przy kichaniu, przy wychodzeniu s ładni, przy siadaniu do stołu, jak się zachowywać przy jedzeniu — słowem rodnej prymitywnego savoir vivre: „Ja tobie wysoce a bardzo dziękuję iżś mie to nauczyła, czego pierwey nieumiała“.

Jest to więc podręcznik języka polskiego dla użytku młodych mieszczan (a zwłaszcza mieszczanek) krakowskich, a gdy ci

już w połowie w. XVI spolszczeli, przedrukowywany w Królewcu i Wrocławiu na użytek ludności niemieckiej pomieszanej s polską w Prusiech i na Śląsku. Autorem jego musiał być jakiś „bakałars“ krakowski. — O potrzebie csci i wdzięczności dla bakałarsa i magistra jak dla ojca jest kilkakrotnie w sentencjach mowa, tak samo o uczeniu się po polsku z książki (zapewne niniejszej) i o potrzebie jej ciągłego czytania, gdy się wyjdzie ze szkoły (np. k. Pijj). Pisał to bakałars uczący dziewczęta mówić poprawnie po polsku. Wynika to nie tylko s listu na k. Sijj, ale i z treści swrotów, uwzględniających głównie potrzeby kobiecego światka i używających najczęściej form żeńskich: bylam, robiłam itp.

Język jest na ogół lchy. Brückner widzi w nim ślady czechizmów. Widocznie autor s trudnością tłumaczył zwroty niemieckie, które miał przed sobą i nie rzadko źle je oddawał. Oto parę przykładów: Czysta biesiadę mieliśmy wczora (Wir haben gestern eine feine Collacy). — Jestem stary dziesięć lat (Ich bin zehen jar alt). — Ty jesteś wszędy był (Du bist Hans allen gassen). — Na święty Bóg dasz (du wirst auf sanct Nimmers tag wider bezalen). — Bóg cię stykaj (Beware dich Got). Był może, że durabiał tekst polski do jakichś gotowych, dawniej drukowanych sentencji niemieckich.

Był on jednak Polakiem, o czym świadczy nie tylko mylne zrozumienie niektórych swrotów niemieckich, ale i ciągła zachęta do uczenia się po polsku: „Pani matko, wy macie sawady semną mówić po polsku, tedy się rychło nauczę“... „Mów semną po polsku a kto między nami (unter uns) więcej będzie umiał, ten będzie lepszy y więcej będzie miłowan od swych rodziców“... „Daj mi to miły ojczy niebieski abych teśe polskę naukę mogła ku swej potrzebie pożywać dla J. Krysta twego syna“...

Dla badacza obyczaju mieszczanckiego (krakowskiego) może mieć to dziełko duże znaczenie, bo niektóre swrotki dostarczają pewnych rysów: np. jak panny, co pracują w tańcu, chłodzą się piwem — jak amatorowie czoanku są wypędzeni s towarzystwa, bo brzydko śmierdzą — jak się mieszczski stroją i kupują jedwab, złotą tkankę (Birtlein), bramy do szupki (sic), szamlet i jaxamientny oboyczek — jak grywają w karty (podkładając karty) i w warcaby, itp.

Wierszowski III 2331. — Sprawozd. z poszuk. w Sawecji nr 162 (s repr. k. tyt.). — Bernstein Katalog przysłów II 414 (z repr. k. tyt.). — Bernacki Marcholt (1913) str. 30—2.

Jagiell. (sb. Berns.). — Kat. w Strängnass.

— Toż... Drukowano w Królewcu Pruskim y Jana Daubmana, Roku Pańskiego 1566. w 8ce, k. 160.

Z przedmową jak w poprzedniej edycji. Maciejowski Piśm. II 113 (podaje mylnie za dzieło Murm.). — Wierszowski III 2494. — Bernacki Marcholt (1913) l. c. Berl. publ. — Tor. Kop.

— Toż... (B. m.). 1571. w 8ce. Sobolewski w Dzienn. Wileń. 1819 I 451. — Jocher 706. — Wissniewski VI 393. — Bernacki l. c.

— Toż... rozmaitych y potrzebnych Sentencji, Polskim y Niemieckim Młodziencom ná pożytek teras zebrány. Ein Vocabular mancherley schönen vnd nothwendigen Sententien, der Polnischen vnd Deutschen Jugent zu nutz zusammen getragen. Drukowano w Królewcu Pruskim y Gerzego Osterbergera, Roku Pańskiego 1580. w 8ce, k. 160.

Z przedmową Daubmana do czytelnika, datow. 1566. — Na odwr. k. tyt. herb Junosza z literami D. S. D. oraz H. M. R. Jest to przedruk nieznaney dsiś edycji z r. 1571, bo jeden z listów nosi tę datę.

Przyjaciel Ludu, Lesano XVII 361. — Wissniewski VI 393. — Maciejowski II 146. — Wierszowski III 2689. — Piekarski Katalog kór. nr 1578.

Gdańska miej. — Kórnik. — Toż... 1587. w 8ce. Dzików.

— Toż... w Toruniu w Drukarni Andrzeia Koteniusa 1590. w 8ce, str. 260(?).

Z przedmową Daubmana, dat. 1566. Bandkie Hist. druk. krak. 496 (za nim inni). — Lelewel Bibl. ks. II 188. — Maciejowski II 146. — Bernacki Marcholt (1913) l. c.

— Toż... zusammengetragen. [Tu winietka]. Drukowano w Królewcu, y Gerzego Osterbergera. Roku Pańskiego. 1595. w 8ce, k. 160 nlb. (sygn. A—V₂).

Z przedmową Daubmana, dat. 1566. Na k. A₁ i A₂ drzeworyty. Maciejowski II 146. — Wierszowski III 2983. — Bernacki l. c.

Czartor. — Ossol.

— Toż... Ein Vocabular mancherley schönen vnd notwendigen Sententien der Polnischen vnd Deutschen Jugent zu nutz zusammen getragen... W Toruniu w Drukarni Andrzeia Koteniusa, Roku Pańskiego 1596. [Na ost. str. herb m. Torunia, pod czym:] Ge-

druckt zu Thoren, durch Andreas Koten. Im Jar 1596. w 8ce, k. 144.

Z przedmową Daubmana. Wierszowski III nr 3019. — Encykl. Org. X 535. — Bernacki l. c. — Tync Dzieje gimn. toruń. 1928 str. 217. Uniw. Wrocł.

— Toż... w Toruniu, w drukarni Andrzeia Koteniusa. 1603. w 8ce, k. sygn. P₂.

Maciejowski II 147. — Bernacki l. c. Zbór ewang. wileń.

— Toż... Vokabularz rozmaitych y potrzebnych Sentencji Polskim y Niemieckim Młodziencom ná pożytek teras zebrány. Ein Vocabular mancherley schönen vnd nothwendigen Sententien der Polnischen vnd Deutschen Jugent zu nutz zusammen getragen. Drukowano w Królewcu, y Jerzego Neykew Roku 1606. (Na końcu:) Gedruckt zu Königsperg, bey Georgen Osterbergers Wittwen Anno 1607. w 8ce, k. nlb. Tv.

Z przedmową Daubmana. Sprawozd. z poszuk. w Sawecji nr 163. Uniw. Upsal.

— Toż... We Gdańsku drukował Marcin Rhoden. Roku 1607. w 8ce, str. 272.

Wissniewski III 90. — Piszczkowski Pisma Jana Zabeczycy 1937 str. 56. Ossol.

— Toż... młodziencom na pożytek teraz zbrany (sic). Ein Vocabular... zusammen getragen. W Thoruniu drukował Augustin Ferber, R. P. 1611. w 8ce, sygn. P₂.

Z przedmową Daubmana. Dzików — Ossol. — Uniw. Warsz. (brak końca).

— Wokabularz, rozmaitych y potrzebnych sentencji, Polskim y Niemieckim Młodziencom ná pożytek teraz zebrány. Ein Vocabular mancherley schönen vnd nothwendigen Sententien, der Polnischen vnd Deutschen Jugent zu nutz zusammen getragen. [Tu winietka]. Gedruckt zu Breslaw, Durch Georgium Bawman. Im Jahr, 1615. w 8ce, k. tyt. i k. sygn. T.

Bawman wydając tę książkę położył na początku przedmową Daubmana z r. 1566 (za wydaniem królewieckim).

1) Pierwsza część od k. A₂ — k. E₂. Tutaj położona data: Amen. 1577. 23. Martij.

2) Wtóra część od k. E₂ (verso) — O₂.

3) Od k. P: *Extrâct z Hystoryey o Marcholcie.*

4) Od k. Q: listy (z datą 1566, tylko ostatni z datą 1571).

5) Od k. E, verso: modlitwy i dwie pieśni j. w. (oras list z datą 1571).

6) Od k. S, formułki powitalne i pośegnalne etc. jak w edycji z r. 1566.

Błędy druku edycji z r. 1566 bywają tu poprawione. Np. na k. S: Rebeka chodź sam (w r. 1566: Rebeka choycam).

W edycji tej sygnat. B przypada pod *ich*, D pod *ck*, E między *o a c*, F pod *po*, G pod *ch*, I pod *st*, M pod *ywi*, O pod *ges*, P pod *zwo*.

Wiszniewski III 91. Jagiell. — Ossol.

— Toż:... na pożytek zebrani (sic). Bresław 1631. w 8ce.

Notatka nieznaney ręki.

— Toż:... na pożytek teraz zebrani (sic)... Druckts und verlegts durch Georg. Baumann. 1641. w 8ce, str. 288.

Z przedmową Daubmana.

Daty listów 1566 i 1571.

Extract z Historyey o Marcholcie na k. P. Maciejowski II 113.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

Wokabularz nowy czterzech ięzikow: Łaczińskiego: Włoskiego: Polskiego: Niemieckiego, wszem w tey sławney Koronie, y innym narodom bardzo użyteczny. [Wyżej tytuł łaciński:] Dictionarius seu nomenclatura quatuor linguarum... Venundatur a Floriano Vnglerio. Calcogra... (1532)... ob. Dictionarius (w t. XV 202).

Słowniczek ten jest konkurencyjnym drukiem Unglera wobec słowników trzech języków Mymera i Marmelusa, wydanych przez Wietora (1528). — Dzieli się on na dwie części, a te znowu na rozdziały wedle treści (I część ma 57 rozdz., II 8). Część I rozpoczyna się od rozdziałów: O bodse, o św. Trojcy, o moesy y bogactwie, o świętych y o ymionach, o dsiewiatwie itp. Między inn. są tu podane paciery i przykaszania po polsku. W części II są krótkie rozmówki. Trzy ostatnie rozdziały noszą tytuły: O kucharzu — o spaniu — o rozmaitych imionach. Dużo swarów i nazw przełożonych niedbale i błędnie; całość stoi niżej niż słowniczki Marmelusa i Mymera.

Równocześnie (1533) wydał Ungler — zapewne w związku z tym słownikiem — *Quaestiones gramat. Jana Cervusa*, czyli elementarz łaciński, podający teksty po polsku, niemiecku, włosku i łacinie. Być więc może, że autorem obu dzieł jest Cervus, który również i inne swoje prace

u Unglera drukował (*Epitome, Farrago* 1531).

Opracował ten słowniczek Łopaciński w „Pracach filolog.” V 1899 str. 399 i n. (prze-drukował sawarty tu paciery i przykaszania). — *Łoś Przegląd zab. język.* 1915 str. 146.

Cztery kartki (ark. L) z tego dziełka miał niegdyś Franc. Flor. Romer zamieszkany na Węgrzech, jak doniósł memu ojcu. Co się z nimi po jego śmierci stało, nie wiadomo (w Bibl. Mus. Peszt. ani w Akad. peszt. ich nie ma, jak mnie poinformował w r. 1910 bibliotekars Jan Melich).

Semin. Włocł.

— Toż:... (1566)... ob. t. XV 202.

Wokabularz ob. Lehre (polsko-niem. 1584) — Malczewski Stan. (Zabr. języka 1687, 1688) — Słownik.

Wokanda Woiewodz: Krakowskiego w której znajdują się Wpisy do Sądzienia na Trybunał Koronny Lubelski Następujące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia R. 1791. Spisana i Podpisem Lektanta Kancellaryi Ziem: Lubel: przysięgłego Stwierdzona. [Tu winieta: pęk broni nakryty tarczą]. w Lublinie 1791. w Drukarni J. K. M. XX. Trynitarzów. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 16.

Tak ta, jak i nast. „wokandy” są to małe ksiąteczki, drukowane w dwie kolumny, w których ogłoszono nazwiska powodów i pozwanych z różnych rejestrów, wedle jakich sądzono w Tryb. Lubelskim. Tutaj idą po sobie: *Causae commissioinum* (1787) — *Causae ex registro ordinario palat. crac.* Anni 1785 (1787, 1789) — *wreszcie: Ex registro Mixti fori* (1787—9).

Czartor. — Uniw. Warsz.

— **Wokanda Woiewodz:** Sandomierskiego W której Znajdują się wpisy do Sądzienia na Trybunał Koronny Lubelski następujące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia, Roku 1791. spisana y podpisem Lektanta Kancellaryi Ziemskiej Lubelskiej przysięgłego stwierdzona. [Tu ozdobnik]. w Lublinie 1791. w Drukarni JK. Mei XX. Trynitarzow. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 48.

Bibl. w Suchej — Czartor.

— **Wokanda Woiewodztwa Kiiowskiego** W której Znajdują się wpisy Sądzienia na Trybunał Koronny Lubelski, następujące Dnia 6. Miesiąca Kwietnia, Roku 1791. Spisana y podpisem Lektanta Kancellaryi Ziemskiej

Lubelskiej przysięgłego stwierdzona. [Tu ozdobnik]. w Lublinie 1791. w Drukarni JK. Mei XX. Trynitarzow. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 46.

Ta wokanda prowadzona jest w języku polskim, podczas gdy poprzednie i następne po łacinie. Idą po sobie: Sprawy komisaryjne (sic) — Sprawy z rejestru ordynaryjnego (od 1779—89) — Sprawy z rejestru Mixty Fori (1779—89).

Bibl. w Suchej — Czartor. — Uniw. Warsz.

— **Wokanda Spraw Ziemi Chełmskiej** w której znajdują się Wpisy do Sądzienia na Trybunał Koronny Lubelski Następujące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia R. 1791. Spisana i Podpisem Lektanta Kancellaryi Ziem: Lubel: przysięgłego Stwierdzona. [Tu winieta: pęk broni przykryty tarczą]. w Lublinie 1791. w Drukarni J. K. M. XX. Trynitarzów. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 8.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Uniw. Warsz.

— **Wokanda Woiewodz:** Wołyńskiego Y Ziemi Chełmskiej. W której Znajdują się wpisy do Sądzienia na Trybunał Koronny Lubelski następujące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia, Roku 1791. spisana y podpisem Lektanta Kancellaryi Ziemskiej Lubelskiej przysięgłego stwierdzona. [Tu ozdobnik]. w Lublinie 1791. w Drukarni JK. Mei XX. Trynitarzow. w 8ce, k. tyt., str. 62.

Czartor. — Uniw. Warsz.

— **Wokanda Rejestru Remissowego** w której Znajdują się wpisy do Sądzienia na Trybunał Koronny Lubelski, następujące Dnia 6. Miesiąca Kwietnia, Roku 1791. spisana y podpisem Lektanta Kancellaryi Ziemskiej Lubelskiej przysięgłego stwierdzona. [Tu ozdobnik]. w Lublinie 1791. w Drukarni JK. Mei XX. Trynitarzow. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 50.

Objemuje sprawy z lat 1782—9.

Czartor. — Uniw. Warsz.

— **Wokanda Rejestru Expulsowego, Eksekucyjnego, Poenaliu y Directi Mandati.** W której Znajdują się wpisy do Sądzienia na Trybunał Koronny Lubelski następujące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia, Roku 1791. spisana y podpisem Lektanta Kancellaryi Ziemskiej

Lubelskiej przysięgłego stwierdzona. [Tu ozdobnik]. w Lublinie 1791. w Drukarni JK. Mei Trynitarzow. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 16.

Czartor. — Uniw. Warsz.

— **Wokanda Rejestru Taktowego** w której znajdują się Wpisy do Sądzienia na Trybunał Koronny Lubelski Następujące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia R. 1791. Spisana i Podpisem Lektanta Kancellaryi Ziem: Lub: przysięgłego Stwierdzona. [Tu pęk broni przykryty tarczą]. w Lublinie 1791. w Drukarni J. K. M. Trynitarzów. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 48.

Sprawy z lat 1784—90.

Czartor. — Uniw. Warsz.

— **Wokanda Ex Regs: Incarceratorum** w której znajdują się Wpisy do Sądzienia na Trybunał Koronny Lubelski Następujące, Dnia 6. Miesiąca Kwietnia R. 1791. Spisana, i Podpisem Lektanta Kancellaryi Ziem: Lubel: przysięgłego Stwierdzona. [Tu winieta: pęk broni pod tarczą]. w Lublinie 1791. w Drukarni J. K. M. XX. Trynitarzów. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 8.

Sprawy z lat 1789—90.

Czartor. — Uniw. Warsz.

Wola ob. Drexeliusz J. (Słonecznik 1649) — *Epistola* (1733) — *Letto* (1733) — *Sendschreiben* (1733) — *Wędrychowski Jan* (Memento 1722).

Wolan Adam ob. Rogalski Kazim. (1643).

WOLAN Andrzej (ur. 1530 † 14 marca 1610). Abscheidt wormit die Erlauchten und Wolgebornen Herrn, Herr Seuerin Bonar Castellan zu Bietz, zur Iurgenburgk, Rabstern und Zarnow etc. Hauptman; und Herr Leo Sapięha, des Grossfürstenthumbs Littawen Ober Cantzler zu Schlomin, Mackow und Miedzilaw etc. Hauptman, als von den Königlichen Mayt: zu Polen etc. etc. und den semplichen Stenden, gen Riga, abgefertigte Commissarien etc. einen Erbarñ und Wolweisen Rath und gemeine Stadt deselbst, zum beschluss ihrer habenden Commission dur H. Andream Volanum Kuniglichen Secretarien geseget. Nebenst angehengter Be-

antwortung welche allsbald darauf David Hilchen Rigischer Secretarius, in namen und von wegen allgemeiner Stadt Riga gethan den 7. September anno 1589. Aus Lateinischer Sprache (wie es geredet) ins Teutsche Vorsetzt. Gedruet zu Riga bey Nicolaum Mollyn. (Na końcu) Gedruet in der Kuniglichen Stadt Riga. Bey Nicolaum Mollyn. Anno M.D.LXXXIX (1589). w 4ce, k. 15.

Łaciński tekst mowy ob. niżej pod Oratio. — Wierzbowski Bibl. III 2868.

Petersb. publ.

— Ad Hip. Aldobrandini 1593. w 4ce.

Notata prof. Kota.

Hip. Aldobrandini jest to papież Klemens VIII. Cz. Dwór (def.) — Gdańs. miejs.

— Apologia Andreae Volani Ad Calvinianis Et Convitiis, Pestiferis Hominum Sectae, qui se falso Iesuitas vocant. [Tu ornament linearny]. Vilnae. Typis Illustris Magnifici Domini Do. Ioannis Hlebouicij Baronis in Dambrowno, Palatini Trocensis. &c. &c. Per Danielem Lancicium. Anno Domini 1587. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwr. k. tyt. osobny herb Radziwiłłów, a na nast. stronie dwa wiersze na jego pochwałę: pierwszy z podp. Daniel Gregorius Silesius, drugi z podp. Stanisław Strzelczyk. W obu wysławiany Krzysztof Radziwiłł. — Dedykację do tegoż Radziwiłła (na 4 str.) podpisał Wolan in praedictio Petroviciano die 19 Maij 1587.

W dedykacji tej opisuje, jak przed dwoma laty nawiedzili jezuitę żonę Radziwiłła ciężko chorą i namawiali, aby wezwała św. Kasimierza. Ona — choć katolicka — odrzekła: non multum se Wlodimiro aut Casimiro curare sed in solo divino auxilio spem reponere. Również i Radziwiłła naciskali, aby powrócił do katolicyzmu, jeśli chce żonę ratować. Opisuje, jak intrygują i oczerniają innych. Wspomina, że sam służył już jego ojcu imperatorowi Nicolao Radziwiłłowi (tytuł imperatora oznacza u niego hetmana i tu i często gdzie indziej).

Od ark. B rozpoczyna się Apologia. Rozpoczyna od ostrego ataku na Rzym-Babilon i na stolicę papieską. Lojola przybrał śmieszny nazwę jezuitów, jak gdyby ona nie służyła wszystkim rodzajom mnichów. O piśmie Kampiana i o polemice W. Witakera i Laur. Humfreda przeciw Kampianowi. — Wyśmiewa też Turriana, qui Romae linguam suam vendit pontifici pro ejus principatu depugnans. — O polemice Laur. Artura z Sadeolem. Wylicza

różnych wrógów i krytyków papieżstwa (Picus Miradulianus, Nicolaus de Casa — sic, Paulus Jovius). Odpiera zarzuty postawione mu przez Skargę, Vegę, Turriana, Possewina, Artura — a zwłaszcza jakiś zarzut co do zagubionej skrzynki z pieniędzmi (opowiada tę swoją przygodę dość obszernie). Omawia swój stosunek do pisma Kalwina i Bezy. Wyjawia stosunki polskich jezuitów cum legatis Pontificiis. Popierał ich Stefan: „nultae regis Stephani virtutes fuerunt... sed unum hoc promovendae pontificiae religionis studium omnes ejus reliquos conatus interrupit“. Stefan a Sirenibus est obsessus. Opisuje swój stosunek do Batorego, przy którym był sekretarzem: „Porrecta dextera serio me admonuit, ut religionem mutarem nec Pontificem ultra impugnare pergerem“. Ale i potem, mimo że odmówił temu wezwaniu, humanissime me verbis alloqueretur. Sykatus V chciał mu przysłać złotą różę, Grzegorz XIII przysłał ensem et pileum quendam. Ale król nie dał sobie włożyć czapki na głowę: certe ego ex me histriorem non faciam. — Odpiera też zarzuty Skargi co do małżeństwa brata Jakuba Wolana z Kwilecką, pomimo że oboje byli spowinowaceni ze sobą. Ich nie obchodzi leges tyranni (tj. sakazy prawa kanon.).

W całym tym piśmie często powołuje się, jak i w innych, na św. Augustyna, a wraz z nim źle się wyraża o platończykach, podziwiających się pod Platona. Tak samo jezuita podziwiają się pod Jezusa.

Jest to pierwszy tak świadczący w literaturze polskiej atak na jezuitów, których Wolan atakował przygodnie już wcześniej, a mianowicie w *Idolatria* (1583) i w księdze piątej *Libri quinque* (1584). Oba te dzieła Wolana stały się podstawą dla późniejszych pamfletów antyjezuickich (*Actio prima, Consilium de rec. pace*). Wpływ Wolana na *Consilium Herburtowe* jest bardzo silny.

Odpowiadał na to Wolanowi Jurgiewicz (*Responsio* 1587, ob. t. XVIII 676), co wywołało dalszą polemikę ze strony Wolana pt. *Ad scurrilem et famosum libellum* 1589.

Bandtkie Hist. druk. II 286. — Jocher 4038, 9285. — Baliński (jak niżej) str. 85 — Grabowski *Z dziejów literatury kalwińskiej* (1906) str. 228. Ossol.

— *Assertionum de Eucharistia falsarum, cum doctrina Apostolica et Sententia veteris Ecclesiae pugnantium ab Immanuele Vega Vilnefi: Iesuita, publicatarum confutatio...* (1586). w 4ce, k. 8 i str. 124(?).

Egzemplarz dołączony w bibl. Syn. Ewang. Reform. w Wilnie jest pozbawiony k. tyt.

i mocno uszkodzony. Na pierwszej stronie drugiej karty pozostało 12 łacińskich wierszy podpisanych: Nicolaus Lancicinus, Coetus Vilnensis studiosus. — Pod tym 2 rzędy szlaczków. Na odwrotnej stronie tej karty i dwóch stron następujących wiersze łacińskie, z których oddartego tytułu pozostało tylko „polonus“. — Po nich następują jeszcze wiersze łac. zatytułowane: „In Avreolvm Andreae Volani, contra Immanuelem Vegam librum, Epigramma“ podpisane: Ioannes Raduanus. — Pod tym arabski z listków i kwiatków. Dalej idzie dedykacja Wolana: „Ioanni Abramouicio, Capitaneo Lidensi, et tempore belli, arcis Vilnensis praesidi, Domino, amico, et affini charo ac observando“, datowana: in praedictio meo Petroviciano die 5 Junii A. 1586.

Od k. C, do Q, idzie tekst dziełka, poświęcony na rozdaniu z tytułami drobniejszym drukiem. Kończą Errata.

Ob. Vega (w t. XXXII 283).

Synod. Ewang. Wileń.

— *De coecitate et poena Ecclesiae-Hanoviae, Guielhelmus Antonius* 1608. w 8ce.

Jocher 2941 a (z powołaniem się na: *Catalogue des livres imprimés de la Bibl. du roi*) oraz 2941 b (tu podaje za Niesieckim: *Vilnae* 1608, co oczywiście błąd). — Baliński l. c. str. 127 (egzemplarsa nie znał). W liście do Janusza Radziwiłła z r. 1609, na który się Baliński powołuje, wyraża się Wolan: Będąc już prawie na schyłku żywota swego napisałem ten malutki script inter caetera scripta de coecitate et poena Ecclesiae, które Bart. Keckermanus dał w Niemczech drukować, który swemu Panu posyłam.

Berliń. państw. — Gdańs. miejs.

— *Epistola ad Reverendissimum Dominum Nicolavm Pacivm Episcopvum Kijoviensem, Ab Andrea Volano Scripta, explicans controuersiam his temporibus de S. Trinitate motam, ostendensque Patrem Filium et Spiritum sanctum ut unius eiusdemque naturae siue essentiae, sic rectè unum Deum dici, ad euitandam pluralitatem deorum.* [Zamieszczone przy końcu traktatu Mik. Paca, bisk. kij.: *Orthodoxae fidei confessio*. 1566. w 4ce, od k. V—Z i a—₂].

Osobno nie wyszło. Drukowano w Królewcu 1566 u Daubmanna. Kursywg. — Obacz XXIV 7.

Wolan zaczyna od wyłożenia nauki Kalwina o św. Trójcy (a pisze to w księżce wydanej przez katol. biskupa!); potem o sdańiu Melanchtona. Polemizuje potem z Ju-

styna Colloquium cum Iudeo (wydanym świeżo po polsku, lecz tego nie wspomina). Omawia naukę Tertulliana i Grzegorza z Nazj. Datum in praedictio Biuticcano 1565 Aprilis 1 die. — Kończą wierszyk jego przyjaciela Jerzego Weigela, o którym ob. t. XXXII str. 322.

Janocianna II 204. — Bock *Hist. antitr. II* pars 3 str. 826. — Jocher 3309, 3636. — Baliński l. c. str. 45. — Brückner w *Pam. Lit.* 1903 str. 593. — Wiersbowski III 2496. Bawor. (Czarn.) — *Bibl. Synod. Ew. wileń.* — *Kraśniń.* — *Uniw. Wares.*

— *Vera et orthodoxa veteris Ecclesiae sententia de Coena Domini ad Petrum Skarga, per Andreaem Volanum. Typis Castris Loscensis.* 1574. w 4ce.

Dedyk.: Biskupowi Walerianowi Protasewiczowi.

Egzemplarz się nie dochował. Treść można tylko w przybliżeniu odtworzyć z odpowiedzi, jakie to dzieło wywołało, a mianowicie z pism jezuit Turriana (1575—7) oraz Skargi (*De sacr. Eucharistia* 1576). W kilka lat później (1579) wydał zresztą sam Wolan przeróbkę tego pisma pt. „*Defensio verae orthodoxae sententiae*“, niżej opisanej.

Opierając się na tych wskazówkach można tylko tyle powiedzieć, że Wolan polemizował tu z poglądami katol., a specjalnie Skargi na istotę Eucharystii. Poglądy Skargi znał z jakiegoś listu Skargi, który Skarga do niego wysłotał (ob. Skarga *Pro Euch. liber I* cz. 1). Choć list był poufny, Wolan wystąpił z odpowiednią drukowaną, poruszając w niej już nie tylko kwestię przeistoczenia chleba i wina w Ciało i Krew, ale i inne kwestie sporne, a zwłaszcza kult dla świętych i dla M. Boskiej. Wolan stanął na gruncie nauki Kalwina i Zwinglego oraz Bezy, ale głównym źródłem jego było zwłaszcza dzieło *Martyra Vermiglięgo* (pt. „*Defensio doctrinae veteris et apostolicae de Sac. Euch. contra Gardinerum*“, wydane 1559). — Szczególnie oburzenie u katolików wybudził fakt, iż Wolan bez zgody biskupa dedykował powyższe dzieło bisk. wil. Wal. Protasewiczowi.

Na dzieło Wolana odpowiedział pierwszy Turrianus S. J. (*Contra Wolanum* 1575, 1576, 1577 — ob. t. XXXI 414), a następnie Skarga (*Pro sacr. Eucharistia* bawem i Skarga (1576 — ob. t. XXVIII 139). Odpowiedź Skargi jest przystępniejsza, a Turriana bardziej naukowa i źródłowa. Ob. Listy Skargi (wyd. Sygański) str. 88, gdzie Hosjusz wyżej stawia dzieło Turriana. — Między Skargą i Wolanem wywiązała się dalsza polemika, do której włączali się Łasicki oraz Possewin (*Epistola* 1583) i Bartsch (1589).

Rozbiór stanowiska Skargi i jego metod polem. w tym sporze z Wolanem przynosi praca ks. Święckiego w Przeglądzie teologicznym t. IX (1908) str. 22 i nast. pt. Skarga jako obrońca katol. nauki w Eucharystii. — Berga Un prédicateur 1916 str. 202. — Baliński l. c. str. 37. — Baryczowa w Ateneum Wil. t. XI (1936). — Pamiętnik Liter. 1926 str. 371. — Jocher 3910.

— Defensio verae Orthodoxae veterisque in Ecclesia Sententiae, de Sacramento Corporis et Sanguinis Domini nostri Iesu Christi, veraque eius in Coena sua praesentia, contra nouum et commentitium Transubstantionis dogma, aliosque errores ex illo natos: ad Petrum Scargam Iesuitam Vilmensem, vanissimi huius commenti propugnatorem. Authore Andrea Volano. Respondetur hic quoque obiter Francisco Turriano, ex eadem factione Monacho: qui duobus libris, altero Florentiae, altero Romae publicatis Scargam sibi suscepit, contra Volanum, defendendum. Losci Litauorum, in typographia Illustris ac Magnifici Domini, D. Johannis Kisciae, Magni Ducatus Lituaniae Incisoris, etcet. eiusdem impensis, per Iohannem Kartzanum Velicensem. Anno a Dei filio nato 1579 mense Aprili. w 4ce, str. 445.

Na odwrotnej str. herb kr. Stef. Batorego. — Pod nim 4-wiersz łac. — Na nast. str. dedykacja do króla Stefana, datowana: in prediolo meo Volanouio, Calendis Augusti Anno 1578 (k. 2¹/₂ nlb): na odwr. trzeciej karty krótka odeswa drukarska do cyselnika, w której oszajmia, że dla lepszego zrozumienia i wyjaśnienia pomieszczał na marginesach cytaty i króciutkie noty, ale prosi, by ich nie uważał za objaśnienia autora.

Jest to przeróbka opisanej powyżej „Vera et orthodoxa sententia“ z r. 1574. Wolan sam mówi, że wprowadził dużo zmian; ale ponieważ egzemplarz „Sententia“ nie jest znany, więc trudno ustalić, na czym te zmiany polegały i jaki miały rozmiar. Jest jednak pewne, że wywołane zostały potrzebą zbitcia pism Turriana i Skargi z lat 1576—77.

Główną bowiem treść dzieła stanowi polemika z poglądem katolickim na istotę Wieczery, tak jak go określili w cytowanych wyżej pismach Turrianus i Skarga. Wolan nie uznaje obecności Chrystusa w Eucharystii — jest ona tylko symbolem, a chleb i wino są figurami. To jest kwestia główna jego polemiki, ale mimo-

chodem porusza też kwestie inno: prymatu papieża, tłumaczenia Pisma św. zastrzeżonego Kościołowi, pochodzenie Kościoła katol. od Chrystusa, soborów itp. Z pisarzy kościelnych cytuje jako powagę św. Augustyna i kilku innych Ojców Kościoła (św. Chryzostom, Cyryl); głównie jednak opiera się na autorytecie Pisma św. Odpowiedział mu powtórnie na to Skarga dziełem pt. Artes duodecim sacramentorum (1582) — ob. t. XXVIII str. 133. Skarga uderza tam w ogóle na herezje (zwinglianów i kalwinów) za to, że nie doceniają należyte sakramentów, i zwalczą posługiwanie się tzw. tłumaczeniem figuralnym. Rozbiera też obszernie naukę Ojców Kościoła o Eucharystii, a zwłaszcza u św. Augustyna; a także broni czci M. Boskiej i świętych. — Nie poprzestając na odpowiedzi łacińskiej, wydał także Skarga równocześnie (1582) dzieło polemiczne w tej sprawie po polsku pt. Siedem filarów — ob. t. XXVIII 139, w którym ostro atakuje Wolana.

Wydane z powodu powyższej pracy Wolana pismo Possewina (Epistola ad Stephanum 1583 — ob. t. XXV 106) atakuje Wolana głównie za to, że śmiało on dzieło dedykować Batoremu. — Dzieło Wolana przedrukowano w Doctrinae jesuiticae praecipua capita. Rupellae apud Thegel Regium (1586) IV. w 8ce, od str. 738—1115. W egzempl. bibl. Synod. Wil. są duże braki. Brak mianowicie str. 63—76 i 199—228, a nadto dużo kart uszkodzonych.

Jocher 3913 i noty. — Bandtkie Hist. druk. Kr. P. II 272. — Wierszowski III 2675. — Baliński l. c. str. 56—60. — Ks. Święcki w Przeglądzie Teolog. 1938 IX 120 i n. Berliń państw. — Bibl. Synod. Wil. Reform.

— Dirae in obtrectatores... Vilnae in typographia Volani 1591. w 4ce.

Wierszem. Ma tu bronić swego urodzenia i szacun. Dodano na końcu dwa listy do Wolana: jeden Sudrowiusza (przeciwnik jezuitom), drugi przez M. J. — Cytuje Jassyński Dyke. II 337.

Zapewne w drukarni Karcana? i to ma oznaczyć „typis Volani“.

Nie znał tego Baliński l. c. str. 113.

— Epistolae Aliquot Ad Refellendum Doctrinae Samosatensianaerum errorem, ad astruendam Orthodoxam de Diuiná Trinitate sententiam, hoc tempore lectu non inutiles. Ab Andrea Volano scriptae. [Tu winieta: ornament linearny]. Vilnae, In Officina Coetus Euangelici Vilmensis. Anno, 1592. Impensis, Generosi ac Magnifici Domini, D. Ioannis Schemeti. w 4ce, k. tyt. i k. 45 nlb.

Na odwrocie karty tyt. wiersz łaciński bez podpisu: Ad doctissimum virum Andr. Volanum.

Dedyk. Wolana Joanni Schemeto, Melchioris filio, patritio lithuano. Datow. in praedio Biutiscano 26 Jan. 1592; oburza się tu na „herezję ariancką“, która fałszuje teksty biblijne, aby udowodnić, że Chrystus nie jest Bogiem. „Quae vero nuper absurda sua in euangelium Joannis procederunt commenta“ (aluzja do Socyna). W trzech odpowiedziach zbił te komentarze Franc. Junius.

Są tu zawarte trzy listy Wolana: 1) D. Georgio Schomano, ecclesiae Chmelnicensis ministro... (ex Musaeo Buntise. 15 oct. 1589). Zaczyna od pochwał Szomana, przypominając ich spotkanie ad mensam Nic. Rad. w Warszawie. Ostro atakuje poglądy Ochina i Gentiliana. Widzi w nich podobieństwo do Mahometanizmu (me quidem vehementer Turcicus terret tyrannus apertum jam nobis denuncians bellum). Wreszcie krytykuje dzieło Socyna. Vale et Calisio salutem dicit.

2) Od k. C. 2 idzie: Epistola Andr. Volani ad Joannem Licinium in qua orthodoxa sententia de Jesu Christi viventis Dei filio contra errores Ebionitarum asseritur, modeste et sedato animo scripta. Dat. die 1 febr. 1590. — Najprzód przypomina, jak mu Licinius (Namysławski) doręczył w lwiu dwa listy (Jana Caprina, Piotra Kroaty) i książkę — wszystko to napisane w rzeczywistości przez Grzegorza Pawła, i jak dyskutowali nad ich treścią. Wolan dziwił się, jak Licinius mógł się dać zwieść zawartym tam poglądom. Teras zbija je obszernie. Powołuje się na Pawła Weidnera (prof. linguae sacrae in gymn. Viennensi) neofitę. Prosi go, aby ten list doręczył Grzegorzowi Pawłowi i Janowi Caprinowi.

3) Od k. G idzie trzeci list: Ad epistolam Joannis Licinii, qua samosatenicum defendens errorem, Christum Jesum verum Deum esse negat, solumque hominem agnoscit.. (Datum in praediolo meo Volano 27 aprilis 1591). — Żali się tutaj, że go Licinius zmusza do dalszej polemiki (tak samo jak Socyna przez swoje objectiones anonimi). Wspomina swą przyjaźń z W. Krzyszkowskim, siostrzem Liciniusza. Obszernie rozbiera kwestie sporne dotyczące bóstwa Chrystusa; o męczennikach i świętych (quos tu cum tuo Greg. Paulo homines nugaces vocare non erubescias); o masy i chlebie; o pierwszej kapitule ewang. św. Jana; o interpretacji dowolnej Pisma; na karcie L₁ o swej przyjaźni z Dudyczem, qui in religione sua parum stabilis et firmus visus est. Ponieważ Licinius w swych listach (o których obacz t. XXI 266) powoływał się na Frycza

(Silvae), praeto o Fryczu mówi, co następuje: Quod vero à Fricii iudicio firmiter etiam aliquod erroris vestro petendum etiam duxeritis, vel ipse, quantum sit ei tribuendum satis declarat, qui in utramque in Sylvis suis disputando partem Academicam se ultro profuturum, adeoque sententiae incertum, ut quid aut negot aut affirmet ipse nescire videatur. Wspomina też o korespondencji Lasickiego z Beza, z której wynika, że Beza był przeciwnikiem antytrynitarzy i że jego pismo pochwalające ich zostało swywołnie (temeritate) ogłoszone. W końcu atakuje jakiegos jezuitę — Protensza, który teraz został ebionitą et malam operam in tuendis blasfemiis vestris vobis navat. Na ostatniej karcie mówi o Rakowie i o niezgodzie, jaka tam panuje Sam nazywa siebie senem et mortii vicinum.

Na egzemplarzu Ossol. jest kilka poprawek ręką — jak się zdaje — autora.

Bandtkie Hist. druk. Kr. Pol. II 293. — Jocher 3654. — Baliński l. c. str. 101. — Grabowski Z dziejów liter. kalw. (1906) str. 231. Ossol.

— Justa funebria supremus humanae conditionis honor. Generoso ac Magnifico Domino D. Joanni Abramovicio, Palat. Smolenscensi, Capitaneo Vendensi, Lid. Praesidi Dorpat... Pietatis et Officii ergo, sic non pro meritis certe debite persolutus. (1602). w 4ce, sygn. H.

Por. t. XII 8.

Zawiera wiersze i mowy; m. i.: Oratio funebri in laudem J. Abr. scripta autore And. Volano. Tu dużo szczegółów do żywota zmarłego — Po czym idzie wiersz Quiryna Cnoglera nauczyciela szkoły kalw. w Wilnie s 7 maja 1602, dedyk. Nicolao Abramovicio... oras łaciński poemat Cyr. Mollera. Dalej bezimienna Oracya na żalozną śmierć i pogrzeb Jana Abr. woj. smoleń., wielkiego patrona zboru bożego... (Tu pełno dokładnych i doniosłych wiadomości o zmarłym). — Wreszcie wiersz pt. Lament na żalozną śmierć i pogrzeb od żaloznego przyjaciela napisany. Gdańs. miejs.

— Idololatriae Loiolitarvm Vilmensivm Oppugnatio: Itemque Ad Nova Illorvm Obiecta responsio, nunc primum in lucem aedita. [Tu linia]. Authore Andrea Volano. Vilnae Typis & sumptibus eiusdem Andreae Volani. Per Ioannem Kartzanum Veliceni. Anno M.D.LXXX.III. (1583). [Tu szeroka linia]. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 1—29 i 1—46 (sygn. A—L₁ i 2 nie sygn.).

Na odwrocie karty tyt.: Orzeł polski z herbem Rada. na piersiach.

Dedyk. Nicolao Radivillo, palat. novograd. (na 7 kartach), datow. in praediolo Butiscano 1 Apr. 1583. — W przedmowie tej mówi, że Bóg wzbudza księząt, którzy nie boją się groźb pontifexa rzym., lecz trwają przy prawdziwej wierze. Takim był Mikołaj Radziwiłł woj. wileń., stryj woj. nowogr., który, gdyby był dłuższy, nie byłoby już na Litwie śladów corruptae religionis pontificiae. Wychwała jego pobożność, jak i cały dom Radziwiłłów, i przypomina mu wzór, jaki dał mu ojciec, który błędy Kościoła rzymskiego odwołał et nos filios suos ad veram pietatem institutos curavit. Wspomina tu swój spór (concertatio) z lojalitami „de cultu imaginum”, jaki się toczył przed paru laty. Oddaje jezuitom sprawiedliwość, iż „ingenio et eruditione abundant, nullis rerum domesticarum curis impliciti, ad paragismorum argutias plurimum semper temporis habent”. Prszyli jezuita do Wilna z różnych stron świata i rozporządzają „magnis sumptibus”, w przeciwstawieniu do ewangelików.

Książka składa się z dwóch części: Pierwsza nosi tytuł: Idololatriae oppugnatio; druga: Ad objecta responsio.

Geneza pierwszej części jest następująca: Już przed paru laty odbył się jakiś spór (ustny?) między jezuitami a Wolanem, Sudrowiuszem i doktorem Rupertem (ecclesiae Christi praeclearum membrum) o kult obrazów. Teraz Wolan przeczytał jakieś pismo przes jezuitów w tej sprawie przeciw Sudrowiuszowi i Rupertowi napisane (rękopis?). Postanowił przeto w tej sprawie głós zabrać i wykazé nicość argumentów jezuitów. Powołuje się na św. Hieronima, Augustyna, Chryzostoma, Laktancjusza, iż kult obrazów i rzeźb (idola, imagines) przeszedł do chrześcijan od pogan i że należy go potępić. Potępiły go synody najstarsze, a także i frankońskie. Nie da się wykazać, jakoby był oparty na tradycji od apostołów pochodzącej. Na str. 16 uderza na zakony żebracze. Na str. 20—22 namiętna napaść na kult M. B. Częstochowskiej. Nie jest to żadna świętość, tylko lignum coloribus depictum... Quae Czesochoviae gesta sunt, ad fraudem sunt composita. Cuda są sztuczne. Opowiada, jak woj. wil. Radziwiłł był w Częstochowie i widział oszustwa z uzdrawianiem tzw. daemoniaci. (Bito demoniaka póty, póki nie wyznał, że go szatan już opuścił). Takie samo „simulacrum Mariae” przechowywane jest w Wilnie in templo Virg. Mar. apud Ruthenos. Idolom to (a Luca depictum) odbiera część i dary w kosztownościach. (Do kulta tego obrazu kilkakrotnie wraca i opowiada, że car chciał

go za wymianę na kilka tysięcy jeńców nabyć od Rusinów wil., ale go nie dali). — Na str. 24 uderza na kult świętych i wylicza, jaki przydział ma który święty (od ognia, od trądu, od chorób, od opieki nad narodami, np. u Polaków św. Stanisław qui ex episcopo factus post mortem miles). Wszystko to jest dalszym ciągiem wierzeń pogańskich w wielobóstwo.

Widocznie to jego pismo wywołało jakąś odpowiedź jezuitką — sądzę, że nie drukowaną — gdyż druga część dziełka poświęcona jest szbijaniu dalszych argumentów jezuitów. Cytuje całe ustępy (druk kursywą) z pisma (scriptum) jakiegoś „adversarii”. Omawia już nie tylko kwestię obrazów, ale i inne punkty sporne. Na str. 5 uderza w ogóle na zakony. Na str. 27 na tyranstwo władzy papieży, którzy odebrali soborom wszelkie znaczenie i głoszą się dzierżycielami najwyższej władzy świeckiej i duchownej. Na str. 34 uderza na zbytek w urzędzeniach i nabożeństwach kościołów katolickich. Na str. 37 o czci świętych i o ich rzekomym pośrednictwie u Boga. Na str. 43 o kulcie Matki Boskiej (aeterna condemnatione meretrices liberatas affirmant hoc solum nomine, quod singularis diebus Ave Maria illas dixerunt). Nigdzie jednak nie rozprawia się dość wyczerpująco z argumentem, który katolicy w tej polemice wysuwali, a mianowicie, iż obrazy nie są przedmiotem kultu, tylko venerationis: „nulla tam delira anus est, quae imaginem pro Deo adoret et colat et cultum Deo debitum imagini impendat”. Ale zdanie to swojego adwersarsa przytacza.

Nie powołuje się tu nigdzie Wolan na pisarzy kalwińskich. Ras cytuje z pochwałą Erazma Rotterd. Walczy autorytetem Ojców Kościoła, czasem cytuje starożytnych (Herodota). Czyni to umyślnie, aby mu nie zarzucano, że walka z kultem obrazów jest czymś nowym, w epoce reformacji wytworzonym.

Obszerną odpowiedź na to dzieło Wolana wydał Jurgiewica w r. 1586 pt.: De pio sacrum imaginum usu (ob. t. XVIII 675), gdzie przeschodzi i szbija po kolei wszystkie wywody Wolana.

Jocher 9292, idąc za Siarczyńskim, cytuje to dzieło Wolana z datą 1594, a jako autora wymienia Sudrowiusza. (Zaś Wiszniewski VIII 246 nazywa autora Sadowskim). — Jest to widoczna myłka. Datą właściwą jest 1583, a autorem jest Wolan. Istniało jednak zapewne jakieś pismo (rękopis) Sudrowiusza o abliżonej treści, bo na nie powołuje się Wolan na pierwszej stronie dziełka.

Jocher 8994. — Wierzbowski I 449. — Wiszniewski Hist. lit. VIII 246—7. — Piekarski Katalog kór. nr 1581. — Abr-

mowicz Cztery wieki druk. 1925 str. 49. — Baliński I. c.

Kórnik — Uniw. Warsz.

— Iudicium Andreae Volani de Libello quodam Stanislai Rescii qui inscribitur Ministromachia, ad D. Piasecium Societatis, ut vocant, Jesu in Collegio Vilnensi. [Tu cytaty z psalmów]. Vilnae ultimae Dei patientiae Anno MDXCIII (1593). w 4ce, k. 10.

Na końcu: Ex Butiscia 16. Octob. 1592. Piasecki zostawił u Wolana pismo Reszki, stał Wolan do Piaseckiego pisze.

Oloff Belträge I (w przedmowie) — Jocher 3167. — Baliński I. c. str. 115.

Gdańsk miejs.

— De libertate Politica Sive Civili Libellvs Lectv Non Indignvs. Autore Andrea Volano. Cracoviae In Officina Matthiae Wirzbietae Typographi S. R. M. 1572. w 4ce, k. nlb. 58 (sygn. A—O₆), k. 5 nlb. (sygn. a) i 3 nie sygn., z nich jedna biała.

Tytuł w ozdobnej ramce częścią figurálną częścią roślinną.

Dedyk. Nicolao Georgii Radivillo, dat. in praediolo Butiscano 5 Januarii 1572. — Tu wystawia ród Radziwiłłów i podnosi zasługi Mikołaja (m. i. pozyskanie Jarosława ks. raskiego dla Polski, zwycięstwo pod Ulą i Starodubem). Sam był wychowany na dworze Radziwiłła.

Traktat składa się z 15 rozdziałów. W kilku pierwszych omawia pojęcie i wartość wolności. Nie powinna odnosić się do rzeczy złych. Niania libertas degenerat in servitute. Dlatego muszą być prawa ograniczające wolność, oparte na woli natury (leges naturali iudicio rationis consentientes). Wolność nie powinna być też jednakowa, lecz trzy stany w państwie (nobiles, oppidani, agricolae) powinny mieć różne polityczne prawa, mając różne sadania do spełnienia. Szlachta powinna mieć pewne przywileje — ale nie może ciemiężyć innych stanów i mieć za to zapewnioną bezkarność. Zgubność takiego stanu rzeszy wykazuje na podawie Infant, gdzie chłopci podczas inwazji moskiewskiej rabowali domy szlachty (k. E). Następuje dłuższy wywód o pojęciu szlachectwa: szlachcie wedle pojęć polskich winien mieć posiadłość ziemną, sprawować urzędy, służyć wojskowo... za to ma wolną elekcję; król zobowiązuje się słuchać praw; nie wolno mu prowadzić wojen na własną rękę bez potrzeby; nieograniczone prawo do siemi; wpływ na prawodawstwo. Te wszystkie prerogatywy wychwała Wolan jako wyższość ustroju polskiego nad innymi narodami. — W roz-

dziale X nagania statutum in homieidas (za Frycem, ale go nigdzie nie wymienia). Na k. H₃ silnie nagania tyrańskie postępk i morderstwa Iwana Groźnego. — Od rozdziału XI omawia niebezpieczeństwa grożące wolności w Polsce: adulteria (bardzo obszernie), pijaństwo i obstarstwo (stawia inne narody jak Hiszpanów i Turków na przykład), zbytek (potrzebne są leges sumptuariae, zwłaszcza zaś zwalczanie sumptuum dotum i proponuje ograniczenie posągów) — Omawia różnicę między lex a aequitas. — Nie ma niebezpieczeństwa dla wolności, jeśli są urzędy, które egzekwują prawa. Sędzia jest to ius animatum. W Polsce są sądownie wybieralni — co on wychwała — ale brak sądu najw. na wzór parlamentu paryskiego (obszernie go opisuje, podobnie jak Hispanorum iudicia). Krytykuje causidicos (forenses rabulae).

Wszystkie swoje wywody popiera cytacjami z pisarzy starożytnych: Cycerona, Plutarcha, Waleriusza Max. — ale głównie z Arystotelesa i Platona (De republika — to niestannie cytowane), powołuje się także na Xenofonta (Cyropedia) Z pisarzy obcych cytuje raz Contarena (lecz na ustroj wenecki powołuje się dość często). Kalwinianie cytują, chociaż pewien etyczny ideał kalwiński da się wyczuć w książce. Dno powoływał się na poetów greckich (Homer kilkakrotnie cytowany w oryginalu, Hezjod) i łacińskich (Propertius). Stosunkowo rzadko powołuje się na pisarzy kościelnych (św. Augustyn, Bazyli).

Na ogół stosunek do ustroju polskiego jest przychylny, nagania raczej pewne obyczaje, wzmocnienia władzy monarchicznej nie są, niedostatki sejmowania i elekcji nie porusza. Milczy także o sprawie religijnej. — W pochwałach wolności słabeckiej dużo korzysta z Orzechowskiego (jak cały ów różnowiedczy, mimo różnicy relig.); podobnie są Orzechowskim (Fid. subd.) i Frycem wakażuje na parlament francuski.

Na ostatnich 8 kartach zamieszczone są dwa dodatki:

1) List August. Rotundusa, wójta wileńskiego, dat.: Tabariensis 4 Id. Decemb. 1571. — Wynika z niego, że Wolan przesł Rotunda o napisanie przedmowy, ale Rotundus grzecznie wymówił się od tego. Natomiast napisał list polemiczny z Wolanem, dlaczego nie wymienił niebezpieczeństwa, tkwiącego dla wolności w istnieniu różnic wiary? Rotundus podziela przekonanie o potrzebie wolności i pochwała Wolana dla niej, ale wskazuje, jak niebezpieczne dla niej są herezje. Powołuje się na list Wolana do biskupa kijowskiego. Stosunkowo życzliwie wyraża się o wymianę kalwińskim, ale tym ostrze-

potępia inne wyznania (zapewne głównie ma na myśli antytrynitarzy).

2) Wierze Bartola Richiusa, dziek. kościoła św. Błażeja w Brunszawiku — z ogólnikowymi pochwałami dla dzieła.

Rotundus (czyli: Mielieski) przedrukował w 10 lat później swój powyższy list do Wolana i dopełnił go pt.: „De dignitate Ordinis ecclesiastici” (1582), o czym ob. w t. XXII 363. (Porównaj Chmielowski Dajeje krytyki liter. 53—5).

Wiszniewski IX 341. — Piekarski Katal. kórn. (1929) nr 1579. — Baliński I. c. str. 20—27 (obszernie streszcza). — Tarnowski Pisarze pol. I 380. — Sokołowski (Przed rokoszem) w Rozpr. Akad. hist. filoz. XV 58. — Dembiński Stosunek lit. wł. (1888) str. 23. — Świętochowski Hist. chłopów I 221. — Maliniak And. Modrevis 1913 str. 18. — Grabowski Z dziejów liter. kalw. 225. — Jarra L'idea della libertà nella lett. pol. (w „Rivista Intern. di Filos. del Diritto” 1928). — O zawartym tu projekcie naprawy sądownictwa ob. Balzer Reforma Trybunału str. 186.

Czartor. — Jagiell. — Kórnik. — Uniw. w Królewcu — Uniw. Wileń. — Uniw. Wrocław.

— [Toż po polsku pt.:] O wolności Rzeczypospolitey albo Slacheckiey, Książka godna Ku czytaniu. Przedtym od niemieckiego czasu od Pana Andrzeja Wolana Sekretarza K. J. M. pisana. A dopiero nowo z Łacinskiego Języka na Polski przełożono (sic). Od Stanisława Dubingowicza. w Wilnie u Jana Karcana. Anno 1606. w 4ce, str. 88 i k. 1.

Wedle tego przekładu streszcza i omawia dzieło Wolana Tarnowski I. c.

Siarczyński Obraz I myśloie uważa tłumacza za autora. — Baliński I. c. str. 31. — Wójcicki Zarysy dom. I 205 i 184.

Przedruk wyszedł w r. 1859 w Krakowie (w Bibl. pol. Turowskiego). Oesol.

— Andreae Volani Libri Qvinque. Contra Scargae Iesvitae Vilmensis Septem, Missae Sacrificiique Eius Columnas: & Librum 12. artium Zuingliocaluinistarum. Quibus is, veritatem doctrinae Apostolicae, & Sanctae veteris Ecclesiae, de Sacramento coenae Domini euertere studet. [Tu ozdobnik]. Adiectae est tam Volani, quam purae religionis sectatorumq; eius aduersus Ant Posseuinum Iesuitam Romanum defensio. vbi Roma Babylon esse ostenditur. Auctore Iohanne Lasicio Polono, ad M. Do. Hiero. Filipowski. Vilnae.

Typis & sumptibus Illustris ac Magnifici Domini Do. Ioannis Hlebowicij, Castellani Minscensis, Mac. Duc. Lithuaniae supremi Thesaurarij, Vpitis Capitanai &c. Per Danielem Lancicium, Anno Domini. 1584. w 4ce, k. tyt. i k. 15 nlb., str. 223 (mylnie znacz. 123), k. 3 nlb. i str. 153 liczb.; wreszcie str. 30 nlb. (indeksy i errata).

Na odwr. karty tyt.: Argumentum horum librorum (krótkie streszczenie treści całej książki). — Na nast. k. herb Jana Hlebowicza (z datą 1583) pięknie wyszytychowany. Na odwrocie wiersz łac. podpisany: Johannes Vlricus Saxo F.(ecit).

Dedykacja J. Hlebowiczowi na 8 k. (sygn. a—b), datow. in praedio Buitiscano die 28. Novembris 1583 przez A. Wolana. W dedykacji tej mówi, że powodem napisania tej książki są kalumnie rozsiewane o Kalwinie i Bezze. Powołuje się na Łasickiego, który należy do familia i aula Hlebowicza, a znał osobicie Kalwina i Bezę. Był on w r. 1564 przy śmierci Kalwina. Opowiada o podjęciu przez siebie walki ze Skargą, Turrianem i Possewinem. Przeciwnicy nie oszczędzają go atakując szadliwie. On ma samienie czyste, dąży do prawdy. Wychwała Batorego, qui doctissimis viris aulam suam referam videt eosque ad gubernandum sibi adjungit. Dlatego książkę swą de sacramento corp. Christi dedykował Batoremu, a Skarga uląkleszy się tego i niepewny swej sprawy napisał przewrotną odpowiedź.

Papiści boją się walki o prawdę, bo jak sowy słońca tak oni unikają Pisma i chcą wszystko rozstrzygać powagą papieża. Papież opiera swój prymat na wzorach cesarstwa pogańskiego — tu polemika z tyrannem-papieżem. Antychrystami są ci heretycy, qui manifeste Christum oppugnant (ebionici, ma na myśli arian). In eos justum testatur odium. Skarga kleskę zadaną Infantom przez Moskala non nisi Evangelio imputat. Raczej by należało szukać przyczyny in ordine militari theutonico. (Tu ujemna charakterystyka Zakonu). Tak samo nieszczęścia Cypru i Rodu wywołał Zakon. Kończy pochwałami Hlebowicza i jego synów, których oddał na wychowanie Łasickiemu.

Następuje na 6 k. (c—c₂) list Łasickiego: Joannes Lasicivs Polonvs, Generoso Domino Andreae Volano in Buitiski gento Polono, Secretario Regio longē doctissimo.

Wychwała jego książkę. Wyjaśnia pochodzenie rodu Wolanów, któremu przeciwnicy odmawiają szlachectwa. Powołuje się na dyplomata wydany dla Wolanów przez Zygmunta Augusta. Podsiwia erudycję Wolana, Ma on w Europie innumerabiles

socios, a w Polsce są nimi Chrasanovius w Wilnie, archipr. Sudrovius, Gregorius Zarnovicus. Przeciwnicy prawdy będą przez Boga ukarani, przypomina Franc. Spire. Powołuje się na Stan. Drojowskiego. Omawia znaczenie Pisma św. i przynajmniej: non est contemnendus ecclesiarum consensus. Różnych błędów katolickich nie ma w Piśmie. Wychwała Hlebowicza, który uznał prawdę. Niebezpieczeństwa schizmy, jaką propagują papieżnicy. Pozdrowia Jakuba Wolana i Tom. Ostrowskiego. Datowane: Vilnae anno 1583 exeunte, cujus anni aestate praeterita, Jeremias patr. Constantinopolitanus, Russos Lithuaniam incolentes, patriarchae Romani tempora divinitus ordinata mutantis, sequi vult institutum.

Od str. 1—123 idzie teras pismo polemiczne Wolana: Contra Heptastylum sive columnas septem Scargae (ob. t. XXVII 139: Siedem filarów). Jest to polemika z dziełem Skargi, będąca kontynuacją poprzednich z nim walk (ob. wyżej str. 241). Wolan trzyma się toku myśli w „Siedmiu filarach” i tym samym torem idąc przedstawia swe kontrargumenty; od czasu zaś do czasu wtrąca wycieczki osobiste przeciw Skardze (nader ostre) lub odpiera zarzuty osobiste jamu poczynione. Utrudnia to bardzo śledzenie za treścią dzieła.

Zaczyna Wolan od tego, że gani surowo fakt, iż Skarga pisze przeciw niemu po polsku a nie po łacinie („Skarga facetus histrio” (ponieważ chce wywołać śmiech u pospólstwa). Precyzuje tezę, iż Sacramenta non continent in se Christum. Rozbiera dowody za obecnością Chrystusa w eucharystii, przytoczone przez Skargę. Na str. 28—30 odpiera osobiste zarzuty podniesione przeciw niemu przez Skargę. Sam wytacza zarzuty przeciw książkom: luxus sacerdotum, hypercritica religio, furor, fana papistarum speluncae latronum. Broni Sudroviusa przed zarzutami Skargi. Cytuje zdania dawnych pisarzy kościelnych i soborów przeciw doktrynie Skargi. Wylina autorów, którzy się z doktryną Wolana zgadzają. O pallnodii Berengariusza. O mszy Greków. Najdawn. chrześcijanie nie znali ofiary św. Chrystus i Melchizedech. Skargi dowody za mszą. Papież jest Antychrystem, co jasno wynika z Apokalipsy. Tu gwałtowny atak na papieży i papieństwo. O bezbożności, jaka panuje w Rzymie (Urbs est jam tota lupanar). Unawali papieża za Antychrysta Petrarka, Valla, Savonarola, Picea. Primus Antichristus anno 607. Jesuiticae idololatriae. Ich filozofia jest pogańska (arystoteliczna). Obrazy po kościołach przedstawiające wieczną Pańską. In Vilmensi templo canonici instruant mensam quarto ante Pascham die, ad quam ipsi cum suo resident

episcopo. Goręsy się wprowadzeniem przez Urbana IV święta Corporis Christi. Jezuitci są wrogami spiritualiū manducationis. Zali się na złościwy ton Possewina, podczas gdy Wolan non condemnat suos adversarios. (Chodzi głównie o to, że Possewin głosił, jakoby Wolan dla uzyskania ukraszonych pieniędzy miał używać sztuk szatańskich, tj. wróżb). Veritas non est a vita doctoris aestimanda. Przytacza przykłady rozpusty mnichów (z Anglii). Skarga atakuje go za to, że miał trzy żony; wyjaśnia więc przyczyny tego (quam laboriosa est vita, quam multi in instituta prole laborosa). O soborze w Konstancji (1415) i o znaczeniu kielicha. Obrona picia wina i odparcie zarzutów Skargi przeciw prawosławny Litwinom i Moskalom. Cellaria Jesuitica violi plena. Boemis Callis usus in conc. basil. concessus (1438). Zbawienie umierających nie jest zależne od spożycia eucharystii przed śmiercią, jak uczył jezuitci. Zwingliani non vilipendunt sacramenta. Przytacza przykłady, jak jeden ex familiaribus zmarłego biskupa wileń. (Protasewicza) powienił się, a drugi padenda corporis parte se ipsum mutilavit, co wzbudziło horror.

Całą ostatnią księgę dzieła (to jest piątą) poświęcił Wolan polemice z dziełem Skargi Artes XII swinglio-calvinistarum. Polemika ta dotyczy tak samo problemu sakramentów; ale ubocznie potrąca Wolan i tutaj o niektóre inne kwestie. Zwalcza Turrianum indoctum; broni swojej Paracensis ad Ebonitas; o ruinie religii rzymekiej i jak do tego dopomagają jezuitci; to są wilki; ujemne zdanie bisk. Myszkowskiego o jezuitach, którzy osłabili sakon franciskanów i dominikanów; jezuitci organizują tumulty przeciw ewangelikom; co sądzono o soborze tryd. w r. 1563; konfed. warszaw. z r. 1573 (jej pochwała); rzeź chrześcijan w Anglii et Gallia. Walka z ewangel. na Litwie. Plebs Lithuanica żyje bez żadnej religii, nie zna Symbolu wiary, Ojciec nasz, 10 przykazań. Pleban kat. we wsi Wolana procreavit 15 spurios ex diversis concubinis. Mik. Radziwiłł żalił się na Skargę, że go zaciepił w swych kaszaniach, a Skarga go przeprosił. Skargę colaphus indictus przez jednego młodzieńca, ale książkę się o to oburzył i młodzieńca ukarał. O edyktach król. przeciw papistom (wskutek tumultów scholarów podburzonych). O prześladowaniach katolików, o jakich pisze Skarga za Surissem: bellorum gallicorum papistae causa. Rzeź hugenotów. Dłaczego zbór wileński został otoczony murem. O prześladowaniu katolików w Anglii — oras o okrutnych rządach królowej Marii w latach 1553—9. Jesuitae haereres gladio excindendo docent.

Następuje z osobnym tytułem obszerna praca J. Łasiczkiego pt.

Johan: Lasicii Poloni, Pro Volano et Pariore Religione, Defensoribusque eius, aduersus Antonium Possewinum socium Jesu, Scriptum Apologeticum. [Tu winieta]. (1584). w 4ce, k. 3 nlb., str. liczb. 153.

Na odr. k. tyt. rozpoczyna się dedykacja do Hier. Filipowskiego, datow. Wilnae 10 mai 1584. — W dedykacji tej pisze, że rozmawiał już na temat tego piśma z Filip., gdy byli w kościele samowym wileń., słuchając kazania jezuitę przeciw dyzydentom. Przymiśnia jego ojca Hieronima, który w M. Polce szerzył czystą wiarę rasem ze Stan. Lassockim. O stosunkach Filip. z Batorym i Fr. Veselinem (Filipowski posłował w r. 1576 do Stefana i przemawiał za nim na zjeździe w Jędrzejowie) i o poselstwie do Amurata (ad filii sui circumcisioem) — przywiósł mu w prezencie dwóch wziętych do niewoli książąt tatarskich. Filipowski też zalecił Wolana Batoremu. W końcu wylicza miłośników secesyj wiary w otoczeniu Batorogo (Bernardus, Visniewicz, Soblescius, Georgius de Quarto, Christophorius, Krupka, Golcovius, Goluchovius, Olesnicus).

Dzieło Łasiczkiego zostało napisane i dodane do dzieła Wolana już po rozpoczęciu druku tego ostatniego, gdyż napisał je Łasiczki dopiero po otrzymaniu świeżo ogłoszonej (1583) w Ingolstadtzie przez Possewina Epistola ad Stephanum. — Obie dzieła mają wprawdzie osobną paginację, ale tworzą typograficzną całość, bo są połączone jednością sygnatur oraz indeksami i erratami dodanymi do obu dzieł na końcu.

Łasiczki pisze polemicznie. Układ dzieła trzyma się przede wszystkim układu Possewina: przechodzi kolejno każdy zarzut i stara go się odeprzeć, albo też silnym kontratakiem na papieństwo, na zakony, na jezuitów osłabić. Podlegał impulesem dla Possewina był fakt skierowania do Stefana dedykacji dzieła heretyckiego, przede wszystkim zaś z powodu pochwał Wolana i od wyjaśnienia, co znaczą dedykacje. Potem przechodzi do nierniej silnej jak Wolan napaści na papieństwo. Przytacza przykłady sbrodni papieskich i tłumaczy potrzebę reformy Kościoła (pisze jak dobrze obszajomiony historyk). Omawia średniowieczne „herexje“ (Waldensci, Husyci). Uderza na cady, na scholastyczną teologię. O Lutrze. Italia i Rzym to Babilon. O zepsuciu w Rzymie (obszerny opis). Papam licet vocare in jus (nie stoi ponad prawem). Prześladowania Waldensów, Bellum rusticorum z r. 1524 (nie są mu winni ewangelicy), Bella gal-

lica, Żyska i Husyci (wiele informacji o nich), Rasz hugonotów (1572). — Obrona ministrów ewang. przed zarzutami Possewina. In conjugio sit castitas. Papieże sfabrykowali szatucnie masę. Potępienie czci obrazów (to są etnicorum simulacra). Obrona Bezy i Kalwina (wspomina jego śmierć, przy której był obecny). Possewin czerpał swe wiadomości o Kalwinie z mylnych źródeł. O cesarowicach we Francji (był tam w r. 1565 i opisuje obszerniej proceder cesarowic we Francji; umiała one samieniać się w koty). Falszywe wiadomości o Wolanie (opis wróżby przez polykanie sera, aby poznać słodziejca). Wiadza cesarza nad Kościołem. O powadze Biblii i o sakanie jej czytania. O soborze trydenckim (powołuje się na Sleidana i Chemnitiusa). Dlaczego ewangelicy odmówili udziału. Spory religijne były zawsze w Kościele. O Kościele helweckim (obrona Bezy i Kalwina). (Wolan nie był nigdy w Genewie). Obrona Lutra i sąd Erazma o nim. Ilu jest jezuitów? Ich hipokryzja. Prześladowanie Braci czeskich i o ich stosunku do Lutra (Luterus admonetur 1523 a Fr. Boh.). O sborze ewangelików wileńskich. Bescasność mnichów wileńskich. W Wilnie jest 600 jezuitów. Zaburzenia przeciw dyzydentom. O zgodzie sandom. (1570). O Wolanie — czego on ścieży Radziwiłłom. O zasługach Radziwiłłów (zwłaszcza Mikołaja). Biblii Rada. z r. 1562. O Danielu drukarsu, obrabowanym przez jezuitów. O działalności Possewina z r. 1582 (dużo szczegółów o interwencji Possewina). Od lat 44 doctrina Evang. sonat in Polonia et Lituania.

Index rerum mem. obejmuje naprzód dzieło Łasiczkiego, potem idą Errata do obu dzieł, potem Index in libros Volani rerum memorabilium (rasem str. 30 nlb.).

Jocher nr 8920. — Baliński l. c. str. 65 i n. (Stressza on zarówno piśmo Wolana jak Łasiczkiego). — Dzeduszycki Piotr Skarga i jego wiek I 366. — Wotachke w Aus Posens Kirchl. Verg. 1918 str. 46 — Tretlak Skarga (1912) str. 44. — T. Grabowski Skarga 1913 str. 255 i nast. — Tenke Z dziejów liter. kalw. (1906) str. 228. — Piekarski Katal. kón. nr 1580. — Kotula Właściciele 1929 nr 310.

Exempl. Bawor. ma napis: Lasicias (Jan) carissimo Patri Aeneae.

Bawor. (Czarn.) — Gdań. miejs.

— Meditatio In Epistolam Divi Pavli Apostoli Ad Ephesios, In qua vniuersae fere religionis Christianae compendium descendum proponitur. Autore Andrea Volano. [Tu ozdobniki]. Wilnae Impensis Generosi ac Nobilissimi Domini. D. Iohannis Szwe-

kovscij. In Officina Iacobi Markouicij. Anno à salutis auctore 1592. w 4ce, k. tyt., k. 3 nlb. (dedykacja), k. 68 nlb. (sygn. A—B₁) i 1 k. (Errata).

Dedykacja Joanni Szejkowski et fratribus germanis Davidi et Gaspari atque uniuersae nobilitati Lith. puram evang. doctrinam amplectentibus, datow. in praediolo 3 Junii 1592. — Tu ataki na katolików, że wiarę swą non ex scripturis sed ex serinio Pontificii pectoris hausuerunt. Krytykuje obrzędy katolickie i porównuje do pogodańskich (teste Augustino!). Włóczęgę po ulicach szatana, zrzucający go z góry (ipso Ascensionis die). O rozruchach w Krakowie i Wilnie (przeciw różnowiercom). Wychwała Szejkowskich, a zwłaszcza ich ojca Kaspra (odsnażył się pod wodzą Radziwiłła w bitwie pod Ułg). Jan Szejkowski był wychowankiem Wolana.

Po czym ad ark. A idzie komentarz do listu św. Pawła. Drukuje ten list ustępami w tekście łacińskim i każdy ustęp obszernie objaśnia. Wykasuje, że w liście tym ukryte są tajemnice wiary, to jest to, quod doctus nesciuit Plato, ignorauit Aristoteles et qui tot saeculis discrepantes opinionibus extiterunt philosophi, dicentes nimium se esse sapientes. — Na k. D, i nast. rozbiera pojęcie kościoła, występując ostro przeciw papieństwu (potestas tyrannica pontificis). Polemizuje z pisarzami katolickimi (np. Hier. Osorius) przeciwstawiając im Biblię, św. Augustyna, św. Chryzostoma itp. — Na k. I omawia śmierć króla Henryka Neverrona (sic) z ręki mnicha. — Na k. Q, duży wywód o tym, że z natury jesteśmy wszyscy stworzeni wolni ac sui juris „sed bella iure gentium introducta seruitutem pepererunt“. Jest to prawo barbarzyńskie, aby pan miał potestatem vitae ac necis. „Sed moderata seruitus omnino retinenda est, ut sine qua civilis haec hominum societas conseruari prorsus nequeat“ (chodzi o poddaństwo chłopskie, a Wolan pisze dla szlachty!).

Cała książka pełna odwołań do pisarzy kościelnych, ale także do Homera, Horacego, Wergiliusza, Ksenofonta, Eurypidea, Seneki. — Świadczy o dużym oświeceniu autora. Na egz. Ossol. przypis własną ręką Wolana: Doctrina ac pietate praestanti viro Dno Danieli Nicolaio uerbi diuini in Radziouia fido ministro amico charissimo et obseruando autor misit.

Bandtkie Hist. druk. K. P. II 290 (podaje datę 1594). — Jocher 2417, 3099. — Wierzbowski Bibl. I 582. — Baliński l. c. Ossol. — Uniw. Warsz.

— [Nowochrześcijaństwo czyli Zwierciadło wiary i pobożności Nowochrześcijańców. Wilno 1586. w 4ce].

Cytuje to za Węgierskim i Niesieckim IX 893 Baliński l. c. str. 84. — Ale dzieła takiego nikt nie widział; zapewne nie wyszło.

Wisniewski IX 75. — Maciejowski Piśm. III 562. — Jocher 8383, 9836.

— Nuptiae Radiviliae Hoc est Ad Illustrissimum Principem ac Dominum D. Georgium Radivilium Castellani Trocensem &c. &c. &c. Et Illustrissimum Virginem Sophiam Illvstris Domini D. Ioannis ZborovI Castellani Gnesensis. F. &c. &c. Andreae Volani Epithalamios Oratio. Cui accessit Qvirini Cnogleri Illustrissimi eiusdem Principis, Famuli & Vlnensis caetus Lectoris Lylema Eodem argumento. Ad XVI. Calend. Octobris cloloOL (1601). w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb. (syg. E₂).

Druk w Wilnie.

Na odrw. tyt. do wierszyki łac. podpisano: Quirinus Cnoglerus.

Od k. Aij. rozpoczyna się Oratio (z ozdobnym inicjałem: malpa w kółku) z pochwałami Radziwiłłów, zwłaszcza Mikołaja i Jerzego oras Zborowkich. — Od karty C idzie obszerny poemat Cnoglera podobnej treści. Na końcu: epigramat Cnoglera in gymnasio Vlnensi i napis nakamienny na cześć zwycięstwa nad Karolem Suderm.

Recke i Napierski IV 455.

Czartor. — Gdań. miejs.

— Oratio Ad Incolas Regni Poloniae, Qua Imminente Metu Belli Turcici, ad poenitentiam inuitantur. Per Andream Volanum scripta. Impensis ac diligentia Andreae Rymza Lithuani, clientis Illustrissimi Principis ac Magnifici Domini, Domini Christophori Radziuil, ducis Birze ac Dubinge. Palatini Vlnen. &c. &c. in lucem sparsa. Vlnae, Typis Ioannis Kartzani Velicensis. 4. Nonas Nouembris. Anno quo verbum caro factum est. 1585. w 4ce.

W unikacie kórnickim jest tylko karta tyt. i jedna karta ze środka. (Z podpisem Józ. Łukasowicza, a więc z jego biblioteki). Na dochowanej kartce wzywa Sauromatów: in facta omnia vestra ac mores introspecto et vel saltem unicum scelus, cuius contagio vos non infecerit, nobis ostendite. Uderza na tych, co pluralitatem deorum introducunt (kult świętych, a więc katolicy) i na tych, co veterem Arii impietatem suscitant. Arianie i eblionci są bliźcy mahometanizmowi.

Piekarski Kat. kón. nr 1582. Kórnick.

— [Oratio sive consilium de bello contra Turcas movendo. Eisleben 1604].

Tak podaje Baliński l. c. str. 126, powołując się na Vollst. Universal Lexicon, Leipzig 1746.

Exemplarsza takiej „Oratio“ nie znam; jeśli była w r. 1604 w Eisleben drukowana, to musiała wyjść przedtem jakaś edycja w Polsce? Zdaje się że „Oratio“ ta była identyczną z „Oratio“ Wolana, znaną dzisiaj z wielkiego zbioru pism antytureckich, ogłoszonego przez Reusnera — obacz Bibl. tom XXVI str. 275.

W zbiorze powyższym, wydanym w r. 1595, jest w tomie III zamieszczona mowa Wolana pt. „Andreae Volani ad equites Regni Poloniae... in comitiis Cracoviae 1595 Oratio“. Nie mam pod ręką tego zbioru (opisałem go niegdyś według egzemplarsza należącego wówczas do Eug. Barwińskiego) i nie mogę sprawdzić, jaka jest treść tej rzekomej mowy z r. 1595, a względnie, czy ona nie jest przypadkiem identyczna z mową datowaną 1585? W każdym razie jest więcej niż wątpliwym, aby Wolan „in comitiis 1595“ wypowiedział jakąkolwiek mowę.

— Oratio Ad Illvstrissimos Principes Reverendissimos Et Magnificos Dominos, Invictissimi Romanorum Imperatoris Rvdolphi, Et Serenissimi Polonorum Regis Sigismvndi Legatos. Ad Bendzinvm Pacis Constitvendae Causa Congregatos. [Tu na tarczy orzełek Zygmuntowski]. Anno Domini M.D.LXXXIX. (1589). Mense Ianuario. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (sygn. B₄).

Druk zapewne w Wilnie, staranny i czysty. Rozpoczyna na 1 karcie dedykacja Christophoro Zenowicz, palatino Brostensi, datow. Visticis ipso Natali Christi 1589.

W mowie tej przemawia za pokojem z Austrią. Wspomina bliskość krwi Polaków, Morawian, Czechów, Ślązaków. O przymierzu z r. 1515. Gani temeritatem prasy polskich elekcjach (in fluctus incertos Republicani concimus). O pokrewieństwie między Habsb. a Jagiellonami. O niebezpieczeństwie tureckim, które nas winno zbliżyć. Pax universo orbi Christiano salutem et libertatem appert.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Czartor. — Gdańska miej.

— [Oratio funebris na pogrzez. Sudroviusa]. 1600.

Jako drukowaną wymienia ją J. Rościszewski w swej odpowiedzi (Ad orationem 1601). — Dziś nieznaną. Baliński l. c. str. 125.

— Oratio [Tu ozdobna linia]. Ad Illvstres Radivillos Et Chotkiewiczios. A. V. [Tu winieta: głowa aniołka w bogatym ornamentcie linearnym]. Vilnae, Per Vlicum & Salomonem Sultzeros. Anno Domini M.D.C. (1600). [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb. (syg. A₂).

Na pierwszej karcie nadpis: Ad Illvstres Radivillos et Chotkiewiczios ad mutuum praelium et perniciosum certamen se separantes: Oratio.

Mowa ta jest wywołana sporem obu rodów z powodu ich pretensji do opieki i do wydania zamąż Zofii Olekówny Stuckiej. Wolan maluje nieszczęścia belli civilis (neque majus ullum venenum quam discordia civium). Wysławia Jana Chotkiewicza i Mik. Radziwiłła i przypomina liczne ich zasługi w wojnach z tyranem mosk. Wzywa obie strony do zgody.

Bandtkie Hist. druk. K. P. II 292. — Baliński l. c. str. 123. Jagiell.

— Andreae Volani Oratio gratulatoria. Ad Illvstriss: Principem Dominvm D. Christophorum Radivilum, Ducem in Dubinki ac Bierze, Procancellarium & campiductorem Mag. Duc. Lituaniae, Solensem, Vrzedouiensem, Borisouiensemq; capitaneum, nouum Palatinum Vilnensem. qui prospere Vilnam ingressus est 9 die Decembris Anno. 1584. Kalendarij Rom. [Tu ornament linearny]. Vilnae Per Danielemlancicium Anno Domini 1584. w 4ce, k. 8 nlb. (syg. B₄).

Mowa zaczyna się na odwrocie k. tyt. Wychwała w niej zarówno Radziwiłła, jak i jego żonę Katarzynę Tenczyńską (a także obie poprzednie jego żony). Wychwalając go gani różne błędy ludzkie, jak pijactwo, immodicum venationis studium itp. Podnosi jego męstwo okazane w walkach z Moskwą. Wychwała króla Stefana. Polsce grozi immodica libertatis usurpatio, que in summam jam quondam conversa est licentiam. Wzywa go, by temu przeciwdziałał. Grozi jej także wewnętrzna wojna religijna; są tacy, co do niej wzywają. Trzeba, aby się ćwiczył in vera pietate, quae est in puro unci Dei culta et sincera filii ejus cognitione.

Bandtkie Hist. druk. K. P. II 286. — Baliński l. c. str. 81. Ossol.

— Oratio Ad Senatvm Regni Poloniae, Magniqve Ducatus Lituaniae qua boni Principis in Republica constituendi modus ostenditur (1573). w 4ce, k. 8 nlb.

Na końcu litery A. V. — Bez osobnej k. tyt. i bez m. druku (Kraków, Wierzbęta). Zaczyna się: Si quod unquam fuit tempus. Ponieważ praca De libertate nie była pisana pod kątem elekcji, przeto Wolan uznał za potrzebne uzupełnić ją p. śmierci Z. Aug. przez pisemko, któremu nadał formę mowy. Wskazuje na niebezpieczeństwo tureckotatarskie i moskiewskie. Nowy władca nie powinien być tyranem. Jakże winien mieć przymioty? Leges sunt supra principem. Powołując się na przykład Wenecji doradza, aby ustanowić teraz cenzorów, którzy by zbadali życie przeszłego króla i ustanowili postulaty dla nowego króla. Nowy król winien świecić przykładnym życiem małżeńskim. Król ma obsadzać urzędy wraz z Senatem. Skarb królewski ma być obracany na potrzeby Rseczp. (np. na fortece), a nie na zbytki (stada koni). Król ma się zobowiązać do szybkiego wymiaru sprawiedliwości.

Mowa ta uzupełnia mowę And. Ciesielskiego (Ad equites legatos 1572), równocześnie w tej samej drukarni wydaną, ale o wiele więcej obszerniejszą i szczegółowszą. Tarnowski Pisarze polit. II str. 7 przypisał mylnie mowę Wolana, pomimo że podpisana literami A. V. — Ciesielskiemu; raczej już prawdopodobniejszym mogłoby być, że autorem obu był Wolan. Tylko trudno by w takim razie wytłumaczyć dlaczego na jednej położył swe cyfry, na drugiej nie. Poza tym mowa Ciesielskiego różni się swoim stylem i sposobem ujęcia przedmiotu, a także brakiem powoływania się na powagę autorów starożytnych. Sądząc więc, że należy Ciesielskiego pozostawić przy autorstwie mowy do rycerstwa, a Wolana przy autorstwie mowy do senatu; a tylko uznać, że obie wyszły od bardzo sblizonych do siebie różnowierczych autorów.

Przedrukowane w Kromera Polonia (1589) str. 720. — Nowszy przedruk w Czubka Pisma polit. z czasów bezkr. 1906 str. 178 (mowa Ciesielskiego tamże str. 97).

Baliński l. c. — Wiersbowski III 3195. — Piekarski Katalog kór. nr 1583.

Berliń. państw. — Czartor. — Kórnik — Uniw. Królew. — Uniw. Wrocław. — Zamoj.

— Oratio funebris, in laudem Illvstrissimos Principis... Nicolai Radiuili... Vilnae defuncti 27 die Aprilis Anno 1584... Vilnae per Danielemlancicium. 1584. w 4ce, k. 6.

Toż samo w dziele Radwana: Radivilias (1592). Ob. tom XXVI 46.

Wierzbowski II 1638. — Bentkowski H. lit. II 664. — Baliński l. c. str. 81. — Łukaszevics Dzieje wysn. helw. na Litwie 151. — Kot Gniewy o unię (1938) str. 3.

Dzików — Gdańska miej. — Kórnik — Krasin.

— Oratio Ad Spectabilem Senatvm Et Vniuersam Civitatem Rigensem, nomine Illvstrum & Magnificorum Dominorum: Severini Boneri Castellani Biaccensis, etc. Domini Leonis Sapihae Cancellarii Magni Ducatus Lithuaniae, etc. Commissariorum Regionum, per Andream Volanum Secretarium Regium habita. Cui Annexa Est Oratio Davidis Hilchen Secretarii Rigensis, qua Illvstribus ac Magnificis Dominis Commissariis, nomine Senatus & Ciuitatis Rigensis respondet die 7 Septembris Anno 1589. [Tu herb miasta: fragment muru z bramą; w bramie podniesiona brona, a pod nią głowa lwa; nad bramą złożone na krzyż klucze]. Impressvm In Officina Typographica Regiae Ciuitatis Rigae Per Nicolavm Mollinvm Anno M.D.XIC. (1589). w 4ce, k. tyt. i k. 14 nlb. (syg. D₃).

Druk całego tekstu kursywa.

Na k. A, nadpis: Oratio... per Andream Volanum... habita die 7 septembris Anno 1589. Komisja król. przybyła do miasta Rygi dla ukarania zdrajców (Gisius i Brincius) i przywrócenia władz legalnych. Wysławia łagodność króla Zygm. III, chociaż Gisius i inni „ut superbus in hac urbe volitaret et regiam quendam potestatem ostentaret“. Z łaski swej wystawił król przywilej dla miasta. Wzywa do posłuszeństwa.

Od k. B, idzie: Oratio Davidis Hilchen seer. Rigensis, qua... Dominis Commissariis nomine Senatus et civitatis respondet. — Potępia sprawców rozruchów, opisuje ich skutki fatalne (civitas tumultuum miseriis exhausta). Dziękuje królowi. Wychwała Zamojskiego kanclerza i jego łaskawość wobec miasta. Z buntowników wymienia Henryka Mollera i Oswalda Gruboviusa profugos. Zaleca burgrabię król. Mik. Ekiusa, prokonsula K. Bergiusa i sekr. Ottona Caniusa, których do władzy przywrócono.

Na k. D₃ wiersz: Applausus nomine Senatus Rig. in restitutionem N. Ekii, Casp. Bergii et Ottonis Cannii, scriptus à D. H. (Hilchen) S. R.

Wisniewski VIII 68. — Piekarski Katalog kór. nr 1584. — Baliński l. c. str. 106 (zna tę mowę z rękop. krak.). Przekład niem. ob. wyżej pod Abscheid. Bibl. w Suchej — Gdań. miej. — Kórnik — Uniw. Królewiecki.

— Panegyricvs Illvstrissimo Principi, Domino D. Nicolao Christophoro Radivillo Dvci In Olike Ac Nieswiez

Palatino Trocensi: Comiti in Mir & Szydłowice, &c. &c. Scriptus Authore Andrea Volano. [Tu ozdobnik]. Vilnae Excudebat Salomon Syltzer. Anno dno MDCXCIIX. (1598). [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 18 nlb.

Na odw. k. tyt. wierszyk: In paneg. Epigramma, podp. C. A. F. — Oznacza to Andr. Chrzęstowskię.

Dedyk. Nicolao Christophero Radivillo, duci in Olike et Nieswiec, podpisana przez drukarza Salm. Sultzer, a dat. 4 non. Decembr. 1598. Pisze, że starał się, aby panegiryk wyszedł accuratiori cura et typo elegantiori, ale krótkość czasu stała na zawadzie.

Zaczyna panegiryk od pochwał Radziwiłłów. Pochwały Krzysztofa (jak go cenili Walezy, Stefan, Zygm. III). Opisuje jego podróże do Ziemi Św. i Egiptu: Bursa na morzu, zwiedzanie Memfis, mumie, podróże po Nilu i wylewy Nilu, haremy, piramidy, Damaszek, Jerozolima, Betlejem, wspomnienie o królowej Scytów, o Żydach i krzyżowcach, jak Radziwiłł uniknął śmierci takiej jak śmierć Podlodowskiego omijając Konstantynopol, jak mu brakło wreszcie pieniędzy, przyjazd z Aleksandrii do Wenecji, powrót przez Niemcy. To wszystko obszernie opisane stanowi uzupełnienie opisu podróży, wydanego w r. 1601 po łacinie, a w r. 1607 po polsku (ob. tom XXVI 88).

W dalszym ciągu opis Nieświęta: zamek, kościół, szkoła (Academia), miasto. Pochwały życia miejskiego i rzemiosł. Nimi stoją kraje sagrańskie. W Polsce jest inaczej. Equestris ordinis dignitas jest nade wszystko cenione, lud jest uciskany. Radziwiłł przywiózł z zagranicy lepsze pojęcia. (W żadnym ze swoich pism nie przemawia Wolan tak silnie za podniesieniem miast i chłopów). O śmierci żony Radziwiłła. Stara go się pocieszyć.

Egs. bibl. Tor. Kop. pochodzi z biblioteki Strobanda, potem Mochingera. Wierszowski III 3070.

Tor. Kop. — Warsz. Narod.

— Paraenesis Andreae Volani, Ad Omnes In Regno Poloniae, Magnoque Ducatu Litvaniae, Samosatenianae vel Ebioniticae doctrinae professores: Eiusdemq; ad nova Ebionitarum contra Paraenesis obiecta, Responsio. Nunc primum in lucem edita: cum Indice. [Tu rycina: na tarczy kapliczka z dwiema wieżami po bokach]. Spirae, apud Bernardum Albinum. Anno M.D.LXXXII. (1582). w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 203 liczb. i 9 nlb.

Na końcu: Spirae Nemetum ciuitate imperiali libera apud Bernardum Albinum clo. lo. LXXXII.

Dedyk. Janowi Ostrorogowi, datow. In praedio Buntiscano 1581 (na 5 kartkach). Dziełko składa się z dwóch części: 1) Pierwsza, druk. kursywą, na str. 1—35, jest to „Paraenesis“ czyli wezwanie do polskich „oblonitów“, aby usnali bóstwo Chrystusa i przystąpili do wyznania helweckiego (Helvidianum dogma). — 2) Druga część (str. 37—208), druk. antykwą, ma charakter polemiczny. Wspomina, jak z Węgier do Polski dostali się scelerati autores. Polemizuje z Gentilesem (str. 53); wyjaśnia pojęcie Antychrysta; głównie jednak swalcza jakiegoś nienazwanego przeciwnika (anonymus aduersarius) z Rakowa. Jest nim Socyn, którego dzieło: De Jesu Christi natura, jest widocznie przedmiotem walki. — Na str. 162 ujmuje się za Lutrem i Zwinglim, że nie stworzyli żadnych nowych dogmatów, tylko wrócili do dawnej wiary. Cytuje często dawnych pisarzy kościelnych (św. Augustyn, Grzegorz Nazj., Tertulian).

Na końcu: Index locorum S. S. oras Index rerum memorabilium.

Socyn odpisał na to dwukrotnie: 1) list ad Blandratam s r. 1581 (w Opera Socini); 2) Responsio fratrum. — Znał zaś Socyn odezwę Wolana (Paraenesis) nie z druku, ale z rękopisu Wolana, i tym się tłumaczy, iż odpowiedź Socyna jest wcześniejsza od druku. Całą tę polemikę streszcza bliżej Baliński l. c. str. 52.

Paraenesis bywa cytowana z datą 1588 i 1595, co mylnie.

Siarczyński Obraz II 319. — Jocher 3378 a, b i 3360. — Wierzbowski III 2724.

Podobnie tytułu podaje Biegeleisen Dzieje liter. III 202.

Akad. — Gdań. miej. — Ossol. — Pawlik. — Uniw. Królów. — Uniw. Wrocław. — Warsz. Narod. — Zamoj.

— De Principe Et Propriis Eius Virtutibus. Authore Andrea Volano. [Tu ornament linearny]. Dantisci, Excudebat Martinus Rhodus Anno M.DC.VIII. (1608). [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 35 nlb.

Na końcu dwa wierszyki łac. (epigramat i anagramat) na cześć Wolana, podpisane: Joannes Rybiński E. Pol. Poet. Reg. Laur. inclito heroi Goraiscio & Libellio. Nazwisko i imię Wolana przerobił tu Rybiński na anagramat: Nova Laus ardens. Dedykacja Petro Gorajski, dat. in praedio Buntiscano prima die Augusti 1605, przez Wolana. Pisze tu Wolan, iż poznał Gorajskiego, gdy tenże bawił w gościnie u Jerzego Radz. kasztelana trockiego. Nabył on wielką naukę in clarissimis Germ.,

Ital. et Galliae academiis. Gorajski ożenił się z siostrą Radziwiłła. Kończą pochwały Radziwiłłów.

Rozprawa składa się z 7 rozdziałów. Jest to wielkim szczęściem urodzić się księciem. Obowiązkiem księcia jest verae religionis cura. — Konieczną rzeczą jest, aby posiadał cognitionem bonarum literarum. (Ma znać dobrze zwłaszcza historię i wymowę). — Jakże ma zawrzeć małżeństwo i jak winien dochowywać wiary małżeńskiej? — Powinien przestrzegać sprawiedliwości. — Potrzebna mu jest szczerość, naganna rozrzutność. — O konieczności wspaniałomyślności (magnitudo animi) i dzielności.

Ma to być więc obras (Zwierciadło) wielkiego magnata, a nie chodzi mimo pozorów o panującego. Cytuje wciąż na poparcie bądź pisarzy starożytnych (Homer, Plato, Cicero, Terentius czyli Comicus, Horacy), bądź pisarzy kościelnych (św. Augustyn). Przykłady czerpie ze stosunków starożytnych, współczesnych stosunków nie uwzględnia. Ataki na Kościół katolicki są, ale dyskretne (np. coelestem Christi vocem, quae Scripturis Sacris consignata est, temere repudiaturi).

Bandtkie Hist. druk. K. P. I 107. — Baliński l. c. str. 127. Ossol.

— Ad Scvrrilem Et Famosvm Libellvm, Iesviticac Scholae Vilmensis, Et Potissimum Maledici Conviciatoris Andreae Ivrgevitii, Sacrificuli & Canonici Vilmensis. Andreae Volani Responsio. [Tu ozdobnik]. Anno Domini 1589. [Tu ozdobnik]. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 100.

Stronę odwrotną k. tyt. i całą pierwszą kartę zajmują Epigrammata (w liczbie 8): Joannis Tostii Germani Poetae coronati. Wyśmiewają one i obsypują obelgami przeciwników Wolana, a więc najprzód Jurgiewicza (ob. tom XVIII 674), potem Lepciańskiego, Bogusławskiego, Siedlickiego... Kończą wierszyki do Wolana. Powyżsi przeciwnicy Wolana pisali przeciw niemu wiersze w dziele Jurgiewicza „Mendacia et convitia Volani“ (1588); a zapewne żadne z tych nazwisk nie jest rzeczywiste tylko fikcyjne.

Na dalszych dwóch kartach dedyk. Nicolao Naruszewic castell. Samogitinae, podp. przez Wolana a datow.: Będzini ad confinia Silesiae, dum gratiosissima pax Imperio et Regno Poloniae prudentissimo senatorum utrinque consilio est restituta, die 8 Martii 1589. W dedykacji tej wychwala Mikołaja, Pawła, Krzysztofa, Andrzeja Naruszewiczów oraz innych jego krewnych, oraz żali się na napaści ze strony Jurgiewicza, któremu smuszony jest odpowiedzieć.

Cała ta rozprawa jest odpowiedzią na zarzuty i obelgi, jakie wypisał przeciw Wolanowi Jurgiewicz w swoich „Mendacia“. Odpowiada i zbija zarówno zarzuty osobiste, jak i przeciw poglądom swoim wymierzona. Ponieważ Jurgiewicz atakował jego pochodzenie, osobę, jego życie prywatne i usługi publiczne, przeto mamy tu masę szczegółów autobiograficznych, co prawda rozsianych w różnych miejscach księżki. Mówi o swoich rodzicach i szlach. pochodzeniu (str. 21), o swojej nauce (u nauczyciela Szpaka), o studiach w Frankfurcie, o swoich przyjaciółach (Chrzęstowski, Grzegorz z Żar., Sudrowisz, Trecy), o swoim stosunku (życzliwym) do różnych jezuitów i kanoników w Wilnie, o swoich krewnych (np. Kwilecki str. 22), o swojej służbie w kancelarii króla (str. 93, str. 76 — ciekawa anegdota o Stefanie, któremu jezuita przyniósł dzieła antyluterskie), o swoich poselstwach (do ces. Maksymiliana, str. 23—4), o sekretarowaniu u Radziwiłłów itp. Nawet o swoim zewnętrznym wyglądzie i o dolegliwościach podaje tu szczegóły, gdyż Jurgiewicz wyśmiewał przyrodzone mu drżenie rąk (str. 77) i posądzał o pijactwo.

Ale większą część dziełka zajmuje polemika w kwestiach wiary: o prymat papieski, pojmowanie sakramentów i transsubst., celibat, zakony, idolomanie itp. Wolan nie tylko broni, ale i atakuje: mówi o oszczerstych metodach polemiki (twierdzi, że Jurgiewiczowi podsunęli wszystkie obelgi i oszczerstwa jezuita, nie chcąc sami ich wypisywać pod swoją firmą, str. 8 i 92), o rozpucie panującej po zakonach wilniańskich, o ciągłym podburzaniu studentów do tumultów (str. 50), o nieczystości biskupów polskich, o rozwiązłości papieży (Alex. Borgia str. 29). Znajomość dziejów czerpie ze Slejdana, Joviusa, Aventina, na których się wielokrotnie powołuje. Broni przed zarzutami o nietolerancję Kalwina (powołuje się na to, co mu opowiadał Trency str. 74); gloryfikuje król. Elżbietę i stosunki relig. angielskie (str. 83), mówi, że dzieł jego mało czytał i nie jest powołany do ich obrony, ale przytacza zdanie Anglika Wittakera (str. 76). W końcu księżki broni się przed zarzutami, że pisze śle po łacinie i że robi błędy gramatyczne, co wyśmiewał Jurgiewicz. Ciekawy jest też następ o stosunku Korony do Litwy, zamieszczony na str. 94.

Jak zwykle tak i tu wykazuje duże oczytanie, a zwłaszcza trzeba podkreślić tak rzadką w Polsce znajomość dzieła Bodina de Republica (str. 29).

Księżka jest pisana żywo, a temperamentem, ale metody polemiczne nie są wybredne. Na wywód nazwiska Wolana od wól, od-

powiada tenże, wywodząc *canonicus od canis*, i do tej etymologii nieustannie powracając. Co prawda: wół i Wolan zestawiał także Skarga.

Na tę odpowiedź Wolana replikował jeszcze gwałtowniej Jurgiewicz. — Obacz tegoż: *Anatomia libelli famosi* (1591), w tomie XVIII 673.

Wiszniewski *Hist. liter.* IX 75—6. — Wierzbowski III 2869. — Piekarski *Katalog kórn.* nr 1585. — Baliński l. c. str. 95. — Grabowski *Z dziejów liter. kalw.* (1906) str. 229. Kórnik — Zamoj.

— *De vita beata dialogus...* 1596. w 4ce, k. sygn. F₆.

Dedykacja Martino Bukowiecki dat. Białski 2 stycznia 1596. Wspomina w niej przyjaźń rodziców obopólnych (matka była *vinculo cognationis et propinquitatis mecum conjuncta*). Posyła mu swe pismo, aby czytał je z drugimi. Wspomina wspólnego krewnego Mac. Sremskiego i każą pozdrowić Ostrogów i Krotoszyńskich. Rzecz ma formę dialogu. *Interlocutores: Energetes, Philochrymates, Eugenius, Philotinus, Eusebius, Philidonus.* Między innymi poruszony jest temat, czy szlachectwo daje szlachectwość.

Recke i Napierski IV 451.

Notata prof. Kota.

Gdań, miej.

— ob. Abramowicz Jan (1582, 1602) — Barletius (*Historia* 1569) — Barszcz (Bartsch) Fr. (*Orationi* 1589, *Brevis et solida responsio* 1610) — Cichocki (Sawicki) Kasper (*Alloquiorum* 1615; tu w ks. V paszkwil przeciw Wolanowi) — Hliński Stefan (1773; tu jego życiorys i genealogia Wolanów) — Jabłoński (*Hist. consensus; o jego roli na dyspacie* 1578) — Jurgiewicz And. (*De pio* 1586, *Quinti evangelii* 1599, *Bellum* 1594, *Responsio* 1587, *Mendacia* 1588, *Quaestiones* 1600, *Anatomia* 1591, 1601) — Kuczborski Jan (*Censura*) — Łasicki Jan (*De Russ. relig.*, *Pro Volsno* 1584) — Licinius (Namysłowski) J. (1591; tu list do Wolana) — Mielieski-Rotundus (*De dign.* 1582) — Modrzewski Frycz (*O poprawie* 1577; tu obszerna przedmowa Wolana o Modrzewskim i jego dziele) — Mornay du Plessis (Jasne i dowodne kazanie 1608; przekład Wolana?) — *Orationum* (ob. Reussner) (1599) — Pac Mik. (*Ort. confessio* 1566) — Possewin Ant. (*Epistola* 1583; tu obszerna polemika z Wolanem) — Radwan Jan

(Radiv.) — Rasius — Reszka St. (*Ministromachia* 1591) — Reusner (*Orationes* 1595) — Rościszewski (Bobola) Jan (*Ad orationem responsio* 1600) — Rostowski (*Lith. Historia* I str. 43; tu dużo o jego dyspacie z jezuitami odbytej w r. 1570) — Rotundus (Mielieski) Aug. (*Rozmowa* 1565; to fałszywie przypisywano dawniej Wolanowi; jest tu tylko dodany wierszyk jego pióra) — Siostrzeńcewicz Piotr (*Laudatio funebris* 1610) — Skarga (*Duodecim Artes* 1582, *Pro sacr. Euchar.* 1576, *Siedem filarów* 1582) — Socinus F. (*Responsio fratrum, De Jesu Christi* 1588, *Epistolae* str. 688; tu list do Blandraty) — Synod ministrów (paszkwil z okazji jego pogrzebu 1611) — Turriani (*Contra* 1575—7; ob. t. XXXI 414) — Wargocki A. (*Apologia* 1605) — Vega Em. (*Assertiones* 1585) — Węgierski And. (*Systema* I str. 147 i *passim*, *Hist. eccl. slav.* 1652 str. 452) — Wilkowski K. (*Przyczyny* 1583; w cz. II str. 18 i *passim*).

Przeróbką jego dzieła *De libertate* jest K. Peplowski (*Politica* 1611), o czym ob. pod Peplowski (w t. XXIV 186) i w *Dopełnieniach*.

Brückner przypisał mu niegdyś autorstwo wierszowanego *Protensa* z r. 1564 (w dziele *Mikołaj Rej* str. 5), ale w *Pam. Liter.* 1907 str. 485 hipotezę tę cofnął. Daleko prawdopodobniejszym jest autorstwo Cypr. Bazylika (ob.).

W bibl. państw. (król.) w Dreźnie znajduje się jego rękopis (pod znakiem G 146) pt. *De lege Polonorum homicidii non capitali impia, oratio ad dom. Commissarios civit. Rigensis habita Rigae* 12 sept. 1599. — Co do treści mowa ta pokrywa się z wywodami jednego z rozdziałów jego traktatu *De libertate*.

Wolan tłumaczył (jak można wnosić z liter: A. W.) dzieło Mornay du Plessis Jasne i dowodne pokazanie, ...że papież... nie jest głową kościoła, 1608 (ob. t. XXII 563). — Korbut I 381 mylnie podaje to za utwór Wolana.

Przełożył kilka ksiąg historii Skanderbega przez Barletiusa i odstąpił je tłumaczowi całego dzieła tego, C. Bazylikowi. — Tegoż Bazylika przekład Andrs. Frycas Modrzewskiego *O poprawie Rzeczypltej* zalecił obszerną przemowę w języku łacińskim, podającą charakterystykę Frycas. (Nie snąc pisząc to „Sylw” Frycas, składających się ku antytrynitarom!).

Kilka jego listów s arch. Rada. (dziś w Warszawie) ogłosił Baliński w *Pismach hist.* III (ob. o tym niżej). — Także Kot Gniewy o unię (w *Studiach ku czci Kutrzeby* II 1938) ogłosił ważny jego list do M. Radziwiłła w sprawie unii z r. 1569.

Najlepszą do dziś monografią Wolana jest artykuł Michała Balińskiego, ogłoszony w r. 1841 w *Bibliotece Warsz.*, a potem przedrukowany w jego „*Pismach histor.*“ t. III (1843) str. 1—136. Baliński streścił ważniejsze pisma Wolana. Pierwszy też ustalił główne daty z jego życia (ur. 1530 † 1610).

Daty z jego życia, uzupełniające biografię Balińskiego, podał Łukasiewicz *Wyzn. helw.* II 266 i nast. — Tu cytuje m. i. list Sa. T. Turnowskiego do Wolana z r. 1598. Popularny charakter ma praca Kurnatowskiego And. Wolan 1910.

Janoski *Nachricht* I 85. — Bock *Hist. antitr.* II 825. — Ossoliński *Wiadomości* III cz. 2 str. 95—6. — Wiszniewski *Hist. lit.* VIII 246 i IX 341. — Maciejowski *Piśm.* III 562. — Recke i Napierski IV 454—5. — Gadebusch *Livländ. Bibl.* III 270—1. — Krassowski *Wilno* IV 123, 134, 153.

Wielwicki *Diarium* (*passim*). — *Orgdownik* 1840 nr 53 i 1841 nr 4. — *Weteran* Pozn. 1825 str. 437. — *Rozmatości Nauk.* 1828 I 43. — Hliński w „*Wizerunkach i rozstr.*“ 1840 nr 17 str. 93—105. — Łukasiewicz *Dzieje* *wyzn. helw.* I 37. — Tenże *O kości. braci czeskich* 74. — Baliński *Hist. Wilna* II 101—3. — *Plater Opis W. Ks. Pozn.* 1846 str. 197. — *Mecherzyński Hist. wymowy* III 491. — *Dziaduszycki P. Skarga* (1853) I 215—9. — *Encykl. Orgelbr.* XXVII str. 695—9. — *Encykl. kości.* XXX 143.

Białliński *Uniw. Wileń.* II i III. — *Załęski Jesuici* I (1900). — *Wotschke Stan. Ostrog* str. 4, 42—3 i *passim*. — *Jankowski Powiat osmiański* I 68. — *Ka. Świącki w Przeglądzie Teolog.* IX 1928 (Skarga jako obrońca nauki o Euchar.). — *Grabowski Literatura arjań.* 1908 str. 82. — *Tenże Skarga* 1913 str. 330, 647. — *Tenże Z dziejów liter. kalw.* 1906 str. 225—31. — *Berga Un prédicateur* 1916 (*passim*). — *Piętka Pogl. flos. Starowolskiego* 1930. — *Lechicki Mecenat na Zygm.* III (1932) str. 272. — *Korbut* I 319. — *Wojtkowski Bibl. Wp.* nr 9764. — *Finkel Bibl.* III 1896. — *Finkel-Maleczyński Bibl.* nr 10573 i nast.

Wolanus medicus ob. Ines (1655). **WOLAN** Jan bernardyn. *Scripta O. Iana Wolana Zakonnika Reg: S. Franciszka de Observantia. Do Iego Mści Pána Iana Stoinskiego Przedniego Praedikanta Jch Mści Pánow Nowych Chry-*

stian Professiey, Bostwu w Chrystusie Pánu przecczącym. Także do Pána Palladivsza, teyże Professiey Praedikanta. Y do Iego Mści Pána Krzysztopha Morstyna na Ráciborsku niekiedy Stárosty Philipowskiego, do ktorego wprzod, kładzie się tu list z Zwierciadlem porwczym iemu służącym, y Reskrypt Jego Mści. W Krakowie. W Drukárniey Fránciszka Cezárego, Roku Pańskiego 1641. w 4ce, k. tyt. i k. 61 nlb. (sygn. Q₂).

Na odwr. tytułu i na nast. 3 stronach list Dydaka Molera w „miejsce dedikatoriey“ z pochwałami Radwana (Zebrydowskich). Cytuje też wiersz Caprola s r. 1635 na cześć Zebrydowskich. Potem aprobaty z r. 1635—41.

Dziółko składa się: 1) Z korespondencji Wolana z Krs. Morsztynem z Raciborska, któremu Wolan przesyła swoje polemiczne pismo pt. „Zwierciadło porwczym ludziom w różnych opiniach a w presumpcyach swych zbawienie swe pokładającym“ (k. B₂—D₂). Wolan mówi o prawdziwym kościele, o zbędności dysput z sektarzami, o wyższości nauk Kościoła nad Pismem św. — Widać z tego, że w r. 1631 nawracał K. Morsztyna, co tenże niechętnie przyjmował. Jeden list Morsztyna (s r. 1631) jest tu ogłoszony.

2) Dalej idą listy Wolana do predykanta Stońskiego (ob. t. XXIX 225, gdyż będzie to zapewne Jan Statorius). Statoriusowi komunikował K. Morsztyn pismka Wolana, a ten je sijał. To wywołało dalsze listy Wolana, pisane w r. 1634 do Stońskiego, a także odpowiedź Stońskiego, datowaną w Zygartowicach 1634. Listy Wolana urastają do wielkości traktatu polemicznego przeciwko nowochrześcijaństwu, zwłaszcza list z Kalwarii Zebra. 1637 (głównie o przedwieczności Syna Bożego). Są też dołączone cztery listy do Krzysztofa Morsztyna z lat 1631—5 w kwestiach teologicznych.

Kończy od k. O—Q, obszerny list Wolana do Pana Palladyusza. Z Palladiuszem spotkał się Wolan i dysputował w Pawlikowicach. Wolan zbija teraz pismem jego błaznierstwa i potwarze Na ostatniej stronie wspomina dysputację Stońskiego w Lublinie.

Jocher 3409. — *Maciejowski Piśm.* III 829. *Bawor.* — *Czartor.* — *Jagiell.* — *Krasid.* — *Ossol.* — *Raczyń.*

Wolan Paweł i Stanisław ob. Wolucki Sebastian (*Sphinx Samsonica* 1628).

Wolan Stefan Bogusław ob. Hliński Stefan (1773).

Wolan Tomasz (I) ob. Demitrowicz Paweł (Compendium królów 1625).

Wolan Tomasz (II) ob. Poszakowski Jan (Nauka dyssyd. 1733).

Wolanowa Regina ob. Ruttich (Examen 1714).

Wolanowa Zofia ob. Sudrovius (Katechizm 1598).

Wolanówna Zofia, córka And. Wolana ob. Curtius G. (1616) — Kaczarowski L. (1616).

Wolanowie ob. Niezabitowscy (Sprawa 1772) — Uwagi podane (1786).

Woland Christina ob. Krakau Chr. (1789).

WOLAŃSKI Jan. Replika od Szl: Jana Wolańskiego Rady Wileńsk: Przeciwno J. WW. Giedroyciom Podkomorzym Wileńskim (po r. 1782). fol., k. 4.

Jagiell.

— Stan sprawy Szl: J. P. Jana Wolańskiego Rady Wileńsk: z W. J. PP. Konstancją z Mickiewiczów matką, Stanisławem synem Matusiewiczami Komornikową, y Komornikowiczem Powiatu Lidzkiego Juryzdatorami, a J. W. JP. Krzysztofem Giedroyciem Podkomorzym Wdztwa Wileńsk: Aktorem y Possessore części kamienicy Bogdalowskiej w mieście Wilnie w Rybnym końcu sytuowanej (około 1787). fol., k. 5.

Jagiell.

WOLAŃSKI Joannicy. Rhetor Roxolanus ad mentem suae patriae eruditus, nobili juventuti in Collegio Kioviensi ad usum productus per fratrem Joannicum Volanski anno 1683.

Askoczenski Kiew I 333.

WOLAŃSKI Karol. Mowa W. Imci Pana... pisarza grodzkiego Nowogr. od prześw. Woiew. Wołyńsk. obranego i delegowanego posła do I. O. X. Aug. Czartoryskiego Woiew. ziem Rus. Woysk Kor. gener. Regimentarza i Stanów Skonfederowanych w Koronie Marszałka r. 1764 m. Grudnia 18 dnia podczas seymu coronationis miana. fol., k. 1 nlb.

Kraśiń.

WOLAŃSKI Piotr. Reklamacya miasta Kamieńca do Króla... Datow. Ka-

mieniec 14 Ian. 1784... Piotr Wolański Ławnik kam. fol., str. 1 nlb., 3 lb.

Kraśiń.

WOLARSKI Stanisław. Trojaki Prognostyk w nadziei, naturze y Bogu przy pogrzebowey usłudze JW. Jana Kamienieckiego kaszt. Mscisław. 1644. w 4ce. Przędz.

Wolbek Franciszek ob. Zaleski Mich. (1799).

(Wolbek Ignacy). Oda z okoliczności śmierci W. J. Xiędza Ignacego Wolbeka Kanonika Katedr. Wileń. d. 22 Julii 1782 r. w Buliszkach zmarłego. w 4ce, k. 2. Uniw. Wileń.

— ob. Białkowski Mikołaj (Zbiór rymów 1782).

Volborius Baltazar S. J. ob. Grodzicki St. (Conciones t. VIII 1614).

Volborius Nicolaus ob. Modrzewski Frycz And.

Wolborz ob. Punkta des Schlusses (1663).

Wolbromczyk Balcer ob. Megador Wojciech (Ode).

(Wolbromczyk Jan) († 19 czerwca 1609). Oratio in funere Rev. Joannis Wolbramensis [qui] graeca et latina poesi orbi notus. 1606.

Cytuje to Juszyński, ale wątpliwe czy to druk? — Żadne piśma Wolbromczyka nie są znane poza komentarzem do Aristot. z r. 1587 (Wisłocki Katalog nr 3364).

Wisniewski Hist. lit. VI 187. — Siarczyński Obraz II 320. — Juszyński II 338. — Pamiętnik Relig. Mor. XXV 118. — Święcki Hist. pam. II 317. — Muczkowski Statuta 223, 227, 240. — Starowski Monum. 180.

Wolbromczyk Petrus ob. Jedliński Jan (1628).

WOLCHOWSKI Atanazy archiepiskop mohylewski i połocki od 1795—7 († 1801). Hramota Afanasija Episcopa Mohilewskaho i Połockaho. 1795. fol.

Był zaciętym wrogiem unii. Jocher 7995.

Volckelius ob. Volkelius.

Wolcinius (Wolczyński?) Sebastian ob. Tornarides Jan (1611).

VOLCKMAN. Silesia subterranea. Leipzig, 1720. w 4ce.

O wykopaliskach na Śląsku. **VOLCKMAN Marcin Ksawery**. Gloria Universitatis Carolo Ferdinandinae Pra-

gensis, praeside Georgio Weis S. J. in Aula Carolina. Encomia. Pragae 1659 S. J. w 4ce, str. 6 i 169.

Jest tu portret Mich. Korybuta króla pols. Zielińs.

VOLCKMAR (Volkmar) Mikołaj prof. gimn. gdańskiego († 1601). Colloquia quaedam puerilia latino-germanica Joachimi Camerarii et Joh. Ludovici Vivis. Adiecta est in gratiam Juventutis Dantiscianae interpretatio Polonica. Dantisci, Rhodus, 1594. w 8ce, str. 258.

Ob. t. XIV 27.

Bibl. w Suchej — Ossol. (?)

— Colloquia Quaedam Puerilia, latino-germanica Joachimi Camerarii, & Io. Ludovici Vivis. Adiecta est in gratiam Iuuentutis Dantiscianae interpretatio Polonica. a Nicolao Volkmaro. [Tu winietka]. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. Dantisci. Excudebat Martinus Rhodus. M.DC.XIII. (1613). w 8ce, k. tyt. i k. 6 nlb., str. 245.

Dedyk.: Michaeli Kerl et Henr. Schwartsuuld patriciis Dant., caeterisque Polonicae linguae tyronibus, discipulis suis charissimis. — Tu mówi, że samiaśt tempus inutiliter consumere przez dyktowanie drukuje te dialogi zebrane w jedną księzkę z dwóch autorów; on sam dodał polski przekład. Przekład ten jest swobodny.

Następuje rejestr XVI rozmów i same rozmowy. Po lewej stronie daje tekst łaciński, po prawej niemiecki i polski. Pierwsza część (do str. 142) obejmuje dialogi Camerariusana. Rozmowy I i II zawierają formułki pozdrowień (str. 1—26); III do V próśby i zaproszenia (str. 27—66); rozmowa VI: Błazeńskie a nieprzystojne obyczaje albo powagi; rozmowa VII i VIII o rozmaitych rzeczach; rozmowa IX consolationes (o smutku i pocieszeniu); dalsze rozmowy: o biesiadach, o szatach, o służbie, o święciach, o obchodach i godach, o pogrzebie, o wojnie (do str. 142).

Od str. 143 idą: Colloquia ex Dialogis Ludovici Vivis. Jest ich XVI, każdy dialog w trzech językach: gdy rano wstawiają; pozdrowienie ranne; wprowadzenie do szkoły; rozmowa o czytaniu; o grach dziecińczych (ciskanie orzechami w dołek, cecno, igielki, miedsianki); o śląkowskiej ochłodzie (refectio scholastica); rozmaite święgotania; o przechadźce; o pisanlu; o odzieniu; o szkole; o komorze y czytaniu przy świecy; o wychowaniu dzieci albo o karności dziecięcej (przepley treści obyczajowej i moralnej). — Dziełko Viessa ma charakter humanistyczny i kosmo-

polityczny; dlatego Volckmar ułożył na ten wsóć pod koniec swego życia własne „Dialogi“, w których uwzględnił stosunki gdańskie i polskie, a łacinę jako sędzną opuścił.

Łukasewics Hist. sakół I 424. Jagiell.

— Compendium Linguae Polonicae in gratiam Juventutis Dantiscianae collectum, a Nicolao Volkmaro. 1594. w 8ce.

— Compendium Linguae Polonicae In gratiam Inventutis Dantiscianae collectum, a Nicolao Volkmaro. [Tu winieta: ornament linearny]. Dantisci, Excudebat Martinus Rhodus Anno 1612. w 8ce, k. tyt. i k. 46 nlb.

Dedykacja (na 4 str.): Praeclarae indolis magnaeque aevi adolescentulis Michaeli Kerll: Johanni Brandes: et Henrico Schwarwald, patriciis Dantisc., discipulis suis. — Tu tłumaczy swój sposób uczenia języka polskiego i narzeka na penuriam librorum polonicorum. Rodzice tych trzech młodzieńców byli pierwsi, którzy spowodowali wprowadzenie nauki języka polskiego do gimnazjum gdańskiego. Dat. Calend. Januar. 1594.

Rozpoczyna od wyjaśnienia liter i dźwięków języka polskiego: Quot sunt litterae Polonorum? Quae est vis illarum literarum? (Rozróżnia trzy rodzaje a, dwa b itd.). — Potem o rzeczownikach, przymiotnikach, czasownikach, o deklinacjach, particiach, o koniugacjach itd. Tekst gramatyki jest po łacinie, ale pełno przykładów po polsku — tak że dałyby one razem wzięte mały słownik polsko-łaciński.

Nie jest słusnym twierdzenie, jakoby J. Roter Schlüßel (1616) było przeróbką tej pracy. Są to prace odmiennie.

Ks. Mańkowski w Roczniku Tow. Nauk. Tor. 1911 str. 115. — Łoś w „Języku Pol.“ 1913 str. 219. — Wspomina tę pracę J. K. Wojna w przedmowie do swej gramatyki (1690). Czartor. — Jagiell.

— Toż:.. Dantisci sumptibus Andree Hünefeldii Bibliopolae Anno M.DC.XL. (1640). w 8ce, k. tyt. i k. 47 (sygn. F₇).

Na tytule drzeworyt kwiatów z napisem wokół: Sicut flos agri sic floret homo. W przedruku stronica wiernie powtórzone. Rozróżnić można według ustawienia kustoszy: B przypada tu pod c₄, E pod m₂, F pod r₀.

— Viertzig Dialogi, oder lustige arten zu reden. Von allerhand Sachen vnd Handeln, so täglich in Hausshaltung, Kauffmanschaft, vnd andern

Gewerben, daheim vnd auch auff der Reise pflegen fürzulauffen, in Deutscher vnd Polnischer Sprach, gar herrlich zusammen gebracht Durch seligen Herrn Nicolaum Volckmarum Weilandt der Polnischen sprache verordneten Praeceptorum im Gymnasio zu Dantzick. Der Polnischen Sprach liebhabern zu einer erlustigung, der lieben Jugendt aber zu sonderlichem nutz vnd leichter fassung der Polnischen Sprach, auff's now in Druck verfertiget. Dantzick, Gedruckt vnd Verlegt, durch Andream Hünefeldt, Buchhändler, im Jahr 1631. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 342.

Mówi w przedmowie An den Leser, że mu powierzano chłopców i dziewczęta do nauki w języku polskim, stąd ułożył tę pracę. Składa się ona z 40 „rozmów“ drukowanych po jednej stronie po niemiecku, po drugiej po polsku. Pierwszych kilka nie są to rozmowy we właściwym znaczeniu, tylko przykłady na używanie posdrowień, liczb, oznaczanie czasu i innych swyłych zwrotów. Dopiero od str. 27 (rozmowa VII) nabierają dialogi charakteru rozmów. Są one na różne tematy: o szkole, o kuchni i potrawach, o obiedzie i biesiedzie, o pogodzie, o grach i zabawach (kręgle, karty itp.), o odzieniu i ubiorach, o rozmaitych rzemieślnikach, o weselu i chrzcinach, o praniu, paleniu w piecu i łaźni, o pożyczaniu pieniędzy, o eseladzi, o komedjach (wymienione tytuły sztuk, jakie będą grać po niemiecku na bramie u fary u szarych mnichów: o cesarszowej wygnanej s dwójgim dzieci, o francuskim królu, co pojął ubogą dziewczętkę, o Dawidzie, o Herkulesie, o Danielu — o aktorach jak grali), o wędrowaniu, o złoczyńcach i ich karaniu, o gospodarce na wsi i rolnictwie, o spuszczeniu sokoła do Gdańska, o śleglowaniu po morsu, o budowaniu domu, o wojnie (s Turkami i Moskalami), o chorobach, o umieraniu i pogrzebie.

Język polski wszędzie czysty i poprawny. Dużo nazw technicznych (potraw, roślin, zwierząt, ubrań itp.). Dużo szczegółów obyczajowych odnoszących się do obyczaju także i ludności polskiej, chociaż autor miał niewątpliwie stosunki gdańskie przede wszystkim na oku. Na str. 39 wychwala sobie chłopiec gdańszczyznę służbę u pana Polaka: „nie śczyłbych sobie do śmierci lepszego“; — podczas gdy inni panowie bywają źli: „co na mnie wejrział, to mnie bił, musiałem na polu spać, a śmie pod ławą albo na piecu, takim się też sawszył, do śmierci mojej mogą na Polskę pamiętać“.

Exemplars Jagiell. oprawy współcześnie z Rotera Schlüssel zur poln. Sprach (1616). Krytykę tego dzieła ob. w „Lustgarten“ J. K. Wojny. Jagiell.

— Viertzig Dialogi, oder lustige arten zu reden. Von allerhand Sachen und Händeln, so täglich in Haushaltung, Kauffmanschaft und andern Gewerben, daheim und auch auff der Reise pflegen fürzulauffen, in Deutscher und Polnischer Sprach, gar herrlich zusammen gebracht Durch seligen Herrn Nicolaum Volckmarum Weilandt der Polnischen Sprache verordneten Praeceptorum im Gymnasio zu Dantzick. Der Polnischen Sprach liebhabern, zu einer erlustigung, der lieben Jugendt aber zu sonderlichem nutz vñ leichter fassung der Polnischen Sprach, auff's new in Druck verfertiget Mit Kön. M. begnadung vnd Freyheit, Dantzick Gedruckt und verlegt durch Andream Hünefeld, Buchhändler im Jahr 1639. w 8ce, k. 4 nlb., str. 342.

Sprawozd. z poss. w Sawecji nr 156.

Bibl. w Upsali.

— Viertzig Dialogi oder lustige Arten zu reden von allerhand Sachen... in Deutscher und Polnischer Sprach. Dantzick, A. Hünefeld 1643. w 12ce, k. 7 nlb. i str. 439.

Ossol. — Warsz. powss.

— Toż:.. Durch den seligen Herrn Nicolaum Volckmarum, der Polnischen Sprach weylant verordneten Praeceptorum im Gymnasio zu Dantzick. Elbing, Gedruckt vnd verlegt durch Achatz Corellen, 1649. w 12ce, k. tyt., k. 2 nlb., str. 431 i k. 3.

Na ost. karcie verso sygnet druk. i podpis: W Elbiagu, Przez Achatysa Korellá, Roku Páńskiego, M.DC.XLIII (1649).

Jest to niezmienny przedruk edycji poprzednich. Na ostatnich kartach rejestr. — Tytuł w ramce.

Egz. Bibl. Jagiell. ma ex libris: Ex Bibliotheca Senatus Gedanensis.

Jagiell. — Warsz. powss.

— Toż:.. im Gymnasio zu Dantzick. Jetzt aber der lieben Jugend zu sonderlichem Nutz, auch die Lateinische Sprache hinzu gesetzt, vnd in Druck gegeben, Durch Balthasarum Kannengiessern, Rectorem der Schule zu Graudentz.

Die andere Edition merklich verbessert. Cum gratia et speciali Privilegio S. R. M. Pol. et Svec. Dantzick, Gedruckt vnd verlegt durch Andream Hünefelden, Buchhändler, 1649. w 12ce, k. tyt., k. 3 nlb. i str. 384.

Na dwóch stronach zamieszczono przywilej Władysława IV dla Hünefeldta, sakaujący na lat 20 przedruku 40 Dialogów (oras „Janna linguarum“) pod karą 200 dukatów. — Zapewno przedruk elbląki (datowany 1649) ukasał się przo wcześnie, przed ogłoszeniem niniejszego wydania.

Po czym idzie przedmowa Volckmara i rejestr. W przedruku tym dodano przy każdej rozmowie tekst łaciński, którego dotąd nie było — tak że dialogi są trójjęzyczne. W tekście polskim przeprowadzono pewne zmiany, usuwając widoczne pomyłki.

Jagiell.

— Toż:.. [Dantzick]. Druckts David Friedrich Rhet. In verlegung Jacob Pufflers, und Christiani Mañsklappen, 1661. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 12ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 431 i str. 5 nlb.

Na końcu dodany po polsku i po niemiecku: Psalmus CXII oras: Reieistr albo porsádek tych Rozmów.

Tutaj tekst jest dwujęzyczny, brak łaciny. Akad.

— Toż:.. Durch Balthasarem Kannengiessern, Rectorem der Schule zu Graudentz. Diese Edition ist, was die deutsche und besonders die polnische Übersetzung betrifft, wegen der mannigfaltigen und wider die polnische Red- Art laufenden Fehler in vielen Orten verbessert. Breslau in der Baumannischen Erben Druckerey druckts Johann Christoph Jacob Factor 1669. w 8ce, str. 518 i Index k. 2.

Języki w trzech kolumnach: łaciński, niemiecki i polski. Csartor. — Jagiell.

— Viertzig Dialogi Oder Lustige Arten zu reden, Von allerhand Sachen und Händeln, so täglich in Haushaltung, Kauffmanschaft und andern Gewerben, daheim und auch auf der Reise pflegen fürzulauffen, In Deutecher und Polnischer Sprache gar herrlich zusammen gebracht Durch den seligen Herrn Nicolaum Volckmarum, weylant der Polnischen Sprach verordneten Praeceptorum im Gymnasio zu Dantzick. Nunnmehr der lieben Jugend zu sonderlichem

Nutz, auch in die Lateinische Sprache übersetzt, und zum Druck gegeben Durch Balthasarem Kannengiessern, Rectorem der Schule zu Graudentz. Diese Edition ist merklich verbessert... Dantzick, Reiniger. 1681. w 8ce.

— Viertzig Dialogi, Oder Lustige Arten zu reden, ... Durch Balthasarem Kannengiessern, Rectorem der Schule zu Graudentz. Diese Edition ist, was die Deutsche, und besonders die Polnische Vbersetzung betrifft, Wegen der manigfaltigen und wider die Polnische Red- Art laufenden Fehler, in vielen Orten verbessert. Bresslau, In der Baumannischen Erben Druckerey Druckts Johann Günther Rörer, Factor, 1688. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 518 i k. 2 nlb. (Index, Rejestr). Jagiell.

— Toż:.. Dantzick 1689. w 8ce.

— Toż:.. Dantzick in Verlegung Samuel Andrea, Druckts David Frid. Rhet 1693. w 8ce, str. 7 i 392.

Csartor. — Krasid. — Uniw. Kijow.

— Viertzig Dialogi, oder nützliche Arten, zu reden, von allerhand gemeinen Sachen und Händeln, so täglich in Kaufmannschaft, Haushaltung und andern Gewerben... fürfallen... Zusammen gebracht durch den seeligen Herrn Nic. Volckmar... In Verlegung Samuel Andrea, Druckts D. F. Rhet, 1694. w 12ce, str. 450.

— Toż:.. Dantzick 1710. w 12ce, str. 450 i 6 nlb.

Csartor. — Uniw. Wars. — Uniw. Wileń.

— Toż:.. Dantzick 1729. w 12ce. Uniw. Kijow.

— Toż:.. 1758. w 12ce. Csartor.

— Dictionarium quadrilingue. Pars 1. Latino-germanico-polonico-graeca. Pars 2. Polonico-latina. Pars 3. Germanico-latina. Gedani Anno MDXCIII. (1594). w 4ce, k. 6 nlb., str. 245.

Pomimo tego, co napisano na tytule, nie jest tu wprowadzony język grecki, lecz tylko łaciński, polski i niem.

Ka. Mańkowski w Roczn. toruńsk. T. P. N. 1911 str. 115.

Arch. państw. w Gdańsku — Krasid. — Ossol.

— Dictionarium Trilingve Tripartitum Ad Discendam Lingvam Latinam

Polonicam Et Germanicam accommodatum et In Gratiam Inventivis Dantiscanae, iam Primvm In Lvcm Editvm, A Nicolao Volckmaro, Polonicae linguae Professore in Gymnasio Gedanensi, Dantisci: In officina typographica Jacobi Rhodi. Anno M.D.XCVI. Cum Gratia et Privilegio S. R. M. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.; Pars I Latinogermano-polonica... szpalt 736 liczb. (po dwie szpalty na stronę, a więc nlb. str. 368).

Pars II Polonicolatina... str. 3 liczb. (ad lectorem) i szpalt 246 nlb. (po dwie szpalty na stronę).

Pars III Germanicolatina... k. 51.

Przez całe dzieło biegnie sygnatura od A—Xxxx.

Obacz opis treści przy wydaniu następnym. Wierabowski I 635 (podaje liczbę stron 736 i k. 171). — Ks. Mańkowski j. w. Jagiell. (defekt) — Krasin. — Pawlik. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Dictionarium Trium Lingvarum, Latine, Germanice Et Polonice Per Dn. Nicolavm Volckmarvm in Dantiscano Gymnasio, Polonicae linguae quondam Professore conscriptum, &c. Nunc denuo recensum, lingua Graeca auctum, & Quadrilingue factum cura studioq; Balthasaris Andreae Bornensis. [Tu winieta; w prostokącie głowa aniołka; rogi prostokąta przybrane ornamentem roślinnym]. Cum Gratia & Privilegio S. R. M. Dantisci Impressvm Typis Martini Rhodi. Anno 1605. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., szpalt lb. 1124 (sygn. A—Bbbb).

Dictionarii Quadrilingvis Pars Altera (Polonicolatina)... oraz Pars tertia (Germanicolatina)... w 4ce, k. tyt. i k. 192 nlb. (sygn. A—Zz).

Dedykacja I części: Vladislao, ser. regis Sig. filio cum submissa servitij delatione; datov. Dantisci VIII Cal. Febr. 1605, a podpisana przez Balt. Andreae. Po czym na osobnej kartce Privilegij regij sententia s r. 1594 (subsig. Jan Jelitowski).

W dedykacji tej wychwala B. Andr. języki łaciński, niem. i polski, podnosząc ich rozpowszechnienie (mówi o bliskości polak. z innymi słow.). Z porady uczonych ludzi dodał do trójjęzykowego słownika język czwarty tj. grecki.

Jest to przedruk poprzedniego wydania z usunięciem błędów i z dodaniem języka greckiego. Język grecki wprowadził jednak tylko pomocniczo do części I, a nie dodał osobnej części czwartej jemu poświęconej, tak że podział Volckmara na 3 części został i tu utrzymany.

Schemat w części I przedstawia się więc w następujący sposób. Najprzód idzie wyraz łaciński, a więc np. abacus, abbas, abdomen... itd. Po braminie łacińskim idzie niemieckie, potem polskie, wreszcie greckie. Kończą wyrazy pochodne, np. przy abbas: abatiassa, abatia (każdy z nich podany znowu w 4 językach).

Każdy z wyrazów opracowany jest starannie i wyczerpująco. Obok znaczenia głównego i pochodnych wyrazów dodane są bowiem przy niektórych wyrazach znaczenia oboczne i łączące się z wyrazem zwroty. Tak że nieraz opracowanie jednego wyrazu zajmuje dwie i trzy szpalty. Tłumaczy wiele wyrazów technicznych, nazw zwierząt i roślin, terminów abstrakcyjnych.

Część II (polonicolatina) poprzedzona jest przedmową ad lectorem, w której uprzedza, że nie podał wszystkich wyrazów polskich, gdyż język polski jest bardzo obfity in fingendis novis dictionibus imprimis compositis i wyczerpać go nie można. — W tej części schemat opracowania polega na tym, iż podaje wyraz polski, a tuż za nim znaczenia łacińskie; a więc np.: Balamat (sic) — stultus, stolidus, ineptus, morio. Część III (germanicolatina) poprzedzona jest też przedmową Ad lectorem (pouczając, jak korzystać ze słownika niem. łacińskiego). Tu już bardzo zwięźle podaje wyraz niemiecki i dodaje znaczenia łacińskie — zwykle tylko jedno. Np. Adel — equestris ordo, Ader — vena itp.

Na końcu na jednej kartce: Admonitio ad lectorem, w której Andreas uprzedza, że w wyrazach greckich opuszczono na początku wyrazów spiritus leves.

W części I arkusze snaczone: B stoi pod v, D pod sig, H pod G, N pod di, T pod y, Z pod e. — W Pars altera: A stoi pod Na, M pod eri, B pod na, T pod ro. — W Pars III: Mn stoi pod Ad, Rr pod lare, Yy pod mpa. — To dla rozpoznania edycji.

Joher 708. — Ks. A. Mańkowski (j. w.). Archiw. Państw. w Gdańsku — Czartor. — Daików — Jagiell. — Ossol.

— Dictionarium Qvator Lingvarum, Latine, Germanice & Polonice, Per Nicolavm Volckmarvm in Dantiscano Gymnasio, Polonicae linguae quondam Professore conscriptum, &c. In secunda Editione, lingua Graeca auctum, & Quadrilingue factum cura studio ac

sumptibus Balthasaris Andreae Fontani. Nunc tertiò recensum, multis in locis correctum, & ab Erroribus purgatum. Cum Gratia & Privilegio S. R. M. Gedani Impressvm Typis Martini Rhodi, Anno 1613. Prostat in Nobilibus Dantisci Bibliopolio Balthasar Andraeano. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., szpalt 1124 lb. (Pars I).

Po dwie szpalty na stronie.

Dedykacja królewiczowi Władysławowi jak w wydaniu poprzednim (s datą 1605), po czym wyciąg z przywilejów (s datą 1594).

Toż... Pars II. w 4ce, k. 134 nlb.

Toż... Pars III. w 4ce, k. 47.

Joher 715 c.

Czartor. (brak cz. II i cz. III).

— Dictionarium quatuor linguarum latinae, germanicae, polonicae, graecae. Cura et studio ac sumptibus Balthasaris Andreae Fontani. Dantisci, 1623. w 4ce.

Joher 715 a.

Daików.

— Dictionarium latino-germano-polonico graecum. Editio quarta correcta syllabarium quantitate aucta; cum Nomenclatore rerum et verborum utilissimo. Studio Balthasaris Andreae Fontani. Dantisci Balthasar Andraeanus Anno 1624. Pars I. w 4ce, szpalt 1124. — Pars altera... k. 134 nlb. (od A—Lliij). — Pars III. germanico-latina... k. 47 (od Mm—Zziij).

Na końcu cz. I cytaty grecki i łaciński. Przy greckim stoi Psal. XLV. — Kończy się: Soli Deo gloria, poniżej ozdoba drukarska podłużna: głowa długoucha i bokami dwie trąbki.

Rozmieszczone kustosze: C pod bf, E pod um, H pod G, I pod ri, M pod Rs, S pod ge, Tt pod lei, Pars II: A pod b, K pod vid, M pod sat, S pod ia, X pod ad, Z pod ez.

Część IV tworzy nowe dzieło:

Nomenclator, quadrilinguis selectissimas rerum appellationes Latinâ, Germanicâ, Polonicâ, Graecâ linguâ explicatas indicans, In usum studiosae juventutis borussicae et polonicae collectus et in lucem primo editus studio et sumptibus Balthasaris Andreae Fontani. Cum S. R. M. Gratia et Privilegio. Anno MDXXIV. (1624). w 4ce, kart 110 nlb. (sygn. A—Ff).

Rozdziały idą I—L (exempla Conjugationum). Obejmują nomenklaturę ułożoną przedmiotami, jako to: O człowieku, chorobach, pokarmiech, picciu, zwierzętach, owocach, imiona krajów, miast, o izbie, o kuchni, łaźni, szkole, o krewności, o granicy, o pieniądzach itp.

Joher 716.

Jagiell. — Krasin. (?)

— Dictionarii quadrilinguis latino germano polonico graeci Editio quarta multis in locis correcta et ab erroribus purgata et nunc syllabarium quantitate aucta cum Nomenclatore rerum et verborum utilissimo. Cura studio et sumptibus Balthasaris Andreae Fontani. Cum gratia et privilegio S. R. M. [Rok wydarty]. Pars I. w 4ce, k. 4 nlb. i szpalt 1124. — Pars II. k. 134 (sygn. Lliij). — Pars III... k. 47 (sygn. Mm—Zziij).

Wydanie zupełnie podobne do poprzedniego z tą samą liczbą stron i kart, nawet też wysokości kolumn w układzie, lecz co do druku odmienne.

Różnica z poprzednią edycją jest ta, że na końcu części I jest tylko jeden dwujęzyczny cytat i Psal. XLV, ale nie ma dwuwiersza grecko-łacińskiego: Soli Deo gloria; nadto inna ozdoba drukarska: wazon między dwoma ptakami.

Kustosze rozmieszczone: C pod fi, E pod um, I pod tr, K pod ka, M pod ben, N pod wa, Q pod o, T pod wy, Z pod P, Bb pod ior, Nn pod ayre, Xx pod Jaw, Ppp pod stell, Ttt pod h dun. W Pars II: A pod qui, B pod atr, F pod co, K pod La, P pod az.

Joher 715 b.

Jagiell.

— ob. Brzezwicki Ł. (Puerilia 1625) — Dobracki M. (1669, 1680) — Roter (Schlüssel 1616) — Wojna J. K. (Lustgarten).

Był drugim z rzędu (po J. Rybińskim) prof. języka polskiego w Gdańsku; o czym ob. Schott And. Analecta 1757, gdzie wliczono jego prace: Compendium 1594 i 1612; Colloquia 1613; Dictionarium 1605. — Po nim uczył języka polskiego Marcin a Deyka.

Encykl. Orgelbr. XXVI 245. — Wiesniewski Hist. lit. VI 138, 402. — Joher I str. XXVII. — Siarczyński Oblas II 282. — Dziennik Wileński 1819, I 603.

WOLCZACKI Walenty ks. Produkt JWJX. Walentego Wolczackiego Biskupa Tomassońskiego przeciwko JWJPP. Janowi Kawalerowi S. Stanisława Woyckiemu Litewskiemu Oycowi, Adamowi Woyskowiczowi synowi Piaseckim

y WJP. Michałowskiemu. (1782). fol., kart 2. Jagiell.

(Wolczacki Walenty). Na przywitaniu... X. Walentego Wolczackiego gdy pierwszy raz po przeniesieniu swoim na pasterską dostojność przybył do Wilna, od klasztoru S. Duchy... wiersz winiszowany. 1774. fol. w 4ce.

Uniw. Wileń.

WOLCZEK Tadeusz. Mowa W. IMP... na Wolczkach Deynarowskich, wojskiego y sądów normalnych powiatu Orszańskiego prezydującego kommissarza dn. 3 maja 1792 miana. fol., k. 1. Czartor.

Wolczkiewicz Olizar ob. Olizar. (Wolczkowska Franciszka). W Dzień Jmienia JW. JP. Franciszki z Kubicz Wolczkowskiej Czesznikowej powiatu Orszańskiego... R. 1778 Marca 19 przypadający. fol.

Wolczkiewicz Józef ob. Kijewski Tomasz (1730).

Wolczyński Maciej ob. Wieliczka (1655).

Wolczyński Seb. ob. Volcinus. **Wolczyński** Wawrzyniec ob. Choy-nacki Andrzej (1669).

Volder (Voldersgraff) Wilhelm ob. Gnapheus.

Wolecki Paweł ob. Gliński Jakub (Capitolium 1674).

Wolek Władysław ob. Szylingowie (Kategoria).

Woleński Jan Michał ob. Piskorski Seb. (1696) — Słowakowicz St. (Autum-nales 1693).

Wolf ob. Wolff. Niemal wszyscy Wolfowie pisali się czasem przez dwa, czasem przez jedno f. Ponieważ pisownia przez dwa ff jest częstsza, przeto zdecydowałem się zamieścić wszystkie Wolfów pod Wolff. Inaczej powstałoby bałamuctwo nie do rozwikłania.

Należy też pamiętać, że pisano także Wolfów jako Wulfów i Wolfowiców (lub Wulfowiców).

WOLFERDE Michael. Dissertatio theologica, exhibens dilucide expositam, solide evictam, à Socinianorum calumniis vindicatam, meritorum Christi ad salutem elector. necessitatem. Francerae 1654. w 16ce.

WOLFESHUSIUS Fryderyk Jan. De Lycanthropis. An Vere illi, Vt fama est, luporum & aliarum bestiarum formis induantur. Problema Philosophicivm Pro sententia Ioan. Bodini Iurecos. Galli, Aduersus dissentaneas aliquorum opinionones neuter (sic) assertum. Avtore M. Iohanne Fridericho VVolfeshusio, Fr. [Tu ozdobnik]. Opsom Elegoi stoneris. Pind. Nem. 1591. [Tu sygnet drukarza: ozdoby kwadrat, w nim koło, w którego środku na tle krajobrazu obejmuje się dwóch ludzi]. Lipsiae Typis Abrahami Lambergi (1591). w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 116, k. 2 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i 8-wiersz łaciński. Dedyk. Petro Broniovio de Biedsziedza, eq. Polono, domino suo. Mówi tu o jego pobycie w Lipsku, o podróży do Konstantynopola, Włoch i Niemiec, o jego studiach historycznych i astronomicznych. Studował Platona, Plutarcha i Liwiusza. Znał doskonale matematykę Euklidesa, skupował przyrządy astronomiczne. Był uczniem Jana Coppinusa.

W rozprawie omawia kwestię wilkołaków. Zbiera wzmianki w literaturze starożytnej i średniowiecznej oraz szesnastowiecznej. Modus illius magicae transmutationis vix explicabilis (str. 43). Przepisuje to demonom.

Na str. 55 i 75 opowiada o Faucie (celebris magus). Na str. 56 o wilkołaku w Pruszech złapanym (teste Sabino). Cała książeczka natchnięta wiarą w czary i w obcowanie czarownic z szatanem.

Kończy rozprawę wiersz na 2 k. Jana Cuppiusa: Schediasma propenticum... Petro Broniovio de Biedsziedza eq. Polono... Lipsia in Poloniam abituris (sic), datow. 16 Januar. 1589. Ossol.

WOLFF (Wolf) August Ferdynand z Leszna (ur. 1768 † 1846). Analecta quaedam medica illustris ordinis medici consensu pro rite obtinendis summis die VIII. Jul. MDCCXC. in arte medica et chirurgica honoribus speciminis loco conscripsit Aug. Ferd. Wolff Lesna Polonus. Gottingae typis Jo. Christ. Dietrich 1790. w 8ce, str. 48.

Dedyk. Stanisławowi Augustowi. Akad.

— Anatomie des menschlichen Körpers aus dem englischen W. Cheselden. Göttingen 1790. w 8ce, (z rycinami).

— Bemerkungen über einige Krankheiten die im Jahre 1795. in Warschau geherrscht haben. — 1. 1795. 4ce.

Umieszca. w Hufelanda Journal der Heilkunde Bd. IV 630.

Końskiński Słownik str. 555. — Gąsiorowski Zbiór III 224 podaje jego biografię i wlicza jego prace drukowane po czasop. (także i prace ogłoszone w w. XIX). — Encykl. Orgelbr. XXVII 708. — Bieliński Uniw. Warsz. II 734.

WOLFF (Wolf) Abraham Emanuel (albo także: Natanael Mateusz) (urodz. w Chojnicach ok. 1725, lekarz Lubom. i Czartor., potem sztabmedyk wojsk polskich † 1784). Traktacik o powietrzu morowym dla ludu polskiego przez Abrahama Emanuela Wolffa wojsk Najjaśniejszego Króla Iegomości y Rzeczypltey Polskiej generalnego Sztab-medyka w Lesznie, drukował M. W. Presser, kosztem autora. (1771). w 8ce, str. 85.

W Thornische Nachr. 1771 drukarnia ogłasza, iż jest do nabycia za 1 st. pol. Gąsiorowski Zbiór wiad. medycyny III 93 i II 377 (streszcza). — Gledroyé Mór 1899 str. 25 (omawia). — Encykl. Orgelbr. XXVII 738.

Akad. — Bawor. — Krasiń. — Unterricht vors Volk gegen die Pest, Danzig 1770. w 8ce.

Rocznik Tow. Przej. N. t. XV 138. — Dissertatio inauguralis de senectutis natura et artibus longissime vendi. Erfordiae 1748. w 4ce.

— Genera Plantarum Vocabulis Characteristicis Definita. [Tu ozdobnik]. 1776. w 8ce, k. tyt., str. 177. — Concordantia Botanica. k. tyt. i k. 74 nlb. Na końcu: Dantisci, typ. Mülleri et cura N. M. de Wolf 1780.

Jest to jakiś system rozklasyfikowania roślin oparty na Linnenssu, przy czym osnacza się rośliny przy pomocy bardzo skomplikowanego operowania literami. Polskie nazwy roślin są w indeksie (konkordancji) uwzględnione.

Goldbeck Liter. Nachricht. 140—1. Jagiell.

— Glauben und Bekenntniß des D. Wolffa über die Leissnerische Schrift vom Monat August. Lissa im October 1778. w 4ce, str. 8.

O tym sporze z Leissnerem, ob. Kurdybacha (j. n.) str. 87. Akad. (?)

— Nauka Przeciwno Ospie Dziecinney Za rozkazem J. O. Xcía JMci Stanisława Lubomirskiego Marszałka Wielkiego Koronnego z Niemieckiego

na Oyczysty przetłumaczona Język. [Tu winietka]. w Warszawie, 1774. [Tu linia]. Nakładem Michała Groella w Marywillu Nro. 19. Pod znakiem Poetow. w 8ce, k. tyt., str. 80.

Mówi w przedmowie, że dziesięć części współobywatelów zabiera co rok ospa dziecienna. Z sześciu osób zapadłych na ospę jedna umiera. Tylko szczepienie zapobiega temu. Cytuje obszerną literaturę głównie angielską, powołując się na swoją praktykę odbytą w Londynie.

W 3 rozdziałach opisuje przebieg choroby, szczepienie i jego skutki. Pisze umyślnie popularnie.

Gąsiorowski Zbiór wiad. III 177. Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

— Doctoris de Wolf Observationes astronomicae factae Dantisci ab anno 1774 ad 1784 una cum aliis Varsaviae & Dirsaviae ab anno 1764 ad Annum 1773 factis. Adjecta est Descriptio & Iconographia Observatorii Gedanen. Berolini 1785. w 8ce.

Observatorium to, wystawione z pomocą Stan. Lubomirskiego i Adama Czartoryskiego, zapisał Wolf (podobnie jak swoje zbiory) gdańskiemu Tow. Przyrodniczemu.

— Expositio casus medici quem prelo subiecit A. E. Wolff... Lesnae, Typis Presserianis, 1767. w 8ce, str. 53. Po polsku i niemiecku. Raczyń.

— Rechtfertigung des Königl. Pohl. und der Durchl. Republique Armée bestellten General-Stabs Medici A. E. Wolff wegen der durch ihn seit etwa 2 Jahren verwalteten Collecten-Gelder für die Ev.-Reform. Kirchen in Gross-Pohl. Im Juni 1778. w 4ce. Raczyń.

— Usprawiedliwienie Medyka Generalnego Wojsk Najjaśniejszego Króla Imci Polskiego y Najjaśniejszey Rzeczypospolitey A. E. Wolffa względem dwuletniej Administracyi uzbieranych za Granicą pieniędzy dla Zborów Ewangielickich Reformowanych w Wielkiej Polsce. w Lipcu R. P. 1778. w 4ce, str. 14. Czartor. — Pozn. T. P. N.

— Der von Wolf Naturalien Kabinet, so er an die hochberühmte Naturforschende Gesellschaft in Danzig geschenkt hat. Danzig 1785. w 8ce.

— ob. Lampe F. (Gedächtnissrede auf N. M. Wolf, Danzig 1785).

Nie umiem wyjaśnić kwestii, dlaczego bywa nazywany albo: Abraham Emanuel, albo: Natanael Mateusz? A może się mylę i są to dwie różne osobistości?

Encykl. Orgelbr. XXVII 708. — Giedroyć Źródła 1911 str. 889. — Kurdybacha Stos. kult. polsko-gdańskie 1937 str. 86. — Gąsiorowski Zbiór wiad. II 377. — Jacobson w Hist. Monatsblätter für Posen 1916 XVII (tu jego życiorys). — Schimmelpfennig w Altpreuss. Monatschrift VI (1869) str. 30 i nast. — Wojtkowski Bibliogr. hist. WPolska nr 9773.

Wolff Aleksander z Ludinghausen ob. Młodzianowski T. (Liturgia 1676).

WOLFF (Wolfowic) Andrzej (I). Spectatissimis Viris Consvlibvs Casimirien: Recens Creatis Cvm Favsta Ominatione. Gratvlatio Ab ANDrea Wolff Artium & Philosophiae Baccalaureo nuncupata. [Tu winieta]. Cracoviae Anno Dni 1604. w 4ca, k. tyt. i k. 6 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb m. Kazimierza (litera gotycka K, a nad nią korona) i 4-wiersz łaciński.

Mowa czysto retoryczna, bez konkretnych szczegółów, pełna fraseologicznych pochwał. Jagiell. — Ossol.

— Iudicium Astrologicum, Albo Przepowiedzenie rzeczy przyszłych, z Gwiazdy y Obrótow Niebieskich, Na Rok Pański Przestępny 1608. Andrzeia VVolfovvica Náuk Wyzwolonych W sławniej Akademiej Krákowskiiej Mistrza, y W Philosophiej Doktorá. (1607). w 16ca, k. 48 (brak końca).

W Jagiell. jest tylko fragment pozbawiony dwóch pierwszych arkuszy sygn. A—B i ostatniego arkusza (G). Na k. C jest zamieszczony powyższy tytuł, ale odnosi się on tylko do drugiej połowy dzieła. Tytuł właściwy brzmiał zapewne: Kalendarz na r. 1608.

„Judicium“ jest dedykowane Mikołajowi Komorowskiemu, orawsk. i lipowski, brabi, panu na Żywiec. Dedykacja datow. z Padwy 1607, dnia 26 lipca. Wspomina tu swego wuja, który był mu podporą podczas studiów krakowskich i padowskich a był na dworze Komorowskiego w Żywiec.

Po czym idą zwykłe rubryki (skutki zaćmień, złączenie Saturna, choroby, wojny, urodaje, o powodzeniu państw). Na k. E obelgi przeciw Żydom (psi, ślopy, gnuśny naród kaimowski), potem wróżby dla prowincji polskich. O odmianie powietrza

(przep. pogody). Kończą wiersze: Praktyka starodawna przypadków. Są to wróżby o pogodzie; między nimi: Kurzy się Baba, biorą postać lasy niezwykłą sobie, deszcz się nas nastrasz, będzie odmiana.. Żobrawski Bibl. matem. str. 241.

Jagiell.

— ob. Schoneus And. (Epigrammata 1605).

Franke Brożek str. 302. — Lachs w Archiwum hist. medyc. I 288.

Wolff Andrzej (II) syn poprzedniego ob. Wolfowic Jędrzej Jacek.

Wolff (Wolf) Andrzej (III) ob. Szepetycka (w t. XXX 272) — Zabawa literatów (1798).

Encykl. Orgelbr. VI 863.

WOLFF Chrystian (ur. 1769 † 1754). Philosophia moralis sive Ethica (cz. II i III). w 4ca.

Dedyk. And. Stan. Załuskiemu.

Przytacza tę dedykację Janocki Lexic. II 16—17.

— ob. Benkiesz (Specimen 1723) — Gottsched (1755, Pierwsze prawdy 1760, Logika 1760; tłum. Małachowski) — Hercyk (Mitzler 1753) — Karasiewicz P. (1774) — Konarski (De viro) — Kowalski Jan — Malczewski Andrzej (Theophrastus 1758) — Mitzler de Koloff — Nakoyanowicz (Praellectiones matem. 1759, 1761) — Narbutt Kaz. (1769) — Pac Ignacy (Propositiones 1746) — Poniatowski St. książę (Propositiones geom. 1765) — Propositiones philosophicae (Łasicki 1766) — Putanowicz J. A. (Institutiones geogr. 1766) — Rogaliński Józef (Doświadczenie) — Rudzki And. — Stęplowski — Świątkowski — Święcicki K. (1763) — Tori J. — Ważyński Porfiry (Sanctorum 1763) — Wiśniewski Antoni (Propositiones, Rozmowy) — Wydra Stan. (1782) — Wyrwicz K. (Pamiętnikowi pro memoria, część III str. 287) — Żakiewicz Mik. (Vindicacia) — Załuski Andrzej Stan. (jego listy do Wolffa ob. pod Gottsched).

Wywarł on wielki wpływ na życie umysłowe Gdańska w połowie w. XVIII. Omawia to bliżej Kurdybacha Stos. kult. polsko-gdań. 1937 (passim, zwłaszcza str. 52 i nast.). — Drogą na Gdańsk saczał penetrować wpływ Wolffa do Polski.

O zamierzonym jego powołaniu do Krakowa przez Jędrzeja Załuskiego ob. Tokars Kom. eduk. i Uniw. Jag. 1924 str. 31.

Janocki Lexicon I 141, 172 i II 159. — Śniadecki Korespond. I (1932) str. 75. — Kollątaj w przedmowie do Porządku fiz. moraln. I (1810).

Smoleński Przewrót umysłowy 1891 (passim). — Struve Hist. logiki 1911 str. 201—3. — Ks. Załuski Jezuici III 1037 i n. — Bieliński Uniw. Wileń. II 65. — Dąbkowski Nauka prawa 1915 str. 18. — St. Grabski Zarys idei (w Przeglądzie Polskim 1902 III 859). — Tokars Komisja ednk. 1924 str. 22 (o Stęplowakim). — Ks. Bednarski Upadek i odrodz. (1938) str. 78, 311 (o Bohomolen), 318. — Z. Ciechanowska w Księdze referatów na Zjazd Krasickiego 1938 str. 26. — Encyklopedia kościelna XXXII 190.

(Wolff Fromhold). Generalny summaryusz, wszystkich długów armatnych. Za urzędu godney pamięci Wielmożnego I. Mści Pana Fromholda z Ludinghausen Wolffa Generała artylleryey Koronney, dyneburskiego etc. starosty, gwardiey pieszej I. K. Mści pułkownika, przez sześć lat, dla blahych na expensa artylleryine corocznych z Skarbu Rzeczyposp. percept zaciągnionych. B. w. m. dr. (po r. 1667). fol., k. 2.

Dług rasem wyniósł słoł. 748.050. Wierzytiele: Dáboni Gisseryer kieleckiej adminis., Dawid Tymm Rotgasser toruński, Stanisław Kukiel vulgo Słomiński Cechkwart warszawski. Tyśnk. w Czerw. Dw.

— ob. Wolff Jerzy.

WOLFF Fryderyk Kazimierz. Stella In Oriente. Hoc Est. Volvntas Dei. Ad prosequendum aduersus Orientem sacrum Bellum; Bellicosissimam Polonorum Gentem inuitans: atq; Fundatissimam delendi hostis spem faciens. Dictione Sacra, In Sanctorvm Trivm Regvm Festo. Coram Nobilissimo ad Conuentum Terrestrem Drogininij in Podlachia congregato Auditorio, demonstrata. A Patre Friderico Casimiro Wolff, Soc. Iesu, Sac. Theol. Doctore eiusademq; olim in Vniuersitate Carolo-Ferdinandea Pragensi Professore Publico & Ordinario: Et In Olomvicensi Decano. Anno Domini M.DC.LXXXV. (1685). Superiorum Permissu. Varsaviae, Excudebat, Carolus Ferdinandus Schreyber. w 4ca, k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwr. k. tyt. „Ad lectorem“, gdzie opisuje, jak znalazłszy się w Drohiczyńcu na Podlasiu, wypowiedział na nalegania przyjacielów to kasanie do zgromadszonej na sejmik szlachty. Po polsku umiał niegdyś, ale zapomniał. — Na końcu: Imprimatur Nicolanus Święcicki.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Uniw. Warsz.

— ob. Wolf Jerzy.

WOLFF (Wolf) Jan prof. w Zurichu. In Esdrae librum primum de reditu populi Iudaei e captivitate babylonica in patriam Commentariorum Joannis Wolphii libri tres. 1584. w 4ca.

Ded.: Generoso ac magnifico Nicolao comiti ab Ostrorog in Krilow, Grodzisko et Miedzichod. Podpisał syn Jan. — Wspomina tu o Ad. Tobolskim.

Wotschke Stan. Ostrorog str. 50. — Tenże Chr. Tretius str. 92.

— Lectionum Memorabilium et reconditarum centenarii XVI... (2 części). Lavingae, 1600. fol.

Tom III tworzy Index (Linsius). W tomie II są wyciągi z Herbersteina, Gwagnina i z listów metrop. kijow.

— ob. Ostrorog Waclaw — Socius F. (Epistola ad Duditium).

Listy Łasickiego do niego z lat 1570—1 są w Gerdessii Scriptorum antiq. VI pars 2 str. 649.

Wotschke Briefwechsel str. 399 (o jego synu Henryku, który w latach 1570—8 bawił w Polsce).

Wolff (Wolf) Jan (II) ob. Berndt Kaz. (1699) — Wendius M. G. (De primis Polonorum nummis 1702) — Wolf Jerzy.

Wolff (Wolf) Jan (III) ob. Wolfowicz (Wulfowicz) Jan.

WOLFF Jerzy Krzysztof, baron Ludinghausen (1751 † 10 maja 1807). Appel an Kurlands Edle und Recht-schaffene. Mittau 1793. w 4ca.

Encykl. Orgelbr. XXVII 707.

— Mowa IPana barona de Ludinghausen Wolffa-deputowanego od Stanu rycerskiego Kurlandzkiego dnia 12 listopada 1790. roku na wstępney IKMCI audieneyi miana. fol., k. 2. Bawor.

— Mowa... w czasie seymu agitującego się w Warszawie dnia 17 lutego 1791 po łacinian miana. fol., k. 2.

Prosi o wyznaczenie deputacji do spraw Kurlandii.

Czartor. — Jagiell. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Oratio ad Sram Reg. Maj. ao Serenissimos Reipubl. foederatos Status a Magnifico ac Generoso Libero Barone de Ludinghausen-Wolff Ord. equestris Ducatum Curoniae ac Semigalliae Deputato, in Comitibus generalibus Varsaviae congregatis d. 17 Februar. 1791 habita. fol., k. 1.

Czartor.

— Rede bey der als Kurländischer Ritterschaft Deputirter den 1 November 1790 bey dem Könige Polen gehaltenen Audienz. 1790. fol.

— Rede bey der beym Reichstage den 17 Febr. 1791 gehaltenen Audienz... ob. Heyking.

— Rede in dem am 12 December 1791 bey dem Könige gehaltenen Abschiede. Warschau, 1791. fol.

Ob. Recke i Napiersky IV 582—3.

(Wolff i Heyking). Betrachtungen über das von denen Herrn v. Wolff und v. Heyking angebrachte Gesuch um Erlangung einer öffentlichen Audienz. (1791). fol.

— Uwagi nad prozbą przez Ichmość Panów de Wolff i de Heyking zanieśioną końcem wyjednanania sobie audyencyi publiczney. (1791). fol.

— ob. Heyking (1790) — Mantuffel K. (1791).

(Wolff Jerzy à Ludinghausen) (I). Fortitudo Perillustri ac Magnifici Domini D. Georgii a Ludinghausen Wolffii capitanei Duneburgensis in morte immortalis funebri laudatione repraesentata et Perillustri Magnifico Domino D. Fromholdo Capitaneo Duneburgensi S. R. M. Colonello... D. Joanni Capitaneo Bialenburgensi... D. Friderico Tiuno Birzanensi Wolffis fratribus dedicata a Studiosa Iuventute Duneburgensi S. J. Vilnae typis Acad. S. Jesu. Anno 1650. folio. Uniw. Wileń. (?)

WOLFF (Wolfowicz) Jerzy a Ludinghausen (II), decanus warm. Dissertatio Politica De Causis Malorum, Quibuscum Poloniae Regnum Conflictatur: Quam publico literatorum examini modestè submissam, Sub Praesidio Viri Amplissimi atq; Excellentissimi Dn. Johann. Philippi Palthenii, Philosophiae Civilis

atqve Historiarum Professoris in hac Alma Gryphicè longè Celeberrimi, Patroni, Praeceptoris ac Fautoris sui, quovis observantiae cultu prosequendi, die 7. April. Anni 1705. H. L. Q. C. defendendam suscipiet Auctor & Respondens I. G. Wolf, Jurisprud. Stud. [Tuwinietka: ozdoba linia]. Gryphiswaldiae, Typis Danielis Benjaminis Starckii, Reg. Academ. Typogr. w 4ce, k. tyt. i str. 62.

Praca jest wywołana elokcją Augusta II, do czego czyni kilkakrotnie aluzje. Autor sna ustrój Polski z dzieł Zalasowskiego, Herburta, Nengebauera, Hartknocha, Chwałkowskiego, Kromera — dużo czerpie z Puffendorfa. Pierwszą część rozprawy poświęca pytaniu, do jakiej formy rządu zalicył ustrój Polski. Porównuje go z ustrojem innych państw (zwłaszcza z Wenecją) i uznaje go za republica irregularia. Wytka jej błędy (vitia): niezgody i przesładowania religijne, spory stanu senatorskiego z rycerskim, ucisk szlachty przez możnowładców, prsekupstwo i obecakcje, przejście od dsiedzienszej do elekcyjnej monarchii (pacta conventa) i bezkrólewie anarchiczne. Nad bezkrólewiami i sposobem obierania króla zastanawia się najdlużej, podnosząc występującą przy tym animozję Litwy do Korony. Dziwna rzecz, że nie dostrzega ujemnych stron sejmowania i liberum veto. Co prawda dodaje: reliqua ut suo ordine prosequar temporis praeter spem aretati ratio non permittit. Praca pisana obiektywnie, bez niechęci do Polski, raczej s zamiarem umożliwienia naprawy jej stosunków. Inicjatorem jej był prof. Palthenius.

Czartor. — Gdańska miej.

— ob. Wolffowicz.

WOLFF Konstancy (I). Acclamatio, quo Michaelem Gaethkium nunc consulem prosequatur. Dantisci 1682. fol.

— Gratulatio Adriano von der Linden, Constantino Ferber et Nicolao Pahl, selectis dominis. Dantisci 1649. w 4ce, Gdańska. miejs.

WOLFF Konstancy (II) z Gdańska, prof. (1651 + 1700). De Curia Romana a Concilio Tridentino abhorrente. Wittebergae 1668.

— De Photio. Wittebergae 1689.

— De sanguine Christi. Gedani, 1699. fol.

— De peregrinatione philologorum in Orientem. Gedani 1692.

Practorius Athenae 149. — Practorius Dantziger Lehrer 55. — Encyklop. Orgelbr. XXVII 708.

WOLFF Krzysztof. Solatium quo animum Abrahami de Gehema manes conjugis Virginiae Keckerbartianae... Dantisci, 1649. w 4ce. Gdańska. miejs.

— Traur-Gedichte auff das selige Absterben des Woldlen Ehrenwerten und Wollweisen Herren Herren Jacob Stuvon Wolverdienten Bathsverwandten... Stadt Danzig... Seel. Georg Rheton Wittve Durch Dawid Friederich Rheton. 1657. fol., k. 2. Jagiell.

— ob. Paulitz Ch. (1648).

WOLFF Michał. In nuptias Henrici Schwartzwaldt et Constantiae Colmer. Dantisci 1650. w 4ce.

Wolff (Wolf) Natanael Mateusz ob. Wolff Abraham Emanuel.

WOLFF (Wolf) Samuel (I) rektor szkoły lewartowskiej. Elegia Fvnebris In Obitvm Immatvrvm Generosi Magnaeque Spei Adolescentis, Nicolai Czerny, qui in oppugnacione Pleseouiensis tormento bombardico traiectus, occubuit, & parentibus ac amicis triste sui desiderium reliquit. Scripta A M. Samuele VVolfio Silesio, Scholae Leuartouiensis Rectore. Anno M.D.LXXXI. (1581). w 4ce, k. 4.

Druk Neringa w Torunia.

Zawiera utwory na śmierć Czernego, który sginął przy oblężeniu Pskowa: Elegia, Epigr. in tumulum, Aliud in feretrum.

Piekarski Kat. kór. nr 1588. — Wojciechowska Z dziejów ksiątki str. 324. — Mocarski Książka w Torunia 1934 str. 26. Kórnik.

— Epigrammata gratulatoria... Simoni Seidlerio... Torunii 1582. w 4ce. Na ślub Szymona Seidlera, rektora szkoły, imieniem szkoły lewart.

Wojciechowska Z dziejów ksiątki w Poznaniu str. 325. — Mocarski Książka w Torunia 1934 str. 26.

— Stephani Primi Serenissimi Poloniae Regis, & Magni Lituatorum Ducis, &c. aduersus Iohannem Basilidem, Magnum Mosconiae Ducem, expeditio, carmine elegiaco descripta A M. Samuele VVolfio Silesio. [Tu winietka: główka aniołka w prostokacie]. Anno M.D.LXXXII. (1582). [Na końcu:] Dan-

tisci Typis Iacobi Rhodi, Anno salutis nostrae M.D.LXXXIII. (1583). [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 28 nlb.

Na odwr. karty tyt. wiersz pt. Idyllion de aquila campestri. — Po czym dedykacja wierszem Stefanowi Batoremu oras poemat. Opisuje okrucieństwa Iwana, wyprawę pod Polock w r. 1579 i jego zdobycie, Wielik, Wielkie Łuki itd. Wszędzie podaje duże nazwisk i faktów. Na końcu: Gratulatio wierszem oras tray epigramaty na esesó Stefana, podpisane: M. Andreas Wolfius Gymnasii Dantisc. Collega F.

Na egz. Czartor. mocno zatarta dedykacja autora Stanisława Pucio (?).

Egz. Czartor. „inacriptus cath. bibl. Zalcscianae” ozdobił jest jedną gwiazdką. Egzemplarz s bibl. Chrept. opisuje bliżej Ptassycki w książce „Z siami pagórków i łk sielouych” (1898) str. 298. — Piekarski Katal. kór. nr 1587. — Wierszowski II 1586.

Chrept. — Czartor. — Kórnik — Ossoi. — Chrept. — Przesz. — Raczyń.

— ob. Canevesi (Nubes 1638, na k. 11) — Paprocki Bartłomiej (1584). Wierszowski Hist. lit. I 64, VI 328. — Paprocki Herby 242. — Encykl. Orgelbr. XXVII 707. — Kot Szkoła lewartowska (w „Museum” 1910).

WOLFF (Wolf) Samuel (II), Gedanensis. De monachismo politico. Gedani 1703.

(Wolf Samuel). Gedicht an Samuel Wolff bey seiner Wahl zum Mitglied des Gerichtes 1757. fol.

(Wolf Tadeusz z Ludinghausen). Szczera uprzejmość... do X. J. P. S. P. hymenem oświadczone w Meyszagole. 1774. w 4ce. Uniw. Wileń.

Wolff Teodor biskup infl. ob. Antasz Klemens (Pax 1711) — Malczewski Adam (1747).

Wolffowa Chrystyna ob. Rhetz (Examen 1726).

Wolffowa Jadwiga z Gułtowskich ob. Młodzianowski Tomasz (1671).

Wolffowicz Abely ob. Wolfowicz.

Wolffram Hans von Lossen ob. Graber Gotfr. (Recht) — Hempel (1601) — Thamm Jan.

WOLFFRAMSDORF Jan Fryderyk. Portrait de la Cour de Pologne.. Imprimé a Cologne chez Pierre Marteau 1707.

Jest to paszkwil na dwór saski Augusta II, ujęty w 34 obraski, z których ostatni poświęcony jest królowi. Z Polaków charakteryzuje tu Przebendowskiego (ustęp ten przedrukował Liske Stadia z dziejów w. XVI 1867 str. 288—92).

Fürster Die Höfe und Cabinette Europas im XVIII J. III (1839) dał wyciąg niemiecki z tego dzieła.

Egzemplars „Portrait“ nie dochował się, bo dzieło zostało przed puszczaniem w obieg zniszczone. Uratowano jeden tylko egzemplarz (dziś niespany) i z tego sporządził dla siebie odpis Kreyssig, historyk saski z w. XVIII. Odpis ten znajduje się dzisiaj w bibl. miejs. w Lipsku. Do odpisu dołączono refutację paszkwilu (podobno Mantouffa) pt. Anonimi refutatio antecedentis libri.

Kopia jest w Bibl. Kraśń. w rękop. nr 402. Finkel Bibl. Dod. II (1914) nr 3572.

Wolfgang Christian ob. Caspari (1755).

Wolfgang Rudolf ob. Cichovius M. (Thoma Aquin.).

(Wolffhagus). Sacris Hymenoeis et Castis Amoribus Clarissimi, Doctissimi-que Michaelis Henrici Beles L. SiL. Illustr. Gymn. Leschnensis Rectoris... Sponsi, et Lectissimae... Mariannae... Iacobi Wolffhagii p. m. Filiae Sponsae. Anno Salutis 1635. 26. Iunii... Votiva Litamina. Lesznae Polonorum, Literis Functionaria. w 4ce.

Jest to zbiór wierszy wielu autorów, między którymi jest i Anna Memorata.

Wolfhard Adrian ob. Gramaticae opus (1534; w t. XVII 325) — Guarna Andrzej (1534) — Usingen Bartł. (Dialogus 1516).

WOLFLE Andrzej i J. J. HILPERT. Philosophia sacra seu vita Stanislai Kostka positionibus moralibus et philosophicis illustrata. Dilingae 1715. w 4ce, z portretem św. Stanisława i 40 rycin (rytował J. U. Kraus).

Wolflin (Lupulus) Jan ob. Eckius (1513) — Łaski (Oratio 1513) — Sommerfeld (1513) — Zaborowski (1513).

Wolfowicz Abely ob. Klaczko-Kalmanowicz (1786) — Proces (1788) — Wigdorowicz (Wykład 1786).

Wolfowic Andrzej ob. Wolf And.

WOLFOWICZ (Wolf) Andrzej Jacək, syn Andrzeja Wolffa. Io Gratulatorium,

Qvod Venerabili Domino, Martino Stanislao Wolfowicz: Clarissimi & Doctissimi Viri, Philosophiae & Medicinae Doctoris Filio. Cvm In Alma Academia Crac. primā Artium Liberalium ac Philosophiae Laureā insigniretur. Andreas Hyacinthvs Wolfowicz, Fratris suo optatissimo. Nec non Nobilis & praeclara Iuuentus Acad. Lvsit & Dedicavit. (1636). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odw. karty tyt. gratulacje Wojciecha Sarnowica współkandydata. Następuje oda ułożona przez autora i brata tegoż, który był studentem wymowy. Prócz tego są wiersze Ostrowskich Mikołaja i Krzysztofa, Macieja Raduńskiego, Wojciecha Radziechowskiego, Piotra Drozdowskiego, Kaspra Lederowicza i Jana Grynwalta.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wara. — Uniw. Wileń.

— Laeta Dies Tarnoviana In Optatissimum ab exteris Nationibus Aduentum. Illvstrissimi Domini, D. Ioannis A Zamoscie Zamoyski Comitis in Tarnow & Iaroslaw, Kalusien: Rzeczyen: &c. &c. Capitanei. Ab Andrea Wolfowic, Artium Magistro & Philosophiae Doctore. officioso cultu, ac humili veneratione Oblata. Cracoviae, Typis Martini Filipowski, 1646. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odw. karty tyt. herb Zamojskich.

Mowa zawiera pochwały rodu. Opisuje samek w Sardesie i znajdujące się tam obrazy z dziejów przodków. Obszernie mówi o Janie i Tomaszu Zamojskich. O Akademii Zamojskiej, o podróży do Włoch. Na końcu: Sub susp. L. Smieszkowic. Ossol.

— ob. Alnpek Waler. (Dona 1638) — Brożek Jan — Canevesi Thomas (Synodus 1638, Nubes Hippocr. 1638) — Grynwaldt J. (Paterna felici 1638) — Rap Stan. (Flosculus 1636) — Samborski Albertus (Sylva 1640).

Franke Brożek str. 302.

Wolfowic Franc. ob. Grochowski Stan. (Applausus 1635).

Wolfowic (Wolffowic, Wulfowic) Jan ob. Gelasinus Kaap. (1635, 1636) — Serafinowicz J. (1635) — Ślachetka Ignacy (1641).

Wolfowicz Jerzy a Ludinghaus ob. Drews Jan (1700).

Wolfowicz Marcin Stanislaw ob. Alnpek Waler. (Dona gratiarum 1638) — Canevesi Tomasz (Calcar virtutis 1635,

Paris 1638) — Oynerski J. (Flosculus 1636) — Grynwaldt Jan (1638) — Rap Stanisl. (Flosculus 1636) — Wolfowicz Jędrzej (Io gratulatorium 1636).

Wolfowicz Jadwiga ob. Młodzianowski Tom. (Kazanie 1671).

Wolfowicz Magdalena ob. Bronikowski Maciej — Canevesi T. (1637).

WOLFOWICZ Szymel, plenipotent gminu Żydów wileńskich. Więzien W Nieawizu Do Stanow Seymujących O Potrzebie Reformy Żydów. [Na końcu:] Szymel Wolfowicz Plenipotent Gminu Żydów Wileńskich. (1790). w 4ce, str. 27 (sygn. D₂).

Bez osobnego tytułu.

Opowiada, że on i drugi plenipotent gminu oraz dwaj Żydzi z gminu dąwają już 20 miesięcy kajdany za to, że mieli proces z kahałem wileń. i proces ten wygrali w sądach radw. Asesorii. Przes ten czas napisał uwagi o reformie Żydów w Polsce. Żydom należy zostawić religię i rząd cywilny, ale znieść możność tworzenia państwa w państwie przez obalenie jej w fundamentach. Jak zreformować nabożeństwa, ślub, rosłaki, organizację kahała i tzw. chasaki (władztwo kahała nad wydzierżawianiem karcem), monopole handlowe kahała, sądy synagog i rabina, kredyt i długi kahalne, płacenie pogłównego. Pełno tu niespanych skądinąd szczegółów o organizacji Żydostwa. Memoriał ten idzie po linii prac przedsięwziętych na castoreletnim sejmie; obacz t. XXXII 75 i 115.

Jagiell. — Kraśń.

— Doniesienie o Składzie Sprawy Starozakonnych Szymela Wulfowicza, Ieka Leybowicza etc. przeciwo I. O. X. Imci Karolowi Radziwiłłowi, Ur: Janowi Górkowskiemu, Oszerowi Kalmanowiczowi Klaczce etc. etc. (1786). fol., sygn. A—F₂. Jagiell.

— ob. Klaczko (1786).

Wolfowicze ob. Tynkhaus M.

Wolfowiczówna Katarzyna ob. Studzieski Augustyn (Lutnia 1627).

Wolówna Magdalena ob. Bronikowski Mac.

Wolówna Marianna ob. Kossowa (1688).

Wolgemut Ludwik (Trilogium 1498) ob. Ludovicus (w t. XXI 502).

Jest w Jagiell. i Kraśń.

WOLGEMUT Mikołaj. Das hurtbel heiss ich Wer rûw wöll haben der meyd

mich. [Tu rycina wyobrażająca postać męską o dużej głowie na tle baszty i domu]. w 8ce, k. 4.

Nawisze autora na końcu druku.

Jest to przedruk poematu niemieckiego, pochodzącego z połowy w. XVI. Druk zapewne krakowski. Podobna rycina na edycji Biernata 1578.

Egzemplars Bibl. Jagiell. pochodzi z bibl. Augustianów na Kasimiersu.

Przedruk tekstu i omówienie jego strony grammatycznej podaje Anders w Arch. Neophilologicum I 1 (1930) str. 154.

Jagiell.

Volhynle ob. Wołyń.

Wolicki Cyprian ob. Antonelli (1766).

(Wolicki Konstanty). Memoriał obywatelów miasta Bodzanowa w possessyi panien Norbertanek Płockich zostającego Nayiaśnieyszemu Stanisławowi Augustowi królowi swojemu litościwemu i Nayiaśnieyszemu stanom seymującym w okoliczności nieznośnych ucisków i pogardy praw przez I. X. Konstantego Wolickiego proboszcza Bodzanowskiego wprowadzonych, doznawanych d. 13 meza maja 1791 r. podany. 1791. fol., str. 3. Bibl. w Suchej.

WOLICKI Maciej Kazimierz. Flamma Triumphis Arisque Sacra, Ex Ignitissimo Maximi Magnorum Ordinum Patriarchae, Divi Augustini Corde Erumpens, D. Michael Gedroye e Duce Lithuaniae, Professus Inolyti Ord: RR. PP. Canonorum Regularium De Paenitentia BB. Martyrum, Sub Regula D. Augustini Militantium Heroicarum Virtutum Fulgore, et Miraculorum Fama per Poloniae Regnum et Magnum Ducatum Lithuaniae Resplendens; Recurrenente vero Annua suae festivitatis Luce In Basilica Divi Marci Evangelistae, Per V. Mathiam Casimirum de Komorze Wolicki, Philosophiae Auditorem. Humili svada adumbratus, anno... 1718 die 4. Maji. Cracoviae, typis academicis, 1718. fol., k. tyt. i str. 16 (ark. nlb. E₁).

Dedyk. Andr. de Karsnicie Karsnicki Canon. Cathed. Chelm. et Kijow. Official. Radom.

Bawor. — Dzików — Jagiell. — Kraśń. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Wrocł. miej.

WOLICKI Maciej Michał, bakałarz filozofii. Trzy Gracye Abo Boginie Godowne, Ná Przechacny Akt Małżeństwa

świętego Jego Mści P. Andrzej Rappa, z Jey Mością P. Iustyną Słowikowszczańką Wystawione. A Przez Macieja Michała Wolickiego Ph. B. Prezentowane. W Krakowie, Roku Wielkiego Jubileuszu, M.DC.L. (1650). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. k. tyt. cytat z Eurypidessa (po łac.). Dedyk. proszą Andrzeja Rappowi i Justynie Słowikowszczańce.

Zaczyna wiersz pt. Poeta (tu pochwały Justa i Mikołaja Słowikowskiego), potem wiersze od Eufrozyny, Talii, Aglai itp.; kończy wiersz do Mik. Słowikowskiego, kanonika, brata panny młodej. Wreszcie do Justa Rappa, który „młowa przy dworze rycerskie zabawy”. Wierszowanie nieudolne. Juszyński II 339. Dziaków — Ossol.

— Threny Abo Wiersze Żałobne. Przy Kátáfálku zmarłej pobożnie Mátrony, Iey Mści Paniey, Anny Alantsonny Cieniewiczowej, Przyjęźniczki Stárszey Krak. Wystawione, Przez M. M. W. Roku Páńskiego 1651. Dnia 19. stycznia. [Na końcu:] W Krakowie, W Druk. Krzysztofa Schedlá I. K. M. Typ. R. Páńskiego, 1651. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Dedykacja J. M. P. Andrzeja Cieniewiczowi Radzcy Krak. oświadczenia śnecny w cnotę matrony synowi, Annie Szedlowey Raycszney Krak., Paniey Theressie Forsonley Wyśnago Prawa Praysięgniczeo, oraz Pannie Elsbiccie Cieniewiczownie Żalonym śneczney w cnotę Matrony Corkom.

Zawiera 3 treny — potem idzie: Żeganie (Heynal trębacz wygrawa, godzina nadchodzi seycia mego...). Wreszcie idą trzy nagrobki wierszowane i wiersz: Do Zoila (Daremnie kły wyszczerzasz na tę te matronę...).

Na ostatniej stronie rycina: aniołek trzyma kulę ziemską z napisem: Nil sine Deo. Ossol.

— Viridarivm Heliconis Sarmatici. Botris Autumnalis efflorescena. Ingenuis Adolescentibus, primam in Philosophia lauream capescentibus. Decanatu Excellentiss. ac doctissimi Domini M. Alberti Raymyni Strazyc. Philosophiae Doctoris, Collegae Minoris &c. Promouente. Excellente Domino M. Martino Słonkiewicz Collega Minore, Contubernij Jagelloniani Seniore. Demonstratum. Et per Matthiam Michaelem Wolicki. Eius-

dem Laureae Candidatum. Publicatum Anno Domini 1645. 13. 8bris. Cracoviae. In Officina Christophori Schedelii. S. R. M. Typ: w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. herb i 4-wiersz: In stemma Susskarum domus. Podpisał: Nic. Szulc.

Dedyk. Sigismundo Słuska, palatinidae trocensi. W tej dedykacji wychwala Akademię, której uczniem był Słuska: Hortus est, cujus ea est praestantia, ut Sarmaticam hanc regionem olim barbaram odore suo non tantum illustraverit, sed etiam caeteris reddiderit laudabilem... Hic operarii professores assiduo ingeniorum studio... uberimos produunt fructus...

Po czym jak swykie ody dla profesorów, dziekanów, współuczniów (Seb. Obelski, J. Fryński, And. Hannon, Alb. Rakocki, C. Stryczy, P. Kinczowic, M. Fugaszewica, Hisc. Stucki, M. Pietraszkowski, M. Miernecki, L. Zakrasowski, M. Goski, S. Jaworkowic, J. Jarochowicki). — Dziękuje Wolickiemu Rakocki. Sub ausp. Laur. Śmieśskowic.

Jecher 2176.

Czartor. — Jagiell. — Krasid.

WOLICKI Tomasz. Dumania Samotnego Młodzienca. Przekładania. Tomasz Wolickiego. [Tu rycina: broń rzymska; 2 tarcze, miecz, hełm i pęk różg liktorskich]. w Krakowie 1796. W Drukarni Jana Maya. w 8ce, k. tyt., str. 132 i k. 1 nlb.

Nie napisano nigdzie z jakiego autora tłumaczył, ale wygląda tak, jakby z języka francuskiego (może z Marmontela?). Są to rozmyślenia o świecie, o jestestwie człowieka (czy jest maszyną), o czasie, o pracy, o unikaniu złego, o miłości i przyjaźni, o dumie i sławie, o ostatecznym losie człowieka i śmierci, o życiu przyszłym i o Bogu: „O Boże, odwróć nieszczęścia nękające Europę, wzbudź w monarchach wstręt do wojny”. Ujęcie Boga raczej deistyczne. Charakter rozmyślań dość powierschowany.

W r. 1805 wyszedł przedruk (obacz Bibl. VI 146).

Strassowski Dzieje myśli I, uważa to mylnie za przekład z Rousseau (powołując się na Szykowskiego rozprawę o Chateaubr.). Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— Działo się w Krakowie przed Xięgami ziemiańskimi województwa krakowskiego, powiatów krakowskiego, proszowskiego i Xięstwa siewierskiego d. 18 lutego R. P. 1792. Urodzony Tomasz Wolicki uchwałę na seymiku w Krakowie przez obywateli wojewódz-

stwa postanowioną do wpisania w księgi ziemiańskie podał. fol., k. 2

Jagiell. — Raczyd.

— ob. Marmontel (Śniadania wiejs. 1794) — Mercier (Sympatya hist. 1795) — Saint Pierre Jakub (Chatka indyjska 1794).

Wolińska Katarzyna ob. Myciolski Wład. (1676).

WOLIŃSKI Cassius. Occidua Iovis Ales sive Luctus emortalis, super funere... Friderici Wilhelmi Marchionis Brandenburgici... cujus... manes... prosequitur D. Cassius Wolinski Lesnae Polon. A. M.DC.LXXXVIII. (1688). Imprimebat Michael Buk. fol., str. 4.

(Woliński Franc.). Posnan. Archid... Pro Franc. Woliński... Restrictus facti juris... Romae, typis Cam. Ap. 1726. fol.

— Toż... Summarium 1726. fol.

Bibl. w Cambridge.

— ob. Siermantowski Szym. (Foedus 1713) — Wosiński Sz.

WOLIŃSKI Jakub. Szczęśliwe dokonanie godnego między swemi męża szlachetnie urodzonego pana Marcina Januszkiewicza Kiewlicza burmistrza miasta Wilna. Żalosey małżonce J. P. Dorocie z Dąbrowskich 1647. w 4ce.

Prasada.

Woliński Józef Jan ob. Seneka (Oktawia Rzymianka 1728) — Wiśniewski Ant. (Gram. gallica).

Jablonski Museum pol. 277. — Załuski Bibl. poet. polon. 21. — Tenże Progr. litter. 84. — Juszyński II 339. — Święcki Hist. pam. II 316.

Woliński Michał (I) ob. Gramatyka obwiniona (1682).

Woliński Michał (II) ob. Bussius (1759).

Woliński Tomasz ob. Rudomicz Bazyli (1644).

Woliński Władysław ob. Pietraszkiewicz Mathias (Immaturnus suasus 1650).

VOLKEL (Völkel) Jan z Miśni (w Polsce od r. 1585 † 1618). Nodi Gordii a Martino Smiglecio nexi Dissolvtio Facta per Johannem Volkeliu. Racoviae, Typis Sebastiani Sternacii, 1613. w 8ce, k. tyt., str. 137.

Jest to odpowiedź Śmiglekiemu na jego „Nodus” z r. 1609. — Ob. t. XXVIII 318. —

W Praefatio ad Lectorem (1 k.) pisze Volkel, że świadomy swych słabych sił długo się wahał, czy wystąpić z odpowiedzią, ale go nostri homines namówili. Przechodzi więc dzieło Śmigleckiego ustęp za ustępem i sija jego argumenty czyli — jak pisze — sofismaty, mające udowodnić, że ministri evangelici non sunt veri ministri, a tym samym non sunt dispensatores sacramentorum et caront potestate remittendi et retinendi peccata. Na str. 67 odpiera narzuty co do stosunku arianów i kalwinianów. Cała rzecz oparta głównie na dialektyce.

Book Hist. antitr. I pars 2 str. 992. — Joher 4089.

Akad. — Bawor. — Bibl. Bodlej. — Czartor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Warsz. powas. — Zieliń.

— Responsio Ad Vanam Refvtationem Dissolutionis Nodi Gordii A Martino Smiglecio Nexi. Facta Per Ioannem Volkeliu. [Tu winieta: ornament li-nearny]. Racoviae, Anno 1618. w 4ce, k. tyt., str. 228 i k. 1 nlb.

W Praefatio ad Lectorem mówi, że celem książki Śmigleckiego było wykazać, iż ministrowie ewang. nie są prawdziwymi ministrami „nec verum Dei verbum administrant”. On już raz na nią odpowiedział, a teraz powraca do tej kwestii, aby odprzeć refutację Śmigleckiego.

Rzecz dzieł się na XXI rozdziałów, w których kolejno sija wszystkie twierdzenia i dowody Śmigleckiego zawarte w jego refutacji z r. 1614. Cały spór obraca się około interpretacji różnych miejsc N. T., które każda strona inaczej tłumaczy. Inne odpowiedzi Śmiglekiemu w tejże sprawie przytoczyłem w t. XXVIII 318.

Joher 4090. — Book I pars 2 str. 996. Bodlej. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyd.

— Iohannis Volkeli Misnici De Vera Religione Libri Quinque: Quibus praefixus est Iohannis Crelii Franci Liber De Deo Et Ejus Attributis, ita ut unum cum illis constituat. [Tu winietka: na tarczy głowa]. Racoviae, Typis Sebastiani Sternacii, Anno a nato Christo 1630. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 1—352 oraz 2—715, k. 50 nlb.

Rozpocyna przedmowa: Johannes Crelius Ecclesiae Racoviensis Minister Christiano Lectori Salutem. Mówi, że „nostri homines” (arianie) non paucos ediderunt libros, quibus religionem Christi breviter explicarent; teras Volkel, pastor w Śmigla podjął trud napisania pracy obszerniej. Mówi umyślnie krócej de attributis di-

vinis — bo w tych kwestiach „nostri“ szadzają się z innymi wyznaniem, a obszerniej przedstawia to, co jest odmienne. Ale: si quibus iudiciis de totius operis editione fuerat permissum iudicari, se reseruat o atrybutach trzeba szerszej ująć. Pracę tę jemu powierzyli. (Jak wiemy skądinąd, tj. z uchwał synodu 1622, byli to Franconius, Ruar, Smalcus, Goławski, Moskorzewski). Mówi też Crellius, że i układ pracy Volkela natrafiał na sprzeciwy, ale to się nie dało już zmienić. Wreszcie tłumaczy, że całą rzecz swoją (De Deo et eius attributis) dał na początek jako ks. I osobno paginowaną, a to dlatego, aby nie opóźniać druku reszty, to jest pracy Volkela. Dzielę też Stan. Lubienieckiemu, który po śmierci Volkela przechował rękopis-sterotę i Crelliusa do jego wydania pobudzał, ac ut sumtus non deesset, pupillae velut elocandae dotem conquisivit.

Dzielo to jest systematyczny, gruntownym wyłożeniem całej teologii arianńskiej, ale nie całej doktryny (bo nie ma etyki) — na co dotąd nikt się nie zdobył. Dzielę się na sześć ksiąg. Pierwsza z nich (od str. 1—352 A) zajmuje trzecią część dzieła i jest opracowana przez Crelliusa. Mówi o nazwach Boga (El, Jehova, Adonai, Theos, Despotes) i o przymiotach Boga. Oparta jest cała na cytatach z Pisma św., ale bywają też powoływani pisarze starzy i nowsi, np. Plato na str. 89, Cicero, Seneca, Aristot., z nowych J. Lipsius na str. 52, Wolfg. Musculus, Melancthon na str. 216 itp.

Drugą część dzieła tworzą księgi II—VI, mające paginację od str. 2—715. Księga II zajmuje się „Dei Operibus“ (stworzenie świata, aniołów i esowiska, religia, ofiary, prawo Mojżeszowe). — Ks. III mówi o religii chrześcijańskiej (o naturze Chrystusa, o chracie Jana św., o cudach i śmierci Chrystusa, o królestwie bożym, o kapłaństwie Chrystusa). — Ks. IV de praecipuis Christi (o pokucie, modlitwach, o prakazaniach Dekalogu, o grzechu). — Ks. V de adiumentis in fide et pietate (o ciele jako o wrogu naszym, de sacr. liter. autoritate, de trinitate, de idololatria, de millenario Christi regno, de diabolo). — Ks. VI: De Christi ecclesia (de capite ecclesiae, de clavibus, de ritibus, de controversiis, de notis eocl., quomodo ecclesia instaurari possit).

Volkel również cytuje argumenty niemal wyłącznie z Biblii (czasem z najst. pisarzy kościelnych); na pisarzy obozu socynlańskiego nigdzie się nie powołuje, co jest oczywiście celowym, aby pokazać, że cała teologia arianńska jest już w Biblii zawarta. Bardzo rzadko polemizuje z przeciwnikami, ale bywają takie ustępy: np. z Kalwinem (str. 405), z Lutrem i Buhenbagem (417),

z Beną, Castellionem, Eranem (str. 667, 702). Ale to nie są polemiki o doktrynę, tylko o interpretację pewnych miejsc z Pisma św. Pisarzy obozu katol. nie wymienia i nie zwalcza, co zapewne jest poddyktowane ostrożnością. Wyjątek stanowi ustęp na str. 701, gdzie zwalcza jezuitę Arctura, ale wyraża się o nim elegancko: quidam ex doctissimis adversariis.

Etyka nie jest nigdzie systemat. wyłożona, tylko bywa ubocznie poruszana np. na str. 619 o wojnach pod pretekstem chwały Boga toczonych (co jest Diaboli strata-gema); o sprawowaniu rosławie krwi (str. 255); o ubóstwie (str. 281) itp. Bardziej wyszerpująco opracował etykę Crellius (Ethica christiana; ob. tom XIV 447).

Kończą dzieło dwa obszernie indeksy (na k. 50): Elenchus locorum S. S.; Elenchus rerum praecipuarum; Errata. Dzieło powyższe przed wydrukowaniem było przedmiotem obrad na kilku synodach arianjskich w latach 1612—29, jak to już z przedmowy Crelliusa wynika. O tych naradach ob. Bock l. c. 999 oraz Szeszotka w „Reformacji w Polsce“ 1935—6 str. 61—72.

Było też po wydaniu tematem licznych polemik. Najważniejszą z tych dzieł polemicznych jest trytomowa praca Maresiusa: Hydra Socinianismi expugnata sive J. Volk. De vera religione. Groningae 1651—62. (Obaca tom XXII str. 149). — Tu jest też i przedruk dzieła.

Chwalił natomiast autora Grocjusz w jednym ze swoich listów: Multa in eodem inventio summo cum iudicio observata (o czym Bock str. 1002).

Jocher 8405, 8416. — Brunet V 1590. — Graesse VI 389. — Wiśniewski VI str. XI. — Sandius Bibl. antitr. str. 96. — Bock j. w. — Kot Ideologia br. polskich 1932 str. 105. Akad. — Bawor. — Bibl. reform. w Kołoszw. — Csartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Warsz. powss.

— Toż... de Deo et eius attributis; et nunc demum adiuncti ejusdem de uno Deo Patre libri duo, in quibus multa etiam de Filii Dei et Spiritus Sancti natura disseruntur: Ita ut unum cum illis opus constituent. Editio secunda. Amstelodami, I. Blaeu. 1642. w 4ce, k. tyt., k. 3 nlb. str. 552 i 716; nadto Elenchi k. 20 (syg. Yy).

Wydanie dokonane potajemnie i konfiskowane. Część egzemplarzy została przez władzę zabrana dnia 20 jan. r. 1642 i publicznie spalona. Taka rzadkość była tego wydania, jak świadczy Sandius, iż placono je po 25 dukatów węgierskich. Jocher 8405 b. Czartor. — Dzików.

— Toż... Amstelodami 1645(?) w 4ce.

— Toż... [po hollendersku]: Vijf Boecken van Joh. Volkelius handelende van de ware Religie. Zijnde een gevolg van het Boeck van Joa. Crellius dat genaemt is: van Godt en des selfs Eysenschappen. Uyt het Lat. overgeset de Copije, gedr. tot Racouw by Seb. Sternatski. Rotterdam 1649. w 4ce, str. 727.

Jocher 3406.

— ob. Arnold (Atheismus 1659) — Crellius Jan (1630) — Kerckhoven Jan (De essentiali exist. 1643; tu polemika) — Maresius Sim. (Hydra Socinianismi expugnata sive J. Volk. de vera relig. 1651—62) — Moskorzewski H. (1605) — Omina (1612) — Smalcus Wal. — Smiglecki M. (Notus 1609, Vana sine viribus 1611, Refutatio 1614) — Socinus F. (Briefven 1666, Epistolae w t. I Opera). — Zaborowski Jak.

Katechizmu rakowskiego 1605 był współredaktorem. — W r. 1613—4 pozostawał w ostrej scyzji z władzami sboru arianjskiego i był zawieszony w działalności. Freytag Analecta 1064. — Bayle Diction. IV 2839. — Lauterbach Ariano Socin. 245 i 277. — Adelt Hist. de arianismo str. 38. — Sandius Bibl. antitr. 96. — Fabricius Hist. biblioth. V 49. — Bock Hist. antitr. I ca. 2 str. 993 (tu jego zyciorys). — Fock Socinianismus (1847) str. 189. — Encykl. Orgelbr. XXVI str. 245. — Encykl. kość. XXX 146. — Zeitschr. der hist. Ges. Posen 1892 str. 179. — Szeszotka w „Reformacji w Polsce“ 1935—6 str. 52, 67 i passim. — Wojtkowski Bibl. WPoleki nr 9282. — Finkel Bibl. III 1885.

VOLKELT. Von der Tartarischen Schlacht Liegnitz 1770. w 4ce.

Inne prace hist. z w. XVIII o napadzie Tatarów na Śląsk wymienia Thomas Literaturgeschichte 1824 str. 45

Wolknicki ob. Galecki Mik (1654).

Volkmar Mik. ob. Volkmar.

VOLKMER Theophilus Andreas. Lob- und Danklied des erfreueten Zions, zu allen Gottes Engeln, so bey Einweihung des Orgelwerkes und Tauff Steines abgesungen wurde. Danzig 1727 w 4ce.

Wolkocz Georgius ob. Lang Jan.

Wolkoński Grzegorz ob. Wiśniewski Ant. (Rozmowa 1758).

Wolkorablszki ob. Chodźkiewicz Ignacy (Mowa 1780).

WOLKOWICKI Hieronim. Encomium Pallados. Hieronymi Wolkowicki, Almae Academiae Cracovien: Studiosi. [Tu ornament linearny]. Virtus est vitium fugere, & sapientia prima Stultitia caruisse. Horat: lib: I. Epist. Cracoviae, Ex officina Typographica Andreae Petricouij. Anno Domini, M.DC.VI. (1606). w 4ce, k. tyt., i k. 5 nlb.

Na odwoicie herb z napisem i wierszykiem po grecku. — Dedykacja Iwanowi Mikulińskiemu, bractaw. notario, po czym znów wierszyk po grecku. (Tak samo na końcu: Eis ton Aristarchon epos).

W wierszu na cześć Pallady cały aparat humanistyczny: Febus, Musy, Merkury, Orfeus... Pochwalony też Plato i Arystoteles, Demostenes itp.

Juzynski Dykc. II 339.

Jagiell.

— Oratio De Vitae Eligendo Statv. Authore Hieronymo Wolkowicki. [Tu winieta: główka aniołka przybrana ornamentem roślinnym i linearnym, pod tym cytata z Menandra po grecku]. Cracoviae. Typographo Simone Kempinio. Anno 1610. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Dedyk. Janowi Mikulińskiemu... oraz Penta-stichon Alexandro, Wladimiro, Romano filii Joannis.

W Oratio zwalcza Epicuri sectatores, qui sub titulo acquirendae philosophiae... inanes sumptus... faciunt. Vitae vero statum ingenio et genio tuo magis consentaneum, in quo ut neminem laedendo ius suum cuique tribuendo honeste vivere possis, eligas.

Jagiell. — Uniw. Wied.

— Praemium Filoponias nobilibus et egregiis viris, secundam Philosophiae lauream, in Alma studiorum matre, Academia Cracoviensi, recipientibus, eiusdem Academiae alumnus, Hieronymus Wolkowicki, observantiae ergo studioso offert... Cracoviae. Chalcographo Simone Kempinio. Anno 1610. Martii 10. w 4ce, k. nlb.

Pisali tu: Alb. Novicampianus, Joan. Broscius, Mat. Borek, Chr. Sappalus.

Jagiell.

— ob. Brillhades U. (Diadema 1608). WOLKOWICZ ksiądz, Soc. Jesu. Gemina Sagitta. Sagitta salutis Domini et Sagitta Dni contra schismaticos ab

Illustr. ac Rev. Dno Archiepiscopo Polocensi Metropolita Kioviensi Haliciensi etc. D. D. Antonio Sielawa è Gentilitio stemmate deprompta eidemque Vilnae sub ingressum in sedem cathedralem Sanctae Mariae ritus Graeci in sancta unione existentem cum caeteris insigniis a Daniele Korsak Equite Lith. Philos. in Academia Vilensi S. J. auditore repraesentata MDCXLII Idus Julias Vilnae, typ. Acad. S. J. (1642). fol., 4 k.

Współczesnie dopisano, że autorem był jezuita Wolkowicz.

Czapaki (M. Nar.) — Krasn.

WOLKOWICZ Stanisław. Scientia Sacra Theologia S. Scripturae oraculis, Conciliorum definitionibus... conformis ac in publicis regni scholis Coll. Leopoliensis S. J. propugnata per M. D. Stanislaum Kostkam Wolkowicz Marianae Academiae Cancellarium, A. D. 1752. typis Coll. Leopoliensis S. J. fol., 10 kart. Jocher 2672

Wolkowski Stan. ob. Lang Jakub (Acrostichis 1646).

Wolkowyska Magdeburgia ob. Kalenkiewicz Bernard (Zebranie).

Wolkowyskie starostwo ob. Bychowicz Jan (Satysfakcja).

WOLLANDUS Adam. Faustae gratulationis et honoris ergo Epithalamia Gener. et Nobiliss., virtute et doctrina exultiss. viro juveni Dn. Johanni a Rembau Judicii Riesenburgens: et Quidzinen. terrestris assesoris digniss. et in Sadlin haereditario, bonorum Orlau et Zaiczierse pro tempore possessori etc. sponso, nec non nobiliss. pudiciss. virgini Catharinae, generosi olim et nobiliss. Pauli de Lichtenhau judicii terrestris Culmensis Scabini, in Orlau et Oczeczwo haereditarii etc. relictae filiae sponsae scripta ab Ad. Volando... Gedani, literis Hünfeldi exscripta a. MDCXVIII (1618) Mense Junio, cujus tertius fuit dies nuptiarum. w 4ce.

Na odwrocie tyt. wiersze dla nowożeńców. Bibl. Pusłowski ma tę jedną kartkę.

(**Wolczacki Wal.**) Carmen saluatorum Valentino Wolczarski, episc.

Tamassensi ordinis Praedicatorum Vilnam advenienti a Conventu Generali Vilnense S. Spiritus eidem Ordinis oblatum 1774. w 4ce, k. 6.

Uniw. Wileń.

— Na przywitanie Wal. Wolczackiego gdy pierwszy raz... przybył do Wilna... (1774). w 4ce. Uniw. Wileń.

— ob. Sapieżyna Teod. (Wiad. 1774).

(**Wollen Jan Gabriel.**) Der sambtlich allhier Studirenden Mit Thränen vermischte Klage... Bey dem Grabe... Johann Gabriel von Wollen... Thorn, Joh. Nicolai (1727). fol., k. 2.

Tor. Kop.

WOLLENBERG Jakub. Amuletum spirituale oder Geistliche Seelen Artzeney wider der Sünden, des Teuffels, Todes und der Hellen Gift täglich, stündlich und augenblicklich heilsam zugebrauchen. Das ist: Christliche Leichpredigt auss dem guldnen Sprütchlein 1. Joh. 1. Das Blut Jesu Christi etc. bey dem Leichbegängniß des Ehrbahnen und Gottseligen Jünglings, Thomae Wiegers, des Weyland Ehrenvesten Vornehm und Wolgeachten Herrn David Wiegers, gewesenen Bürgers und Kauffmans in der Weithertumbsten Handelstadt Lübeck, nachgebliebenen Sohns, welcher zur Wilda in Gross Littawen den 3. Decembris Anno 1629. seliglich gestorben und den 9. Januarii begraben, gehalten Durch Iacobum Wollenbergium, Der Christlichen Teutschen Gemein, der ungeenderten Augspurgischen Confession zugethan, Prediger daselbst. Gedruckt zu Riga in Lieffland, durch Gerhardum Schröder, im Jahr 1630. w 4ce, sygn. D.

Jagiell. — Wrocław. miejs.

Wolfram ob. Wolfram.

WOLLITZIUS Jan. Acclamationes, quibus Joachimo Pastorio applaudere voluerunt cultores. Dantisci 1655. w 4ce.

— Elegia super excessu Jacobi Stüven. Dantisci 1657. fol.

— Epicedium in discessum Lucretiae Prouten. Dantisci 1656. fol.

— Epicedium in obitum Gabrielis Schumanni. Dantisci 1654. fol.

— Melos hymneum Solennibus Nuptiis.. Iohannis Philippi Cölmeri.. et Annae Mariae Bojen... 1654... Typis Viduae Georgii Rhetii 1654. w 4ce, str. 8.

— Naeniae in obitum Henrici Schumanni. Dantisci 1655. w 4ce.

— Nuptiis Iohannis Philippi Cölmeri et Annae Mariae Bojen. Dantisci 1654. w 4ce.

— Nupt. fest. Bartholomaei Dusterwaldi et Annae Iohannis Borgmanni filiae. Dantisci. w 4ce.

— Honori nupt. Iohannis Gellenthin nec non Annae von Freden. Dantisci. fol.

— Nuptiarum festivitati Caroli ab Holten et Euphrosinae Bartschiae de Demuth. w 4ce.

— Trauer Gedicht.. Elisabeth Färber, Hermann Kromhausen Wittwe. Danzig 1655. w 4ce. Gdańsk. miejs.

— ob. Schmieden J. (Hymenaeus 1655).

Wołodkowiec ob. Wołodkowiec.

Wołodwiez (Wołodwiez) Aleksander ob. Kotowicz Aleksander — Łubieński Maciej (1628) — Zawalski Jan (Pharetra 1633).

Wołodwiez (Wołodwiez) Andrzej ob. Heidenstein J. (1622) — Młodyński Stefan (1614).

WOŁOWICZ Antoni Erazm, biskup łucki († 6 lipca 1770). Droga do nieśmiertelności publicznych cnót torem jasnie Oswieconego Xięcia JMci Pawła Karola na Białym Kowlu, Smolanach, Rakowie, Zasławiu, Tarnowie, Wiśnicz Lubartowicza Sanguszka Marszałka W. X. Lit. Krzemienieckiego, Ozerkawskiego, Starosty znaczna przy pogrzebowym akcie w kościele Lubelskim OO. Kapucynów wszystkim do naśladowania pokazana przez JW. JMX. Antoniego Wołodwieza kanonika Metrop. Gnieźnieńskiego, archidjakona Zmudzkiego, dziekana Warszawskiego, sekretarza W. W. X. L. dnia 24 Maja R. P. 1751. fol., k. 10.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— Exhorta przy oddawaniu ciała a. p. Jaśnie Wielmożney Jmci Pani Antoniny z Zahorowskich ordynatowy

Zamoyskiej, w Kościele Lubelskim WW. OO. Jezuitów, Dnia 9. Junii R. P. 1747. miana A pozostały siostrze Rodzoney Jaśnie Wielmożney Jmci Pani Rozalii Pocięiowy, Strażnikowy W. X. Litewskiego, Pani y Dobrodzieyee, na znak powinney Submissy w łaskawy Depozyt oddana. Przez J. W. Jmci X. Antoniego Wołodwieza, Pisarza W. X. Litewskiego Dziekana Warszawskiego... w Lublinie w Drukarni J. K. Mci Colleg. Societatis Jesu 1747. fol., kart 3.

— List pasterski. Dan w Załuskach 9 lutego 1760. fol.

Nakazuje odprawianie nabożeństwa za duszę Stan. Potockiego wojew. posn. Ossol.

— List pasterski. Dan w Torczynie, 11 Styc. 1761. fol. Jagiell.

Waywa do odbywania nabożeństw z powodu śmierci Heleny z Zamojskich Potockiej wojewodziny posnańskiej.

— List pasterski... Dat. Luceoriae 26 Aprilis 1766. folio, str. 1. Krasn.

— Mowa J. W. J. X. Wołodwieza Biskupa Łuckiego y Brzeskiego, miana w Warszawie na Senatus Consilium post fata Nayiasniejszego Króla JMci Augusta III. dnia 7. 9bris. 1763. folio, k. 2 liczb.

Odpowiada na propozycje Frymana. — Zarazem: Mowa (Pawła Mostowskiego) Wojewody Pomorskiego w tej materji.

Rekomenduje do nagrody Węgierskiego pułkownika zasłużonego na komisji z Hanem. Akad. — Bibl. w Suchej — Krasn.

— Nowenna czyli Wigilia do Świętych Piotra y Pawła Apostołów od JW. IMCI Księdza Antoniego Erazma Wołodwieza... zalecone. Warszawa. w Drukarni Coll. S. Jesu 1767. w 4ce, str. 98. Krasn.

— Szczęśliwość Oyczyzny, Przez Wybranego z Woli Bozey Na Tron Polski Króla, Nayiasniejszego Augusta III. Przy Anniwersalnym w lat dziesięć Festynie, Kazaniem Publicznym w Kościele Kolegiaty Lubelskiej Przez Xiędzę Antoniego Wołodwieza, Kanonika Gnieźnieńskiego, Archidjakona Zmudzkiego, J. O. Trybunału Koronnego, Vice-Prezydenta, Ogłoszona. Roku, którego powszechnie na Odkupienie Świata

zawitało Szczęście 1743. Dnia 5. Października. [Tu ozdobna linia]. w Lublinie w Drukarni Collegii Soc. Jesu. fol., k. tyt., 1 ryc. i k. 9 nlb.

Rycina przedstawiła aniołka odsuwającego zasłonę, poza nią herb Grabie, obok dwie postacie żeńskie (Polska i Litwa) z orderami; nad herbem słońce i orzeł z koroną w dół. Rycina nędzana, nie podpisana. Dedyk. do Jana Aleks. Lipskiego, kard. i bisk. krak.

Kazanie miane do Trybunału, pełne pochwał dla Augusta III i zapewnień o szczęśliwości ojezyzny, „bo jej wszystkie wypogodził smutków cienie”. Kończy: „Tak prezydent, marszałek, tak Trybunał cały — Życzyć królu, niech tron twój będzie w Polsce trwał”.

Daików — Jagiell. — Krasń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

(Wolłowicz Antoni Erazm). Dignitas tiaræ illustriss. nobilissimæ sanguini præclaris in ecclesiis virtutib., singularib. in patriam et rempubl. meritis illustriss. domini Antonii Wolłowicz, episcopi Luceoriensis et Brestensis, debita, felici in ingressu ad pontificiam cathedram, magno plausu et demisso cultu adorata a dioecesanis... colleg. Soc. Jesu. 1775. fol., k. 27 nlb.

— Illustrissimo excellentissimo ac reverendissimo domino... episcopo Luceoriensi et Brestensi. fol.

Uniw. Wileń.

— ob. Benedykt XIV (1755) — Giżycki Paweł (1751) — Gorajski Jan J. (1755) — Katechizm (1769) — Wąsowski Gord. (Kazania 1743).

Janocki Lexic. 177. — Finkel III str. 1898.

(Wolłowicz Antoni). Kommissya do rozsądzenia sprawy W. Wolłowicza, Marzałka Grodzieńskiego, o rozdział dóbr Szylele i Rubinów, z Włnemi Piłsudzkimi (1774). fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— ob. Kommissya (1792).

(Wolłowicz Benedykt). Sprawa JW. JP. Benedykta Wolłowicza Prezydenta Ziemskiego Rosińskiego Kawalera Orderu Polskiego z WW. JPP. Michałem i Rozalią z Miniatur Minmontami Skarbnikami Inflanckimi Po Apellacyi od Dekretu Ziemskiego Rosińskiego w Roku 1795. Junii 8. dnia

ferowanego, przed Sąd Główny Litewski w prowadząca się. (1798). fol., k. 8 nlb.

Dopis.: Jerzy Lipnicki. Uniw. Wileń.

— Sprawa JWW. JPP. Benedykta Prezydenta Sądów Ziems: Rosińskich, Antoniego Kasztelana Mereckiego, Michała Ciwuna Birzyniańskiego Wolłowiczow Kawalerow Orderow Polskich, z WW. JPP. Antonim i Urszulą z Nagurskich Giedgowdami, Aniela z Iwanowiczow Steckiewiczową Szambelanową, Józefem i Johanną z Gineytow pierwiey Adamkiewiczową Słowaczyńskimi Ciwunami Korszewskimi. Tudzież z WW. JPP. Dyrdami, Gineytami, Gobiatai, Bonifacym Nagurskim, Ignacym Jelskim, i dalszemi stronami w powzwach i Aktoratach wyrażonymi. (1798). fol., k. 7 nlb.

Dopis.: Jerzy Lipnicki. Uniw. Wileń.

— ob. Gielgud M. (1790) — Minmont Mat. (1797).

WOLŁOWICZ Dominik, referendarz litewski. [Mowa do Augusta III króla polskiego]. fol., k. 16 nlb.

Brak tytuła. Uniw. Warsz.

— ob. Nadazi Jan (1729) — Poniński Ant. (Dar Bogów 1744).

Jaszyński II 340. — Janocki Polon. lit. 84. — Załuski Bibl. 71 (z mylną datą r. 1748).

Wolłowicz Eustachy (Ostafi) (I) star. mohylewski, kasztelan trocki, podkancl. litew. ob. Budny Sz. (O prawd. 1562) — Bullinger H. (O pożyw. ciała 1559) — Cebes (1581) — Czechowicz Marcin (Summariusz 1570) — Gedroliusz — Gilowski P. (Wykład kat. 1579) — Lipsius J. (Epistolarum 1607) — Luter M. (Katech. 1562) — Mylius Jan (1568) — Oczko Wojc. (Cieplice 1578) — Paraeus (1619) — Zarnowca (z) Grz. (Po-stylla 1582).

Lukaszewicz Wysz. helw. w Litwie I 156. — Wetschke Verg. Reise w „Altpreuss. Monatschrift“ LXVIII 312 i n. — Tente Abraham Culvensis str. 242 i nast. — Polkowski Sprawy woj. Batorego 1887 str. 430.

(Wolłowicz). Signum ad Placitum pacandis pacis placito regnis: seu Signaculum super cor regum Cancellaria gemma Illmi Dni Eustachii Wolłowicz Castellani Vilmensis nec non Cancellarii

Magni D. Lith. positum, nunc vero sub auspiciis Illmae familiae Wolłowiciorum, Perillustri Dno Christophoro Wolłowicz Succamerario Mscislaviensi, Capitaneo Kopcioviensi in metam avitae Bogoriae statutum, ad coronidem vero scholastici Anni, in coronarum insignia, Perill. ac Magnificae oratoriae juventuti Macislaviensi in Athenaeo derivatum A. D. 1729. Vilnae typis Univera. Soc. J. fol., k. 8 nlb.

Rezydencja mściławska jesuicka przyspisała prozą łac. podkomorzemu. Treść dialogu w trzech aktach z prologiem i epilogiem jest po polsku i po łacinie. Za treść do niego posłużyło poselstwo Eustachego Wolłowicza do Moskwy, odprawione za panowania Stefana Batorego. Akad.

(Wolłowicz Eustachy) (II) syn Jana, biskup wileński (ur. 1572 † 1630). Auspicatissimus Illustrissimi ac Reverendissimi in Christo Patris ac Domini D. Eustachii Wolłowicz D. G. Episcopi Vilmensis praesularis Enthronismus a praenobili iuventute academica Vilm. Soc. Jesu summo gratulandi studio adornatus A. D. 1616. Vilnae, in typogr. Academica. w 4ce, k. 4.

Ob. Wojna P. Uniw. Warsz.

— Summarium tragoediae Eustachianae in gratiam Illustrissimi ac Reverendissimi in Christ. patris ac domini Eustachii Wolłowicz episcopi Vilmensis a iuventute academica Vilmensi S. Jesu 14 Nov. 1618 in eius ingressu. Vilnae, typis S. J. w 4ce, ark. 1.

Wiersze łac. podpisał Adrianus Czartoryski dux a Klewań Phil. Stud. acad. nomine. Czartor.

— ob. Barclai Jan (Paraenesis 1628) — Birkowski Fabian (Głos 1629) — Brzeski Wojciech (Controv. 1626) — Dominis Marek Antoni (Zwrócenie się z Anglii 1622) — Duns J. (Sent. 1627) — Giedroyć Wład. (1646) — Horst (1628) — Justinellus (1624) — Kołakowski J. (1619) — Loeaechius (1605, 1608) — Martini (Conclusiones 1617) — Modus celebr. missae (1621) — Maven And. (1612—20) — Mławski (Pancarpia 1617) — Olszewski Jak. (Kaz. pogrzeb. 1630) — Opaliński Ł. (Polonia 1628) — Pac Stef. (1630) —

Rader M. (1614) — Radziwiłł Krz. (Mowa 1630) — Rochmanowicz Krz. (Mausoleum 1630) — Sitanus (Poematum 1626) — Świątkowicz (Vita J. Cant. 1608) — Szyrwid (Punkty kazań 1629) — Widzewicz (Kazanie 1616) — Witkowski Stanisł. (Wiersz 1626) — Wojna Piotr (1616) — Wojna Wład. (1616) — Zawisza Krz. (Theses 1621) — Zawisza Mik.

Niemcewicz Panow. Zygm. III, t. II 142. — Kraszewski Wilno IV 253, 506, 520. — Rzepnicki Vitae praes. II 188. — Starowolski Monum. 227. — Tygodnik Ilustr. 1866 str. 37—9. — Nisieski Herbarz IX 416. — Danejkowicz Swada II 29 (tu mowy Krz. Radziwiłła i Stef. Paca). — Akta zapadnoy Rosii IV 253, 432. — Roswadowski w Encykl. Polskiej (Akad. Um.) t. III (Język 1914) str. 374. — Finkel Bibl. hist. III str. 1898.

Wolłowicz Hieronim (Jarosz) starosta żmudzki, podskarbi i pisarz W. X. Lit. ob. Jagodyński St. (Epitimia 1613) — Krajewski J. (Pożar 1610) — Loeaechius And. (Schediasma 1612, świadek 1633) — Płocki W. (Szcz. południe 1634) — Rochmanowicz Krz. (1630) — Wituński Aug. (Chorągiew 1636).

Siarczyński Obraz II 321. — Nisieski Herbarz IX 416. — Świątki Hist. pam. II 318.

WOLŁOWICZ Jan Kazimierz. Antistes Magnus Illustrissimus et Reverendissimus DD. Alexander Sapieha In Macieio D. et A. S. G. Episcopos Vilmensis Academica Panegyri salutatus, quam eidem Illustrissimo ac Reverendissimo Praesuli Solemni Episcopalem in Cathedram Ingressu Almae Universitatis Vilmensis S. J. Nomine Joannes Wolłowicz Dapiferides M. D. L. Auditor Eloquentiae DD. CC. Anno Salutis 1668. Vilnae. Typis Academiae Soc. Jesu. fol., k. 12 (sygn. E₂).

Dedyk. Aleksandrowi Sapieże. Ossol. — Uniw. Wileń.

(Wolłowicz Jan Kazimierz). Ludi gloriae immortalis dicati ac sub faustissima nuptiarum hilaria Perillustribus ac Magnif. Neo-sponsis Joanni Casimiro Wolłowicz... nec non Catharinae Rosae Naruszewicowna, Procancellaridi M. D. L., in spectaculum dati ab alma Aca-

demia et Universitate Vilmensi S. J. Vilnae 1680. fol., k. 19.

Śą tu i polskie wiersze. Autorowie nie wymienieni. Uniw. Kijowa.

— ob. Pafnucejusz (Żywot S. Onufryusza 1686).

Wollowicz Jerzy (I) kanonik wileń. ob. Kojalowicz Wojciech (Śmierć bez męki Piotra Woł. 1652).

WOLLÓWICZ Jerzy (II) starosta purwiński († 1768). Posiłek Ranny W Każdym Momencie Gotowy Dla Zgłodniałej Grzeszników Duszy Kondymentem Zbawienia Aż do Zupelnego Nasycenia Zaprawiony, Z Różnych Seraficzney Miłości Boskiej Aktów Zebrany. a z przydaniem różnego nabożeństwa Roku Tysiąc siedmset siedm dziesiąt szóstego Przedrukowany. [Tu w płomykach serce oplecionie cierniowym wieńcem; na sercu krzyż]. w Wilnie w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey Xięży Scholarum Piarum. (1776). w 8ce, k. tyt. i k. 18 nlb., str. 422 oraz 2 k. nlb. (Registr nabożeństwa).

Imprimatur daje A. Kollątay na odwrocie karty tytułowej.

Dedyk. do Anny Wollowiczówny księżniczki benedykt. wileń., siostry autora, gdzie autor nazwany s. p.

Bospocayna Kalendarz rocsny, po czym tytuł przedrukowany (s małą odmianą). Jest to zbiór nabożeństw, modlitw, litanii, pieśni. — Na str. 165: Lament pokutującego grzesznika (wierszem). — Na str. 208: Prośby grzesznika (wierszem) oraz: Uwagi o śmierci, sądnio, piekle i niebie (proza). — Na str. 301: Echo wieczności... („Echo“ te zaczyna się: Za co czas tracimy, A siebie gubiemy, Pyta wieczność. — Za co leniwemy, Zostajem s innymi, Upomina wieczność... itd.). — Kończący pieśń: Do Królowej Nieba pod czas niepokoju, pochodząca jeszcze s końca w. XVII, jak świadczy tekst:

Królowa Polska Najw. Marya
Wszystkiego światu niebieska lilia
Wzr pod twą obronę
A oddal na stronę
Bismarcka.

...Bo nieprzyjaciel na to się usadził
By sługi twoje s ojczyzny wygładził
I wygładził chrześcijany,
A osadził swe pogany
Po fortach polskich,
Aby ofiar Boskich
Jed nie było... itd.

Wiersze o śmierci i piekle bardzo przypominają swym typem wiersze Baki (opisane pod „Uwagi“), co świadczy tylko, że Baka dostosowywał się do istniejącego rodzaju literackiego i nie był w swoich formach literackich odosobniony.

Pierwsze wydanie tego zbiorku nie jest mi znane. Zapewne wyszło besimiennie.

Jocher 6262. Uniw. Warsz.

— ob. Nadasi (Portret nieskończony 1729) — Tupalski Mikołaj (Kazanie przy złożeniu 1769).

WOLLÓWICZ Józef. Głos... stolnika y posła ziemi Ciechanowskiej miany na sessyi seymowej dn. 19 listopada 1788 r. Warszawa, Dufour 1788. w 4ce, str. 4.

Bibl. w Sucheju.

— Głos... stolnika y posła ziemi ciechanowskiej na sessyi seymowej d. 18 listop. 1789 miany. w 4ce.

Czartor.

— Głos... stolnika y posła ziemi Ciechanowskiej miany na sessyi seymowej dn. 14 listopada 1788. Warszawa, Dufour. fol., k. 2.

Czartor. — Racysy.

— Mowa... stolnika y posła ziemi Ciechanowskiej na sessyi seymowej dn. 4 marca 1789 miana. Warszawa, Dufour. fol., k. 2.

Czartor.

— Projekt urządzający propinacys. fol., k. 1.

Czartor.

— Przypomnienie się... miana na sessyi seymowej dnia 22 7brisa 1789. w 8ce, k. 1.

Uniw. Wileń.

WOLLÓWICZ Kazimierz marszałkowicz, potem marszałek słonimski († 1790). List Ciekawy Przeciw Autorowi Xiążki O Utrzymywaniu Seymow Z Responsem Tak na ten List, iako na przyszłą Xiążkę, która w nim iest obiecana: y na podobneż insze zarzuty. [Tu ornament linearny]. Roku 1762. w 8ce, k. tyt., str. 88.

Stresszenie podane w t. XIV 503.

Geneza tego Listu jest następująca: Wollowicz, marszałek słonimski, napisał 26 marca 1761 list do ks. Słiwickiego wytykając mu, imieniem sejmiku słonimskiego s pochwałą i temu pracy Konarskiego „O skut. rad sposobie“. — List Wollowicza wywołał oburzenie jakiegoś nie nazwanego zwolennika wolności (i liberi veto), który dał temu wyraz w odpowiedzi prasiennej wprost Wollowiczowi. Ta odpowiedź rozpoczyna niniejszą ksiądzeczkę a naci tytuł:

List przyjacielu do W. Jmóci Pana Wollowicza marszałka słonimskiego pisany z okazji listu jego... do ks. Słiwickiego... (str. 3—10).

Nie nazwany autor tego Listu wychwala staropolskie enoty, żarliwość w wiersze, miłość ojczyzny itd. i twierdzi, że pluralitas votorum musiałaby zaszkodzić wolności. Książkę „O skut. rad“ nazywa pełną jadu i niegodziwą (ale ma na myśli głównie tom II). Tylko wolny głos broni sła czynić radom. Gdyby snieść pluralitatem, królowie postępowaliby, jak chcą. Zresztą kardynałne prawa powinny być nieważne. Wreszcie uderza na nowomodne konwikty, że sła uczą, a konwiktorowie wetydzą się chodzić ze świecami przed Najw. Sakr. Konwikty są zniszczeniem stanu szlacheckiego i ubożą miasta (?). „Chwałę ja konwikty, ale te, które s fundacji uboższą szlachtę konserwują.

Na ten list odpisał syn marszałka — a więc marszałkowie słonimski Wollowicz obszerną niniejszą broszurą (datow. 2 maja w Słonimie). I ta broszura ma formę „listu“ wytosowanego do Mikulskiego wojskiego słonimskiego, posła s powiatu słonimskiego na sejm. Ponieważ i marszałkowie Wollowicz posłował na sejm, przeto nasywa Mikulskiego kolegą swoim. Marszałkowie odpowiadają ostro w obronie książki, wykazując że nie ma w niej naruszenia wolności.

Zestawia więc głosy pochwalne, jakie tym czasem Konarski otrzymał. Wykasuje, że nie anosi on wolnego głosu, bo ten będaie istniał nawet przy pluralitas. Znosi tylko „liberum rumpo“ tj. rwanie sejmików i sejmów. Powołuje się na tom III książki, gdzie wiele obaleki wyjaśnione lub odparto. Do tego tomu odesła wciąż w ważniejszych kwestiach. Na str. 74—82 broni konwiktorów, cytując broszurę „Mowa o konwiktorach“ (wydaną w r. 1760 — obacz o niej pod: Jordan Adam), a do swojej obrony dołącza imienny registr konwiktorów Collegii Nobilium Sch. P. (było ich w r. 1762 a górą siedemdziesięciu; między nimi: Tad. Grabianka, Kaj. Soltyk, Józef Szymanowski, Adam Krasinski, Józef Jordan, Jan Sangusko, Stan. Potocki). Wreszcie na koniec cytuje komunikowany mu od autora książki (Stan. Konarskiego) list koniuszego Radziwiłła, który godzi się na pluralitatem szwedzką, angielską i holenderską, i saporwiada, że w części IV bliżej to rozwinie. Wynijdamy z plugawej anarchii — ale nie przez takich statystów, jak autor listu do Wollowicza, może się to stać.

Broszury tej autorem nie jest oczywiście młody marszałkowiec, tylko ktoś starszy, wytrawny, anający na wskróś i daleko i dalsze plany Konarskiego, wtajemniczony

w materiał będący do jego dyspozycji — a więc najprawdopodobniej sam Konarski lub ktoś bardzo mu bliski.

Ojciec mój na podstawie jakiejś zapiski na egzemplarsu przypisał ją Feliksowi Czackiemu i samiecił w t. XIV 503. Ale sądzę, że niesłusznie.

Konopczyński Mrok i świt (1911) str. 313. —

Tenże Stan. Konarski (1926) str. 256. —

Tenże Liberum veto... str. 403.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Lwow.

— ob. Słiwicki F. (Kazanie 1790).

Wollowicz Krzysztof ob. Nadasi Jan ks. (1729) — Wollowicz Eustachy (Signum ad placitum 1729) — Wollowicz Winc. P. (Kazanie 1729).

Wollowicz Marcejan marszałek W. X. L. ob. Legucki Jan (Kazanie 1750) — Nadasi Jan (1729).

Feldman Polska w dobie wojny półn. 1925.

(Wollowicz Michał) ciwun birżański. Sprawa JW. Michała Wollowicza Ciwona Birżańskiego Xięstwa Żmudz. i Kawalera Orderow z W. JP. Teodorą z Piotrowiczów Vietyngofową Generała Lieutnan bywszych Woysk Litt: Panią i JP. Janem Wieczorkowskim bywszym iey Komisarzem (r. 1798). fol., k. 13. Uniw. Wileń.

— ob. Vietynghoffowa.

WOLLÓWICZ Michał Mowa... podczas limity sądow miana... 1767. fol. Uniw. Wileń.

— ob. Osztorp Franciszek (Obchodzącemu 1767).

Wollowicz Ostał ob. Wollowicz Eustachy.

WOLLÓWICZ Paweł. Dysputacya Wileńska którą miał X. Marcin Smiglecki Societatis Jesu Z Ministrami Ewangelickimi 2. Iunij. w Roku 1599. O iedney Widomey Głowie Kościoła Bożego. Wydana Przez Pawła Wollowicza. [Tu ozdobnik]. W Wilnie. M.DXC.IX. (1599). w 4ce, k. tyt. i k. 21 nlb.

Obacz tom XXVIII str. 305—6. Tam opisane są dwa równoczesne wydania tej dysputacji. — Wollowicz jest tylko wydawcą, a autorem był Smiglecki.

— ob. Chodkiewicz Hier. (1603) — Chodkiewiczówna Zofia (Hymeneusz 1603) — Hilchen Dawid (1603) — Krzewski Abraham (1589) — Rochma-

nowicz Krzysztof (Mausoleum 1630) — Tuczyński Piotr (In obitum 1591).

Lukasiewicz Wyzn. helw. w Litwie I 188. — Wisniewski Hist. lit. VIII 227. — Finkel III str. 1898.

Wolłowicz Piotr podkom. trocki ob. Kojalowicz Wojciech (Śmierć bez męki 1652).

WOLŁOWICZ Piotr Wincenty Soc. Jesu († 1737). Portret nieskończony wieczności... X. J. Nadasego... polskim wierszem (1729)... ob. t. XXIII 14.

Tłumacz przypisał swoim synom.

— Kazanie na dzień Ś. Ignacego de Loiola... W. J. P. Krzysztofowi Kazimierzowi Wolłowiczowi Podkomorzemu Woiew. Mińskiego Rodzonemu Bratu swemu y Dobrodziejowi ofiarowane, miane w kościele Nowicyatu Wileńskiego przez Wielbnego X. Wincent. Piotra Wolłowicza S. J. w Wilnie w Drukarni Akadem. S. J. R. 1729. w 4ce, Jocher 4957. Uniw. Wileń.

— ob. Lancitius Mikołaj (Księga duchowna 1738) — Mikucki Antoni (Krótkie 1776).

Encykl. Orgelbr. XXVII 762. — Juszynski II 340. — Wiserunki i rostra. 1843 t. 60 str. 303. — Kraszewski Wilno IV 249, 227.

Wolłowicz Rom. ob. Sapieha Jan (Epithalamium 1604).

Wolłowicz Stanisław ob. Borkowski Petrus (Disputatio 1596) — Lang J. (Adagia 1596).

Wolłowicz Walerian biskup wileń. ob. Grutinius Andr. (Pro nobilitate 1558) — Turrianus Fr. (Pro eucharistia 1575).

Wolłowicz Władysław wojew. witebski († 1668) ob. Białowicz Walenty (1669) — Kojalowicz Kazim. (1669) — Pac Kazimierz (1669).

Kwiatkowski Panow. Władysł. IV 78. — Święcki Hist. pam. II 320. — Niesiecki Herbars IX 420-1. — Kołubaj Galeria nieświecka str. 171. — Chrapowicki Diariusz str. 67. — Volumina Legum IV 412 — Encykl. Orgelbr. XXVI 751-4.

Wolłowiczowa Anna (I) ob. Gawianowski Wawrz. Kazim. (1649).

Wolłowiczowa Anna (II) ob. Gertruda św. (Poseł 1763).

Wolłowiczowa Antonina ob. Wcisłowski Walenty Józef (Hymen 1718).

Wolłowiczowa Bohdanowa ob. Ogiński Boh. (Orenographie 1625).

Wolłowiczowa Dorota ob. Zaleski Samuel (Strzały 1636).

Wolłowiczowa Eleonora z Olszewskich ob. Tomaszewski Augustyn (Kazanie 1797).

Wolłowiczowa Helzbieta z Gosławic ob. Janczyński Rafael (Kaz. pogrzb. 1636) — Wituński Augustyn (Dla wiecznej pamięci chorągiew 1636).

Wolłowiczowa Ludwika z Szemiotów ob. Sliwiński Feliks (Kazanie 1790).

Wolłowiczowa starościanka żmudz. ob. Wiesiłowski (Oddawanie 1745).

(Wolłowiczówna Anna Franciszka) księżni benedyktynek. Do... Imei Panny Anny Wolłowiczówny... Xieni z okoliczności rocznicy elekeyi na swoy urząd... Wilno 1779. fol. Uniw. Wileń.

— Do Wielmożney w Bogu Nayprzewielebniejszey Jey mość panny... 1774. fol. Uniw. Wileń.

— Wielmożney w Bogu Nayprzewielebniejszey Jeymci Pannie... wiersz. folio. Uniw. Wileń.

— ob. Andrzejowski Karol (Kalend. Benedyktyń. 1768) — Błozjusz Ludwik (1778) — Bocharewicz B. (1779) — Gertruda św. (1763) — Małachowski Tom. (1761) — Sobolewski Stan. (Pamięćka 1762) — Wolłowicz Jerzy (Posilek ranny 1776).

Wolłowiczówna Apolonia ob. Zaleski Sam. (1636).

(Wolłowiczówna Franciszka Julia). Do Dziecięcia Nowo-urodzonego WJ. Panny Franciszki Julianny Wolłowiczówny Generalówny woysk W. X. Litt. Wiersz. R. 1780. fol., k. 1. Uniw. Wileń.

(Wolłowiczówna Halszka). Miłość boża dla skróconego do dobrze czynienia placu strzałą Ich M. PP. Wolłowiczów przez śmierć świętej pamięci Jey M. Paniey Halszki Wolłowiczówny etc. smutnie narzekając wielką sobie otuchę powetowania szkód podjętych w pozostałych pomienionej zacney rodziny ludziach obiecuie. w 4ce, k. 5 nlb. Jagiell.

— ob. Nadasi Jan (1729).

Wolłowiczówna Helena ob. Hołowczyński Jan (Epithalamium 1622).

Wolłowiczówna Katarzyna ob. Giedroyć (Elegia 1561).

Wolłowiczówna Krystyna ob. Henicki Jak. (1649).

Wolłowiczówna Tekla, żona Aleks. Lud. Radziwiłła ob. Przyłuski Baltazar (Jako Rachel 1639).

Wolłowiczówna Zofia ob. Sarbiewski (Opera posthuma 1769) — Skorulski Jan (Głos pochwał 1764, Vox voluptatis 1764).

Wolłowiczów (z) ob. Kurczowa — Radziwiłłowa — Woynina — Zamoyńska — Zenowiczowa.

Wolmar ob. Bartolinus Stan. — Komorowski Sam. (Accord 1657) — Lauro (1602).

Wolmar Jerzy Fryderyk ob. Ludens (1724) — Providentia.

WOLMER Kazimierz. Głos drugi WW. I. PP. Wolmerów Szambelaństwa J. K. Mei, Zeromskiego Łowczyca Brasławskiego w kategorii jednej. A JPP. Frankowskich w kategorii i pretensji drugiej, wszystko to ex re pretensji do Maiątku niegdyś po zeszyłym Sabińskim przez W. JP. Tadeusza Hutorowicza (którego to dzisiaj majątek idzie na Taxę) zabranego i via Successionis przywłaszczonemu Z tymże W. JP. Tadeuszem Strażnikiem Oszmiań: i Ignacym Łowczycem Hutorowiczami, oraz przeciwko Ich Kredytorom. (1790). fol., k. 6.

Dopis.: przez Sobocińskiego, budowniczego powiatu oszmiańskiego. Uniw. Wileń.

— Sprawa JW. Jmość Pana Kazimierza Wolmera Kasztelana Grodzieńskiego. Przeciwno JWW. Wincentemu i Apolonii Helenie z Xiążąt Massalskich Potockim Podkomorstwu Koronnym. Po Dekrecie Ziemiąskim Trockim 1799. 8bra 12. i nie słuszney JWW. Potockich Appellacyi. fol., k. 1 lb.

Dopisano: Zaleski (wnosił).

Uniw. Wileń.

— Odpowiedź Wolmera Na powtórne Pisma J. W. Hetmana Wielkiego W X. Litt. fol., k. 2.

T P N w Poznaniu.

Wolmerowie ob. Andrzejkiewicz (1796) — Ogiński hetman (1794) — Wolmer.

VOLNEY Chasseboeuf Fr. Celestyn (ur. 1757 † 1820). Rozwialiny Czyli Uwagi Nad Rewolucyami Narodow, przez M. Wolney, Członka Zgromadzenia Narodowego W Roku 1792. W Paryżu Wydane a dla dobra Ludu Polskiego Na Oyczysty Język Wyłożone. [Tu w liniach:] z Dwoma Kopersztychami. [Tu winiętka: wieniec]. w Warszawie w Drukarni Piotra Dufour, Kons: Nadw: J. K. Mei i Dyrektora Drukarni Korpusu Kadetów. 1794. w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb. (przedmowy), str. 176, k. 1 nlb. oraz 2 ryc. — Rozwialiny Czyli Uwagi Nad Rewolucyami Narodow. Część II. k. tyt. i k. 1 nlb. (rejestr), str. 312, k. 2 nlb. (omyłki).

Dzieło to, ogłoszone w Paryżu 1792, a w Warszawie 1794, miało służyć jako propaganda hasła rewolucji franc. w Polsce. Rozpoczyna je „Przedmowa“ autora, w której wyjaśnia, że chciał objawić prawdy moralne, których zebranie w całość może posłużyć namiętnościom za hamulec i przykład. Pisał książkę w r. 1784 jako „smyślony“ prawodawca, a obecnie stał się prawodawcą istotnym (członkiem Zgrom. Nar.); dzieło szukało esągł rzeczywistości. Tom I składa się z 19 rozdziałów. Opisuje w dość mglisty sposób swoją podróż na Wschód (do Egiptu, Syrii, Azji), w której widział wszędzie ruiny (rozwialiny — stał tytuł dzieła) dawnej cywilizacji. Gdy siedzi na ruinach miasta Palmiry i rozpamiętuje o losach ludzkości, sjawia mu się jakaś mara (geniusz grobowców i rozwaliny) i wyjaśnia mu tajemnice. Mówi mu o stworzeniu świata i ludzkości, o sile tajemnej ożywiającej świat, o początku „towarzystw“ ludzkich (w duchu Russa), o niewiedomości i chciwości jako o źródle kłesk społecznych, o początkach rządów i szubroszeniu równości — za czym przyszedł derżeniu równości — za czym przyszedł derżeniu równości — za czym przyszedł derżeniu równości — za czym przyszedł derżeniu równości — za czym przyszedł derżeniu równości... Ostro atakuje magnatów i kaplanów („potwarczy światobliwi“ — str. 61) i derżenie narodów przez teokrację. Fanatyzm prowadzi do szaleństwa i do zbrodni. Cytaty i dowody czerpie niby z dziejów Turcji, ale myśli o Europie. „Ponieważ kłeski towarzyskie wynikają z chciwości i niewiedomości, ludzkie zatem pomy onymi derżeni będą, póki się nie staną oświeconymi i mądrymi“ (str. 96). Wywodzi, że rodsaj ludzki się poprawi. Na str. 110 wychwala Kościuszkę za sruconie jarmam możnowładstwa. Wprowadza fikcyjne „roz-

prawy" (tj. rozmowę) ludu i możnowładców. Kończą wywody o potrzebie zgromadzenia powaznego ludów, opartego na hasłach równości, sprawiedliwości i jedności. W „Notach“, dodanych na końcu I tomu, dużo uwag o współczesnych stosunkach, np. pochwała dla nauki praw człowieka (str. 174).

Część II drukowana jest na znacznie gorszym papierze. Opisuje, jakiego fikcyjne zgromadzenie „prawodawców“ wszystkich narodów, poświęcone wyjaśnieniu prawdziwej religii. Przybyszą na nie przedstawiciele wszelkiej religii i wysnań i po kolei dyskutują o początku wyobrażeń religij., o cści gwiazd, o różnych hipotezach dotyczących bóstwa i świata (świat jako twór z ognia, świat jako machina wielkiego demurga), o religii Mojżesza, Zoroastra, Buddy itd. — także o ateizmie (str. 68). Ostatni rozdział poświęcony jest „Rozwiązaniu zagadnienia sprzeczności“. Prawodawcy wysłuchawszy sprzecznych zdań o religii dochodzą do przekonania, iż ludy godzą się w przedmiotach, które podpadają pod zmyśl, ale różnią się, ile rasy przedmiot nie podpada pod nie. Aby być w zgodzie i pokoju nie trzeba rozmawiać o przedmiotach tego rodzaju i przywiązywać do nich jakiegokolwiek wagi. Uwolnijcie się od kajdan przesądów (str. 312). I do tego tomu dodane obszerne noty. W nich silne ataki na księgi wszelkich wysnań (str. 310).

Do tomu I dodane dwa kopiersatyche. Pierwszy z nich (roboty Grölla) przedstawia autora we wchodnim stroju oglądającego ruiny Palmiry; drugi mapę półkuli świata (z Afryką, Azją i Europą).

Nazwisko tłumacza nie jest znane. Zapewne któryś z jakobinów polskich — z kufnicy Kollatajowskiej?

Dzieło to zostało przedrukowane w r. 1804 (ob. Bibl. V 146). — W roku 1820 wydał przeciw niemu obszerną i gwałtowną polemikę reformator Karol Surowiecki pt. Komentarz czyli wykład nowej księgi objawień (str. 506).

Dzieło to znał i sporo z niego przejął St. Staszyc w poemacie o Rodzie ludzkim. Wpływ na Woronicza (Sybilla) jest mocno wątpliwy.

Cwik w Pamiętniku Liter. 1913 str. 435 (tu zacytuje Vol. oraz o wpływie na Woronicza) i 1914 str. 21 (o wpływie na Staszyc). — Drogoszewski w Pam. Liter. 1929 str. 1—22. — Szykowski w Przewodniku Nauk. i Liter. 1907 str. 574.

Akad. — Czetwert. — Daików — Jagiell.

— ob. Dmochowski (O ustanowieniu konstyt. 1793 cz. I str. 211; tu o stanowisku Volneya w sprawie włóscian w Polsce) — Świtkowski (Pamiętnik

1791; tu o jego „Podróży“ do Egiptu i Syrii).

Volney's „Considerations sur la guerre des Turcs“ wymienia między swymi źródłami Wyjaśnieni (ob.) i nazywa go le voyageur philosophe.

Wolniewicz stolnikowicz nurski ob. Bieliński (1754) — Szembek bisk. płocki (1754).

(Wolnomularska loża). Alphabetische Br.: Br.: L.: Der S.: g.: u... v.: □.: G.: v.: El.: im Morgen zu Warschau 57487. Gleichheit. Einigkeit.: Stärke.: (1788). w 8ce, str. 6.

Zawiera spis wolnomularzy. U góry tytułu gwiazda z kilku literami hebrajskimi.

Bibl. Zboru Ewang. reform. w Warszawie.

Wolnomularze (masoni, farmazoni, frankmasoni) ob. Acte declaratoire (du Gr. Orient 1784) — Akt ogłoszenia ustawy W. Wschodu (1784) — Benedykt XIV (Constitutio 1751, Ustawy 1753) — Beweis (w Gdańsku 1763—4) — Brühl Alojzy — Brun (1788) — Cagliostro (1780) — Catechisme à Pusage (1780, w t. XIV 95) — Chwałę (Na budownika) — Dembowski Antoni (Processus contra societatem libertinorum, vulgo Franc Massons 1739, 1745) — Drużbacka (ob. w t. XV 331: Na kompanię frankmasonów) — E. K. (lwowsy 1786) — Francs Maçons (w t. XVI 297) — Frankmasonia — Freimaurer — Gesetze des Klubs (1782; ob. Ustawy klubu 1792) — Glaire — Hylzen Jan — Jabłonowski Konstanty — Jasiński J. (Wiersz do exulantów polsk. 1794) — Kapostas And. (Saul) — Klemens XI (przeciw masonom 1738, 1751) — Klemens XII — Książewicz G. (Sektę 1793, Zycie Balsamo 1793) — Kortum (Briefe 1785, Reden 1786) — Łabęcki (Przyczyny 1777; satyra na wolnom.) — Lasopolski (und Israeliten 1788) — Leonhardi (1785) — Lipski Jan (Condemnatio liberorum murat. 1739—40) — M. W. (1785) — Mal epidemique — Masoni (w t. XXII 210) — Minasowicz J. E. (Zbiór rytmów 1756 str. 49; tu apologia wolnomularzy; Satyra przeciw bożnikom 1766; Stopnie 1776) — Mokronowski Andrzej — Monitor z r. 1777 (nr 51—2) — Moszyński Fryd.

Aug. — Mowa (na zgromadzeniu 1786) — Mowa przy obchodzie (1789) — Myśli i uwagi (nad farmaz. 1791) — Ostrzeżenie — Pable (Wywód 1773) — Piatoli Scypio — Poniatowski Michał (Rozporz. t. III i IV) — Poniatowski Stan. Aug. — Poniński Ant. (Sarmatides 1741; tu polemika z „deistami“) — Potocki Ignacy (Ustawa Wschodu) — Potocki Stan. (Mowa 1784) — Potocki Szczeny (Mowa 1788) — Przyczyny potępienia farmazonii (1778) — Reden (Drei) — Reglements (1784) — Rieule Stefan (Mowa 1786) — Rozmowa dwóch masonów (w t. XXVI 416) — Rozmowa z rewokatem — Rozprawa (Wschodu 1784) — Rutowski Fryd. Aug. — Rzewuski Kazim. — Schlesier (1796) — Schultz Fr. (Reise 1793) — Surowiecki K. (Książd z krop., Góra rodz. 1792 — także i w w. XIX pisywał przeciw masonerii) — Traunpaar (Briefe über Galizien 1787) — Trębicki — Ustawy Klubu zjednocz. przyj. (1784, 1792; ob. Gesetze) — Uwagi i żądania (1789; tu żądanie kary śmierci na wolnomularzy) — Więkowski Jacek (przepowiednie ich dotyczące 1786, 1790) — Wielhorski Michał — Wilczek (Carmina 1777) — Wolson (Szczypce 1789, Farmazon demask. 1783) — Zwycięstwo prawdy albo farm. zemszczona (1778) — Zwycięstwo albo religia zemszcz. (1785).

Ważnym zbiorem do dalszych wolnom. są tzw. teki Skimborowicza, z których częściowo korzystał ks. Załęski i Smoleński, ale obaj nie znali ich całości. Liczą one 240 ulotnych druków masonskich z w. XVIII i XIX. Z dalszą ich częścią zapoznała się w r. 1930 Józefa Wagnerówna i wydała stamtąd rozprawę J. U. Niemcewicza O wolnom. w Polsce (1930). W rozprawie tej podaje on opis woln. mul. i projekt smiany ustawy z r. 1784. Pisał ją w r. 1818.

W rękopisie nr 1110 Akad. Um. jest pismo pt. „Opisanie ceremonii przy przyjęciu nowego ad Collegium Francs Massons z niemieckiego przetłumaczone“. Pismo to pochodzi s około r. 1740.

Obraz wolnomularstwa w Polsce w XVIII dał Smoleński Przewrót umysłowy 1891 str. 175—207, oraz ks. Załęski O masonii (wyd. I 1889, II z r. 1908). Obaj współpracowali z materiałami Skimborowicza.

Askenazy Napoleon i Polska I 162. — Tenże Łukasieński 1908. — Wrzosek J. Śniadecki I 168 i nast. — Szykowski w Przew. Nauk. i Liter. 1907 str. 578. — Loreł Życie polskie w Rzymie 1931 str. 256 i nast. (o Hylsenie, St. i Ign. Potockich, Piattolim). — K. M. Morawski Bractwo wrogów wstrętności (w Kwart. Hist. 1934, zesz. 8). — Tenże Źródło rozbioru Polski, studia i szkice 1936. — Konopczyński Wolnom. a rozbior Polski w Kwart. Hist. 1936 str. 677. — Kipa Z dziejów masonerii w Polsce w Sprawozd. Akad. Um. 1929 nr 8. — Nieć Młodość ostatniego elekta (1936) str. 36 i 76. — Liczne prace Małachowskiego-Zempeckiego, np. Wolnom. za Augusta III 1927 w „Wiedzy za Stanisława Augusta 1927 w „Wiedzy i życiu“. — Tenże Dziej wolnego mul. w Krakowie 1929 (w Bibl. Krak. 69). — Urbański Łoże masonskie (w Księdze ku cści Handelemanna 1929). — Tenże Masoneria w epoce Stanisł. w Spraw. warsz. Tow. Nauk. 1928 t. XXI. — Ujejski Król Nowego Izraela 1924 str. 25 i nast., str. 50 i nast. — Tenże Dziej mesjanizmu 1931. — J. Czarnomski Pierwsze lata W. Wschodu (w Wiad. Liter. 1938 nr 5). — Fr. Jaworski w Kurierze Lwow. w marcu 1914 (o lożach we Lwowie). — Brückner Dziej kultury III 58, 285. — Korbut II 57 i 197 oraz IV 342 i 543. — Finkel str. 780, 1610 (głównie nry 15867—15884).

Wolność Polska, Rozmowa Polaká z Francuzem Roztrząsioną. A przez Kochającego Wolność Prawdziwą Do Druku Podana (ok. r. 1730), w 4ce, k. tyt., str. 43 i str. 2 (Indeks osobliwszych materii).

Na odwr. k. tyt. pisał autor — podpisany literami K. (ochający) W. (olność) P. (rawdaiwą) — że podałuchał tę rozmowę za portiera gabinetu, spisał ją i nie żałuje kosztu, by ją podać do druku.

Tendencją tej broszury jest walka z liberum veto, przedstawionym jako jedna z przeszkód dla prawdziwej wolności. Francuz wykazuje Polakowi, że nieograniczonej wolności i w Polsce także nie ma. Są ciężary podatkowe, wolność od cel jest problematyczna, są pewne szranki i dla „neminem captivabimus“. Tylko liberum veto jest nieograniczone. Omawiają obaj wypadki sejmów grodzieńskiego 1726 i 1729, gdy sejm serwano jeszcze przed obiorom marszałka. Francuz wykazuje, że przez takie veto znajdują się Polacy w niewoli, bo jeden poseł może wszystkim gęby samknąć, tym więcej że wtedy żadnej konstytucji sejm nie wolno in volumen legum stytuć (jest to arcanum status, którego wpisanie jest to arcanum status, którego i ja sam nie rozumiem). Także i polska

wolna elekcja ma wielkie wady, które obaj krytykują. Francuz mówi, że nie dałby wolności francuskiej za „waszą polską”, i wykazuje, że monarchia francuska nie jest tyrańska i despotyczna, jak błędnie w Polsce myślą. Broszura gani więc liberum veto i wypowiada nadzieję, że nie tylko marszałka sejmku będzie się obierać przez pluralitas votorum, ale tak samo o obiorze króla i o innych sprawach na sejmie rozstrzygać.

Autor broszury cytuje przykłady historyczne wedle Kromera, przytacza dużo sentencji z Pisma św., przypomina wypadki z ostatnich lat Jana III (1693), które, jak twierdzi, „pamięta”, gani, że nie wybrano po nim królem któregoś z jego synów, powołuje się na wojewodę poznań. Małachowskiego i biskupa K. Lubieńskiego, broni polityki Augusta II. Zna z autopsji ustroj Francji. Przedstawia się sam jako człowiek wiekiem starszy, twierdząc, że go rażą młodzi, którzy „nie mają ku starszym obserwacji i nie radzi na ich zdaniu przestają”, ale to nie znaczy, że musiał to pisać człowiek wiekowy.

Żadna z tych wskazówek nie jest więc dostateczna, aby osobę autora pozwoliła odgadnąć. Natomiast treść broszury wskazuje, że powstała w pobliżu kancelarii królewskiej i że autor był w jej plany wtajemniczony. Wykazuje też ona pewne zbliżenie do późniejszych prac Stan. Konarskiego, a zwłaszcza do „Rozmowy siemianina z sąsiadem” (1733), gdzie również sięga wciąż do czasów Jana III, a potępia srywanie sejmów, w szczególności zaś srywanie ich przed obiorom marszałka.

Jest też prawdopodobnym, że inspiratorem broszury był podkanclerz Lipski, ale w takim razie posłużył się piórem Stan. Konarskiego, który był z nim bliżej w tym czasie związany (pisał panegiryk na jego cześć). Zawarte tu niektóre myśli rozwinał w późniejszych pracach Konarski, idąc dużo dalej. Broszura wyszła w każdym razie spod pióra literacko utalentowanego człowieka. W r. 1731 wrócił Konarski z Francji i przywiózł ze sobą znajomość ustroju franc.

Mój ojciec w t. XX 12 zamieścił to słuszenie pod Konarskim; inni są skłonni przypisywać autorstwo Lipskiemu (pierwszy zrobił to Kantecki, za nim inni). O Lipskim wiadomo, że pisywał polityczne broszury (donosi o tym Seyler — ob. t. XXI 323). Ale wątpliwe, aby to on mógł wpaść na pomysł wprowadzenia Francuza i ustroju francuskiego.

Przedrukował tę stosunkowo rzadką broszurę Wierzbowski w „Bibliotece zapomnianych poetów i prozaików” 1904, zeszyt XXI. W klocku Kras. oprawne z kilkudziesięciu pieśnkami z lat 1730—3.

Kantecki Stan. Poniatowski I (1880) str. 139 pierwszy przypisał to Lipskiemu (podkanclerzemu). — Rombowski w przedmowie do wydania „Głosu wolnego” (1903) str. XXIII—XXVI. — Tenże Pisma III 172 (obszernie streszcza). — Brückner w Pamiętniku Liter. 1904 str. 318 (oświadcza się za autorstwem Lipskiego). — Konopczyński Mrok i świt str. 30. — Tenże Liberum Veto 1918 str. 394. — Tenże Stan. Konarski (1926) str. 44 sądzi, że wyszło 1732. — Lechicka w Kwart. Hist. 1927 str. 489 (przynajmniej to Lesszczyńskiemu). — Korbuz II 25.

Bibl. w Suchoj — Dzików — Krasin. — Tor. Kop. — Uniw. Warsz.

Wolność (Gorżka) młodzieńcom ob. Jarzmo — Praerogativa — Prowana — Żydowski And. (1700).

Że Abr. Prowana († 1602) nie mógł być jej autorem, dowodzi Brückner w Pamiętniku Liter. 1916 str. 324. (Gorżka woln. wyszła po r. 1670).

Wolność y Powaga kościołów i duchownych, albo S. Eutropiusz, Tragedya pod imieniem IW. Konstantego z Bryłów Platery y Aug. z Ogińskich Platery od młodzi Akademickiej wileńskiej S. J. w publiczney teyże Akademii sali na widok dana. R. 1754. w 4ce, str. 20.

Krasin. — Uniw. Wileń.

Wolność y Niepodległość Polski. (1791). w 8ce, str. 16.

Występuje przeciw „ubocznej opiece dla Polski”. Chwali ducha narodu, w którym nic świętszego jak prawo człowieka i obywatela, a nie bardziej upowieszchnionego jak rozumna równość i wolność. Gloryfikuje dzieł trzeciego maja. Mieszkaniec wolnej ziemi polskiej nie lęka się śladnego najęcia, pójdzie odważnie kruszyć najędnika. Naśladujemy mężnego Zygmunta, który pokonał Glińskiego. — Cała broszura pełna frazeologii. Jagiell.

Wolność (szlachecka, złota, polska) ob. Braun D. (De jurium fund. 1722) — Bromirski A. (1759) — Callieres (1761) — Chlebowski Waw. (1608) — Dachnowski (Złota wolność 1630) — Elekcja (Wolna) — Fredro A. M. (w licznych pismach) — Górnicki Łuk. (Rozmowa Polaka, Droga do wolności 1650) — Gwagnin (Kronika; tu na początku opis polskiej wolności) — Jabłonowski J. (Skrupul bez skrupułu 1730) — Kalliński Wilh. (Mowa o prawdę wolności 1777) — Klonowicz F. (Victoria Deorum 1595, rozdz. 37 i nast.) — Kollątaj

(Listy anonima) — Komorowski Zyg. (Deklaracja złotej wolności 1632) — Konarski Stan. (O skutecznym rad sposobie 1760, Wolność, Ziemiannin 1733 i inne jego pisma) — Krzywkowski Leon (polska 1790) — Leibniz (Specimen 1669) — Leszczyński Stan. (Głos wolny 1749) — Libertas Sarmatiae gentis (1711) — Libertas aurea (1721—29) — Liberum regnum — Liberum Veto (ob. Veto) — Lipski J. (1730; ob. Konarski) — Lisiecki And. (Obrona 1625) — List obywatela (1776) — Lubomirski Stanisław Her. (Próżność i prawda rady 1705) — Majchrowicz Sz. (Trwałość szczęśliwa 1764) — Malicki Jan Kaz. (1640) — Modrzewski And. (1551) — Mowa (smętna 1701) — Myśli polit. o wolności (1775) — Myśli polityczne dla Polski (1789) — Napomnienie (uprzejme 1605?) — Objasnienie (praw 1712; o wolności duch.) — Olizar L. (Zaszczyt wolności polskiej 1789) — Opaliński Krz. (Satyry 1654; Kto jest wolnym szlachcicem?) — Opaliński Łuk. (Rozmowa z plebanem, Polonia defenza 1648) — Orzechowski Stan. (we wszystkich swych pismach) — Pekarowicki (Peccarovius) (Konterfekt 1606) — Peplowski Kasper (1611) — Peński (Domina Palatii; ob. Rej Wład.) — Pyrrhus (Comp. polit. 1760) — Radzewski (Kwestie polit. 1745) — Rotundus-Mielecki (Rozmowa Litwina 1564) — Rozmowa z plebanem (1641 — ob. Opaliński Ł.) — Siennicki (Sposób nowo obmyśl. 1763) — Skarga P. (Kazania sejmowe — i inne pisma) — Solikowski J. D. (1580) — Starowolski Szymon (Prywat, Reformacja) — Strykowski M. (1575) — Suski P. (1606) — Tomaszewski Dyzma (1791) — Tyszką A. (1617) — Warszawicki Krz. (De optimo statulibertatis 1598, Paradoxa 1601, inne jego pisma) — Węgierski Wojc. (Clasicum 1703) — Veto (liberum — w t. XXXII 401) — Wiadomość chronolog. (1790) — Wielhorski M. (O przywróceniu 1775, Mowa 1766) — Witkowski Stan. (Złota koronna 1609) — Władisławiusz (Krotofle ucieszne 1609) —

Wolan A. (Libertas 1606 — i inne jego pisma) — Wybiński J. (Listy patriot.) — Wysocki Sam. (Orator 1740; tu mowy za i przeciw złotej wolności) — Wysocki Sam. (Tractatus 1743; tu rymowana gloryfikacja wolności pol.) — Zdanie (przeciwno 1793) — Zebranie (Krótkie rzeczy potrzebnych 1587; tu pierwsza próba spisania katalogu swobód szlacheckich, zapewne pióra chor. Jana Herburta).

Złota wolność, jaką posiadała szlachta w Polsce, przeciwstawiają nam pisarze polityczni tyrani panującej ich zdaniem wszędzie gdzie indziej i starają się bliżej ją określić. Zestawiłem tu najważniejsze głosy wypowiedziane na ten temat w utworach drukowanych, ale niemal każda broszura polit. dotyka tej kwestii. Pełno też głosów, które pozostały w rękopisach; niektóre z nich — i to bardzo ważne — wydobyl Czubek i ogłosił w publikacjach poświęconych literaturze polit. I beskrólowia oraz rokосу Zebrzydowskiego (3 tomy). Także w mowach sejmowych (diariusze) dużo do tego materiału. Termin „złota wolność” upowszechnił Skarga, który go użył jeden z pierwszych (ale nie pierwszy). Dopiero z końcem w. XVIII znika ten termin, gdyż zastępuje go pojęcie wolności obywatelskiej (cywilnej — ob. niżej), a po części także pojęcie wolności narodu.

Wolność religijna (Liberum exercitium relig., Libertas conscientiae, tolerancja relig.) ob. Ancuta (Jus plenum 1718, Prawo zupełne 1767 — tu polemika z zasadą wolności) — Antimonitor (1766) — Arnold (Sendschreiben 1717) — Beitrag (1768) — Bellarmin (De officio principis) — Bambus (Pax non pax 1615) — Bertrand (Tewenon 1799) — Consilium de recuper. pace (Herburta?) — Crellius (Junii Bruti Poloni vindiciae pro rel. lib. 1650, 1637) — Dowody gorliwości polskiej (1766) — Dubois (Essai sur l'hist. litter. 1778; tu obrona wolności relig., por. niżej: Potocki, Kazimirski) — Duns J. (conscientiae 1748) — Fundamenta (1764) — Głuchowski Wacław (1701) — Grabowski Ignacy (1767) — Jabłoński Dan. (Jura et libert. 1708, Prawa i wolności dysyd. 1720, 1767) — Jura dissid. — Katechizm tzw. rakowski (z r. 1605 i 1609; tu zasada wolności su-

mienia) — Komorowski Zyg. (1632) — Konfederacja warsz. (1573; cała wywołana tą konf. dyskusja toczy się około wolności rel. — ob. odsyłacze) — Konfederacja generalna (1632, 1674, 1716, 1764) — Konstytucje sejmowe (zwłaszcza z lat 1632, 1635, 1641, 1648, 1668, 1674, 1717, 1733, 1736; oraz 1659—1670 o pozbawieniu praw arianów) — Leski (Dissert. 1753) — Leszczyński Ben. (1767) — Lettre à l'auteur de l'Essai (Dubois 1778) — Lipiński (Compendium 1712) — Lipski (Decas quaestionum, qu. VIII) — Marinus (De scopo, str. 299) — Modrzewski (Sylvae 1568, str. 257) — Nachricht (Eines vornehmen Icti 1726; tu dużo o konfed. z r. 1716) — Niemirycz Jerzy (La verité et la religion 1695) — Obrona wolności religii (1641) — Oliva pacifera (1597) — Osservazioni (Il libero esercizio 1734) — Paraeus Daw. (Irenicum 1615) — Penn Wilh. (1675) — Potocki Ign. (Observations 1778) — Prawa dysydenckie — Prawa i wolności religii greckiej (1632, 1767) — Praetorius (Tuba pacis 1685) — Przypkowski Sam. (Declaratia frat. napomnienia 1644; ob. Starowski) — Respons (1767) — Rozmowa (1767) — Schicksale der Dissidenten (1768—70) — Sendschreiben (1717; str. 12 i nast.) — Skarga Piotr — Sławosz (Vox castelli 1679) — Słowo do króla (może Wiszowatego?) — Sokolnicki Benedykt (Libertas consc. 1748; tu obszerny traktat przeciw wolności) — Starowski Sz. (Napomnienie...; Prawdziwe objaśnienie 1646) — Święcicki Konst. (1763) — Tertullian (De praeser. adversus haereticos 1605; wydane przez jezuitów tuż przed rokoszem) — Tolerancja — Toruński tumult (w t. XXXI 243—54) — Turnowski Jan (Respons 1615) — Unrug Zyg. (kilka pisemek) — Uwagi (prawowierne 1764) — Vindiciae pacis (1615; zapewne Turnowskiego) — Wigand Jan (przeciw wolności; ze stan. luterskiego) — Visconti (Mowa 1766) — Wujek (Postilla catholica 1573, 1584; tu wciąż porusza tę kwestię w duchu negatywnym) — Wyrwicz (Promemoria cz. III; tu obszerna polemika z Pamiętnikiem Świtk. na temat tolerancji) — Wysocki Sam. (Orator 1740 str. 75—8; tu mowy na sejmikach w tej sprawie) — Żal (sprawiedliwy ojczyzny przeciw lib. exer.) — Załuski J. A. (Dwa miecze 1731).

Wolność religijna jest od w. XVI przedmiotem podobnej walki w Polsce jak i gdzieś indziej w tym okresie. Obejmuje ona wolność sumienia (libertas consc.) i wolność kultu religijnego (lib. exercitium). W licznym szeregu pism jest ta kwestia rozbieżna w ciągu wieku XVI do XVIII — zwłaszcza w związku z konfederacją warszawską z r. 1573 (obacs), w której znalazła swój wyraz zasada, że wolność religijna ma mieć szerokie zastosowanie, ale tylko dla szlachty. Na konfederację warszawską powołują się w dalszych czasach dysydenci, podczas gdy przedstawiciele katolicyzmu odmawiają jej znaczenia prawnego. Największymi zwolennikami wolności religijnej są tzw. Bracia polscy (arianie), którzy ją wprowadzili do Katochizmu rakow. (1609), a których pisma w obronie tej zasady są czytane i komentowane w całej Europie. Kwestia wolności religijnej w Polsce odgrywa także i z tego powodu ważną rolę w wieku XVIII, ponieważ Prusy i Rosja używają hasła wolności religijnej, nie dotrzymanej dysydemtom protestanckim i prawosławnym, jako oręża w walce przeciwko państwu polskiemu. Zwłaszcza tuż po roku 1711 i 1766 staje się ona bardzo aktualną i wywołuje obszerną literaturę powyżej wskazaną. Pod wpływem prądów oświecenia znaczna część opinii oświadcza się w końcu w. XVIII za tolerancją religijną, co również znajduje swój wyraz w konstytucji 3 Maja.

Łączy się z tą kwestią sprawa pojednania wysnań chrześcijańskich czyli t. zw. ruch ireniczny, który wydał w Polsce nieudaną próbę Władysława IV (1645) oraz wywołał obszerną literaturę zarówno po stronie katolickiej jak dysydenckiej. Obacs wyżej pod Władysława IV (str. 151).

Wolność religijna była także wielokrotnie przedmiotem dyskusji na sejmach, zwłaszcza w okresie 1555—70 i 1606 (sejm z czasu rokoszu). Występowano tam w w. XVI bardzo gorąco w obronie wolności religijnej, a dopiero w w. XVII—XVIII przeważały głosy przeciwnie i spadły uchwały ograniczające wolność.

Zakrzewski Powstanie i wzrost reformacji str. 77. — Sobieski Polska i Hugonoci 1910 str. 18 i nast. — Tenże Pamiętny

sejm 1913. — Tenże Nienawiść wyzn. tłumów (passim). — Sokołowski Przed rokoszem str. 191 i 218. — Kot w Reform. w Polsce 1936 (o poglądach braci polskich). — Feldman Sprawa dysyd. za Augusta II (1924). — Smoleński Przewrót umysłowy w Polsce (1891) str. 211—43. — Lengnich Prawo polspolite (1836) str. 456—65 i 523. Tu zestawione konstyt. sejmowo s w. XVII—XVIII, wydane w tej sprawie.

Wolność obywatela (człowieka, cywilna) ob. Dziennik polityków patriot. (1792) — Essai (1791) — Myśli polityczne o wolności (1775) — Myśli polit. dla Polski (1789) — Odpowiedź na krytykę — Olizar (O wolności człowieka 1790) — Potocki Jan (1791) — Prawa człowieka — Rousseau J. J. — Saige (Kato czyli rozmowa 1772) — Trassler (Posłaniec 1799) — Uwagi o wolności (1778) — Wybicki J. (Mowy 1791).

Także i w innych broszurach polit. i mowach z epoki sejmu czteroletn. jest wolność obywatelska (cywilna) przedmiotem rozważań.

Wolności (Zaszczyt) Polskiej Angielskiej wyrównujący... (1789)... ob. Łobarzewski.

Wolności (O) jezior województwa pruskiego. Prohibendus nemo est Libertati favere. c1010CXLVII (1647). w 4ce. Egzemplarz Bibl. Jagiell. ma oprócz karty tyt. str. 1—4 liczb. i sygn. A₁, A₂. Brak w nim końca. Autor broni wolności rybołówstwa w jeziorach, powołując się na przywileje krzyżackie i polskie.

Gdańsk, miejs. — Jagiell.

Wolności (O) bohaterów polskich... Pięć wieków ludzkich... w 4ce.

Maciejowski Piśm. III 174 cytuje fragment jakiejś broszury wierszowanej, nie mającej k. tyt. i końca, który zaczyna się od słów powyższych.

Wolności (O) druku Y O dwóch Pismach z powodu Zaboru Skór na Skarb Rzeczypospolitej nie dawno wyszłych. (1789). w 4ce, str. 15.

Ostrzegano autora, iż nie wolno ganić prawa spadłego (chodzi o prawo o zaborze skór) i że pismo ganiące takie prawo należy w ogień wrzucić. Ale prawodawcy są przeciw ludźmi i mogą się mylić. Obywatel ma zawsze prawo wyrażać swe zdanie, a nie tylko na sejmiku zaskarżać prawa spadłe (co sejm z r. 1775 sagwarantował). Wielbimy wolność Anglików, trzeba się do nich zbliżyć. Prawda najlepiej do dobrego rządu przywiązuje.

Potem przechodzi autor do ostrej krytyki prawa o zaborze skór. Jest widocznie zwolennikiem fajokratyzmu: „nie jest Polska ubogą, bo kraj rolniczy prawdziwie ma bogactwa”. Radzi raczej wprowadzenie czopowego.

W tomie XXVIII str. 189 podałem z tego pisma kilka innych szczegółów, których tu nie powtarzam. — Tam także zestawilem inne broszury, stojące w związku z niniejszą.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Csartor. — Jagiell. — Ossol. — Zięliń.

— ob. Albertrandi (Uwagi nad wolnością drukowania 1776—7) — Świtkowski (Pamiętnik 1784) — Wyrwicz (Promemoria cz. III 1785 str. 167—244; obszerna na ten temat polemika z Pamiętnikiem).

Smoleński Przewrót umysł. 1921 str. 374.

Wolności (O) elekcji sentyment statysty (1733) ob. Elekcja (w t. XVI 38).

Wolochy ob. Wołosza.

Włodimirus Roxolaniae princeps (1724) ob. Acies — Włodimirus.

(Włodkowiec Adam i Joachim).

Sprawa WW. JPanow Adama i Joachima Włodkowiec Miecznikowiczów Wttwa Mińskiego, z dokładem dalszych Opiekunów nieletniego Adama Włodkowiec z JW. Janem Włodkowiec Rotmistrzem Kawalerii byłych Wojsk Poll: oraz z W. JPP. Bernardem i Anną z Włodkowiec Obuchowiczami Sędziami Ziem: Pttu Moczyńskiego Administracyjnemi Possessorami Dóbr Siennaz Attynencyami. (1798). fol., k. 2 nlb.

Dopis.: Tad. Odyniec. Uniw. Wileń.

Włodkowiec Alojzy ob. Runowski Porfiry (1778).

WOŁODKOWICZ Andrzej Wład. D.

Constantino Casimiro Brzostowski Episc. Vilm. Pastori suo Canones ex Universa Philosophia conformes legibus ecclesiae et naturae, propugnatae ab Andrea Włodkowiec, Notarida terrestri Minscensi Ph. Baccal. pro suprema laurea, Praeside Aleks. Jeleński Ph. M. eiusd. Profess. in Univ. Vilm. (1699). folio. Tytuł w rycinie: G. Eleuter invenit, Car. de la Hays fecit.

Dzików — Uniw. Wileń.

WOŁODKOWICZ (Włodkiewicz) Chryzostom, wojski i pisarz ziemski żmudzki

(† 1616). Cnotliwy Litwin ku wiadomości Bráćiey swey Narodu Litewskiego podáie, iákíe práwo zdawná Narod Litewski ma do Ziemie Liflandskiey, y bráterstwo, Confoederatia, Vnia: á narod Polski nie do tego niemiał. [Tu ozdobnik]. Roku Páńskiego, 1592. w 4ce, k. tyt. i str. 65.

Tytuł w osłobnej ramce. Druk w Wilnie, ale to utajone.

Podaje najpród w pełnym tekście dokumenty mające udowodnić przynależność Inflant do Litwy, a mianowicie: 1) przyw. Wilhelma Fürstemberga z roku 1557; 2) umowę między Zyg. Aug. a mistrzem zakonu infl. z r. 1560; 3) umowę z arcyb. ryskim z r. 1560; 4) pacts sabj. Gotth. Kethlera (dek. Zyg. Aug.) z r. 1561. Dalej idzie tekst uchwał sejmowych z r. 1557—8 i pacts vendensia 1566, cautio z r. 1566, przyw. z r. 1569. Autor tego zbioru opatruje te dowody swoim komentarzem, podnosząc ciągle zasługi wojenne Litwy i hetmanów litewskich. Odłączenie Inflant od Litwy byłoby złamaniem unii. Całe piśmiotwo natchnięte wielką niechęcią przeciw panom polakim, którzy Litwę nieustannie krzywdzą, a nawet królów obierali „ku zniszczeniu narodu litewskiego” i „ku złamaniu praw i przywilejów naszym”. „Tom ci bracie Litwinie wypisał nie dlatego, abyś miał targnąć unię z Polakiem, jedno dla wiadomości... a ty się już sprawnij, jako cię Pan Bóg nanczy”.

Piekarski (j. n.) twierdzi, że dalsze karty drukowane były w środowisku nie polskim, gdyż brak ószonek *q, e, z, i, d*. Tego w egz. Czart. nie zauważyłem. Są ószonek *z, s, e, q, itp.*, toteż wniosek Piek. nie jest uzasadniony.

Niesiecki IX. — Maciejowski Piśm. III 43. — Wierszbowski III 2697. — Piekarski Katal. kór. (1929) nr 1590.

Czartor. — Kórnik (defekt) — Ossol.

— Woyny w Inflanciech za Stef. Batorego pod Janem Zamoyskim przez Chryst. Wołodkowicza Pisarza Ziemi Zmudzkiej. Vilnae 1610. w 4ce.

Zański Bibl. histor. 38. — Niesiecki IV 577. — Kraszewski Wilno IV.

— Żywot przechwałebnego Wyznawcy Ś. Kazimierza Krolewica Polskiego z łacińskiego na polskie przetłumaczony przez Chryzostoma Wołodkiewicza, Woyskiego y Pisarza Ziemskiego Zmudzkiego. w Wilnie 1606. w 8ce, k. 4 nlb. i 36 liczb.

Jocher 8624.

Święcki Hist. pam. II 317. — Encykl. Orgelbr. XXVII 768. — Siarczyński Obras II 320. — Encykl. kośc. XXXII 260. — Finkel III str. 1898.

WOŁODKOWICZ Felicjan Filip, biskup chełmski, potem arcyb. metropolita całej Rusi (ur. 1697 † 1778). List pasterski Felicyana Filipa Wołodkowicza, biskupa chełm. ... Datow. w Dermaniu 2 Stycznia 1757 r. fol., k. 2. Krasid.

— List pasterski 1770. fol. Krasid.

— List pasterski... Datowany d. 15 Listopada 1770 r. 1 arkusz. Krasid.

— List pasterski... Datowany w Radomyślu d. 23 Maja W. S. K. 1773. fol., k. 1. Krasid.

— List pasterski... Datowany w Radomyślu d. 16 Lipca 1773. fol., 1 str. Krasid.

— List pasterski... Datowany w Radomyślu d. 2 Sierpnia 1773 r. v. a. 1 arkusz składany. Krasid.

— List ogólny... Datowany w Kupeczowie d. 23 Marca W. S. K. 1775. 1 arkusz składany. Krasid.

— Odezwa... Metropolity całej Rusi 1772. fol. Krasid.

— Ogłoszenie o zamachu na życie króla Stanisława Augusta przez Felicyana Filipa Wołodkowicza. 1771. fol. Krasid.

— Uniwersał... Arcybia. Metrop. całej Rusi o sporządzeniu pismu ludności. Dat. we Włodzimierzu d. 20 Marca 1766. fol., 1 arkusz. Krasid.

— Zalecenie... do dyecezyi względem odprawiania modłów za zmarłego papieża Benedykta XIV. Dan w Radomyślu d. 6 Czerwca 1758. fol., 1 arkusz. Krasid.

— Zalecenie do duchowieństwa... Datow. d. 23 Aprilis 1774. fol., str. nlb. 5. Krasid.

Po łacinie. Krasid.
— Zalecenie... metropolity całej Rusi etc. datowane d. 20 Października 1774 r. fol., 1 kartka. Krasid.

— Status causae z strony Felicyana Wołodkowicza Metropolity y Archimandryty Kijowo-Pieczarskiego przeciwko Jerzemu Koniskiemu Episko-

powi w Unij. nie będącemu, względem dobr. Pieczerska, Cwirkowa... Borsukow i Tarasowicz ziemskich do archimandryi Kijowo-Pieczarskiej przez fundacyę nadanych (1766). fol., ark. 23.

Bibl. w Suchej — Petersb. publ. — Tor. Kop.

(**Wołodkowicz Felic.**). Status causae Jerzego Koniskiego, Innocentego Boddyszewskiego, namiestnika i wszystkich zakonników monasteru Mohylowskiego, przeciwko Felicyanowi Wołodkowiczowi. (1766). fol.

Ob. Koniski.

— Summariusz Dokumentów do Skryptury w Interestie między J. W. Wołodkowiczem Metropolita całej Rusi z jednej, a J. W. Leonem Szeptyckim Lwowskim y Antoninem Młodowskim Brzeskim Biskupami, Jego respective Koadiutorami z drugiej strony toczącym się należących. fol., k. nlb. 6.

Ob. Szeptycki. T. P. N. w Poznaniu.

— Plausus Illustrissimo Excellentissimo ac Reverendissimo Domino D. Feliciano Wołodkowicz Kiowiensium Haliciensium nec non totius Russiae Archiepiscopo, Metropolitaе Włodzimiriensium et Brestensium Episcopo, Kiowo-Piekariensium Abbati etc. ad sollemnem ejus in suam metropolim ingressum a Collegio Nowogrodensi Societatis Jesu tanquam suo fautori... Anno Domini 1763. Vilnae Typis S. R. M. Societatis Jesu. 1763. w 4ce, ark. 2. Rospoczynają wiersze łacińskie. Końcy oda po polsku i inne wiersze polskie.

Uniw. Warsz.

— Monasterium neo restauratum sanctimonialium ordinis Divi Basilii Magni munificentia et studio singularissimo. Zamoscii (1774). w 4ce.

Uniw. Wileń.

— ob. Duńczewski Stan. (Kalend. 1748) — Koniski Jerzy (1766) — Lubiński J. Chr. (Ślady podkowy 1761) — Służebnik (1773) — Szczerowski Tym. (Hasło 1782, Widok 1771) — Szeptycki Leon (Odpow.) — Żeglicki Arn. (1757) — Zwierzchność (1722).

Likowski Dzieje kośc. unickiego I 161—64. — Bartoszewicz w Encykl. Orgelbr. XXIV. — Pełesz Gesch. der Union 1880. — Encykl. kośc. XXXII 259. — Stebelski Ostatnie prace 1877. — Finkel III 1898.

(**Wołodkowicz Franciszek**). Odesłanie Sprawy Urodzonego Franciszka Wołodkowicza Stolnikowicza Mińskiego z Ur: Wołodkowiczową Stolnikową Mińską Potomstwem Jey y Opiekunami. fol. T. P. N. w Poznaniu.

WOŁODKOWICZ Jan. Mowa... 24 Listop. 1775. w 4ce. Czartor.

— ob. Kolleyca (1763).
Wołodkowicz Józef ob. Morykoni Michał (Remanifest 1760).

WOŁODKOWICZ Kazimierz († 1662). Ode Votiva Reginae Caesorum Lindensi, In Prussia Varmiensis Episcopatus; Cum Faedera Polonos inter, & Suecos, Gedani nece terentur, a Partu Virginis, M.DC.LX. 1660. In Hosiano Societatis Iesv Collegio, decantata. A Casimiro Wołodkowicz, eiusdem S. I. Cracoviae, Apud Haeredes Stanisłai Lenczewski, Bertut. Anno Domini, 1661. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwrocie tyt. wizerunek lipy z Matką B. w środku gałęzi.

Jocher 7083 (za Juszyńskim II 340). — Brown Bibl. str. 427. — Niesiecki IX. — Encykl. Orgelbr. XXVII 768. — Encykl. kościelna XXXII 260. — Święcki Pam. II 317—8. Czartor.

Wołodkowicz Krzysztof (i Zofia) ob. Dziedzic J. (Aquila 1652).

Wołodkowicz Mar. ob. Rudnicki J. (Kazanie 1780).

(**Wołodkowicz Michał**) (?). Skarga Instygatora W. X. L. w sprawie z Wołodkowiczem (1777). fol., k. 4.

Czapski (dziś zapewne w Mus. Narod.?).

— ob. Chmara (Użalenie 1777) — Dłużniewscy (Produkt 1790).

Jest to jednakże inny Michał aniżeli ten, o którym wspominał Mickiewicz w Panu Tadeuszu („co rozpędzał esjmi, gwałcił trybunały”) i o którym opowiadają Rzewuski i Chodźko; gdyż tamten miał podobno sginąć 1760 r. (?).

WOŁODKOWICZ (Wołodkiewicz) Mikołaj. Offiara Mikołaiá Wołodkowiczá. Annotacyi Nowego Testámentu. Roku 1601. Márcá 14. dnia wydána. [Dalej cytaty z biblii przez dwie strony, po czym na odwrocie k. tyt. u dołu:] W Wilnie, W Drukárni Janá Kárcaná. Nakładem sámegoż Authorá tych ksiąg.

żek. (1601). w 4cc, k. tyt. i k. 59 nlb. (sygn. A₂-P₃).

Zdaje się, że k. tyt. brakuje, gdyż tytuł powyżej podany wydrukowany jest na karcie A₂ (skoro następna nosi sygnaturę A₁ij). A więc nie ma w egzemplarsu karty A₁.

W przedmowie do czytelnika (k. A₂-A₁) opowiada, że nie był leniwy przeczytać zakon boży i tobie, czytelniku, do porządku czytania nowego testamentu wykład podać. „Tak ten pożytek stąd odniesiesz, iż sporom i poswarkom, które antychrystowie i śludzy ich, będą odszesciępieniami od znajomości prawdziwej nauki słowa bożego, tłumiając naukę ewangelii świętej przez Chrytusa i Apostołów podaną zwykł prajności i sąjstrzenia w ludu bożym czynić, smadnie zabieżeć i odpór przeciwnikom dać będziesz mógł“. Książka jest więc przeznaczona, jak to kilkakrotnie podkreśla, jako środek potrzebny do dysput religijnych. Na końcu przedmowy tłumaczy, iż księgi Objawienia św. Jana opracował osobno i nie łączył ich wykładu z annotacjami do innych ksiąg biblijnych. Dat. „z majętności mojej w ziemi śmudzkiej leżącej s Ugian R. P. 1601 Marca 14 dnia“.

Antor jest więc ewangelikiem (lutrem czy kalwinem? to trudno poznać s tekstu, w żadnym razie nie socynianem, gdyż Trójcę uznaje). Wykłada czyste Pismo św., do tradycji nigdzie się nie odwołuje, s kościołem katolickim jednak nigdzie wyraźnie nie polemizuje.

Od k. B rozpoczyna się sam tekst z napisem: Offiara Annotacyi, ktore w sobie mają wykład pismá Świętego Nowego Testamentu, wedle porządku obiecań: Przez mie Mikołajá Wołodkowicá napisana y wydána.

Są to wypisy licznych ustępów z N. Test. (ewangelie, listy i akta apost.) ze wskazaniem, gdzie i jak ich szukać należy. Wypisuje ustępy mogące mieć wagę w dysputach teologicznych i próbuje je wyjaśniać. Szereguje je alfabetycznie, s więc: Anioł, Apostołowie, Anna prorokini wdowa, Antychryst, Bóg, Bogactwa, Bojaśń boża, Balwaniska itp. W wykładzie przebija się czasem pewna tendencja np. „Porządnie y uczciwie to jest bez pompy, ceremonii nie potrzebnych, sukody i ciężarów wielkich, wszystkie rzeszy mają być sprawowane w kościele albo w zgromadzeniu bożym I Kor: 14 w. 9“. Tego by ówczesny katolik tak nie ujął.

Od k. O₂-P₂ (na 4 k.) idzie wykład Objawienia św. Jana s osobną „Przedmową“, w której tłumaczy, dlaczego miejsca s Objawienia potraktował osobno i krótko: „bo gdziebym każdego słowa tajemnego i figur wykład czynić i opisował, tedy

bym musiał wielkie księgi o tym napisać i dowody starych proroków świętych przywozić“. — Na karcie ostatniej wyjaśnia znaczenie użytych w cytatach skrótów. Po czym: Dokończenie tych książek.

Na egzempl. Czart. sześć gwiazdek ręką Załuskiego i dopisek: Dissident.

Jocher 2513. — Krassowski Wilno IV 148. — Maciejowski III 454 (błędny opis).

O autorze nic bliżej nie wiadomo. Niesiecki IX 412 wyraża się tylko ogólnikowo: Jan i Mikołaj Wołodkiewicz s w ka. żmudz. ludzie znaczni. Czartor.

(Wołodkowicz Tadeusz). Kommissya Do rozsądzania Sprawy Urodzonego Thadeusza Wołodkowicza Krayczego Wwdztwa Mińskiego z Wielmożną Burzyńską Woiewodziną Mińską. (1774). fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

— ob. Proszynski (Odpowiedź).

Wołodkowicze ob. Chmara (Odpowiedź 1780) — Janowski L. (Sprawa 1778) — Klonowski Stan. (Żal 1779) — Piasecki Ad. (Sprawa 1784) — Poźniak (Wykład 1787) — Sawińscy (Sprawa 1785).

Wołodkowiczowa Karolina z Brzostowskich ob. Marewicz Winc. (Żona 1798).

(Wołodkowiczowa Katarzyna). Produkt od kredytorów na przeciw W. J. P. Nornickiemu pisarzewiczowi skarbowemu W. X. L. J. W. J. P. P. Onufremu ojcowi, Mikołajowi i Ludwikowi synom, Angieli i Brygidzie córkom Korzeniewskim kasztelanom zakroczymskim, Mikołajowi Iunoszy i samey Imci Piaskowskim podkomorzym krzemienieckim małżonkom (1780). fol., k. 2. Jagiell.

Wołodkowiczowa Zofia ob. Dziedzie Jan (1652) — Wojniłowicz Michał (1679).

Wołodkowiczowna Felicjana ob. Nowodworski Felicjan (Kaz. na oblócz. 1755).

WOŁODZKO. Apparocchio di novi giorni precedenti alla festa della nativita di Maria Virginia, che si celebra ogni anno nella chiesa di SS. Sergio, e Bacco de Monaci Basiliani Ruteni. Roma 1765. w 8cc.

(Wołodzko i Bernowicz). Od Wołodzki, Bernowicza i dalszych wszystkich kredytorów Próba pewności de-

krety exdywizorskiego, tanquam post pleno jure victum in fama perduellem. fol., k. 3. Jagiell.

WOŁODZKO Apolinary. Użalenie Urodzonego... starosty Rudnickiego do Prześw. Zgromadzonych Stanów na rezolucyę prześwietney Rady za memoriałem Ur. Kamińskiego podstarosty Lidzkiego wydaną. fol., k. 2. Czartor.

— Odpowiedź na zażalenie... fol., k. 1. Czartor.

(Wołodzko Kazimierz). Sprawa W. I. P... Star. Krzywicz. z W. I. PP. Krasińskimi starościna i starościami nowosielskimi o wyznaczenie sądu starościńsko kommissarskiego, lub też o naznaczenie urzędników, ad satisfactionem dekretem wprzody Tryb. a potom na skutek onego ex dywizorskiemu (około 1790). fol., k. 2 nlb. Zieliń.

— ob. Hertyk F. (1798).

(Wołodzko Marcin). Sprawa WW. JPP. Marcina, Józefa, Wincentego i Onufrego Wołodzkow Pisarzewiczow Ziem: Oszmiań: przeciwko WW. JPP. Wincentemu i Antoniemu Braciom, Maryannie Siostrze Milkowskim, Helenie z Milkowskich Jundziłłowej, Petronelli z Milkowskich Jundziłłowej, Bogumile z Milkowskich Dowgiałowej. Po Dekrecie Ziem: Oszm: Extrakadencyinym 1798, 9bra 20. dnia zapadłym, i appellacyi od onego przez WW. Wołodzkow uczynioney. (1799). fol., k. 4 nlb.

Uniw. Wileń.

— ob. Milkowscy (1798).

(Wołodzko Tad.). Sprawa WJP. Tadeusza Wołodzki Porucznika Pancernego W. Litew: z WJP. Michałem Niezabitowskim Chorążym Woysk Koronn: zeszyłych Teodora y Konsolaty z Gimbutow Niezabitowskich Kasztelan: Nowogródz: Successorem, oraz z Wierzytelami. (1790). fol., k. 6 nlb.

Uniw. Wileń.

Woloszczyzna (Wołosza, Wołoska ziemia) ob. Agrippa Wacl. (1553) — Beschreibung (1576, 1699) — Bielski M. (Sprawa rycerska 1569) — Błażewski M. (Tłomacz rokoszowy 1607) — Bojanowski J. (Naumachia 1622) —

Bzowski J. (Chorażew saurom. 1621) — Carra (1777, 1789) — Costin Mikołaj — Costin Miron — Doziteusz, metr. suchawski (Psalt. 1673) — Gebhardi (Geschichte 1788) — Gorecki L. (Descriptio belli 1578, Beschr. 1578) — Gossan Stan. (wiersz na cześć Stan. Augusta) — Gratiani (De J. Heracl. 1759) — Gwagnin (1584) — Hasius (Kazania 1622) — Histoire (1777) — Joppecourt (1620) — Italicus (1538; ob. Sacharinus 1531) — Iwonia (Wahrh. Beschr. 1576) — Kędziński B. (Wiadomość o wierze w Woł. 1774) — Krzycki And. (Threnodia 1531) — Łasicki J. (Historia 1578) — Miaskowski Kaz. (1622) — Mikosza J. (1793) — Mołdawia — Multany — Operationi (1686) — Orzechowski B. (1622) — Ostroróg Jan (Wojna wołoska 1622) — Otwinowski Jar. (1601) — Paprocki B. (Opis 1578, Panosza 1579) — Parmeno — Paszkowski M. (Chorażew 1621) — Petrus Palatinus — Petrycy J. (1624) — Polidamus (De victoria 1532) — Poradowski Krz. (Bitwa 1630) — Posel z Wołoch (1621) — Possewin (Opera 1595) — Rej (Zwierciadło; tu wierszyk o Wołochach) — Resolutio (1601) — Sacharinus (ob. Italicus) — Sarnicki Stan. (Statuta i metryka; tu pacierz po wołosku, a wiec jeden ze starszych tekstów wołoskich druk.) — Tarnowski Jan — Uchwala Sejmu piotr. (1533) — Valachia — Walter (Brevis ac vera descr. 1599) — Zamojski Jan — Zbigniewski (1621) — Żernicki Wacław (Encomium 1628).

Rogalski Dzieje księstw naddunaj. 1861. — Łukasik Poleka w literaturze rumuńskiej (w „Przeglądzie Współcz.“ 1937 nr 4). — Panaitescu w Pamiętniku Zjazdu Kochan. 1931 str. 167 (L'influence de la litter. polonaise sur les Roumains). Tu o wpływie Kochanowskiego, Bielskiego, Twardowskiego. — Finkel II str. 1245—7 oraz III str. 1974.

Zbiory kronik wołoskich wymienia Finkel-Maleczyński Bibliogr. 2 nry 8810, 10516, 10553.

Wołowicz ob. Wołowicz.

WOLPHAGIUS Jakub, Polonus. Theses Theologicæ de ecclesia, quas... sub praesidio... Amandi Polani à Polansdorf,

SS. Theol. Doct. et prof. ord... praeceptoris sui... ad 28 diem Januarii publice disputandas proponit... Jacobus VVolphagius Polonus. Basileae, typis Jac. Foileti 1602. w 4ce, k. 12.

Ded. Andr. Leszczyńskiemu. Jest tu wiersz Joh. Musonii.

Wotschke w Aus Posens Kirchl. Verg. 1914 str. 32. Bibl. bazył.

— ob. Polanus.

VOLPI (Vulpus) Józef Soc. J. Breve compendio della vita de' Santi Torribio Mogrobesio Giacomo dalla Marca Agnesa di Monte Giaciano Pellegrino Laziosi Giovanni dalla Croce Francesco Solano Luigi Gonzaga Stanislao Kostka. Estratto dagl' Atti autentici della loro Canonizzazione dal Padre Giuseppe Rocco Volpi della Compagna di Gesu'. Edizione seconda accresciuta dall' Autore. Inter Sanctos fors illorum est. Sap. 5. In Roma, Nella Stamperia di Antonio de' Rossi. 1727. Con licenza de Superiori. w 8ce, str. 56. Jagiell.

Wolrab Jan, drukarz i księgarz poznański.

Łukaszowicz Obraz Poznania II 37 (sestawił dzieła, jakie drukował). — Wojciechowska Z dziejów książki w Poznaniu 1927 (obszernie omawia jego działalność).

Wolsaeus And. ob. Aquila (1725).

Wolscy ob. Białopiotrowicz (Uwagi) — Jabłonowski J. A. (Tabulae 1748; tu genealogia rodu Wolskich) — Leddecki Ant. (Żywot św. Wojciecha 1768).

Wolska Mikołajowa marszałkowa koronna ob. Opaliński Łukasz (Mowa na pogrzebie, w Pisarskiego Mowca).

Wolska Barbara Woynianka ob. Korsak Jan (1621).

Wolski kościół ob. Wędrychowski Jan ks. (Memoryał 1764).

Wolski Adam ob. Romanus Adrian (1596) — Sistovius Stanisław (De multiplicibus 1597).

Wolski Angustyn Maciej ob. Wolski Maciej Augustyn.

WOLSKI Chrystyn ks. reformat. Cien Smierci Herbownego Leliwy Dzielnością Dostatecznie Oswiecony Wielmożny S. P. Iey Mosci Pani Maryanny z Ielcow Starzechowskiej Stolnikowy Zyda-czowskiej Świątobliwie Chwalebnym

Zyciem Precz Rugowany Dedukcyą Káznodzieyską W Kosciele Przemysłkim Bráci Mniejszych Świętego O. Franciszka Reformátow, Przez X. Chrystyna Wolskiego tegoż Zakonu, W Kátedrálnym Kosciele Przemysłkim natenczas Káznodzieię z Ambony Upatrzoney A ná Roskaz Iáśnie Wielmożnych Sykcessorow, Zá wyráżnym Przelózonych Zákonných Swiatem Swiatu do Uwági Podany Roku ktorego Swiatłość w Ciemnościách zaiáśniała. 1744. [Tu ozdobna linia]. w Drukarni Akademii Zámoykskiej. fol., k. tyt. i k. 15 nlb

Na odwr. herbowne klejnoty Leliwa, Jelce, Rogala, Niecznoja, Podkowa, kunsztownie ze sobą złączone, i wierszyk polski.

Dedyk. Janowi i Annie z Starzechowskich Krasickim, kaszt. chełm. (na 5 str.) oras impr. biskupa J. Eust. Szembeka.

W kazaniu szczegóły genealog. do rodziny Krasickich; o zmarłej niewiele, i to ogólniki. Bawor. — Dzików — Jagiell. — Krasiań. — Ossol. — Uniw. Lwow.

WOLSKI Feliks Alojzy, proboszcz kijański. Kazanie o Ś. Barbarze, w dzień urocz. obchodów imienia Xżny Barbary Sanguszkowej Marsz. W. WXL. miane w Lubartowie r. 1777. w 8ce, ark. C₂. Zieliń.

WOLSKI Felicjan. Sprawa WW JPP. Felicyana Wolskiego Woyskowicza Smoleńskiego i Tadeusza Haciekiego Adwokata Nowogródzkiego Przeciwno W. JP. Kazimierzowi Pietraszewskiemu Adwokatowi Powiatu Wołkowyskiego (1799). fol., k. 8 nlb.

Dopis.: M. Zaleski. Uniw. Wileń.

— ob. Pietraszewski Kazimierz.

Wolski (Wolscius) Franciszek (I) ob. Bassaeus Alb. (Observationum 1567).

WOLSKI (Wolscius) Franc. (II) reformat († 1685). Inscriptie Siedmią Pior Herbownych, Od Zmarły ręki Iáśnie Wielmożnego Iego Mości Pána, P. Franciszka Bernarda Z Wielkich Konczye, Mnishka (sic) Kásteláná Sądeckiego, ná ostátnie Valetę wyrázone; A ná wieczną pamięć niesmiertelnych Cznot przy początku Aktu Funeralnego w Zamku Siedmpioro Dukielskie. Przez X. Franciszka Wolsciwsa, Ordinis Minorum Reformatorem S. Francisci. Konwentu Krakowskiego Káznodzieie Kazaniem

pogrzebnem Pvblikowane. Roku Páńskiego, 1662. Dniá 13 Lutego. w Krakowie, W Drukarni w Wdowy y Dzie-dźców Fránciszka Cezárego, I. K. M. Typogr. (1662). w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwr. herb Mnishków (sic) i wiersze. — Dedyk. Ursuli Teresie księżnie na Zbarażu i Wiśniowcu. (Była córką kaszt. Franc. Mnishka). Dat. ex cella ad S. Casimir. 16 martii 1662.

W kazaniu dużo szczegółów do życia Mnishka. Miał stopnie w cudzoś. akademiach deferowane. Był erudytą w medycynie, polityce, historii. Miał bibliotekę, nawet vitam cum libro clausit. Podesza rokossu stał przy panu. Sublewował ubogich na Trybunałach swym kosatem. Ukraińcom z domów swych wojną wygnanym majętności i intraty rozdawał itp.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— **Mons Pietatis, Abo Gora Karmelw** w Górę Pobożności przemieniona, w ktorej nieoszácowane Summy depozytowane, Cnot y Zasług y Przykładow Seráphinskiej Pány Maryey Magdaleny de Pazzis Kármelitki: Ná wyplácenie długow Oyczyzny zádłużoney, y Duszy obwinioney, pokázuie Kazaniem przy Wroczytosci Kánonizácyey iey, w Kosciele Pány Naświętszey ná Piasku Oycow Kármelitow Regul: Obseru: Dniá 3. Listop. Przy Ewángeliey Nádzielney o długách talentowych, Miánym. X. Franciszek Wolsciw, Ord: Minor: Reformatorem Káznodzieia. [Tu linia]. W Krakowie, W Drukarni Stá-nisława Piotrkowczyka, I. K. M. Typogr. R. Roku Páńskiego, 1670. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwr. herb (Zam.) i dedykacja Gryszeldzie Wiśniowieckiej, dat. w wielickim klasztorze 17 list. 1669. — Na końcu aprobata H. Liberiusa.

Jocher 4817 i 8547.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— **Piasek Święty, Sławny, y Cudowny**. Bo od Przenaswiętszey Panny Maryey Obrány, wlubiony, obiaśniony, Abo Kazanie O Obrázie Cudownym Panny Przenachwlebniejszey, Ná Mieyscu Piaskiem názwanym; przy Kosciele, y Klasztorze Krakowskim, Wielebnych Oycow Kármelitow Antiquae Obseruan-

tiae dziwnie Słynącym: Przy Wroczy-stey Oktawie Visitationis B. V. Mariae Przed tymże Obrázem; gdy po zbuzrzeniu woennym, Fabrykę Kosćioła y Káplce promowano: miáne. Od X. Franciszka Wolsciwsa Reformata Zakonu ś. Kazimierza w Krakowie Káznodzieie. Roku M.DCLXI. (1661). Dniá 7. Lipcá. A ná żądanie Nabożnych niektorych wydrukowane. Cum Licentia Superiorum. W Krakowie, W Druk: Wdowy y Dzie-dźców Fránciszka Cezárego, I. K. M. Typogr. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. str. obrazek M. B. i sześciowiersz polski. — Kazanie przepelnione łaciną, bez treści. Na końcu: Imprimatur Hier. Liberius censor.

Jocher 8884 (ma mylnie: Prorok święty 1664). Obacz Rychłowski Franc. (1661).

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasiań. — Raczyń. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— **Podkowa Przy kreście dopędzo-nym odpádaiąca á do Boskich przonieśiona ręką, Kazaniem przy Exequiach Iáśnie Wielmożney Iey Mści Paniey P. Angele Febroniey z Koniecpola Wielopolskiej, Xięzny Poryczkiej. Stolnikowey Koronney, Bieckiey, Bohenskiej, &c. Stároścíncy, Przez X. Franciszka Wolsciwsa, Reformátá, Káznodzieię Konwentu Krakowskiego, Pokazána, W Kosciele Bieckim Oycow Reformátow, Dniá 18. Wrześniá. Roku P. 1663. W Krak: V Wdowy y Dzie-dźców Fránciszka Cezárego, I. K. M. Typ. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.**

Na odwr. herb Stary koń... i wierszyk. — Dedyk. Janowi Wielopolskiemu, dat. w Krak. klasztorze 15 oct. 1663. Tu wspomina o jego pielgrzymce do Loretu.

W kazaniu kilka szczegółów o zmarłej. Jej stryjem był hetman Stan. Koniecpolski. W młodych latach została powołana do Boga. Była nadzwycasaj miłosierna, nie znośiła skwierku poddanych. Książki nabożne wertowała. Jak we wszystkich jego kazaniach, tak i tu pełno łaciny i erudycji czerpanej z drugiej ręki (Corn. a Lapide, Sandaeus, Flores Capucinatorum). Bawor. — Bibl. w Suchej — Castwert. — Dzików — Jagiell. — Krasiań. — Stan Neyman w Genewie — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— Supplement Fvneralnego Apparatu Dla Szwedzkiej Oppressiey niepropor

cyonalnego. Przewielebnemu Sławney Pamięci Jego Mosci X. Szymonowi Starowolskiemu, Kánonikowi Káthedralnemu Krákovskiemu, Kántorowi Tarnowskiemu &c. Z małą Frequencyą, lecz z wielką wszystkich kondolencyą Pogrzebionemu, W Káthedralnym Kościele Krákovskim, Anno 1656. Die 6. Aprilis. Przy którym Akcie zniechęną Appárencyą Supplementował, Kazaniem Pogrzebnem. X. Franciszek Volsciva, Káznodzieią Zakonu Bráćiey Mniejszych Świętego Franciszka Reformatorów. A ná żądanie niektórych Przyjaciół Clarissimae Memoriae Viri, cum licentia Superiorum, do Druku podáne. W Krakowie, V Wdowy y Dzieńców Fránciszka Cezárego, I. K. M. Typogr. Roku Panskiego, 1658. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb. (sygn. D₄).

Na odwr. k. tyt. herb i 4-wiersz łac.

Dedykacja typografa i bibliop. Jana Paw. Cezarego Mikołajowi Oborskiemu sufr. krak.

Kazanie pogrzebowe, napisane jak najbardziej makaronizującym językiem, a co do treści puste. Konkretnych szczegółów prawie że nie podaje. Nazywa zmarłego polskim Vegecjuszem, Lipsiusem, Tacytem, Salwianem, ale dzieł jego bliżej nie omawia. Pisze, że wizytował dużo exoticas bibliothecas, a monumenta swego sarmackiego ingenium zostawił po drukarniach rzymskich, antwerpskich, weneckich... ku wielkiej naszej Sarmaciej sławie. U dworu miejsca nie miał, ale popierali go Mik. Wolski, marsz. kor., Tomasz Zamojski i Jakub Zadaik, u których w łasce opływał. Podnosi jego hojność i miłosierdzie dla ubogich. Robi aluzję do jakichś „resolucyjnych słów“, które i samych dochodziły i do podziwienia przywodziły nieprzyjaciół w te straszliwe ojczyzny, Korony, Krakowa i Kościoła paroksymsy — (aluzja do najazdu szwedzkiego).

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Czetw. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Potocki w Raju — Uniw. Wileń. — Warsz. powss. — Wilanowska.

— ob. Koralewicz (Addytament do kronik 1722 str. 147).

Bandtkie Hist. druk. 463. — Przyłęcki Pam. o Koniecpolskich. — Dzienn. Warsz. 1829 XVI 172. — Encykl. Orgelbr. XXVII 728. — Wilczyński Klasztor św. Kazimiersa 1893 str. 179—80. — Encykl. kośc. XXXII 238.

Wolski Honorat ob. Reżański Dom. (Oratio 1784).

WOLSKI Jakub reformat. Alphabettum Dogmaticum. Per A. R. Patrem Jacobum Wolski, Ordinis Minorum S. P. Francisci Reformatum, Provinciae in Majori Polonia Patrem S. Theolog: Lectorem, & Praedicatorum Emeritum. Collectum. Anno Domini 1731. Cum permissu Superiorum. [Tu linia z gwiazdek]. Posnaniae Typis Academicis. w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 170, k. 1 nlb.

Na odwr. herb i wierszyk. Dedyk. Francisco Kasnowski, episcopo Domitop., po czym cenzury i aprobaty.

Jest to słownik alfabetyczny spornych kwestii teolog. Zaczyna Altare, Arbitrium Liberum, Baptismus, Caput ecclesiae, Concilia... itd. — Pod każdym hasłem zestawione krótko i popularnie dowody (głównie z Pisma św. i pisarzy kośc.) za stanowiskiem katolickim; a zarazem zbite „objectiones haereticorum“. Przesnaczone na użytek stanu duchownego.

Janocki Lexicon I 177.

Dzików — Jagiell. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Installacya Na Nowe Nowosiedlin Gospodarstwo Dwoch Serafinów Seráfickiego Doktorá Bonawentury S. tudzież Zacheusza pokorą máłego Seráfickiego Pátryárchy Franciszka S. przy Solenney Introdukcyi Oyców Reformatorów Prowincyi Wielkopolskiej do Nowego Konwentu Węgrowskiego Promulgowana Przez Xiędzą Jákuba Wolskiego, Zakonu S. Fránciszka Strictioris Observantiae Reformatá teyż Prowincyi Definitorá, Świętey Theologii Lektorá W Niedzielę piątą po Świątkách, w dzień Poświęcánia Kościoła oraz przy Uroczystości Bonawentury Świętego, z Dozwoleniem Stárszych. Roku Páńskiego M.D.CC.XV. (1715). Dniá XIV. Lipcá. W Warszawie, w Drukárni J. K. M. w Kollegium Oyców Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 16 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Ślepowron, po czym dedykacja Jan. Bon. Krasinowskiemu, woj. płockiemu, podpisana przez Jak. Wolskiego.

Jest to kazanie, zakończone przez dwa epitafia, na facjacie w kościele farnym wyryte. — Od k. C, idzie drugie kazanie pt.: Exhorta Albo Mowa Przy teyż Solenney Introdukcyi... Miane przez X. Mansueta Leporiniego, Zak. Br. Mn. św. Franciszka Reformatá... R. P. 1715. Dnia 14. Lipcá... (sajmuje k. 4). — Na ost. k.: Imprimatur Bartol. episc. posn.

Dzików — Uniw. Warsz.

— Konsekracya Kościoła Duchownego Przez Naywyższego Dusz Ludzkich Biskupa y Pasterza Dvcha Świętego Odprawiona, W Świętą Świąteczną, przy poświęceniu dwoch Kościołów, Fárnego y Oyców Reformatorów w Węgrowie Ogłoszona. Przez Xdzá Jákuba Wolskiego, Zakonu S. Fránciszka Strictioris Observantiae, Prowincyi Wielkopolskiej Reformatá. w Konwencie Warszawskim S. Theologii Lektora, z Dozwoleniem Stárszych. Roku Páńskiego 1711. Dnia 26. Majá. [Tu ozdobna linia]. W Drukárni Wárszáwskiej OO. Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 16 nlb.

Na odwr. herb Korwin (z wierszykiem). Dedykacja J. Bon. Krasinowskiemu, wojewodzie płockiemu. — Samo kazanie bez treści. Jocher 9098.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Dzików — Krasin. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— Męka Pańska trzema adumbrowana allegoryami Imci X. Jakuba Wolskiego zakonu O. S. Franciszka. (2 części). w Poznaniu w Drukarni Akademickiej 1731. w 4ce, k. 6, str. 96 i 180.

Jocher 4640.

Raczyń. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Proces Beatyfikacyi Błogosławionego Jana Franciszka Regis Societatis Iesu Na Ambonie Wywiedziony Przez Przewielebnego w Bogu Jego Mości Xiędza Jakuba Wolskiego, Zakonu S. Franciszka Strictioris Observantiae Reformata, teyż Prowincyi Definitora, Świętey Theologii Lektora, Gwardiana Warszawskiego. W Warszawie. Roku Panskiego 1716. Dnia 6. Listopada [Tu ozdobna linia]. W Warszawie. W Drukarni Coll. Societatis Jesu, 1718. w 4ce, k. tyt. i k. 10 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Krasnodębskich Krzywda i sześciowiersz. — Dedyk. Kasim. Krasnodębskiemu sędziemu drobiickiemu (na 3 k.), pełna makaronizmów i pochlebstw. Podpisana: typographia Coll. Vars. S. J.

W kazaniu gloryfikacja błog. Fr. Regisa; głównie przykłady jego pobożności i posłuszeństwa ustawom zakonu.

Czarnecki (Bawor.) — Uniw. Warsz.

Wolski Jan (I) uczeń z bursy Jeruzalem ob. Locher (1522).

Wolski Jan (II) ob. Canonherius (Flores epitaph. 1613, 1627; tu jego nagrobek).

Wolski Jan (III) z Podhajec, stud. w Wireburgu ob. Romanus Adr. (1596).

Wolski Jan (IV) stud. Akad. ob. Chłapowski M. (Gratulatio 1610).

Wolski Jan (V) superintendent cła generalny ob. Anzelm św. (Elucidarius dialogicus 1625 — ob. t. XII 180).

Wolski był tylko wydawcą dziełka św. Anselma.

Wolski Jan (VI) kanonik poznań. ob. Szybnerowic J. (1655).

Wolski Jan (VII) terrae Vielun. thesaur. ob. Wolski Kaz. (Vindiciae 1695).

WOLSKI Jan (VIII) Soc. Jesu, syn Jana (ur. 1659 † 1729 w Inowrocławiu). Dni Pankie Słonecem Boskiego Słowa Wypogodzone. To jest Kazania Na Niedziele Cálego Roku Przez X. Jana Wolskiego é Societate Iesu Wydane. Roku pánującego w obłoku przyiętego Ciála Słóńca Spráwiedliwości 1714. [Tu w ozdobnej ramie rycina klasztoru częstochowskiego; górą na horyzoncie obraz Matki Boskiej Częstochowskiej]. Haec dicit Dominus qui dat solem in lumine diei Jerem: 31. vers: 35. W Drukarni Iásney Gory Częstochowskiej. [Tytuł w ozdobnej ramie]. fol. k. tyt. i k. 3 nlb., str. 354.

Na odwr. k. tyt. herby i dwa wierszyki. —

Dedyk. Elżbięcie z Lubomirskich Sieniawskiej (na 5 str.), po czym cenzury A. Miaskowskiego i I. T. Josefowica.

Rozpoczyna kazanie na dzień N. Lata, po czym idą kazania na niedziele i na święta kościelne. Język kazań makaroniczny, treści konkretnej nie ma. Przewodnią myślą jest obrona śarłowej pobożności. „Zgubiliśmy Boga w świętej wierze, bośmy nie wedle świętobliwości, nie wedle prawidła tej wiary żyjąc Boga obrazili. Jeżeliśmy go gdzieś, tedy w Sakramenciech znaleź mogli, a wielu nas śło, świętokradzko onych żczywa. Spowiedzi nasze nieszczere... komunie także... nieusznanowanie ołtarsa...“ itd. (str. 20). Na str. 216 ujmuje się za obóstwem po miastach. Ale w ogóle stosunków polskich nie uwzględni. Cytując tysiące przykładów budujących lub gorszących, polaków nie cytuje. Na str. 203 powołuje się na Kromera, opisując, jak staw jakiś biesy opanowały, ale po odbyciu procesji udało się diabła wypłoszyć.

Jocher 4491.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Lwów. — Uniw. Wileń.

— Dni Wybranych Sług Boskich, Janaścią (sic) przykładnych Cnot swoich Swietne, y Odswietne. albo Kazania Na Święta Calego Roku przez X. Jana Wolskiego Soc: Jesu Roku Pána nad Pány w służney postaci wyniszczonego. 1728. Wydane. In splendoribus Sanctorum genui Te. [Tu ozdobna linia]. We Lwowie w Drukarni Collegii Societatis Jesu. (1728). fol., k. tyt. i str. 425.

Na odwrocie imprimatur J. T. Josephowica i M. Trampezyńskiego.

Są to kazania na święta różnych świętych, m. i. i polskich (św. Wojciech str. 161, św. Stanisław str. 182). Kazania bez większej wartości i mało interesujące treści. Są za to pełne erudycji z książek budujących czerpanej. O stosunkach polskich, na które kaznodzieja patrzy, prawie że nie wspomina. Na str. 248 z okazji św. M. Magdaleny wypad przeciw włosom pudrowanym u pań, czym się ogromnie gorszy. Są też kazania okolicznościowe, jak na poświęcenie katedry lwowskiej (str. 270) lub podczas komisji lwowskiej (str. 418). Jocher 4505.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Tropheum Polonae Themidis, panegiricus Stanis. Kraiewski Decano Cathed. Gnesnensis. Cracoviae, 1687. fol. Cytuje Niesiecki.

Święcki Hist. pam. II 322. — Brown. Bibl. pis. 427. — Encykl. Orgelbr. XXVII 728. — Encykl. kośc. XXXII 237.

WOLSKI Jan Franciszek. Cursus philosophici Vladislavianae fundationis. Disputationes ex scientia naturali, octo libris Physicis Aristotelis duobus de Coelo ac mundo, & totidem de ortu ac interitu Rerum correspondentes. has divina favente gratia, in Alma ac florentissima Academia Cracoviensi Schola generali. Joannes Franciscus Wolski Sacrae Sedis Apostolicae Prothonotarius, eiusdem cursus auditor, publicae disputationi exhibuit ad diem Septembr. Anni M.DC.XXXV. Cracoviae, in officina Typographica Fr. Caesarij. (1635). fol., k. 24 nlb.

Ded. Henrico Firley de Dąbrowica Episcopo Posn.

Na odwrocie tytułu wielki miedzioryt herbu. Dysputacji jest 18, po czym wiersz: Certamen Minervae a Joan. Cynerski Rachtamovio... i Nouteticon Joanni Wolski a Math. Bursowicz.

Jagiell. — Krasid.

— ob. Bursowicz M. (Favens 1635) — Canevesi Tom. (Protymia 1635) — Cynerski J. (1635) — Gorczyński M. (Promota 1661) — Rutka T. (Maria 1665) — Serafinowicz J. (Epikr. 1635) — Strzyżowski J. (Mnemos. 1635).

WOLSKI Jan Kazimierz, pisarz grodz. Manifest Obiásniący Boga Záciimiący bezbożnego Atheusza, Kázimierzá Łyszczynskiego, Iásnie Wielmożnemu I. Mści Pánu Ianowi Kazimierzowi Sapiezie Hrábi ná Bychowiu, Dąbrowie y Zásłáwiu, Woiewodzie Wileńskiemu, Hetmánowi Wielkiemu W. X. Litewskiego, Wolpiańskiemu, Oniksczańskiemu, Łowaryskiemu, Rákáńciskiemu &c. &c. Stároście, Iáko żarliwemu honoru Boskiego Promotorowi, Przez Ianá Kázimierzá z Rusinowá Wolskiego, Pisarz Grodzkiego y Podczászego Woiewodztwá Wileńskiego, Ofiarowany. Roku: w ciele światu obiáwionego Boga 1689. [Tu linia]. w Warszawie, w Drukarni Collegium Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. tyt. herb i dwuwiersz; po czym dedykacja wojewodzie Sapiezio.

Omawia szeroko dowody istnienia Boga „w Trójcy św. jedynego“ (ens absolutissimum, perfectissimum in omni genere perfectionis). Powołuje się na cuda stwierdzone przez Stary i Nowy Testament. „A ty obmierzły kłamco piekła i aniołów existenciam negas“. O tę ksywdę trzeba tobie, narodzić polski, na terazniejszym ująć się sejmie. Stań się chwalebna o ariach konstitucja, a cóż Atheistae? Napisz o ateistach prawol Trybunał W. X. Lit. pokazałby był gorliwości swojej documentum, gdyby był ex spiritali foro odeślany. Nie czekajmy, póki się sam P. Bóg ksywdy swojej mści nie będzie.

Czartor. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

WOLSKI Jerzy, S. J. Sanguis Non Sitiens Sanguinem olim Extingvendae Sanguinariae Bacchi siti, a Boleslao Profusus. Nunc demum ante-cinerali Dramate a Perillustri, Magnifica, ac Praenobili Sarmatico-Tulliana Palaestra, Collegij Varsaviensis Societatis Jesu, in Venceslao Bohemiae Duce, Lechaeo iuncto Sangvini, Praesentatus Anno, quo, Extincta Mortalium sitis Sangvine ejus, cujus Nece Salvi facti Sumus 1719.

Die 18. Februarij. Typis Collegii Varsaviensis Societatis Jesu. fol., k. 2.

Program widowiska szkolnego, osnutego na męczeństwie św. Wacława.

Nazwisko autora dopisane na egzemplarsu. Notatka ks. St. Bednarskiego.

Bibl. jez. w Rzymie.

WOLSKI Ignacy Soc. J. Kazanie, osobę Boga y króla za dwie sprawiedliwości pobudki Trybunału koronnego sędziom stawiające, w dzień zapocznania się Trybunału koronnego prowincyi wielkopolskiej w kościele farnym piotrkowskim miano a pod obronę y Imieniem Iásnie Wielm. Imci Pana Antoniego z Małachowic Małachowskiego, starosty Ostrołęckiego, Tryb. kor. marszałka. 1766. w 8ce. Uniw. Kijow.

— Mowa O Uszczęśliwieniu Królestwa Polskiego przez nauki y Nieomylnym uszczęśliwieniu Nauk Za Pánowania Nayiasnieyszego a Naymędrszego Stanisława Augusta Króla Polskiego Litewskiego Ruskiego Pruskiego &c. Xiążęcia. w Dzień przeniesienia S. Stanisława Biskupa Jmieniowi Nayiasniejszego Pana poświęcony oraz uroczystemu Szkół Piotrkowskich zapoczęciu wyznaczony. Językiem łacińskim w Kościele Piotrkowskim S. J. Miana. Przez X. Jgnącego Wolskiego Krasomostwá Náuczycielá. A zá nálegájących rozkazem ná ięzyk Polski Przelozona. Oraz Jasnie Wielmożnym, Wielmożnym Prześwietnego Woiewodztwa Sieradzkiego Senatorom, Urzędnikom, Ziemianom Pod czas Obrad w Szadku publicznych Jmieniem Piotrkowskiego Collegium Ofiarowana. Anno 1764. w 8ce, k. tyt. i k. 29 nlb.

Dedykacja do senatorów, urzędników i siemian woj. sieradzkiego (6 kart) od Kolegium S. J. (Wymieniono po nazwisku z górą 40 osób). Zawiera ta dedykacja dużo pochwał Stan. Aug. jako jedynomyślnie „przez was wszystkich głosu i serca wybranego“.

W mowie wykazuje, jak wszystkie państwa ościenne starzają się o podniesienie nauk. Wymienia nazwiska ludzi sławnych nauk w dawnej Polsce. Ale Polsce dzisiaj potrzeba nauk i mowa żywi nadzieję, że to Stan. August spełni. Słów „przywrócić cięla nauk słuchaj polska młodzieży“.

Jagiell. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

(Wolski Ign.). Sprawa JP. Ignacego Wolskiego Skarbnika Wtwa Nowogródz: z W.W. J. P. Władysławem Mińskim, Janem Sagaylo, Janem Symonolewiczem i Janem Sokołowskim Palestrantami Lidzkiemi. (1798). fol., k. 3 nlb. Dopis.: Sam aktor indukował.

Uniw. Wileń.

— ob. Kijuc (1797) — Sagajlo J. Wolski Joachim ob. Bielski.

WOLSKI Józef Paweł. Oraculum arboris Dambscianae Stirpe Dodonea praestantius. Illustrissimo et Reverendissimo Domino D. Stanislao. a Lubraniec Dambaki Post Chelmensis, Luceo-rienses, Plocenses Infulas, inaugurato Cracoviensi Episcopo. Sub ipso Honore sui ingressu vocale. Authore ipsa Nominis sui Magnitudine editum. Ab ejus vero profundissimo Cultore Paulo Josepho Wolski celebratum. Anno Domini 1693. Cracoviae. Typis Nicolai Alexandri Schedel S. R. M. Ord. Typogr. fol., k. 12.

Jasnyński Dykc. II 339.

Jagiell.

(Wolski Józef). Applausus Nominis & Honoris Illustri Et Magnifico Domino Domino Iosepho Wolski Capiteano Cracoviensi Ad Solennem in Curiam Ingressum Exhibitus Et ad Publicam omnium acclamationem, ab obligata Tanto Nominis Residentia Radziejoviensi, Scholarum Piarum Divulgatus Anno 1744. fol., k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwr. tyt. herb Lubicz i wiersz łac. Dedykacja od rezydencji Radziejow. S. P. wierszom.

Cały panegiryk praoplatany również wierszami. Akad.

— ob. Duńczewski Stan. (1751).

Wolski Karol ob. Sikorski Stanisł. (Sprawa 1799) — Stryjeński Karol i Regina (1799).

Wolski Kazimierz z Podhajec i Krzemienicy ob. Jagodyński (Maszkary, ok. 1630) — Janidło J. (Epicidium 1620) — Starowolski Sz. (Laudatio 1630).

WOLSKI Kazimierz S. J. (ur. 1644 † 25 kwietnia 1690 we Lwowie). Kazanie Na Pogrzebie Wielmożnego y Nayprzewielebniejszego Iegomosci Księdza Macieja Mariana Kurskiego Biskupa Enneńskiego, Sufraganá Poznńskiego,

Archidiakoną Pszczewskiego; W Kościele Przewiełbnych Oyców Zakonu Fránciszka Świętego de Observantia, Miane Przez Księdzǎ Kazimierza Wolskiego E Societate Jesu Roku Nieśmier- telnego Paná M.DC.LXXXI. (1681). Dnia XVII. Kwietnia. z Dozwoleniem Starszych. W Poznaniw, W Drukárni I. K. M. Collegium Societatis Iesv. fol. k. tyt. i k. 16 nlb.

Na odwrócie herb ks. Mac. Mar. Kuraskiego, po czym dedykacja kościoła poznań- sianowski (prałatom i kanonikom).

W kazaniu wysławia dom Kuraskich oraz zmarłego. Na karcie C, występuje przeciw Machiawelowi i pseudopolitycyzmowi: „Machiawel Polacy gruntowną Machiawelem nie- naruszoną wiarę i religię? Wielką to w murze Rzeczp. rozwalina: pseudopoliti- tianus. Trzymam ci ja, że go między nami nie masz, ale z dyskursów, z po- stępków niektórych sądzę, cóż mu się podobnego między wami zawita...” (Ma- chiawel jest dla niego symbolem niedo- wiarstwa).

Czartor. — Dąbków — Połocki w Raju — Uniw. Warsz.

— Vindicias S. Avgvstini Et D. Thomae Doctoris Angelici, Sev Dispy- tationes De Mente utriusq; S. Doctoris Circa Scientiam Dei Mediam. Expli- catae. Operá P. Casimiri Wolski, So- cietatis Iesu Olim in Collegio Posna- niensi eiusdem Societ: S. Theologiae Professoris Opus posthumum. Posnaniae, Typis Regiis Clari Collegij Societatis Iesu. Anno Domini 1695. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 208.

Na odwr. k. tyt. herb Wolskich, nad nim dwie ręce wniezione do góry (ma to sym- bolizować modlitwę do Boga?). Dedyk. Joanni de Dobruchow Wolski, terrae Vie- lunen. thesaurario, podpisana przez Coll. posnan. S. J. (Zmarły Kasimierz był bra- tem Jana). — Dalej idą aprobaty Stan. Bieczyńskiego i Stef. Moręskiego.

Dzieło nie jest skończone. Wolski zmarł w trakcie pisania. Mimo to wydali je jezuita jako bardzo ważne.

Ponieważ nowsi autorowie (recentiores: Ma- cedo, Ferre, Gonet, Gaudin), zarzucali jezuitom („nostri”), iż ich nauka circa scientiam mediam (chodzi o predestynację) jest sprzeczna ze św. Augustynem, przeto Wolski postanowił tę kwestię wyjaśnić. Ujął to w dwie dysputacje: 1) o nauce św. Augustyna (str. 1—163); 2) o nauce św. Tomasza (str. 164—208). Metodą scholastyczną udowodnił, że oni obaj zga-

dzają się w sprawie predestynacji ze sobą, a „schola Societatis” tego samego naucza. Poglądy obu głównych swych przeciwni- ków (Macedo, Ferre) cytuję przed każdą kwestią w wyciągu, aby dać możność skontrolowania swej polemiki.

Encykl. kośc. XXXII 237. — Święcki Hist. pam. II 322. — Brown Bibliot. 426. — Encykl. Orgelbr. XXVII 728.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

WOLSKI Kazimierz Michał, student Akad. Nymmv Avrevs Post aestinales in Vineá Sapientiae labores, Ex varijs Virtutum Symbolis. VV. DD. X. Prima Laureae Candidatis. Dvm In Alma Universitate Cracoviensi, Per Clarissimum, & Excellentissimum Dominum, D. M. Iosephvm Wisniowski, Philo- sophiae Doctorem, Collegam Maiorem, Astrologiae, & Geometriae Ordinarium, Professore. In Amplissima Nobilissi- morum Hospitum totiusq; Senatús Aca- demici praesentia. Artium & Philoso- phiae Baccalaurei, Ritv Solenni Renun- tiarentur; Persolvts. Et In Argumentum Gratulatorij Applausús, A Casimiro Mi- chaele Wolski, Eiusdem Laureae Can- didato, In Publica Facie Demonstratvs. Anno Salutis 1686. Die 17. Septembr. Cracoviae, Typis Vniversitatis. fol., k. tyt. i k. 6 nlb.

Na odwr. tyt. herb Kapituły (trzy korony) i wiersz podpisany: Stanislaus Sulkowski, poeseos alumnus. Po czym dedykacja ka- nonikom od Wolskiego. W tekście, jak zwykłe, ody: Joanni Cantio i dla egzami- natorów (Krz. Krzykawski, J. Wiśniowski, Gaspar Ciekawski) oraz kandydatów (J. Łukasskiewicz, And. Sokołowski, M. Muszyński, P. Makowski, Krz. Mitelski, Jan. Sakowic, Seb. Burski, W. Sawicki, Ł. Sapiewica). Wreszcie wiersz dla Wol- skiego. Sub ausp. Sam. Formankowic. Jocher 1458.

Akad. — Jagiell. — Krasid.

WOLSKI Konstancy S. P. (ur. 17 października 1762 † 1810). Kazanie na zakończenie czterdziestogodzinnego nabożeństwa o dobrodziejstwach Boga dla Narodu Polskiego, i ufności w nim w terażniejszych wojny niebezpieczeń- stwach miane w Kościele XX. Piarow przez X. Konstancy Wolskiego S. P. w Warszawie 1792. w 8ce, str. 50.

Joher 9076.

Bibl. w Suchej — Dąbków — Złotów.

— Kazanie o próżności Szlachectwa bez cnoty, i iak się Młodzież Szlachetna do przyszłych obowiązków sposobie po- winna. W Niedziele I. po Trzech Kró- lach do Młodzieży Edukującej Się W Konwikcie Warszawskim XX. Scho- larum Piarum Miane Przez X. Kon- stantyna Wolskiego S. P. w Warszawie 1791. w 8ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Gani wyniosłość, próżniactwo, chępliwość... Trzeba być sprawcą szczęśliwości powszech- nej. Ustawy ludzkie dają szlachcie pomimo słusności przyswoić, gdyż raczej cnotę i talentom niż urodzeniu on należy. Wzway do poszanowania religii. Spadły na nas klęski, ale teraz zajaśniały pomyślniejsze chwile.

Akad. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Kazanie O korzyściach na całe życie, i na zbawienie wieczne mających spływać z edukacji, Miane Na Rocznice Poświęcenia Kaplicy w Niedziele pierwszą po Trzech Królach, w Kon- wikcie Warszawskim Xięży Piarów. Przez X. Konstancy Wolskiego S. P. w Warszawie 1798. w 8ce, k. tyt., str. 36.

Na odwr. tyt. pozwolenie cenzora ks. J. Ko- śmińskiego, który nazywa to „wybornem, godnem czytania”.

Zaleca religię i cnotę. Celem życia doczes- nego jest wieczność. Początkiem mądrości jest bojaśń Boga.

Akad. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Książd małżonek nie dziwnego nie nowego... ob. Bibl. V 149.

O polemice wywołanej tym pismem ob. Sme- leński Pisma histor. III 483 oraz w Przegl. Histor. 1910.

W Bibl. V 149 podane inne jego pisma, które ukazały się po r. 1800.

Korrespondencja władz duchownych z rzą- dem 1816. — Bentkowi H. lit. I 562. — Czarniecki w Roczn. Tow. Warsz. P. N. IX 171—184, VIII 151. — Pamiętnik Lwowski 1805 t. XIX. — Pamiętnik War- szawski 1809 t. I 37—83. — Wójcicki Cmentarz I 138. — Encykl. Org. XXVII 730. — Kot Hist. wychow. II 243. — Enc. kośc. XXXII 240. — Kraushar Tow. Prz. Nauk III 231. — Korbnt 2 II 237.

WOLSKI Maciej Augustyn profes miechowski, potem kanonik reg. Mani- pvli Aristotelis Physiologiae. Ad Solen- nitatem Generalis Capitvli Miechouiens: Canonicorum Regularium. SS^{mi} Sepul- chri Domini Hierosolymitani: Publicae Ventilationi. Per V. Fr. Matthiam Av-

gvstinvm Wolski Philosophiae Audi- torem, eiusdemq; Sacri Canonici Ordinis Professum. Assistente Sibi R. P. M. Alberto Nvcerino Philosophiae Doctore, eiusdemq; in Conuentu Miech. Profes- sore Ordinario Expositi. Anno à Partu Virginis M.DC.L.IV. (1654). Mense Octobr. Die vndecima, Hora 2. post Merid. Cracoviae, Apud Lucam Kupisz S. R. M. Typographum. [Tytuł w ozdob- nej ramce]. fol., k. tyt. i k. 8 nlb.

Na odwr. k. tyt. herby Karola Ferdynanda biskupa płockiego i wiersz Szym. Kowal- cowski. — Po czym dedykacja podp.: Studium conv. Miech.

Jest to wykład fizjologii wedle Arystotelesa, ujęty w XXXVII tez. (Filozofia natury Aryst. dzieli się na Fizykę, Matematykę, Metafizykę i Fizjologię).

Jagiell. — Krasid. — Ossol. — ob. Czapliński K. (1684) — Gę- dzicki J. (Janus 1655) — Karp And. (Dyament 1674) — Ludus Palladis (1683) — Sierzycki Szym. (Amphit. 1674).

Wolski Marcin ob. Bielski M. **WOLSKI Sariusz Marcin.** Najja- śniejszy Krolu Panie nasz miłościwy! Najjaśniejsze Skonfederowane Rzpltey Stany. fol., k. 1. Czartor.

(Wolscy Michał i Mateusz). Kom- missya Do rozsądzenia Spawy (!) o Do- bra Kurniszki z Attyencyami Szol- chowszczyzną y Morawiszki zwanemi między UU. Michałem y Mateuszem Wolskimi a UU. Januszewskimi y In- nemi. fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

Wolski Mikołaj (I) kasztelan socha- czewski, ochmistrz król. Bony ob. Poli- damus (Oratio de christ. resurr. 1532) — Salomon (Ecclesiastes 1522; tu ważna przedmowa do niego).

Wolski Mikołaj (II) biskup chełmski i kujawski ob. Basilius Magnus (De moribus 1564) — Maciejowski Sam. (1561) — Orationes (1561; ob. Sado- letus) — Orzechowski Stan. (Fricius 1562) — Pudłowski Mel. (Oratio 1562) — Wędrogowski Wojc. (Catechismus 1561).

O jego sporze z Uchańskim ob. Wierszowski Uchaneiana V 661—2.

Wolski Mikołaj (III) na Krzemienicy, kasztelan witebski († 1621) ob. Korsak

Jan (Kazanie pogrzebowe 1621) — Nigra Valle Jan (Genealogia 1619) — Pukalius Paw. (Nigra Valle 1619).

WOLSKI Mikołaj (IV) z Podhajec i Mińska, syn Stanisława, marszałek nadworny (ur. 1555 † 9 marca 1630). Sodalitas Beatissimae Virginis Mariae & Sanctae Barbarae. Inavgvrationi Reverendi Admodvni Clarissimiqve Domini, D. Martini, Praepositi Sanctae Doroteae, Reuerendissimi Episcopi Viennensis Officialis, dignissimi & Prouincialium Austriacorum infra Onasum Ordinarij &c. Honoris & pietatis ergo gratulatur. [Tu winietka: ornament linearny]. Anno M.D.LXXXI. (1581). [Tytuł w ozdobnej ramce]. [Na końcu:] Viennae Avstriae Excvdebat Staphanus Crevzer. A M.D.LXXXI. (1581). w 4cc, k. tyt. i k. 7 nlb. (sygn. B₄).

Zawiera trzy wiersze. Z tych pierwszy na 2 k.: Inaugurationi... Martini, Praepositi Sanctae Dorothae etc. Gratulatio scripta à Magnifico, ac Generoso Domino Nicolao Wolski de Podhajecze et Minsko.

Dwa inne wiersze podpisał: Adamus Latomus, Joannes Schöneckius Trivir.

Egz. Zamojs. zawiera na 2 pierwszych kartach liczne współczesne notaty dotyczące liberum arbitrium i libera voluntas.

Wierzbowski III 2708. Zamojs.

— Mowa Jaśnie Wielmożnego J. M. Pána, P. Mikołaja Wolskiego z Podhajec, Marszałka Naywyższego Koronnego. W Warszawie przed Ich Mściami Pány Deputaty, na obmyślenie Sposobow nowych Subsidiarum miána, Die 22. Martij, Anno Domini, 1627. w 4cc, k. 14 nlb.

Zaczyna od omówienia niedostatków sądownictwa (ogólnikowe narzekania). Narzeka, że każdy na swoje koło radby wodę obrócić, a o dobro wspólne nikt nie dba. Jeżeli broń Boże zginiemy, posteritas to sądzić będzie. Należy zaradzić niebezpieczeństwu wojennemu. Bez podatków nie może być obrony. Trzeba obmyślić żołnierzowi zapłatę. Przedstawia plany Gustawa Adolfa i sultana (wedle relacji posła Szuliszewskiego). Należy zwołać zjazdy po województwach. Mowa wypowiedziana widocznie w porozumieniu z królem.

Ossol.

— ob. Bernat z Krak. (Kalendarz 1603) — Biskupski P. (Strena 1600) — Błażowski M. (O Eneaszu 1606) —

German Jerzy (Computus 1606, Trigon. 1627) — Gwagnin (1611) — Loaechius And. (1606) — Nakielski Sz. (1634) — Odpusty (1610, 1612) — Ovidius (albo przeciw płomienistej miłości 1584) — Rybkowicz J. (Disp. 1621) — Sislovius Stan. (1597) — Starowski Szym. (Camaldula 1650, Laudatio 1630, Votum 1625) — Szymonowicz Sz. (Sielanki 1614) — Warszewicki Krz. (De cognitione 1600) — Vergilius (ob. Błażowski) — Wolska Mikołajowa.

Starowski Monum. str. 212—3. — Volumina Legum III 324, IV 967. — Niemcewicz Panow. Zygmunta III t. I 480, II 461. — Dziejuszycki Lisowczycy II 278—283. — Święcki Histor. pam. II 322—3. — Prayjacieli Ludu VII 385—7. — Tygodnik Ilustr. 1863 VII 241. — Zarewicz Zakon kamed. 1870. — Łabęcki Górnicтво II 359. — Encykl. Org. XXVII 727. — Encykl. kośc. XXXII 240. — Heck w Rozpr. Akad. filolog. XXXVII 166—8. — Lechicki Meconat Zym. III 1932 str. 150 i n. — Finkel III str. 1897.

WOLSKI Mikołaj (V) (1762 † 1802).

Do J. Ośw. Xiążęcia Jego Mości Ignacego Massalskiego Biskupa Wileńskiego, kawalera orderów Orła Białego y św. Stanisława w dzień imienin. w 4cc, k. 4.

Wiersz ten wydał ks. Bogusławski.

Ob. t. XXII 214. Bibl. w Sucheju.

— Do J. Ośw. Xięcia IMci Alex. Sapiehy, Kancelarza wielkiego, Marszałka Trybunału głównego Wielkiego X. L., Kawalera orderów polskich, S. Jędrzeja etc. w dzień Imienin (1789). w 4cc, k. 14 nlb.

Ob. t. XXVII 88.

Bibl. w Sucheju — Tysak. w Czerw. Dw.

— List Oyca do Syna względem odjęcia wolności Xciu Ponińskiemu (1791)... ob. t. XXI 338.

Autorstwo Wolskiego przypuszcza Smoleński Pisarze anonimowi (1912) na podstawie anonimowego wiersza (rękopiśmiennego), który wysydział Wolskiego w następujący sposób:

Czytałę WPan mowę, którąm ja miał w Wilnie: Sześć miesięcy-m ja robił z profesorem pilnie. Patrę, WPan, dziś jakiego spotkam tylko żaka, Każdy krzyczy: Tyś żywcem okradł Kondyliaka. Pismo, w którym bronil intraty biskupiej, Mówią, że byś nie mogło napisane głupiej. Sucho-dolski mi za nie nisko się uklonił, Księża chcą, śebym odtąd skarżył ich, nie bronil. Gdy wielu przekładało Figara Weselo, I mnie też namówili moi przyjaciele. Na

honor! nie wiem, skąd mi szaleństwo się wzięło, Żebym i ja też moje wydrukował dzieło. Spotkała mnie nadgruda dudkom przyzwolta, — Tych na pamięć umięją, a mnie nikt nie czyta...

— Mowa Mikołaja Wolskiego Zawierająca Uwagi Nad Pierwiastkowemi Dzieciami Swiata, nad dawnym Egiptem nad Assyryą, Medami y Persami. [Tu winieta: drzewa i ptak] w Wilnie R. P. 1784. w Drukarni J. K. Mci y Rzezczy-pltęy u XX. Scholarum Piarum. [Tytuł w ramce]. w 8cc, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 3—54.

Imprimatur: Ignatius episc. 1784.

Rozpoczyna odezwa do „Zacnych współuczniów“. Podnosi w niej znaczenie oświaty i szkół. Dużo rokuje po pokoleniu wychowanym w obu szkołach głównych. Kończy wierszykiem do płci pięknej.

W „Mowie“ kreśli wielkimi rysami dzieje przed i po potopie. Trzy gatunki ludzi. Co to są ludy dzikie i ich potrzeby. Początek rolnictwa i rządu. Obszerny opis kultury Egiptu, a świeży Babilonc, Assyrii, Persji.

Nie cytuje nigdzie autorów, a których czerpie (podobno z Condillaca?), ale w każdym razie wyżej to stoi, niż inne prace uczniowskie sprzed reformy Akad. Wileń.

Jocher 811. Dzików — Jagiell. — Uniw Wileń. — Zieliń.

— O Konstytucji Trzeciego Maja Roku 1791. Do JWW. Zaleskiego Trockiego y Matuszewicza Brzeskiego Litewskich Posłow. (1791)... ob. Czacki Tadeusz.

Był posądzony niesłusznie o napisanie tej broszury wymierzonej przeciwko konstytucji 3 maja. Istotnym bowiem autorem był Czacki (ob.).

Pod adresem T. Czackiego i M. Wolskiego wytosował swą odpowiedź bardzo ostrą i złośliwą (anonimowo) Dmochowski. Odpowiedź ta nosi tytuł: Do JW. Panów Tadeusza Czackiego i M. Wolskiego z okoliczności wydanego pisma (ob. t. XV 252).

Wolski zaprzeczył swego autorstwa czy współautorstwa, a Trembecki napisał z tego powodu swój: Sąd Apollina.

Smoleński Pisma hist. II 419. — Pilat Literatura polit. sejmu 1872. — Tokars Ostatnie lata Kollataja I 26. Wszyscy ci autorowie omawiają całą polemikę wywołaną powyższym piśmem Czackiego.

— Do W. J. Xiędza Franciszka Xawerego Dmochowskiego Sch. Piar. z okoliczności wydanego pisma pod

tytułem: Do JWW. JPP. Tadeusza Czackiego star. nowogr. i Mikołaja Wolskiego szamb. J. K. M. (1791). w 8cc, str. liczb. 31.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— Oświadczenie się względem piśma, któremu napis: Do JJ. WW. Ichmość Panów Tadeusza Czackiego starosty nowogrodzkiego y Mikołaja Wolskiego szambelana J. K. Mci z okoliczności wydanego pisma o Konstytucji Trzeciego Maja JJ. WW. Zaleskiemu posłowi trockiemu y Matuszewicowi posłowi brzeskiemu litewskiemu poświęconego. (1791). w 4cc, k. 1.

Oświadcza się za konstytucją 3 maja. Wychwala Trębieckiego odpowiedź Tomaszewskiemu.

Smoleński Pisma II 421 (streszcza całą polemikę wywołaną „Uwagami“ Tomaszewskiego i listem Dmochowskiego).

Krasin.

— Zdanie O Królu Polskim. 1792 Roku. w małej 8cc, str. 55.

Bez osobn. tytułu. — Druk. w Warszawie. Autor nie nazwany.

Pisane z końcem r. 1793.

Zaczyna od wykazania zasług położonych przez króla na polu kulturalnym i gospodarczym. Po czym wyjaśnia stanowisko królewskie w sprawie następstwa na tron, konstytucji, przymierza z Prusami („król się nie spieszył do niego, mając przyjazne związki z Moskwą za najbezpieczniejsze dla Polski“). Broni króla przed zarzutem, jakoby chciał ograniczać szlachtę i zbyt popierał mieszczan. Dlaczego w r. 1792 nie szolano się obronić przed Moskwą? O stosunku ks. Józefa do króla, o zdradzie Ludwika wirtemberskiego. Dlaczego król nie wyjechał do obozu pod Dubienką? Dlaczego pertraktował z imperatorką i podpisał akces do Targowicy? Postępowanie przeciwne uważał król za sgbę kraju i ta obawa nim kierowała. Król chciał jechać w lipcu r. 1792 do Kurowa i tam dać się zabić, „dogadzając osobistemu punktowi honoru“, ale wszyscy jego doradcy byli zdania, że „winien złożyć ofiarę najtkliwszą ze wszystkich, bo ze sławy i miłości własnej“.

Przedrukował tę rzadką broszurkę Bronisł. Zaleski w Roczniku Tow. Hist. Lit. w Paryżu 1867 str. 10—28. Przedrukował ją jednak nie z druku lecz z rękopisu Wolskiego, w którym to autografie — przed jego ogłoszeniem — poczynił Stan. August własnoręczne poprawki i dodatki. Zaleski uwidoczniał je, drukując rozstrzelonym

drukiem. Nie ulega przeto wątpliwości, że Wolski był autorem pisemka, a Stan. August tylko inspirował i poprawiał tekst. Zaleski poprzedził przedruk wstępem oraz ogłosił równocześnie (z rękopisu) drugą obszerną pracę Wolskiego: „Uwagi nad ksiązką pt. O ustanowieniu i upadku konst. pol. 3 maja“.

I to drugie pismo powstało (w r. 1796—7) przy bardzo daleko idącym współpracownictwie króla. Król dał inicjatywę, dostarczył materiałów, czytał i poprawiał rękopis. Dochował się list króla z Gacznym 15 września 1797, z którego wynika, że „Uwagi“ były już w tym czasie napisane i oddane do cenzury rosyjskiej (Bulhakowa) oraz że miały ukazać się drukiem w Petersburgu. „Uwagi“ mają charakter polemiczny; wiele faktów opowiadają fragmentarycznie; niektóre szczegóły umyślnie zacieraają (będąc apologią polityki królewskiej), np. wybór Stan. Augusta. — Są też pisane z uwzględnieniem faktu, iż dzieło będzie przez Bulhakową cenzurowane. Cochuje je niewiara w możność obrony zbrojnej przeciw Rosji, do czego Polska nie jest przygotowana, oraz przekonanie, że lepiej było na razie szukać oparcia o Rosję, aż do jakichś innych czasów. Polemika przeciwko dziełu o „O ustanowieniu“ zajmuje najwięcej miejsca, a Kollataj i jego kuźnica traktowani są w oświetleniu bardzo ujemnym.

Schmitt Suwarow und Polens Untergang II 491. — Tokarz Ostatnie lata Kollataja I 21—5 (przypisuje za Schmittem autorstwo „Zdania“ w całości Stan. Augustowi). — Smoleński Kuźnica 1891 str. 157. Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Zielin. — ob. Beaumarchais (Dzień pusty 1786; on przekładał) — Beauvius (Familia 1784) — Bohusz Franc. (1786) — Czacki Tad. — Dmochowski Franc. — Leduchowski Ign. (Do M. W.) — Trembecki Stan. (Sen Apollina).

O jego przekładzie „Wesela Figara“ — ob. Galle Wojciech Bogusławski 1926 str. 98 oraz Bernacki Teatr na Stan. Aug. II 352. Jego „List cnotliwej żony o obow. karmienia własnymi piersiami“, pisany w r. 1789 (wierszem) — zamieszczono w Dzienniku Wileń. 1920 II 57—62.

Jego przekład „Familii podźwignionej“ ob. pod Beauvius (a także w t. XVI 170). Jego utwór „Dwie noce czyli rozmyślania o sztuce gwiazd.“ (do M. Poczobuta), pisane w r. 1784 — ogłoszono w Pamiętniku Warsz. 1804 t. XIII 127 i nast. — Obacz o tym Szykowski w Rozprawach Akad. filolog. LV (1917) 53.

Kaj. Koźmian Pamiętniki I 265. — Dmochowski Pisma rozm. 1826 (tu 4tylorcy) oraz także w „Nowy Pamiętniku Warsz.“

1884. — Bentkowski Hist. lit. I 342—3. — Estreicher Bibliogr. V 150. — Encykl. Orgelbr. XXVII 729. — Tokarz Ostatnie lata Kollataja I 26 i II 261. — Smoleński Kuźnica Kollataja (1891) str. 157. — Bron. Zaleski w Roczniku Tow. Hist. Lit. 1867 (j. w.) — Bieliński Uniw. Wil. III. — Finkel Bibl. hist. III str. 1897. — Korbut II 109.

Wolski P. ob. Stanecki (Elementarz 1754).

(Wolski Paweł). Honor infulatus... Carmen epicum in laudem Pauli Wolski praepositi Strzelensis. Thorunii 1716. folio.

Wolski Piotr Dunin (I) syn Pawła, biskup płocki (1530 † 1590) ob. Bielski Jan (1578) — Gambarra L. (1582) — Gorecki L. (Oratio 1577) — Kłodziński M. (1574) — Narratio (1582) — Nobilis Flam. (1582) — Paszkowski M. (Dzieje 1615; tu o jego powrocie z Włoch) — Słowaczus (1577) — Treter (Theatrum 1685).

On podobno współdziałał przy dziele Flaminusa Nobilisa pt. De rebus gestis Stephani I (Romae 1582) — ob. t. XXII 165 — i stąd bywa poczytywany za autora, co mylnie. Zdaje się, że jego udział ograniczył się do dawania informacji. Ob. Sobieszczański w Encykl. Orgelbr. XXVII 727. Jabłonowski Musaeum pol. str. 279 przytacza jego Tractatus de Sancta Trinitate adversus Arianos, ale to wiadomość niepewna.

O jego pobycie w Hiszpanii ob. Borkowska-Ciesielska w Archiwum Neofilolog. 1934 I cz. 2 str. 319.

O jego bibliotece ob. Silva Rerum 1928 nry 10—12 (Biblioteka Wolskiego, art. Barycza i Piekarskiego).

Katalog rękop. Jagiell. Wisłockiego (1877) nry 41, 2659, 2728. — Caligari Epistolae et acta (1918) str. 919. — Starowolski Monum. str. 704—5. — Theiner Monum. II 638. — Rzepnicki Vitae praes. II 258—260. — Korytkowski Prałaci i kanonicy IV 337—9. — Barycz Sakice z dziejów U. J. (1939) str. 67. — Tenże Polacy na studiach w Rzymie (1938) str. 185 i nast. — Lorek Życie polskie w Rzymie (1930) str. 140 i 356. — Nowowiejski Płock (1931). — Morawski w Rozpr. Akad. filol. 1893 XVII 263.

Wolski Piotr (II) student pozn. ob. Minister (1602).

Wolski Stan. (I) ob. Pudłowski Mel. (1561).

Wolski Stanisław (II) Vice Palatinus Junivladislaviensis ob. Joachim a S

Francisco (Oceanus 1750) — Szylarski (1765).

WOLSKI Stanisław (III) benedyktyn tyniecki. O najznakomitszych klasztorach S. Benedykta w Polsce założonych. Przez X. Stan. Wolskiego. W Krakowie 1738. w 4ce, dwa alfabetu i 5¹/₂ ark.

Tak podaje Janowski Pol. I 85, a za nim Jocher 9290.

— ob. Tomaszewski Wojc. (Annulus 1698).

Miał wydać Carmina posthuma Benigna Buchowickiego (w r. 1734, w 12ce, 10 ark.). — Dzień nie znane.

WOLSKI Stanisław (IV) stud. akad. wileński. Troiaki Prognostyk W nędzy, Naturze, y Bogu Przy pogrzebowej wstuldze Jásnie Wielmożnego Jego Mości Pána P. Iana Kamińskiego Kásztelláná Mścisławskiego Wielmożney Pániey. Iey Mości Pániey Potencyi Rayskiej Kásztellánowej Mścisławskiej po zmarłym małżonku żalósney Także Wiel. Ich MM. PP. PP. Włodzimierzowi y Piotrowi Kamińskim Dworzánom Je^o Kr: Mości, smutnym potomkom Przez Stanisława Wolskiego Acad: Wil: Philos: Aud: Wskutku samym pokazány. Roku Páńskiego 1644. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odw. k. tyt. piękny miedzioryt herbów zmarłego z podpisem Con. Gótko seal: Vilnae. — Pod tym esterowiersz.

Dedykacja wdowie (na 1 k.). Panegiryk prozą z pochwałami działalności w wojsku, na sejmikach, w Moakwie itp. — Pod koniec szeregu wierszy na cześć herbów, do wdowy, do synów Włodzimierza i Piotra dworzaniów J. K. M., do przesacnych obywatelów powiatu mścił. Wreszcie nagrobek stylem nakamiennym.

Bibl. w Suchej — Csartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

Wolski Stan. (V) kanonik regul. ob. Lipiewicz And. (Quaestio 1755).

WOLSKI Stefan. Copia Af Een Interciperat Skrifwelse Til Stanislaum Kueborscium, terrae Breslecensis Vexilliferum. Vthur thet Latinske Spráket vppå Tyska transfererat, och numehra försvenskat. Tryckt then 23. May. 1657. w 4ce, str. 4.

Dat. 14 Aprilis 1657. Podpisany Stef. Wolsky.

Wolski Tomasz ob. Sewerynowicz J. Chr. (Vicarius 1741).

WOLSKI Tomasz Stanisław (urodz. 1700 † po r. 1766). Potentissimo Et Serenissimo Principi Ac Domino Friderico Avgvsto III. Regi Poloniarvm, Magno Dvci Lithvaniae, Rvssia, Prvsiae, Samogitia, Volhiniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae Et Czernichoviae, Dvci Saxoniae Et Westphaliae, Sacri Romani Imperii Archimarschallo Et Electori. Landgravo Thvringiae, Marchioni Misniae Et Svperioris Inferiorisqve Lvsatiae, Bvrggravo Magdebvrgico, Comiti Principali Hennebergico, Comiti Marcae Ravensbergi, Barby Et Hanoviae Dynastae In Ravenstein &c. &c. Domino Svo Longe Clementissimo Binas Hasce Orationes Panegyricales Et Litteras Sacratas Vult Fidelissimvs Svbditvs Thomas Stanislaus Wolski, Nobil. Pol. (1739). w 4ce, k. tyt., str. 56.

W egzemplarsu Csartor. jest dodany na początku liche miedzioryt (nie ma go w egz. Jagiell.). Ten wystawia autora w zbroi z mieczem, z bombą w rękach, na brzegu morskim stojącego. Na morzu widać okręty palące się, a na brzegu głowy pobitych Turków. — Pod tym wiserankiem podpis: Thomas Stanislaus Woleki Nobilis Polonus Eques aureae Crucis, qui in S. urbe Hierusalem fuit a. 1726, aetatis suae 26. et suam peregrinationem per tres insigniores mundi partes protraxit, terraque marique. — In mari mediterraneo brigantium sive fregatam erexit et unitus cum aliis navibus contra Turcas militavit, a Sto Papa Benedicto XIII Admiralis declaratus, cui proposuit, ut Bullam Cruciatam pro recuperatione Terrae Stae expediret. Josephum III Patriarcham Babilonicum Chalcedorum ex Constantinopoli liberavit. In Hungaria per II annos fuit in bello contra Turcas in Castris Caesaracis A^o 1738 et 1739. — Na mieczu napis: Pro fide, Rege et Christi grege. (Rycinę tę reprodukował w r. 1930 Bystroń, o czym obacz niżej).

Na odw. str. k. tyt. i na nast. stronicie dedykacja Aug. III. — Po czym tekst alokucji do pap. Klemensa XII, „quam T. S. Wolski nobilis Polonus, calamo delineatam, post osculum sanctissimis pedibus datum..., porrigit Romae in Palatio Quirinali Anno 1738 die XV Maji“. — Zarówno dedykację jak i przemowę do papieża ogłasza tu najprzód po łacinie, a potem w tłum. niemieckim.

W przemowie tej wzywa gorąco do walki (krucjaty) przeciw Turkom, wykazując groźne samiary Turków i ucisk chrześcijan. Od k. D verso idzie druga mowa: Ad Republicam Polonam... Paranesis... habita Varsaviae A. 1738 M. Septem. 25 (po łacinie i niemiecku). — Treść podobna. Od k. F₂: Litterae avasoriae... 15 Martii 1738 ad principem Wiśniowiecki et ad alios senatores... (po łacinie i po niem.). Wzywa tu hetmana, aby podjął wojnę z Turkami, i donosi, że uzyskał audiencję u króla neapolit. Karola.

Od k. G: Literae Th. Wolski... occasione arresti politici ad Kolciak Seraskierum et Bessain Hocimensem, dat. in Zwanzic 25 Maii 1734 (po łac. i po niem.). Tu ostro napaści na Turków, na Alkoran, na Mahometanizm (infamis natio), a zwłaszcza na seraskiera. Czartor. — Jagiell.

— Illustris Peregrinatio Ierosolimitana latius protracta Per Tres Insigniores Mundi partes. à Thoma Stanislao Wolski Nobili Polono Peregrino Ierosolimitano nempe Per Evropam, Asiam, & Africam. In quibus multa Rogna peragravit Barbarorum, infideliumq; tam in terra firma, quàm in Mari existentia; innumeratq; penetravit Insulas. Scilicet in mari Mediterraneo albo nuncupato in Archipelago, in Oceano occidentali &c. Cujus Authoris vita in exordio ejusdem peregrinationis Proponitur. [Tu linia]. Leopoli. Typis Confraternitatis Sanctissimae Trinitatis cum privilegio S. R. M. & impensis ejusdem Confraternitatis. Anno Domini 1737. w 4ce, k. tyt. i k. 8 nlb. (Vita auctoris), str. 291 i str. 11 nlb. (Index i Errata).

Bywa też cytowane z datą 1736, chociaż cenzura na odwrocie k. tyt. pomieszczone (Sam. Głowińskiego) ma datę: 15 febr. 1737.

Również i do tego wydania bywa czasem dołączany przedmiot z portretem autora, o którym ob. wyżej. Egzemplarsz taki miał w r. 1914 antykwarjat Wildera i cenil go na 5 rs (ale brakowało w nim 8 k. z Vita auctoris).

Na pierwszych 8 k. nlb. jest obszerna Vita et progenies auctoris. Wyszedł z rodziny gorliwie katolickiej, kształcił się u ludmigiastro i na dworze Jana Czapskiego, potem podróżował (Czechy, Niemcy, Austria, Śląsk). Powróciwszy do Warszawy kształcił się u jezuitów.

Po czym rozpoczyna się opis podróży. Jędzie najprzód do Wiednia (via Kraków), stam-

ąd do Wenecji, Padwy, Loreto, Assyżu, Rzymu. Całą tę drogę opisuje, głównie ze stanowiska kultu religijnego. Bardzo obszernie opowiada o Rzymie. Na str. 49 wspomina hospitium Polonorum. Odwiedza też w Rzymie barona Pusietta, rezydenta króla polskiego. Jest też u papieża. W Rzymie czeka dość długo na sposobność pielgrzymki do Ziemi Św. (str. 71). Pływie wreszcie do Syrii i dostaje się do Ziemi Świętej. Opis jej i opis przygód tam doznanych zajmuje str. 88—167. Powraca wreszcie drogą morską do Rzymu (grudzień 1726) i teraz rozpoczyna się druga część jego przygód. Zwiedza Włochy (Wenzuwisz str. 181), Francję, Anglię (opis Londynu str. 191), Belgię, Niemcy — wraca do Rzymu. Opisuje wybór nowego papieża (str. 226) Klemensa XII. Podróżuje tak propagując myśl zorganizowania krucjaty przeciw Turkom (o czym wyda w r. 1739 osobną książeczkę). Próbuje nawet sam walczyć z Turkami, zakupuje w tym celu fregatę. Dopytywa do Malty, (opis jej) i do Konstantynopola (str. 249) w maju 1731. Po różnych tam przygodach dostaje się do Kamieńca i spotyka z ks. Krusińskim, jezuitą, misjonarzem w Peracji. Stąd przez Złoczów do Lwowa i Czestochowy (listop. 1731). Z Polski jeszcze raz jędzie do Rzymu w sprawach krucjaty (tu opis Watykanu i inakrypcji).

Książka jest pełna zajmujących szczegółów i nie dziele sędania Bystronia (J. N.), który ją lekceważy. Autor jest fanatycznym katolikiem, nienawidzi lutrów, schismatyków i mahometan; walczy z nimi na słowa (a osasem i na pięści). Ma w sobie dużo ciekawości, choć poswabony głębszej kultury artystycznej, naukowej czy politycznej, interesuje się głównie obserwacją rzeczy powierzchownych. Ochoje go żyłka poszukiwacza przygód i fantasty (jego plan krucjaty jest nierealny i anachroniczny, jak na wiek XVIII!). Prowadził widocznie pilnie diariusz, a opisy jego przygód nie robią wrażenia skomponowanych ex post, ale wiernie oddanych. Dla oddania psychologii wychowanków polskich zakonu jezuitckiego z epoki augustowskiej książka dostarcza wielu rysów. Jest też charakterystyczna dla odtworzenia reakcji, jaką budziła w Polakach zagranica. Bandtkie Hist. druk. K. P. I 413.

Moszczeński Pamiętnik do historii polskiej (Pamiętniki Żupańskie, 1867; tu o jego późn. losach). — Milewski Pamiętniki hist. (1848). — Sobieszc. w Encykl. Orgelbr XXVII. — Chomętowski w „Kółku Domowym” 1863 oraz: Pielgrzymka do Ziemi św. 1874. — Kraushar Wędrowki po Europie pana Wolka. (1889). — Bystron Polacy w Ziemi św. (1930). Tu obszernie streszczenie (z ujemną charakter-

styką) i reprodukcja portretu Wolkiego. — Loreł Życie polskie w Rzymie (1930) str. 229 i 363. (Loreł odnalazł w hospicjum św. Stan. napisane przez Wolkiego „Statuty zakonu krzyżowców”). — Korbut II 10 (z błędną datą śmierci).

Bawor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Potocki w Raju — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Toż... Proponitur Leopoli, Typis Confraternitatis Sanctissimae Trinitatis cum privilegio S. R. M. et impensis ejusdem Confraternitatis A. D. 1748. w 4ce, k. 2, str. 291 i str. 11 nlb.

Całe dzieło jest identyczne z edycją z r. 1737, tylko na tytule dolepiono karteczkę z datą 1748. Jedynie dedykacja ma istotną datę 1748.

Dedykacja: Seren. et potentis. Augusto III Regi Polon. nec non Mariae Josephae Reginae anno D. 1748.

W egzemplarzach z tą datą opuszczono Vita auctoris.

W egz. niektórych (np. w egz. Mus. Narod.) dodano na czesle lichą rycinę — tę samą, którą opisuje powyżej przy poprzednim dziełku Wolkiego (z r. 1739), a więc dokonaną w dwa lata po wyjściu pierwszej edycji Peregrinatio.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Chreptow. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Mus. N. — Ossol. — Raczyn. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Toż... Proponitur. Leopoli Anno D. 1764. w 4ce, str. XVI, 291 liczb. i str. 11 nlb.

Dedykacja: Ks. Ignacemu Rosetemu, Rektorowi Semin. lwowa., z podpisem: Thom. Stan. Wolski Nobilis polonus, Eques aureae Crucis Consiliarius Cels. Principis Radaiwilł Palat. Vilm. anno 1764.

Jest to także edycja 1737, tylko data ręką wyciśnięta na dawnej edycji.

Istnieje też egzemplarsz z datą 1764 z dedykacją Stan. Augustowi; a także (w Bibl. Uniw. Warsz.) egzemplarsz z datą 1766, z dedykacją: Michaeli Malachowicz custodi upitansi patrono colendissimo, dat. Grodno A. D. 1766.

Wszystko to jedna i ta sama edycja.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Theatrum indolis non vacantis ac ingenii otiosi laborantis tempore Martis pacem operantis trinitate terrestri exultanti, Carolo sexto Dei gratia ex utero laureato Imperatori... Annae Russiae Imperatrici ex haereditate invicti Petri vastae Russiae... Augusto III Poloniae Regi praesentatum. Dresdae 1737. w 8ce. Bibl. Drezd.

— ob. Minasowicz J. E.

Wiersze łacińskie na jego cześć zamieścił Minasowicz w „Mantissa” dodanej do tomu V Zebrania rymów Załuskiego (ob. pod Załuski). Nazywa go Reparandumus (Naprawiświat).

WOLSKI Wojciech, profesor Akad. († 1715). Kalendarz na rok P. 1689. w Krakowie... w 16ce. Raczyn.

— Toż... 1690:

— Toż... 1691.

— Nowy y Stary Kalendarz świąt rocznych y biegów niebieskich... na Rok P. 1692. przez M. Woyciecha Wolkiego w przesł. Akad. Krakow. Nauk W. y filoz. Dra, ordynaryjnego Astrologii profesora, Kolegę mniejszego. w Krakowie w drukarni akadem. w 4ce.

— Hemerogeion albo Nowy y Stary Kalendarz... na rok 1693 przez Woyce Wolkiego w Akad. Krak. Fil. D. Ordyn. Astron. Prof. Koll. Mniejszego. W Krakowie, Schedel. w 4ce.

Mieści przekład Legationis Zbaravianae Kusaevicii. Ossol.

— Toż... na r. 1694. w 4ce.

— Toż... na r. 1695. w 4ce.

— Hemerologeion albo Nowy y Stary Kalendarz... na Rok Pański MDCXCVI przez M. Woyciecha Wolkiego... filoz. Doktora... Astrol. Profess... w Krakowie, w druk. Akad. (1696). w 4ce, k. 16.

Mieści dalszy ciąg opisu legacji Krs. Zbarskiego. Kórnik.

— Toż... na rok 1697. w 4ce, k. 17. Kórnik.

— Toż... albo Nowy y Stary Kalendarz... na R. P. MDCXCVIII... przez M. Woyciecha Wolkiego. w 4ce, k. 18. Kórnik.

— Toż... albo Nowy y Stary lubo Ruski Kalendarz... na R. P. MDCXCIX (1699) przez M. Woyce Wolkiego... w Krakowie w druk. akadem. w 4ce, kart 18. Kórnik.

— Kalendarz Świąt Rocznych y Biegów niebieskich, z wyborem czasow, y z aspektami. Na R. P. 1699. Przez Woyciecha Wolkiego F. D. Astrologiey w Wielkim Kollegium Sławney

Akademy Krak. Professora... w Krakowie w Drukarni Akad. w 16ce, k. 32. Kórnik.

— Nowy y Stary Kalendarz... na R. P. MDCC (1700)... w Krakowie, w drukarni Schedla. w 4ce.

Zawiera artykuł o bezzasadności astrologii. Zebrański Dodatek do Bibl. matam. 1886 nr 2891. Kórnik.

— Toż... na r. 1701.

— Nowy y Stary Kalendarz, w którym święta roczne, biegi y wybory niebieskie, czas siania, szczepienia, puszczania krwi, y purgowania się, odprawiania spraw poważnych, szczwania zwierząt, etc. etc., dobrym porządkiem są położone na rok pański 1702. który jest przed przestępnym drugi. Przez M. Woyciecha Wolskiego, Filozofey Doktorá, Astrologij, y Wielkim Kolegium Sławney Akadémij Krakowskiej Ordynarynego Professorá, z pilnością wyrachowany, y do druku podany. [Tu lichy drzeworyt z nadpisem: Nos ambae Medicina et Astrologia unum sumus]. W Krakowie, w druk. Mikołaja Schedla, I. K. M. Ord. typ. w 4ce, k. 18 nlb.

Obok kalendarza bokiem umieszczono kontynuację Legacji Zbarskiego. Od ark. D idzie Praktyka z strony przypadków niektórych. — Od ark. E: O codziennej odmianie powietrza. Kończy: Zebranie jarmarków.

Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— Toż... za rok 1703. w 4ce.

— Nowy y Stary Kalendarz... 1704... Woyciecha Wolskiego... W Krakowie w druk. Krzysztofa Domańskiego. [Tytuł ten wśród drzeworytu z czterech osób z napisami Politica, Maiestas...]. w 4ce, k. 16. Kórnik.

— Nowy y Stary Kalendarz w którym święta roczne, biegi, aspekty, y wybory niebieskie, z czasem siania, szczepienia, puszczania krwi, &c. dobrym porządkiem są położone: Na Rok Pański MDCCV (1705). Po przestępnym y przybysz: pierwszy, Przez M. Woyciecha Wolskiego, Filozo: Dokt: Mathem: Professora wyrachowany. W Krakowie. w Druk: Krzysztofa Domańskiego. w 4ce, k. 16.

Tytuł w rycinie drzeworytowej. Pray miesiącach idzie Continuacja legacji Krys-

stofa Zbarskiego wierzem. Od ark. C, idzie Praktyka. Od D₂: O kompasio ręcznym. Kończy: Zebranie jarmarków. O tym jego przeciwstawianiu legacji Zbarskiego ob. Pilat Liter. III 89.

Jagiell.

— Quaestio Astronomica ex Libro III Almagesti Ptolomaei et Burbachii... De Theoria Solis De Motu Solis sub felicissimis auspiciis Magnifici Perillustri et Reverendissimi Domini D. M. Samuelis Formankowic I. V. Doctoris et Professoris Protonotarii Apostolici... Studii Almae Universitatis Cracoviensis Generalis vigilantissimi Rectoris. A. M. Alberto Wolski Philosophiae Doctore et Professore Contubernii Hierosolymitani Seniore pro Collegio Minori publice ad disputandum in peraugusto DD. Theologorum Lectorio proposita. Anno ab ortu Solis mystici 1686. die 20. Decembris Hora 14. Cracoviae, typis Universitatis. fol., 1 ark.

Na odwrocie tytułu oda na cześć św. Jana Kantego. Quaestio jest: Motus Solis duos eccentricos sufficiente salvari possit?

Jagiell. — Uniw. Wares.

— ob. Krudnerowicz Jan (Quinque-
trix 1699) — Kuuk Paw. (Triumphus
1691) — Szumliński Marc. (1715) —
Szynglarowicz And. (Astrea 1720) —
Tyxyński C. (Comentus 1690, Colum-
nae 1697) — Żeleński Łukasz (Flo-
ridus 1676).

Dialog jego pióra jest w ręk. Akad. 789.

(Wolski Wojciech). Naenia in memoriam Adalberti a Wolski d. XIII. Februarii MDCCOXX. defuncti. Vratislaviae typis Kupferianis. w 4ce, k. 2 nlb.

Notatka Cypriana Walewskiego. — Zapewne data błędna, zamiast 1780?

Odnosi się do jakiegoś innego Wolskiego jak poprzedni, bo tamten zmarł 1715.

WOLSON Tomasz. Farmazon Demaszgowany Albo Prawdziwy Sekret Farmazonow ze wszystkimi częściami i okolicznościami swemi wyiawiony Przez Pana Tomasza Wolsona 1757 z Francuskiego na Polski język przetłumaczony 1783. w 8ce, k. tyt., str. 96.

Respocyna list do wszystkich wielobnych loży, braci przeszłych, towarzysów... składających farmazońskie towarzystwo... To mówi, że słożył niegdyś przysięgę mazońską

ale ustami, a nie sercem, więc teraz wyjawia sekrety.

W przedmowie pisze, że wielu farmazonów przykrzy sobie zostawać w sekcje.

Książeczka wyjawia nie cele, ale ceremonie mazońskie. Został przyjęty do loży w Londynie przez pana Fieldinga w austerii Swan. Opisuje dokładnie całą ceremonię i rolę przysięgi. Cytuje mowy przy przyjęciu na nowicjusza i towarzysza. Co to jest loża jedzenia. O przyjęciu na mistrza. Katechizm farmazonów (str. 70—86). Na str. 87—9 ustawy farmazonów (warunki przyjęcia, władza wielobnego itd.). Kończy: Wykład znaków i sprzętów loży, o sposobie poznawania się mazonów między sobą, o ich numismatach, wierszyki p. Ricaut itp. Jagiell.

— Farmazon demaszgowany czyli sekret Farmazonów wyiawiony przez Pana Tomasza Wolsona Roku 1757 na polski język przetłumaczony Roku 1789. w 8ce, str. 56.

Zarazem:

Szczepce do ucierania nowo wystawionego gorejącego lichtarza Wolnych Mularzów lub Farmazonów to jest jasny wykład postanowienia celu i końca Wolnych mularzów prawdziwemu prawdy, i zbawienia ludzkiego przyjacielowi z łacińskiego na polski język przetłumaczony. (1789). w 8ce, str. 55—111.

Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

WOLSTEIN (Wolsztein) Jan Gottlieb (Bogumił). Observationes circa luem pecudum, cum adnexo tractatu contra trucidationem animalium in lumbus usitatum, quas Jac. de Kostrzewski in lat. idioma transtulit et notas addidit. Leopoli, apud Piller 1785. w 8ce.

Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow.

— Uwagi nad zarazami bydła, z przyłączonym oraz wyluszczeniem zdania, zabiianiu bydła w zarazach zachwalonemu przeciwnego, w niemieckim języku wydane... przez Iana Bogumiła Wolsteina, teraz przez Iakoba Kostrzewskiego... 1782. w 8ce, str. 199(?).

Szumowski Galicya pod względem medyc. 1907 str. 292.

Ossol. — Uniw. Kijow.

— Księga O Zarazach Bydła Dla Chłopow Od Jana Bogumiła Wolsteina, Lekarskiej y Cerulickiej Nauki Doktora, Przełożonego y Publicznego Nau-

czyciela Lekarskiej Bydła Sztuki w C. K. Zwierząt Szpitalu. W Wiedniu u Jozefa Kurzbek C. K. Drukarza y Księgarza. 1784. [Pod linią:] Na Oyczysty Język Przetłumaczona Przez Jakoba Kostrzewskiego, Filozofii y Medycyny w Akademii Wiedeńskiej Doktora, w Krolestwach Galicyi y Lodomeryi Prowincyalnego Medyka, Towarzystwa Medykow pierwszego Assessora. I. C. K. Mci w Akademii Lwowskiej Fisiologii y Materii Medyki Publicznego Nauczyciela y w teyże Akademii Seniora. W Lwowie z pod Prasy Jozefy Pillerowej Wdowy, Naywyższych Rządow Kraiowych Drukarni (1785). w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 3—62.

Dedykacja tłumacza Janowi Zamojskiemu, c. k. konsyliarzowi, datow. we Lwowie 30 maja 1785. — Po czym dedykacja autora (Wolsteina) J. Rud. Chotekowi (z r. 1783). Tu mówi o przyczynach złej hodowli bydła przez wieśniaków. — Wreszcie przemowa do gospodarzy i spis rzeczy. Rozdziałów jest siedem: o zarazach i ich znakach, o zapobieganiu im i o leczeniu bydła, o lekarstwach, o skórach ze zdechłych bydła itp. Przedstawienie popularne. — Jest to druga edycja poprzedniej pracy. Jagiell. — Ossol.

— Xięga o zarazach i chorobach rogatego bydła, owiec i świń dla mieszkańcych po wsiach, wydana przez J. B. Wolszteina, Medycyny i Chirurgii doktora, dyrektora i profesora sztuki lekarskiej bydła w akademii Wiedeńskiej. Z niemieckiego na polski język przetłumaczona. Nakładem i drukiem Michała Grölla księgarza nadwor. I. K. Mci 1792. w 8ce, str. XIV i 148, k. 1 nlb.

Jest to przekład Hildebranda, o którym ob. t. XVIII 197 oraz tom V 151 (przedruk z r. 1828).

Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

Wolstinus Hieronim ob. Sławek Tomasz (Consecratio 1638).

VOLTAIRE Arouet Franciszek Maria (1694 † 30 Maja 1778). Alzyra tragedia wierszem polskim. Le mariage forcé komedia. Ein Alchimist komedia niemiecka. W Warszawie 1754. podczas karnawału in Kollegio Nobilium Scholarum Piarum reprezentowane. fol., k. 2.

Jest to tylko program. Na odwrocie tytuła argument i spis grających. — Obacz: Wędrowiec (czasop.) 1897 nr 18. Bielski Katalog pijarski pod nrem 141 podaje jednak tak, jak gdyby Alzrya w r. 1754 wyszła jako osobny tom.

Wedle Załusk. Bibl. poet. 65 miał Alzryę tłumaczyć pijar Al. Ołga (obacz). — Również obacz w Załuskiego Bibl. poet. str. 20, gdzie Załuski mówi: „Tandem Zairam tum et Alziram seu Americanos exhibuerunt 1750. Sch. piar. in suo theatro, modulante carmen Stan. Konarski una cum Aug. Orłowski.“... „Dum haec scribo, eandem tragediam denno exhibuerunt in suo theatro Sch. piar. ex nova versione: I Actum scripsit Aug. Orłowski, II Glic. Baxter, III Lud. Jordan, IV Thad. Nowaczyński, V Nic. Stadnicki“.

Janocki Lexicon 1755 I 117 i II 140 mówi, że Orłowski i Nowaczyński przełożyli wiele innych tragedii Woltera.

Alzrya nosiła też tytuł: Amerykanie.

— Alzrya Tragedya W Pięciu Aktach P. De Voltaire, Z Francuzkiego, Na Polski Język Przełożona. [Tu winieta: wazon z kwiatami]. w Warszawie. w Drukarni P. Dufour Drukarza J. K. Mei y Rzeczypospolitey. M.DCC.LXX.IX. (1779). w 8ce, k. tyt., str. 107.

Do tego bywa dodawany Katalog komedii znajdujących się u Dufoura. w 8ce, k. 4. Bentkowski Hist. II podaje to z datą 1778; za nim inni.

Przekład jest chropawy; więc kto wie, czy to nie jest ów zbiorowy przekład Pijarów, o którym mówi Załuski (ob. wyżej). Zaczyna się: „Już ci tedy najwyższa Hiszpanii rada — Rząd po mnie państwa tego, synu, w ręce składa.“... Ale druk jest Dufoura, a nie Pijarów, co by świadczyło przeciw powyższej hipotezie.

Smolarski Studia nad Wolterem w Polsce (Archiwum naukowe Tow. dla Pop. Nauki tom IX) 1918 str. 49, 53. — Bernacki Teatr za St. Aug. II 197 (tu wyczerpujące informacje o przedstawieniach Alzry i o jej przekładach najstarszych).

Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Alcyra albo Amerykanie, tragedia; z francuzkiego IMei Pana de Voltaire przetłumaczone dla teatrum Słonimskiego za rozkazem Iasnie Wielmożnego I. Pana Michała Hr. Oginskiego Hetm. W. W. X. Lit. etc. etc. przez Ignacego Lachnickiego. W Warszawie, w drukarni P. Dufour, drukarza I. K. Mei i Rzeczypospolitey. 1780. w 8ce, str. 110.

Przekład niendolny, prozą dokonany. — Obacz zbiór pt. Teatr polski tom 44. Niemocewicz Pamiętniki (1848) str. 85. — Smolarski l. c. str. 49. — Bernacki Teatr za St. Aug. II 197. — Windakiewicz Teatr polski 1921 str. 105. — Szykowski Dzieje nowożytnej tragedii (Typ pseudo-klass) 1920 str. 25.

O późniejszych przekładach Alzry (Osińskiego 1800, Jankowskiego 1859) ob. Bibl. V 151 oraz Bernacki j. w.

W bibl. Kras. są dwa rękop. przekłady Alzry. Czartor. — Jagiell. — Zieliń.

— Amerykanie. Tragedya w Warszawie 1750 pod czas Karnawału w Kolegium Jch Mciow. Konwiktów Scholarum Piarum reprezentowana. (Warszawa 1750). w 4ce, k. 2 nlb.

Program tragedii Woltera. Na końcu spisa grających.

Ob. wyżej: Alzrya, Jagiell.

— Au roi Stanislas... (wiersz).

Nie wiem, czy wyszło osobno? Jest ogłoszone w dziele Seylera Alt und Neue poln. preuss Chronica (ob. tom XXVII str. 418).

Polemizował z tym Gottsched, który znajdował się w Gdańsku podczas tego obłężenia.

Arnold Gesch. der deut. Polenlit. (1900) str. 54.

— Babuk Albo Swiat Jak Się Obraca. Przypowieść Obyczajna. z Francuzkiego. [Tu ozdobnik]. w Lipsku 1785. w 8ce, k. tyt., str. 47.

Lipsk jest tutaj fikcyjnym miejscem druku. Tłumacz tu nie nazwany.

Przedruk wyszedł w r. 1803.

Gubrynowicz Romans w Polsce za St. Aug. str. 159.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Biały i Czarny. Z francuzkiego. 1790. w 8ce, str. 44.

Na końcu lityry tłumacza F. M. (akulski). — Ob. tom XXII 63.

Smolarski l. c. str. 175.

Czartor. — Krasiń. — Ossol.

— Dobry Bramin czyli niechęący byźd uszczęśliwionym fanatykiem. Powieść filozoficzna... Z francuzkiego. (Lublin 1781). w 8ce, k. 4.

Tłumaczył Przybylski Jacek. Gdy druk ukończył, władza duchowna powiąawszy wiadomość, że tłumaczy Woltera, skonfiskowała w drukarni cały nakład, nie zostawiwszy nawet egzemplarza tłumaczowi.

Jagiell. (?)

— Brutus Traiedya W Pięciu Aktach Przez Franciszka de Voltaire Napisana Na Wiersz Oczysty przełożona

przez X. Kaietana Skrzetuskiego Scholarum Piarum. [Tu winieta: globus nakryty hełmem legionisty rzymskiego obok rzymska broń]. w Warszawie, 1780. w Drukarni J. K. Mei i Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 66.

Rozpoczyna: Fundament traiedyi. Tu wyjaśnienia tłumacza, iż treść jest zgodna z dziejopisaniami, ale wierszopis francuzki „przydał sztucznie osobę Tullii“. „Dzieło to pisane było w Anglii i z obcowania w narodzie wolnym szlachetności nabyło“. — Od siebie tłumacz dodaje, że przekładając na wiersz oczysty wygnanie tyrana, „myślał często o Gebonie w Syrakuzach, który oczysty swoją uszczęśliwił. Mądrego zatem i enotliwego króla za najgorliwszego stróża i obrońcę wolności narodowej poczytuje“. (Wyraża to aluzja do Stan. Augusta).

Zaczyna się: „Gromiciele tyrannów, co na majestacie Nie królów ale Bogów cnoty, prawa macie...“.

Tłumacz polski opuścił b. ciekawą przedmowę Woltera do Bolinbroke'a, w której Wolter kreślił swoje poglądy estetyczne; podobnie zresztą czynili tłumacze polscy innych tragedii i komedii Woltera, pomijając jego wstępy i dedykacje.

W zbiorze pt. „Teatr polski“ pomieszczony ten druk w t. 45.

Inny przekład wierszem pochodzący z XVIII zachował się w rękop. bibl. Morstinów nr 65. — Ustęp tłumaczył Bykowski Wieszory (1787).

Bentkowski I 564. — Smolarski l. c. str. 59. — Bernacki Teatr za St. Aug. II 211 (tu wiadomość o ręk. przekładach tej tragedii w rękop. Czart. i Kras.). — Szykowski (j. w.) str. 26.

Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Wileń.

— Un chretien contre six juifs, ou Refutation du livre intitulé: Lettres de quelques juifs portugais, allemands et polonais. 1776. w 8ce.

Książka kanonika Antoniego Guenée pod wymienionym powyżej tytułem ukazała się w r. 1769 (ob. tom XVII 458), a Wolter po kilku latach na nią odpowiedział (niby to w obronion Chrystusa): „je plaide aujourd'hui parce qu'elle sera oubliée demain“. — Autorem książki był Francuz, z Polską nie miała nic wspólnego.

Na końcu podpisał się Wolter: La Roupilliere, à Perpignan 15 sept. 1776.

Odpowiedź Woltera wysłała też pt.: Le vielard du Mont Caucase, au juifs... 1776. — Ob. tom XXII str. 447 (pisząc wtedy o tym wydaniu nie znałem nazwiska Woltera).

— Discours aux confédérés catholiques de Kamienieck en Pologne par le major Kaiserling au service du roi de Prusse. A Amsterdam 1768. w 8ce, str. 10.

Major Ernest Fryd. Keiserling istniał rzeczywiście († 1822). Nismniej mowa tu jest apokryfem pióra Woltera. Bliżej mówię o niej pod Pièces nouvelles. Czartor.

— Essai Historique Et Critique Sur Les Dissentions Des Eglises De Pologne. [Na drugiej k. tyt.:] Essai Historique Et Critique Sur Les Dissentions Des Eglises De Pologne. Par Joseph Bourdillon, Professeur en Droit public. [Tu winieta]. A Basle, MDCCLXVII. (1767). w 8ce, k. 2 tyt., str. 54.

Stara się najprzód wyjaśnić, co to jest Kościół grecki. O początkach prymatu rzymskiego (w duchu nieprzyjaznym dla papieżstwa). Od str. 21 o przyjęciu chrześcijaństwa w Polsce. Potęga biskupów. Edykt Zygmunta Augusta z r. 1563 w sprawie dysydentów (heros de la tolérance). Wylicza też i inne dowody tolerancji polskiej w w. XVI. Jezuiti i Zygmunt III przeciw tolerancji. Przykłady prześladowania dysydentów z czasów Augusta II (Unrug, sprawa toruńska — nazwiska poprzeręcane). Konfederacja toruńska dysydentów i ich nadsieje związane ze Stan. Augustem. Pochwały Katarzyny II za to, że opiekuje się dysydentami. Ma ona dość obszarów i nie potrzebuje krajów polskich. Całość pisana widocznie na zamówienie imperatorowej, aby usprawiedliwić jej wmięszanie się do wewnętrznych spraw polskich. Podkreśla wiążąc, że Kościół grecki jest bardziej tolerancyjny od rzymskiego, co świadczy o źródle jego informacji.

Pisał to Wolter, nie wiedząc jeszcze o porwanu Soltyka, gdyż uważa go za zwolennika tolerancji wobec dysydentów (por. niżej: Les lois de Minoe), i nie wiedząc o zamachu na króla, a tym mniej nie przewidując pierwszego rozbioru. W dalszych wydaniach przerobił też zakończenie broszury: dodał mianowicie ustęp przeciw konfederatom, zarzucający im przymierze z Turkami oraz zamach na króla i usprawiedliwiający tym pierwszy rozbiór. „Tel fut le debrouillement du chaos polonais“. W tej postaci wszedł ten utwór do zbiorowych dzieł Woltera. W edycji z r. 1792 zamieszczono go w tomie 87, ale wcieleno zarazem jako art. XXI do większego zbioru pt. Melanges historiques (str. 44—71).

Dwieście egzemplarzy tego dzieła zostało zamówionych przez ambas. ros. w Warszawie, jak o tym mówi autor „Traité d'amitié perpetuelle“ (1768) na str. 84

(zapewne Wielhorski, ob.). Zostały one przez Repnina zniszczone po przystąpieniu bisk. Sołtyka do konf. radomskiej, gdyż w wydaniu pierwszym był Sołtyk pochwalony.

Quérard La France lit. X 360 powiada, że wyrokiem kurii rzymskiej dn. 12 grudnia 1768 dzieło to potępiono. — Scurbier Hist. litteraire de Geneve III 56, słuszony nawiskiem, bierze je za prawdziwe i omawia tę pracę.

Zabieńska Sprawa dysydentów 1911 str. 134 i 188. — Kot Rzeczpospolita pol. w op. Zachodu (1919) str. 202. — Smolarski l. c. str. 209. — Encykl. Orgelbr. IV 192. Jagiell.

— Essai Historique et Critique sur les Dissentions des Eglises de Pologne. Par Joseph Bourdillon Professeur en Droit public. A Basle 1767. w 8ce, str. 43. Czartor. — Dzików — Przesd. — Univ. Warsa. — Zbór ewang. wileń.

— Toż... Par Joseph Bourdillon Professeur En Droit Public. Nouvelle, Edition Revue Corrigée Augmentée Et Dediée A Monseigneur Le Prince Repnin Ambassadeur de Sa Majesté Russe a Warschau. A Basle. 1768. w 8ce, k. 8 i str. 40. Bibl. w Suchej — Ossol.

— Opyt istoriczeskij i kriticzeskij o razgłasiach cerkwej w Polsce perewel Wasilij Trediakowskij. Petersburg 1768. w 8ce, k. 2 i str. 40.

Sopikow w t. II podaje datę 1769.

Czapki (Mus. Nar.).

— Betrachtungen über die kirchlichen und politischen Zwiste von Pohlen mit Anmerkungen über die heutige Revolution. [Pod tym rycina, która przedstawia trzech księży przerażonych a w odległości dom w płomieniach]. Frankfurt und Leipzig 1773. w 8ce, k. 12 nlb. i str. 47.

W obszernej przedmowie tłumaczy konieczność upadku Polski, a za nim i pierwszego podziału. (Po przedmowie następuje drugi tytuł.) Historisch critischer Versuch über die Zwistigkeiten der Kirchen von Pohlen von Joseph Bourdillon Lehrer der Rechten.

— Toż... Frankfurt 1775. w 8ce.

— Toż... aus dem Französischen des Herrn Burdillon, Professor Jus Publikums übersetzt von einem deutschen Polaken. Lemberg 1781. w 8ce, str. 48. Jagiell. — Ossol.

— Henryada Woltera y Drama Zaira tłum. Mich. Sapięhy Podkom. Wilno, u XX. Franciszkanów. w 4ce.

Kraszewski Wilno IV 281 ma to pod r. 1753. Ale to chyba widoczna myłka, bo przekład Henriady Sapięhy nikt nie zna, a informacje Kraszewskiego bywają nieścisłe.

O przekładach Henriady późniejszych (Chodani 1803, Dambowski 1805) ob. Bibl. V 151.

Henriada wywarła pewien wpływ na Wojnę choc. Kraśickiego.

— Histoire de Charles XII. 1728. w 8ce.

Pisane 1727. Wydań i przekładów bardzo wiele. — W Oeuvres (s r. 1792) w tomie 32. — Wydania późniejsze są nieco prserobione.

Historię Karola XII napisał Wolter, jak twierdzi w przedmowach do późniejszych wydań, na podstawie relacji kilku osób godnych wiary, które żyły dłużej w otoczeniu bądź Karola XII, bądź Piotra W. „et qui s'étant retirées dans un pays libre longtemps après la mort de ces princes, n'avaient aucun intérêt de déguiser la vérité”. Wymienia nazwiska: Fabrice, Fierville, Villelongue, poseł francuski, pułkownik Poniatowski. — W jednej z przedmów (s r. 1740) mówi, że zapoznał się po wydaniu pierwszej edycji z dziennikiem Adlerfelda, dochodzącym do r. 1709 i z dziełem Norberga (sic), kapelana Karola XII. Według nich dzieło swe potem poprawiał. (Nordberg odmówił jego dziełu wszelkiej ścisłości i nazwał go arcyklamcą).

Bronią się przeciw takim zarzutom ogłosił Wolter świadectwo (avis) z r. 1759 pochodzące od Stan. Leszczyńskiego, który wychwalał nie tylko styl i talent pisarski ale i prawdomówność autora (pisał, jakby był świadkiem naocznym tych rzeczy, co się działy w Polsce).

O wspomnianym powyżej dziele Adlerfelda, ob. t. XII 62. — O dziele Nordberga ob. tom XXIII 178.

Dzieło Woltera dzieli się na 8 ksiąg. W pierwszej opowiada o wychowaniu Karola i o carse Piotrze. W dalszych o powodach wojny przeciw Danii, Moskwie i Polsce; zdobycie Polki; osadzenie Leszczyńskiego; Altstrand; odwiedziny Augusta w Dreźnie; walki na Ukrainie; pobyt w Benderze; intrygi w Stambule; przybycie Karola do Stralsundu; śmierć w Norwegii.

O Polsce mowa jest na wielu miejscach. W rozdziale II jest krótki opis wielkości państwa, ustroju (image de l'ancien gouvernement celte et gottique corrigé), władzy króla, niekarua la „pospolite” itp. Specjalnej niechęci do Polaków nie okazuje w tym opisie, choć ustroju widocznie

nie pochwała (wytyka m. i. upośledzenie chłopów i miast). — Dużo miejsca zajmuje osoba Stan. Poniatowskiego, zwłaszcza w okresie, gdy ratował Karola XII w Benderze. W rozdziale V powołuje się wprost na jego opowiadania i jego listy. — W rozdziale VIII dużo mówi (nader życzliwie) o Stan. Leszczyńskim i o jego detronizacji (qui m'a fait l'honneur de m'apprendre la plupart de ces particularités).

Z dzieła Woltera korzystali potem liczni autorowie, poczynając od Fryderyka W. (Reflexions sur le talent militaire du Charles XII). Niejaki Barry popełnił plagiat (zwłaszcza co do ustępów o Polsce), na co się Voltaire w dalszych wydaniach w przypiskach żali. W opisanym na str. 32 niniejszego tomu dziele Williamsa wstrót o ustroju celk. germ. jest zapożyczony z Woltera. — Na Wolterze oparło się także dzieło Lacombe'a Historia odmian (tom XXI 19), przełożona na polskie przez Książewicza (1766).

Z polskich autorów prostował niektóre informacje I wydania Stan. Poniatowski (obacz Bibl. tom XXV 14) w obszernym dziele: Remarques d'un seigneur polonois (1741). Wskutek tego Wolter zmienił niektóre ustępy w dalszych wydaniach. — Obacz o tym Klem. Kantacki w jego monografii Stan. Pon. II (1880) waga 43 i 90.

Znał także i cytował powyższe dzieło Woltera Stan. Konarski (Rozmowa 1733). Była to, o ile wiem, pierwsza wzmianka o nazwisku Woltera w Polsce. — Ujemnie o wartości dzieła Woltera wyraził się Wyrwicz (ob. jego: Uwagi nad Hist. odmian Lacombe'a). Wyrwicz wskazuje, że informacje Woltera zostały sprostowane głównie przez Adlerfelda (ob. tom XII 63).

Mimo że historia Karola XII jest tak ściśle z Polską związana, nikt jej w Polsce w tym czasie nie przetłumaczył. Nie jest bowiem dziełem Woltera „Historia skrócona Karola XII” wydana po polsku w r. 1756 i 1775. Autorem jej ma być, jak twierdzi przedmowa, „jakiś Francuz z Burgundii szacnego domu, który się z Karolem XII w potyczkach znajdował”. A więc nie Wolter. Istotnie „Historia” ta jest całkiem odmienna od dzieła Woltera. — Ob. pod: Historia skrócona (w Dodatkach).

Dopiero w r. 1800 wydał Kady pierwszy przekład polski (ob. Bibl. V 151). Kot Rzeczposp. polska w liter. Zachodu (1919) str. 203 omawia zawarty tu pogląd Woltera na nasz ustrój.

Wydań i przekładów tego dzieła było bardzo wiele; ono to zrobiło Wolterowi już wczesnie wielką sławę. Każda większa biblioteka ma po kilka wydań tego dzieła.

— Zadyg, albo przeznaczenie, historia wschodnia z francuzkiego na

polски wyłożona język 1775. w 8ce, str. 104.

Tłumacz Józef Szymanowski?

Czartor. — Jagiell. — Kijow. — Zieliń.

— Historya Wschodnia O Zadigu Z Francuzkiego Na Polski Wyłożona Język. [Tu w liniach:] Gdzież na świecie bywa Szczęśliwość prawdziwa? [Tu winieta: flakon z kwiatami]. w Grodnie w Drukarni J. K. M. Roku 1776. w 8ce, k. tyt., str. 111.

Zaczyna się: W czasie panowania Moabdana Króla był w Babilonie... Przekład jest gładki. Bywa prypisywany J. Szymanowskiemu.

Dalsze wydania ukazały się jako drukowane we Wrocławiu 1786 i 1790. — Wreszcie w r. 1803 (Dzieła Szymanowskiego).

W r. 1811 przedrukowano w Warszawie jako przekład K. Węgierskiego. Smolarski l. c. str. 174. Jagiell.

— Toż... w Wrocławiu R. 1786. w 8ce, str. 101.

Ossol. — Univ. Wileń.

— Toż... w Wrocławiu 1790. w 8ce, str. 112.

— Jaś i Mikołajek... ob. Czerwińska (Zabawki sere czułych).

— Kandyd Wszędybylski. [Na drugiej k. tyt.:] Kandyd Wszędybylski Czyli Najlepszość. [Tu winieta: aniołek na chmurach]. w Lipsku Roku 1780. w 8ce, k. 2 tyt. i str. 184.

Tłumacz nie naawany, miejsce druku fikcyjne, przekład dość słaby. Tekst zaczyna się: W Westfalii w zamku Imé p. Barona de Thunderten-tronckh był młodzieniec lubyh z natury obyczajow...

Jak wiadomo, w jednym z epizodów wprowadził tu Wolter dwóch królów polskich (Jana Kazim. i St. Leszczyńskiego).

Wedle Pamiętników Kaj. Koźmiana tłumaczem był Jacek Przybylski. — Przedruk wyszedł w r. 1803.

Czartor. — Univ. Kijow.

— Krolewna Babilonska. [Na drugiej k. tyt.:] Krolewna Babilonska, Albo Miłość Na Doświadczeniu. [Tu winieta: wazon z kwiatami]. w Lipsku. M.DCC.LXX.IX. (1779). w 8ce, k. tyt. 2, str. 250.

Druk w Lipsku jest fikcyjny; będzie to raczej druk warszawski (Grölla).

Zaczyna się: Stary Belus, król babiloński mniemał się być pierwszym...

Smolarski l. c. str. 174. Czartor. — Jagiell.

— List do czleka łączącego smak z umiejętnością y umiejącego cenić uczonych... ob. Węgierski Kaj. T.

— Listy Woltera o Angielczykach, z francuzkiego tłumaczone przez S**** K**** 1773 (?). w 8ce.

Może to myłka sam. 1793?

— Listy Woltera o Angielczykach, z Francuzkiego Tłumaczone Przez S**** K****. [Tu winietka]. Roku 1793. w 8ce, k. tyt., str. 215.

Utworu tego nie ma w zbiorowych pismach Woltera, gdyż Wolter, roszył go potem na części i wcielił do Dykejonarsa filozof. Pisał to w r. 1733.

Składa się on z XXIV listów: O kwakrach, O religii angielskiej, O soejanach lub arianach czyli antytrinitariuszach (o dziele Clarkego), O parlamencie i rządzie, O handlu, O szczepieniu ospy, O kancelersu Bakonie, Lockem, Kartezjussu, Newtonie (popularny wykład jego teorii), O tragedii (tu gorszy się Szekspirem) i komedii, O uczonych panach, O Popem i innych wierszopisach, O szacunku dla uczonych ludzi, O tow. król. i akademiach.

Powysze Listy o Ang. choć posornie dotyczą tematów liter. naukowych, zajmują się głównie tematami religijno-filozoficznymi, popularyzując Newtona i Bakona, a polemizując często z Paskalem. Wywołały też we Francji oburzenie: parlament paryski skazał je na spalanie a autora na wygnanie. Przekład polski nie nosi nazwiska tłumacza, tylko cyfry S. K.

Bernacki Shakesp. w Polsce 1914 str. 28. — Smolarski l. c. str. 175-6.

Jagiell. — Racyń. — Zieliń.

— Los lois de Minos. Genève, chez Cramer, 1772. w 8ce.

Rzecz dzieje się niby to na Krecie, gdzie król Tencer dochodzi do konfliktu z arcykapłanem Faresem na tle okratnych praw Minosa (wedle nich musiał on poświęcić brankę wojenną Astorię na ofiarę Minotaurowi). — Nie byłbym samieszczal tego dramatu między Polonias wolterowskie, gdyby nie to, że ma w tym wszystkim tkwić rzekomo aluzja do konfliktu między biskupem Soltykiem (i Rosją) a Stan. Augustem. Arcykapłan Fares ma to być Soltyk, a król Tencer, to Stan. August. Tak twierdzi Peiser w Hist. Monatsbl. für die Provinz Posen 1904 nr 4. Komentuje on ten utwór, dopatrując się w nim jakichś aluzji do konfederatów barskich (!) i do zamachu stanu ze strony Stan. Augusta. Zatyłował też Peiser swój artykuł: Ein Drama Volt. über poln. Verfassung (!). Dla mnie cały ten wywód Peisera jest oparty na fantazji. Jeśli jakie aluzje są, to tak

ogólnikowe i tak mgliste, iż trudno by je bliżej określić. — Prawda, że Wolter w jednym z przypisków wspominał Polskę, Stan. Aug. i Soltyka, ale też na tym aluzjom do Polski koniec.

Dramat jest ogłoszony w Oeuvres (1791) tom VII str. 14-74. — W tomie dalszym tychże dzieł Woltera są wydrukowane warianty tego dramatu. Ale i w nich aluzji do stosunków polskich nie mogą się doszukać.

Smolarski l. c. str. 211.

— Mahomet Prorok Tragedya W Pięciu Aktach J. P. de Voltaire. Z Francuzkiego Przełożona Po Polsku Przez J. D. ... [Tu winieta: płaszcz rozpostarty, przybrany koroną, górą zaś kapeluszą kardynalski. Na środku płaszcza litera M, a w niej krzyż]. w Wilnie Roku 1788. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 96, k. 1 nlb.

Tłumaczem jest J. D. (ebouhr).

W dedykacji do biskupa Igo. Massalskiego powiada tłumacz, iż autor tego dzieła „miał zaszczyt poświęcić je Głowie Kościoła powszechnego, którego pamięć religii i naukom szanowna“. Dlatego i tłumacz poświęca to głowie kościoła swojej prowincji. (Jak wiadomo, dedykacja tej tragedii papieżowi był to ze strony Woltera pewnego rodzaju kawał, gdyż Wolter mówi tu o fanatyzmie Mahometa, ale ma na myśli fanatyzm katolicki).

Przekład zaczyna się: Co jaśbym zniżyć ocał śmiał przed jego cudy, I palić oczym oszustwom kadsido obłudy. — Był ten przekład przypisywany Kaj. Węgierskiemu, zapewne całkiem mylnie.

Bontkowski Hist. lit. I 564. — Krassowski Wilno IV 347. — Bernacki Teatr II 263. — Smolarski l. c. str. 60. — Szykowski (j. w.) str. 28.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Mariamna. Tragedya w pięciu aktach grana na teatrze Słonimskim. (B. r.) w 4ce, str. 63.

Tragedia ta jest o tyle bliżej z Polską związana, że Wolter przesłał ją po napisaniu królowej Marli Lessczyńskiej, święto (1725) poświęconej, wraz z dedykacją wierszowaną (Épître), drukowaną później w jego Oeuvres (1791) tom 15 str. 47.

Ob. tom XII 171. — Bernacki Teatr II 265. Krasień.

— Mądry Memnon. Powieść z francuskiego. Lublin 1781. w 8ce.

Przełożył Jacek Przybylski, ob. t. XXV 361. Wedle Ambr. Grabowskiego Wspomnienia (wydał St. Estr.) II (1909) str. 104 — druk ten uległ aniszczeniu (podobnie jak „Dobry Bramin“).

— Meropa, tragedia w aktach pięciu; Doktor poniewolny, Małżeństwo przymuszone, komedye dwie, pod zaszczytem imienia J. W. J. Mci Pana Jana na Steczance, Miedzyrzeczu, Kustynie, Iwanczykach y Chabnym Steckiego, owruckiego, stawiskiego etc. starosty, kawalera orderu św. Stanisława biskupa męczennika. Przez młodzież szlachetną w szkołach międzyrzeczkich Scholarum Piarum edukującą się produkowana dnia 4tego lipca roku 1774. w 4ce, k. 4 nlb.

Jest to argument jednej sztuki Woltera i dwóch Moliera. Ma to być afiszem przedstawienia, na które tłumaczyli „Meropę“ Nowaczyński i Orłowski. — Ale wątpliwym jest, czy przekład ten identyczny jest z tłumaczeniem drukowanym r. 1779.

Czartor.

— Meropa, tragedia i Łakomec, komedja pod zaszczytem J. OO. WW. JPP. prześwietney ziemi drohickiey obywatelów przez szlachetną młodzież w Drohiczynie u XX. Scholarum Piarum uczącą się wystawione. R. P. 1782. w 4ce.

Trębicki w Bibl. Warsz. 1843 IV 355. — Estreicher Teatra w Polsce I 69.

— Argument sztuki p. t. Tragedya Meropy. (Warszawa 1792). w 4ce, k. 4. Bernacki Teatr za Stan. Augusta, II 269.

— Meropa Tragedya w Pięciu Aktach P. de Voltaire. Na Polski język z Francuzkiego Przełożona. [Tu winieta: kosz kwiatów]. w Warszawie. w Drukarni P. Dufour, Drukarza J. K. Mci i Rzeczypospolitey. MDCC.LXXIX. (1779). w 8ce, k. tyt., str. 96.

W tekście druku kilkanaście osobnych winiet.

Przekład, dokonany gładkim wierszem, zaczyna się: Pani, niech osób twoich żal we łzach nie nurzy, Użyj dni roskoszniejszych po gwałtownej burzy.

Tragedię tę napisał Wolter, korzystając z opracowania włoskiego Maffeięgo. W przedmowach i listach dodanych do oryginalnego tekstu poruszył Wolter kwestię stosunku do Maffeięgo. W przekładzie polskim jest to opuszczono.

Wojc. Bogusławski Dzieła I 73. — Kalendarz teatrowy 1780. — Bernacki Teatr II 269. — Galle Bogusławski 1925 str. 113. — Sinko Literat. grecka I, 2 str. 363 podaje błędną datę 1769. — Szykowski (j. w.) str. 26. — Smolarski (j. w.) str. 55.

W zbiorze Dufoura „Teatr“ zamieszczony jest ten druk w t. 44.

Dalszy przekład wydał Drozdowski w r. 1803 i Regulski 1809. — Fragment przełożył Wyskowski (Possje 1830).

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Nagroda cnoty, komedya. W Warszawie w drukarni Kolegium Soc. Jesu. w 8ce, k. 62 nlb.

Bernacki Teatr II 275.

Ob. tom XXIII 15. — Jest to przekład Naniny, wydany bez nazwiska autora.

Czartor. — Krasień. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Nagroda cnoty... (1777). w 4ce, kart 2.

Jest to program. — Ob. t. XXIII 15.

— Nanina czyli Uprzedzenie Zwyciężone, Komedya w 3 aktach przez Ignacego Bykowskiego Porucznika Woysk Rossyiskich wierszem ułożona. w Wilnie w drukarni dyecezalney. 1799. w 8ce.

Bykowski wymienia to jako drukowane w spisie swych utworów, dodanym do „Kościola sławy“. Uniw. Wileń.

— Teressa albo tryumf cnoty... 1775. w 8ce, str. 104.

Jest to przeróbka Naniny Woltera, dokonana przez pijarę Ant. Michniewskiego (ob. t. XXII 347).

— Pièces nouvelles. Les droits des hommes, et les usurpations des autres. Discours aux confédérés catholiques de Kamienieck en Pologne. Les col magçons au R. P. l'Escarbatier. Homelie du pasteur Bourn. Les trois empereurs en Sorbonne. Amsterdam, 1769. w 8ce, str. 144.

Zamieszczona tutaj mowa: „Discours aux Confédérés catholiques de Kamienieck en Pologne, par le major Kaiserling, au service du roi de Prusse“... jest (podobnie jak Sermon du Charisterski) apokryfem pióra Woltera. Major K. wykazuje Polakom, iż ich wrogiem jest tylko Esym i Turcja. Charakteryzuje tu religię katolicką jako stek zabobonów i sławi Katarzynę jako patronkę wolności religijnej. Konfederatów wysydzia i podkreśla ich słabość wojskową. — Pisane i drukowane w r. 1769. W Oeuvres (1797) przedrukowano w tomie 40.

W rok później ogłosił Wolter zbliżonej treści: „Sermon du papa Nicolas Charisterski, prononcé dans l'église de Ste Toléranski, village de Lithuanie, le jour de Ste Epiphanie“. Jest to również apokryf napisany przez Woltera w r. 1770 z okazji jednego z manifestów Konf. barskiej, dono-

szących o poparcie ze strony Turcji. Wolter pisze, że to jest alians monstrualny, i wzywa do posłuszeństwa królowi oraz wysławia Katarzynę (l'heroine de nos jours). „Conjurés de Pologne, allez baisser la main de Catherine”. (Stąd więc wyszło natchnienie do napisania tej mowy).

Konfederacja barska była zresztą Wolterowi wstrętna przez swą nietolerancję wobec dysydentów. Losami dysydentów w Polsce zajmował się Wolter żywo, czego dowód w jego korespondencji. Są także jego wiersze w ich obronie pisane.

— O prawie przyrodzonym przez... do Fryderyka II. Króla Imci Pruskiego z francuzkiego przez Stefana Chomentowskiego. w Krakowie 1798 w drukarni Grölla, w 8ce, str. 24.

Inny przekład (Przybylskiego?) ob. niżej pod Ustawa.

Przedruk wyszedł 1802 (?).

Jagiell. — Potocki w Raju — Uniw. Warsz.

— Przyjaciel Prawdy Czyli Powiesc O Kandydzie Ktory Dla Miłosci Prawdy, Wiele Uciążliwych Doznał Przypadkow, Dla Stateczności Iednak W uiecy, W Czasie, Zupełnie Stał Się Szczęśliwym. z Francuzkiego na Polski Język Przełożona, Dla pożytecznej Czytelniczki zabawy do Druku Podana. Roku Pańskiego 1793. [Tu ozdobnik]. w Łucku w Drukarni J. K. Mci i Rzeczypospolitey u XX. Dominikanow. w 8ce, k. tyt., str. 144.

Rozdział I Zaczyna się: „Kandyd był to poczciwy Młodsieniec, nie Ow, który się zapamiętało rozkochał w ślicznej Kungundzie do Tunder-ten tronk, ale inny Kandyd...” Ostatni rozdział XXII.

Rzecz dzieje się w Chinach, Makao, Laos, Syjamie itd. Kandyd jest wszędzie prześladowany za to, że mówi prawdę.

Autorstwo Woltera jest bardzo wątpliwe, choć bywa to jemu przypisywane. Zdaje się, że to tylko naśladowanie Woltera. W zbiorowych wydaniach pism Woltera, jakie przeglądałem, nie znalazłem tego utworu.

Jagiell. — Maz. Narod. — Uniw. Wileń.

— Rymopismo Woltera Nad Losem zawistnym Lisbony. [Tu winieta: kobieta otoczona oblokami, przed nią otwarta księga]. w Basle. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (ostatnia biała).

Druk „w Basle” oczywiście fikcyjny (sam. w Warsz.).

Na nast. karcie: Rymopismo Woltera Nad Losem Zawistnym Lisbony. Albo Roz-

trząśnienie tego axioma: Wszystko jest dobrze.

Zaczyna się: Filozofowie nader w swych zdaniach dziwaczeni, Co na stan ziemi y iey mieszkańców niebaczni...

O przekładzie Chodaniego ob. niżej str. 316. Tenże sam poemat Woltera „o zapadnięciu Lisbony” tłumaczył Staszic i wydał wraz „z Religią” Rasywa w Warszawie r. 1779. — Obacz o tym w tomie XXVI 7.

Leśniewski Stan. Staszyc 1925 str. 69.

Bibl. w Sucheju — Krasin.

— Rzym Wybawiony Albo Catilina Tragedyá z Francuzkiego J. P. Voltaire tłumaczoną, wdrodze Zawisłney pod czas Karnawału 1754... ob. Załuski J. (Zebrańie rytmów, tom II w dodatku str. 1—73, sygn. Bbb₂—Bbb₄ oraz B—K).

Druk od ark. H jest odmienny: litery mniejsze; wierszy po 36 na stronę, podczas gdy w pierwszych arkuszach było ich 30.

Zaczyna się: Zuchwały Krasomowco! któremu gmin sprawia powagę podły, gdy cię między panów stawia świata na pierwszym miejscu!

Na końcu dodana: Prefacya Do Catiliny Tragedyi w Paryżu R. 1752 reprezentowanej. — Jest to przedmowa Woltera, w której tłumaczy motywy kierujące nim przy wybraniu sporu Cyncerona i Katyliny za temat oraz wysławia talent poetycki Cyncerona. Wspomina także Wolter tragedię Ben Johnsona o Katylinie i nazywa ją „godną grubijańskiego wieku”. Przedmowa kończy się: „Jeżeli ta trag. przypadnie do gustu... stanie się zasady i autora i tłumacza żądsy”. Tego „tłumacza” dodał Załuski.

W Bibl. poet. str. 21 mówi Załuski, że tłumaczył to częścią z Crébillona.

O wpływie tego dramatu Woltera na Zyg. Augusta Wybickiego... ob. pod Wybicki. Późniejsze przekłady tej tragedii (z r. 1807 Paszkowicza, z r. 1818 Czajkowskiego, z r. 1836 Laskowskiego) wymienione są w Bibliogr. V.

Smolarski l. c. str. 50—2. — Bernacki Teatr za Stan. Augusta II. — Szykowski j. w. str. 22.

— Samson. Opera w 5. aktach z francuzkiego wytłumaczona wierszem przez I. W. [Wybickiego]. 1781. w 8ce, str. 33 nlb.

Dedyk. p. Magdalenie Raczyńskiej, generalównie wielkopolskiej.

Bernacki Teatr za Stan. Aug. II. — Smolarski l. c. str. 59. Zieliń.

— Saul, tragedia wzięta z Pisma świętego, Lipsk (1789)... ob. Huet.

Wolter tłumaczył z Hueta.

Bernacki Teatr za Stan. Aug. II 298.

— Sierota Chinski Tragedya Przez Pana De Voltaire Francuzkim Językiem Napisana A Na Oyczysty Język Przełożona Roku 1781. w 8ce, k. tyt. i str. 85.

Druk. w Warszawie, nakład Posera.

Przekład dokonany wierszem 11-zgłoskowym. — Zaczyna się: Kiedyz mnie martwić zszadzenia porzucą (sic), Coraz to nowe troski serca kłóca, Coraz to arozsze losy tworszą rany...

Całe tłumaczenie niedołążne, tłumacz często skraca tekst.

Inny przekład wydał Radowski w r. 1806; przy czym akt I nie jest przełożony przez niego, tylko przez Stan. Trembeckiego.

Smolarski l. c. str. 59. — Bentkowski I 565. — Poezje Trembeckiego 1822 II. — Bernacki Teatr za Stan. Aug. II 282. — Wojciechowski Wiek oświecenia 1926 str. 381. — Szykowski (j. w.) str. 28.

Czartor. — Jagiell.

— Smierec Cezara Tragedya Pod zaszczytem Wielkich Imion Prześwietney całej Ziemi Warszawskiej Od zacney Młodzi Publicznych szkół Warszawskich Soc: Jesu Póetyckimi Naukami bawiącey się Pod czas powszechnego całej Ziemi na Seymik Gospodarski Zjazdu. Wyprawiona. Roku Pańskiego 1755. Dnia 30. Czerwca. [Tu winieta: ornament linearny]. W Warszawie w Drukarni Jego Królewskiej Mości Collegium Societatis Jesu. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Dedykacja do urzędników siemi warszawa. i innych szanych tejez siemi obywatelów (wymieniono 18 nazwisk), podp. przez Wojciecha Mokronoskiego S. J. preceptora poetyki. Podnosi, że tragedia ma na celu wolność ojczyzny.

Po czym: Do Czytelniczki. Tu tłumaczy, dlaczego spomiedzy trzech tragedii o Cezarze (Buckinghama, L'abbecontego, Woltera) wybrał do grania przez młodzież tragedię Woltera: „Kaźda z tych trzech tragedii sdałaby się na nasze teatrum, które migkich z osobami płci słabszej pieszcrot nie cierpi, ale że Imé P. Voltaire prócz tego, że równie jako i tanci dwaj tragedowie od tej pospolitej zarazy swą pracę zachował, wysokością wybornych myśli sda się innych przewyższyć...”

Widocznie nazwisko i twórczość Woltera nie były jeszcze w r. 1755 jezuitom polskim należycie znane, skoro mu przyznają „wysokość myśli”.

Tłumacz wysnaje, że wiele rzeczy w sztuce odmiemil; jak np. Brutus nie jest tutaj nielegálnym synem Cezara, a Antoniusz nie ukazuje tutaj na scenie trupa Cezara

(bo ustawy tragedów nie pozwalają trupa na teatrum ukazować).

Po przedmowie podany spis osób z nazwiskami aktorów. Cezara grał Franc. Drownowski, Brutusa Ant. Kurowski, Marka Ant. Józef Łoski: „Ta tragedia razem z komedją i tańcami odprawować się będzie 30 czerwca, 4 lipca o godzinie 4 z południa”.

Przekład jest dokonany białym wierszem — niezłychanie niedołążne, tekst skrócony. Smolarski l. c. str. 50. — Bernacki Teatr za St. Aug. II 274. — Szykowski (j. w.) str. 23. Tu omawia zmiany, jakie Mok. wprowadził.

Przekładał, ale nie ogłosił przekładu Mik. Dąbrowski († 1796). Wyjątki ogłoszone u Hoffmanowej Dzieła VI.

Rękopis przekładu ks. Zubowskiego ob. Kozłowska Katalog ręk. 1929 nr 81 (ob. Bernacki l. c. str. 274).

O przekładach z w. XIX ob. Bibliogr. V. Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Syn Marnotrawny; Komedia. [Na drugiej k. tyt.:] Syn Marnotrawny, Komedia w Pięciu Aktach, Wierszem przestosowana. Irritat, mulcet. Hor. przez Jmci Pana Ludwika Azarycza, Dworzanina Rady Nieustajacey. [Tu winietka: kosz kwiatów]. Za Przywilejem, w Warszawie 1780. Nakładem y Drukiem Michała Grölla, Księgarza Nadwornego J. K. Mci. w 8ce, k. 2 tyt., str. 142.

Wyrażenie użyte w tytule „przestosowana” oznacza, że tłumacz postępowal z tekstem nader swobodnie. Scena dzieje się w Kaliszu.

Nazwiska osób występujących są: starosta Dobrucki, Sieciech, Bizarski, podstolina Zdawnalska, Hołotkiewicz itp. Rejent wie się tu „podpiszek” (przy czym tłumacz powołuje się na „prawdziwą polszczyznę” użytą w Vol. Legum). Trybunał odprawia się w Piotrkowie, kontrakty we Lwowie. W tekście wspomniana kariera wojskowa Straszewskiego i Sybilskiego. Jesyk obfituje w swroty czysto polskie; wiersz jest wprawny i piękny. Swoboda w stosunku do oryginału bardzo znaczna.

Tłumaczem istotnym jest Stan. Trembecki, który podobno przesłał ten przekład w karty do Azarycza, jeśli słuszna jest tradycja (?).

Rękopis Trembeckiego dochował się w Bibl. Krasin. (nr 556, o 44 kartach). — Przywilej wydany na imię Trembeckiego z r. 1780 ogłosił Wierzbowski Materiały II 181. W zbiorze „Teatr polski” wszedł ten druk do t. 42.

Tę samą komedię tłumaczył Walerian Łuszczewski, o czym mówi Żaluzki Bibl. 21. Bernacki Teatr II 232. — Tomkowicz Z wieku Stan. Aug. 1882 str. 5. — Bibliot. Warsz. 1897 III (Listy Tremb.). — Smolarski I. c. str. 56. — Wojciechowski Wiek oświecenia 1926 str. 379.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Kijow.

— Szczyrzejcki Historia Prawdziwa Wyjścia z Rękopisma Ojca Quesnel z Francuzkiego Przełomaczona w 8ce, k. tyt. i str. 108.

Druk krakowski.

W oryginalne francuskim nosi tytuł: L'ingenue („Prostaczek” — jak Boy przekłada).

Przekład na ogół wierny i gładki.

Smolarski I. c. str. 103 i 175.

Czartor. — Jagiell. — Zieliń.

— Ustawa Natury Przez Woltera Do Fryderyka Wielkiego Króla Pruskiego. [Tu winiętka: 2 labędzie]. w Ferney 1795. w 8ce, k. tyt., str. 23.

Cały ten list — wysławiający ideę tolerancji a zwalczający prześladowania religijne (jansenistów, Kenola) oraz wzywający króla, aby przeprowadził zasady równości i wolności — przetłumaczony jest tu wierszem dość lichym. Miejsce druku zatąjone (Kraków, Msj). Tłumaczem był podobno J. Praybyłski.

Inny przekład tego wiersza, jednego z najcenniejszych utworów Woltera, ob. pod: Prawo przyrodzone.

Smolarski I. c. str. 103.

Bibl. w Sucheju — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Kacyn.

— Wiek Ludwika XIV. Tłumaczony Z Francuskiego. [Tu w liniach:] Sous lui les François furent grands. Thomas. Tom I. [Tu winięta: ornament roślinny]. w Wilnie w Drukarni J. K. Máci i Rzeczypospolitey Scholarum Piarum Roku 1793. w 4ce, k. tyt. i k. 8 nlb., str. 193. — Tom II. w 4ce, k. tyt. i str. 209.

Na czele I tomu lista subskrybentów (na 6 stronach). Między nimi: Mickiewicz (bez imienia), różni inni profesorowie Akad. Wil., kilku pijarów, Mickiewiczowa miecznikowa mińska, rotmistrz Saplica, chorąży Tysenhaus... itp.

Przekład bezimienny, dokonany poprawnie, ale ze skrótami. Tłumaczem był pijar Ferdynand Serafinowicz, jak donosi Kurjer Litowski 1812 nr 12 (w jego nekrologu). Jocher I 222 i 434 nr 1039. — Smolarski I. c. str. 75.

Czartor. — Uniw. Wileń.

— Wiersz O Człowieku Przez Woltera. Przekładany z Francuzkiego Języka. [Tu winiętka: arfa i kaduceusz]. w Krakowie 1795. w Drukarni Jana Maya. w 8ce, str. 64.

Rozpoczyna dedykacja wierszem Adamowi Czartoryskiemu. W niej pochwały poezji Woltera: Odważył się nareszcie na dzieło zbyt trudne — Zrobienia to zabawnym, co samo jest nudne — ...A mięszając w głos prawdy i swój głos pieszczony — Zagrał Newtona układ Wirgilego tony... itd. Zawiera przekład nast. utworów: O równości stanów. — O wolności człowieka. — O zdrości. — O umiarkowaniu. — O naturze rozkozy. — O przyrodzeniu człowieka. — O prawdziwej enocie. — Wreszcie: Wiersz nad nieszczęściem Lizbony (str. 55—64). Przekład jest dość nieudolny. Tłumaczem był podobno ks. Chodani.

Smoleński Przewrót umysłowy (1891) str. 152. Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Zieliń.

— Tragedia Zajry Y Orozmana Wprzód Francuzkim wierszem przez Woltera pisana, teraz zaś na Oczysty język przez M. S. P. W. X. L. Wierszem Przełożona Z przydatkiem niektórych tłumaczonego Autora wierszów Do druku Podana Roku Pańskiego 1753. [Tu winięta: między kolumnami, w okrajowej ozdobnej ramie, słońce; pod nim w dolnej części ramy w płomieniach feniks. Dołem napis na wstędze: Post Fata Resurgo]. w Wilnie w Drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanów. (1753). w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 72 i 20, k. 1 nlb.

Na odwr. k. tyt. wycienienie „Aktorów tej tragedii”. — Na karcie pierwszej ozdobionej winięta: Do Czytelnika. Tutaj nie podpisany tłumacz (a był nim Michał Sapieha) wyjaśnia, że z francuskiego stylu nie można słowa w słowo tłumaczyć, lecz tylko sens w sens, a „poetyckie Ingubracye znajdując mocniejszą trudność na wiersz polski być bez odmiany słów wyłożone”. Usprawiedliwia też użycie makaronizmów. „Na koniec wolność poetycka exkuza być powinna”. — Wreszcie idzie: Argument generalny tej tragedii, gdzie nazywa ją „walką wiary z miłością”.

Zaczyna się: Piękna Zajro myśli wo mnie nie powstały — Zeby się sentymenta w tobie odmieniały — Jakaś ludzi nadzieja lub szczęście powody...

Przekład jest nadzwyczaj słaby i „wolność poetycka” ekskusować go nie może. — Innego zdania jest Smolarski I. c. str. 51.

Po str. 73 dodano na 22 stronach zbiorok własnych lub tłum. wierszy Sapiehy pt.: Miscellanea wierszow, M. S. [apiehy] P. [odkom.] W. X. L.

Rozpoczyna wierszowana charakterystyka państw europ. (Austria, Polska, Anglia, Dania, Francja, Hiszpania, Luzytania, Moskwa, Sardinia, Szwecja, Włochy). Po czym idzie: Portret królowej węg. przez Fryd.; przekłady z Horacego; Orfensza Lament; List umier. Lukrecji do męża; Applauz dla P. Sapiehy; Żal nad śmiercią Tekli Sapieżny. — Wartości żaden z tych oryg. wierszy nie posiada.

Żaluzki Bibl. poet. str. 20. — Bentkowski I 561. — Janowski Lexicon 1755 str. 149. — Tenże Pol. lit. I 55 mówi (r. 1750), że Zairę przełożył Augustyn a S. Stanisław Orłowski Sch. P. przesnaczoną do druku. Bernacki Teatr za Stan. Aug. II str. 319 cytuje oba przekłady Zairy (1753, 1787) i dodaje informacje o rękop. tekstach przekładu Sapiehy. — Saykowski (j. w.) str. 21. Tu informacje o rękop. przekładzie Konarskiego i Orłowskiego.

Przekład K. Wolskiego z r. 1801 — ob. Bibl. tom V 152.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Zaira Tragedya W Pięciu Aktach Wierszem z Woltera Przełożona. [Tu winięta: w kępcie krzaków bawiące się dzieci]. w Warszawie w Drukarni P. Dufour Konsil: Nadw: J. K. Mości Dyrektora (sic) Drukarni Korpusu Kadetów. M.D.CC.LXXXVII. (1787). w 8ce, k. tyt., str. 99 i k. 1 nlb.

Rozpoczyna się: Nie spodziałam się, aby to mięskanie — Piękna Zairo twe różniło zdanie — Co za nadzieja y wyrok szczęśliwy...

Na ostat. karcie: Odmiany, dodatki i omyłki druku. Tu tłumacz obok sprostowania erratów wprowadził kilka wariantów do swego przekładu.

Tłumacz nigdzie nie nazwany. Z porównania z wydanymi równocześnie „Fabułami” Esopa i „Poematami” Pope’a wynika, że tłumaczem tych wszystkich trzech utworów był Franciszek Podolski, kasztelan masow. Co prawda na „Zairze” nie położył swoich cyfr F. P. K. M.

Bernacki j. w. str. 819.

Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

(Voltaire Franc. Mar.). Wyroczenia Nowych Filozofów Dla Dopelnienia i Objasnienia Dziel Pana de Voltaire... ob. Guyon (w t. XVII 479).

Jest to dziesięć rozmów z jakimś szwajcarskim szlachcicem celem wykazania szkody dla dzieł Woltera. Prystoczonych sporo

wyjątków z jego dzieł, tłumaczonych prozą lub wierszem.

— Spowiedz Czyli Jawne Wyznanie Pana de Voltaire z Francuskiego Na Oczysty Język Przełożone. Anekdotami, zdaniem, Listami wybornymi, do historyi jego życia ściągnięciemi się, Mową przeciwko niezbożnym tego wieku Filozofom, y rozniemi przypiskami powiększone, przez A. T.*** [Tu w liniach:] Et amara laeto temperet risu. Hor. Za pozwoleniem Zwierżności. [Tu sygnet drukarni: w prostokącie koło zdobne ornamentem linearnym; w kole krajobraz, na pierwszym planie ogrodnik czyszczący drzewa. Górą koła napis: In Spe Labor]. w Lwowie 1778. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 273.

Tłumaczył z nienazwanego autora Andrzej Trzeciński, który opatrzył to dzieło własnymi przypisami (obszernymi), o których ob. t. XXI 353.

Smoleński Przewrót str. 369.

Reprodukcja k. tyt. w „Sygnetach druk.” II nr 56.

Akad. — Czartor. — Drohob. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Jawne wyznanie I. P. de Voltaire z francuskiego przełożone wielą ciekawymi anekdotami pomnożone przez A. T.***. Edycja druga poprawiona w Krakowie 1780. w druk. Seminarium Biskupiego Akademii Nakładem Ignacego Grebla Bibliopoli I. K. M. w 8ce, str. 235. Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Skutki Dziel Woltera. [Tu w liniach:] ...Facilis descensus averni, Sed revocare gaudium, superasque evadere in auras: Hoc opus, hic labor est. Virg: Aeneid 6. przez Gallicyana. [Tu w wieńcu waza]. Roku 1792. w 8ce, str. 23.

Dedyk. do Stan. Aug. (ob. streszczenie jej w t. XVII 22). Autor widocznie w r. 1772 wstąpił do służby austriackiej, bo mówi: „szukać musiałem chleba, z polskich w niemieckie suknie się ubrałem, rok już dwudziesty los mi służył szarsa”.

Cały utwór wierszem swalca „Potwara”, która „zrobiła Woltera dzieła”. Opisuje popularność jego pism. Streszcza jego zasady i jego bluźnierstwa (na które „mroźny rozum bierze”). Wolter występując przeciw królom i religii wywołał rewolucję i rozlew krwi. Opis rewolucji, jej okropności. Nie cała Europa w tych się błędach wzięła, znajdują się narody, co chowają wierność Bogu. Wzmę na przykład zacne Polaki!

Cały utwór, choć napisany lichym wierszem, ciekawy jako odgłos rewolucji franc. Czarń. (Bawor.) — Jagiell. — Krasin.
— Wolter między nieboszczykami. Wykład z francuskiego. Kraków, 1781. w 8ce.

Autorem ma być podobno Karol Ricard (ob.). — Bywa błędnie przypisywane K. Surowieckiemu (ob. t. XXX 65).

Uniw. Wileń.

— ob. Bachmiński B. (1783) — Badurski (Diss. medica 1770) — Bykowski Ignacy (Wieczory 1787; dużo z niego przekładał) — Byłem u Podstolego (1792) — Czermińska K. (Zabawka 1785; przekłady) — Filozofka (1784) — Galicyanin (Skutki dzieł 1792) — Gazeta Warszawska (tu Łuska wcięż go atakuje) — Golański F. (Listy 1778) — Guenée (Lettres de quelques juifs polon. 1769; ob. Vieillard) — Guyon (Wyrocznia 1782; ob. wyżej) — Huet (Saul 1789; Kapostas przełożył to z Woltera a Wolter z Hueta) — Journal polonais (1770) — Journal litt. de Varsovie (1777—8) — Justus i Justinus (1782) — Kapostas And. — Karczewski W. (O prawach fizycz. 1791) — Konarski Stan. (Rozmowa ziemianina, w rozm. ost.; Opera lirica, ode in impium; O religii 1769) — Krajewski W. (Woje. Zdarzyński; tu naśląd. Babuka) — Krasiecki Ign. (Wojna chocimska; tu korzystał z Henriady) — List o kalędodziach (1785; tu Le Roi de Boutan) — Michniewski Antoni (1775) — Minasowicz J. E. (Stopnie w przepaść 1776, List diabła przez Girauda 1761, Satyra przeciw bożnikom 1766 — o Kandydzie, Pucelle itp.) — Monitor różnych ciekawości (1795; tu przekłady Przybylskiego) — Nagłowski Antoni (tłum. z Woltera kilka wierszy w Zabawach Przyjemn. i Poż. XII, XV, XVI) — Naruszewicz (Dzieła I 1778, księga I) — Nauki rządzą światem (1792) — Nonnotte (Błędy Woltera 1779) — Orłowski Aug. — Polak w Paryżu (1787; tu silny wpływ Candida) — Poniatowski St. (Remarques d'un seigneur 1741; tu polemika o życie Karola XII) — Przybylski Jacek (Hist. wiad. Tschabuschnigga 1787; Przybylski dużo tłumaczył z Woltera) — Racine (1779) — Ricard (Wolter między nieboszcz. 1781) — Santon (rozumny 1782) — Sapięha Michał (ob. Zaira) — Seyler (Acc. Nachricht) — Staszyc (poemat o Lizbonie 1779) — Storia della guerra (1771—2) — Surowiecki K. (tu obelżywa polemika przeciw Wolt.) — Sylen (Dydaski 1790; ob. Trzeiński And.) — Synakiewicz F. (Oktawa 1785) — Szymański St. (Wzory listów 1795) — Trahciew ob. Weychardt (List 1781) — Trzeiński And. (Spowiedź 1778 i inne jego pisma) — Tschabuschnigg (Wiad. o życiu 1781) — Walsecki (polemika z nim 1777) — Weychardt Teodor (obrona Woltera) — Vieillard du Mont (ob. Guenée) — Wiśniewski Antoni (Oratio 1753; Rozmowa 1758 i 1761—8; tu go wcięż nagania jako bluźniercę i deistę, a nazywa go „philosophe sans souci“) — Wybicki Józef — Wyrwicz Karol — Zabawy Przyjemne i Pożyteczne (tu kilka wierszy Woltera jak list do Katarzyny w t. XV, wiersz do króla szwedzkiego w t. XVI, oda w t. XII, w t. V o naukach wyzwol., w r. 1772 Essai sur l'hist. gen. itp.) — Załuski J. A. (w Zebraniu rymop. III str. 475; tu jeden jego epigram) — Zbiór wiadomości (1770; tu polemika z jego poglądami hist. filozof.).

Bawił Wolter dłuższy czas na dworze Stan. Lessca. w Lunewilu i sachował się z nim zawsze przyjazne stosunki. Król Stan. korespondował z nim bądź sam, bądź pod koniec życia za pośrednictwem hr. Tressan. Kilka listów jest wydanych w zbiorowych Oeuvres 1792 (np. w t. 100 str. 246 i tom 78 z lat 1748—9). Pobyt jego w Lunewilu opisuje bliżej Condorcet w życiorysie Woltera (Oeuvres tom 100 str. 65).

Cały rozdział poświęcony Stan. Lessca, zamieścił Wolter w swym dziele „Précis du siècle de Louis XV“. Jest to rozdział IV (Oeuvres, tom 21), opisujący wypadki z r. 1734.

Kilka jego wierszyków wystosowanych do Stan. Lessczyńskiego z okazji jego elekcji (1734), z okazji przesłania mu Henriady i przedstawień teatr. w Lunewilu, jest ogłoszonych w jego Oeuvres (1791) tom 16 str. 307—32. — Na csaó króla Stan. Lessca. napisał też w r. 1749 komedię pt. La femme qui a raison (wierszem),

graną w Lunewilu (Oeuvres z r. 1791, tom 7).

Korespondencja nieliczna ze Stan. Augustem z lat 1767—72 jest również w Oeuvres (1792) tom 78. — O jego stosunku do Stan. Augusta i na odwrót ob. Nieć Młodóó ost. elekta 1935 str. 88.

Krółów Stan. Lesscz. (Stanislas le Sage) i Stan. Augusta wspomina, obu bardzo żywcłiwiu, w „épitre“ do Chrystiana VII z r. 1771 (o wolności pracy). Nie umie pojąć zamachu konfederatów i daje temu wyraz w przypisku (Oeuvres XV str. 219). Sporo wzmianek o Polsce znajduje się w korespondencji Fryderyka W. (zwłaszcza pod r. 1771, o konfederatach barakich, o rozbiore). Drobna garść takich wzmianek w innych listach do i od Woltera.

Wolter na ogół Polską o wiele mniej się interesował, aniżeli innymi, potężnymi i... bogatszymi państwami Europy. Jednak w kilku jego dziełach, odnoszących się do kultury i do dziejów współczesnych, musiał i Polsce poświęcić nieco uwagi.

Tak więc w „Essai sur les moeurs et l'Esprit des nations... depuis Charlemagne jusqu'au Louis XIII“ w wydaniu Oeuvres complètes 1792 tom 29) poświęcił Polsce rozdział 179 pt.: De la Pologne au dix-septième siècle et des sociniens ou unitaires. Zaczyna od stwierdzenia, że Polaka nie żywiła tendencja podbojowych; charakteryzuje kilku ostatnich królów; wspomina dość niewyraźnie o pierwszym rozbiore; kończy zaś paru sympatycznymi słowami o socynianach (tych posnał za pośrednictwem angielskim, toteż używa mowię o nich często nazwy „unitariuzes“). Polemizuje też z „deklamatorem“ Maimbourgiem, historykiem arian.

O socynianach mówi także w „Dictionnaire philosophique“ s. v. Sociniens ou Ariens. Zużytkował przy tym swój list pisany z Anglii (około 1733), w którym opowiadał o sympatiach, jakimi się unitarianie cieszą w Anglii („Le grand Newton faisait à cette opinion l'honneur de la favoriser“). Mówi też o socynianach w artykule „Trinité“. — Także i w innych artykułach powyższego Dykejonarsa trafiają się wzmianki o Polsce, np. w art. „Vampires“ wspomina o Piotrowinie i św. Stanisławie.

Dużo stosunkowo mówi Wolter o Polsce w swoim dziele o Piotrze Wielkim (Histoire de l'empire de Russie sous Pierre le Grand). Jest to praca kompilacyjna, okraszona wielkim talentem literackim. O Polsce i Polakach mówi w niej z okazji Stan. Lessczyńskiego, sprawy Patkula, Stan. Poniatowskiego itp.

O jego stosunku do rozbioru Polski ob. Cornut Voltaire complice et conseiller du partage de la Pologne (1846). — Także Kot Rzeczposp. 1919. — List Malleta du

Pan z r. 1772 o stosunku Woltera do rozbioru cytuje Askenazy, Napoleon a Polska I 159.

Dużo wiadomości o znajomości Woltera w Polsce zostawił Smoleński Przewrót umysłowy (zwłaszcza w II wyd. z r. 1923; ob. dodatek na końcu).

Smolarski Studia nad Wolterem w Polsce (1919) omawia znajomości dzieł Woltera w Polsce w w. XVIII i XIX; przekłady jego dramatów i stosunek sceny polskiej do Woltera; wpływ jego na pisarzy polskich w XVIII i XIX (Bogusławski, Niemcewicz, Krasiecki, Węgierski, Naruszewicz, Trembecki); przekłady jego powiastek, poematów i liryków; siania Woltera o Polsce; jego stosunki z Lessczyńskim i Stan. Augustem.

O przekładach z Woltera na język polski w w. XVIII ob. Wojciechowski Wielk ówiecienia 1926 str. 121 i passim. — Łukasik La France et la Pologne 1933. — Goldman w Arch. Neophilologicum II 1937 str. 110 (tu o utworach polemizujących z Wolterem).

Dużo z Woltera tłumaczył, a raczej przerabiał, K. T. Węgierski (O potwarzy, O równości losu, Sztuka i natura, Do człowieka racnego, Próżność świata, Mój świat, List do Tremb., także po części Organy). Ob. o tym Batowski w Czasop. Akad. 1897 str. 260; oraz Szajkowski w Przewodniku Nauk. i Lit. 1907.

O wpływie na Ign. Krasieckiego ob. Ryniewicz Listy Krasieckiego (w „Sprawozd. Szkoły Realnej“ w Stanisławowie 1907). — W dziele O rymotworstwie wychwała Krasiecki Woltera i cytuje wyjątki. — Górski Pisma liter. I 254.

O wpływie Woltera na historiografię polską ob. Chodynicki Pogląd na sadania historii 1915 str. 25 i nast.

O wpływach na myśl filozof. polską ob. Gasztowt Pogląd filozofów franc. 1870 (pobieżne). — Sinko Polski Antylukrecjusz 1912 str. 19.

O przekładach i o przedst. teatr. dramatów Woltera — ob. Szajkowski Dzieje nowoz. tragedii (Typ pseudoklas.) 1920.

Grabowski Krytyka liter. 1918. — Bernacki w Pam. Liter. 1931 str. 645 (o przedst. Alkiry, Meropy, Cezara). — Gallo Wojc. Bogusławski (o Synu marn., Meropie, Nannie) 1925 str. 79, 83, 113. — Kurczewski Kościół zamkowy wileński I (1908) str. 302. — Finkel III 1885.

W Gazecie Lwow. 1878 nr 287 jest nieznanym list Stan. Aug. do Woltera. — Często są też rękop. przekłady jego prac po naszych bibliotekach. — O rękop. przekładzie (Jagiell. nr 1106) komentarza jego do Ducha praw. Monteskiusza ob. u Smoleńskiego Mont. w Polsce str. 86. — Jego list do Rogalińskiego w ręk. Ossol. nr 1406.

J. M. R. w „Nowym Pamiętniku Warsz.” (1805) t. XVII. — Euz. Słowacki Dzieła II (Uwagi o poezji). — Kallenbach O niesznanych utworach Mick. 1908 (o wpływie na Mickiewicza).

Ostatniego tłumaczenia z Woltera dokonał Boy, ogłaszając w r. 1917 dwa tomy jego „Powiastek filozoficznych”, a między nimi i takie, których dotąd na język polski nie tłumaczono. We wstępie dał charakterystykę Woltera.

Z powodu setnej rocznicy zgonu Woltera pisali o nim: Kraemiński Dwaj myśliciele (w „Błuszczu” 1878). — Świętochowski Wolter w 100-letnią rocznicę 1877. — Duchcińska w Bibl. Warszaw. 1878 t. III i IV. Finkel III str. 1885.

WOLTERS Stefan. Hoffarts Greuel und Gericht. Dantzig 1693. w 8ce. Jocher 6308.

— Krone der Gnade Gottes. Dantzig 1684. w 8ce. Jocher 5904.

— Leichenrede auf Adrianus Paulus. Dantzig 1684. w 4ce.

— Leichenrede auf Michael Ernst Röther. Dantzig. w 4ce.

— Weissheit und Krafft Epistolscher Lehren, über die gewöhnliche Sonntägliche Episteln. Dantzig 1704. w 4ce.

Jocher 2533.

WOLTHAZY Krzysztof. Hypothesis Illiadi Xiang Homerowich [Tu ozdobnik]. Krzistofa Wolthazego [Tu winietka: ornament linearny]. We Lwowie Drukował, Maciey Bernáth. Roku Páńskiego, 1598. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb. (sygn. E₂). Druk gocki. Strony w ramkach.

Dedykacja Hieronimowi z Buczaca Jazłowieckiemu, sokalsk., czerwono-grociekmu staroście, panu memu mściwemu.

Zaczyna się: Nie niosąc zacy Panie perskiu ubranego drogokamiennym rądem konia arabskiego... Piszę, że niesie mu Homera krótko zebranego. Wspomina o podróży Jazłow. i nazywa go „kuchnią a miłośnikiem rycerskich ludzi” Pracę swoją nazywa „pierwszą” i prosi Jazłowieckiego o obronę.

Po czym następuje na 16 kartach wierszowane streszczenie Iliady Zaczyna się: Zgubę szeroko władnej i zniszczenie Troje i mężnego tu poznasz Achillea boje... Streszczenie jest bardzo sumaryczne. Niektóre porównania i epitaty Homerowe zachowuje, ale na ogół chodzi mu raczej o streszczenie akcji. W końcowych wierszach

podaje wiadomość o końcu Ajaksa i Agamemnona i parę uwag o nieśladości rzeczy ludzkich: Pójdziemy i my, co dziś żywiemy na świecie, Pójdziecie i wy, którzy po nas żyć będziecie, Pójdą y cy (sic) co iescze świat po was osiedą, Tak lata, i tak ludzie przemieniać się będą.

Reprodukcję k. tyt. podaje Jędrzejowska Książka polska 1928 str. 50. — Wierzbowski II 1880. — Sinko Liter. grecka I (1932) str. 154 (mówi, że Woltaży streszczał za przykładem: Homerus latinus). Mus. Nar. (Czapski).

WOLTIHR Henryk. Pondus ratiocinationum in epistola Illustrissimi ac Reverendissimi Gilberti de Choysseul du Plessy Praslain, Episcopi Tornacensis. De potestate ecclesiastica examinatum et exhibitum ab Henrico Woltihro Theologo; impressum Nissae 1692 et cum thesibus Academicis pro disputatione publica expositum. Calissii, 1746. w 8ce, k. 14 nlb. i str. 249.

Dedyk. Mich. Sampoliński Calissiensi Canonico. Po dedykacji idą: Conclusiones ex theologia Defendentur in Acta Coll. Caliss. Soc. J. a Jos. Szczegółski Marianae Acad. Rectore.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

Volturius ob. Bielski M. (Sprawa rycerska 1569; Bielski z niego korzysty).

Wolucki Andrzej, poeta laureatus († 1588) ob. Furius (1578) — Paprocki Bart. (Gniazdo 1578).

Juszyński Dykc. II 340. — Siarczyński Obraz II 1828. str. 323. — Święcki Hist. pam. II 325. — Encykl. Orgelbr. XXVII 1792

Wolucki Filip ob. Łochowski Stanisław (1641).

WOLUCKI Paweł, biskup kujawski (1559 † 15 paźdz. 1622). Synodus Diocesis Vladislaviensis praesidente Paulo Wolucki episcopo Vladislaviensi (1620). ob. Synodus (w t. XXX, 161).

— ob. Damalewicz (Vitae) — Grochowski Stanisław (Kamoenia 1605) — Jaroszewicz (Matka świętych 1766, str. 455) — Lessiusz Leon (1616) — Miaskowski B. (1616) — Tarłowski Wojciech (In felicem adventum 1613) — Ugonius Pamp. (Oratio 1613) — Wresnanus Barthol. (Lacrymae 1608) — Żyznowski Mac. (Oratio gratul. 1617).

Wielewicki Diarium. — Siarczyński Obraz II 324. — Duńcewski Herbarz II 293. —

Niemcewicz Panow. Zygm. III 315. — Rzepnicki Vitae praes. II 75—7. — Volum. Legum III 871. — Święcki Hist. pam. II 325. — Łętowski Katalog IV 233—42. — Starowski Monum. 403—4. — Hoszowski Monogr. Cysters. 1867 I 108. — Encykl. Orgelbr. XXVII 792—3. — Encykl. kośc. XXXII 266. — Załęski Jesuici w Polsce tom IV cz. 2. — Finkel III 1818.

(Wolucki Seb.). Sphinx Samsonica de Illustrissima Ursinorum Sarmaticorum seu Ravitarum et Duninorum Gente. Aliquot vtriusque Sacrae et externae antiquitatis Symbolicis promulsidibus praenotata et in nuptiali conuiuio inter Symposiacas hilaritates cum Perillustri et Magnifico Domino, D. Sebastiano de Wolucza Wolucki, capitaneo Ravensi, Lectissima et Nobilissima Virgo D. Susanna Owadowska, Hymenaei sacris in manum conveniret a nobili et studiosa Collegii Voluciani Ravae Societatis Jesu iuventute ad discutendum proposita et cum Symbolicis lusbibus, lyricisque concentionibus novis maritis ex voto publico pro dono oblata dicataque. Anno hominis Dei, M.DC.XXVIII (1628). (Na ost. str.) Typis Ioannis Rossowski S. R. M. Typographi, Varsaviae, Permissu superiorum. A. Salutis reparatae. 1628. fol., ark. L₂ (10 miedziorytów).

Całe dzieło podzielone na symbola.

Znajdują się tu rzeźby wierszem i prozą, po łacinie i po polsku, pióra uczniów Kolegium Jesuickiego w Rawie.

Wierszem i prozą pisali m. i. Marian Głaczyński, Sam. Kochanowski, Gaspar Załuski, Mart. Okraza, Fab. Rudaki, Daniel Spinek, Ludw. Kochanowski, Adr. Wieszczycki, Thom. Krosnowski, Stan. Wieszczycki, Stan. Osuchowski, Paul. Brzeski, And. Kochanowski, Venes. Nieborowski, Joan. Dłużniewski, Steph. Niewiadomski, Hier. Nieborowski, Nic. Uszyński, Hier. Lipski, Stan. Bielecki, Sam. Bojanowski, Christ. Spinek, Sever. Kurdwanowski, Joan. Działkowski, Paul. Głaczyński, Stan. Charbłoki, Stan. Młodecki, Paul. Nadolski. — Na ostatniej rycinie podpisany: Joannes Sabałowicz Ravae 1628.

Czartor. — Jagiell. (def.) — Krasin. — Ossol.

— ob. Plichta Maksym. Finkel III str. 1898.

Volumen magnorum operum ob. Krzywański K. (1689).

(Volumina Legum). Leges, Statuta Constitutiones Privilegia Regni Poloniae, Magni Ducatus Lithvaniae, Omniumque Provinciarum Annexarum, à Comitibus Visliciae Anno 1347 celebratis usque; ad ultima Regni Comitata: [Tu winieta: kosz z kwiatami]. In Typographia S. R. M. & Reipublicae Collegij Varsaviensis Scholarum Piarum, in Unum Opus Absolutissimum, Collegij ejusdem Operâ, Primum Collecta, & Sumptibus Publicis Reimpressa. Anno Salutis Humanae 1732. [Na odwrocie k. 23:] Volumen Primum. Ab Anno 1347. Ad Annum 1547, Acta Reipublicae Continens. fol., k. tyt. i k. 23 nlb., str. liczb. 589 i 4 nlb. (sygn. A—Ddddddd).

Na karcie tytułowej verso rycina przedstawiająca Orła polskiego w otoczeniu herbów ziem, na tle szalony ozdoblonej korony. Po bokach siedzi Temida (z wagą) i Męstwo (ze lwem przy nodze). Pod tym 4-wiersz łaciński. Rytownik nie nazwany, rycina licho wykonana.

Dedyk. po łacinie do Aug. II, podpisana: Coll. Varsav. Seb. Piarum.

Po czym obszerna, kart 21 zajmująca przedmowa: Ad lectorem (po łacinie), datowana Varsaviae XV Kal. Sept. 1732 a podpisana przez Stan. Konarskiego. Konarski wyraża najpród podziękowanie dla Załuskiego, z którego biblioteki korespondował gromadząc dawne zabytki prawne. Wymienia zbiory Łaskiego, Herbarta i Janusowskiego. Mówi, że są w skarbcu krak. „alia monumenta”, których spis otrzymał, ale ogłoszenie ich drukiem in alind commodius tempus sepositum est. Zapowiada, że leges abrogatae będą pomieszczone w ostatnim tomie, tam także znajdzie się indeks. Tymczasem metodę wydania i dlaczego prawo starze zamieszona często nie pod datą wydania, tylko pod datą zatwierdzenia; dlaczego fragmenty praw dawnych ogłosi dopiero w końcu dzieła; dlaczego nie usuwa wyrażań przestarzałych i wyrazów polskich jak golotne, bori, granities itp. — Po czym krótko składował historię ustawodawstwa polskiego (jest to pierwsza próba tego rodzaju): mówi o ustawodawstwie za pierwszych Piastów rozpoczynając od Lecha i Krakusa (opiera się na Kromerze); o ustawach Miecysława i Bol. Chr. (wedle Długosza) i tak dochodzi aż do Kaz. W. Między najdawniejszymi ustawami Piastów wymienia ustawę wprowadzającą pieśń Boga Rodzica (powołuje się na Łaskiego) i statut żydowski z r. 1264. O ustawach Kaz. W. (Statut wiślicki). O konstytucjach sejmowych i ich początku (co do wieków

średnich trzyma się Długosza). Uwaga rok 1140 za datę powstania „autoritatis ordinum”, bez których udziału nie mogły ukazywać się odtąd nowe prawa. Błądzący, którzy początek współdziałania rycerstwa w ustawodawstwie datują na rok 1454. Za Kazim. Jagiell. zostało tylko jus statuenti et intercedendi translatum in nuntios seu provinciarum legatos.

Następuje opisanie techniki ustawodawczej za Jagiellonów i późniejszych monarchów: o sejmikach, o sejmie, o wyborze marszałka, o uchwalaniu, podpisywaniu i ogłoszeniu ustaw, o przywilejach drukarzy (Elerta, Scholarum piarum typogr.) co do drukowania konstytucji. Dalej rozbiiera kwestię o błędach wydawców na przykładzie prawa o mężobójstwie (zarzuca Przyłaskiemu i Łaskiemu, iż dowolnie zmienił to prawo, wprowadzając zamiast 80 graywien zasadę karania capitali poena jako zasadę prawa bożego). Prawa raz uchwalone są wieczne, a mogą być tylko zmieniane nową uchwałą stanów. — Wreszcie przytacza zdania (adagia) sapientissimorum hominum o prawach (cytuje poza Warszawickim, Erazmem, Encassem Sylw., Campanusem, Langiem — samych pisarzy starożytnych).

Traktat Konarskiego jako pierwsza próba nakreślenia dziejów ustawodawstwa ma swe znaczenie, aczkolwiek jest to próba dokonana nader skromnymi środkami i przepełniona wielą błędami rzeczowymi. Po tej przedmowie zamieszcza Konarski na 1 stronie tekst Bogarodzicy (wraz ze świadectwem Łaskiego: scimus ex privilegio veteri sub ejus concentu bellorum initiis signa dari). Zaś na odwrocie tej karty zanotowano: Volumen Primum. Ab Anno 1347. Ad Annum 1547, Acta Reipublicae Continens.

Odtąd idą karty liczb. (sygn. A—Dddddd) i 4 str. nlb. (Summarium).

Rozpoczyna Statut wiślicki (z datą 1346) i dalsze przywileje i ustawy od r. 1356—547. Spis ich podaje końcówka Summarium.

Na ostatniej stronie tomu winieta (wazon ze stylizowanymi kwiatami).

Tomu tego były co najmniej dwa odbicia. Nie różnią się na oko od siebie. Ale winieta końcowa jest różna: w drugim odbiciu ma ona kształt sercowatego floresu. Bez szczegółowego badania trudno powiedzieć, które z nich jest czasowo pierwszym i w jakim czasie odbito nowy przedruk? Sądzę, że dokonano nowego przedruku w r. 1739, gdyż przy niektórych egzemplarzach tomu I wklejono po dedykacji Augustowi II drugą dedykację (na 2 k.) po polsku: Do Najjaśniejszych Fryderyka Augusta i Xawerego Królewicow Polskich, podpisaną również przez Warsz. Kolegium Sch. Piarum. Dedykacja ta była

zaś pisana w r. 1739, już po wydaniu pierwszych tomów, i należy właściwie do tomu V (ogłoszonego w r. 1739). Spotyka się ją też normalnie na czele tomu V.

Tomy następne mają już tytuły po polsku:

— Prawa Konstytucye Y Przywileje; Krolestwá Polskiego, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y wszystkich Prowincyi należących: Ná Wálnych Seymach Koronnych Od Seymu Wiślickiego Roku Pańskiego 1347. Aż do ostatniego Seymu Uchwalone. [Tu winieta: ornament linearny]. w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey, w Collegium Wárszawskim Scholarum Piarum Sumptem publicznym przedrukowane; Roku Pańskiego 1733. [Na odwrocie k. tyt.:] Volumen Secundum. Ab Anno 1550. Ad Annum 1609. Acta Reipublicae Continens. fol., k. tyt. i str. 591—1704 (sygn. A—Nnnnnnnnnn) i k. 2 nlb. (Summarium).

Tom I i II stanowią więc pewną całość, połączone są sobą ciągłością numeracji stron. Oba te tomy przygotował do druku Konarski (dalsze redagowali inni).

Na końcu winieta: dwa kosze kwiatów słaszone ze sobą podstawami (jeden obrócony ku górze, drugi ku dołowi) — z boku siedzą dwa ptaszki.

Ornament na k. tyt. w niektórych egzempl. bardzo zatarty, w innych lepiej odbity — wskazuje, że było więcej niż jedno odbicie z tą samą datą. Tom ten obejmuje ustawy z lat 1550—1609.

— Toż... 1733. fol.

Tom II wydany został powtórnie w r. 1733. Od pierwszego wydania różni się ta edycja inną winieta na karcie tytułowej i napisem pod nią: „w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey, w Collegium Wárszawskim Scholarum Piarum przedrukowane; Roku Pańskiego 1733”. Liczbowanie stron w obu edycjach jednakie, lecz różne winiety na końcu tekstu i rejestru. Mianowicie w pierwszym wydaniu winieta na końcu tekstu przedstawia bukiet wychodzący z okrągłego kosza, w drugim pęk piór, a na ich tle akryżowane 2 herby (?). Różne jest również rozmieszczenie kustoszy. W pierwszym wydaniu kustosz Ffff na str. 301 wypada pod słowem „exceptione”, w drugim pod słowami „tenere” i „observare”. W pierwszym wydaniu na str. 1001 jest kustosz Ggggg, w drugim Ggggg itd.

— Toż... w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey, w Collegium Wárszawskim Scholarum Piarum Sumptem

Publicznym przedrukowane. Roku Pańskiego 1735. [Na odwrocie k. tyt.:] Volumen Tertium. Ab Anno 1609. Ad Annum 1640. Acta Reipublicae Continens. fol., k. 1, str. 992 (sygn. Hhhhhhhhhhh) i k. 1 (Registr).

— Toż... 1734. fol.

Tom III wydany powtórnie w r. 1734 ma po odmiennej winięcie na karcie tytułowej napis: „w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey, w Collegium Wárszawskim Scholarum Piarum przedrukowane; Roku Pańskiego 1734”. Nadto różni się od pierwszego wydania inną winieta na ostatniej stronie tekstu, innym układem tytułu rejestru na końcu książki i rozmieszczeniem kustoszy. Tak np. kustosz O na str. 53 wypada w pierwszym wydaniu pod słowem „podatku”, w wyd. z r. 1734 pod „nie”. Kustosz Ppp na str. 249 jest w pierwszym wydaniu pod początkiem słowa „którzy by”, w drugim pod końcem tegoż słowa itd. Zresztą liczba stron i układ treści, jako też znacząca liczba kustoszy, są w obu wydaniach zgodne. Ostatnia sygn. w wyd. z r. 1734 jest: Hhhhhhhhhhh.

— Toż... Roku Pańskiego 1737. [Na odwrocie:] Volumen Quartum. Ab Anno 1641. Ad Annum 1668. Acta Reipublicae Continens. fol., k. 1, str. 1068 (sygn.: Ccccccccccc) i k. 1 (Registr).

Na tytule ta sama winieta, co w t. I.

— Toż... 1736. fol.

Tom IV przedrukowany w r. 1736 różni się od pierwszego wydania tym, że po odmiennej winięcie na karcie tytułowej idzie: „W Drukarni J. K. Mci, y Rspolitey w Collegium Wárszawskim Scholarum Piarum Roku Pańskiego 1736. Przedrukowane”. Odmienne są również winiety na końcu tekstu i rejestru; mianowicie w pierwszym wydaniu ta ostatnia, przedstawiająca bukiet w wazonie, ma wymiary 8 × 7 cm, w drugim, również w formie bukietu, ale o odmiennej stylizacji, ma wymiary 9 × 5½ cm. Nadto odmienne są kustosze: np. kustosz Bb na str. 101 w pierwszym wydaniu jest pod słowem „w”, w drugim pod „Reces”; kustosz Ccc na str. 201 znajduje się w pierwszym wydaniu pod słowem „omni” w drugim pod „Woiutyna”.

— Toż... Roku Pańskiego 1738.

[Na odwrocie k. tyt.:] Volumen Quintum Ab Anno 1669. Ad Annum 1697. Acta Reipublicae Continens. fol., k. tyt. i str. 989 (sygn. Ggggggggggg) i str. 1 (Registr).

Na tytule ornament złożony z kilku ozdób drukarskich.

— Toż... Roku Pańskiego 1739. [Na odwr. k. tyt.:] Volumen Sextum Ab Anno 1697. Ad Annum 1736. Acta Reipublicae Continens. fol., k. 3, str. 860 (sygn. Ccccccccc) i k. 1 (Reg.).

Na tytule jakiś mocno zamazany ornament linearny.

Na czele tego tomu jest zamieszczona dedykacja: Do Naji. Fryderyka Augusta i Xawerego Królewicow polskich, gdzie powiedziano, że pierwsze tomy były poświęcone królowi Augustowi. Tu wielkie pochwały Fryd. Augusta, i wspomnienie o jego bytności u papieża Klemensa XII. — Dedykacja ta była czasem wklejana do t. I, o czym mówiłem wyżej.

Przy druku tomu VI (1739) zaszedł lapsus, o którym opowiada współczesny Kurjer Polski (r. 1740). Pomieszczono w nim mianowicie „niepotrzebną konstytucję”, wskutek czego musiano 50 egzemplarzy zniszczyć. „Nie szkodzi ten błąd półtora tysiącom wydanych egzemplarzy”.

Lapsus ów na tym polegał, że po konstytucjach Augusta II (ostatnia z r. 1726) — a przed konstytucjami Augusta III (z r. 1736) wydrukowano jako dopełnienie całego zbioru: Postanowienia generalne Stanów W. X. L. na zjeździe walnym pod Olkieniakami z r. 1700 (ob. Bibl. XXV str. 111, gdzie opisano przedruk). Nie była to ustawa, lecz tylko uchwała szlacheckiej posp. ruszenia przeciw Sapietom; stąd umieszczenie jej w zbiorze praw wywołało krytykę i oburzenie. Dlatego to zniszczono pewną ilość egzemplarzy (?), a w innych wycięto odpowiednie karty i zamieszczono zamiast „Postanowień” inne akty, a mianowicie: 1) Pacta subjectionis privilegia et jura praecipua duc. Curlandiae et Semigaliae (str. 502—548). — 2) Po czym idą: Laudum Svedense o poddanych zbiegłych (1633) i Jus terr. nobil. Prussiae (1598). To ostatnie druk. pod koniec znacznymi różnicami się czcionkami.

Tak więc zamieszczone tu powyższe akty naruszają zasadę porządku chronologicznego, która przewodniczy całemu układowi V. L. Mimo to dochowała się pewna niewielka ilość egzemplarzy z „Postanowieniami” z r. 1700. — W większości egzemplarzy nie ma ich jednak, jest tam natomiast zamieszczona na str. 501 uwaga od redakcji zbioru, w której tłumaczy ona swą „nieostrożność” i ostrzega Ichmościów, co egzemplarsze nie poprawione kupili, aby je zwrócili nasad do drukarni celem poprawienia „erroru”.

— Toż... w Warszawie w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey u Xięży Scholarum Piarum, Roku Pańskiego 1732. [Na odwr. karty tyt.:] Volumen

Septimum Ab Anno 1764. Ad Annum 1768. Acta Reipublicae Continens. fol. k. 1, str. 870 (sygn. Bbbbbbbbbb) i k. 1 (Reg.).

Na tytule ornament linearny. Na 1 karcie winieta (Orzeł polski i Pogoń).

— Toż:.. Roku Pańskiego 1782. [Na odwr. k. tyt:] Volumen Octavum. Ab Anno 1775. Ad Annum 1780. Acta Reipublicae Continens. fol. k. 1, str. 983 (sygn.: Gggggggggg) i 1 k. (Reg.).

Na tytule winieta przedstawiająca drzewo i kościółek. — Na karcie pierwszej winieta przedstawiająca kobietę siedzącą w otoczeniu różnych emblematów.

Inicjatorem tego wydawnictwa i opiekunem był biskup Załuski, który w Bibl. hist. (1832) str. 109 mówi: „Ja z onym sławnym ex prowincjałem pij. Stan. Konarskim obadwa wydaliśmy praw wszystkich Corpus całe w sześciu tomach foliantowych“.

Załuski zwrócił się z tym do Pijarów dlatego, ponieważ drukarnia pijarska miała monopol na ogłaszanie konstytucji, a swróciwszy się do Pijarów znalazł wśród nich doskonałych — jak na owe czasy — wykonawców swojej myśli, w pierwszej linii Stan. Konarskiego.

Koszta druku miały być pokryte z prenumeraty. Powołał też Załuski do życia komitet (biskup płocki Załuski, marszałek Mniszech), który werbował prenumeratorów. Otworzono kantory w Warszawie i innych miastach.

J. Bartoszewicz w Dzielach VIII (Studia str. 177—90) zamieścił artykuł „O przedrukowaniu Voluminów Legum“, w którym zestawiał koszty druku dzieła oraz sposoby ich pokrycia (prenumerata) na podstawie informacji zaczerpniętych z Kuriera Pols. i Kuriera Warsz. — Drukowano 1500 egz. „Dokładal druku dzieła“ ks. Raciborski, prefekt drukarni.

Materiał do dwóch pierwszych tomów zebrał i opracował Konarski; zapewne miał pomocników względnie następców, którzy przygotowywali dalsze tomy (jako takiego wymienia Bielski w swoim katalogu pijarskim pijara Stankowicza; obacz tom XXIX 178. Ten zapewne pracował nad ostatnimi tomami).

Konarski nie dożył bowiem ukończenia całości. Na tomie VI przerwano bowiem druk w r. 1739, dochodząc w nim tylko do konst. z r. 1736. Dopiero w r. 1782 wydano dwa dalsze tomy, ogarniając nimi lata 1764—80 (tom VII i VIII). Tom IX, obejmujący lata 1782—92, wydała dopiero w r. 1889 Akademia Umiejętn. z zapisu i inicjatywy ks. Adama Jakubowskiego, pijara.

Konarski zbierając materiał nie wytknął sobie za cel, aby uzupełniać dotychczasowe zbiory nowym lub poprawniejszym materiałem archiwalnym. Byłoby to zresztą rzeczą niebezpieczną dla przedsięwzięcia, bo wywołałoby podejrliwość i opór w społeczeństwie szlacheckim; a nadto wymagałoby dużej pracy przygotowawczej, a więc zwłoki. Poszedł więc po linii łatwiejszej: oparł się na materiale drukowanym, a więc na zbiorach Łaskiego, Prąlskiego, Janussowskiego i na niektórych oficjalnych drukach konstytucji od XVI stulecia (Nie wszystkie bowiem te druki znał). Tak zgromadzony materiał starał się uporządkować chronologicznie, a jeżeli w jego „źródłach“ tekst ustawy był rozbity na części (jak to robili czasem dawniejsi zbieracze), to łączył te części ze sobą (czasem szczęśliwie, czasem jednak mylnie) i umieszczał razem pod jedną datą.

Stosunek I tomu Voluminów Legum do zbioru Łaskiego, Prąlskiego, Herburt i Janussowskiego i innych źródeł rozebrał bardzo dokładnie Balzer Pracyznki do historii źródeł prawa polskiego (odbitka z Rozpraw hist. fil. Akad.) 1903. Na końcu (str. 108—51) zamieścił dwie tablice z wykazem źródeł I tomu Voluminów oraz trzecią tablicę, wykazującą stosunek do tekstu polskiego i łacińskiego konstytucji z r. 1543. Według rezultatów Balzera dla wieków średnich dwie trzecie materiału wziął Konarski z Łaskiego. Dla w. XVI korzystał najwięcej z Prąlskiego, mniej z Janussowskiego, Herburt, Privilegia Prussiae (1616) i Jura Prussiae (1728) — wreszcie z samojskiego wydania konstytucji (1602) i z wydania Statutów Zygmunta I z r. 1524. „Źródła“ swe przedrukowywał wiernie (poza nieumyślnymi błędami druku), rzadko je tylko korygując. (Balzer omawia te jego poprawki np. w tekście pokoju toruńskiego 1466). Rekonstrukcje jego tekstów (nie oparte o materiał rękop.) bywają często nieszcześliwe. Stąd opierać się nigdy na jego tekstach dla wieku XVI nie można; a tym więcej gdy chodzi o ustawy średniowieczne. W tym względzie szedł on bowiem za Łaskim, a Łaski z umysłu skracał, przerabiał i dodawał wtręty do przestarzałych ustaw.

Dalsze tomy wymagały już daleko mniejszej pracy: przedrukowywano bowiem druki konstytucji, przy czym nie zawsze sięgano do pierwodruków, ale posilkowano się także dawniejszymi zbiorami konstytucji (ob. Bibl. tom XX 41 i 48) i z nich czerpano teksty. Toteż teksty Voluminów grzeszą i w dalszych tomach wielu niedokładnościami.

Mimo wielkich swoich braków Volumina Legum są dziełem pomnikowym, które dopomogło do przechowania tradycji pol-

skiego ustawodawstwa, ujętego tutaj w jedną całość, także i przez całą epokę porobiorow. Przedruk całego zbioru (nie zawsze poprawny) wyszedł w Petersburgu w latach 1859—60 pracą Ant. Białeckiego, nakładem Jozafata Ohryski (ob. Bibl. t. V 152). Zarazem przedrukował Białecki Ohrysko Inwentarz Wagi-Ostrowskiego.

Zamieściłem powyższe dzieło pod „Volumina Legum“, pomimo że właściwym tytułem I tomu jest „Leges“, dalszych: „Prawa, konst. y przyw.“ (Pod „Leges“ i pod „Prawa“ dane są odsyłacze). Chociaż tytuł Vol. Legum nie figuruje na dziele, mimo to jest ono ogólnie Voluminami nazywane — już Konarski zaczął używać takiej nazwy — i cytowane bywa zawsze jako Volumina Legum. Wobec tego zdecydowałem się zamieścić je tutaj, a nie pod „Prawa“, co byłoby poprawniej.

Janozki Polonia liter. I 36. — J. Bartoszewicz Dzieła VIII (jak wyżej). — Tenże w Przegądzie Nauk. i Liter. 1847 (o przedruk). — Tenże w Tygodniku Ilustrow. 1863 VII. — Sozański Regestr chronolog. tytułów konstyt. w Vol. Leg. (1876). — Ks. Chodyński w Encykloped. kośc. XXX 146—9. — Balzer Pracyznki do historii źródeł 1903 (passim). — Tenże w przedmowie do Corpus Juris III (1906). — Kutrzeba Hist. źródeł I 243 i nast. (wskazuje źródła, z których czerpano materiał II—VIII tomów). — Konopczyński Stan. Konarski (1926) str. 30. — Czas 1859 nry 29, 167, 281 (polemika o przedruk Białeckiego i Ohryski). — Korbut² II 25. — Finkel Bibl. nr 1052—57.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Tor. Kop. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— ob. Bernowicz M. (Summarjusz praw i konst. 1782) — Konarski (O skutecznym rad II § 11; tu powołuje się na tom V V. L.) — Koźuchowski Stan. (ad ordinem alphab. redacta 1733) — Prawa (t. XXV 215) — Stankowicz (Prawa i konstytucje 1732) — Wiśniewski Ant. (Rozmowa na czym dobro Rp. zaległo 1757; autorem tej „Rozmowy“ jest prawdopodobnie Konarski. Tu zalecone studiowanie V. L. przez młodzież).

Dopelnieniem Voluminów są „Inwentarze praw, statutów i konst.“, układane według materii alfabetycznie uporządkowanych. Podstawą dla tych „Inwentarzy“ jest „Inwentarz“ Madalińskiego (z r. 1630, obacz Bibl. tom XXII 23), oraz Dzięgielowskiego z r. 1649 (ob. tamże); wreszcie „Inwen-

tarz“ M. M. Ładowskiego. To ostatnie dzieło uzupełnił i wydał biskup Załuski (1733), a przerobił Koźuchowski (1733).

Wszystkie te dawniejsze prace przewyższyła praca Żeglickiego z r. 1754 (obacz), który, mając już w ręku pierwsze tomy Voluminów, opracował jeszcze raz gruntownie cały materiał, a także uzupełnił go konstytucjami i statutami sprzed połowy w. XVI (dotąd pomijanymi, a dopiero w I tomie Voluminów przedrukowanymi). Pracę Żeglickiego, która objęła konstytucje po rok 1736, to snaczy tom I—VI Voluminów, poprawił znów i przedrukował T. Waga (obacz). — Ale Waga nie uwzględnił konstytucji po r. 1736, toteż praca jego była w okresie Stan. Augusta nie wystarczająca, zwłaszcza po ogłoszeniu tomu VII i VIII Voluminów. Dlatego Teodor Ostrowski opracował dalszy ciąg „Inwentarza“ (z lat 1764—80) i wydał drukiem 1782.

Próbami uporządkowania materiału w V. L. zawartego są prace Bernowicza (Summarjusz 1782), oraz Słońskiego (Accessorium 1758 — ob. o tym dziele t. XXVIII 254).

WOŁUSKI Adam. Regina Polonae Libertatis Maria Virgo ab Angelo salutata, Lechicae Orbi toti, a Polo Praedestinata a Polonis sub Interregnum Speciali Voto Electa Capita Civium Materno Corde, Coronans Simulq. Nomine Perillustri Magnifici Domini Francisci Wolunski Subdapiferi Kijoviensis Electi Judicis Terrae Varsaviensis Coronata, Ab Exedris Filiali voce Paternis Auribus ex Cultu Oratorio, ad Cultum Orbi Polono ab Adamo Wolunski, Solutae Eloquentiae Auditore, in Gymnasio Regij Collegii Varsaviensis Societatis Jesu Ad Oculum Proposita, Anno Domini MDCCXXXIII (1733). Die 25. Martij. fol., k. 8.

Dedyk.: Francisco Wołuński Subdapifero Kijoviensi. Krasin. — Uniw. Wileń.

Voluntas ob. Kusel Aegid. (Dei 1679) — Patelski Stanisł. (1755) — Winkler Marcin (Quaestio 1683).

Voluptas primi veris ob. Firlej Jan (1644).

WOŁUSKI Józef (nakładca). Tractatus asceticus continens Praxim attente, devote et veneranter celebrandi et audiendi Missam. In quo inveniuntur multae aliae devotae orationes... Posnaniae, typ. acad. Sumptibus Josephi Wołuski,

introligatoris An. Dom. 1720. w 8ce, str. 251 i k. 4.

Przedmowa do Wojc. Waniewicza kanon. gnieźn. i poznań.; podpisał ją Wołński. Uniw. Warsz.

— ob. Gertruda (Preces 1720) — Kołudzki (Tron 1727).

Wolweranus Andrzej ob. Tuczyński Piotr (In obitum 1591).

(Wołyń). Palatinatus Volhinensis cum suis terris, novissima et accuratissima Descriptio. Lipsiae, sumptibus B. C. Breitkopf et filii. 1769.

Opis na mapie Polaki Kantera (Bakalawicza). — Obacz t. XIX 105.

— Volhynie, Podolie et nouvelle Servie. Paris, chez Le Rouge. 1769. fol. Jest to mapa Czackiego (ob.) należąca do zbioru „Theatre de la guerre” (ob.). Porównaj Makowski Tomasz (1613).

— ob. Bardili (Printzen Wirtemberg 1709; tu opis) — Berdyczów — Excerpt — Exempt (1766) — Hulewicz Bened. — Inscriptiones Montis Rosarii (1722—4) — Jabłonowski J. Al. (Opisanie 1751) — Kruszewski T. (1716) — Krzemieniec — Laudum sejmiku (1791) — Leśniewski T. (1785) — List z wojew. wołyń. (1790) — Makowski Tomasz (1613) — Myśli nad projektem milicji (w t. XXII, 665) — Okolski Sz. (1648) — Olizar L. (Memorial 1790, Reszta 1790) — Ośmiolowski Jan (1773) — Poczajów (w t. XXIV 385) — Podkamień — Polak patriota (1785, tu list z Wołynia) — Poniński Kalikst (1789) — Potocki Szcz. (1790) — Pożytki i różne stosunki — Przyluski (Wypis 1792) — Reflexye obywatela (w t. XXVI, 153) — Tutolmin (Uniwersał (1795) — Udoran (1791) — Wanderungen (1798) — Worcell (Sposoby zapob. buntom 1790) — Voyages (1799) — Włodimiriensis schola. Finkel III.

Wołyński Jan ob. Dekret (1773) — Status causae inter generosos (1773).

Wołyński obywatel ob. Obywatel (1789) — Uwagi polityczne (1789).

WOLZOGEN Jan Ludwik baron austr. von Newhausel (ur. 1599 † 1661?). Anatomia Licinii (Namysłowski?).

Miał taką książkę po niem. napisać, ale zapewne drukowaną nie była. Wiadomość o niej podaje Bock Hist. antitr. I cz. 2 str. 1038.

— Aantekeningen over het Heylig Evangelium van Johannes door den Hoog gelees den en God vruchtigen Johannes Ludovicus Wolzogen. Myt het Latijn vertaald. Gedruckt 1668. w 4ce, k. 5, str. 844 i rej. Uniw. Warsz.

— Kort Begrip van de Christelyke Gods Dienst door Johannes Ludovicus Wolzogen. Myt het Latijn vertaald A. 1668. w 4ce, k. 2, str. 42. Uniw. Warsz.

— Breues in Meditationes Metaphysicas Ren. des Cartes Annotationes... Amstelodami, Joh. Henrici 1657. w 4ce. Miało wyjść także w języku holend. Jest przedrukowane w jego dziełach w Bibl. Fr. Pol. (ob. niżej).

Chmaj w Arch. Kom. do badania hist. filoz. (1915) I str. 80 (Wolzogen przeciw Descartesowi).

— Erklerung der beyden unterschiedlichen Meinungen von der Natur und Wesen des einigen allerhöchsten Gottes... (Toruń?) 1646. w 4ce, str. 102.

Wydane bezimiennie. Sandius Bibl. Ant. str. 188 przyznaje to Wolzogenowi i istotnie zamieszczono to w przekładzie Jac. (Stegmana) w Bibl. Fr. Pol. pomiędzy dziełami Wolzogeny pt. Declaratio duarum contrariarum sent.

Bock Hist. ant. I cz. 2 str. 1035 (stosowna). Uniw. Warsz.

— De scripturarum interprete adversus Exercitorem paradoxum. Libri duo, accessere de occasione hujus scripti Epistolae duae. Ultrajecti apud Johannem Riblium 1668. w 12ce, k. 2, str. 274. Uniw. Warsz.

— Orthodoxa fides, sive adversus Johannem de Labadie, Censura censurae Medioburgensis in libellum de interprete scripturarum. Trajecti ad Rhenum 1668. w 12ce.

— Christliche Unterweisung wie diejenigen Oerter H. Schrift alten und neuen Bundes, welche die heutigen Christen insgemein zu Behauptung der drey Persönlichkeiten des einigen und allein wahren Gottes missbrauchen... Im Jahr 1684. w 4ce, str. 28, 276 i 3 (rejestr).

Wydal z ręk. już po śmierci autora G. T. i poprzedził przedmową do czytelnika. W dziełach Wolzogeny w Bibl. Fr. Pol. jest zamieszczone w przekładzie Jac. Felbingera pt.: Explicatio locorum. Bock Hist. ant. I cz. 2 str. 1036. Uniw. Warsz.

— Johannes Ludovici Wolzogenii Baronis Austriaci, Opera Omnia, Exegetica, Didactica, Et Polemica. Quorum Seriem versa pagina exhibet. Cum indicibus necessariis. [Tu winieta: postać zwierzęca trzymająca w ręku gałęzie, obok dwa węże]. Irenopoli Post annum Domini 1656. fol., k. tyt., portret Wolzogeny (z wierszem) i str. 1038 (sygn. Ssss.).

Nadto są osobne karty tytułowe, nie objęte paginacją, przed każdą z 4 składowych części tego tomu.

Dzieło to tworzy część Bibliotheca Fratrum Polonorum, opisanej w tomie XII str. 47. Na odwrocie głównej karty tyt. jest zamieszczona „Praefatiuncula”. Tu parę słów poświęconych charakterystyce Wolzogeny. Wymienia powody, dla których przybył do Polski i przyłączył się do „Unitarii Christiani”. — O jego stosunkach z elektorem brandenb., z Rakoczym i z Opalińskim woj. poznań. (którego był jakiś czas sekretarzem i towarzyszył mu do Paryża).

Dalej zamieszczony: Catalogus hoc volumine contentorum (jest to spis rzeczy zawartych w obu tomach).

W tomie niniejszym mieszczą się: 1) Commentarius in evang. Matthaei, 2) in evang. Marci, 3) in evang. Lucae, 4) in partem evang. Johannis.

Jest to obszerny, pełen erudycji komentarz do 4 ewangelii, objaśniający wiersz za wierszem, słowo za słowem; a nadto zawierający wstępy i sporo tśw. Appendices to jest ekskursów ogólniejszej treści. W komentarzu nie ogranicza się do tekstu septuaginty, ale sięga także do tekstów hebrajskich ksiąg Starego i Nowego Testamentu. Nieustannie też porównywa 4 ewangelie między sobą, wykazując podobieństwa i różnice.

We wstępach i ekskursach swoich wyjaśnia kwestie językowe, kwestie autorstwa ewangelii i osobistości czterech ewangelistów, rzecz o Janie Chrzcicielu, o królach judzkich i izraelskich (str. 26), o Salomonie, o św. Józefie i Marii (str. 61), o czterech monarchiach i o Rzymie, o panowaniu Heroda, o 3 magach i o gwiazdzie, o sjawieniu się gwiazdy w r. 1604, o uczonych w piśmie, o sektach żydowskich (str. 174), o Trójcy św., o święcie Paschy (str. 499), o trudnościach i o metodzie interpretacji. Oczywiście wymieniam tylko przykładowo

niektóre ważniejsze ekskursy. Często cytuje literaturę poruszanych przez siebie kwestii (Gorhardus, Grotius, Stelwidius itp.). Johannes Ludovici Wolzogenii, Baronis Austriaci, Operum Tomus Alter. Commentarium in Acta Apostolorum Et reliqua ejus scripta Didactica Et Polemica Comprehendens. [Tu winieta: owoce i kwiaty]. Irenopoli, Post annum Domini 1656. fol., str. 356, str. 1—132 i k. 4 (Indeks).

Tworzy również jeden z tomów zbioru „Bibl. Fratrum Polon.”, a w egz. Bibl. Jag. znaszony jest ten tom jako IX. (W innych bibliotekach bywa inaczej, a także skład tego tomu nie wszędzie bywa jednakowy, bo traktaty poszczególne nie wszędzie bywały jednakoowo łączone w tomy). Wbrew temu, co zapowiada tytuł, są w tym tomie IX pomieszczone nie tylko traktaty Wolzogeny, ale także i A. W. to jest Andrzeja Wiszowatego. Skład bowiem tego tomu jest w egz. Jag. następujący:

1) A. W. [iszowaty] Commentarius in Acta Apostolorum. Irenopoli 1656. fol., k. tyt. i str. 1—178.

Zawarto w tym tomie (podobnie jak i w tomie pism Praypkowskiego) komentarze And. Wiszowatego do N. Test. są dalszym ciągiem komentarzy Wolzogeny do czterech ewangelistów. Z pismami Wolzogeny łączy je także podobieństwo metody interpretacyjnej. I one także są dowodem dokładnego obeznania się z tekstem Nowego i Starego Testamentu. Niemal każdy wyraz jest wyjaśniony, każdy ustęp porównany z innymi analogicznymi ustępami w Piśmie św. Są też prolegomena odnoszące się do genezy i autorstwa danego pomnika. Obacz wyżej na str. 103 o powstaniu tych Annotationes w r. 1652.

2) A. W. [iszowaty] Commentarius in Epistolam Jacobi Apostoli Catholicam. Irenopoli, post annum Domini 1656. fol., k. tyt. i str. 179—237.

Poprzedza na str. 177—8: Proemium in Epistolam Pauli ad Romanos, jednakże komentarza do listu św. Pawła tu nie ma (choć widać widocznie musiał być przez Wiszowatego napisany, jak wynika z tego wstępu).

3) Ludovici Wolzogenii Praeparatio ad utilem S. S. Litterarum Lectionem In qua de natura et proprietatibus Regni Christi dissertitur. Irenopoli Post a. D. 1656. fol., k. tyt. i str. 239—356.

Traktat ten ma na 1 stronie inny tytuł: Instructio... in qua natura et qualitas Regni Christi, religionisque Christianae breviter

explicator... Składa się on z 2 części. Pars I traktuje: De natura et qualitate Regni Christi (i zajmują się kwestiami etycznymi). — Pars II idzie od str. 296—356 i ma tytułowanie: Pars altera in qua Doctrina de tribus personis... exentitur.

W rozprawie tej rozszerza i koryguje traktat Breniusa De qualitate Regni Christi, w którym Brenius rozważał kwestię de magistratu a Christianis gerendo. — Uwagi Wolzogena stały się powodem dla dalszej jego polemiki z J. Schlichtyngiem, o czym niżej.

4) Lud. Wolzogenii Compendium religionis christianae... 1656. fol., k. tyt. i str. 1—14.

Tu wywodzi, że podstawą religii jest ratio humana i stosuje rationem do najważniejszych prawd relig. (w 63 ustępach).

5) Lud. Wolzogenii Declaratio duarum Contrariarum Sententiarum de Uno Deo Patre et de Uno Deo in essentia et tribus personis. Irenopoli, post a. D. 1656. fol., k. tyt. i str. 17—40 (rozdziałów 23).

6) Lud. Wolzogenii Tres Conciones in Johannis Evangelii Cap. XVII. vers. 3. Irenopoli post a. D. 1656. fol., k. tyt. i str. 41—63 (rzecz nieukończona).

7) Lud. Wolzogenii Annotationes ad Quaestiones Jonae Schlichtingii a Bucovic (sic) de Magistratu, Bello, Defensione. Irenopoli post a. D. 1656. fol., k. tyt. i str. 65—89.

Są to uwagi dotyczące niektórych ustępów dzieła Schlichtynga w kwestii wojny i urzędów. Powołuje się tu m. i. na Grocjusza. (Obacz o tej polemice Chmaj j. w.).

8) Lud. Wolzogenii Annotationes in Meditationes Metaphysicas Renati des Cartes. Irenopoli post a. D. 1656. fol., k. tyt. i str. 79—89.

Przechodzi po kolei 6 medytacji i przeprowadza ich krytykę. — Ob. Chmaj (j. w.).

9) Lud. Wolzogenii (sic) Responsio ad Jonae Slichtingii à Bucowitz Annotationes in Annotationes de Bello, Magistratu et Privata Defensione. Irenopoli post a. D. 1656. fol., k. tyt. i str. 93—132.

Na odwr. k. tyt. uwaga, że rzecz tę odnalazł prasyjaciel Wolzogena i teraz dopiero doręczył „post absolutam impressionem“ jego dzieł.

10) Index rerum memor. et phrasium S. Scripturae... k. 4 nlb. (bywają

one opracowane przed nr. 9, gdyż ten dodano po zakończeniu druku dzieła). Czartor. — Dzików — Jagiell. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— ob. Brenius Dawid (Tractatus de regno ecclesiae, w Bibl. XIII 48) — Crellius Jan (De uno Deo; on to tłumaczył na niem.) — Ruars (Epist. str. 673) — Schäffer Melch. (Kurtzer Bericht 1659; tu list Wolzogena, w którym broni Schäffera przed Komeniuszem) — Schlichtyng J. (Quaest. de magistr.).

Bock Hist. ant. I cz. 2 str. 1030—9 (tu jego życiorys, o pobyciu w Polsce, o jego dziełach druk. i rękop.). — Sandius Bibl. ant. str. 137—40. — Fock Der Socinian. 1847 str. 202. — Chmaj w Rozpr. Akad. Um. filolog. 1921 (XXXVII). — Tenże w Archiwum Kom. hist. filozofii (j. w.). — St. Szczęotka w „Reform. w Polsce“ 1935—6 str. 78 (o jego sporze z Crusiussem) i str. 90 (o naganie synodu w Raszkowie z r. 1649). — Kot Ideologia braci polskich (1932) str. 114 (o jego stanowisku w sprawie wojny i urzędów).

Vomer intitulatus ob. Potocki S. A. (1629).

VOMMELIUS Cyprian. Hodoeporicon D. Victorii Plebei Itineris Embecensis Authore Cypriano Vommelio Phrysio. De Generosi et Laudatiss. D. Domini Henrici Comitis Suartzburgensis obitu funebre carmen Authore Joanne Gigante Thuringo. Epithaphia aliquot gravium virorum. Lipsiae in officina Nicolai Wolrab. MDXXXVIII. (1538). w 4ce, k. 12.

Jest tu na karcie Cij verso wiersz Stan. Chrościeskiego dla Jana Thomasa. Przedrukował ten wierszyk ks. Miszkowski w Pamiętniku Liter. 1907 str. 373. Bibl. Dresd.

WONEGGER Joannes Litavicus. Musicae epitome ex Glareani Dodecachordo. Unacum quinque vocum melodicis super Glareani panegyrico de Helvetic. XIII. urbium laudibus per Manfredum Barbarinum... Basileae ex offic. Hieron. Curionis, imp. Henr. Petri 1559. fol., str. 150 (z nutami).

L. Rosenthal w swoim katalogu antykwar. z r. 1890 podał to z dodatkiem „Iacoum à Estreicher“; wedle niego autor był urodzony na Litwie?

WONIEJSKI (Wonleyski, Wojeński) Maciej, prof. medycyny (ur. ok. 1590

† 1648). Panegyricus Funeris super Ioachimo Lvobomirski Dobsicen: Capitaneo. Excessit in Castris ad Smolencum Ann. c160CX. Pridie Nonarum Iulias Aetatis XXII. Cracoviae V. Iduum Nouembrivm tumultus. Cracoviae, Anno Domini, 1610. w 4ce, k. tyt., i k. 9 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Śreniawa i wierszyk Jana Kl. Branickiego z Ruscy.

Dedyk. Stan. Lubomirskiemu, bratu zmarłego, dat. ex Museo Joannis Clementis Branicki V. Iduum Nov.

W mowie pochwały zmarłego, którego matka była Anna z domu Branicka.

Wisniewski Hist. liter. IX 277.

Czartor. — Dzików — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Quaestio de calore innato a Matthia Woniejski pro prima in medica facultate laurea, die... proposita. Praesidente Excellmo Dno Gabriele Joannicio S. R. M. medico Physico, ac in eadem Academia medic. prof. publico. Cracoviae, An. Dom. c160CXII (1612). w 4ce, k. 4 (sygn. A4).

Zebrański Bibliogr. mat. str. 248. — Gąsiorowski Hist. med. II str. 30 i 236.

— De Venae Sectione A M. Matthia Woniejski, Pro Secunda in Medica facultate Laurea, die XXVII. Mart. in alma Acad. Crac. ad disputandum Proposita. Praesidente Excellmo Domino, M. Gabriele Joannicio, S. S. M. Medico Physico, ac in eadem Academia Medicinę Professore publico. [Tu winieta: ornament linearny]. Cracoviae, Anno Domini, c160CXIII. (1613). w 4ce, k. tyt. i k. 2 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Wapowskich i wiersz Jaciński, podpisany: Joannis Clementis a Rusca Branicki.

Dedyk. Stan. Wapowskiemu przez M. Woniejskiego, dat. ex Museo Mag. D. Joannis Clementis a Rusca Branicki VII. Kal. Ap. 1613. Wspomina tu jako dwa „lamina“ Piotra i Bernarda Wapowskich oraz Jana, dzielnego w walce z Tatarami. Ślawi także żonę Wapowskiego z domu Maciejowską.

Po czym na 1 k. odzwa do fakultetu medycznego Akademii: te matrem semper... et colui et colam... Końca brakuje; tworzyły go zapewne tezy de venae sectione. Jagiell.

— De Pleuritide. Pro loco In Medica Facultate, Inclutae Sarmatarvm

Academiae Cracouien. obtinendo. Questio Medica. A. M. Matth. Woniejski, Philosophiae Et Medicinae Doctore proposita. Decidetur & disputabitur in Lectorio superiori Collegii Maioris April. Hora 13. Cracoviae. In Officina, Nicolai Lobij, Anno Domini, 1615. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Dedyk.: Principi Adamo Venceslao I Tesiniae a Magna Glogow Ducis, domino ac patrono (na 2 k.) dat. Cracoviae kal. April. 1615. (Zaleca mu żyćliwość dla Akad. Krak.).

Po czym idzie quaestio: An pleuritis inflammatio sit... a sanguine dependens... itd. Dzieli się na 6 konkluzji, które udowadniają, że pleuritis curari potest. Opisuje obszerne curationem chirurgicam, pharmaceuticam et dieteticam. Powołuje się w tekście na Hipokratesa, Galena i ich komentatorów.

Na końcu: Sub ausp. Jacobi Janidlovii, rectoris.

Gąsiorowski Hist. med. II 236. Jagiell. — Uniw. Warsz.

— ob. Cynerski Jan (1629) — Derei Błaż. (Nabożne pieśni 1645; tu nazwany Wojeński) — Jurkowski Stan. (Gratul. carmen 1626) — Komadarski M. (Virens laurus 1642) — Komorowski Ad. (Oratio 1629) — Litzner Mik. (Syncharma 1629) — Michałowicz St. (Xenium 1610; o jego studiach nad Plutarchem) — Ochocki Gabr. (Quaestio de phrenide 1629, de sympatia 1629) — Sixtus Tom. (Sertum 1629) — Sornałowicz M. (Laureae 1609).

Właściwe jego nazwisko było Woniejski; potem podpisywał się Wojeński i to brzmienie przyjął syn bisk. Stan. Wojeński.

O liście Waw. Stegmana, wysłanym do niego w r. 1642, obacz w t. XXIX str. 276.

Muszkowski Statuta 268, 284. — J. Majer w Rocznikach wyds. lekarsk. II str. 49 (w spisie dokt. i prof. medycyny z w. XV—XVIII). — Poliński w „Wiszermkach i roztrząs.“ t. 49 (1840) str. 148. — Gąsiorowski Hist. medyc. II 20, 30, 235, 418, 450. — Encykl. Orgelbr. XXVII str. 622. — Wachholz Wydział lekarski 1935. — Temberski Annales (wyd. Czermak 1897) str. 78. — Skibiński w Arch. hist. medycyny I 155. — Barycz Hist. Uniw. Jag. (1935) str. 593.

Vonlar-Larski Jan Hieronim sędzia orszański ob. Tomasz a Kempis (O nadsładowaniu Chrystusa... przezemnie Jana Hier. Vonlar Larskiego sędziego ziem-

skiego orszańskiego na Moskwie w niewoli na polskie wierszami przetłomaczone z łacińskiego dla snadniejszego ludzi nieumiejętnych łaciny rozoznania 1723).

Tak podaje Brückner Dzieje kultury polskiej III 214. Egzemplarz druku nie znam. Chodźko w Pamiętniku Relig. Mor. 1858. — Janik Dzieje Polaków na Sybirze 1928.

WONNOŚĆ ob. Melaniesz Marcin (Odmianna róża w kościele Tuchowskim 1648) — Jurkowski Gabr. (mystycz. róża Różanostoc. 1756, 1677, 1760) — Smiarowski Ren. (mystycz. róża).

WONSZEL Jędrzej. Powrot do zrzędła wód żywych dziedzicznego Iasnie Wielmożnemu Ich Mosciow Panow Gorayskich domowi Korczaka u spokojnego szczęśliwej wieczności portu Wielmożną Iey Mość Panią Barbarą Bogumiłą z Go-raia Butlerową Drohicą, Nowską etc. Starościna stawiający przy żalobney funebralnych exequiey pompie żalonym oczystego pióra rymem od Andrzeia Wonszela opisany. Roku Pańskiego 1701, dnia 10. miesiąca Maia. W drukarni Akademii Zamoyskiej. fol., 5 ark.

Na odwr. str. tytułu herb Korczak, pod nim epigramat polski. Przypis Janowi Butle-rowi, Zbigniewowi i Teodorowi Suchodolskim, strof 76. Rzeźba słaba zapchana nazwiskami własnymi osób.

Jagiell. — Ossol. — Zamoj. — Ukontentowanie dwojga serc w iedno złączonych, Alexandra Somera y Małgorzaty Farknarówny, na weselu ich... Andrzej Wonszel. W Zamościu, w drukarni akadem. 1698. fol. 1 ark.

Dziaków — Ossol. **WONZEL (van)**. Stan Ninieyszy Rossyi. [Na drugiej k. tyt.:] Stan Ninieyszy Rossyi Dokładnie opisany przez P. van Wonzel Hollendra. [Tu czarna sylwetka Katarzyny II]. w Krakowie 1788. Kosztem i Drukiem Ign. Grebla Typ. i Bibl. J. K. Mci. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 200.

Rozpoczyna przedmowa tłumacza: S.(yn) do O.(jca) podpisana A. I. G. Jest to związły, pełen podpisu dla rządu Katarzyny obraz państwa ros.: o jego ludności, o języku, o religii, o łagodności rządu, o szlachcie i tytułach, o stosunkach na dworze, o stanie nauk, o Petersburgu (obszerny opis pomnika), o rządzie

wewnętrznym, o siłach morskich i lądowych, o handlu i rolnictwie. Na końcu wróty Rosji wielką przyszłość, którą osiągnie w ciągu stu lat. Ale musi znaleźć się car, który da ludowi (chłopom) wolność. Kraj by na tym nieukończony zyskał. Rzeźba pisana 1781.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Csetwert. — Jagiell. — Krasia. — Ossol. — Un. Wil. **Woodward G. W.** (Memoryał o dyssyd. z francuskiego 1731)... ob. Memoryał (w t. XXII 283).

VOPELIUS Kasper. Europae primae et potissime tertiae partis descriptio... 1655 (Mapa).

— Toż... Antwerpia 1566 (w 12 arkuszach, 147 × 56 cm).

Bibl. Narod. paryska.

— Toż... 1572.

— Toż... Cölln 1597.

Wopelius co do Polski korzystał z map Wapowskiego i Mercatora.

— Supplementum Europae Vopelianaes das ist Zusatz vnd Erklärung der Tafeln Europae. Cölln 1597. w 4ce, k. 4, str. 104.

Są to objaśnienia do powyższej mapy; w rozdz. 22 mówi o Polsce, w 23 o Inflantach.

VOPOLINUS (Wapolinus) Stanislaus, Polonus, conventus Cracoviensis alumnus. Libellus de Sacramento Eucharistiae adversus Haereticos.

Tak podaje Jocher 5986 na Waddingiem. Wedle niego miało wyjść po polsku. Nie-wątpliwie jakieś balaństwo co do nazwiska (ob. Wapolinus).

Woprosy Jellino-Rossijskie otwietami sw. otiec ot Knig Cierkownych izbrannymi razrieszonnymi, tszczaniem jedinawo prawowiernawo prezwitiera. Lieta Hospodnia 1715. w 12ce, str. 221 i k. 1.

Ma sawierać teksty w języku cerk. i pola. — Sopikow cz. I nr 202 i cz. V nr 12851. — Jocher 2801. Bibl. Undolek.

Wór dziurowy. ob. Turnai Piotr.

VORAGINE (de) Jacobus. Sermones aurei in omnes totius anni dominicas, quadragesimam et praecipua sanctorum festa. Augustae Vindelic. et Cracoviae, 1760. fol.

Miejsce druku w Krak. jest fikcyjne. Uniw. Wileń.

— ob. Crosnensis P. (De inf. vestat. 1513; i w tym i w innych wierszach

korzysta z J. V.) — Starachowski Kazim. (1722) — Vergerius (De Gregorio 1556; tu polemika z nim oraz przedruk życia Grzeg. W.).

Wetzer i Welte Kirchenlexicon V str. 475.

Jego „Legendae sanctorum” albo „Legenda aurea” spotykamy w rękopisach bibliotek polskich, np. w ręk. Jagiell. lub bibl. Zamoj. (z r. 1454). — Dzieło jego nazywane także „Lombardica historia”, (ob. np. w tomie XV str. 245), i uzupełniano je życiorysami polskich patronów. — Egzemplarz Legendae aureae ofiarowali Jadw. i Jag. do wileńskiego Kościoła św. Stan. — Wisłocki Incunab. (1900) str. 557 wylicza krak. inkunabuły Legendy.

O jego znajomości w Polsce ob. Bruchnański Legenda aurea w liter. pol. XV wieku w Rozpr. Akad. filolog. (1886) tom XI. — Brückner Liter. relig. (1902) I i III. — Klinger w Ludzie 1909 tom XV str. 20. — Grabowski Skarga str. 272, 301, 309. — Machniewicz w Pam. Liter. 1914 str. 176 (Z dziejów pol. lit. apokr.). — Pilat-Kosowski Hist. liter. I cz. 1 str. 251 i 253.

VORBEK Jan. Rosa e spinis Logicae collecta, seu Quaestiones Philosophiae rationalis de Rosa. Vilnae 1648. fol.

— Toż... Rosa ex spinis scientiae logicae collecta... Cracoviae 1761. fol.

Vorbek Maciej (Lettow) ob. Littau.

Vorbereitung zur gründlichen Erlernung der Sprachen. Warschau, bey Peter Dufour Königlichem Buchdruck. (1782). w 8ce, k. 1 nlb. i str. 22.

Uniw. Warsa.

Vorbothen (Die Ersten) Des abermahligen Fürtrefflichen Sieges, Womit Der Grosse Gott die Königl. Schwedische Waffen, wieder der Sächsisch-und Pohlischen Krohn-Armee Am 19 Julii 1702 beglückt geseignen wollen; Bestehende In verschiedene Particulier-Briefe, welche von Breszlau, Stargard, ec. zur Verkündigung dieses Groszen Sieges, Denen G. L. als Vorläuffere dienen sollen. (Reval 1702). w 4ce, str. 8.

WORBS Jan Gotlob (urodz. 1760). Archiv für die Geschichte Schlesiens. Sorau 1798. w 8ce, str. 360.

Tu dokumenty do dziejów Śląska. — Obecna Thomas Literaturgeschichte (1834) str. 19. Thomas wspomina także jego rękop. zbiory dokumentów śląskich.

— Geschichte des Hertzogtums Sagan. Züllichau, 1795.

Nowe wydanie tego dzieła wyszło w r. 1930 (wydał Feilhaber i Krüger).

Daty z jego życia podaje Thomas Literaturg. 1824 str. 331.

Inne jego prace o dziejach śląskich wyszły już w w. XIX.

WORCELL Leonard, kuchmistrz kor., syn Stanisława. Mowa... posła województwa braclawskiego, na sessyi w Izbie Poselskiej die 31. octobra 1780. miana. (Warszawa, M. Gröll). fol., str. 6.

Raczyń.

— Sposoby Zapobieżenia Buntom, Przez Worcella Kuchmistrza Koronnego Stanom Skonfederowanym Podane. [Na końcu:] Dan w Warszawie (1790). fol., str. 10.

Obmyśla sposób, w jaki trzeba stworzyć wojsko w prowincjach zagrożonych buntom (Ukraina i Wołyń) i jak zapobiec gromadzeniu się chłopstwa. Trzeba zabronić szynkowania miodu i gorsalki. Trzeba urządzić misje. Wyznaczyć nagrody za doniesienia o buntownikach. Wprowadzić surowe sądy. Podaje projekt prawa o propinacji i uniwersału biskupów ritus graeci.

Bibl. w Suchej — Czartor.

WORCELL Stanisław, kasztelan halicki († 1777). Nayaśnieyszy Królu, Prześwietne skonfederowane Rzeczypospolitey Seymującey Stany! (Sprawa o dziedzictwo wsi Bałabanowki w województwie Braclawskim). fol.

Bibl. w Suchej.

— Bezdwodność odpowiedzi ur. Iana Rzymowskiego przez W. Worcella Kasztel. Halickiego Prześw. Stanom Skonfed. seymującey Rzplitey okazana w czasie seymu 1776 r. fol., k. 6 nlb. Krasia.

— Odpowiedź ur. Worcella na pismo Iana Rzymowskiego pod tytułem: Dowód odpowiedzi Wielmożnemu Worcellowi. 1776. fol., k. 2 nlb. Krasia.

— ob. Kraszewski (1761) — Rzymowski Jan (Dowód 1776).

Worcell Stanisław Grzegorz, podstoli W. X. L., rotmistrz kawal. ob. Odpis z Ukrainy (1790).

Jego układ z chłopami a raczej ordynacja (ustawa) dla chłopów wydana w r. 1781 ogłosił Smoleński Pisma histor. III 75—81 z rękopisu Kras.

Limanowski Stanisł. Worcell (1910) str. 7. (Tu jego portret i życiorys). — Mówi też o nim Ochocki w swych Pamiętnikach. Jego synem był Stan. Worcell pierwszy polski socjalista.

Worcln Samson oficjał warmiński ob. Kromer M. (Agenda 1574, 1578; Breviarium Varmien. 1581).

Elchorn Mart. Kromer str. 336.

Vordingen Ludwik (1518) ob. Restio Lud. (w t. XXVI 265).

Worek Judaszów ob. Klonowicz Seb. Workowski Wojc. ob. Gilowski Marc. (Timnoxenia 1628) — Jedliński Jan (1628).

Wormser Jan Jak. ob. Sturm J. (1584).

Woroniański kościół ob. Olszewski Michał ks. (Kazanie 1756).

WORONICZ Stanisław. Żaloba Ná śmierć wielce żalobną, Ich Mściów, Je^o Mości Pána. Andrzeia Wodorackiego. y Jey Mości Pániey. Barbary Wesselowny Máciowej Wodorackiey. Opisana. A żalosney Bráciey Ich Mścióm. PP. Je^o Máci. Panu Macieiowi Sędziemu głównemu Trybunálnemu. y Je^o Máci. Pánu. Iakwbowi Wodorackim y Małżonce żalosney Jey Mści. Pániey. Katarzynie Sypniewskiej Andrzeiowej Wodorackiey. Przez mię. Stanisława Woronowicza. Vprzeymego sługę Ich Mációw przy pogrzebie ná vtlenie Zalu, w Kownie ofiarowaná. Roku, 1629. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Druk w Wilnie.

Na odwr. k. tyt. herby Wodorackich i wiersz.

Dedyk. do Macieja i Jakuba Wodorackich. Zawiera szereg wierszy. Pierwszy: Żaloba, w którym wychwala ród i oboje zmarłych. — Potem idą mniejsze wiersze: Nagrobek, Lament, Apostrophe itp. Treści we wszystkim niewiele.

Maciejowski Piśmienn. III 734. Csartor.

Worocewicze ob. Orzeszko Jan (Kommissya).

Voroczovienis ecclesia ob. Miasński (1713, 1714, 1715).

WOROCZKY Georg (Grzegorz?). Relation Und Kurtze Erzählung Herren Georgen VVoroczky, Welcher den 16. Julij von Constantinopel da er etliche Wochen gewesen, in Polen widerumb

angelangt, sampt gewisem bericht was in der Königl: Mayst: in Polen Feldlager wider den Türcken sich biss zu endt Septembris verlossen. Mehr Etliche verzeichnussen, erinnerungen vnd beschreibungen, allerley vmbständt dess Türkischen Sultans fürgenommenen Feldzugs wider Poln, mit was Macht, vorbereitung, vnd verfassung er sich dissen Krieg begeben. [Tu głowy dwóch sultanów]. Nachgetruckt zu Augspurg, bey Sara Mangin, Wittib. Anno M.DC.XXI. (1621). w 4ce, k. 8 nlb.

Broszura jest mieszaną wiadomości z różnych źródeł o wojnie polsko-tureckiej z r. 1621. Najpród idzie diariusz Grzeg. Woroczkiego z obzau polskiego w Multanach i listy tegoż (?) pisane z Przemyśla i Krakowa (z listopada 1620) o przygotowaniu do wojny. — Potem idą różne wróżby i wisje (sultana i jego kobiet). Potem opis wyjazdu sultana na wojnę z Polską i opis wypadków z czerwca 1621; kończy ekstrakt listu z Warszawy z sierpnia 1621. Wiadomości są chaotyczne i bałamutne.

Podobną broszurkę po polsku obacz w t. XXIV 196 (Perspectiva)

Miał w swej bibl. Matias Bersohn.

Csarn. (Bawor.) — Csartor.

Woronaczo Krzysztof ob. Oborski A. (Dissert. 1679).

WORONICZ Felicjan Soc. J. Smvtny Odgłos Ná glos śmierdi Wielmożnego Jegomości Pána Bazylego Stanisława Godebskiego Chorążego Powiatu Píńskiego, ná Akcie pogrzebowym wydany. W Kościele Collegium Pińskiego, Zakonu Societatis Jesv Przez X. Feliciana Woronicza S. Jesv zkonnotowany. Roku 1694. dnia 24. Marca. Cum licentia Superiorum. W Wilnie, w Drukarni Akademickiey Societatis Jesv. (1694). w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Kazanie w pół po polsku a w pół po łacinie — bez treści.

Csartor. — Jagiell. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

WORONICZ Kazimierz. Florilegium Sev Immatvrus Obitvs Perillustris Ac Magnifici Adolescentis D. Casimiri Basilii Kopeć Castellaniadae Novogrodensis, Stylo Expressivs Ac Maestissimo Fratri Perillystri Ac Magnifico Domino D. Joanni Carolo Kopeć Castellaniadae No-

vogrodensi, Avlico Sacrae Regiae Maiestatis, repraesentatus Per Casimirvm Woronicz Auditorem Eloquentiae in Radiuiliano Pincensi Societatis Jesv Collegio. Vilnae Typis Academicis Societatis Jesv. Anno Domini MDCXLV (1645). fol., k. 9 nlb.

Zawiera 4 wierszowane utwory: 1) Florilegium; 2) Spes heroicarum virtutum; 3) Flos in Elysium; 4) Elegia fraternali doloris.

Dołączona piękna rycina przedstawiająca smarłego kszatelana i herb jego (sculptis Conr. Götke).

Na tytule egzempl. pozn. T. P. N. dopisano współczesnie: Opus variorum. — Na karcie B pod Florilegium dopisano: Auctor Stephanus Sielicki S. J. — Jest też dopisek: Autor Lucas Praeorowski S. J. (zapewne odnosi się to do trzech ostatnich utworów).

Jagiell. — Ossol. — Pozn. T. P. N.

— Ingressus In Beatam Immortalitatem Illustris ac Magnifici Dni. D. Andreae de Dolck Dolcki Succamerarii Wolkowyciensis Aulici Sereniss: Polon. Regum Sigis: III et Vladislai IV. Repraesentata Illustri ac Magnifico Domino D. Nicolao de Dolck Dolcki Vexilli: Pincen: Fratri moerenti Per Casimirum Woronicz Philosophum In Academia Viln: Soc: Jesv 1646. 16. Kal. Novem. fol., k. 17 nlb. (u dołu sygn. A—F₂ i A—B₂).

Na k. tyt. herb Dolckich i wizerunek smarłego (sculptis C. Götke).

Dedyk. ad Nicolaum de Dolck Dolcki; po czym: Oratio parentalis. — W części drugiej idą teksty polskie: 1) Do... Barbary Naruszewiczowney Dolckiey, podkomorzyny wolkow. (prosa); 2) i trzy wiersze polskie: Do Podkomorzyny; do Elżbiety Dolckiey podkomorzanki Pociessna nowina; do Zofii Dolckiey.

Obacz: Raczyński Daniel. — On ma być autorem wedle dopisku w egz. Pozn. T. P. N. Pozn. T. P. N.

WORONICZ Jan Paweł, prob. liwski, kanon. kijowski (1757 † 1829). Do Jasnie Wielmożnego Jegomości Xiędza Antoniego Onufrego z Okęcia Okęckiego Biskupa Poznańskiego i Warszawskiego, Kanclerza W. Koronnego, orderów Orła Białego y S. Stanisława Kawalera w dzień Jego imienia. (Bez r.). w 4ce, k. 2. Akad. (?)

— Do Jasnie Wielmożnego Jegomości Xiędza Antoniego Okęckiego

Biskupa Poznańskiego i Warszawskiego, Kanclerza Wielkiego Koronnego, Orderów: Orła Białego, i S. Stanisława Kawalera. W Dzien Jmieni Dnia 13. Czerwca, Roku 1782. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Godło z Marcejalisa. Zaczyna się: Kiedy Tytan żywotną z morsa waniólszy głowę Dzień pożądaný z słotey karety wysadail... Forma sekstyn, z których wiersz się składa, przypomina najsupelniej jego późniejszy Hymn do Boga. Treści są pochwały biskupa i nadzieje (Weswany na sterniku do Piotrowej łodki, dojrzałót owe srdło, skąd się zguba ródni... Kochana ojczyzno, ucz się ochraniać sprężynę rsądu i ładn... Uczą nas w Tobie Ducha patryoty...).

Jagiell.

— Do Jasnie Wielmożnego Jegomości Xiędza Antoniego Okęckiego Biskupa Poznańskiego i Warszawskiego, Kanclerza W. Koronnego, Kawalera orderów narodowych dnia 13. Czerwca r. 1783. w 4ce, k. 6 nlb.

Na końcu podpisany I. W.

Mieści się tutaj: Sielaska Mossny. Była to dziedziczna wieś biskupa.

Uniw. Warsz.

— Do Wielm. Imci Xiędza Jędrzeja Reptowskiego kanonika... w dzień imienin 1781. w 4ce, k. 4. Jagiell.

— Do Wielm. Imci Xiędza And. Reptowskiego... w 8ce, k. 2.

Obacz t. XXVI 252.

Zapewne pióra Woronicza. Jagiell.

— Na dzień 18 maja 1792 roku (wiersz). Warszawa, 1792. w 4ce, k. 1. Tak podaje katalog Batowskiego nr 331 (z dodatkiem „podobno Woronicza“). Ale w Dzielnach (wyd. Bobrowicza) takiego wiersza nie znajdują.

— Emilka lub pieśń Elizy (1793?).

Wedle Jougana (jak niżej) I 16 miało być osobno drukowane?? W edycji Bobrowicza II (1853) str. 21.

— Kazanie Na konkluzji Pogrzebu Xiążęcia Michała Ierzego Ciolka Poniatowskiego Arcy-Biskupa Gnieznieskiego, Prymasa Korony Polskiej, i W. Xięstwa Litewskiego &c. w Kościele Kollegiaty Królewskiej Warszawskiej. przez X. Jana Woronicza Kan. Katedr. Helmskiego. Miane Dnia 20 Miesiąca Sierpnia Roku 1794. [Tu winiętka: wieniec i gałązki]. w Warszawie. w 8ce, k. tyt., str. 38.

Oddaje w pierwszej części pochwały zmar-
łemu i jego chwalebny czynom. W dru-
giej części wspomina dzieje naszych ante-
natów, sławi dawnych królów za ich po-
bożność, cnoty przodków. Bóg dobrotliwy
nie chce zgładzać waszego imienia, Po-
lacy. Wskazuje, że Kościuszko jest rze-
dkiem wzorem wdzięczności dla wskrzeszący
światła narodowego. Kroli odrodzenie na-
rodu za Stan. Augusta. — W części III
przepowiada wskrzeszenie ojczyzny. Jeszcze
raz przypomina zasługi zmarłego i awra-
ca się z serdecznymi wyrazami do króla i do
ks. Józefa (dzielny i rycerski młodzieńcze).
Kasanie to czytał i poprawił przed drukiem
Stanisław August.

Przedruk w jego Kasaniach (wydanie Cze-
cha) IV 84.

Ks. Jougan (j. n.) I 46.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Uniw. Warsz. —
Zieliń.

— Kazanie Na Dzień i Uroczy-
stość Orderu S. Stanisława Biskupa
i Męczennika Miane Przed Zgroma-
dzeniem Kawalerów tego Orderu Przez
J. X. Jana Woronicza Kanonika Ka-
tedral: Kijowskiego. w Kościele XX.
Missyonarzów. Dnia 8. Maja 1789. [Tu
w liniach:] Za Dozwoleniem Zwierzch-
ności. [Tu winiątka: pęk kwiatów].
w Warszawie. w Drukarni XX. Mis-
syonarzów. w 8ce, k. tyt. i str. 46.

W kasaniu wykazuje znaczenie religii, prze-
oszę, jakoby nauka o Bogu miała być
tylko przybrany narsędziem dla interesu
i polityki, a Bóstwo miało być jedynie
postrachem dla gminu. Glorifykuje dawną
potęgę Polaki. Czyjeż to było dzieło: filo-
sofii czy polityki? Ojcowie wasi ożenili
rzeszospolita z religią. Najwięksi byli
Polacy, gdy stali przy Bogu (Jagiello,
Chodkiewicz). Przeciwno tym, co chcą
„serwiska“ przyjaźni z Bogiem. Zwróć na
na nas łaskawe oblicze potężny i litościwy
Boże Polaków.

Chrasnowski w „Studiach staropolskich“ (dla
Brücknera) 1928 str. 657. — Jougan (j. n.)
I 37.

Przedruk w Kasaniach (wyd. Czecha).

Jagiell.

— List pasterski biskupa Macieja
Garnysza przy objęciu biskupstwa Lu-
belskiego nowo-utworzonego z części
dyecezyi Krakowskiej, wydany z War-
szawy 30 Sierp. 1790. w 4ce.

Ob. Garnysz.

Jougan (j. n.) I 40.

— Listy pasterskie Kaspra Ciecisz-
zowskiego bisk. kijow. i czern. (z 27

grudnia 1789; z 10 maja 1791)... ob.
Cieciszowski K. (w t. XIV 276).

Woronicz napisał Cieciszowskiemu także
kilka mów przez niego wypowiedzianych.
Są one ogłoszone drukiem w wydaniu
Kazań (Czecha).

Bartoszewicz w Encykl. Org. V 612.

— List z wygnania do Przyjaciela.

[Na końcu:] Dań z wygnania 1. Grudnia
R. 1783. w 8ce, str. 24.

Adresatem listu był ks. Reptowski.

Zaczyna się: Jak ów niegdy do Scytów wy-
gnany Owidy Swo oplakując po nad —
Dniestrzu bity...

Opisuje swoją sprawę sądową i krzywdy do-
znane. Humorystycznie wspomina o swej
młodości (osiem lat na bąkach, osiem na
szkolnych szałochach, trzecie osiem na pier-
wotnej posłudze krajowej). Jak wesełł
w traktat z Muzami — biedna dola poety!
Chwyliłem się gitarki potem na przemiany,
Wielbiąc sławione w okolicach Pany. Nie
miał mecenasa. Zjechał teras z Helikonu
„w nową cytadelę“ i opisuje to z gorczą.
„Życie błogosławione i anielskie sgoła,
lecz dla poetów kasztelom Anioła“. Zwraca
się do Stan. Augusta, aby mu pomógł.

Ob. List (Bibl. XXI 345).

W „Dzielałach“ (wyd. Bobrowicza) w t. I 59.
Akad.

— Obrona Woyska Moskiewskiego
w Polsce przez Iwana Wasiliewicza
oficera w tymże woysku. W Supraślu
(1793). w 4ce, k. 2.

Ob. Warta (czasop.) 1831 marszec.

Bywa przyszanawane bądź to Woroniczowi,
bądź Niemcewiczowi (ob. t. XXIII 117);
humor przypomina raczej tego ostatniego.
Ottman (j. n.) str. 399 oraz ks. Jougan
w swojej monografii o Woroniczu (1908)
część I str. 71; tu także omawia jego
wiersze: „Pociesza w utrapieniu“ s. r. 1793
i „Do imperatorowej“.

Czartor. — Ossol.

— Piesnj (sic) Wieyskie Dla J. W.
Jmci Xiędza Gaspra Cieciszowskiego
Biskupa Koadjutora Kijowskiego, Offi-
ciała Generalnego Warszawskiego, Ka-
walera Orderu S. Stanisława Odwie-
dzającego Osieck, i Tamtější Parafialny
Poświęcającego Kościół. Dnia
19 Maja Roku 1782. w 4ce, k. tyt.
i k. 23 nlb.

Jest tych pieśni, opisujących Osieck, dwa-
dniesięcia jeden. Wszystkie mają charakter
sielank, naśladowujących niby to styl lu-
dowy: występują wieśniaczki i wieśniacy,
wychwalający przybycie gościa, który po-
święcił im kościół.

W „Dzielałach“ (wyd. Bobr.) przedrukowane
w t. I 181.

Jougan (j. n.) I 14. — Długoszewski Elem.
w. XVIII u Woronicza w Studiach stare-
polskich“ (dla Brücknera) 1928. — Tenże
w Księdze refer. na Zjazd Krasickiego
(1936) str. 75. — Ottman w Przeglądzie
Polskim (j. n.) str. 244.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Na Pokoie Nowe W Zamku
Krolewskim Obrazami Sławniejszych
Czynów Polskich, Portretami i Bustami
Znakomitszych Polaków, Ozdobione.
[Na końcu:] J. W. R. 1786. w Listo-
padzie. w 4ce, str. XXIII.

Nad tytułem winieta (pęk sztandarów i głowa
w hełmie).

Motto: Antiquam exquirite matrem. Po czym
wiersz ujęty w 10-wierszowe strofy, po-
przedzielane od siebie drukarską ozdobą.
Rozpoczyna się: Jużśmy Wielki Królu!
oczu doś napaśli...

Opisuje obrazy (Bacciarellego) rozpoczynając
od Kazim. W., a opis ten staje się tłem
do snucia pochwał dawnej wielkości na-
rodu. U dołu objaśnienia faktów histor.
i nazwiak (prozą). Sławi panowanie Kazi-
miersa, założenie Akademii, kulturę re-
nesansową, unię lubelską, wojny w. XVII,
to wszystko wierszami wpadającymi w ma-
niera Naruszewicza. (Na str. XV woswanie,
aby autorowi portretów, Bacciarellemu, na-
dać indygenat polski). Obok królów są
opisane portrety Czarneckiego, Hozjusza,
Zaluskich, Kochanowskiego, Sarbiewskiego
itp. co również jest podstawą do pochwał
wierszowanych. Kończy się gorącą po-
chwałą całego wieku Stan. Augusta i sa-
mego monarchy. Wyraża nadzieję odro-
dzenia Polski pomimo okrojenia granic:
„Nie wielkością o Bracia, nie powiatów li-
kiem Rosną państwa i chwałą swą sięgają
nieba“. Pisał to Woronicz w r. 1783 (druk.
1786), rozpoczynając w ten sposób szereg
swych utworów „ku podniesieniu serc“.
Bentkowski Hist. lit. I 366 przedrukowuje
następnego wiersza. — W „Dzielałach“ (wyd.
Bobrowicza) jest w t. I 103. — Jougan
(j. n.) I 25. — Doroszewski w Księdze refe-
ratów na Zjazd Krasickiego (1936) str. 80.
Ob. w t. XV 33 wiersz „Na pokoy marmu-
rowy portretami królów...“, a więc utwór
z tej samej okazji pióra Naruszewicza.
Akad. — Bibl. w Suchej.

— Sen Antka Pawęzy (1783).

Wedle Jougana I 16 miało być drukowane
osobno?? Znane mi tylko z wydania Bo-
browicza w „Dzielałach poetycznych“ I
(1853) str. 143; ale tu ogłosił wydawca
z rękopisu.

— Sielanka Alexys. [Na końcu:]
Roku 1782. w Listopadzie. w 4ce, k. 4 nlb.

Bez osobnego tytułu. — Rozpoczyna się:
W piękney Osieckiej niwie, kędy ciągle
lasy... Wspomina, że w stolicy (w War-
szawie) na sławnej miodami ulicy stoi
pałac złotomalowany, kędy mieszka Pa-
lemon z dwojga dostojęństw znany i tam
bawi teras Alexys.

Chrasnowski w Enc. Pol. XXI 321 twierdzi,
że Koryl oznacza tu Woronicza, Alexysa
biskupa Cieciszowskiego (?), Dafnis króla,
a Palemon Ad. Czartoryskiego.

Tytuł „Alexis“ nosi jedna z sielank Wir-
gulinasa (w przekładzie Nagurcaewskiego
w zbiorze Sielank 1778 str. 420).

Szykowski Gessnerysm 1914 str. 61.

W „Dzielałach“ (wyd. Bobrowicz) w t. I 1.
Czartor. — Krasin. — Ossol.

— Sielanka Bolechowice. Wiersz
do X. Józefa Olechowskiego Archidya-
kona Krakowsk. 19 Marca 1783. 1784.
w 8ce, k. 4 nlb.

W „Dzielałach“ (Bobr.) w t. I 27.

Obacz: Synakiewicza (przedruk).

Szykowski Gessnerysm w Polsce 1914 str. 61.

— Sielanki z Okazyi Aktu Słub-
nego Jasnie Wielmożnych Ignacego
Działynskiego Woiewodzica Kaliskiego
Kawalera Orderu S. Stanisława, Rot-
mistrza Kawaleryi Narodowej z Feli-
cyanną Woroniczówną Kasztelaną
Bełzką Dnia 19. Stycznia Roku 1783.
w Troianowie odprawionego. [Tu wi-
niątka: dwoje dzieci, z których jedno
podaje drugiemu wieniec]. w Drukarni
Nadworney J. K. Mci. w 4ce, k. tyt.
i k. 9 nlb.

Na końcu cytry: I. W.

Jest tych pieśni pięć. Wychwała oboje pań-
stwa młodych (Dafne i Dafnisa). Opisuje
uroczystość ślubną, a sam śpiewa „na
wiejskiej fojarze“ pieśń ku pochwałę
Dafny i Dafnisa. „Wybaczenie, że człek
prosty chybi w mowie miary“.

Od czasu do czasu wplata motyw patrio-
tyczny: Polskę z grobu dźwignioną po-
cienszym... Ulecl orsel odpędzony i my
o Dafne z drugiej Dniepru strony Kęs
dsiedsin przodków odszyszczem sąsedy.

Ossol.

— Na wjazd IO. Xiążęcia Jmci
Michała Jerzego Ciołka Poniatowskiego
Arcybiskupa Gnieźnieńskiego prymasa
polskiego i W. Xięstwa Litewskiego
etc. (Na końcu): I. W. 1786. dnia
1. Października. w 4ce, str. 7.

Doroszewski w Księdze referatów na zjazd
Krasickiego (1936) str. 78 daje mylną
datę 1784.
Akad.

— Wiersz do JW. ImeP. Ludwiki Chodkiewiczowej Starościny Zmudzkiej, wdzień Jey imienin... (Roku około 1780?). w 4co.

Notatka nieznaney ręki.

— Zal Pasterza Przy Utracie Owieczki, Sielanka Z Okolicznosci Smierci Jaśnie Wielmożnego IMci, Pana Adama Cieciszowskiego Pisarza Wielkiego Koronnego. Orderu Świętego Stanisława Kawalera. (1783). w 4co, str. 4.

Zaczyna się: O smutne niebios losy, o smutne wyroki! Zmarły jest porównany do owieczki, co zginęła ze stada. Tyle w tym a sielanki. Ossol.

— ob. Hymn do Boga (w t. XVIII 327; tu myłka, bo wiersz napisany i drukowany w latach 1802—5, a nie w w. XVIII) — Synakiewicz (Kazania na niedziele 1779; tu cytuje sielankę Bolechowice) — Volney — Woronicze (1786).

Istnieje poemat „Xiędz pleban“ (1787), który ma pewne punkty styczności z Woroniczem, ale jest ich za mało, abym mógł postawić coś więcej niż hipotezę o jego autorstwie. Bliżej mówię o nim na końcu niniejszego tomu pod „Xiędz“.

Jego tłumaczenia sielanek Pope'a pozostały w rękop., o czym Helstyński w Pam. Lit. 1928 str. 475.

W Bibl. Jagiell. są złożone liczne jego rękopisy (5 tomów) i korespondencja Woronicza (ręk. nr 2809). Korespondencja z nim Ottman, Jougan i inni biografowie Woronicza. — Dużo utworów Woronicza zawartych tam (zarówno wierszowanych jak prosaicznych) nie zostało dotąd ogłoszonych drukiem.

Kurjer Warsz. 1825 nr 211, 1829 nr 333, 1830 nr 13. — Maur. Mochnacki w Kur. Pol. 1830 (przedruk w jego „Pismach“ 1836). — Kazania i mowy z powodu pogrzebu Woronicza 1830. — Adam Csartoryski Pochwała J. P. Wor. 1830 (przedrukowana w Pismach Wor. VI). — Kaj. Koźmian Pamiętniki II 145. — Łętowski Katalog IV 264. — Słemieński Portrety liter. 1875 IV (i w „Dziela“ V). — Kraszewski w Tyg. Ilustr. 1860 II. — Wójcicki w Encykl. Org. XXVII. — Encykl. kośc. XXXII 286. — Galle w „Sto lat myśli polskiej“ I str. 211 (życiorys, bibliogr. i wyjątki z pism).

Ottman J. P. Woronicz w Przegl. Polakim 1883 maj i czerwiec. — Jougan Prymas Woronicz (2 tomy) 1908 (ocena Jareckiego w Pam. Liter. 1908).

Tarnowski Hist. liter. III i IV. — Chmielowski Hist. liter. III. — Pilat Hist. liter.

IV ca. 2 str. 37—63 (tu bibliogr. i rozbiór pism). — Bentkowski Hist. lit. I 311 (tu o kilku nie druk. jego mowach).

Pełczar Zarys kaznod. 1896. — Biegeleisen w Kłosach 1883 I (o planie Jagiellonidy). — Dębicki Puławy III (Poeści w Puławach). — Jarecki Idee histor. w Pamiętn. Liter. 1904. — Woronicz Wor. i jego sławia-nofilatwo w Przegl. Histor. 1913 str. 196. — Włoch Polska eleg. patriot. 1916. — Szykowski Gesznerym w poezji pol. 1914. — Chrzanowski Idea mesjaniczna Wor. w Studiach starop. (dla Brückn.) 1928 str. 655. — Drogoszowski Elementy w. XVIII w histor. Wor. w Studiach starop. (J. W.) 1928 str. 639. — Tenże Woronicz a Naruszewicz w Księdze referatów na zjazd Kras. 1936 str. 69. — Tenże Kilka dat do życiorysu i działaln. pisarskiej Woronicza 1930. — Gucwa Przyroda w Sielankach Wor. (w Księdze dla Chrzanowskiego 1926). — Cwik Wpływ ruin Volneya na Sybillę w Pamiętn. Liter. 1913 (czemu przeczcy Drogoszowski w Pam. Lit. 1929 str. 22).

Bibl. Estr. V 159 (tu jego późn. pisma). — Korbut² II 210—11 (tu podane drobniejsze przyesylnki, które pominąłem powyżej). — Fiskel III 1898.

Woronicz Nikodem Kazimierz ob. Duńczewski Stan. (1732) — Rue Karol (1759).

Woronicz Wojciech ob. Juglaris Alojzy (1643).

(Woronicze). Rezolucya w sprawie Sukcessorów Woroniczowskich, podpisana: Poniatowski Xże Prymas, Iozef Ochrpowiecki Marszałek Rady, Adam Naruszewicz Pisarz. Warszawa d. 30. Czerwca 1786. Panowania XXII. Stanisława Augusta Króla Polskiego. fol. k. 2. Uniw. Warsz.

Woroniczowa Jadwiga z Jabłonowskich ob. Pocięcha ludu (1765) — Rue Karol (1759) — Zawadzki Antoni (Przewodnik 1765).

Woroniczowa Felicjana ob. Działyński Ignacy (1783) — Woronicz J. (Sielanki 1783).

Woronicz Józef ob. Proszynski (Odpowiedź 1778).

Woronicz Tadeusz ob. Pawlikowski Jan (Kazanie 1780).

Woroniccy ob. Potoccy (Projekt w sprawie Niemirowa).

WORONIECKA Aniela. Przełożenie krzywd J. O. Xiężney Jeymci Anieli

z Miączyńskich pierwszego zamęścia Radziwiłłowy, a dopiero Woronieckiej Podkomorzyny Nadworney J. K. Mci. (1782). fol., sygn. O₂. Jagiell.

— Krotka remonstracya, ważności praw na Dobra Birze y Świadość cum Attinentiis w Xięstwie Zmudzkiem situm mająca od zeszłego niegdy w Bogu Xcia Hieronima Radziwiłła Chorążego W. W. X. Lit. Xnie protunc Zonie swey ad praesens Woronieckiej nadanych y służących. Nayjaśnieyszemu Panu Stanisławowi Augustowi Królowi Jmci Polskiemu y Przeswiętnym Rzeczypospolitey Stanom do naylaskawszych podana względów. fol., k. 1. Ossol.

— Replika JO. Xiężney Anieli z Miączyńskich Woronieckiej Podkomorzyny Nadwor: J. K. Mości. Przeciwno WW. JPP. Przystanowski, Kunciewiczom, Kostrowickim y W. JP. Piotuchowi Miecznemu Pittu Rzeczyckiego. (1780?). fol., sygn. B₁. Jagiell.

— ob. Kostrowicki (1760) — Przystawscy (Replika 1780).

Woroniecka Antonilla ob. Sewerynowicz Jan (Pełnia 1738).

Woroniecka Korybutowa Franciszka ob. Troc Michał Abraham (Nowy Dykcjonarz 1779).

(Woroniecki Korybut) książę. Nadanie prawa emphyteutycznego na Starostwo Braclawskie Xięciu Korybutowi Woronieckiemu y Sukcessorom jego. fol., k. 1. Ossol.

WORONIECKI Bazyli książę. Przeświętna Delegacyo J. OO. J. WW. Miłościwi Panowie y Dobrodzieje. fol., k. 1. Prośba o zmianę dekretu komisararskiego w sprawie z siostrami o podział pozostałej po rodzicach substancji.

T. P. N. w Poznaniu.

— Najjaśniejszy królu Panie miłościwy, Przeświętne seymujące Rzpltey Stany... Szamb. I. K. M. fol., k. 1. Csartor.

(Woroniecki Bazyli). Odpowiedź Na Notę przez Xięcia Bazylego Woronieckiego a raczey Jego Konsyliarzów ile niedoleżnego z Explikacyą Dekretu

Kommissarskiego od Rzeczypospolitey wyznaczonego. fol., k. 3.

T. P. N. w Poznaniu.

— Zbiór Grawaminow Xięciu Bazylemu Woronieckiemu w sprawie onegoż z Siostrami zachodzący przez regułę uchwały ostatnio seymowey y sam dekret z mocy oneyże nastąpiony poczynionych (1776). fol., kart 4. Jagiell.

— Odpowiedź Powtórna Na zbiór nie grawaminów, ale napaści, Pieniactwa y kłótni szukania krewnych Żony Xiążęcia Bazylego Woronieckiego Niemowey, chcących korzystać z Jego substancyi Macierzystey całej, a przez niesłuszność iey przyczynić, Kommissyą działową z Siostrami ex seriis Controversiis obustronnych Kommissarzów rozsądzoną, a więcey godzoną, y przez Konstytucyą Seymową approbowaną wzruszać zamysłających. fol., k. 3.

T. P. N. w Poznaniu.

— Przydatek Do Odpowiedzi na Punkta Imieniem Xcia Bazylego Woronieckiego Niemego podane. fol., k. 2.

T. P. N. w Poznaniu.

— ob. Ustrzycki Mat. (Odpowiedź 1774).

(Woroniecki Korybut Franciszek). Kommissya do Podziału Substancyi między Sukcessorów Urodzonych Xcia Franc. Korybuta Woronieckiego y Joanny Wyrożeńskich Małżonków. fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

Woroniecki Franciszek ob. Zbarski Krz. (Sidus noctis majestatis 1730).

Woroniecki Makeym., podkom. ob. Marewicz Winc. (Przysłowia 1788) — Potoccy (Sprawa o Niemirów) — Potocki Winc. (t. XXV 179).

Woroniecki Tad. ob. Calendarium.

Woronowicz Franciszek ob. Hincowie (Głos).

WORONOWICZ Jan. Acta, Constitutiones et Decreta Synodi Vilmensis... praesidente Alex. Mich. Kotowicz (1686)... ob. t. XXX 157.

— Acta Synodi dioec. Vilmensis... praesidente Alex. Sapieha (1669)... ob. t. XXX 157.

Woronowicz Józef ob. Kotowicz J. (1797).

WORONOWICZ Tomasz Soc. Jesu. Izaak tragedia... W Wilnie w drukarni Uniwersyteckiej 1754. w 4ce, ark. 8^{1/2}.

Wedle Janoskiego Lexic. II 180 miał to napisać białym wierszem, a było grane przez młodą szlacheczką w czasie zapust. Pod tym tytułem istnieje melodramat Metastazego (ob. t. XXII 309), przełożony w r. 1752 przez Załuskiego.

Woronowski Benedykt (Słownik polsko-laciński ze skarbuz X. Knapusza 1737, 1769)... ob. Knapusz.

Urodzony 1743 † 1790. — Obaca o nim: Encykl. Orgelbr. XXVII 839. — Bentkowski Hist. liter. I 218. — Jocher I str. XXVII. — Brown Bibl. pis. 430.

WORONZOW, kanclerz rossyj. Zwey Schreiben des Grosskanzlers von Russland, Grafen von Woronzow, an einige polnische Magnaten. Danzig, 1758. w 4ce.

Petersb. publ.

Werowski Adam (Propositiones phil. 1752) ob. Wiśniewski Antoni.

Vorschriften für die westgalizischen Gymnasiallehrer über den Unterricht und die Schulzucht aus allen darüber erlassenen höchsten Verordnungen zusammen gezogen. (1797?). w 8ce, str. 79.

Część I tworzy instrukcja o uczeniu geografii, arytmetyki, starożytności rymskich, nauk przyrodniczych. Wakasano są podręczniki do tych ostatnich nauk (Beckman, Blumenbach, Erleben, Leske). Wzroście o uczeniu hist. powsz. I o podręcznikach (Gatterer, Römer, Rollin itp.). — Część II traktuje o metodach uczenia i o dyscyplinie (nastawienie praktyczne nauczania, kary cielesne aniesione, kłóśca pochwał i nagan, nadzór der Kreishauptleute nad szkołami, raporty do Kreishauptmanna co kwartał, egzamina półroczne, tajne listy kondauty dla profesorów). Na str. 56 o uczeniu religii. O obowiązkach moralnych uczniów. W § 16 i 17 o studiach młodzieży katolickiej i o studiach młodzieży żydowskiej (nie wolno jej handlować w szkole).

Czartor. — Jagiell.

Vorschriften (Nähre) wie es in Ansehung rädiger Schaafherden (1799)... ob. Fryd. Wilhelm.

Vorspann Reglement (1794)... ob. Fryd. Wilhelm.

Vorst Adolf ob. Vorstius A.

Vorstellen (Unumbgängliches allerdemüthigates), und Bitten an Sr. Rus-

sische Käyserl. und Evangelische Königl. Majestäten in Engelland... Dannem., Schweden und Preussen. Umb mächtigen Schutz der in tiefen Aengsten steckenden Stadt Thorn, mit Beylage. Königsberg (1725). w 4ce.

Ob. t. XXXI 252.

Petersb. publ.

Vorstellung (Ausführliche) des wahrhaftigen Verlaufs die bisherr scharfe Belagerung der Welt-berühmten Kayserlichen Residentz-Stadt Wien, Samt derselben höchst erfreulich glücklichen Entsatz, betreffend, Wie auch der Tapfermüthigen Helden, so hierunter verzeichnet Conterfait Anno 1683. Nürnberg und Leipzig. fol., 1 strona.

— des klahren und liquiden Rechens kraft dessen S^o Churf. Durchlaucht zu Brandenburg befugt seyed die Possession der Stadt Elbing... endlich zu ergreifen. 1698. w 4ce, k. 22.

Jagiell. — Ossol.

— (Gründliche) des klahren und liquiden Rechtes, kraft dessen... (j. w.)... zu ergreifen im Jahre 1698. Gedruckt im Monath November 1698. w 4ce, kart 34.

Jest też inne odbicie liście kart 32.

Czartor. — Ossol.

— So Jhro Czarische Majestät Bewogen Mit Dero Armée In das Königreich Pohlen Einzurtücken. Anno 1705. w 4ce, k. 4.

Dat. Hufvudquarteret vid Polesk (obás pod Polockiem) 23 Juni 1705.

— (Aufrichtige) Vorstellung Was es mit der in denen Ländereyen der Stadt Dantzig, in diesem 1719^{den} Jahre, von einigen Polnischen Krohn-Völkern vorgenommenen Execution, denen derselbs vorgeschützten Ursachen, und dem so darauff biss zum 9^{den} April selbigen Jahres ferner vorgefallen ist, vor eine Bewandnis habe. Dantzig, Gedruckt durch E. Edl. Rahts und des Gymnasii Buchdr. Iohann Zacharias Stollen. (1719) fol., str. 52. Wroclaw. miej.

— des ansehnlichen Feuerwercks, welches zu Ehren... S^o Königl. Mayestät in Pohlen etc. etc. etc. und dero Königl. Printzen Hoheit bey dero beyder hohen Anwesenheit in Berlin unter

andere Lustbarkeiten zu Charlottenburg angeordnet worden nebst einem grossen Kupferblatt... Berlin, Verlegt Rüdiger 1728. w 4ce, str. 6. Ossol.

— (Accurate) der Königlichen Polnischen Armée... Nürnberg, Raspe 1781. w 8ce, str. 127 i 76 rycin kolor.

Wyszło z tytułem franc. i niem. w r. 1778 i 1781. — Ob. Etat actuel de Parme (t. XVI 104) oraz Raspe (t. XXVI 130).

Vorstellung (Nattürliche) der Wahrheit: entgegengesetzt dem Preussischen so genannten gründlichen und überzeugenden Bericht von dem Beitrage derer Höfe zu Wien und Dressden. Warschau 1756. w 4ce, str. 56 i str. 40 (Beylagen).

Objemuje listy królów polskiego i pruskiego. Czartor. — Jagiell.

— Sämlicher jetzo in Schwang gehenden Münzen und Geldsorten, hauptsächlich derer, welche seit den Jahren 1756—60 bekannt worden. 1761. w 4ce.

Z wiserunkami wazelkich w czasie siedmioletniej wojny bitych, a między nimi i sasko-polskich ofrajmitowskich monet.

Ob. Antoni Ryszard Bibliografia numizmatyczna polska. Kraków 1882 str. 99.

Racyni.

— An Sr. Königl-Majestät und dem Erlauchten Jmmerwährenden Staats-Rath, unterthänigste Vorstellung der Vier Evangelischen Gemeinden unveränderter Augsburgischer Confession in Warschau, Golezdinow mit Prag, Wegrow und Neuhof. Warschau 1785. w 8ce, str. 70.

Bibl. w Suchej — Krasin. — Uniw. Wars.

— ob. Helm J. A. (der Belagerung 1711).

VORSTIUS Adam. Dissertationum sacrorum libri tres. Olivae, Tob. Silberling, 1662. w 4ce. Dzików.

Voretius Adolf (De plica polonica) ob. Schultz Sim. (1648).

VORSTIUS Konrad, prof. w Lejdzie, unitariusz (1569 † 1622). Amica applicatio ad Johannis Piscatorii apologeticam Responsionem... 1617. w 4ce.

Sandius Bibl. antitrit. str. 98—9 wymienia to i inne jego piśma.

— Apologetica Exegesis sive... Declaratio locorum aliquot... Lugduni Batav., 1611. w 4ce, k. 16 i str. 200.

— t'Kort Begryp van de leere der Socinianer... ob. Socinus (Het ampt 1630).

Jest oparte na dziełach Lubienieckiego. — Co innego, jak wydany w języku holend. przekład Socyus: Summa relig. christ.

— De causis... lacteus ab Evangelicis deserti... et a piis omnibus deserendi Papatu... 1611. w 4ce.

— Christiana et modesta Responsio ad articulos quosdam ex Anglia transmissos. 1611. w 4ce, str. 32.

— Examen tractatus Johannis Piscatoris... Accessit plenior idea doctrinae. 1618. w 4ce.

— Harmonia praecipuorum Calvinianorum et Photinianorum, hoc est, evidens Demonstratio, qua recentiores Photinianos, salvis multis D. Conradi Vorstii, Professoris Leidensis, et aliorum quorundam Doctorum Calvinianorum hypotheseibus et S. Scripturae interpretationibus, solide et sufficienter refutari non posse, oculariter docetur. Scripta solius veritatis amore. Jenae, 1613. w 4ce.

— Paraenesis ad doctorem Sibrandum Lubbertum... A. 1613. w 4ce, k. 2, str. 36.

— Summa doctrinae Sarmatarum seu compendiolum doctrinae ecclesiae christianae nunc in Polonia potissimum florentis. 1630. w 8ce.

— Tessaradecas Anti Pistoriana hoc est: Responsio ad librum Joannis Pistorii. Hanoviae 1607. w 8ce.

— Tractatus theologicus de Deo sive de natura et atributis Dei... decem disputationibus in schola Steinfurtensi habitis... comprehendens. Accesserunt... Annotationes. Steinfurti, 1610. w 4ce, k. 8, str. 466.

Król ang. Jakub kasal to dzieło jako socyniańskie spalił w r. 1611, a autora (prof. w Lejdzie) starał się pozbawić katedry. — Spalenie tego traktatu wywołało list Casaubona (druk. w Epistolae pod nrem 710); zaś z powodu tego listu ogłosił snownu swój list do Casaubona Smalcus (Reuchlin) w r. 1614. Obaca t. XXVIII 286.

— Toż... Steinfurti 1610. w 4ce, k. 8, str. 499.

— ob. Socinus (De officio) — Lubieniecki Stan. (t. XXI 432: Compendiolum).

Bock Hist. antitr. I cz. 2, str. 140, 780—2, 814, 841, 1008.

(Worzskietówna). Życie Siostry w Chrystusie a fundatorki Wil. Zak. Zakonnie Nawiedzenia Maryi P. Teresy Anny Worzskietówny. Wilno, 1758. w 4ce, k. 12.

Z orłem Radziw.

Czapki.

Wort ob. Gorky Gotfr. (Pauli 1691).

— letztes eines Lehrers... ob. Lauterbach Sam. (1701).

Wörter ob. Woorter.

Vorthell, welchen die poln. Jugend aus der deutschen Sprachkunst erhält... ob. Pożytek (1781) — Skibiński Wawrz. (1782).

Vortrag (Endlicher), womit der Vorgesprecher der Jesuiten von Thoren vor dem Königlichen Hohen Assessorial-Gericht zu Warschau im Nahmen seiner Mitbrüder die erhobene peinliche Anklage wider die Thorner beschlossen. Aus dem Polnischen gedruckten Original treulich übersetzt. Warschau, 1724. w 4ce, k. 8.

— Toż:... r. 1725. w 4ce.

Ob. Wieruszowski Kaz. — oras w t. XXXI str. 262.

Bibl. w Sucheż — Csartor. — Ossol. — Uniw. Warsz.

Vorzeichnung (Kurtze) des einzugs zu Cracaw, von Römischer vnd Polnischer Kö. Ma. volck gesehen, do man die Junge Königin Ferdinandi Tochter, dem Jungen Köning zu Polen, hat heim bracht, am 5. tag May. 1643. Auch sind also gesehen worden, mannicherley Nation Legaten. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb.

Brossurka wylicza orszaki uczestniczące we wjeździe. Jadą więc po sobie trębacz, dworzanie, paziowie, tatarsy, husarowie (Husseren), orszaki hofmistrza Wołkiego, Kotkowiec, Radziwyla, Bonera, Rozrakowskiego, arcybiskupa, Katschiletakiego (sic), różnych wojewodów, biskupów, dworzan ces. Ferdynanda... itd., potem młoda królowa in einem schönen gülden wagen. Za jej powozem der bischoff von der Coya (in Dendsehen Kleydungen). Razem brało w pochodzie udział 3000 ludzi na koniach und der unselige Tross so zuvor und hernach. Csartor. — Dresd. publ.

Woś Stanisław ob. Wosiński Stan. Woszczyzna Jan ob. Woszczyzna.

VOSDASSI Jan, sekr. król. Ethica Ex Moribus Et Cultu Domini In Cruce Ad Mores Sacerdotum Relata Libris VII. a Joanne Vosdassi, Presbytero, Sac. Reg. Maj. Secretario. Editio Prima. Typis Monasterii Olivensis, Anno M.DC.LXXVI (1676). w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 744 (mylnie 736) i k. 12 nlb. (indeks).

Dedyk. arc. Andrzejowi Olszowskiemu, potem aprobaty Stan. Świącieckiego i Laur. Demutha. Wreszcie Praefatio (o celu i treści etyki — ma to być etyka Crucifixi).

Omawia po kolei potrzebę sakramentów, odprawianie horarum canon., vita privata duchowieństwa, publicus honor (ks. IV), o cnotach, jakie duchowni winni posiadać, o cści krzyża i podziale dni, aby ją wykonywał (dies constituti), wreszcie o chorobie i śmierci. Jak widać z tego, nie jest to „etyka“ we właściwym znaczeniu, tylko wskazówki dla życia religijnego na użytek duchowieństwa.

Pisał swe dzieło w Warszawie (str. 170). Opisuje też krucyfiks Barycki. Znal także Kraków; stosunki duchowieństwa tamt. oraz Akad. często wspomina (str. 222). Na str. 885 podaje epitafium T. Oborskiego. Znal widocznie dużo osób bywających na dworze i wspomniał w ich życia różne przykłady np. na str. 783 o Mik. Prażmowskiem. Dość często stawia duchowieństwu zarzuty i sąda zaprowadzenia seminariów dla jego kształcenia. Hauenstein Catalogus str. 42. — Jocher 6172 i noty.

Dzięków — Krasin. — Warsz. powz.

— Ioannis Vosdassi S. R. M. Secretarij. Proiecta Poetica. Editio Prima Sumptibus Auctoris. Anno Dni M.DC.LXXVI. (1676). Cracoviae, Typis Vniuersitatis. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 30. — Liber II str. 32. — Liber III str. 31. — Liber IV str. 26. — Liber V str. 14. — Liber VI str. 26. — Liber VII str. 18. — Liber VIII str. 14 i k. 1 nlb.

Na odwrocie k. tyt. rycina przedstawiająca dwóch aniołków trzymających księgi i gwiazdę z napisem: Aurora Musis amica itd. — Ta sama rycina na końcu III księgi. Ded. Andreae Morstin, thesaur. Tu pochwały jego trudów w służbie królewskiej (Jana Kasimierza), jego poselstw, jego szlachetności, jego bystrości, jego szerokiej wiedzy itd.

Książka jest zbiorem krótkich, przeważnie dwuwierszowych epigramatów wzniesionych na Owenie. M. i. o heretykach (jest ich przeciwnikiem), o obrazach Rubensa (Fuga Jesu, Zusanua), o Melanchtonie, o Machiawela, o różnych miejscowościach w Polsce (Kujawy, Podole, Dobrzyń, Lublin etc.), o pożarze Warszawy (w r. 1659), Horologium Kochanovii, Sacellanus Kochanovius, Typographia Olivensis, Testamentum Kochanovii, Comitibus, Tribunalis terminus, Tartarorum impetus, Leges Poloniae, Praelium Warsaviense 1659, Dantiscana fides 1659, Ad Vistulam etc.

Najciekawsza jest księga IV, bo tu sgro-madził epigramy o Polakach, z którymi się stykał. Przewijają się w nich: Morastynowie, Jan III (Chocim 1673), B. Madaliński, Stan. Buśeński, Jan Leszczyński, Jan Krasinowski, Lubomirski i Ujazdów, Jan Małachowski, M. Prażmowski, wybór Jana III, Stan. Lipski, Biblioteka Akad. w Krakowie (uprosządkowana przez And. Kucharskiego), Szcuka, nobilitatio Franc. Plaskowski (1672), pogrzeb Jana Kasim., poezje Wesp. Kochowskiego, Łukasza Piotrowskiego (z r. 1670, nasywa go professor meus), ucsta, jaką wydał And. Morastyn w r. 1675 posłem perskim, Józef Biełanowski, Jerzy Braun (nobilitatio), M. Winkler... Kilka wierszyków o poezjach Morastyna, o których milczał w dedykacji. — Na str. 5 wiersz pt. Censura Censurae (1669) Olszowskięgo.

W księdze V są epigramaty: Diva Cnest., D. Casimirus, D. Hyacinthus Polon., D. Joan. Cant. peregrinat., Imago ejus ad portam Collegii M. Ostentum in templo Culmensis effigies V. M.

Na końcu: Approbatio C. Mai 1676. Andr. Kucharski Censor.

Wynika z treści, że autor był gorącym katolikiem, Anglikiem czy Sakotem, i że przybył do Polski za Jana Kasimierza. Studiował w uniw. krak.

Bawor. — Csartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powz.

WOSSEGINIUS Georgius. Splendidissimae ineuntis matrimonii solennitati inter Albert. Comit. Krasinowski Masov. Palatin. et Ludovicam Maria à Goltzen, in arce Neidenburgensi 1675... a Georgio Wosseginio Ph. et Med. D. ac Prof. Regiomonti, Reusner. fol., k. sygn. C₂. Ossol.

Wosgellus Jerzy ob. Weigel J.

Wosiński ob. Angelus Christ. (De statu 1655).

Juszyński Dykc. II 341 swie go Kanty.

WOSIŃSKI Antoni. [Pismo przeciw Akademii a za Jezuitami]. 1625.

Tomkowica Przesyynki 1912 str. 312. — Mueskowski Ręk. Radym. str. 126.

— Nadobne dwie pieśni do Panny Nayśw. przeciwko morowemu powietrzu 1638. w 4ce, k. 2.

— ob. Lesiowski (Zwierciadło przykła-dów 1633).

WOSIŃSKI Ant. Piotr. Monile Capitis Aurei pretiosum, gemmifera Infulati honoris Corona, ipso Assumptae et Coronatae in Coelis augustissimae Coelorum Reginae, Deiparae Virginis Mariae, triumphali die in Perill. et Rev. Domino D. Petro Stanislao Orłowski Protonotario Apostolico Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis Canonico, Praeposito Infulato et officiali perpetuo Tarnoviensi S. R. M. Secretario dum solennes Infulati sui honoris Primitias in Ecclesia a Collegiata Tarnoviensi magno omnium applausu auspicaretur honorificentissime redimitum et debitae Venerationis atque gratulationis ergo ab Antonio Petro Wosiński in Alma Universitate Cracov. Art. et Phil: Baccalaureo Panegyrico cultu celebratum. Cracoviae, typis Universitatis, 1689. 15 Aug. fol., ark. D₂. Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Sarcophagus Immortalis Gloriae in gentilitio Bifontis capite Architecta virtute perillustris et reverendissimi dni D. Valeriani de Brudnow Boczkowski, Ecclesiarum, cathedralis Posnaniensis et collegiatae Varaviae cancellarii, Sochaczonien ac Cielacen praepositi, S. R. M. Secretarii, dum ei, summo omnium dolore, extincto, in Ecclesia Cathedr. Posnaniensis magno sepulchrali apparatu justa funebria persoluerentur, perenni saeculorum memoriae erectus, luci; publicae a M. Ant. Petro Wosiński Phil. in Alma Un. Crac. doctore, in academia Posnań Rhetoricae et Dialecticae professore exhibitus. Anno salutis 1693. Mensis Novembris, die... Typis Academiae Posnaniensis. fol., k. 7.

Na odwrocie karty tyt. 2-wiersz z herbem: in gentilicium stemma perillustris et rever. Domini. — Po czym dedyk.: Hieronimo Wierszowski, episc. Fossensi; Nicolao Za-

Iassowski, Canonico posn.; Andreae Bocskowski, domini pie defuncti amantissimo fratri; ultimae voluntatis executoribus.

Jagiell.

— *Victrix Majestas Amoris de triumphali ascia, expansis Heroidis Priyemscianae Manibus, Coronatum Rosis & Gemmis Trophaeum, erigentis, Ad splendidiissimum Actum Nuptialem Illustrissimorum neosponsorum Illustrissimi & Magnifici Domini, D. Alexandri à Przyima Przyemski, Regni Poloniae subdapiferi, et illustrissimae sponsae, Teressiae, Illustrissimorum et excellentissimorum parentum D. Caroli de Szczekarzowice Tarło, Regni Poloniae Vicecancellarii et Sophiae in Babin, Doctissimae Filiae, Inter festivas publicae laetitiae acclamationes Cracoviae celebratum, Submissae Venerationis & gratulatorij applausu ergo, a M. Antonio Petro Wosinski, In Alma Universitate Cracoviensi, Philosophiae Doctore & Professore, Panegyrico obsequio in Orbis faciem Producta. Anno Salutis 1692. Die 13. Mensis Ianuarij, fol., k. 18.*

Na odwrocie tytułu 8 wierszy pod herbem. Całe prosz.

Czapak. — Csartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— ob. Jaskrzewicz M. (1690) — Paczygiewski Alb. (Aquila 1687, Ensisfer 1688).

Maciejowski Piśmienn. III 766.

WOSIŃSKI Bruno. Carminum libri duo. Cracoviae ex officina Lazari 1582. w 4ce.

Wierszem.

Zawiera ody o współczesnych uczonych Polakach.

Tak pisze Jussyński II 841. — Za nim Wisniewski VI 108.

— Sielanki. w 4ce, k. nlb. 8.

Brak tytułu i końca w egz. Jussyńskiego. Pieśń cawarta swrócona do brata Ignacego. — Jussyński II 840 daje z niej początek.

Święcki Hist. pam. II 827. — Encykl. Orgelbr. XXVII 844. — Wisniewski VI 108, VII 198. — Korbut I 387.

Wosiński Józef ob. Paprocki B. (Koło).

WOSIŃSKI Stanisław († w Styczniu 1694). Jasne pochodnie pobożności y dobrych uczynków przy pogrzebo-

wym akcie sławney pamięci Jey Mości Pani Katarzynie Segnicowey wystawione, a ku nieśmiertelney przeczney Matrony pamiętce, gdy w Krakowie w Kościele farskim u Panny Maryi przy gromadnym przeczney gości gronie z wielkim domu swego żalem Roku MDCLXV. dnia 21. lutego do podziemnych gmachów wyprawiona była od iednego z życzliwych przyjaciół St. Woś. F. D. na oświadczenie kondolencyi prostym na przedce wyrażone rytmem, a pozostałej krwi na utulenie serdecznego żalu ofiarowane. W Krakowie Roku Pańskiego 1665. w 4ce, k. 6 nlb.

Na odw. str. tyt. herb Segniców, a pod nim 8-wiersz pol. Praypisał prosz. pol. Stanisławowi i Kasprowi Segalcom, synom smarlej. Ossol. — Uniw. Warsz.

— *Quaestio Medica. De febre maligna. Pro loco inter Clarissimos et Excellentissimos medicinae Doctores et Professores, in Celeberrima Academia Cracoviensi obtinendo. Publice a M. Stanisławo Wosiński Philosophiae et Medicinae Doctore Consule Cracoviensi S. R. M. Secretario. Proposita. In Collegio Majori D. Jagiellonis Lectorio DD. Theologorum. Anno reparatae Salutis 1676 mense Ianuario Die IX Hora. Cracoviae, Typis Universitatis, 1676. w 4ce, k. 5 nlb.*

Na końcu: Sub felic. auspiciis Sim. St. Makowski.

Ob. Wojciechowski (j. n.). — Giedroyć Źródła 1911 str. 891 (straszona). Jagiell.

— *Solea Equitis Sarmatici, Cruce, Alite, & aureo exornata annulo. In Stagyriceo Cursu Philosophici Vladislaviani Stadio Excussit Conclusiones, & Corollaria Physica, Aristotelicae, & Thomisticae doctrinae conformia. Quae Svb Felicissimo Omine, Et Nomine Illvstrissimi, Ac Magnifici Dni, D. Ioannis Casimiri De Krasno Corvini, Krasinski, Svpremi Regni Poloniae Thesaurarii, Zomsensis, Prasnicensis, Suecensis, &c. &c. Gubernatoris. Publicae luci, & trutiniae exhibuit Stanislaw Wosinski, Artium Liberalium, & Philosophiae in Alma Universitate Cracoviensi Baccalaureus. Sub Praesidio, Excellen: & Adm: Rudi M. Simonis Stanislaw Makowski, Collegae Maioris, Canonici ad*

S. Annam, Concionatoris in Ecclesia Cathedrali Cracoviensi, Regij Cursus Vladislaviani Professoris, ac interea Facultatis Philosophicae Decani. Anno à Nata Sapientia 1663. Die 18. Mense Nouembr. Hora I. pomeridianâ. In Peraugusto DD. Theologorum Lectorio. Cracoviae, Apud Schedelius, S. R. M. Typographos. fol., k. tyt. i k. 14 nlb.

Na odw. herb Krasieński w ozdobnym miedziorycie i wiersz łac. — Dedyk. Janowi Kaz. Krasieńskiemu podsk.

Są to obserne tezy z Philosophia Naturalis, ujęte w 39 konkluzji. Między innymi broni zdania, że „mundus non est animatus estque unicus”; „coelum non est ullum ex 4 elementis sed est corpus mobile”; „astra vere et physice agunt... per qualitates occultas”. W końcu broni przepowiedni astrologicznych. Sub ausp. Andr. Kucharaki.

Bibl. w Suchej — Csartor. — Jagiell. — Ossol.

— ob. Biezanowski Stan. (Coronamentum doctorale 1676) — Brykner S. (Abyt. 1702) — Foltynski Joan. (1661) — Łukaszkiewicz Jan (1692) — Makowski Szymon (1664) — Paczygiewski Albert (1688) — Wosiński Walenty (Wesołe uczony Pallady 1670).

Bron. Wojciechowski w Pam. Tow. Lek. Warsz. 1896 IV (i osobno). — Lachs w Arch. hist. med. II 69. — Major w Piśmie zbior. wil. 1862. — Plekosiński Prawa, przyw. i statuty m. Krakowa II 1548. — Korbut² I 531.

Praywilej dla niego ob. Wierszowskiego Materiały II.

WOSIŃSKI Szymon. Celsitudo triumphalis, ad laurea, In sacra Theologia doctorales emeritis Virtutis & sapientiae passibus assurgens. Honori perillustrium clarissimorum, & admodum reverendorum D. D. M. Augustini Ozyryczkowie, Sacrae Theologiae Licentiaty, Collegae Majoris, Ecclesiarum Collegiatarum, S. Floriani Canonici, Neosandecensis Cancellarij, Contubernij Staringeliani Provisoris. D. M. Raphaelis Artański, Sacrae Theologiae Licentiaty, Collegae Majoris, Ecclesiae Collegiatae, S. Floriani Canonici, Curati Paicz-nensis, Contubernij Gelloniani Provisoris, D. M. Petri Praczelewic, Sacrae Theologiae Licentiaty, Collegae Majoris,

Ecclesiarum Collegiatarum, Pilecensis Decani, & S. Floriani Canonici, Festorum Salvatoris Christi Domini & Beatissimae Virginis Mariae, in Cathedrali Ecclesia Cracoviensi, Concionatoris, Contubernij Hierosolymitani Provisoris. Dum in Alma Universitate sub eximia protectione Celsissimi principis, Illustrissimi & Reverendissimi Domini D. Joannis de Małachowice Małachowski, Dei, & Apostolicae sedis gratia Episcopi Cracoviensis Ducis Severiae, Almae Universitatis Cracoviensis Cancellarii faventissimi. Et Fortunatissimo Regimine, Magnifici Perillustris & Reverendissimi Domini D. M. Sebastiani Piskoraki, I. V. Doctoris & Professoris, Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis & Vielvnensis Canonici, Collegiatae SS. Omnium Archidiaconi Scholarum Novodvorscianarum provisoris, Almae Universitatis Crac. Procancellarij, ejusdemq; studij generalis etc. Vigilantissimo Rectoris a perillustri & reverendissimo Domino D. M. Martino Winkler, Sacrae Theologiae Doctore, Collegii majoris seniore, Patre Canonico Cracoviensi Sandomiriensi praeposito, Kielcensi scholastico Doctore publice creantur in facie Orbis Erecta Et officioso Calamo Simonis Wosiński, Cursus Philosophici Auditoris Celebrata. Anno Domini 1698. fol., k. 6.

Wierszem nakamiennym.

Jagiell. — Ossol.

(Wosiński Szymon). Posnan. Archid. ... Pro D. Simone Wosinski contra D. Franc. Wolinski. Restrictus facti et juris. 1725. fol.

— Toż: ... Summarium. 1725. fol. Bibl. uniw. w Cambridge.

— ob. Crasset (1751) — Saxonia (de) Ludolphus (Excelsum opus 1750) — Piskorski Seb. (Regia 1702) — Wosiński Franc. (1726).

WOSIŃSKI Walenty. Wesołe Uczony Pallady Applawy, Na powinszowanie, Przechacnego Aktu Wesołego Nowych Oblybiencow Iego Mosci Pana Stanisława Wosinskiego, Filozofii, y Medycyny Doktorá, I. K. M. Sekretarza, Y Iey Mosci Panny Teressy Pestalo-

cianki, Zaczęto niegdy Rodzicá, Piotra Antoniego Pestalociego, Rayce Krakowskiego Vkochaney Cory; Przez Walentego Wośniewskiego, w Sławney Akad: Krak: Rhet: Aud. z wprzezymym życziwości Braterskiej oświadczeniem Ogłoszone. Roku Pańskiego, 1670. Dnia 13. Listopada. W Krakowie, W Drukarni Woyciecha Siekielowica, I. K. M. Typogr. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwrocie karty tyt. i na str. nast. dwa herby, tj. herb pana młodego (Wośniewskiego) i panny młodej (lew z kincsem w ręku), pod nimi stosowne wiersze polskie. — Rozpocyna Dithyrambus nuptialis (po łacinie); po czym idą wiersze polskie: Piorwszy Applaus (tu pochwały rodzina włoskich Pestalocich, Lakinich, Pipanów, Belich, Brokich, także pochwały Belzów). — Drugi Applaus z hierogliphikiem (oktawami). — Wreszcie: Dokończenie Melodyne.

Jussyński II 341 daje mu imię Kanty. Cytuje też jakiś panegiryk łaciński Kantego Wośniewskiego, dedykow. Tom. Ujejskiemu, gdzie Wośniewski ma wspominać, iż tłumaczył na łacinę dzieło Krs. Angela (Status cetyl na łacinę dzieło Krs. Angela (Status et ritus eccl. graecae). Zapewne nie był ten przekład drukowany.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

WOSKOWICZ Jan Antoni. Summa Cardinalitii honoris Eminentia, D. Bonaventura Dr Seraphicus, S. R. E. Cardinalis, archieppus Albanensis. Redeunte annua suae solennitatis die: in sacra D. Franc. basilica celeberrimi conventus Cracov. praesente Magnorum hospitem corona, a M. Joanne Ant. Woskowie in alma Univ. Crac. Phil. D. et Prof. oratorio sermone demonstratus, Anno quo summus generis humani honor emittit. Cracoviae Typis Universitatis 1751. fol., ark. F₁.

Ded. Stanisławowi Bartoszewskiemu, bened., opat. tyński.

Joehar 5478.

Branic. — Jagiell. — Ossol. — Przyppow.

Wosliedowanija prazdnikom prtojtajni Ewcharistii. Sostradanija presw. Boy i blażennabo swiaszenno muczenika Iosafata. Ot swiataho sobora Zamojskaho prepcedannym. Tipom izdaszasia w monastyrie Poczajewskom. Czina staho Wasilija Welikaho. Roku Gdnia 1741. fol., k. tyt. i k. 25 liczb.

Obacz też samo (z r. 1738) pod Wosliedowaniam.

Csartor. — Uniw. Lwow.

Wośniewski Jan Dom. (Pielgrzym wielkanocny 1612)... ob. Miaskowski — Śmigurszt (t. XXXIII 316).

Jest to plagiat z Miaskowskiego, ale z pewnymi zmianami.

Bodniak w Ruchu Liter. 1928 str. 269. — Windakiewicza Teatr ludowy str. 67.

WOŚNIEWSKI Andrzej. Insignia honorum, eximiae virtuti et eruditioni V. V. DD. XI. primae laurae candidatorum, dum per Excellentissimum et Doctissimum dominum, M. Samuellem Kowalowski, collegam, minorem in florentissima Universitate cracoviensi prima in artibus, et philosophia laurea ritu solenni insignirentur. Cum votivo applausu et gratulatione collata. Et per Andr. Wosniowski eiusdem laurae candidatum amoris et mutuae gratulationis ergo festivo ad cytharam Apollinis centu celebrata. Anno Dni M.DCLX.VI. die 17. Aprilis. Cracoviae, apud haeredes et succ. Lucae Kupisz S. R. M. typogr. (1666). w 4ce, k. 1 tyt., k. 1 przedmowy i ded. i k. 8 nlb. tekstu.

Ded.: Joanni Wielopólaki, Castellano Woynicensi etc.

Na odwrocie tytułu wiersz podpisał Christ. Wośniewski.

Rozpocyna rym na Jana Kantego, po czym uczczeniu egzaminatorowie; następnie St. Fr. Kołakowski, Mat. St. Pajojecki, Jan Aleks. Abrek, Szym. Barankiewicz, Kaz. Jan Dabwiński, Georg. Cas. Miciński, Mart. Franc. Stopczyński, And. Krupochki, Blaś. Jan Sternfels, Math. Jan Żurecki, Kaz. Franc. Olszewski. Wreszcie wiersze do Wośniewskiego.

Jussyński Dykc. II 342.

Csartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol.

Wośniewski Konstanty ob. Oczkowiec Stan. (Promontorium 1647).

WOŚNIEWSKI Wojciech. Armilla Divae Sarmaticae Palladis, Pellucidis gemmis Decem Adolescentum Primam Lauream presentantium in Alma Acad: Crac: referta nitescit. Cuius valorem & nitorem Albertus Wośniewski, eiusdem Laureae Candidatus expressit. Dvm Publice Laureae eruditionis per Excell: D. Promotorem M. Stanislawm Osse-dowski, Coll: Minorem Ordin: in Aula Iagellonis ornarentur. Anno à Partu Virginis 1642. Crac: Typis Valeriani Piątkowski. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Dembińskich i wiersz. Dedykacja Stanisławowi Dembińskiemu.

Zawiera szereg wierszy, m. i. na cześć Jana Janusowskiego, Tom. Kocorkowicza, L. Przewłockiego, Walent. Odymalskiego z Se-comina, M. Niemirowski itp. Na końcu herba Akad., wiersz i Sub. ausp. Opatovii.

Autor tego utworu będzie zapewne identyczny z Wojciechem Waśniewskim, plebanem brzeskim, który w r. 1651 wydał dwa utwory po polsku, z mianowicie:

1) Objasnienie trudności teolog. zebrane od Anzelma S. a toras językiem polskim do druku podane... ob. t. XII 181.

2) Wielkiego Boga Wielkiej Matki Ogrodok... Ciebie Cna Theotoko... ob. tom XXXII 247.

Różnica w pisowni nazwiska (Waśniewski i Wośniewski) sprawiła, iż w tomie XXXII nie pomieściłem „Armilli“.

Joehar 1336.

Akad. — Dzięków — Jagiell. — Zamoj.

— **Quaestio physica de Materia Prima.** A M. Alberto Carolo Wosniowski, Ad disputandum proposita. Anno reparatae Salutis 1649, Mense Decembri Die II. Hora 15. In Magna Dini Iagellonis Aula Lectorio DD. Theologorum. Permissu M. D. Rectoria Cracoviae In Officina Francisci Caesarij S. R. M. Typ. Anno 1649. w 4ce, k. 6.

Na odwr. tyt. sześciowiersz podpisał: Andreas Abrek studios. eloqu.

Ded.: Michaeli Stanisl. Tarnowski Castell. Woynicensi. Na końcu: Sub auspiciis Stan. Rozycki Rectoria.

Quaestio na A.: Materia prima pars altera compositi naturalis. Jagiell. — Ossol.

WOŚNIEWSKI Wojciech Konstanty. Śmierć Wielkiego Xiążęcia, Pogrzebowym obżalowana Kazaniem, Przy wyprowadzeniu do Grobu Ciałá, Jasnie Oswieconego Xiążęcia Iego Mosci X. Iędrzeia Trzebickiego, Biskupa Krakowskiego, Xiążęcia Siewierakiego, W Kościele Farnym Krakowskim, Dnia 29. Miesiąca Stycznia Roku Panskiego, 1680. Przez, W. X. Woyciecha Konstantego Wosniowskiego, Proboszczá Skáwinkskiego, Plebaná Tynieckiego, Káznodzieię Sobotniego Tęgosz (sic) Kościoła, z pozwoleniem Stárszych. w Drukarni Ierzego, Mikołaiá Schedlow, I. K. M. Typogr. (1680). w 4ce, k. 5 nlb., str. 26.

Na odwrocie herb Gryf i dwuwiersz. Dedykacja Krs. Chronowskiemu, kanon. krak.

Tu wspomina o jego poselstwie na sejm Rzeczy do Ratsybony. — Samo kasanie językiem makaronizującym.

Akad. — Bibl. w Suchej — Chreptow. — Csartor. — Dzięków — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. pow. — Zieliń.

VOSS Gerard prof. w Lejdznie. De Theologia gentili et physiologia christiana sive de origine et processu idolatriae. 1648. fol., str. 830.

Podaje tu wiadomości o pobycie Krs. Arciszewskiego w Brasylii, jak się zdaje na podstawie pamiętnika Arciszewskiego. O czym Danyss w Rocznikach T. P. N. Pozn. XXI 423 i nast.

— **Responsio ad iudicium H. Ravenspergeri de libro ab Hugone Grotio, pro catholica fide de satisfactione Iesu Christi, scripto adversus Faustinum Socinum.** Lugduni Batavorum 1618. w 4ce. Ob. Smalcus.

— **De tribus symbolis, Apostolico, Athanasiano et Constantinopolitano.** Amsterdami 1642. w 4ce.

— **G. I. Vossii et clarorum viro-rum ad eum epistolae.** Londini. 1690. fol. Są tu listy pisane do niego (i do H. Grocjusa) przez Polaków, m. i. przez Jerzego i Krzysztofa Słupeckich oraz Jana Zawadskiego (1682—46). Listy do Słupeckich przedrukował Kot Grocjuss a Polaka 1926 (dodatek na końcu).

— ob. Reszka — Sandius Krzyszt.

(Notae 1677).

O jego koresp. z Polakami ob. Sobieski w Ref. w Polsce I 184. — Kailenbach Czasy i ludzie 1905 str. 384.

O jego stosunkach z Polakami (Krs. Arciszewski, Słupeccy, J. Zawadzki, Bog. Leszcza, Makowski Jan, Bodech Wawra.) ob. Kot Anglo-Polonica 1935 str. 103. — Tęte w „Reform. w Polsce“ IV 193.

O jego rękopisie znajdującym się w bibl. Uniw. w Lejdznie pisze Tad. Grabowski w Sprawozd. Akad. Umiejętn. 1910 nr 3: „Rękopis głośnego zwolennika arminianizmu Vossiusa pochodzi niewątpliwie ze zbiorów Dudyca i sawiera, obok opisanego już przez Karłowicza tekstu Sylw Modrzewskiego nieznanego traktatu polski pióra zapewne Filipowskiego z r. 1568, zbiór listów Lubienieckiego Stanisława młodszego, wreszcie korespondencję rodziny Lubienieckich, której część znajduje się też w zbiorach Uniwersytetu amsterdamskiego. Zasadnacza się w niej przywiązanie łączące członków rozproszonej na wygnaniu rodziny, szczególną zaś uwagę zwracają listy matki Lubienieckich, która,

jak zwykle kobiety arianakie, sachęca w r. 1681 synów do wytrwania przy wierze. (Dziękuję Ojcu niebieskiemu, który usbroił statecznością serca wasze przy prawdzie swoje, żeś nie dał z ciebie najdroższy synu sgorzienia, a mnieś nie nabawił ostatniego żalu... Boga prosimy gorąco, aby się nam dał doczekać szczęśliwszych czasów i pożądanej wolności sumienia)*.

Voss (von) ob. Publicandum (1793).

Vosseur Jak. ob. Dresner (1602).

Wossido ob. Specyfikacja pieniędzy (1794) — Specyfikacja sreber i złota (1794).

Woszczanka Maximus rytownik ob. Ricaut P. (1678).

WOSZCZYNA Jan. Quaestio physica de quidditate temporis ad disputandum publice in Academia Cracoviensi sub felicibus auspiciis Illustris, Magnifici, et admodum Rndi Domini D. Gregorii Modlinski S. Th. et I. U. Doct. Praepositi ad S. Annam, Scholarum Vladislavianowodworcianarum Provisoris, almae Universitatis Cracoviensis Generalis Rectoris vigilantissimi a M. Joanne Woszczyna, Contubernii Philosophorum Seniore, Ecclesiae Collegatae S. Annae Canonico proposita. Anno Domini, 1653. Mense Julio, Die (29) Hora (10). Cracoviae. In Officina Viduae et Haereditum Francisci Caesarii. S. R. M. Typog. fol., k. 2 (pytania z fizyki).

Jagiell. — Ossol.

— ob. Ślachetka Ignacy (Ancylia 1641, Hortus 1644).

WOSZCZYNA Kazimierz. Cynosura salutis in magno Rhemensi praesule, S. Remigio, ad exoptatam orbis Christiani tranquillitatem, lucidissime coruscans. Perillustri et Reverend. dño D. Remigio Suszycki iuris utr. doct., Ecclesiae cathedr. Crac. canonico, custodi Kielcensi, etc. S. R. M. secretario, recurrente annua magni patroni sui festivitatem, in vim officiosissimi cultus et gratulatorii applausus, a M. Casimiro Woszczyna, Phil. in alma acad. Crac. doct. et prof. dedicata. Anno salutis 1690, die 1 mensis Octobris. Cracoviae, in officina Nicolai Alexandri Schedel, S. R. M. ord. typ. fol., k. 7 nlb. (z herbem).

Wiersz podpisał Chryssotoph. Smietanka alumn. dialect.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— ob. Dzielski Wojc. Józ. (1688) — Szydłowski Marcin (Gemma 1687).

Vota Et Acclamations, Nobilis & Ingenuae Iuuentutis, Coloniae Academicae Brodensis, Ad Palladem Armatam. [Tu ozdobna linia]. Cracoviae In Officina Typographica Francisci Caesarii, Anno Domini, 1640. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. tytułu herb Koniczypolskich i wiersz podpisany: Stan. Gnoinski.

Jest to zbiór wierszy łac. pisanych na cześć Stanisł. Koniczypolskiego przez studentów szkoły brodzkiej. Pisali: Florian i Franc. Waszcziński, Fr. Ruczkowski, St. Włodek, Zbigniew a Brzeście (sic) Lanekorunski, Jan Czerwiński, Jan Mlochowski, Krystof i Wal. Włodekowie, Sam. Sulowski, Jan Zachorowski, Aleks. Rożniatowski (wiersz pt. In stragom scythicam 1639), Stan. Kocielski.

Jocher 1448. Jagiell. — Ossol.

— ob. Augustinus (solemnia 1700) — Austen J. (metrica 1652) — Baumgarten Ant. (nuptiis 1652) — Drużbicki (religiosa 1690) — Freitag (gamelia 1619) — Grotkius M. (quibus iubent 1652) — Herd Jac. (nuptialia 1663) — Huebener Jan i Judyta (1592) — Janicki (Polonia 1683) — Kerliner S. (nuptialia 1645) — Kittelin Joh. (gamica 1653) — Koczwarewicz Marc. (fortunata 1674) — König Er. (nuptiis 1669) — Lepiecki Flor. (G. Lubomirski 1655) — Martini Henr. (gamica 1650) — Merknor Sim. (nuptialia 1645) — Nowiński Tom. (fratrum 1788) — Polman Abr. (gamica 1647) — Praetorius (pia 1703) — Prochnicki J. A. (fausta 1615) — Proxius M. (nuptiis 1670) — Schelguigius (nuptiis 1670) — Schmidt D. (pia 1690) — Schober Huld. (nuptialia 1592) — Słowikowski Fr. (Apollina 1682) — Starowolski Sz. (baszów tureckich 1621) — Styczynski M. A. (nuptialia 1641) — Teutschmann (nuptiis 1646) — Thilo V. (publica 1669) — Tuszwowski W. (szczęśliwości 1680) — Węgierski Wojc. (gratulatoria 1633) — Władysław IV (in occursum 1634).

Vota Karol Maur. S. J. (ur. 1629) ob. Sobieski Jan.

Jego koresp. z kard. Barberinim znajdują się dziś w Rytmie (bibl. Barb.), reszta jego korespondencji jest w Paryżu zabrana z arch. jes. w Rytmie.

Droysen Gesch. der preuss. Politik t. IV (Denkschrift über die preuss. Königwürde s. r. 1700). — Załęski Jesuici w Polsce III cz. 1. — Encykl. kośc. XXX 157—61.

Wotczyn ob. Nauka (1792).

Votes of Parliament touching the Book commonly called the Racovian Catechism (1652)... ob. Catechesis Ecclesiarum (1651).

WOTHILENUS Teophilus Gottholdus. Als... Herr Michael Schade Wohlverdienter Assessor E. E. Neustädtschen Gerichts zu Thorn Den 25. Febr. Anno 1727. Mit Frauen Anna Maria des... Erhardi Gürtzels angesehenen Kauff und Handels Mann, allhier Nachgelassene Frau Wittib... Thorn, Gedruckt bey Joh. Nicolai. fol., k. 2.

Tor. Kop.

Votiva (Votivi) ob. August III (expositio 1733) — Chwałkowski J. (amicorum 1654) — Gostumiowski J. (applausus 1666) — Hendreich Her. (applausus 1648) — Herdenius (acclamatio 1650) — Kaliński M. (applausus 1691) — König Er. (Voces 1669) — Röscher Wac. (acclamatio 1647) — Scultet Fr. (applausus) — Wackerbart (animorum expositio 1733) — Władysław IV (acclamatio 1634).

Wotton Henr. ob. Szymonowicz (Odae 1608).

Wotton (Reflections upon ancient learning) ob. Włodek Ign. (O naukach 1780).

Votum Szlachcica Polskiego Oyczyznę Wiernie Miłującego, O Założeniu Skarbu Rzeczypospolitey y o Obronie Kraiów Ruskich, napisane od Autora Roku 1689. A teraz między ludzie podane. W Krakowie R. P. 1596. w 4ce, k. 22 nlb.

Rozpocznyna: Do wszystkich Ich Mił. Panów Senatorów y urzędników Korony pol. y W. X. L. tegoż szlachcica polskiego serdeczna przemowa. — Podpisano pod nią: die 1 Febr. 1596... powolny y znajomy sługa J. S. S. K.

Litery J. S. umieszczone są ponad S. K. Widozanie J. S. oznacza litery imienia i nazwiska, zaś S. K. godność autora (np. sekr. król.).

Pisze autor, że dużo ludzi winuje stan szlachecki, iż nie umie dobrze stanowiąc o Rzeczp. Ale stan ten, gdy ujrzy w W. M. (młodziach) i w Królu szczerą miłość ku ojczyźnie, to pociągnie za nimi, jak szalunki za głowę. Więc starsi synowie powinni o zdrowiu matki dobrze radzić. Sam się nazywa „maluchnym“. Pisał to pod niedawną trwogą turecką s. r. 1589 i komunikował niektórym Ich Mił.

Zaczyna od przedstawienia niebezpieczeństwa turecko-tatarskiego. Trzeba myśleć o obronie krajów ruskich. Załóżmy skarb, podobny jak ten, o skarbie pisali już dawniej ludzie dobry (cytuje pomysł Frycza o mons pietatis, ale nazwiska Frycza nie wymienia). Hetmanów i wodzów mamy dobrych (wychwała J. Zamojskiego, J. Zborowskiego, M. Zebrzydowskiego, Filona Kmity, Mik. Dorohostajskiego, Stan. Pękosławskiego, Kra. Radawiłła). Mamy dzielnych wybrańców i młódz szlachecką — możemy więc stworzyć wojsko poborowe. Gani wartość posp. ruszenia. Pohamujmy sbytki i przywódz sagraniczany, a będziemy mieli pieniądze na wojnę („Słyszałem o tem dowodnie mówiącego króla Stefana“). Tu mówi obszernie o reformie skarbu i o różnych sposobach pomnożenia dochodów (znovu czerpiąc niejedno z Frycza). Na pograniczu na Podolu trzeba osadzić 7000 służebnych i niech tam hetman polny mieszka; to by kosztowało 290.000 złotych. I Kosacy byłiby wtedy skromniejsi.

Brossura wyszła w r. 1589 z kół szlacheckich do Stefana i J. Zamojskiego. Domyśl Mecherzyńskiego (Hist. wym. I 557), jakoby jej autorem był Sebast. Klonowicz (S. K.), a tak samo hipoteza, iż cyfry J. S. S. K. oznaczają Jana Sienińskiego kaszt. sand. są niczym nie poparte i nieprawdopodobne. Można by w tych cyfrach widzieć ślad autorstwa J. Solikowskiego, niegdyś sekr. król., który wyszedł z kancelarii Stefana i Zamojskiego, zwłaszcza że broszura jest pisana z werwą i dobrym językiem; ale i to hipoteza bez dowodu. W ostatnich latach wieku zbliżył się kreszt Solikowski do regalistów. Za hipotezę moją przemawia, iż jako arcyb. lwowski zajmował się nader żywo sprawą obrony kresów. Fakt, iż autor przemilcza nazwisko Frycza, wskazuje na to, że broszura wyszła od osobistości nie mogącej Frycza cytować. — W tym samym czasie wydał „Votum“ o zbliżonej treści J. Wereszycyński (tom XXII 855).

Przedrukował broszurę Turowski w r. 1859 w „Biblioteczce polskiej“.

Wisniewski Hist. liter. pol. IX 345. — Dziennik Warsz. 1826 III 103. — Piękarski Katal. kór. nr 1591. — Wiersbowski III 103. — Tarnowski Pisarsze polit. II 80—3. — Korbut I 260. Bawer. — Daiduss. — Daików — Kórnik — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Szlachcica Polskiego, Pisane Na Seymiki Y Seym. Rokv Pańskiego, 1606. [Tu winieta: głowa ludzka w hełmie, z którego wyrastają rogi, głowy węży itp.] w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb. Na odwr. k. tyt. cytat z Seneki, Sokratesa i Xenofonta.

Są dwa odbicia z tego samego roku, każde po 12 k., z drobną różnicą na karcie tyt. i ostatniej.

Pismo pochodzi ze stycznia lub lutego 1606 (sejm zebrał się w marcu), a wyszło zapewne spod pióra jakiegoś regalisty. Przedstawia ciężkie położenie Polski wobec sąsiadów (Turcja i Tatarzy, Szwedzi w Infl.) i zły stan wewnętrzny (najazdy, brak wymiaru sprawiedliwości). Tymczasem sejmy i sejmiki radzą nieudolnie, kosztują dużo, żadnego z nich pożytku: „Na sejmik szlachwasy, przywitawszy a niektorzy poswarzywasy się, artykuły popisawasy, pożyły z niemi na sejm wyprawiwasy, do domow waszych wracacie się. Coż za koniec tego? Nie. Panowie posłowie bowiem z różnych województw, jedni budują, drudzy rozwalają, jedni wołają tak, drudzy nie tak: a bywa i to, że się do szabel porywają, i stąd na wielu sejmiech concluso nulla, iedno R. P. gravis et periculosissima perturbatio et confusio. Artykuły piszą przez sześć niedzieli, kiedy ku końcowi sejmku przydzie, alié się ona wszystka praca w drobne robaczki obróciła. Propter apparentiam procię, że sejm był, constitucie wydadzą, w których pobor postanowiony, a constitucia o Nieswieskim iarmarku na iednym, o szległego służę, iż może do urzędu Grodzkiego posywać, na drugim. A bywają i takie, co na nich nie niepostanowiwasy, dla misernych praktyk i szkodliwych w R. P. facty, rozleciadają się. O piękne y szamionite sejmy!“ — Gani również silnie pospolite ruszenie, które jest do niczego, szlachta staje się imbellis („sz i tacy, którzy bez bronichodzą“ — arianie?). Potrzeba żołniersza stałego i płacy dla niego, to znaczy powiększenia podatków. Za ks. Wereszczyńskim powtarza autor projekty o reformie skarbu i o szkole rycerskiej. Proponuje różne nowe podatki, a o królu powiada „wątpić nie trzeba, że wszystkie siły do obrony pomóc będąc raczy“. Gani przeniekanie podatków na chłopów: „nie obciążajmy nędznej większą“. Jest za opodatkowaniem duchowieństwa. Dwu-

krotnie powołuje się na przykład Hiszpanii (i Neapolu) tak, jakby stan stosunki tamtejsze.

Sobieski Pamiętny sejm str. 35 twierdzi, że podobne myśli wypowiadał biskup Szyszkowski; ale autorstwo jego jest zgola nieprawdopodobne ze względu na ustę o „sakrach wychodzących do Baymu“. Pisał ktoś świecki.

Przedrukował Czubek Pisma rokosz. II 221. Bawer. — Bibl. kat. w Strängnäs — Ossol. — Uniw. Lwow.

— na seym... ob. Ligęza Mik. (1633, 1635, 1637).

— seu resolutio praecipuorum Theologorum Curiae Romanae super nullitate et invaliditate iuramenti tempore comitiorum Convocationis praestiti Varsoviae. Anno 1733. fol. k. 1.

Podpisani: Fr. Zavaroni, Jos. Petro, Bern. Membrive, Ign. Guarini. — Ob. w t. XXVI 266 pod: Resolutio Romanae. Jagiell.

— senatorium Palatini Cracovien-sis... ob. Lubomirski Teodor (1735).

— iednego Senatora na Komisję Woyskowej Aukeyi przyślano. Die 3. 9bris (1736). fol., k. 2.

Senator zważa jak najsiłniej pomysł, aby na cele wojska opodatkować dobra duchownych. (Pisze to widocznie senator duchowny). Wykasuje, że stan szlachecki winien sam pokrywać koszt wojska. Grozi karami boskimi. We Francji jest duchowieństwo bogate, u nas srujanowane. Trzeba podciągnąć do większych opłat Żydów i Cyganów.

Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— In perennis clientelae testimonium in de votorum gratorumq; praecordiis Structum Orbis totius inclyto Advocato, Tutelari celeberrimo, Thaumaturgoq; Patrono: à devinctissimis clientibus infimisq; famulis, Praclarissimo Sanctimoniae Sublimis Exemplari, Nobilissimarumq; Virtutum eximio Specimini. à piis & Religiosis affectibus, Theologiae Sacrae Praeceptorum in Ordine Seraphico Primicerio, illustri eruditione conspicuo Divinissimo Antonio Padvano ab operam navante eidem Scientiae Theologico Studio Generali Provinciae Russiae Observantis Minoriticae ad Ejus prodigiis clarum effigiem poplite flexo. Oblatum Annò Domini 1769. Die Mensis Mai. Cum Licentia Superiorum. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Są tu dwa traktaty. Pierwszy jest rozprawką o potrzebie wiary objawionej. Pochodzenie Divinae Scripturae. Non humano spiritu Scripta. O kanonie Pisma św., o tekstach greckich i łacińskich.

Drugi traktuje do poenitentia ut virtute et sacramento. Defenditur in conventu custod. Lublin. ad S. Paulum ord. S. Franc. Nazwiska autorów nie podane.

Jocher 2244. Ossol.

— tenerae juventutis pro regia inclumitate. Ode. w 4ce, k. 1.

— ob. Biskupski (na sejmiku 1613, auf Landtage 1681) — Bobola Jak. (gratitudinis 1644) — Bogurski St. (Sarmatae 1633) — Durecki J. (in natalibus 1635) — Gauneradorf Oh. (Turcas 1590) — Hilchen D. (nuptiale 1605) — Kangowski J. (pro Szyszkowski) — Karasiewicz P. (solenne) — Karatan (nuptiale 1633) — Kmita J. (do Gedroycia 1615) — Komadarski Mik. (Orbis 1641) — Ligenza M. (albo sentencya 1635) — Lubomirski St. (na radzie 1688, na senat. 1700) — Mendel Jan (pro Sigism. III 1629) — Michoński (Vladislao IV 1633) — Olszowski And. (na sejmie 1676) — Ratułowski Joan. (E. Theokeoli 1659) — Rucieński (perenne 1686) — Slachtowic (Th. Zamoycki 1623) — Smieszakowic (in diem 1621) — Starozewski W. (M. Pastrokoński 1608) — Starowski S. (o naprawie 1625) — Wereszczyński J. (wojny 1597) — Wildefeuer J. (nuptiale 1633) — Vitelinus (nuptiale 1637) — Zaluski Józ. (lubo nie miane 1696) — Żeromski Wł. (pietatis 1636).

Vox Olamantis Animae In Deserto Mundi, Devm Patrem, Filivm Et Spiritvm Sanctum. Deiparam Virginem Mariam, Sanctos Patronos: Devotis Precibus, Orationibus, Psalmis, Litanijis, Officijs, Hymnis, Invocantibus: Viam Salutis Exorantis: Collecta, & Expressa. Cracoviae, Typis Christophori Doman-ski, S. R. M. Typog. Anno Verbi Incarnati 1707. w 12ce, k. tyt. i k. 10 nlb., str. 625, ryc. 1.

Dedykacja: Jesu Christo, podpisana C. D. Rozpoczyna kalendars. Potem idą modlitwy, exercitia, officia, litaniae, akty wiary, psalmy, proces contra pestem.

Przed tytułem rycina wyobrażająca M. Boską, św. Katarzynę i Andrzeja.

Nie ma nigdzie śladu, aby tę książkę układano w Polsce, bo stosunki w Polsce nie są uwzględnione. Będzie to więc przedruk. (Książka z tym tytułem wyszła w Niemczech w r. 1685 i w r. 1722 w Ratysbonie). Jagiell. — Krasin. — Uniw. Wileń. — Toż... Vilnae, 1766. w 8ce.

Uniw. Wileń.

— ob. Otrembusz Jan (in deserto seu fides 1681).

— Olamantis Contra Orgia Liberi Patris Joannes Baptista de Fulginio Coelum movens terras commovens olim in Ducatu Spoletano Tonans Nunc in Metropoli M. D. Lithuaniae ad Academicas Aedes Divinissimi Joannis ad terrorem Bachiophilorum antecinerali Dramate repetita a Perillustri, Illustri, ac Magnifica Oratoria Juventute Universitatis Vilenensis Soc. Jesu. A. D. 1739. fol., 2 k. nlb.

Program dialogu.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— sanguinis fratris De Terra non Terrena Seu Praeco posthumus Crucis Christi Fratrum, e tumulo Apostolus, Patris Tyrannide Martyr, Orientalis Indiae Reguli Filius Illas inter ferias Quibus Primogenitus in multis Fratribus pro vita mortalium a Patre Aeterno, morti traditus, voce magna clamavit e Cruce, et monumenta aperta sunt, Tragico Dramate in Scenam productus ab Illustrissima, Perillustri Praenobili ac Magnifica Oratoria Palaestra, Coll. Var-sav. Soc. Jesu A. D. 1723. Die 20 Martii fol., 2 k. nlb.

Program dialogu.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— ob. Castelli D. (mentis 1669) — Gravina Dominicus (turturis 1618) — Kalay D. (populi na koron. 1676) — Lang J. (honoris 1644) — Ossoliński Józ. (ab inclyto 1778) — Piwnicki W. (Pruenenorum 1767) — Plemieński F. (lechica) — Radziwiłł Jan (justa 1701) — Skórski Jan (doloris 1727) — Skrobiszowski W. (jucunditatis 1645) — Sławosz Ad. G. (catelli 1679) — Szypiński B. (musarum 1647) — Śmigiecki Marcin (Przestrogi 1632) — Taube Jan (lamentationis 1700) — Tutkowski Sz.

(planetarum 1653) — Varsoviensis Mat. (Salomonis 1651) — Zimorowicz Bart. (Leonis 1634) — Żołwiński J. W. (clamantis seu oratio 1673).

Voyage En Allemagne Et En Pologne, En 1776. [Na drugiej k. tyt.: Voyage En Allemagne Et En Pologne, Commencé En 1776. Par M. de L. S. M. A. S. D. P. [Tu sygnet: w pierścieniu z węża monogram L D P; w koło promyki, dołem splecione gałązki]. A Amsterdam, Et se trouve A Paris, Chez Prault, Imprimeur du Roi, quai des Augustins, a l'Immortalité. 1784. w 8cc, k. tytułowych 2 i str. 179.

Rzecz pisana w formie listów do przyjaciela we Francji. Autor tego opisu był oficerem francuskim, jednym z 15, który w r. 1776 zostali sprowadzeni celem służby wojskowej w Polsce. Znal bliisko barona de Rullecour, o którego przejściach w Polsce dużo opowiada. Od str. 1—75 opisuje swoją podróż do Polski przez Nancy, Strassburg, Anspach, Norymbergę, Wiedeń, Cieszyn. Na str. 76 i nast. opis Krakowa, Wawelu (katedry), Wieliczki w (katedrze miał widzieć posąg Popiela, otoczonego szesurami!). Powołuje się też na opis Regnarda (ob. tom XXVI 164). Z Krakowa płynię Wisłą do Warszawy. Tu oficerzy francuscy wywołują awanturę uliczną, po czym wygnani zostają do pułku do Wilna. Opis Wilna i Litwy; bardzo wiele szczegółów o hetmanie Ogińskim. Na str. 188 charakteryzuje ustrój i kulturę Polaków; o lekkomyślności Polaków (str. 181), o wojsku polskim i polityce (leur politique est tout aussi en défaut que leur constance militaire), o ucisku ludu, który stoi tak nisko jak Karalbowie (str. 147), o Żydach, opis sejmu i sesji z r. 1776, pochwały Stan. Augusta, o orderach, o kołtunie, o kodeksie And. Zamojskiego... itp. Kończy opisem swej podróży do Gdańska. Na ostatniej stronie zapowiada, że pisze: Essai sur la Pologne (La Pologne telle, qu'elle a été; telle, qu'elle est; telle qu'elle sera; telle qu'elle pourroit être).

Ponieważ pod takim tytułem wydał książkę pułk. wojsk polskich Ludw. Caraccioli (ob. tom XIV 56 oraz XXIV 458), przeto on mógłby być także autorem „Voyage”. Jest tylko w tym pewna trudność, że „La Pologne” wyszła już w r. 1775, a „Voyage” miała być napisana w r. 1776. — Caraccioli bawił też w Polsce od r. 1760, a autor „Voyage” twierdził, że przybył dopiero w r. 1776. Ale to może dla smy-

lenia tropn, bo podróż podaje pewne szczegóły dla Polaków niemiłe.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Kijow. — et aventures des émigrés français dans la Volhynie, le Gouvern. d'Archangel, la Sibérie, la Samoédie, le Kamtchatka etc. Paris, an VII (1799). (Tomów 2). w 8cc.

Obacz tom V 145. — de deux Français en Allemagne, Danemarck, Suède, Russie et Pologne, fait en 1790—92. Paris, 1790—96 (pięć tomów).

Autorowie podpisali się tylko literami F. i B., co oznacza Fortia (Alfons) i Boisgelin de Kerda.

W tomie V opis przejazdu przez Polskę (Warszawa, Kraków, Wieliczka, Krzeszowice). Streszczono ten opis w Bibliotece Ossoli. 1848, I 430—9.

Ob. Bibliogr. tom XVI str. 267, gdzie podano biblioteki. Jest nadto w bibl. Czart., Krasin., Uniw. Lwow.

Voyages historiques en diverses parties de l'Europe par M. de B. F. Amsterdam 1718. (tomów 8). w 12cc. Tom VII obejmuje Moskwę; tom VIII Polskę i Litwę.

Voyage, Voyages (opisy podróży po Polsce w języku francuskim) ob. Avril Ph. (en divers états 1683, 1692) — Bernouilli (Voyages 1782) — Blomberg (Description 1765) — Boscovich (Voyage 1772) — Boullaye (et observations 1683, 1687) — Caraccioli (Voyage de la raison 1772) — Coxe (1786) — Dalairac (1698) — Darity (Descr. 1613) — Fortia (1796) — Gouz La Boullay (Voyages 1653) — Guillotiere (Descr. 1584) — Jordan (Voyages 1699, 1704, 1709) — Jouvin (Voyageur 1672) — La Motraye (Voyage 1732) — Larchier (d'un homme 1618) — Lislebonne (du prince Conti 1697) — Livonien (en Pologne 1793) — Marshall (Voyage 1776) — Mayerberg (1633) — Motraye Aubry (1723) — Pagi Nassir (Espion 1746) — Payen (Description 1663) — Plano Carpino (Voyage 1634) — Pococke R. (Voyage 1771) — Regnard (Voyage 1731) — Rochefort (1672) — Smith F. (1605).

Inne podróże po Polsce wylicza Lorentowicz La Pologne en France II (1938) str. 45. Tu należy szukać opisów tych podróży,

które odbyte zostały wprawdzie przed r. 1800, ale ich opis drukowany wydano dopiero po r. 1800.

Voyageur de l'Europe ob. Rochefort J. (1672).

Woyńłowicz ob. Wojniłowicz.

Woiny ob. Wojny.

Wojsko serdecz. affektów (1739) ob. Fałęcki Hil.

Wojsza ob. Wojsza.

Wojsznarowscy ob. Wojsznarowscy.

Wojsznarowicz ob. Wojsznarowicz.

Woyt Jan Jakub ob. Woit.

Woyt albieński, opera (1785) ob. Radziwiłł Mac.

Woytowicki ob. Wojtowicki.

WOYTYSKI Jan (pseudonim). Lettre au general Dąbrowski commandent des legions polonaises. (Varsovie 1 mars 1798)... ob. Neyman.

Cztery wydania tego „Listu” są opisane w t. XXIII 96.

— Listy Jana Woytyńskiego Polaka do generała Dąbrowskiego komenderującego legiony polskie (Paryż, 1798)... ob. t. XXIII 96.

Autorem ma być Piotr Maleszewski, jak twierdzi Grodek (Piotr Maleszewski 1936) str. 8 i 30 oraz 142.

Oba teksty wyszły w r. 1798 w kwietniu. Pisane na podstawie materiałów dostarczonych przez Dmochowskiego, Szaniawskiego i Neymana. Ma charakter paszkwilu na gen. Dąbrowskiego, z którego piśmem polemizuje. Zarzuca Dąbrowskiemu brak polskości, sympatię do Targowicy, porozumienie z Suwarowem.

Przypisywano dawniej Szaniawskiemu (Askenazy Napoleon i Polaka III 393) lub Dmochowskiemu (Sobieszczański), albo Neymanowi (Chodźko a za nim Łukaszewicz).

— ob. Dmochowski Fr.

Woyzbun ob. Wojzbun.

Wóz ob. Boym Bened. Paweł (do nieba 1727, 1740) — Kirsztejn St. (niebieski 1586) — Wierusz Fr. (ozdobny 1661).

Wozdaz ob. Vosdassius.

Wozimier ob. Opaliński Jan (1679).

Wozniakowscy ob. Warszyci W. (1782; tu o ich nobilitacji).

Wozniakowski Jan ob. Kwapiński Stan. (Species 1733) — Sokołowski Casim. (Otium 1731).

(**Wozniakowski Ignacy**). Matrykuła wydana Ign. Wozniakowskiemu z Galicyi przez prorektora Uniw. we Lwowie d. 12 Ianuarii 1798. 1 kartka w języku łacińskim. Krasin.

WOŹNIK (z) Jan. De Apostolica Jesu Christi Doctrina in Regno Poloniae praedicata Libellus. 1568. w 8cc.

Jocher 9764. — Jozzyński II 116. — Muezkowski Statuta. — Wiszniewski Hist. Lit. VII 23.

Wozrażeńija na Apokrisis i Otpis (1599)... ob. Arcudius Piotr.

Wozsledowanija prazdnikom preswiatoj tajny Eweharistii, sostradanija Presw. Bohorodicy i blażennaho swiaszczenno muczenika Josafata, ot sw. sobora zamojnskaho prepodannym. Tipom izdassasia w monastyrie Uniejewskom czina Sw. Wasilija Welikaho. W leto ot wopłoszczenija Boha Słowa 1738. fol., str. 48 liczb.

Obacz wyżej Wozsledowania (1741).

Krasin.

WOZUCZYŃSKI Hiacynt. Mnemosyon heroicae pietatis Illustrissimi Domini D. Thomae in Zamoscie Zamoyski Supremi Regni Cancellarii, Generalis Cracoviensis, Knyszyn. Sokal. Rabstin. Neofor. &c. &c. Capitanei exhibita in dedicatione Ecclesiae Collegiatae Zamoscensis Anno Domini 1637. Novemb. 18. aeternitati dicatum per Hiacinthum Wozuczynski Acad. Zamosc. Stud. Zamosci exudebat Andreas Jastrzębski Academiae typographus. w 4cc, k. 6 nlb.

Bandtkie Hist. druk. Kr. P. II 331.

Ossol. — Uniw. Lwow. — Zamoj.

Wozuczynski Jan Konstanty biskup biblijski († 1685) ob. Grabowicz Franc. (Libanus 1680, Lampas sepulchri 1683) — Leszczyński Sebast. Joan. (Gratulationio 1680) — Tainer Ludwik Mikołaj (Homagium 1680) — Wychowski Jan (Adolescent. 1645).

Wozuczynski Jerzy ob. Abrek Andrzej (Epos 1646).

(**Wprawa**). Lectures Pour Les Enfants. Wprawa W Czytanie Dla Dzieci. [Na odwrocie k. tyt.:] Lectures Pour Les Enfants. Ou Choix De Petits Contes

Egalement propres à les amuser & à leur faire aimer la vertu. Tome Premiere. [Tu winieta: kobieta zbliżająca się do ofiarnego stosu]. à Varsovie 1796. Aux dépens de Fr: Chr: Netto Faubourg de Cracovie près du Château. [Na drugich k. tyt.:] Wprawa W Czytanie Dla Dzieci. Albo Wybior (sic) Krotkich Powiesci Stosownych równie do ich bawienia, iako i pobudzenia do zamilowania cnoty. Tom Pierwszy. [Tu winieta: otwarta księga wsparta na zamkniętej i przyozdobiona gałązkami kwiatów]. w Warszawie 1796. Nakładem Franc: Chryst: Netto na Krakowskim Przedmieściu wedle Zamku. w 8ce, k. 2 tyt., str. 191. — Tom II.. k. 2 tyt., str. 185.

Jest to zbiór powiastek i komedijk prozą i wierszem, po jednej stronie po francusku a po drugiej po polsku (przekład dosłowny). Kilka powiastek na motywach wschodnich. Na str. 99: Siostry współwychowane, drama towarzyskie. W ca. II na str. 59: Krwi puszczanie, przysłowie dramatyczne. — Autorowie tych utworów nie są zaznaczeni.

Jocher 984.

Jagiell.

Wprowadzenie do gramatyki ob.
Introduction à la grammaire.

Vraghe ofte de Sweeden den Poolen Oorlogh hebben aengevangen ende ghevoert ter oorsaecke vande Evangelische saecke, ende ofse daer by soecken te bevorderen de wasdom van de Gereformeerde Kercken, ofte derselver Vereeninghe met de Luterse. Waer op volgt een bondigh Antwoort. 1659. w 4ce, stron 12.

Poruszone tu pytanie, czy Szwedzi rozpoczęli wojnę z Polską celem rozszerzenia protestantyzmu. — Drugie pismo jest listem ks. Adolfa Jana.

Są dwie edycje; jedna dat. w Gdańsku 13 Aug. 1657, druga Marienweder 1 Septemb.

Vrančić (Vrancsch) Faustus ob.
Loderecker (1605) — Verancius F.

WRANTIUS Antoni. Gratulatio reveren. Antonii Wrancii Praepositi Transylvani, in nuptiis felicibus clarissimi Sigismundi Augusti, regis Poloniae, nomine sereniss. Isabellae Hungariae etc reginae habita. VIII. Idus Maii Anno M.D.XLIII. (1542). [Na końcu:]

Crac. apud Hie. Viet., 25 Maji M.D.XLIII. (1543). w 4ce, k. 4.

Na odwrocie tytułu: Antonius Wrancius Paulo Morany i tenze Wrancio. Crac. 28 Maji 1543. Jagiell. (?)

— Antonii Wranti Dalmatae Elegiae. Cracoviae apud Hieronymum Viotorem, mense Iunio Anni MDXXXVII. (1537). w 4ce.

Elegia jedna na śmierć Piotra Tomickiego, druga na śmierć And. Krzyckiego.

Janociana I 104. — Za nim powtarzają: Juszyński II 345 i Wisniewski VI 332.

— ob. Capellius Karol (De observanda et colenda divina majestate 1545).

Jest to druk Wiatora z r. 1545 w Krakowie, wydany przez Wranciosa i dedykowany Sew. Bonerowi.

WRANTIUS Michał. Michaelis Vrantii Dalmatae, elegia in obitum maximi antistitis et mecaenatis, patris et domini Petri Tomitii epis. cracovien. et regni Pol. cancellarii. Cracoviae, in officina Hieronymi Viotoris Anno Domini MDXXXV. (1535). XIII Kalendas Decembres. w 4ce.

Janociana I 305. — Za nim powtarzają: Juszyński II 334 i Wisniewski VI 332.

— Epithalamion Serenissimi Ioannis Hungariae Regis Et Isabellae Reginae, Per Michaelem Wranti Dalmatam M.D.XXXIX. (1539). [Tu w prostokącie tarcza herbowa czteropolowa z koroną w klejnocie. Na tarczy cztery herby]. [Na końcu:] Cracoviae per Hieronymum Viotorem. Anno 1539. w 4ce, k. 6 nlb. (ost. strona biała).

Dedykacja Stanisława Tarłoni, episc. premial., od Antoniego Wranciosa, sekretarza Regni Hungariae, brata Michała, będącego autorem. Pismo Antonius Wrancius, że wydrukował to w tajemnicy przed bratem.

Opisuje przybycie Węgrów do Krakowa, ich przyjęcie przez Zygmunta I i wyjazd Izabelli. Kończą pochwały Seytów (Panonów).

Janociana I 305. — Juszyński II 344. — Wisniewski Hist. lit. VI 332. — Wierszowski II 1165. Czartor.

— Divi regis Hungariae Ioannis I Epicedion, per Michaelem Wranti Dalmatam, In urbe Cracovia per Hieronymum Viotorem typis excusum. MDXL. (1540). w 4ce.

Poprzedza Epistola consolatoria ad Isabellam, Hungariae reginam, Antonii Wranti (wierszem).

Janocci II 298; za nim Juszyński II 333. — Wisniewski VI 332 ma r. 1589.

— ob. Cicero (Oratio pro Ligario) — Juvenalis (Satyrae 1529).

Rękopis zawierający jego wiersze opisuje Korzeniowski w Arch. do dziejów lit. XI (1910) str. 163.

WRANGEL Karol Gustaw. Copia Schreibens: Sr. Hochgräfl. Excell. des Herrn Reichs-Vice Admiralen und Feld-Marschallen, Hn. Graff Carl Gustaff Wrangeln ec. an einen Vornehmen Königl. Ministrum abgangen. Dat. im Haupt-Quartier bey Pakosch den 20 Apr. 1656. w 4ce, k. 2.

— Copia Sr. Hoch Gräfl. Excell. des Herrn General Feld-Marschalln und Reichs-Vice Admiraln, Hn. Carl Gustaff Wrangeln Graffen zu Salms, ec. An einen vornehmen Königl. Ministrum in continuation der vorigen unter Dato Pakosch den 20. Aprilis, anno 1656. abgangerer unterschiedener Schreiben. w 4ce, k. 4.

Dat. 21, 23, 28 April.

— Copia Schreibens: Ihr. Hoch-Gräfl. Excell. des Herrn Reichs-Vice-Admiraln und General Feld Marschalln, Hn. Carl Gustaff Wrangeln, Graffen zu Salms, ec. Betreffend den Marsch der Königl. Schwedisch. Haupt-Armee von Pusdry (sic) bisz Bromberg. De dato im Haupt-Quartier Bromberg den 18. Maji st. v. 1656. w 4ce, k. 2.

— Copia Schreibens Jhr Hoch-Gräfl. Excell. des Herrn Reichs-Vice Admiraln und General Feld Marschalln, Hn. Carl Gustaff Wrangeln, Graffen zu Salms, ec. An einen vornehmen Königl. Ministrum: Betreffend, in continuation des vorigen ausz Bromberg vom 18. Maji, was seiter desz bisz zum 27. dito bey der Königl. Haupt-Armee vorgegangen, sambt gründlicher Nachricht von der mit Czarnecky letztgehabten action. De dato in Haupt-Quartier Schloseka den 27. Maji st. v. 1656. w 4ce, k. 2.

VRATISLAW Maksymilian. Diwo-
tworny Rzeholnibo Knezstwa Patriarcha

S. Caietanus, Kralowstwi Sicilianskich a Baworske Kragini plnomocene wywo-
leny Patronus. Gehożo S. Ziwoz z Wla-
ska, Latinska, & Nemecke Rzeci w Kra-
tickosti gest na Swieto wydany, a Sta-
rozitnemu G. M. P. P. z Talंबरka
Rodu, gakożto Wzacne sprzizhenym
G. M. P. P. Przatelum. a Milostiwym
Patronum przipsany. Praci P. D. Ma-
ximiliana Wratislawa, Rzadu nadgme-
nowaneho S. Otce, Missionaria Apos-
tolskeho. Wytissteno s Powolenjm
Wrchnosti w Leopoli 1693. Apud Al-
bertum Milcewski. J. K. M. Typog.
w 4ce, str. 103.

Jocher 8515.

Ossol.

Vratislavia ob. Wrocław.

**Vratislaviensis Andreas ob. Scho-
neus Andrzej (Conventus 1591).**

VRATISLAVIENSIS (Wrocławczyk)
Michał, prof. Akadem. († 1534 lub 1533).
Computus nouus totius fere astronomie
fundamentum pulcherrimum continens.
[Pod tym drzeworyt: w czworobocznym
oblinowaniu w górnej części siedzi od
lewej strony patrzącego lew, od strony
prawej jednorożec z poziomym rogami:
trzymają pomiędzy sobą tarczę z orłem.
W dolnej części dwie tarcze; ta, która
jest pod lwem, wyobraża bramę, na
której są trzy wieże, ta zaś, która jest
pod jednorożcem, ma na sobie Pogoń
litew. Pomiędzy tymi tarczami u dołu
mała tarcza czarna, na której biała
cyfra Hallera. Nad tą tarczą czarną
wznosi się pomiędzy tarcze dolne sucha
gałązka]. (Na końcu:) Editum Cracouie
per magistrum Michaelem Vratislavi-
en. maioris collegij studij cracouiensis col-
legiatum. Sabbato ante trinitatis. anno
dni 1507. Impressum Cracouie. w 4ce,
k. 14 nlb.

Sygnet Hallerowski reprodukcją Lelwela
Bibl. ka. I 73 l. 3. — Druk gocki.

Jest to jedno z wydań tego popularnego
zbiorku pouczeń astronomicznych i wierzy
mnemotechnicznych; ob. o innych wy-
daniach w tomie XIV 338—40 (z lat
1504—46).

W tym wydaniu z r. 1507, ale tylko w tym
wydaniu, wymieniony jest na końcu jako
wydawca Michał Wrocławczyk. Nie ma
jego nazwiska wymienionego na dwóch
starszych edycjach tego dziełka, obu po-

chodzących z r. 1504; to jest jednym krakowskim Hallera (ob. tom XIV 338), drugim lipskim Jakuba Tannera również 1504, którego tytuł brzmiał:

Computus nouus totius fere astronomie fundamentum pulcherrimum continens. Opusculum Beati Thome ad fratrem Reynaldum de iudicijs astrorum. [Na końcu:] Impressum Liptzk per Jacobum Tanner Herbipolensem. Anno 1504. Et finitum 7 ydus Julias. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Nasuwają się dwie możliwości: 1) albo dziełko powstało w Niemczech i tam było najpierw ogłoszone (w Lipsku u Tannera), a Haller przedrukował je w Krakowie jeszcze w tym samym roku (1504); 2) albo dziełko jest pochodzenia krakowskiego, a autor jego dał je równocześnie — z przyczyn nieznanych — wydrukować w Krakowie i w Lipsku. W tym drugim wypadku mógłby być jego autorem i wydawcą Wrocławczyk.

W tekście dziełka nie znajduję żadnych punktów sacepienia do rozstrzygnięcia tego pytania.

Dalsze wydania krakowskie (np. z r. 1516) świadczą, że dziełko było używane przy nauce w Uniwersytecie Krak. i że ulegało s biegiem lat dość daleko idącym przeróbkom i powiększeniom (nowe wiersze, nowe tablice z obliczeniami, nowe figury). Wierzbowski II 857. Ossol.

— Congestum logicum. [Niżej całostronnicowa rycina: w prostokacie trzy tarcze herbowe: u góry z lewej strony Pogoń z jednorożcem w klejnocie, z prawej Orzeł, w klejnocie lew. W części dolnej herb m. Krakowa]. [Na końcu:] Congestum Logicum Cracouie impressum. Impensis prouidi viri Joannis Haller de Rotenburga ciuis Cracouiensis: Arte autem solertis viri Casparis Hochfeder de Hayligprun. Anno domini. 1504. Octauo vero Kalendaris Marcij. Laus deo. w 4ce, k. tyt. i k. 29 nlb.

Na ostatniej stronie rycina przedstawiająca św. Stanisława i Piotrowina wychodzącego z grobu. Ponad grobem postacie trzech duchownych. W głębi budynek gotycki i drzewo. Wymiary: 14,3 x 10 cm. — Rycina to inna jak w „Missale Vratia.“ z r. 1506, ale wykazująca duże podobieństwo. Na odwr. k. tyt. dedykacja: Michael Wratianen. bonarum artium magister etc. Spectabili viro Joanni Haller civi et mercatori Crac. ex aedibus nostris (bez daty). Tu powiada, że nie może być dla

miasta i gimnazjum krak. nic korzystniejszego, quam artis impressorie officinam per te sumptuose erectam qua utriusque fama celebrior apud exteros reddatur, qua denique adolecentes ad studia incitantur. Grecy są sławniejsi od Rzymian mimo ich męstwa, bo wydali dużo pism. Nasza „academia“ ma męstw, qui et majora et commodiora traderet possunt, on są może tylko hoc puerile Congestum ofiarować Hallerowi do druku. Vale.

Po czym na nast. karcie napisz u góry: Congestum Logicum quo iuniores ad dialectice penetrantia facilius duci queant. Quo denique et opponendo et respondendo acutiores reddi poterint...

Jest to swięzły podręcznik, oparty na skróceniu i uproszczeniu dzieł Piotra Hiszpana poświęconych wykładowi logiki Arystotelesowskiej. Dzieło Piotra Hiszpana ogłoszone w tym samym roku (1504) (obsac t. XXIV 206) jest wykładem logiki metodą scholastyczną: podzielone jest na tezy, opatrzone dowodami i pytaniami (quaestiones... arguitur... dividitur), a także komentarzami (notandum...). Wrocławczyk daje tylko definicje zasadniczych pojęć i główne reguły; to niemal dosłownie przejmując s dzieła Piotra Hiszpana (pap. Jana XXIII). Nawet przykłady podaje to samo.

Zaczyna od wyjaśnienia, co to jest suppositio (różne rodzaje, reguły). — Potem idzie rzecz o Descensus logicalis i regulae descensusum. — Dalej: De ampliatione, De restrictione, De appellations. — Wreszcie wykład poświęcony pojęciu „consequentia“ i regulae consequentiarum (takich reguł podaje 40). — Kończą: Regule circa adlogismos (tych jest 27).

Żadnych pisarzy nie cytuje, nawet Hiszpana, z którego dużo czerpie.

Przeróbką, i to znacznie rozszerzoną, tego elementarnego podręcznika jest jego „Introductorium dialectice“ z r. 1509.

Egz. Jagiell. w nader pięknej sprawie z w. XVII, oprawny s dziełem Głogowity (Perphirius 1504) i Piotra Hiszpana.

Bauch w Bibl. der schl. Renais. (w „Silencia“ 1898). — Struve Hist. logiki 1911 str. 162 (jak niżej).

Jagiell. — Czartor. — Ossol.

— Introductorium dyalectice quod Congestum Logicum appellatur. [Niżej rycina: w części górnej tarcza z Orłem Polski, którą z prawej strony podtrzymuje lew, z lewej jednorożec; w części dolnej z prawej strony herb m. Krakowa z lewej Pogoń. Dołem między tarczami przekrośnione H z krzyżykiem]. [Na końcu:] Congestum per Magistrum Michaelem de Vratislauia Collegij Ma-

ioris Artistarum Studij Cracouiensis Collegiatum finitum. Anno dni 1509. In die sancte Otilie. w 4ce, k. tyt. i k. 80 nlb.

Na odwr. k. tyt.: Michael Wratianen. bonarum artium Magister... Spect. viro Joanni Haller civi ac consuli crac. salutem d.

Jest to ta sama dedykacja, co w wydaniu s r. 1504, z tą tylko różnicą, iż pod koniec jej wtrącił wiadomość, wedle której wykończył to dzieło w roku zeszłym uciekłszy z Krakowa przed zarzą. — Na końcu dedykacji zamieścił tutaj datę: Ex aedibus nostris undecimo Cal. Sept. 1509.

Jest to podręcznik, przeznaczony dla uczniów (egzemplarze bywają też często głosowane, np. egz. Czartor). Zawarty tutaj tekst dzieła jest nowym opracowaniem elementarnych pojęć z zakresu logiki Arystotelesowskiej, które poprzednio (1504) opracował Wrocławczyk w dziele „Congestum logicum“.

Nowym mianowicie jest tutaj cały początek dzieła (k. Aij—Liij), a koniec jest rozszerzoną przeróbką poprzedniego tekstu; tak że w obecnym wydaniu rozkład treści przedstawia się w nast. sposób:

Dzieli się na sześć części: 1) Wstępna definiuje pojęcia i terminy ogólne (co to jest logika, jak się dzieli, co to jest Oratio i propositio, jakie są różne rodzaje sądów); 2) O syllogizmach (sposoby układania wniosków i ich znaczenie dla veritatis evidientia); 3) De locis dialactis (przeviśństwa, podobieństwa, proporcje); 4) De locis zophisticis, elencis et fallaciis; 5) De suppositione, ampliatione, restrictione et appellations atque descensu; 6) Nonnullae regulae consequentiarum ex diversis auctoribus radiguntur. Najprzód zestawia 47 reguł dotyczących konsekwencji; potem 20 reguł o układaniu syllogizmów.

Wzorów i źródeł swoich nie cytuje, choć zaznacza, iż czerpał ex diversis auctoribus (głównie z Piotra Hiszpana). Z upodobaniem podaje terminy fachowe i ich definicje oraz zestawia je w tablice, aby wyjaśnić stosunek między sobą.

Analogiczne dziełko wydał Jan z Głogowa pt. Exercitium super tract. parv. logicalium (1500), ale ten raczej polemizuje z Piotrem Hiszpanem.

Wierzbowski II 858. — Piekarski Kat. kór. nr 1595. — Pruntl Geschichte der Logik IV 264. — Struve Hist. logiki 1911 str. 162 (twierdzi, że skłania się do terminizmu i nominalizmu Occama, a jest przeciwnikiem realizmu). — Jankowski Rys logiki 1822. — Waszkiewicz Początki logiki 1830 str. 113.

Czartor. — Dziedusz. — Gdańska miej. — Jagiell. — Kórnik — Moszyń. (Uniw.

Lib.) — Ssembek J. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz. — Włocław. semin. — Zamoj.

— Introductorium dyalectice, quod Congestum Logicum appellatur Nuper Denvo Revisum Et Accurata diligentia fideliter emendatum. (Pod tym drzeworyt: w prostokątnym czworoboku dwa lwy podtrzymują z boków tarczę z herbem Polski; pod lwami z jednej strony herb Litwy, z drugiej Krakowa ukośnie położone. Między nimi na małej tarczy monogram M. S. z krzyżem w środku; u dołu na drzeworycie wyrzezano w 2 wierszach: Marcus Scharf-fenberg bibliopola Cracouiensis). [Na końcu:] Congestum per Magistrum Michaelem de Vratislauia Collegij Maioris Artistarum Studij Cracouiensis Collegiatum: Altera vice reuisum emendatumque finitum. Impensis Marci Scharf-fenberg Bibliopole Cracouien. Norimberge impressum per Ven. dñm Joannem Weyssenburger Presbyterum. Anno dni 1511. Die nona Aprilis. w 4ce, k. 84 nlb.

Druk gocki. Reprod. k. tyt. jest zamieszczona w „Sygnety druk.“ II nr 38.

Płaśnik Monumenta Poloniae typogr. s. 50. — Wierzbowski I 17. — Bandtkie Hist. dr. krak. 284.

Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Un. Warsz. — Toż:... 1513 (?). w 4ce. Uniw. Wrocl.

— Toż:... emendatum. (Pod tym herby Polski, Litwy i Krakowa). [Na końcu:] Impressum Cracovie in edibus Joannis Haller Anno dom. M.DXV. In vigilia Conversionis Sancti Pauli. (1515). w 4ce, k. 88 nlb.

Pierwsza litera i 4 dalsze wiersze tytułu druk. czerwono.

Na odwr. k. tyt.: Michael de Vratislauia Joanni Haller... (antykwa). Kopera Spis nr 52. — Wierzbowski II 920. Czartor. — Daikow — Jagiell. — Kapit. w Ostrzyhomiu — Krasin. — Ossol. — Mus. N. — Petersb. publ. — Wilanow — Zamoj.

— Toż:... emendatum. (Pod tym herby Polski, Litwy i Krakowa). [Na końcu:] Congestum per magistrum Michaelem de Vratislauia: Collegij maioris artistarum studij Cracouiensis Collegia-

tum finit. Impressum Argentine per honestum virum Joannem knoblauch oium argentinensem. impensis Urbani kaym bibliopole budensis. Anno domini. M.D.XV. die. xix. mensis Nouembris. (1515). w 4ce, k. tyt. i k. 64 nlb.

Tytuł czerwon. — Druk gocki.
Na odwr.: Michael Vratislaviensis... Spectabili viro J. Haller civi ac consuli crac. S. D. Janoski Nachr. IV 185. — Wlasiński H. lit. VII 205. — Wiersbowski I 34. — Piekarski Kat. kór. nr 1596.
Akad. — Czartor. — Czetwert. — Jagiell. — Kórnik — Czeol. — Potocki w Raju — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Wrocław. — Uniw. Warsz.

— Toż... emendatum. (Pod tym drzeworyt, przedstawiający św. Stan. i Piotrowina w wieńcu laurowym; po rogach herby Polski, Litwy, Krakowa i Uniw.). [Na końcu k. ost. recto:] Congestum per magistrum de Vratislavia, collegii maioris artistarum studii cracoviensis collegiatum finitum. Impressum Cracouie in aedibus Joannis Haller, Anno domini Millesimo quingentesimo vigesimo secundo. In vigilia sancte Margarethe. [Po tym na tarczy podłużnej, ukoronowanej, od góry na dół przepołowionej, w jednej połowie orzeł polski, w drugiej wąż Sforzów, po bokach podłużne pionowo postawione winiety drukarskie z kwiatów]. w 4ce, k. tyt. i k. 79 nlb. (sygn. N₆).

Arkusz A, F, I, K mają po k. 8, inne po 4, M ma k. 6. — Druk gocki, tylko 2 k. ostatnie antykwa; ostatnia str. biała.
Na odwr. k. tyt. list do Hallera z datą 1509. Wlasiński III 205.
Jagiell. — T. P. N. w Pozn. (bez k. tyt.).

— Introductorium astronomie Cracoviense elucidans Almanach. [Niżej rycina: w środku obrazu kobieta trzymająca w jednej ręce zegar w drugiej globus; z lewej strony młody uczeń, z prawej mężczyzna w świeckim stroju z księgą w ręku, z koroną na głowie wznosi prawą rękę ku gwiazdom, wyrysowanym w górnej części obrazu. Pod gwiazdami nad głową niewiasty napis: Astronomia]. [Na końcu:] Editum Cracouie per magistrum Michaellem Vratislaviensem. Maioris Collegij Studij Cracoviensis. Collegiatum secunda feria

ante festum corporis xpi. Anno dni Millesimo quingentesimo sexto. (1506). w 4ce, k. tyt. i k. 21 nlb.

Csionki podobne jak w drukach Unglera. Zamiast liter uncjalnych dane są małe literki.

Na odwr. k. tyt. dedykacja przez Wrocławczyka: Dno Johanni Thursoni epo vratisl. — Tu wychwala podtyki z nauki astronomii: quae a plerisque viris luculenter sunt tradita, ea in unum opusculum redigere placuit et tuae paternitati commendare... Cracoviae ex edibus nostris XI Kalendas Junias 1506.

Dzieło składa się z 15 rozdziałów, podających elementarne wiadomości niby to z astronomii, ale raczej z astrologii, przeznaczone dla studentów: De Zodiaci divisione (z figurą sodiaku). Quam terram quodve hominis membrum signum respicit (każda ziemia, każde miasto są w związku z innym znakiem sodiaku — zestawia tu miasta i ziemie Polski i Litwy). De planetarum natura. De potestate planetarum (tu znaki planet egipskie i u Ptolemeusza). De duodecim domibus coeli. Usus et ephemeridum processus (o almanachu). De fleubotomia et sanguinis minutione (nauka o wskazówkach leczniczych wedle gwiazd, oparta na Awicennie). De seminatione atque arborum plantatione (także wskazówki na gwiazdach oparte). In operum electione (w jakich czasach i dniach przedsięwziąć jakie roboty umysłowe i sącejia wykonywać). De mutatione aure.

Jest to więc próba naukowego uzasadnienia przepowiedni i nakazów astrologicznych. Autorowi chodziło o to, aby ułatwić zrozumienie almanachów: ad ea intelligenda quae in almanach continentur, jak się wyraża na ciele tekstu.

W egz. Czartor. oprawiono razem z tym na 4 kartkach: Canon Joannis de Monte Regio, ale dodatek ten jest tylko przypadkiem złożony z drukiem Wrocławczyka. — Egzemplarz Jagiell. pilnie głosowany na marginesach i między wierszami.

Wiersbowski II 841. — Piekarski l. c. — Morawski Hist. Uniw. II 318. — Pilat-Kosowski Hist. liter. I ca. II (1925) str. 293. Chrept. — Czarn. (Bawor.) — Czartor. — Daików — Jagiell. — Kórnik — Ossol. — Petersb. publ. — Zamoj.

— Toż... [Na końcu:] Editum Cracouie per magistrum Michaellem Vratislaviensem. maioris Collegij studij Cracoviensis Collegiatum Sabbato ante Trinitatis. Anno domini 1507. Impressum Cracouie. w 4ce, k. 16 nlb.

Na tytule sygnat Hallera i figury astronom.

Dedyk. J. Tursonowi, dat. Crac. XI Cal. Junias 1506.

Wiersbowski I 11.
Czartor. — Dział. — Ossol. — Uniw. Lwów. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wrocław.

— Toż... (z herbem Krakowa). [Na końcu:] Editum Cracoviae per Magistrum Michaellem Vratislaviensem. Maioris Collegii studii Cracoviensis. Collegiatum. Impressum Cracouie impensis spectabilis viri Domini Ioannis Haller ciuis Cracoviensis. per Florianum Unglerium. Anno Domini 1513. w 4ce, k. 22 nlb.

Dedyk. Janowi Tursonowi 22 maja 1506. Janoski Nachr. IV 130. — Wiersbowski I 24. Czartor. — Daików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż... (Tytuł w ramce złożonej z łuku i słupów, a pod łukiem cyfra Hallera; u dołu dwa rogi obfitości). [Na końcu:] Editum Cracouie per magistrum Michaellem Vratislaviensem, maioris collegii studii cracoviensis collegiatum. feria quinta ante Trinitatis Anno dni Millesimo quingentesimo decimoseptimo (1517). w 4ce, k. 23 nlb.

Druk antykwa.
Ded.: Joanni Tursoni episcopo vratislaviensi. XI. Kal. Junias 1506.
Wiersbowski Bibl. I 42. — Kopera Spis nr 63. — Seruga J. Haller (1934) str. 71 podaje reprodukcję k. tyt.
Jagiell. — Ossol. — Plokie Seminar. — Uniw. Warsz.

— Epithoma conclusionum theologicalium: pro introductione in quatuor libros sententiarum magistri Petri Lombardi episcopi parisiensis: admodum vtile in florentissimo studio Cracoviensi. elucubratum. [Tytuł w prostokącie umieszczonym między ozdobnymi kolumnami, zamkniętymi górą łukiem. W środku nad tytułem H przekreślone z krzyżykiem]. [Na odwrocie karty Lii:] In lolyta Gracchovia Apvd Ioannem Haller Anno M.D.XXI. (1521). w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., k. 149 lb., k. 2 nlb. (sygn. L₄).

Na końcu położone te słowa: Epithoma conclusionum theologicalium in quatuor libros sententiarum Magistri Petri Lombardi episcopi Parisiensi: per Michaellem Vratislaviensem: sacrarum literarum professorem maioris Collegij studii Cracoviensis collegiatum: canonicum collegiate sancti Floriani elucubratum.

Obacz w t. XXI 398.

Ojciec mój zamieścił to pod Lombardem. Jest to o tyle niesłuszne, że nie jest to przedruk dzieła Lombarda, lecz jego przeróbka i skrót dla użytku uczniów. Na odwr. k. tyt. Wrocławczyk w „Praefatio“ w następujący sposób określa stosunek tej przeróbki do dzieła Lombarda: Conclusiones et quaedam sententias iuxta doctorem determinationem elucidationi textuali librorum magistri Petri Lomb. magis suffragantes atque oportunas huic opusculo nostro (quod non indecenter Epithoma conc. theol. appellari licet) et annotare et inserere decrevimus, quas accomodas et utiles ac studiosis magno fore adimento non ambigimus... Sed aliquo docente et interprete diligenti cognito ea, quorum difficultas subtilis ardua atque cognitu difficillima est, melius intelligent...“.

Dzieło Lombarda jest podręcznikiem ogarniającym całość teologii. Nasywano je „Sententiae“ i pod tym tytułem wyszło w Krakowie w r. 1529 i 1530 (przez myłkę druku: 1519). Skrót Wrocławczyka zastrzymał podział na 4 księgi, a tych na dystrykcje. W ks. I omawia pojęcie Boga i Trójcy św., przymiotów boskich, woli bożej. — W ks. II o stworzeniach bożych, o aniołach, o ludziach, o duszy ludzkiej, o wolnej woli, o grzechu. (Na k. 79, jakie są granice posłuszeństwa poddanych władzy świeckiej). — W ks. III o wcieleniu Chrystusa, o etyce, o cnotach, o kłamstwie, o kraswoprzyjęstwie. — W ks. IV o sakramentach.

Na k. L, deklaracja autora antykwa co do prawowierności. — Na ost. 2 k.: Castigationes errorum imprimendum.

Jocher 2734 (za Ossol.). — Janoski Nachr. IV 138. — Wiersbowski I 57. — Oleff Poln. Liedergesch. (daje tytuł: Explanatio in libros Lombardi). — Morawski Hist. Uniw. II 160 (nasywa to mylnie komentarzem do Lombarda). — Piekarski Kat. kór. nr 1592.

Akad. — Czartor. — Daików — Jagiell. — Kórnik — Ossol. — Uniw. Warsz. — Warsz. powss.

— Epithoma figurarum in libros phisicorum et de Anima Arestotelis In gymnasio Cracoviensi elaboratum. [Tytuł wśród ozdób drukarskich, u góry cyfra Hallera]. (Na końcu:) Epithoma in libros Phisicorum et de anima Arestotelis per magistrum Michaellem de Vratislavia sacrarum litterarum professorem maioris collegij studij Cracoviensis collegiate sancti Floriani elaboratum. Opera vero et impensis spectabilis viri Joannis Haller Ciuis et consulis Cra-

couiensis litteris ac formis excussum. Anno 1518. w 4ce, k. 97 nlb. (sygn. S₁).

Na odwr. k. tyt. dwunastowiersza Iac. podpr. praes Rudolfa Agrykolę (poeta a Caesare laureatus).

Druk gocki.

Jocher 126. — Wiersbowski I 47. — Kopera Spis druków 68 (reprodukuje k. tyt.).

Bibl. w Suchoj — Chreptów. — Czwert. — Dziaków — Jagiell. — Mus. Narod. —

Uniw. Warsz. — Warsz. powss.

— Toż... (Bez roku). w 4ce, k. 97 nlb.

Wisniewski III 206 datował to wydanie na r. 1503—4, co wydaje się za wczesne. Nie snając egzemplarsa (u Czartor. go nie ma, choć tak zanotował mój ojciec) nie mogę wątpliwości rozstrzygnąć. — Janozki Nachricht IV 126. — Jocher 124.

— *Expositio Hymnorumq; interpretatio ex doctoribus in gymnasio Cracouiensi pro iuniorum eruditione ac eorum in sacris litteris institutione confata.* (Tytuł w prostokącie między ozdobnymi kolumnami, zamkniętymi górą bogatym łukiem. W środku nad tytułem przekreślone H z krzyżykiem). [Na k. 132:] *Collectaneum Hymnorum magistri Michaelis de Uratislavia sacrarum litterarum baccalarij formati Maioris collegij studij Cracouiens. collegiati Canonici ecclesie collegiate seti Floriani. Opera & impensis spectabilis viri Joannis Haller. ciuis & consulis Cracouiensis litteris ac formis excussum.* Anno dni. 1516. w 4ce, k. tyt., k. 132 lb. i k. 5 nlb.

Rozpoczyna wstęp na 5 str., w którym autor wywodzi, że wszystkie nauki zakwitły u Greków, ale oni otrzymali je od Hebrajczyków. Tam bowiem zaprowadził nauki Mojżesz; stamtąd wzięli je Fenicjanie, a od tych dopiero Grecy. Kadmus wynalasca pisma żył o wiele później jak Mojżesz. Także Homera wyprzedził Mojżesz. Mojżesz „testante Josepho“ (Antiq.) ułożył pierwsze canticum, za nim posełł Dawid. Później pisali hymny święci ojcowie, jak np. św. Ambroży. Jest to więc próba dziejów hymnologii, oczywiście wedle dzisiejszych pojęć niedość krytyczna (po-glądy Józefa na stosunek greckiej i żyd. kultury przyjmuje za stwierdzone).

Dalej omawia różnice między psalmami, kantykami i hymnami, oraz tłumaczy pożytek, jaki odnosi życie religijne i chwala Bożą ze śpiewów kościelnych. Następnie ustęp o technice wiersza: o stopach i strofach i jaki rodzaj miar jakiemu rodzajowi

utworów odpowiada. — Wreszcie podaje wiadomości, kto był autorem hymnów kościelnych i wlicza autorów od św. Ambrozego poczynając. Cały ten wstęp ma więc charakter krytyczno-literacki, zapewne pierwsza tego rodzaju próba w naszym piśmiennictwie.

Od k. 4 v. rozpoczyna się właściwe dzieło. Jest to komentarz do zbioru hymnów kościelnych. Hymny są drukowane antykwa, a obok każdego z nich obszerny komentarz gotykiem. W komentarzu tym podaje najprzód nazwisko autora (domniemanego) hymnu, a więc św. Grzegorz, Prudentius, Augustinus, Fortunatus, Tomasz z Akwinu itp., a potem objaśnienia metra użyte w hymnie. Dalej komentuje wyraz za wyrazem, wyjaśniając zarówno gramatyczne wątpliwości i etymologię terminów, jak i związek zwrotów z Pismem św. oraz znaczenie myśli, jakie hymn zawiera. Komentarz jest więc zarówno filologiczny jak teologiczny. Z wazniejszych hymnów objaśnienia w ten sposób na k. 59 hymn „Vexilla regis prodeunt“ (Fortunata); na k. 83 „Veni creator spiritus“; na k. 103 „Ave maris stella“; na k. 125 „Gaude mater Polonia“; na k. 127 „De S. Venceslao duce Boemie“; na k. 128 „De S. Hedvige patrona Slesie“. Prsy tej sposobności opowiada obszernie legendę o trzech ostatnich świętych, czerpaną z jakiegoś rękop. żywotu. — Ani liczbą hymnów, ani ich porządek nie zgadza się z całą dokładnością z porządkiem Brewiarza; brak np. hymnu końcowego „Te Deum laudamus“.

Przy wyjaśnieniach rzeczowych korzysta dużo z traktatów venerabilis Gersonis cancellarii parisi. (np. k. 38), Wilhelmi Bellovacensis, Duns Scota, Kasjodora i innych pisarzy średniowiecznych. Głównie jednak czerpie objaśnienia z Pisma św. i z pisarzy kościelnych (św. Augustyn, Hieronim, Damascen itp.). Ale niemniej miejsca jak komentarz rzeczowy zajmuje krytyka filologiczna. Z samilowaniem bowiem daje wyjaśnienia etymologiczne i leksykalne, komentując rzadsze i trudniejsze wyrazy (jak np. mucro, Paracelitus, fantasmata k. 14); także wykazując błędność dochowanego tekstu (hymnus defectuosus est). Zna i cytuje Arystotelesa, Terencjusza, Wirgilego, Macrobiusa, Aulii Gellii sententiae, Pliniusza, i z pomocą ich języka objaśnienia wyrazy hymnów.

Dzieło stanowi więc bardzo poważny wysiłek nauki naszej na przelomie średniowieczny i humanizmu.

Janozki Von raren Büch. III 137. — Hypolyti Moracci Bibliot. Mariana II 150. — Jocher 7022. — Wiersbowski I 37. — Wisniewski Hist. VI 423. — Piekarski Katalog kórn. nr 1593. — Kopera Spis druków Czaps. nr 57 (tu reprodu. tytułu). —

Sygnety polskich druk. I nr 2 (reprodu. tytułu).

Akad. (defekt) — Bibl. w Suchoj — Czartor. — Dziaków — Jagiell. — Kapituła krakow. — Kórnik — Krasin. — Mus.

Narod. — Ossol. — Przeszwick. — Potocki w Raju — Raczyń. — Sang. —

T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Warsz. — Uniw. Wrocław. — Warsz. powss. —

Wrocław. miej.

— *Judicium Cracouiense Magistri Michaelis de vratislavia Congestum In preclaro studio cracouiensi Ad annum millesimum quadringentesimum nonagesimumquartum (1494). Cum trium Eclipsium pronostico.* [Pod tym drzeworyt z napisem „Luna et adiutrix eius Venus domina Anni“. Trzymają one jedną prawą, drugą lewą ręką koronę. Zaś doktor w todzie i birecie maca puls jednemu z trzech chorych leżących na ziemi]. w 4ce, k. 6 nlb. (ale zdaje się, iż 2 kart brakuje).

Druk gocki.

Po przedmowie na str. 4: *Capitulum I De domino anni.* — *Cap. II: De generali anni.* — (Tu dwie rubryki: *Conjunctio Februarii, Conj. Martii.*) — *Cap. III: De quarte vernalis dispositione generali.* (Tu: *Conj. Aprilis, Maii, Junii.*) — *Cap. IV: De dispositione quarte aestivavalis...* itd. — *Cap. VII: De egritudinibus.* — *Cap. VIII: De bello armorumque strepitu.* — *Cap. IX: De gravitate et levitate annonae* (przepowiada tu drożyznę). Na str. 12: *quae minerum copia promittitur* (o płodach kopalnych). — *Cap. IX: De statu legum et sectarum.* Tu mówi, że Żydzi okażą się chytry i będą praktykować nigromancję. *Wiałocki Incunabula str. 570.* — *Seruga Krak. kalendarse w. XVI (1913) str. 8.* Jagiell.

— *Judicium Cracouiense Magistri Michaelis de vratislavia Congestum In preclaro studio Cracouiensi Ad annum quadringentesimum nonagesimumquintum.* [Dołem rycina: w środku siedzi na zydlu chory, któremu jeden cyrulik puszcza z ręki krew, a drugi nacina z tyłu ciało celem postawienia bańki. Z lewej strony duża postać Wenery z chorągiewką, na której napis 1495; z prawej stoi Mars w zbroi z koroną w ręku. Ponad tymi postaciami wstęga z napisem: *Venus coadiutrix Mars dominus anni.*] [Na końcu:] *Judicium Cracouiense per Magistrum Michaellem*

de vratislavia. In studio alme vniuersitatis Cracouiensi. Congestum finit. (1494). w 4ce, k. 8 nlb. (sygn. b₁).

Druk gocki. Miejsce druku nie podane. Na odwr. k. tyt. przedmowa, w której z powołaniem się na Ptolemeusza wyjaśnia znaczenie przepowiedni astrolog. Astrologia jest nauką, która wiedzie ludzi do Boga: *Quid enim animos mortalium in maximam dei admirationem verius ducere ea queat scientia, quae de omnibus motis celestibus assignat causas.* Ale są też przesyńy, które kruszą wpływ gwiazd, i dlatego wróżby trzeba brać ostrożnie.

Omawia potem charakter Domini mundi (Marsa) i jego wpływ, charakteryzuje cztery pory w zbliżającym się roku, wreszcie dyspozyję miesięcy (styczeń omawia na końcu). Potem mówi o chorobach, o wojnach w przyszłym roku, o drożyznie słońca (*annus infecundabit*), o miarzałach. Dalsze rozdziały o Żydach i Turkach i chrześcijanach (*circa amore insana cupiditate ardeunt*). Dalsze wróżby dotyczą królów: *Jan Olbracht insidiis adversantium molestabitur, impedimenta in rebus Regni sentiet. Princeps Vladislavus molestias corporis careat. Princeps Alex. dux Litvaniae corporis valetudine infestabitur. Regnum Poloniae... insurgentium insultus dissensionis et bella...* itp. (Przepowiednie Wrocław. dla królów są tak ogólnikowe i ograniczone do rzeczy, które się zawsze i ciągle zdarzają, iż musiały się sprawdzić). Wróżby dla Rzymu, Krakowa, Wrocławia, Wiednia, Budy, Norymbergi. Końcy: *de statu hominum ingenio laborantium (astronomi, artietae, poetae, rhetores itp.), religiosorum, mulierum, communis populi.* Lud będzie uciskany podatkami et ab armigeris sepius infestabitur.

Wrocławczyk trzyma się pewnego szablonu w swych przepowiedniach, którego potem i dalei astrologowie krakowscy przestrzegają.

Bandtkie Hist. druk. krak. 163 (prywatna w przekładzie kilka prorocstw, np. dla J. Olbr., Rzymu, Krak.). — Wisniewski IV 173, 174. — Żebrawski Bibl. matemat. str. 59. — Wiersbowski Bibl. II 2024. — Wiałocki Incunabula 1900 str. 560 (są 3 egz., z tych 2 fragm.). — Kotula Katalog inkun. bibl. Bawor. 1932. — Seruga Krak. kalendarse 1913. — Bette-równa Polskie Illustracje 1929 str. 296. Bawor. (Czarn.) — Jagiell.

— *Prosarum dilucidatio ac earundem interpretatio pro studiosorum eruditione in Gymnasio Cracouiensi, elaborata. per doctorem Michaellem Vratislaviensem. Custos (sic) ecclesie s. Floriani. Paulus vas electionis gentium doctor*

tuba Christi. Ad Colosenses. 3. Verbum Christi habitat in vobis abundanter in omni sapientia docentes et cōmonentes vos metipsos in psalmis et hymnis et canticis. [Tu w wieńcu na tarczy herb m. Krakowa]. [Na końcu:] Impressum Cracouie per Florianum Vnglerium. [Pod tym znów herb Krakowa]. (1530). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., k. 85 liczb.

Druk gocki w dwóch kolumnach.

Na odwr. k. tyt. dedykacja: Petro Tomitio episc. crac. ... Michael Wrat. sese humiliter commendat. Datowane ex adibus nostris litterariis urbis Cracouie Kalendis Martiis 1530. Tu mówi, że nalegano na niego od dawna, aby uzupełnił wydaną poprzednio pracę o hymnach przez prozarum dilucidatio. Ale dopiero teraz mógł się do tej pracy zabrać. W tym celu zgromadził ex sacrarum litterarum codicibus et sanctorum patrum doctorum ve scriptis licane prozy i te annotavit.

Na nast. 2 kartach: Index eorum que presenti opusculo spectatum sunt inserta. — Errata. — Regestram prozarum. — Na dalszej kartce: Prologus.

W prologu tym wyjaśnia różnicę między hymnus i prosa: Canticum est, quod supernae laudes humanis vocibus personat et duplex reperitur; alterum hymnus, alterum prosa. Hymnus est laus Divinitatis metri alicujus lege constitutus... Prosa vero est oratio soluta quae nec aliqua carminis lege nec certo pedum numero mensuratur. Z dalszych wywodów jego wynika, że prosa może być rymyca albo non rymyca. Rymyca jest wtedy, gdy każdy wiersz ma tę samą ilość sylab a sylaby końcowe rymują ze sobą. A więc do prozy zalicza także pieśni rymowane.

Zebrał tu przede kilkadziesiąt takich „próz“ nie rymowanych lub rymowanych i objaśnił je podobną metodą, jak „hymny“ w poprzednim dziele. Zaczyna zwykle od objaśnienia budowy strof i rymów (o ile ma przed sobą „prozę“ rymowaną) lub od objaśnienia technicznej strony prozy nie rymowanej (non soluta). Po czym przechodzi do komentowania rzeczowego, objaśniając ważniejsze wyrażenia bądź to pod względem treści, bądź to leksykalnie. I tutaj powołuje się często na licznych pisarzy klasycznych, wyjaśniając przy pomocy ich języka pochodzenie i znaczenie wyrazów.

Z ważniejszych próz wymieniam tu np. Prosa in adventu Domini (rymowana) na k. 1; In nativitate domini prosa (na k. 4); De S. Stephano; In festo Paschae (k. 22); In festo Corporis Christi (tu w objaśnieniach awalcza w obszernym wywodzie heretyków, którzy przeczą sanguinem et

corpus esse in sacramento eucharistiae realiter); Prosa de S. Ladislao rege Ungariae (k. 41; tu obrona jego świętości); Prosa de S. Cruce (k. 57); Prosa de S. Floriano (k. 72); Prosa de S. Stephano rege Pannoniae (k. 76); Prosa de S. Stanislao martiro et episc. crac. (na k. 77; sacryna się: Jesu Christo rex superne Deo Patri costerne Tibi laus et gloria); Prosa de S. Venceslao (k. 80); Prosa de S. Hedulge duce majoris Poloniae et Slesiae (k. 81); Prosa de S. Martino (k. 82, tu obszerny wywód o kapłaństwie).

Jocher 6403, 7022. — Bentkowski Hist. lit. II 299. — Wiersbowski I 760, II 1071. — Kopera Spis druków Caspa. nr 124. — Kotula Właściciele rękop. 1929 nr 147. Akad. (defekt) — Bawor. (Caarn.) — Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzielusz. — Dzików — Gdańska miejsc. — Jagiell. — Kapitałna Krak. — Krasin. — Mus. Nar. — Ossol. — Pawlikow. — Potockich w Raju — Raczyń. — Sang. — Szembek — T. P. N. w Pozn. — Uniw. Warsz. — Warsz. powz. — Zamoj.

— ob. Agricola Rudolf (1515) — Augustinus (1529) — Computus (1507) — Crayna Alb. (1524) — Lombardus (1519, 1512; on to może spowodował druk tego słynnego podręcznika teolog.) — Schampechius (Compendium 1525) — Steinensis Chr. (Valla 1520) — Ursinus J. (1496) — Vegius Maph. (1512).

Liczbą rękopisów odnoszących się do niego jest w Bibl. Jagiell. spora. Są to przeważnie rękopisy pism Arystota, przepisane przez niego lub tylko nabyte; niektóre z nich zawierają jego komentarz np. nr 716: Explanatio super Arist. libros priorum. — Dużo rękopisów ma treść astronom. lub matematyczną (np. Tabulae Jana de Regiomonte). — Są też rękopisy pisarzy średniowiecznych: Alberta Wielkiego (nr 2496), P. Vergeriusa starszego, P. Lombarda, św. Tomassa (Quodlibet nr 2217—8 i 2237). Jest rękopis pism Cycerona. — Jego własnym dziełem zdaje się być nr 3201: Explanatio super psalmos et epist. apost. ... oras nr 2205: Quaestiones variae theol. et philos., super quibus disputare solebat.

O wykładach jego w latach 1488 i nast. na wydz. filoz. ob. Liber. dilig. Wisł. (wykładał Tabulae astr., Enklidesa, Arytmety., Cycerona retor., Nigri epist. itp.). — W r. 1512 przeszedł na teologię.

Materiały do monografii o nim pozostawił Bandtkie (w kodeksie Jagiell. nr 2805). Soltkyowicz O Akademii 240. — Wlasiński Hist. lit. III 206; IV 141, 173, 210, 277; V 17; VI 418. — Bandtkie Hist. pols. 1885 II 101. — Jocher I str. X. — Bent-

kowski Hist. lit. II 297—9. — Zebrański Bibliografia matem. 58—60. — Łukaszewicz Hist. szkół I 98. — Bauch Bibliogr. der Schles. Renaissance (w „Silesiaca“ 1898). — Morawski Hist. Uniw. II 159, 317. — Wiałocki Wisła-Wistka (w Przeglądzie Powz. 1880 str. 346 i nast.). — Twardowski O filozofii średniowiecz. 1910. — Birkenmajer Stromata 1924. — Wiałocki Liber dilig. str. 528. — Barycz Conclusions Univ. 1933 str. 491. — Tenże Hist. Uniw. Jag. (1935) str. 246—8. — Pilat-Kossowski Hist. liter. (1926) II cs. I str. 293 oras I cs. 2 str. 158 i 176. — Korbut I 26. — Finkel Bibl. III 1899.

WRAXALL N. W. Memoirs Of The Courts Of Berlin, Dresden, Warsaw, And Vienna, In the Years 1777, 1778, and 1779. By N. W. Waxall, Esq. In Two Volumes. Vol. I. London: Printed For T. Cadell Jun. And W. Davies, In The Strand. 1799. w 8ce, k. tyt., str. XII i 414. — Vol. II... k. tyt., str. XII i 490, k. 1 nlb.

Autor odbył podróż w r. 1777 przez Hanower do Berlina, stamtąd udał się do Drezna. Opisuje rząd Fryderyka II i przysięga o nim wiele anegdot i informacji. Bawił też dłużej w Wiedniu i Budzie, po czym podążył do Polski. W liście XVII (str. 389 tomu I) opisuje swą podróż przez Olomuniec i Cieszyn. 30 maja przybył do Krakowa. Opisuje jego zamieszkanie. Ogląda na Zamku miejsce relative to the celebrated enterprise of Charlot and Choisy i opisuje to obszernie. Wyjaśnia znaczenie konfederacji barskiej. Zwiedza Wieliczkę i podziwia kopalnie. Stamtąd jedzie do Warszawy.

Opis pobytu w Warszawie zajmuje w t. II str. 1—152. Autor zna bliżej Mr. Wroughtona, min. his Majesty's, i bardzo wiele korzysta z jego informacji. Rozbiera przesylny upadek Polski, podając jej historię od śmierci Sobieskiego. Kto uplanował rozbiory? Stan Polski przedstawia nader ujemnie (assassinations, robberies, frauds, divorces, invasions of property itp.). Przewiduje dalsze rozbiory. Charakteryzuje Stanisława Augusta i życie dworu (luxury, pleasures and profusion of the court). O samazhu na króla. Jego rodzina. Opisuje jego miłośćki (C—, T—, G— itp.). Sporo wiadomości o magnatach polskich (krytyczna ocena), do których go wprowadził Mr. Wroughton. Okolicę Warszawy (Mokotów, Powązi). Płaca polonica. Położenie chłopów. Wyjazd do Królewca.

Choć autor odwiedził w Polsce niemal same ujemne wrażenia (razi go zwłaszcza rys orientalizmu), podróż jego godna uwagi, zwłaszcza że takż musiała być o nas

opinia jego głównego informatora Wroughtona. Egz. Czartor. glosował w języku angielskim jako Polak, polemiczując z autorem. Czartor.

Vrede-Breker (Den Sweedtschen) waer in verhaelt wort wat' er na het sluyten van het Rootschiltse Tractaet tusschen beyder zijds Noortsche Konigen, Ryex-Raden, enz. van 26 Febr. — 9 Aug. 1658 voorgevallen is. Oock wat' er naar het breeken des Vredes in het belegeren van Coppenhage, als mede omtrent Croonenburgh gepassert is. 1660. w 4ce, str. 32.

Pokój zerwał Szwedzi. Jest to relacja, co się działo między Szwecją a Danią w r. 1658 i o oblężeniu Kopenhagi. Także o udziale Polaki.

Vredens-Tractaat (Eenwig) gesloten tusschen Johan Casimir, Koning van Polen enz. enz. De Republyk van Polen, en... Bont-Genooten Leopold, Roemsch Keizer, enz. enz. enz., en Frederik Wilhelm, Keur-Vorst van Brandenburg, enz. enz. enz. ter Eenre, en tusschen Karol Gustaaf, Koning van Zweden, enz. enz. enz., en by het afsterven zyner Zweedsche Majesteit, agterfolgt, en vol-ent, door des zelfs Erfgenaem, en Opvolger in't Gebied. Karel Koning van Zweden, enz. enz. enz. ter andere zyde. Door bemiddeling van Lodewyk de XIV. Koning van Vrankryk, ec. ec. ec. In't Klooster van Oliva den derde May 1660. w 4ce, str. 24.

Podany tu traktat oliwski. Czartor.

Vredenstractaten (Olyvesche) tusschen den Koning van Pohlen en de Croon van Sweden. 1660. w 4ce, str. 12.

WREN Maciej. Increpatio Bar Jesu sive polemicae adsertiones locorum aliquot S. Scripturae ab imposturis perversionum in Catechesi Racoviana... Londini, typis Fleaheri, 1659. w 4ce, k. 12, str. 762 i k. 1.

Jocher 3331 (ma s datą 1660).

WRESNANUS (z Wrześni) Bartłomiej, bakałarz sztuk, senior bursy fil. i szkoły Bożego Ciała. Gratulatio Manivm Ad Illvstris: Et Reverendis: D. D. Petrvm Tylicki Episcopvm Crac. Ducem Senerien: &c. M. Bartholomaei Wresnani Academiae Cracouiensis Pro-

fessoris, Bursae Philosophorum Senioris. [Tu wieniec, a w jego środku ręka z lilią. W środkowej części wieńca napis: Lilivm Vt Spinia, Sic Virtvs Ardvīs Non Leditvr]. Cracoviae, In Officina Simonis Kempinij, A: D. 1607. w 4ce, k. tyt. i k. 10 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Tylickiego (z wierszykiem). — Po czym Carmen dedicatorium i Periocha. — Właściwe powinnowanie nosi tytuł: Manes. Viator... i ma (jak zwykle u niego) formę dialogu. W panegiryku tym wylizła kilkunastu sławnych uczonych polskich dawnych czasów (Jana z Głogowa, Długosza, Horjussa, Kromera, Orzechowskiego, Karnkowskiego) i przypomina Akademię. — Kończy wiersz Echo... i trzy drobniejsze utwory podpisane przez uczniów: Piotra Pieniążka, Wacława Jurkowskiego, Wawrs. Trzebuchowskiego. Ossol. — Uniw. Warsz.

— Hymenaeus Illvstri Et Magnif. Domino, Domino Alberto Giebvltowski A Bakowiec, S. M. R. Secre: &c. Comitum à Kozieglowy nepoti, & cast. Patri Sponse: Illvstri Bonaegve Spei Ivveni Ioanni Giebvltowski S. O. Fratri Sponse: Illvs. Annę Giebvltowska, Nouę Sponse: Illvstri Et Magnif. Domino, Andrę Drzewicki a Drzewica, Clarissimo ac Felicissimo Sponso: Admodvm Reveren: Domino, Domino Ioanni Drzewicki, Canonico Gnesnensi, &c. &c. Fratri Sponsi: Illvstri Et Magnifico Domino, D. Christophoro Koricinaki, S. M. R. Secretario ad Hispaniam Legato, Giebvltouię stirpis cognato: Caeterisq; eius Fratibus ac Hospitum viris amplissimis, Dicitvs A M. Bartholomaeo Wresnano, Collega Minore, Cracoviae, XV. Cal: Nouembris, Anno Domini. 1616. w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Na czele herby Wojciecha Giebvltowskiego i Anny Drzewickiej, potem wierszyki do rodziców, rodzeństwa i pokrewnych. Od ark. A tj. od karty 5: dłuższy poemat pt. Epos nuptiale (pochwały rodu Giebvltowskich).

Por. Buczkowski M. (Hymeneus).

Czartor. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Icopeia Nvptialis Nobilis & Generosi Domini, Domini Nicolai Stradomski, ducentis in vxorem Nobilem & Generosam Catharinam Virginem Filiam Illvstri Ac Magnifici D. Domini Iacobi Paonka à Babina, Viri antiqua

fide, morum suauitate, doctrinę praestantiā excellentissimi: Sponso & Sponse tum parentibus vtriusque. data, dicata, oblata. VI. Cal. Dec. A Magistro Bartholomaeo Wresnano, In Academia Cracouien: Collega Minore & Professore. [Tu winięta: ornament linearny]. Cracoviae, In Officina Basilij Skalski. Anno Domini, 1617. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Stradomskiego (Pras) i wierszyk; na nast. stronie herb Jakuba Pesonki (Janina) i wiersz na jego pochwałę. Na cawartej stronie wiersz dedykacyjny.

Od k. A poemat: Icopeia, złożony z drobnych wierszyków pochwałnych o bardzo nikłej treści na cześć różnych członków i krewnych obu rodzin, tak męczył jak i kobiet. — Na k. B: Carmen ad hospitem de jure Babinensium antiquissimo propter convivii hilaritatem. Ex historia Stanisłai Sarnieki. (Przedrukował ten wiersz Windakiewicz j. n.). — Kończy wiersz: Ad nob. dominum Nicolaum Charzeski... oras: Interpretatio juris. Ten ostatni wierszyk zaczyna się: Omnis homo mendax: cantat sacra pagina verum. Hoc fundamento ius Babinense viget...

Wresnanus przewiercał i amplifikował opowieść Sarnieckiego o Babinie, ale nowych szczegółów nie dodał.

Windakiewicz w Archiwum do dziejów liter. VIII (1895). — Korbak² I 359.

Czartor. — Jagiell.

— Lacrymae Academicae In Lvctuosvm Fvrvs Illvstrissimi ac Reuerendissimi Dni D. Bernardi Maciejowski, S. R. E. Cardinalis, Archiepiscopi Gnesnensis, Primatis inolyti Regni Poloniae, Legati nati, Mortvi XIV. Cal: Feb: Sepvlti Prid: Idvs, Anno D. M.DC.IX. Dicitae. Execvtoribvs Pientissimis, & Fratri maestissimo. A. M. Bartholomeo Wresnano effusae. Cracoviae, Apud Viduam Iacobi Sibeneycher, A. D. 1608. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Zawiera szereg drobniejszych wierszy: Ad M. Patrekoński, ad Paulum Wołucki, ad Casp. Maciejowski, ad Hier. Ręcasalski, ad J. Fridrichowaki, ad Lucam Doctorem. — Po czym idzie dłuższa elegia pt. Plange patrem moerens Academia, plange Patronum. Tu oplakuje zgon Maciejowskiego. Kończy kunsztowna Ode diceles distrophes. Ossol.

— Mortis Iudicium In Funere Admodum Reverendi Domini, Domini Alberti Szydłowski, A Szydłow, Cvstodis

Et Canonici Cracouiensis, Wladislauensis, &c. &c. Viri omni pietate, iustitia, & doctrina praestantissimi. Execvtoribus Moestissimis Dicitum, A. M. Bartholomaeo Wresnano, Collega Minore & Professore Acad: Crac. O Mors! bonum est iudicium tuum. Eccles: 41. Mortuus V. Non. Maij. Anno Domini, 1617. Vixit annis LXIII. [Tu ozdobnik: gwiazdka]. Cracoviae, In officina Typographica Basilij Skalski. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Rzeczonych dwa herby: Tom. Oborskiego i Jana Szydłowskiego, oba z wierszykami. — Następny wiersz łaciński do Tomassa Oborskiego, do Pawła Garlińskiego, do Krz. Nosarszewskiego, do J. Szydłowskiego, do kapituły krakowskiej. — Elegia in obitum Alb. Szydłowski; Autor ad Manes; Mortis iudicium (rozmowa „poety” ze śmiercią) — tu pochwały Szydłowskich i Krasińskich. Kończy wiersz in subitum mortem.

Bawor. — Czartor. — Daików — Ossol.

— In Natalem diem Ioannis Comitum à Tarnow belluli infantis felicibus auspicijs nati, Carmen Illustri ac Magnifico Dño: D. Ioachimo Comiti à Tarnow Vendensi &c. Capitaneo &c. Patri eiusdem. Et Illustri ac Magnifico Dño, D. Stanisłao Comiti à Tarnow Castellano Sandomiriens: Busceñ: Stobnicen: &c. &c. Capitaneo &c. Senatori amplissimo, infantis Avo. Caeterisq; Hospitibus gratissimis & clarissimis. Dicitvm à M. Bartholomaeo Wresnano Collega Minore, Cracoviae Apud haeredes Iacobi Sibeneycheri VI. Kalen. Sextil. Anno Domini M.DC.XIV. (1614). w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na pierwszych dwóch stronach herby Tarnowskich i Firlejów (z wierszami).

Po czym idą wiersze: Ad Patrem, Ad Avum, Ad hospites (do Tarnowskich ojca i dziada).

Od ark. B idzie panegiryk na urodziny (Epos Natalitium), zawierający pochwały retoryczne dla Tarnowskich i Firlejów.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— In nuptias Illustris et Magnifici dni D. Stanisłai Comitis in Wisnie Lubomierski, capitanei Sandecen: Scopusien: etc. etc. et illustris Sophiae ducissae ab Ostrog, Alexandri ducis Ostrogiae, olim Palatini Volhiniae, etc. filiae: Carmen iisdem sponsis, ac Il-

lustriss: ducibus ab Ostrog, Janussio Castellano Cracoviens. etc. etc.; Constantino et Janussio nepotibus illius, sponsae germanis; Illustri et Magnifico D. Domino Sebastiano, Comiti in Wisnie Lubomierski castell: Voinicen: capitani: Sandomiriens: Dobeicien: etc. etc. patri sponsi; caeterisq; hospitibus dicitum a M. Bartholomeo Wresnano. IV. Idus Febr. Anno Domini M.DC.XIII. (1613). Cracoviae, in officina Basilij Skalski. w 4ce, k. 16 nlb.

Na odwrocie karty tyt. herb Lubomirskich i dwunastowiersz łaciński. Po czym idą: Carmen ad sponsum, ad sponsi patrem. Następnie herb Ostrogskich i 10 wierszy po łacinie, tudzież wiersz do Konstantego i Janussa z Ostroga. Dalej: In arma Annae comitis in Wisnie ex gente Braniciorum surenli gemmantis, matris sponsi carmina duo (z jej herbem). Dalej: Ad Dominum Sieniawski i ad hospites. Wreszcie: Calcar Viae i Poema nuptiale.

Jagiell. — Ossol.

— Planctus Mvsarvm In obitu Clarissimi & Excellentissimi viri Domini, Dñi. Stanisłai Iacobei Curelouiensis, Artium Magistri, Philosophiae Doctoris, Medici & Mathematici insignia, Professoris almae Academiae Cracouiensis. [Tu ozdobniki: 2 gwiazdki, a między nimi krzyżyk]. Reuerendo Domino Jonani Saborouio, SS. Theol: Sent: Custodi, S. Floriani Col: Maiori et Prof: V. D. M. Matthiae Kwazniowie Curelouiens: Col: Minori & Profess. Spectabili viro Dño. Theophilo Iacobeio Aduocate Curelouien. Execvtoribus moestissimis Dicitvs a M. B. W. Anno Dñi 1612. [Tytuł w obwódce z linii]. w 4ce, k. tyt. i str. 5 nlb.

Na odwrocie karty tyt. wierszyki do trzech egzekutorów wymienionych na karcie tyt.

Panegiryk ma formę dialogu między Euterpe i Uranją. Między innymi Euterpe wspomina o jego studiach w Paryżu, a Urania o pobycie we Włoszech (Hippocratis genium Coi sectatus). Jagiell. — Ossol.

— Poema Lvgyvre, In funus Illustris & Magnifici Domini, D. Sebastiani Comitis in Wisnie Lvbmierski, Castellani Woynicien. Capitanei Sandomierien. Dobezyeien. &c. Senatoris prudentissimi, patriae amantissimi, mortui X. Cal. Iul. Sepulti Nonis Aug. Anno

Dni, MDC.XIII. (1613). Illustri & Magnifico Domino, D. Stanislao Comiti In Wisnie Lvbomierski Capita. Sandomir. Sandecen. Dobozičen. Scepvsi. &c. Filio moestissimo. Illustrissimae Sophiae Dvcissae Ab Ostrog, Coniugi ipsius dulcissimae. Illustri et Magnificae Heroinae Annae De Rvsca Vxori Defuncti tristissimae. Caeterisq; omnibus, ac hospitibus ad hanc diei celebritatem congregatis. Oblatum a M. Bartholomaeo Wresnano Collega Minore. Cracoviae. Apud haeredes Jacobi Sibencycheri (1613). w 4ca, k. tyt. i k. 15 nlb.

Na trzech pierwszych stronach herby Lubemirskich, Ostrogskich i Branickich s odpowiadnymi wierszami łac. — Na trzeciej karcie wiersz: Dedicatorium carmen ad Stan. Lubemirski; zakończono: Manes ad Hospites.

Po czym idzie obszerny panegiryk wierszem. Opisuje Dobosyce, wychwała Lubomirskich i ich powinowatych. Dużo o Wojnolekim, Turzonach, Gruszkowskich, Zebrydowskich itp.

Bawor. — Daików — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— Svsperia In Funere Petri Tilicki, Episcopi Crac: Dvcis Seuerien: Cancellarii Academiae. Executoribus moestissimis D. Dnis & Patronis liberalissimis dicata. Ex intimis cordis penetrabilibus M. Bartholomaei Wresnani Collegae Minoris & Professoris ducta. IV. Idus Sext: Crac: in Minori Coll: Anno Dni, MDCXVI. Decessit XII. Cal. Sextil. Cracoviae, Anno Domini, 1616. w 4ca, k. 12 (sygn. 1—4 i B₄).

Na odwrocie tytułu herb Andr. Lipkiego (i wiersz), po czym dedykacja dla niego (wiersz). — Na nast. kartach 3 wiersze do egzektorów test.: And. Łukomskiego, Andrzeja Kretkowskiego oraz ad reliquos executores.

Od ark. A idzie poemat pt.: Juvenis. Lux. Tenebras. Cały wypełniony pochwałami dla P. Tylickiego.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Theolesia Illvstrissimo Domino, Domino Ianvessio Dvci Ab Ostrog, Castellano Crac: &c. &c. Senatori Amplissimo, Fautori Academiae Cracou: liberalissimo: Pro natali die Ioannis Władzimirz (sic), Infantis belluli in Ostrog haeredis, IX. Calend. Quintilis nati, Scripta & dicata A M. Bartholomaeo

Wresnano, Collega Minore ac Professore. [Tu ornament linearny]. Cracoviae, In Officina Basilij Skalski, Anno Domini 1617. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ca, k. tyt. i k. 19 nlb.

Na pierwszych dwóch stronach herby Ostrogskich i Tarłów (s wierszami). — Po czym wiersze: Ad patrem infantis, In nomen infantis, Salutatio, Academia Crac. itp. Od ark. B idzie poemat pt. Theolesia astero-plasta. U góry kart zamieszczone są małe rysunki przedstawiające Trójcę św., Janinę, Wenus, Merkurego, Jowisza, Marsa, Saturna. W poemacie, nawiązując do motywu planety, wychwala ród Ostrogskich i przepowiada, że nowonarodzony stanie się gloria Sarmatiae.

Juzzyński II 348 podaje to z tytułem polskim, co oczywiście jest błędne.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Erasiń. — Uniw. Lwow.

— Threnusae In funere Sophiae Stradomaska Matrone pudicissimae prudentissimae; Generosis D. Dominis Nicolao, Et Melchiori, Stradomscis a Stradomie: Iuvenibus vere nobilissimis atq; doctissimis, filiis defunctae pientissimis: Datae, Oblatae, Dicatae, A Bartholomaeo Wresnano Collega Minore. & Professore Academiae Cracouien. [Tu winieta]. XIII. Cal. Decemb. Anno Domini, M.DC.XIIX. (1618). w 4ca, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odw. k. tyt. herb (krzyż podwójny w kole) i wiersz dedykacyjny. Po czym idą trenusy (na cześć zmarłej a także Olizarowskich i Oleńskich, tj. ojca jej i matki). Końca: Epitaphium i Valeditio filiorum.

Na ost. stronie wiersz: Ad generosum D. Jacobum Psonka a Babina. Zaczyna go od maksymy: Qui mortem vicerit, lego Babinensi auratus miles invictus creator. Do tej maksymy nawiązuje wyrażenie ślału po zmarłej. Ossol.

— ob. Baronius (Vita S. Stanislai) — Epigramata (1601) — Makowski Hier. (Trzy splendory 1643) — Starowolski (Laudatio Acad.).

Święcki Hist. pam. II 329. — Encyklop. Orgelbr. XXVII 879. — Baręca Ryc sak. kasnods. II 199. — Wisniewski Hist. lit. VIII 160, VI 323. — Juzzyński II 348. — Siarczyński Obras II 328. — Ambroży Grabowski w Pamiętniku Warsz. 1818 str. 89.

WRIDT Fridericus. Micrologus epithalamii, nobili ac famato domino D. Andreae Belli sponso et lectissimae

virgini Magdalenae Piphanownae, spectabilis ac generosi domini D. Georgii Piphan proconsulis Cracoviensis, filiae sponsaeque dilectae per G. D. Fridericum Wridt, oculistam Lithotomum, herneotomum, primarium regiminis, illustrissimi DD. Colo: et Comen: Cracoviensis de Kayserstein Chyrurgo-medieum dicatus et lyra poemtica luci decantatus exporrectus. Cracoviae, In officina Schedeliana Anno a Christo nato M.DC.LIX. (1659). Die 16. Februarii. fol., k. 2 nlb.

Juzzyński Dykejon. II 348. Jagiell.

WRÓBEL (Passer, Passerinus) Walenty (z Poznania, Posnanitanus, Posnanianus, ur. około 1475 † około 1538), prof. teologii w Akad. Lubrań. i kaznodzieja w kość. M. Magdal. Opusculum Quadragesimale per Valentinum Posnanianum recollectum, omnibus, & potissimum in Vinea Dni laborantibus, perutile. In hoc Opusculo continentur. Tractatulus de Poenitentia & partibus eius. Tractatus de decem Praeceptis Dei, Declaratio Orationis Dominicae. Declaratio Symboli Apostolorum. Benedictus Deus in saecula. [Na końcu:] Ex officina Melchioris Lottheri inconniuentis industrię typographi quam maxima cura ac diligentia prodijt, Anno a redempto genere humano sesquimillesimo et tricesimo septimo Mense vero Februario. (1537). w 8ca, k. tyt. i k. 5 nlb. (nie sygn.) i 255 (sygn. A—Kk₇).

Druk antykwa, tylko tytuły rozdziałów gotykiem.

Dedykacja: Principi Johanni ex Ducibus Lithuaniae Dei gr. episcopo Posnanienisi... Valentinus Posnanianus. — Wita tu biskupa przybywającego ex Vylnensis ecclesiae regimine i wiele nadszei s tym więto. Wszystkie stany wciąż grzeszą (milites, mechanici, agros possidentes) — na końcu silnie piętnuje grzechy klera, nawet pasterzy. Duchowni Gulae et Veneri indulgent, animus eorum in patinis magis quam in sacris libris versatur. Dzieło to ma dopomóc do ich naprawy. Datow. ex Posnania 19. Decembris 1536.

Dzieło składa się z 3 traktatów, będących wyrazem dążenia do odrodzenia stosunków w polskim Kościele. Pierwszy z nich nosi nazwę „De poenitentia”. Wykazuje tu pożytek pokuty i spowiedzi, udowadnia

ich starożytność (istniała spowiedź w zakonie mojżeszowym), o rodzajach spowiedzi, przed herezykami nie wolno się spowiadać (k. F). Pokuta powinna polegać na zadobyciu synioniu (o tym obszernie na 8 k.) i poprawie. Opiera się na pismach św. Augustyna, Basylego, Chryzostoma, Tomassa (Angelus), Bonawentury i Duns Scota. Tych samych autorów (obok innych pisarzy kość.) cytuje i w dalszym ciągu.

Traktat drugi jest komentarzem do czterdziestu przykazań: Tractatus de praecipis Dei (od k. G.—Ff₂). Obowiązują one sub rigore dominicae ultionis, na co przytacza przykłady z Biblii. Obszernie wyciąga konsekwencje, jakie płyną z każdego z przykazań i metodą scholastyczną (quaeritur... arguunt... respondetur...) broni konieczności i pożytku tych konsekwencji. Tak np. s I przykazania wyciąga wnioski, że sakasana jest astrologia i sabobony (diwinacje, cudowne leki, chiromancja — wymienia sporo przesądów). Cochę bowiem charakterystyczną dzieła jest, że nie ogranicza się do wywodów moralizujących, ale przytacza często konkretne przykłady nadużyć i grzechów, podciągając je pod sakasy zawarte w Dziesięciorgu. Stąd np. mówi o grze w karty, o widowiskach publicznych, o karczmach (sakas w dni święte) na k. P, i Bb, o kontraktach reemptionis (wyderkach) na k. Z, o symonii (grzechy właściwe życia duchowieństwa porusza często i odważnie), o dziełach (k. Cc₂). Nie trzeba jednak przypuszczać, że przytacza przykłady czerpane z własnej obserwacji, a więc z rzęsywistości polskiej. Zgodnie s całą szkołą scholastyczną, której jest epigonem, czerpie także i przykłady z literatury kanonistycznej. Chętnie cytuje Corpus iuris canonici i głos (Hostiensis itp.). Pisarzy starożytnych nie zna: rzadkie cytaty s Cycerona lub Seneki robią wrażenie przejętych s drugiej ręki.

Trzeci traktat (k. Gg—Kk) jest komentarzem do Oratio Dominica, a połączony jest z nim wywód „De symbolo Apostolico”. I tutaj treść jest moralizująca. Pytanie: qui contra hoc peccant najbardziej interesuje autora. Końscy rzecz obszerny indeks, zajmujący 8 stron.

Bywa podawane s datą wyjścia 1534 i 1536.

Ojciec mój w Bibliogr. XVI stulecia (1875) podaje s dedykacją Paulo Holszański episc. Vilnon. — Taki biskup nie istniał, jest to więc jakaś myłka.

Janociana I 207—8. — Jocher nr 6565 i 6760 (podaje daty 1534 i 1536). — Wierzbowski I 97. — Piekarski Katalog kór. nr 1597. — Kopera Spis nr 162. — Formanowicz Katalog bibl. kap. gnieźn.

1930 nr 415 (prywatna własność egz. bibl. Sem.).
Akad. — Bibl. w Suchej — Borkow. J. — Czarn. (Bawor.) — Csartor. — Cserwony Dwór — Czetwert. — Dzików — Dział. — Jagiell. — Kórnik — Mossyń. — Museum Nar. (Csap.) — Ossol. — Pawlik. — Tow. P. N. w Pozn. — Semin. Gnieźn. — Uniw. Lwów. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powss.

— Propugnaculum Ecclesiae: adversus varias Sectas huius tempestatis: per Valentinum Posnanitanum: ex uarijs Sacre Scripture locis: Doctoribus breuibus collectum. Ex uerbis Christi Dni: Matthei. xxiii. triplex causa ruine Christianorum in corruptos mores demonstratur. Et scandalisabuntur inquit multi: En tibi primam causam: scandalum: Sequitur: multi pseudo Prophete surgent: Ecce secundam doctrinam hereticorum. Addit: Et quoniam abundabit iniquitas: refrigescet charitas multorum. Habes tertiam: ex passione. [Na końcu:] Lipsiae Impressit, Melchior Lottherus. Anno post Christum Natum. M.D.XXXVI. (1536). w 8co, k. tyt. i k. 174 nlb. (sygn. A—Kk.).

Druk antykwa, tytułiki rozdzielone drukiem gockim.

Ded.: Erasmo Dei patientia Clare tumba quam mogulam vocant abbatii... (Jest to Erasmo Ciołek, opat w r. 1522—46). Podnosi tu swięctwa Polski nad otaczającymi ją wrogami i odnajduje ich przyczynę w dotychczasowej pobożności narodu i królów. Sławi Wład. Jag., jego synów, król. Elżbietę i Zygmunta I. Robiąc ślub do św. Stanisława uzyskał swięctwo nad Wołosą (i sprawił dwoje Stanisława imagines argenteas multis aureorum milibus). Przedstawia temę sekty beaobno: Lutheri impietates, catabaptistarum atque pneumaticorum seditiones... Advehuntur non pauca in Polonia e vicinis Germania... De multis nobilibus et plebeis loquor. Aby się temu sprzeciwić, miewał praeterita estate (1534) lectionulas pro clero (zapewne w szkole Lubrań.), w których nosył, jak swalczać błędy sekt. Dedykuje to Erasmusowi, którego uczył in Trivialibus et alijs liberalibus literis Cracoviae. Datow. ex Posnania 7 octobr. 1535.

Na nast. karcie powtórzony tytuł z małą zmianą: Propugnaculum Ecclesiae catholicae adversus varias sectas Lutheri aliasque huius temp. doctrinas... Istotnie jest to pierwsza w naszej literaturze tak sadnicza polemika z nauką Lutra, na kilkanaście lat przed Hosjussa Confessio.

Składa się z 10 „artykułów” czyli traktatów, omawiających naukę Lutra i zbijających ją powagą Biblii oraz ojeów Kościoła. Kolejno rozbiiera więc: De observandis sacris jejunijs (k. B). — De fide et operibus (k. F). — Opera bona in nobis non esse peccata. — De tribus partibus poenitentiae (podobny temat, ale ujęty z punktu widzenia etycznego opracował w osobnym dziele). — De sacrificio missae. — De communione sub una specie laicorum (k. S₁). — De continentia sacerdotum (k. V₁). — De invocandis sanctis (k. BB₁). — De primata Petri (k. Dd.). — De Purgatorio.

Pisze metodą scholastyczną. Formuluje tezę, zestawia argumenty ze St. i Now. Testamentu oraz z autorytetów (tj. dawnych pisarzy kościelnych), przedstawia argumenty przeciwników, wyciąga z nich conclusiones, udowadnia, że nie dadzą się pogodzić z powagami... Głównymi powagami są św. Augustyn, Bazyli, Ambroży, Beda, Chryzostom, uchwały najstarszych soborów itp. Cytuje dość często Lutra (opusculum de libertate christi i inne jego prace), Oecolampadius, Melanchtona. Polemizuje też czasem z wiklefitami (Jan Rokicsana na k. T₁, Wiklef na k. V). Z książki widać, że już w r. 1534 propaganda luterska w Polsce była bardzo silną (choć po nazwisku polskich swolenników Lutra nie wymienia). Istotnie amboną poznańską po Wróblu powierzone dominikaninowi A. Samuelowi, który niebawem przeszedł na luteranizm.

W bibl. Bawor. (Csarna.) jest egzemplarz pięknie oprawny, z herbem Zyg. I, zapewne z jego biblioteki.

W r. 1914 miał na sprzedaż antykwariat Wildera i cenil 25 rs.

Jocher 2389. — Łukasiewicz Obras m. Posnania II 238. — Muczkowski Statuta str. 138 (scripsit „Prop.“). — Wierzbowski Bibl. I 94. — Kopera Spis druków 1900 nr 153. — Formanowicz Kat. bibl. kap. gn. nr 416. — Kotula Własc. rękopisów nr 2 i 514. — Piekarski Katalog kór. nr 1598. — Ks. Warmiński And. Sam. i Seklucjan 1906 str. 213.

Akad. — Bawor. — Bibl. w Suchej — Borkow. Jerzy — Csartor. — Czetwert. — Dzików — Dział. — Jagiell. — Kórnik — Krasn. — Mus. Nar. (Csapa.) — Ossol. — Pawlik. — Powłow. — Popiel. — Semin. gnieźn. — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Lwów. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powss.

— Zoltarz Dawidow, Przez Mistrza Wálántego Wrobla, niekiedy Káznodzieje poznańskiego, na rzecz Polską wyłożony... ob. Dawid (w tomie XV 67—70).

Tu opisane wydania tego Zoltarsa (Psalterza) z lat 1539, 1540, 1543, 1547, 1550, 1567). Już w literaturze wczesnej średniowiecznej (św. Augustyn, św. Grzegorz) zaczęto wykladać psalmy symbolicznie, tj. szukając w nich dowodu, że odnosi się one do Chrystusa, do jego życia, narodzenia i męki, do niewlary pogan i Żydów, do ich ukarania i rozproszenia itp. W połowie w. XV zebrał i spisał tego rodzaju komentarze kard. Turrescremata (ob. tom XXXI str. 410—2) a dzieło jego rozpowszechniło się drukiem. Jego śladem ułożył swój komentarz Wróbel, ale w nieco innym sposobie. Wróbel daje przy każdym psalmie regest, potem wyjątki z psalmu (po łacinie i po polsku), a po każdym wyjątku daje „wrozumienie tekstu” możliwie proste, łatwe do pojęcia, daleko przystępniejsze niż symbolika Turrescremata. Ale i on wykłada psalmy, odnosząc wszystkie ich zwroty do Now. Testamentu i do chrześcijaństwa, i traktując je jako prorocstwa o kościele, papieżu, herezjach itp. Wykład Wróbla miał duże powodzenie, jak świadczą ciągle przedruki, podczas gdy dzieło Turrescremata mało się u nas rozpowszechniło.

Dużo materiału czerpie Wróbel z autorów wześniejszych: od św. Augustyna do Turrescremata. Korzystał także pisząc z rękopisu starszego Psalterza, ogłoszonego drukiem w Krakowie 1532 (ob. tom XV str. 66).

Ob. o tym przekładzie obszernie studium Brücknera Psalterza polskie w Rospr. Akad. filolog. XXXIV (1902) str. 318—27. Brückner odesłał odpis rękopisu Wróbla, wześniejszy od druku (z Kórnik), o którym pisał już Działowski (Zabytek dawnej mowy 1857). Pochodził ten odpis z r. 1528, a pisany jest ręką Jana Willczńskiego.

Do druku przygotował rękopis Wróbla († 1538) Glaber, który go nieco językowo ogładził. Podał też tu wiadomość biogr. o autorze.

Brückner Literatura relig. II (oras recenzja Fijałka w Pam. Liter. 1904 str. 687). — Warmiński And. Samuel str. 7 i 213. — Łoś Przegląd zabytków 1915 str. 174. — Morawski Nidecki str. 8. — Grabowski Skarga str. 13—15. — Korbut² I 118. — Płański Monumenta Pol. typogr. str. 162. — Kopera Spis druków Csapskich nr 184 (wyd. z r. 1547) i 286 (wyd. z r. 1567). Biblioteki wymienione w tomie XV.

Bawor. (z r. 1539) — Raczyń. (z r. 1567) — Semin. Gnieźn. (z r. 1539) — Warsz. powss. (z r. 1539).

— ob. Dawid (Psalterz) — Szamotulski Grz. (Vincula 1536) — Wujek (przedmowa Konarskiego do „Postylli mniejszej” 1580).

Kilka nowych dat z jego życia podaje Fijałek w Pam. Liter. 1904 str. 687, uzupełniając biografię podaną przez Glabera. Tu też o jego bibliotece i o jego wykształceniu, a także o jego kasnodziejskiej działalności.

Rękopis jego „Sermones adventuales” przepisany w r. 1540 jest w bibl. Sem. Duch. Gnieźn.

Jocher 3856 cytuje jego dzieło „De sacramentis” (egz. pozbawiony tytułu). Będzie to zapewne fragment z Opus quadragesimale lub Propugnaculum.

Hosii Epistolae I str. 716. — Wisłocki Liber diligentiarum str. 529.

Bandtkie Hist. druk. Krak. 842. — Lelwel Bibl. ks. I 111—13; II 191, 426. — Wisniewski Hist. lit. VI 482; IX 6—7; III 87. — Kucharski w Pamięt. Relig. Mor. t. XVII. — Weteran poznański 1825 str. 572. — Dzienn. Wileń. (1819) II 550—2 (Sobolews.); 1825 I 246—7 (Moszyński). — Maciejowski Piśmienn. pols. Dodat. 339. — Trębicki Bibl. Warsz. III 576. — Łukasiewicz Opis hist. stat. Pozn. II 241—3. — Sowiński Słownik muzyków 1874 s. 416. — Encykl. Orgelbr. XXVII 860. — Tygodnik Katol. 1872 str. 449 (Dogmat nieomylności). — Pelczar Zarys kaznod. II 121. — Brückner Dzieje liter. I 88—91. — Tenże Liter. relig. II 83. — Tenże w Bibl. Warszaw. 1902 II. — T. Grabowski Skarga str. 13—17, 55, 137. — Kosowski w Przewodniku Nauk. i Liter. 1905 str. 421. — Ks. Maszkiewicz Początki Akad. Lubrańsk. 1921 str. 18. — Tenże w Przeglądzie Teolog. 1925. — Barycs Hist. Uniw. Jag. (1935) str. 189. — Tenże Sakice z dziejów Un. Jag. (1934) s. 136. — Pilat-Kossowski Hist. liter. I 2 str. 831. — Korbut² I 117. — Finkel Bibl. hist. nr 30671.

Wróblewicz Marcin ob. Miklaszewski M. (Castalius Cracii 1725).

(Wróblewscy Adam i Marcin). Sprawa WW. JPP. Adama i Marcina Wróblewskich Oboźnicow Pttu Słonimskiego z JWW. i WW. JPP. Alexandrem Brzostowskim Starostą Sokolowskim, tudzież Woyciechem i Brunonem Pusłowskiemi jako arędownemi Sokolowa Possessorami. (1798). fol., k. 2 nlb.

Dopis.: Leopold J. Lipnicki. Uniw. Wileń.

WROBLEWSKI Albertus. Laurus Palladis metrorum adornata corymbis et Ingenuo ac Venerabili Dno Jacobo Reynekker dum in Peraugustâ Diui Jagellonis Aula secundam in Artibus et Philosophia lauream publice et so-

leantiter prensaret, conferente, Excelentissimo ac Doctissimo H. Iacobowski, Collega Minore, Praeposito ad aedes S. Adalberti. A V. Alberto Wróblewski, Artium et Philosophiae in Almâ Academia Baccalaureo dedicata. Cracoviae, 1646. w 4ce, k. 8.

Ded. Spectabili et Consultissimo Viro, D. Christophoro Schedel Senatori Civitatis Cracov. Na odwrocie tytułu wiersz podpisł Franc. Orszeti.
Zawiera 4 ody. Jagiell. — Ossol.

WRÓBLEWSKI Bonifacy, pijar (pseud. Krytalb Eraneski). Ad Illustrissimum ac Excellentissimum Dominum D. Michaellem Comitem Brzostowski Supremum Thesaurarium et Statum M. D. L. foedere junctorum Mareschallum Bonifacii Wroblewski Sch. Piar. nomine Provinciae Lituae Ode Vilnae Anno 1765. Typis S. R. M. & Reipublicae Schol. Piar. w 8ce, k. 4 nlb.

Ossol. — Uniw. Wileń.

— Do J. W. J. Pani Eleonory z Gielgudow Wereszczynskiej Starosćiny Upitskiej w dzień godowego obchodu Wiersz R. 1781 fol.

Podpis: Krytalb Eraneski. Autor dopisany: Kładz Wroblewski pijar.

Uniw. Wileń.

— Stephano Duci Giedroycio Sacrorum Samogitiensium Pontifici... in primo sedis suae aditu Sch. Piar. Rosienensium nomine Critalbus Eranesius P. A. Vilnae in Typographia Sch. Piarum 1778. w 8ce, 1 ark.

Wiersz łaciński z tłumaczeniem polskim wierszem. Autor dopisany: X. Wroblewski pijar.

Uniw. Wileń.

— Kazanie na Pogrzebie W. J. Pani P. Terassy z Tyzenhauzow Tyzkiewiczowej General. Maiorowy woysk W. X. Lit. ... miane w Łohoyksu przez X. Bonifacego Wróblewskiego Sch. Piar. Ordyn. Katedry Wilenskiej Kaznodzieję R. 1760. w Wilnie w druk. Sch. Piar. fol. 10, 4 $\frac{1}{2}$, ark.

Przypis: Antoniemu Tysskiewiczowi mętowni smarłoj.

Uniw. Wileń.

— Kazanie na początek Trybunału Głównego W. X. Lit. w Kościele katedralnym w Wilnie 1762. fol.

Uniw. Wileń.

WRÓBLEWSKI Gaspar, bernardyn. Oryginalna niewinność czyli Początek na ziemi nieskończonych pochwał w niebie bezustannie głośno brzmiających okrzyków, przy oktawie solennej bez konkluzji panująca Pani Słowa swego Panna nieśmiertelnej sławy Matka wielbego słowa niepokalanie poczęta Najświętsza Marya w Kościele Toruńskim WW. OO. Bernardynów z ambony publicznej przez prywatnego Minorytę X. Gaspara Wroblewskiego S. Teol. lektora generalnego y kaznodzieję W. polskię prow. obserwanta, zacnie znacznemu y szlachetn. spektatorowi prezentowana, a teraz na łaskawę rękę W. Jmc. P. Andrzeja Moraczewskiego prob. Łazińskiego y Bierzglowskiego złożona R. 1746. d. 15 Grudnia w Toruniu, druk Gotl. Ehrenfried Waetzoldt. fol., k. 11 nlb.

Jagiell. — Uniw. Wileń. — Uniw. Warsa.

— Pański Orator czyli Mowca ubóstwiony z tryumfalnym applauzem z applaudującym tryumfem... ogłaszający oraz z nomenklatury ukoronowaną imię... Szczepana Swiderskiego... herbownym kleynotem na parol biorący. Przez X. Gaspara Wróblewskiego światu polakiemu rewelowany Roku 1744. fol., k. nlb. 20.

Z herbem Świdzkiego na odwrotnej stronie karty tytułowej. Dedykacja Szczepanowi Świdzkiemu, poddałemu Łęczyckiemu. Druk w Toruniu.

Uniw. Warsa. — Uniw. Wileń.

— Report Publiczny Do Portu Zeglującego Łodzi. Przy którym pełen nadziei, y niewymownych pociech, Z łagodnym Fawoniusz duktem stanął. Z fortunnych na z bogacenie ośierociałey Oyczyzny sukcesem z wspaniałą Prześwietney Prozapii preeminencyą, z wysoką, y poważną, zacnych, y znacznych Godności Honoracyą, Dziedzic Onoty a. p. Jaśnie Wielmożny Jegoćmość Pan Franciszek Poninski, Stolnik Poznański, Stárosta Kopanicki, Protektor nayosobliwszy Kustodyalnego Konwentu Poznańskiego, WW. OO. Bernardynow Prowincyi Wielkopolskiej, Przy Solennym Funeralnego Aktu depozycie Uczyniony a Na ulżenie

w rozkliwionych, y nientulonych żalach, Jaśnie Wielmożney Jeymości Pani Ludowice z Domiechowskich Poninski, Stolnikowy Poznański, Stárościyny Kopanickiey, Nayłaskawszey Protektorce, y Dobrodziejce. Przez obligowanego Minorytę X. Gaspra Wroblewskiego, S. Theologii Lektorá Bernardyna. Podany. Roku Pańskiego, ktorego Bog Wcielony, w maluczkiem wielce skrytości od wiekow w czasie reportuie 1741. W Poznaniu, w Drukarni Akademickiey. fol., k. tyt. i k. 27 nlb.

Rozpoczynają herby Poniskich i Domiechowskich z wierszami, poczym aprobaty. Dedyk. do Ludwiki Poniskiej. Kasanie pełne cytat łacińskich z Biblii i autorów klas. (także z Janicjusza i Sarbiowskiego) zawiera pochwały Franc. Poniskiego. Wychwała jego walki z dysyd. i nasywa Tacitus Novus, Tullius polski, europejski Plato itp.

Akad. — Bawor. — Jagiell. — Racyn. — Uniw. Wileń.

— Unicum primatialis eminentiae mysterium... Christ. Ant. Szembek, Archiepisc. Gnesnensi, revalatam, oratoria suada publ. Varsaviae 1739. fol.

Uniw. Wileń.

WRÓBLEWSKI Jakub, pleban kazimierski. Phonascus Choralium 1580. w 4ce.

Dzielo dziś nieznanne; znał je tylko i stracił Juszyński Dykejonars II 845—7. Wedle niego wydane było ze smyślonym nazwiskiem „wigo jest apokryf” (?). Miało zawierać „potwarze na jezuitów” obok pochwał dla uczonych tego sakonu. „Wystawia śpiewaków w chórze, a w każdej stronie oddzielny praecentor osobne wypiewuje plenia”. Zawiera też obzerne pochwały Jak. Niemojewskiego: podnosi jego znajomość języków, jego dysputy z Tolotem i innymi, jego fenomenalną pamięć (powtórzył całe kazanie jednego jezuita z pamięci), wspomina jakis — dziś nieznan — jego wiersz o życiu Ben. Herbosta (?), pamflet drukowany w Grodzisku, wreszcie jego 20 przemów wypowiedzianych na synodzie piotrkowskim (?). — Wszystko to są jakis dość mętne wiadomości. — Autorem był zapewne jakis kalwin.

Za Juszyńskim Wisniewski VIII 337.

WRÓBLEWSKI Jan. Conclusiones philosophicae ex Physica particulari de circulatione sanguinis, chylosi, chasmatosi, siti, fame, origine animalium, igne, electricitate, origine ventorum, fulgure,

tonitru, fulmine et lumine Boreali. w 4ce, k. 2 nlb.

(Na końcu): Respondebit E. M. D. Joannes Wróblewski praeside R. P. Joanne Bohomolec A. A. LL. & Philosophiae Doctore ac Professore in Athenaeo Varsav.: Soc. Jesu Mensis die 5ta anno 1765.

Jagiell.

WRÓBLEWSKI Ildefons benedyktyn. Atlantes Orbis Univerſi Sustentatores Divinissimi Principes Petrus & Paulus Apostoli. Annua recurrente Suae Festivitatís die In Perangusta Regalis Archicaenobij Tynecensis Basilica Illustrissimae Magnorum Hospitum Coronae Devota Panegyri. Per R. D. Ildephonsvm Wroblewski, Sacri Ordinis Benedictini Cluniacensis Regalis Exempti Archicaenobij Tynecensis, Professvm. Demonstrati. Anno Domini MDCCLXXVIII. (1728). Die 29. Iunij. Cracoviae Typis Academicis. fol., k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb klasztoru tynieckiego, pod nim 4 wiersze łacińskie.

Przypis prośbą ks. Kolumbanowi Gniatkiewiczowi, przeorowi i administratorowi klasztoru oo. benedyktynów na Tyńcu. Tu wylicza znakomitszych benedyktynów po różnych klasztorach zamieszkałych. Dalej mowa miana w doroczną uroczystość Piotra i Pawła w kościele tynieckim.

Czartor. — Dzięków — Jagiell. — Krasin. — Uniw. Lwow. — Zamoj.

Wróblewski Kazimierz ob. La Harpe J. F. (Historia o podróżach 1784, 1794). Bentkowski Hist. liter. II 655.

Wróblewski Marcin ob. Ryszewski Joachim (1784).

WRÓBLEWSKI Remigiusz. Propositiones Theologicae. 1775. w 4ce.

Czartor.

— Na Jmieniyny w Bogu Nayprzewielebniejszego JXiądza Aloyzego Bukowackiego Prowincyała obranego Prowincyi Litew. Dominikana od... Rodzinych braci Remigiusza Magistra Szkół Wileńskich y Czesława Lektora Pierwszego w Szkołach Nieswiskich Wróblewskich złożony R. 1774. w 8ce, k. 4.

Dopisano Epigramma następujące: Pracowało dwóch mistrzów klepąc kilka słówek — Dokazały dwie głowy, co by mógł pulgłówek. Uniw. Wileń.

WRÓBLEWSKI Roman ks. Chrystus bolejący od grzeszników w Morzu krwi

Jego własney pograżony Na Herbowney Łodzi Jaśnie Wielmożnego Nayprzewielebniejszego Jegomości Xiędza Mikołaja Stefana z Ohrzastowa Chrząstowskiego z Boskiego powołania Opata Koronawskiego Prześwietnego Zakonu Cysterceyńskiego J. K. M. Sekretarza &c. do pożądanego portu wyniesiony W postnych X. Romana Wroblewskiego Prowincyi Wielko-Polskiej Obserwanta, Kazaniach za dozwoleń Zwierzchności do druku podanych, Roku w ludzkim ciełe karzącego Boga 1746. w Poznaniu, w Drukarni Akademickiey. w 4ce, sygn. f, i O₁.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Memoria patrum ac fratrum mortuorum ord. min. S. P. Francisci regularis observantiae Provin. Majoris Poloniae. Thorunii 1750. w 4ce.

Bibl. Polkow. (ks. Poniańskiego). — Uniw. Wileń.

WROBLIŃSKI Szymon Józef. Aequilibrium Iurisprudentiae, e manibus Divae Themidos, atrocium violento ictu Fatorum, excussum, in maxime dolendo et luctuoso obitu, Perillustris olim... D. M. Zachariae Theszmarcovic, J. U. Dris et professoris, Protonotarij apostolici, ... Dum illi iustorum funebrium parentale obsequium persolveretur;... lugubri elogio, a M. Simone Josepho Wroblinski, Phil. Doctore, Matheseos professore consignatum... Anno 1712 4. Cal. Nov. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., ark. C₂. Jagiell. — Krasia. — Ossol.

— Fiducia voti maximi Musis erepta per obitum M. Thomae Limiński Ph. D. à M. Sim. Iosepho Wroblinski Ph. D. et Pr. Cracoviae. 1703. fol., k. 2.

Ossol.

— Nowy, y Stary Kalendarz, W Którym Święta Roczne, Biegi y Wybory Niebieskie, czas Siania, Szczepienia, Puszczenia Krwie, y Purgowania się, odprawiiania Spraw poważnych, szczywania Zwierz, &c. &c. Dobrym porządkiem są położone. Na Rok Pański, 1702. Który jest Przed Przystępnym Drugi. Przez M. Symona Wroblinski, Nauk Wyzwolonych w Przesławney Akademii Krakowskiej Filozofii Doktor, y Pro-

fessor. Z Pilnością wyrachowany, y do Druku Podany. [Tu rycina: wśród narzędzi lekarskich i przyrządów astronomicznych dwie niewiasty; pod jedną podpis: Medicina, pod drugą: Astrologia. Górą napis: Nos Ambae Vnvm Svmvs. Pod ryciną:] w Krakowie, w Druk: Mikołaja Schedla, I. K. M. Ord: Typ. (1701). w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Rozpoczyna kalendarz, na którego marginesie wydrukowane małe wierszyki treści moralizującej, pod łac. tytułami: Imus in omne nefas, Virtus pretiosior auro, Tu ne cede malis, Fata regunt homines... itp. Wierszyki te są niewątpliwie jego pióra. — Kończy wiersz o zścimeniach.

Od k. C. Prognostyk generalny, pełen swybkłych wróżb o pogodzie, o chorobach, o kruszczach, o pożarach, o M. Polsce i Krakowie. (Czerpie to z Jana Głogowity i na niego się powołuje).

Potem idzie prognostyk partykularny (przepowiednie na poszczególne dni w roku) i spis jarmarków (w niektórych krajach cudzoziemskich i miastach polskich).

Jagiell. — Ossol.

— Toż:... na Rok P. 1703... przez M. Symona Wroblinski... filoz. Dr. y prof. ... w Krakowie w Druk. Krzysztofa Domańskiego. w 4ce, k. 16.

Kórnik.

— Toż:... na rok 1704. w 4ce, k. 14.

Kórnik.

— Toż:... wybory niebieskie, z czasem siania, szczepienia, puszczenie krwi, purgowania się, odprawowania spraw poważnych, szczywania Zwierz etc. dobrym porządkiem są położone na Rok Pański 1705, który jest po przystępnym y przybyszowym pierwszy przez M. Symona Wroblinski w przesł. Akad. Krak. NN. WW. y Filoz. Dra, matematyki profesora z pilnością wyrachowany, y do druku podany. W Krakowie w drukarni Krzysztofa Domańskiego JKM. Typ. w 4ce, ark. 4.

Po kalendarzu prognosis generalna codzienna i spis jarmarków. Akad. — Kórnik.

— Kalendarz W którym święta roczne, Biegi, Aspekty y Wybory niebieskie, Czas siania, szczepienia, puszczenia krwi, purgowania się etc. Dobrym porządkiem są położone. Na Rok Pański 1706. Po przystępnym y przybyszowym drugi, przez M. Symona

Jozefa Wroblinski w Sławney Akademij Krak. Nauk Wyzwolonych y Filozofii Doktora, Matematyki Profesora, wyrachowany. w Krakowie, w drukarni Krzysztofa Domańskiego, I. K. M. Typografa. w 16ce.

Jagiell. (defekt).

— Toż:... na r. 1707. w 4ce.

— Toż:... na r. 1708. w 4ce.

— Toż:... na r. 1709. w 4ce.

— Toż:... Na Rok Pański M.DCC.X.

Przez X. Szymona Jozefa Wroblinski, w Przesław. Akademij Krak. Nauk wyzwolonych, y Filozofii Doktor, w Kollegium Mnieyszym Ordynarynego Astronomij Professor. Wyrachowany. W Krakowie, w Drukarni Franciszka Cezariego, I. K. M. y I. M. X. Biskupa Krak. Xcia Siewiersk. także Przesł. Akademij Krakowsk. Ordynarynego Typografa. w 4ce, k. 14 nlb.

Obok miesiący wydrukowana Kontynuacya chronologiczna osobliwszych rzeczy y historyi polskiej od r. 1089—1111. — Od ark. C: Kalendarz ruski. — Od D: Prognosis generalna i Prognosis partykularna o codziennej konstytucyi Aeryi. Kończy: Zebranie jarmarków.

Jagiell. — Kórnik — Ossol.

— Toż:... 1711. w Krakowie, Domański. w 4ce.

— Toż:... 1712. w druk. Częstochowskiej. w 4ce. Dzików — Ossol.

— Kalendarz... na Rok P. 1713. w Krakowie w druk. Ign. Anton. Hebanowskiego. w 4ce, ark. E₂.

— Toż:... na R. P. 1714. w 4ce, k. 32.

Kórnik. — Ossol. — Zamoj.

— Toż:... na R. P. MDCCXV. (1715)...

przez M. Szymona Wroblinski... W Krakowie w drukarni Jana Domańskiego JKM. typ. w 4ce.

— Quaestio optica. Catoptrica seu Hyalocaustica de reflexione ac refractione radiorum solis... Sub ausp. M. Andr. Krupecki pro Colleg. Maj. à M. Simone Josepho Wroblinski Phil. D. Ordin. Mathes. in Colleg. Min. Profess. ad S. Adalb. Praepos. 1712. Cracoviae. fol., k. 3 (z figur.). Dzików — Ossol.

— ob. Krauz Józ. (Clypeus orbis 1715) — Piskorski Seb. — Włoszkiewicz (Fronde virtutum 1712).

Muczkowski Statuta 362, 365, 376. — Żebrawski Bibliogr. matem. nr 2895—2919 oraz Dodatki (1836) nr 2902.

Wroblowski Łukasz ob. Margowski Andr. (Floralia 1683).

Wroblowski Michał (Frons prima phil. in acie liter. certaminis)... ob. Frons (w tomie XVI str. 340).

Ega. jest w bibl. Uniw. Wileń.

Wroblowski Walenty J. N. ob. Duńczewski Stan. (1728).

Wrocław (Vratislavia, Breslau) ob. Curaeus (1585, 1587) — Ernesti Jan (Forytarz 1674 i inne jego pisma; tu dużo o polskości) — Gespräche (1736) — Gomolcke (1741) — Grussenius O. (Prognosticon 1516) — Hanckius M. (Propagatores 1701) — Henel M. (Breslographia 1613) — Herman D. (1614) — Klose S. B. (1781) — Kuschius M. (Przewodnik 1646; tu o znajomości jęz. polskiego we Wrocławiu) — Lettre (1758) — Mirecki F. (Jonatan 1609) — Mynehow (jarmark) — Seidel Chr. (Relation 1700) — Śląsk.

O stosunkach handlowych z Polską ob. Koczy Związki handlowe Wrocławia z Polską do końca XVI w. (1936).

Druków polsko-wrocławskich należy szukać pod: Śląskie druki.

Bibliografię dawniejszych dzieł niemieckich do dziejów Wrocławia sestawił Thomas Literaturgeschichte 1824 str. 63 i 212—34. — Finkel Bibl. III 2024.

Wrocławczyk Michał ob. Vratislaviensis.

Wrocławska diecezja ob. Liubicz (1580) — Missale (1499, 1505, 1506, 1519) — Synodus — Viaticum Vrat.

O biskupstwie wrocławskim literaturę starożytną obacz Thomas l. c. I 70—3 oraz str. 344. — Finkel-Maloczyński I (1931) str. 64.

Wrocławskie szkoły ob. Bicki Jerzy (1727) — Calagius And. (do jego szkoły uczęszczało wielu Polaków) — Dobracki — Ernesti Jan (Forytarz 1674) — Fechner (1686) — Kusch M. — Kwiatkowski M. (1669) — Stawski (1795) — Uwiadomienie (1772) — Wiadomość o szkole realnej (1769) — Vogel (1768).

O uniwersytecie Wrocławskim (r. 1702) i innych szkołach ob. Thomas j. w. str. 89.

WRONICZ Walenty. Pomoc dwuszm w czyscy. Przez Bractwo nowo wzbu-

dzona opátrzona: Od Stolice Apostolskiej potwierdzone y odpustami wielkimi nádáne. A Przez X. Walentego Wroniczá Dziekaná Krobskiego, Proboszcza Ponicieckiego tego Bráctwa Pomocy Promotora pierwszego... Przy Kościele Fárskim Ponicieckim záložone, W Roku od Národzenia Páńskiego, 1659. W Poznaniu w Drukárni Wdowy y Dziedzicow Woyciechá Regulusá. w 4ce, k. 20 nlb.

Bederski Druki pozń. 1929 nr 85.

Racsyá.

Wronikowski Adam ob. Piaseczyński Aleks. (Axmation 1604).

Wronius Józef ob. Lubomlezyk (Carmen heroicum).

Wronowski Jan ob. Borkowski M. (Plausus juventutis M. T. Wiśniowiecki 1668).

WROUGHTON, poseł angielski. Declaration de la part de Sa Majesté le Roi de la Grande Bretagne, faite par son Ministre Mrs. de Vroughton à la Republique de Pologne, confederée à la Diète de 1766. — Deklaracya Najjaśniejszego Krola Jmci Angielskiego, przez Ministra Jegóz Jmci Pana Wroughton zkonfederowanej Rzeczypospolitey Polskiej na Seymie roku 1766. uczyniona. fol., ark. 1.

Druk fracta pagina, po lewej tekst francuski, po prawej polski.

Staje w obronie dydydentów, podobnie jak inne deklaracje ze strony monarchów różnowiernych. — Obacz: Repnin (rosyjska), Benoit (pruska), Saphorin (duńska), oran: Uwagi dobrego obywatela (1766).

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— ob. Wraxall (Memoirs 1799).

Wróźby ob. Agreda M. (1730) — Daniel (Somnia 1514, Interpretationes) — Friess W. (grausame 1577) — Georgiewicz (o Turkach 1548) — Geomancja (1775) — Joannicius Hier. (1605) — Klonowicz (o upadku mocy tureckiej 1597) — Leukopatreus (1562) — Malachiasz św. — Neomancja — Poklatchecki Stan. (snów 1594) — Prophetiae — Prophezejung (1557, 1558, 1662, 1698) — Prophezeiungen (1759, 1794, 1795) — Ryza Kasper (Sybilla 1704,

Kassandra 1707) — Śleszkowski Seb. (Vaticinia 1613) — Sny — Stawiski (1622) — Vaticinia — Wieszczyby — Wolan (t. XXXIII 248) — Wróźki — Zabobony — Zrzeczycki J.

Wróźby zajmują dużo miejsca we wszystkich almanachach, kalendarsach etc.; najstarsze z drukowanych u Mich. Wrocławczyka (Vratislaviensis). Ob. wyżej str. 359.

Wróźki ob. Klonowicz F. S. (1597) — Kochanowski J. (1602) — Książka — Podworzecki (Januszowski) Jan (1589) — Zrzeczycki Jan (Mantyssa 1602).

Wróźbit boju ob. Dębolecki And. (1633).

Wryt Fryd. ob. Wridt (1659).

WRZASZOWSKI Florian, student Akad. Zalosne Echo Przyszlo ostatniey Rebelliony, Na Chrystwsowá Wiarę Przez Bezbożność Antychrystá Podniesioney, Stráznosprawiedliwym Sądem Boskim Vámiierzony, Przy Zwyczajney Czterdziestodniowego Postu Zalobie, Dla Przypomnienia Ostátecznych rzeczy w Ochrześciáńskich vszách, Przez Florjana Wrzaszowskiego, Studentá Sławney Akadémii Krákovskiej Ogłoszone, W Kościele Świętey Troycy v Oycow Dominikanow, R. P. 1681. Dnia 1. Kwietn: Godziny pierwszey po Połud. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Na odwr. k. tyt. wiersz na klejnot Wodnicki (u wierszykiem). — Dedykacya Annie Marii Wodnickiej skarbn. nurskiej, żupnikowej krak. Tu mówi, że z synaczków jej rośnie dla herbownego Lwa podpora (zapewne był ich nauczycielem).

Widowisko składało się z prologu, 5 aktów i epilogu. Przeplatały je chóry. Występowały figury alegoryczne (Bezbożność, Okrucieństwo, Religia), nadto Antychryst, Rabinowie żydowscy, Rycerstwo, Piekło itp. Narody są prześladowane, bo nie chcą się poddać Bezbożności, sjawia się Antychryst, czyni cuda, rozprasza chrześcijany, ale w akcie V sjawia się Chrystus i zasiada na sąd, Religia triumfuje. Epilog za słuchanie nisko dziękuję. Nie ma wskazówek, jak to widowisko technicznie było grano. Jagiell.

WRZESIŃSKI Jan. Iudicium astrologicum abo rozsádek z przestrogá na obwieszczenie urodzaju, chorob y innych na powietrzu odmian w roku 1642... w 8ce, k. 8.

Dedykacya Krzysztofowi Opalińskiemu wojewodzie poznańskiemu &c. datowana z Krakowa 18 Czerwca 1641.

Fragment. Bawor. **Wrześnianin Bartłomiej** ob. Wresnanus Bartolom.

Wrześniowski (Wrześnianin) Jan (?) ob. Kmita J. Achacy (Monogamia).

Zalocając go na członka Rzeczp. Babińskiej mówi o nim Kmita tymi słowy: Wrześniowskiego sákonu kolegę małego — Ale wrosum i dowcip i na wzrost całego. — Proszę by mu też urząd od rady posłano — nieśmiertelną pamiatkę w tymby uczyniono — Philosoph przed nimzemi i poeta sławny — nie ma przed nimzemi Naso ani Flakus dawny.

Juszyński Dyko, II 848. — Pamiętnik Warsa. 1818 XII 89. — Siarcszyński Obras II 328.

WRZESZCZ Jan ks. Mowa do obywateli i szkolney młodzi przy uroczystym kształtu edukacji narodowey wykładzie y czytaniu przepisów, prześw. kom. literalney, na sali domu nowey w Barze 1774, przez... w Berdyczowie w drukarni Fortecy P. Maryi. w 4ce.

Czartor.

Wrzesowit (a) ob. Wieliczka (Ordinatio 1649).

Wschód ob. Bielecki J. (sławy 1650) — Dunin P. (y zachód 1704) — Godebski Hier. (Sławy Sangusz. 1695) — Informatio (i zachód słońca) — Rozprawa (1784) — Sanguszkowa Barb. (bez zachodu 1770) — Szymanowski Kaz. (Złoto Różany 1720).

Wschody ob. Bellarmin Rob. (1760) — Wyszomirski Cezary (1760).

Wściekliwość ob. Bekanntmachung (1798) — Moneta J. (1788) — Opis (1782, 1784) — Pies wściekły (1781).

WŚCIŚLICA Krzysztof. Rozsádek abo przestroga przypadkow z przyczyn przyrodzonych pochodzących z nieba y biegow niebieskich na rok Panski 1647... w 8ce, k. sygn. O₃.

Dedykacya Wojciechowi Lubieńskiemu chorągtemu sieradzkemu. — Fragment.

Bawor.

Wściślński Flor. ob. Peires (1638). (Wschowa, Fraustadt). [Na początku nadpis:] Augustus II D. Gr. Rex Poloniae. etc. Significamus... [Na końcu:] Decretum inter spectabilem Rykiert actorem et magnificentum Capitaneum

Vschovensem ac alios intervenientes atque spectabilem Magistratum et communitatem Vschovensem citatos. Zwischen dem Ehrengesch. Rückert Klügern Magnif. Capit. Vschovens. und and. Intervenienten und dem Magistr. und Gemeine der Stadt Fraustadt beklagte. (1732). fol., ark. M₂.

Połączynie i po niemiecku (bez osobnego tytułu). Porzywającymi byli Paweł Rückert, Anna Sächsın Rückert i Ant. Mycielski kaszt. sieradski. Wyrok jest z 10 maja 1732. — Ob. Rykiert. Jagiell.

— Stan Miasta J. K. M.éi Wschowy Pod Słodkim Panowaniem Najjasniejszego Stanisława Augusta Krola Miłościwego Na Kommissyi Dobrego Porządku Za Zdaniem Przewietney Rady Przy Boku J. K. M.éi Nieustaiący Podług Praw Koronnych Wyznaczoney Pod Prezydencyą J. W. Jozefa z Brudzewa Mielzynskiego Wojewody na teraz Kaliskiego Orderu Orła białego Kawalera W Przytomności J. W. Franciszka Antoniego na Kwylezu Kwileckiego Starosty Mieyscowego Orderu S. Stanisława Kawalera Y Innych JJ. WW. Kommyssarzy J. K. M.éi w Akcie wymienionych, zebrany, ułożony y spisany w Lesznie Nakładem Samuela Teofila Pressera młodsz., uprzywilejowanego Drukarza J. OO. Xiążąt Jeh Mościów Sułkowskich. 1783. fol., k. tyt. i str. 330.

Część II tworzy:

Inwentarz Miasta J. K. M. Starey Wschowey. I. Z Wymienieniem Obywatelow, z Ich Professyami czyli Rzemiosłami. II. z Opisem Budynkow Mieyskich y Folwarcznych, Rol, Łąk y Ogrodow oznaczonych Numerami stosującymi się tak do Mappy Geometryczney, iako y do Protokolu Taxatorow Podatkowych. III. z Wyrażeniem Wymiaru Geometrycznego. IV. z Wyluszczeniem podatkow Podymnego y Kwartałowego przez przysięgłych Taxatorow z wszech Gruntow miasta do opłacenia wynalezconych y ustanowionych Za Wyrokami Kommissyi J. K. M.éi zebrany y spisany. k. tyt. i str. 56; k. 8 nlb. (nazwiska obywateli i rzemieślników); k. 8 nlb. [Inwentarz wsi Przyczyny górnej i dol-

nej); str. 47 (Inwentarz ról, łąk i ogrodów miejskich); str. 1 (Rekapitulacja podatków w Inwentarzu wypisanych).

Dalszą część tworzy:

Opis Budynków Publicznych Y Folwarcznych Miasta J. K. Mei Starej Wschowy... str. 16. — Tabella Długow Miasta J. K. Mei Wschowy Przy kończącym się roku 1783. pozostałych różnym Kredytorom winnych, których Prawa przed Kommissją J. K. Mei okazane w osobnym Dziele wypisane znajdują się... k. 4 nlb. — Opis Czysznow Danin Y Prowentow Ktore Sobie Neyiasniejsi Krolowie Zostawili, Y Ktore Z Szafunku Łask Dzierzycielom Miasto J. K. Mei Wschowa Oplacac Powinno... str. 7, k. 2 nlb. (Podpisany Mielżyński, wojewoda kaliski). — Tabella prowentów i wydatków... str. 2.

Do tegoż dzieła należą, ale mają osobne karty tytułowe:

Inwentarz Miasta J. K. Mei. Nowey Wschowy, Czyli Mowego Miasta Starościskiego, Z Opisem onegoż pod czas agitującej się Kommissji J. K. Mei. Dobrego Porządku. zebrany y spisany. [Tu winietka: waza z kwiatami]. w Wschowie 1783. w Drukarni J. Kr. Mei Heboldowskiej uprzywilejowanej. fol., k. tyt. i k. 8 nlb.

Pakta Między Sławetnym Magistratem Y Porządkami Miasta J. K. Mei Nowey Wschowy z Jedniey, A Niewiernemi Zydami W Tymże Nowym Mieście Mieszkalnemi z Drugiey Strony. [Tu orzeł]. w Lesznie Nakładem Samuela Teofila Pressera młodsz., uprzywilejowanego Drukarza J. O. O. Xiążąt Jeh Mościów Sułkowskich. 1783. fol., k. tyt. i k. 3 nlb.

Podpisany: Kwilecki, starosta wschowski — z datą 1769.

Inwentarz Jurydykyi Duchowney Czyli: Proboszczowskiej Wschowskiej, Z Opisem Oneyże pod czas agitującego się Kommissji J. K. Mei. Dobrego Porządku zebrany y spisany. [Tu winieta: waza z kwiatami]. w Wschowie 1783. w Drukarni J. Kr. Mei uprzywilejowanej Heboldowskiej. fol., k. tyt. i k. 5 nlb.

Całe to dzieło jest bardzo wyczerpującym i starannym obrazem stanu m. Wschowy. Dokonano tego opisu z polecenia Komisji Boni Ordinis (ordynacja z r. 1788). Na początku zamieszczono protokół opisujący rozpoczęcie i dalszy postępek prac.

Rozpoczęto od spisania sumariusza dokumentów miejskich (z lat 1273—1736). Regesta ich są dość dokładnie podane na 172 stronach. — Potem rozpatrywano memoriały i supliki mieszczan (m. i. zażalenie drukarza J. Bog. Hebolda o zapieczętowanie mu przez magistrat drukarni). — Na dalszych posiedzeniach swoich rozpatrywała Komisja obszernie dochody miejskie i stan majątku miejskiego (co wszystko obszernie opisano). — Dalej porządek ognioy (str. 225). — Dalej badała ustrój miasta i obowiązki władz miejskich (na str. 257—60 przysięgi ich). — Robocizny poddanych. — Interesy sierot i opieka nad nimi. — Sprawy cechów i regulamin cechowy (obszerne postanowienia). — Ceny towarów. — Kwatorunki itd.

We wszystkich tych kwestiach bada Komisja stan prawny i wydaje obszernie zarządzenia na przyszłość.

Rezultatem prac Komisji są obszernie inwentarze, opisujące jak najdokładniej stan kamienic i gruntów w całym mieście i podające nazwiska właścicieli. Sporo było domów drewnianych. Przy każdej posesji wyliczona obszerność gruntu i wielkość podatku, jaki z niego ma być płacony. To samo dotyczy gruntów we wsiach przynależnych do Wschowy.

W dodatkach do tego „Stanu“ zamieszczono opis budynków publicznych i folwarcznych; statystyczne dane o ludności (suma „dus“ wynosiła 5580); opis bram i furtek, arsenału i szynków; inwentarz bydła; tabelę długów; opisy danin i czynszów oraz prowentów.

Komisja Dobrego Porządku zajęła się także miastem Nowej Wschowy (czyli Nowym Miastem starościskim) i opisała jego stan, który jest objęty opisem w osobnej karcie tytułowej. To Nowe Miasto było zamieszkałe licznie przez Żydów, stąd zaszła potrzeba ogłoszenia „Paktu“ zawartego z nimi przez mieszczan. Pakt ten wylicza różne nadnęcia i skargi zanoszone przeciw Żydom.

Kończący inwentarz jurydyki proboszczowskiej w Starej Wschowie.

Żadne z miast polskich nie posiada drukowanego tak obszernego obrazu swego stanu w w. XVIII.

Obacz Jonesau (w t. XVIII 188). Baranowski Komisja porządkowa 1907. — Łukaszewicz Hist. szkół IV 188. — Korzon j. n. str. 347.

Akad. — Arch. pozan. miej. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— ob. Actus (1737) — Anordnung (1780) — Decretum (communitas) — Fraustadt — Herberger Wal. — Jeleniński G. (cechy 1785) — Kancjonał (1782; w t. XIX 96) — Lauterbach (Merkwürd. Leben Val. Herbergers 1708) — Lauterbach (Friedl. Zion 1711; tu dzieje miasta) — Ossowski And. (1650) — Roesner T. (1717) — Rykiert Paweł (1732).

Przepisy konst. sejm. odnoszące się do Wschowy zestawia Inwentarz Vol. Leg. (1860) I 292 i II 84.

Literaturę dotyczącą Wschowy zestawia Kohte Kunstdenkmäler der Landkreise Posen 1896 str. 174. — Finkel Bibl. III 2024. — Wojtkowski Bibliogr. hist. Wkop. 1938. — Korzon Wewn. dzieje (1897) II 347.

O szkole wschowskiej ob. Smoleński Pisma hist. II 140 i Łukaszewicz Hist. szk. IV.

O bitwie wschowskiej (1766) ob. Jarochoński Opow. i studia histor. 1884 str. 189—231.

WŚCISŁOWSKI Józef Walenty, kanonik zamojski. Gemma Orbis Poloni Cervus ad fontes theologicos accurens... Pauli de Rzeplin Woiakowski... Premysliensis Archidiaconi... in Alma Academia Zamosciensi... ritu solenni creatur. Zamosci, 1715. w 4ce, k. 14. Z herbem Brochwica na odwrotnej stronie karty tytułowej.

— ob. Radliński Jan (Sepultura 1734).

Wsladane na wojnę... ob. Skarga P. (1602).

Wskrócenie prawnego procesu... ob. Zawisza Jak. (1613).

Wspaniałego wjazdu... ob. Wodradzki A. J. (1642).

Wspaniałość Nieba ziemskiego, od mądrości boskiej w przedwiecznych conceptach przeznaczona, przy niepokalanym Matki Boskiej poczęciu przez Łaskę pierworodną sporządzona. Pod umbrą sześciudzieściu mocarzów otoczonego maiestatu króla Salomona. Przy dorocznem nabożeństwie Congregacyey Niepokalanego Poczęcia za szczególną dyrekcją I. M. P. Jana Zaleskiego praefekta teyże kongregacyey, y I. M. PP. Assistentów I. P. Jana Markiewicza y I. M. P. Jakóba Gronkowskiego przez śpiewanie wydana w kościele SS. Apo-

stołów Piotra y Pawła R. P. 1671. Kraków w drukarni Schedla (1671). w 4ce, kart 2.

Jest to program dialogu złożonego z 9 scen. Występują figury aleg.: Mądrość, Łaska Boża itp. Bibl. Zieliń.

Wspaniałość czystych cnot ob. Berlicz A. A. (1740).

Wsparcie obrony krajowej. Składka dobrowolna na powszechną obronę Ojczyzny. Pomnożenie obrony krajowej. Prawo 29 maja 1792. w 8ce, str. 6. Uniw. Warsz.

Współzłomków (Do moich). w 4ce. Wiersz z okoliczności postawienia posągu Jana III przez Stan. Augusta. Ossol. — Zieliń.

Współzłomków (Do) O Jedynym Szrodku, Zachowania Nadal Wolności. (1791). w 8ce, malej, str. 66.

Na odwr. k. tyt.: Do czytelnika (kursywa).

Tu pismo, że podaje „projekt poprawy obyczajów a swobody narodu zabezpieczający“.

Ostrzeżenie, że wojsko gotowe posługuje najczęściej złemu królowi przeciw narodowi. Konstytucja 3 maja temu nie całkiem zapobiegła. (Pismo, że na sejmikach obstawiał się dalszą mocą tron). Wojsko powinien prowadzić obywatel-hetman, a nie król. Winno ono polegać na popisie milicji pieszej (co dziesiąty dym ma przystawić człowieka) i konnej (szlachta). Omawia bliżej organizację milicji.

Podobne myśli wypowiedział Ignacy Krauski (Sposób 1791). Ob. t. XX 327.

Pilat Liter. polit. sejm. str. 198.

Akad. — Bibl. w Sachej — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Potocki w Raju — Zieliń.

Współzłomków (Do) ob. Krasicki Ign. — Trembecki Stan. — Trębiński Ant.

Wstęp Wielebnych Xięży Trinitarzew do miasta J. K. M. Krzemieńca d. 13 mies. Maia R. 1764 uczyniony przy łaskawym Prześwietnego Powiatu przyjęciu przez osobę krokow tego wstępu świadomą, obojętnym wierszem określony. fol., k. 2.

Jocher 8917. Krasia.

Wstęp Do Historii Powszechney Mianowicie Kościelney. [Tu winieta: Dwa ptaki i kępka drzew]. Przez Klerykow Seminarium Generalnego Dyecezyi Wileńskiej. w Wilnie w Drukarni J. K. Mei y Rzeczypospolitey u XX. Scholar. Piar: 1775. [Tytuł

w ramce]. w 8ca, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 72.

Dedyk.: Tomaszowi Huszarzewskiemu Congr. Miss., Regensowi som. gen. dyec. wileń. z sycalnym imieniem powinnowaniem klerycy tegoż seminarium ofiarują 21 grudnia 1776. — W dedykacji tej wychwalają jego heroizm w znoszeniu saponnien i brzydkiej niewdajności, który to heroizm jest dla nich przykładem.

Rzecz dzieli się na 42 rozdziały, tworzące razem podręcznik historyki, tj. podręcznik o metodzie historycznej na poziomie elementarnym. Omawia on podziały nauki historii, o naukach z historią sążonych (krytyka źródeł), o regułach krytyki, o potrzebie krytyki w historii kościelnej. Krytyka sprawiedliwa nie szkodzi religii, ale musi być stosowana ostrożnie. O geografii. O chronologii. O sposobie uczenia historii.

Jest to może reprodukcja lub streszczenie wykładów ks. Huszarzewskiego, który nie chciał może na tak drutliwej przes swój temat rozprawy położyć swego nazwiska; klerycy, a więc nemiowicie, nie mogli tego pisać, chyba iż przyjmujemy, co bardzo prawdopodobne, iż rzecz jest przetłumaczona z obcego języka. Podobnej treści są dwie mowy ks. Huszarzewskiego opisane w t. XVIII 320... oras „Uwagi“ — ob. t. XXXII 108. Te ostatnie dedykowane również ks. Huszarzewskiemu przez kleryków są na pewno tłumaczone z franc.

Na końcu imprimatur ks. Kalifańskiego i Toczyłowskiego.

Jocher 8097.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— do aktu Konfederacji wojew. Wileńskiego. (Dat. w Wilnie d. 27 Czerwca 1792 r.). fol., k. 2. Krasin.

— do użycia języków francuzkiego y polskiego... (2 tomy). Warszawa, Netto 1792. w 8ca, str. 118.

Ob. t. XVIII 597. Uniw. Wileń.

— Do Użycia Języków Francuzkiego Y Polskiego Czyli Rozmowy Bardzo Łatwe Do Mówienia W Krótkim Czasie Po Francuzku Lub Po Polsku. Tom Pierwszy Edycya Druga. [Tu winietka: Głowa kobiety w kapeluszu]. w Warszawie Nakładem Fr: Chr: Netto na Krakowskim Przedmieściu wedle Zamku. 1796. [Na drugiej k. tyt.:] Introduction A L'Usage Des Langues Française & Polonoise Ou Discours Tres Faciles Pour Parler En Peu De Temps La Langue Polonoise Ou La Francaise. Tome Premier Se-

conde Edition. [Tu winietka: pod ozdobnym karnizem wiązka kwiatów]. A Varsovie. Aux dépens de Fr: Chr: Netto Faubourg de Cracovie près du Chateau. 1796. w 8ca, k. 2 tyt. i str. 128.

Toż... Tom II. 1796. w 8ca, str. 112.

Tom I obejmuje dwie części (część II od str. 80). Tom II obejmuje część III.

Na początku na 2 k. informacja o literach francuzkich i o sposobie wymawiania liter i spółgłosek.

Część I podaje najważniejsze wyrazy. —

Część II składa się z 12 rozmów potocznych (Façons de parler familières). —

Część III zawiera „rozmowy ciągłe“ (jest ich 13) na rozmaite tematy. Na końcu: Maksym chrześcijańskie (str. 81—112) tj. krótkie nauki moralne. Wszystko to synoptycznie po polsku i francuzku.

Ossol. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Toż... Edycya trzecia. w Berdyczowie w Drukarni Uprzywilejow: XX. Karmelit: (2 tomy). w 8ca, str. 130 i 122.

Są dwa odbicia, oba bez daty, z różnicą na tytule (jedno ma osobne winiety na tytułach, drugie bez nich). Zdaje się, że w jednym z nich (bez winiet) nie dodano na końcu Maksym chrześc., stąd liczba stron wynosi 83. Jagiell.

— Toż... w Wilnie (2 tomy). 1799.

w 8ca.

Ob. Bibl. V 173. — Wyszło także wydanie w r. 1806.

— do domu... ob. Nadolaki M. A. (1699).

— do Wilna... ob. Żochowski Cyp. (1667).

— do fizyki dla szkół narodowych (1783)... ob. Hube M.

Wazeborowski Franc. ob. Pawłowicz Ad. (1693).

Wazechmocność boska... ob. Miastkowski Lud. (1695).

Wazerecki Albertus ob. Chodkiewicz Georgius (1595).

WSZOLKOWSKI Matthias. Epos gratulatorium pro felici ingressu in Archipraesbyteratum Ecclesiae Parochianae B. M. V. Circuli Cracovien. admodum Rev. in Chr. patr. ac D. Hieronymi A. Lanci Archipraesb. ejusd. eccles. J. U. D. Amici sui plurimum observandi. Cracoviae ap. Simeonem Kempinum, 1613. fol., ark. rozłoż.

Ob. Gostomski J. Jagiell.

Wszyscy błądzą (1766)... ob. Abresewin Klaudiusz (w t. XII 9).

— błądzą. Rozmowa Pana z Rolnikiem, obaj z błędu wychodzą (1790)... ob. Jezierski Jacek (w t. XVII 548).

Opis i streszczenie podane pod Jesierskim. Wyszła na to odpowiedź pt.:

Niewszyscy Błądzą. Rozmowa Bartka z Panem Rzecz całą obiaśni. [Tu winieta: pod drzewem wśród instrumentów muzycznych siedzi i trąbi Sylen]. w Warszawie 1790. w Drukarni J. K. Moi Piotra Zawadzkiego, na Ulicy Piekarakiej Nro 129. [Tytuł w ramce]. w 8ca, k. tyt., str. 72.

Na odwr. k. tyt. cytat z dzieł pośmiertnych Fryderyka II (Essai sur les formes du gouvernement et sur le devoir des souverains), w którym tenże wyraża przekonanie, że suweren powinien wmyśleć się w położenie chłopca i rękodzielnika.

Składa się z dwóch części: 1) Rozmowa Bartka z Panem. Bartek krytykuje nadmierne obciążenie poddanych chłopów. Cytuje z uznaniem przykład marszałka ks. Lubomirskiego, która porozdawała grunta kolonistom i nie dopuszcza ich ucisku. Powołuje się na „list do Adama“ druk. u Dufoura (Makulskiego). Ludzie są dziś gorsi od Kaina. Przemawia gorąco i s nawiścią do szlachty. Wyraża wszystkie argumenty pana, którymi on próbuje bronić istniejącego stanu. Grozi, iż chłopci sbuntują się tak jak we Francji, nawet baby. Rzuca różne pomysły naprawy (emancypacja ludu, wypędzenie Żydów z karcesem itp.).

2) Część druga ma tytuł „Do autora pisma Wszyscy błądzą“. Tu wychwala Stanisława Augusta. Mówi o reformach politycznych (obieralność, gminowładstwo), a najwięcej o zrównaniu miast i dopuszczeniu do sejmu mieszczan. Zapewno wyszła broszurka z kół miejskich. Na końcu podpisany autor: Przyjaciel Ludzkości.

Broszurę podobnego tytułu (mnie nie znana) miał wydać w r. 1792 gen. Saretter; ob. t. XXX 298.

Pilat Literatura polit. sejmu (1872) w rozdziale IV. — Korson Wewn. dzieje I (1897) str. 427. — Świętochowski Hist. chłopów I 447. — Smoleński Montesk. w Polsce 1927 str. 57.

Czartor. — Ossol. — Potocki w Raju — Uniw. Warsz.

Wtargnienie do Moskwy ob. Kocchanowski J. (1568).

WUCHALIUS (Unchalius) Jan S. J. ze Lwowa (Leopolita) (1547 † 1608). Zywot Panny Mariey Mátki P. Iezusa-

wey. Na Części ábo Rozmyślania pięćdziesiąt rozdziałony. Z ksiąg Łacińskich na Polski język przelożony, y rozmaitemi przydatkami rozszerzony. Dla pożytku y potiechy ludzi nabożnych. Przez X. Iana Wuchaliusza, Societ. Iesv. [Tu w owalu popiersia Matki Boskiej; w otoku napis: Maria Mater]. W Krakowie, W Drukarni Jak. Siboneycherá, Roku Pańskiego, M.D.XCVII. (1597). [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ca, k. tyt. i k. 11 nlb., k. 240 liczb. (syng. Ooo iiij).

Jest to analogiczna praca do „Żywota Pana Jezusowego“, jaką Wuchalius Leopolda przetłumaczył (z łaciny) z Ludwika z Granady (ob. t. XVII 834) i wydał w r. 1592. Z jakiego autora przetłumaczył „Zywot P. Mariey“, wyjaśnić nie umiem — może także z jakiego Hiszpana? Oba dzieła są bowiem do siebie nadzwyczajnie zbliżone. Na razie samioszczam to dzieło tutaj pod nazwiskiem tłumacza.

Dedykacja: Paniey Jadwidze Sacekarsowic Mniszkowey wojew. sandom. (na 6 karcie sygn. a—b). Mówi tu o pożytku z czytania ksiąg nabożnych. Wychwala cnoty Mniszkowej, które poznał, gdy mieszkała we Lwowie z panią Jadwigą Stadnicką matką swoją. Wychwala też jej męża, który pilnie przestrzega religii katolickiej. Dan we Lwowie dnia 9 grudnia 1596.

Po czym idzie na 5 str.: Do Czytelnika łaskawego. Mówi o dobrym przyjęciu dzieła o Żywocie Jezusa. Zywot Maryi, który on „wedle czasu i możności napisał“ wydaje drukars własną pracą i własnym nakładem. Oboje pisma nie mają być „czytane“, lecz należy je „rozmyślać“. Dużo rzeczy mają oba te żywoty wspólnych, ale są różnice w ich wyrażeniu. — Wreszcie idzie na 5 stronach: Regestr głównych rozdziałów.

Książka składa się z „Rozmyślań“, których jest pięćdziesiąt. Każde z nich zawiera krótki opis pewnego epizodu z życia P. M., połączony z dłuższą nauką treści moralizującej (nauką z rozmyślania tej historii) oras z „samkniem“ to jest ze wskazówką, o co czytelnik winien M. B. prosić. (Rozmyślanie każde dzieli się znowu na 2—3 rozdziałów). Rozmyślanie XXXVII poświęcone jest wniebowzięciu; ostatnie rozmyślania obejmują rzecz o chwale P. M. (tu opis nieba i aniołów tam mieszkających); o koronie na głowie P. M. z gwiazd dwunastci; kołczy: Modlitwa pisana do P. M. (na ostatniej stronie).

Maciejowski Piśmien. a za nim Brawn Bibl. pis. str. 432 podają też samo z tytułem: Zywot przesychniałej Maryi Boga Ro-

dsicy. Kraków, 1648 — ale to zapewne myłka. Dzieła takiego nikt nie zna. Wierabowski Bibl. I 660. — Jocher 8176. Bawor. — Csartor. — Jagiell. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— Wizerunk żywota Chrześcijańskiego... 1581. w 8ce.

W bibl. Jagiell. odnalazł się fragment tego I wydania (brak pierwszych trzech kart). Opisuje go Ciesielska-Borkowska Mistycyzm hiszpański na gruncie polskim 1939 str. 127.

— Toż... (1584)... ob. w t. XVII 332. Ojciec mój idąc za twierdzeniem Wierabowskiego II 1603, mylnie zamieścił to pod Ludw. z Granady.

Wojciechowska Z dziejów książki w Poznaniu 1927 str. 190. — Ciesielska-Borkowska (j. w.) podaje streszczenie.

— ob. Granada Ludw. (Przewodnik grzeszn. 1607, Wizerunk żywota 1584, Żywot Jezusów 1592—3) — Lorencowicz Al. (1640).

Wielewicki Diarium. — Brown Bibl. pis. str. 438 (tu daty z jego życia) — Chodynicki II 49. — Siarczyński Obras I 269. — Mucakowski Rosmait. histor. 191—2. — Wisniewski Hist. lit. VIII 166, 174. — Maciejowski Pimien. III 342. — Mecherzyński Hist. wymowy II 452. — Jocher III 409. — Encykl. Orgelbr. XVI 896. — Sommervogel VIII. — Bandtkie Histor. druk. Kr. P. I 397. — Załęski Jesuici w Polsce I (1900). — Encyklop. kościelna XXXI 339.

WUDA Michał. Michaelis Wudae Hendecasyllabi Bethlehemici. [Tu sygnat drukarni: tarcza, w klejnocie głowa aniołka, pod nią ręka podtrzymująca globus. Na wysokości ręki wstęga z napisem: Nil Sine Deo]. Cracoviae, In Officina Typogr. Christophori Schedelij S. R. M. Typog. MDC. XXXXI. (1641). w 8ce, k. tyt. i k. 39 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i wiersz lao. podpisany: Desiderius Lubomirski stud. eloq. — Dedyk. synom Jakuba Sobieskiego Markowi i Janowi. Dedykuje Jan Cynorski Rachtamovius, który poleca im tę książeczkę pii et amoeni poetas. Wychwała przy tym Hieronima Sieniawskiego, Pawła i Jana i Potockich, Aleka, Donhophę, Stan. Koniecpolskiego i innych współpraców. Dat. o Coll. Majori 1641.

Następuje potem długi wiersz na cześć Marka i Jana Sobieskich (Nuthetikon) zawierający pochwały rodziny ich oraz pochwały Sieniawskiego i kolegów. „Testor populi amoenoli, venusti vos o candidulique tur-

turilli pii floriduli serenulique ductetia juvenum cohortem...”. Cały poemat pełen takich spieszonych wyrazów.

Po czym idzie utwór: Hendecasyllabi Bethlehemici tj. szeregi wierszy ku czci Jezusa nowonarodzonego, osnuty na mottach z Cantie. lub Proverb. Są też wiersze: o Matce B. i św. Józefie, Angeli et Pastores, Asellus bethl. et Hasrodes, Stabulum Bethlehemicum, Lux Bethlea, Ad Poetas. Wszystko to razem przypomina kolendy polskie. Na końcu: In quondam (przeciw krytykom).

K. M. Górski Pisma liter. I 18. — Baryca Lata szkolne Sobieskich (1938) str. 87. Jagiell. — Ossol.

Vueda (a) Joannes ob. Caesarius Jan (1538).

WÜLLFER Daniel. Der Verkehrte doch wider bekehrte Thomas, Bey der Christlichen Tauf eines, von Posen, aus Polen bürtigen Jüden, Namens Michael von Prag, Welcher den 21. Tag Monats Decembris, dess zu End lauffenden 1659. Jahrs, bey vieler Voleks Versammlung in der Haupt und Pfarrkirchen zu St. Lorentz in Nürnberg nach öffentlicher Bekantniss und Absagung seiner Jüdischen Irrthümer, der Christlichen Kirchen einverleibet worden. Vorgewiesen, Von Daniel Wüllfern, Predigern daselbat und Professorn, Samt angehengter Relation dess gantzen Actus publici. Nürnberg, In Verlegung Johann Andreas und Wolfgang Endters dess Jüngern soel. Erben. 1660. w 4co, k. tyt., str. 44 i 1 tablica.

Rozpoczyna kasanie, a dopiero od str. 25 idzie opis aktu przyjęcia Michała Żyda z Pragi (urodz. 1636 w Poznaniu) do kościoła protest. Na końcu tekst pieśni ułożonej z tego powodu. Cała rzecz polski nie dotyczy. Krasin.

WÜRFEL Henryk. Als... Herr George Mennichen, E. E. Altstädtschen Gerichts wolverdienter Assessor... Anno 1712 Seelig verschieden. Thorn, gedruckt bey Johann Nicolai. fol., k. 2. Tor. Kop.

Wuerbitz Georg ob. Rollius Theod. (1704).

Würde (Königliche) ob. Tietz (Titius) Jan Daniel (Von dem Ursprunge).

Vuerner Georgius ob. Ecchius Valent. (1515, 1521).

Wuerttemberg ob. Wirtenberg.

WÜRTZ (Wirtz) Paweł, generał szwedzki. Najjaśniejszego króla Jego Mości szwedzkiego generał major, y miasta i zamku krakowskiego gubernator. Wszystkim wobec y każdemu z osobna... Dan w Krakowie dnia 5/15 lipca roku 1657... Paul Wirtz (1657). ark. plak. Jagiell.

— Articulen tusschen S. M. van Polen ende S. M. van Hongarijen... met Melchior Gr. van Hatzfeld ter eenre ende S. M. van Sweeden sijnen Gouverneur van Crackaw, Paulus Wurtz... ter andre syde. 's Hage 1657. w 4ce, str. 12.

Obejmuje kapitulację Würtsa, komendanta m. Krakowa.

— ob. Abdruck des Accordes (1657) — Accordspuncte (1657) — Hatzfeld Mel. (1657) — Lubomirski J. (1657) — Puffendorf (1697) — Schreiben (1656) — Terlon (1681).

W późniejszym czasie przeszedł Würts do służby holenderskiej.

Ob. Sikora Szwedzi i Siedm. (1908) passim. — Finkel Bibl. III str. 1893 i 1899 (Würts).

Wuest C. L. rytownik ob. Morzkowski Piotr (1745).

Wujachewicz Melecy ob. Akafisty (1693).

Wujcius (Wujecius) Jan ob. Hegen-dorphinus Chr. (1525).

WUJEK Jakub z Wągrowca, S. Jesu (ur. 1540 † 1597). Apologia, Tho iesth, Obrona Postylle Katholickney, przeciw sprosny wykrętom y potwarzam Postylle Heretyckiej, w Krakowie wydanej, Roku Pańskiego 1582. Feci iudicium et iusticiam, non tradas me calumniantibus me. Suscipe serum tuum in bonum, non calumniantur me superbi. Psalm: 118. Przez tegosz D. Jakubá Wuyká z Wągrowcá, Theologá Societatis Jesv. (1584). fol., k. nlb. 2 i str. 515—702.

Tworzy część ostatnią drugiej edycji „Postylli“ (większej, z r. 1584) — obecna niżej str. 393. — Osobno nie wyszło (choć cytowane bywa jako osobno wydane, np. Osiński Skarga str. 79).

Na odwr. k. tyt. rozpoczyna się przedmowa: Autor cyselnikowi łaskawemu, zajmująca

trzy strony a datowana w Koloszarwie w siedmiogrodzkiej siemi w dzień Marcina św. 1583. W przedmowie tej mówi, iż heretycy chcą podrzucić swoją Postyllę kacerską a jego Postyllę wytracić (ma tutaj na myśli Postyllę Grzegorza z Żarnowca z r. 1580—3, o której ob. t. XVII 444—5). Mógł wprawdzie na ich zarzuty i wykryty przy każdym swoim kasaniu odpowiedzieć, ale gdy ich Postylla do jego rąk doszła, zaczęła się już ta jego Postylla drukować, a przez takie polemiczne dodatki byłaby się ona rozciągnęła. Dlatego dodaje tylko teraz nowe kasania „przeciwko główniejszym wymysłom odszczepieńców“; a może kto inny „uczeńszy“ wyda z czasem nową Postyllę przeciwko tej heretyckiej Postylli.

Apologia jest więc odpowiedzią na dzieło Grzegorza z Żarnowca. Składa się ona z dwóch części. Pierwszą tworzy sześć kasañ, poświęconych przedniejszym kontrowersjom; drugą (bez osobnego tytułu): Prawdy ewangelikowskie zebrane z Postylle kacerskiej.

W części pierwszej omawia najprzód: kwestię o Antychryście (a iż nie papież jest Antychrystem, ale ewangelikowie). Tu na str. 524 namiętnie uderza na „królową angielską, kalwińską papieżynę, Jezabel okrutną“, i powołuje się na to, iż sam Kalwin i Besa pokasali, jak umieją niewierne heretyki tracić (Serwet, Gentilia). „Nadto mógłbym ukazać, że tak papież, jako cesarz i książęta sprawiedliwie czynią, kiedy heretyki jako ludzie buntni i rozruchy czyniące... na gardle każą“. Dalese kasania poświęcone są kwestii prawdziwego kościoła (nie są nim sobory); kto jest prawdziwym heretykiem?; co to jest Pismo św. i tradycja (o słowie bożym)? Wszędzie polemizuje z Lutrem i Kalwinem i ich zwolennikami; z polskich uwzględnia Reja, a nadto choć rzadziej, „Postyllę kacerską“, tj. Grzegorza z Żarnowca.

Od str. 583 idą: Prawdy Ewangelikowskie zebrane z Postylle Kacerskiej w Krakowie wydanej Roku P. 1582. — Zebrał tu w kilkudziesięciu krótkich artykułach, uszeregowanych alfabetycznie (pod pewnymi hasłami) najważniejsze kwestie sporne z „postyllarzami“ lub „postyllnikami“. Nawisła Grzegorza z Żarnowca nigdzie nie wymienia; a wyraża się zawsze tak, jak gdyby sądził, że autorów było więcej (postyllarze, postyllnicy piszą... błędzą... fałszują...).

Idą więc tutaj po kolei dłuższe lub krótsze artykuły: O Antychryście, o apostołach, o bałwochwalstwie, o ceremoniach, o Chrystusie... itd. — Na str. 611 jest obszerny artykuł: O jezuitach; w którym odpiera zarzuty im stawiane „przez Sakramentary

w owej heretyckiej Postylli⁴. Podnosi sąsługę jezuitów w nawracaniu Indów i N. Świata, o czym kalwinitowie nie chcą wiedzieć. — Na str. 633—7 dłuższy artykuł o Lutrze (tu zarzut, że nie był od Boga posłany, bo nie umiał cudów robić). — Na str. 645 o mnichach (odparcie zarzutów przeciw zakonowi). — Na str. 656 o papieżu, gdzie obszernie odpiara fabułę o papieżu niewieście. — Na str. 679 o trydenckim koncylium. — Kończy artykuł o wzywaniu świętych.

Razem święte dają „Prawdy ewang.“ obraz najważniejszych dogmatów katol. w duchu apologet. i odtwarzają punkty sporne z kalwinami i lutrami (ale nie antytrynitami).

Obszerną polemikę z tym dziełem Wujka ogłosił niebawem Grzegorz z Żarnowca pt.: Obrona Postylle ewangelickiej. To jest odpowiedź na Apologię... (obacz o niej w t. XVII 443—5).

— Biblia święta. W Krakowie. W Druk: Łazarzowej Poku Páńskiego M.D.XCIX. [Na drugiej karcie:] Biblia to jest Księgi Starego y Nowego Testamentu (1599)... ob. t. XIII 15—16. Z przedmową Stan. Karnkowskiego.

W ogłoszonym na czele przekładu „Przygotowaniu do pożytecznego czytania Pisma św.“ mówi autor o potrzebie i znacności Pisma oraz „jak ma być czytane Pismo św.“. Dalej dowodzi on, że radzić się trzeba przy czytaniu Biblii doktorów świętych, a nie „heretów heretyckich“ (Lutra, Kalwina). W rozdziale III mówi krótko o wydaniu i tłumaczeniu Biblii. Tłumaczył Wujek z Wulgaty, słowo od słowa, prostymi słowy. Gdyby kto chciał gładkimi i dworskimi słowy wykladać, nigdy by sensu nie wyraził. Odrzucał tłumacz terminy starym chrześcijanom niesłychane. — Autorem tej przedmowy nie był Wujek, bo na jej końcu jego pochwalny łacyors. Obronę tego przekładu dał pierwszy Łaszcza (Recepta 1597).

Mylnym był pogląd rozpowszechniony dawniej, jakoby przekład z r. 1599 uzyskał aprobatę papieską. Posiadał tylko aprobatę synodów z r. 1602, 1636 i 1692 i innych. — Legendę o aprobacie papieskiej usnał za mylną pierwszy ks. Stan. Chodyński (Przegląd Katolicki 1894).

O ostatecznej redakcji tego przekładu, ogłoszonej w r. 1599, opowiada Wielewicki Diarium I 238 i III 64. Wujek zmarł przed rozpoczęciem druku, na który koszt miał łożyć Karnkowski. Zakon wysłał komisję złożoną z Stanisł. Grodzickiego, Adriana Radziwińskiego, Jana Branta, Łaszcza oraz Justusa Raba — znawców hebrajszczyzny. Komisja ta poddała przekład rewizji i gruntownym nieraz zmianom. Jak

wyglądał przekład Wujka przed wprowadzeniem tych zmian, można odtworzyć tylko co do ksiąg N. Test., gdyż tekst jego wydał Wujek w r. 1593 i 1594, nim komisja jezuitcka rozpoczęła swą działalność (ob. zaraz niżej).

Ob. o czasie, w jakim ten przekład został przez Wujka dokonany, uwagi ks. Sygańskiego w Przegł. Powsz. 1914 II 241.

O przekładzie tym ob. ks. Chodyński w Przegł. Katol. 1894 nr 18. — Ks. Załęski Jezuita IV (1900). — Ks. Gołąb O tłumaczeniu N. Test. w Kwart. Teolog. 1903—6 (ale są tu informacje także o całej Biblii; wyszło też osobno 1906). — Ks. Archutowski w Encykl. kośc. podr. (w artykule o Wujku). — Zwolski De Bibliis (1904) str. 77. — Szlagowski Wstęp ogólny do Pisma św. II (1908) str. 232—62. — Ks. Puchalski w Gazecie Kościelnej 1902 nr 47—50 (o aprobacie).

Przedruk wyszedł w r. 1740 (ob. XIII str. 16) oraz 1771 (ob. t. XIII 18). — A także są przedruki z w. XIX.

— Nowy Testament Pana naszego Jezusa Christusa... W Krakowie, w drukarni Piotrkowczyka (1593)... ob. t. XIII 24—25.

Poprzedza obszerna przedmowa Wujka datowana 1563, polemizująca z przekładami heretyków i wyjaśniająca zasady, na których opierał swój przekład (ob. streszczenie w t. XIII 24). Do przekładu dodane są obszerne „Annotacje“, brane m. i. z Bellarmina.

— Toż:... w Krakowie (1594)... ob. t. XIII 25.

W tym wydaniu Annotacje są opuszczone. Wydanie to było przedrukowane kilkakrotnie (w r. 1605, 1617, 1621, 1647), także w w. XIX (ob. Bibl. V 174).

Wedle rezultatów sacytowanej wyżej rozprawy ks. Gołąba (w warsz. Kwartalniku Teolog. 1903—6 i osobno) należy odróżnić trzy teksty przekładu Nowego Testamentu: 1) tekst wydania z r. 1593; 2) tekst wyd. z r. 1594, dostosowany bliżej do Wulgaty — oraz 3) tekst z r. 1599, wydany po śmierci Wujka (wraz z całą Biblią) a bardzo silnie przerobiony przez komisję zakonu jezuitów z Justem Rabem, spowiednikiem Zyg. III na czele.

— Psalterz Dawidow Teraz znowu z Łacińskiego, z Greckiego, y z Żydowskiego na polski język z pilnością przełożony y Argumentami y Annotacyami objaśniony... W Krakowie, w druk. A. Piotrkowczyka (1594)... ob. tom XV 76—7 (pod Dawid).

W przedmowie mówi obszernie o trudnościach przekładu i tłumaczy jego stosu-

nek do tekstu łac. (Sept.) i żydowskiego. — Przekład prosa.

Przekład ten był kilkakrotnie przedrukowany (1616, 1626, 1688, 1714, 1777), a także wszedł do przekładu całości Biblii z r. 1599.

— Brevis Avgvstissimi Ac Svmme Venerandi Sacrosanctae Missae Sacrificii ex sanctis patrib. contra impium Francisci Stancari Mantuani scriptum, assertio. Ivssu Et Avtoritate Reuerendiss. Domini Iacobi Vchanski Gnesnensis Archiepiscopi nunc primùm edita. Quid hic libellus contineat, versa pagella docet. Augustin. in Epist. 23. ad Bonifacium. Nonne semel immolatus est Christus in seipso & tamen in Sacramento non solum per omnes Paschae solennitates, sed omni die populis immolatur. Coloniae Agrippinae, Apud haeredes Arnoldi Birekmanni. Anno M.D.LXXVII. (1577). Cum gratia & Priuilegio Caesareae Maiestatis. w Sce, k. tyt. i k. 5 nlb., k. 65 lb. (sygn. A—K).

Na odwrocie k. tyt. są wymienione te miejsca z Pisma św., które w toku dziełka zostały objaśnione.

Rozpocyna list Uchańskiego do chrześcijańskiego czytelnika, datowany Lovicij 3 Junii 1577. Uchański mówi, że wpadła mu w ręce książka katolickiego autora napisana w r. 1571 a zwalczająca bluźnierstwa Stankara (Rabbinista ille magis quam theologus et iudaicarum superstitionum quam legum christ. studiosior). Autor ograniczył się do sbitcia niektórych twierdzeń Stankara, a nie zajmował się wszystkimi, a mianowicie ograniczył się do obrony mszy św. Tę książkę wydaje auctoritate nostra et sumptu.

Następuje obszerny spis autorów i liturgii, o których w tekście mowa. Autor cytuje kilkunastu rabinów (zna więc Talmud, a z heretyków polemizuje z Lutrem i Seb. Münsterem).

Właściwa rozprawa składa się z wywodów komentujących słowa Malachiasza i ofiarę Melchizedecha. Autor wywodzi, że to odnosi się do mszy św. i że tak to wszyscy wykladowcy rozumieli. Cytuje teksty łacińskie i greckie oraz powołuje się na rabinów. Stara się przymocować Stankara erudycją zwłaszcza w zakresie literatury rabinicznej. Często cytuje Tomasza i Gabr. Biela. Stankara piętnuje wciąż jako bluźniercę.

Od str. 61 idą Assertiones catholicae, De sacrosancto et vivifico et incremento, quod in ecclesijs operatur, Missae sacrificio. Jest ich jedenaste.

Do autorstwa tego dziełka przynajmniej Wujek w liście z dnia 25 maja 1577 do Ewerarda Mercuriana, prep. gener. S. J. w Rzymie. W liście tym pisze, że czytał tę książkę w rękopisie Toledus et ut audio probavit. Na druk dał Uchański 50 flor. — Wypis z tego listu wkleił ks. Sygański S. J. do egzemplarza Bibl. Jag.

O książce Stankara, na którą tutaj Wujek odpowiada (Tria papistarum fundamenta 1571) ob. tom XXIX 174. Egzemplarsz jej anajduje się w bibl. Uniw. w Królewcu. Egz. Bibl. Jag. jest dedykowany własnoręcznie przez autora St. Hojuszowi. — Egz. kórn. Ben. Goryńskiemu, kanon. Oloff Beytr. I 201. — Piekarski Katalog kórn. 1929 str. 222 nr 1599. — Ks. Sygański w Przeglądzie Powszech. 1914 II 246.

Por. t. XII 250.

Dzików—Jagiell.—Kórnik—Sem.gnień.

— O Bostwie Syna Bozego Y Dvcha Swietego. To iest: Jz Pan nasz Iesvs Christvs iest onym Bogiem prawdziwym Izraelskim, tymże co y Oćiec: także y Duch święty. Dowody rozmaite z Pisma świętego, y Doktorow, y Synodow wszystkich wiekow. Przeciwko starym y nowym Zydow y Máchometanom, Aryanom, Sámosátenom, Serwetianom, Gentilistom, Nowokrzęćcom: ktorzy bluźnią Troyce przenaświetszą: y prawdziwe bostwo y przedwieczność Synowi Bożemu y Duchowi S. niezbożnie odeymia. Zebrane y nowo wydane, przez X. Iákubá Wuyká z Wągrowcá, Theologá Societatis Iesv. Z dozwoleńiem Stárszych. W Krakowie, W Drukarniey Andrzeiá Piotrkowczyká. 1590. w Sce, k. tyt. i k. 15 nlb., str. 198 (sygn. N₃).

Druk gocki.

Na odw. k. tyt. cytaty z św. Atanazego, Augustyna i ewang. św. Jana.

Przedmowa do Mikołaja Zebrzydowskiego, gen. krak. hetm. nadw. (na 10 k.), datow. w Krak. u św. Barbary 15 marca 1590. Pisze, że szatan szturmuje przeciw Chrystusowi, a heretycy są jego narzędziami. Wszyscy oni wyszli z Lutra. Za jego śladem bluźnią, że Chrystus nie jest Bóg prawdziwy. Drudzy są nowokrzęćcy, które arianami popolicie nową (ale dawni arianowie byli od nich lepsi). Dzisiejsi arianowie szadzają się z Żydami i mahometanami. Serwet uczył się z Alkoranu (pisze o tym Lindanus). Powołuje się na książki „naszych (jes.) doktorów“ tj. na Rob. Bellarmina i Greg. de Valentia. Przed 4 laty wpadła mu do ręki książka

Bellarmina, którą przełożył, opuściwszy subtelniejsze rzeczy i przydawszy nieco przeciw wykrętom polskich nowohrześciców. Ich bluźnierstwa latają po Polsce i drogą Turkom ścieła. Wychwała Zebrajowskiego, że ufundował jes. kolegium lubelskie wraz z Bern. Maciejowskim i Kat. Wapowską. — Na 4 nast. nłb. k. idzie „Krótki regestryk”, potem na 1 k.: Wyznanie wiary z św. August., wreszcie tekst dzieła.

Jest to więc nieco przerobiona praca Bellarmina i nieustannie bywa cytowana (np. przez Korbuta I 343) jako oryg. praca Wujka. Podzielona jest na XXII rozdziały. W kilku początkowych podaje sumę nauki samosatenów, a więc Serweta, Blandrata, Franc. Dawidowicza, i przedstawia ich podział na trzy sekty: 1) Davidis przeszyści Chrystusowi należącej. 2) Socyn walczą z nim. 3) Blandrata idzie jeszcze dalej w kwestii wzywania Chrystusa. — Obszerniej też omawia naukę Gentilina i Farnoviusa. Praytaacza sianie Hojusna, iż ewangelikowie spłodzili arian. W tej wstępnej części Wujek wychodzi poza Bellarmina, informując o arianach polskich.

Od rozdziału V (str. 27) rozpoczyna się polemika o Bóstwo Chrystusa. Zbijając wciąż dowody arian zestawia z Piama św. argumenty, iż Chrystus jest Bogiem — synem Bożym — jednym Bogiem z Ojcem — królem nad królami — mającym pełną chwałę — że jest przedwiecznym, wszechmogącym, stwórcyca. Od rozdz. XV (str. 152) mówi o bóstwie Ducha św. i o jego stosunku do Chrystusa (cudza czyni, posłał i poświęcił Chrystusa). — Od str. 168 idzie: Odpowiedź na dowody heretyków przeciw bóstwu Syna (wylicza 6 takich dowodów i wykazuje ich mylność). — Od str. 190: Odpowiedź na dowody przeciwko bóstwu Ducha św.

Na str. 65 i 80 polemizuje z Csechowiczem. Założenie kol. jezuit. w Lublinie miało na celu, jak wyznaje w przedmowie, paraliżować działalność „papieża lubelskiego”.

Wysłył na tę książkę ze strony różnowierców trzy odpowiedzi, a mianowicie: 1) M. Csechowicza (ob. tom XIV 556); — 2) Socyna z r. 1694 (ob. o niej Bock Hist. ant. II 834, a za nim Szczołka w „Reformacji w Polsce” 1935—6 str. 46. Socyn napisał tę odpowiedź z polecenia synodu z r. 1692). — 3) W r. 1625 przedrukował Socyna i dodał swą analizę Paweł Tarnovius (rodem z Tarnowa w Meklemburgu), o czym ob. tom XXXI str. 52.

O przeróbce rękopiśmiennej tego dzieła ob. Janow w Pracach filol. XV cz. II str. 118. Wierzbowski I 558. — Wiśniewski IX 54. — Kotula Właśc. rękopisów 1929.

Bawor. (Csarn.) — Czartor. — Dzików — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. (?)

— Czysciec. To jest Zdrowa a gruntowna nauka o Modlitwach, o Mzách, y iálmuznach zá vmárle wierno: y o mękách Czyscowych po śmierci. Wszystkim, nie tylko. Káznodzieiom do Pogrzebow: ále y káżdemu Krześciańskiemu ciałowiekowi, do wtwierdzenia wiary, y wznania błędów terázniejszych wielmi pożyteczna y potrzebna. Teraz nowo zebrána y wydána. Przez Księdzá Jákuhá Wuyká z Wágrowcá Theologá Societatis Iesv 2. Machab. 12. Świętá y pożyteczna myśl jest, modlić się zá vmárle, áby z grzechow byli rozwiązáni. W Poznaniu drukował Jan Wolrab. Roku. 1579. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nłb., str. 284, k. 2 nłb. (Regestr).

Druk gocki; tylko cytaty łac. antykwą.

Na odwr. k. tyt. herb Opalińskich (Łódź) i sześciowiersz („Jako Łódź w nawałnościach czełka zachowywa...”). Dedykacja Andrzejowi Opalińskiemu (na 7 k.), w której autor podnosi, że wiara w czysciec jest podstawą dla całego życia religijnego. Nowohrześcicy zaprzęzali się czyscica rychło potym bluźnią, iż dusza nie jest nic jedno dech jako w bydłeciu i ginie z ciałem po społu. Nie może się też wydać niewstydomi ewangelików, którzy w r. 1572 śmieli napisali w Apologii, że św. Wojciech i św. Stanisław nigdy mszy nie mieli i że dopiero Innocenty III mszę wynalazł. (Chodzi o dzieło Jakuba Niemojewskiego, o którym obacz t. XXIII 121). Zapowiada, że chce napisać książkę o artykułach wiary o wzywaniu świętych i o używaniu sakramentów pod jedną osobą oraz o posnaniu prawego Kościoła powszechnego „będzieli potrzeba dali mi Bóg zdrowie i będzieli wola starszych moich”. Poleca Opalińskiemu kolegium pozn. Dan w Wilnie w piątek po św. Marcynie 1578.

Książka dzieli się na dwie części: 1) O modlitwach za umarłe (do str. 143; rozdziałów 11). — 2) O czyscu (rozdziałów 14 i Zamknięcie). W części I broni zdania, że modlitwy za umarłe są potwierdzone ustawą i tradycją apostołską, toteż we wszystkich mszach łacińskich, greckich, syryjskich, murzyńskich, ormiańskich, ruskich i moskiewskich są modlitwy za umarłe. Dopiero odszczepieniec Aerius zasnął nauczać, że modlitwy i ofiary mszy św. za umarłych nie mają być czynione. W części II zestawia i objaśnia obszernie świadectwa Piama św. i doktorów Kośc. o czyscu i abija argumenty „adwersarjów” (głównie Ochina, Eckiusa, Stankara, Lutra). Ponieważ opiera się w swym dowodzeniu na Piśmie św., przeto często są okaskury

o znaczeniu poszczególnych ksiąg np. obrona powagi Ksiąg machabejskich na str. 30. — Na str. 36 o stypach za umarłe do dziś dnia trwających. — Powołuje się wciąż na dawnych pisarzy kościelnych, a z umysłu pomija powagi współczesne, z tym tylko wyjątkiem, iż co do faktów historycznych, o jakich mówi, powołuje się na Lipomana i Suriusa De sanctorum probatis historiis. Oparcie się na pismach dawnych ma ten cel, aby pokazać, że nauka o czyscu nie jest wymysłem nowym.

Polemizuje z tą książką obszernie Glicznor w swoim Odporze (1579).

Przedruk z r. 1875 ob. Bibliogr. V 176.

Wierzbowski Bibl. I 378. — Piekarski Katal. kórń. nr 1600. — Wojciechowska Z dziejów książki 1927 str. 170.

Bawor. — Czartor. — Dział. — Dzików — Jagiell. — Kórnik. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Dialysis To jest, Rozwiązanie albo rozebranie Asserciy Pána Jákuhá Niemojewskiego, z Dowodami iego náprzeciw Jesuitom Poznńńskim wydánych. Nápisane przez Professory COLLegium POznńńskiego Societatis Iesv. Proszę was brácia w imię Pána nášzego Jesu Chrystá, ábyscie tosz mowili wszysey, y áby nie były między wami odszczepienstwá, á bądziecie doskonałymi w jednym wyrozumieniu y zdaniu. 1. Corinth: 1. W POznńńiu, W Drukárni Janá Wolrabá, Roku M.D.LXXX. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. w 8ce, k. 231 nłb. (sygn. A—B₄, A—Z₃, Aa—Ee₂ i k. 1 niesygn.).

Na odwr. k. tyt. herb Ogończyk Łuk. Kościelickiego i 4-wiersz, zaczynający się: Trafaj strzałko do celu, który zamierzony...

Dedykacja do Ł. Kościelickiego, w której pisze, że jest to odpowiedź na książki Niemojewskiego: Diatribe albo Kollacya przyjacielska... oraz Dzieięć Assertiones albo Artykułów... (ob. t. XXIII 121). Zarzuca już tu Niemojewskiemu, iż zasłania się powagą jakichś pisarzy nowych (Marcina Kemnitsa ministra brunszwickiego), a nie czyta doktorów świętych starych, jako Augustyn, Hieronim itd. Profesorzy pozn. chcieli dopuścić do dysputacji z Niemoj, ale po łacinie; a nie jest prawdą, aby się w jakichś wierszach przeciw niemu przechwalali. Dat. w Poznaniu 12 Julii 1580, podp.: Professorowie Coll. pozn. — Następuje potem (na 1 k.): Do czytelnika chrześcijańskiego; tu pisze, że książki te były już od roku napisane, ale dla

pilniejszych zabaw drukarni dopiero teraz wychodzą.

Dialysis jest odpowiedzią na „Dzieięć assercji”. Zaczyna: Dowodna sprawa o disp. posnanskich. Opisuje tu założenie Coll. pozn. i kilkoletnie prowokacje Niemojewskiego przeciw jezuitom. O pośrednictwie Iwińskiego w sprawie dysputy. Tłumaczy, dlaczego jezuita chcieli dysputować po łacinie (m. i. dla uniknięcia tumultów pospólstwa). Praytaacza swe „ceduły”, którymi odpisywał Niemojewskiemu. — Na k. B₂ o dysputacjach polskich przy pospólstwie (dysputacje muszą się trzymać zasad dialektyki, inaczej są bezcelowe). — Na k. B₃: O collacyey albo rozmowie warszawskiej (z Tolstem). — Po czym mówi: O początkach zakonu jezuitów (powołuje się na Suriusa). — O przeswiaku Soc. J. — Wreszcie na k. D₂ rozpoczyna się odpowiedź na poszczególne punkty Assercji.

Assercje te cytuje (petitem) i przytaacza także „dowody”, jakimi popierał je Niemojewski, a potem po każdej assercji podaje kolejno polemikę bardzo obszerną. Omawia w ten sposób nazwisko zakonu, kwestie o słowie bożym i tradycji, o grzechu i o swobodzie woli, o zakonie bożym i jego doskonałości, o usprawiedliwieniu człowieka grzesznego, o wierze i o uczynkach dobrych, o sakramencie ołtarznym ciała i krwi i o mszy świętej, o wzywaniu świętych, o czyscu.

Ponieważ Assercje Niemojewskiego do nas nie doszły, przeto z repliki Wujka można odtworzyć ich treść, a nawet cytuje on dużo ustępów.

Kończy: Zamknięcie ksiąg, Summa (epis rzeczy) i Omyłki.

Dalszą część tego dzieła tworzy pismo: O Kościele Pana Krystusowym, równocześnie wydane, w którym polemizuje z Niemojewskiego „Diatribe albo Kollacya”. Orselski Interregni libri (wydał Kuntze 1917) str. 286 i nast.; tu o niedoszłej dyspacie z Niemojewskim obszerna wiadomość. — Załęski Jezuita IV cz. I str. 116. — Łukaszczyk Wiadomość historyczna 1838 str. 97. — Piekarski Katal. kórń. nr 1601. — Jocher 3356 i 3355 (podaje za Siarcs. tytuł mylnie). — Bentkowski II 558. — Oloff Beyträge I 202. — Wierzbowski Bibl. I 381. — Wojciechowska Z dziejów książki str. 173.

Akad. — Bawor. — Bibl. w Suchoj — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Kórnik — Moszyń. — Ossol. — Pawlik. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Ewangelie y Epistoły tak Niedzielne iáko y Świąt wszytkich, które w Kościele Kátholickim według Rzymskiego porządku przez cały rok czytáją.

Przez D. Jakuba Wuyka Societatis Jesu przełożone. Przydane są y Modlitwy kościelne na każdą Niedzielę y na każde Święto. VV Krakowia, Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. M.D.XCIII. (1593). w 12ce, k. 1 nlb. i k. 151 liczb.

Litery sygnatur stoją: B pod *pa*; C pod *cz*; D pod *z*; E pod *ta*; F pod *hr*; H pod *y*; J pod *im*; L pod *at*; M pod *ta*; N pod *ac*.

Czy w tej pierwszej edycji wysła także część II, obejmująca Ewang. i Epist. na dni postne — nie wiadomo? Przy unikacie bibl. Jagiell. nie ma jej.

Opis treści obacz przy wydaniu z r. 1636. Na egzempl. Jagiell. przypis: Petro Skarga. Jecher t. II 4400 a (Idąc za Siarczyńskim) podaje pierwsze wydanie z datą: w Wilnie 1579, co wątpliwe. Jagiell.

— Toż... w Krakowie. Cum Gratia et Privil. S. R. M. 1611. w 16ce, k. 154 lb. Uniw. Warsz.

— Toż... [Na końcu:] W Krakowie od narodzenia Syna Bożego 1616. w 4ce, k. 206 nlb. (sygn. Z₀ i do O₆).

Brak karty tytuł. Na karcie 147 (ark. Tili) stoi: Tu maas konieo Epistoł y ewangeliey niedzielnych. — Na k. 148 tytuł: Tu się inu pocynają Epistoły y Ewangolie o świętych. — Na k. 308 (ark. Cv): Dokofczenio ewanliel y epistoł o Świętych. Ostatnie kart 8: Psalm Dawida S. 50. W takcie lienze drzeworyty starte. — W niedzielę 2. jest na k. 29; na karcie Mv w niedzielę pierwszą po S. Troycy; na ark. Cili: W dzień poświęcenia kościoła lekeja.

Tytek w Czerw. Dworze.

— Toż... W Krakowie MDCXVII (1617). Cum Gratia et Privil. S. R. M. w 16ce, k. 154. Uniw. Warsz.

— Ewangelia Y Epistoły (sic) tak Niedzielne iako y wszystkich Święt, ktore w Kościele Kátholickim, według Rzymkiego porządku przez cały rok czytają. Przez D. Iacvba Wuyka Societatis Iesv, przełożone. Przydane są y Modlitwy Kościelne na każdą Niedzielę y na każde Święto. W Krakowie, Cum Gratia & Priuil: S. R. M. M.DC.XXVI (1626). [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 12, k. tyt. i k. 163 liczb. (sygn. Cc₁).

Część II ma osobny tytuł:

Ewangelia Y Epistoły, na dni Postne powszednie, y na niektore inne Święt, w pierwszej Postylce opuszczone. Przez

D. Iacvba Wuyka Societatis Iesv, przełożone. Przydane są y Modlitwy Kościelne na Święt y dni powszednie. W Krakowie, Cum Gratia & Priuil: S. R. M. M.DC.XXVI (1626). [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 12ce, k. tyt. i k. 95 nlb. (sygn. H₁₂).

Na odwrocie oba części mała rycinka przedstawiająca narzędsia Męki Pańskiej i cytaty z Filip. 2.

W tej edycji sygnatury rozłożone są w nast. sposób: W części I B pod *pod*; C pod *nic*; D pod *iz*; E pod *czy*; F pod *wi*; H pod *dz*; J pod *zał*. — W części II B pod *zas*; C pod *ego*; D pod *ali*; E pod *li re*.

Zaczyna się część I od Niedzieli I adwentu (lekeja z listu Pawła św. i ewang. z Lukasa rozdział 21), po czym idą lekeje i ewang. na dalsze niedziele i święta aż do Niedzieli dwudziestej po świętkach. Po każdej lekeji i ewangelii dodana krótka Modlitwa. Na k. 107 recto w połowie strony kwadrat z literami IHS wśród płomyków.

Od k. 108 verso: Ewangelia i Epistoły na święta przedniejsze... (zaczyna się od święta św. Andrzeja, Mikołaja, poczęcia P. Marii, Tomasa apost., Agnieszki... itd. aż święta Ww. Św., Marcina, Katarzyny). — Na k. 153 verso: W dzień poświęcenia kościoła lekeja. — Na k. 154 verso: Dokofczenio.

Część II obejmuje Ewangelia y Epistoły, na Post czterdziestodniowy, abo na Post Wielki. Rozpoczyna ją lekeja i ewang. w dzień Popielca (k. 1 recto)... wreszcie zaś: Wielka sobota (na k. H₁). — Kończą zaś: Lekeja na dzień św. Anioła stróża, na dzień Zaduszny, na dzień Kasimierza wyznawcy, w dzień przeniesienia św. Wacława, w dzień św. Floriana, św. Jacka, przeniesienia św. Stanisława. Na ostatniej karcie u dołu: Koniec. Jagiell.

— Ewangelia y Epistoły na dni postne powszednie, y na niektóre inne święta w pierwszej Postylce opuszczone, przez D. Jakuba Wuyka S. J. przełożone. Przydane są y modlitwy kościelne na święta i dni powszednie. W Krakowie w Drukarni Andrzej Piotrkowczyka. 1636. w 12ce, str. 192 (sygn. H₁₂).

Jocher 4401 za Dziennikiem Wileń. 1819 t. II 559.

Zapewne wysła także w tym samym czasie część I (na niedziele i święta), bo obie części razem wydawane — ale egzemplarz części I nie jest mi znany.

— Ewangelia y Epistoły, tak Niedzielne iako y wszystkich Święt, które...

przez cały rok czytają. Sandomierz druk. Jez. 1637. w 12ce.

Tak podaje Katalog bibl. Kijowskiej pod nr. 14760. — Ale to edycja wątpliwa. W Sandomierzu istniała druk. jezuitcka dopiero w latach 1716—70. Znany jest przedruk sandomierski z r. 1764.

— Toż... tak niedzielne iako y wszystkich święt... W Krakowie, W Druk: Wdowy y Dziedz: Andrzej Piotrk: Typ. K. I. M. R. 1651. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 12ce, k. tyt., k. 154 liczb.

Część II. w 12ce, k. tyt. i k. 96 nlb. i k. 18.

Na odwr. k. tyt. drzeworyt z narzędsiami męki.

W części I idą lekeje i ewang. do k. 108: Na Niedzielę I—XXIV po świętkach. — Od k. 108: Na święta przedniejsze. Na k. 108 wąska ozdoba spiczasta.

Arkusze znaczone: B pod *od*, C pod *a*, D pod *izb*, E pod *cz*, F pod *w*, H pod *dz*, I pod *az*, K pod *y*, N pod *ac*.

Część II obejmuje Ewangelia i epistoły na post 40-dniowy. Nadpis nad kartami: Na post Wielki. — Idą do H₁. — Na k. H₁ jest: Na dzień św. Kasimierza, św. Wacława, św. Floriana, św. Jacka, św. Stanisława — a więc tak, jak w wydaniu z r. 1626.

Po czym dodany bez osobn. k. tytułowej: Praydatek Lekeiy y Ewangeliy święt uroczystych, Passyey Wielkopiętkowey, y nauki Chrześcíańskiej Kátholickiey początków (k. nlb. 18).

W tym „Przydatku“ są lekeje i epistoły w dzień św. Józefa, św. Anny, na dzień pogrzebu umarłego. — Polem: Passya Świętego Jana... w Wielki Piątek. — Wreszcie: Nauki Chrześcianańskiej Kátholickiey Rzymakiey, początki... z rozkazania Ich MM. Księży Biskupow na Synodach... (Są to Ojczy nasz, Pozdr., Skład apost., Przykazania, Spowiedź powszechna i akty skruchy).

Arkusze II części znaczone są: B pod *za*, D pod *rzez*, E pod *ec*, F pod *y*, G pod *bli*, H pod *ie*.

Wisłocki w Roczniku dla archeologów 1870 str. 205.

Jagiell. (brak. k. tyt. i końca) — Ossol.

— Toż... tak Niedzielne iako y wszystkich Święt, ktore... Cum Gratia et Privil. S. R. M. w Krakowie w Drukarni Dziedzicow Andrzeja Piotrkowczyka K. J. M. Typ. 1665. w 12ce, k. 154 liczb. (sygn. A—Cc₂).

Wisłocki w Roczn. dla arch. 1870 str. 205.

Zdaje się, że część II wysła dopiero w paru lat później pt.:

Ewangelia y Epistoły na dni postne... w Krakowie w Drukarni Stanisława Piotrkowczyka Typ. I. K. M. Roku P. 1672. w 12ce, k. 53 nlb.

Bawor. (cz. I) — Ossol. (cz. II) — Uniw. Warsz.

— Ewangelia y Epistoły na Niedziele także na Święta uroczyste, ktore w Kościele Kátholickim według sporządzenia Rzymkiego, na cały Rok czytają z Figurami Tajemnic Pana Chrystusowych. Wszystkim Prawowiernym Duchownym y Świeckim, ku nauce zbawiennej wielce pożyteczne y potrzebne. Z dokładu (sic) artykułow y aktow do wiary naypotrzebniejszych. Cum Gratia et Privil. S. R. M. W Krakowie, w Drukarni Mikołaja Alexandra Schedla. I. K. M. Typografa R. P. 1685. w 12ce, str. 352.

Z rycinami w tekście.

Bawor. — Uniw. Warsz.

— Ewangelia y Epistoły, tak niedzielne iako y wszystkich święt, ktore w Kościele Kátholickim, według Rzymkiego porządku przez cały rok czytają. Przez D. Jakuba Wuyka Societatis Jesu, przełożone. Przydane są y Modlitwy Kościelne na każdą niedzielę, y na każde święto. Cum Gratia et Priuil. S. R. M. w Krakowie w Drukarni Akademickiey. Roku Pańskiego 1689. w 12ce, k. tyt. i k. 155 lb. (ostatnia nlb.).

Od k. 108 idą ewang.: Na święta przedniejsze. — Na karcie ostatniej nieliczonej jest Ewangelia Mattheusza S. — Arkusze znaczone: B między *e* a *p*, C pod *ic*, D pod *by*, E pod *:*, F pod *w*, H pod *zd*, I pod *m*, L pod *ni*, S pod *p*, V pod *an*, X pod *a*.

Część II wysła w trzy lata później pt.:

Ewangelia, Y Epistoły, Na dni Postne powszednie, y na niektore inne Święta... Przez D. Jakuba Wuyka Societatis Jezv... W Krakowie, W Drukarni Akademickiey Roku P. 1692. w 12ce, k. 114 nlb. (sygn. A—K₆).

Kończą: Nauki chrześc. początki. — W egz. Jagiell. dopisano ewangelia: Na dzień św. Ignacego, Franc. Borg., męczenników japońskich, Alojzego Gonzagi.

Jocher 4401 b.

Bawor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Ewangelie y Epistoły tak Nie-dzielne iako y wszystkich świąt, które w kościele Katholickim według Rzym-skiego porządku przez cały rok czytają, z przydatkiem nowym na niektóre święta Królestwa Polskiego y W. X. L. w rozmaitych Zakonach; także na po-grzeby y o Męce Pana naszego: Przez X. Jakuba Wuyka Societatis Jesu prze-łożone, Przydane są y Modlitwy Ko-ścielne na każdą Niedzielę, y na każde święto. w Wilnie, w Drukarni Akade-mickiej Soc. Jesu R. P. 1713. Część I. w 8ce, str. 343. — Część II. str. 122 i Rejestr.

Od str. 343 osobny tytuł: Ewangelie na dni postne powszednie... Przydane są y mol-ditwy kościelne na dni powszednie. A te-ras znów przedrukowane. W Wilnie w drukarni Akademickiej Societatis Jesu Roku Pańskiego 1713. Dalej nowe stron-nicowanie od 1—122 i k. 5 nlb. rejestr. Ark. B stoi pod *ie*, C pod *ot*, D pod *y*, E pod *so*, F pod *ie*, G pod *do*.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Toż... w Krakowie w drukarni Akademickiej 1713. w 12ce, str. 269.

Ewang. i epist. na dni postne idą od str. 166 z osobnym tytułem.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż... w Kaliszu, w Drukarni Coll. Soc. Jesu. 1734. w 12ce, str. 282 i k. 4 nlb. Uniw. Warsz.

— Toż... w Lublinie 1758. w 12ce. Uniw. Wileń.

— Toż... we Lwowie 1760. w 12ce.

— Toż... w Kaliszu 1763. w 12ce. Jocher 6474 s.

— Ewangelie y Epistoły Tak nie-dzielne y na cały post, jako y wszytkich świąt. Które w kościele katolickim, według rzymskiego porządku przez cały rok czytają. Przez X. Jakuba Wuyka Societatis Jesu. Przełożone. Przydane są których nie było w starych Lekcy y Ewangelie na wielu Świętych. Także Ewangelii na święta różne w pospolitości według mszału Rzymskiego. w San-domierzu Drukarni JKM. Collegii Soc. Jesu Roku Pańskiego 1764. w 12ce, str. 432 i 5 nlb. (Rejestr). Ossol.

— Toż... Wilno. 1765. w 12ce.

— Ewangelie y Epistoły, Tak Nie-dzielne, iako y wszystkich Świąt, Które

w Kościele Katolickim, według Rzym-skiego porządku, przez cały rok czy-tają. Przez X. Jakuba Wuyka Societatis Jesu. Przełożone. Przydane są, których nie było w starych, Lekcy y Ewan-gelie, na wielu Świętych Także Ewan-gelie na Święta różne w pospolitości: według Mszału Rzymskiego. w Pozna-niu, w Drukarni J. K. M. Coll. Soc. Jesu Roku Pańskiego 1767. w 12ce, str. 300. Raczyń.

— Ewangelie na Niedziele y wszytkie Święta które w Kościele Katolickim według Rzymskiego porządku przez cały rok czytane bywają. Z przydat-kiem nowym na niektóre święta Kró-lestwa Polskiego y W. X. Litt. przez W. X. Jakuba Wuyka Societ. Jesu przełożone. w Wilnie w Druk. przy Akademii R. 1787. w 12ce, str. 269 i k. 10 (Reg.).

Jocher 4400 d.

— Toż... na Święta i Niedziele. W Poczajowie 1790. w 12ce.

Trębicki w Bibl. Warszawskiej 1841 III 578. Ewangelie i epistoły... były niewątpliwie najpopularniejszym, najczęściej wydań posiadającym dziełkiem Wujka. Zapewne było też więcej wydań, aniżeli ja znam, ale egzemplarze ich albo się nie docho-wały, albo pozostały dotąd w ukryciu. — Jeszcze w wieku XIX było to dziełko kilkakrotnie przedrukowane. O tych now-szych wydaniach ob. Bibl. w. XIX w t. V 176 oras w t. VII 261. — Ostatni prze-druk z r. 1904.

— Figury y Modlitwy o umęcze-nieniu (1575)... ob. t. XVI 214.

— Iudicium Albo Rozsądek niekt-rych Katholików o Confessiey Sędomier-skiej, Roku 1570 wydanej. W którym się fałszy y błędy tej to Confessiey poprostu pokazuia, a prawdę jednego Powszechnego Kościoła Rzymskiego samą się broni. Ad Tit. I. Wyznawiają, żeby Pana Bogą znali, ale się go prząvczynkami: bo są brzydkimi y nie-wiernymi, y ku wszelkiemu vczynkowi dobremu niesposobni. Esaias 3. Grzech swoy iako Sodomą ogłaszali, a nie taili go. Biada duszy ich abowiem oddane im będą ich złe rzeczy. [Na końcu:] W Krakowie W Drukarni Mikołajá Szarffenbergerá, Roku Pańskiego 1570.

w 8ce, k. tyt. i k. 14 nlb., k. 264 lb., k. 24 nlb. (sygn. a—b, i A—Nn₂).

Na odwr. k. tyt. trzy cytaty z N. i St. Test.

Dedykacja: Zygmuntowi Augustowi (na 10 k.) podpisana: Niektórzy Katholików... Wy-chwała „starszych“ (tj. praołków), którzy działali kaptury i konfed. przeciw nie-przyjaciółom Kościoła. Dzisiaj są rozumy, nauki, dowcipy i krasomiotwa u Polaków większe i ważniejsze, starą grubość od-rzuciliśmy — ale co do Kościoła musimy, jako mówią, pierze opuścić. Siła sprosznych błędów się szerzy; bogactwa nasze głód ubogich ludzi przyniosły. Uderza na „Con-fessaj“, która luterskie, hugonockie i sawaj-carskie błędy w sobie nawiera; ośmielono się tę Konf. pod imieniem króla do druku podać. Upomina króla, aby bronił Kościoła a katolików od wymysłów i potwarzy. — Po czym idzie na 4 k. spis artykułów, które w sobie te książki zamykają.

Judicium jest polemicznym dziełem przeciw „Confessji“ sandomierskiej, o której obacz w t. XIV 354 (wydania z r. 1570 i 1574). Polemika ma formę dialogu. Najprzód wypowiadają pewne zdania „Confessio-nistae“ — potem replikują im „Catholici“.

Tekst dzieła jest podzielony na artykuły odpowiadające artykułom Konfessji. Tak-ich artykułów jest XXX. Mówi w nich kolejno o niezgodzie różnowierców, o uchwa-łach soboru tryd., o Piśmie św. i prawd. słowie bożym, o Bogu i obrazach jego, o chwale bożej przez pośrednika tj. Chry-stusa, o upadku wolnej woli, o świętych, o pokusie i usprawiedliwieniu, o dobrych uczynkach, o Kościele i sługach jego (na k. 145 o mnichach), o chrście, mszy, wie-czerzy, o modlitwach i śpiewach w języku polskim (godzinki), o postach, o kate-chizmie, o modlitwach za zmarłe, o czyśćcu, o ceremoniach, o dobrach kościelnych, o stanie bezmałżeństwa, o swierchności. Na końcu dodane trzy dodatki: O wie-czerzy pańskiej (wedle konf. luterackiej). — O sakr. stoła (wedle Kalwina i Bezy). — Dekrety konc. trydenckiego (o świętości stoła pańskiego). W ten sposób objął naj-ważniejsze kwestie sporne między kato-likami a różnowiercami. Jedności kato-lickiej na soborze tryd. przeciwstawią ciągle niezgodę między sektami różnowierczymi i wykazuje, że konsens sand. niezgody tej nie usunął. Cała książka jest pełna triumfu z powodu osiągniętej na soborze tryd. zgody, co zapewnia Kościołowi katol. ogromną wyższość nad sporami po prze-ciwnej stronie.

Polemizuje z lutrami i kalwinami; dzieła Lutra cytuje dość często; argumentami jego są cytaty z Pisma i dawnych pisarzy kościelnych. W ogóle jednak nie prze-ciąga swych polemiki cytatai, lecz stara się pisać jasno, prosto, pięknym i czy-

stym językiem, tak aby był powszechnie zrozumiały. Książka nie awraca się do teologów, jak Conf. Honjusza, lecz do ogółu czytelników.

Kończy polemiką przeciw Wicczersy saskiej i Wicczersy wedle Kalwina i Bezy (k. 262); po czym idzie kanon sob. tryd. o stole pańskim Na ostatnich kartach obszerny Rejestr przedniejszych rzeczy.

Książka wyszła na życzenie arcyb. Karn-kowskiego, a pieniądze na jej druk do-starczył nuncjusz Wincenty Portico.

Oloff Beyträge I 260, II 206. — Baudtkie Hist. druk. K. P. I 174. — Maciejowski Piśmienn. III 12. — Jocher 3084. — Ko-pera Spis druków nr 813.

Lubowicz Naczało str. 200. — Halecki Zgoda - sandom. (1915) str. 181 i passim.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Czapsk. — Czarstor. — Czertwert. — Dzied. Włoda. — Dzięków — Jagiell. — Ossol. — Semin. płockie — Semin. warsz. — Uniw. Lwow. — Warsz. powss.

— Maluczki Katechizm Kościoła powszechnego albo Nauka krześcijań-skiej pobożności przez D. Piotra Kan-nizjusza (w Krakowie, Siebeneycher 1570)... ob. t. XIV 44.

Dedyk. Annie Jagiellonce. — Na końcu mol-dlitwy pióra Wujka.

Maciejowski III 436 (z bibl. Kórn.). — Nie podaje tego jednak Piekarski w Katalogu Kórnik(?).

— O Kościele Pana Chrystusowym prawdziwym, rozprawa státeczna á do-wodna. Z odpowiedzią na Dowody prze-ciwne Pana Jákuabá Niemoiewskiego. Napisána przez Professory w Collegium Poznańskim Societatis Iesv. 1. Tim: 3. Kościół Boży iest dom Bogá żywego, filar y grunt prawdy. W Poznaniu W Drukarni Jána Wolrhábá, Roku Pańskiego. 1580. w 8ce, k. tyt. i k. 15 nlb., str. 206 lb.

Na odwr. karty tyt. herb Łódzia i 4-wiersz polski. — Dedykacja: Andrzejowi Opalen-skiemu marsz. koronnemu. Tutaj mówi, że część pierwszą tego dzieła (a więc „Dialysis“) dedykował biskupowi poznańsk., a wtórą jemu przysłał. Prosi go o opiekę i wyławia jego przysięgi. Dan w Coll. poznań. w dzień św. Marcina 1580. Podpi-sani: Professorowie Coll.

Następuje przedmowa do czytelnika (na str. 11 nlb.). Mówi, że w książce tej od-pisuje na „Collacyę“ Niemoiewskiego i po-wołuje się na swoje dzieło o czyśćcu.

Dzieli się to pismo Wujka na trzy części. Pierwsza (od str. 1—58) omawia kwestię o uznaniu prawdziwego Kościoła Pana

Chrystusowego (a więc: co to jest kościół? iż kacerze przywłaszczają sobie kościół itp., po dowody odesła często do swej Postylli). — Od str. 59—136 w Części wtorej odpiera argumenta Niemojewskiego (na str. 89 o pomęczeniu katolików w Anglii). — Od str. 136 idzie Część trzecia, zawierająca wywód, że zbory kalwińskie, luterskie i nowokraczońskie nie są prawdziwym kościołem Chrystusowym. Wykazuje, że zbory te nie mogą się wykazać cudami, że mają nowe rytuały itp. — Od str. 188: Zamknięcie z upomnieniem do czytelnika, a na str. 191: Ku Panu Niemojewskiemu (sic) i temu, który jest przeciwny Kościoła powsz. wierze wiernie a zdrowe upomnienie.

I w tym upomnieniu odesła „czytacza” „do Postylli polskiej od iednego z naszych wydanej”. Dajże miły Boże, aby ci, którzy się obłądzą, uznali prawdę świata.

Oloff Beitrage I 202. — Jocher 5357. — Maciejowski Piśmienn. III 435. — Wierzbowski Bibl. I 388. — Piekarski Katalog kón. nr 1609. — Wojciechowska Z dziejów książki str. 174.

Akad. — Bawor. (Czarn.) — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Kapit. guiezn. — Kórnik — Krasin. — Ossol. — Pawlik. — Raczyń. — Uniw. Warsz. — Warsz. powsz.

— Officium abo godziny Błogosławioney Panny Mariey.. (I wydanie). 1596(?). w 12ce(?).

Oloff Boyträge I 260 i II 206. — Cytuje Karnkowski w przedmowie do Biblii z r. 1599. — Possewin Apparatus sacerdotum I 394.

Exemplarz I wyd. dziś nie znany.

— Officium Abo Godziny Błogosławioney (sic) Panny Mariey. Nie dawno reformowane, Y Z rozkazania Piusa Papieża piątego wydane. A Przez D. Iakvba Wvyka, Theologá Societatis Iesv, przełożone, y znowu z pilnością przeyrzane, y do druku dane. Z dozwoleńiem Stárszych. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. Roku Pańskiego, 1598. [Tytuł w podwójnych liniach]. [Na końcu:] W Krakowie, W Drukarniey Andrzeia Piotrkowczyka, 1598. w 12ce, k. tyt. i k. 14 nlb., str. 661 i str. 3 nlb. (registr).

Na odwr. k. tyt.: Summa ustawy y odpustów... Piusa V.

Na pierwszych 14 k. nlb. wiadomości o Roku i częściach jego, kalendarz i summa nauki chrześc. (Wyznanie wiary, Ojciec nasz, 10 przykazań itp.). Po czym: Początek św. Ewangelii według Jana.

Officium dzieli się na kilka części, porożdzianych od siebie tytułami drukowanymi czerwono i ozdobionymi owalnymi drzeworytami, przedstawiającymi sceny biblijne. Od str. 1 idą: Godziny P. Mariey. Ktore mawiają ode dnia po Gromnicach aż do niesporu soboty przed pierwszą niedzielą Adwentu... na jutrznią. (Są to modlitwy, psalmy, hymny, antyfony etc. Wśród nich kilka wierszowanych np. Zdrowaś gwiando morska... Pamiętaj zbawienia sprawco..., Wspomnij o sprawco zbawienia... etc. Zapewne i te wierszowane pieśni przekładał Wujek; grzeszą one wielką nieudolnością przekładu, widocznie wierszem nie władał tak jak prozą).

Od str. 243 idzie: Officium abo obchod za umarłe. (Są to psalmy, lekcje, antyfony...). Od str. 315: Pieśni stopniow... (Są to psalmy i modlitwy). — Od str. 333: Siedm psalmow z litaniami. — Od str. 366: Modlitwy i próśby. — Od str. 383: Officium abo godzinki świętego krzyża. — Od str. 393: Officium abo godzinki o Duchu świętym. — Od str. 402: Modlitwy których na każdy dzień używać możesz. (Jest to obszerny modlitewnik, pełen różnych modlitw, rozmyślań i pieśni. Między innymi jest tu na str. 454 przekład polski Stała Mater, który się zaczyna: Stała pod krzyżem troskliwa Matka z placem ledwie żywa, Gdy Syn aromotnie cierpiał... Na str. 463 modlitwa św. Tomassa, prozą).

W tekście dzieła jest także kilka małych drzeworytów.

Porównaj w t. XXII 308: Godzinki na uroczyste święta (1582).

Surzyński Polska ksiązka 1918 str. 201. — Ka. Krupiński Godzinki o Niep. począciu 1851. — Wierzbowski III 3071.

Czarn. (Bawor.).

— Toż... W Drukarniey Andrzeia Piotrkowczyka. w 12ce, str. 355(?).

W obu znanych egzempl. brak k. tyt.

Tutaj Godziny idą do str. 236. — Officium abo Obchod za umarłe od 237. — Od str. 306: Psalmy. — Od str. 323: Siedm psalmow pokutnych z litaniami. — Od str. 348: Modlitwy.

Jocher 6698, 7033. — Maciejowski Piśm. III 170.

Czartor. (def.) — Jagiell. (def.).

— Officium albo Godziny Błogosławioney Panny Maryey nie dawno reformowane, y z rozkazania Piusa Papieża Piątego wydane. Przez D. Jacuba Wuyka Theologá Societatis Jesu przełożone, y do druku podane. Z dozwoleńiem stárszych. Cum gratia et priuilegio S. R. M. W Krakowie w drukarni

Wdowy y Dziedziców Andrzeja Piotrkow: K. I. M. Typogr. roku p. 1653. w 12ce, k. 12, str. 712 i k. 2 (registr).

Rozpoczyna na k. A.; Summa Ustawy y Odpustow Piusa Piątego Papieża. — Na odwrocie: O roku y częściach jego; Wykład kalendarza; Kalendarz... Po nim: Summa nauki chrześciańskiej... i Początek S. Ewangelii według Janá Świętego. Po czym: Godziny P. Maryey na jutrznią (od str. 1). — Officium abo obchod za umarłe (od str. 225). — Officium abo godzinki Sw. Krzyża. Na jutrznią (od str. 385). — Modlitwy w Święta miesiąca (od str. 573—640). — Modlitwy pospolite o Świętych (str. 640). — Litanie o N. Pannie (str. 708). Dalsze przedruki ob. pod Officium (w t. XXIII 282).

Czarn. (Bawor.) — Jagiell.

— Passia To iest, Historya męki Páná naszego Jesvsa Chrystusá, ze czterzech Ewangelistow krotko zebrána, y na siedm części, y z wykłady swymi rozdzielona Anno Domini M.D.LXXXII. [Tu drzeworyt Chrystusa na krzyżu]. [Na końcu:] Posnaniae, Ex Officina Joannis VVolrabi Anno Domini M.D.LXXXII. Die 22 Octobris, Impensis Excellentiss: D. Adami Pavlini Pobiedziscen: Doctoris Medici Posnaniensis. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. Ad Decennium. (1582). fol., k. tyt. i str. 85.

Tytuł wśród rycin przedstawiających 4 ewangelistów i ludzi sbrojnych. Na odwr. tyt. Chrystus i 2 lotrowie na krzyżu. — Druk gocki.

Wysła jako część Postylli mniejszej (wydanie z r. 1582), ale ma liczbowanie osobne, stąd bywa też katalogowane osobno. Ukazało się sresztą już przy wydaniu Postylli mniejszej z r. 1575 (część III Postylli), ale tam nie miało numeracji osobnej, tylko liczbowanie 470—555.

W wydaniu Postylli mniejszej z r. 1590 i 1596 jest Passia włączona w tekst pod dniem wielkopiątkowym (str. 147—86).

Poprzedza ją przedmowa, po czym idzie 6 opowiadań o przebiegu męki, nawisujących do odpowiednich ustępów ewangelii: Modlitwa w ogrodzie z krwawym potem — Wydanie i pojmanie Pańskie — Sądzenie i zelżywość w domu Kaiphasowym — Wydan Piłatowi i posłan do Heroda — Barabas, biczowanie i skazanie na śmierć — Ukrzyżowanie i siedm słów — Cuda po śmierci. Do tych opowiadań wplecione są też stosownie nauki. W „Zamknięciu” modlitwa.

— Passya, To iest, Historya męki Smierci Páná naszego Jezusá Chry-

stusá, Boga y człowieká prawdziwego: kthorą on dobrowolnie podiać raczył dla zbawienia nászego: ze czterzech Ewangelistow zebrána, y ná dziewięć części, y zwykładem (sic) swoim, rozdzielona... ob. Postilla catholica z r. 1584 (str. 254—315).

Pomimo podobieństwa tytułu jest to utwór całkiem odmienny od Passji włączonej do Postylli mniejszej, opisanej powyżej.

W przedmowie polemizuje z herezykami, którzy w W. Piątek stroją zapusty, od poranku biesiady sprawiają, a mięsem i winem się napełniający chiełoczą — podczas gdy u nas chrześcijan ludzie ówczą się w modlitwie i czujnościach.

„Passya” składa się z 9 rozmyślań (raczej „kazań” na nast. tematy: przedanie Chrystusa — modlitwa w ogrodzie — pojmanie — Annasa i Kajfassa — Piłat i Herod — biczowanie — ukrzyżowanie — siedem słów — pogrzeb. Przewodnią myślą tych rozmyślań nad męką Chrystusa jest gloryfikacja jego cnót i wezwanie do ich naśladowania. Od czasu do czasu trafiają się ustępy polemiczne z herezykami, ale są rzadkie w porównaniu do Postylli. Nie ma też tych ciągłych odwołań się do „doktorów” i pisarzy kościelnych, w które obfituje Postylla. W „zamknięciu” modlitwa do Boga, „abyśmy się tą męką ku dobremu wabudzić i od złego pohamować i w przeciwnościach cieszyć się ją (sic) mogli”.

Leleweł Bibl. ks. I 124—6. — Jocher 6025. — Maciejowski Piśm. III 430. — Wierzbowski Bibl. I 428.

Jagiell. — Pusłowski — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Postilla Catholica. to iesth Kazania ná każdą Niedzielę, y ná każde święto przez cały Rok, według wykładu samego prawdziwego KOŚciola SWiętego POWszechnego: dla pospolitego Człowieká, teras nowo á prosto ięzykiem Polskim napisána. [Tu ozdobniki]. Przez Doktorá Já kubá Wuyká z Wągrowcá, Theologa zebránia P. Jezusowego. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. W Krakowie. Máttheus Siebeneycher. 1573. [Tytuł na tablicy, pomieszczonej w środku karty tytułowej. Dookoła sceny ze Starego Testamentu. Dołem w kole król na tronie, przyjmuje z rąk dygnitarzy koronę]. [Na końcu sygnet drukarza:] Drukowano W Krakowie v Máttheuszá Siebeneycherá Roku od nárózenia Pańskiego. 1573. fol., k. tyt.,

k. 16 nlb. (przedmowy i spisy rzeczy),
k. 1 (tyt. I części), str. 849 lb. i k. 3 nlb.
(sygnatura: A—C oraz Cecca).

Druk gocki, prócz dwóch dedykacji (druk kurywą).

Na odwr. k. tyt. Orsel z liliami i epigramat łac.: Ad Aquilam regiam et Lillia gallica. — Dedykacja: Henrico electo regi Poloniae, datow.: Posnaniae e novo Collegio S. J. die S. Andreae 1573. Mówi tu, że oddaje Henrykowi conciones cath. lingua populari conscriptas diu a multis desideratas.

Następnie przypis do bisk. poznań. Adama Konarskiego. Mówi tu, że ludzie wolę teraz Postille lub leda książki w domu czytać niż kasnodzieja w kościele słuchać. Jest to słym, bo wesoło w swyczaj, iż każdy pisze wedle główki swojej, stąd mnoży się kaccerstw i błędów. Pełno też katechizmów, modlitw i traktatów kaccerkich językiem polskim; nadto są postylle, które odwołują nie tylko prostych, ale i ryceerskich ludzi od wiary katol. Zwłaszcza Rejowa „która dla gładkości mowy języka polskiego gorę otrzymała“. Co widząc, że śladnej Postylle katolickiej polskim językiem nie było dotychczas, tę wydaje. Do tego namówił go nieboszczyk ks. Jan Leopolda kasn. krak. Zebrał więc tu kasania, które po części w Pułtowsku, po części w Posnaniu miewał, i spisał je naprędce, oddając pastersowi Kościoła Bożego. Dat. we czwartek po św. Katarzynie (koniec listopada).

W przedmowie „Do czytelnika“ (na 8 str. nlb.) uderza gwałtownie na odszczepieńców, podnosząc, że różnią się sami między sobą (Luter, Kalwin, Serwet, nowokraceniec, trójbożanin) i wyliczając ważniejsze punkty, w jakich się różnią (wieczorna pańska, wzywianie świętych, masa, komunja pod 2 postaciami, posty, obrazy, chrzest, Trójca). Wskazuje, że to wszystko są stare herezje, które już najstarsi doktorzy kościoła dawno zwalczały. — Wynaję, że kilka kazań przelożył z św. Augustyna, Cyryla, Chryzostoma, Bernata — a dużo koryzystał z nowych kasnodziej katolickich, głównie z Jana Ferussa. — Na nast. 2 stronach podaje registr świętych doktorów, których się trzymał (głównie Augustyn, Bazyli, Beda, Bernard, Grzegorz Nazj., Hieronim, J. Chryz., J. Damasceń, Teodoretus, Tertulian) oraz Registr autorów nowych katolickich. (M. i. Lipoman, Hosius, Staphylus, Kromer... i Rudolf Agricola!).

Na k. C—C₂: Argumenta to jest połączenie spraw każdej ewang. (spis kazań wraz z argumentami tj. mottami z Pisma św.). — Na odwr. k. C₃: Do tego co czytać będzie... Stan. Grochowski (wierszyk ku pochwałę dzieła).

Wreszcie na 1 k. tytuł I części (wśród szerokiej osłób drukarskich): Postylle część Pierwsza od Aduentu aż do świętej Trojcy...

Na str. 458 rozpoczyna się druga część z osobnym tytułem (w ramie z osłób druk.): Postylle Część Wtóra, od Trojcy Świętej aż do Aduentu...

Na str. 849: Typograph od Czytelnika Łaskawego. Tu go uprzedza, iż wydaje na razie dwie części gotowe, a „część trzecią, która ma w sobie odświętne kasania, co rychlej też gotować będziemy“.

Dalej idzie na dwóch kartach nlb. (sygn. Cecca) dłuższy wiersz Stan. Grochowskiego. Narzeka na herezje szerzące się w Polsce, wywołane przez diabła (diabeł doktory z niewiast czyni biblią im dawszą, chłop też cap za drugą od rzemiosła wstawszą, drugich diabeł wrócił z Rakowa i maćmają, że są apostołami — fałsz ich i błąd wyjawia ta księga). Przedruk tego wiersza jest w dziełach Grochowskiego. — Na ostatniej kartce sygnet z cyframi M. S. pod drzewem dębowym. (Obacz repr. w dziele Sygnety druk. I nr 22). Dzieło osdobione pięknymi inicjałami i rycinami scen z Pisma św. Są one w trzech wielkościach: małe (6 × 5 cm), średnie (8 × 9 1/2 cm) i duże (10 1/2 × 14 cm). Te ostatnie na str. 1, 12, 39, 277, 288, 308, 313, 340, 353, 398, 419, 499, 628, 818. Na niektórych podany rok 1539. Na rycinie na str. 1 (wjazd na osiołku) leży na śniegu maleńka łopata z literą S (jest to monogram snanego niem. rytownika Schouffina).

Postylla Wujka z r. 1578 jest dziełem apologetycznym i polemicznym, wymierzonym przeciw głównym herezjom szerzącym się w ówczesnej Polsce, a mianowicie przeciw luteranizmowi, kalwinizmowi i antytrynitaryzmowi — we wszystkich ich odcieniach. Forma „kazań“ i postylli jest na to użyta, aby bronić głównych dogmatów wysnania katolickiego krytykowanych i odrzucanych przez dysydentów oraz atakować ich artykuły wiary. Wujek i w przedmowie i w tekście dzieła podkreśla, że słuchanie kazań mniej dziś dsiada niż książka. Na str. 576 rozbiera bliżej, czemu dziś słuchanie kazań mało buduje, i wylicza przyczyny małej skuteczności kazań (m. i. pochlebianie mocarzom świata i gorzące życie kasnodziejów). Totż dzieło swe przeznaczca do czytania przez wiernych, choć nadał mu charakter postylli.

Zgodnie z tym celem wszystkie kasania mają charakter polemicko-dogmatyczny. Kwestie etyczne są przez niego dotykane nader rzadko (i tylko ubocznie, np. na str. 178 o łańcach jako o przyczynie wszystkiego złego, na str. 204 i 247 o obywatwie i sbytkach przy stole, na str. 522 o sbytnich bogactwach, na str. 781 o pochlebach, nieustannie o strojach i bar-

wiczkach białych głów str. 523, 699, 827 itp.). — Kwestii politycznych i społecznych nie dotyka nigdzie. Za to z całym zapalem obszernie i po kilkakroć omawia kwestie dogmatyczne, kwestie kultu i organizacji kościelnej: o ceremoniach i procesjach (str. 489, 492), o cudach (27), o sakonach (84), o tłumaczeniu Pisma św. i o znaczeniu tradycji (str. 114), o spowiedni i komunii (str. 293, 326, 499), o chrzcie dsiatek (403), o odpustach i pielgrzymkach (435), o celibacie (792), o obrazach św., o postach (180, 203), o znaczeniu spornych ustępów w Piśmie św. (na początku było słowo 52, 165) itp. itp.

Powołuje się głównie na powagę „doktorów Kościoła“ i cytuje całe kasania i ustępy z pism św. Augustyna (str. 66—9 o prawym bóstwie Syna i Ducha), Jana Chryzostoma (300, 471, 847), Jana Damasceńca (305), św. Ambrożego (301—3). Rządziej cytuje nowszych pisarzy katolickich Garretusa, Canisjusa, Staflusa itp. Kilkakrotnie odwołuje się do uchwał soboru trydenckiego (str. 122, 504).

Całe dzieło przepelnione jest atakami polemicznymi na odszczepieńców. Cytuje często i awalca pisma Lutera, którego całe wydanie kilkutomowe ma przed sobą — np. na str. 539, 544, 610. Raz wspomina s uraganem Vergeriusa, str. 806. — Rządziej cytuje Kalwina, np. na str. 532 i Melanchtona (str. 327). Bardso często polemizuje z antytrynitaryzmem, choć ich głównych ówczesnych przedstawicieli po nazwisku nigdzie nie wspomina. Z literatury polskiej nieustannie cytuje i jak najostrzej potępia Postyllę Reja (ale o innych jego dziełach nie pisze), np. na str. 76, 129, 203, 234, 349, 392, 395, 405, 414, 435, 489, 530, 590, 716, 814, itp. Widośnie Postylla Wujka jest wywołana Postyllą Rejową i ma jej przeciwdziałać. Nie szczędzi Rejowi nawet sarsutów ad hominem: nazywa go fałszerszem słowa bożego, nieoboznym wykretnikiem, pełnym wymysłów esnatańskich itp. Na str. 333 pisze o nim: „Bo jako ten pismo ma wykladać, który go się jako żyw nie uczył? Który swe lata w żarciech i karciech, w dworstwie, w asydatwie, w kunićkach a w rymowaniu strawił?“

W ogóle przedwinków Kościoła traktuje s całą sactętością, przedstawiając jako kłamców, oszustów, samoszatatów (samosateniani!), osienków itp. Waywa też władzę, aby ich tępila i smucila do uznania jedynej prawdziwej wiary. Są oni gorsi niż Zydowie (str. 465, 504); są bluźniercami Majestatu Bożego (str. 710). Złodsiejem i lotrem jest, kto s papietem nie trzyma (str. 563). Mają być siłą przypędzani do Kościoła: niechaj ich s wierzechu potręba przycisnąć,

to potem z tego wola wyrośnie. Prsyppędź, niech wchodzą (str. 546, str. 150).

Obroń „Postylli“ Reja tak silnie tutaj satakowanej podjął Grzegorz s Żarnowca (ob.) w r. 1534. — Obacz t. XVII 443 oras Brückner Mik. Rej str. 146 i nast. Błędne są powtarzane przez dawniejszych bibliografów wiadomości, jakoby Postylla Wujka wyszła drukiem po raz pierwszy w r. 1567 i jakoby Wujek ogłosił jej przekład na język łaciński w r. 1572. Jedno i drugie fałszywe. Przekład tej Postylli na łaciny był bowiem samiersony, ale kongregacja prowinc. sakonu zabroniła tego (w r. 1576).

Ob. o tej Postylli synody prowinc. z lat 1579—1618, gdzie ją zalecono duchowieństwu.

W liście z r. 1571 donosi Wujek o jej ukończeniu i o censurze Stan. Warsawickiego. (Ob. Sygański Korresp. j. n. str. 313).

Jocher 4442 a i 4443 (t. II 374). — Brown Bibl. str. 432 (mylnie podaje datę 1567) — Wiersbowski Bibl. I 713, II 1489.

Hołowiński Homiletyka 1859 str. 401—8. — Mecherszyński Hist. wymowy II 134—66 (dużo wyjątków). — Pelczar Zarys dziejów kasnod. II (1896) str. 145. — Jougan Homilie polskie 1902 str. 85—112. — Kolbuszewski Postylografia polska 1921 str. 109—132 (rosbiera treść kazań oras omawia stosunek do Ferussa). — Bruchnalski w Encykl. pol. Akad. Umiej. (Liter. piękna II 308). — Załęski Jesuici I 713. — T. Grabowski Skarga 1913 str. 134. — Ks. Knapideki w Encykl. kośc. XXXII 370. — Ka. Kiebl Zastosowania moralne w Postylli Wujka (w „Przeeglądzie Homiletycznym“ III 1923 str. 26—104).

Bawor. — Czaps. (Mus. Nar.) — Dzięk — Jagiell. — Krasid. — Pawlik. — Semin. warsz. — T. P. N. w Pozn. (dwa def.) — Warsz. powss. — Wilanow. — Zamoj.

— Postille catholicney Część Trzecia. W której się zamykają kasania na świętą Panny Máriey, Apostolów, Męcenników y innych Świętych, ktorych świętą kościół zwykł obchodzić przez cały rok. Przydane są y żywoty niektorzych, z pewnych Historii zebrane, Przydana iest, y Pássia, to iest Historia męki Pana Zbáwióciela nášzego, Przez Doctorá Jákuhá Wuyká z Wagrowcá Theologa Societatis Iezv. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. W Krakowie. Máttheus Siebeneycher 1575. fol., k. 6 nlb., str. 575.

Dedyk. Annie krolewnie Jej Mił. polskiej, W. Xięćnie litawskiej itp., datow. w Posnaniu we wtorek przed św. Janem 1575.

Dziękuję jej tutaj za staranie pilne, aby ta trzecia część o rychłej wyjść mogła. — Po czym aprobata Jac. Jakuba Uchańskiego, dat. Cracoviae non. Maji 1574. — Dalej idą Argumenta albo Summariusse (k. 3) i na k. 1 Conf. fidei św. Baz. i cytaty ze św. Ambrożego i Efrema (po łacinie i po polsku).

Rozpoczyna kazanie na dzień św. Andrzeja; potem idą kazania na dzień Mikołaja bisk., poczęcia P. M., Łucji Panny, Tomazsa św., na dzień B. N. (kilka kazań), Szczepana św., Jana św., Młodzianków, Nowego Łata, Trzech Królów itd. itd. aż do dnia Katarzyny świętej. Z polskich świętych uwzględnili tylko dzień św. Wojciecha (kazanie o nawróceniu przodków naszych) oraz św. Stanisława (przykład Biskupa i Pastera prawego). — Kończą: Kazanie na dzień pogrzebu człowieka chrześcijańskiego...

Oprócz swoich kazań włączył tu w tekst kilka pisemek doktorów Kościoła, mianowicie: Króciuchne kazanie Biernata św. na dzień B. N.; Kazanie Augustina o prawym bóstwie i Ducha; św. Augustina Relacya o cudach przez św. Szczepana; Żywot św. Agnieszki od Ambrożego św. napisany; Kazanie Biernata św. o N. P. na dzień wniebowzięcia; Jana Złotoustego kazanie pocieszne dla tych, którym powinowaci albo przyjaciele umierają; jest też jego homilia na dzień św. Łucji.

W tej trzeciej części, mającej również charakter apolog. polemiczny, bierze Wujek asumpt z licznych święt kościelnych, aby walcząc z herezjami; głównie swalca i tutaj Lutra i Kalwina — często atakuje też i tu Postyllę Reja. Pisarzy arikańskich w. XVI nigdzie nie cytuje.

Kazanie na dzień św. Piotra jest dla niego pobudką do obrony zwierzchnictwa papieża. Kazania na dzień święcia św. Jana używa za powód do diatryby przeciw sbytkom, cudzołóstwu i tańcom (tańca nienawidzi, chrześcijanom tańcować nie godzi się, tańcować białejgłowie to stan swój sromocić). — Kazanie na dzień saduszany to walka o modlitwy za umarłych i o wiare w czyściec. — Dzień WW. ŚŚ. to powód do obrony wyznania świętych. — Dzień Ofiar. M. B. to obrona ślubów czystości i zakonów.

Nader rzadko tylko, aby podawał żywot świętego i rozbił go jako pobożny wór (czyni to np. przy św. Marcynie, ale to wyjątek). Na śladnych hagiografów się nie powołuje. Mówiąc o św. Wojciechu i Stanisławie nie cytuje ich Vita; czepie swe wiadomości z Kromera i może z Długosza; ale o tym milczy. Przy św. Wojciechu broni tezy, iż wyznawał to samo, co terazniejszy Kościół; przy św. Stanisławie, iż był „papieżnikiem“ i działał cuda (a heretycy w cuda nie wierzą).

W ogóle o stosunkach polskich rzadko wspomina. Kilkakrotnie uderza na zgodę sądomirską; prosi Boga, aby podczas interregnum 1573 wybrać, który był podobny Chabromu Bolesławowi; wspomina zwyczaj święcenia ziół w Polsce (z okazji Wniebow. M. P.); ale to wszystko wzmianki rzadkie i szczupłe. — Dla ciekawości wspomina, iż opisuje w kasaniu na dzień pogrzebu, jak brachmani pogańscy filozofowie pamiętali o śmierci (te bramani w Indiach, jak to świeżo udowodnia Klinger).

Od str. 478—555 idzie z nowym tytułem: Passia. Historia meki i śmierci P. Jezusowej... (o której ob. wyżej str. 389 pod Passia). Poprzedza ją przedmowa (str. 478—83).

Cała ta część III (a także Passia) ozdobiona są gęsto rycinami mniejszymi i większymi (na str. 584 snak łopaty Scheufina, na innych bywa czasem monogram C. S., np. na str. 540). Ryciny mniejsze są mniej staranne i udane jak większe. Są one zapożyczone z dawniejszego wydawnictwa Siebeneychera (s r. 1539) pt.: Figury y Modlitwy o umęczeniu, o którym obacz t. XVI 214 (unikat w bibl. Bawor.).

Na końcu całego dzieła wydrukowano: Taki jest koniec Trzeciej części Postille Catholickney w której się zamykają kazania na święta Panny Maryey, Apostołów, Męczenników... itd. Przes Doktorą Jakuba Wuyk z Wągrowca Theologa Societatis Jesu. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. W Krakowie Matheus Siebeneycher 1575.

Literaturę o III części Postylli obacz przy opisie I i II części.

Lelewel Bibl. ks. I 124. — Jocher 4442. — Ptańnik Mon. Pol. typogr. str. 72 i 705. — Wiersbowski Bibl. I 341. — Piekarski Katalog kórn. nr 1603. — Bartoszewicz Anna Jagiell. (1882) str. 485.

Akad. — Bibl. w Suchej — Csartor. — Drohob. — Dzików — Kapit. gnieśń. — Kórnik — Ossol. — Uniw. Warsz. — Warsz. powss.

— Postilla Catholica. To iest, Kazania na Ewangelie Niedzielne y Odświętne przez cały rok: według wykładu samego prawdziwego, Kościoła S. powszechnego. Teraz znowu przeeyrzana y poprawiona. Przydane są niektóre nowe Kazania: y Obrona tej Postylle, naprzeciw sprosnyim wykrętom y potwarzom Postylle Kacerskiej y Registr dwoiaki. Przez D. Jakubá Wuyk z Wągrowca, Theologá Societatis Iesv. Cum Gratia & Priuile: S. R. M. W Krakowie, W Drukarni Siebeneycherowej: Roku Páńsk: 1584. [W koło tego tytułu sceny

z Nowego Testamentu z napisami: Annvnciatio-Nativitas-Passio-Resvrrctio. W rogach postacie ewangelistów z napisami: Matthaevs-Marcvs-Lvcas-Ioannes]. fol., k. tyt. i k. 13 nlb., str. 448.

Na odwrocie k. tyt. portret króla Stefana, a pod nim wiersz polski Stan. Grochowskiego, rozpoczynający się: Patrz iako właśnie tę twarz nam conterfetuś... (pochwala Stefana).

Dedyk. królowi Stefanowi, podp. przez Jakuba Wulka z Wągrowca a dat. w Cołozwarze w Siedmigródzkiej alei w dzień Marcina świętego 1583. Mówi o jego zwycięstwach i o zakładaniu kolegiów jezuitickich. Także w siedm. niemi „do któregoś nas tak czterzy lata chętnie posłał“ kolegium i semin. w Kołozwarze on nadał i fundował. Tak samo w Połocku i Rydze i w Derpacie. Wprawdzie nie chce on być panem sumienia nieryjgo i w królestwie wszystkim wolność daje. Ale Wujek gani to i wskazuje, że ewangelikowie sami ani w Witomb., ani w Genewie, ani w Anglii (tu niewiasta jest pania wiary i papieżem Kościoła) wolności takiej nie dają.

Następuje potem na 8 k. „przedmowa do czyt. łask.“ (ta sama co w I wydaniu); dalej list łaciński do autora od Uchańskiego z r. 1574 (z pochwałami dla Postylli) i list Jac. Stanisława Karnkowskiego, dat. Calisii XXV Junii 1584. Wychwala tu działalność jezuitów i opowiada, co sam zrobił dla podniesienia katolicyzmu (seminarium juxta Conc. Trid. placita). Daje też aprobację tej Postylli. Kończą regestr dokt. i autorów (jak w I ed.) i Porządek ewangelii.

Do str. 448 idzie Część I Postylli, po czym następuje cz. II z osobną, ozdobną kartą tytułową:

Postylle Kátholickney ná Niedziele Część Wtora Letnia: od Troyce á. aż do Aduentu. Kthora inż w sobie zamyka powinność każdego człowieka Chrześciańskiego, tak przeciwko Panu Bogu, iako y przeciw bliźniemu swemu. Przez tegosz D. Jakubá Wuyk z Wągrowca, Theologá Societatis Iesv. [Tu ozdobniki]. Cum Gratia & Priuile: S. R. M. W Krakowie, W Drukarni Siebeneycherowej: Roku Páńsk: 1584. [W okół tego tytułu obrazy przedstawiające przyjmowanie sakramentów z napisami: Matri-monivm-Eucharistia-Confirmatio-Baptis-mvs - Poenitentia - Ordo - Extr: Unctio. W części górnej karty w środku Chry-

stus na krzyżu]. fol., k. tyt. i k. 3 nlb., str. 377.

Na odwr. k. tyt. cytaty z ewangelii.

Na pierwszych 8 kartach przedrukowana z poprzedniego wydania dedykacja Adamowi Konarskiemu z Kobelina, biskupowi poz., datow. 1573.

Po str. 377 idzie dalszy tom dzieła, osobno liczbowany, ale tworzący z poprzednim tomem jedną typograficzną całość (co zaznacza wyrażenie „tegosz D. Jakuba Wujka“ użyte na tytule):

Postylle Kátholickney o Świętych Część Pierwsza Ożimnia. W kthorey się zamykają Kazania ná Świętá Panny Máryey, Apostołów, Męczenników, y innych Świętych, których świętá Kościół zwykł obchodzić począwszy od Aduentu, aż do ś. Janá Krzđiđiela. Przez tegosz D. Jakubá Wuyk z Wągrowca, Theologá Societatis Iesv. [Tu ozdobniki]. Cum Gratia & Priuile: S. R. M. W Krakowie, W Drukarni Siebeneycherowej: Roku Páńsk: 1584. [W okół obrazki dewocyjne z napisami: Patriarchae-Apostoli-Confessores-Viduae-Prophetae-Martyres-Virgines-Innocen: Pveri-Soli Deo Gloria. Górą scena koronacji N. Marii Panny]. fol., k. tyt. i k. 14 nlb., str. 514.

Na odwr. k. tyt. cytaty z Pisma św.

Dedykacja: Annie z Bożej Łaski król. polskiej (jak w I wydaniu) na 2 k., datow. w Poznaniu we wtorek przed św. Janem 1575. — Po czym na 1 k. nlb. Confessio fidel. św. Bazyl., oraz wyjątki z św. Ambr. i Efrema (po łacinie i po polsku).

Po str. 242 idzie nieliczbowana karta tyt. z napisem:

Postylle Kátholickney o Świętych Część Wtora Letnia. W kthorey się zawierają Kazania ná Świętá Panny Máryey... obchodzić: począwszy od ś. Janá Krzđiđiela, aż do Aduentu. Przez tegosz... W Krakowie, W Drukarni Siebeneycherowej: Roku Páńsk: 1584. folio.

Część ta idzie od str. 243 do 514, po czym rozpoczyna się z osobnym tytułem:

Apologia, Tho iesth, Obrona Postylle Kátholickney, przediw sprosnyim wykrętom y potwarzom Postylle Heretyckiej, w Krakowie wydany, Roku Páńskiego 1582... Przez tegosz D. Jakubá Wuyk z Wągrowca Theologá Societatis Iesv. fol., k. 2 nlb. i str. 515—

702, wreszcie k. 16 nlb. (dwa rejestry miejsce Pisma św. i przedniejszych rzeczy, odnoszące się do całego dzieła).

Część ostatnią powyższego dzieła tj. Apologię opisałem już powyżej na str. 579, a obecnie podaję uwagi o całości tej drugiej edycji Postylli. Sygnatury idą przez całe dzieło, pomimo że liczbowanie stron tu jest podwójne. Są to mianowicie sygnatury: A—Z, Aa—Zz, Aaa—Iii, a—z, aa—zz, aaa—vvv.

Drnk gocki (tylko przedmowy Uchańskiego i Karnkowskiego kursywa). Są osobne inicjały. Wśród tekstu liczne drzeworyty (11 × 10 1/2 cm), z których jedno podznaczono są cyframi J. A. (Jost Amman), inne np. na str. 318 M. B. — Drzeworyty są inne niż w pierwszym wydaniu (z r. 1573). Obacz o nich Rastawiecki Słownik rytmowników str. 10.

Pod koniec Postylli o świętych tj. od str. 855 drzeworyty przestano już dawać. Nie ma ani jednego w Apologii.

Treść kazań uległa pewnym zmianom w stosunku do tekstu z r. 1573—5. Wprowadził bowiem Wujek dużo zmian stylistycznych, a także poprawiał niektóre ustępy, które były przedmiotem krytyki dysydentów (np. powoływanie się na niektóre apokryfy). Dodał także kilka kazań. Najważniejszym dodatkiem jest wsunięta do I części kazań niedzielnych od str. 253—315 obszerna:

Passya. To iest, Historia męki i smierci Pána naszego Jezusa Chrystusa... (obacz o niej wyżej na str. 589).

Ważnym uzupełnieniem dzieła są dwa dodane na jego końcu na 16 k. nlb. rejestry. Jeden: Registr miejsce Pisma św... drugi: Registr przedniejszych rzeczy. Zestawił tu, gdzie i co mówi w tym dziele o Antychryście, o bogactwach, o Kalwinie, o ewangelikach, o heretykach, o Lutrze i lutrach, o mszy św., o papieżu, o Postylli Rejowej (mówi o niej w stu z górą miejscach), o relikwiach, o sakramentach, o spowiedzi, o wzywaniu św., o sakonach, o Żydach itp. Z pomocą tego rejestru łatwo się zorientować o stanowisku Wujka w każdej kwestii i o jakości jego argumentów.

Literatura przedmiotu jest podana przy pierwszej edycji Postylli. — Nadto Jocher 4443 b. — Muczkowski w Zbiorze drzeworytów 1849. — Piekarski Katalog kór. nr 1604. — Ptaśnik Monum. Pol. typogr. str. 72 i nr 705.

Postylla większa została przedrukowana po raz ostatni w latach 1868—70 (str. 1582 i 1450), o czym ob. Bibl. V 177.

Bawor. — Bened. w Lublinie — Bened. w Nieświeżu — Bernard. w Lwowie — Bibl. w Mogile — Bibl. w Suchoj — Chrept. — Csartor. — Dzied. — Dzików —

Kapit. gnieźn. — Kórnik — Krasin. — Ossol. — Pawlik. — Potockich w Raju — Raczyń. — T. P. N. w Pozn. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Postille Mnieyszey, Część Pierwsza Ożimnia. To Jest Krotkie Kazania, albo Wykłady Świętych Ewangelii, na każdą Niedzielę, y na każde święto, od Adwentu aż do przenaświętszey Troyce. Wedle nauki samey prawdziwey Kościoła S. powszechnego. Dla ubogich Káplanow y Gospodarzow y pospolitego człowieka, teras z nowu s pilnością napisana. Przez D. Jákuba Wuykáz z Wągrowca Theologá zebrania P. Jezusowego. Posnaniae Cum Gratia Et Privilegio S. R. M. Ad decennium. [Na końcu:] Posnaniae Ex Officina Joannis Wolrabi Anno Domini 1579. Impensis Excellentiss. D. Adami Paulini Pobiedziscen: Doctoris Medici Posnaniens. Cum Gratia Et Privilegio S. R. M. Ad decennium. w 4ce, k. 8 i str. 551.

Na odwr. k. tyt. herb Ogończyk i litery L. K. E. P.

Przypis (na 6 k.) Łukaszowi Kościeleckiemu, bisk. poznańskiemu. Tu mówi, że lat temu sześć wydał Postyllę wielką, ale z niej nie wszyscy mogą korzystać, bo jest droga. Dla niektórych wydaje się ona za obszerną. Zresztą już od lat dwóch nie stało egzemplarzy, a drukarz odkłada drugą edycję. Nadto Jakub Uchański i Piotr Myszkowski domagali się napisania krótkiej Postylli, by z niej księżda mogli ludziom czytać na kasanu. Zrobił więc prawie nową Postyllę, mało co biorąc z wielkiej. Pisał tę Postyllę w kolegium poznańskim. Dedyk. datow.: 15 Febr. 1579.

Następuje tekst pierwszej części tej Postylli, ozdobiony kilkudziesięcioma drzeworytami, np. na str. 1, 18, 24, 34, 67, 71, 88, 101, 112, 125, 138, 148, 170, 192, 204, 214, 225, 234, 316 itd. (wylizna je Wojciechowska j. n.).

Część II ma osobny tytuł, osobną dedykację i osobne liczbowanie:

Postille Mnieyszey Część Wtóra L'etnia. To Jest. Krotkie Kazania albo Wykłady Świętych Ewangelii, na każdą Niedzielę, y na każde święto, ode dnia przenaświętszey Troyce aż do Adwentu, wedle nauki samey prawdziwey Kościoła świętego Powszechnego. Dla vbogich Káplanow, y Gospodarzow, y pospolitego człowieka, teraz z nowu

z pilnością napisana. Przez X. Jákubá Wuykáz z Wągrowcá, Theologá Societatis Jesu. Posnaniae. Anno MDLXXX. Cum Gratia et Privilegio S. R. M. Ad decennium. [Na końcu:] Posnaniae Ex Officina Joannis Wolrabi. Anno domini 1580; Impensis Excellentis: D. Adami Paulini Pobiedziscen: Doctoris, Medici Posnaniens: Cvm Gratia et Privilegio S. R. M. Ad decennium. w 4ce, k. 4 nlb., str. 496 i k. 3 (karta z cytatami i rejestr).

Niektóre egzemplarze mają mieć odmienny tytuł, a mianowicie w zakończeniu: ...theologa zebrania P. Jezusa. Posnaniae Cum gratia et privilegio S. R. Majestatis ex officina Joannis Wolrabi Anno D. 1580.

Na odwr. k. tyt. herb sławnego m. Poznania i czterowiersz na ten herb: Bezpieczny bądź Poznaniu... itd.

Dedykacja: Sławnym a nczciwym Panom, Panu Burmistrzowi, Mieszczanom Poznania... d. 18 Augusti 1580 (k. 3 nlb.), podpisana przez Jana Conariusza z Pyzdrekrektora S. J. Tu mówi, że prawie dokonywał drukarz drugiej części Postylli mniejszej, gdy miasto podarowało jezuitom posesję starej szkoły farskiej. Tę wtórą część Postylli Conarius pod niebytność autora umyślił ofiarować mieszczanom Poznania. Albowiem w ich kościele kazania to miewał: „Aby tedy i u was i u potomstwa waszego kasnodziej przeszłych nauka potomną była, jak onego ś. p. kapłana Walentego Wrobla, przystojna rzecz wam też część kazania tego ofiarować“. Tu opowiada o dobroczyńcach jezuitów, którymi byli Łuk. Kościelecki, And. Opaleński, Piotr Opaleński. Także miasto oddało kościół św. Stanisława, dom, gdzie kapłani mieszkali, piace ku budowaniu dobre i przestworne. Zbudowało im miasto dom nad fortą i opatrzyło ochędostwo wszelakie kościoła.

Całe dzieło ozdobiono drzeworytami. Są one wylizczone w dziele Wojciechowskiej j. n. Uwagi o tej Postylli i literaturę do niej się odnoszącą ob. przy opisie wydania z r. 1596.

Przywilej dla Wolraba na to wydanie ogłosił Wierzbowski Materiały II 27.

Jocher 4443 a. — Wierzbowski I. — Wojciechowska Z dziejów książki str. 171 i 174. — Piekarski Kat. kór. nr 1605.

Bibl. w Suchoj (cz. II) — Dzied. — Dzików — J. Borkowski (cz. II) — Jagiell. — Kapit. Gnieźn. — Kórnik — Ossol. — Potocki w Raju — Raczyń. — Sanguszków — Uniw. Warsz.

— Postilla Catholiczna Mnieysza TO iest Krotkie Kazania, albo Wykłady świętych Ewangelii, na każdą

Niedzielę, y na każde święto, przez ROK cały, według nauki prawdziwey KOścioła Powszechnego Chrześcijańskiego. Na dwie Części rozdzieloną, Jedną Niedzielną, Drugą Odświętną. Dla vbogich Káplanow y Gospodarzow, y pospolitego człowieka, z pilnością napisaną y teraz znowu poprawnioną y powtore wydaną. Przybyło też teraz kilka Kazania Nowych á osobliwie kazanie Wielgopiátkowe na Passyá. Przez O. Jákubá Wuykáz z Wągrowcá, Theologá Societatis Jesu. W Poznaniu, Roku Pańskiego, MDLXXXII. Cum Gratia et Privilegio S. R. M. Ad Decennium. [Na końcu:] Posnaniae. Ex Officina Joannis Wolrabi. Anno Domini, 1582. Impensis Excellentiss: D. Adami Paulini Pobiedziscen: Doctoris Medici Posnaniens. Cum Gratia Et Privilegio S. R. M. Ad Decennium. fol., k. 4 nlb., str. 434 i k. 1 (reg.).

Na odwrocie tytułu osmiowiersz łaciński pod Ogończykiem tj. herbem Łuk. Kościeleckiego. Przemowa do Ł. Kościeleckiego (kart 3) dat. Wilnae 15 Febr. 1579. Tu opowiada, dlaczego po wielkiej Postylli wydaje małą. (Toż samo co w edycji z r. 1579).

Postille Catholiczney Mnieyszey Część Wtóra. Ktora ma Kazania na dni Świętych przez Rok cały. Przydane iest teraz nowo Kazanie na Passyá, przy końcu, y niektóre inne na swych miejscach. Dla vbogich Káplanow, y Gospodarzow, y pospolitego człowieka, teraz znowu z pilnością poprawioną y powtore wydana. Przez D. Jákubá Wuykáz z Wągrowcá, Theologá Societatis Jesu. Cvm Gratia Et Privilegio S. R. M. Ad Decennium. M.D.LXXXII (1582). fol., k. 2 i str. 235.

Dedykacja burmistrzowi i mieszczanom pozn. (jak w popr. wydaniu z datą 17 sierpnia 1580 przez Konarskiego).

Po str. 235 z osobnym tytułem:

Passia To iest, Historia męki Pána naszego Jesusa Chrystusa, ze czterech Ewangelistow krotko zebrana, y na siedm części, y z wykłady swymi, rozdzieloną. Anno Domini 1582. [Na końcu:] Posnaniae. Ex Officina Joannis Wolrabi Anno Domini M.D.LXXXII. Die

22 Octobris. Impensis Excellentiss: D. Adami Pavlini Pobiedziscen: Doctoris Medici Posnaniensis. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. Ad Decennium. (1582). fol., k. 1 i str. 85.

Tytuł w pięknych ramach drzeworytowych z dwoma rycerzami w zbroi. — Na odwrocie tytułu duża rycina Chrystusa na krzyżu wraz z dwoma słoczyćcami na krzyżach. — Przedmowa idzie od str. 1—7.

O treści Pasji ob. wyżej str. 569 pod Passia. Wierszowski I 428. — Bederski Druki posnańskie 1929 nr 5 i nast. — Piekarski Kat. kórn. nr 1606. — Wojciechowska Z dziejów ksiągki str. 181—5 (tu wylicza wszystkie drzeworyty).

Bawor. — Bibl. w Suchej — Dzedusz. — Érólnik — Krasin. — Ossol. — Puzłow. — Racyń. — Uniw. Warsz.

— Postilla Catholica Mnieysza. To jest: Krotkie Kazanie, albo wykłady świętych Ewangelii, na każdą Niedzielę, y na każde święto, przez cały rok, według nauki prawdziwej Kościoła Chrześcijańskiego Powszechnego. Teraz znowu z pilnością przezyrzana, poprawiona, y po trzecié wydána. Z dozwoleńiem Stárszych. Przez D. Jakuba Wuyka z Wągrowca, Theologá Societatis Jesv. Przydano też teraz Kazania, których nie dostawało według porządku Rzymskiego; y kilkanaście Kazan z Doktorow starych, które w Regestrze naydziesz gwiazdką nánznaczone. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. W Krakowie. W Drukárnieny Andrzejá Piotrkowczyká, Roku Páńskiego, 1590. fol., k. tyt., k. 5 nlb. i str. 635.

Dedyk. do J. K. M. Zyg. III w wigilię św. Andrzeja 1590. — Ob. bliższy opis prsy nast. wydaniu.

Jocher 4433. — Wierszowski Bibl. II 1787. — Kotula Właściciele nr 304.

Bened. w Nieświeżu — Bawor. — Czartor. — Daików — Gdań. miej. — Kap. gnień. — Ossol. — Potocki w Raju — Racyń. — Sem. warsz. — T. P. N. w Poznaniu — Warsz. powsz. — Wilanow.

— Postylla Katholica Mnieysza. To jest: Krotkie Kazania, albo wykłady świętych Ewangelii, na każdą Niedzielę, y na każde święto, przez cały rok, według nauki prawdziwej Kościoła Chrześcijańskiego Powszechnego. Znowu z pilnością przezyrzana, poprawiona, y po czwarte wydána. Z dozwoleńiem

Stárszych. Przez D. Jakuba Wuyka Theologá Societatis Jesv. Przydano też Kazania, których nie dostawało według porządku Rzymskiego: y kilká Kazan z Doktorow starych, które w Regestrze naydziesz gwiazdką nánznaczone. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. W Krakowie, W Drukárnieny Andrzejá Piotrkowczyká, Roku Páńskiego, 1596. [Wokoło tytułu w owalach sceny z życia i męki Chrystusa]. [Na końcu:] W Krakowie, W Drukárnieny Andrzejá Piotrkowczyká, Roku Páńskiego, 1596. fol., k. tyt. i k. 5 nlb., str. 598 (sygn. Ffff iij).

Druk gocki.

Na odwr. k. tyt. herby królowacie i wiersz polski podpisany: S. N. Zaczyna się: „Nie-ras na cię z Parkami cny króla schodziła Zła Bellona i nie raz na zad odskoczyła...”.

Po czym na 7 stronach dedykacja królowi, datow. w Krakowie w wigilię Andrs. św. 1590 (a więc praejta z poprzedniego wydania). W dedykacji tej podnosi, że u ewangelików królowie czynią się wykładcami Pisma św., sądzając wiary i głowami Kościoła, przyciskając pod gardłem wszystkich, aby w to wierzyli, co i oni. Tak uczynił Henryk VIII i Helżbieta ang. Tak też uczy Brencejus, choć jest w tym sprzeczny sam ze sobą. Nasi polscy ewangelicy uczą przeciw temu, iż królowie nie są pany sumienia ludzkiego. Każdy może wolno wierzyć, choćby i w szatan! Ale poddane swoje (w konfed. warsz.) przymuszają winami i więzieniem do swojej wiary. Tylko Kościół katol. sam słusnie naucza, że król ma być strómem wiary, i to tej, o której biskupi katolicy i najwyższy biskup trzymają. — Pod koniec dedykacji wyjaśnia, że w stosunku do edycji z r. 1579 zaszyły w wydaniu z r. 1590 smiany: przycygnął nie mało kasan, których nie dostawało na ewangelie porządku rzymskiego i dodał kasania onych świętych ojeów i doktorow starych słowo od słowa przełożone — a to na to, aby się pokazało, że tą samą jest teraz wiara katol. jak przed tysiącem lat. Końscy pochwałami króla.

Następuje na 3 stronach: Regestr i porządek wszystkich kasan.

W wydaniu z roku 1590 i 1596 częś I (osima) i II (letnia) Postylli sączone są w jedną całość przez wspólną numerację i sygnatury. Mimo to przed częścią drugą jest na str. 271—2 osobny tytuł:

Postille Katholickiey Mnieyszey Częś Wtóra, Która ma w sobie Kasania na święta Panny Maryey... W Krakowie, W Dru-

karniey Andrzejá Piotrkowczyká, Roku Páńskiego, 1596. (Tytuł ten okolony jest podobnymi — ale niezupełnie tymi samymi — scenami w owalu, jak tytuł główny). Drugą smianą w stosunku do edycji z r. 1582 jest to, że tutaj „Passya. To jest: Historia męki Pana naszego...” jest włączona w tekst (a nie pomieszczona na końcu dzieła, jak w r. 1582). Znajduje się tutaj na str. 147—86, a więc pod dniem wielkopiątkowym.

I w tej edycji jest spora liczba rycin, bo niemal przy każdym kasaniu jest zamieszczona rycina odnosząca się do słów ewangelii. Niektóre ryciny powtarzają się po 2 i 3 razy. Na wielu z nich są cyfry I. A. (mman), np. na str. 289, 318, 334, 338, 419, 490. — Rycina na str. 377 znacząca F. S. I. B. — Na kilku rycinach data 1569 (str. 310, 342). Widocznie drukarnia Piotrkowczyka wysyskała zasób rycin oddzielenych po Siebeneyerze. Klocki bardzo starze.

Postylla mniejsza wyróżnia się od wielkiej najprzód tym, że kasania są krótsze i pisane przystępniej, z widocznym przeznaczeniem, aby służyły za wzór dla kasan nastawionych na szarego człowieka. Ale i w treści są różnice. Polemika z herezjami (z lutrami, kalwinami) zdarza się wprawdzie, gdyż uważa on sekty w. XVI za identyczne lub zbliżone do sekt z pierwszych wieków (np. kalwiniści to niemal to samo co manichejczycy, str. 397). Ale te wycieczki polemiczne schodzą tu na drugi plan; na pierwszym planie stoją pozytywne wywody o znakach prawdziwego Kościoła, o potrzebie wiary, postów, ceremonii, o trudniejszych do zrozumienia prawdach wiary (Syn jest Bogiem, co to jest grzech pierworodny str. 388), o stosunku Staroego i Nowego Testamentu (Stary jest figurá Nowego, jest tam wszystko przepowiedziane, co Chrystus spełnił), o należytym wykładzie przypowieści ewangelicznych, o znaczeniu i realności piekła, o potrzebie rychłego nawrócenia się i o niedostateczności wymówek, o celibacie i ślubach czystości, o potrzebie poszanowania dla duchownych itp. Charakterystycznym jest wywód na str. 374 o ministrach i ich żonach, które im przeszkadzają do nawrócenia się. Kwestii etycznych i tu rzadko dotyka, raczej poruszają go kwestie dogmatów i ustroju Kościoła. Wszystko wyklada jasno, przystępnie, pięknym i czystym językiem.

Na str. 440 jest kasanie na dzień św. Wojciecha; na str. 457 na dzień św. Stanisława; na str. 536 na dzień św. Jadwigi; ale stosunków polskich do swych wywodów nie wciąga.

W znaczniejszej jeszcze liczbie niż w Postylli większej wciągnął tu Wujek kasania i ustępy z pism dawnych pisarzy

kościelnych: Jana Złotoustego (str. 32, 145, 585), papieża Leona (43, 63, 471), św. Augustyna (109, 199, 229, 552, 583, 593), Jana Damascena (264), św. Bernarda (414—6, 423, 434, 473, 478, 498, 516), wreszcie Tomasza z Akwinu (265). Są to ci kaznodzieje, na których sam się jak najchętniej wzoruje.

Na str. 595 jest pomieszczona uwaga „Do Czytelnika łaskawego”: Aby kilá kart gołych nie zostało, przydadłiśmy to kazanie, którego użyć może czas wojny, głodu albo moru. I opisanie Kościoła prawdziwego s Ireneusza bisk. i męcz. św. barzo bliżkiego czasów apost. — Istotnie idzie najprzód małe kasanie „jednego Doktora starego o pościech i o pokucie niniwitów“ (wyjęte z Homilia doctorum), a potem: Pewne opisanie i okasanie Kościoła prawdziwego wyjęte z Ireneusza. Na egz. Akad. przypis ręczny Wujka: Domui S. Barbarae Jesu Autor donavit or. pro illo. Osińki Skarga str. 62. — Jocher 4443 d. — Wierszowski III 1837.

Holowiński Homil. 1859. — Mechersyński Hist. wymowy II 134—66. — Pelczar Zarys kaznodz. II (1896) — Jongan Homilie polskie 1902. — N. Cieszyński Wujek a początki baroku w kaznodz. 1922. — Kolbnszewski Postyllografia (jak wyżej). — Ka. Sygański w Przegl. Powsz. 1914 II 239. Akad. — Bibl. w Suchej — Chreptow. — Czartor. — Czetw. — Dsięd. — Dzików — Gdańska miej. — Krasin. — Ossol.

— Toż... na każdą niedzielę y na każde święto, przez cały rok... Znowu, z pilnością przezyrzana poprawiona y po piąté drukowana. Z dozwoleńiem Stárszych. Przez D. Jakuba Wuyka Theologá Societatis Jesu. Przydano też Kazania których niedostawało według porządku Rzymskiego: y kilká Kazan z Doktorow starych które w Regestrze naydziesz gwiazdką nánznaczone. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. w Krakowie w drukárnieny Andrzejá Piotrkowczyká, Roku Páńskiego 1605. fol., k. 6 i str. 597.

Tytuł otoczony 16 medalionami drzeworytowymi.

Dedykacja Zygmuntowi III z r. 1590. Na końcu: W Krakowie, w drukárnieny Andrzejá Piotrkowczyká, Roku Páńskiego 1605.

W tekście drzeworyty na pół strony. Rytownik J. A. (mman), często podznaczany. Arkusze idą: A pod ni, O pod i, R pod es, S pod kt, Y pod kl, Pp pod rzeł, Tt pod szá s.

Jocher 4433 e. Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Postilla Katholicka Mniejsza. To jest, Krotkie Kazania, abo wykłady świętych Ewangeliy, na każdą niedzielę, y na każde święto, przez cały rok, według nauki prawdziwey Kościoła Chrześcijańskiego powszechnego. Z pilnością przejrzana, poprawiona y do druku podana. Z dozwoleństwem Starszych, przez D. Jakuba Wuyka, Theologa Soc. Jesu. Teraz nowo, według ostatniej poprawy authorowey, na żądanie wielu Kapłanów, na mniejsze modum przedrukowana. Cum gratia et privilegio S. R. M. w Krakowie, w Drukarni Andrzeja Piotrkowczyka, typographa K. I. M. Roku P. 1617. w 4ce, k. 7 nlb., str. 1003 i str. 3 nlb. (registr).

Dedykacja Zygmantowi III (jak w wydaniu z r. 1590, 1596).

Od str. 619 do końca idzie część II pt.:

Postylle Kátholickiey Mniejszey Część Wtóra. Która ma w sobie Kazania ná świętá Pánnę Máryey, Apostolów, Męczenników, Wyznawców, Pánien y Wdów świętych, których świętá Kościół zwykł obchodzić przez cały rok; według náuki Kościoła świętego Chrześcijańskiego Powszechnego. Przez D. Jakuba Wuyka, Theologa Societatis Jesu napisána. Z dozwoleństwem Stárszych. Teraz nowo ná mniejsze (iako pospolicie mówią) modum z pilnością przedrukowana. Cum gratia & privilegio S. R. M. w Krakowie, w Drukarni Andrzeja Piotrkowczyka K. I. Méi Typographá Roku P. 1617.

Przedruki tej „Postylli mniejszej“ ogłaszano i w nowszych czasach, a mianowicie w latach 1845, 1870, 1871, 1878 (ob. Bibl. V 177). Ostatni przedruk ogłosił ks. Kwiciński w r. 1909.

Bibl. w Suchej — Csartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Przedsz. — Raczyń. — Uniw. Warsa. — Zielń.

— Postilla Katolicka, tai est: Izguldimas Ewangeliu kiekwienos Nedeios ir Szwentos per wisus metus. Per Kuniga Mikaloju Dauksza, Kanaunika Medniku, iz Iekiszka perguldita, Su walu ir dalajdimu wirėsniju. Wilniui, drukarnioi Akademios Soc. Jesu. A. Dni 1599. fol., k. 5 nlb., str. 627 oraz errata. Druk gocki.

Karta tyt. w ramce. Ta sama ramka jest uńyta przy drukach drukarza Fiedorowa: 1) Apostol (moskiowski 1564), 2) Apostol (lwowski 1574), 3) Biblia ostrogska (1581). Ramka ta jest naśladowana z norymb. ryciny Erharda Schöna, a ma być dziełem jakiegoś artysty moskiowskiego (?). — Ob. Jefremow Kniga w Rossii I. 1924.

O czym Csarnecki w Przegl. Bibl. 1932 str. 72.

Przypis po łacinie Melchiorowi (Giedroyciowi) bisk. miednickiemu. — Po czym przedmowa po polsku. Tutaj gani Dankesa zaniedbanie mowy litowskiej i podnosi wartość ojczyznego języka dla narodu. — Wreszcie epigram łaciński i przekład tegoż w 8 wierszach, podp. przez Wacława Zabunowskiego.

W r. 1904—9 i 1927 wydał Wolter przedruk tej Postylli, nakł. Akad. Petersburskiej (ob. niżej).

Opis podał Wolter Ob etnograf. pojedzkie str. 57—71 i Stankiewicz Bibl. litew. II 21 (z egzempl. Szym. Dowkonta w Kiwilach na Żmudai).

Mikucki Otczety 1855—6. — Wołonczowski Żemajtii II 66—78. — Jucowicz Litwa str. 8. — Dzien. Wileński 1828 V 432. — Jocher 4447. — Przewodnik Bibliograf. 1904 str. 254.

Wolter w „Litew. Chrestomatii“ 1901—4. — Tenże w Sborniku russ. jasyka Akad. Nauk 67 (str. LX—LXIV). — Tenże Postilla Wujka w litew. parowodie Dankši. Leningrad 1904—27. — Salinas Raszai 1890. — Rozwadowski w Enc. polskiej Akad. Um. III (Język) str. 278. — Beszenberger w Kultur der Gegenwart I t. IX str. 360 i 368. — Brückner w dziele zbiorowym „Polska i Litwa“ 1914 str. 352.

— Postilla aneb Kázani ewangelitská na neděle a swátky celého roku, wedle obyčego Cyrkwe Swata, vseobecne Křestianske. Wydana skrze Jakuba Wuyka z Wagrowce etc. Doktora Pijama S. w Polske řeci, a nuni zase na Česko přeložena. Diji Prwnij. S powolenjm Wrchnosti. M.D.XCII (1592). [Na końcu:] Wytisšteno w Lithomyssli Leta Pane 1592. Andreas Graudenc. w 4ce, k. 6 i CXLVI oraz LXXI.

Dedyk.: Stan. Pawłowskiemu bisk. olomuńnickiemu przez tłumacza And. Modestina de Hradec.

Cz. II pt.: Postilla aneb kasanij na Ewangelia dni Swatecných.

Wiersbowski III 2907. — Piekarski Katalog kórn. nr 1607.

— Toż!... W Praze u Pawla Sessia 1629. w 4ce.

Jungmann nr 1556.

Przekład niemiecki Postylli, o którym wspomina Brückner (Mikołaj Rej str. 411) nie jest mi znany.

— Psalterz Dawidow Teraz znowu z Łacińskiego, z Graeckiego... Przez D. Jakuba Wuyka (1594, 1616, 1626, 1688, 1714, 1787)... ob. t. XV 76—7.

Przekład Psalmów Wujka opracował ksiądz Władysław Dąbubek Wujek jako tłumacz Psalterza. Włocławek 1933.

— Prawdziwa sprawa o rozmowie albo Disputacyey, którą miał Pan Jakub Niemoiewski w Warszawie na Seymie, przy znacznych ludziach z Franciszkim Toletem Theologiem Societatis Jesu, Roku 1572. Wydána przez Professory Collegium Poznńskiego Societatis Jesu. W Poznaniu, w Drukarni Iana Wolrabá, Roku 1580. w 8ce, k. 34 nlb.

Ob. opis i biblioteki w t. XXXI 187. Jest też w bibl. Bawor.

Wujek jest tylko wydawcą, który tekst łaciński przełożył na język polski i dodał na 2 str. zakończenie.

W łączności z tym wydał też Wujek równocześnie: 1) Dialysis... 2) O kościele Pana Chrystusowym... — W Dialysis na k. B, i nast. omawia też tę dysp. z Toletem. Bidlo Jednota II 175. — Ks. Sygański w Przeglądzie Powszech. 1914 II 247. — Wojciechowska Z dziejów książki w Poznaniu str. 176.

— De Transsubstantiatione, Disceptatio Theologica. Ad postulationem cuiusdam Equitis Poloni, conscripta & exhibita Vangroueci, Anno Domini, 1589. [Tu ozdobnik]. O Transsubstantiaciey, To jest O Przemienieniu istności w Naiswiętszym Sakramencie Eucharystijnym, Theologiczkie rozbiórání. Ná żądání niektorego Sláhcóicá Polskiego, spisáne y podáne w Wagrowcu, Roku Pańskiego, 1589. [Tu ozdobnik]. Poznaniae, In Officina Typographica IOannis Wolrabi. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb. (sygn. E₄).

Na odwrocie k. tyt. cytaty po łacinie i po polsku z Prapowieści i Jezusyracha.

Po czym przedmowa: Woyciech Ziączkowski Opat Wagrowiecki. Do Czystelnika... (na 5 stronach).

Tu mówi, że w seczym roku podczas powietrza przybyło do jego domu kilku Patres Coll. poan., a także bywało sporo

szlachty. Jeden szlachcizk powinienaty, szlowiek niegłupi, wiary ewangelickiej rozmawiał z jednym z jezuitów, między innymi o „przeistności“, to jest o przemienieniu chleba istnego w ciało Pana. Po czym prosił jezuitę, aby mu dyskusa swój dał na piśmie. Jesuita napisał więc dyskusa, ale po łacinie, bo po polsku niedoskonale mówił. Zaś opat kazał to zakonnikowi swemu na polski język przełożyć i między ludzie wydać. Dan w klaszt. wagrowieckim 21 marca 1589.

Następuje tekst traktatu drukowanego synopt. po łac. i po polsku pod tyt.: O istotney Przemienności w osobach Ciała Bóžego, napisany w formie listu do owego szlachcica. Autor traktatu przedstawia w nim dyskusa między sobą a owym szlachcicem. Przytacza więc zdania szlachcica i swe odpowiedzi. Mówi m. i. do niego: Zostaw urodzony Panie chleb głodnym luteranom, figurę, przy której cień jest tylko — sakramentarzom, przesłań z nami na ciele Pańskim. Cytuje obficie ojców Kościoła jako świadków o tej nauce, która się do r. 400 w chrześcijaństwie była podawana. — Kończy wiersz: Do tego co czytał a przed się dubitaje, podpisany: F. Greg. Ostr. praep. Tarn. — Wreszcie idzie drzeworyt (7½ × 10 cm) przedstawiający papieża, który w otoczeniu wiernych klęczy pod ołtarzem i adoruje Chrystusa zjawiającego się z trumny; z boku krzyż i narzędzia męki.

Autorstwo Wujka wynika z bliskiego pokrewieństwa z innymi jego utworami (np. z Postyllą). Ale w tej samej sprawie wybierali głos współczesnie i inni jezuiti, mianowicie Fauteus i Jungius.

Przeciwno tej pracy Wujka wystąpił z odpowiedzią w r. 1589 Daniel Mikołajowski pt.: O sakramencie ciała i krwi (ob. tom XXII str. 378).

W bibl. Kórn. jest fragment jakiejś bransury protestanckiej (około r. 1590) drukowanej synopt. po łacinie i po polsku, która ma również polemizować z pismem Wujka De transsubstantiatione. Obacz o tym Piekarski Katalog kórn. (1929) nr 1128.

Jocher 3982. — Maciejowski Piśm. III 452. — Wiersbowski II 1714. — Piekarski Katalog kórn. 1927 nr. 1602. — Ks. Sygański w Przegl. Powsz. 1914 II str. 248.

Chreptow. — Czapaki (M. N.) — Czarn. (Bawor.) — Dzików — Kórnik — Krasif.

— Zywoť y Navka Pana Naszego Jesu Christa. Albo Ewangelia Ze Czterech Iedna. Ná sto y pięćdziesiąt Rozdziałow z Modlitwami porządnie rozłożona. Každemu Krześcíaninowi ku wstáwicznomu rozczytání y rozmy-

ślaniu nie tylko bardo pożyteczna, ale y potrzebna. Nowo zebrana y wydana przez D. Jákuba Wuyká Theologa Societ: Iesv. Z dozwoleńiem stárszych. Cum Gratia & Priuilegio. S. R. M. W Krakowie, W Drukárni Jákubá Sibeneycherá, Roku Páńskiego 1597. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 8ce, k. tyt. i k. 19 nlb., str. 391 (sygn. A—Bb.).

Druk gocki.

Na odwr. k. tyt. wizerunek Zbawiciela i dwie cytaty z Biblii. — Przedmowa: Pániej Dorocie z Zojrsanowá Bárzyney Woiewódziny Krakowskiej, gdzie wychwała jej cnoty i mówi: „mnie chorego y dom nasz ubogi pilnie poruczam“ Datow. w Krakowie s Domu Ś. Barbary w dzień Ś. Anny. Na 3 karcie tej „przedmowy“ powiada: „Ludziom chrzesc. języka naszego nie na malej przeszkodzie było, iż do tych czasow nie mieli historyey zupełney Żywota spraw i nauk P Chrystusowych porządnie spisanej i se wszystkich ewangelistow w jedno jakoby ciało zebranej... Byłyó widziałem u starych Polaków xięgi, w których był wypisany Żywot P Jezusow, ale ten nie tak z ewangelistow jako z niektórych ludzi nabońnych nauki i rozmyślania był zebrany i już ich dawno nie stało...“ — Po czym: Przedm. Do Czytelnika. (Tu daje czytelnikowi wskazówki, jak należy Żywot czytać, aby z tego odnieść pożytek). — Kończą Summy wszystkich rozdziałow (na str. 7)... i Modlitwa przed czyt. Żywota (strona 1).

Na str. 1 (sygn. A) idzie nadpis Żywot y Nauka Pana Naszego Iesv Christa. Albo Ewangelia se czterech iedna... Dzieło jest podzielone na 150 rozdziałow, każdy rozdział bywa albo kontaminacją s 2, 3 lub 4 ewangelii — albo jest wzięty z jednej ewangelii. Ale nawet i w tym ostatnim wypadku tekst tu podany przedstawia czasem stylistyczne różnice w stosunku do brzmienia Wujkowego przekładu Nowego Testamentu

Poszczególne rozdziały ułożone są tak aby razem tworzyły żywot Chrystusow jako opowiadanie faktów w chronologicznym porządku. W opis są wplatané także nauki (np. nauka o wiecznym bóstwie Chrystusa w rozdziale I wedle św. Jana) Po każdym rozdziale jest dodana krótka Modlitwa, nawiązująca do opisanego epizodu z życia. Ustępny czytany podczas mszy są p oznaczone rączką na początku i na końcu. Zamyka dzieło (od str. 379—91) Regestr abo Tablica Ewangelií, które w Niedziele y w Świąty y w Posty w kościele według zwyczaju czytają.

Wedle Wielewickiego (Diarium I 338) ma to być dzieło Janseniusa (Concordia evan-

gelica) przetłumaczone przez Wujka. Jednak w przedmowie wyraża się Wujek tak, jakby to nie był przekład: „Moje przedsięwzięcie było, abych samę Historyę Żywota porządnie z ewangelistow wypisał: uważanie lepak i rozmyślanie tych rzeczy dla pożytku duchowemu zostawiłem to nabożeństwu i ćwiczeniu każdego“. — Ze jednak Wujek Janseniusa znał, na to dowód w Postylli mniejszej (1596 str. 843), gdzie się na niego powołuje.

Lelewel Bibl. ks. I 126. — Wiszniewski Hist. lit. VIII str. 155 i 166 (podaje liczbę kart 216). — Jocher 6030, 8175. — Maciejowski Piśm. III 431. — Wiersbowski Bibl. I 651.

Bawor. (Czarn.) — Jagiell. (defekt) — Klaryski w Krak. — Ossol. (?) — Uniw. Warsz.

— ob. Biblia — Czechowicz (to jest odpis o bóstwie 1590) — Dawid (Psałterz 1594—1714) — Krański Krz. (1603; tu polemika z jego Katechizmem) — Mikołajewski (O sakr. Ciała 1590) — Orzechowski Stan. (Chimera 1562; tu jego wiersz) — Pusca Jan (Theses de Dei verbo 1581; współautorem tych tez o Piśmie św. był być może Wujek) — Podanie rozmowy (1589) — Rzepnicki (Vitae praesulum I 339) — Śmiglecki M. (O bóstwie 1595) — Socinus F. (Refutatio 1594, Refutacya 1593) — Synodus dioecesana (z różnych lat) — Tarnovius Paulus (1625) — Wieruszowski K. (Laurea poetica 1726) — Zajączkowski Wojc. (Transsubst. 1593).

Pod jego zapewne kierunkiem były napisane tezy J. Puscha z r. 1581: Theses de puro et expresso Dei verbo (wyd. w Krakowie). Swoją rozprawę pt. De excudendis adversus haereticos libris (w której omawiał między innymi polemikę Turriana i Skargi przeciw Wolanowi) przedłożył do oceny gen. Aquavivie w Rzymie w r. 1582. Rękopis jej nie został drukiem ogłoszony. Ob. Sygański Korresp. (j. n.) pod nr. 61.

Caligari Epistolae et acta (1915) str. 919 (passim). — Wielewicki Diarium I 238. — Starowski Hecatonstas str. 90.

Oloff Poln. Liedergesch. 200—3, 260. — Bandtkie Hist. druk. K. P. II 68. — Lelewel Bibl. ks. dwoje I 124, 185, 202 i II 211. — Szelewski w Pamiętniku Relig. Moralnym VI 207—17 i 296—302. — Wiszniewski VI 222 i passim, VIII 155 i 165, IX 53, 180, 241. — Maciejowski Piśmienn. polskie III 12, 424—38. — Łukasewicz Hist. br. ceskich w WP 119. — Tenże Hist. szkół I 336 — Dzie-

duanycki Piotr Skarga II 421. — Meehrzyński Hist. wymowy II 143—66. — Encykl. Orgelbr. XXVII 943. — Ks. Knapieński Encykl. kośc. XXXII 349—75.

Ks. Sygański Korrespondencja ks. Wujka s lat 1569—96 (w Rocznikach Pozn. T. P. N. t. XLIV). — Tenże Wujek w świetle koresp. (w Przegl. Powz. 1914). — Załęski Jesuici w Polsce tom I 710—7. — Grabowski Skarga (1913) str. 96 i 647. — Tenże Liter. arińska 1908 str. 110. — Bieliński Uniw. wil., t. I—III. — Teclaga Lata szkolne Wujka w Przegl. Powz. 1933. — Barycs Polscy na studiach w Rzymie (1938) str. 128 i n. — Tenże Hist. Uniw. Jag str. 449. — Ks. Archutowski Ks. Jakub Wujek (odbitka z Podręcznej encykl. kośc. tomu 43) 1915.

Korbut² I 341 — Finkel Bibl. III str. 1899.

Wujkowski D. ob. Mirecki Bartłom. (1690).

WUJKOWSKI (Woykowski) Jan Stanisław Kostka kanon. pultuski. Chleb Duchowny. Wszystkim Chrześcíanom ná posílek w drodze, do Niebá idącym, Wystawiony. Albo rączey, Katechizm Ná swiát Polski wychodzący. Krotkie náuki Chrześcíańskiey, w sobie zebranie máiący Ná to Jáko nayłatwieyszym, y osobliwszym do poięcia káždemu, tudzież Kátechizowánia sposobem. Przez Jana Stanisława Kostkę Wuykowskiego, Kánoniká Pultuskiego, Napisany. Roku Páńskiego 1733 Ad M.D.G. & Sanctae Catholicae Romanae Ecclesiae utilitatem. Z przydatkiem ná końcu: Przewodniká ná drogę wieczności, dla dusz ludzkich obmyślonego, Káplanom zász, á osobliwie Pasterzom, ná śmierć dysponuńcym, ku używánui podánego. [Tu linia z gwiazdek, a pod nią:] w Kaliszu, w Drukárni Collegium Soc: Jesu. w 8ce, k. tyt. i k. 10 nlb., str. 608, k. 26 nlb. (Rejestr) i str. 1—48 (Speculum curatorum et eorum vicariorum... ad calcem huius libri).

Na odwr. k. tyt. cytaty z Pisma św. po łac. i po polsku. — Na dalszej karcie herb domu Wysockich i wierszyki; na odwr. stronie cytaty z autorów klas. — Dedyk. Franciszkowi Kazimierzowi Wysockiemu, scholastykowi gnieźnieńskiemu (bez daty), pełna pochwał. — Po czym Judicium theol. ordinis S. Dominici (s r. 1732) i imprimatur J. Humańskiego. Wreszcie: Authoris praefatio (w której saleca kapłanom trzy inne owe dzieła).

Od k. sygn. A, (a liczb. 1) rozpoczyna się: Sposób skuteczny odprawowania nauki chrześcijańskiej (ta żywa paginata: Sposób... itd., biegnie ponad stronicami przez całe dzieło; widocznie to był tytuł pierwotnie zamierzony).

Dzieło składa się z 4 traktatów, poświęconych wyjaśnieniu prawd wiary, każdy zaś traktat dzieli się na „nauki“. Traktat I poświęcony jest wykładowi katechizmu; II o nadsioi i modlitwie; III o miłości; IV o sakramentach kościelnych. Wywody swe objaśnia autor licznymi „przykładami“ (są to opowiadania o licznym cudach, budujących zdarzeniach, dniwnych rządzeniach Boga — także i z hist. staroż., np. historia o Ibicusie. Dużo czerpie z dzieła jezuita Daurukiusa).

Od str. 596 idzie: Exhortatio matrimonialis (po polsku), a kończy rejestr omówionych w dziele materii.

Dołączone na końcu (in calce libri): Speculum curatorum et eorum vicariorum... (str. 1—48), napisane jest całe po łacinie. Są to quaestiones catechisticae de officio et obligatione curatorum... tj. plebanów. Mówi autor na końcu, że samierza napisać po polsku medytacje dla rekolekcji osób duchownych.

Do dzieła dołączony jest na końcu z osobnym tytułem:

Przewodnik ná drogę Wieczności. Dla dusz ludzkich Obmyślony. Káplanom zász, á osobliwie Pasterzom ná śmierć dysponuńcym, ku używánui. Przez tegoż X. Jana Wuykowskiego Kánoniká Pultuskiego Podany. Roku Páńskiego 1733. [Tu linia z gwiazdek a pod nią:] w Kaliszu, w Drukárni Coll: Soc: Jesu. w 8ce, k. tyt., str. 88. Zawiera: Akty wiary, modlitwy za konających, psalmy, litanie itp., po polsku i po łacinie.

Jocher 6327 a i 6653 a. — Uniw. Warsz. — Jagiell. — ks. Polkowski — Uniw. Wileń.

— Toż... w Kaliszu, w drukarni Collegium Soc. Jesu. (Bez roku). w 8ce, k. 4 nlb., str. 552, Rejestru k. 23; Speculum... str. 43; Przewodnik str. 86. Odmiana edycja od poprzedzającej.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż... w Kaliszu, w drukarni J. K. M. Coll. Soc. Jesu. (Bez roku). w 8ce, k. 4 nlb., str. 552, Rejestru k. 23; Speculum... str. 43.

Mimo tej samej liczby stron inna edycja od poprzedzającej. Tutaj kustoss B stoi pod C, C pod res, D pod c, E pod s, N pod ro, P pod y, Q pod t, R pod nd.

S pod o, T pod ie, Oo pod kie, Pp pod prae,
Qq pod pro, Rr pod spe.
Joher 6327 a.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż... Wszystkim Chrześcianom
na pośilek w drodze, do Niebá idącym,
Wystawiony. Albo rączey Katechizm,
Ná świat Polski wychodzący. Krotkie
Nauki Chrześcianskiej, z Rożnemi w so-
bie zebranie máiący Przykładami Nád
to: Jáko nayłatwieyszym, y osobliwyszym
do poięcia káżdemu, tudzież Katechi-
zowania Sposobem. Przez X. Jana Sta-
nislawa Kostkę Wuykowskiego. ná ten
czas Kánoniká Pułtuskiego, Napisany.
A teraz powtore za dozwoleńiem Stár-
szych Przedrukowany. Roku Pańskiego
1745. Ad M. D. G. & Sanctae Catho-
licae Romanae Ecclesiae utilitatem.
Z przydatkiem ná końcu: Przewodniká
ná drogę wieczności, dla dusz ludzkich
obmyślonego, Káplánom záś, osobliwie
Pasterzom, ná śmierć dysponuiącym,
ku używaniu podánego. [Tu linia z ró-
życzek, a pod nią:] W Krakowie w Dru-
kárni Dominiká Siarkowskiego, J. K. M.
y Jáśnie Oświeconego Xcía JMci Kar-
dynála Biskupá Krakowskiego Ordy-
naryinego Typogr: y Bibliop. w 4ce,
k. tyt. i k. 1 nlb., str. 338, k. 12 nlb.
[oraz:] Spéevlvm Cvratorvm, Et Eorum
Vicariorum, Prsvum quidem, sed per-
spicuum, atque verissimum... str. 24.

Po czym z osobnym tytułem:

Przewodnik ná drogę wieczności.
Dla dusz ludzkich obmyślony. Káplá-
nom záś, á osobliwie Pasterzom ná
śmierć dysponuiącym, ku używaniu.
Przez tegoż X. Jana Wuykowskiego,
ná ten czas Kánoniká Pułtuskiego, po-
dany. A teraz powtórnie przedrukowany
Roku Pańskiego 1745 w Krakowie
w drukárni Dominiká Siarkowskiego
I. K. M. y J. Oświeconego Kárdinała
Biskupa Krakowskiego, Xcía Siewier-
skiego, Ordynárnego Typográfá, y Bi-
bliopoli, w 4ce, str. 46.

Bandkie Hist. druk. krak. 482—3.

Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż... a teraz powtore przedru-
kowany R. P 1746. w Krakowie w Dru-
kárni Dominika Woyc. Siarkowskiego

J. K. M. y J. O. Xcía JM. Biskupa
Krakowskiego. w 4ce, str. 335, k. 12
(regestr), k. 11 (Speculum curatorum),
str. 42 (Przewodnik).

Joher 2805 b i 6327 b.

Drohob. — ks. Polkowski — Uniw. Wileń.

— Toż... a teraz świeżo przedru-
kowany 1781 w Krakowie kosztem
Ignacego Gröbla 1781. w 8ca, k. 3 nlb.
str. 552, k. 23 nlb. i str. 42.

Joher 6327 c.

Racysó. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Zarliwa Głosu Apostolskiego Od-
nowa. Przy dorocznych Wroczyścióciach
Świątych Bożych Ku zbudowaniu dusz,
drogá Krwiá Jezusowá odkupionych.
Ná świat Polski Wychodząca. To iest
Kazania Ná wszystkie Świétá Roczne
Duchem Apostolskim miáne, Y łatwym
sposobem do poięcia y wymowie Na-
pisane. Przez JMci Xiędzá Iana Wuy-
kowskiego, Dziekana Grodzieckiego;
Tom Pierwszy Z Przydatkiem ná końcu
Kazań Pássyinych, y Adwentowych.
[Tu ozdobna linia a pod nią:] w War-
szawie w Drukárni XX. Scholarum
Piarum 1723. fol., k. tyt., i k. 5 nlb.,
str. 367, str. CXXXIII, str. 61, 68.

Po aprobatach idsie Authoris praefatio oras
herb Zańskich (Junossa) i wiersz laciński
na herb. Dedykacja na 2 k. Andrzejowi
Zańskiemu, bisk. płockiemu. Tu pochwały
dla stryja i wspomnianie jego stosunki
z sagrańicą. — Na ostatniej karcie nlb.
(satytułowanej: Lucerna ejus est Agnus)
pochwały dla Andrzeja i Maroína Za-
ńskich.

Kazania rozpoczynają się od kazania na
uroczystość Nowego Lata (1704); po czym
inne kazanie na N. Lato 1719. — Dalej
idą kazania na święta od Trzech Króli
aż do kazania LX na uroczystość aposto-
łów Szymona i Judy (str. 360—7).

Do tego dodano ná końcu szereg luźnych
kazań a odmienną paginacją. A miano-
nowicie 1) na W Świątych i na dalsze
święta aż do święta świętego Jana (str.
1—CXXXIII). — 2) Kazania postne (str.
1—61). — 3) Kazania niedzielne adwent.
(str. 1—68). Osobnych tytułów kazania
te nie mają. Nie ma też wspólnego re-
jestru dla tych kazań. Zdaje się, że do
gotowego zbioru pt. „Zarliwa odnowa“
dodano kazania osobno drukowane i wy-
dane później. Druk jest bowiem całkiem
inny jak w „Zarliwej odnowie“

Na str. 261 i nast. ciekawy i obszerny opis
morowego powietrza, jakie grasowało

w Polsce w r. 1705. Przynęną jego nad-
naturalną było ustawiczne gwałcenie przy-
kazań pańskich.

Tom II tego dzieła wydany został pt.: Grot
Słowa Bożego (ob. niżej).

Joher 4596 (podaje za Janoskim tytuł po
lacinie: Conciones).

Czartor. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Grot Słowa Bożego Wskroś Serce
Grzeszniká, Przenikajúcy. to iest; Ka-
zania Ná Niedziele Całego Roku w Zar-
liwości ducha, miáne. y łatwym spo-
sobem do poięcia, y wymowienia, Na-
pisane. Przez X. Jana Wuykowskiego,
Kánoniká Pułtuskiego. Tom II z przy-
datkiem ná końcu Kazań Passyinych,
y Adwentowych, y niektórych extrá-
ordynaryinych. Roku Pańskiego 1732.
[Tu linia, a pod nią:] w Kaliszu w Dru-
kárni J.K.M. Kollegium Societatis Jesu.
fol., k. tyt i k. 6 nlb., str. 306.

Dalszą część tworzą (bez osobnego tytułu,
ale z osobną paginacją:)

Kazań Siedm. Ná cały Post... str.

35. — Kazania cztery Adwentowe.
O czterech rzeczách ostatecznych...
str. 26. — Kazanie o powinney pá-
miątce ná gorzká Mękę Jezusowá str.
69 — Summarjusz Kazań, Rejestr
rozmaitych rzeczy, Errata... k. nlb. 10.

Po głównym tytule była w egz. Jag. osobna
karta z miedziorytem herbu Mantouffel-
tów i z podpisami po polaku i po łac.,
z której w egz. Jag. dochował się tylko
szczętek (a w egz. Czart. jej nie ma.
Jest w egz. Uniw. Warsz.).

Dedykacja Krzyżost. Fryd. Mantouffeltowi-
Kielpińskiemu, opatowi sieciechowskiemu.
Śławi go jako dobrodzieja, który go za-
ohęcił do spisania tych kazań.

Potem idą aprobaty z r. 1730—1: Praefatio
auctoria. Tu mówi: cepi scribere cate-
chismum idioma polonico.

Rospocyna kazanie na niedzielę po B. Nar.,
końcący kazanie LV na niedzielę 24 po
świątkach (str. 289—94). Od str. 295—306
idzie kazanie na poświęcenie (sic) ko-
ściola. — W dodatkach są kazania na
post, na adwent (o śmierci, o sądzie itp.),
o męce Jezusowej, na uroczystość w Stu-
dziannym (z r. 1729), na św. Ignacy
(miáne w Rawie 1729), na N. Rok w War-
szawie 1728), jubileuszowe (1731), na
św. Wojciech (str. 49), na dzień św. Stan.
Kostki (str. 62) itp.

W kazaniach tych są tu i ówdsie pewne
szczegóły obyczajowe i społeczne: Cząsto
i odważnie występuje przeciw uciakowi
poddanych i sług pańskich (np. ca. I

str. 110), m. i. przeciw zabieraniu spadku
po zmarłych chłopach. Broni śarliwie
dniesięcin, żadna konatyucja znieś ich
nie może (str. 215). Potępia miasteczko
Grodsiec za przeniesienie targów z soboty
na niedzielę (str. 123). Zwalcza zapusty
i mięsopust, który jest okrutny rosbójnik,
bo prowadzi do konfidencji z niewiastami
(str. 52). Zwalcza obnaśanie piersi przez
strojne niewiasty, co jest przeciw dekretowi
Innocentego XI z r. 1683 (str. 48).
Ostręga przed kontraktami tchnącymi
lichwą. Potępia pojedynki. O zabobonach,
wróteniach i gusłach (str. 118), wierze
w sny i radzeniu się Cyganów. Wymienia
tu różne gusła, jak drapanie koszuli, ci-
skanie słomy w Wigilię, stypy, opalanie
głowy, lisanie gomółki sera, karanie sło-
dzieja przez gusła (cały ten opis gusł
dziś mało już praktykowanych zasługi-
wałby na przedruk). „Katoliku, przestrze-
gam, strześ się takich rzeczy“.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Warsz.

— Kazania na wszystkie święta
roczne przez X. Jana Wuykowskiego
dziekana Grodzieckiego. Tom I w War-
szawie, w drukarni XX. Pijarów 1729.
w 8ce, str. 367, 131, 61 i rej.

Daików.

— Kontrowersye Polskie abo prawda
otwierajúca Dysydeńskie oczy do po-
znania prawdy prawdziwey Wiary
Chrystusowej Wiary katolickiey na
Theatrum polskim wystawiona przez
X. Jana Kostkę Woykowskiego Ka-
nonika Pułtuskiego z przydatkiem o nie-
wierności y ślepcie Żydowskiey y pón-
ney ich nadziei oczekiwanego przyścia
Messyasza. w Warszawie w Drukarni
Koll. S. J. Roku Pańskiego 1737.
w 4ce, k. 28, str. 383 i regestr (sygn.
Aaaa—Mmm.).

Po k. tyt. idsie rycina N. M. P. z dzie-
ciatkami, sstych Labingera w Warszawie.
Joher 3292. — Kuryor polski 1738 nr LIII
(z datą 1738).

Czartor. — Krasin. — Ossol. — Uniw.
Wileń. — Zieliń.

— Medytacye na każdy dzień ca-
łego roku z reflexyami y na święta ru-
chome z Pisma S. wyięte. W których
się zamyka prawdziwie Duch Boski
y duch doskonałości chrześcianskiej
z przydatkiem ná końcu kaźdey me-
dytacyi, o cnotach SS. Pańskich na
swóy dzień przypadajúcych y codzien-
nym do ich w szczególności pomocy

wzdychaniu, ku większej chwale Boskiej y lepszej ludzom wszelkim kondycyi nie tylko duchownym utriusque sexus ale y świeckim wygody nawet y samym kaznodzieiom (upewniam) do powzięcia materii bardzo pożyteczne przez X. Norberta Jana Stanisława Kostkę Woykowskiego Praemonstrat: Kanonika Regular. Professyi Witowskiej nowym y doskonałym sposobem napisane. Za pozwoleniem Przełożonych, do druku podane Roku 1742 w Warszawie w Drukarni XX. Scholarum Piarum. Część I. w 4ce, k. 7 i str. 676.

Po k. tyt. idzie rycina N. M. P. (sztylek Labingera) i dedykacja Matce Boskiej. — Po czym odeswa do keleni swierzyńskiej Brygidy Otwinowskiej, której nakładem to dzieło wyszło.

Toż... Część II... Roku którego życie przedwieczne w ciele ludzkim dla nas żyć poczęło 1742. W Kaliszu w drukarni J. K. Mci in Coll. Soc. Jesu 1742. w 4ce, k. tyt. 7 k. nlb., str. 565, indeksów str. 11 i 23, Errata 2 k.

Janoski Polon. I 86 podaje z datą 1736—7 i z tytułem łacińskim; za nim Jocher 5673 i 5758. — Jocher 5678.

Bibl. Dominik. w Przyrowie — Czartor. — Polkows. — Uniw. Wileń.

— Przewodnik na drogę wieczności czyli Modlitwy... przez Xiędza Jana Wuykowskiego kanonika Pułtuskiego. W Krakowie 1733. w 12ce, str. 88.

— Toż... 1744. w 12ce, str. 132.

— Toż... 1745. w 4ce.

Ob. wyżej str. 401.

— Toż... dla dusz ludzkich obmyślony kapłanom zaś a osobliwie pasterzom na śmierć dysponującym ku używaniu przez tegóż ks. Jana Wuykowskiego natenczas kanonika pułtuskiego podany a teraz powtórnie przedrukowany R. P. 1746. W Krakowie w drukarni Dominika Siarkowskiego J. K. M. y J. O. biskupa krak. typografa y bibliopoli. w 4ce, str. 44.

I ta i inne edycje wychodziły jako część III „Chleba duchownego“, lecz miały osobny tytuł. Jocher (według Janoskiego) pod nr 4386 przytacza też samo, lecz na łaciński tytuł zmienione: De homine christiano ad mortem recte praeparando.

Uniw. Wileń.

— Rekolekcyje Duchowne, Na kilka, kilkanaście dni Rozłożone, Ludziom zaś wszelkiej kondycyi, nie tylko Duchownym utriusq; Oleri, ale y Świeckim, ku pożytkowi Duszy, y na Chwałę Bożą Służące, Na oczy Świata Polskiego, Przez X. Jana, Kostkę, Wuykowskiego, Kanonika Pułtuskiego, Wydane. Roku Pańskiego 1736. [Tu linia z gwiazdek, a pod nią:] w Warszawie w Drukarni J. K. M. Collegium Societatis Jesu. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 155, k. 9 nlb.

Na odwr. k. tyt. cytaty.

Dedyk. Zofii Grabińskiej, księżni ołobuckiej S. P. Bernarda (na str. 7). — Po czym aproba. Hozjusza bisk. pozna. z r. 1736 i censura Dom. Rudnickiego (w której wychwała sąrowno tę księgę, jak i Grot słowa).

Na str. 1: Przedmowa do czytelnika, po czym rozpoczynają się Medytacje. O urzadzeniu rekolekcyi, o ich dyrektorze. Potem tematy 54 medytacji (o stworzeniu człowieka, o grzechach i karach, o śmierci i piekle, o pokorze i cierpliwości, o umartwieniach i paciierzach itp.). — Od str. 143 idą przestrogi, szawienne uwagi, specyfikacja ksiąg (szaleca czytanie dzieł ks. Morawskiego, W. Tyłkowskiego, St. Wierlowiejskiego). Na końcu regestr i errata.

Bibl. Domin. w Przyrowie — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż... niegdys wydane a teraz powtore Roku Pańskiego 1759 przedrukowane. w Krakowie w drukarni Fabiana Sebastjana Hebanowskiego J. K. M. Typographa y Bibliopoli... 1759. w 4ce, k. 2, str. 176 i Regestr k. 10 nlb.

Jocher 5701.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż... rozłożone. Ludziom zaś wszelkiej kondycyi nietylko duchownym utriusque Oleri, ale y świeckim ku pożytkowi duszy, y na chwałę Bożą służące, na oczy świata polskiego przez Jana Kostkę, Wuykowskiego Kanonika Pułtuskiego niegdys wydane a teraz po trzecie 1787 przedrukowane. w Warszawie w drukarni uprzywilejowanej XX. Missionarżów. w 4ce, k. 6 i str. 157.

Uniw. Warsz.

— ob. Directorium (1733) — Flores honorum.

Wujowski Jan ob. Gładyszewski Kaz. (Asylum reginae 1704).

Wulfer Petrus ob. Hube (1791).

WULFFERS Jan Szczepan, bibliotekarz i profesor literatury w szkole kadetów (ur. 1741 † 1804). Listy Ochrześcianskiego Filozofa Do Młodzieńca Z Pod Dozoru Nauczycielow Wychodzącego Pisane. w których Jasno i co naykrócey dowody naygruntowniejsze Religii potrzebę i ustanowienie ztwierdzające zebrane są Y Wyložone Za pozwoleniem Zwierzchności do Druku Podane. [Tu winietka: ornament roślinny]. w Warszawie w Drukarni J. K. Mci y Rzeczyplitey. Soc. Jesu Roku Pańskiego 1766. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 409 (mylnie 413).

Ob. tom XXI 847 pod Listy.

Było zapewne arkuszami dodawane do jakiegoś czasopisma, bo na niektórych arkuszach wydrukowano: Reszta w Sobotę... Reszta we środę...

Wulffers był tylko tłumaczem, bo rzecz jest widocznie tłumaczona. Dzieli się na 17 listów do Teotyima: o potrzebie religii, o prawie przyrodzonym, o zniesieniu prawa moj., o Chrystusie, o nieomyślności ewangelii, jak niedowiarek bijąc na religię sam się obija.

Podobno są egzemplarze z dedykacją do Żaluzkiego?

— O Greckiej Y Rzymskiej Wymowie, Także O Początkowych Ustawach Sztuki Krasomowskiej. Z których dadzą dowod Ichmośc Panowie Andrzej Wollowicz, Staroście Przyłuski. Ignacy Mleczo, Stolnikowicz Inflantski. Kazimierz Hurko, Sędzio Ziemiński Witebski. Konstantyn Kuszell, Stolnikowicz Podlaski. Michał Zienkiewicz, Staroście Ostryński. Wincenty Bohomolec, Staroście Jeźnieński. Wincenty Kopeć, Chorążyc Brasławski. Kawalerowio Uczący się Krasomostwa w Collegium Nobilium Warszawskim Societatis Jesu. [Tu winieta]. Roku MDCOLXVI. (1766). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Dedyk. do ks. Czartoryskiego, generała ziem podolskich; podniesiono w niej, że książę chlubi się filozofią rozumu, że ma dar języków, że wkracza sztukę żołnierską itp. — W przedmowie pochwały krasomostwa greckiego i rzymskiego i sa-

chęta, aby młodzież je studiowała. Nie chodzi o studiowanie tysięcy reguł retorycznych, ale powszechno, iacne, nigdy nieodmiennie reguły, które sama natura rzecey podaje. Tych się można nauczyć najlepiej z przykładów mówców starożytnych. Studiowanie samych piór włoskich lub francuskich nie wystarcza. Prawidła trzeba podawać w polskim języku, ale czerpać z Arystot., Cycerona, Kwintyliana, Longina.

Na ost. 4 kartach podano 48 pytań z początków sztuki krasomowskiej. Dotyczą one dziejów wymowy greckiej i rzymskiej oraz wynalazienia (inwencji), rozłożenia mowy i okras. Obiecuje autor później mówić o krasomówstwie polskim. Jest to więc program nauki retoryki, tak jak ją pojmowano w szkołach jesińskich tego czasu. Profesorem retoryki był w tych czasach w kol. warsz. Jan Wulffers.

Czartor.

— ob. Nepos Cornelius (Życia hetmanów 1783) — Curtius (Mowy 1787) — Liwiusz (Mowy 1784).

Pisywał bezimiennie w Monitorze (w r. 1765 i nast.).

Bentkowski Hist. lit. I 667, II 801. — Jocher I str. XX. — Brown str. 436. — Encykl. Orgelbr. XXVII 950. — Wybicki Życie moje 1927 str. 41.

Wulf, Wulfowicz ob. Wolf, Wolfowicz. Wulfowscy - Scholcowie ob. Śląchetka (Trzy lutnie 1642).

Wulkany ob. Fromm (1680).

Wulmer, pisarz skarbowy ob. Ogiński Michał.

Vulnus a fatalis mortis... ob. Tarło Piotr.

VULPIUS (Volpi) Josephus S. J. Vitae Sanctorum a Benedicto XIII... fastis sacris adscriptorum... Anno 1726... compendio descriptae. Romae 1727. w 8ce, str. 110.

Na str. 95—110: Vita S. Stanisłai Kostkai. Jagiell.

— Breve compendio della vita de' Santi... Stanislao Kostka (1727) ob. Volpi J. (wyżej str. 292).

VULPIUS Krystian August. Graf Benjovsky, eine Tragödie. 1792. w 8ce. Ob. Tretiak w Przegl. Współcz. 1929 nr 86 str. 444.

VULTURINUS Pancratius (podobno pseud. Geyera z Hirschbergu). [Pangiricus Silesiacus]. 1521.

Jest to wierszowany opis Śląska.

Przedrukowano w Fuldenera Bio et Bibliogr. Silesiaca d. i. Schles. Bibliothek (1781) str. 362.

Również przedrukował Drechsler w Zeit. des Ver. Gesch. Schles. XXXV str. 35-67. Finkel-Malecz. Bibl. nr 10144.

Vulturnus Laur. ob. ks. Albrecht (Porządek albo ustaw).

Wotschke w Zeit. Gesch. Posen 1902 str. 215 (o Sekucjanie).

Wunderlich Maria ob. Holfeld Joh. (Propheten 1649).

WUNDSCH Michael. Leich begän- gniss. der... Anna Ledgarths von der Linden... von Michael Wundsch... Con- cionator Aulicus Przywicensis. Dantzig, David Fr. Rhete 1678. w 4ce, str. 151. Gdańs. miej.

WUNSCH Franc. Kurtzer Begriff der fürnemsten Hauptstück der Christlichen lehr in deutsche Reim verfasset erstlich durch G. Greissawer... Königsberg 1580. w 8ce.

Ded. J. Strobandowi z Torunia. — Mocarski Książka w Torunia 1934 str. 26 (ale to do polskiej bibliografii właściwie nie należy). Tor. Kop.

WURRWITZ Gottlieb Friedr. Wenda Fürstin von Polen. Trauerspiel in drey Akten. Quilibet est suae sortis faber, bonae bonus, malus malae. Von Gottlieb Friedrich Wurrwitz. Berlin, bey C. G. Schöne. 1796. w 8ce, k. tyt. i str. 82.

Rzecz pisana prozą. Obok „Wendy“ wystą- pują: Zaira (Hoffräulein), Rütiger (ein deutscher Fürst), Zeakwil i Dolgoruki (Woywoden und Reichstände), Rocowicz, Koesinsko i Rudowski (Ceremonienmeister, Jägermeister) itp. Daje to miarę histo- ryczności tragedii, która dzieje się w r. 750. Są dwie intrygi miłosne: Wendy i Rütigera (Rütiger kocha Wende, ona jego nie, więc musi ją siłą zdobyć) oraz Zairy i Rudowskiego (wygnańca, posiadzonego nieuczennie o sabójstwo Krakusa brata Wendy). Dużą rolę w sztuce gra tajem- niczy Nieznajomy, towarzysząc ongi Lecha ojca Wendy, który posłuje od Wendy do Rütigera (jest on, jak się w końcu oka- zuje, ojcem Rütigera, księciem Richardem). Zaira topi się w Wiśła. Także Rütiger „dessen Absicht die Zersthörung Polens war“, sabija się z żalu, że samordował Nieznajomego, nie wiedząc jeszcze, że to jego ojciec. Na końcu topi się Wenda, oddając życie na ofiarę bogom jako znak wdzięczności za oswobodzenie kraju od

szguby. Całość w stylu romantycznym; wi- doczność pod wpływem ostatniego rozbioru. Jagiell.

WURZ S. Lobrede auf den h. Jo- hannes von Kant als dessen Heilig- sprechung 1769 zu St. Stephan feierlich begangen wurde. Wien 1769. w 4ce. Kat. Rosenthala 1910.

Wybawienie Ruggiera ob. Saraci- nelli Ferd. (1628).

Wybczyński Albertus ob. Furietti (1754).

WYBICKI Józef (1747 † 10 marca 1822). Głos na Zgromadzeniu wydzia- łowym deputatów, dnia 10 Sierpnia 1791 na ratuszu Poznańskim przed wybra- niem Plenipotenta na Sejm y sędziów appellacyjnych miany. fol. k. 3.

Raczyń.

— Głos na Zgromadzeniu wydzia- łowym deputatów, dnia 10 Sierpnia 1791 na Ratuszu Poznańskim po obra- niu siebie na Plenipotenta na Sejm miany. fol. k. 2.

Inne druki stojące w związku z wybraniem Wybickiego zestawia Wojtkowski Bibl. WPolska 1937 nr 15129 i nast.

Raczyń.

— Mowa... posła z województwa Kaliskiego na sejm walny Grodzieński, jako do examinowania czynnościów Rady Nieuustającej delegowanego, roku 1774. dnia 20 października przed Sta- nami miana. fol., str. 4.

Raczyń.

— Mowy J. Wielmożnego Jegomości Pana Jozefa Wybickiego, Delegowanego Do Deputacyi Codicis Stanisława Au- gusta, Plenipotenta Miast Wolnych z wydziału Poznańskiego w różnych czasach Miane. [Tu winieta]. w War- szawie 1791. w Drukarni Uprzyw. Michała Grölla, Księgarza Nadwornego J. K. Mci. w 4ce, k. tyt. i str. 23 (sygn. C₄).

Zawiera 4 mowy: 1) na ratuszu poznańskim dnia 10 września 1791 do ludu miejskiego; 2) tamże po swoim wyborze na plenipo- tentę; 3) dnia 13 września 1791 na samku do N. P.; 4) na rozpoczęciu sejmku dnia 15 września 1791 na czele plenipotentów miast kor. i lit.

Tłumaczy miłoścanom znaczenie obywatel- skiej wolności. Bałwany rządów feudal- nych możnowładstwa i swywoli zostały przez stan rycerski skruszone. Wejdzicie

do świątyni wolności i sostawcie w przy- sionku wasze urazy. Zaręcza wam wolność rząd na odwiecznej przyrodoenia ugrunto- wany sacadzie. Lud polski (tj. sejm) oznał w całku brata i sblżyć się do siebie po- swolił.

Wychwała też mądrość i szdolność polityczną króla, który czekał w pokoju, aż przejdą burze i pokonał przeszkody we własnym domu. Ofiarowuje krajowi 12 armat i ty- leś wozów imieniem ludu wiejskiego.

Pilat Liter. polit. str. 164.

Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— W. J. Pan Wybicki Wizytator Akademii Wileńskiej uczyniwszy o- świadczenie przytomnym Panom y Pro- fessorom w czasie rozpoczętej jego pu- bliczney wizyty taką do Akademików Wileńskich uczynił mowę (1778). w 4ce, kart 4.

Przedruk w Balińskiego Dawna Akad. Wileń. (1862). — Jocher 1818. — Alma Mater Vilnensis 1929. — Zabawy Przyjemne i Pożyteczne XVI.

Ob. Bibl. t. XXII 84 (Mowa Malczewskiego). Jagiell.

— Józef Wybicki Pełnomocnik Naywyższego Naczelnika y Rady nay- wyższej narodowej Do obywateli a mie- szkańców ziemi Polskiej wyznania Auszpurskiego, zwyczajnie Holendrami zwanych. — An die Bürger Einwohner von Polen augsburgischen Beckenstnes- ses, gewöhnlich Holländer genannt. 1794. fol., str. 2. Bibl. w Suchej — Czwert.

— Podrózny w Pawłowic w do- brach JW. JX. Brzostowskiego Refe- rendarza W. X. Lit. (ok. 1778). fol., k. 1. Wiersz.

Baliński Pamiętniki o Śniadeckich II 465. Bibl. w Suchej — Uniw. Warsz.

— Wiadomosc Z Olszenicy Wsi J. O. Księcia Jmci Stanisława Ponia- towskiego Generała Leutnanta Woysk Rzeczypospolitey Polskiej. (1778). [Górą winieta: palma i okazała waza przy- brana kwiatami; pod palmą 2' dzieci]. w 4ce, k. 4 nlb.

Druk Grölla.

Opiewa uwłaszczenie właścian przeprowa- dzone w Olszenicy. Książę mówi do swych poddanych: Poddani moi olszenickiej włości — Znam was za ludzi a z tego powodu — Chcę by po ludzku żyliście w wolności — Ani waszego gwałt wyta- piał płodu.

Chce ich zdrętwiałych pobudzić do pracy, snosi pańszczyznę, nadaje czytane prawa, w których rzecz dokładnie opisano. Rzecz ta — jak mówi autor — jest godna pióra Trembeckiego (on i całe umie i opisać enoty). Węgierski, który satyrę sobie z poe- tów obrał, chwał — jeżeli już nie za- pomniał.

Obacz Gazeta Warsz. 1778 (supplement do nr 68). — Bibl. t. XXV 15. Ossol. — Raczyń.

— Kulig Komedy w Pięciu Aktach Przez W. Jmć Pana Jozefa Wybickiego Szambelana J. K. Mci. napisana, A Przez Aktorow J. K. Mci na Teatrze War- szawskim Reprezentowana. [Tu winieta: dwoje dzieci, z których jedno podaje drugiemu wieniec]. W Warszawie w Dru- karni P. Dufour Drukarza J. K. Mci y Rzeczypospolitey. M.DCC.LXXXIII. (1783). w 8ca, k. tyt., str. 167 i 1 str. nlb. (omyłki).

Bohatorem sztuki jest Domaros, gderacz i akapiec, który chce córkę Rozotę wydać za bogatego Staruskiwicza, podczas gdy ona woli Staroszcica, noszącego się z fran- cuska. Kulig urządzony w jego domu przez sąsiadów ma ułatwić połączenie Ro- zoty ze swym „amantem“. I tak się staje. Ostatecznie Domaros się godzi i sam jedzie dalej z kulligiem.

Pewną wartość mogą mieć szczegóły obczaa- jowe np. opis kuligu z towarzyszącym mu pijaństwem, maskami, tańcami, śpiewami, oracjami, zdejmowaniem kół (str. 108) itp. W zbiorze „Teatr polski“ tworzy tom 43. Szajkowski Dzieje komedii polskiej (1921) str. 83. — Bornański Teatr za Stan. Aug. II 260. — Bentkowski I 538.

Akad. — Csartor. — Jagiell. — Krasin. — Raczyń. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Opera Oryginalna Kmiotek W Dwoch Aktach Roku 1788. [Tu winietka: herma]. w Poznaniu w Dru- karni J. K. Mci Y Rzeczypospolitey. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt., str. 64.

Rozpoczyna dedyk. wierszem do chorążyni pozn. Goryńskiej. Opisanie, jak od 7 lat z literata stał się rolnikiem. Lutnię teraz z prostych nici wiąz i śpiewa kogo? — chłopca. Bo mu jest wdzięczny, że go żywi. Operę tę grał 2 razy w domu swoim z sąsiadami.

Przedstawia nam dwóch panów, dobrego i złego (Kaczalę), których poddani chcą się pobrać ze sobą, co natrafia na prze- szkody. Cała opera pełna śpiewów i scen sielankowych. Ciągłe aluzje do potrzeby poprawiania doli chłopskiej. O potrzebie oświaty i szkół dla chłopów (str. 22).

Chłopów nie powinno się bezkarnie zabijać („miano tam coś takiego podobno w Warszawie i to jeszcze napisać w świętej jakiej księdze“ — widocznie ma na myśli kodeks Zamojski.). Nadbieży wiek i dla Polaka, że wzorem rządnych krajów ukocha wieśniaka (str. 24). Jednakże chłopci oświadczają, że nie chcą nie więcej, jak tylko być zawsze poddanyymi pracującymi na roli — tylko niesprawiedliwość niech ich nie uciesza (str. 59). Pod koniec opery pan sły się nawraca i staje się zyczajnym chłopom.

Windakiewicz Teatr polski 1921 str. 110. — Bernacki Teatr za St. Aug. II 258.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— Opera Oryginalna Samnitka. W Trzech Aktach. R. 1787. [Tu winieta: wieniec, a w nim otwarta księga i trąba]. W Poznaniu. [Tu linia, a pod nią:] w Drukarni J. K. Mei Y Rzeplitey. w 8ce, k. tyt., str. 95.

Dedykacja: Potockiemu, woiewodzie Ruskiemu („komu wolność narodu tak jemu jest miła... kto jak on dobra powz. czyni ofary... temu obraz wolnego ludu najmilszym widokiem“).

Rzecz dzieje się u Samnitów za czasów ich walk z Rzymem. Najdzielniejszy z Samnitów otrzymuje najpiękniejszą Samnitkę za uchwałę ludu. Jest to Orgon, któremu dostaje się córka Archonta Faustyna. „Tak zgodą jednomyślną, co kraj wolny wspiera — Cnota, szaługa chwałę z nadgroda odbiera“. Cała sztuka gloryfikuje poświęcenie dla ojczyzny. Operą nie jest, bo zawiera tylko nieco arii, zresztą pisane wierszem 18-ogłoskowym.

Mimo zapewnienia „opera oryg.“ motyw jest podobno zapożyczony z Marmontela (?). Hahn w Ks. dla Balsera I (1925) str. 457. Tu omawia też jego rękop. „Warrona na wai“.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— Polka Opera w Trzech Aktach. [Tu winieta: niewiasta pod palmą trzyma w prawej ręce dzidę, w lewej kolo z napisem J. P. niżej:] w Warszawie 1788. [Tu linia a pod nią:] w Drukarni J. K. Mei i Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 88.

Na odwr. k. tyt. spis osób wyst. i objaśnienia. Rozpoczyna wiersz: Wybicki... do JW. z Mniszchów Potocki, generałowej art. kor. (Józefy, żony Skarsznego), gdzie ślawi patriotyzm „tuleczyńskiego gruntu“. — Po czym przedmowa prosi i wierszem do czytelnika. Tu objaśnia, że rzecz

dzieje się podczas oblężenia Trembowli 1676 oraz wysławia bohaterką przeszłość: wskreszamy ich zwłoki, ożywny ich cienie, ich nam dziś trzeba i rady i siły...

Tytuł „opera“ kryje pod sobą próbę napisania dramatu histor., ślawiącego miłość ojczyzny i cnotę bohaterstwa. Od czasu do czasu przerywają tok dramatu recitativa, chóry i arie, ale operą ten utwór nie jest. Temu samemu celowi służyć przypisy treści histor. dodane przez Wybickiego u dołu stron. Turcy są wystawieni w dobrym świetle („mężniejszą jest ten żołnierz, jak ten najmniejszy, któremu ni ojczyzna ni wiara jest droga“) — jak przystało na sytuację z r. 1788. Na str. 70 Wybicki, cytując przykłady dawnego meśtwia polskiego, cytuje czyn Skrzetuskiego. Bohaterką sztuki jest Kazanowska, żona komendanta fortecy, zagrzewająca szlachtę do oporu przeciw Turkom i główna przyczyna otrzymanego zwycięstwa. A także ociemniały żołnierz Plichta, stary bohater z czasów Czarnieckiego. W śpiewach ślawi Wybicki wolność i miłość ojczyzny i czuć już w nich autora pieśni legionów. Charakterystycznym jest dla epoki Sejmiku 4-letniego, że utwór ten ma na oku pobudzenie patriotyzmu wśród kobiet.

Autorstwo Wybickiego jest niewątpliwie nie tylko dlatego, że na czele stoi wiersz: „Wybicki... do Potocki“ — a więc wymienił swe nazwisko; ale i cały tok wiersza, nastrój „opery“ i treść zgodzają się z jego autorstwem.

Bernacki Teatr II 290. — Bentkowski Hist. liter. I 538 (podaje pod nazwiskiem autora). Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Un. Wil.

— Toż:... Opera w trzech Aktach Roku Panskiego 1789. w 8ce, k. 62(?)

— Wzor Dla Polek. [Na końcu:] w Drukarni Wolney na Kraiowym Papierze. (1792?). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Opisuje obszernie czyn Zofii Kazanowskiej „włałwionej meśtwem przy zdobyciu Trembowli“ — ten sam czyn, który Wybicki gloryfikował w dramacie. Wsya Polki do ocalenia ojczyzny, a przede wszystkim do ofiarowania pereł, złota, brylantów, medali na szablę ojczyźnie. Zamieszszam pod Wybickim, bo i styl i odwołanie się do przykładu Kazanowskiej na to wskazuje. Ale pewności nie mam.

Bibl. w Suchej — Jagiell.

— Zygmunt August, Tragedya Oryginalna W Pięciu Aktach, Przez W. Jmć Pana Wybickiego, Szambelana. J. K. Mei. Nie Grek, nie Pyrhus, ani obca siła, Woyna domowa! tych klęsk narobiła! Chrościnski z Lukana. [Tu linia, a pod nią pęk kwiatów]. w War-

szawie. u P. Dufour, Drukarza I. K. Mei. M.D.LXXIX (1779). w 8ce, k. tyt. i str. XX, 108.

Cały tytuł estychowany, w osdobnej ramce. Sztylek u dołu śle odbity, data ledwo widoczna.

Dedyk. do Stan. Poniatowskiego, gen. i szefa gwardii pieszej kor.

Następuje „Przedmowa“ na str. 14 nlb., w której tłumaczy, dlaczego wolał szukać bohatera w historii kraju swego niż wprowadzić ludzi dawnych wieków. Ośmielił go przykład Rzewuskiego (Wład. pod Warną) i Krasicki, Homer polski (Woyna chocimska). Chce pokazać, czym się utrzymuje, a czym się gubi ojczyzna. Powołuje się też na Rzym ocalony (Woltera). Katalina był ma przykładem dla Kmity. Cytuje wyjątek z przedmowy Woltera. Tekst tragedii jest istotnie pełen aluzji do współczesnych stosunków polskich. Zawiera nagany awawoli, głosi potrzebę usunięcia sabobonów, pochwały tolerancji, posłuszeństwa monarche itp. Są też i lekkie krytyki pod adresem monarchy: abytnia dobroć w monarche cnotą się nie zowie. Tomkowicz Barbara Radziwiłłówna w poezji polskiej (w Przeglądzie Polskim 1876). — Szykowski Dzieje nowożytnej tragedii (Typ pseudoklass.) 1920 str. 89—92. — Skalkowski Józef Wybicki I 31.

O fragmencie rękop. Zyg. Aug. ob. Simon w Pamiętniku Liter. 1929 str. 280 oraz w Tyg. Ilustr. 1928 nr 48.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Toż:... Warszawa, w drukarni P. Dufour, 1787. w 8ce, str. XX, 108.

Dedyk. Stanisławowi Poniatowskiemu generał lejtnantowi wojsk kor.

Zamieszszone w zbiorze „Teatr polski“ tom 45. Bawor. — Jagiell.

— Listy Patryotyczne Do Jasnie Wielmożnego Ex Kanclerza Zamojskiego Prawa Układającego Pisane. [Tu winieta: po prawej stronie płyta a na niej piejący kogut, z lewej strony pod drzewem dziecko ryjące łopatą ziemię. Dołem napis: Labor Ipse Voluptas]. w Warszawie 1777. [Tu linia, a pod nią:] Nakładem Gröllowskiej Księgarni Nadworney w Marywilu Nro: 19. pod Znakiem Postow. w 8ce, k. tyt., str. 362 (mylnie znaczonej 272).

Myłka w paginacji rozpoczyna się od str. 324 noszącej błędnie liczbę 234.

Toż:... Tom II. [Tu winietka: ornament roślinny]. w Warszawie 1778. Nakładem Drukarni Gröllowskiej Na-

dworney, w Marywilu Nro. 19. pod znakiem Postow. w 8ce, k. tyt., str. 162.

Na ost. stronie przenośnik „List“, tak jak gdyby miał jeszcze nastąpić dalszy ciąg tomu.

Tom I składa się z 9 listów; tom II z listów 10—14.

Całe to dzieło Wybickiego, wydane bezimiennie, ma na celu przygotować opinię do rychłego przyjęcia kodeksu prawnego (Zbiór praw sądowych), jaki eks-kanclers Zamojski rozpoczął właśnie układać z pomocą Wybickiego. List pierwszy datowany jest: z Prowincyi 24 grudnia 1776, co stanowi zapewne datę ukończenia książki i oddania jej do druku. (Jest to bowiem właściwie dedykacja dzieła Zamojskiemu).

Wybicki szacował od przedstawienia, jak powstała „społeczność“ i dlaczego prawo natury nie wystarcza, lecz potrzeba rządu i „prawa cywilnego“, to jest prawa opisanego jasnie każdego obowiązku, bezpieczeństwa i wolności. Takie prawo cywilne ma dać Polsce kodeks Zamojskiego z inicjatywy króla Stanisława. (Entuzjastycznie wyraża się o jego roli, nazywa go Solonem: nie żałuj narodzie, że Sobieski tronu nie osiada; Stanisława ducha i jego prawa ożywią wnuków, narodzą bohaterów, wkrzeszą mścicieli, str. 63). Dobry rząd wywyższy naród z przepaści. Polacy nie mają urzędów i praw dobrych, więcej przywar jak doskonałości w nich się znajdują (str. 104). Charakteryzuje te wady polskich urzędów (brak sprawiedliwości, poddaństwo rolnika itp.).

Przeciwdziałał i bezbezpieczeństwo w Holandii, jakie tam oglądał. „Także koloniom angielskim wróżyć można, że podług ich nowego ułożonego rządu, podług ich maksym od dawnych a wolnych Rzymian przejętych w czasie krótkim staną się najdłuższym państwem“. Z wywodów jego wynika, że liczną populację i zamieszszoność kraju uważa za pierwszy cel dobrego rządu w państwie. Tymczasem w Polsce stosunki włościańskie są tak złe, że muszą prowadzić do depopulacji i ubóstwa. Cała druga połowa I tomu (str. 158 i nast.) jest poświęcona kwestii włościańskiej (a po trosze i miejskiej). Zastrzegając, że nie dąży do zniesienia poddaństwa i do nadania chłopom pełnych praw („aby częścią krajowej zwierzchności się stali“, str. 158). Ale chce zniesienia arbitralności pańskiej, chce opieki prawa, chce nadania im własności na roli. Poddaństwo jest przeciw prawu natury; już Kas. W. chciał je znieść (jak dowiodło pióro Mniszka). Jest ono i dla dziedziców szkodliwe. Ono jest przyczyną nieuczciwa i pijactwa chłopów. Wychwala obywateli jak Zamojski, Chęptowicz, Brzostowski, którzy nadali chło-

pom prawa. Opisuje jaakrawo arbitralność panów i ich ekonomów w nakładaniu ciężarów chłopach (str. 230, 220). W niektórych prowincjach polskich ziemia jest tak tyana, iż mimo to, że chłop pańszczyźniany źle pracuje, ona daje duże plony, ale tym nie trzeba się ludzi. Gdyby nie pańszczyzna moglibyśmy o wiele więcej wywozić zboża (przeciętnie wywozimy 59,478 lasztów zboża). Polsce grozi też wyłudnienie. Stara się oszacować liczbę ludności wedle podatku kominowego (liczy kominów 1,198 081 — co daje liczbę ludności w Polsce i Litwie około 5,891,864 (str. 289)). Miasta nasze są bezludne. Opisuje stan rozpaczy ludności chłopskiej na Litwie, jej mieszkania, odzież, gospodarstwo, zdrowie. A tymczasem w Pawlowie (Braost.) wszystko się naraz poprawiło. Także Zamojski wyszedł dobrze na zaprowadzonych w swoim Białym i po wsiach reformach, bo 10 lat wolności znacznie powiększyło liczbę ludności (str. 298). Kończy silną krytyką stanowego podziału Polski na szlachtę i nie-szlachtę; trzeba ułatwić chłopom przechodzenie od rolnictwa do kunsatów po miastach.

W tomie II jest zawartych 5 dalszych listów (10—14). List dziesiąty poświęcony jest potępieniu zbytku, który jest źródłem wielu ujemnych zjawisk społecznych, a zwłaszcza ubożenia kraju i wyciekania z rolników ostatniej kropli krwi. Potrzeba walki ze zbytkiem powinna mieć swoje konsekwencje w nowym kodeksie, między innymi powinna tam być ograniczona łatwość pożyczania pieniędzy i sakaz towarów zbytkownych.

W dalszych listach wykazuje niebezpieczeństwo bezstanności dla pomnożenia ludności kraju. Dlatego trzeba ograniczyć i zreformować sakony. Powinny one poświęcać się opiece nad ubogimi i chorymi. Wykazuje ujemne strony szpitalnictwa polskiego, a także brak domów poprawy i więzień należycie urządzonech. Występuje przeciw szarlatanom lekarzom i żąda założenia szkoły doktorskiej. — W liście XII omawia reformę sprawiedliwości i przedstawia błędy sądownictwa polskiego. Sądy źle urzędują, sędziowie wygłaszają się subalternami, nie ma w kraju bezpieczeństwa i ładu. Uderza ostro na sądy duchowne zależne od Rzymu i wzywa do zaprowadzenia najwyższego trybunału duchownego, który by miał siedzibę w Polsce. (Jak wiadomo kwestia ta była nie-słychanie drażliwa i stała się jedną z przyczyn walki rozwinętej przez nuncjusza przeciwko kodeksowi Zamojskiego). Wzywa też do ustanowienia instygatorów, którzy by zwalczali anarchię polską. W liście XIV powołuje się na księdza

Fleury i na księdza Vertota, którzy bronili zasady, że z Francji nie powinny iść apelacje do Rzymu. Cytuje także dzieło Febroniusa, a więc pisarsza zdecydowanie gallikańskiego. W obszernym wywodzie historycznym stara się wykazać, że biskupi nie powinni zależać od dworu rzymskiego, ale że sąsiad ich powinien w Polsce nuncjusza wraz z polskim trybunałem duchownym. Na tym się książka urywa, a druk jej wygląda, jakby przerwany przed końcem.

Wybicki pisze dość rozwickle i listy jego zawierają sporo frazeologii deklamacyjnej. Najgoręcej leży mu na sercu reforma stosunków poddańczych i sprawa ograniczenia władzy Rzymu nad biskupami polskimi. Wszystkich innych kwestii dotyczy raczej ubocznie, dość nieraz chaotycznie i niejasno. Pisze on pod wpływem literatury kameralistycznej (przywiązuje silną wagę do populacji) i fizjokratycznej (najważniejszą rzeczą snieś ograniczenia w produkcji rolniczej, u nas poddaństwo). Stawia przed oczyma przykład Anglii i Hollandii jako krajów samotnych i ludnych. Z teoretyków cytuje s podziwem „głębokiego” Russa (str. 311), s praktycznych mgdów stanu Sully’ego, s ekonomistów Vaubana (a więc prekursora fizjokratów z końca w. XVII) i Mirabeau (Ami du peuple). Zna też i cytuje Monteskiusza i Blackstona.

O napisaniu tego dzieła wspomina Wybicki w „Życiu mojem” (w edycji Skalkowskiego w Bibliotece Narod. 1927 str. 144). Na książkę tę wysłał odpowiedź pt.: List do Autora Listów Patryotycznych do J. W. Exkanclersza Zamojskiego pisanych. Warszawa, Groell 1777. w 8ce. — Ob. t. XXI 335 (s bibl. w Suchej).

Polemikę s tymi Listami zawierają również: „Myśli obywatelskie s okoliczności projektu” (1780). Autor ich swaloza sapatrywania Wybickiego na zniesienie poddaństwa chłopskiego i przytacza argumenty za jego utrzymaniem (s pewnym ograniczeniem).

Dość sblżone do Wybickiego myśli wypowiada ksiąszczka „O poddanych polskich” s r. 1788, o której ob. pod: Zamojski And. oras t. XXIX 222.

Tarnowski Hist. liter. III 313. — Waliszewski Z dziejów XVIII w. str. 376 i n. — Korson Wewn. dzieje II. — Grabki Zarys idei I (1903). — Smoleński Mont. w Polsce 1927 str. 71. — Starzewski w przedm. do przekładu „Umowy społ.” Rousseau’a (1927) omawia wpływ Rousseau’a i Montesk. — Pohoška Sprawa oświaty (1921) str. 59. — Dąbkowski Nauka prawa 1915 (wprowadono Listy jako lekturę do szkół K. E. Nar.). — Świętochowski Hist. chłopów I 864—7. — Hoyer Zagadn. wolnego handlu

w lit. pol. w. XVIII (w Roczn. Szkoły Handl. Warsz. 1925). Akad. — Bibl. w Suchej — Bawor. — Jagiell. — Przeszd. — Racyn. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Zieliń.

— Myśli Polityczne O Wolności Obywleney. Servi legum sumus ut liberi esse possimus. Zdanie Rzymian. [Tu winieta: korona przyozdobiona ornamentem. Po czym linia, a pod nią:] w Poznaniu w Drukarni J. K. M. y Rzepltey Roku Pań: 1775. [Tytuł w ramkach]. w 8ce, k. tyt. i k. 23 nlb. Na odwr. k. tyt. imprimatur J. Rogalińskiego (rektora Univ. Majoris Poloniae!); po czym na 1 k. dedykacja pisarszowi W. Kor. Racynskiemu podpisana J. W. (ybicki) P. (odwojewodzy) P. (osn.).

Myśl Druga, Quibus autem Regia potestas non placuit, non ii nemini, sed non semper uni, parere voluerunt. Cicerone de Legibus. [Tu winieta j. w.] w Poznaniu w Drukarni J. K. M. y Rzpłtey R. P. 1776. w 8ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 3—180. Na odwr. k. tyt. aprobata J. Rogalińskiego („Życzylbym, aby te Myśli każdy Polak w umyśle wyryte nosił”). Po czym list Racynskiego do autora, pełen pochwał dla tendencji „Myśli”.

Myśl Trzecia, Libertatis extrema licentia, extremae servitutis est principium. Plato. [Tu winieta j. w.] w Poznaniu w Drukarni J. K. M. y Rzpłtey R. P. 1776. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 170. Na odwr. k. tyt. aprobata J. Rogalińskiego. Po czym na 2 k. list Kaspra Rogalińskiego, kons. Rady Nieust. Wychwała on patriotycznego ducha przenikającego „Myśli” i wyraża wdzięczność autorowi. Dzieło jest napisane pod wpływem pierwszego rozbioru, odczutego jako hańba i klęska. Ożywia je myśl, jak s zapobiec dalszym klęskom i pozwolić narodowi odzyskać siły. W całym dziele drga silnie nuta uczucia, choć razić musi jego ton deklamacyjny i rozwickłość wywodów.

Rozkład treści jest następujący: Myśl I zajmuje się „wolnością cywilną” tj. jednostki. Warunkiem wolności takiej jest cnota (tu pochwała dzieła Monteskiusza). Nie jest ona negacją sprawiedliwości, ofiarności i posłuszeństwa, jak to sobie niektórzy wyobrażają. Tylko w stanie natury żyli ludzie bez praw. Dobrowolnie w stanie cywilnym postawili się, sam człowiek swej wolności wymierzył obszerność. Co to jest wolność towarzyska? Wolno po-

większać swój majątek do pewnych granic — równość musi być zachowana „aby śaden obywatel nie mógł kupić drugiego”. Nierówność i szytek spowodują upadek.

W Myśli II mówi o potrzebie posłuszeństwa rządowi bez względu na formę rządu. Nie ma rządu doskonałego, każdy może być nadużyty. Tak samo rząd wolny w Rzeczypospolitej może doprowadzić naród do upadku, jeśli nie pilnuje zasad polityki. Z ciągłymi aluzjami do polskich stosunków krytykuje zbytnie saufanie w pokoju, brak wojska, mylne ocenianie zamiarów żywnionych przez sąsiadów. Nie trzeba się śalić na osoby stojące przy sterze i na nich swe żale wywierać; naród sam sawił. (Tu na str. 50 i n. obszerny wywód o istotnych przyczynach pierwszego rozbioru — saska ich w bezrządności polskiej). „Własnych obywateli grób kopajmy nam ręce”. „Znam cię narodzić być winnym”. Ale jest nadstępa ratunku: „Mimo przepowiedzianej ci sgbuy, jeśli się do swego wrócisz żywiudu, ożyjesz, s ręki się śmierci wyrwiesz” (str. 98). Kreśli warunki naprawy. Należy zmienić kardynalne i fundamentalne prawa państwa i pilnować wtedy ich egzekucji. „Upada naród wolny, gdy ani stanowi sobie użyteczne prawa, ani ustanowionych słucha” (str. 153). Bardzo obszernie, bardzo nawet rozwickle przekonywa czytelnika, że ustroj państw ulega zmianie i że żadnego ustroju nie można uważać za wieczysty, niennaruszalny. (Dowody z historii starożytnej).

Dopiero w III „Myśli” stara się nakreślić bardziej konkretny program naprawy. Krytykuje, iż naród wolny „myślał, że wszelkie prawo niewolnikiem by go uczyniło” (str. 37). Gani liberum veto i elekcje oraz bezkrólewia. Wykazuje ich sgbuność. Nie poswalam — jest to polski tyran, bezprawnością Denisa przechodzi. Omawia bezludność Polski, zły stan miast, ucisk rolnika — i inne następstwa źle pojmowanej w Polsce wolności. Trzeba więc zmienić prawa. Należy to zrobić wybrawszy pewne osoby, które by ułożyły prawa, a sejm by zmiany aprobował (str. 101). Proponuje wybór nowomwirdów (sześciu ze stanu rycerskiego, dwóch z senatora, jednego ministra), aby ułożyli nowe prawa fundamentalne i ustawy cywilne. Przedstawiciele województw i mandatarisze miast przedstawialiby projekty. Oprócz tego należy sredagować zbiór traktatów s sąsiadami. Te trzy kodeksy (prawa politycznego, sądowego i międzynarodowego) byłyby swardzone przez sejm. Po czym omawia kwestie wysłania posłów do sąsiadów, aby donieśli o dokonanej zmianie w Polsce, oras wykłada politykę ze stałych posłów u obcych potencji. — O potrzebie zaprowadzenia tronu sukcesjonalnego (str. 142).

O zniesieniu liberum veto (ale mogą być okoliczności, w których jednomyślność zachowaną być powinna — np. gdyby chciano uchwalać ustawy przeciwne prawom boskim, str. 156). O potrzebie edukacji, o popieraniu rolnictwa i handlu, o potrzebie regularnego wojska, o ustanowieniu policji czyli magistratury dobrego rządu. O tym wszystkim mówi jednak nader ogólnikowo.

Pierwsza i druga „Myśl” oparta jest niemal wyłącznie na przykładach z dziejów Rzymu i Grecji. — Z tego punktu widzenia jest Wybicki epigonem pisarzy humanistycznych; ale stosunek jest odwrotny: wykazuje bowiem nie to, że ustroj Polski jest podobny do rzymskiego, ale że Polska utraciła cnoty rzymskie i greckie i że powinna do tych wzorów powrócić. Dopiero w trzeciej „Myśli” cytuje wszy narodów współczesnych, głównie Anglii i Holandii, i stawia te narody za przykład Polsce. Cytuje Monteskiusza, zwłaszcza Machiawela (sic), powołuje się na „głębokiego Marmontela” (II 100) — ale także zna (choć nie cytuje) Rousseau'a. Od niego przejął uczuciowy ton oraz poglądy o powstaniu i o istocie społeczeństwa, zawarte w I „Myśli”. „Uwag o rządzie polskim” nigdzie nie wspomina. Wpływu Rousseau'a nie znać, zwłaszcza wtedy, gdy mówi konkretnie o potrzebnym w Polsce reformach politycznych. Mówiąc o dawniejszych dziejach Polski powołuje się na informacje Marc. Bielskiego.

Wybicki Życie moje (wydał Skalkowski) str. 136. — Staryński Konstytucja 3 maja I str. 121.

Ob. Bibliogr. t. XXII 664.

Jagiell. — Ossol.

— Rozmowa między Szlachcicem polskim, Szwajcarem y Żydem w Gdańsku. [Tu wazon z kwiatem]. Roku 1780. w 8ce małej, str. 51.

Druk Grölla w Warszawie.

Żyd broni zdania, że Polska jest piekłem dla Żydów. Prsytacza przykłady ucisku i nadużyć. Uderza też na ucisk chłopów. Szawcjar bierze Żyda w obronę; wspomina jednak Żydom ich wady; ale przede wszystkim wykazuje ujemne skutki niewoli chłopkiej i maluje nędzę chłopca. W przypiskach przytaczane „Listy patr. do Zam.” Rozwiązanie widzi szlachcic w oczyszczeniu.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Toż... w Gdańsku. 1782. w 8ce, str. 47.

Tak podaje Katalog Kaj. Jabłońskiego.

— Wykład sposobów do rzekosplawności i handlow wprowadzenia.

Warszawa, nakł. i dr. Grölla 1782. w 8ce, str. 40.

Bliższy opis ob. pod Czajkowiak Franc. (w t. XIV 511), któremu to bezimiennie wydane pismo bywa również przypisywane (np. przez Zebrawskiego).

Diennik Handlowy 1786 (przedmowy k. 4te) zdaje się, że raczej Wybickiego wskazuje, bo mówi: Jeden sławny kraju naszego polityk, udzielał publicznosci wykład itd. — Znanym już był wówczas w kraju Wybicki.

Proponuje utworzenie trzech kompanii uprzywilejowanych celem uszlachnienia ręk polskich przez ich uregulowanie.

Skalkowski Józef Wybicki I str. 36.

Bibl. w Suchoj — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— Aperçus politiques sur l'existence... Paris, 1796.

O tej broszurze pisze bliżej Ogiński w swych Pamiętnikach (1870) t. II 176 i 204. — Miała wyjść spod pióra Polaka. — Celem jej było wykazać, że król pruski powinien się być zwrócić do saboru polskiego i uczynić z niego osobne królestwo. — Memorial podobnej treści przedstawił gabinetowi berlińskiemu w r. 1796 gen. Dąbrowski (ob. jego Pamiętnik wojskowy, 1864 str. 146).

O przesłaniu tego pisma Fryd. Wilh. II ob. Smoleński Emigr. pol. 1911 str. 21. Skalkowski przesyła autorstwu Wybickiego.

Druk taki nie jest mi znany i w ogóle wątpliwe, czy było drukowane?

— Kosciuszko Au Peuple Francais.

[Na końcu:] De l'Imprimerie de Pougin, rue des Peres, n°. 9. Et se vend à Paris, chez P. Besson, Libraire, rue Honoré n°. 116, au second étage, maison de café Richard, entre la rue de l'Échelle et celle de la Convention. (1795). w 8ce, str. 35.

Bez osobnego tytułu.

Do autorstwa przysznaje się w „Życiu Mójem” (wyd. z r. 1927 str. 226).

Jest to podrobiona odezwa Kościuski przesłana niby to z więzienia do Dyrektoriatu. Wybicki był wtedy perlustratorem listów moskiewskich i polskich z ramienia Dyrektoriatu. Mając z Dyr. stosunki przedstawiał tam wzrost potęgi rosyjskiej, a zachęcony spisał też uwagi w formie rakowej odeswy do ludu francuskiego.

Podsuwa tu pomysł ligi szwedzko-duńsko-francusko-holendersko-pruskiej przeciw Rosji. Przedstawia, że przez rozbiory wzmogła się potęga Austrii. Austria uderzy kiedyś na Prusy, tylko przymierze prusko-szwedzkie może temu zapobiec. Rosja jest kolebką Hunów, Katarzyna jest następczynią Atylli. Przewaga Rosji jest zwich-

nięciem równowagi europ. Liga, jaką proponuje, powinna wkręcić Polskę, a ona będzie narzędziem równowagi. Polacy mają une ame indomtable. Kto wkręci Polskę?

Broszurę tę pisał Wybicki w porozumieniu z Barresem, z Prozerem i gen. Dąbrowskim. Wiązali oni nadzieje na odbudowanie Polski z Fryd. Wilhelmem (dalszy ciąg orientacji prusofilijskiej z czasów sejmku 4-letniego). Inny kierunek reprezentuje austroślaski Glawe i stojąca za nim grupa (ob. pod: Syrach), która wierzy w możliwość koalicji austro-francuskiej w obronie Polski. — Jeszcze inną politykę chce prowadzić radykalna Deputacja polska (Mniewski, Tassycki, Giedroyc, Meier, Pawlikowski — a zwłaszcza Franc. Dmochowski) zawiązana z końcem sierpnia 1795. Imieniem Deputacji odpowiadał Wybickiemu na tę broszurę Dmochowski (1796).

Smoleński Emigracja polska 1911 str. 4, 12, 16. — Askenazy Napoleon i Polaka I 110.

Bibl. w Suchoj — Czartor. — Jagiell.

— Kosciuszko do Ludu Francuskiego. (Bez wyr. m. i r.) w 8ce, str. 63.

Bibl. w Suchoj — Horodecka.

— Do obywatelów Wenecji bawiących Potockiego, Mniewskiego, Liberackiego, Ogińskiego, Wyszowskiego. (Dat. 15 kwietnia 1795).

Przytacza to pismo Askenazy Napoleon i Polaka I 230. Wątpliwe, aby to był druk.

— Lettre d'un Polonois Représentant des villes en 1791, et Membre du gouvernement provisoire de la dernière Révolution de Pologne. Au citoyen N. N. membre du Corps Législatif de la République Cisalpine. (1797). w 8ce.

Wyraża przekonanie, że Republika cisalpińska ma być szczęśliwy zapewniony, a Polska nie. Zasady ustalone w naszej konstytucji 1791 obalały feudalizm i urzęcywistniały prawa człowieka. To było przyczyną rozbiorów 1793. Krytykuje despotyzm. Rząd Pragi. Republika cisalpińska wydała się gen. Dąbrowskiego najstosowniejszą ziemią dla stworzenia legionów. Popierał je gen. Pille, Hoche, Championnet, Bonaparte. O pułk. Liberackim i Puchale, którzy krwią scementowali przyjaźń z republiką cisalpińską. Niech rząd republiki ujawni czynami swe uczucia dla legionów polskich. Niech pomoże Polsce odzyskać należne jej miejsce. Datow. w Mediolanie 1797, podpis: Wybicki.

Przedrukowano to w „Listach znakomitych Polaków wyjaśniających historię Legionów polskich” (Kraków 1831 str. 127 nr XLIV).

W zbiorze tym obok listów Kniasiewicza, Godebskiego, Dąbrowskiego, Drzewieckiego, Schultza, Wielhorskiego, Barasa jest także kilka innych listów do i od Wybickiego z lat 1797—1800.

Askenazy Napoleon i Polaka II 328.

Bibl. w Suchoj.

— Mémoires Pour Servir A L'Histoire Des Révolutions De Pologne, Particulièrement à celle de 1794. Par un Citoyen polonois. [Tu linia, a pod nią:] A Paris, A la Librairie républicaine, rue Honoré, n°. 85, vis-a-vis maison d'Aligre; Et chez les marchands de Nouveautés. [Tu podwójna linia a pod nią:] An III de la république une & indivisible (1795). w 8ce, k. tyt., str. VIII i 88.

Na końcu: De l'imprimerie de Bellin, rue Jacques, N°. 22. — Ob. t. XXII 280.

Na odwr. k. tyt. uwaga, że jest to część większego dzieła. Dalsze „memoires” będą się ukazywać „dans l'ordre naturel des evenements”. Będzie je anamionował „la célérité et l'exacritude”. — Widocznie autor powziął zamiar ogłosić szereg memoriałów o przebiegu wydarzeń współczesnych w Polsce. I zamiar ten i tytuł przypominają dzieło Zajęzka z r. 1796.

Rozpocyna przedmowa (drukowana innymi cścionkami jak reszta dzieła), w której autor mówi, że oparł się na różnych piśmiech dyplom., ale przede wszystkim na wspomnieniach o własnym udziale w negocjacjach. Ostro krytykuje dzieło Méhého Hist. de la prêt. revolution (ob. t. XXII 265) wydane 1792, które zostało napisane pod wpływem Rosji (autor był jakiś czas employé du gouv. russe).

Dzieło składa się z dwóch części (str. 1—42 i 43—88). Poprzedza je Avertissement (tu pochwała równości i wolności).

W części I opowiada wypadki od r. 1786 i przedstawia przewrotność polityki pruskiej w latach 1788—92. Król pruski porównany jest do złodzieja, który weszany na pomoc do palącego się domu kradnie z niego meble. O radach dochodzących z Berlina (przy współudziale Anglii), aby wejść do ligi słonecznej z Turcją, Prus, Anglii i Holandii. O przymierzu z 29 marca 1790. O negocjacjach Ign. Potockiego z królem pruskim w Berlinie. Targowica i wkroczenie Rosji. — W ca. II o przymierzu prusko-austriackim. Zmiana polityki Prus. Atak Prus przeciw Polsce. Stanowisko Targowicy wobec Prus i szkar Rosji, by się Prusakom nie opierała. Szczytny Potocki w Petersburgu. Sejm grodzieński. Stanowisko Stan. Augusta (le perfide Stanislas). Kończy zapewnio-

niem, że szlachta polska zrozumiała, iż wolność musi być nadana całemu ludowi, a Polska musi być republiką, bo tylko to cementera des liaisons utiles avec des nations étrangères. W przypisach podaje dużo objaśnień niezbędnych dla Francuzów i notuje kilka mało znanych faktów, np. o skopieniu wekeli królewskich przez Luchésinię w Holandii (sapaścił je król zaraz sprzedając swoje brylanty, o braku Jakobinów w Polsce, o pobyście Szczęsnego Potockiego w Hamburgu itp.

Jako autora tego pisemka wymienia L. Chodźko Hist. des legions (str. 12) Wybickiego. Ale czy ten memoriał jest jego pióra? W pismach swoich pisanym od połowy r. 1796 Wybicki stał się wyznawcą zbliżenia polsko-francusko-pruskiego, podczas gdy autor niniejszego memoriału jak najostrzej Prusę awalca. Jest to argument przeciw autorstwu Wybickiego (a raczej za autorstwem Dmochowskiego). Także zawarte tu potępienie Stan. Augusta nie zgadza się z Wybickim, a najzupełniej zgadza z Dmochowskim współautorem „O konstytucji”. — Zbliżenie do dzieła Zajęzka też świadczy za Dmochowskim.

Mimo to Askenazy Napoleon i Polaka I 244 uznaje za autora Wybickiego (wbrew Skałkowskiemu O kokardę str. 35). — Za Askenazym idzie Grodek P. Maleszewski (1936) str. 136. Sądzą, że obaj popołniają pomyłkę. Według mnie autorem mógł być tylko Dmochowski.

Memoriał ten był tłumaczony wedle Leonarda Chodźki, na język francuski przez Kazimierza de La Roche, Polaka smarżego r. 1836.

Supplément au Quérard La France littéraire (1857) t. VI 601.

Bibl. Nat. w Par. — Jagiell.

— *Precis des causes de la destruction de la Pologne et des motifs, qui nécessitent sa restauration. Paris chez les Marchands de nouveautés. De l'imprimerie des amis réunis. An V de la République. (1797). w 8ce, str. 93.*

Bywa przypisywane bądź Franc. Dmochowskiemu (ob. t. XV 253) bądź Wybickiemu. Bibl. w Sachej — Dzików — Jagiell. — Krasin.

— *Réflexions Politiques Et Économiques Sur les richesses territoriales de la Pologne et son commerce au-dehors. [Na końcu:] De l'imprimerie de Pougin, rue des Pères, n° 9. Et se vend à Paris, chez P. Besson, Libraire, rue Honoré, n° 116, au second étage, maison du café Richard, entre la rue*

de l'Echelle et celle de la Convention. (ok. 1797). w 8ce, str. 47.

Ob. t. XXVI 153.

Pismo to jest, jak się zdaje, utworem Wybickiego, o czym świadczy i sposób pisania, i samilowanie do argumentowania cyframi, i erudycja (powoływanie się na Vaubana, np. str. 20), i treść. Powstało po trzecim rozbiorsze i po śmierci Fryd. W., o którym mówi na str. 23 jako o nieżyjącym († 1796). O tym piśmie wspomina zapewne Wybicki w „Życiu moim” (wyd. z r. 1927): „wypadło mi mówić o potęgno rosyjskiej warośle na ruinach Polski”.

Tendencją tego pisma jest wyjaśnić Francji (a może i Prusom), że największą korzyść z rozbiorsów odniosła pod względem gospodarczym Rosja, a Francja jest poszkodowaną. O znaczeniu handlu na Morzu Czarnym i bogactwie Ukrainy. Mówi, że minister Descorches i konsul Boneau („który teraz jęczy w okowach rosyjsk.”) zebrałi dużo o tym informacji. O znaczeniu handlu Bałtykiem. Polska była krajem bogatym w płody rolne (le pays le plus véritablement riche). Zestawia statystykę produkcji rolnej w Polsce (115,722,533 morgów po I rozbiorsze, z tego 43 miliony roli uprawnej). Nadwyżka eksportu rolnego mogła żywić Francję. Rozbiors całkowity Polski musi spowodować upadek handlu i gospodarstwa Prus: zostają odcięte od bogactw wschodniej Polski. Tylko Rosja się wzbogaci. Lud francuski traci możliwość wyżywienia się w czasach głodu i wojny. Holandia (peuple Batave) jest wysoce zagrożona. Polska usunawała wolność handlu, Rosja żywi ducha fiskalizmu, monopola i cel. Francja powinna wyciągnąć rękę ku ludom uciesnionym. — Argumenty cyfrowe są bardzo niedokładne, a zaufanie w poruszenie opinii francuskiej w imię handlu z Polską śludne.

Jagiell.

— *Reflexions Sur les Causes Naturelles De l'union entre la Porte Ottomane, la France, la Pologne, la Suède et le Danemarck. [Na końcu:] De l'imprimerie de Pougin, rue des Pères, n° 19, Et se vend à Paris, chez P. Besson, Libraire, rue Honoré, n° 116 au second étage, maison du café Richard, entre la rue de l'Echelle et celle de la Convention. (1795). w 8ce, str. 16.*

Bez osobnej karty tytułowej.

Ob. t. XXVI 152.

Autorstwo Wybickiego jest pewne. Ten sam pomysł polityczny, co w brosurze Kosciuszko au peuple Fr., ten sam druk, ta sama księgarnia Bessona — ten sam wreszcie cały styl i sposób dowodzenia.

Przedstawia niebezpieczeństwo porozumienia austro-rosyjskiego dla innych narodów Europy. Rozbiors zwicnęły równowagę Europy. Rosja dąży do domination universelle. Chce pochłoniąć państwo ottomańskie wspólnie z Anglią i Austrią. Jeszcze czas temu przeciwdziałać! Jagiell.

— ob. Baudouin de Courtenay (Uwagi ogólne 1789) — Dmochowski Fr. (Reflexions 1796 str. 246) — Dyaryusz sejmu (1784; tu jego mowy) — Kniaziewicz K. (1799) — Kollckeya — Lettre aux Patriotes (1794) — Malczewski Ign. (Mowa 1778) — Monitor (1778) — Teleszyński Waw. (Uwaga nad Uwagą na koszta pogrz. 1781, 1791) — Wolter (Samson 1781) — Żaba Ign. (Allocutio) — Zabawy Przyjemne i Pożyteczne (1777).

W Gazecie Warszaw. 1796 nr 16 jest list gończy pruski przeciw niemu.

Drukował w Monitorze w r. 1778 i nast. kilka artykułów o kredycie i o banku. O jego roli w komisji kodyf. z r. 1790—1 (ulożył „Zasady do prospektu”) ob. Kollck-Krausówna w Roczniku Ossol. I 1928 str. 306.

Jemu przypisywane jest ogólnie autorstwo Pieśni legionów (jeszcze Polaka), a W. Orłowski w Bibl. Warsz. 1913 I 380 przypisuje mu również autorstwo melodii, przeczając, aby autorem jej był Kl. Ogiński (autorstwo Ogińskiego jest istotnie nie stwierdzone). — Autograf Wybickiego był w zbiorach Kraszewskiego (bratanka J. I. Kr.), a pochodził on z Sarbinowa od Edw. Rożnowskiego. W r. 1886 odbito z niego facsimile w 24 egz. — Przedruk w zbiorze Horoskiewicza Pieśni i marsze 1895 str. 36—7.

Pamiętniki jego („Życie moje”) wydał Raczyński 1840, Mościcki 1905, zaś poprawnie Skałkowski 1927 (w „Bibl. narod.”). Tu wstęp o jego życiu i pismach.

Jego wiersze ogłosił z rękop. Skałkowski w Kurierze Pozn. 1926 nry 478—530.

O jego rękop. utworze Szlachcie miśszcz. (1791) ob. Galle W. Bogusz. 1925 str. 187 oraz Breitmeier Sakice liter. 1927.

O rękopisie jego „Pasterki” ob. Bernacki Teatr II 285 oraz Hahn w Pamiętniku Liter. 1921.

Rękopisy jego są w Bibl. Jag. (ob. Katalog rękop. Wislockiego) — także Czartor., Krasin. (listy) i Raczyń.

Obacz o tych rękopisach (dochowanych i zaginionych, jak np. opis podróży do Holandii) — Krzemieński w „Sto lat” I (j. n.). Listy jego wymienia Korbat² II 143.

O jego utworach wydanych w w. XIX ob. Bibl. t. V 151 i VII 261.

Bardzo liczne utwory przypisywane mu bywają niesłusznie, a mianowicie:

1) Uwaga na koszta pogrzebowe (1781). — Wybickiemu przypisuje ją mylnie Skałkowski. Obacz t. XXXII 105.

2) Uwagi obywatelskie nad żabkami (1782)... Ob. t. XXXII 110.

3) Uwagi polit. względem stanu duch. ob. t. XXXII 110. — Przypisuje mu to Skałkowski w przedmowie do „Życia mojego” 1927 str. XV (idąc za Sobieszczańskim).

4) Uwagi obywat. nad projektami względem duchow. (1790)... ob. t. XXXII 110.

5) Uwagi ogólne nad stanem roln. i miejskim (1789)... ob. Baudouin... oraz t. XXXII 110. — Wybickiemu przypisuje to Pilat Liter. polit. 1873 rozdz. IV.

6) Myśli moje przy kominku (1791)... Ob. t. XXII 662. — Jemu przypisuje Skałkowski, co nieprawdopodobne.

7) Skałkowski l. c. przypisuje mu też autorstwo dwóch pism politycznych „O podanych polskich” (1788) i „Myśli polityczne dla Polaki” (1789). Dowodów na to jednak nie podaje. Istotnie pisał oba te utwory ktoś, kto był zbliżony do „Zbioru praw sądowych — Zamojskiego — podobnie jak Wybicki — gdyż między „Zbiorem” a „Myślamy” jest duża wspólność ideowa. Ale autorem nie mógł być Wybicki. Świadczy przeciw temu zarówno różnice stylowe jak i pewne różnice w treści. Dużo prawdopodobniejszą jest hipoteza, że albo inspiratorem albo nawet autorem obu powyższych utworów był sam Andrzej Zamojski, co bliżej uzasadnić w tomie następnym pod Andrzejem Zamojskim.

8) Sobieszczański (w Encykl. Org. XXVII) przypisuje mu: Uwagi względem monety papierowej. Warszawa. w 8ce. — Mnie nie znane.

9) Zupełnie mylnie bywają mu przypisywane: Myśli obywatelskie z okoliczności Proiektu pod tytułem: Zbiór praw sądowych. Mocą konstytucji roku 1776 ułożonego, jako też z okoliczności Listów państwowych... (1780). — Ob. t. XXII 663.

K. Koźmian Pamiętniki III. — Dąbrowski Pamiętnik wojskowy 1864. — Drzewiecki Pamiętniki 1858. — Ant. Jabłonowski Pamiętniki 1875. — Niemcewicz Pamiętniki 1807—8 (1902) oraz Pamiętniki 1811—20 (1871). — Ogiński Pamiętniki 1870. — Witwicki Wieczory pielgrzymy str. 137.

Bentkowski Hist. liter. I 531, II 93. — Pamiętnik Warsz. 1804, t. XV 358—69 i 1816 t. VI oraz 1817. — Sobieszczański w Encykl. Orgelbar. XXVII.

Chodźko Histoire des legions pol. en Italie 1829. — Konopczyński Konfed. barska tom I i II. — Tokarz Ostatnie lata Kollątaja I (1905). — Tonie Warszawa przed wybu-

chem 1794 str. 328. — Teodor Wiersbowski Szkoły parafialne 1921. — Tenże Protokóły K. E. N. 1908 str. 118. — Kukiel w dziele zbiorowym „Polska, jej dzieje i kultura“ t. III (1930) str. 7—9 i 16. (Tu charakteryzuje jego program polit. w r. 1795 i różnice od programu Jakobinów polskich tj. Dmochowskiego i tow.). — Tarnowski Hist. liter. III. — Rolle (Antoni J.) Niedoszłe legiony (w „Nowych opow. hist.“ 1883). — Skałkowski Józef Wybicki I (1747—95), Poznań 1927 (tu ściorys aż po r. 1795, a w aneksach dokumenty, listy i wiersze Wybickiego). — Tenże Wybiciana w Zapiskach T. N. Tor. VII (1928) str. 237 i nast. (są to przyczynki biograf.). — Mościński Twórcą pieśni Jeszcze nie zginęła 1916. — Krzemiński w „Sto lat myśli polskiej“ I 187—210. (Tu ściorys, bibliografia i wyjątki z pism).

Dalszą literaturę omawiającą jego działalność zwłaszcza w okresie porob. wymieniają: Wojtkowski Bibl. Wielkopolski nr 9884. — Korbat II 141—3. — Finkel III str. 1899. — Krzemiński (j. w.).

Wybor Ekonomicznych Wiadomości Z Xiąg Nayprzedniejszych Zagranicznych. [Tu linia, pod nią:] O Fortunatos nimium, sua si bona norint Agricolas! Virg. Georg. III. [Tu linia, a pod nią winieta: w barokowej ramie fragment krajobrazu]. Za Dozwoleniem Zwierzchności. MDCCLXX. (1770). w Warszawie w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey Collegium Soc. Jesu. w 4ce, k. tyt., str. XXVIII, 432.

Na odwr. k. tyt. cytaty z Xenofonta, Cyserona i Columelli.

Rozpoczyna: Wstęp gdzieś mówi, że ekonomia jest słowem „rosległego nader znaczenia“ — ale przesada wszystkim wyraża wybór ułożenia, doskonałość umiejętności z najlepszym sposobem wykładu łączący. Istnieje ekonomia całego przyrodzenia, ekonomia powszechna krajowa, ekonomia domowa czyli ekonomia gospodarstwa domowego. — Następują obszernie pochwały rolnictwa. W całej Europie od pokoju akwizgr. (1748) nauczono się je cenić i wydoskonalać. Zaczęto obmyślać też wieśniakom możliwości życia wygodnego i zaprowadzać stosowne urzędnienia, by stan ten podnieść. Zaczęto zakładać towarzystwa ekonomiczne celem udoskonalenia kunsztu rolniczego. Autor tłumaczy wreszcie, że wydanie tej książki musi przynieść pożytek ojczyźnie i współsiomkom.

Dzieło jest podręcznikiem rolnictwa; ale wydany został tylko tom I, składający się

z 3 części: Część I o istocie gospodarstwa wiejskiego (o warstwach ziemi, rodzajach gruntu, o urodzajności gruntów itp.). — Od str. 113 idzie Część II o uprzężeniu, obwarowaniu i podziale gruntów (wysuszenie bagien, zapobieganie wylewom rzek, płoty martwe i żywe, podział gruntów, ugory). — Od str. 313 idą księgi trzecie o polepszeniu gruntu nawosami (nawozy z ziemi, gliny, piasku, marglu, soli, roślin itp.).

Tendencja dzieła jest wybitnie fiszokratyczna. Na str. XVI wstępu jest w gorącym tonie utrzymany ustęp o potrzebie polepszenia bytu włościan: „Pierwszym rolnictwa wsparciem jest oświecenie w lądziach średniego stanu, wzniecenie w gminie oraczów prawdziwej ku ojczyźnie miłości. Ojczyzna wtedy wspólnym wszystkich ściśle łączącym stanie się wespół, za pomocą którego możni i słabi, szceni i podli, rozkazujący i słuchający będą się poczytywali za części jednego domu... Kochający wspólną ojczyznę w tymże są stanie, co i żeglujący w jednym okręciu... Jeśli niższy obywatel ani obrony ani łaski ani pomocy żadnej nie dostaje, jeśli rozprzestrzenienie powagi, pomnożenie dostatków jedyną jest między możnymi a słabymi różnicą... lękać się trzeba, aby kmięć na ojczyznę nie patrzył z obojętnością...“. Jak na rok 1770, są to wyrazy śmiałe.

Wedle wstępu (str. XXII) miało być jeszcze dalszych kilka ksiąg w pierwszym tomie (o oraniu, sianiu, zbieraniu plonu, rodzajach zboża) — a nadto miały być dalsze tomy poświęcone hodowli bydła, ogrodom i budynkom, handlowi i rękodzielom stojącym w związku z rolnictwem. Do wydania ich nie przyszło.

Książka jest zapewne tłumaczoną lub kompilowaną z obcych prac, ale stara się tu i ówdzie uwzględnić stosunki polskie. Cytuje bardzo często prace obcych pisarzy (Formanoira, Justiego, dużo z *Requell d'une société à Berne 1760* i z *Journal écon. de France*). Z polskich dzieł do Rieula i Krescentyna. Często pryncypa polskie nazwy roślin (str. 219, 243 itd.). W tekście kilka rycin przedstawiających urządzenia rolnicze (wymiały w sąsiednie na lokcie warszawskie).

W „Gazetach Wileńskich“ 1770 nr 5 (w supl.) podana jest wiadomość, że kilka osób powodowanych dobrem publicznym zamierza rozpocząć wydawnictwo „periodycznego pisma“ pt. Wybór Ekon. Wiad. — Osoby te wstrzymują się od nieumarkowanych obietnic, jakie poczynił w szóstym roku autor „Ekonomicznych Wiadomości“. (Pod tym tytułem wydawał pismo w r. 1758—61 Mitzler ob. t. XXII 446. Zaś w r. 1769 wychodziły „Uwagi Tyg. Warsz.“ *Sincerrusa*; zapewne te „Uwagi“, a nie „Wła-

domości“ Mitzlera mają Gazety Wileń. na myśli?) Wydawcy „Wyboru“ nie przedziej szacną wydawać, aż zbiorą 100 prenumeratorów.

Wedle Dmochowskiego (Nowy Pamiętnik Warsz. 1803) słyszał on z ust Albrtrandego że był autorem. Nieślusnie przypisywano to Wyrwiczowi.

Na zbliżenie istniejące między tym dziełem a „Uwagami Tygodnika Warszawskiego“ (r. 1768—9), zwróciłem już uwagę w t. XXXII 120. Jagiell. — Ossol.

Wybor czasow przez dny Roku po narodzeniu syna Bożego Tysiączonego Pyetsetnego Dwudzyestego i Syodmego ku godnoysesmu krwie puszczanyu... (Kraków, 1526). fol., k. 1.

Jest to kalendarz ścienny, najstarszy z tego typu kalendarzy druk. w języku polskim. Druk miessany czerwony i czarny. Wokół rama. Są też u góry małe herby m. Krakowa, Orzeł polski (czerwony) i Lilia. Szerokość tablicy wynosi 26 cm; długości nie da się oznaczyć, gdyż w Bibl. Jag. dochował się tylko fragment obejmujący styczeń, luty, maj, czerwiec, wrzesień, październik.

Przy każdym dniu miesiąca są zaznaczone przez odpowiednie znaki fazy księżyca oraz wskazówki co do brania w tych dniach lekarstw (lekarstwo przez trunek dobre, lekarstwo przez piluli dobre itp.). Jagiell.

Wybór (Rostropny). [Na drugiej k. tyt.:] Rostropny Wybór Azuba do Korony, z Pomiedzy Trzech Synów Swoich. Czyli: Powieść Moralna O Azubie I Trzech Synach Iego. Z przydanym Rosporządzeniem Z Francuzkiego Na Polski Ięzyk Podana Roku 1782. [Tu linia, a pod nią:] Znajduje się w Księgarni P. Michała Gröla. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. 2 tyt., str. 96, k. 2 nlb.

Tłumacz w dedykacji książęciu Januszowi Swatopolkowi Czwartyńskiemu powiada: „Czytający tę powieść w ojczystym języku a snający W. X. M. doskonale, odkryją niezawodnie wspaniałe W. X. M. sentymenta... Kochasz kraj swój, pragniesz go widzieć jak najlepiej rządzone, panowanie szym Azuba i dainnie rozumny jego postępek do smaku mu przypadnie“. Powieść jest więc moralizująca. Azub jest królem Bukarii, ludu pasterskiego. Chcąc wypróbować swych synów oddaje im za życia prowincje do rządzenia. Jeden z nich zaczyna rządy od wypolerowania kraju przez nauki i teatru — ale musi wprowadzić uciążliwe podatki celem ich po-

krycia. Drugi atakuje sąsiadów i prowadzi wojny — ze stratami. Trzeci (Salem) szlachę sprawiedliwość i nadaje wolność ludowi. Azub widząc rządy trzech synów oddaje następstwo po sobie owemu trzeciemu, Salemowi. Żeni się Salem z ukochaną Zeidą.

Gubrynowicz Romans w Polsce za St. Aug. str. 24.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Uniw. Lwow.

Wybor Serafickiej Hierachii. w Krakowie 1741. w 12ce.

— Serafickiej Hierachii Albo Honor Osobliwszych Świętych Pańskich Zakonu Serafickiego Pátryarchy Świętego Oyca Franciszka, Przez krotkie do nich Nabożeństwa Oswiadczoney, A przez OO. Reformatorów Małopolskich, dla używania Wiernym Powtore Przedrukowany. Roku Pańskiego 1757. Cracoviae Typis Praefecti Typographiae suae Celsitudinis R. Petri Antonij Frola (1757). w 12ce, k. tyt. i k. 89 nlb.

Na odwr. aprobata M. Ziętkiewicza z r. 1741. — Są to godsinki, modlitwy, medytacje i hymny wierszowane. Od k. B. idą modlitwy na cześć innych świętych: św. Antoniego padewak., Piotra z Alkantary, Jana Kapistrana, Dydaka, Katarzyny, Teresy, Bonawentury itd. Kończą: Odpusty wieczne (z datą 1756) i litania do św. Tekli. — Przeznaczone dla tercjarzy św. Franc.

Jocher 6673, 8299 (za Bandt. Hist. dr. krak. 400).

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż... Pátryarchy świętego Oyca Franciszka przez krotkie do nich Nabożeństwa oswiadczoney, a przez OO. Reformatorów małopolskich, dla używania wiernym zebrany a teraz potrzecie przedrukowany Roku pańskiego 1772. w Zamościu w drukarni akademickiej. w 12ce, str. 255 (sygn. L₅).

Pierwszą aprobatę dał 1741 w Krakowie ks. Maciej Ziętkiewicz, a do przedruku Wawrzyńiec Żłoba surrogat chełmski. Na końcu umieszczony jest spis tercjarzy, w którym znajdują się: Elżbieta Lubieńska, wojewodzina poznańska, Józef Soltyk, kasztelan lubelski, Dominik i Jan Krasiewicz, kaszt. chełmscy, ks. Jerzy Lubomirski, chorąży w. kor. itp.

Uniw. Warsz.
— nayprzedniejszych w Metropolii Wileńskiej Kaznodzieiow to iest Ka-

zania w Kościołach Katedralnym Wileń., WW. XX. Augustynianów pod czas solennej introdukcji Błogosławionych Augustyna Nowella, Antoniego ab Amandula, Antoniego ab Aquila przez trzydniową dewocją odprawioną... R. P. 1761 w Wilnie w Druk. Akad. S. J. w 4ce, ark. sygn. P.

Przypis. Michałowi Podpięciemu sędziemu grodzkiemu połockiemu.

Śę tu kasania: Franciszka Chlebowskiego Schol. Plar., Jaska Strumilly Ord. Praedileat., Jana Feliksa Brzezińskiego wikariusza katedry wileń., Michała Ostrowskiego definitora sak. karmel., Faustyna a S. Alex., Juwenalisza Charkiewicza prof. Ord. Minor. S. Franciszka, Felicjana Cynkowskiego sak. św. Franciszka, i Michała Luka.

Jocher 4725.

Uniw. Warsa. — Uniw. Wileń.

— krolestw albo krotkie opisanie czterech części świata, nowoprzedrukowane. Lublin 1755. w 12ce.

Uniw. Wileń. — Zielń.

— modlitw do nabożeństwa rożańcowego przydany, a braci y siostrom Rożańca S. w Kościele Farskim Lubawskim osobliwie kwitającego przez X. Fundatora T. S. P. P. K. O. L. E. tegosz bractwa ofiarowany. Drukowano w Gdańsku u Simona Reinigera R. P. M.DC.XC.II. (1692). w 12ce, k. 12 (?) i str. 494.

Dedyk. do miasta Lubawy. W niej wydawca mieni się rodem z tegoż miasta. Jocher 6845.

— Modlitw Przy Rożańcowym Nabożeństwie y krotkim Katechizmie... W Brunsberku w Kollegium S. J. Do druku powtornie podany, przez X. T. S. P. Theologá Roku Panskiego M.DCC.XII. (1712). w 12ce, k. 12 i str. 494.

— Toż:... i krotkim katechizmie W Królewcu Pruskim u Daniela Krystofa Kantera 1797. w 12ce, k. 12 str. 490 i rejestr. Uniw. Warsa.

— mów, not, turnusów etc. seymu grodzkiego R. 1793. i innych pism i wiadomości ściągających się do teraźniejszych okoliczności (zaczęty 26 sierpnia R. 1793). W Warszawie w drukarni na ulicy ś. Jerskiej w kamienicy XX. Kanoników Regular. Nr. 1765.

tam, gdzie podatek podymnego odbiera się. w 8ce, str. 96.

Bibl. w Suchej — Jagiell.

— osobliwych nabożeństw na duchowną pociechę y pożytek ludzi pobożnych z różnych ksiąg pozbierany Przez jednego kapłana Soc. Jesu do Druku podane. w Sandomierzu, w Drukarni Colleg. Soc. Jesu R. 1726. w 8ce, k. nłb. 4, str. 123. Uniw. Warsa.

— nabożeństwa przywileje, odpusty, łaski hoynie od Świętą Stolicy Apostolskiej udzielone, y chwalebne powinności Bractwa Bożego Ciała y Miłosierdzia... w 4ce.

— Toż: (edycya 2)...

— Toż: y chwalebne powinności Arcy-Bractwa Bożego Ciała y Miłosierdzia w Kaplicy Stołecznej w Wielkim Xięstwie Litewskim Miasta Wilna J. K. M. przy Kościele Święto-Jańskim Societatis Jesu, ufundowane wszelkiego stanu y płci ludziom, Duchownym y Świeckim do otrzymania darow Bożych, y zbawienia służącego Teraz potrzebnie z przydatkiem wielu modlitw, y nabożeństw ułożone, y lepszym porządkiem do przedrukowania podane, przez X. J. S. Soc. Jesu, na ten czas Przełożonego tegoż Arcy-Bractwa, R. P. 1748. W Wilnie w Druk. J. K. M. Akad. S. J. w 4ce, k. 4, str. 274 i rejestr.

Dedykacja Jósefowi i Antoninie z Xiążąt Radziwiłłów Massalskim, Marszałkom Trybunału Główn. W. X. L., którzy do Bractwa należeli i podobno koszt na druk ten włożyli.

Jocher 6663 i t. III str. 205—6.

Uniw. Wileń.

— nabożeństwa codziennego, tygodniowego, y w dni święte z przydatkiem Rożańca. W Królewcu Pruskim u Daniela Krystofa Kantera 1794. w 12ce, k. 10, str. 382 i reg. Uniw. Warsa.

— pieśni nucący tajemnice Chrystusa Pana Najświętszey Jego Matki y niektórych Świętych opiekę głoszący. w Kaliszu w Druk. J. K. M. i Rzpłety. R. P. 1778. w 8ce, str. 141.

Jocher 7061.

— krótkich powieści, anekdotów, bajek, komedyi, rozmów itd., przysto-

nowanych do użycia i poięcia dzieci oboiędzy płci wszelakiego wieku. Dzieło bardzo pożyteczne do edukacji, którego wszystkie prawie kawałki są wyięte i przełożone z obcych ięzyków na ięzyk francuzki, a z francuzk. na polaki ięzyk wytłomaczone. Warszawa, 1792. w 12ce. Uniw. Kijow.

— Świętych Pańskich dwojakiego obrządku ogłoszony z przyłączeniem wiadomości publiczney na rok 1764. w 12ce.

Jest to roduj kalendarsza. Krasid.

Wybór Wiadomości Gospodarskich. (tom I, II, III)... (1786)... ob. Świtkowski Piotr (w tomie XXX, 114).

Był to roduj czasopisma, złożonego z artykułów tłumaczonych lub oryginalnych, dotyczących rolnictwa, a wydawanego jako uzupełnienie „Pamiętnika“.

Z dzieła tego zrobiono niebawem krotki wyciąg (8 małe seszytiki), o którym niżej. Autor tego wyciągu podaje, że sam „Wybór“ wyszedł w sześciu tomkach, co zapewne tak trzeba rozumieć, że wydawano Wybór seszytami a nie tomami i że seszytów (tomików) było sześć. — Zapewne i autorem „Wyboru a Wyboru“ był Świtkowski.

— ob. Świtkowski Pamiętnik (1786: Pismo względem niekt. ważnych w ekonomice okoliczności).

Wybór z Wyboru Wiadomości Gospodarskich Roku 1785. w 8ce.

— Toż:... w drukarni J. K. M. i Kom. Edukac. narod. 1787. w 8ce, str. 38.

Na koniec o morwach i winioach na Podolu i Ukrainie. Jagiell.

— Toż:... Wiadomości Gospodarskich Roku 1795. w 8ce, k. tyt. i str. 50.

Mówi, że jakiś autor wydał w Warszawie „Wybór wiad. gosp.“ w sześciu tomkach, zebrany pracowicie z różnych praktyk. Ponieważ cena wyboru jest 12 zł. więc nie każdemu sechce się wydać tyle. Dlatego wydaje ten skrót, przedrukowując rady co do konicsyny, marchwi, pasternaku, chowania owiec i krów, pognoju (gips)... itp. Wybór ten odwołuje się wciąż do rad Szuberta. Stosunki niemi i klimatu polskiego są często uwzględniane, np. cytowane gospodarstwo Teppera w Raszynie (str. 85), Saulca (sięcia Teppera), przykłady z Rusi ukraińskiej, z Podola, ze Śląska itp. Jagiell. — Racyn.

— Toż:... Warszawa, Gröll. Roku 1796. w 8ce. Ossol. (?)

— życia y cudow Ladysława z Gielnowa... ob. Morawski (Rosznernski 1754).

Wyborg ob. Skrifwelsler (1656).

Wyborowski (Wiborowski) Walenty ob. Waleszyński Mart. (Conclusiones 1701).

Wybranowska Urszula ob. Dachnowski Jan (1654).

(Wybranowski Antoni). Powodowie Wielebni Przeor, Pod-przeor, prokuratorowie, i cały konwent Iasney-Góry Częstochowski, Zakonu S. Pawła i Puśtelnika. Pozwani Wielebny Antoni Wybranowski kanoników Regularnych Lateraneńskich w Kłobucku i kościoła parafialnego w Truskolasach proboszcz, tudzież wielebni przeor, prokurator i cały konwent tychże kanoników regularnych lateraneńskich w Kłobucku. Niemniej sąd uciążliwy. (1790?). fol., str. 70. Jagiell.

— Stan sprawy Konwentu Iasno Górskiego Częstochowskiego z JX. Wybranowskim Proboszczem i całym Konwentem Kłobuckim w Sądach Assessorii Koronnej agitującej się z dokumentów istotnie wyluszczonej (po r. 1786). fol., k. 2.

W procesie s Walewskimi dsiedsiami Jedlna o miasteczko Kłobuck. Jagiell.

— ob. Gordon Antoni (Kazanie na prymicyach 1753) — Konwent częstoch. (1791).

WYBRANOWSKI Ignacy. Kopia listu do Tomasza Dłuskiego (28 februar. z Warszawy). Warszawa, 1790. w 4ce.

— Głos... 4 Januarii 1791. fol.

Czartor.

— Mowa JW. JP. Ignacego Wybranowskiego Stolnika i posła Wdztwa Lubelsk. na sessyi seymowej 12 marca 1789 przy podaniu projektu podatku z dóbr ziemskich miana. (Warszawa). W drukarni Wolney. fol., k. 2.

Czartor.

— Toż:... 4 czerwca 1789. fol.

Czartor.

— Mowa... Imci Pana... stolnika y posła Wdztwa Lubelskiego w materii uwolnionego od strazy i na kau-

cyą wziętego księcia Adama Ponin-
skiego Podskarż. W. Koron. d. 30 marca
1770 r. miana. (Warszawa) w drukarni
Wolney 1790. fol., str. 4.

Bibl. w Suchoj — Csartor. — Jagiell. —
Kraśń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Mowa... w materji podanego
projektu do uniwersału na sejmiki
extra ordynaryjne po wdztwach w oko-
liczności czyli obierania królów, czyli
suksesjonalnego tronu dn. 30 Au-
gusta 1790 miana. Warszawa, druk.
Wolna, fol., k. 2.

Csartor.

— Protestacya Ignacego Wybra-
nowskiego stolnika y posła Wdztwa
Lubelsk. Actum Lublini in Judiciis
Ordinariis general. Tribunalis Regni
22 Iunii 1791. w 4ce, 1 ark.

Przeciw ustawie 3 Maja.

Treść jest podana w Gazecie Polskiej 1833
nr 207.

Katalog Batows. nr 2186.

Wybranowski Józef i Rajmund ob.
Baranowski J. (Angelicus 1755).

Wybranowski Marcin († 1638) ob.
Biesiekierski Jan (Szlacheic 1632) —
Laurynowicz Mikołaj (Kaz. pogrzeb.
1638) — Żarski ks. Piotr (Dar wiekop.
1629).

Finkel III 1899.

WYBRANOWSKI Mikołaj. Divinae
sapientiae Matri In Lauretana Icone
gratiis clarissima propositae Eidemq;
benevole adscito Titulo Reginae Polo-
niae humana scientia, Sub faventissi-
mis Vice regiae Majestatis. Illustrissi-
morum celsissimi Collegii saecularis ad
Tribunal Regni Judicium deputatorum
auspiciis, in philosophicis Thesibus con-
secrata, a perillustri ac generoso do-
mino, D. Nicolao Wybranowski, The-
saurarida Lublinensi, In Athenaeo Lu-
blinensi Societatis Jesu. Anno Incarnatae
Sapientiae 1746 Die 3 Mensis Julii.
fol., k. 11.

Z ryciną N. Maril P.

Wybranowski Mikołaj Narcoz. De-
putati Confessarii extraordinarii. fol.,
k. 1.

Ossol.

— Facultas exponendi SSmm.
fol., k. 1.

— Diploma pro munere Decani fo-
ranei. fol., k. 1.

— Datum Oracoviae d. 13 Julii
1791. [Okólnik w języku łacińskim
uwiadomający o wyznaczeniu cenzorów
ksiąg i egzaminatorów powiat. w diec.
krak.] fol.

Ossol.

— Zalecenie odprawiania zaleco-
nych dawniej, suplikacyi; dan w Kra-
kowie 18 maja 1792. fol., k. 1.

Jagiell.

— Zalecenie z urzędu konsystorza
jeneralnego krakowskiego; dan w Kra-
kowie 23 sierpnia 1792. fol., k. 1.

Jagiell.

— Edictum dat. Oracoviae 13 Julii
1791. fol., k. 1.

Jagiell.

— ob. Propositiones (1766).

Wybranowski Romuald ob. Zabielski
Wojciech (Mowa 1749).

Wybranowski Stanisław, chorąży
znaku pancernego ob. Duchalski Ka-
jetan (1758) — Jelowski Tom. (Ka-
zanie 1780) — Zabielski Wojciech
(Życie 1750).

Wybranowski Tomasz ob. Biesie-
kierski Jan (Szlacheic 1632).

Wybranowski Wojciech ob. Biesie-
kierski Jan (Szlacheic 1632).

Wybranowski Zygmunt ob. Laury-
nowicz Mikołaj (1638).

Wybrański Mat. ob. Sierakowski
Wacław (Academia 1756).

Wychgel J. Wilh. ob. Schmid Joach.
Erdm. (Dissertatio 1764).

Wychowanie ob. Andrzejowski K.
(Zwierciadło damom 1762) — Badur-
ski And. (De officio par. et liberorum
1765) — Ballezard (fizyczne dzieci
1774) — Berquin (Przyj. młodych
1781) — Bieliński Fr. (Sposób edu-
kacji 1775) — Bielski Jan (Pro Schol-
lis 1747) — Byszewska Ludw. (1789) —
Dedekind (Grobjan 1637) — Educatio,
Edukacja (w tomie XVI str. 18—19) —
Etyka — Fijałkowski M. — Glicznar
Er. (dzieci 1558) — Grabieński Jan
(1769) — Iwanicki Józef (Zebranie
1777) — Jaśkiewicz Mik. (Polityk
1757) — Kamiński Ad. (patriotyczne
1772, obywat. 1774) — Kawaler
(1786) — Komissya Edukacji Nar. (tu
obfite odsyłacze i literatura z końca
w. XVIII) — Konarski Stan. — Kos-

row Sylw. — Krajewski Dym. —
Lorichius Reinh. (1558) — Meza Lu-
sitanus (ciała i duszy 1790) — Mo-
drzewski Frycz Andrzej — Obyczaje —
Pastorius J. (De nobilium 1654) —
Paedagogium i Paedologia (t. XXI) —
Popławski Ant. (1775) — Potaczewski
(publ. institutio 1768) — Rej Mik. —
Rollin K. (Sposób 1769, ewiecznie dzieci
1784) — Rozmowy (ob. Wiśniewski
Ant.) — Rychter Józ. (Kmotr) — Sołtyk
Maciej (1794) — Sposób zaszczepienia
(1784) — Szkoły — Tarnowski Jan
(1756) — Ubertin (Książeczki 1654) —
Włodek (O naukach 1780 str. 306
i n.) — Wohlfeil Kazimierz (Hand-
buch 1798).

Literaturę dawną o wychowaniu (edukacji)
zestawia Finkel Bibliogr. histor. tom II
str. 916 i 1613.

Inne specjalne bibliografie do dziejów wy-
chowania i szkolnictwa ob. pod: Komisja
Ed. Nar. i pod: Szkoły (Karbownik, Le-
wicki). — Nadto Bibliografia pedagog.
polska w „Encyklopedii wychowawczej”
II 102—183.

Tyne w „Kulturze starop.” (Zjazd Kocha-
nowsk.) 1932 str. 316—51. Tu zestawiona
bibliografia do wychowania w. XVI. —
Freilichówna Ideał wychowawczy szlachty
polskiej w w. XVI i w poc. XVII (1938).
Tu analiza pojęć o wychowaniu na pod-
stawie obszernie wyszukanej dawnej li-
teratury.

Wychowaniec natury ob. Osuchow-
ski D. (1785).

WYCHYLÓWKI (z) Jan. Kiermasz
wieśniacki (Kraków, około r. 1610)... ob.
Dzwonowski Jan — Jan z Wychy-
lówki (1665) — Jurkowski Jan —
Kijan (z) Jan (Fraszki).

Przedrukowali ten zbiorek frassek i pieśni:
1) Wierzbowski w Bibl. zapomnianych...
(1902) zeszyt XVII. — 2) Bański Liryka
mieszczańska 1937 str. 59 i nast. (Tu
na str. 385 opis dochowanych wydań).

Wójcicki Zaręsy domowe IV 157. — Ma-
ciejowski Polska i Ruś I 398—400. —
Wisniewski Hist. liter. VII 17. — Ma-
jorkowicz Pomysł str. 41 i 63. —
Brückner w „Wiśle” VI 876. — Winda-
kiewicz Teatr ludowy str. 159. — Ba-
decki Liter. mieszczańska 1925.
Porównaj w tomie XVIII str. 440.

Wyciąg z mowy powiedzianej na
sesyji seymowej d. 26 marca 1790
w niebytności arbitrów przez jednego

z deputowanych do wyexaminowania
osób obwinionych o spółnictwo rozru-
chów buntowniczych, które się wszczęły
w Polzeczce na początku wiosny r. 1789
z doniesieniem Stanom Nayaśniejszym
okolizności odkrytych z indagacyi
onychże. (Warszawa 1790). w 8ce, str. 94.
Bentkowski II 773.

Bibl. w Suchoj — Csartor. — Czetwert. —
Jagiell.

— z ziąg ziemiańskich... ob. Akt
konfederacyi.

Wyciągnięcie ob. Sejmiki (1790).

Wyczechowski Wład. Józef ob. Jan
Kanty od S. Juliana (1742).

WYCZOLKOWSKI Marcin. Mowa
w Trybunale Lubelskim R. 1765. fol.
Dziśków.

Wydatki koronne. (Prawo na sejmie
1776). fol., k. 2.

— Skarbu Koronnego... (Projekt na
sejmie 1780). fol., k. 1.

— Skarbu Koronnego. (Projekt z r.
1782). fol., k. 1.

Ob. Actum. T. P. N. w Poznaniu.

Wyderki (wyderkafy) ob. Kalw K.
(1541) — Lichwa — Lochman K.
(1782) — Olechowski J. (Ostrzeżenie
1780) — Śmiglecki (O lichwie 1613) —
Szamotulski Grzegorz — Turbinus J.
(ob. Kalw 1541) — Usura — Wider-
kauf — Zaborowski Stan. (Divites 1512).

Przepisy konst. sejm. zestawia Inwentarz
Vol. Legum I 582.

WYDRA Stan., Soc. Jesu. Historia
Matheseos in Bohemia et Moravia. Pra-
gae 1778. w 8ce.

— Elementa calculi differentialis et
integralis. Praegae et Viennae 1783.

Uniw. Lwow.

— Vita Admodum Rev... Viri Jo-
sephi Stepling... conscripta a Stan. Wydra.
Praegae 1779. w 8ce.

Bibl. Nar. w Pradze.

— Clar. ac Magn. Viri J. Stepling
in Univ. prag. profess. Litterarum com-
mertium eruditi cum primis argumenti.
Vratislaviae 1782. w 8ce.

J. Stepling S. Jesu, przyjaciel Chr. Wolffa
i astronom w Pradze, był nauczycielem
kilku uczniów Polaków (Jana Bohomolca,
Kas. Naruszwicza, Poczubta, T. Żebrow-
skiego). W obu powyższych dziełach dużo
o jego stosunkach z Polakami. — Ob.

ka. Stan. Bednarski Upadek i odrodzenie szkół jesiennych w Polsce 1933 str. 62 i n.

Wydworny polityk ob. Dobracki M. (1664, 1672).

WYDZGA Jan Stefan († 1686) bisk. warm., arcyb. gnieźn. Historia albo Opisanie wielu Poważniejszych Rzeczy które się działy pod czas Woyny Szwedzkiej w Krolestwie Polskim od Roku Pańskiego 1655. w Miesiącu Lipcu, aż do Roku 1660, w Miesiącu Maiu trwającej, w sobie zamykające, y do wiadomości potomnym Wiekom Podane. w 4ce, str. 117.

Bes osobnej k. tytuł. Druk między r. 1662 a 1666.

Autor na wstępie wyjaśnia, że pisał to dla siebie, nie myśląc nigdy tak lichą pracą fatygować pras drukarskich i usprawiedliwia się, że dlatego imienia swego nie kładzie. Mówi, że przydawał łaciny, bo teraz weszło w swycasj haftować nasz polski język łac. wzorkami i dodał aforysmy polit., jakie znajdował u autorów. (Istotnie dużo cytuje Tacyta, Liwiusza, Seneki, Lukana — zwłaszcza pierwszego z nich).

Opowiadając zdarzenia z lat 1655—7 podnosi przede wszystkim zasługi królowej Ludwiki Marii, jej ofiarność na rzecz potrzeb wojennych, jej odwagę i energię. Ale i zachowanie króla wychwala, choć wciąż przytacza dowody, że źródłem energii i oporu najezdźnikowi była królowa. Na str. 86 i nast. o rokowaniach polsko-szwedzkich (Dönhoffa). Obszerne opisuje pobyt królestwa na Śląsku i o naradach tam odbywanych (widać, że przy tym był obecny i brał w nich żywy udział). Pełną rolę królestwa do kraju i swrot na korony Polski. Epizod z Rakoczym (str. 65) i rola, jaką królowa w nim odegrała. Pomoc Austrii, rokowania z elektorem brandenb. Stosunek Polski do Danii. Rola posła holenderskiego (dwusnaczn. i prace królowej nieatycaliwa Polsce, str. 99). Wyniesienie i opuszczenie korony polskiej. Pertraktacje w Oliwie. „Te są zabawy i prace królowej polskiej, nie tak wyrażone albo wypisane, ile raczej z daleka namienione...”. Cały opis jest więc gloryfikacją królowej przez osobę dobrą wtajemniczoną w dyplomatyczną stronę wojny. — O działaniach wojennych nie pisze tutaj, ale na str. 3 pomieścił autor zdanie: „Przycsyny, progressy i skutki tej wojny opiszę więkze y lepiej utemperowane pióra i ja sam smiem o tem samyślawać sporo”. Do wykonania tej obietnicy nie doszło.

Praca ta przedłożona na łacinę została zamieszczona w Diarium Europaeum VIII

(z tego łacińskiego tekstu korzysta Kochowski, o czym sam wspomina w przedmowie do Climaet. II). — Przekład włoski uskutocznili Poliarco Midigno, ale go drukiem nie wydał (rękopis jest w Bibliotece św. Genowfy w Paryżu). — O rękopisie petersb. donoszą Korzeniowski Zapiski z ręk. w Archiwum do dziejów liter. XI 269 oraz Mossyński Wiadomość o rękop. str. 62.

W r. 1859 wydał w Warszawie przedruk (nieodkryty) K. W. Wójcicki. — Tenże w Bibliotece staroż. pisarzy t. V 151—208 (z rękopisu).

Nazwisko autora odkrył Jan Janowski Nachricht II 44. — Czermak (w Studiach hist. 1901 str. 280) wyraża pewne wątpliwości, ale niezłasniamie. Pisał to ktoś bliski dworu M. Ludw., a między bliskimi jej ludźmi Wydźga jest jedynym możliwym.

Wedle Chwałkowskiego Exercitatio 1685 (za nim podaje to Żałuski Bibl. hist.) wyszło tylko w 80 egzemplarzach.

Przedśiecki Wiadomość bibliogr. o rękop. 1850. — Braun De script. str. 175. — Wiszniewski Hist. liter. I 68 i 141. — Gołębiowski O dziejop. str. 146. — Wójcicki J. St. Wydźga i jego pamiętnik, Warszawa 1852. — Plebański w Dzienniku Powss. 1862 nr 30 str. 117. — Czermak Studia hist. 1901 str. 260. — Finkel-Maleczyński nr 11501—2. — Korbut I 533. Jagiell.

— Series Episcoporum Varmensium. [Tu linia a pod nią:] Typis Monasterii Olivensis S. O. C. primum promulgata, Anno Dominicæ Incarnationis. M.D.C.LXXXI. (1681). [Tytuł w owalnej barokowej ramie]. (Na końcu: Anno à Partu virginis M.D.C.LXXXI). w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwrocie k. tyt. przedstawiający M. Boską z Chrystusem trzymającym w ręku książkę. — Dedykacja: Matri Verbi Incarnati, a na jej odw. stronie powtórzone: Series Episcoporum Varm. Po czym idą herby biskupów w liczbie 81; pod każdym herbem czterowiersz po łacinie, a nad herbem daty biogr. Respcyna Anselmus (obiit 1262). Herby mają zrazu charakter fantastyczny i są widocznym wymysłem rytownika, dopiero od w. XVI są zgodne z rzeczywistością. Jako 18 z rządu idzie Maur. Ferber, jako 19 Joannes Flaxbinder, dalej Tideman Gise, Stan. Hosius, M. Cromer, Andrzej Batori, Piotr Tylicki, Symon Rudnicki, Jan Albert, M. Szyskowski, Jan Konopacki, Venc. de Lesno, J. St. Wydźga, M. St. Radziejowski.

Autorstwo Wydźgi jest mocno nieprawdopodobne, raczej mógł samowić u kogoś

tę pracę. Był on biskupem warmińskim do r. 1681, po czym został kanclerzem i nominatem arcyb. gnieźn. Daty z jego życia są tu podane obszerniej niż przy innych biskupach.

Mój ojciec zamieścił to w t. XII 319 pod B. J.(?). — Jocher 9199. — Janowski Nachr. III 46.

Ob. Treter De episcopatu (1685) str. 163. Ossol.

(Wydźga Jan Stefan). Via sacra meritorum, virtutum, honorum, passibus et monumentis Celsissimis ac Reverendissimi Domini Domini Ioannis Stephani Wydźga, archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, regni Poloniae primatis, primique principis, ad gloriae capitolium producta, inter prima Gnesuensibus aris in se reddita vota et auspicia ab obligatissimo Suae Illustrissimae Celsitudini Karnkoviano Callisiensi Collegio Societatis Jesu adorata. Anno quo mortalitatis viam ingressus Deus Homo 1680. Typis Collegii Calisiensis Soc: Jesu. fol., k. nlb. 2 i ark H₂.

Na odw. str. tyt. herb Wydźgi, pod nim 2 dystrychy łac.; na k. 2 dedykacja łac., od ark. A, panegiryk.

Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— ob. Boehme (Acta pacis oliv. I 226 i 291) — Diarium Europeum cz. VIII (Append. s. 92) — Hosius Adalb. (1660) — Lubomirski Stanisł. Herakl. (1683) — Mazurkiewicz Wal. (Monum. 1665) — Mogilnicki Aleks. (1657) — Puffendorf (1695) — Rzepnicki (Vitae praesulum I 184—7) — Stoessel Zyg. (Diarium 1663) — Szomowski Mik. (Raj nieb. 1655) — Treter (Vitae ep. Varm.) — Ujejski St. (Paneg. 1660) — Zimorowicz Bartł. (advocatus 1642).

W „Pamiętn. Sandom.” za r. 1829 I 30—54 jest „Votum apologeticum” na odezwę wydaną przez niego

Jego mowa przy złożeniu pieczęci jest w Ostrowsk. Danejkowicza Sądzie 1745 f. I 116—8.

Gołębiowski w Bibl. Warsz. 1853 I 386—90. — Janowski Nachr. III 44. — Wiszniewski Hist. lit. I 81. — Okolski Herbars I 328. — Niesiecki Herbars IX 452. — Łętowski Katalog IV 245—55. — Mecherzyński Hist. wymowy III 297—9. — Encykł. Orgelbr. XXVIII 15—17. — Enc. tocielska XXXII 387. — Korytkowski Arcybisk i bisk IV 266—92. — Tem-

berski Annales (ed. Czermak) 1897 str. 49. — Wojtkowski Bibliogr. WPolska nr 9894. — Korbut I 533. — Finkel III str. 1899.

WYDZGA Jerzy. Msza śpiewana Polska wprowadzona do Kościoła Brodzkiego przez I. W. X. Ierzego Wydźgę Kanonika Chelmskiego, Proboszcza Brodzkiego, Hrubieszowskiego. Anno 1767. w 8ce, k. 4.

Jocher 6454.

Wydźga Leon ob. Wątrobka Wincenty (Magnitudo 1775).

(Wydziały Rady Najwyższej). Wydział potrzeb wojskowych w Radzie Najwyższej Narodowej. Odezwa do Obywateli względem szycia koszul dla wojska 1794. fol. Czetwert.

— Wydział Instrukcyi w Radzie Najwyższej Narodowej. Obwieszczenie do Possessorów Dóbr i Summ Edukacyjnych... 1794. fol. Czetwert.

— Licytacya w Deputacyi administracyjnej w Wydziale skarbowym Kommissyi porządkowej Xięstwa Mazowieckiego 1794. fol., str. 4.

Bibl. w Sushej.

— Skarbowy w Radzie Najwyższej Narodowej. Obwieszczenie o przedłużeniu kontraktów na czopowe i szelężne... 1794. fol. Czetwert.

— Skarbowy w Radzie Najwyższej Narodowej. Obwieszczenie względem Talarów Albertyńskich... 1794. fol. Czetwert.

— Toż... Dan w Warszawie dnia 12 miesiąca Czerwca roku 1794. (Podpis. X. H. Kollatay P. W. S.). Uniwersał względem podatków i poboru w całym kraju Koronie i Litwie przez Radę Najwyższą ustanowionych na potrzeby w tym czasie nagłe Rzpltey. fol., k. 2. Uniw. Wileń.

— Wydział Żywności w Radzie Najwyższej Narodowej. Obwieszczenie Warszawy o dostatku żywności i furazów 1794. fol. Czetwert.

— Żywności w Radzie Najwyższej Narodowej. Uniwersał względem handlu Żywności i furazów, tudzież naymu robcocizny... 1794. fol. Czetwert.

— Żywności w Radzie Najwyższej Narodowej Uniwersał zalecający egzo-

kucję wyszłych dotąd Urządzeń. 1794. folio. Czwert.

— Żywności w Radzie najwyższej narodowej. Dnia 15 mies. sierpnia 1794 Roku. (Urządzenie składki i zwózki żywności i furazow dla wojska za zapłatę). fol. plakat. Bibl. ks. Misjon.

— Toż:.. dnia 25 sierpnia 1794. fol. plakat.

Bibl. ks. Misjon. — Czwert.

WYDZIERZEWSKI (Wydzyrzewski) Łukasz. Theses philosophicae, de Anima eiusque potentiis. Quas post absoluta Philosophiae studia, publice in celebri Acad. Mog. probugnabit Nobilis Adolecens Lucas VVydryrzewvsky Polonus, Przeside P. Petro Musero Aldenhovio, Societatis Jesu Philosophiae Professore Ord. Moguntinae, ex officina typographica Henrici Breem. M.D.XCIV. (1594). w 4ce, k. 23.

Dedyk. Hier. de Liesno Gostomski Palat. Posnan.

Wierzbowski II 1792. Zamoj.

Wyethlatow (vvietlatou) Johannes Alberti, clericus notarius ob. Statuta provincialia (1489) w t. XXIX 246.

Wygand Aug. ob. Leopold I (Handscreiben 1698).

Wyganowski Ignacy ob. Nabożeństwo (1767).

(Wygierski klasztor). Wywod praw za którymi WW. w Bogu Ichmę Xięża Kameduli są Possessorami Eremitu Wygierskiego y wsi do niego należących, czyli obrona przywileju zamiennego Augusta II Konstytucyi fundusz utwierdzających, y dekretow Komisarzkich, moc swoją biorących z przywileju y Konstytucyi (1790?). fol., k. 11.

Ob. Pismo. Uniw. Warsz.

— Replika I. XX. Kamedulów Eremitu Wygierskiego przeciwko I. PP Tołoczkom, Siekluckiemu y drugim, okolicy Tołoczek possessorum, oraz Ekonomii IK. Mei Grodzieskiej mniej do tej sprawy należącey a tylko samym kondyktom dobrowolnie zainwelowaney. (1790?). fol., ark. G.

Jagiell.

— ob. Cygan (1792) — Informatio ratione ecclesiae et eremi (1791) —

Kiewlicze (erem 1790) — Pismo od possessorów (1788) — Surowiecki Karol (Xiadz 1792) — Tołoczko (1788).

Wyglądała wójtostwo ob. Zambrzycki Jan (Zamiana).

Wygoda y użytek Krajowe. fol. k. 1.

Projekt mający na względzie poparcie i podniesienie fabryki krajowej oliwy.

T. P. N. w Poznaniu.

Wygnańska Agnieszka ob. Roman Tomasz (Katalog 1615).

(Wygonowscy). Sprawa WJP. Jana Wygonowskiego Podkomorzycy Pttu Brzeskiego, z WJP. Józefem Woyną Skarbnikiem Brzeskim i Pułkownikiem. (1799). fol., k. 2 nlb. Uniw. Wileń.

— Sprawa JW. JP. Jana Wygonowskiego Marszałka Brzeskiego z JW. Elżbietą z Tarkowskich Matką, Janem Sędzią Ziemskim Pińskim, Wincentym Sędzią Ziemskim Brzeskim, Kazimierzem Sekretarzem Gabinetu bywzego Zagranicznych Interessow, Eliaszem Majorzem Woysk Rossyjskich, Pawłem i Józefem Synami Wogonowskiemi (sic) Podkomorzyną i Podkomorzycami Brzeskimi. (po 1797). fol., k. 2 nlb.

Uniw. Wileń.

— Sprawa JW. Jeymę Pani Elżbiety z Tarkowskich Wygonowskiej Podkomorzycy Brzeskiej. Przeciwno JWu i WWm JPPm Kazimierzowi Wygonowskiemu Marszałkowi Brzeskiemu, Józefowi Woynie Skarbnikowi Brzeskiemu, Pułkownikowi bywszych Woysk Litt: Wincentemu Sędziemu Ziem: Brzeskiemu, Kazimierzowi Sekretarzowi bywzego Gabinetu Zagranicznych Interessow, Eliaszowi Rotmistrzowi w Woysku Rossyjskim, Pawłowi i Józefowi Chorążym bywszej Artylleryi Litt: Wygonowskim; W. JX. Antoniemu Nałęcz Małachowskiemu Kanonikowi Infant: Proboszczowi, i wszystkim XX. Kommunistom Kamienieckim, Janowi Majorowi i Marcinowi Strażn: Kobryńskiemu, Małyszewskiemu, Maurycemu Iżyckiemu, Stanisławowi Łyszczynskiemu, i dalszym Wierzycielom, tak zesłego Ignacego Wygonowskiego Podkomorzego, i samy teraz procedującey Pod-

komorzycy, jako też Podkomorzycow Wygonowskich. (po 1791). fol., k. 2 nlb. Uniw. Wileń.

— ob. Dekret trybunału (1789) — Sobański (Krótka 1799).

Wygonowski Józef ob. Catalogus (1756).

WYGONOWSKI Kazimierz. Głos Iasnie Wielmożnego... posła wojewodztwa brzeskiego litewskiego, dnia 26 czerwca 1793 w Izbie seymowej miany. fol., k. 1. Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasiń.

WYGONOWSKI Winc. Krótka Refutacya Ze strony WJP. Wygonowskiego Chor: byłych Woysk Litt: Przeciwno Maciejowi Rusteycey Woytow i dalszey Włości Starostwa Borcian: Akcyą Kryminalną podpału Gumna dopełniającym. (1799). fol., k. 3 nlb. Uniw. Wileń.

— Dodatkowe Objasnienie Sprawy WW. JPP. Wincentego i Maryanny z Przesmyckich Wygonowskich Chorążych byłych Woysk Polskich z Włością Starostwa Borciańskiego i z oney Woytami i Plenipotantami czyli wszelkich akcyow naczelnikami Maciejem Rusteyką, Symonem Tołoczka, Maciejem Oybulskim, i Maciejem Kuczynskim ku ostatecznemu Sądu Gł: Lit: zdefiniowaniu idącey. (1799). fol., k. 2 nlb.

Uniw. Wileń.

(Wyhowski Aleks.) biakup lucki (ok. 1720). Decalogus id est decem dubia ex proprio motivo Alexandri Wyhowski inter capitulares S. Crucis Calvomon-tanos ord. S. Benedicti a decennio interposita nunc eidem reposita ac exhibitata (1700). fol. Uniw. Warsz.

— Alexander Magnvs Genere, Meritis, Honoribus, Illvstrissimvs Reverendissimvs Dominvs, Dominvs de Wyhow Wyhowski S. R. L Comes Episcopus Luceoriensis Sub Auspicatissimum in Cathedram Aditum, A Gentilitia Aquila Orbi Indicatus, & Devinctissimorum Collegiorvm Luceoriensis, Brestensis, Ostrogiensis, Societatis Iesu, Panegyrico cultu Adoratus. Anno, quo Magni Consilii Angelus in ima descendit, 1704. [Tu ornament linearum]. Leopoli Typis Collegii Societatis Iesv. fol., k. tyt. k. 19 nlb.

Na boku k. tyt. odsylacz: Curtius de Gestis Alexandri, lib. 4to, num. 15to.

Na pierwszej karcie miedzioryt herbu i kilka cytat z poetów, m. i. z Sarbiewskiego. Rytownik podpisany: S. Leop. C. A. Niedb[alowiec]. — Na odwrocie ryciny 5 dwuwierszy.

Po dedykacji Wyhowskiemu idzie dłuższa Oratio, wspominająca przodków, pełna pochwał, przepiatana wierszami. Między innymi opisuje tu autor Kozaków: Gens est Poloniae conterminanda exterminandae in-hians Poloniae, cui subdita cum esset, caput amittere, quam jugo cerviceno subicere prae elegit. Terra lacte fluens, matris oblita suae. Gens bellis a puero inutrita, priusque, lethum quam Lechum nominare docta. Vivit cum nunquam moritura, moritur cum nunquam victura; pericula Spartano, aperto enim excipit pectore, nedatoque collo nudis insultat ensibus. Nobilis audacia in rustica monte, quae liberalis in necem contemnit impetus, ab illoque contemnitur: jaculandi peritissima extra fortunae metam se statuisse existimat. Insepelit terrae milites, ut bellicosa Cadmi progenies insperatos exurgat in tumultus. Otio dedita natio extirpandae laborat viciniis. Constantino-polim toties aggressa classibus viminatis corio, super Nigro Mari illudit procellis in praeceps agitati nautae erigebantur naufragiis. In naviculis, quasi loculis operati mortem simulabant, ut ab impatiante cadaverum Pelago in littus eiiceretur pestis inopinata. Sentiri non videri faciles turmae calaisina concinebant, ventorum inflatos applausus, ac jocos aequoris petulantis sequendo.

Także jest tu ustęp, w którym autor wierszami jambicznymi opisuje śmierć Koryciańskiego przełożonego miechowskiego, powsta w Hiszpanii i Portugalii.

Jagiell. — Krasiń. — Zamoj.

— ob. Borkowski Michał (1668) — Jeleński Mik. (Aquila 1702) — Krobski Fr. (Nuntia 1704) — Kwiatkiewicz J. (Krzyż 1690) — Ormiński Tom. (Kalend. 1706) — Ostrowski Jak. (Triumphalis aquila 1703) — Rosiński Piotr (Nidus 1702) — Rzepnicki (Vitae praes. II 389) — Sapięha J. Fryd. (Fundatio 1717) — Wiśniowiecki Michał Tom. (Plausus 1668).

Jego trzy listy (dwa do J. F. Sapięhy, jeden do Stan. Mięczyńskiego) są zamieszczone w Swadzie pol. Ostrowskiego 1745 f. I str. 4, 57, 92. — Tamże inskrypcja ad ejus effigiem f. II str. 30.

Encykl. Orgelbr. XXVIII 27—9. — Sobieszański Wycieczka archeolog. str 102.

Wyhowski Daniel ob. Sobieski Aleksander (Manifest 1704) — Mars (1715). Korzon Dzieje wojen III 437.

Wyhowski Eustachy wojewodziec ob. Tainer L. (1671).

(Wyhowski Jan) hetman ukr. (†1664). Glaubhafte Relation von dem Haupt Treffen und Victorie so der Feldhauptman VVyhosky wieder den rebellischen Cosacken Puzskorenko... erhalten... (1658). w 4ce, k. 4.

Dat. z Horyńca 4 Julii. — Jest też relacja z Krakowa 12 Julii.

Ob. t. XXVI 218.

Gdań. miej. — Ossol.

— ob. Puncta des Vergleichs (1659) — Relation (1658).

Rawita - Gawroński Kosaczyna ukraińska (1923) str. 114 i nast. — Korzon Dzieje wojen III 437. — Finkel Bibl. III 1899.

Wyhowski Józef ob. Conclusiones (1726).

Wyhowski Stefan ob. Grabowski Manswet (Charakter pański 1739).

WYHOWSKI Szymon ks. Mowa przy otwarciu szkół warszawskich normalnych pod rządem J. O. Xcia Imci Poniatowskiego Biskupa Płockiego Koadiutora Krakowskiego zostających miana przez Imci X. Szymona Wyhowskiego, Professora Retoryki i poetyki dnia 25. września 1778. w 4ce, k. 6.

Podaje tu biografię Russa i polemizuje z jego poglądami na wartość nauk. Zbija zdanie, że nauki są niepotrzebne, a nawet szkodliwe. Twierdzi, że dzieje się to tylko wtedy, gdy nie są osadzone na gruncie cnoty. Naukę należy też łączyć z edukacją w cnocie. Bez tego nauki są istotnie płonne i mogą szkodzić.

Szyjkowski Myśl J. J. Rousseau 1913 str. 21. — Wąsik w „Kultura i wychowanie” 1988 str. 233. Jagiell.

— Mowa przy otwarciu szkół normalnych warszawskich miana przez Imci X. Szymona Wyhowskiego profesora retoryki i poetyki. dnia 25 września 1780 r. w 4ce, k. 6.

Akad. — Czartor. — Jagiell.

— ob. Wprowadzenie (1785).

WYJAŚNICKI Apotomachos. La Turco-Federomanie Avec Son Spécifique A Coté Gratis Par Apatomachos Wyiasnicki Operateur Patriote ou bien, Considerations Raisonnées, Sur Les in-

convéniens & les Dangers D'une Alliance étroite de la Pologne Avec la Porte: y joint un Appendice & Des Notes instructives & anecdotiques en guise de Preuves Justificatives: Suivies de la Minute du Traité d'Alliance & de Commerce en question, entre la Pologne & la Turquie. Mens Sana in Corpore Sano. [Tu starta winieta: niewiasta przy stosie]. A Eleutheropolis chez Philalthe. (1791). w 4ce, k. tyt. i str. 72, k. 1 nlb., str. 31, k. 2 nlb.

Na odwr. k. tyt. cyt. z Esai: cap: 50.

Rozpoczyna „Avis prel.”, w którym autor wyjaśnia, że pseudonim jego „Apotomachos” oznacza swalczanie iluzji, zaś „Wyjaśniencki oświecanie. Walki z szarlataunami, Cagliostroami polit., bezwładnymi operatorami, z mesmeryzmem polit. Prosi, aby mu czytelnik wybaczył swroty alegoryczne.

Rzecz składa się z polemiki przeciw traktatowi z Turcją i z osobno lisbowanych obszernych not. Daje przykłady szkodliwych przymierzy z dziejów star. i nowszych. Kim są Turcy? Przedstawia ich oplakane stosunki skarbowe, ludnościowe, wojskowe. Rosja pokazała, że może sama jedna pokonać Turcję. Uznał to swego czasu Vergennes. Rząd turecki jest rzędem monstrualnym, tyrańskim, ochlokracym, ufundowanym na przesądach (teokracja imperialistyczna). Federomanowie chcą z nim złączyć Polskę przeciw Rosji. Wyśławia zrzędnosć Bułhakowa. Niebawem Rosja zawładnie całym M. Czarnym. Gdyby nasza (polska) młodzież zamiast jeździć do Rzymu i Paryża (aby uchodzić za ekonomistów i encyklopedystów) udawała się na wielkie dwory europ. i uczyła się języków — nie potrzeba by swalczać u nas tej federomanii. Rozbiera i krytykuje projekt układu polsko-tureckiego. Ostrzega przed nadziejami na Prusy, one się pogodzą z Rosją za cenę Polski. O małej wartości krayku: Bijmy Moskół. Widzi już, jak sto piór podniesie się przeciw niemu. Będzie wyśmiewać jego sposób pisania pedantyczny, neologiczny, trywialny i mało francuski. Kończy wyliczeniem pogardliwych przeswiak tureckich nadawanych innym narodom. (Polaków nazywają fadul gjaur tj. niewierni aroganci).

W notach cytuje różne fakta i różnych autorów piszących o Turcji (Busbequi, Leunclavius, Montecuculi, Marsigli, Ricaut, Cantemir, Montague, Porter, Basinello, Guys, Anville, Sestini, Bledessel, Gouffier, Ludeke, Bioornthael, Stoovers, Tott, Volney, Raicewich, le Pere Boscovich). Z tym

ostatnim (który towarzyszył ambas. James Porterowi) poznał się autor w Bessarabii i pozostawał z nim w korespondencji. Na str. 7 wymienia książkę generała majora Warneri („mon grand ami feu le gen. Warneri”) i mówi, że jego książka o wojsku tureckim była pisana na sąsiednie Reprina. — Na str. 15 cytuje wierszowane urywki Fryd. II wyśmiewające Turcję. — Na str. 20 o sakole jęsyka tureckiego w Chocimiu i o szarżowaniu się Sobieskiego z językiem tureckim. — Na str. 26 cytuje z usnaniem broszury „Maska odkryta” i L'esprit du vrai patriotisme”.

Wszystkie te noty przeszycone są niechęcią do Turcji i do przymierza polsko-tureckiego. Kończy na 2 k. „Minute du traité d'alliance et de commerce... entre la Pologne et la Turquie”.

O dziejach tego (nieodszego) traktatu pisze obszerniej Kalinka Sejm Ester. II (1884) str. 187—216. Przeciwnikiem jego był Stanisław August, a broszura powyższa wyszła zapewne za jego wiedzą. (Kalinka nie znał jednak Turkofederomanii). Czy autorem tej broszury był istotnie Karol Boscamp Lasopolski, jak zdaje się przypuszczać mój ojciec w t. XXI str. 101, na to nie ma dowodu. Że autor nie był rodowitym Polakiem, za tym by przemawiało, że użył języka francuskiego, a także że nie cytuje literatury polskiej o Turcji, np. dzieła Mikossy (1787).

Broszura „Maska odkryta”, na którą się powołuje, była inspirowana przez ambasadę ros., a autorem jej miał być W. Zacharkiewicz (obaca). — Zaś o broszurze „L'esprit du vrai patriotisme”, dat. 1791, ob. tom XVI 101.

Quéraud La France littéraire X 541.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

Na to wysła odpowiedź:

A l'opérateur Patriote sur la chrie intitulée. La Turco-federomanie. (1791). w 4ce.

Wyjątki z dzienników paryskich.. ob. Jakubowski J. (1789).

— przekładu ob. Terentius (1594).

Wyjawienie ob. Górski J. (1608).

Wyjazd z Połonnego ob. Piekarski A. (1623).

Wyjazd z Warszawy Władysława Królewicza.. ob. Władysław IV (1617).

Wyjęcie z Gazet publicznych ciekawe ku objaśnieniu prawowiernych chrześcianów de die 8 Junii. w 4ce. Zieliń.

Wykaz osób które wykonały przysięgę do dnia 5 kwietnia. fol., str. nlb. 2. Krasin.

— uczniów szkół narodowych w Koronie, do odebrania łaskawego daru J. K. Mci to jest: medalów, podczas wizyty generalney r. 1789 i do druku podanych. (1789).

Katal. D. E. Friedleina.

— statystyczny włóczęgów i ludzi chorych nieznających przytułku (Komisja policyi O. N.) Warszawa d. 23 Grudnia 1791. fol., k. 2. Krasin.

Wykład o clerkwi i o cierkownych rzeczach i o służbie Bozji i o Wieczerni. Napiecz. w Kijewie w 1668. w 4ce. Sopikow cs. I nr 204. — Karatajew nr 760. Petersb. publ.

— Toż... o służbie Bozji i o Wieczerni. Napieczat. w Uniewskim Monastyrze w 1670. w 4ce, k. 25 i 13. Tolstoj nr 143. — Karatajew nr 777. Museum Ramian. — Petersb. publ.

— Toż... Napiecz. w Uniewskim Monastyrze w 1674. w 4ce. Sopikow cs. I nr 205. — Karatajew nr 805.

Wykład Katechizmu narodowego, czyli prawidła patryotyczne do użycia młodzi narodowej. w 8ce, str. 16.

— konstytucji 1790 r. względem wszystkich dóbr królewskich Seymami 68. i 75. r. w dziedzictwa nadanych ustanowionej, tudzież opisu o niej przez Deputacją Seymową i rozróżnionych wyroków Assesoryi i Kom. Skarb., tudzież nielegalnie przydaney komisji woyskowej względem dóbr dziedzicznych wwareckich zaszyłych 1790. fol., k. 6 nlb. Bibl. w Suchej — Krasin.

— Liturgiey świętey, y Modlitwy z Doctorow SS. według S. Wschodniey y Apostolskiey Cerkwie zebrane, y na wielu miejscach z pilnością poprawione. Przydane są do tego y inne Modlitwy na każdy dzień ś. Oyca nasze° Cyrilla, y Kalendarz dni przez Rok idących z Paschalią. Drukowano w Wilnie Roku 1624. w 16ce, k. 6 nlb., 222 lb. i k. 2 nlb. (końca brak).

Dedyk.: Janowi Ogińskiemu staroście Kormialowskiemu, od Zakonników Cenobii Bractwa Wileńskiego Cerkwi Duchy S.

Pierwsze wydanie wyszło w r. 1605 pod nazwiskiem Berkowskiego (ob. t. XII 499). Sprawozd. z posz. w Szwecji, nr 164. Bibl. Upsalska.

— Mszy Świętego Jana Chryzostoma według zwyczaju cerkwi Ś. Wschodniej, odprawiającej się. Na jednej paginie językiem słowiańskim na drugiej zaś przeciwnie paginie językiem Polskim dla informacyi przytomnych. Przez WW. OO. Bazylianów sporządzony y do druku podany. R. P. 1743. w Supraślu w drukarni WW. OO. Bazylianów. w 8ce, str. 126.

Uniw. Warsz.

— Toż:... w Supraślu 1751. w 8ce.

— Toż:... Cerkwi wschodniej odprawiającej się. Przez WW. OO. Bazylianów Unitów sporządzony. Lwów, w druk. Jana Szlichtyna 1756. w 8ce, kart 36.

Joher 6467.

Krasin. — Ossol.

— Nauk podług przepiaów Publiczney Instrukcyi od Prześwietney Kommissyi nad Edukacyą Narodową w obydwóch Polskach i w W. Xięstwie Litewskiem przez Najjaśniejsze Stany Rzeczypospolitey na Seymie Roku 1773 uchwaloney, do Szkół Większych Wydziału Lubelskiego stosowany na r. 1781. Pod Rządem X. M. Franciszka Jezierskiego Filozofii Doktora Kolegiaty Kaliskiej Kanonika, Szkół Większych Wydziału Lubelskiego Rektora (1781). fol., str. 1.

Zawiera: Rozkład nauk i przepisy ogólne dla dyrektorów i uczniów. Jagiell.

— (Gruntowny) nauki Chrześcijańskiej iasnymi Ewangelią i rozumu dowodami utwierdzony ku oświeceniu prawowiernych a przekonaniu upornych niedowiarków służący od sławnego Theologa zebrany w wielu już językach wydany a teraz na polski przetłumaczony. W Kaliszu w Drukarni J. O. X. Prymasa 1784. w 8ce, k. 4, str. 190 i rej. k. 3.

Joher 2824.

Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Postępku Dworu Jmperatorskiego Rosyjskiego Względem Najjasniejszej Rzeczypospolitey Polskiej, Z Dedukcyą Praw, Na których on funduje wzięcie

w possessyą Wartości, wyrownywującej pretensjom swoim do tejże Rzeczypospolitey. [Tu winieta: gałązka róży]. W Petersburgu MDCCLXXIII. (1773). W Drukarni Akademickiej Jmperatorskiej. w 4ce, k. tyt., str. 17.

Wyszło także po francusku pt. Exposé (ob. t. XVI 333).

Broszura dowodzi, że dwór rosyjski zawsze bronił w Polsce lustru wolności i umocnienia prawa obieranego królów oraz równouprawnienia dysydentów (części obywatelów wyłączonej od urzędów niesprawiedliwym gwałtem). Kupy mniemanych konfederatów przeszkadzały temu. Rząd rosyjski nie mogąc czekać dalej sprawiedliwości zabiera w posiadanie część ziem polskich. Następuje „Dedukcja praw“ do ziem zabranych przez Rosję, oraz: „Krzywdy i szkody ludziom rosyjskim poczynione“. Krzywdy te polegają na tym, iż szlachta poddani panów gruntowych rosyjskich osiedlała się w Polsce, a urzędy polskie patrzyły na to bezczynnie. Polska miała także gwałcić traktaty handlowe, ustanawiając komory i kontrybucje na gościach. Kupców rosyjskich i faktorów więziono w Polsce bezprawnie itp. Jej Imp. Mość musiała sobie sama sprawiedliwość uczynić.

Na broszurę tę odpisał Łojko: Odpowiedź na skrypt (w t. XXI 390).

Porówn. pod Łojko: Zbiór deklaracji, not y czynności (1773) w t. XXI 391. Tu przedruk tej broszury.

— Toż:... [po: Rzeczypospolitey... zamieszczoną jest winieta odmionna niż w pierwszym wydaniu, a mianowicie: na tle krajobrazu dwa drzewa; na prawym wisi arfa]. w 4ce, k. tyt., str. 16.

Czartor. — Czartor. — Dzików — Jagiell. (obie edycje) — Krasin. — Ossol. — Racyn. — Uniw. Warsz. (dwie edycje) — Zieliń.

— Praw Króla Jegomości Pruskiego do Xięstwa Pomerellii, i Do Innych Wielu Krajów Królestwa Polskiego, z dokumentami. w Berlinie, drukował J. J. Decker... MDCCLXXII. (1772). w 4ce, str. 30 i XI. Racyn.

— Toż:... Praw Króla Jegomości Pruskiego Do Xięstwa Pomerellii I Do Innych Wielu Krajów Królestwa Polskiego, Z Dokumentami. [Tu winieta: dwie gałązki z owocami, na ich skrzyżowaniu gołąb z gałązką w dziobie]. w Berlinie Drukował Jerzy Jakub Decker

Typograf Krolewski. MDCCLXXII. (1772). w 4ce, k. tyt., str. 32 lb. i 10.

Wydane z polecenia Hertzberga i zapewne za jego współdziałaniem ułożone. Oryginał pisany był po francusku (Exposé des droits). Tekst polski jest przekładem drugiej wersji broszury, pierwsza bowiem wersja została po wydrukowaniu wycofana i niszczone, tak że należy do rzadkości. Obacz o tym korespondencję w dziele Bära Westpreussen I 82 i II 119 (w wydawnictwie: Publikationen aus den preuss. Staatsarchiven Band 83, rok 1909).

Wymienia kraje, które posiada korona polska, a które dom brandenb. „za podaniem się sposobności i pogodnego (sic) czasu sprawiedliwym prawem odzyskać może“. Są to 1) Pomerella (ongis kraj Gotów, Wandalów itp., potem księstwa słowackich, a wreszcie margr. brandenb.). Powołuje się na Dregera i kronikarzy. — 2) Część kraju przylegająca do WPolski, która to część między Drawą a Notecią należała do N. Marchii. — 3) Województwa poznańskie i kaliskie, niezłuszenie od Śląska oderwane. — 4) Elbląg. Preskrypcja w pr. natury nie ma miejsca, więc zawsze można się o te kraje upominać. — Na ost. 10 stronach kilka dokumentów, mających te same prawa popierać: 1) Dipl. investiturae Frid. II z r. 1231; 2) Charta Mistvini II 1264; 3) Confirmatio poss. monasterii Olivensis z r. 1291; 4) Transactio Waldemari et Johannis march. brandenb. de decimis terrae inter Notessam z r. 1312; 5) Dipl. Vladislai regis 1406; 6) Charta Ulrichi de Oest 1408.

Wyszło także równocześnie po łacinie (ob. Expositio) i po niemiecku (Ausführung). — Przedruk tekstu francuskiego w Hertzberga Recueil.

Odpowiadał na to Łojko: Wywód hist. praw króla pruskiego do Pomerellii i Prus polsk. rozstrząsający oraz odpowiedź na pismo pt. Wykład (1773). w 4ce, str. 151. — Praca Łojki wyszła również po francusku i po łacinie (Disquisitio).

Aakenazy Przymierze polsko-pruskie (1919) str. 240. — Reiche Die politische Literatur unter Friedr. 1891. — Arnold Gesch. der deutschen Polenliteratur 1900 str. 219. — Bandtkie Hist. druk. Król. Pola. III 85.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— praw dysydentów (1766)... ob. Expositio iurium eorum qui Dissidentium (w t. XVI 133) — Prawa dissidentów (1766, w t. XXV 216).

Książki polskiej pt. Wykład praw dysydentów (1766) nie znam; wydanie polskie Expositiois nosi tytuł „Prawa dysydentów“. — Ale istnieje odpowiedź z r. 1767

pt.: „Rozmowa dwóch kawalerów... o piśmie, które wyszło z napisem Wykład praw dysydentów...“ a więc można by przypuszczać, że ukazało się dzieło pt. Wykład praw dysydentów. — Także ks. Ignacy Grabowski tytułuje swoją odpowiedź na „Prawa dysydentów“ w następujący sposób: Prawa powszechne przeciw drukowanemu wykładowi praw dysydentów. — Nie można przeto wykluczyć, że „Wykład“ się ukazał, a tylko mnie nie jest znany.

O polemice powyższej podał pobieżną wzmiankę Smoleński Przewrót umysłowy (1891) str. 227.

— Prozb Exulantów. Gratitude Exulantom. (Bez roku). fol., k. 2.

Obywatele infantscy, exulanci po przejściu ziem infantkiej pod panowanie rosyjskie, upraszają Króla i Prześwietne Stany Sejmujące Rzeczypospolitej, ażeby Desiderium onych pod tytułem: Gratitude Exulantom do Ustaw Konstytucyjnych przyjęte zostało. T. P. N. w Poananiu.

— ob. Exulanci.

— Praw O Jurydycey Starostow Grodowych I Jeh Sędziow. [Tu winieta: w barokowym ornamencie otwarta książka]. w Warszawie 1785. w Drukarni J. K. Mei i Rzeczypospolitey, u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i str. 69.

W r. 1783 wniośk zażalenie Wacław Rogosiński do Rady Nieustającej o bezprawnie przedsięwziętą egzekucję przez sąd grodzki warsz. Sąd wyłonił się spór sasadniczy między sądem grodzkim a magistratem miasta Warszawy o zakres jurysdykcji sądu grodzkiego, względnie o „ścisnienie“ przez ten sąd kompetencji magistratu m. Warszawy. Broszura niniejsza zawiera akta tego sporu: 1) memoriał Rogosińskiego; 2) wyjaśnienie starosty warsz. wraz z dowodami o jego zaprowadzeniu i o jego kompetencji (str. 4—21); 3) notę miasta Warszawy przesłaną w tej sprawie do Depart. Sprawiedliwości (str. 21); 4) odpowiedź grodu (str. 31) z obszernym wywodem prawnym; 5) wreszcie uniwersał króla „za zdaniem rady“, rozstrząsający kwestię sporną niemal całkowicie na korzyść grodu. Podpisani Maciej Garnysz, K. Raczyński, Adam Naruszewicz. Dat. 12 maja 1783.

Podał te akta do druku widocznie starosta grodzki.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasin. — Racyn. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— początkowych prawideł Ekonomiki polityczney z przystosowaniem

przepisów gospodarstwa narodowego do onego wydzwignienia i polepszenia stosownie do aktualnego stanu, w którym rzeczy zostają. W Warszawie 1790. w 8ce, str. 287.

Porównaj: Wybór.

Exemplarza nie odssukałem.

Czartor. — Zieliń.

— słów Pawła św. Jeden iest Bog... (1564)... ob. Paweł Grzegorz z Brzezina.

— słów do wyrozumienia trudnych: które w Kalendarzach rocznych położone, o Królestwach, Xięstwach, Województwach, Ziemiach, Miastach y Osobach różnych prognostyków. Z drukarni Akademii Zamojskiej wydany r. 1698. w 4ce. Dzików.

— snów... Kraków 1660.

— snów... Toruń 1694. w 8ce.

— Toż... Kraków, Schedel 1696.

Ob. „Kraj“ petersb. 1898 nr 18 str. 211. Żadna z tych edycji nie jest mi znana.

— nocnych snów dwornemu czytelnikowi dla uspokojenia się w zamysłach (Toruń 1721)... ob. Interpretatio (w t. XVIII 596).

„Wykład snów“ wychodził najpierw w języku łacińskim (już w w. XVI kilkakrotnie), potem i po polsku. Wydawano go pod nazwiskiem proroka Daniela (obacz). W r. 1660 wydrukowano taki wykład snów Daniela w Krakowie; w r. 1717 przedrukował go również w Krakowie drukarz Domański. Była też jakaś edycja Schedla (około r. 1700), z której przetłumaczono „Wykład snów“ na język rosyjski i ogłoszono drukiem w Moskwie.

W jakim stosunku pozostają te druki do senników z końca w. XVIII, należałoby dopiero wyjaśnić. Sennikowi Daniela (Somnia Daniela) poświęcił kilka uwag Brückner Liter. relig. I 65.

— Snów Nocnych. Dowcipnemu Czytelnikowi, dla uspokojenia się w zamysłach jego z siedmiu Planet i dwunastu Znamion Niebieskich Prognostyku. Alfabetycznie Sporządzony Do tego przędana iest Praktyka Pitagoresa wielkiego Filozofa, a oraz inne dla nauki i ciekawości krotocifne na Litery z całego Alfabetu. Praktykowania Przedrukowane Roku Tego. w 8ce, k. tyt., str. 37 (sygn. C2).

Druk pochodzi z ostatnich lat w. XVIII, ale rok nie zaznaczony. Być może z r. 1793.

Jest to zapewne przeróbka poprzedniego dziełka.

Na odwr. k. tyt.: Informacya dla łaskawego czytelnika; zawiera ona pouczenie, że interpretując sen trzeba wsiąść pod uwagę czas, miejsce, godność śpiącego i wedle tego wykladać. Sen zayła Bóg.

Potem na str. 4—19 uszerogowane są alfabetycznie sny (anioł, arka, alba, bawelniane drzewo... itd.) i ich wykład. Resztę dziełka zajmują objaśnienie natury planet i ich własności, dalej właściwości snów miesanych wedle dni, miesięcy i godzin. Jakich dni w roku człowiek powinien się strzec, bo są nieszczęśliwe. Cały ten sennik obliczony na poziom małej kultury i na idącą za tym łatwości.

Ossol.

— snów albo sposób prawdziwy do wygrania w loteryi, od pewnego Włoskiego astronoma wydany. W Warszawie 1792. w 8ce, str. 32.

— sprawy przychodzący pod rozpoznanie Trybunału przy Rugach o seymiki deputackie powiatu Kowieńskiego 1785 Roku. fol., k. 2. Uniw. Warsz.

— ustaw Kapituły ostatniey Brzeskiej w r. 1772 w miesiącu Lutym odprawionej wiernie z łacińskiego na polski język przewidzionych. 1772. w 8ce, str. 63 lb. Krasin.

— Vt, Re, Mi, Fa, Sol, La. Głosow tych sześć Muzycznych. Według Muzyków y Kantorow, Wokalistow, Choralistow, Instrumentalistow ogólnie wszystkich, secundum Praecepta ich. Politycznie Opisany. [Tu ozdobnik]. Omnes Cantores, naturaliter amant humores, Adde: Et quotquot sunt in mundo sapidos liquores. Lepiej ci że wdy przećie co kolwiek vmieia, A z owych Czyżow wyschłych wiesz iako się śmieia? Si vox est, canta: si mollia brachia, salta, Et quacunq; potes Arte placere, place. Dobryś chłop: Albo krzykni, albo pełnić wykni, Ieśliś chyży: Albo sie o Tanecek przymkni. &c. [Tu ozdobnik]. Cracoviae, Anno Domini, 1633. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Na odwr. k. tyt. kursywą wiersz: Do Pánow Musykw, gdzie im szyderczo doradza, aby go na gratysa zaprosili do Gładysza: „Węgrzyn drogi, miód szkodzący, Dobryć owo co nie chrzący. Gust, sapor, color sielony, O tym tytuł iest złożony“.

Utwór składa się z sześciu „głosów“ zatytułowanych Ut (Utiliter), Re (Realiter), Mi (Mirabiliter), Fa (Familiariter), Sol (Solemniter), La (Lamentabiliter). Każdy z tych głosów zajmuje całą stronę (wierszem trzynastogłoskowym). Treść polega na szyderczych uwagach o życiu i pieln muzyków. A więc pod Ut mówi o tym, jak pijąc, w góbie krty miary nie mają... Pod Re, jak im oczy mgłą zachodzą i dyskursy wtedy jako w roju pszczoł coras nowe... Pod Mi, jak ksiądz Woronieski(?) kazał też krzyżować, więc i oni na krzyż piją. Pod Fa wypomina im jakąś dorodną Zofię i wylicza instrumenty (organy, rożek, skrzypki, pomykaczka by trąba, salamaje, cytary, lutnie), jakich używa cna musyczna szkoła. Pod Sol, jak po szynkach grają koncerty. Pod La, jak muzyk ucy sone śpiewać, to ją po lbu, po bokach, po grabiecie notuje. — Całość niedołącznie wierszowana, pełna jest aluzji do jakichś ówczesnych stosunków i muzyków. Często przepięta autor wiersza łacińską i wyrażeniami technicznymi. O tym, aby autor „przedrzeźniał“ tu III satyrę Horacjusza (jak twierdzi Maciejowski Piśm. III 140), nie ma mowy.

Żaluzki Bibl. poet. str. 26. — Juszyński Dykejon. II 462. — Badecki Liter. miesscz. 1926 nr 165 (podaje repr. tytułu i przedruk wiersza na k. tytuł.).

Bawor. — Ossol.

— ob. Beccaria (o cnotach 1773, o przestępstwach 1772) — Gilowski P. (Katechizmu 1579, 1605) — Karpowicz Leon (modlitwy otcze nasz 1620) — Krzyżanowski Hier. (Creda 1566) — Ludkowiec P. (wiary 1611) — Michałowski Szczep. (prawa przyrodzonego 1793) — Odpowiedź (postępku 1773) — Ogiński M. (sprawy 1751) — Paszkowski Mar. (Bogin słowien. 1608) — Paweł G. (miejsce Starogo i Nowego Testamentu 1568) — Schlichting Jon. (prawd. o bostwie 1645) — Smalcus Wal. (Krótki ewangelii 1607) — Socyn (na kapitułę Jana św. 1568) — Sudrowiusz (na modlitwę Pańską 1580) — Turrecremata (regny S. Benedykta) — Tylkowski Wojciech (Paraphrasis Psalmow 1688) — Wojciechowski Franc. (Sprawy 1778) — Wybicki J. (rzekosplawności 1782; obacz też: Czajkowski F.).

Wykłady ob. Palafox (listów) — Wykład (snów 1660—1792).

Wykłącie ministrów... ob. Cichowski.

Wykopaliska (urny, monety, bożki) ob. Adelt (1741) — Bayer Teof. (De nummis romanis 1722—3) — Bürger (1778) — Duńczewski St. (Kalendarz 1767) — Eckhardt (Idola ex agro eruta 1734) — Fischer Chr. (1716) — Frenzel (Frenzel) (De diis et idolis 1691) — Grabowski Adam (tableau en relief 1752) — Grosser Sam. (1714) — Henel (Silesia renovata 795) — Herrman L. (Maslografia 1711) — Masch (Obotrytów 1771) — Meller (Hist. urnae sepulcralis 1679) — Reusch Kr. (1724) — Rhode J. J. — Richter J. G. (Götzen Dienst Wenden 1740) — Rzączyński Gab. (Hist. natur. 1721) — Schütz Kasp. (Historia 1592) — Schultz Jerzy Paweł (Das gel. Preussen) — Stief (De urnis 1704) — Urny — Wogen (Die altert. Rhetra 1771) — Volekman (Silesia subterranea 1720).

Finkel Bibl. str. 588 i 1576. — O starożytnych wykopaliskach na Śląsku z w. XVII i XVIII zestawia dawną literaturę Thomas Literaturgeschichte I 186 i 363.

Wykorzenieniu (O) złego ob. Alwarrez (Paz 1618).

(Wykowska Marianna). Wywod sprawy z strony W. Maryanny z Rudzińskich Wykowskiej Kasztelanowy Wyszogrodzkiej z W. Szwiejkowskim Kasztelanem Kamienieckim i innymi... w celu zniesienia dekretu ultimas instantiae niesłusznie zaskarżoney etc. (Starostwo Niechworowskie) fol., k. 2. — Summariem. Powodowie: UUr. Stan. Krajewski, Ignacy Gomuliński, Instygatorowie koronni, z urzędu swego czyniący; W. Maryanna z Rudzińskich, niegdy W. Kazimierza Wykowskiego, kasztelana Wyszogrodzkiego małżonka, pozostała wdowa, w asystencyi J. O. Xięcia Imci Michała Poniatowskiego, Korony Polskiej y W. X. Litt. Prymasa, czyniąca matka. UUr. Ignacy y Grzegorz, kasztelanowie Wyszogrodzcy, synowie Wykowsy dobr Starostwa Niechworowskiego, z przyległościami, Kryłową y Kotową dożyćiami, y emfiteutyeczni possessorowie Mikołaj Wykowski, Felix Kamiński, Niechworowska, Kryłowiecka i Ko-

towska gromady. Pozwani: UUr. Franciszek y Helena z Leśnickich Grocholscy, Miecznikowie koronni, dóbr miasteczka Czerwonej dziedzi. (około 1784 r.) fol., str. 27. Jagiell.

— Summarium. Powodowie: UUr. Stanisław Krajewski, Ignacy Gomuliński Instygatorowie koronni, z Urzędu swego czyniący. W. Maryanna z Rudzińskich niegdy W Kazimierza Wykowskiego, kasztelana Wyszogrodzkiego małżonka, pozostała wdowa, w asystancji J. O. Xięcia Imci Michała Poniatowskiego, Korony Polskiej y W. X. Litt. Prymasa czyniąca matka. UUr. Ignacy y Grzegórz, kasztelanowie Wyszogrodzcy, synowie Wykowscy dóbr starostwa Niechworowskiego, z przyległościami Kryłową i Kotówką dożywoćnią, y emfiteutyeczni possessorowie, Mikołaj Wykowski, Felix Kamiński, Niechworowska, Kryłowiecka y Kotowska gromady. Pozwany: W. Leonard Marcin Swieykowski, kasztelan Kamieniecki, dobra Zerdele czyli Chałaimgrodek posiadający. fol., str. 38. Dokumenty od r. 1494—1784. Jagiell.

Wykoski ob. Wyhowski.

Wykowski Aleksander ob. Kwiatkiewicz M. (1687—9).

WYKOWSKI Felicjan od św. Jana Kantego (pseudonim: Odenil Apesuntski) (ur. 1754 † w Dombrowicy 1803) Na Jmieniny JW. JX. Pawła Xawerego Brzostowskiego Referendarza W. X. Lit. fol., k. 1.

Ten wiersz podpisał: Odenil Apesuntski P. A.

— Malowanie JW. Tyszkiewiczowy Pisarzowy W. W. X. L. fol., k. 1. Podpisał się Odenil Apesuntski.

— Do JWJ. Pana Podkomorzego Woiewodz. Wileńskiego (Giedroycia) po odebranych orderze S. Stanisława 1778. fol., k. 1.

Podp. Odenil Apesuntski.

— Oświadczenie prawdziwey przyjaźni W. J. P. Józefowi Wińczy Skarbnikowi Orszańskiemu w dzień Jmienia. w Wilnie 1778.

Podpisał: Odenil Apesuntski Pasterz Arka-dyjski.

Kilka jego wierszy jest ogłoszonych w „Zabawach prsyj. i pośyt.”

— Najiaśniejszemu Panu swemu miłościwemu udarowany medalem złotym tłumacz książki o Rzeczywistości Religii chrześcijańskiej dzięki czyni. (1782). w 4ce, k. 2.

Ob. t. XXV str. 33. — Tłumaczyl Jenniga. Jagiell. — Zieliń.

— Propositiones Theologicae iuxta mentem Angelici Praeceptoris. Romae ex typogr. Joan. Zempel. w 4ce, str. 9. Drobnym drukiem. Jochar 2668.

(Wykowski Felicjan). Do Jegomości Xiędza... Ex-Provinciała Litewskiego z okoliczności wyjazdu Jego z Wilna do Polski 1775. fol. Uniw. Wileń.

— Reverendissimo patri Feliciano Wykowski Schol. Piar. per Lithuaniam praeposito Provinciali, die suo nominali. Epigramma (1770). fol., k. 1.

Podp. G. D. Schol. P. Rasem strof 10. Uniw. Wileń.

— Do Nayprzewielebniejszego w Bogu Jegomości Xiędza Felicyana Wykowskiego Ex-Prowincyała Konwiktu Wileńskiego Schol. Piarum 1778. fol., k. 1.

Są tu te wiersze: Wykowski! co rym nuczisz słodko-plynnem brzmieniem I gładko i dowcipnie pod naszym imieniem; Nam zaszczyt, sobie sławę, a miejscu ozdobę Jednasz, i niewątpliwą dajesz sawasę probę, Że słusnie Odenilla masz na sobie imię. To jest nasze o tobie sđanie, ku twej stymie: Że w Apollina i Muz rymownej gonitwie, Co w Polaszce Naruszewicz, to Ty jesteś w Litwie.

— ob. Jennings (Widok religij 1782) — Quintylian (Siruć, approb.).

Janozki Lexic. II 154. — Encykl. Org. XXVIII 38. — Horanyi Script. II 851—3.

Wykowski Grzegorz i Ignacy ob. Quaestiones (1766).

(Wykowski Kazimierz). Ponieważ W. Kazimierz Wykowski Kaszt. Wyszogrodzki etc. etc. (Assekuracja summy sto tysięcy Zł. Pol. in vim recompensae temuż W. Wykowskiemu Kasztelanowi Wyszogr. i Sukcessorom jego). fol., karta 1. T. P. N. w Poznaniu.

WYKOWSKI Stanisław Jan Kanty (1731 † 1806). Ad serenissimum Poloniarum regem oratio per... S. P. clericum. Vilnae, ex typ. S. R. M. et Rei-

publ. Schol. Piarum 1764. w 8ce, k. 2 i str. 29.

Cenzor A. Horain biskup.

Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Toż:... Vilnae.. w 4ce, ark. H₂ (kart 19).

Ded. Stanisłao Augusto sapienti pio pacifico, felici, electo, et renuntiato, Polonor. regi, magno duci Lituanor., patre Stanisłao Comite Poniatowio, primario regni senatore, matre Constantia Principe Czartoryska, a regio Jagellonum sanguine, oriunda prognato... Ioannes Cant. Stanislaus Wykowski de clericis regularibus Scholar. Piar. Czartor. — Ossol.

— ob. Konarski Stan.

Janozki Lexic. II 156. — Wizerunki i roztrząs. (1838) t. II str. 101.

WYKOWSKI Sebastian od św. Stanisława, pijar (ur. 1700 † 1764). Caput Palladis Cunae, Augustale Consiliorum, Verticis Augusti Mens, Mentis Generosae Idea, Domus Pomianiae Frons & Corona; In Illustrissimo Excellentissimo Domino D. Gaspare In Cienia Cienski, Venatore Curiae Regni; Ad Comitata Generalia Ex Palatinatu Siradiensi Legato. Cultu Studij Theologici Collegij Regij Varsaviensis Scholarum Piarum Aestimatum. Anno Quo Incarnata Sapientia humanae Salutis Consuluit 1726. [Tu linia]. Varsaviae Typis S. R. M. Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odw. k. tyt. herby. — Dedykacja panegiryku wierszem i prozą. Na końcu: Conclusiones theologicae de ultimo fine hominis seu beatitudine ad mentem Ang. Doctoris... Disputabantur in Coll. regio vars. Sch. P. defendente Patre Sebastiano a S. Stanisłao sub praes. Severini a Matre Dei A. D. 1726.

Być może, że autor konkluzji był także autorem części panegirycznej?

Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Dux Amor in Campo Honoris et Fortunae Marti Bellonam Illustrissimo Excellent. DD. Severino Comiti in Rozdoł et Rejowiec Rzewuski Chelmensi Neosielecensi etc. Capitaneo Illustrissimam Excellentissimam Dominam D. Barbaram Szembekoviam Dapiferidam Regni Desponsans a Devinctissimam Magnis Nominibus Collegio Varsoviense Scholarum Piarum Inter Publicos applausus Panegyrico cultu

Adornatus Anno Domini MDCCXXVI. Varsaviae Typis S. R. M. Schol. Piar. 1726. fol., k. 14. Ossol.

— Kazanie podczas sollemnizacji św. Wincentego... ob. t. XXXIII str. 43 (Beatyfikacya wielk. sługi 1731).

— Korona Kolumny y Gryfa z pereł cnót osobliwych, z dyamentów prześwietnych imion szacowna przy wesełnym akcie Wzuego Jmci Pana Alexandra Walowskiego Starosty Wartskiego etc. z Wzną Jmci Panną Petronellą Bykowską przez Muzy piotrkowskiego Scholarum Piarum Collegium polskiemu światu do stymy y waloru podana roku 1722. fol., 4 ark.

Na odw. str. tyt. herby oblubieńców, a pod nimi 4-wiersz polski.

Juszyński Dykc. II mylnie ma pod Wyssyńskim. Uniw. Warsz.

— Labor Deorum Columna characteribus virtutis sapientiae et honoris insignita ad nuptialem actum Illustris et Magnifici Dni Alexandri de Walewicz Walewski Vartensis etc. Capitanei ac Illustris et Magnificae Dominae Petronellae Bykowska obsequio Apollinis Petricoviensis Scholarum Piarum adornata anno lapidis angularis 1722. Typis Clari Montis Częstochoviensis. fol., 1 arkusz.

Na odw. str. tyt. herby oblubieńców; pod nimi 2 czterowiersze łac. — Brak końca.

Juszyński Dykc. II mylnie ma pod Wyssyńskim. Uniw. Warsz.

— Teatrum publicznych żalów po śmierci nieśmiertelney pamięci J. Wzuego Jmci Pana Jakuba Rybińskiego Wojewody Chelmińskiego, Generala Artylerji Koronney, na widok polskiego świata otworzone, dla ulgi serdecznego smutku JW. Jmci Pani Helony z Postockich Rybińskiej Wojewodziny Chelmińskiej, Kowalewskiej, Wiślickiej, Lipieńskiej, Lipnickiej itd. Starościny przy akcie pogrzebowym przez Collegium Warszawskie Scholarum Piarum w żalobney symetrii prezentowane r. 1726. W Warszawie w drukarni WW. OO. Scholarum Piarum fol., k. 2 nlb.

Oplakuje śmierć wojewody i żegna go w imieniu wszystkich władz państwa.

Juszyński Dykc. II przysnaje to Wyssyńskiemu. — Bielski Vita podaje z datą 1727

i piase: in funere Helenae Rybińska. — Za nim powtarza Bartoszewicz Szkieo z dziejów saskich (Dziela VII) str. 186. Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — ob. Wincenty a Paulo (Beatyfikacya 1731).

Bielaki Vita piar. 19. — Janowski Lexic. II 163. — Encykl. Orgelbr. XXVIII s. 38. — Horanyi Scriptor. II 853—5.

Wykrotowicz Gabriel ob. Josaphat a S. Franc. (Princeps 1723).

Wykszycki ob. Wyxycki.

Wyłączenie kommissji woyskowo-cywilney dla ziemi Mielnickiej... obacz Actum (15 lutego 1790).

WYLAMOWSKI Maciej. Solea Veritatis Philosophicae In Alma Academia Vilmensis Societatis Iesv. Pro Lavrea Magisterii Philosophici Consequenda A Matthia Wylamowski, Artivm Liberalivm Et Philosophiae Baccalavreo Propvgnanda. [Tu winieta; ornament linearny]. Vilnae Typis Acad. Societatis Iesv Anno D. 1619. [Tytuł w ozdobnej ramie]. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i 4-wiersz łaciński: In stemma. Dedykacya Macieja Wylamowskiego Stanisłao Kisza episc. Samogitiao. Zawiera tezy z logiki, fizjologii, meteorologii, animistyki, matematyki i metafizyki (naturalis theologia). Na końcu: Defendentur Mense maio die 5. — Praeside Jacobo Olszewski, jak dopisano na egz. bibl. Uniw. Warsz.

Żadnych autorów nie przytacza, nawet dzieł Aryst., na którym się opiera.

Uniw. Warsz.

Wyłyziński Wojciech ob. Poklatecki (Pogrom 1595).

Wylam Jan ob. Arnoldus Nic. (Refutatio 1646).

Wylam Krzysztof ob. Wylam Stan.

WYLIAM Stanisław z Kaliszan. Disputatio Politica Prima, De Regis Virtutibus, Officio. Et potestate. Qvam Divina fretus Gratia Sub Praesidio D. Johannis Philemonis, Historiarum & Politices in Illustri Schola Auriaco-Bredana Professoris, Publico examini subjectam pro virili defendet, Stanislaus Wylam De Kaliszany Eques Polonus. die... [dopisano: 12] Maij, loco horisque solitis. [Tu: globus]. Bredae, Ex Officina Ioannis a Waesberge, Illustris Scholae & Collegii Auriaci Typographi

Iurati. cIoIoXLIX. (1649). w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Disputatio Politica Secvnda. De Regis Potestate, Avtoritate, Majestate, Et Juribus. Qvam Divina adspirante Gratia Sub Praesidio D. Johannis Philemonis, Historiarum & Politices in Illustri Schola Auriaco-Bredana Professoris, Publicae oppugnationi subjectam, tuebitur Stanislaus Wylam De Kaliszany Eques Polonus. die... [dopisano 20] Maij, loco horisque solitis. [Tu: globus]. Bredae, Ex Officina Ioannis a Waesberge, Illustris Scholae & Collegii Auriaci Typographi Iurati. cIoIoXLIX. (1649). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Część I dedykowana: Christophoro Wylam de Kaliszany genitori meo. — Część II: Domino Zbygneco de Gorsy Goraiski, castellano chelmensi; datow. Bredae Kal. Maii 1649. Zaczyna od słów: Illustrem familiam Goraiscianam, ab Hunnorum Regibus ortum duxisse, nemo nisi qui in Historia Polonica peregrinus et hospes est, ignorare potest etc.

Część I składa się ze 144 tez. Wypowiada w nich poglądy, iż władza monarcha ma dwojaki zakres: kościelny i polityczny. Habent enim reges potestatem res ecclesiae constituendi atque ordinandi. Do królów należy cura ecclesiae, reformatio cultus, zwoływanie synodów, de ceremoniis et ritibus eccles. decernere, jus vocandi ministros, de causis inter ministros et episcopos decernere. Jako dowody cytuje ustępy ze Starego Testamentu i z Corpus iuris civ. Jednak nie powinien król używać środków tyrań. (conscientiis subditorum praeparare, non imponatur). Dysydenów chrześcijan może tolerować! Ma karać za przekraczanie przykazań Dekalogu. — Obszernie wymienia polityczne sadania monarchy (sadanania głównie administracyjne: cura commerciorum, educatio juventutis, xenodochia itp.). — Radzi monarchom szanować wolności poddanych, nie obciążać ich podatkami, starać się o kolonizację, persuadere et animos subditorum praeparare, tak aby byli monarche łycałwi. Ma być zawsze uprzejmy i łagodny. Ma rozsądzać prawnie. Nie ma wspierać obcych tyranów. Ma się strzec złych doradców i delatorów itp. Krolując ten parenetyczny wąż księcia cytuje Plutarcha, Tacyta, Arystot., Ksenofonta.

W części II (tez 71) wyjaśnia, co to jest potestas ordinaria et absoluta, jaką mają principes. Należy się im ona bądź ipso iure, bądź ex privilegio, bądź diuturno consue-

tudine. Dzięki tej władzy mogą oni uchylać prawa (derogare), ale są w tym ograniczeni przez jus divinum et naturale (immutabile). Jus gentium mogą w pewnych warunkach uchylać. Jest więc princeps legibus solutus (Ulpianus), ale powinien volens legibus sese subdicere. — W tezie 52 i nast. omawia pojęcie suwerenności czyli „majestas“ królewskiej. Przytacza definicję Bodinusa: summa, perpetua atque legibus soluta potestas in cives... i polemizuje z nią. Zamiast niej stawia rosrótnienie majestas imperantis i majestas imperii, i stara się wyciągnąć konsekwencje, co należy do jednej, a co do drugiej. Wyllica 12 większych i 12 mniejszych prerogatyw królewskich, z których niektóre także i niższym księstwom przysługują. Największą trudność sprawia mu fakt, że jura regis nie we wszystkich państwach są jednakowe: novimus enim pro varietate regnorum diversa esse jura et leges eorundem, diversam potestatem in aliis majorem in aliis minorem, quae exacte sciri non possunt, nisi ab homine in omnium gentium historiis adprime versato. Zdaje się, że ma tu na myśli różnicę między swoimi czasami a stanem rzeczy w Polsce, gdzie tezy o „princeps legibus solutus“ nie mogły być stosowane.

Zbg. Gorajski, któremu jest część II dedykowana, należał do wyznania reform., więc zapewne i Wylam był tego wyznania. Naukę o omnipotencji monarchy zwłaszcza w sprawach relig. sacserpnął zapewne od swego profesora w Bredzie, ale starał się ją złagodzić i dostosować do stosunków polskich. Ossol.

— ob. Arnoldus Nic. (Refutatio 1646).

Wylamowna Anna de Kaliszan ob. Belzycianum Gymnasium (1640) — Słupcecki Jerzy (Monile 1640).

Vylna ob. Verhael (1701) — Wilno. (Wyłożenie). Panskiesy Modlitwy krześciańskie Naučzone, y Mądre wyłożonye, Z łacińskiego na Polski język przetłumaczone. [Tu ozdobnik]. Mathei XVII. Toż jest syn moy miły, wktorym mi sye dobrze zlubilo, tegoż słuchayęye. [Tytuł w ramce złożonej z postaci aniołków i z ornamentu roślinnego]. [Na końcu:] Prósowano w Krá-kowye przez Hieronimá Viotorá. Látá. 1543. w 8ce, k. tyt. i k. 57 nlb. (sygn. H₁, ale sygn. pod koniec pomylone).

Rospocyna dziełko: Przemowa do Cćciyela Krześciańskyyego, datow. 11 marca 1543. Tłumacz mówi, że dziełko oryginalne było łacińskie, „nye wyem kogo, bo sye nye napisał“. Autor był biegły w języku łac.

i był sługa Pana swego dobry i wierny. „Przotom to spilnoscyz przebyegsyy wedle skromnosci dowcipu mego y poki mye imo insae moye zaneproznyony dostać moglo, na polski przelozył“.

Zapowiada też, że ma zamiar przelożyć „ostattek tych zyxątek, to yest na nyektore psalmiy krześciańskyye y nabożne rozmyslany“. Język przekładu, podobnie jak i pisownia, są nieporadne, staroświeckie, pełne form już w połowie w XVI rządkich. Tekst Modlitwy Pańskiej brzmi: Oycze nasz yestże yest w nyebosyech swyęcy syemye twe, przydai krolestwo two... itd.

Dziełko składa się z ustępów zawierających wykład poszczególnych próśb Ojczenasza, przy każdej próbie dodana jest stosowna „Modlitwa“, jedna lub kilka. Wykład polega na cytatach z ewangelii lub ze St. Test. odpowiadających danej próbie. — Na samym końcu jest zamieszczona: Modlitwa na krotce wszystkie siedem próśb w modlitwy Panskyye wyrażonych wsobye zamykająca.

Poszczególne „prośby“ są poprzedzielane rycinami. Jest ich dśiesięć prócz karty tytułowej: Chrystus i apostołowie, Modlitwa do Boga, Zesłanie Ducha św., Droga krzyżowa, Kazanie, Więźniowie, Pokusa, Śmierć starca w łożu, oraz powtórnie użyte kłocki Chrystusa i apostołów oraz Zesłanie Ducha św. Na jednym drzeworycie u dołu widoczna sygnatura M. Czy był to krakowski satycharz, czy też kłocki sprowadzono z Niemiec, trudno rozstrzygnąć.

Raczej jednak mamy do czynienia z wyrobem miejscowym, sądząc po stylu: 1) szereg pokrewnych drzeworytów, niektóre nawet bardzo bliskie, spotkać można w Muczkowskiego Zbiorze drzeworytów (1818); 2) w niektórych drzeworytach „Wyłożenia“ natrafia się na silne gotyckie tradycje idące od Stwosza np. „Zesłanie Ducha św.“ lub „Chrystus i apostołowie“.

Dziełko to jest odmienne od wykładu Ojczenasza Erasmowego. Mogłaby się nasuwać możliwość, że to utwór protestancki i że dlatego nazwiska autora nie położono; ale śladów protestantyzmu w tekście nie dostrzegłem. Ale i o Kościele katolickim nie ma nigdzie w tekście wzmianki. Z pisarzy kościelnych cytowany tylko św. Chryzostom, Ambroży, Augustyn, Cyprian, Euzebiusz. Jocher 2862 i noty. — Maciejowski Piśm. Czartor. tom dodatk. 351.

Wyłożenie nauk dla szkół Nowodworskich krakowskich. 1777. w 8ce. Ossol.

— materyi nauk, które Ichm. kawalerowie w Collegium Nobilium warszawskiem Sch. Piarum traktowali w miesiącu czerwcu y lipcu 1773. w 4ce. Ossol.

— Toż... 1774. w 4ce.
Zarazem: Rejestr uczniów. Ossol.
— Toż... r. 1775. w 4ce.
— Toż... r. 1776. w 4ce.
— Toż... w Kollegium Nobilium Warszawskim Scholarum Piarum traktowali y z nich przy końcu Roku publiczne dawali dowody w miesiącu lipcu Roku 1777. w 4ce, k. 17 nlb.

Uniw. Warsz.
— Toż... traktowali y z nich przy końcu roku publiczne dawali dowody w miesiącu Lipcu 1778. w 4ce.

Czartor. — Jagiell.
— Toż... traktowali y z nich przy końcu Roku publiczne dawali dowody w Miesiącu Lipcu 1779. w 4ce, k. 18.

Uniw. Warsz.
— Toż... r. 1780. w 4ce.
— Toż... w Collegium Nobilium warszawskiem XX. Piarów w przeciągu całego roku traktowali y z nich w miesiącu lipcu r. 1781 dawali dowody. w 4ce.

Krasin. — Uniw. Kijow.
— materyi nauk, które Ichm. kawalerowie w Konwikcie S. P. traktowali w mies. lipcu 1782. Lwów, 1782. w 4ce.

Ossol.
— Toż... za rok 1783. w 4ce.
— materyi nauk, które kawalerowie w konwikcie Rzeszowskim S. P. traktowali i z nich dawali dowody 1782. w Lwowie. w 4ce, ark. B₄.

— Toż... Które, Ichmość Konwiktorowie W Collegium Nobilium Warszawskim XX. Scholarum Piarum w przeciągu całego Roku traktowali, i z nich w Miesiącu Lipcu Roku 1784. dawali dowody. w 4ce, k. tyt. i k. 23 nlb.

Program ułożony jest klasami. Wylicza więc wszystkie nauki, jakie w danej klasie są nauczaone (wras z rozkładem treści), po czym wymienia nazwiska uczniów, którzy na pytania w tym zakresie postawione będą odpowiedzieć. W klasie VI uczone wymowy, poezji (estetyka i historia), historii narodu polskiego (czytano wypisy z Kromera), prawa politycznego polskiego (bardzo obszernie streszczenie), logiki, historii sztuk (wynałasków), języka łacińskiego i ojczystego. — W klasie V uczone fizyki, higieny, geometrii, prawa narodów, początków społeczeństwa i nauki ogólnej o państwie. — W kl. IV prawa natury, geometrii, kreślenia map, algebry, rolnictwa itp. — W kl. III nauki moralnej,

historii starożytnej, geometrii, ogrodnictwa. — W kl. II historii świętej, arytmetyki, miernictwa, początków hist. naturalnej, nauki moralnej, gramatyki polskiej; czytano też „Wypisy z autorów klas.“ — W kl. I nauki moralnej, arytmetyki, gramatyki etc. Na końcu objaśnienia o osobnych lekcjach z franc. i niemieckiego.

Czartor. — Jagiell.
— Toż... za rok 1785. w 4ce.

Bibl. w Suchej.
— (Dyplomatyczne krotkie) związków y obligacyi Powiatu Piltyńskiego względem Rzeczypospolitey Polskiej. w 4ce, str. 15.

Jest tu nadto: List rowersalny Stanów Rzpłtey dany względem podatku 17 maja 1774 r. (str. 13—15).

Bibl. w Suchej — Czartor. — Zieliń.
— moralnych przymiotów i powinności stanu wojskowego... ob. Brodowski (1780).

Wyłożenie prawosławnoy wiery... ob. Zyzani (1627).

Wyluszczenie sprawy obywatelów stanu rycerskiego ziemi Łomżyńskiej y Rożańskiej, z czasem wzrastającej proboszczów Sielunskich przemocy, y pod tym imieniem czyli nazwiskiem szlachty Sielunskiej nieprzyzwoicie mianowanych y pod jurysdykcyę tychże proboszczów bezprawnie podgarnął unilowanych. fol., str. 28.

Ob. Sieluń. Bibl. w Suchej.
— praw ob. Chromiński Kaz.

Wymiar nadgrody dla komissarzów nadzwyczajnych Skarbu Rzpłtey. (Projekt do prawa). fol., str. 7.

Bibl. w Suchej.
— obywatelskiej sprawiedliwości ku powszechney kraju obronie. Prawo uchwalone d. 11. Maja 1792 r. w 8ce, k. 2. O wynagrodzeniu szkół wojennych.

Krasin. — Raosyn.
— nabożnych przymiotów ob. Głiszczynski Waler. (1645).

Wymitanij (o) kazani... ob. Kome-niusz J. A.

Vymonowa Węglebrokowa ob. Dambrowski Samuel (Tajemna rada 1624).

Wymowa i poezya dla szkół narodowych pierwszy raz wydana. Krak., Druk. Szkoły Głównej Nar. (1792)... ob. Piramowicz Grzegorz.

Por. Retoryka.

— ob. Wulfers (O greckiej i rzymskiej 1766).

On jest zapewne autorem tego programu nauczania wymowy, gdyż łączyły go z Czartoryskim i sokoł kadetów bliższe stosunki.

Wymowa (podręczniki, zbiory mów, wskazówki dla mówców) ob. Actus litter. (zamoscen. 1778) — Auctorum (1745, 1758) — Bielski Jan (Ćwiczenia krasomowcze 1747, 1757) — Boczyłowicz (Wymow. polit. 1694) — Bohomolec F. (Zabawy orat. 1779) — Bohour (Zabawy orat. 1786) — Bystrzonowski (Polak senzat 1730; zbiór mów) — Cauler S. (1605, 1648) — Corvinus (1502; teoria) — Dąbrowski Stanisł. (1746) — Daneykowicz (ob. Ostrowski; zbiór mów) — Decolonia (De arte 1705, 1754; podręcznik) — Delamars (Phrases 1741) — Dowody aplikacyi (1773) — Duczymiński (1619) — Eloquentia (w t. XVI 50; tu liczne odsyłacze do wymowy) — Erazm Roterd. (1533) — Fijałkowski (O wymowie 1790; podręcznik) — Fredro A. M. (Vir consilii 1700; podr.) — Fridwald (1690; podr.) — Golański (O wymowie 1786, 1788; podr.) — Gorecki Wojc. (politicus) — Górski J. (1558) — Grodzicki (Theatrum eloq. 1745) — Herbst B. (Orationis, Rhetorica 1560—6; podr.) — Jaworski St. (De verae eloq. 1751) — Instrukeja o mowach (1742; tu kilka mów na przykład danych) — Juglaris (1702; podr.) — Juventius (Inst. poeticae; Novus candid. 1735; podr.) — Kaliński J. D. (Atomi eloq. 1718) — Kanon (Lucubr. 1676) — Karpiński Fr. (1790) — Keckerman (Systema 1608; podr.) — Kochanowski Mat. (1756; zbiór mów) — Kojalowicz Kaz. (Modi 1654, 1668; podr.) — Konarski Stan. (De eloq. vitiis 1741) — Kraus (1687) — Krokowski Józ. (in colleg. Kijoviano 1683) — Kulikowski (1753) — Kwiatkiewicz Jan (Orator Marianus, Orator peripateticus 1680, Phoenix retorum seu atticisimi 1672; Suada civilis 1672) — Lauer J. (Wymowny polityk 1699) — Lauxmin (Praxis oratoria 1643) — Lubomirski Stan. (1694) — Luder (Noctes atticæ 1740) —

Major (Zwierciadło przykładów 1612—90; stąd czerpali kaznodzieje swą erudycję) — Malczewski Adam (Umbra ligatae 1787, De vera eloq. 1748) — Micanus (Præcepta, Dialect. 1561) — Mizler (w „Nowych Wiad.“ zeszyt XI; tu Reguły krasomowcze) — Mosellanus (rhetor. 1530) — Mowca polski (1668, 1683, 1689) — Mowca polit. (1668, 1684) — Mowy wyborne (1759, 1784) — Ochocki (Flos 1654) — Oratio de necess. eloq. (1765) — Orationes, Orationum, Orator (w t. XXIII 397—8; tu liczne odsyłacze) — Oratoria ars — Ostrowski Danejk. (Suada 1745—47; ogromny zbiór mów na wszelkie okazje) — Petrycy J. (Imitatio Ciceronis 1624) — Piramowicz G. (Wymowa i poezja 1792; podr.) — Pisarski (Mowca 1668—76; zbiór mów) — Plinius polonicus (1667; zbiór mów) — Potocki P. (1642) — Przedmowy (Przemowy) weselne y pogrzebowe (1625, 1630) — Radau (Orator extemporaneus 1640, 1655; podr.) — Retoryka czyli sztuka krasom. (K. E. N.) — Rhetorica (w t. XXVI 287; tu liczne odsyłacze) — Rollin (Sposób krasom. 1769) — Romer (De oratore 1652) — Rzeczyński (Gemmae) — Rzewuski Józ. (Książka zabawek) — Rzewuski W. (Zabawki krasom. 1762) — Sakowicz K. (Przemowy 1626) — Soares (1645; podr.) — Spangenberg (1541, 1561; podr.) — Spizarnia aktów (1632, 1635, 1640, 1645, 1647, 1680) — Sturmus (1576) — Sztafeta polska (1757) — Szylarski Wal. (eccles. 1765) — Temberski (Orator, Via appia 1712) — Ujazdowski M. (o wymowie w starożyt. w przedmowie do Cyncerona Oratio 1577) — Uwagi (1786) — Waleszyński (Instit. 1722; podr.) — Wolański J. (1683) — Woy-sznarowicz K. J. (Orator 1648, 1677) — Wysocki Sam. (Orator politicus 1740; tu obszerny podręcznik wraz ze zbiorem mów wzorowych) — Zabawy przyj. (tu dużo artykułów o wym.) — Zysz-kiewicz (Vellus 1643).

Bibliografię ważniejszych mówców podają prace Mecherzyńskiego, Pelczara, Janika, Bruchnalskiego (jak zaraz niżej).

Mianowicie Bruchnałki w „Encykl. polak. Akad. Um.“ (Daje lit. pięknej w Polsce, t. II 1918) na str. 241—418 dał rys rozwoju wymowy w Polsce w w. średnich i w czasach nowożytnych. W przypisach oraz na końcu podał literaturę przedmiotu; w tekście wylicza ważniejszych mówców świeckich i duchownych (Kazania) oraz ich mowy. Na str. 410 zestawiał polskie prace odnoszące się do teorii wymowy (podręczniki retoryki) od początku wieku XVI. — Na str. 413 zestawia dzieła o historii wymowy (Brodziński, Dziekoński, Mecherszyński, Pelczar itp.).

Również Janik Z dziejów wymowy (w „Pamiętniku Liter.“ 1908 i 1910 str. 1—51) dał monografię wymowy polskiej z wieku XVII—XVIII, nie ograniczającą się do wyliczenia tytułów mów, ale charakteryzującą ideały retoryczne Polaki tego czasu. Na str. 35 i n. przedstawił ideał przyświecający Konarskiemu, gdy podejmował reformę polskiej wymowy.

Raczej bibliograficznie ujęli przedmiot: Pelczar Zarys dziejów kszonodziejstwa t. III (1897), ale i tu omówione podręczniki wymowy końc. — Mecherszyński Hist. wymowy (3 tomy) 1856—9. — T. Dziekoński (w „Popisie warsz. liceum“ 1825).

O wymowie jezuickiej i o jej uczeniu podał cenne uwagi Bednarski Upadek i odrodzenie szkół jezuit. 1933 str. 190 i n. — O retorykach szkolnych obacz też Łukaszewicz Hist. szkół I 91, 280, 286, 278 i nast., 303 i nast. — Liczne podręczniki rękopiśmienne retoryki szkolnych znajdują się po różnych zbiorach np. w bibl. Krasiań, nr 425 i nast.

„Wybór mów starop.“ wraz z doskonałą na owe czasy rozprawą wstępną ogłosił w r. 1860 Ant. Małecki.

Finkel Bibl. hist. II nr 19, 939 i str. 1, 985, 1018, 1026, 1454, 1642.

Wymowny polityk ob. Boczyłowicz Jak. (1674).

Wynalazek Do powiększenia Intrat Skarbu Rzeczypospolitej ze Starostw teraz tylko około 2,300.000. czyniących, a zaraz 6,000.000. czynić mogących, w przyszłości zaś do 20,000.000. (1789). fol., k. 2.

Raczą. — T. P. N. w Pozn. — Zieliń.

— Do powiększenia Intrat Skarbu Rzplitej i Starostw teraz tylko około 2,000.000 półorty kwarty czyniących a przyszłości 6,000.000 mogących czynić co rok. fol., str. 1. Krasiań.

Wynalezienie kapitału publicznego, ku zasileniu nowych potrzeb Rzczy-

pltey z oszczędzeniem podatków. (Projekt do prawa na 4-letn. sejmie). fol., sygn. B₂.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Krasiań.

Wyobrażenie prawdziwego Pijara (z końca w. 18). w 4ce, kart 2.

Jagiell.

— wszystkich królów w Krakowie 1787.

Porówn.: Sława.

— prawdziwe troyga dzieci ob. Gemma Korneli (Prawdziwe wyobrażenie dzieci, po r. 1596) — Theobaldus (1578).

— kniazia Moskiewskiego ob. Neotelbel (Acrostichis 1581).

Wypis z Gazety francuskiej (Courier du Bas Rhin) artykułu de Claves le 16 fevrier 1790. w 4ce. Ossol.

— z Korrespondenta Warszawskiego, w Krakowie przedrukowany Dnia 29. 1794. Roku. w 4ce, k. 24 nlb.

Razem 6 numerów, każdy po 4 kartki.

Są to ważniejsze wiadomości o powstaniu przedrukowane w celach propagandy. Pierwszy numer ma datę: 29. 1794 Roku (brak miesiąca, ale to 29 kwietnia). Szósty numer datowany 8 czerwca 1794. — O „Korr. warszawskim“, z którego te wypisy są dokonane ob. tom XX 102. — Wydawał te wypisy w Krakowie komendant Wieniawski, o czym ob. w t. XXXII 469. We wstępie do tego piśmka podnosi zasługę słoni krak., która „pierwsze hasło powstania wydała“.

Zawiera odeswy Zakręskiego prez. warsz., przejęte listy Igielstroma, rozkazy Rady zast., wierszyk patriot. L. J. L., uniwersały Kościuski, opis powstania na Żmudzi i walk z Moskwą na Pradze i w St. Mieście, listy z Tarnopola i Brześcia, opisy egzekucji Sz. Kossakowskiego, Ośtarowskiego Ankwiera itp. Ostatnia wiadomość o przybyciu Stan. Sołtyka do Warszawy.

Jagiell.

— z Gazety Wolney Warszawskiej pod dniem 10. Maja Roku 1794. Nro. 5go. w 4ce, k. 4 nlb.

Jagiell.

— z Xiąg grodzkich zamku Łuckiego. Roku Tysiąc sześćset siódmego (1607), Miesiąca Septembra 28. dnia. fol., str. 10.

Odpis przywileju Stefana Batorego nadanego Żydom a r. 1580 podanego przez Jos. Abramowicza żyda łuckiego. Podpisano na końcu: Drmicki Vices-Ter: Luc: Iur: protunc: & castr. Deleg. — Druk z końca w. XVIII. Jagiell.

— z Xiąg Grodzkich województwa Wileńskiego. 1702(?) fol.

Uniw. Wileń.

— z Xiąg Grodzkich Zamku Zytomirskiego, Roku 1754, Miesiąca Maja 16 Dnia. fol., k. 7 lb.

Jest to obłata protestacji, jaką wniósł Udalryk Radziwiłł przeciwko Stan. Lubomirskiemu i Celest. Czaplicowskiemu ze Szpanowa. Jest to epilog sporu majątkowego na tle sprawy o ordynację ostrogską (zajazd na Dubno). Powołuje się na Informację o dobrach ordyn. ostr., przez Augusta Aleks. Czartoryskiego drukiem w druk. Sch. P. ogłoszoną. Akad. — Krasiań. — Ossol.

— z Xiąg Grodzkich krzemienieckich r. 1754. fol.

Względem ordynacji Ostrogskiej. Ossol.

— z Xiąg grodzkich Winnickich wojdztwa braclawskiego r. 1754. m. Febr. 8go. fol.

Manifest względem ordynacji Ostrogskiej.

Dzików. — Ossol.

— z Xiąg Grodzkich woiew. wileńskiego r. 1764. m. Aprilis 28. dn. fol.

Instrument konfeder. gener.

Ossol. — Uniw. Wileń.

— z Xiąg Grodzkich wdztwa kijowskiego r. 1768 miesiąca Decembris 22. dnia. fol., k. 4.

Manifestacja księży unitów o okropnościach popełnianych przez hajdamacyznę.

Czartor. — Ossol.

— z Xiąg Grodzkich powiatu Wilkomirskiego... 1777. fol. Uniw. Wileń.

— z Xiąg Grodzkich wojdztwa kijowskiego r. 1780 m. Octobris, 11 dnia. fol.

Manifest wniesiony w imieniu Jerszego Lubomirskiego z przyczyny wystawionego przez regimentu grenadierów.

Ossol.

— z xiąg Trybunału głów: W. X. Lit. spraw wieczystych kadencji grodzienkiej r. 1781. fol.

Aktycacya ostrzeżeń od Trybunału powszechności uprzedzających.

Czartor.

— z Xiąg Grodzkich powiatu Grodzienkiego r. 1784. 30 Octobr. w 8ce, str. 10 lb.

Krasiań.

— z Xiąg grodzkich powiatu Grodzienkiego. R. 1784, 27 października. fol., k. 1.

Bibl. Ks. Misjon.

— z Xiąg Ziemstwa włozdźmierzkiego r. 1790 mca listopada.

Doniesienie obywatelom o czynach sejmku.

Dzików — Krasiań. — Uniw. Wileń.

— z akt generalney Konfederacyi Koronney Uniwersału niszczącego patentu y znaki od despotycznego rządu wydane. Datowany w Nowym Konstantynowie d. 18 Lipca 1792 r. fol., k. 1. Krasiań. — Raczą.

— z Xiąg Ziemiańskich ptu Grodzienkiego. (Akt konstytucji: Zalecenie deputacyi do examinowania stanu wojska Rzeczyposp. wyznaczoney). 1793. fol., k. 1.

Te i dalsze „wypisy“ odnoszą się do konfederacyi targowickiej. Zapewne jest takich „wypisów“ dużo więcej, niż to, co niżej podałem. Krasiań.

— Toż:... ptu grodzienkiego r. 1793 mies. Junii 24 dnia. fol.

Jest to protest przeciw Sieversowi.

Jagiell.

— Toż:... R. 1793 m. Junii 27 dnia. (Akt Konstytucji zalecającej Pieczętarzom O. N. ułożenie projektu Instrukcyi dla Deputacyi do porozumienia się z Dworem Petersburskim). fol., k. 1. Ossol.

— Toż:... 10 lipca 1793. fol. Ossol.

— Toż:... 12 lipca 1793. fol. Ossol.

— Toż:... Konstytucya „Prorogacya Sejmu“ (1793 d. 16 Julii). fol., k. 1. Krasiań.

— Toż:... 18 Julii 1793. fol.

— Toż:... Dochodzenie należytości Skarb. O. N. (1793 d. 7 Augusti). fol., 1 k. Krasiań.

— Toż:... Akt Konstytucji: Ostrzeżenie dla wojska O. N. (1793 d. 9 Aug.). fol., k. 1. Krasiań.

— Toż:... Akt Konstytucji: Zalecenie Ur. marszałkowi sejmowemu. (1793 d. 17 Augusta). fol., str. 1. Krasiań.

— Toż:... Zalecenie. (1793 d. 19. Augusta). fol., str. 1. Krasiań.

— Toż:... Akt Konstytucji: Ratyfikacya traktatu z Najj. Imper. Wszzech-Rossyi zawartego. (1793 d. 19 Augusta). fol., k. 7 nlb. Krasiań.

— Toż:... Akt Konstytucji: Zalecenie WW. Hetmanom W. X. L. i Regimentarzowi W. K. (1793 d. 22 Augusti). fol., str. 1. Krasiań.

— Toż... Akt Konstytucyi: Zalecenie Komissyom Skarbu O. N. (1793 d. 24 Augus.) fol., str. 1.

Krasiń. — Ossol. — Zieliń.

— Toż... Akt Konstytucyi: Ustanowienie Deputacyi do ułożenia projektu formy rządu. (1793 d. 7 Septem.) fol., k. 1.

Krasiń.

— Toż... Akt Konstytucyi: Deputowani do ułożenia projektu formy rządu. (1793 d. 11 Septemb.) fol., str. 1.

Krasiń.

— Toż... Akt Konstytucyi: Zalecenie Komissyom Skarbu O. N. (1793 d. 14 Septemb.) fol., str. 1.

Krasiń.

— Toż... Akt Konfederacyi Sejmu Skonf. Grodzień. pod laską IW. Stan. Bielińskiego Marsz. Seymu tegoż w zamku I. K. M. Grodzień. na dniu 15 Września 1793 r. podpisami N. Króla Imci i niżej wyrażonych stwierdzony. fol., k. 4 nłb.

Krasiń.

— Toż... 20 Septembra 1793. fol., karta 1.

Examen Magistratur krajow. Czartor.

— Toż... Roku 1793, Miesiąca Septembra 24 dnia. fol., k. 1.

Jest to zalecenie deputacyi do traktowania z J. P. posłem pruskim.

Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— Toż... Zlecenie WW. Pieczętarzom Obojga Narodów na Notę J. P. de Bucholz Min. Extraordyn. podaną. fol., k. 1.

Czartor.

— Toż... Akt Konstytucyi i Zalecenie WW. pieczętarzom (1793 d. 26 Septembr.) fol., str. 1.

Krasiń.

— Toż... Akt Konstytucyi: Ustanowienie Komissy do rozsądzenia sprawy upadłych Krajowych banków (1793 d. 28 Septembra) fol., k. 4 nłb.

Krasiń.

— Toż... Akt Konstytucyi: Zalecenie WW. Kanclerzom O. N. ażeby summaryszcze sancyów Konfederacyi Targowickiej przez metrykantów rozdrukowane, po województwach rozesłane były. (1793 d. 28 Septem.) fol., str. 1.

Krasiń.

— Toż... Akt Konstytucyi. Zalecenie WW Pieczętarzom O. N. (1793 d. 28 Septem.) fol., k. 1

Krasiń.

— Toż... Akt Konstytucyi: Zalecenie wykonania przysięgi WW. Hetm. Litewskim Regimentarzowi wojsk Koronnych i Magistratom. (1793 d. 28 Septembr.) fol., k. 1.

Krasiń.

— Toż... Akt Konstytucyi: Powiększenie dochodów skarbu publicznego. (1793 d. 8 Octobr.) fol., 1 str. druk.

Krasiń.

— Toż... Akt Konstytucyi: Plenipotencya dla WW. Pieczętarzów do traktowania z IW. Ambassad. ross. (1793 d. 10 Octob.) i Całość funduszów Komissy Edukacyjney (1793 d. 10 Octobr.) fol., k. 2.

Krasiń.

— Toż... Akt Konstytucyi: Zalecenie Deputacyi wyznaczony do traktowania z Dworem Petersbur. (1793 d. 14 Octobr.) fol., 1 str. druk.

Krasiń.

— Toż... 12 Novembr. 1793. fol., k. 1.

Zawiera: Nominowani komisarze przez Nas Króla na miejsce nie podejmujących się.

Czartor.

— Toż... Akt Konstytucyi: Instrukcyja dla WW. i Uūr. Komissarzów do Demarkacyi z Dworem Petersbur. i Berlińskim wyznaczonych. 1793 d. 23 Novem. (Następuje jeszcze 10 innych aktów Konstytucyi pod tym samym dniem). fol., k. 5 nłb.

Krasiń.

— Toż... Akt Konstytucyi: Deklaracyja ogólna do województw i ziem w Koronie, pod tymże aktem i dniem: Urządzenie funduszów Duchownych. (1793 d. 23 Novem.) fol., k. 2 nłb.

Krasiń.

— z listu pisanego z Fontainebleau dnia 21 grudnia. w 4ce.

Bibl. w Suceh.

— z listu Naczelnika z obozu pod Praską Wolą dnia 1 lipca 1794 r. Wypis z raportu Generała Mokronowskiego dnia 30 Czerwca z pod Błonia Raport potyczki pod Solami dnia 25 Czerwca 1794. w 4ce.

Czetwert.

— listu odpowiedniego S. Zgromadzenia Zboru Trydentskiego do Xcia Biskupa Płockiego, względem stanu Dyecezyi swojej do Rzymu przesłanego. Rzym d. 14 Maja 1779. w 4ce, k. 2

Po polsku i łacinie
Jocher 7983.

— z Listu pisanego przez Obywatela Podolskiego do przyjaciela w Warszawie będącego. — Auszug eines Briefes von einem Edelmann aus Podolien. fol., k. 1 (po polsku i po niem.).

O moskiewskich potyczkach z Turkami. Potyczka w Galacu i pobicie Moskali. Rodzaj plakatu.

Galacz wzięli Moskale 19 kwietnia 1789. Turcja wypowiedziała wojnę Rosji w r. 1787.

Może więc jest to z tej daty.

Dziśków — Uniw. Warsz.

— Toż... będącego. Extrait d'une lettre écrite par un Gentilhomme de la Podolie, à son Ami à Varsovie. fol., plakat.

Raczyń.

— listu pewnego z Zagranicy do swego przyjaciela. R. 1771. w 4ce, k. 27 nłb. (sygn. C₂-I₄).

Bez osobnego tytułu. Rzecz odbita z „Kalendarza polskiego i ruskiego na r. p. 1772 przez Astrofła krakowskiego wyrachowanego“ (ob. Bibl. XIX 32). Astroflem tym był zapewne Franc. Knaw. Rysakowski, prof. Akad. i jemu to najnudniej przypisać autorstwo powyższej broszury. Rysakowski wrócił właśnie do Krakowa z Bononii, gdzie się kształcił w medycynie i temu można by przypisać, iż datował ów list „z zagranicy“. Uniw. Warsz.

— listu pewnego z Zagranicy do swego Przyjaciela. R. 1771. Moy Przyjacielu... (1772). w 8ce, str. 128 (sygn. A-H₃).

Bez osobnego tytułu. Górą winieta przedstawiająca kościółek, dwa drzewa i domy. List ten ma być obroną astrologii, przeciwko której występuje „nowa fizyka“. Piszący kalendarze i prognostyki kryją się teraz z tym. Astronomia matka córg z imienia wyszła. Za to pojawiają się kalendarze polityczne i prognostyki. Przymaje, że astrologowie przepowiadali klęski, które się nie sprawdziły, ale to tylko dlatego, że lud ostrzeżony zawczasu w modlitwach prosił Boga o ich odwrócenie (tak stało się raz w Krakowie). — Cytuje obszernie zdania doktorów Kościółki i dawniejszych astronomów (Kepler, Kircher, Keckerman, Schoth, Niderndorf), którzy uznawali zasadność astrologii. Co innego są niegodziwe różne sztuki od mistrza piekielnego ludziom podane, jak wrócenie z sita, kryształ, siekiery, z ptaszyc lotów itp. O różnych odmianach astrologii; tylko są astrologię potępiły bulle papieskie (Sykstusa V). Dobry astrolog musi się odmaczać różnymi przymiotami (wylicza ich 11, na str. 95). Astrologia nie stoi w sprzeczności z systemem Kopernika. Natomiast

należy potępić kabałę, którą teraz po Polsce otrębiują i zachwalają (str. 112). Kawalerowie młodzi ucą się jej od żydów. Przyjdzie czas, że ludzie będą swalać nauki tak potrzebne jak hydraulika, inżynieria, nauka praw i lekarska — jeśli krytyka będzie się dalej tak rozwijać jak teraz. Adieu!

Katalog Piarów Ss. Bielskiego podaje zapewne to samo pod nrem 129 a tytułem: Wypis listu na obronę Astrologii r. 1774. Smoleński Przewrót umysłowy str. 117. — Ujejski Król N. Israela 1924 str. 49. Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Ludu wszelakiego w Szpitalu Generalnym Warszawskim, pod tytułem Dzieciątka Jezus R. 1782. fol., k. 1.

— polski: praktyki astronomów sławnej nauki krakowskiej na rok Bożego Wcielenia 1533. Wenus planeta panował tego roku będzie, a Mars iemu pomoże. [Poniżej rycina przedstawiająca osobę przelewającą wodę z dzbana do miednicy]. w 16ce, ark. 1.

Piotrowicz w Bibl. Warsz. 1883 za cesarwio str. 483. — Wiak 1903 nr 7. — Soruga Krak. kalendarze (1913).

— (Systematyczny) z politycznych praw i rozporządzeń dla Galicyi... ob. Koefl (1791).

— z raportów Komissy porządkowej Cywilno Wojskowej Województwa i Powiatu Sandomierskiego i Wiślickiego z dyspozycyi i kosztów Komissy Policyj O. N. do druku podany Roku 1791. fol., k. 4 nłb.

Projekt o włoścach, o doktorach i inne projekta kraju dotyczące.

Czartor. — Uniw. Warsz.

— z prawideł dla komissy do ułożenia w Rosyji nowego projektu o naukach. Warszawa (1791). w 4ce, k. 5.

Ob. Managłowicz w t. XXII 183.

Czartor. — Dziśków.

— Najwyższych Rozkazów, dla Policyi Sankt-Petersburgskiej od dnia 19. Listopada 1790 Roku do daty niniejszej wydanych, i do Naczelników wszystkich Guberniów, końcem iednostajnego onych wszędy wypełnienia, rozesłanych (1798). fol., ark. 1.

Po rosyjaku i po polaku. Jagiell.

— uniwersału ekzekucyi dekretów Komissy skarbowej. 1792. fol.

Bibl. w Suceh.

— z ustaw oryginalnych J. WW. Jmość Panien Kanoniczek na okazanie niesłuszności zarzutów, które anonimus y inne nieprzyjazne pisma im zarzucaią (po r. 1740). w 4ce, str. 42.

— ob. Auszug (chronolog. 1796) — Dunin Piotr — Proboszczowicz (komety 1556).

Wypisan historyckie ob. Demetrius (1605).

Wypisanie (Krotkie) o Papieżu nowo obranym: Ktoremu imię własne, Joannes Angelus: A teraz go gdy wstąpił na Stolec Papieski Pius iiii. przezywaia: Z kąd a co zac iest: A czego od niego spodziewać się maia wszytey wierni Boży tych czasow. Z Łacińskiego na Polskie słowo niemal od słowá wyłożone. [Tu winietka]. (B. m. i r. 1560). w 8ce, k. tyt. i k. 27 nlb. (sygn. Giiij i k. 2 niesygn.).

Druk gocki wyraźny i staranny. Nad tytułem osobna gałąska. Druk albo Wiersbięty albo co prawdopodobniejsze u Marmeliusa w Brseściu Litewskim. Winietka na k. tyt. podobna jak na „Zwierciadle“ Reja.

Objemuje list natytułowany: „Uczciwy a miłe miły bracie w Panu Chrystusie“. List ten ciągnie się aż do końca dziełka a zamknięty jest wyrazami: Synagoga Rzymaka na doł leci jako zgniele pustki (sic). Za co niech jemu będzie cześć y chwala na wieki wieków. Amen. Pod tym mała winietka przedstawiająca wychodzącą z obłoków rękę, która trzyma w rękę koronę osadzoną na sercu. Podobne serce jest na końcu dziełka „Dwa listy“ — ob. XXXII 361.

Autor listu nigdzie nie nazwany odpowiada komuś, kto mu doniósł, iż margrabia z domu Medikow jest obran za papieża. Autor listu wyjaśnia, że ten nowy papież nie jest z onego sławnego i sacnego domu Medyków Florentynów, ale jest z nowej jakiejś a niedawnej familii miasta mediolańskiego. Jest to familia nowa, nazwana Medikami albo Medikinami od ojca albo dajada, który był lekarzem pospolitym. Autor listu powtarza różne ubliżające tej familii wiadomości o jej łakomstwie w zbieraniu pieniędzy. Dzięki tym pieniądzom otrzymała familia tytuł margrabiów, ale są to margrabiowie bez żadnej władzy. Jeden z jej członków przystawczy do dworu rzymackiego został biskupem i kardynałem. Autor listu opisuje przebieg wyboru i notuje wszystkie obelżywe zarzuty, jakie podały paskwillusy. Papiestwo zostało więc kupione za pieniądze zebrane

przez złodziejstwa i wydzierania, co autora oburza i pobudza do pogardy dla nowego papieża.

W drugiej części swego listu odpowiada autor na pytanie, czego po tym nowo obranym papieżu mamy czekać? Oczwicie, że nie dobrego. Autor listu sibi nadsieje, jakoby się ten papież postarał o słozenie pospolitego, wolnego i chrześcijańskiego koncylium. Nie dopuścił on inakszego, jak tylko takowe, jakowe się było w Tridencie i Bononii zaczęło. To znaczy będą naszymi sądziami i stanowicielami fałszywych nauk przegoloni pomazańcy. Nie należy też mieć nadziei, żeby papież naprawił obyczaje duchownych, będąc sam epikurejskim a niebożnym. Obyczaje nie zostaną poprawione, bo lekarz jest niedouczony i zaradliwy. Będzie on syny boże przesładował, a bracia Pana Chrystusowá mordował. Nowy papież już potwierdził owe 20 artykułów, które przesłał papież Paweł IV podał cesarzowi Ferdynandowi, a to są artykuły godne Antychrysta. Tu uderza autor listu na jezuitów, a zwłaszcza na tych, którzy przebywają w Wiedniu, i broni książąt luterian przed ich obwinieniami. Książęta niemieccy żadnej niegodoty między sobą nie mają, bo nie odstępują od nauki bożej, i dlatego ani Karolus ani Ferdynand nie mogą zgasić rozpalonego ognia ewangelii bożej, choćby nawet wzięli do pomocy króla francuskiego i hispańskiego. Gdyby nawet im się udało naukę Chrystusowá wykorzenić z siemi niemieckiej, to będzie ona kwitnąć w Transylwanii, na Węgrzech, w Polsce, w Litwie, w Liwonii, w królestwie duńskim, szwedzkim, szkockim i angielskim. Prawdziwy kościół bywa zawsze przesładowany od cielenych ludzi, ale bez większej szkody dla siebie. Zresztą cesars przyjął artykuły papieskie nie sam z siebie, ale zwiędzony od Staphilów i Canisiusów.

Śmiesznym jest, że papież przesłał się Pius, co się wyklada pobożny. Tak samo, że się nazywa Medicus, gdyż przymnoży tylko chorób synagodze swojej.

Autor mówi, że pisząc ten list dowiedział się, iż nowy Antychryst uczynił legatem swoim u cesarza Stanisława Hozjusza Polaka i dał mu 500 złotych cesarwonych na to, aby się wyprawił z legacją, nie dołożywszy się Jego Miłości króla polskiego pana swego i innych rad koronnych ani dozwoleń wsiąwszy, bo ich o to pysany ten Kaligula nie pytał. Tu następuje ostry atak osobisty na Hozjusza, „który prawyższa nienawidzący przeciwno naszej nauce wszytki przegolone maszące papieskie, a w roku przeszłym napisał jadowite i uszcypliwe księgi przeciwno książętom niemieckim“. Ten Hozjusz Ka-

ligula będzie drażnił książęta niemieckie i z pewnością nie osiągnie swego celu. Mówią, że papież ma zamiar przyjechać pośredek siemi niemieckiej i tam koncylium uczynić, ale my się tego nie boimy. Kończy autor swój list wyliczając, kto się będzie na niego za ten list oburzał, ale on o to nie dba. „Przyjdzie czas iż odradzający się kościół Boży, którym my jesteśmy, tymże sposobem będzie papieżników cierpiał i znosił, którym sposobem rzymska synagoga cierpiała dotychczas Greki i Ruś, którzy w swych splugawionych kościołach rzeczy swoje sprawowali, byli cierpieni i zaniechani od papieży“. Gdy my będziemy mocniejszymi, nie będziemy się z nimi obchodzić ogniem i mieczem, jako się oni z nami obchodzą za dozwoleń książąt i królów.

Cały ten list, pisany w r. 1560, właśnie wtedy, gdy Vergerius bawił za drugim razem w Polsce, musiał wyjść spod jego pióra. Nie znalazłem go, niestety, opracowując Vergeriusa w przeszłym tomie (str. 357—66). Za autorstwem Vergeriusa świadczy nie tylko namiętny atak na papieża Piusa IV, ale tak samo nienawidź do Staphylusa i Hozjusza, z którymi Vergerius wciąż walczy. Nawet dowcip Hozjusz-Kaligula powtarza się w innych utworach Vergeriusa. On także znał dobrze pochodzenie Pawła IV i dzieje jego rodziny. Przeciw Hozjuszowi i jego legacji do cesarza ogłosił zresztą Vergerius osobny pamflet po łacinie w Królewcu (De rev. Stan. Hosio).

List był widocznie pisany w Polsce, choć nadanie mu formy odpowiedzi jest zapewne konweneja. Jeśli go pisał Vergerius, to musiał jakiś Polak na polskie list przełożyć. Język jest czysty i śródny, pióro wprawno. U Marmeliusa wyszły w tym samym czasie „Dwa listy“ (a innym utworem Vergeriusa).

Joher 8709. — Maciejowski Piśm. dodatk. 393. — Wierzbowski III 3196. — Piekarski Katalog kórnicki str. 227.

Kórnik.

— (Krotkie) sprawy kthora była o prawdziwym wyznaniu y wierze, prawdziwego Bogá, y Syná iego Paná Jezusa Krystusa zbawiciela y Paná naszego, także y Duchá S: pocieszyciela y Doktorá naszego, w Krákwie y w Pinczowie, Roku. 1563. Dnia 7 Miesiacá Octobrą w Krákwie. A dnia 9. 10. 11. 12. 13. y 14. w Pinczowie ná Synodzie. W Nieświżu w Drukárni Dánielowej. Roku Páńskiego. 1564.. ob. t. XXIV 148 (pod: Pauli Grzegorz). Druk gocki. Drukarnia Łęczyckiego.

Przypis czytelnikowi chrześc. — Jest to opis synodu, z wymienieniem uczestników.

— (Prawdziwe y osobliwe każdej sprawy) iako s przodu Turcy ten zacny wysep Królestwa Cipriyskiego, wielką mocą oblegli, gdzie tamże Nikozia główne miasta (wktorym się królowie tej ziemie chowali) gwałtownie wzięli... ob. Membra (1572) w t. XXII 278. Maciejowski Piśm. III 16. Ossol.

— ob. Miechowita M. (dwojej krainy 1541, Sarmacyi 1545) — Steynensia-Stratander (jak ma bydz olejek 1546).

Wypisy z Autorow Klassycznych Do Nauk w Szkołach Narodowych Stosowane, oprawna gr. 9 nieoprawna gr. 6. Roku 1777. w 8ce, k. tyt. k. 3 nlb. (Przestrogi) i str. 31.

Na odw. k. tyt. 12 członków K. E. Nar. (z Ign. Massalskim na czele) świadomia że Wypisy te zostały ułożone przez Tow. do Książ Element. z zalecenia na seji 7 września 1776 i że Kom. E. N. wysnuacza je szkołom nar. do użycia.

W „Przestrogach“ powiedziano, że czytanie książek ma się stosować do jedynego edukacji celu: wydoskonalić rozum, dać dobre obyczaje i czynić człowieka sobie i społeczności pożytecznym. W tym duchu ma nauczyciel czynić uwagi, ale uwag moralnych nie powinien gęsto i rozwiśle dawać. Podane są wskazówki co do przekładania (trzeba pokazywać piękno obu języków). Trzeba porównywać zwyższe nasze ze starożytnymi. Zaleca się pomagać uczniom „Dykyonarskiem starożytności“.

Na str. 1 u góry: Wypisy na Klaseę pierwszą. Dziełko składa się z krótkich urywków, łatwych do rozumienia z różnych autorów łacińskich: Cycerona, Kwintyliana, Pliniusza, Plutarcha, Lwiusza itp. — Zaczyna się od urywków „Do moralney nauki“ (trzeba kochać rodziców, trzeba ich słuchać i cześć, trzeba im zawdzięczać, trzeba szanować sądziwych). — Na str. 12 wiadomość o Fedrze i kilka jego bajek. — Na str. 21: Wypisy do historii naturalnej (z Kolumelli o koniach, krowach, owcach, psach). — U dołu stron są objaśnienia rzeczowe, np. życie Kolumelli.

Bardziej na kartce katalog. Bibl. Jagiell. notuje jako autora Skrzetuskiego; ale Bielski Vita nie wlicza tego między prace Skrzetuskiego. Daleko prawdopodobniejszym jest autorstwo Piramowicza, który był duszą prac Tow. dla Książ Element. Ob. Wisłocki Poczet prac str. 118.

Bibl. Popielów — Jagiell. — Krasin. — Raczyń. — Univ. Kijow.

— Toż:... na Klasy Pierwszą. Drugi raz wydane. w Marywilu u Michała Grölla B. J. K. Mci N. 24 pod znakiem Poetow i po wszystkich szkołach w kraju. 1781. w 8ce, str. 40.

Jocher 764 b. Bibl. w Suchej.

— Toż:... w Marywilu 1782. w 8ce. Uniw. Wileń.

— Toż:... do klasy pierwszej. Czwarty raz wydane. W Krakowie w Drukarni Szkoły Głównej Koronnej. 1787. w 8ce, k. tyt. i str. 25. Ossol.

— Toż:... Z Autorow Klassycznych Stosowne Do Klasy Pierwszej. Piąty raz wydane. [Tu linia, a pod nią:] Nie poprawne... gr: 5. Oprawne... gr: 7. [Tu linia, a pod nią winieta: pęk cebulek z nacią.] w Krakowie Roku 1789. w Drukarni Szkoły Głównej Koronnej. w 8ce, k. tyt. i str. 25.

W miarę nowych wydań treść Wypisów ulegała zmianom. W tym wydaniu na str. 1 zaczyna się: Wypisy stósowne do klasy pierwszej. Do Grammatyki. O mowie etc. Powtóre Do moralney nauki. O wzajemnem przywiązaniu Rodziców. Idą przytoczenia z klasyków po łacinie. Od str. 16: Bajki Fedra i Ezopa. Od str. 21: Terencyusz (Adelphi); str. 24: Powieści niaktore. Ossol.

— Toż:... Z Autorów Klassycznych Stósowne Do Klasy Pierwszej. Szósty raz wydane. Oprawne... gro: 10. [Tu winieta: pęk owoców.] w Krakowie 1791. w Drukarni Szkoły Głównej. w 8ce, k. tyt. i str. 25.

Tutaj zaczyna się na str. 1: Do Grammatyki. O mowie... Powtóre do moralney nauki... — Wydanie jest więc zgodne z poprzedzającym. (W obu opuszczono ustępy z Kolumelli). Na str. 21: Wiadomość o Terencyusza i wyjątki z jego komedii. Na str. 24: Powieści niaktore. Akad. — Jagiell. — Krasid.

— Toż:... (B. m. i r. dr.). Cena groszy 15. w 8ce, str. 31.

Zapewne wydań warsz. i krak. mogło być jeszcze więcej, niż tu zanotowano.

Jagiell.

— Toż:... Wilno 1796. w 8ce.

Uniw. Wileń.

— Toż:... Wilno 1798. w 8ce.

Uniw. Wileń.

— Z Autorow Klassycznych Do Nauk w Szkołach Narodowych Stoso-

wane. oprawna gr. 15 nieoprawna gr. 10. Roku 1777. w 8ce, str. 67.

Na odwr. k. tyt. zalecenie K. E. N. (jak przy poprz. Wypisach).

Na str. 1 nadpis: Wypisy na Klasy Drugą. — Rozpoczyna: Do Moralney Nauki. O Powinnościach wzajemnych między Uczniem i Nauczycielem. (Są to urywki z Cyncerona, Kwintyliana, Seneki itp.). — Na str. 15: Bajki z Fedra (z objaśnieniami u dołu). — Na str. 22 wypisy do Hist. natur. (z Kolumelli — o kurach, gołębiach, pszczołach). — Na str. 37 z Kern. Neposa (Temistoklos, Arystydes i Cymon). — Na str. 55—67 wyjątki z listów Cyncerona. Chrept. — Jag. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Toż:... na klasę II. W Warszawie 1780. w 8ce.

Jocher 764. Uniw. Wileń.

— Toż:... Na klasę II. W Warszawie 1781. w 8ce.

Jocher 764 b.

— Toż:... Drugi raz wydane. W Krakowie 1783. w 8ce. Ossol.

— Toż:... Trzeci raz wydane. Roku 1784. [Tu winieta: pęk cebulek z nacią.] W Krakowie w Drukarni Szkoły Głównej Koronnej. [Na str. 1:] Wypisy Na Klasy Drugą. w 8ce, k. tyt. i str. 54.

W tym wydaniu są zmiany. Na str. 12: O powinnościach wzajemnych między sługą i panem. — Na str. 16 bajki z Fedra. — Na str. 23 trzy żywoty z Neposa. — Na str. 42 listy Cyncerona. — I tu więc opuszczono Kolumellę.

Czart. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż:... 1788. w 8ce.

— Toż:... Wilno 1793. w 8ce.

Uniw. Wileń.

— Toż:... Do Klasy Drugiej Oprawne w papier gr: 10. Przedrukowane. [Tu winieta: na podstawie, wśród różnych przyrządów globus.] w Warszawie 1795. w 8ce, k. tyt. i str. 40.

Na czole (k. 1) nadpis: Wypisy na klasę drugą. Do Moralney Nauki. — Rozpoczyna: O powinnościach wzajemnych między uczniem i nauczycielem. — Na str. 7: O powinnościach wzajemnych między sługą i panem (z Seneki, Waleriusza itp.). — Na str. 10 bajki z Fedra. — Na str. 14 z Kern. Neposa życie Temistoklesa, Arystydesa, Cymona. — Na str. 28 listy Cyncerona i Pliniusza. — Kończą „przypiski“, w których podano daty z życia kilku autorów tu wyzyskanych. Akad.

— Toż:... Wilno 1796. w 8ce.

— Toż:... Wilno 1798. w 8ce.

Uniw. Wileń.

— Toż:... Z autorów Klassycznych do nauk w szkołach narodowych stosowane. Trzeci (sic) raz wydane. Berdyczów. 1797. w 8ce, str. 70. Krasid.

— Toż:... Z Autorow Klassycznych Do Nauk w Szkołach Narodowych Stosowane. nieoprawna gr. 12. Roku 1780. w 8ce, k. tyt. i str. 187.

Na egz. Jag. cena podana inaczej: nieoprawna gr 18.

Na odwr. k. tyt. zalecenie dziełka do użycia po szkołach narod., podpis. przez Ign. Massalskiego i innych członków K. E. N. Na str. 1 nadpis: Wypisy na klasę trzecią. Do Moralney nauki.

Są to urywki z różnych autorów łacińskich, najprzód: O przystojnym obcowaniu i postępiu jednego z drugim (z Seneki, Cyncerona, Terencyusza, Plutarcha, Tacyta, Waleriusza, Horacego itp.). — Od str. 49 żywoty wodzów greckich z Neposa. — Od str. 68 wiadomość o życiu i dziełach Wirgiliusza i wyjątki z Ziemiadstwa (z obfitymi objaśnieniami u dołu). — Od str. 99 wypisy do historii natur. o ogrodach i roślinach (z Kolumelli). — Od str. 137 listy Pliniusza i Cyncerona.

Jocher 764. Akad. — Czartor.

— Toż:... Warszawa, Gröll, 1781 w 8ce.

— Toż:... Z Autorow Klassycznych Do Nauk w Szkołach Narodowych Stosowane. Trzeci raz wydane. [Tu linia, a pod nią:] Bez oprawy... gro: 20. [Tu linia, a pod nią winieta: pęk cebulek.] W Krakowie 1786. R. w Drukarni Szkoły Głównej Koronnej. w 8ce, k. tyt. i str. 126.

Na str. 1: Wypisy Na Klasy Trzecią. Do Moralney Nauki... (ze smianami w doborze urywków). — Na str. 26: Życia wodzów greckich z Neposa. — Na str. 46: Wypisy do hist. nat. (z Kolumelli, o ogrodach jaraynych). — Na str. 71 listy Pliniusza i Cyncerona. — Od str. 104 idzie nadpis: Do Historii Assyryjskiej, Perckiej i Egipskiej. (Tu ustępy o bożkach i wróżkach, o pogrzebach i Nilu, o Egipcie, o Apisie, Piramidach, o Assyrii, o Scytach, o Germaniku w Egipcie itp.). Kończy: Z K. Neposa do dziejów Perskich.

Jagiell. — Krasid. — Ossol.

— Toż:... w Wilnie 1792. w Drukarni I. K. M. przy Akademii. w 8ce, str. 132.

Uniw. Wileń.

— Toż:... w Wilnie 1798. w 8ce, str. 133.

Uniw. Wileń.

— Toż:... w Wilnie 1799. w 8ce. Uniw. Warsz.

— Na Klasy Trzecią, Do Historii Dzieciów Ludzkich. [Tu linia]. Historia testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis. Cicero, de Orat. lib. 2. cap. IX. [Tu linia, a pod nią:] Pierwszy raz wydane. [Tu podwójna linia, a pod nią:] Roku 1782. w Marywilu u Michała Grölla Bibl. J. K. Mci, Nro 24 pod znakiem Poetow, i po wszystkich Szkołach w Kraiu. w 8ce, k. tyt. i str. 20.

Zawiera ustępy do historii Wschodu starożytnego zaczerpnięte z Cyncerona, z Pliniusza starszego, z Justyna, Tacyta oraz Korneliusza Neposa. Ustępy te odnoszą się do bożków i wróżb, do swycasjów pogrzebowych, do Egiptu i do Nilu, do państwa asyryjskiego i Scytów. Ostatni ustęp odnosi się do dziejów perskich. Pokrywa się z końcowymi ustępami w Wypisach na kl. III z r. 1786.

Czartor. — Kijow. — Krasid. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... ludzkich. Historia testis... Cicero de Orat. etc. Szzyta gr. 5. Oprawna w papier gr. 8. Roku 1782, w Marywilu u Michała Grölla. w 8ce, k. 1, str. 20.

Na str. 1. Do historii Assyryjskiej, Perckiej i Egipskiej. Z Cyncerona str. 5; z Pliniusza Egipt str. 11; z Justyna str. 17; z Tacyta str. 19; z Korneliusza do dziejów perskich. Jagiell.

— Toż:... (B. m. i r.) w 8ce. Wydań jest niewątpliwie więcej, niż powyżej zanotowano. Uniw. Wileń.

— Toż:... Szzyta... gr: 7. w Wilnie w Drukarni Akademickiej. Roku 1799. w 8ce, k. tyt. i k. 18 nłb.

W wydaniu tym nie ma śladnych smian w treści i w układzie całego aborku, tylko druk jest o wiele mniej staranny. Wydania i tych i poprzednich „Wypisów“, jakie wychodziły z początkiem w. XIX, ob. w Bibl. t. V str. 201—2.

Uniw. Wileń.

Wyplacenie Długów Narodowych. (Projekt na seymie 1776). fol, k. 2. Jest to projekt spłacenia długów przez wypuszczenie papierów bankowych z obmyśleniem fundusów na ich umorzenie. Ossol. — T. P. N. w Poznaniu.

Wyprawa Czará Moskiewskiego z Stolicy na Woynę przeciwko Litwie y Polakom. (1654). w 4ce, k. 2 nłb.

Jest to rodzaj „gazetki”. Opisuje ona, jak książę Trubecki i bojarzyn Dolgoinki (sic) oraz inni wodzowie moskiewscy wyprawiają się na wojnę w sile kilkudziesięciu tysięcy ludzi. Błogosławi ich patriarcha i ogląda ich „czar”. Towarzyszą tym wojskom zaciągi cudzoziemskie (m. i. Ryłski Polak z 1000 husarów). „Czar” jedzie otoczony 24 husarzami. Oddano carowi listy od Chmielnickiego odradzające wojnę, a jedna czarownica prorokowała carowi, że wracając z wojny znajdzie stolęcę w proch obróconą. Mimo to car wyjechał. Między Sankłowem a Kopyściem 12 aug. 1654 podstępilo wojsko mosk. pod „nassyeh” (hetman Radziwiłł). Nasi pole otrzymali przy zwycięstwie, ale mieli duże straty. Nazajutrz przyszedł książę Bogusław i pan Niemierscy z posiłkami. Które początki niech Bóg pobłogosławi. (Księga Radziwiłła pod Sankłowem jest więc tu zatajona). Csartor.

Wyprawa duszy na tamten świat. W Wilnie 1533, in typographia Andree Lescicii, sumptibus S. E. D. D. L. Ordin. w 8ce mniej., str. 200 (brak końca).

Taki tytuł podaje Narbutt (Dzieje IX 287), za nim Kraszewski (Wilno IV 116). — Książka miała być drukowana w 4 językach, tj. polskim, łacińskim, litewskim i niem. jako podręczna agenda dla kapłanów, i to drukiem łacińskim zmieszonym z gotyckim. — Stankiewicz w swojej Bibliogr. lit. II (1889) str. V pisze o tej książce, co następuje: „Rok wydania uważam za błędnie podany. Prawdopodobnie był to druk s r. cl. l. c. x. c. x. m. (1603); Narbutt licząc rzymską, odczytywał mylnie, stąd powstała pomyłka, cofająca wydanie książki o lat siedmnaście. Z notaty Narbutta widać nadto, że książka ta nie tylko nie miała końca, ale brakowało jej nawet tytułu; szczęśliwie zaś podane przesłane muszą być przekręcone z przedmowy. Andrzeja Leszczyńskiego, wojewodę brzesko-kujawskiego (1586—1606), protektora kalwinów..., zrobił Narbutt drukarzem wileńskim... Drukars Andreas Lescicinus, nigdy nie egzystował, należały go zatem ze spisów drukarsy wykreślić raz na zawsze”.

Uwaga Stankiewicza jest niewątpliwie słuszną, choć nie ma podstaw do przyjęcia, że istniała edycja s r. 1603.

Niepotrzebnie Abramowicz Cstery wieki 1925 str. 21 sastańawia się, iż na razie pozostałe nierozstrzygniętych pytanie, czy Lecycki był postacią rzeczywistą, czy urojoną”.

— **Wyprawa Na Tamten Świat Duszy** To jest Akty Zebrane do Dyspozycji Chorych służące, Z Przydatkiem

Suplementow, Konwoju, y Przykładow szczęśliwey Śmierci Świętych Pańskich. Także są niektóre Sakramenta Kościelne wyjęte z Agendy dla wygody y lekkości Kapłanów Świeckim przy Miasteczkach y Wsiach zostającym potrzebne, Ktore łatwo w Regestrze znajdziesz Z Dozwoleniem Stárszych do Druku Podane. Roku Pańskiego 1742. [Tu ozdobna linia]. we Lwowie w Drukarni Pawła Jozefa Golczewskiego J. K. Mości Uprzywileiowanego Typografa. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 207 i str. 3 nlb. (Regestr).

Aprobata And. Giżyckiego, kanon. lwow. s r. 1742. Przedmowa „do czytelnika” podaje rady, jak nawiedzać chorego i dawać wiatyk. Nie jest w niej wspomniane, jakoby to był przedruk. Giżycki mówi o książce: recenter a quopiam sacerdote saeculari penitentiarlo compactum.

Cała rzecz jest podzielona na trzy „nawiedzenia” chorego. Za każdym razem podane modlitwy i akty, jakie trzeba przy nim i z nim odprawić. Także egzorcyzmy demonów (str. 45).

Od str. 59 idzie drugie nawiedzenie chorego; od str. 97 Supplement o ratowaniu chorego powątpiewającego w wierze świętej. Tu ciekawe przepisy, jak nawracać Żyda na śmierć osądzonego lub wolnego do wiary chrześc. (cała długa rozmowa z Żydem, plura suffragabitur Spiritus S.). Od str. 128 idzie trzecie nawiedzenie. — Od str. 163 idzie: Zwierciadło umierających Świętych Pańskich.

Od str. 170—84 idzie rzecz nowa, a mianowicie: Ordo baptismi parvulorum. Są to formuły odprawiania chrztu po polsku, litewsku i niemiecku. (Po litewsku: Kogiedy nuog Bańnicios Dieuo? itd.). Ale modlitwy są tylko po łacinie.

Od str. 184—203 formuły Celebrandi matrimoniorum (również w trzech językach); Modus introducendi mulierem (po łacinie); Benedictiones in festo Paschae... itp. Kończą: Benedictio thalami ex Rituali Romano (str. 207). Wreszcie na 3 str. Registr. Krasin. — Przesadz. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż... wyjęte z Agendy... przedrukowane we Lwowie w Drukarni S. Troycy 1748. w 8ce, k. 2, str. 200 i k. 2.

Jocher 6922.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż... Przedrukowane Roku Pańskiego 1759. [Tu linia, a pod nią:] we Lwowie w Drukarni Bractwa Świętej

Troycy. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 190, k. 2 nlb.

W tej edycji Ordo baptismi parvulorum idzie od str. 147. — De sacramento matrimonii od str. 163. Formuły litewskie chrztu i małżeństwa są te same, co w edycji 1742.

— Wyprawa człowieka do Domu wieczności albo Dyspozycya do dobrej y szczęśliwey śmierci tak Kapłanom Chorych Dysponującym jako y tym, co się na śmierć gotują. Janowi y Maryannie Kruszewskim pracą Drukarni Warszawskiej S. Jes. ofiarowana y wydana 1750. w 4ce, k. 4, str. 415 i k. 3 (rejestr).

Jocher 6328 (ma str. 400).

Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż... do domu wieczności. 1752. w 8ce. Uniw. Wileń.

Wyprawa Duszy na tamten Świat to jest Zbawienne Nauki y Akty do dyspozycji chorych służące, zebrane. Z dozwoleniem Stárszych do Druku podane. Roku Pańskiego 1763 w Przemyślu w Drukarni I. K. M. C. S. J. w 8ce, k. 2 (przedmowy), str. 531 i str. 21 nlb. (rejestr abecadłowy).

— Toż... Z poważnych autorów zebrane y powtornie z znacznym pomnożeniem potrzebnych uwag wydane z dozwoleniem Zwierzchności. Roku Pańskiego 1764. W Przemyślu w Drukarni J. K. M. C. S. J. w 8ce, k. 3, str. 531 i k. 10 (rejestr).

Książka do użytku kapłanów dla celu przygotowania na śmierć. — Na przedruk daje aprobatę na odwołanie tytułu Hieronim Kasim. Wielogłosi Episc. Bendenis. — Część I: Kapłan weswany do chorego. — Część II od str. 125: Kapłan opatrzony w akty strzeliste. — Część III: Jak sobie kapłan ma postąpić z chorym (od str. 222). — Część IV od str. 327: Resolucyje moralne przy dysponowaniu. — Część V od str. 348: Patronowie dobrej śmierci. — Część VII obejmuje: Zebranie grzechów.

Jest to więc co innego, jak poprzednio opisana „Wyprawa” s r. 1742 i nast.

Drohob. — Jagiell. — Ossol.

— Toż... w Przemyślu 1794. w 8ce.

— **Wyprawa duchowna w drogę** szczęśliwey wieczności tak kapłanom dla dyspozycji chorych y na śmierć skazanych; iako też samym chorym...

(1722, 1755, 1762, 1772)... ob. Dambrowski Józef w t. XV 24).

Ob. również pod: Alimonia.

Wyprawa w drogę Wieczności Dusz Lvdzkich Pasterzom pogotowiu. z Dozwoleniem Stárszych Roku 1691. [Tu ozdobna linia]. w Warszawie w Drukarni Colleg: Scholarum Piarum. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt. i k. 39 nlb.

Jest to spis grzechów, jakie spowiednik ma przypomnieć ciężko chorym w razie dyspozycji chorego. Kończą akty wiary, modlitwy, litanie do odmawiania przy umierających (po łacinie i po polsku).

Kustosz A stoi pod *ax*, B pod *c*, C pod *a*, D pod *ss*, E pomiędzy *a* a *t*.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Toż... pasterzom pogotowiu... R. 1698. w Warszawie, w Drukarni Coll. Piarum w 8ce.

Jocher 6310 a.

— w drogę wieczności Dusz Ludzkich Pasterzom pogotowiu W Warszawie Drukowana 1698 przedrukowana zaś w Poznaniu w Drukarni Akademickiej 1726. w 8ce, ark. E.

Krasin. — Uniw. Warsz.

— Toż... pogotowiu za Dozwoleniem Stárszych po trzeci raz Nowo do Druku podane. Roku Pańskiego 1751. W Krakowie w Drukarni Sebastjana Ohebanowskiego J. K. Mci Uprzywileiowanego (tak) Typografa (tak) y Bibliopoli Krakowskiego oraz y Warszawskiego. w 8ce, ark. C₈ (k. 39).

Zaczyna: Communio infirmorum. Od k. 2 grzechy przeciw 10. przykaszaniu Bożemu. Między grzechami stoi: Stanowienie i arędy Żyddów, na urzędy; Nakazywanie robót Rusinom w ich święta; Nie godni się bowiem Rusi w ich święta niewolić, ale w lackie święta Rus robić może Lachom bez grzechu, takowe jest zdanie teologów. — Od karty D idzie: Ordo extremae unctionis. — Kończą: Spowiedź powszechna, Akt skruchy, Akt wiary, Nauka dla chorych. — Kustosz stoi B pod *bs*, C pod *rs*, D pod *sas*, I pod *m*.

— **Wyprawa Duszy na drogę wieczności** albo affekta do Boga strzeliste przez czułych o zbawienie dusz Pasterzów... (W Łowiczu 1779)... ob. Jaśkiewicz Mikołaj (w t. XVIII 505).

Jaśkiewiczowi przysnaje autorstwo Minasowicz w przedmowie do jego dziełka „Skarb ukryty”. Ale M. Jaśkiewicz był zapewne tylko wydawcą.

Wyprawa plebanska. [Tu ozdoba, a niżej winieta: plecionka]. W Krakowie (sic), W Drukarni Łazarzowej, Roku Pańskiego, 1590. w 4ce, k. 12 (sygn. C₄).

Kustosz Aij pod *ie z te*; B pod *ot*, C pod *yd*. Jest to więc inne odbicie, jak następne z tą samą datą (ale zapewne w jednym z bliższych lat odbite).

Badecki Liter. mieszc. nr 167 (daje repr. tyt.). — Kotula Właśc. rękop. 1929 nr 856. Bawor. (Czarn.).

— Toż:... **Wyprawa plebanska.** [Tu ozdoba, a niżej winieta: plecionka]. W Krakowie, W Drukarni Łazarzowej, Roku Pańskiego, 1590. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb. (sygn. C₄).

Kustosz Aij pod *wyn*; B pod *daa*; C pod *ni*. — Ob. Bibliogr. XII 99—100.

Jest to dialog pomiędzy Plebanem, Albertusem, Wendetarszem i Rostrucharzem. Plebanowi kasano w myśl „nowych obyczajów“ wysłać jednego żołnierza na wojnę. Chce więc wysłać swojego Albertusa, ale go musi wyekwiować. Praybwa przeto do Krakowa i tu na Kleparsu kupuje dla niego uzbrojenie i konia z siodłem. Naturalnie nie zna się na tym, kupuje więc najniezdarniej, a Wendetars i Rostruchar okpiwają go. „Nie grzech popa złupić“. Albertusowi naprzykrzyła się szkoła i dość rad idzie na wyprawę. Toczą się na ten temat rozmowy, które widocznie musiały oddziaływać na publiczność jako komiczne, skoro rzecz ta była wielokrotnie przedrukowana. „Komedja“ ten utwór jednak nie jest, jeśli przez komedię rozumiemy utwór przesnaczonej na scenę, — tylko rozmowę. Dalszy ciąg stanowi „powrót“ Albertusa z wojny, napisany zapewne przez tegoż samego autora.

Do dziełka tego nawiązał Brożek początek swego Gratia (1625).

Bandtkie Hist. druk. krak. 403. — Wiśniewski VII 150—1. — Juszyński II 462. — Badecki Lit. mieszc. nr 188. — Tenże Polska kom. rybałt. 1931 str. 653. — Piekarski Katal. kór. nr 1611. — Wiersbowski II 1716.

Wójcicki Stare gawędy III 146. — Kallenbach Liter. XVII wieku I 118. — Hahn Literatura dram. str. 79. — W r. 1931 przedrukował ten utwór Badecki Polska komedia rybałtowska str. 1—27 i 658 (objaśnienia). — Badecki Liter. mieszc. 1925 str. 81 i 440 wymienia literaturę odnoszącą się do Wyprawy i Albertusa z wojny.

Daików — Jagiell. — Kórnik — Krasin. — Ossol. — Uniw. Wars.

— Toż:... Teraz znowu Wydrukowana. [Tu plecionka]. W Krakowie,

W Drukarni w Dziedzicow Jakubá Siebeneicherá, Roku Pańskiego, 1613. w 4ce, k. 12 nlb.

Sygn. Aij pod *czy*, B pod *sd*, C pod *stę*. Badecki Polska kom. rybałt. 1931 str. 663. — Tenże Liter. Mieszc. nr 169 podaje repr. tyt. — Ob. Bibl. XII 99.

Czartor. — Daików — Kórnik — Ossol.

— Toż:... [Tu ozdoba]. Teraz znowu wydrukowana. [Tu plecionka inna jak w wydaniu 1613]. Drukowano, Roku 1614. w 4ce, k. 12.

Sygn. Aij pod *wyn*, B pod *w*, C pod *p*. Badecki Polska kom. rybałtowska 1931 str. 653. — Tenże Lit. mieszc. nr 170 podaje repr. tyt. — Bibl. XII 99.

Akad. (?) — Czartor. — Daików — J. Michalski.

— Toż:... **Albertusa Na Woynę.** [Tu sześciowiersz: Chudy Pleban na Woynę z wacka y z stodoły... itd. ... Oraz dwuwiersz: Co się się z nim potem działo, w ten czas niespokoiny Kup drugą część, gdzie Tytuł Albertusa z Woyny]. Teraz swiezo Wydrukowana. Roku Pańskiego, 1649. [Tytuł w koronkowej ramce]. w 4ce, str. 23.

Sygn. B pod *sa*, C pod *e*. — Druk zapewne Kupieca.

Badecki Polska kom. rybałt. 1931 str. 658. — Tenże Lit. mieszc. nr 171 podaje repr. tyt. — Bibl. XII str. 99—100.

Bawor. (Czarn.) — Bibl. w Suchej — Czart. — Jagiell. — Kórnik. — Krasin. — Ossol.

— Toż:... [Tu rycina, przedstawia Albertusa konnego przed bramą domu, z okna na piętrze wygląda niewiasta]. w Krakowie Roku Pańskiego 1696. w 4ce, str. 23.

Sygn. B pod *o*, C pod *nie*.

Na odwr. k. tyt. ten sam sześciowiersz i dwuwiersz, co na tytule edycji poprzedniej. Badecki Polska kom. rybałt. 1931 str. 653. — Tenże Lit. mieszc. nr 172 podaje repr. tyt. — Bibl. XII str. 100 (podane tam są Wiśniewskim edycje z lat 1677 i 1699 nie istnieją wedle Badeckiego).

Bawor. (Czarn.) — Bibl. w Suchej — Czart. — Dresd. publ. — Jagiell. — Kórnik — Ossol.

Wyprawa Żydowska Na Woynę. [Nad tym główka aniołka]. W Krakowie. Roku Pańskiego, 1606. w 4ce, k. 6 nlb.

Tytuł w ozdobnej ramce.

Na odwr. tyt. 8-wiersz do J. M. Piotra Gorajskiego z Goraja, mnie wielce Mościwego Pana... podp.: J. W. O. [raecoviensis].

Jest to utwór (nieodleganie wierszowany), przedstawiający, jak Żydzi postanawiają wyruszyć na wojnę, w nadziei, że w ten sposób położą koniec prześladowaniom i syskają na powaśnianiu. Eoruchaj przedstawia im, jak na nich wszyscy fukają i jak im sabierają pieniądze. Pospólstwu żydowskiemu podoba się myśl pójścia na wojnę. Hetmanom wybrany Morduchaj. Przebierają za żołnierzy 800 molojców. Wyprawiają posłów do króla, aby im dał hajduków do asysty, gdy będą ciągnąć na wojnę. Humorystycznie opisuje autor, jak to Żydzi samierają ciągnąć i żywić się w pochodzie, unikając studentów, którym by musieli dawać konubalec. Ale hulajstwo zabiega im drogą i gromi Żydów; Żydzi wracają przeto do Krakowa. Autor kończy: Jeśli mi ta kto w tym przygani — niechże sam nad nimi hetmani.

Wiersz ten stał się podstawą dla rozwinięcia motywu „wojny żydowskiej“ w literaturze ludowej (ob. niżej). Bywał on przepisywany i przedrukowywany jeszcze w wieku XIX (ob. Bibl. tom III 304 pod: Opisanie wojny). Są także jego przeróbki w literaturze rękodziejnej.

Przedrukował Badecki Polska kom. rybałt. 1931 str. 125—36 i 673. — Tenże Lit. mieszc. 1925 str. 444—8. — Maciejowski Piśmienn. III 67. — Wiśniewski Hist. liter. VII 161. — Kolberg Lud seria V 424—8. — Franko w „Wiśle“ VI 1892 str. 263 i VII 82. — Hruszewski w Zapiskach Tow. Szewczeni 1897 t. XV 13—6. — Łopaciński w „Wiśle“ VII 307. — T. Dąbrowski w „Ludnie“ (Kwart. Etnogr.) XVI 337 (tu informacje o rozwoju tego motywu w literaturze ludowej). — Bartonowicz Antysemityzm w lit. 1914 str. 133. — Bystron Megalomania narodowa 1935 str. 168. — Bałaban Dzieje Żydów I 362.

Daików — Katedr. w Strengnäss — Kórnik — Ossol. (def.).

Wyprawa Ministra na woynę do Infant. Sverintendent, Minister, Syn Ministrow, Zyd. (1617?). w 4ce, k. 4.

W unikacie Jagiell. brak widocznie karty tytułowej, gdyż podany wyżej tytuł wydrukowany jest nad saczynającym się tekstem, a pierwszą sygnaturą jest Aij. Widocznie k. tytułowa była kartą Ai. — Tak samo nie miał tytułu egzemplars bibl. Załuskich.

Jest to rozmowa wierszowana między superintendentem, ministrem (Grzegorzem), synem ministra i Żydem. Nawiązuje ona do Wyprawy Albertusa na wojnę (1690), co w pierwszych wierszach wyraźnie sasaneczono. Superintendent nakazuje ministrowi jechać na wojnę ze Sawedami, przeciw czemu minister silnie się broni (ma żonę,

teras zima, nie chce masać rąk krwią). Proponuje, aby zamiast niego wysłać syna. Ten się zgadza chętnie. Kupują mu u Żyda kabat, sprowadzony z Witemberga — i miecz, którym Żyska mnichy mordował — i pugnał po królowej angielskiej — i rusznice. Kabat ma być wynaprawiany kartami wyrwanymi z Biblii brzeskiej.

Wiersz dość gładki; autorem był być może ktoś z kół jezuitkich, bo oni lubili zwalczać heretyków szyderscyimi utworami, jak np. Synod ministrów heret.

Badecki Liter. mieszc. (1926) str. 430. — Tenże przedrukował tekst w zbiorze „Polska komedia rybałtowska“ (1931) str. 271—87 i 367. — Pollak w Pamiętniku Liter. 1929 str. 85. — Maciejowski Piśm. III 184—5. Jagiell.

— **Walna Wyprawa Do Wołoch** Ministrów na Woynę. [Pod tym ozdoba druk. i czterowiersz:] Do Czytelnika. Proszę zabaw się trochę a patrzyć pilnie okiem, Nie zaraz że bądź sędzią ani też Prorokiem. Aże wszystko zupełnie do końca przeczytasz, Jeśli rozum nie znieśie, więc Ministrą spytasz. [Tu ozdoba]. Wydana z poprawą (po r. 1617). w 4ce, k. 12 nlb.

Na odwr. k. tyt. 24 wierszy, rozpoczynających się: Bo to bydlę szatańskie ni o czym nie wiadzą... Cały ten wierszyk atakuje heretyków: „Niechby ich djabeł pobrał i z ciałem i duszą“. Księga katolicycy śpią, ale heretycy ustawnie czytają i, co naszym upadnie, to oni chwytają, abierają odrobiny, z tego robią księgi... nurają się i z głową, boga przesklinają... itd. Ale ich kościół jest osadzony na stracie, a nas w Trójcy Jedyny bądźcie wiecznie sądził. (Ma więc na myśli arian).

Jest to bardzo daleko idąca przeróbka Wyprawy ministra na wojnę do Infant, zapewne przez tego samego lub innego jeponię (stad na tytule napisano: Wydana z poprawą). Pan sawiadania ministra Grzegorza, że na sejmie w Warszawie uchwalono, aby ministrowie jechali na wojnę. Minister placze i sprowadza żonę Annę, która zabrania mu jechać. Nato miast idzie do karczmy po syna Matiasza, który rad pija. Syn godzi się jechać, ale wpięrow idzie z ojcem do aptekarza Foltyna na destylowaną cynamonową. Następnie scena kupowania rynsztunku u Żyda. Minister daje synowi wskazówki, jak ma się zachowywać, gdy przyjdzie ciągnąć na wojnę, po czym wracają obaj do pana. Pan pyta o konia i siodło; Matiasz opowiada, jak sobie z tym poradzi. Kończy scena „wyprawy z domu“. Matka daje też swoje przestrogi (nie tykaj się mas-

kary, nie daj się swodzić urodę, bo byś zdrowiem przypłacił) i opatruje w tywność. Kupują konia od Masgaja sąsiada po długim targu, Matys spada z tego konia. Minister lamentuje, że traci jedynego syna.

Całość jest barwnym i pełnym życia obrazkiem wyjasdu na wojnę i połączonych z tym przygotowań, choć niewątpliwie głównym celem autora nie było to, ale wyśmianie ministrów dysydenckich. Dalszym ciągiem tego utworu, napisanym zapewne anowu przez tego samego autora, było „Zwroćcie Mathyassa z Podola“, wydane w krótki czas potem pod pseudonimem Maćka Pochlebcy (ob.: Zwroćcie). Także i z tej „Wyprawy“ niektóre motywy dostały się do ludu i spotyka się je tam dotychczas (ob. Dobrzycki w Pamiętniku Liter. 1907 str. 67).

Badecki przedrukował dwukrotnie: raz w Bibliotece pisarzy polskich Akad. nr 59 (r. 1910). Tu podał domysł swój o osobie Jana Sowińskiego autora i podniósł wartość utworu. — Powtórnie w „Polskiej komedii rybałtowskiej“ 1931 str. 291—326 i 688. — Tenże Polska literat. miestas. (1925) str. 441—4. (Tu podobizna k. tyt.).

Jassyński Dyk. II 461 podaje: „Pierwsza edycja przez Jana Sowińskiego roku 1617 w 4ce“. Ale egzemplarz z taką datą i z nazwiskiem Jana Sowińskiego nie jest dziś znany. — Maciejowski Piśmien. III 184 i 185. — Wójcicki Zarys domowe I 127—89. — Brückner Cechy liter. szlach. i miejskiej (w „Księdze dla Orzechowicza“ I 176). — Tenże w Pamiętniku Literackim 1911 str. 399 (recenzja przedruku Badeckiego). — Windakiewicz Teatr ludowy 1902. — Pollak w „Pamiętn. Liter.“ 1929 str. 83 (rozważa kwestię I wydania). — Prohaska Hetman Stan. Żółkiewski 1928 str. 158 (omawia to historyczne tej broszury, wiąże go z tsw. wyprawą jaruską; ale wywód jego nie jest przekonujący). Akad. — Bawor. (Caarn.) — Csartor. (?) — Ossol. (defekt) — Petersb. (z bibl. Zał.).

— ob. Albertus (plebańska 1590, 1614, 1649, 1697, 1699) — Bassay Wojc. (niewinnego człowieka 1566) — Grodzki H. (do nieba Ciswickiego 1644) — Palczowski Paweł (wojenna króla do Moskwy 1609) — Piotrkowczyk Al. (żałobna dusze 1649) — Prawowiaraki Gabr. (za odprawą Węgierskiego) — Rosentreter M. (na odprawę 1611) — Starowolski Szym. (y wyjazd wojsk Amurata 1634).

Wyprawienie Tyszkiewicza... ob. Dubowicz Al. (1642).

Wyprawy obronne (1792?). fol., k. 2. Krasid.

— Toż... Prawo uchwalone 14 Maja 1792. w 8ce, str. 15.

Ob. Volam, legum IX 443. Bibl. w Sucheju — Dników — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

Wypyski Stanisław i Jan ob. Kuncewicz Michał (Dobry ziemianin 1640).

Wyrachowanie (Dokładne) wszystkich procentów Złotowych, Groszowych, Szelagowych, Denarowych od siódmego aż do pierwszego, na wszystkie kapitały od Złotego iednego aż do dwóch Millionów, przez wszystkie czasy od Roku aż do miesiąca i dnia iednego, w dziewięćdziesiąt dwóch osobnych tabelach, z wielkim ułatwieniem pracy y przysługą dla Rachmistrzów, Bankierów, Kapitalistów, Kredytorów, Dłużników. Przy Zaręczeniu Publiczney Wiary ułożona. W Warszawie w drukarni nakładem i kosztem Piotra Zawadzkiego Roku 1793. w 4ce, k. 1 i str. 92 (tabela).

Współczesny Korespondent krajowy i zagraniczny podaje to samo z datą 1792.

Jagiell. — Krasid. — Uniw. Wileń.

— summ z superat Skarbu Koronnego rezolucjami Rady od seymu 1780 do 1784 r. dla wojska Koronnego wyznaczonych. fol., ark. 1 rozł. Krasid.

Wyrażenie figur ziół rozmaitych ob. Siennik (Lekarstwa 1564, od k. 193—256).

— autentyczne terażniejszego interesu Kurlandzkiego. W Warszawie r. 1763 na końcu Lutego wydana. fol., sygn. G₃.

— Toż... na końcu Marca z przydatkami wydane. Warszawa 1763. fol. Bibl. w Sucheju — Ossol. — Uniw. Wileń.

— (Krótkie) przyczyn dla czego wiara Katolicka jest nayspewniejsza. w Krakowie w Drukarni Seminarium Bisk. Akad. 1765. w 8ce, str. 204.

Joher 8003. Ossol.

Wyrazy ob. Jezierski Franc. (1791). Wyrocznia nowych filozofów (1782)... ob. Wolter.

Wyrocznie pogańskie ob. Fontenelle (1777).

Wyrok z dekretu przez N. Króla Imci Polskiego Zygmunta III między

Błogosł. Izafatem Kuncewiczem, na on czas arcybisk. Połockim z jedney, a mieszczanami Mohilowskiemi, chcącemi się wylamać z pod Jurydykcyi Duchowney Arcy-Biskupów Połockich, pasterzów swoich, z drugiey strony, w R. 1619 marca 22 d. w Warszawie ferowanego. I Reskrypt Króla Augusta Wtorego, kassującą przywilej na Episkopią Mohilowską, y całej Białey Rusi przez Serafina Połchowskiego Dyżunita in praeiudicium Arcy-Biskupa Połockiego subreptitie otrzymany w Roku 1699. Augusta 9. dnia. fol., k. 2.

Raczyń.

— (Sądu marszałkowskiego koronnego) tyczący się handlu żydowskiego w Warszawie d. 19 grudnia 1775 r. wydany. Działo się w Warszawie d. 19 grudnia 1775 przy zasiadaniu Lubomirskiego Marsz. W. kor. przed sądem Nayw. Instan. (Podpis: Michał Bedoński pisarz sądów). Warszawa, Dufour. 1775. fol., k. 4. Jagiell.

— śmierci na Józefa Chrzęszczyńskiego, Jana Dąbrowskiego, Jacka Dąbrowskiego, Józefa Chrzęszczyńskiego o występku rozboju. 1799. w 4ce, k. 2. Po polsku i niemiecku. Bibl. w Sucheju.

— śmierci na Tomasza Tatarowicza i Franciszka Strączka za popelniony Rozboj w Krakowie dnia 4 Czerwca 1799. Todesurtheil über den Thomas Tatarowicz und Franz Strączek wegen verübten Raubmordes. Krakau, den 4ten Junius 1799. w 4ce, 2 kartki.

Jagiell.

Wyrok Arytmetyczne wzorem Kabały dla uciechy oboicy płci ułożone. 1778. w 8ce, sygn. G₃.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Boskie... ob. Tylkowski Wojc. (1685).

Wyrożeńbka Joanna ob. Woroniecki Franciszek (Kommissya). Wyrożeńbki Jan Wład. ob. Actum (1697).

Wyrozumienie (Dobre) wszystkim ktorzy ie czynią to iest światło wyrozumienia chrześciańskiego koniecznie do zbawienia potrzebnego. Cztery części teyże nauki promieniami swemi prze-

nikające na objaśnienie ciemnego rozumu wystawione. W Krakowie w Drukarni Akademickiey 1779. w 8ce, sygn. N₃.

Joher 3014.

Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

WYRWICZ Andrzej. Illustrissimo et Reverendissimo Domino D. Stanislao Święcicki Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopo Chelmensi Fundatori SS. Theologiae Nec non Perillustri et Reverendissimo Domino D. Nicolao Stanislao Święcicki abbati Tremesniensi Generali in Spiritualibus per Varsaviensem Archiepiscopatum Officiali Dedicat Praefationem de Jure et Justitia in Introductione Sacrae Theologiae habitam obligatissima Theologiae facultas Collegii Varsaviensis Soc. Jesu anno Dni 1680. (Warszawa) w drukarni Karola Ferdinanda Schreiberera. w 4ce, k. 5.

Uniw. Warsz.

Joher 4252.

WYRWICZ Karol S. J. (ur. 1717 + 20 grudnia 1793). Abbrégé Raisonné De l'Histoire Univerzelle. [Na drugiej k. tyt.:] Abrégé Raisonné De l'Histoire Universelle Sacrée Et Profane a l'usage des Pensionnaires du Collège des Nobles de Varsovie de la Compagnie de Jesus. [Tu w liniach:] Vult brevitate placere. Mart: Tome I. [Tu winieta: ornament roślinny] a Varsovie De l'Imprimerie Royale au College de la Compagnie de Jesus. [Tu linia, a pod nią:] MDCCLXVI. (1766). w 8ce, k. tyt. i k. 10 nlb., str. 336 (mylnie 938), k. 12 nlb.

Toż... Tome II. [Tu winieta: ornament roślinny]. A Varsovie de l'Imprimerie Royale au Collège de la Compagnie de Jesus. [Tu podwójna linia, a pod nią:] MDCCLXXI. (1771). w 8ce, k. 2 tyt. i k. 2 nlb. (spis rzeczy), str. 594.

Tom I dedykowany ks. Ad. Csartoryskiemu; tu pochwały jego wiedzy i innych zalet; podpisał K. Wyrwicz, rektor Col. Nob. — Następuje na 4 k. przedmowa, gdzie tłumaczy znaczenie nauki hist. i objaśnia cel dzieła. Nie podaje niczego nowego, lecz podaje wyniki badań dotychczasowych tak, aby młodzież odnośła korzyść. Może ona porównywać ustroj monarchii i republiki, despotyzm i wolność,

wady slych a pożytki dobrych ustrojów. Cenzurę dzieła podpisał ks. H. Śliwicki, aprobatę dał Ant. Okęcki.

Tom ten zawiera (w formie pytań i odpowiedzi) dzieje Żydów (do str. 114), Asyrii, Babilonu, Peracji i Grecji (do str. 251). Od str. 252 idą dzieje Rzymu aż do cesarza Augusta. Na ostatnich 12 kartach odsyłacze do źródeł i do literatury. Powołuje się kilkakrotnie na rozprawy Akademii Francuskiej.

Tom II ma na odwrocie k. tyt. aprobatę J. Bohomolca z r. 1771 i imprimatur M. Sierakowskiego. Dzieli się na dwie części (Origine des états modernes str. 1—160, oraz Livre I 161—794). „Origine” jest to wstęp, w którym autor orientuje czytelnika o różnych państwach, jakie istniały i istnieją na świecie, podając, kiedy powstały i upadły, i jakie miały dynastie: wylicza więc państwa Wschodu, państwa ludów germańskich, królestwa średniowieczne, księstwa i cesarstwa współczesne itp. Cały ten wstęp przerywa tok opowiadania historycznego, które zakończył w t. I na cesarzu Augustie, gdyż zamiast je kontynuować opisuje genezę i stan teraźniejszy różnych państw bez względu na chronologię.

Dopiero od str. 161 tomu II powraca do przerwanej na Augustie toku opowiadania i podaje historię cesarstwa rzymskiego od Augusta aż po r. 1765. Traktuje bowiem o „cesarstwie rzymskim” jako o jednolitej całości, upatrując jego dalszy ciąg w dziejach świętego państwa rzymskiego średniowiecznego i nowożytnego (empire romain sous les barbares, sous les Francs, sous les Allemands). Przedstawienie jest chaotyczne i pobieżne, gdyż w ramy dziejów tego świętego państwa stara się wcisnąć historię całej Europy zachodniej. Jako podręcznik historii powszechnej jest to też rzecz chybiona, a zapowiedzi swoich co do uwzględniania ustrojów autor nie spełnił.

U dołu stron (a nie na końcu, jak w t. I) odsyłacze autora do źródeł i do literatury, wskazujące na duże jego oczytanie. Cytuje obok francuskich także angielskie prace histor.

Bardzo daleko idącą przeróbką tego dzieła jest ogłoszona w r. 1787 „Historia powszechna skrocona”, o której niżej.

Akad. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— **Historia Powszechna Skrocona** Przez J. W. Jmci Xiędzę Karola Wyrwicza Opata Komendariusza Hebdowskiego Kawalera Orderu S. Stanisława &c. Napisana Tom I. W którym się zamyka Historia Ludu Bozego Od

stworzenia świata do zburzenia od Rzymian Kościoła Jerozolimskiego. [Tu w liniach:] Indocti discant, doctos meminisae juvabit. Pope trad. Latin. [Tu winieta: w ornamente linearnym otwarta książka]. w Warszawie w Drukarni Nadworney J. K. MCI i Prze: Kommissyi Eduk: Narodo: 1787. w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 445, k. 19 nlb.

Rozpoczyna dedykacja wydawcy Stanisława Szymańskiego do bisk. pozn. Antoniego Okęckiego. Oświadcza, iż „wydawca” dzieła tego doszł i koszt druku na siebie przejął. — Dalej idzie na 3 k. druga „przemowa wydawcy”. Chwali reformy szkolne pijarów, teatynów, a zwłaszcza jezuitów. Wyrwicz, dziś opat hebdowski, będąc podówczas rzędcą konwentu jezuitów, zamyslił szkołę dla ćwiczenia młodzi wyświadczyć. Plan dawał Schröger, a król plantę domu poprawiał. Zaczęto też układać książki elementarne dla konwiktu, gdy w samym zapędzie los nieszczęsny, wielkim przedsięwzięciom zawsze sawistny, zmieszał osnowę i wszystko wniwecz obrócił. Zostały tylko ulomki: Geografia w dwóch edycjach, Historia po francusku. Prawo natury w tłum. Morskiego, Prawo przyrodzone i narodów, rzymskie według Pana Domat zostały w rękopisach.

Mówi, że Wyrwicz rozszerzył tutaj tekst i dodał przypiski, a miejscami na nowo napisał. — Zapowiada, że ma wyjść dalszy ciąg, tj. tomiki poświęcone wywodowi star. i terażn. państw (wedle zyciorysu Dmochowskiego Wyrwicz napisał istotnie część dalszą, ale ta drukiem nie wyszła).

Tom ten, drukowany z szerokimi marginesami, zawiera Historię ludu bożego, ujętą w formę pytań i odpowiedzi a podzieloną na 3 księgi. Celem dzieła jest nakreślić stworzenie świata i dzieła boskie i objawienie się Boga w historii ludu bożego. Oparte jest całe na St. Testamencie, a tylko w przypiskach wyjaśnia autor niektóre szczegóły korzystając z pisarzy współczesnych mu. Tak np. na str. 251 w obszernej nocie rozważa, skąd mogli Filistynowie przybyć, i oświadcza się za ich przybyciem z Krety (Kafii). Z historyków francuskich cytuje dzieła Prideaux, Hueta i Calmeta Dict. Czasem powołuje się ogólnikowo na angielskich historii pisarzy (str. 299). Niewątpliwie okazuje też duże czytanie w literaturze historycznej przedmiotu, choć do źródeł — poza Biblią i Józefa Antiq. — nie sięga. Dochodzi do zburzenia Jerozolimy.

W dziełku Szymańskiego Magazyn anekdotów czyli zbiór powieści (1786) jest umieszczony doniesienie, gdzie wydawca mówi, iż przełożywszy księgę pt. Abregé do

l'histoire... przez Karola Wyrwicza, Kawalera orderu S. Stanisława, Opata Hebdowskiego niegdy Collegium Nobilium S. I. Rektora podana, a teraz po wykładzie na polski język, od tegoż niespracowanego dla dobra i poloru narodu męta, lubo w zwątlonych laty i słabością siłach, przejrzaną rozszerzoną i szacownemi przypiskami ubogaconą; tenże tłumacz podał do druku. Dzieło to dla ważnych i ciekawych przydatków, od samegoż autora przypisanych na 2 Tomiki podzielono. Pierwszy obejmuje Historję świętą, drugi Historję narodów starożytnych do Ery Chrześcijańskiej.

Pod podobnym tytułem wyszedł w r. 1740 przekład „Historji ludu bożego” Berruyera; ob. tom XII 510.

Jocher 8112 a.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow.

— **Toż... Ludu Bozego przez X. Wyrwicza w Warszawie 1793. w 8ce.** Jocher 8112 b.

— **Geografia Czasow Terazniejszych.** Tom Pierwszy. [Na drugiej k. tyt.:] Geografia Czasow Terazniejszych Albo Opisanie naturalne y Polityczne Krolestw, Państw, Stanow wszelakich, ich rządu, praw, rzemiosł, handlu, przemysłu, przymiotow, obyczajow &c. Ku Pożytkowi Narodowej Młodzi Wydana. [Tu w liniach:] Floriferis ut apes in saltibus omnia libant, Omnia nos itidem depascimur aurea dicta. Lucret. Lib. III. Tom I. [Tu winieta: na cokole przybranym przyrządami globus]. w Warszawie w Drukarni J. K. M. y Rzezypospolitey in Collegio Soc: Jesu. MDCCLXVIII. (1768). w 8ce, k. 2 tyt. i k. 3 nlb., str. XI—XLVI i 592.

Dedyk.: hrabiny z Poniatowskich Branickiej, Kaszt. Krak. — Po czym: Przemowa do czytelnika, gdzie narzeka na mnogość pism franc. ang. i włoskich, którymi zarzuceni jesteśmy (o niemieckich nie wspomina). Mimo to nie mógł nacież obcych ksiąg sdatnych dla naszej młodzi. Pisma te są najszacowniejsze, które pożytek kraju sobie zamierzyły. Pisząc dla młodzi wolnego narodu, kładł nacież na opis praw i ich stanowienia. Także na bogactwo i ekonomię narodów. Na końcu cenzura Jana Bohomolca i imprim. Jaśkiewicza (z datą 13 maja 1768).

Na stronach XXI—XLV idzie: Przydatek rzeczy opuszczonych (dodrukowany widocznie po ukończeniu druku tomu I). Jest to rzecz o orderach neopolit., niem.,

moskiewskich (Wyrwicz używa w całym dziele tej nazwy na Rosję), franc. i warszawskich. (O orderach innych krajów mówi w tekście dzieła). Ten Przydatek bywa też oprawiany na końcu dzieła.

Układ dzieła jest następujący (a wykład przez pytania i odpowiedzi): O geografii w powszechności; O geogr. naturalnej (części świata, oceany, wyspy, atmosfera); O geogr. astronomicznej; O przystosowaniu sfery świata do globu (o długości i szerokości, o klimatach, o miarach, o globusie). Wreszcie od str. 97 idzie: Geografia polityczna.

Z początku mówi: O kształcie rządów, o istocie państwa, o różności narodów, o wierach i sektach, o różnych językach, o kolorach i postaciach ludzkich (rasach). Od str. 179 omawia po kolei stosunki polityczne różnych państw europejskich: państwa, Sycylia, Malta, Rzeczka Niem., Turcja, monarchia moskiewska, Francja, Hisp. i Portug., Anglia, Sardynia, Węgry, Szwecja, Dania, Prusy. Na tym się tom I urywa, kończy go obszerny indeks rzeczowy.

Opisując te państwa podaje daty o ich obszerności, podziale polit., miastach, żywności, handlu, charakterze ludności, ustroju, prawach, wielkości „potencji” (wojsko), orderach itp. Prusy opisuje osobno, jakby nie były członkiem Rzeczy. Na str. 278—89 mówi o państwach monarchii moskiewskiej, charakterystując ujemnie stan kultury i przymioty narodu mosk.: „Moskale niedawno byli grubianie, nieobyczajni, próciwi, niewierni w dotrzymaniu traktatów i zabobonni... nie znali nauk i sztuk, nie poznawali swych własnych pożytków... Umyśl ich ma coś jeszcze niewolniczego i braknie im na tych pobudkach, które czynią ludźmi wielkimi...” Ustęp ten wywołał rekryminacje Repnina i jezuiti musieli podobno nakład wycofać (?).

Tom II nie wyszedł, natomiast wyszło w paru lat później (1770, właśc. 1773) nowe opracowanie.

Bawor. — Bibl. w Suchej — Chrept. — Czartor. — Drohob. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— **Geografia Powszechna.** [Na drugiej k. tyt.:] Geografia Powszechna Czasow Terazniejszych Albo Opisanie krótkie krajow całego świata, ich położenia, granic, płodu ziemnego, skłonności obywatelów, handlu, obyczajów &c. &c. Z najswieższych wiadomości, Kraiopisarszów, i Wędrowników Zebrana Ku pożytkowi Młodzi Narodowej na szkoły publiczne Wydana. [Tu winieta: na ozdobnym cokole globus]. w Warszawie w Drukarni I. K. Mci i Rze-

czyzopolitey in Collegio Soc: Jesu. MDCCLXX. (1770). w 8ce, k. 2 tyt., str. XVI, 741.

Kustosz A stoi pod n, B pod al, C pod er, D pod i R, E pod an.

Na odwr. tyt.: Judicium censoris (J. Bohomolca) i imprimatur And. Stan. biskupa (Młodziejowskiego). — Data: 1772 25 decembris. Widocznie więc wyszło dopiero 1773.

Dedyk. Michałowi Czartoryskiemu, kanclerowsi. Wychwała jego nakłady na ksiąg drukowanie i młodzi szlacheckiej kształcenie.

Dalej: Przemowa. „Początek panowania St. Aug. poczytuję za epokę podźwignionych w Polsce nauk“. Mówi, że poprzednie jego prace o historii i geografii (Abrégé 1766, Geografia 1770) nie były stosowne do pospolitego młodzi edukowania, częścią dla języka, częścią dla poważnych materii. Ta jest przeznaczona do studiowania w ciągu 6 klas.

Układ i treść inne jak w poprzednim dziele. Tutaj geografia jest podzielona na geografję w powszechności (o lądach, wodach, postaci i językach różnych narodów), na opisanie krajów europ. wedle podziału na państwa, na opis Azji, Afryki i Ameryki (księga III, IV, V), na księgę o Astronomii (o sferze świata, gwiazdach, planetach, szerok. i długości siemi), na dział o polityce (o swierchności krajowej, o prawie, o wiarach i sektach, o handlu i monecie, o statystyce zaludnienia i o sile wojskowej).

Przedstawienie jest również popularne i tak samo ujęte w pytania i odpowiedzi. Literatura nie jest cytowana, ale w przedmowie mówi, że korzystał z najwięźszych wiadomości krajopisarzy i wędrowników. Istotnie przedstawienie jest zgodne z ówczesnym stanem stosunków i erudycja w opisie krajów duża. Stosunki przyrodnicze mniej go interesują, więcej stan polityczny, dane historyczne i statystyczne. Od współczesnych podręczników szkolnych (Fischer 1759, Saltziewicz 1786, Siekierzyński 1768) dzieło Wywiczca ma wyższy poziom. Siekierzyński, jak się zdaje, korzystał z Wywiczca. Notują ciekawsze szczegóły:

Na str. 54 wywód o istocie narodowości i czym się różnią różne narody między sobą. — Na str. 129 obszernie o państwie moskiewskim. (Do niedawna byli to grubianie, teraz to się zmieniło; jest to następstwo wobec protestu Repnina). — Obszerny wykład o stosunkach Francji i Anglii. — Na str. 254—394 o państwach Korony Polskiej. (Tu opis Warszawy i Krakowa na str. 277; opis stanu ekonom.; przymioty i charakter Polaków). — Na

str. 395 opis Azji (Chin, Persji, Japonii itp.). — Na str. 497 Afryka. — Na str. 561 Ameryka (o stanach północnych zaledwo str. 579—80; widocznie nie docenia ich znaczenia).

Od str. 629—736, a więc na przeszło 100 stronach, obszerna rozprawa pt. „O polityce“. Jest to popularny wykład (pozostający pod wpływem Monteskiusza) o najważniejszych pojęciach prawa politycznego i prawa prywatnego (rodzaj „encyklopedii prawa“). Na str. 629 wyjaśnia, co to jest „Polityka“ (filozofia królów i ich ministrów, ratio status) i omawia kwestie polityczne w kilku obszernych rozdziałach. O różnych formach rządu (teokracja, monarchia, despotyzm, demokracja itp.) i opisanie, jaki rząd ma które państwo (widocznie zna Montesk.). O królestwie polskim mówi tylko parę słów. — Od str. 666 wywód o prawie (głównie o prawie przyrodzonym). Podają prawa. Prawo narodów (obszernie). Źródła prawa. Różne prawa i sekty. O handlu (i o wartości monety polskiej). Cyfry populacji (ludność Polski z Litwą 8 milionów, Niemiec 24 mil., Francji 20 mil., Włoch 8 1/2 mil., Moskwy 20 mil.). Ludność miast (Berlin 100.000, Paryż 850.000, Gdańsk 47.000, Wiedeń 200.000, Warszawa 56.000). Liczba wojsk europejsk. — Na str. 730: o wojsku oczyszczym (wiadomości histor.; cyfr teraźniejszych podać nie umie).

Tak więc w całości jest to dzieło nie tylko podręcznikiem geografii, ale zarazem elementarnym wykładem o ustrojach, o prawie, o statystyce, dobrze świadczącym o próbach podniesienia nauczania w szkołach ówczesnych jesuickich. Podnieść należy, że jest ono wolne od tendencyjności, jaka przebiega w innych dziełach Wywiczca. W wykładzie „Polityki“ szczerze wplecione nauki moralizujące o obowiązkach dobrego obywatela.

Od str. 737—41 są zamieszczone Omyłki. Plebański w Encykl. wychow. IV 486. — Lewicki Geografia za czasów K. E. N. (w Muzeum 1910) str. 19. — Dąbkowski Nauka prawa 1915 str. 37. — Smoleński Monteskiusz w Polsce 1927 str. 64. — Ks. Bednarski Upadek i odrodzenie szkół jes. 1933 str. 275—8 i 431 (podaje podobną k. tyt. i sporo wyjątków z dzieła. Wedle niego wywarły na zadania historii? Tego nie zauważyłem).

Akad. — Czartor. — Czetw. — Dzików — Jagiell. — Uniw. Warsa.

— Toż... wiadomości, Kraiopisarzów, i Wędrowników Zebrana ku pożytkowi Młodzi Narodowej na Szkoły publiczne Wydana. W Warszawie w drukarni I. K. M. i Rzeczypospolitey in Col-

legio Soc. Iesu MDCCLXXIII. (1773). w 8ce, k. 7 i str. 741.

Jest to ta sama edycja co poprzednia, tylko data druku odmienna.

Bentkowski Hlat. lit. II 647.

Chrept. — Drohob. — Dzików — Jagiell. — Krasid. — Przesds. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Toż... Warszawa, druk. Grölla, 1778. w 8ce, str. 592 (?).

Katalog pijar. Bielskiego.

— Toż... wiadomości Kraiopisarzów i Wędrowników. Zebrana ku pożytkowi Młodzi Narodowej na Szkoły publiczne wydana. Za przywilejem. W Warszawie, w drukarni uprzywilejowanej Michała Grölla, księgarza nadwornego I. K. M. MDCCXCIV. (1794). w 8ce, k. 8, str. 741.

Jest to ta sama edycja co z r. 1770 i 1778, tylko tytuł nowo przedrukowany.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Toż... albo opisanie naturalne y polityczne królestw, państw, stanów wszelakich, ich rządu, praw, rzemiosł, handlu, przemysłu, przymiotów, obyczajów etc., ku pożytkowi narodowej młodzi wydana, a teraz na nowo przedrukowana. Wilno, w drukarni Akademickiej 1794. w 8ce, str. XII i 609.

Także podają: w 8ce, str. 592 i Praydatsk rzeczy opuszczonych str. XLV.

Dzienn. Wileń. 1831 i 216.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

— Kalendarzyk polityczny warszawski na rok 1760. Warszawa, w drukarni Collegium Soc. Jesu. w 12ce.

Zawierał imiona i genealogię panów europejskich państw, rządy, potęgę, ordery itp. — Kalendarzyki polityczne inne ob. w t. XIX 48—7.

Smoleński Pisma hist. II 75.

Egzemplars był w bibl. ks. Polkowskiego.

— Kalendarzyk polityczny na rok 1761... Rzeczypospolitey polskiej. Warszawa 1761. w 12ce.

Dedyk. Antoninie Walpurdze Królewicowej Polakley... X. Karol Wywicz S. J.

— Toż... na r. 1762. W Warszawie S. J. w 12ce.

— Kazanie O Prawidle I Celu Władzy Seymowej Na Zaczęciu Seymu Walnego Szczęsioniedzielnego, Dnia 2. Października roku MDCCLXXX. (1780). W Koscielu Kollegiaty Królewskiej

Warszawskiej Przez Xiędza Karola Wywiczca Opata Hebdowskiego Miane. [Tu winieta: pęk sztandarów i broni nakryty tarczą]. w Warszawie. w Drukarni Nadwornej J. K. Mości. (1780). w 4ce, k. tyt. i k. 29 nlb.

Rozpocyna dedykacja: Xciu Stan. Poniatowskiemu obranemu Koła Rycerskiego w Radzie nieust. marszałkowi, dat. 18 paźda. 1780.

Kazanie dzieli się na 2 części. Mówi o mądrości szatańskiej narodom najszkodliwszej, dalej o mądrości ludzkiej i bożej. O niedoskonałości naszych sądów (powołuje się na Rosmowę Ł. Górnickiego). Wychwała konstytucję z r. 1766 o sprawach kryminalnych. Trzeba prześć prawo na religii, a nie na niedowiarstwie okrytym mianem „filozofii“. Pożytki z wiary. Należy stosować do ksiąg niesobnych edykty królów z r. 1528 i 1556. — W es. II mówi o miłości ojczyzny. O arywaniu sejmów, o niezgodności. Powołuje się na Skargi Kazania sejmowe. Modli się o zgodę.

Akad. — Bawor. — Bibl. w Suchej — Dzików — Jagiell. — Krasid. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsa. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Kazanie W Dzień Ostatni Pogrzebu Andrzeia Stanisława Kostki Młodzieiowskiego Biskupa Poznanskiego i Warszawskiego, Kanclerza Wielkiego Koron: Orderow Królewskich, Orła Białego i Święt: Stanisława Kawalera &c. &c. W Koscielu Kollegiaty Królewskiej Warszawa Od Karola Wywiczca Opata Komendataryusza Hebdowskiego Dnia 1. Kwietnia Roku 1780. Mjane. [Tu winieta: bukiet kłosów oraz maczuga i kaduceusz]. w Warszawie, w Drukarni Nadwornej J. K. Mci. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 20 nlb.

W pierwszej części kazania mówi o miłości chrześcijańskiej, w drugiej omawia cnoty i szalugi zmarłego. W przypiskach wiadomości hist. o Piotrze Tomickim, Janie Chojeńskim, Andrzeju Lipakim.

Jagiell. — Krasid. — Ossol. — Przesds. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Uebersetzung der Rede bey der Leiche des H. Andr. Stan. Kostka Młodziejowski von... Warschau, bey Gröll 1780. w 4ce, ark. F₂.

Czartor. — Krasid.

— Mowa do Iasnie Oświeconych Xiążąt Ichmościów Adama Generała

Ziem Podolskich y Izabelli z Hrabów Flemingów Czartoryskich w dzień pożądanego Ich ślubu przy oddaniu Weselnych Rymów Imieniem prowincyi Mazowieckiej i Domu Warszawskiego Soc. Jesu przez Xiędza Karola Wyrwicza w Wólczynie dnia 19 listopada Roku 1791 miana. fol., k. 2.

Uniw. Warsz.

— Origine Des États Modernes Et Des Nations. [Na drugiej k. tyt.:] Origine Des États Modernes & Des Nations. Servant d'Introduction à l'abrégé raisonné de l'histoire moderne générale & politique, à l'usage des Pensionnaires du Collège des Nobles de Varsovie, de la Compagnie de Jesus. [Tu w liniach:] Vult brevitate placere. Mart: [Tu winieta]. a Varsovie De l'imprimerie Royale au Collège des Jésuites. [Tu linia a pod nią:] MDCCLXIX. (1769). w 8ce, k. 2 tyt. i str. 160 (sygn. K₂).

Na odwr. karty tyt. aprobata J. Bohomoleca i imprimatur Ant. Okęckiego.

U dołu pierwszych stron każdego arkusza stoi wydrukowane: Tom II. Jest to bowiem istotnie tom drugi dzieła „Abrégé“ (ob. wyżej str. 451), a raczej część wstępna tego tomu (str. 1—160) wydana z osobnym tytułem. Na str. 160 jest przenośnik: Livre..., który w tej odbitce nie ma usadnienia, a natomiast tłumaczy się jasno, jeśli się pamięta, że w dziele pt. „Abrégé“ następuje na str. 161 Księga I, poświęcona dalszemu państwu rzymskiego.

Ks. Bednarski (j. w.) str. 274.

Csartor. — Uniw. Kijow.

— Pamiętnikowi Historycznemu Y Politycznemu Pro Memoria. Część Pierwsza. [Tu winieta]. w Warszawie w Drukarni Nadwornej J. K. Mei. 1783. w 8ce, k. tyt. i str. 73. — Część Druga. [Tu winieta]. w Warszawie w Drukarni Nadwornej J. K. Mei i PP. Kom: E. N. Roku 1785. w 8ce, k. tyt., str. 168. — Część Trzecia. [Tu winieta: kosz z kwiatami]. W Warszawie 1785. w Drukarni Nadwornej J. K. Mości i PP. Kommissyi Edu: Narod: w 8ce, k. tyt., str. 408.

Cale to dzieło, liczące razem przeszło 600 stron, jest drobiazgową polemiką ks. Wyrwicza przeciw „Pamiętnikowi“ ks. Świtkowskiego, o którym obacz tom XXIV 40 i XXX 111.

Zaczyna polemikę od nagany dla tytułu pisma; nie wiadomo bowiem, co „pamiętnik“ oznacza: czy osobę, która pamięta, czy to, co sprawy godne pamięci utrzymuje? „Nie znam Polaka, który by tego słowa w tym użył anaczenia“.

Po czym przechodzi z saszystem i stroną niemal za stroną, wykazując myłki w latach, faktach, nazwiskach (często pozorne i urojone, czasem istotne), jakie się Pamiętnikowi przydarzyły. Prostuje dużo blahych rzeczy, rzadko tylko podejmując polemikę o sapatrywania i poglądy. Ogromnie dużo miejsca wo wszystkich trzech częściach zajmuje polemika z artykułem o owczarniach w Hiszpanii i o cenach wełny. Był to artykuł oparty na jakiejś ksiątce angielskiej, którą Pamiętnik poznał za pośrednictwem przekładu franc., a straszczając „od prawdy się oddalił“. W ogóle wtyka Wyrwicza, że Pamiętnik porusza kwestie nie obchodzące naszej publiczności i że nie spełnia swych obowiązków czytelnika (cz. II str. 9). Polemika toczona zrasu w sposób nie osobisty nabiera z czasem po obu stronach ostrości i kończy się sjadliwymi wycieczkami.

Z ważniejszych przedmiotów tej polemiki wymieniam następujące: W cz. II na str. 64 o następstwach wojny o niepodległość ameryk. i o zachwianiu się Anglii. — Na str. 120 polemika o merkantylizacji (Colbert) i o sijnokratyzm (Quesnay). — W cz. III na str. 25—73 obszerny wywód o wolności relig. (Wyrwicza oświadcza się przeciw tolerancji niecywnoograniczonej; przedstawia dajęce idel nietolerancji). — Na str. 81 o sprawie żydowskiej i o potrzebie zarządzeń przeciw wysyłce żyd. — Na str. 100 i n. atak na Russa. — Na str. 111 obrona króla M. Wiśniow. — Na str. 165—245 krytyka wolności druku i obrona cenzury, zarówno duchownej jak świeckiej, wraz z dajęciami cenzury od r. 1515. (Nawet w Anglii wolała o cenzurę, co dopiero pisarze narodów monarchicznych i katolickich). — Na str. 282 i 309 charakterystyka rządów M. Teresy (w duchu prasychnym). — Na str. 287—94 o stosunku filozofa Chr. Wolfa do królów pruskich. — Od str. 330 odpowiada bardzo ostro na jakiś „paskwil“, zamieszczony przeciw niemu w Pamiętniku nr XII i wykazuje dalsze pomyłki i dowody ignorancji u przeciwnika.

Wyrwicza ma dużą erudycję i niewątpliwie sporo omyłek trafnie wykazał; ale zdaje się, że nie to było głównym jego celem, tylko obniżenie powagi i wpływu pisma, które szerzyło idee uważane za wolnościowe i jako takie szkodliwe. Polemika o tolerancję i wolność druku jest z tego punktu bardzo charakterystyczna. — Rów-

nocześnie przeprowadził atak na Pamiętnik ks. Łuski (w Gascie Waras.; obacz też pod Replika w t. XXVI 247).

Bentkowski Hist. lit. I 128. — Bartoszewicz Hist. lit. II 67. — Tenże Znakomici myślowie (jak niżej). — Korzon Wewn. Dajeje² I str. 8. — Smoleński Przewrót umysłowy (1891) str. 347—9. — Tenże w Przegl. Hist. 1912 str. 330 (wedle niego część I wyszła także powtórnie 1786). Akad. — Daikow — Jagiell. — Krasid. — Omsol.

— Powitanie... Ogińskiego miecznika W. X. Lit. w dobrach dziedzicznych Dryświatach... Wilno 1791. w 4ce.

Uniw. Wileń.

— Tabella porównanych monet zagranicznych w kraju do czasu idących; jakoto małych Główek wszelkich saskich, wrocławskich, Baków i Berlinów nazwanych, do proporecy nowej srebrnej bitawy monety której tak na czerw. Złoty jeden Holenderski iako y do Złotych własnych dawnych Polskich osiemnaście na Czerw. Złoty jeden rachowanych 67 groszy srebrnych pojedynczych idzie. Dla informacji officyalistów Skarbu J. K. Mości y Rzpłtey po komorach celnych będących, wydana od Kommissyi Skarbu koronnego Rzpłtey. w Warszawie (1766). w 8ce, k. 6 nłb.

Ob. tom XXXI 3—4.

W Gascie Korrespond. Wars. na rok 1794 str. 189 (przy sposobności oceny rozprawy ks. Karpowicza) są sawarte pochwały tej Tabelli ułożonej przez Wyrwicza. „Karpowicz Tabellę Wyrwicza zupełnie zgodną wszędzie znajdował. Okazał potrzebę uformowania tabellów monety, wagi, miar, lokeli z pograniczanemi narodami na łokcie warszawskie i litewskie tudzież na korce, beczki i garce krajowe redukując...“.

Jagiell.

— X. Karola Wyrwicza Soc: Jesu Rektora Coll: Nob: Warszawskiego Uwagi Nad Historią odmian w Panstwie Rossyiskim przez Jakuba Lacombe po Francusku napisaną na Polski język przetłumaczoną... (1766)... ob. Lacombe (w tomie XXI 19—20).

Praca Wyrwicza jest bardzo samodzielna i gruntowną krytyką dzieła Lacombe'a, przetłumaczonego i wydanego przez innego jezuitę Grzegorzona Kniastewiona, jako do-datek do „Zbioru dziejopisów polskich“ Bohomoleca (ob. tom XIII 229). We wstępie wychwala Wyrwicza reformy Piotra W.,

który usunął „grubosc“ u Moskali; a potem zestawia obszernie (str. 124—33) dotychczasowe opracowania historii rosyjskiej i ogłoszone drukiem źródła do niej. Wobec opracowań wyraża swój sąd krytyczny umiemy lub dodatni. Wymienia też rękopis arc. Łaskiego: Relatio de erroribus Moschorum facta in concilio Lateranensi (s. r. 1514). Między innymi omawia tu pisma Woltera (Hist. Karola XII, Hist. Piotra W.). — Potem zestawia Wyrwicza „chronologię albo porządek panowania monarchów ruskich“ (od Ruryka do Katarzyny). Wreszcie przechodzi stroną za stroną z dzieła Lacombe'a i zbija błędy i opuszczenia przeszłe popełnione, powołując się na „pisarzy i rękopiśmiarników“, i wykazując, że Lacombe miał o dziejach polskich małe pojęcie, czerpiąc je z Woltera i Bollignaca. Na str. 154 obszerniej wyjaśnia sprawę Dymitra Kantemira; na str. 157 o konf. tarnogrodzkiej; na str. 159—70 obszerny ekskurs o tytule carów (imperatorów) przybranych przez monarchów rosyjskich. Zaczyna od wyjaśnienia problemu suwerenności (opiera się na teorii Bodina), a w związku z tym zestawia się, czy naród może przyswoić władzę wyższy tytuł, niż go on dotąd posiadał? Kończy zabiegami Rosji o usuniecie tego tytułu przez dwory europ. (także i przez Polskę, co przeprowadził Repnin w r. 1764). Akad. — Daikow — Jagiell.

— ob. Albertrandy Jan (1750) — Bohomolec (Zbiór dziejopisów I 1764) — Dubois (1778) — Janocki (Excerpt. str. 89) — Korrespondent kraj. i zagraniczny (1793 str. 925) — Łojko (Zbiór deklaracji 1773) — Monitor (był jego współpracownikiem) — Naruszewicz Ad. (Dzieła III) — Replika Pamiętnikowi (1783).

Mylano bywa przypisywano Wyrwicowi „Objaśnienie Widokuhistorycznego“ (1764, w 8ce, k. 24). — Jest to polemika z kilku wstępami w dziele Jana Bielakiego 8. J. utępnami w „Widok“, a mógł pisać tę polemikę pt. „Widok“, a mógł pisać tę polemikę tylko profesor Akademii Krak. Nie mógł jej pisać Wyrwicza, sam jezuita. Tę autorem jest niewątpliwie Andrzej Lipiewicz, który wydał równocześnie przeciw Bielakiemu Manifest identycznej treści co objaśnienie.

Brał udział w redagowaniu „Historii politycznej państw starożytnych“ 1778, o której obacz tom XVII str. 217. Napisał tutaj „Wstęp o swierchności“, w którym bardzo wiele korzystał z Monteskiusza. — Obacz Smoleński Pisma hist. II 47.

Miał też współpracować z Łojką przy wydaniu „Zbioru deklaracji“ w r. 1778 (ob.).

O jego „Projekcie edukacji“ ob. Lewicki Genera Komiaji Eduk. Nar. (1923) str. 38 i 67.

Wspomina w Nowym Pamiętniku Warsz. 1803 Dmochowski, że wiele rękopismów w rozmaitych materiałach po Wyrwicu pozostało, a między innymi dwa pisma zupełnie ukończone, na których wydatek drukarski król Stanisław August i niektórzy panowiełoży chcieli, pod tytułem: Liga kambrejaka, wyjaśniające głęboką politykę rządu weneckiego i Konfederacja gołębiowska, w którym „przysłoty, zdolność i polityka króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego arcy chwalebnie dlań są wystawione, a z ówczesnych dziejów następującej kraiu okoliczności wyjaśnione“.

O tej jego „Konfederacji gołębskiej“ (wydanej 1853, 1862), w której oparł się nie dość krytycznie na „Arcana“ Zawadzkiego — ob. Korzon Dola i niedola III 276, oraz Prayboś Konfederacja gołębska 1931. O późniejszych wydaniach pism Wyrwica ob. Bibliografia V 206.

Załączki Bibl. histor. 1832 str. 60. — Brown Bibl. pisarzy 486—8. — Bentkowski Hist. lit. II 646, 791. — Wiśniewski Pomniki liter. I 90. — Dmochowski w N. Pamiętniku Warsz. 1803 XI str. 365—73. — Dmochowski Pisma rosm. II (tu życiorys). — Bartoszewicz Gazeta ks. Łuski (w jego dziele „Znak męgowie“ 1 303). — Tenże w Bibliotece Warsz. 1850 tom 37 str. 491—506. — Wójcicki Cmentarz powąsk. II 214. — Sobieszczański w Tygodn. Ilustr. 1865 str. 87—8. — Encykl. Orgelbr. XXVIII 76—7. — Encykl. kościelna XXXII 405. — Załączki Jesuici III ca. 2 i IV. — Bieliński Stan nauk 1890. — Tenże Uniwersytet wileń. II, III. — Smoleński Żywoty sachowawcze i Komisja Eduk. (w „Pisma hist.“ II 107). — Tenże Przewrót umysł. (j. w.). — Tenże Mont. w Polsce 1927. — Korbut II 150. — Finkel Bibl. hist. III str. 1900.

Wyrwiczówna Anna ob. Mikulicz Wine. (Sprawa 1799).

Wrysowanie Zalów przez pewnego Kompacyenta. Kraków 1758. fol.

Są to sale na szon Marii Józefy.

Jagiell.

Wyrzejski ob. Wierzejski.

WYRZEJSKI Michał. Infula Illustrissimi Ac Reverendissimi Domini D. Henrici Firlei Archiepiscopi Gnesn., Legati Nati, Primatis, Primi Principis, praeciosis lapillis distincta. In quibus Imagines Illustrissimae gentis Firleianae Collucent. Primo ingredientis Gnesnensem Archiepiscopatum A Palade Posnaniensis Athenaei Societatis

Jesv, per Michaelem Wyzeyaki studiosum M.D.C.XXIV. (1624) Dedicata. Posnaniae: In officina Ioannis Wolrabi. Anno 1624. fol., k. 14 nlb.

Tytuł w ramce.

Na odwr. k. tyt. herb Lewart i 4-wiersz łac. Dedyk. areyb. H. Firlejowi.

Opisuje Wojciechowska Książka w Pozn. nr 247.

Czartor.

— ob. Przyjemski Stanisław (Acroama 1624).

Wyrzykowski **Nikołaj** ob. Propositiones (1774).

Wyrzykowski **Paweł** ob. Toryani Jan Kanty (Vocatio 1760).

Wyrzynek... ob. Przybylski Jac. (1795).

Wyskiłki ob. Decisio (1701).

Wyskowski **Jerzy**, rytownik... ob. Wyszkowski.

Wyskowski **Michał** ob. Wyszkowski.

WYSŁOUCH. Mowa J. W. Imci Pana Wysłoucha Pisarza Trybunału głównego W. X. Lit. (Wilno 1763). w 4ce, k. 3 nlb.

Jagiell.

Wysłouch **Stanisław** ob. Sulikowski **Nikołaj** (Applausus 1633).

WYSŁOUCH **Zenon.** Kopia listu JW. Zenona Wysłoucha Podkomorzego województwa Brzeskiego etc. do Jaśnie Wielm. Matuszewicza posła z tegoż województwa. Warszawa, w drukarni uprzywilejowanej M. Grölla księgarza Nadw. I. K. Mei (1790). w 4ce, k. 4.

Katal. Batowskiego nr 2156 ma datę 1789.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasid.

— ob. Orzeszkowie (1774).

Wysłouchowa **Honorata** z **Orzeszków** ob. Orzeszkowie (1774).

Wysłowienie znaków ob. Szadek **Nikołaj** (1527).

Wysoccy ob. Willer Dan. (Zegar 1735).

Wysocka **Magdalena** ob. Ostapowicz Tomasz (1799).

Wysocka **Tekla** ob. Mieroszewski Jan (1632).

Wysocki **Abraham** ob. Keckermann B. (Brevis comment. 1612).

WYSOCKI **Adam**, Soc. Jesu (ur. 1734).

Język Powszechność nieprawości, Jac. 3. 6. czyli Zbiór nieprawości Języka przez Abecadło ułożony; a z wyłoże-

niem każdej y z lekarstwem na każdą nieprawość Podany przez X. Adama Wysockiego a Societate Jesu. [Tu linia a pod nią:] B. P. 1779. W Gdansk Drukarni J. E. F. Müllera. w 8ce, k. tyt., str. 384.

Na odwr. tyt. aprobaty. Dedykacja św. Janowi Nepomucenowi. Jest to książka moralizująca, ułożona alfabetycznie wedle głównych prawników języka (ambicja, bluźnierstwo, chępliwość, dworność, fałszywość — razem wymienia 26 nieprawości). Powołuje się często na książkę „Wykład nauki chrześcijańskiej“.

Ks. Mańkowski w Roczniku Tow. Nauk. w Toraniu 1911 (z bibl. Fialka w Chełmie). Uniw. Warsz.

— ob. Bellarmin Rob. (Ogłos umier. Zbawic. 1778) — Wanier Jakub (Folwark domowy 1780; to jego przekład).

Brown Bibl. pls. 488. — Bentkowski Hist. lit. I 346.

Wysocki **Albertus** ob. Wysocki **Wojciech**.

WYSOCKI **Aleksander** **Walerian.** Epithalamium na wesele Iana Puzyny i Anny Solohubianki od **Alexandra** **Waleryana** **Wysockiego.** W Wilnie, w drukarni Leona Mamonicza 1622. w 4ce. Ossol.

— **Erydan** **trojaki.**

Niesiecki II 165 podaje, iż jest to panegiryk dla Anny Frąckiewiczówny samącej za Piotrem Gorajskim.

— **Mausoleum** albo grób wiecznej pamięci **Jana** **Radziwiłłskiego** **Frąckiewicza** chorążego **Lideckiego.** Wilno 1631. w 4ce, k. 19 nlb.

Druk gocki. — Z herbem na odwr. k. tyt. Krasid.

— **Niebo** **Gwiazdeczne** **Jaśnie** **Wielmożney** **Familii** **Ich** **Mościow** **P. P.** **Słuszkow,** w którym **Nowa** y **szczęśliwa** **Troiaka** **Constellacia.** Za przejrzeniem, zrzędzeniem y błogostawienstwem **Naywyższego** **świata** **sprawce:** **Świat** **Litewski** y **Polski** oświeciła. **Kiedy** **Jaśnie** **Wielmożny** **Jego** **M. P.** **Alexander** **Słuszka** **Woiewoda** **Minski** **Starosta** **Rzeczycki,** y **Jaśnie** **Wielmożna** **Jey** **M. Pani** **Zophiia** **Zienowiczowna** **Słuszczyna,** **Woiewodzina** **Minska,** **Starościna** **Rzeczycka.** **Namilsza** **Corke** **Jey** **Mość** **Pannę** **Helizabetę** **Woiewodziankę** **Minską,** **Starościankę** **Rzeczycką,** za **Wielmożnego**

Pana **Je°** **Mści** **Pana** **Adama** **Kazanowskiego** **Stolnika** **Koronnego** **Borysowskiego** **etc.** **etc.** **Starostę,** **Fortunnie** **Wydaie.** **Od** **Alexandra** **Waleriana** **Wysockiego** **S. Theologię** **w** **sławney** **Acad. Wileń.** **Auditora.** **W** **Roku** **1634.** **dnia** **25.** **Junij** **ofiarowane.** **Wiewiu** **(sic)** **Drukowane.** **fol.,** **k.** **8** **nlb.**

Zawiera orację prozą do **Fiłiberty** **Słuszczańki,** **wojewodaianki** **mińskiej,** **oras** **Phaenomena** **na** **niebie** **domowym** **panów** **Słuszkow** **(wiersz).**

Bandkie **Hist.** **dr.** **Kr.** **P.** **I** **122.** — **Maciejowski** **Piśmienn.** **III** **707—8** (podaje ustęp). — **Kraszewski** **Wilno** **II** **100,** **IV** **175** **Krasid.** — **Ossol.**

— **Ostatnia** **posługa** **Jego** **Mości** **P. Mikolajowi** **Wiżgirdowi** **Podkomorzemu** **Upitskiemu,** **w** **Roku** **1622** **w** **mcu** **Marcu,** **dnia** **13** **zmarlemu,** **Małonce** **żałosney** **Jey** **M. P.** **Annie** **Montygayłownie** **Mikolajowej** **Wiżgirdowej...** **etc.** **przez** **uniżonego** **Służebnika** **Alexandra** **Waleryana** **Wysockiego** **wierszem** **opisana.** **W** **Wilnie** **roku** **1622.** **fol.**

Notata **Jochera** (z bibl. Sław.).

— **Zamek** **Nieśmiertelney** **Ohwały** **Dwanaście** **Bram** **na** **kształt** **Naywyższego** **Nieba** **mający** **nowemi** **Książęciami** **ozdobiony.** **W** **Który** **Wielmożny** **Pan.** **Jego** **Mosc** **P.** **Adam** **Z** **Kazanowa** **Kazanowski.** **Stolnik** **Koronnny** **Starosta** **Borysowski,** **Koźienicki,** **Rumoński** **&c.** **&c.** **Jaśnie** **Wielmożnego** **Pana** **Jego** **Mosci** **Pana** **Aleksandra** **Słuszki** **Woiewody** **Minskiego** **Starosty** **Rzeczyckiego** **&c:** **&c:** **y** **Jaśnie** **Wielmożney** **Paniey** **Jey** **Mści** **Paniey** **Zophiiey** **Zenowiczowny** **Słuszczyny** **Woiewodziny** **Minskiej,** **Rzeczyckiej** **&c.** **Starościny.** **Corkę,** **Jey** **Mość** **P.** **Elizabethę** **Oblubienicę** **sobie** **od** **Naywyższego** **przejrzaną** **y** **daną** **szczęśliwie** **wprowadza,** **Przez** **Aleksandra** **Waleryana** **Wysockiego** **Auditora** **S. Theolog:** **in** **Alma** **Academ:** **Vil:** **opisany,** **Y** **ich** **Mściom** **PP.** **Oblubienicom** **vniżenie** **ofiarowany.** [Tu linia, a pod nią:] **Vilnae** **Typis** **Academiae** **Societatis** **Jesv.** (1634). **fol.,** **k.** **tyt.** **i** **k.** **10** **nlb.**

Na odwr. k. tyt. **miedzioryt:** przedstawia zamek ze stojącym na murze rycerzem, a rycerz ten trzyma w ręku ogromną chorągiew z herbami. Dookoła na mar-

ginessach 12 bram, w każdej umieszczony wojownik, dygnitarz świecki lub biskup. W pierwszej bramie Horatius Cocles (!). Cały rysunek dość niedołężny.

Dedyk. do Adama Kasanowskiego, stolnika kor. W dedykacji tej sławi różnych Kasanowskich i porównywa Horacjusza Kasanowskiego do Coclesa. Tu także wywodzi Warszawskich od Warszawy, a tę nazwę znów od Warssa i Ewy (zapewne on sam jest twórcą tej etymologii).

Utwór składa się z 12 poematów, opiewających czyny bohaterów różnych Kasanowskich; ostatni z nich Adam stolnik koronny. Władę podnosi jego bliski stosunek do króla Wład. i podaje bliższe szczegóły. Kończą dwa krótkie prognozyki oblibieńcom.

Kraszewski Wilno IV.

Czartor. — Krasia. — Ossol.

WYSOCKI Antoni k. Mowa IW. Imci X. Antoniego Wysockiego Kantora Kuiawskiego Kanonika Gnieźnieńskiego, Vice-Prezydenta Trybunału Koronnego miana na Reassumpeyi Trybunału w Lublinie Dnia 25 kwietnia Roku 1754. fol.

WYSOCKI Fererius. Actum Oracoviae coram Actis terr. d. 16 m. Augusti 1796. Linea familiae Odrowosiorum e stirpe olim illustrissimi Radoslai Comitis in Końskie procedentium. Ex annalibus Regni Poloniae et documentis authenticis per me concinnata et conscripta. fol., k. 2.

Tablica genealogiczna Odrowoźów, Borowskich, Lipskich, Chojeckich, Kuraszskich, Zabęckich. — Na końcu: Rescriptum ad acta 23 Jan. 1797.

Czartor. — Jagiell.

Wysocki Franciszek ob. Donadzki A. (1721) — Rupellanus Paul. (1744).

Wysocki Franc. Kazimierz ob. Waykowski Jan (Chleb 1733).

(**Wysocki Gabriel**). Musae Parentantes, Super improviso sed a Iehova praevisto, tristis interitus momento, Viri Reverendae vitae pietatis, orthodoxae fidei puritatis, veraeque in munere divinitus sibi concredito assiduitatis, Gabriels Wisotzki, Silesii, Exulis tertio, sancto pro Nomine Iesu, nec non augustae Religionis zelo, extimum vitae ad habitum in fide, patientia et spe perseverantis: Qui 8. Iduum Sextilis, Aerae Christiane cIoIocXXXIV. horam

circiter quartam pomeridianam, dum ad pagum Principatus Teschinensis, Silesiorum nuncupatum, exundantem lembunculo Vistulam tranare conatur, cum imperito remigii Remige, Sponso, aquis insperato haustus; non multo post in Polyandro Teuto-Vistulano, Baronatus Plesnensis (ubi et vitae ejus Socia, Eva Kretiana, circa decursum Bacchanalium, Anni ejusdem honorifice sepulta quiescit) humata est. Breslae, Excudebat Georgius Bauman, (1634). w 4ce, kart 12.

Wiersze łacińskie Abrahama Kreta, Tymoteusza Watijasskiego, Samuela i Marcina Wysockich i innych. Jeden wiersz niemiecki. Wrocław. miej.

(**Wysocki Hieronim**). Numina orbi Polono propitia, D. Hieronymo Wysocki Custode Gnesn. Tribunalis Reg. praesidente ad ingressum Iudiciarii Senatūs panegyrico cultu adorata a Scholis Piiis Petricoviensibus. Częstochoviae, 1716. fol., k. 13.

Bawor. — Krasia. — Uniw. Wileń.

— ob. Bogucki J. (Wzrost sprawiedl. 1732) — Nieszczewski Antoni (1745) — Starzyński Jan (Dusza ojczyzny 1725) — Trinum et unum Deo simile (1726) — Wieruszewski Kazimierz (Nawa Franciszka 1722).

Wysocki Jan (I) (1522 † 6 lutego 1559) ob. Latinius Latinus (1552—63, 1659).

Pamięt. Rel. Mor. XXXIV str. 20, 130. — Starowolski Monum. 711. — Łętowski Katalog IV 255. — Encykl. Orgelbr. XXVIII 81. — Encykl. kośc. XXXII 408.

Wysocki Jan (II) ob. Witkowski Stan. (Złota wolność 1609).

WYSOCKI Jan Mikołaj. Elogivm Fvnebre Illvstrissimi Domini Christophori Chodkiewicz Palatini Vlnensis Comitis in Szłów (sic), Mysz & Bychow Bobroycensis, Krewensia, Rakan-ciscensis, Lauariscensis, &c. &c. Gv-bernatoris. Immortali Virtutum memoriae sacrum. Atque Illvstrissimo Domino D. Ioanni Casimiro Chodkiewicz Castellano Vlnensi. & Illvstrissimo ac Reverendissimo Domino D. Alexandro Christophoro Chodkiewicz Dei & Apostolicae Sedis Gratia Episcopo Ven-

densi &c. Moestissimis Filiis Dedicatum Per Ioannem Nicolavm Wysocki. Vlnae, Typis Academiae Societatis Iesv. Anno Domini M.DC.LII. (1652). fol., k. tyt. i k. 8 nlb.

Na odw. tytułu herby Chodkiewiczów (Gryf) oraz rodzin spokrewnionych i 6 wierszy in stemma. Dedykacja Janowi Kazim. i Aleks. Kra. Chodkiewiczom. Po czym panegiryk prozą z pochwałami dla Krzysztofa i Karola nie bez pewnych szczegółów historycznych. Uniw. Wileń.

Wysocki Kazimierz ob. Decisio (1739).

Wysocki Krzysztof z Budzislawia ob. Tułowski Mikołaj (Meteora 1618).

WYSOCKI Maciej ks. Eheu Manes seu Vox clamantis in deserto aures et cor, Illustrissimi et Magnifici Dni Christophori de Tęczyu Ossoliński Palatini Sandomiriensis, Marsalci Tribunalis Regni; Perillustris et adm. Rndi Dni Simonis Kohucki praepositi Gnesn. custodis Plocen, Canon. Cracov, S. R. M. Secr. in Trib. praesidentis, nec non omnium Illmorum Perillustrium Admodum Rndorum DD. utriusque status Tribunalis Regni deputatorum suaviterattin-gens a R. P. Mathia Wysocki parochio Łęcenski et Lamuchow. humillime offertur. Lublini. w 4ce, k. 22 nlb.

Wysocki Melchior ob. Sierakowski Ł. (Epic. 1593).

WYSOCKI Mikołaj, syn Andrzeja (ur. 21 sierpnia 1599). Akt Valugi Chrztv S° y S. Wieczerezy Panskiej. Także Akt Dawania Słvbv Małżon-skiego. Dla prętszego y częstszezo Vzy-wania Z Agendy Zborow Ewangelickich Koronnych y Wielkiego Xcięstvva Litevskiego Wyięty. 1. Cor. 14. V. 19. 40. We Zborze wole pięć słow zrozumitelnie przemowić, abym y drugich nauczył, niżeli dzieięć Tyięcy słow ięzykiem obcym, Wazytko się niechay dzieie przystoynie y porządnie. [Tu trzy gwiazdki]. Drukowano w Lubeczcu. Anno. 1644. [Tytuł w ramce z linii]. w 4ce, k. tyt., str. 74.

Obacz: Agenda albo forma porządku (1637)... w tomie XII 73.

Na odw. k. tyt. wydrukowano: „Ja X. Mikołaj Wysocki Insuperatendant Distryktu Podlaskiego, na dozwoleńiem społtárszych, te trzy Akty Sacrorum Rituum,

przeprzane w druk podalem, Dnia 1 Octob. Roku. 1644“.

Obejmuje akty usługi Chrstu świętego (str. 2—18), usługowania Wicoczerną Pańską (str. 19—48), dawania słuabu (str. 49—74).

Każdy akt należy rozpocząć śpiewaniem pieśni („Święty duchu zawitaj knam...“ itp.; nuty są podane). Potem idą odpowiednie teksty Pisma św. i ich egzegena (objaśnienie). Dalej Wyznanie wiary, napominania, modlitwy a kołesy samknienie z psalmu. — Dla odmawiania „Wyznania wiary“ są podane nuty na str. 26. — Na str. 44 modlitwa za ojcyną (zachowaj ją od miecza nieprajacielskiego, od głoda ciężkiego, od powietrza morowego). — Na str. 53 nauka dla małżonka, „abyś się przeciwko niej srogim a okrutnym nie stawil, ale żebyś czasem przebaczał jej niedostatki, fol-gując jej jako naczyniu młdemu...“. Na str. 64 obszerny tekst przysięgi małżeńskiej. Kołcay modlitwa młodych małżonków. Jocher 7126 i noty. — Łukaszewicz Wyzn. helw. II 231. — Schnaase Zur pol. Lit. 1862 nr 37—41.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Krasia. — Ossol.

— ob. Mantissa (1617).

Banickie H. druk. Kr. P. 1847. — Kwiatkowski Panow. Wład. IV str. 310. — Łukaszewicz Kołc. br. ces. w WPokro str. 215. — Węgierski Hist. eccles. słon. (1652) str. 442. — Encykl. Orgelbr. XXVIII 82. — Maciejowski Piśmienn. III 155.

WYSOCKI (Wisotzki) Samuel, Ślęzak. Elegidion Mnemoneustico-Protrepticon, ad Cultorem recens nati Iesuli; Amatorem Eusebies; Sectatorem Eirenes; uno singula verbo Hominem Christodoxum; piaae Praxeos gratia, ουν δεφ και πομφ, ab hinc triennio, Super Esodio 1645. et Eisodio 1646. Annorum, tricies iteratis Eteostichis, simpliciter concinnatum. Iam ocre annexis ad calcem αναγράφμασι, Perillustri, Generoso ac Magnificentissimo Heroi, Domino, ac Magnificentissimo Promnitz; Libero Baroni in Plesna; Sorae, Tribel: et Naumburgi; Haereditario Falcobergae et Cantersdorffii; Domino in Gross Sirelitz, Leschnitz, etc. Domino suo gratiosissimo: literarii et chartacei Apophoreti loco, Calendis Januarii. Styli novi, ineuntis (utinam auspiciati et pacati) Anni 1649: a bissexto primi; cum intimo perennantis prosperitatis et sa-

luberrimae Longaevitatis suspirio ac voto, ab Authore, Samuele Wisotzki, Siles: p. t. Notar: Bilicensi humiliter nuncupatum. VIRTUS HEV VANOS CERNI NUNC VNO FLABELLO annos OVNCIARAPIT MILLES: IVATE IHOVA SILES (1649). Breslae, Literis chalcographicis describente Baumanno. w 4ce, 4 kartki.

Zawiera wiersze łac. Wrocław. miej.

— Samuelis Wisotzki, Silesi, Lemmatis symbolici, Omnium Rerum Vicissitudo: Ex Ennucho P. Terenti Afri, Comici Carthaginensis. Actus 2. Scena 2. tralatitii; Tersis Amicorum ac Fautorum Epigrammasi, variisque Carminum Schematibus varie efformati, Oeterno Primus. Anno Theantropou, VIOLISSITVDINLVS sVBItanels oMnla VNI-VERSE sVbsVnt (= 1649) Mense Octobri. Breslae, Silesiorum, Literis Georgi Baumanni typotheticis exscriptus. w 8ca k. 8 nlb.

Dedyk.: Domino Alexandro a Biala Bielaki Haereditario in Zabrze, Olegow, Ruda. Zabowie etc.

W dedykacji przywiedziono lekucję polską: „Odmianom nagłym podległo wszystko”. Wiersze łacińskie s podp.: Johan. Sorpilli, David. Froelichii, Joh. Hradecii, Tob. Stephani etc. Pod ostatnim wierszem podpisany jest: Petrus Branetski, Polonus, Verbi Divini apud Gdancenses Minister. Wrocław. miej.

(Wysocki Samuel). Syncharmata In Sacrum Nuptiale, Praestantissimi, Virtute ac Doctrinae eruditae copia Ornatis. Viri Iuvenis D. Samuelis Wisotzki, Notarii Reipubl. Plesnensis dexterrimi, Sponsi; Nec non Lectissimae animi ac corporis Dotibus Commodissimae Virginis Sophiae Gottwertiae, Prudentis, Circumspecti, ac rerum usu Eximii Viri, D. Martini Gottwerth, Civis Ac Senatoris Plessaei primarii, primogenitae Filiae, Sponsae, Die 5. Ianuar. Anni, a misso Mundi Servatore, 1642. Plessae Silesiorum, celebrandum, Ab Amicis e locis diversis missa. Cracoviae Polonorum literis Piątkowianis typotheticis. (1642). w 4ce, ark. O₂.

Wiersze łacińskie różnych autorów, jak: Abrahama Kreta, Tymot. Watyjańskiego, Salom. Mikossa z Torunia, Adama Łani alias Lipowskiego, Mac. Royko, Wal. Rosenowskiego, Esaj. Łaickiego, Macieja

Kreta, Krzysztofa Kreta, Marcina Wysockiego i innych. W języku polskim: „Gadka do gości swadzielnych”. Albrechta Turcovińskiego i wiersz narzeczonego Samuela Wysockiego. Wrocław. miej.

— Symfonesis trium Gratiarum per Alternationem discursive-votiva, votive-discursiva, Celebritati atque Felicitati Nuptiarum; quas Reverendus, Clarissimus, copiosae Eruditionis, variae Experientiae, ac omni Virtutum Laude Gravissimus Vir, Dn. Johannes Gerstmaer, Sacrarum Literarum Consultus, p. t. Antistes Ecclesiae Leobschucensis primarius; simul ac Legioni Görtzkianae, Svecicae, a Castrensibus Concionibus; Sponsus: Cum Lectissima Laetolaque Virgine, Justina-Marianna. Viri Reverendi, Devoti ac Doctissimi, Dn. Martini Froelichii, Lutheranae orthodoxiae in vicino Poloniae Regno addictorum Mercatorum Psychomeletoris ac Concionatoria legitime vocati; Filia unica, Sponsa a. d. 22 Decemb. An: tes ensarkoseos tou logou. 1646. Leobschuci, Silesiorum, adornabat: ab Amicis Samuelis Wisotzki, p. t. Reipubl. Plessaeae Notarii, Ut Fons et Origo Coniugii, Deus Opt. Max. Honoratiss. Coniugibus omnia salutaria adferat, apo atheias gnomes, ab intima mente proemiantis, Benevolentia ac Officio concinnata, Consecrata. Trenchinij, Hungaro: Literis chalcographicis Vocalianis. w 4ce, k. 4 nlb. Mus. Nar. w Budap.

WYSOCKI Samuel od św. Floriana, pijar (ur. 1706 † 1771). Adwent z Po- stem Kázaniami o Sądzie Bożym, o Męce Pańskiej, o pokucie, o umartwieniu pięciu ciała zmysłów, y inszych Prawdach Wiary Chrześcianskiej, ku większej Chwale Boskiej, y pożytkowi dusz ludzkich po różnych Katedrach z Regestrem Kaznodziejskim na wszystkie Roku Niedziele, Zapowiedziany. Głośnemu ná wszystkie czasy Jmieniowi JJ. WW. Ich Móiów Pánów, Karola Márgrábi ná Mirowie Wielopolskich Gonzagi Myszkowskiego, Koniuszego Koronnego, Generála Mało-Polskiego, Krakowskiego, Lipinskiego Starosty. Jana Czesnika Kor: Starosty Láncko-

renskiego, Hieronima Starosty Zarnowickiego, Generála Woysk J. K. Mói y Rzeczypospolitey, Wielopolskich, Ná Zyweu, y Pieskowej Skale S. P. R. Hrabiów. Kawalerów Orla Białego, Ná dowód, y powinney Oświadczenie wdzięczności Poswięcony. Przez X. Samuela od S. Floryana Scholarum Piarum, Prowincyi Polskiej Assystanta Roku Panskiego 1749. [Tu linia, a pod nią:] w Warszawie w Drukarni J. K. Mói y Rzeczy Pospolitey Collegium XX. Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 5 nlb., str. 775 liczb. i 9 nlb. (regestr).

Strona 775 mylnie oznaczona 706.

Na odwr. k. tyt. herb Wielopolskich Stary koń, po czym idzie 30 i kilka wierszyków (zajmujących 24 strony), napisanych przez Kawalerów w szkolach warsz. S. P. zostających. (Są tu Wodaiocy, Szymanowscy, Lasoccy, Tarlowie, Narzymscy, Poniąscy, Świdzińscy, Czapscy). Wszystko to zapewne utwór autora kasan.

Dedykacja Wielopolakim zajmuje 7 stron, po czym censura (Dym. Koli) i impr. W dedykacji wychwala ojca, obu braci Jana i sławi ich wymowę i miłość ojczyzny. Kasania Wysockiego miało być częściowo w Warszawie w r. 1735, częściowo w katedrze krak. od r. 1741. Rozpoczynają: Kasania adwentowe (str. 1—217), a na ich końcu idą: Materie kasan (do str. 227). Jest to zestawienie treści powyższych kasan.

Od str. 227—353 idą: Kasania postne..., które również kończą się, takimi samymi Materiami kasan (str. 353—82).

Od str. 383—423 idą: Kasania o pięciu zmysłach ciała ludzkiego (na poniedziałki W. Postu). Zaś od str. 423—748 na wtorki, środy, czwartki, piątki i soboty wielkopostne. Po czym (str. 748—81) podaje Materie tych kasan na powszednie dni postu.

Kończy: Regestr kasnodziejski (str. 761—75), zawierający dyspozycję kasan na wszystkie w całym roku niedziele (z wyjątkiem adwentowych i postnych), to znaczy dyspozycję takich kasan, które w tym zbiorze nie są zawarte. Od str. 775 idzie Regestr rzeczy i propozycji w tej księdze znajdujących się.

Język kasan jest czysty (z wyjątkiem łacińskich cytów z Pisma św.); treść moralizująca. Kasania kończą się nazwyczaj „reflexją s melancholij” na temat ludzkich grzechów. Opowiada obszerne o sądzie ostat. (str. 110—70) i o piekło. Wskazuje do pobożności i do praktyk katolickich. Na str. 383 jest kasanie przeciw obstarstwu; na str. 397 przeciw piąmom

i balsamom. Na ogół wypełnione są kasania ogólnikami, a mowca unika omawiania konkretnego grzechów jak i spraw publicznych. Faktów i przykładów z historii czy teraźniejszości polskiej nie zwykł cytować. Dość często cytuje Stapletona i Lochnera.

Bentkowski II 571. — Jocher 4652 a. Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż... Warszawa 1752. folio, stron 845 i rej. k. 2. Czartor. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

— Toż... Drugi raz przedrukowany Roku Panskiego 1760. w Warszawie w druk. I. K. Mói y Rzeczypospolitey Collegium Scholarum Piarum. folio, str. 845 i k. 2 rej.

Jocher 4652 b. Drohob. — Daików — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Alcides infractus Religionis Succollator Cruce pro Clava in omni aetate Triumphans S. Joannes ac Cruce In Reformatione Adm. RR. PP. Carmelitarum Discalceatorum Ordinis B. V. Mariae de Monte Carmelo Cogregationis S. Eliae Primus ac Fidelissimus Coadjutor Sacris suo Nomini Idibus In Basilica Conventus Varsaviensis Oratorio Suggestu Demonstratus Honori Sacratissimae ejusdem Conventus Communitatis Communi omnibus et Singulari homagio Authoratus. Per P. Samuelem a S. Floriano (Wysocki) Scholarum Piarum. Anno Quo Sanctior. Atlas collapsum casu Protoparentia, orbem restauravit. 1732. Varsaviae Typis S. R. M. et Reipubl. Scholar. Piarum. fol., k. 13 nlb. (sygn. E₂).

Dedyk. oo. Karmelitanom. Jagiell. — Krasin. — Raczyń.

— Anima Regnorum inter mortes Eruditio post finitas vacationum Férias Rhetorici in renovatione Studii Argumento regiae ab exedris Eloquentiae Sarmatici in Corde Imperii producta admodum Reverendo Patri Nostro D. Cypriano a S. Laurentio ex Provinciali, Consultori Provinciae Regii Varsaviensis Scholarum Piarum Collegii Reptori sub tempus Installationis suae cum voto longaevae in annos vitae devoto Filialis affectus cultu consecrata per Patrem

Samuelem a S. Floriano Rhetorices Professore Anno quo vita pro salute omnium in cruce animum egit 1737. Varsaviae, typis Collegii Scholarum Piarum, 1737. fol., k. 4 i ark. nlb. F.
Obejmaje: Oratio. Jagiell.

— Honor Fortunae y Cnocie zaslubiony przy Akcie Weselnym JW. JMci Panny Urszuli Potocki Starościanki Trębowelskiej y JW. JMci Pana Hieronima na Pieszkowej Skale Wielopolskiego Starosty Zarnowieckiego Przez Apollina Collegium Warszawskiego Scholarum Piarum ogłoszony Roku Pańskiego 1741. w Warszawie w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey w Collegium XX. Schol. Piarum 1741. fol., k. 13.

Bielski Vita str. 80. Krasin. — Ossol.

— Honor virtutis comes fortunae sponsus in auspiciatissima nuptiarum solennitate Illustrissimi et Excellentissimi Domini D. Georgii de Magna Kończyce S. R. I. Comitibus Vandalini Mniszech Supremi Succamerarij M. D. L. nec non Illustrissimae ac Excellentissimae D. Bilhildae de Szembekii Cancellaridis Regni neosponsorum inter publicos Orbis Poloni plausus obligatissimo voto et nomine Regij Varsaviensis Scholarum Piarum Collegij salutatus Anno, quo Augustus Lechiae confert Sponsalia pacis. 1738. Varsaviae typis S. R. M. et Reipublicae Scholarum Piarum, fol.

Na odwr. str. tyt. herb nowo zaslubionych, a pod nim 8 wierszy łac. — Przepisało prozą nowośćcom Kolegium Warszawskie. Jagiell.

— Chwała Chwalebego w Świętych swoich Boga, y Świętych w Bogu uwielbionych, Kazaniami ná wszystkie w Roku całym dni Święte, y niektóre Akty publiczne po różnych Katedrach Chrześcijańskiej dla násladowania Pobożności Ogłoszona. J. W. JMci Panu P. Jerzemu Augustowi S. P. R. Hrabi z Wielkich Kończyc, y Ossownicy Wandalinowi Mniszechowi Marszałkowi Nádwornemu Koronnemu, Sanockiemu, Lubaczowskiemu, Grudziądzkiemu &c. Staroście: S. Jędrzeja, y białego Orła

Kawalerowi Ná dowód uprzejmoy Imieniowi Temu życzliwości przyszłych dla pamięci wieków Zapisana. Przez X. Samuela od S. Floryana Scholarum Piarum Prowincyi Polskiej Konsultora Roku Pańskiego 1747. Tom Pierwszy. [Tu ozdoba linia, a pod nią:] W Warszawie w Drukarni J. K. M. y Rzpłtey XX. Scholarum Piarum. fol., k. 5 nlb., str. 562 i k. 1 (Errata typi), wreszcie k. 6 nlb. (Rejestr Rzeczy znaczniejszych).

Na odwr. k. tyt. herb Mniszechów, po czym 34 wierszyki napisane na jego cześć przez uczniów szkół pijarskich: Nepom. Ponińskiego, Jana Sapiehy, Ign. Świdzińskiego, Jana Czapskiego... itd. — Po czym dedykacja do marszałka koronnego podp. przez ks. Samuela na 7 stronach. Wreszcie censura i imprimatur Ant. Grzegorzewskiego.

Rozpoczęta kazanie na N. Rok 1742 (miane w katedrze krak.), po czym idą dalsze kazania na święta i niedziele. Ostatnie: przed wyjazdem do Wschowy na senatus consilium kard. Jana Lipskiego, wojew. Potockiego, mars. Mniszcha i innych senatorów (w r. 1742). — Przy każdym kazaniu bywa zaznaczona data i miejsce kazania.

Kończący dzieło: Rejestr rzeczy znaczniejszych jest sygnowany a—c, i ułożony alfabetycznie. Spis kazania nie zawiera, wyliczono tylko „kazania extraordinaryne” to znaczy takie, które były wypowiedziane z pewnych szczególnych okazji (ślubienie ślubów sak., poświęcenie kościoła, wyjazd senatorów, z okazji powietrza itp.). Na końcu dodano z osobną sygnaturą i bez paginacji trzy kazania, widocznie później dodrukowane i dlatego nie objęte rejestrem, a mianowicie:

1) Kazanie Na Pogrzebie J. W. z Branickich Tarłowy Woiewodziny Sandomierskiej, miane w Opolu Roku 1746. Dnia 4. Sierpnia. fol., k. 12 nlb.

2) Kazanie Ná Pogrzebie J. W. JMCI X. Jozefa Łaszcza Biskupa Koadjutora Kijowskiego Miane we Lwowie w Kościele XX. Jezuitow Roku 1748. die 27. Junij. fol., k. 9 nlb.

3) Kazanie Ná Pogrzebie Serca s. p. J. W. JMci Pana Jana Tarła Wojewody Sandomirskiego, Ziem Podolskich, y Woysk Koronnych Generała, Kamienieckiego, Sokalskiego, Medyckiego, Jaśielskiego Starosty, Kawalera Orła

Białego, w Kościele Warszawskim XX. Scholárum Piarum 14. Maja. Roku Pańskiego 1750. fol., k. 9 nlb.

Żadne z nich nie posiada osobnego tytułu i widocznie miały być oprawione razem z poprzednim zbiorem.

W egzempl. Czartor. oprawiono je przed „Rejestrzem rzeczy znaczn.”, ale ten był zapewne wcześniej ułożony i drukowany niż te 3 dodatkowe kazania.

W Bibl. Uniw. Warsz. jest egzemplarz tego dzieła z datą 1752 i z dedykacją: Annie s. Nieborskich Łuszczewskiej. Przedrukowano więc k. tyt. i dedykację. Jocher 4514, 4603.

Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Święta Roku Całego Ná Większą cześć chwałę Pana Boga, y Świętych w Bogu Chwalebnych Kazaniami w Krakowskiej ná Zamku Katedrze, y po różnych w Polsce Ambonach Zapowiedziane, Jmieniowi Jasnie Wielmożnego JMCI Pana Antoniego de Tenczyn Ossolinskiego, Kasztelana Sandomirskiego, Generała Woysk J. K. M. y Rzeczyp: Orła Białego Kawalera, Dedykowane, z Przydatkiem Kazania ná Publicznych Aktach, y o Męce Pańskiej Przez X. Samuela Od S. Floryana Wysockiego Scholarum Piarum Collegium Warszawskiego Rektora. Roku Pańskiego 1753. Tom II. [Tu ozdoba linia, a pod nią:] W Warszawie w Drukarni J. K. M. y Rzepłtey w Collegium XX. Schol. Piarum. (1753). fol., k. tyt. i k. 3 nlb., str. 572 lb. i str. 7 nlb.

Tworzy tom II dzieła pt. Chwała chwalebego Boga (ob. wyżej).

Na odwr. herb Ossolińskich i wiersze. Dedykacja do kasztelana sandomirskiego (na 5 str.), po czym censury i aprob. s. r. 1752.

Kazania te miałeń bądś w katedrze krak. (1742), bądś w kośc. bernardynek krak., u wizytek i kanoniczek w Warszawie (1749), bądś u pijarów w Warszawie (1739—51), u misjonarzy tamże, podczas Trybunału skarbu. w Radomiu (str. 137), u karmelitów krak., także w Kraśmienicy, w Woli na polu elektorjalnym. Dużo s tych kazania miał przed Marią Józefą królową polską (1750), np. na str. 291. Był więc kasnodzieją wziętym i widocznie bardzo się podobał, o czym świadczą także przedruki jego zbiorów kazania.

Na str. 96 kazanie na uroczystość św. Wojciecha w Krakowie na Zamku (1746). Na str. 115 na św. Stanisława. Na str. 226 o cudach sprawionych przez obraz w ko-

ściele augustianów w Warszawie. Na str. 299 podczas aktu beatyf. św. Jana Kalasantego. Na str. 555 podczas koronacji M. B. w kościele dominik. lwow. Na str. 487 kazanie na obłóczynach Kl. Narymskiej. Kończą sześć kazania o pochwałach Chrystusa.

Jocher 4526 a.

Bawor. — Jagiell. — Ossol.

— Toż... w Warszawie, u Grobla 1769 (2 tomy?) fol.

Tak podaje za Chłędowskim Jocher 4526 b. Dalków(?)

— Kazania tak w dzień S. uroczystości B. Józefa Kalasancjusza fundatora y pierwszego generała zakonu Scholarum Piarum, jako też podczas aktu beatyfikacji Jego miane. Wielmożnemu JMci Panu Józefowi in Brzeziny, Brochów & Żuków Lasockiemu, Staroście Gostyńskiemu, przy solennym patrona S. rekursie. Z oświadczeniem sprzyjających chęci Imieniowi temu na wiązanie oddane przez X. Samuela od S. Floryana Scholarum Piarum Collegium Warszawskiego rektora Roku 1753. W Warszawie w drukarni J. K. Mci y Rzpłtey XX. Scholarum Piarum. fol., k. 4 nlb. i sygn. H₁. Jagiell.

— Kazania pod czas I. O. Trybunału Skarbowego, w Kościele Farnym Radomskim miane. Honorowi Wielmożnemu Iegomości Pana P. Waleryana a Kicińskiego Naywyższego Skarbu K. I. K. M. y Rzeczypospolitey Pisarza; Na oświadczenie powinney Imieniowi Temu obligacyi dedykowane. Przez X. Samuela od S. Floryana, Ordynaryusza Katedralnego Krakowskiego y Kommissarskiego Kaznodzieję. Roku Słowa Wcielonego 1742. w Warszawie w Drukarni I. K. M. y Rzeczypospolitey XX. Scholarum Piarum. w 4ce, k. 7 oraz str. 175.

Na odwr. str. tyt. herb Kicińskich i Niemierzyów.

W katal. pijarskim Bielskiego nr 188 stoi: Kazania podwojne. Jagiell.

— Kazania pod czas Trybunału Skarbu Koronnego w Kościele Farnym Radomskim miane. Andrzejowi Załuskiemu Bisk. Krak. Prezydentowi Trybunału przez X. Samuela od S. Floriana Schol. Piar. Coll. Warszaw. Rektora,

Trybunał. naowczas Kaznodzieie przypisane. w Warszawie w Druk. Schol. Piar. 1752. w 4ce, k. 7 i str. 175 (?).
Dzięków — Ossol.

— Kazania Pod czas J. O. Trybunału Skarbu Koronnego w Kościele Farnym Radomskim Miane J. O. Xiążęciu JMci Antoniemu Na Wisnietu y Jarosławiu Hrabi Lubomirskiemu Miecznikowi W. Koronnemu Staroscie Kazmierskiemu, Barskiemu & General Leytnantowi Woysk J. K. Méi y Rzplitey Orderu S. Iędrzeia Kawalerowi Obarowane. Przez S. Samuela Wysockiego od S. Floryana Scholarum Piarum Assystenta Generalnego. Roku 1754. [Tu linia, a pod nią:] w Warszawie w Drukarni J. K. Méi y Rzeczypospolitey Collegiū Schol. P. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 401, k. 4 nlb.

Na odwr. k. tyt. herby (Lubomirskich i Otawskich) oraz wierszyk. Dedykacja Ant. Lubomirskiemu, dat. 6 Aug. 1764. Dalej cenzury z tego roku.

Kazanie I miane było za prezydencji And. Żaluskiego w r. 1751. Składa się ono z kilku kazań (razem 9) — ostatnie kończy się na str. 180. Miane było na potęgnanie J. O. Trybunału.

Kazania drugie (od str. 180—308) miane były na Tryb. skarbowym za prezydencji bisk. Sebast. Dębowskiego a za łaski Mik. Podolskiego w r. 1742. Jest to również cykl z 7 kazań, z których ostatnie przy potęgnaniu Trybunału.

Kazania trzecie (str. 309—401) za prezydentury bisk. Stan. Grabowskiego a za łaski Ant. Lubomirskiego w r. 1748. Jest to dziesięć kazań, z których tu tylko 5 jest wydrukowanych, bo resztę ogłosił w innym swym dziele (Conclones festiuales).

Na końcu Regestr rzeczy znacniejszych. Treść kazań składa się z ogólników; zachęca sędziów do sprawiedliwości; zabrania gniewu; naleca miłosierdzie; grozi słym patronom (str. 119); tłumaczy doniosłość przysięgi; krytykuje swłokę w sprawach itp. Ale szczegółów konkretnych nie podaje.
Czartor. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Kazanie Na Pogrzebie JW. JMCI X. Jozefa Łaszcza Biskupa Koadj. Kijowskiego (1748)... ob. w zbiorze „Chwała“ (j. w.).

— Kazanie W dzień w Niebowzięcia Maryi Roku 1752 Pod czas Solennego Beatyfikacyi Aktu B. Joanny

Franciszki Fremiot de Chantal Pierwszej Matki y Fundatorki Zakonnice od Nawiedzenia N. M. P. nazwanych, w Kościele Warszawskim Na Konkluzyi trzydniowego Nabożeństwa Miane. Wielmożnemu Jmci Panu Walentemu Łuszczewskiemu Podkomorzemu Ziemi Sochaczewskiej, Przy Solenney Imienin Uroczystości, Z uprzejmą zdrowia, życia długoletniego y pomyślnych szczęśliwości apprekacyą Na Wiązanie oddane. Przez X. Samuela od S. Floryana (Wysockiego) Scholarum Piarum Kollegium Warszawskiego Rektora Roku 1753. w Warszawie w Drukarni I. K. M. y Rzeczyposp. Kollegium XX. Schol. Piar. fol., k. 4 i sygn. D₂.

Na karcie tyt. herb Łuszczewskich.

Dedyk.: Walent. Łuszczewskiemu. — Na początku wiersze Michała i Franciszka Szymanowskich.

Akad. — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Kazanie na uroczystość Imienia Najswiętszej Maryi Panny przed Nawi. z Austryaków Maryą Józefą Królową Polską w kościele naszym warszawskim miane W. J. P. Walerianowi Kicińskiemu Staroscie Krzczowskiemu najwyższemu Skarbu Kor. J. Kr. M. y Rzecz. pisarzowi w dzień uroczysty Patrona św. z powinszowaniem lat 75. szczęśliwie przeżytych z uprzejmą dalszego wieku apprekacyą na wiązanie oddane przez X. Samuela od S. Florjana Schol. Piarum Koll. Warsz. rektora. w Warszawie, w Drukarni J. K. M. y Rzplitey XX. Schol. Piarum 1753. fol., k. 19 nlb.

Z genealogią Kicińskich. Uniw. Warsz.

— Kazanie W dzień Pierwszy Solennego Pogrzebu J. O. Xiążęcia Jmci Adama z Liptowa, y Orawy Komorowskiego Arcy-Biskupa Gnieznńskiego, Kor. Polskiej, y W. X. L. Prymasa, Y Pierwszego Xiążęcia, Tynieckiego, Jędrzejowskiego Opatą, Orła Białego Kawalera. W Kollegiacie Łowickiej Miane. Przez X. Samuela Wysockiego od S. Floryana Scholarum Piarum Ex-Assystenta Generalnego. Roku Pańskiego 1759. Dnia 28. Marca. [Tu winieta: kosz kwiatów]. w Warszawie w Drukarni J. K. Mei, y Rzeczypospo-

litey in Collegio Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 15 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Komorowskich i 3 ceterowiersze. Dedykacja familii Komorowskich. Mówi, że zmarły zakazał, aby w kazaniu pogrzebowym były wyrażane jego pochwały.

Dzięków — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Majestas reginae animorum eloquentiae stemmaticis illustrissimorum, illustrium M. Dominorum Rhetorum titulus et insignibus, nec non magnis eorundem Natalibus, ac nominum. serie augusta, in regio Vladislai IV Varsaviensi Scholarum Piarum Collegio mutui in mnemosynon affectus gratos inter discipulos, et professorem R. P. Samuelem a S. Floriano posita sub tempus scholasticorum Comitiorum anno Regis Regum 1739. die 16. Julii. Varsaviae typis S. R. Majestatis et Reipublicae in collegio Scholarum Piarum. fol., ark. 13.

Wymienia herby jedenastu rodnin i pokrótce stylem nakamiennym kreśli pochwały członków tychże: herb Straemię Brzostowskich, herb Gosdawa Godlewskich, herb rodniny Rostkowskich, dalej herb Rawics Ciecierskich, herb Lilla Łuszczewskich, herb Saeliga Sufczyńskich, herb Leliwa Mickiewiczów, herb Nieczuja Urbańskich, herb Ślepowron Kamińskich, herb Lubics Łubów, herb Lubicz Łopacińskich. — Na ostatnim arkuszu jest spis uczniów, który wówczas słuchali wyminy. — Wyliczonych jest 127 uczniów.

Jagiell. — Krasin. — Uniw. Warsz.

— Mowy Różne Listy y ich responsa w różnych materiach Służące Albo Supplement do Oratória Polskiego Wydane. Przez X. Samuela od S. Floryana Scholarum Piarum. [Tu linia ozdobna, a pod nią:] w Krakowie Roku Pańskiego 1752. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 608, k. 10 nlb., 2 tablice.

Jest to toż samo dzieło, co opisany poniżej: Tractatus do form. epist., tylko doprawiono nowy tytuł (po polsku) z datą 1752.
Czartor.

— Nauki Homilie, y Materye Kazan Na Wszystkie W Całym Roku Dni Święte Ku Większej Pana Boga Chwale, Y Czcii Świętych Jego. Dla pożytku Dusz ludzkich, Pasterzow ich, y Kaznodzieiow przysługi Napisanie. A Na Widok Publiczny Pod Zaszczy-

tem Wielkiego Jmienia J. O. Xiążęcia JMCI Kajetana Sołtyka Biskupa Krakowskiego, Xiążęcia Siewierskiego Orła Białego Kawalera Wydane. Przez X. Samuela Wysockiego od S. Floryana Scholarum Piarum. Ex Assystenta Generalnego. Roku 1762. Tom Pierwszy. [Tu linia z gwiazdek, a pod nią:] w Warszawie w Drukarni J. K. Méi y Rzplitey Kollegium XX. Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb., str. 1198 i str. 27 nlb. (regestr i errata).
W liczbowaniu myłka (bo 855 opuszczono).
Na odwr. k. tyt. pochwały herbu Sołtyków (bez drzeworytu herbu); na k. A₂ dedykacja Kajetanowi Sołtykowi (2 k.); po czym: Autor do czytelnika o końcu tej książki, wreszcie Ad pastores... i Do Chrześcian Pobudka. Kończą: Imprimatur (datowane 1758).

Toż... [jak w tomie I; dalej:] Pod Zaszczytem Godnego Jmienia J. W. JMci Xiędza Antoniego Z Ostrowa Ostrowskiego Biskupa Kujawskiego, Orła Białego Kawalera Wydane. Przez X. Samuela Wysockiego Scholarum Piarum Ex-Assystenta Generalnego. Roku 1765. Tom Drugi. [Tu linia, a pod nią:] w Warszawie w Drukarni J. K. Mei y Rzplitey, w Kollegium XX. Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 1114, str. 29 nlb. (rejestr).
W liczbowaniu myłka, opuszczono 508.

Na odwr. k. tyt. herb Ostrowskich. Dedykacja bisk. Ant. Ostrowskiemu, po czym: Autor do czytelnika o końcu tej książki (kart 2).

Toż... [jak w tomie I, dalej:] Pod Zaszczytem Godnego Jmienia J. W. JMci Xiędza Andrzeia, Stanisława Kostki Młodziejowskiego Biskupa Poznanskiego, Kanclerza W. Koronnego Kawalera Orderu Stanisława S. Wydane Przez X. Samuela Wysockiego Scholarum Piarum Ex Assystenta Generalnego Roku 1768. Tom Trzeci. [Tu linia, a pod nią:] W Warszawie W Drukarni J. K. Mei y Rzplitey w Kollegium XX. Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 1171, k. 12 nlb. (regestr).
W liczbowaniu myłka, opuszczono 953.

Na odwr. k. tyt. herb Młodziejowskich. Dedykacja Andrzejowi Młodziejowskiemu. W przedmowie „Autor o końcu tej książki“ (tj. o celu) zamieszczonej w t. I i II mówi,

że napisał to dzieło dla plebanów, aby mogli sawarte tu kazania głośno, powoli, wyraźnie z ambon ludziami czytać. Cytaty łacińskie mogą przekładać na polskie. Takie kazania do czytania ludowi pisali Karol Bor. i Bellarmin. Na każdy dzień święty daje nauki o życiu i cudoach świętego z konkluzjami wedle ustaw soboru tryd., a ponieważ te nauki są przydłuższe, można je dajelić do części i co roku ludowi inną część czytać. Obok nauk daje także krótkie homilie do czytania od ołtarza. Na koniec podaje przy każdym święcie materie do kazań (tj. dyspozycje kazań na różne tematy), aby było z czego wybierać.

Tom I rozpoczyna się od kazań na dzień N. Lata (z konkluzją, z refleksją, z nauką drugą, z homilią, z materiami i rozporządzeniami dalszych kazań na Nowy Rok). Razem zajmują więc kazania na N. Rok str. 1—165. Podobnie jest z innymi świętami, tym też tłumaczą się ogromne rozmiary dzieła liczącego razem blisko 3600 stron.

Po kazaniach na N. Rok idą kazania na dzień Trzech Królów, na święto św. Agnieszki, na św. Oczyszczenia, św. Macieja, na święto św. Kazimierza (str. 715), św. Józefa, Zwiastowania, na rocznicę poświęcenia Kościoła. — W tomie II idą kazania od dnia Zmartwychwstania do dnia św. Piotra i Pawła. (Na str. 204 św. Wojciech, na str. 450 św. Stanisław). — Tom III rozpoczyna kazanie na dzień Nawiedzenia N. M. P., kończy kazanie na święto św. Michała.

Czy wyszedł tom IV, który powinien był objąć kazania z ostatniego kwartału roku, nie wiem — ja się z nim nie spotkałem.

Kazania zachęcają do cnoty, modlitwy, pobożności, prawowierności, do których zwłaszcza „imię szlachetne powinno być pobudką“. Całymi zdaniem cytuje po łacinie Biblię i pisarzy kośc. dawnych i nowszych (Tom, a Kempis itp.). Zwłaszcza niektóre „materie kazań“ (tj. dyspozycje do kazań) są ułożone całe po łacinie, gdyż są przeznaczone dla duchownych, aby im ułatwić układanie kazań. Nie porusza nigdzie spraw współczesnych i graechów społecznych, ogranicza się do moralizowania na temat doskonałości indywidualnej. W t. I str. 1189 pochwały Stan. Lubom., który fundował kolegium pijarskie w Podolinie (Nagroził Stanisławie Bóg ci z swojej strony, Tyś dał Bogu tysiące, wnuk ma miliony).

Jocher 4633.

Czartor. — Drohob. — Raczyń. (tom II) — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Niebo herbownego Xiężyca niezgasłą honorów, imienia y zasług pełnią,

Jaśnie Oświeconą zkolligowanych domów konstellacją, z nieomylnym dalszych fortun Prognostykiem wypogodzone, na Nowiu doszłego szczęśliwie mariażu Wielmożney ImCi Panny Zofii Granowskiej Starościanki Gostyńskiej z Wielmożnym Imcią Panem Tomaszem z Lipia Lipskim Chorążym Buskim od obligowanego Wielmożnym Imionom Apollina Warszawskiego Scholarum Piarum Collegium publicznemu świata polskiego oku przy tryumfalnych Świetnego Hymeneusza ognia remonstrowane. Roku, którego mistyczny Xiężyce w pełni łask światu zawitał 1732. w Warszawie w drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey Scholarum Piarum. fol., 15 arkuszy.

Na odwr. str. tyt. herby nowożeńców i wiersz. Przepis proszą polską państwu młodym. Panegiryk wierszem polskim skreślony, wysławia ród Granowskich i Lipskich. Jagiell. — Krasin. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Nuntia pacis in aula Caesaris Maximini contra dissidentes sapientum sensus pro Deo, fide, ecclesia, relig. perorans, D. Catharina, Idib. suo nomini sacris expedita et P. Antonio a B. Cunigunde, Reg. Varsav. Schol. Piar. Coll. rectori, delegata. Varsaviae 1736. fol., k. 11. Uniw. Wileń.

— Oratio de laudibus Catharinae Virginis et Martyris. Varsaviae, Coll. Sch. Piarum, 1743. fol.

— Oratio panegyrica de Beato Patre Jos. Calasantio a Matre Dei C. C. R. R. Piarum Scholarum conditoris gloriosi solemniter habita. Varsaviae, typ. Sch. Piarum, 1753. fol.

— Orator E crucis suggestu amorem ad populum ab exemplo Perorans Christus Patiens In vim Compassionis mutuae Menstrua lucubratione per Elogia Declamatus. Et inter Festos Divi Tutelarum Applausus Admodum Reverendo Patri P. Valentino a B. Cunigunde [Kamieński] in Regio Varsaviensi Scholarum Patrum Collegio Sacrae Theologiae Professori in votivum ligamen Ab obligatissimo Sangvinis nexu Tanto Nomini I. M. D. Ioanne

Slotwiński Pincernida Inovladislaviensi Regiae Auditore Eloquentiae Authoratus. Suffragante Penna Professoris sui P. Samuelis a S. Floriano Anno Domini 1737. Varsaviae Typis S. R. M. et a Reipublicae Scholarum Piarum 1737. fol., str. 22 nlb.

Na odwr. str. herb Kolegium pijarskiego a pod nim 8 w. łac. na pochwałę. Przepisał autor proszą ks. Walentemu. Dalej wierszem łacińskim i polskim na uwielbienie tajemnic Męki Jezusa Chrystusa kreśli pochwały.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— Orator Polonus Primò aliquot Instructionibus de Comitibus, Legationibus, Militia, Politica; Deinde Occasionibus ibidem dicendi, modis, materijs, exemplis, & supplementis Informatus. Illustr. Juventuti Scholas Pias frequentanti in exemplar Propositus. Sub Magni Protectione Nominis Illustrissimi Excellentissimi Domini D. Joannis Augustini Comitis in Bekowo Czapski, Supremi Regni Thesaurarii, Bratianensis, Lancoriensis &c. Capitanei, Generalis Thesauri S. R. M. Administratoris, Equitis Ordinis Aquilae Albae. Per P. Samuelem a S. Floriano In Regio Vladislai IV Varsaviensi Scholarum Piarum Collegio Scholarum Praefectum; Anno Verbi Incarnati MDCCXL. (1740). [Tu linia, a pod nią:] Varsaviae Typis S. R. M. & Reipublicae in Collegio Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb., str. 884, k. 4 nlb. (indeks i Erores).

Na odwr. k. tyt. herb Czapskich (w bogatej armaturze); pod nim pisał łac. wiersze ucianowie pijarscy: Jan Potocki wojewódzie bels., Joachim Potocki wojewódzie bract., Karol Godlewski, Franc. Kobielski.

Dedyk. na 5 kartach (po łac.) do Czapskiego sawiera genealogię i biografję Czapskiego. — Po cym na 1 str. Ad lectorem (z zachętą do czytania) i 4 aprobaty, dat. Varsaviae 1740.

Dzieło to jest praktycznym podręcznikiem wymowy, sawierającym zarówno mowy wsorowe jak wskazówki mogące służyć do łatwiejszego układania mów. Dzieli się na cztery „instrukcje“; na końcu dodane jest „Supplementum oratori politico“ (rozszej encyklopedycznych informacji de omnibus rebus) — oraz „Przydatek“, sawierający 28 mów J. A. Czapskiego, wy-

powiedzianych przy najrozmaitszych okazjach w latach 1720—40. Zdaje się, że Czapski był nakładcą dzieła, na co wskazuje także dedykacja.

1) Pierwsza „Instructio“ jest najobszerniejsza, idzie bowiem od str. 1—527. Jest ona podręcznikiem dla mów na sejmikach i sejmach. Dzieli się zaś na 10 artykułów: 1) art. I de comitiolis electionis nuntiorum; 2) de comitiolis electionis deputatorum iudicium ad Tribunal Regni; 3) de com. relationum; 4) de com. electionis officialium terrestrium; 5) de com. boni ordinis; 6) de senatus consilio; 7) de comitiis generalibus (od str. 340—500); 8) de comitiis convocationis generalis; 9) de comitiis electionis regis; 10) de comitiis coronationis regiae.

Przechodzi więc te 10 rodzajów sejmików i sejmów, na jakich szlachcie mógł potrzebować swej wymowy i podaje wsory stosownych mów. Daje to bardzo plastyczny obraz retorycznej strony sejmików i sejmów, bo Wysocki stara się przewidzieć wszystkie sposoby i okazje przemawiania: zagajanie, dziękowanie za wybór i za urząd, odpowiedź ablegatowi króla, mowy przed i po wotowaniu, żeganie zebranych itp. Na każdą z tych okazji podaje bądź to mowy przez siebie ułożone, pełne ogólników i fraszów makaronicznych, bądź to mowy rzeczywicie wypowiedziane przez jakiegoś sławnego w tych latach mowcę (wtedy podaje nazwisko i datę; głównie z lat 1720—40, ale są i mowy wcześniejsze). Mowy są polskie, wyjątkowo tylko łacińskie.

Przed każdym „artykułem“ dodaje sawyrszaj wstęp objaśniający, co to sejmiki elekcyjne, deputackie, relacyjne, dobrego porządku itp. — Na str. 340—8 obszerny wywód poświęcony sejmowi; na str. 229—32 o senacie i o okazjach, jakie tam bywają co do wypowiedzania mów. Na str. 500 i 525 wywód o sejmach konwokacyjnych, elekcyjnych i koronacyjnych. W tych wywodach hist. prawnych korzysta z Kromera, Gwagnina, Hartknocha.

Wartość dzieła podnosi, że Wysocki nie ogranicza się do mów powitalnych, dziękczynnych, pożegnalnych itp., ale stara się też podać wsory dla mów rzeczowych dotyczących materii, jakie mogą być i bywały w tych latach rozstrząsane na sejmikach i sejmach. Podaje więc wsory dla mów sejmikowych za i przeciw sukceji wojsk (str. 21, 65), tak samo dla mów sejmowych na ten temat (str. 448). Zgodnie bowiem z ówczesnym swyczajem stara się usłużyć swym czytelnikom ras broniąc, a ras znowu swalczając pewną „proposycję“. (Tak samo postępuje Radzowski w „Kwestiach polit. obojętnych“ 1743). Są tu więc mowy za i przeciw

wolności religijnej (str. 75) — czy swoi czy cudzy mają składać wojsko? — czy kara winna być z pomiarowaniem czy surowa? — czy peregrynacje do cudzych krajów należy ułatwiać? — czy aequalitas tytułów ma być w Polsce zachowana? (str. 197) — czy należy tolerować sbytek? (str. 206) — o fundowaniu sakół, o zdobieniu królestwa pałacami, kościołami i strukturami (str. 221) — o potrzebie osadzenia miast (str. 225) — czy w polityce zagranicznej neutralitas jest wskazana? (str. 273) — czy duchowni i sakonnicy powinni trzymać dobra ziemskie? (str. 461) — o kontrybucjach kościelnych (str. 470) — czy in casu necessitatis może prawo i bez sejmku dysponować? (str. 493) — czy przyswoić Polakom z swojej krwi obierać króla? (za i przeciw, str. 505) — czy lepsza wolna elekcja czy sukcesja? (str. 515). — Na str. 521 wywód, jakie przymioty winien mieć król.

Podnieść należy, że na str. 497 jest odważny, rozumny atak na liberum veto: Rwanie sejmów jest szkodliwe; powołuje się tu na Stan. a S. Laur. (a więc Konarskiego) i nie zamieszcza mowy za żraniem wolności. Jest to więc cenny materiał historyczny do problemów zajmujących społeczeństwo w początkach rządów Augusta III. Również cennym materiałem mogą być mowy racyszywiście wypowiedziane a tu zamieszczone. Wymieniam niektóre przykładowo: mowy Teodora Lubomirskiego na radzie warsz. 1735 (str. 232) — J. Czapskiego str. 235 (1735), 257 (1732), 406 (z r. 1738, z ważnym programem skarbowym) — Jana Tarły (str. 242) — Antoniego Potockiego (str. 245, 263) — Stanisława Świdzińskiego (str. 246) — Michała Konarskiego (str. 250) — Józefa Mnieszka (str. 254) — Jak. Narzymkiego (str. 266) — prymasa Teodora Potockiego (str. 271, 334, 401 z r. 1738) — Marcina Ożarówskiego (str. 343) — biskupa And. Olesowskiego (str. 392) — Andrzeja Załuskiego (w sprawie Łyszczyńskiego, str. 425) — Scypiona (str. 424) — Fr. Radzowskiego — podkom. Kampenhausena (str. 543) — kan. Świnarskiego (str. 547) — Stanisł. Szczeni (str. 377). — Jest też zamieszczonych kilka aktów i formuł, np. uniwersał Augusta III z r. 1738; instrukcja Jana III na sejmiki z r. 1690 i 1685; liaty Teod. Potockiego, inestyg. Ponickiego, marsz. Mnieszka z r. 1735 (str. 51—5).

Mowy przepłata autor „Supplementami“, w których podaje na użytek mowy najrozmaitsze sentencje, utępy z poetów, cytaty erudycyjne, symbole itp., jakie mowa przy danej okazji może ku większemu zachwyceniu słuchaczy wpleść w swoją mowę (np. str. 456). Są to dowody awyrozdnienia smaku, przeciwno

czemu wystąpił w rok później z taką odwagą i talentem inny pijar — Konarski.

II) Od str. 523 idzie: Instructio secunda De legationibus. Artykuł I zawiera wywód mów dla legatów królewskich na sejmiki itp. (legationes intra regnum). Artykuł II: De legationibus ad exteros. Tu wywód hist. (na str. 552) o poselstwach zagr. i mowy łacińskie do papieża, do cesarza (And. Olszowskiego i Radziwiłła z r. 1680), do Ludwika XIV (Jana Wielopolskiego z r. 1685), do Kar. Gustawa (Przyjemskiego 1655), do Hen. Walezego itp. Na str. 570—75 traktat De officio legati, oparty na Warszewickim (ale ten nie zacytowany).

III) Od str. 576 idzie: Instructio tertia de orationibus militum concernentibus. Zaczyna wywód prawny o przepisach co do wojska i wypraw wojennych (po łacinie). Potem idą mowy Dariusza, Aleksandra W., Łokietka, Olbr. Łaskiego (z r. 1561), Kas. L. Sapięhy (1649), Stan. Lanckorońskiego, Henr. Plaven (z r. 1410); to wszystko po łacinie. Na str. 598 mowy w poselstwie od wojska na sejm (Sługockiego, Skrzetuskiego z r. 1733). — W Appendix dodany jest traktat: De duce, militia, bello... zapewne wypisany z któregoś z pisarzy w. XVI, bo oparty na Lipsiusie, Frontinusie, Vegetusie itp.

IV) Od str. 620: Instructio quarta de orationibus officiosis. Są to różne mowy: na reasumę sądu, podczas wjazdów, winszujące godności, imienia i świateł... oraz „impety do powinszowania“. (Są to frazezy i swroty, od których można zacząć mowy w różnych okazjach). Na str. 702 wzór mowy winszującej królowi syna; od str. 726 mowy weselne; na str. 754 mowa oddając pannę do klasztoru; od str. 765 różne mowy pogrzebowe. I w tym dziale podaje „erudycje“ „symbole“, cytaty itp.

Od str. 793—848 obszerny traktat po łacinie, zatytułowany Supplementum Oratorii Politico. Składa on się z 11 paragrafów pragnących elementarne, encyklopedyczne wiadomości o najrozmaitszych rzeczach, jakie znać mowcy potrzeba: De initiis rerum in Scriptura Sacra contentarum; o początkach i rozwoju chrześcijaństwa; o obrzędach kościelnych; o prawie publicznym i pojęciu politiae (wedle Arystotelesa); o dziejach i ustroju różnych państw (na str. 819—27 o Polsce, cytując Vol. Legum i indeks Ładowskiego); o wojnach i bitwach, o biskupstwach, zakonach, herezjach; o początkach nauk i sztuki wojak.; de initiis rerum miscellaneorum. Wartości ten chaotyczny zbiór różnych „ciekawości“ nie ma żadnej.

Od str. 849—84 idzie „Przydatek mow niektórych J. Anz. Czapskiego woj. chełm. teraz podskarbi. koronnego w różnych

czasach i miejscach mianych“. — Są tu mowy na Trybunale skarbowym, na generale malb. i grudz., na sejmiku deputachim, na sejm. przedsejmowych, na sejmach walnych (1722, 1736), w senacie, na pogrzebie Zamojskiego. Janik w Pamiętniku Liter. 1908 str. 459. Akad. — Bawor. — Bibl. w Suceh — Chrept. — Krasid. — Ossol. — Przesz. — Raczyń.

— Plenilunium Omnigenae Perfectionis sine decrecenti S. Joseph Sponsus B. V. M. Sacra suo Nomini Luce In publico Hospitum, Scholarumq; Congressu Regiae ab exedris Eloquentiae Humilis umbra Styli Demonstratum Nunc vero: In Annua Tutelariorum Revolutione Illustrissimo Domino D. Michaeli Nieborski Castellano Plocensi, Ad Plenissimam vitae, Honoris ac Fortunae augem Inter Festivis Gratulantium Applausus Ominosum ex voto Devinctissimi Tanto Nomini P. Samuelis à S. Floriano in Regio Varsaviense Scholarum Piarum Collegio Rhetorices Professoris Anno Pulchrae ut Luna Plenae gratia 1738. Varsaviae Typis S. R. M. et Reipubl. in Collegio Schol. Piar. fol., k. 6 nlb. (syg. E₂).

Dedyk. Michałowi Nieborskiemu. Na odwr. tyt. herb Nieborskich.

Jagiell. — Ossol.

— Kazanie Ną Pogrzebie Sercá ś. p. Jaśnie Wielmożnego JMci Pána Jana Hrabi ná Tęczynie, y Szekarzewicach Tarła Wojewody Sandomirskiego, Generála Ziem Podolskich, Kamienieckiego, Łatyczewskiego, Sokalskiego, Medyckiego, Jaśielskiego Starosty, Rotmistrza Pancerny Chorągwi, y Generála Lieutnanta Woysk J. K. Mói y Rzeczypospolitey, Orła Białego Kawalerá. W Kościele Warszawskim XX. Scholarum Piarum Miane, Przez X. Samuela od S. Floryana Scholarum Piarum Prowincyi Polskiej Assystenta Roku Pańskiego 1750. Dnia 14. Maja. [Tu linia z gwiazdek, a pod nią:] w Warszawie w Drukárni J. K. Mói y Rzeczypospolitey in Collegio Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 12 nlb.

Na odwr. k. tyt. herby Tarłów i Krasidskich. — Dedykacja do Zofii z Krasidskich Tarłowej.

Wyszło w dwóch odbiciach. Jedno ma osobny tytuł i dedyk.; drugie o k. 9, bez osobnego tytułu a z sygn. A—E. Zostało ono włączone do zbioru „Chwała“, o którym ob. wyżej.

W kazaniu pełno reminiscencji i odcyłaży do autorów klas. i do Pisma św. Można z niego jednak wydobyć pewne szczegóły do żywotu Tarły: o jego służbie wojskowej, o konfed. dzikowskiej, o stosunku do Aug. III, o jego 4-krotnym ośnieniu, o jego hojności, dla Pijarów.

Konopczyński Stan. Konarski (1926) str. 142. Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Praedicata Thomisticae Gloriam olim Ore Dei, Summorum Pontificum, Conciliorum SS. Patrum Academicum, Religiosorum Ordinum testimonii Proclata nunc verò Ipsa die Nomini ejusdem Divi Thomae Aquinatis Angelici Ecclesiae Doctoris Sacra in Basilica S. Hyacinthi Ordinis Praedicatorum, Generalis Conventus Varsaviensis Publice solenni ab exedris plausu Declamata ac Inter communes Gratulantium applausus Nomini Illustrissimi, Excellentissimi, Domini, D Joannis Sybilski, Sacri Rom: Imper: Liberi Baronis de Wolfsberg, Generalis Majoris Exercitus Equestris S. R. Majestatis Poloniae, Electoris Saxoniae, etc. nec non Cohortis Equitum Colonello Votivo pro Ligamine Destinata. Per R. P. Samuellem à S. Floriano Scholarum Piarum In Regio Vladislai IV Varsaviensi Collegio Scholarum Praefectum, et Professorem Rhetorices. Anno Verbi Incarnati 1739. Varsaviae, Typis S. R. M. et Reipubae in Collegio Scholarum Piarum. fol., k. 3 nlb. i sygn. F₂.

Dedyk.: Janowi Sybilskiemu z herbem tegoż. Jagiell.

— Przemowa z kazaniem do WW. JMci RP. Wizytek Warszawskich przy wprowadzeniu Nayśw. Sakramentu do kościoła nowego y solennem jego poświęceniu R. 1761. miana. Nayprzewieleb. w Bogu Jmo Pannie Ludwice Helenie Zborowskiej tegoż Klasztoru Warszawskiego Matce przelożoney w dzień uroczystych imienia na wiązanie oddana przez X. Samuela Wysockiego od S. Floryana Sch. Piarum ex assystenta generalnego. W Warszawie w drukarni

JKM. y Rzpłtey Coll. Schol. Piar. (1761). w 4ce, k. 3 nlb. i 27 stron.

Na odwr. str. idą wiersze na herb Panien Wiyetek. Univ. Warsz.

— Rożaniec nad wszystkie inne modlitwy, nabożeństwa y akty kazaniem na uroczystość N. Maryi P. Rożaniecowy w kościele WW. OO. Dominikanów Warszawskich pokazany. Przy solenney imienin uroczystości JWP. Teressie z Bielińskich Lubieńskiowej kasztelanowej Sandomirskiej z uprzejmą zdrowia życia długoletniego y pomyślnych szczęśliwości apprekacją na wiananie oddany przez X. Samuela od S. Floryana konsultora y sekretarza prow. polskiej Sch. Piarum. W Warszawie w druk. JKM. y Rzpłtey XX. Schol. Piarum R. P. 1746. fol., k. 16 nlb.

Na odwr. str. tyt. herby Junossa i Pomian, a pod nimi 20 wierszy polskich. Prsyppiał autor proszą polską Lubieńskię.

Jagiell. — Univ. Warsz.

— Summa Dignitatis et gloriae omni laude major Sibi Ipsa S. Joseph Pater Dei Homini Putativus Inter Solennes Sui Nominis applausus Publico ab exedris gestu Per Michaelē Brzostowski Castellani dā Mscislaviensem Capitaneum Oranensem Regiae Auditorum Eloquentiae Declamatus. Et in vctivum Ligamen Illustrissimo Excellentissimo Domino D. Josepho De Magna Konezyce S. R. I. Comiti Vandalino Mniszech Supremo Regni Mareschalco Profundae Submissionis Cultu Dedicatus Suffragante pennā R. P. Samuelis à S. Floriano in Regio Varsaviensi Scholarum Piarum Collegio Praefecti Scholarum ac Rhetorices Professoris Anno Domini 1739. Varsaviae Typis S. R. M. et Reipublicae Collegii Scholarum Piarum. fol., k. 2 nlb. i sygn. F₂.

Dedyk.: Mniszchowi przez Michała Brzostowskiego (z herbem Mniszchów).

Jagiell.

— Tractatus De Formandis Epistolis Iuxta Normam Veterum, Recentiorumq; Scriptorum Oratori Polono in supplementum In exemplar Polonae Juventuti Scholas Pias frequentanti Sub Auspiciatissimo Nomine Illustrissimi Excellentissimi Domini, D. Michaelis Nie-

borski, Castellani Plocensis, Conscriptus Per P. Samvelem a S. Floriano Schol. Piarum Concionatorem Cathedralē Cracoviensem Ordinarium. Anno Quo Deus cum Homine Tractatum Salutis inijt. 1743. [Tu linia, a pod nią:] Cracoviae Typis Michaelis Josephi Antonij Dyaszewski, Sacrae Regiae Majestatis. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 608, 2 tablice, k. 10 nlb. (indeks).

Na odwr. k. tyt. lichy drzeworyt herbu Nieborskiego. Dedykacja tomu na 4 kartach; przemowa ad lectorem, oras censury i aprobaty dat. 1743.

Traktat o epistolografii podzielony jest na 2 części: w części I (od str. 1—44) mówi autor o pojęciu, rodzajach, częściach i latach listów. Na początku przytacza list Chrystusa do Abgara i listy Matki Boskiej (teste Canisio, Savonarola et Aenea Silvio). Na str. 7 gani niepotrzebne makaronizmy w listach (oras wyrażenia wulgarno, np. latos sam. tego roku lub słonie zam. słonice). Na str. 10 mówi o częściach listów (salutatio, valedictio, subscriptio, tituli — tu podaje tytuły wszystkich monarchów). Często cytuje listy Cycerona jako wzór, nie uwzględnia zaś ani tu, ani w dalszej części dzieła epistolografów średn. i renesansowych (cytuje fragmenty listów w. XVI, ale nie uwzględnia teorii humanistów).

Od str. 45 idzie Pars II (genera epistolarum, definitiones, materias, modos, exempla veterum et recentiorum et propria, impetus similiter formulas exhibens).

Listy dzieli wedle treści na 4 główne rodzaje: 1) Genus demonstrativum (tu odróżnia nuntiatorium, officiosum, gratulatorium, gratiarum, actorium, laudatorium, dedicatorium). — 2) Genus deliberatorium. — 3) Genus iudiciale (accusatus, excusatus, querel., deprecatus, mixtum). W tym ostatnim podziela (genus mixtum) zamieszcza listy kartobliwe i sekretne (iocosa seu faceta, aenigmatica seu secreta, np. pisane cyframi, co do których odwołuje się do Kwiatkiewicza Eloq. (1689). — 4) Genus regium (listy królewskie w sprawach publicznych).

Przed każdym rodzajem, a także przed jego podziałami, zamieszcza charakterystykę ogólną (definitio, materia), po czym kilka listów starożytnych (głównie Cycerona). W wykład swój wplata często formuły listów, brane „ex variis authoribus”, bądź starożytnych, bądź też z pisarzy nowszych (Bonamicus, Sadoletus, Romulus Aemilianus, różni pijarscy). Ale nie te ustępy nadają dziełu jego główną wartość, lecz nader liczne teksty listów przytoczonych przez niego jako listy wzorowe a czerpane ze

stosunków polskich (najczęściej w języku polskim, rzadziej po łacinie). Dzięki temu jego książka przynosi ważny zbiór listów różnych osobistości głównie z końca XVII i pocz. w. XVIII. Podaje także nieco listów wcześniejszych, ale główna masa cytowanych przez niego listów pochodzi z współczesnego mu okresu.

Z wcześniejszych wymieniam: list Honjusza z r. 1562 (o potrzebie ścigania heretyków), list Stan. Lubomirskiego (z r. 1646); list Eryka Puteana do pijara Laur. Dalmasi (z r. 1624, str. 123); list Uniwersytetu Paryskiego do Uniw. Krak. (w sprawie bulli Unigenitus, str. 123); liczne listy dotyczące sakonu pijarskiego Wład. IV i Jana Kazim. (np. str. 400 i passim).

Z późniejszych listów: dużo listów prymasa Teod. Potockiego (z okresu po śmierci Aug. II) na str. 55 i nast.; dużo listów biskupa krak. Jana Małachowskiego (wiednie korzystał z jego kopiarzusa); kilka listów Michała Wiśniewskiego woj. wil. (np. str. 126, 163, 346, 599); listy marsz. Mniszcha (z r. 1741, str. 231); listy wojew. Ponińskiego do kard. J. Lipskiego (z r. 1741, str. 230); listy starosty Jana Wielopolskiego do prymasa (z r. 1733, str. 235); list Stanisława Konarskiego do Karola i Jana Wielopolskich (str. 306); listy Szembeka bisk. warszawskiego (z r. 1736, str. 409); listy bisk. Konst. Fel. Szaniawskiego do bisk. Pancerszyńskiego z r. 1726 (str. 453); listy bisk. Lubieńskiego (str. 455); listy Waleriana Kiełskiego w sprawach Trybunału skarbu radomskiego (str. 458—60, z r. 1742); list kanst. Michała Konarskiego o sejmiku (str. 531); instrukcja dla J. Gnińskiego (z r. 1683; na str. 577); listy Jana Sob. do Koraków (str. 581); uniwersał Jós. Potockiego o bosp. granic (r. 1736, str. 537); list Mich. Wodzieckiego (str. 596) itp. — Nie przytacza źródeł, skąd te listy zaczerpnął; ale niewątpliwie widać, że miał przed sobą jakieś kopiarzusa, zapewne prymasa T. Potockiego, hetm. Wiśniewskiego, bisk. Małachowskiego, pijarski. — Zmniejsza wartość wielu listów, że nie zawsze podaje datę.

Przytacza też dużo listów własnych, np. bardzo ciekawy list z Rymu do przyjaciela, opisujący śmierć papieża oraz wybór nowego (bez daty, str. 60—75); list o koronacji króla pol.; opis serwania sejmu generalnego (z potępieniem liberi veto); list do opata Słotwińskiego z r. 1737 str. 462; list Ziemięcina, w jaki sposób można przeprowadzić aukcję wojska (str. 495; wskazuje źródła dochodów); list, czy potrzebna jest konfederacja i czy królowi wolno rozdawać, komu chce, wakansę (str. 503). — Tu trzeba wspomnieć, i to przede wszystkim, liczne listy wier-

szowane, będące niewątpliwie utworami samego Wysockiego, co też czasem wyraźnie zaznacza — np. na str. 95 i nast., na str. 133 (przyjaciel wprasa się w przyjaciela); na str. 189 (powinnowanie wierszem łac. Adamowi Komorowskiemu); na str. 241 (dyscyplina oświeceniowa wsiadłość profesorowi); na str. 258 list witający wojska zagranicznego; na str. 286 list do przyjaciela na pochwałę wojności polskiej... (Polska bierze prym u świata! wszystkie państwa i trony bez potyczek wycięła! jak orzeł i lew! itp. nonsensy); na str. 328 list o niestatkach uciech światowych; na str. 331 list odradzający peregrynacji do cudzych krajów (ma Polska mądrość równą cesar, którą nigdyś słuszyły Ateny, ma sapientów, doktorów, ma szkoły itp.); na str. 352 dyrektor napomina ucznia do enoty; na str. 354 stary pobudza młodego Polaka do męstwa; na str. 375 pociesza arzuhanwanego przyjaciela; na str. 466 list rekomendujący się w łaskę. Listy te pisane są gładkim wierszem, niewiele makaronizującym (choć w prozicznych chętnie makaronizuje). Treść czysto dydaktyczna, czasami przypomina styl Drużbackiej, choć od niej jako wierszopis niżej stoi. Glorifikuje niekrytycznie sarmatyzm polski i nie dorasta w swoim patriotyzmie rusomowi współczesnego mu Konarskiego.

Na końcu dzieła 2 tablice podające odległość miast polskich od siebie oraz miast cudzoziemskich od siebie. Potem: Informacja o pocście (kiedy wychodzą poczty z Warszawy i Krakowa i dokąd, jakimi idą drogami) — Wreszcie indeks rzeczowy.

Dzieło jest cenne, a Wysockiemu należy się i za nie i za inne prace miejsce wśród pisarzy augustowskich. Ale mocną jest przesada, jeśli Bruchnański w „Dziejach literatury pięknej” (Enc. Ak. Um. II 193) nazywa je „najbogatszym zbiorem najpoważniejszych wiadomości historycznych”. Zapoznawszy się z tym zbiorem dokładnie, jestem dużo sceptyczniejszy. Na str. 202 twierdzi Bruchnański, że Wysocki korzystał w wywodach teoreat. z „Progimnazmata” Prisciana.

Bawor. — Chreptow. — Csartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Racyn. — Univ. Warsz. — Univ. Wileń. — Zieliń.

— Trybunał Skarbu Koronnego z Duchem S. wszystkim na dobre wychodzący, kazaniem w Poniedziałek świąteczny podczas wotywy na zaczęciu tegoż J. O. Trybunału w kościele farnym Radomskim pokazany. JJ. WW. PP. utriusque subsellii senatus et equestris ordinis kommissarzarzom z powiną wielkich imion rekognicyą dedykowany

przez X. Samuela od S. Floryana Sch. Piar. ordynariusza Katedr. Krak. y Kommissarskiego kaznodzieje Roku 1742. W Warszawie w druk. JKM. y Rzpłtey XX. Schol. Piarum fol., 10 ark.

Na odwr. str. tyt. herby Jelita i Janosza oras 12 wierszy polskich. Wypisani są tu kommissarze zasiadający na Trybunale. Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Verbum mentis divinae pacem militanti declarans ecclesiae D. Thomas Aquinas Angelicus Ecclesiae doctor sacris suo nomini Idibus in publico Scholarum congressu regiae e suggestu eloquentiae declamatum ac in annuo tutelaris recursu Perillustri et Rndmo Dno Joanni Aloysio à Humanka Humanski Cancellario Culmensi, Praelato in ecclesia Cathedrali Posnaniensi, Varsaviensi, canonico Plocensi, praeposito Lubomlensi, Judiciorum S. R. M. Assessori inter solennes Gratulantium applausus in votivum ligamen solutum per Patrem... Rhetor. Profess. Schol. Piar. anno quo Omnipotens Sermo Dei a Regalibus sedibus venit dum medium silentium tenere omnia. Varsaviae typis S. R. M. in Coll. Schol. Piar. 1737. fol., k. sygn. F.

Dedykacja Janowi Alojsemu Humanskiemu. Na odwrocie tytułu jego herb.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Żal z pociechą podczas Aktu Pogrzebowego JW. JM. Pana Alexego hr. na Skrzynnie Dunina kuchmistrza W. X. Lit., Chęcińskiego Starosty na folię JW. rodziny y skolligowanych imion kazaniem w kościele Miedniewickim WW. OO. Reformatorów wywiedziony przez X. Samuela od S. Floryana Schol. Piarum prowincyi Kor. assystenta R. 1750. d. 30. września. W Warszawie w drukarni J. K. M. y Rzpłtey Koll. Schol. Piarum. fol., 7 arkuszy.

Na odwr. str. tyt. herb Łabędź, a pod nim 14 w. pol. Autor przypisał prozą księżnej Barbarze z Duninów Sanguszkowej, siostrze zmarłego.

Czartor. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— Zeyście z tego świata na inszy bez rozstania ostatniego z familij JW. Jmci X. Jozefa na Łaszczowie, Tuczapach y Waręgu Łaszczu biskupa ko-

adjutora Kijowskiego Kanclerza gnieźnińskiego y hebdowskiego Opata na folię w żalach JW. Familij, y zkolligowanych imion, kazaniem podczas aktu pogrzebowego w kościele Lwow-skim XX. Jezuitów d. 27 Czerwca pokazane przez X. Samuela od S. Floryana Konsultora Prowincyi Polskiej Scholarum Piarum Roku 1748. W Warszawie, w drukarni Sch. Piarum. fol., ark. E.

Ded. do Anny Poteckiej krajczyny koron., bełsk., rubieszowskiej, ropczyck. starościny (siostrzenicy).

— Życie z śmiercią Jaśnie Wielmożney Elżbiety Hrabiny z Branickich Tarłowy Woiewodziny Sandomirskiej Generałowej Ziem Podolskich, y Woysk J. K. Mci, R. P. Kamienieckiej, Medyckiej, Sokalskiej, Jasielskiej &c. Starościny Wszystkim na wzor y przykład Kazaniem podczas Aktu Pogrzebowego dnia 4. Sierpnia w OPolu Pokazane. Przez X. Samuela od S. Floryana, Konsultora y Sekretarza Prowincyi Polskiej Scholarum Piarum. Roku 1746. [Tu ozdobna linia]. w Warszawie w Drukarni J. K. Mci y Rzeczy-Pospolitey w Kollegium XX. Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwrocie herb starościny bolimowskiej Ursuli z Branickich Lubomirski (sic) i 2 csterowiersze. Po dedykacji idzie: Kazanie na pogrzebie woj. Elsb. Tarłowej. Ślawi jej pobożność, hojność, miłosierdzie, gęsto cytując autorów starożytnych (Plutarcha, Val. M., Klaudiana, Owid. itd.). Na końcu censury teolog.

Wesoło w skład zbioru „Chwała chwaleb-nego Boga“ (ob. wyżej), gdzie ma sygnaturę a—f, (kart 12, bez osobnego tytułu). Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Zbiór wszystkich zasług dlatego nie iedney ale wszystkich godna Marya (1574)... ob. Hasło (w t. XVIII 58).

Juszyński Dykc. II. — Bentkowski Hist. lit. I 675, II 571. — Chłędowski Spis dzieł 122. — Janoski Excerpt. 355 oraz Lexicon I 177, II 192. — Tante Polon. lit. 86. — Bielski Vita Piar. 78. — Łukaszewicz Hist. szkół II 122. — Konopczyński Stan. Konarski 1926 str. 111. — Encykl. Orgelbr. XXVIII 82—3.

Wysoko cenil jego wymowę Załuski (Zebra-nie rytymów III 438).

Był on towarzyszem Konarskiego w staraniach o zatwierdzenie jego reformy szkolnej i jeździł z nim do Raymu 1753.

Wysocki Stanisław ob. Sierosławski Tomasz (Constructio 1728).

WYSOCKI Szymon S. J. (1543 † 12 czerwca 1622). Fortka Niebieska, To jest Dzielne ćwiczenia żywota Duchownego, w których kto się będzie chciał ćwiczyć, doskonałości Chrześcijańskiej snadnie może dostąpić. Te złożyła y w nich się ćwiczyła Panna niekora zakonna we Włoszech: ktore naprzod ięzykiem Włoskim z rozkazania Biskupa Kremoneńskiego napisano, potym w rozmaite ięzyki dla pożytkow ioh, ktore w ludziach czynily, przelożono, na ostatek y na Polskie przez iednego Kąplana Societatis Iesu przetłumaczono. Z dozwole-niem Stárszych. Przydano niektore nabożne ćwiczenia, a osobliwie przez cały tydzień o męce Pańskiej rozmyślania. Lucae 13. Matth. 7. Wsiłuidie wniść przez ciasną Fortkę, abowiem szeroka Forta y przestrona droga iest, ktora wiedzie na potępienie, a wiele iest tych którzy ią chodzą. O iakoż ciasná Fortka, y sóisla droga iest, ktora wiedzie do żywota, a málo iest tych którzy ią nayduią. [Tytuł w ozdobnej ramce]. [Na końcu godło jezuitów, a pod nim:] Drukowano w Wilnie, v Janá Kárcaná. Roku 1588. w 8ce, k. tyt. i k. 8 nlb., str. 247, k. 2 nlb.

Druk goski.

Na odwr. k. tyt. herby Tęczyńskich i 10 wierszy polskich. Dedykacja Katarzynie z Tęczyna Radziwiłłowej (na 7 k.) podpisana przez Symona Wysockiego S. J. a datow. w Wilnie we środę przed Zwiastowaniem 1588. (Tu chwali jej szczodrobliwosć dla kolegium lubelskiego oras wileńskiego).

W przestrodas do czytelnika mówi, że dziełko to jest wydane dla person zakonnych.

Dziełko składa się z rozmyślań podzielonych na 2 księgi: I do str. 50; II do str. 191. Są to medytacje na tematy pobożności i posłuszeństwa regule. Mają być odprawiane w różnych porach dnia, przy i po mszy, po spowiedzi, przy czytaniu ksiąg duchownych itd. — Od str. 192 idzie 13 nauk. — Od str. 200 idą: Niektore rozmyślania o męce panskiej na każdy dzien tygodnia. — Na karcie nlb. na końcu: Summa wszystkiego.

Jocher III nr 5567 i 6737. — Maciejowski Piśm. III 310. — Wierzbowski I 538. — Grabowski Skarga 1913 str. 251.

Bawor. — Dzików — Jagiell. — Kórnik — Krasin. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Fortka Niebieska Abo rączey Czwiczenia Duchowne iedney slugi Bożey Przykładem ktorey tak osoby zakonne, iako y nabożne Bogu oddane, mogą się cwiczyć, chcąc się podobać Panu Jezusowi dusz swych oblubińcowi, Z rozkazania Wielebnego Mikoláia z Fondratá, Biskupa Kremoneńskiego, ięzykiem Włoskim wydana, a na Polski przez iednego Kąplana Societatis Iesv przetłumaczona. Z dozwole-niem Stárszych. W Krakowie. W Drukarniey Andrzeia Piotrkowczyka. Roku 1599. w 8ce, k. 9 nlb., str. 257 i k. 2.

Przedmowę podpisał i tu ks. Symon Wysocki. Wierzbowski I 673.

Bawor. — Czartor. — Dzików — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Kazanie Na Pogrzebie Jaśnie Oświeconego Książęcia Je^o X. Mczy Pána Pána Janá Symeoná Olekowiczá, z láski Bożey Książęcia Sluckiego y Kopylskiego. &c. Ostatecz-nego, Męskiej plci tey Zacney y starodawney Fámiliey Potomká. Miáne. Przez X. Symona Wysockiego, Societatis Iesv Kaplana. W Kościele teyże Societatis Kaplana. W Lublinie 29. Aprilis. 1593. [Tu ozdoba]. W Wilnie, W Drukarni Akademiey Societatis Iesv. 1593. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 48.

Druk goski, stronic w ramkach. Dedyk. Zofey z Mielca Księżnie Sluckiey.

W niej sasnacza, że ogłassa to drukiem na jej życzenie. Dat. z Wilna 20 czerwca 1593. Kazanie składa się z 3 części. — W części drugiej rozwija naukę Kościoła o czyściu i sibiá mniemania heretyckie. M. i zwalca cza Kalwina „proroka francuskiego“. Luter mocno wierzy, że czyścić jest. — W części III dno o księciu Sluckim, swłaszcza zaś o tym, jak się stał katolikiem (przedtem był „na ruskiej religii“).

Osiński Skarga 61 podaje mylnie, jakoby druk wyszedł w Lublinie. — Wierzbowski Bibl. II 1772. — Piekarski Katalog kór-n. nr 1612.

Bawor. — Bibl. w Sucehy — Bodlejańska — Caspaki — Czartor. — Dzików — Kórnik — Ossol. — T. P. N. w Pozn. — Synod. wileń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Kazalt Pobożności to jest, Żywot Świątobliwy, y Śmierci Chwalebna, Iey M. Paniey P. Katarzyny Z Macieiovvic Wapowskiej, Kasztelanki Przemyskiej, &c. Z kielką exemplarzow. Przez X. Simona Wysockiego Societatis Iesv. Krotko zebrány. [Tu ornament linearny]. W Kaliszu, W Drukarniey Woyciechą Gedeliuszą Roku Pańskiego. 1606. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 8cc, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 84.

Na odwrocie herb Ciołek czerwono wytłoczony, pod tym czterowiersz.

Dedykacja kard. Bernatowi Maciejowskiemu arcyb. guleśki, dat. z kolegium Kaliskiego w dzień przez. św. Wojciecha 1606.

Opowiada o pobożności i cnotach smarzej. Jak się starała o zbawienie swych podanych (w Dynowie). Jak się brzydki heretykami. Dyscypliny i włosienice jej. Jej pokora. Opis śmierci jej. Dużo rysów obyczajowych do warstającego pietyzmu.

Obacz tom XII 148.

Bywa oprawiane razem z dziełkiem Andregego „Nauka jako stan wdowicy“ (1606), które ks. Wysocki przełożył z włoskiego.

Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— Skarbnica duchowna. Rozmaite Xiążeczki nabożne z drogimi naukami w sobie zawierająca przez Iednego kapłana Societatis Jesu po włosku wydana, a teraz przez drugiego tegoż Zakonu na Polskie przełożona. Z dozwoleniem Starszych. Roku Pańskiego 1600. w 12cc, str. 24, 192, 170, 2 i 171.

Dedykacja Annie Radziwiłłowej marszałkowej lit. Wilno in octava Epiphaniae 1600.

Autorem jest Fulvius Androcy, ale na tytule nazwiska nie wymieniono.

W tomie XII str. 149 podano przez omyłkę druk datę 1660 (samiset 1600).

Przedruk wyszedł w r. 1872. Wierszowski II 1920.

Bawor. — Caspaki (M. N.) — Uniw. Warsz.

— Sposob spowiadania się dla tych co często do tego sakramentu przystępują.

Jocher 4364 (za Sierazyńskim). Takiego druku nie znam.

— ob. Alvarez J. (O żywocie zakon. 1613) — Androcy Fulvius (Nauka jako stan wdowi 1606, Skarbnica 1600, Rozmyślenia o męce 1611) — Arias Fr. (O naśl. P. M. 1613, Zdrój wody 1611, Traktat o różnym 1611) — Avila Fr. (Excytaz 1608) — Bussaeus (Nowy raj 1608) — Capella And. (Ogró-

dek duch. 1613) — Cepari W. (Żywot Gonzagi 1609) — Cerqueira (Nowiny z Japonu 1608) — Grady Baz. (Palma panień. 1607) — Granady (z) Ludw. (O dwun. przyw. 1613; ob. Capella) — Kapuan Rajm. (Żywot Katarz. Sienień. 1609) — Major Jan (Zwierciadło przykl. 1612, 1621, 1633) — Pinelli Ł. (Monstrancja 1614, O doskonałości 1607) — Plata Jeronim (Dobra 1606) — Platus Domicius (Morze czerw. 1606, 1615) — Rodriguez (Nowiny 1606) — Trigawt (Nowiny 1616).

Ks. Szymon Wysocki tłumaczył powyższe dzieła z łaciny lub z włoskiego, a zapewne i inne, na których nie zaznaczono jego nazwiska. Niektóre z tych tłumaczeń bywają znane w katalogach bibl. jako prace jego własne. W dedykacjach do tych dzieł (np. do Kapuana Żywot Katarzyny Sienieńskiej 1609) podaje dużo cennych wiadomości o sobie, o rodzinach, którym przekłady dedykuje, oraz o bojownikach i ruchu kontrreformacyjnym.

Przynajmniej mylnie przekład „Naśladowania“ Tomassa a Kempis (które przełożył Wojc. Fabrycy), a także mylnie autorstwo następujących broszur:

1) Abris żywota św. Jana od Krzyża (1676) — ob. tom XVIII 482.

2) Nauka bractwa dusz w czyściu (1643) — ob. tom XXIII 61.

3) Ks. J. Wisłowski Diarium III 57 podaje jako jego pracę „Nowiny z Japonu“, co jest przekładem z Cerqueiry. Bandtkie Hist. druk. krak. 345, 354. — Tenże Hist. dr. Kr. P. II 218, I 123. — Sierazyński Obraz II 331. — Maciejowski Polska I 403, 418. — Tenże Piśm. II 310—13. — Łukaszowicz Wyzn. helw. w Lit. I 159. — Wisniewski Hist. Lit. VIII 172, 48, IX 212. — Osiński Życie Skargi 61. — Święcki Hist. pam. II 333. — Brown Bibliot. 438. — Encykl. Orgelbr. XXVIII 81. — Encykl. kośc. XXXII 407. — St. Estreicher Acta rector. II 379. — Załęski Jesuici w Polsce I. — Ciesielska Borkowska Mistycyizm hiszp. na gruncie polskim 1939 str. 120—71. — Finkel Bibl. III str. 1900.

Wysocki Wawrzyniec ob. Sierosławski Tomasz (Constructio 1728).

WYSOCKI Wojciech (Albertus), kanonik poznański. Defensio pro libris de Purgatorio Rob. Bellarmini adversus rabulam Wirtembergensem et Lithuanum ministrum suscepta (1602)... ob. Rogerius Ludwik (w t. XXVI 338).

Albert Wysocki ofiarował w r. 1650 bibliotece nacji polskiej w Padwie opis statutów: Statuta in gratiam inclitae nationis Polonae (in Universitate Patavina) ex vetusto codice sumpta et opera R. R. Alberti Wysocki praepositi Baranoviensis S. R. M. Cancellarii, notarii et protunc nationis bibliothecarii fideliter descripta et una cum inventario bibliothecae Illustrissimae nationi a^o 1650, 31 Oct. oblata.

Może to ten sam, co kanonik poznański? Ob. o nim święcki Hist. pamiat. II 333. — Sierazyński Obraz II 332. — Przegląd Polski 1887 wresień str. 470. — Finkel III str. 1900.

Wysocki kościół ob. Mikołaj św. (1655).

WYSOKIŃSKI Aleks. De respiratione viscerum... Dissert. periodica. Francofurti ad Viadrum (1739). w 4cc. Uniw. Kijow.

Wysotzki Abraham ob. Wysocki.

Wyspa szczęśliwa Komedya we dwóch aktach... ob. Teatr polski t. 37.

Wystawa ob. Rieule (1766).

Wysamocība katoliszka [tj. wykład nauki katolickiej, po lotewaku] ob. Roth Michał.

Wyssel Wojolech ob. Sierakowski Hiac. (Kawaler 1654).

Wystawienie nowego regimentu na usługę Rzpltey przez Ur. Potockiego, starostę Bełskiego. (Projekt na sejm 1780). fol., k. 1.

Ob. Potocki Sacęsny Stanisław.

Wystawienie (Wierne) rozruchu wszczętego przez wywieszenie trzykolorowej chorągwi od Poselstwa Francuzkiego. w Wiedniu 13. Apr. 1798. przez oczewistego świadka. w 8cc mał., str. 20.

Ob. Wiedeń (w t. XXXII 446). Bibl. w Suchej — Uniw. Warsz.

Wyszcle z świata ob. Karczyński St. (1698).

Wyszeński Iwan ob. Wiszeński.

Wyszowski kościół ob. Turkowski Fabian (Wiersz 1793).

WYSZKOWSKI Augustyn, filipin. Oraz stary który starego Mieczysława zięcia polskiego, fundatora S. Zakonu Oystersów w Lendzie przez 600 lat pamięta, odmłodzony herbownym zięzcem JW. JMX. Mikołaja Antoniego Łukomskiego Opata Lendzkiego J. K. M.

Sekretarza wymierzony na siódmy wiek z podziękowaniem Królowi Wieków, z odpustami przez całą oktawę z licznym konkursem ludzi w Lendzkiej bazylice odnowiony, a przez X. Augustyna Wyszowskiego Proboszcza B. Congreg. oratorii S. Philippi Nerii prezbitera w Oktawę teyże Solennizacyi godzinnym Kazaniem skrócony R. 1746. d. 13. Junii. W Poznaniu w druk. J. K. M. Coll. Soc. J. fol., k. 11 nlb. Uniw. Warsz.

Wyszowski Frano. Keawery (1764 † 8 września 1824) ob. Cornelius Nepos (1783) — Zienowicz Michał (opis kampanii).

Askenazy Napoleon i Polska I. — Gazeta Warszawska 1824 nr 148. — Finkel Bibl. III str. 1900.

Wyszowski Jerzy (Georgius), rytmownik ob. Mater (1755) — Milatyn (1747) — Relacya (1752) — Urbanowski Paulin (Podskarbi 1760). Rastawiecki Słownik rytmow. str. 302.

WYSZKOWSKI Michał. Rozrywki młodości wierszem i prozą. Tom I. Warszawa 1790. w 8cc. Ob. Bibl. tom XXVI 428.

Exemplarsz dziś nie znany. Kilka wierszy zawartych tu przedrukowano w r. 1850 w wydaniu pośmiertnym jego „Poesji“. Miały tu być sielanki w guście Gessnera i Karpińskiego, a także kilka wierszy politycznych (np. dla St. Małachowskiego). Później przekładał także Marcellisa, Fontanelle'a, Zacharięgo, Woltera, La Fontaine'a. — Powstawał w przyjaźni z K. Tymieniekim i Felińskim. On także był wydawcą pism Tymienieckiego.

Życiorys jego podał Lach Szayma w wydaniu poem. „Poesji“ z r. 1880. — Opracował bliżej jego działalność literacką Szybkowski Z obou klasyków w „Bibl. Warsz.“ 1910IV (str. 470—502) i 1911I. — Tu także wskazał na pewne szczegóły podane o Wyszowskim przez Felińskiego, Hoffmanową, Koźmiana i Wójcickiego (Spół. Warsz.). — Bernacki Teatr za Stan. Ang. II 442. — Estreicher Bibl. V 208. — Korbut II 312—13 (tu podana literatura o jego działalności przypadającej na w. XIX).

Wyszowski Piotr rytmownik ob. Sierakowski S. (Konst.).

Rastawiecki Słownik ryt. str. 301.

WYSZKOWSKI Stanisław. Carminum Proverbialium Loci communes ex variis

authoribus, ad vsum communem collecti, Per me Stanislavm Wyszowski Mag. Phil. Almae Acad. Oracouien. [Tu ozdobnik]. Oracoviae, Anno Domini, 1642. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwrócie k. tyt. herb (Lew) i 4-wiersz. Dedykacja Mikołajowi Kas. Firlejowi de Dąmbrowica Broniowskiemu, pułk. cesars. Zawiera krótkie wiersze na tematy Boga i Marii — oras na temat niektórych swrótów praysłowio wych, jak: Conscientia mille testes, Non omnia possumus omnes, Pecunia obediunt omnia, Mulieres dolis plenae sunt... itp. Ale są też wierszyki obycasjowe o mores mensae, consortium, ebrietas itp. Niekłóre z tych wierszy rymowane (Omnibus est notum quod valde diligo potum, Si possem vellem pro potu ponere pellem...); większość w heksametrach. Ossol.

(Wyszogród). Opisanie obchodu rocznicy elekcji króla w Wyszogrodzie. fol., k. 2. Bibl. w Suchej.

Wyszogrodu (z) Leonard (Altipolita) ob. Słończewski (t. XXVIII 252).

Wyszogrodzianin (pseud.) ob. Malowieski Bonaw.

Pseudonim ten okazuje się z wydanych w r. 1810 „Różnych pism“ Bon. Malowieskiego, gdzie pomieszczono jego artykuły z Dziennika Handl. (1787—8).

Wyszomierski Cezary ob. Bellarmin Robert (Wschody do nieba 1760) — Nowaryni Alojzy (O dobrodź. boskich 1759).

WYSZOMIRSKI Krescentyn (Krescencjan) franciszkanin. Superis affinis prosapia Cels. Ducum Sviatopelkorum... Leopoli 1760. fol. Ossol.

— Zbiór doskonałości życia J. O. z XX. Sanguszkow Xżny Anny Jabłonowskiej Woiewodziny Poznańskiej przy złożeniu Serca iey w Kościele Zaslawskim XX. Obserwantow S^o Franciszka, dnia 9 Czerwca, Roku Panskiego 1766. w pogrzebowym Kazaniu obwieszczony przez X. Krescencyana Wyszomirskiego Zakonu S. Fran. Regularnego obserwancyi Lektora Jubilata, Gwardyana Samborsk. JJ. OO. Dorocie, Stanisławowi, Jozefowi, Mateuszowi, y Tekli Xiężniczkom y Xiężetom Jabłonowskim panom y fundatorom swoim

naślaskawszym pozostałym curom y synom, dla brania wzoru łączenia krwi naywyższej z naypierwszemi cnotami ofiarowany od Konwentu Zaslawskiego S. Fran. Regul. obserwancyi dnia 6 Lutego R. P. 1767. w Drukarni Akademickiej Lwowskiej Coll. Soc. Jesu. fol., ark. H.

Horodec. — Krasin. — Ossol.

— Marya Ruskich kraioy y całej Polski dziedz. Pani (1752)... ob. Hasło (w t. XVIII 58).

— ob. Tyszkowski W. (1750).

Wyszowscy ob. Bogusławski Wojciech (1698).

WYSZTORT Chryzostom, aud. theol. Nova Et Plena Lvna In Primo Foelicissimo, Optatissimoque Illvstrissimi Ac Reverendissimi Domini D. Georgii Tyszkiewicz Dei Et Apostolicae Sedis Gratia Episcopi Samogitiae In suum Episcopatum Aduentu. A Nobili & Studiosa Iuuentute Collegii Crozensis Chodkiewicziani Societatis Iesv. Oblata & dedicata. Anno Christiano M.D.C.XXXIV. (1634). Vilnae Typis Academiae Societatis Iesv. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i wiersz (podp. Jan Prastrelski). Dedykacja bisk. Jersemu Tyaskiewiczowi, pod którą podpisał się Chrys. Wyszort. — Dalej idzie „Oratio“ z podpisem Gabr. Dowgiały oras wierszyki łacińskie Meleh. Sawickiego, Chrys. i Stef. Billewicza, And. Chrszonowicza, Kas. Jana i Stan. Giełgudów, Mik. Bardowskiego, Jana i Sam. Dowgiały, M. i J. Motowicza, And. Milukiewicza, Żuk. Bronisza, J. Marcinkiewicza, J. Rostelmana, Aleks. Piotrowicza, J. Sankusy, Mik. Popiniłowicza, Mik. Labunowskiego, Krs. Zedemera; kończy obszarniejsze Votum wierszowane, podpisane przez P. Duida. Wszystkie te utwory są pióra któregoś z profesorów-jesuitów, a studenci są ich fikcyjnymi autorami.

Żukassowicz Hist. szkół IV 100. Ossol.

Wyszynscy ob. Apteczka wonna.

WYSZYŃSKI Antoni, kanon. przem. i ofic. chełmski. Kazanie Seymowe Miane przez Jmó Xiędza Antoniego Wyszynskiego Kanonika Katedralnego Przemyskiego, i Kolegiaty Warszawskiej Officiala Generalnego Chełmskiego. [Tu linia, a pod nią:] w Warszawie w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospo-

litey XX. Societatis Jezu Roku 1766. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Kazanie na temat „bratnictwa“ to jest miłości obywatelów, ojczyzny i narodu. Miłość ta jest duszą moralną kraju. Wytyka szałachcie jej zaniedbania w obowiązkach (do was należy miasta z rozwałin wydobyć, wsi osadzić rolnikami, handel ubezpieczyć, o zdrowie ludności dbać itp.). Należy też króla cacić. Odbija to kazanie sejmowe korzystnie od pustych i napuszonych kazań sejmowych z okresu saskiego.

Krasin. — Ossol. — Uniw. Lwow.

WYSZYŃSKI Dominik. Kazania na uroczystości Wszystkich Świętych, y Oczyszczenia N.M.P. pierwsze przy wstępie na Archi-katedrę Metropolitańską Lwowską, drugie podczas pierwaszey po odebraniu palliusza celebry X. Ferdynanda Onufrego na Kiłkach Kieckiego Arcybiskupa Metropolity lwowskiego, miane przez X. Dominika Wyszynskiego kaznodzieię archi-katedralnego Lwowskiego Zakonu Kaznodziejskiego 1781. We Lwowie w drukarni bractwa Ś. Troycy. w 8ce, k. 43.

Krasin. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— ob. Wyszynski Norbert.

Wyszynski Jan ob. Witkowski St. (1609).

Wyszynski Ignacy ob. Geometria (1791).

Wyszynski Kazimierz (I) z zakonu Marianów († 1755) ob. Arias F. (Gwiazda zaranna 1749).

Joher 6962, 8222 (to myłka). — Pamiętnik Relig. Moral. V 305—8. — Janowski Lexicon I 178. — Encykl. kośc. XXXVII 420.

(Wyszynski Kazimierz II) od św. Józefa. Sacra rituum congregatione... card. Archinto praefecto Brigantinen. Romae 1782. w 4ce.

Gazeta Polska (1781) nr 66. — Smoleński Przewrót umysł. 1891 str. 171.

Uniw. Wileń.

Wyszynski Michał ob. Ochabowicz Wojciech (Złote żniwo 1739).

Wyszynski Norbert dominikanin ob. Ostrowski Grzegorz (Znakomitość 1769; tu jego kazanie).

Joher 8507. — Baręca Dajeje zakonu kasn. II 288.

WYSZYŃSKI Walerian od św. Andrzeja, pijar (1684 † 1754). Argumen-

tum Theologicum... promissis magnorum meritorum... Petri Venceslai Franc. per Poloniam et Litvaniam Praepositi prov. a studio theol. Varsaviensi S. P. nomini obligatissimo... expositum. Varsaviae, typis eiusdem Collegii 1708. fol.

Uniw. Warsz.

— Niebo z herbownych Ogończyka y Nowiny klejnotów w nowe honorów y fortun zaszczyty ozdobione weselnemi Hymeneusza pochodniami wyiaśnione Wielmożnemu JMci Panu Piotrowi Gabryelowi Kniazowi Nieronowiczowi Szpilowskiemu woyskiemu ziemi Wiskiej, sędziemu Grodzkiemu Wąsoskiemu y oraz Wielmożney JMci Pannie Helenie Ryszkowskiej podczaszance Żukowskiej przy dożywotnich zawarciu kontraktów łaskawemi zgodnych obrotów influencyami y życzliwym Apollina Szczuczynskiego Schol. Piarum applauzem sprzyiające Roku P. 1715 dnia 3. Marca. Typis monasterii Supraslensis PP. Basilianorum (1715). fol., k. 10.

Na odwr. str. tyt. herby oblańców i pod nimi 10 wierszy polz. W 50 ósmiowierszach składa Apollo swe życzenia nowożeńcom, wynoszące zasługi przodków.

— Polityk Święty, S. Franciszek Salezusz Xiążę y Biskup Genewski, Patriarcha Wielebnych Pánien, Panny Nayświętszey Náviedzenia w kościele Krakowskim, ná dzień Wroczystości iego Prezentowany. Jaśnie Wielmożnemu I. M. Xiędzu Stanisławowi ná Słupowie Szembekowi Biskupowi Dyonizyjskiemu, Suffragánowi y Officyantowi Krakowskiemu, Opátowi Mogilskiemu, etc. Od Xiędza Waleryana Scholarum Piarum oddany. Roku Pánskiego 1699. W Krakowie, w drukarni Fránciszka Cezárego, I. K. M. y I. M. X. Biskupa Krakow: Xiążęcią Siewierskiego; także Przesławney Akademiei Krakowskiej Typografá. fol., k. 2 nlb. i sygn. A—D₂. Jagiell.

— ob. Argumentum (1708) — Barclay (kontynuacja Argenidy przez Bugnot, w przekł. Wyszynskiego 1756) — Franc. Salezy (Traktat miłości 1750).

Janowski Lexicon II 152. — Dzień. Wileński 1821 III 237—45. — Krasowski Wilno IV 262, 287. — Żaluzki Bibl. poet. str. 2. —

Bielecki Vita piar. 36. — Bentkowski Hist. lit. II 462. — Encykl. Orgelbr. XXVIII 103. — Horanyi Scriptor. II 863. — Encykl. kośc. XXXII 420.

Wytłumaczenie historyczne, dla czego Oycowie Zakonu kaznodziejskiego każdego dnia po Completorium śpiewają hymn Salve regina. w 4ce.

Załącznik Consp. 29.

— ołtarzowego aparatu do Jasnej Góry Częstochowskiej danego. fol.

Joher 8819. — Por. Krasowski.

— sprawy ur. Uniechowskiego o dobra Poczapów. fol. Ossol.

Wytrąbienie Monety Fałszywej Szląskiej z Polaki, w Stołecznym Mieście K. J. M. w Krakowie, we Wtorek Wielkonocny. Roku. 1622. Ktoś Złoty i Srebrny, nawięzli włóczkowicie na zębę Korony Polskiej. Z Mandatu Najasniejszego Zygmunta III. Króla Polskiego, Szwedzkiego, Wandalzkiego, &c. &c. [Tu ozdobnik]. Quod Rex mandat agas, Si vis euadere plagas Cauete Bāby. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. k. tyt. wiersz: Māmon Bog żydowski. — Druk gocki.

Jest to broszura wierszowana (wiersz niedołączony, sens miejscami niezrozumiały), wywołana tak aktualną za Zygmunta III kwestią zalenia Polski mniej wartościową a często nawet fałszywą monetą. Broszura przypisuje Żydom winę sepsucia waluty i idącej za tym drożyzny. W szeregu obrazków z życia miejskiego (krakowskiego) ilustruje autor następstwa tej spekulacji żydowskiej, polegającej na sprwadaniu fałszywych ortów i orlików z Wrocławia i wymieniania ich na dobre, które Żydzi chowają. Równocześnie narzeka na subożenie przez rabunki żołnierska z Konfederowanego (sic) „który gorze niż Turkom zadał Polsce rany“ (i ten motyw i motyw sepsucia monety przez Żydów powtarzają się współcześnie w pisemkach Starowolskiego). „Wrocław szkoła żydowska, siła stał nauki...“ Chwali autor jakiegoś & baby, które na rynku nie chciały brać orlików wrocław, ale tylko grosze „a jabłkami“. (Przechytnął je jednak hajduk Ferens, który kupił jabłek za szeląg, w jabłka wetknął po groszu i tymi baby poczęstował kupującą sarną za 5 złotych). Chwali autor wypędzenie Żydów z Augsburga. Opisuje przygody jakiegoś wójta zsa Myślenie, gdzie wschodzi tylko owies, chleb jest czarny, a i ten komedraci (sic) zabrali. We Włoszech łatwiej

żyć, bo tam uwarzywszy dwie jaj mąż z toną wyżyje, a dzieci karmi chlebem omaściwszy go wodą kłustą po jajaoh. Opisuje subożenie jakiegoś miasta w W. Polsce, gdzie Żydzi wybrali dobre orty a lunary (lonhery) nie chcieli przyjmować oszu w złych ortach. Ludzie musieli więc odkupywać dobre pieniądze od Żydów, płacąc 100 złych ortów za 80 dobrych. W innym mieście jedna lotryni mając 500 złotych szelągów robienia staro wymieniała biorąc trojak na złotym i oblowiła się. „Kiedyby to w Babinie sławnym uczynione, tedy by jej i ognia i wody bronione“. — Teras stało się już Salaskiej monety wytrąbienie — a Boże daj wygubienie złych obczajów.

Wytrąbiono złą monetą na podstawie konstytucji z r. 1621 (Vol. Legum III 426) i do tego się odnosi dewiza: caute baby. Juszyński Dykc. II 436. — Maciejowski Piśm. III 109. — Szelągowski Pieniędzy i przewrót cen 1902 str. 302.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Jerzy Szembek.

Wytworne lloty ob. Szwentner A. (1692).

Wytyklnd ob. Jezierski Fr. (Wypis 1790).

Wytyszkiewicz Józef ob. Kaspary Jan. WYTYSZKIEWICZ Mateusz i Wojciech. Orationes II. quarum alteram pro Scholis publicis, eum Studia Novodworsiana innovarentur die 17 Sbris 1776 Mathaeus Wytyszkiewicz, alteram in laudem S. Catharinae Virginis et Martyris, Litteratorum Patronae, die 25 9bris, eodem anno Adalbertus Wytyszkiewicz, Eloquen. et Geometr. in Univ. Orac. Auditores, germani fratres, assistente M. Josepho Joan. Cant. Muszyński Ph. D. Rhet. Prof. in Oratorio Academico habnere. Typis Coll. Majoris Univers. Cracoviensis (1776). w 4ce, k. 10.

Dedyk.: Wojciechowi Antoszewskiemu, Metyryki Skarbu Koronnego Przekożonemu. Joher 1219.

Jagiell. — Ossol. — Univ. Wileń.

— ob. Miączyński Ignacy i Michał (Manifest 1793).

Finkel III str. 1900.

W Bibl. Jag. znajduje się jego obszerny rękopis pt.: Chemia experimentalis methodo novissima, facillima et tironibus accommodatissima a Mathaeo Wytyszkiewicz, artium liberalium, philosophiae et medicinae dre conceinata (Bononiae 1784). Dedyk. Stanisławowi Augustowi królowi.

WYWIĄLKOWSKI (Wiwiąlkowski) Piotr. Historia veteris et novi Testamenti per Pet. Wiwiąlkowski. Augustae Vindelic. 1741. w 4ce.

Wywod Gruntowney y Niewzruszoney Ufnosci W Milosierdziu Boskim Na pociechę dusz, których zbytnia boiaźń do utraty Serca przyprowadza. Napisany po Francusku przez JW: JMCI: Xiędza *** Biskupa Swessionenskiego, Przetłumaczony na Polski język Y Do Druku Podany. [Tu winieta: kosz kwiatów w ozdobnym ornamencie]. W Chełmnie Roku Panskiego 1772. w 8ce, k. tyt., str. 247.

Na odwr. tyt. aprobaty Andra. bisk. a daty Gedani 22 febr. 1772. Dedykacja: N. P. M. Treść: rozpamiętywania nad dobrocią Boga i ufnością w miłosierdzie. — Cz. II od str. 86: Gdzie się dają odpowiedzi na te zarzuty które poddaje bojaźń duszom lęklwym. Od str. 246 Psalm: Odstąpiecie precz odemnie myśli.

Jagiell. — Ossol. — Univ. Wileń.

— Toż... Łuck, w Druk. XX. Dominikanów. 1797. w 8ce, str. 248.

— (Krótki i ściśle) szkód... (1664)... ob. Boratyni (Informacya).

— prawdy przez przykłady (1545)... ob. Księgi probowane.

— (Krotki) którym dowodzi się, iż miastom y mieszczanom Xięstw Kurlandyi y Semigalyi Prawo względem Appellacyi do sądów I. K. Mei relacyinych sprawiedliwie służy w 4ce, k. tyt. i str. 10 nlb. Bibl. w Suchej.

— natury wsi Horodnoicy y Sułkowiec. fol. Ossol.

— Historyczny Prawo Najasniejszego Króla JMCI Pruskiego do Pomerellii, Trzech Powiatów Wielko-Polskich Y Pruss Polskich Roztrząsający Oraz Odpowiedz Na Pismo Pod Tytułem Wykład Praw Pruskich. 1773. w 4ce, k. tyt., str. 151.

Ob. Łojko (w t. XXI 391).

Jest to odpowiedź na „Wykład“ wydany przez Hertzberga, o którym ob. wyżej str. 429.

— praw polskich do Pomeranii... (1773)... ob. Łojko (w t. XXI 391).

— Pretensyi Do Nowey Marchii Służący Za Konstytucyą Do Zbioru

Pretensyi Do Pomeranii. Z Francuskiego Na Polski. (1773). w 8ce, k. tyt. i str. 52.

Ob. Łojko (w t. XXI 391). Tu na str. 389 o broszurze francuskiej pt. Recherches sur la Nouvelle Marche.

— poprzedzający praw Korony Węgierskiej do Rusi Czerwonej y do Podola, tak iako Korony Czeskiej do Xięstw Oświęcimskiego y Zatorskiego. w Wiedniu, u Jana Tomasza de Trattnern Drukarza y Bibliopoli Dworu 1772. w 4ce, str. 53 i 43 i dokumenta.

Bibl. w Suchej — Csartor. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Przeszl. — Univ. Lwow. — Zieliń.

— Toż... w Wiedniu u Jana Tomasza de Trattnern Drukarza y Bibliopoli Dworu. MDCCCLXXII. w 4ce, str. 57 i 48.

Są dwie różne edycje.

Odpowiedz na ten „Wykład“ obacz: Łojko (Odpowiedz na wykład 1773, Zbiór deklaracyi 1773). — Obacz również tom XXXIII 259.

Dzików — Raczyn. — Ossol. — Un. Wileń.

— prawa do dziesięcin wytycznych kościołowi farnemu S. Mikołaja na Wesoły będącemu należących, Magistratowi Krakow. podany w Sierpniu 1782 r. Ossol.

— Z Prawa Iak Wakanse rozdawane bydź mają. (1763). fol., k. 4 nlb.

Broni sżania, że urzędy wedle ustaw Rzeczypospolitej powinny być obsadzone przez obywatelów tej ziemi, w której wakują. Opiera się już na wydaniu Voluminów Legum. W prowincji W. X. Lit. obowiązuje unia „owa chwalebna i dla obojga narodów szczęśliwa“, ale warunkiem tej unii jest należyty szafunek urzędów.

Akad. — Ossol. — Univ. Wileń.

— praw do prowentu przedtym kwarta zwanego z dóbr Białocerkwi dziedzicznych JW. Braniokiemu Hetm. W. K. służących. 1776. fol., k. 2.

— Ugruntowany Wywod, Nieślusznego Sprawowania Się Y Niebesiecznych Machinacyi Y Zamysłów Wiedenskigo Y Saxonskiego Dworu Naprzeciw Jego Krolewskiej Mości Pruskiej, Dokumentami Na Pismie Będącymi Autentycznymi Dowiedziony. [Tu winieta: puzon i włócznia przybrane gałkami]. w Berlinie 1756. w 4ce, k. tyt., str. 40 (Wywód) i str. 51 (Pisma dowodowe y Dokumenta).

Pisane imieniem rządu pruskiego, a więc Fryderyka II. Głównie atakuje Brühla i ogłasza raporty przesyłane mu przez hr. Flemminga posła wied. i sekr. Prasoego (z Petersburga). Poseł saski Funk przedstawił w Petersburgu, jakoby Fryderyk dążył do zaboru Prus i Gdańska (w r. 1753).

W dodatku ogłoszono różne tajemne dokumenty: projekt traktatu eo do podziału Prus (1747), alians ros. austr. (1746), rezolucję dla hr. Witsthum (1747), memoriał posłów saskich w Petersb. (1747), reskrypt Aug. do Loosa (1747), instrukcje hr. Arnimowi (1750), listy Flemminga, Brühla itp.

Por.: Memoryal — List na perygr. — Pisanie podróznego — Pisma dowodliwe — Załuski And. Stan.

Ob. Konopczyński Polska w dobie I (1909) str. 176. — Finkel Bibl. hist. nr 4738. (Tu inne pisma współczesne).

Chrept. — Jagiell. — Krasin. — Un. Wileń.

— ziąząt Bironow. Sprawa seymowa fol., k. 1. Bibl. w Suchej.

— zaręczeń Nayaśniejszych Krolow i Rzpłtey domieszczenia w Senacie JXX. Biskupow zjednoczonych z Świętym Kościołem Rzymskim Ruskich. fol., 1 ark. dr. (str. 3 nlb.).

Dochodzi do roku 1697, leca druk z końca w. XVIII. Jagiell.

Wywód ob. Dębolecki W. (jedynowładnego 1633) — Januszowski J. (y obmowa 1602) — Marxen (prawa do dziesięcin 1782) — Prażmowski Mik. (niewinności 1672) — Tetsch Ohr. A. (krótki którym dowodzi się 1767) — Ustrzycki (Wywód przyczyn gruntowych y praw zak. Maltańskiego 1774) — Warszawa (z praw krajowych, że pretend. przez Teppera) — Załuski And. St. (ugruntowany praw) — Zarębinuz A. (o Nayśw. Sakramencie 1616).

Wywody prawa o cłach W. X. L., na których ułożenie Instruktarza do exakcyi celnych fundować się powinno. (Wilno 1786. w 4ce, k. 6 nlb.).

Bibl. w Suchej — Krasin. — Uniw. Kijow.

— Toż:... w 4ce, k. 20 nlb.

Jest tu: Nota Tyzenhanza Podak. Nadw. y Admin. ceł W. X. Lit. do Komis. Skarbu W. X. Lit. i Rezolucya na tę notę (1766 Aug. 9 dnia). Ossol. — Zielin.

— (Krótkie) uciążliwości dekretu assessorskiego w sprawie JJ. XX. Augustynianow Klasztoru Brzeskiego z mia-

stem J. K. Mości Brześciem ferowanego. (po r. 1771). fol. Uniw. Wileń.

— (Wiary Kościoła Rzymskiego) dla Rusi y Ormian osobliwie... ob. Herbest B. (1586).

— genealogiczne ob. Duńczewski Stan. (1733).

Wyxycki Sebastian Paweł ob. Otwinowski Jerzy (1737).

Wyzewski Hipolit (ur. 1766 † 1813) ob. Korrespondent Warszawski Donoszący Wiadomości Krajowe i Zagr. (1792 i 1793).

On był wydawcą tego pisma, o którym obacz t. XX 102.

Wyżga ob. Wydzga.

Wyznaczenie assessorów dyssydentskich do sądów Assessorji koronnej. (Prawo na seymie 1791). fol., k. 1.

Obsza Actum d. 5 Marca 1791. Racsyn.

— Assessorów do sądów naszych nadwornych W. X. L. (Actum... etc. d. 28 stycznia r. 1791). fol., k. 1.

Ob. Actum. Krasin.

— czasu na przyjęcie delegacyi od woiewództw, ziem y powiatów, tudzież dopełnienie votum w założeniu Kościoła Opatrzności. Prawo dnia 15. marca roku 1792 przyjęte. fol., k. 5 nlb.

Dniało się w Warszawie w Zamku Jego Królewskiy Mości Dnia 17 Miesiąca Marca, Roku Pańskiego 1792.

Rasem z tym oprawny porządek obrzęda w dniu 8 maja 1792.

Podpisani: Michał Mnisszech, Ign. Potocki, Kaz. Racsynski.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Daików — Krasin. — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Warsz.

— deputacyi dla Xięstw Kurlandyi i Semigallii. fol., k. 1.

Ob. Actum in Curia regia Varsaviensi anno 1791 d. 5 Mart.

Daików — Krasin. — Racsyn.

— examinatorow w sprawie o bunty oskarżonych. (Projekt). 1790. fol., str. 3. Bibl. w Suchej — Czartor. — Racsyn.

— examinatorów w sprawie o bunty oskarżonych. (Prawo z 8 maja 1789). fol.

Ob. Actum (die 28 mai 1789) orac Vol. Legum IX 76. Racsyn.

— deputacyi do miast naszych królewskich. 1789. fol., k. 1.

Ob. Actum in curia (1789).

Por. Vol. Legum IX 156 orac Projekt prawa o miastach (1791). Krasin.

— Deputacyi Do zbioru Praw Sądowych y ułożenia Codicis Indiciarii. Projekt Dluskiego, Starosty Łukowskiego... z Projektami w teyże Materii podanemi, Seweryna Potockiego... y... Xiążęcia Czartoryskiego... zgodnie w Deputacyi ułożony. fol., str. 2.

Racsyn.

— deputacyi do napisania Codicis Civilis et criminalis dla W. X. L... ob. Actum d. 30 Czerw. 1791. Krasin.

— deputacyi do porównania ofiary i podatków. (Prawo na seymie 1790). fol., k. 2.

Ob. Actum (8 marca 1790) orac Vol. Leg. IX 163.

— deputacyi do rewizyi protokółów ofiary z dóbr jakiegokolwiek natury od Prześw. Kommissyow Woiewódzkich przesyłanych. (Projekt do prawa 1790). fol., k. 1.

Ob. Actum 8 martii 1790.

Bibl. w Suchej.

— Kommissarzy względem ofiary. Projekt (około 1790). fol., k. 1.

Bibl. w Suchej.

— kommissyi do woiewództw... wydany 10 czerwca. Projekt 1791. fol., str. 4. Po francusku. Bibl. w Suchej.

— kommissyi do Lustracyi i Likwidacyi Woyska. Roku 1793. Mies. Sept. 28 Dnia. fol., k. 2. Czartor.

— osób ad Consilium Permanens i do wszystkich innych jurisdycyi, do których Kommissarze na seymie obierani być powinni. (Actum d. 15 1775 r.). fol., k. 3 nlb.

Ob. Actum.

Krasin.

— osób deputowanych do konstytucyi... do likwidacyi. fol., k. 2.

Dat. 26 augusti 1776.

Branic. — Krasin. — T. P. N. w Pozn.

— osób do kommissyi zobopólnie z komissarzami. N. Cesarzowey, Królowey Węgierskiej i Czeskiej o pretensyje Obywatelów wzajemnie składającej się. fol., k. 1.

Projekt na seymie 1775.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Krasin. — Uniw. Warsz.

— osób do Kommissyi Skarbu Rzpłtey W. X. L. 1793. d. 23 marca. fol., k. 1. Krasin.

— posła do dworu Berlińskiego X. Józefa Czartoryskiego, Stolnika W. X. Lit. (Projekt na seymie 1788). fol., k. 1. Czartor. — Uniw. Wileń.

— posłów do dworów cudzoziemskich. (Projekt na seymie 1788). fol., k. 1. Bibl. w Suchej — Czartor.

— posłów do Dworów Francuskiego i Hiszpańskiego. 1790. fol.

Ob. Actum. Uniw. Wileń.

— sądów czasowych. (Projekt do prawa na 4-letnim seymie 1790). fol., karta 1. Czartor.

— Sądu do Spraw o Dobra w Obydwu Narodach leżących y na Seym z Assessoryów y Trybunałów odesłanych. (1776). fol., k. 1. Czartor. — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Warsz.

— sędziów seymowych... (Prawo na seym 1786). fol., k. 2.

— sędziów seymowych ob. Actum in Curia Regia 18 paźdź. 1782.

— sędziów seymowych na kadencye r. 1783 i 1784. przypadające. fol.

Racsyn.

— sądu w sprawie Adama Łodzi Ponińskiego... ob. Actum in Curia Regia (Varsav. 19 Junii 1789).

Wyznanie Prawosławne Świętey Wschodniej Cerkwie O Pochodzeniu Ducha S. Wybrane. Z Xiąg teyże Cerkwie Wschodniej, Dla nauki wszystkim Synom za Matką swoją Cerkwią Świętą Wschodnią wiernie idącym. Z Pozwoleniem Starszych Roku Pańskiego 1678. w 4ce, k. tyt. i k. 16 nlb. (sygn. D₆).

Druk gocki.

Są to cytaty z pism św. Grzegorza Nyssenskiego, Atanasego, Chryzostoma, Cyryla Jerosol., patr. Filoteusza, Grzeg. Neocessaryjskiego, Grzegorza cudotwórcy oras z jakiegoś nie nazwanego „pisarza ruskiego“. Często są powoływania na soborniki i inne księgi Kościoła prawosławnego. Cytaty są przytaczane w dwóch językach: po rusku (ale czcionkami łacińskimi) i po polsku. Ujęte są te cytaty w trzy rozdziały: 1) o pochodzeniu Ducha św. (jak oznaczono na k. tyt.); 2) o starszeństwie i władzy nad apostołami Piotra św.; 3) o biskupach rzymskich. Wszystkie te cytaty zmierzają do wykazania, iż stanowisko Kościoła katol. jest słuszne i że „Cerkiew św. wostoczna“ nakazuje tak wierzyć, jak katolicy wierną (ale tego

włosku nigdzie jasno nie zaznaczono). Tendencja jest więc za zjednoczeniem kościołów i antyprawosławna.

Na k. D₄ cytuje tu autor tytuł św. Metodęgo; o czym Bielowski w Monum. Pol. hist. I 115.

Ossol.

— wiary powszechnej kościołów krześ. (1570, 1574 i 1632)... ob. t. XIV 354—5.

— wiary niektórych Xiążąt (augsb. wyznanie wiary)... ob. Confessio (1561, 1594, 1635) w t. XIV 355—6.

— (Ogólne) zborów reformowanych (ewangel.) z r. 1645... ob. t. XIV 357.

— ob. Confessio (chrześ. 1557, 1564) — Glicznier (august. 1594) — Hozjusz St. (wiary katol. 1562) — Konfessya — List (augszpurskie 1785) — Niemojewski J. (1572) — Orzechowski St. (wiary na Sejm 1562) — Pauli G. (ks. Sarnickiego 1564) — Salinarius (1615) — Schlichting (chrześcijański 1646) — Seklucjan Jan (1540) — Węgierski Andrzej (1647) — Wujek Jak. (1570).

Wyżycy ob. Tembiński (Mowa 1759).

Wyżycka Barbara z Węgorzewskich ob. Hipolit od św. Jana Chrzeciela (1737).

Wyżycka Ewa ob. Brzyski Marcin (1763).

Wyżycka Marlanna z Żaboklickich ob. Compendium (1703).

Wyżycki Jan ob. Kuuk (1700).

Wyżycki Jan Gerald ob. Compendium (1703).

Wyżycki Jerzy ob. Hipolit od św. Jana (1737).

Wyżycki Karol ob. Ostrowski Danejk. (Swada polska 1745; tu jego mowa na radzie 1735).

WYŻYCKI Gerald Mikołaj Ignacy, biskup chełmski, arcyb. lwow. († 1757). Epistola Pastoralis ante ingressum Cathedral. Leopoli typis Confrat. S. Trinit. 1737. fol., ark. G₂.

Jocher 7623.

Ossol.

— Nic. Ignatius in Wyżyce Wyżycki Archiep. Leopoli. Datum Leopoli 9 Julii 1743. fol., k. 1.

List pasterski.

— Konstantyn Wielki Pierwszy Sarmackiego światá Pacyfikator, zbol-

lego na Sławie Maxencyusza w herbownym Swym Krzyżu Tryumfiący Stanisław Dzięwiaty Biskup Krakowski, y Męczennik, Kánodziejską Mową Ogłoszony. Wielkiemu y Pierwszemu na Krakowskiej Kathedrze Konstantynowi. Jaśnie Oświeconemu Xiążęciw J. Mści. Siewierskiemu, Sześćdziesiątemu Czwartemu Krakowskiemu Biskupowi. Felicyanowi Konstantynowi Szaniawskiemu. Dedykowany Przez X. Mikołaja Gheralda z Wyżyc Wyżyckiego. Archidyakona Kathedralnego Krakowskiego, Dziekana Chełmskiego, Scholastyka Warszawskiego W Sam Rok Święty Wielkiego IVBILEVSZV, albo otwartej Bramy Świętej MDCCXXV. (1725). Roku od Otwartych Bram Świętych, albo Ran Męczeńskich w Stanisławowym Ciele. DCLXVI. Dnia VIII. Máiá. W Krakowie W Drukárni Jakuba Matyaskiewicza, J. K. M. Typografa. fol., k. tyt. i k. 16 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb wóród ryciny, przedstawiającej św. Stanisława i Konstantyna. W kasaniu nieustannie przeprowadza porównanie między św. Stanisławem a Konstantynem. Styl napuszony, język makaroniczny.

Jocher 4940, 5595.

Bibl. Prsyppow. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Skarb Zakryty Święto-złoty Karmelw Roz Przy Wroczystosci Zakrytego Skarbu Bozego Anny Przeswiętej, Na Wesolá Do Nowo Erygowanej Fundacyi Reformowanego Terresy S. Karmelw Introdukcyą Otworzony. Pod Zaszczycem Herbownych Roz J. W. Jmci Pana Jana Na Słupowie Szembeka Kanclerza Wielkiego Koronnego, Łomzynskiego, Grudziądzkiego &c: Starosty. Teyże Neo Erygowanych Bazyliki, y Klasztoru Fundatora. Kaznodziejskim Piorem Opisany. Przez X. Mikołaja Gheralda z Wyżyc Wyżyckiego, Achidyakona Kathedral: Krakowskiego, Dziekana Chełmskiego, Scholastyka Warszawskiego. Rokv Závartych wszystkich Skárbow Świętych 1725. dnia 26. Iulij. [Tu linia, a pod nią:] w Krakowie w Drukárni Jakubá

Matyaskiewicza, J. K. M. Typografá. fol., k. tyt. i k. 29 nlb.

Dedyk. na 8 kartach Szembekowi. Po czym kasanie przeplatano łaciną.

Jocher 5247, 8898.

Akad. — Csartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Prsyppow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Odpisanie na książkę (sic) Francuzką, Autora, de la Borde, Oratorii Jesu Przetłumaczoną na Polski język; której tytuł: Nauki o istocie, różnicy, i granicach Dwoch Władz, To jest Duchowney Y Świeckey Przez Mikołaja, Ignasego na Wyżycach Wyżyckiego Arcybiskupa Metropolii Lwowskiej. [Tu linia, a pod nią:] w Drukárni Lwowskiej I. K. M. Collegii Soc: Jesu Roku Pańskiego 1756. w 8ce, k. tyt., 2 ryciny, k. 5 nlb., str. 227, k. 3 nlb.

Na pierwszej karcie (po k. tyt.) ozdobnie estychowany herb Wyżyckiego z orderem B. Orła, podp.: J. Filipowicz Sc. — Przed pierwszą stroną tekstu rycina przedstawiająca Chrystusa wręczającego klucze Piotrowi i Kościół na skale (zapewne również estychował Filipowicz?).

W przedmowie do cystelnika (k. 5) mówi autor, że książka La Borde'a, która się świeżo ukazała w polskim przekładzie (ob. o niej t. XXI 8), jest heretycką. Opiera się na Confessio Augustana ułożonej przez Melanchtona ucznia Lutera. Cytuje art. VII o różnicy władzy duch. i świeckiej z tej Confessio (wedle Pichlera). Tłumacz książki La Borde'a tendencyjnie przedstawia prajudicia od władzy duchownej poczynione.

Cale to dziełko Wyżyckiego jest szeregłową polemiką zarówno z dziełem La Borde'a, jak także z przedmową i annotacjami polskiego tłumacza. Wedle dzieła La Borde'a (ogłoszonego w oryginale jeszcze w r. 1731) państwo nie powinno się mieszać do kwestii wiary, bo wiara należy wyłącznie do Kościoła. Ale za to działalność Kościoła winna polegać na dobrowolnym posłuszeństwie; biskupi i papież nie mają bowiem jurysdykcji w znaczeniu „przymusu”. Sądownictwo ma Kościół tylko o tyle, o ile mu to nadało państwo.

Z tą nacelną tezą polemizuje Wyżycki. Polemika ta dzieli się na dwie części: I od str. 1—38, II od 39—227. — W części I stawia niektóre propozycje: że władza świecka (monarcha, parlament) nie ma prawem natury i prawem boskim sprawować władzy duchownej, że urząd świecki nie może się wdawać w sprawy Kościoła

(zabraniają mu tego przepisy kanonów i zdania uczonych), że władza duchowna i świecka może się pomieścić w jednej osobie, że papież i biskupi mają władzę przymusu.

W cz. II roztrząsa po kolei „propozycje” La Borde'a i wykazuje ich mylność. Na str. 55 o tym, że władza duchowna ma być podległa świeckiej. Na str. 91 rozbiera istotę suwerenności monarchej, skąd pochodzi i jakie ma granice (powołuje się często na Bellarminá De romano pontifice). Urzędnik, który władzę ewej używa na swoje dobro, jest tyranem (str. 139). Moc wymuszająca władzy kościelnej (klątwa) jest silniejsza jak władza świeckiej. Heretycy mylnie twierdzą, jakoby Kościół chciał monarchom wydrzeć ich władzę (str. 182). Duchowni muszą dążyć do karania bluźnierczych heretyków, jak niedawno u nas w Toruniu (str. 191), a swierschność świecka winna się starać, aby książę heretyczny zamykających nie drukowano (heretycy są bowiem szkodliwi dla zbawienia duszy, a o tym, co jest herezją, ma orękać władza duchowna). Tłumaczowi zarzuca kalumnie i fałsze (w annotacjach) i obasornia je sibi. Na końcu zestawia Wyżycki „propozycje heretycznych”, które znajdują się powtórzone w książce La Borde'a. Na trzech ostatnich nlb. kartach ogłasza list Benedykta XIV do biskupów polskich (z r. 1755), w którym książka La Borde'a (i polski jej przekład) są w całości potępione.

Z autorów współczesnych cytuje Wyżycki Bossueta („Bossueta”) i Fleury'ego, ale z tym wciąż polemizuje (np. na str. 177), bo Fleury głosił czasami zdania podejrzane o herezję i La Borde zasłał się jego powagą.

Obok Wyżyckiego odpowiadali La Borde'owi i inni duchowni (ob. t. XXI 8, gdzie wyliczone kilka pism wysyłanych z tej okazji).

Jocher 7270. — Smoleński Przewrót umysłowy (1891) str. 287—9.

Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

(Wyżycki Gerald Mikołaj). Deskrypcja wiazdu do Lwowa Mikołaja Geralda Wyżyckiego 1737. w 4ce, k. 2. Ossol.

— Dyariusz solennej introdukcji Archikonfraternij Pa: Jezusa Nazarańskiego od Stolicy Apostolskiej S. pamięci Klemensa Dwunastego uprzywilejowanej, przez IW. ICi X. Mikołaja Geralda Wyżyckiego Arcybiskupa Metropolitańskiego w Lwowie Mieście Stołecznym Ruskiej Metropolii die 5ta

Augusti Ao 1740. odprawioney. w 4ce, 3 karty.

Jest to dodatek do Kuriera Polskiego.

Zamoj.

— Fructus meritorum honor, ex avertis olim Geraldorum pomis praesagus, nunc vero Illustrissimo, Excellentissimo ac Reverendissimo Domino D. Nicolao Michaeli in Wyzyce Geraldo Wyzycki Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopo Chelmensi, Abbati Czervenensi, praeposito Mstoviensi consecratus, in festivo Tutelaribus sui die per devotissimum Wyzycciano Nomini Collegium Chelmense Scholarum Piarum panegyrica veneratione adornatus. Anno Virginalis Uteri germinantis fructum vitae 1699. Zamoscij typis Universitatis. fol., ark. 8.

Na odwr. str. tytułu 10 wierszy na herb biskupa. — Przypis prozą Mikołajowi Wyzyckiemu biskupowi chełmskiemu. Panegyryk częścią prozą nadętą, częścią wierszem alcejskim. Zamoj.

— Supplement do Gazet Anno 1757. Ze Lwowa die 27 m. Aprilis. w 4ce, k. 1. O pogrzebie Wyzyckiego. Jest to dodatek do Kuriera Polskiego nr XVII.

Jagiell.

— Apex Aureus Infularum In montibus Leonis eminens Cruz Geraldorum Archi-Praesulea Illustrissimae Excellentissimi ac Reverendissimi Domini Domini Nicolai Geraldi in Wyzyce Wyzycki Archiepiscopi Leopoliensis Ad Culmen gloriae Ascendens. Applaudentibus sub Ingressum Cathedrae Archidiaecesano Leopoliensi & Stanislaopoliensi Societatis Jesu Collegiis Anno Domini 1737. [Tu ozdoba linia, a pod nią:] Leopoli Typis Collegii Societatis Jesu. fol., k. tyt. i k. 37 nlb.

Na odwr. karty tyt. staranna rycina herbu (Labinger sculps. Leopoli). Rozpocznyna wiersz ku cści Mik. Wyzyckiego, po czym panegyryk prozą łacińską. Treści brak. Niesiecki IV 116 podaje jako autora ks. J. Skórskiego. — Ob. t. XXVIII 184.

Jagiell. — Ossol.

— ob. Hasło słowa bożego (1730) — Łęczyński Stan. (Signaculum 1696) — Leszczyński Seb. (Sequestra 1699) — Missae promissae (1742) — Norses Ant. (1744) — Piasecki Paweł (Praxis

1758) — Rudotowski K. (Kazanie 1750) — Serjewicz Adr. (Ingres 1737, Skarbów plenipotencya 1738) — Sienkiewicz Ign. (Rationale 1699) — Skórski J. (Apex 1737, Lech polski 1751) — Zawadzki Adam (Oratio 1737) — Zawadzki Wojciech (In solemni ingressu 1737).

Miał ogłosić drukiem w r. 1756 „Pismo święte Starego i Nowego Testamentu albo Biblia wierzami polskimi z francuskiego wyłomaczone. Lwów, S. J.“. w 12ce. Ale egzemplars tego druku nie jest anany, a wiadomość wątpliwa.

Janozki Lexic. I 204, II 79. — Tenże Pol. lit. I 87. — Niesiecki Herbars IX 457—68. — Łętowski Katalog IV 256. — Encykl. Org. XXVIII 118. — Finkel III str. 1900.

Wyzycki Gieralt Sebastian ob. Brzyński Mar. (Odgłos 1763).

(Wyzycki Stanisław). Königl. Mayestät in Schweden Erklär. Conditions und Artikel über die Übergabe der Stadt Krakau an St. Wyzycky, S. Logewsky. Bresslau 1655. w 4ce, k. 4.

— ob. Franconius D. (1612) —

Karol Gustaw (1655).

WYZYCKI Geralt Stanisław. Dilectus alter, qui poscitur. Romae 1704.

Wzdychania synogarlice ob. Bellina M. (Rozmyślenia 1714).

Wzdychanie gołębiczy ob. Bellarmin Rob. (1621).

Wzgarda świata ob. Innocenty III (Lwowiec St. 1571) — Stella (Wielebny w Bodze ojca 1611).

Wzgląd na przypadki. Zdanie Kommissyi Skarbu koronnego. (Projekt do prawa na 4 letn. sejmie 1790). fol., k. 1.

— na zasługi Narodu Tatarskiego (po r. 1768). fol., k. 1.

Ob. t. XXXI 61.

Uniw. Wileń.

— na zasługi UUr. Kommissarzów do wynalezienia Ofiary i Podatków wyznaczonych. fol.

Uniw. Wileń.

Wzięcie na żold Rzeczypospolitej Kozaków. (Projekt sejmowy). fol., str. 1.

Bibl. w Suchej — Czartor.

Wzmianka Krótka O Ziednoczeniu Xięstwa Litewskiego z Królestwem Polskim w Duchu Wolności i Równości. (1790?). w 8ce, k. tyt., str. 40.

Pisane przed uchwaleniem „Wzajemnego Zaręczenia“ z r. 1791. Autor opowiada krótko o sposobach łączenia się narodów, o unii za Jagiellę i Jadwigi, podnosi pobożne dokonanie unii itp. Przemawia za wprowadzeniem daleko idącej jednolitości. Polacy winni mieć dostęp do urzędów na Litwie i na odwrót. Doradza, aby Statut litow. wprowadzić w całej Polsce (str. 37). Mówiąc o aktach unii korzysta ze zbioru Janusowskiego.

Bywa przypisywane Fr. Jezierskiemu (ob. t. XVIII 541).

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

Wznowienie powszechne taxae stolarie 1750. fol.

Druk gocki.

Dobrowolski J. Lompa 1931 str. XXVI.

Wzór Pisma Nowo odlanego w Drukarni XX. Trynitarzow w Lublinie Roku łacińskiego 1782. fol., str. 2 nlb.

Druk po jednej tylko stronie w osobnych obwódkach. A. Wolański.

— dla Polek w osobie Kazanowskiej wślawioney męstwem przy dobytciu Trębowli... ob. Wybicki Józef.

— raportów (1774—7) ob. Kommissya Edukacyi narodowej.

Lewicki Ustawodawstwo szkolne (1825) str. 46 i 127.

— podług którego fundusze pobożne opisane być mają. (1791?). fol., 1 tablica.

Krasin.

— kontraktu między administracją rządu domowego JO. Xcia Imci Prymasa a stronami dobra w dzierżawę biorącymi. fol., k. 2.

Ob. Poniatowski Michał.

— lekcyi akademickich w szkole głównej koronnej (1789, 1790)... ob. Prospectus praelect.

— Nauk Katechistom Dawać się Zwykłych z Przydatkiem niektórych Ustaw Katechizowania poświęcony znajdującemu się w Galicyi Duchowieństwu wydany przez Szkoły Normalne. 1780 Roku. w 8ce, k. 12 nlb.

Uniw. Warsz.

— Toż... Nauk Katechistom Dawać się Zwykłych z Przydatkiem Niektórych Ustaw Katechizowania Poświęcony Znajdującemu się w Galicyi Du-

chowieństwu Wydany. Przez Szkoły Normalne 1785 Roku. w 8ce, str. 24.

Cenzury i aprobaty kościelnej brak. Broszurka ma być rzekomo napisana przez „nauczyciela katechistów“ i jest cieniem „albo raczej namienieniem“ przyszłego, mającego dopiero wyjść dzieła. Poleca pasterzom opiekę nad szkołami. Na str. 16—24: Ustawa katechizowania (bez znaczenia, przez kogo wydana), odwołująca się do św. Augustyna, Cyryla i Grzegorza Nasj., na których ma się opierać. Na Corpus Juris Can. nie powołuje się. (Sposób nauczania nie ma być nowotny, ale ze starożytności wzięty). Robi wrażenie, że to prsekład z niem. a charakter oficjalno-rządowy. Jagiell. — Ossol.

— rycerza polskiego (1788). fol.

Jest to ogłoszenie Stanów Rzeczp. pozwalające na wystawienie pomnika Stefanowi Czarnieckiemu. Ossol.

— czyli Schemata na Księgę ziemiańską mieyscową i seymikową. fol. duże, k. 13 nlb.

Raczyń. — Uniw. Warsz.

— o zbawienie ludzkie gorliwych Missyonarzów... Wilno 1755. w 4ce.

Dedyk.: Janowi Zyndramowi Kościłkowskiemu, Woyskiemu Wilkomirskiemu.

Ks. Polkowski — Uniw. Wileń.

— życia enotliwego w rozmyślanii życia, męki i śmierci Jezusowej. Warszawa 1797. w 8ce.

— ob. Gorczyński Mich. (żywy S. Stan. Kaźmierczyk (1702) — Januszowski Jan (Rzeczypospolitej 1613) — Kochanowski J. (pań mężnych 1600) — Miske Lud. (troisty doskonałości) — Ostrowski Grzegorz (cnot pobożnych 1632) — Szczerowski T. (dosk. 1772) — Wuchaliusz Jan (życia chrześcijańsk.) — Zawadzki Piotr (pism 1790) — Zymunskiewicz F. W. (sławy Fredrowi 1642).

Wzory ob. Liryoyusz H. (Franciszek św., cnot 1594) — Szymański St. (biletów 1784).

Wzrok ob. Demours — Okulary (na wzrok słaby 1611).

(Wzrost). L. † J. † O. † An. Aetate, & Pietate Wzrost W lata y Pobożność Dzieci. z Początkow Nauki Chrześciańskiej Zbawienie Bierących (sic). z Pozwoleniem Zwierzchności Duchow-

ney. Powtore Wydanie. [Tu linia, a pod nią:] W Krakowie w Druk: Semin: Bisk: Akad. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 16ce, k. tyt. i k. 21 nlb.

Druk z drugiej połowy w. XVIII (ok. 1760). Pierwsze wydanie nie znane. Przena- ezona do nauczania katechizmu małych dzieci. Jagiell. — Ossol.

Wzywanie ob. Bambus (narodu rusk 1629) — Lesiowski J. (1609; w t. XXI 2) — Makowski Ad. (do modlitwy 1640) — Rutski J. W. (do jedności 1629) — Skarga P. (do pokuty 1609, 1610, 1615, 1638, do wiary 1611).

X.

X. B. W. ob. Krasicki Ign. (X. B. Warmiński).

Xang-Xung (Imiree on la fille de la nature)... ob. Krajewski (Podolanka).

Xawery książę ob. Franciszek Ksawery królewicz (syn Augusta III).

Xelrotonia ob. Gerinus A. (connub. 1585).

Xenololum ob. Alempechius (Leopoli 1619) — Mayer Ohr. (liturgicum 1644).

Xenlon ob. Trądkovius G. (Zamoyski 1606, Brzeziński 1610) — Heischius Z. (Chartaceum 1615) — Walkowicz M. (Gutterer 1643) — Więckowie Mich. (J. Oleśnicki 1607).

Xenlum ob. Buczkowski (J. Ostrowski 1621) — Gromicki A. (S. Nucerino 1612) — Zabęcki St. (Viris 1610) — Michałowicz St. (Apolinis 1610) — Niegoszewski (in expeditione 1581) — Pzonka P. (Christi 1654) — Skowrotka (in Ostrog 1613) — Śmieszkowie S. (Vlad. IV 1634) — Tornarido J. (strona 1609) — Wilczek D. (Franczkowio 1612) — Zasłona Joan. (J. Wisenberg 1645).

Xenocrates, filozof ob. Rej (Wizerunek 1585) — Toczyski K. (1749).

Xenodochil epitome ob. Bassaeus A. (Epitome 1570).

XENOFONT. Herakles Prodikou, Xenofontos apomnemoneumata. Bez w. m. i r. (Kraków druk Uniw. około 1790). w 8ce, k. 4 nlb.

Podobno wydawca Krs. Idatte smarły w r. 1792. Jagiell.

— ob. Bruni Leonh. (Historia 1546) — Curneus (Hercules 1565, Mimesis 1655) — Jaskier (Promtuarium

1535; w przedmowie mówi o Oeconomia Reipubl.) — Jurkowski J. (Trag. o polskim Scilurusie 1604; tu motyw z Xenofonta o spotkaniu Herk. z rozkoszą) — Paprocki Bartł. (Pamięć nierządu 1588) — Paprocki Franc. (Wojny znaczniejsze 1763; zna Cyropedię) — Praetorius Adam (Herculis cum voluptate et virtute interlocutorium 1583) — Seklucjan (Oeconomia 1546) — Smotrycki M. (Justyfikacja 1622) — Spangenberg (Bellum 1538; tu przewierszowany jego Hercules) — Stalicki W. (1646) — Strykowski (Kronika 1582; zna pisma Xen. z przekładu łac.) — Szymonowicz Sz. (Hercules prodiceus 1602; parafraza) — Wereszczaka (Hercules 1632) — Wereszczyński J. (Gościniec 1585) — Wolan (De libertate 1572; tu znajomość Cyropedii — również w Meditatio 1592 na k. K₄ i O₂) — Wyliam Stan. (1649).

Pisma Xenofonta znał Orzechowski i służył w niektórych swych utworach kreśląc obraz wsorowego władcy (np. Fidelis subditus, Rozmowa, Fanebris oratio 1543, Żywot Tarnowskiego). W jednym miejscu nasywa go „Xenophon Socraticus”. mając widocznie na myśli jego Memorabilia o Sokratesie. — W wielu „swierciadłach” monarchów — tak częstych u nas w w. XVI—XVII — jest wpływ Xenofonta widoczny (swiastca Cyropedii); ob. pod Wyliam.

Na ogół jednak znajomość Xenofonta w Polsce nie była wielka; ograniczała się do Cyrop., Ekonomii i Herkuleasa — a i to za pośrednictwem przekładów łacińskich. Rękopisy takich przekładów łacińskich są w Bibl. Jagiell. np. nr 482 (Cyropedia), 519, 3245 (Tyrannus, z przedmową Are-tina). Ob. Wisłocki Katal. rękop. (1877).

Były też pisma Xenofonta przedmiotem wykładu w Akad. krak. — Takiego wykładu słuchali Sobiescy.

O znajomości Xenofonta w Polsce ob. Sinko *Erudycja klasyczna Orzechowskiego* (1939) str. 25 i nast. — Tenże *Liter. grecka I* cz. 2 str. 565. — *Nadolski w Kwart. klas. V* (1931) str. 325. — *Obazerniej* omawia tę kwestię *Rapaport w przedmowie do przekładu „Sympozjonu“ i innych pism Xenofonta w „Bibl. Narod.“* seria II nr 89 (1929).

Xerxes Tragedya pod zaszczytem JW. JM. Pana Tadeusza z Burzyna Burzyńskiego Marszałka Wielkiego Trybunału W. X. Lit., Kasztelana Smoleńskiego Kawalera Orderów S. Stanisława biskupa y S. Alexandra Nowskiego, Starosty Krasnosielskiego od Ichmościów Panów Kawalerów Kollegii nobilium Soc. J. wyprawiona. Roku P. 1766. d. ... maja w Wilnie. w 4ce.

Jest to program tragedii w 5 aktach.

Brown Bibl. str. 77.

Xładz z kropidłem na cygana z gandraza (1792)... ob. Surowiecki K.

Xładz Pleban w Przyzwoitym Myślenia Sposobie Praktyk Albo Sposob Urzędu Plebanskiego Praktykowany. a Za dolożeniem się Zwierzchnosci Duchowney Wydrukowany. [Tu winieta: kosz kwiatów]. w Warszawie. [Tu linia, a pod nią:] w Drukarni Nadworney J. K. Mci Roku 1787. w 8ce, k. tyt., str. 69, k. 1 nlb.

Jest to dziwnego rodzaju poemat, słonony z XVII pieśni opisujących zatrudnienia i zadania wsorowego plebana, analogia do współczesnej z tym powieści J. Kossakowskiego o wsorowym plebanie. I w tym utworze jest niewątpliwy wpływ Podetolego Krasickiego, choć to wierszem a tamto proszą pisane.

Wiersz niewykwintny, choć dość płynny. Każda pieśń składa się z kilku strof 10-wierszowych; razem jest strof 122. U dołu przypisy proszą, zawierające cytaty z pism znanych autorowi (Kazania Wujkowskiego, *Hist. rewolucji saskiej*), z listów pasterskich (Łubieńskiego, Okęckiego) itp. Na str. 17 cytuje „Woynę mnichów“, z uwagą że „skrzywdził sakony“. Dużo w przypiskach uwag o ludziach współczesnych (Mich. Poniatowski, Csartoryski, bracia Załuscy i ich biblioteka); dużo też o obyczajach ludu (stypa, zabawy niedzielne nieprzydatne po lasach, ścieśnienie słomą kościoła, rzucanie owsa); jest też sporo narzekania na złe obyczaje i brak

pobożności. Na str. 51 cytuje mowę pijaka Michała Brodowicza do alkimieau (epirytan), o której obacz tom XIII 852.

W poemacie swoim opiewa doniosłość urzędu plebana, opisuje jego zajęcia, jazdę do chorego z „olegem“ (sic), mase i niezgody z kolatorem, kazanie, dawanie ślubu (Marynie z Bartosem), grę organisty (który wymyślił nową łaciną: Sancto Michaelo patrone Tuteczniensi ora pro nobis), chodzenie po kołędzie (teraz już mówią, że to nie jest moda), śmierć bakalarsza (qui docebat A be ce, requiescat in pace), liche wyposażenie plebana, kłopoty gospodarskie, sprawy czeladzi i budynków, wyposynek swój pod lipami, alusję do nadania mu kanonii honoralnej przez biskupa.

W całości jest to nie bez wdzięku nakreślony obrazek z życia plebana w jakiejś parafii nad Wisłą. Autor ma sporo humoru i werwy. Z pochwał Stanisława i Michała Poniatowskich można wnosić, że łączyła go z nimi znajomość. Pochwały biskupa Okęckiego są podobne jak u Woronicza. Ale nie ma tu naśladowania Naruszewicza, a całość jest realistyczniejszą i prostszą niż „pleban wiejski“ Woronicza, opisujące również stosunki na plebanii, ale przybrane w formę konwencjonalną. Sądsę mimo to, że prawdopodobieństwo autorstwa Woronicza jest duże.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Ziellá.

Xładz Wikary ob. Fielding (1787).

Xładz rocznych ob. Furman S. (Kalendarz 1856).

Xładz Mikołaj z Wronowa ob. Wiśniowski Józef (Nowy i stary kalendarz 1881) — **Xładzki M.**

Xładz Krolow Polskich Obrazy żywe 1787. w 4ce, k. 20 nlb. (?)

Simon w *Rachu liter.* 1929 str. 256 z bibl. Wróblewskiego w Wilnie. — Są to pochwały królów polskich z okazji przyjazdu Stanisława Augusta do Krakowa.

Obacz opis w tomie XVI 169 pod „Fama“, gdyż tytuł polski jest tylko drugim z rzędu tytułem, a pierwszy tytuł ma brzmienie łacińskie.

Xładz Xiążyców ob. Radsziwiłł Mik. Krz. (1727).

Xiążące tytuły... ob. Tytuły.

Xiążeczka do syllabizowania po Polsku i po Francuzku. w Warszawie 1793. w 8ce.

Katalog Grela s. r. 1794.

— (Nowa) do syllabizowania po Polsku i po Niemiecku. Za pozwoleniem zwierzchności. W Krakowie 1795. w Drukarni Anny Dziedzicki i Suk-

cess. — Neues Buchstabier und Lesebüchlein, Polnisch und Deutsch. Mit Erlaubniss (sic) der Obern. Krakau 1795. Gedruckt bey Anna Dziedzicka und Sukzes. w 8ce, sygn. A—D, (k. 31 nlb.). Jagiell.

Xiążka pod tytułem Pijak (ok. 1770)... ob. Naruszewicz Adam.

On jest autorem, ale rzecz wydana anonimowo.

Xiążka moralna dla dzieci oboiej płci w krótkich powieściach i rozmowach. Wrocław 1799.

Katal. pijarski Sz. Bielskiego pod nrem 204.

— do Nabożenstwa y Katechyzmu w Lwowie 1727.

Notat. Haana.

— in octavo majori ob. Ogiński Mich. Kleof. (1781) — Szembek szambelan.

— o edukacji dzieci... ob. Locke.

Xiążka ob. Actum (ziemiańska 1792) — **Księga** (w t. XX 346) — **Lanternia M.** (Modlitw) — **Mroskowski M.** (lamentem 1657).

Xiążki Ester ob. Jabłonowski J.

— o gospodarstwie ob. Krescentyn (1594).

Xiążki ob. Księski.

Xiążki Aleksy. Illacya do Trybunału Koronnego imieniem Palestry Lubelskiej przez Alexego Xiążkiego miecznika Wendeńskiego 20 Grudnia 1757. fol., k. B₂.

Ossol.

Xiążki Antoni z Wronowa ob. Kiełkowski Mauritius (Hypomnema francisc. 1718).

Xiążki Mikołaj ob. Turoniecki Sz. (1676) — **Xiążki M.**

Xiążki Stanisław ob. Gawiński Jan (Treny 1650).

Xiążki Stefan ob. Turoniecki Szymon (Ascia 1676).

Xiążstwa Kurlandyi i Semigalii. (Sprawa seymowa). fol., str. 11.

Ob. Kurlandia. Bibl. w Suchej.

Xiążstwach (O) Oświecimskim i Zatorskim Dopelnienie (1773)... ob. Łojko (Zbiór deklaracji str. 283—93).

Było też puszczono w obieg, jako wycinek z książek.

Xiążstwo Kurlandzkie y Semigalskie, y powiat Piltyński. Ducatus Curlandiae

et Semigallie, districtusque Piltinensis (1780). fol., k. 1. Petersb. publ.

— **Toż...** (inna konstytucja, po r. 1778). fol.

Ob. Volum. Leg. IX. Petersb. publ.

Xiążyc w Baranku z aspektów innych obrotnych planet wiele prognostykujący. fol., k. 4 nlb.

Wierszem.

— Oświecający ewangeliczną światłością. w ciemnościach niedowiarstwa zostających... ob. Fidelis św. (1729, 1746).

Xiążyc ob. Brześciński St. (misteyczny 1726) — **Dunin P.** (pełnia 1694) — **Ginter Bartłomiej** (świadek A. Sieniaws. 1653) — **Jedlewski** (1654) — **Książyc** (w t. XX 347) — **Łaski K.** (1651) — **Morsztyn J.** (Leliwy 1729) — **Paprocki B.** (płaczący 1622) — **Przywicki Jak.** (zamknięty 1682) — **Sieniawski Mik.** (domu 1725) — **Wiśniowiecki D. Jerzy** (zaćmiony 1682).

Xylander ob. Xylander Ernest.

XIMENES Franciszek. Scala coeli.

[Na końcu:] Fue impresso este tratado intitulado escala celi en muy noble et muy leal cibdad de Seuilla a instancia y espensas de Juan thomas fauario de Lumelo enel año de mil y quatrocientos et nouenta y seys. (1496). M(eynardus) S(tanislaus Polonus). w 4ce, k. 24.

Wierzbowski III 2028.

Csartor.

Ximenes ob. ob. Łuskińska St. (Propositio 1763).

XYLANDER Golinovius Ernest. Nae-niae Et Lachrimae Super luctuosissimum obitum Serenissimi Ac Potentissimi Principis Et Domini, Sigismundi III. Regis Poloniae, Magn. Lith: Rvss: Prvss: Maso: Samo: Livo: Terraeq; Severiensis Dveis, Nec Non Svecorvm, Gothorvm, Wandalarvmq; Haereditarii Regis, &c. &c. Domini nostri [dum vivebat] Clementissimi, Qui anno 1632. die 30. Sept: placida & felici morte nobis ereptus & in sanctorum consortium susceptus est. Scriptae & fusae consternato animo & maesta manu Ab Ernesto Xylandro, Golinovio Pomerano,

Philos: Studioso. Thren: Hierem: 5. Gaudia nostra jam finem vident, & jubilatus noster in ploratum & luctum versus est: Corona capitis nostri concidit, ah, ahl tam graviter quod peccavimus. [Tu linia, a pod nią:] Dantisci, Typis excribebat Georg: Rhetius, Illust. Reipub: & Gymnasii Typographus. Anno 1632. [Tytuł w ozdobnej ramie]. fol., k. tyt. i k. 8 nlb.

Na odwrocie dedykacja królewiczowi Wład. Zygmuntovi i jego braciom. Po czym idą poematy heksametrami łacińskimi ku cści Zygmunta III. — Kończą epitaphia i anagramaty z imion królewiczów. Ostatni

wiersz w języku greckim podpisał Nicolaus Scribonius Osnabr. Westphalus. Xylander nauczał w Gdańsku; w wierszach pisze pochwały ze stanowiska Gdańska. Finkel Bibl. str. 7996. Krasin.

Xylander (Xilander) Krzysztof ob. Gilewski M. (Timnoxenia 1628) — Jedliński Jan (1628).

XYLANDER Stefan. Disputatio ethica de voluntate. Witebergae 1598. w 4ce, kart 6.

Zaliczono między polskie druki (nieśluszenie) w Sprawozdaniu z poszukiwań na Węgrzech (pod nr. 819).

Xyst filozof ob. Monitor (na r. 1776)

Y.

Ynnreitung Kaiserl. Majestät zu Wien (1515)... ob. Zygmunt I.

YOUNG Edward (1684 † 12 kwietnia 1765). Listy Moralne. w Lublinie 1783. w 8ce.

Egzemplarz tego wydania nie odszukałem.

— Listy Moralne z Dzieł Edwarda Younga z Francuzkiego Na Polski Przelozone Edycya Druga. [Tu winieta: wazon z kwiatami]. Za pozwoleniem Zwierzchności w Lublinie 1787. [Tu linia, a pod nią:] w Drukarni J. K. Mości, Koleg: XX. Trynitarzów. w 8ce, k. tyt., str. 72.

Zawiera ctery listy: jeden Przeciw niedowiarstwu i trzy listy O roskoszach (zarazem odpis na list, który autor odebrał). W końcu opisuje śmierć libertyna.

Tłumacz nie nazwany.

Szyjkowski w Rozprawach Eloog. Akad. tom LV (1917) str. 31.

Przedruk miał się ukazać w Lublinie 1800 (co wątpliwe?), nadto 1809.

Czartor. — Jagiell.

— Mściwosc Tragedya Younga, z Angielskiego na Francuzki z Francuzkiego na Polski język Przelozona. Manet Alta mente responsum Virg: w 8ce, k. 72 nlb. (sygn. I₆).

Druk po r. 1774 w Lwowie u Salichtyna, jak sądzi Bernacki Teatr za Stan. Aug. II str. 295 (podaje on sygn. I₂, co jednak mylne).

Alonso, awywieński wódz hiszpański, wziął do niewoli i starał się uczynić swym przyjacielem Zangę, syna króla Maurów. Zanga za pomocą intryg i fałszywych oskarżeń (przeciw przyjacielowi Alonso Karlosowi i siostrze Alonso Leonorze) bierze na nim okrutną zemstę. „Afryko! pomściłaś się”. — Tłumaczenie nieudolne.

Od k. H₂ verso idą dwa dialogi smarłych, w obu występuje Merkury. Pierwszy dialog

między Angielczykiem sabitym w pojedynku i dzikim Mokawczykiem z Ameryki („krwawym Niedźwiedziem“). Mokawczyk wykazuje wyższość zwyczajów swego narodu. — Drugi dialog to rozmowa Pani Modnej z Merkurym: Merkury grozi jej, że ją Minos do piekieł wrzuci za to, że nie żyje i źle chowa dzieci. Kończy się wierszykiem: Sławnego Mądrego jest Platona zdanie, że póty kłotnia bywało nie przestanie, póki nie sginą owe słowa dwoje, Moje i Twoje.

Ojciec mój w Bibl. II 307 podaje przedruk z w. XIX — ale to wygląda na myłkę. Jagiell. — Uniw. Lwow.

— Noccy Younga. [Tu linia, a pod nią:] Tom pierwszy. [Na drugiej k. tyt.:] Noccy Younga z Angielskiego i Francuzkiego Przelozone. [Tu w liniach:] Sunt lacrymae rerum, & mentem mortalia tangunt. Virgilius. Tom pierwszy. [Tu winieta: kombinacja ornamentu linearnego z roślinnym]. Za pozwoleniem Zwierzchności. w Lublinie w Drukarni uprzywileiowanej J. K. Mości. XX. Trynitarzów. [Tu linia, a pod nią:] M.DCC.LXXXV. (1785). w 8ce, k. tyt. 2, str. LII, 268. — Tom drugi... k. tyt. 2, str. 246, k. 1 nlb.

Na czele: Przemowa nawierająca w sobie krótki zbiór życia Younga (to samo co w nast. wydaniach).

Od str. 203: Sąd ostateczny. (Jest to przekład prozą). Na ostatniej karcie: Zbiór Materyi.

Jagiell. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— Toż... w Lublinie, w Drukarni uprzywileiowanej J. K. Mości XX. Trynitarzów. MDCCLXXXVII (1787). w 8ce, Tom I... str. XXXIX i 279. — Tom II... str. 249.

Droheh. — Krasin. — Raczyń.

— Nocy Younga z Angielskiego i Francuskiego Przetłumaczone. Sunt lacrymae... Tom I. [Tu winieta: wazon z kwiatami]. Za pozwoleniem Zwierzchności. w Lublinie 1798. [Tu linia, a pod nią:] w Drukarni J. C. A. Mei Trynitarzów. w 8ce, k. 2 tyt., str. XXXIX, 300, k. 1 nlb. — Tom II. [Tu winieta: pęk sztandarów i broni przykryty tarozą]. Za pozwoleniem Zwierzchności. w Lublinie 1792. [Tu linia, a pod nią:] w Drukarni Uprz: J. K. Mei XX. Trynitar: w 8ce, k. tyt. 2 i str. 251, k. 1 nlb.

Strona 131 w tomie II opuszczona przy liczbowaniu.

Mam przed sobą egzemplarz Jagiell., w którym tom I jest datowany 1798, a tom II 1792. Nie może to być myłka druku; lecz widoczne były dalsze dwa wydania tytułowe: jedno z datą 1792, drugie 1798 — a egzempl. Jagiell. jest złożony z tomów należących do dwóch różnych wydań tytułowych.

Na oszelo: Przemowa zawierająca w sobie krótki zbiór życia Younga, niektóre uwagi nad jego dowcipem, nad jego Nocami i tym tłumaczeniem z niejakim wyobrażeniem wszystkich Dziej jego.

Cała ta przemowa jest (tak samo jak Nocy) przetłumaczona z francuskiego (z Le Tourneur?). Autor przemowy podaje główne daty z jego życia i wychwala talent Younga, ale oświadcza, że tłumacząc go poczynił duże zmiany. Wylączył abyteczne powtarzania i wsadził je do „not“ na końcu każdego rozdziału. Opucił wyrzekania protestanta przeciw papieżom i fanatycznym wiernym. Rozmnożył rozdziały i z 9 uczynił 24. „Zamiar był mój z Younga Anglika utworzyć Younga Francuza“. To wszystko utrzymał także tłumacz polski, gdyż do oryginału angielskiego nie sięgał.

Mimo tych zmian utwór Younga rozpamiętywający problem śmierci i nicieś świata pozostał i dla dzisiejszego czytelnika równie sentymentalnym i czułościowym, jak jest w oryginale i nie stracił swoich cech właściwych pierwszej połowie w. XVIII. W tomie II od str. 106—251 idnie przekład prozą „Sądu ostatecznego“, dokonany również z tłumaczenia francuskiego. I ten przekład dokonany jest prozą, choć autor używa o trzech częściach tego utworu nazwy: pienie pierwsze, drugie i trzecie. Omawia ten przekład Nocy Szyjkowski Myśli nocne w poezji polskiej (Rozpr. filolog. Akad. tom LV r. 1917) str. 29.

Przedruk miał wyjść w r. 1800 w Lublinie (wraz z przedrukiem Listów mor. i Sądu), wraz z dodatkiem, że to przekład Dmo-

chowskiego(?). Tak notuje mój ojciec w Bibl. II 307, ale to wątpliwe.

Natomiast na pewno istnieje taki przedruk z r. 1809, ale na k. tyt. tego przedruku nie ma dodatku, jakoby to był przekład Dmochowskiego.

Bawor. — Jagiell. — Ossol.

— Nocy... (przekład wierszem Fr. Dmochowskiego)... 1798. w 8ce, str. 22.

Z wierszem ded. Ign. Krasieckiemu „Księżciu słow. Kameny“, pod którym podpisany tłumacz.

Tu przetłumaczona tylko Noc I (wedle proz. przekładu Le Tourneur). Ale zdaje się, że Dmochowski przetłumaczył także dalsze części Nocy, gdyż w dziele Golańskiego O wymowie (1808) cytuje tenże jakiś ustęp z przekładu Dmochowskiego z dalszych części.

Przedruk w r. 1803, 1805 i 1825, obacz Bibl. II 867. Tu dana data wiersza dedykacyjnego: w Paryżu 15 listopada 1798. Zaś w r. 1817 wydał Konopacki przekład ustępu o przyjaźni w Pam. warsz. VII. — Toż samo Kotliński w Dzienniku Wileńskim 1822.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Sąd Ostateczny. [Na drugiej k. tyt.:] Sąd Ostateczny Poema Edwarda Younga Anglika Po Francuzku Przez P. Le Tourneur Prozą, A Z Francuzkiego Na Polski Język Wierszem Przetłumaczone. [Tu w liniach:] Sunt lachrymae rerum, & mentem mortalia tangunt. Virgil. [Tu winieta: pod drzewem męczycy z trąbą w prawej ręce i z dzidą opartą o lewe ramię]. w Warszawie. [Tu linia, a pod nią:] w Drukarni Nadworney J. K. Mei i PP. Kommissyi Edykacyi Narodowej. 1785. w 4ce, k. 2 tyt., z tych jedna nlb., str. 80.

Rozpoczęta dedyk. wierszowana do Adama Stan. Naruszwicza, bisk. smoleńskiego (na 3 kartach) podpisana: X. Fr. Dmochowski S. P. — Zaczyna się: Co Albionskiej mieszkancie krajiny — Dumal szalosem trwoząc pieniem braci, — Przes co skropione łzą sobral wawrzyny — To ja w ojesystej wystawiam postaci itd. — W dalszym ciągu podnosi zasługi Naruszwicza (przekład Tacyty, wawrzyny z rymotwórstwa, ojesyate dzieje).

W „Przedmowie“ (2 karty) charakteryzuje Younga, powołując się na Merciera i wychwala wartość Sądu. Wyjaśnia, że starał się nie oddalać od oryginału — „w samych tylko imionach właściwych, malej sobie wolności pozwoliłem, kładę imiona sławnych mężów polskich“.

Istotnie na kilku miejscach wspomina tłumacz Kasimiersa W., Tarnowskich, Zamojskich Czarneckich, Chodkiewiczów, Sobieskich... „Wasze prace i trudy dla dobra współziomków, dla was były saszcytym, bodźcem dla potomków“ (str. 45). — Na str. 59 nastę o Polsce: Z twojej woli Polska, którą daś twardy los gniecie, była niegdyś przemożnym królestwem na świecie. — Również na str. 79 apostrofa do Polski: Pokaście mi ów naród wolnością walewiony, co tych miał królów, którym rozdawał korony, co nigdy samowładstwa srogiego bałwana, nie znał... itp. pochwały Polski).

Przekład dokonany jest wierszem potoczystym i stoi o wiele bliżej oryginału niż inne przekłady (prozaiczne) z Younga.

Wojciechowski Wiek oświecenia 1926 str. 122. — Szyjkowski w Rozpr. filolog. Akad. 1917 l. c. — Tenże Ossian w Polsce str. 57. — Smoleński Pisma hist. II 409.

Chrept. — Jagiell. — Krasia. — Ossol. — Uniw. Kijew. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Toż... z datą 1787(?).

Dalsze przedruki tego przekładu pochodzą z lat 1803, 1805 i 1825, o czym obacz Bibl. II 307.

— ob. Dmochowski (Sztuka rymotwórcza) — Krasiecki Ignacy (Zbiór 1781 II 584) — Niemcewicz (Powrót posła 1791; tu humorystycznie wspomniana afektacja Younga) — Ogiński (Bayki 1788 str. 51).

„Rozmowa między młodą damą a Merkurym“ oraz „Między Merkurym a Amerykaninem“ jest zamieszczona w „Zabawach przyj. i potyt.“ II cs. 1.

O znajomości Younga u pisarzy polskich wieku XVIII i XIX i o naśladowaniach (Naruszwicza, Książnin, Karpiński, Bykowski itd.) ob. Szyjkowski l. c. str. 57.

Younga Adrian i Aleks. ob. Jungius. Wielewicz III 33.

YOUNGA Jan Samuel. Życzliwy ap-
plaus przy solennym na niezwiędłą
przyjaźń związku w Bogu przewieleb-
nego Jego Mości X. Jana Alexandra
Cassiusa, conseniora y notariusza zbor-
ów Wielkopolskich y pruskich &c. &c.
y wysoce urodzoney a przezacney Io-
anny Zofii Woidowney śp. Jego Mości
Pana Piotra Woidy, sekretarza niegdy
J. K. Mości y presidenta Leszczyń-
skiego najmłodzey córzy, na dokument
swey powinney ku nim wdzięczności
od życzliwego ich domu sługi Iana
Samuela Ioungi. Anno 1740. dnia 17
miesiąca lutego ofiarowany. W Lesznie,
drukem Michała Wawrzyńca Pressera.
fol., k. 2. Czartor.

Ypantosis ob. Łubieński Math.
(1628).

Yebrantz ob. Aitzema (1658).

Uzupełnienia do tomu XXXIII

WILCKINS Jan, biskup w Chester. *Vertheidigter Copernicus... (1713)... ob. str. 13.*

Należy poprawić Wilkins na Wilckins, a Vertheidigung na Vertheidigter.

WILKOSŁAWSKI Jan z Grabia. Nowy Konstantinopol Albo Przenosiny do znacznych filarów y budynków z śmiertelności do Wieczności Przy wielce żaloszney Ruinie wielkiego Rzeczypospolitey y przezacney Family Ich Mow PP. Połubinskiich **FILARA** Iasnie Wielmożnego Pana Konstantego Połubinskiego Wojewody Parnawskiego Załoszney Małżonce Iasnie Wielmożney Iey Mści Paniey Zophiey Sapieżance Połubinskiej Woiewodziny Parnawskiej y Wielmożnemu Potomstwu y wszystkim pokrewnym offiarował Stephan z Grabia Wilkosławsky Auditor Philosoph w Akad. Wilenskiej Soc. IESU. A. D. 1640. fol., k. 12 nłb.

Drak gocki.

Karta tytułowa w ozdobnym miedziorycie: na dole miasto z napisem Połubinieć, budowane przez kościotrupy. U góry miasto Constantinopolis. Anioły przenoszą filary z dolnego miasta do górnego, nowej siedziby Konstantego Połubińskiego. „Oryginalny i charakterystyczny dla owej epoki pomysł” — jak mi piase właściciel dziełka hr. Plater.

Sam panegiryk prozą i wierszem.

Bibl. M. Platara w Wilnie.

WILKOWIECKA (z) Mikołaj. *Zywa Historia o chwalebny Zmartwychwstaniu Pańskim... w Krakowie, w drukarni Marcina Filipowskiego 1631. w Sce, sygn. C.*

Egzemplarz z kartą tytułową znajduje się w bibl. Potockich w Raju pod Brześcianami

(gdzie dostał się z bibl. Ign. Łosia). — Był to zapewne ten sam egzemplarz, który cytował Katalog Kaj. Jabłońskiego. Obaca wyżej str. 18.

Villegas Quevedo Franc. († 1645).

J. Morawski Dwaj moralisci hiszp. Quevedo i Gracjan w szacie polskiej (w Sprawozd. posn. T. P. N. 1984 str. 14—18).

Dzieło Villegasa „Politica de Dios” charakteryzuje J. A. Świącieki na tle całej jego twórczości (w „Dziejach literatury powszechnej” tom III 1890 str. 341 i 390). Wedle niego było to pomyslane jako pamflet na doradców Filipa III i IV.

Viridarium poetarum... (1583).

Egzemp. kap. gnieźn. z dedykacją wydawcy Wojc. Baranowskiemu opisuje Formanowicz Katalog bibl. kapit. gnieźn. 1936 nr 426.

— ob. Batory (Viridarium 1563).

WISNER Daniel. *Tractatus brevis de extra Magis, Lamiis, Veneficis* (1639).

Jego prace stoją pod wpływem dzieł prof. w Tybindze J. J. Godelmana (*Tractatus de magis, veneficis et lamiis* 1590).

Por. także J. Załuski (Objaśnienie zabobonów 1766).

WIŚNIEWSKI Antoni. *Rozmowa na czym dobro...* (str. 76).

Cytry F. S. nie mogą oszacować Fab. Sakowicza, bo ten był profesorem retoryki w Coll. Nob. S. J.

— ob. Zebranie rymów Józ. Załuskiego (t. III 489; tu jego wiersz). (Wiśniewiecki Jeremi Michał).

Maiores Illvstrissimum Principum Korybvt Wiszniewiecciorvm In Svo Nepote Illvstrissimo Principe D. D. Ieremia Korybvt Wiszniewiecki Palatino Rossiae, Caneviensi etc. Capitaneo redi-vivi. Ab Auditoribus Eloquentiae (sic) in Collegio Mohileano Kiouieni Comice cum eorum gestis memorabilibus

WAIF
Reprint